DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

Selahattin Ali Arik

DR. ŞIVAN

Dr. Sait Kırmızıtoprak

DR. ŞIVAN

Dr. Sait Kırmızıtoprak

Selahattin Ali Arik

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Dr. ŞIVAN

(Dr. Sait Kırmızıtoprak)

Selahattin Ali Arik

İsmail Beşikci Vakfı Yayınları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Dr. ŞIVAN

(Dr. Sait Kırmızıtoprak)

Selahattin Ali Arik

Roni Basın Yayın I. Baskı:
Kasım 2015- İstanbul

Yayına Hazırlayanlar
Editör & Mizanpaj:
Ahmet Önal
Tashih: Aziz Tanrıverdi
Resim Çizim: Mehmet Kolçak
Kapak ve Resim Dizayn: Mert İnan

Baskı:
Kayhan Matbaası
Merkez Efendi Mah. Fazıl Paşa Cad. No: 8/2
Topkapı/ İstanbul
Tel: 0212 576 01 36
Kayhan Matbaası Sertifikası: 12156
Roni Basın Yayın Sertifikası: 25474

ISBN 978- 605-9073-15-8
Alıntı ve tanıtımlar dışında, tamamı ya da bir kısmını
İsmail Beşikci Vakfı, yazar S. Ali Arik ve Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın
varislerinden izinsiz çoğaltılamaz!

İsmail Beşikci Vakfı Yayınları

Roni Basın Yayın Tanıtım Dış. Tic. Ltd. Şti
İstiklal Cad. Ayhan Işık Sok. No: 21/3
Beyoğlu - İstanbul
Tel & Fax: 0212 245 81 43
GSM: 0533 488 01 12
e-mail: roniyayin@gmail.com
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Dr. ŞIVAN

(Dr. Sait Kırmızıtoprak)

Selahattin Ali Arik

İsmail Beşikci Vakfı Yayınları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

KISALTMALAR DİZİNİ

CKMP	Cumhuriyetci Köylü Millet Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
AP	Adalet Partisi
DP	Demokrat Parti
TÖDM	Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu
TİP	Türkiye İşçi Partisi
TKP	Türkiye Komünist Partisi
MDD	Milli Demokratik Devrim
MBK	Milli Birlik Komitesi
BİS	Basın İşçileri Sendikası
MBK	Milli Birlik Komitesi
FKF	Fikir Kulüpleri Federasyonu
DDKO	Devrimci Doğu Kültür Ocakları
DDKD	Devrimci Demokratik Kültür Dernekleri
TKDP	Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi
T-KDP	Türkiye'de Kürdistan Demokrat Partisi
KAK	Koma Azadî Kürdistan
KİP	Kürdistan İşçi Partisi
TUDEH	İran Komünist Partisi
IKP	Irak Komünist Partisi
İKDP	İran Kürdistan Demokrat Partisi
IKDP	Irak Kürdistan Demokrat Partisi
KDP-DK	İran Kürdistan Demokrat Partisi - Devrimci Komite
MİT	Türkiye İstihbarat Örgütü
SAVAK	İran İstihbarat Örgütü
MOSSAD	İsrail İstihbarat Örgütü
CIA	ABD İstihbarat Örgütü

Kuzey Kürdistan; *"Türkiye Kürdistanı"*

Güney Kürdistan; *"Irak Kürdistanı"*

Doğu Kürdistan; *"İran Kürdistanı"*

Güneybatı Kürdistan; *"Suriye Kürdistanı"*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın oğlu tarafından babasına ithaf edilmiştir....11
SUNU....15
GİRİŞ....17

DR. SAİT KIRMIZITOPRAK, Dr. ŞIVAN HAREKETİ & T'deKDP ve KUZEY KÜRDİSTAN ÖZGÜRLÜK MÜCADELESİ'NİN TASFİYESİ

Dersim'de Civrak/Civarîk Köyü....21
Sait Kırmızıtoprak'ın Ailesi....23
Civrak'da 1938 ve Sonrası....25
Babasının Ölümü ve Annesinin Evlenmesi....28
Çocukluğu ve İlkokul....31
Ortaokul ve Lise Dönemi....37
Kız Kardeşi Fadime'nin Evliliği....41
İzmir, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi....44
İstanbul Tıp Fakültesi ve İstanbul....45
Harbiye Tutukevi, *"49'lar"* ve Sait Kırmızıtoprak....54
Ankara *"Soğukkuyu Askeri Cezaevi"* ve *"49'lar Davası"*....67
Güdül Hükümet Tabipliği....73
Gemerek Hükümet Tabipliği....75
Yunak'ta *"Başhekim"*lik ve Serbest Doktorluk....75
Askerlik....80
1960 Darbesi Sonrasında Türkiye/Türk Solu ve Kürdler....82
Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi(TKDP) Kuruluşu....90
Askerlik Sonrası Isparta'da Serbest Doktorluk....95
Türkiye/Türk Solu'ndan Kürd Özgürlük Mücadelesi'ne....98
Güney Kürdistan'a Gitme Projesi....108
Dr. Şivan'ın En Uzun Yılı: 1969....110
Güney Kürdistan'a Geçiş....127
Güney Kürdistan....130
Güney Kürdistan; Qela Qumrî....135
11 Mart 1970 Otonomi Antlaşması....136
Dr. Şivan Hareketi ve Türkiye'de Kürdistan Demokrat Partisi'nin (T-KDP/T'deKDP) Kuruluşu....141

PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Elazîz*("Elazığ")*-Dersim*("Tunceli")*-Çevlig*("Bingöl")* Bölgesi Örgütlenme Çalışmaları 150
Wan*("Van")*-Bilîs*(Bitlis")*-Muş Bölgesi Örgütlenme Çalışmaları 154
Colemêrg*("Hakkari")*-Sêrt*("Siirt")*-Şirnex*("Şirnak")* Bölgesi Örgütlenme Çalışmaları 158
Diyarbekir-Mêrdîn*("Mardin")*-Riha*("Urfa")* Bölgesi Örgütlenme Çalışmaları 160
Türkiye'deki Çalışmalar 162
T'deKDP'nin Örgütlenme Yapısı ve Silahlı Mücadele 163
Dîşeş Kampı 169
Sorunsal Süreç: TKDP ve Dr. Şivan/T'deKDP Arasındaki Sorunlar 179
Dr. Şivan/T'deKDP ile Mele Mistafa Barzanî/IKDP İlişkileri 184
Komplo... Tuzak... ve Zaxo Toplantısı 186
Derwêşê Sado'nun Heyeti 200
Dr. Şivan ve Arkadaşlarını Kurtarma Çabaları 201
Rayet Hapishanesi'nde Üç Yoldaş 204
Xevera Şayê *("Kara Haber")* ve Anneler 208
Dr. Sait Kırmızıtoprak (Dr. Şivan) 213
Hasan Yıkmış (Brusk) ve eşi Zekiye (Esma) 224
Hikmet Buluttekin (Çeko/Çako) 228
Mücadelede Kadın ve Arka Plandaki Kadınlar 231
İnfaz Sonrası 234
*"Saitler Olayı"*nın Kritiği 240
*Saitler Komplosu"*nda Yer Alan Yapı, Unsur ve Komplonun Nedenleri 247
Dr. Şivan Sonrası T'deKDP'nın Durumu 256
KAYNAKÇA 259

DOĞU KÜRDİSTAN ÖZGÜRLÜK MÜCADELESİNİN TASFİYESİ

Demokratik Kürdistan Cumhuriyeti Sonrasında Doğu Kürdistan Örgütlenmesi 273
İKDP'nın İç Çelişkileri, Dr. A. Qasimlo'nun Tasfiyesi ve Mele Mıstafa Barzanî'yle İlişkiler 276
Dr. Qasimlo'nun Tasfiyesi Sonrası Ahmed Tevfik Önderliğindeki İKDP 278
"Komela Rizgariya Kurdistan" 280

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Komitey Saxkirdinewey Hizbi Demokrati Kurdistan" ("Saxker Komitesi").....281
İKDP'nin 2. Kongresi.....282
İKDP İle *"Saxker Komitesi"* Görüşmesi/Birleşmesi.....284
2. Kongre Sonrası Genel Durum ve Ahmet Tevfik'in Çabaları.....285
Sadiqî Hencirî Azer.....286
Sadiqî Hencirî Azer'in Öldürülmesi.....289
(İran)Kürdistan Demokrat Partisi - Devrimci Komitesi (KDP-DK) *"Komitey İnqilabi Hizbi Demokrati Kurdistan"* 292
Silahlı Mücadele Kararı İle Sonun Gelişi.....292
Kürdistan Demokrat Partisi- Devrimci Komitesi (KDP- DK) ile Tudeh Görüşmeleri.....295
Suleyman Muini (Faik Emin) ve Ailesi.....299
Suleyman Muini'nin Tutuklanması ve Öldürülmesi.....301
Ahmed Tevfik'in(Abdullah Îshakî) Tasfiyesi.....305
Savak Raporları.....309
1967-1968 Doğu Kürdistan Hareketi ve Değerlendirme.....311
Öldürülenler.....315
KAYNAKÇA.....317

GÜNEY KÜRDİSTAN ÖZGÜRLÜK MÜCADELESİNİN TASFİYESİ

Güney Kürdistan'da İlk Örgütler.....319
Irak Kürdistan Demokrat Partisi'nin (IKDP) Kurulması.....320
Mele Mıstafa Barzanî'nin Dönüşü.....321
Şubat 1964 Barzanî – Arif Antlaşması.....324
İki Kürdistan Demokrat Partisi Kongresi ve *"66 Cahş"*lar.....325
Barzanî – Kissinger Görüşmesi ve Verilen Sözler.....327
Kürdlerin Ölüm Fermanı: Cezayir Antlaşması.....328
Cezayir Antlaşması Sonrasındaki Durum ve Devletlerin Tavrı.....330
Yenilginin ve Tasfiyenin Nedenleri.....345
KAYNAKÇA.....358
SONUÇ.....363
KAYNAKÇA.....367

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1954-1964 YILLARI ARASINDAKİ YAZILAR

Resmi Geçit 371
Kahveden Notlar 373
Demokratik Rejim İçinde Yaşamaya Azimli Milletler
Ne Şekilde Hareket Etmelidirler? 374
Hâdiseler Arasında 377
Karatoprağı Anarken 379
Türkiye'nin Kalkınmasında Tunceli 380
Sağlık Hizmetleri 385
Verem Savaşı Derken 389
Doğu Davamız – Gizli Maksatlar 392
Toprak Reformu Diye Kimi Aldatıyorlar? 398
Doğu 401
Kabahat Doğulunun mu? Doğulu Gençler,
Eşkıyalık Karşısındaki Düşünce ve Görüşlerini Açıklıyorlar 403
Doğumun Kontrolü, Kürtaj Serbest Bırakılmalı 406
Bir Tartışma Üzerine 409
"Zaruri Bir Cevap" 411
Kimler İçin Çan Çalıyorlar? 412
Doğu'yu Sosyalizm Kurtarır 417
Doğu Meselesinde Yanılmalar 422
Ziya Selışık'a Cevap 428
Hakikatlerden Korkanlara Cevabımız 431
Gerçekleri Ters Gösterme Çabası! 436
Bir Tekzip Üzerine 441
Jurnalcı'nın Mumu 444
Bir Hain: Mehmet Şerif Fırat ve İhanetin Ortaya Çıkardığı Bir Kitap
"Doğu İlleri ve Varto Tarihi"
Mehmet Şerif Fırat'ın, Doğu İlleri ve Varto Tarihi
Kitabının Beşinci Baskısı Üzerine 448
Şeyh Said Ayaklanmasında Varto Aşiretleri ve Mehmet Şerif Fırat Olayı 452
Doğu'nun Baş Düşmanı Faşizm - I - 453
Doğu'nun Baş Düşmanı Faşizm - II - 455

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Doğu'nun Baş Düşmanı Faşizm - III - 457
Ya Doğuluların Günahı Ne? 460
Irkçı, Sömürücü Tehlikeyi Görmek ve Birleşmek Gerek! 463
Nüfus Semineri Münasebetiyle Kürtaj Serbest Olmalıdır! 466
İlginç Bir Olay (1) 469
İlginç Bir Olay (2) 469
İlginç Bir Olay (3) 470
İlginç Bir Olay (4) 471
İlginç Bir Olay (5) 471
İlginç Bir Olay (6) 472
İlginç Bir Olay (7) 473
İlginç Bir Olay (8) 474
İlginç Bir Olay (9) 474
Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın Savcılığa Şikayet Edilmesi 475
Sait Kırmızıtoprak'a; 475
İnfial 477

1969-1971 YILLARI ARASINDAKİ YAZIMLAR, AJANDALAR, KİTAPLAR, TÜZÜK ve PROGRAMLAR

Kitap Çalışmaları 481
XWEBÛN/HOYBUN CEMİYETİ, AGRI KÜRD MİLLİ DİRENME HAREKETİ HAKKINDA GÖRÜŞ VE TESPİTLER 528
"DERSİM KÜRT MİLLİ DİRENME HAREKETİ" HAKKINDA GÖRÜŞ VE TESPİTLER 537
TÜRK ORDUSU, TÜRKİYE VE KÜRDİSTAN HAKKINDAKİ GÖRÜŞ VE TESPİTLER 546
Dr. ŞIVAN'IN BAZI BELİRLEMELERİ ve NOTLARI 569
TÜRKİYE'DE KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ'NİN (T'deKDP) 1. KONGRESİ 571
TÜRKİYE'DE KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ'NİN (T'de KDP) PROGRAM VE TÜZÜĞÜ 585
PARTİYE GİRİŞ YEMINI ve PARTA DIMOQRATA KURDISTAN LI TIRKÎYA FİŞÊ ENDAMTİYÊ 591

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

TÜRKİYE'DE KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ'NİN (T'deKDP) İKİNCİ OLAĞANÜSTÜ KONGRESİ 592
PARTÎ ÇÎ YE? TEŞKILATE PARTÎ ÇAWA TÊ DANIN? 602
TÜRKİYE'DE KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ (T-KDP) MERKEZ KOMİTESİ BİLDİRİSİ 604
TÜRK SOLU VE BAZI YANLIŞLAR ÜZERİNE 609
PROPAGANDA 611
EĞİTİM CALIŞMALARINDAN ÖRNEKLER 612
Deftera Dıravên Qomita Herêma (6) HERAQOL PARTİ DIMOKRATİ KURDISTAN LI TIRKİYÊ 621
KOMA AZADÎYA KURDİSTAN/KAK TÜZÜĞÜ ve KAK'a AİT DİĞER BAZI BELGELER 623
PROGRAM Û NIZAMNAMA PARTİYA DEMOQRATA KURDISTANA TIRKIYÊ 642
DENGÊ PARTİ DEMOQRATİ KÜRDİSTAN AZADİ DAXWAZA ME YE 657
Rejîm û Programa Nav xwe ya Partîya Dêmoqrata Kurdîstanê û Rastkirinê wê (Kongrêsa Partîyê a hefta (7) bawer pê anîye) 658
GÜNEY KÜRDİSTAN İLE İLGİLİ BAZI BELGELER 676
İRAN KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ/KDP-İ İLK PROGRAMI 685
ÇEKO'NUN AJANDASI/GÜNLÜĞÜ 687
SORO'NUN (Nazmi BALKAŞ) AJANDASI/NOTLARI 713
NECO'NUN (Necmettin BÜYÜKKAYA) AJANDASI 727
YAZIŞMA VE MEKTUPLAR 729
Nazmi BALKAŞ (SORO)'IN MEKTUBU 730
PARTÎ DEMOKRATÎ KURDİSTAN-QİYADA MUWAQET 731
BİR BELGE 733
YER ADLARI 734
HARİTALAR
BELGELER
ALBÜM

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Pepeo"	*"Pepuu"*
"Keko"	*"Baba"*
"Kamî kerd?"	*"Kim yaptı?"*
"Mi kerd"	*"Ben yaptım"*
"Kamî kîşt?"	*"Kim öldürdü?"*
"Mî kişt"	*"Ben öldürdüm"*
"Kamî şut?"	*"Kim yıkadı?"*
"Mi şut"	*"Ben yıkadım"*
"Ax! Ax! Ax!"	*"Vah! Vah! Vah!"*

Pepug Efsanesi

Bawo!

O gün de bugün gibi Duzgin'den on iki *"pepug"* havalandı.
Bedro Dağı'nın etrafında dönüp durdular.
Çığlıkları *'Yâ Xızır!'* yakarışlarıma karıştı…
Dağa, taşa seslendim.
Binbir ziyaretin toprağını saçtım etrafa, susturamadım!
O gün bir oğul müjdesiymiş, bugün ciğerim söküldü!
Yok Bawo!
Bu öyle sıradan bir gün değildi; bugün de değil.
Güneş Bedro'nun içine düşmüştü sanki.
Bir gayret kalkıp eşiği öpmüştüm,
Bugün Bedro yanıyor Bawo!
Axzé, bu oğul başka!
Bozat'ın kınalı kuyruğundan dedi de inandım.
Kınalım kan mıydı Bawo?
Binler *'Yetiş!'* bağırdı *'Yâ Xızır!'*
Gücendirdik mi?
Ben bir *"derman"* doğurdum.
Ceddine kıyanlara soracak.
Kim yaptı?

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Suçumuz ne?
Senin gibi okuyup yazacak, *"Efendi"* olacak.
Bildim bu dağlardan mert, Munzur'dan ak,
gözü pek *"çoban"* olacak.
Olacak da habercisi niye *"pepug"*lardı?
Şimdi bildim Bawo! Şimdi bildim...

Dayê!

Ben gidiyorum.
Keul'de, hapsolmuş ruhların yasına son vermeye gidiyorum.
Bu ruhlara yakılamayan ağıtlar dört bir ağızdan yakılsın bitsin;
halaylar başlasın diye gidiyorum.
Oğullar, kızlar bu fakir kadere hapsolmasınlar diye gidiyorum.
Halkımın her ferdine anlatacaklarım, öğretecek gerçeklerim var.
Duacım ol Dayê!
Kanımız dağlarda, taşlarda ama bu bir intikam değil.
Bu her kula nasip olmayacak *"ışık"*.
Doğduğum gün kefenimi başıma bağlamıştın Dayê!
Dermanım, bu kefen halkımın dermanı olmasın diye gidiyorum.
Bu halkın dermanı umut, aydınlık, özgürlük olsun diye gidiyorum.
Pepug'un bir suçu yok Daye!
Turnalar uçsun diye gidiyorum.

Keça min! - Kurê min!

Sağ gözüm, sol gözüm.
Size mirasım kin değil, aklımdır.
Aklınız tutkulu ve açık olacak biliyorum.
Sağ elim, sol elim.
Ellerinizden doya doya tutamadım.
Elleriniz işinizin ehli olacak biliyorum.
Sağ ciğerim, sol ciğerim
Size mirasım baba kokusu değil, nefesimdir.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Nefesiniz dünyaya yetecek biliyorum.
Can suyum, can kanım
Size mirasım özlemim değil, kahkahamdır.
Gülen yüzünüz solmayacak biliyorum.

Xweşika Çîroka min

Sen hikayemin güzelliğisin.
Gönül yaram.
Sen olmasaydın yüreğimin aşk gözü hiç açılmazdı.
Sarı dağ çiçeğim,
Sen güçlü olmasaydın bu kadar kolay gidemezdim.
Gülen yüzüm,
Sen böyle bakmasan, *"tek"* sevdamın yanına katmazdım.
Seni bile bile yakmazdım.
Karşı koyamadım, bu hikayeyi sensiz yazamadım.

Pepug!

Pepug dönüp durma başımda. Kardeşime git bağır!
Onun tutsak başına bağır! Bağır ki gözündeki karanlığı aralasın.
Ufkundaki kapıyı açsın, bu kalenin ötesine bir baksın.
Zindan burada değil, kalbindedir iyi bellesin.
Bu dağlarda özgürlük çarpışmaya devam edecek,
ama kalbindeki zindan onu, bu bir avuç toprağa mecbur edecek.
Bu bir avuç toprağa bekçi kalacak.
Söyle bilsin!
Ancak burayı vatan sanacak.
Özgürlük için bir kurban adanmış çok mu?
Binler, yüzbinler, milyonlar adanacak.
Sakın sorma! Ne duymuş, ne görmüş?
Gelsin karşıma söyle! Gelsin içimi yarıp kendi baksın.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Şivan!

Kardeşin seni kurban ettiğinden beri, tutsak bu topraklar.
Çok yiğit yetiştirip ardından ağlıyor bu dağlar.
Her dağın hala iki yüzü var .
Bir tarafı umut, bir tarafı ölüm. Bir yanı kardeş, bir yanı kalleş.
Ağıtlar özgür, ama ruhların canına değmiyor.
Ruhlar tutsak. Halklar sürgün, yurtsuz.
Zalimi türlü türlü.
İçtiği kana doymuyor bu topraklar. Dermanı, imanı para.
Bir yoğuz, bir çoğuz!
Harfler dağlanıp, yutturulmuş demir.
Öyle ağır ve kızgın ki canını dağlar da dökülmez dudaklardan,
kor kusar ateşe verir dağları.
Yine kendini yakar.
Seni de yaktığı gibi…
Pepuglar alevli çıralar taşıyor bugün.
Bu halk yakılacağını bile bile candan siper.
Hani evlerimizin çıralı duası? Hani aydınlık?
Şimdi sen söyle; yakan mı, yanlız yakılan mı?
Pepug kuşları bas bas bağırıyor.
Ama hala tek bir umut var.
Katiyen kendini ikna edemiyor bu *"halk"*.
Fikri ve vicdanı hür olamayan komşularına inat,
ikna olamıyor yaşadıklarına!..

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

SUNU

Bu çalışmada sizlere, 1960-1975 yılları arasında Kürdistan'ın üç parçasında verilen özgürlük mücadelelerini, onların birbirleriyle ilişkileri, devletlerin Kürdler üzerinde oynadıkları oyunları, bu oyunlar sonucunda Kürdlerin nasıl *"brakuji"*ye neden olduklarını, yaşanan trajedileri yazmaya/anlatmaya çalıştım.

Bu çalışma, konu ile ilgili yaptığın ikinci çalışmadır. Birincisi 2011 yılında Peri Yayınları'nda yayınlanan *"Dr. Şivan, Sait Elçi, Süleyman Mûînî ve Kürt Trajedisi (1960-1975)"* adlı çalışmadır. Bana göre bu çalışma, ilk olma itibariyle bazı hatalar ve eksiklikler içermektedir.

Her iki kitapta da esas konu Dr. Şivan ve Hareketi'dir. Ancak elinizdeki bu kitap oldukça farklı bir çalışmadır. Kaynak olarak çok sayıda kişi ile yapılan röportaj ve yine çok sayıda belgeden yararlanılmıştır. Kitabın bir başka avantajı ise görüştüğüm kişilerin beni çok daha ciddiye almalarıdır.

Kuzey Kürdistan bölümü tamamen farklı bir çalışmadır. Doğu Kürdistan bölümü bazı düzeltmeler dışında aynıdır. Güney Kürdistan bölümü ise, yeni okumalar ile önemli ilaveler yapılmıştır. Belgeler kısmında ise Dr. Şivan'ın çantasında çıkan tüm dokumanlar yer alır. Albüm kısmı ise Doktorun kısa hayatındaki çeşitli dönemlerine ait; aile, dost, arkadaş, akraba ve O'nunla çeşitli yerlerde yolları kesişen kişilerin fotoğrafları yer almaktadır.

Kitap ayni zamanda bir başvuru özelliği taşımaktadır. Bazı kısımları belki tekrar olarak okumak durumunda kalabilirsiniz. Kitap çoğunuzu, Dr. Şivan'ın Kürdler için ne kadar önemli bir değer olduğuna ve Kürdler nasıl böyle bir değere sahip çıkmadılar, çıkmamaktalar sonucuna götürür kanaatındeyim.

"Dr. Şivan, Sait Elçi, Süleyman Mûînî ve Kürt Trajedisi (1960-1975)" adlı kitaptaki görünen hatalar:

Sayfa 25'de öğretmen *"Halis Öztürk", "Hüseyin Öztürk"*tür.

Sayfa 231'de Güney Kürdistan'a geçen ilk grup olarak: Dr. Şivan (Dr. Sait Kırmızıtoprak), Soro(Nazmi Balkaş), Brusk(Hasan Yılmış), Çeko(Hikmet Bulttekin) ve Reşo Zilan(Ahmet Kotan) belirtilmiştir. Ancak bu ilk grup içinde Brusk(Hasan Yılmış) yoktur. Brusk daha sonra Güney Kürdistan'a gider. İlk gidenler diğer dört kişidir ve hemen sonra Ronî(M. Nuri Payço) gider ve onlarla buluşur.

Bir de yaptığım bir diğer hatadan dolayı Şakir Epözdemir'den bir özürüm olacak. Gerçi bunu kendisine de ilettim, bir de burada bu özürümü tekrarlamak istiyorum. *"Dr. Şivan, Sait Elçi Süleyman Muini ve Kürt Trajedisi"* kitabımın 476. sayfasının son paragraf alıntısı yanlıştır. Bu paragraf Hüseyin Akar'ın 1998 yılında Pêrî Yayınları'nda

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yayınlanan *"Dersim-Civarik, İki Uçlu Yaşam"* adlı kitabının 151-152 sayfalarından almıştım. Yani paragrafın, kaynağı bu kitaptır. Bir yanlışlık sonucu o paragrafın dip notunda *"War Dergisi"* olarak gösterilmişti.

Ş. Epözdemir, *"Bu söylem bana ait değildir"* diye belirtti. Bu söylem tamamen H. Akar tarafından yazılmıştı. Ben de oradan alıntılayarak, Ş. Epözdemir'e teyit etmeksizin olduğu gibi aktarmıştım. Bu eksikliğimi de siz okuyucular ile paylaşmak istedim.

Dârâ Kırmızıtoprak'ın girişimiyle; Çayan Demirel, Dr. Sait Kırmızıtoprak/Dr. Şivan hakkında, O'nun akrabaları, köylüleri, arkadaşları, dostları, tanıdıkları, sağ olan mücadele arkadaşlar ve farklı farklı düşüncede olan, Dr. Şivan'ı çok sert eleştiren karşıt görüşteki kişilerle de röportajlar yapmıştır. Türkiye, Avrupa, Kuzey ve Güney Kürdistan'da çok sayıda kişiyle yapılan röportajlar ve oluşturulan arşivlerden yararlanılarak, bu çalışmada kaynak olarak kullanılmıştır.

Kitabın oluşmasını, basılmasını olanaklı kılan Sayın Dârâ Kırmızıtoprak ile Sayın Çayan Demirel'e ve uzun bir liste olduğu için burada isimlerini yazamadığım (Söz konusu bu kişiler kaynakça kısmında yer almaktadır.) röportaj verenlere; bunlar dışında katkıda bulunanlara teşekkür ediyorum.

Selahattin Ali ARİK

Ekim, İstanbul - 2015

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

GİRİŞ

Kürdistan'ın, Kasrı Sirin'le ikiye bölünmesinden çok sonra, Batılı devletler Birinci Paylaşım Savaşı'nda Kürdistan toprakları üzerinde ulus devletlerin oluşumunu sağladı. Bu oluşumda Kürdler dikkate alınmamış; Kürdlerin, oluşturulan devletler tarafından yok edilmesine, asimilasyona uğratılmasına göz yumulmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra da paylaşım devam etmiş; savaş sırasında Çarlık Rusya'nın bir devrim sonucu Sovyetler Birliği'ne dönüşmesiyle paylaşıma birde ideolojik bir boyut eklenmiştir. Bu idolojik boyut ve yeni güç, Sovyetler Birliği'nin marifetiyle sömürge ülkelerde ulusal kurtuluşlar, kapitalist ülkelerde ise siyasal devrimler olmaya başlar. Artık emperyalist devletlerin yeni düşmanı *"komünizm"*dir.

Komünizme karşı yükselen faşizm emperyalist dünyadaki dengeleri de bozar. Zira faşizm, içinden çıktığı sistemi de tehdit etmektedir. Faşizmin yayılmasına karşı yeni bir dünya savaşı kaçınılmazdır. Yapılan İkinci Dünya Savaşı'nda Hitler yenilgiye uğratılır. Bu savaşta faşizmin yenilgiye uğraması yanında iki önemli sonuç ortaya çıkmıştır:

1- Nükleer silahın yok edici etkisi,

2- Bu güce sahip iki süper devlet.

Bu sonuçlar ile ABD ve Sovyetler Birliği artık sıcak olarak savaşmadan dünya üzerinde egemenliklerini oluşturmak durumundadırlar. İste buna da *"soğuk savaş"* adını verirler. Yani direkt kendileri savaş içine girmeden, devlet veya ülkelerdeki yandaşlarını destekleyerek savaştırmak.

Emperyalist dünyanın baş aktörü ABD için, yukarıda da belirtildiği gibi, düşman: Komünizm'dir. Yani Sovyetler Birliği'dir. Sovyetler Birliği içinse düşman: Emperyalizm'dir. Yani ABD'dir. Eğer bir ulusal kurtuluş mücadelesi veya siyasal devrim yapacaksanız bunlardan birine yandaş olmak durumundasınız, yoksa başarı ihtimaliniz düşüktür.

İki güç içinde Orta ve Yakın Doğu, enerji kaynaklarıyla vazgeçilmezdir. Bölgede devlet sahibi olmayan sadece Kürdlerdir. Kürdistan, İran, Irak, Suriye ve Türkiye tarafından bölüştürülmüş/bölünmüş durumdadır. Bu dört devlet de her şeye rağmen Kürd kimliğini yok edememiştir. Ulus devlet kapsamında kendi toprakları olarak gördükleri Kürdistan ve her türlü manipülasyon ile yok edilmeye çalışılan Kürd milli bilinci, onlar için bir baş belasıdır. Yani bu işgalci dört devletin ortak temel sorunu Kürdlerdir.

19. yüzyılın başından itibaren Kürdler, devlet olamanın sıkıntılarını çekmişlerdir. Süreç boyunca, özgürleşmek için girişimlerde bulunan Kürdler, bedeller ödemelerine rağmen istedikleri özgürlüğü elde edememişlerdir.

Konumuz olan 1960-1975 döneminde Kürdistan'daki özgürlük mücadelelerini ele alırsak:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ABD, İran'da Şah rejimi ile ittifaklar geliştirmekte, Sovyetler Birliği ise İran'da Tudeh, Irak'ta ise IKP ve Baas vasıtasıyla etkin olamaya çalışmaktadır. Türkiye ise haliyle ABD'nin daimi müttefikidir. Kürdler ise İran'da Tüdeh, Irak'ta ise IKP ile hareket etmekteler.

İsrail, güvenliği ve ABD'nın çıkarları için bölge ve Kürdler ile ilgilenmektedir. Kürdler ABD'nin de gündemindedir. ABD'nin Kürdlere yönelik öncelikli plânı, *"komünizm"*e karşı propaganda amaçlı Kürdistan'a yönelik Kurmancça'yı yayın kılmak ister. Irak ve İran buna itiraz etmez, ancak Türkiye, böyle bir yayının *"Kürd uyanışına neden olabilir."* gerekçesiyle karşı çıkar.

1958'de Mele Mustafa Barzanî'nin Irak'a dönmesi ile özellikle Kürdler açısından dengelerde bazı değişiklikler olur. ABD ve İsrail ile ilişki kurma peşine düşen Mele Mustafa Barzanî, bunu o kadar çok isterki, ABD'nin O'nu İran'a havele etmesine, iplerini Şah Rıza'nın eline vermesine bile razı olur.

Başlangıçta bu durum Mele Mıstafa Barzanî tarafından başarı olarak görülür. Zira ABD, Kürdleri bölgedeki plânları içine dahil etmiştir.

Emekli Amiral Vedii Bilget 24 Şubat 1987 tarihli Cumhuriyet gazetesinde çıkan yazıya göre ABD, 1965 yılında Türkiye'ye bağlanacak bir *"Kürt Federe Cumhuriyeti"* için dönemin Türkiye Başbakanının ağzını aramıştı. Bu Kürd Cumhuriyeti, İran, Irak ve Türkiye Kürdlerini kapsayacak, Türkiye ile federal bir çatı altında birleşecekti. Başbakan, Genelkurmay'da yapılan brifingde bu senaryoyu komutanlara açmış, ancak komutanlar tepki göstermişlerdir.

Ancak Mele Mıstafa Barzanî'nin bu *"başarısı"* Kürdlere pahalıya patlar; sonuçta yenilgi ve çok sayıda Kürdün hapse atılmasına, sürgün edilmesine ve ölümüne mal olur.

Mele Mustafa Barzanî'nin, Sovyetler Birliği'nden ülkeye dönmesinden sonra Irak'taki olumlu havanın sona ermesiyle Güney Kürdistan'da bir mücadele başlar. Bu mücadele bütün Kürdlerin ilgisini çeker ve diğer parçalardaki Kürdleri'de etkisi altına alır. Ayrıca dünyada oluşan 1960 dalgası da Kürdleri etkilemektedir. Bu etkilenmeler ile Kuzey ve Doğu Kürdleri de mücedele için örgütlerini kurmaya başlarlar. Bu hareketler için Mele Mustafa Barzanî bir çekim merkezîdir ve bu hareketler hem Güney Kürdistan'daki mücadeleyi desteklemek/ katkı sunmak hem de kendi mücadelelerini geliştirmek için Güney Kürdistan'a giderler.

1960-1975 yılları arasında Kürdistan'ın üç parçasında; Doğu, Kuzey ve Güney Kürdistan'da özgürlük hareketleri olur. 1967-1968 yıllarında Doğu Kürdistan Özgürlük Mücadelesi, 1969-1971 yıllarında Kuzey Kürdistan Özgürlük Mücadelesi ve 1960-1975 yılları arasında ise Güney Kürdistan Özgürlük Mücadelesi söz konusudur.

Bu özgürlük hareketleri sırasıyla yok edilir. Bu yok edilişlerin perde arkası; Kürdlerin kendi aralarındaki sorunlar, işgalci devletlerin bu sorunlar vasıtasıyla Kürdleri birbirlerine karşı kullanmaları, aynı oyun ve taktiklerin uygulanması, Kürdlerin bu komplolar içinde yer almaları ibret alınacak ve ders verici niteliktedir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Özellikle Kürdlerin kendi aralarındaki sorunları çözmede sekter, bencil, bireyci/şahsi davranarak *"rakip"* gördüğü mücadele arkadaşını/arkadaşlarını dışladıkları, gözden çıkardığı hususu üzerinde durmak gerekir. Gerek Ahmed Tevfik-Dr. A. Qasimlo, gerek Dr. Şivan-Sait Elçi, gerek Mele Mistafa Barzanî ile *"66 Caşhlar"* olarak adlandırılan İbrahim Ahmed ve ekibi arasında, gerekse Mele Mistafa Barzanî ile diğer parça mücadeleri arasındaki ilişkiler önemli zaaflar içeriyor.

Kürdler bu zaafları görerek, süreçi iyi okumak, iyi değerlendirmek ve buradan dersler çıkarmak durumundalar.

Bu derslerin başında Kürdlerin Kürdlere karşı kullanılması: *"Brakujî"*dir.

Ancak biz Kürdlerin kendi zaaflarımızı görmek, tarihten dersler çıkarmak, tarihi doğru okumak ve yorumlamak konusunda hayli bir yol almamız gerekiyor.

Zira halen günümüzde gerek Doğu, gerek Kuzey, gerekse Güney Kürdistan'da 1960-1975 yılları arasındaki özgürlük mücadelelerini yapan kadrolar hakkında birbirinden farklı görüşler vardır. Farklı görüşlerin olması normaldır, ancak bu görüşlerin düzeyi düşük ve rahatsız edicidir.

Yani 1967-1968 Doğu Kürdistan mücadelesi önderleri; Suleyman Muini, Sadiqî Hencirî, Ahmed Tevfik, Dr. A. Qasimlo vb, Kuzey Kürdistan mücadelesi önderleri; Dr. Şivan, Sait Elçi ve Güney Kürdistan mücadele önderi Mele Mistafa Barzanî/Barzanîler hakkında eleştiri sınırını aşan suçlayıcı ve karalayıcı söylemler söz konusudur.

Öyle zanediyorum ki Kürdlerin birbirlerine karşı olan bu acımasız tavrı; -Kürdistan işgalcilerinin manipülasyonlarını bir tarafa bırakırsak- biz Kürdlerin düşünsel düzeyi ve tarih bilinciyle alakaladır. Bunun dışında Kürd ulusunun sosyo-ekonomik toplum yapısı, Kürdistan'ın parçalı durumu ve bölgenin (Yakın ve Orta Doğu) tarihsel arka planı bu dışlayıcı, damgalayıcı tavrımıza etkendir.

Bütün bu olumsuz etkenlerden sıyrılıp Kürdler kendi tarihlerini yazabilirler mi? Kendi kaderlerini tayin edebilirler mi? Zor da olsa Kürdlerin bunu başarması ve yapması gerekiyor. Yani bu mümkündür. Çabam, umudum ve beklentim Kürdlerin bunu başarmasıdır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

DR. SAİT KIRMIZITOPRAK, Dr. ŞIVAN HAREKETİ & T'deKDP ve KUZEY KÜRDİSTAN ÖZGÜRLÜK MÜCADELESİ'NİN TASFİYESİ

Dersim'de Civrak/Civarîk Köyü

Civrak, Dersim'in kuzey doğusunda yer alan Qisle*("Kızılkilise/Nazımiye")*'ye bağlı bir dağ köyüdür. Xarpet/Elazîz*("Elazığ")*'den Dersim'e giderken Dersim sınırına girdikten sonra yol sizi sürekli yükseklere çıkarır. Mamekîyê'yi geçtikten sonra Pilemurîye-Erzingan*("Pülümür-Erzincan")* karayolundan Xarçîk suyu boyunca bir süre yol aldıktan sonra Kîrîk sapağından sağa ayrılan yol sizi Qisle'ye götürür ve buradan kuzeydoğuya doğru Ramadan*("Ramazan")*, Deruyê*("Dereova")* ve Kîmsor-*("Yayıkağıl")* köylerini geçtikten sonra, Qisle'den 25 km. mesafedeki, şimdiki adıyla *"Sarıyayla"* olan Civrak köyüne varırsınız. Köye vardığınızda iki bin rakımdasınız ve bu yüksekliği bütün benliğinizle hissedersiniz.

Civrak'ı görmeden önce dikkatinizi çeken iki büyük yükselti/dağ vardır. Bunlardan biri Bedro[1] diğeri ise Sulvis'dir.[2] Bu iki dağın batı tarafında Civrak, doğu tarafında ise Gêxî*("Kiğı")* mıntıkasında Xolxol*("Yayladere")*'a bağlı Taru*("Yavuztaş")* köyü yer alır.

Kîmsor'u geçtikten bir süre sonra aniden tüm güzelliğiyle karşınıza çıkan Civrak, Bedro Dağı'nın hemen dibinde yer alır ve köy âdeta buraya saklanmıştır. Civrak, üç merkez mahalle ve üç mezradan oluşur. Merkez mahalleler: Melan, Merxo, Musan/Çaxil'dır. Mezralar ise, merkez köyün kuzey doğusunda Sulvis Dağı'na doğru Melkîş, Melkîş'in biraz kuzey batısında Balix ve merkez köyün kuzey batısında Gemîk yer alır.

Dağınık bir yerleşime sahip olan Civrak'ın içinden geçen iki dere/akarsu vardır. Bunlardan biri Bedro'nun güney yamaçlarından kaynak alan ve Melan ile Merxo mahallerinden geçer. Diğer akarsu ise Bedro'nun kuzey tarafından Melkîs'den çıkar, Çaxil'dan geçer ve Merxo'da diğer dere ile birleşerek köyü terk eder. Eskiden köyde bu akarsuların beslediği iki su değirmeni var idi.

Bugün Civrak'ta yaşayan Raya Heqîye*("Kürd Aleviliği")* inancına mensup Xormek Kürd aşiretinin buraya hangi tarihte geldiğine dair elimizde bir belge ve bu konuda bir bilgi yoktur. Köydeki iki kilise yerinin bilinir ve yukarıda belirtilen dağ isimlerinin Ermenice orijinli olması; kolektif hafızada Ermenilere ait bazı anlatımların yer alması dolayısıyla Xormek Aşireti'nin köye geldiğinde burada Ermenilerin olduğu ve sonrasında köyde iki topluluğun bir arada yaşadığı sonucunu çıkarabiliriz.

Dersim'deki toplumun kısaca sosyo-ekonomik ve dinsel yapısına bakacak olursak:

1- Bedro ismi; Ermenice Bedros'dan gelmedir.

2- Sulvis ismi ise; Ermenice de *"kutsal"* anlamındadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bölge gerek Safevi gerek Osmanlı döneminde eyalet/beylik sistemiyle yönetilmiştir. Yani yerel bir yönetim söz konusudur. Bu yerel yönetim nispeten TC döneminde 1937 yılına kadar devam etmiştir. Bu döneme kadar Dersim'in kendine özgü bir yönetimi vardır. Bu yönetim biçimi ile toplumun dinsel inancı özgündür ve bir farklılık arz eder.

Günümüzde *"Kürd Aleviliği"* olarak tanımlanan Raya Heqîye, doğaya tapınışı ve insanı esas alan bir inançtır. İnanca göre; Güneş, Ay, Gökyüzü'nün kutsallığı yanında Dersim bölgesi/toprağı/coğrafyası bütünüyle kutsaldır. Birey ve topluluk burayla bütünleşmiştir, buranın kopmaz bir parçasıdır. Dersim'deki dağlar, kayalar, su kaynakları vs. birer ziyaretgâhtır. Bütün bu kutsal doğa, üzerinde yaşayanları korur, gözetir ve onlara sahiplik eder. Buna karşın toplumda onları kutsar, onlara adak ve kurbanlar sunar.

Özne ve mekan bütünlüğü Raya Heqîye İnancı'ndaki mitolojik hikayelerde bariz olarak görülmektedir. Örneğin ikisi de çoban olan Munzur ve Duzgîn'nın mekanları yaşadıkları yer, hayvanlarını otlattıkları meralar mit ile kutsallaştırılmışlardır. Günümüzde bu mekanlar, adak ve kurbanların suulduğu birer ziyaretgâhdır.

Raya Heqîye mensubu için Dersim bir denizdir. TC'nin 1930'lardan itibaren *"medeniyet getirmek"* adına, Dersim'deki bu kendine özgü yapıyı ortadan kaldırmak amacıyla yaptığı soykırım kapsamındaki sürgün ve zorla göçe; Dersim toplumunun karşı çıkmasının nedenlerinin başında insanların Dersim'e kutsal bir bağla bağlı olmasındadır. Dersimliyi bu bölgeden çıkarırsan *"denizden çıkmış balığa"* döner.

Dersim toplumunun sosyo-ekonomik yapısı hayvancılık ve tarıma dayanır. Kışın uzun sürmesi, ekilebilir arazının azlığı, bu zorlu coğrafi koşullarında insanın yaşamını idame ettirmesinin topluma yansıması sorunludur ve çatışma nedenidir. Yani gerek aile içinde, gerek aileler ve köyler/aşiretler arasında arazi/toprak paylaşımından dolayı sorunlar, çatışmalar yaşanır.

1938 yılından önce Dersim'de modern anlamda yasama, yürütme ve yargıdan sözetmek mümkün değildir. Bir normatif hukukun var olmadığı, toplumda ki adalet ve düzen; norm, değer, töre, örf, adet, gelenek, ahlaksal kurallara göre sağlanılır. Toplumda adalet ve düzen nispeten dini inanç önderleri olan pîrler vasıtasıyla giderilmeye çalışılmıştır. Yani toplum içindeki her türlü sosyo-ekonomik, hukuki, ahlaksal ve vb. sorunlar, suçlar bu dini önderler tarafından cem/cemaat usulüyle çözülmüştür. Ancak bunun tamamıyla sağlıklı olduğu veya sağlıklı işlediği söylenemez. Kabahat, suç ve sapmaya karşı adilâne bir ceza sistemin olmadığı, bundan dolayı; *"adaletli toplum", "adil insan", "adaletli yaşam"*dan bahsetmek güçtür. Onun içindir ki toplumda ahlâki dejenerasyonun yaşandığı, aileler/ezbetler/aşiretler arası kavga, öldürme, zor alım *("kelepur, qolê")* gibi olayların sıkça yaşandığı ve bunlara karşı bir ceza sisteminin olmamasından dolayı sorunların/davaların büyük çoğunluğunun ya öç alma/kan davası ya da *"Ulu Divan'a/Allah Divanı"*na havale edilir.

İşte Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın ailesi böyle bir toplumun mensubudur. Ancak bu toplumsal yapı 1938 Dersim soykırımıyla yok edildi ve Sait tam da bu dönemin çocuğudur. Dr. Sait Kırmızıtoprak'ı anlamak, bu toplumun yok edilişini anlamaktan geçer.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sait Kırmızıtoprak'ın Ailesi

Sait, Civrak, Musan'da *"Şûya Gewrê"("Boz Tepe")* mevkiinde bulunan Ivîşgillerdendir. Annesinin adı Zohre, babasının adı Avas*("Abbas")*'tır.

Zohre, Bertal Efendîyo Pîl*("Büyük Bertal Efendi")*'in kızıdır.[3] Sait'in babası Avas, Usênê Ivîşî'n[4] oğludur. Usênê Ivîşî'n iki oğlu bir kızı vardır. Oğullarından biri Sait'in babası Avas diğer oğlu ise Mehmed'dir. Sileyman Axa'nın kızı Axzê ile evli olan Memedê Usênê Ivîşî, tahta ve taş ustasıdır. Memed ve Axzê'nın; Gül Mustafa, Musa/Murtaza, Bertal, Süleyman, Ali, Fatma, Güllü ve Hatice adında sekiz çocuğu olur. Diğer kardeş Avasê Usênê Ivîşî ise *"çulfacı"*lık[5] yapmaktadır ve oldukça çalışkan birisidir. Avas yaşı geçkin olmasına rağmen halen bekârdır.

Axzê ve Mehmed, Bertal Efendîyo Pîl'ın kızı Zohre'yi oğulları Gül Mustafa'ya istemeye giderler. Gitmeden önce aile kendi aralarında durumu değerlendirir, zira Gül Mustafa'nın yaşı daha küçüktür ve bu durum sorun olabilir. Avas: *"Bertal Efendî ke Zohre eqê Mistafayî nêdê, o waxt sima Zohre mirê biwazê." ("Bertal Efendî, eğer Zohre'yi Mustafa'ya vermezse siz o durumda Zohre'yi bana isteyin."* der.

Tahmin edildiği gibi Bertal Efendîyo Pîl, Gül Mustafa'nın yaşının küçük olmasından dolayı kızı vermeye razı olmaz. Bunun üzerine B planını devreye sokan Axzê ve Mehmed, Zohre'yi ailenin müzmin bekârı Avas'a isterler. Bertal Efendîyo Pîl bu ikinci istemeye olumlu bakar ve Zohre'yi Avas'a vermeye razı olur. Böylece Zohre ile Avas arasında bir yaş farkı olmasına rağmen 1931 yılında evlenirler. Avas evlendikten iki sene sonra evini ağabeyi Mehmed'den ayırır.

Zohre ve Avas çiftinin ilk senelerde çocukları olmaz. Avas, vergi vermemek veya yol yapımında çalışmamak[6] için abisi Mehmed'in 1932 yılında doğan Ali adındaki oğlunu kendi nüfusuna yazdırır. Bundan ötürü nüfus kayıtlarına bakıldığında Sait'in, Ali*("Pala Ali")* adında bir abisi olduğu görülür. Bu aslında amcası Mehmed'ın oğludur.

Avas ve Zohre'nin 1935 yılında bir oğulları olur, adını Sait koyarlar. Çiftin, Sait'ten sonra 1937'da bir kızı olur, adını Güllü koyarlar. 1939'da ise bir kız daha olur. Avas, bu kızın adını nüfusa Fatma olarak yazdırır. Ancak Zohre, 38'de katledilen annesi -Bertal Efendîyo Pîl'in eşi- Fadime'nin anısına kızına Fadime der; böylece son doğan kız çocukları nüfusta ve köyün dışında Fatma, köyde *"Fadime"* olarak bilinir.

3- 1882 doğumlu olan Bertal Efendîyo Pîl, Memedê Alîyê Gulavî'nin oğludur. Bertal Efendîyo Pîl'in dedesi Alîyê Gulavî, Civrak'ta Xormek aşiret reisidir. Kendisinden sonra aşiret reisliğini oğlu Mehmed alır. Mehmedê Alîyê Gulavî'nin *"Derê Hewrî"*de çığ altında kalıp ölmesiyle aşiret reisi büyük oğlu Sileyman Axa olur. Bu dönemde Xarpet'te Rüştiyeyi bitiren Bertal bir süre sonra ağabeyi Sileyman Axa'dan aşiret reisliğini alır. Bertal, okumuşluğundan dolayı *"Efendi"* olarak anılır.

4- Avas'ın babası Uşênê Ivîşî, Derê Hewr'de çığ altında kalarak ölen 14 kişiden biridir.

5- Şal ve şapık dokuyan/yapan kişi.

6- O dönemde devlet ailenin çocuk sayısına göre vergi almaktadır. Vergi veremeyenler ise gidip yol yapımında çalıştırılırdı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Civrak'da 1938 ve Sonrası

1938 Dersim soykırımında Zohre'nin ailesi olan Memedê Alîyê Gulavî'nın taifesinden toplam 50 kişi katledilir. Katledilenler; Memedê Alîyê Gulavî'nin oğul, gelin, torunlarıdır. Bunlar arasında Sileyman Axa, Bertal Efendî kardeş ve aileleri de vardır. Dersim 38 soykırımı plânı dahilinde Civrak'da bulunan ve buradaki Xormeklerin aşiret reisi olan Mehmedê Alîye Gulavî ailesinden 38 döneminde aşiret reisi olan Sileyman Axa ve Bertal Efendî kardeşlerin katletme kararları verilmiştir. Bu kararın ilk aşamasında Mehmedê Alîye Gulavî'nin bütün çocukları ve bunların aileleri vardır.

Bertal Efendîyo Pîl, Gerîşli Areyan aşiret reislerinden Usiv Axa ile birlikte bölgede bulunan ordunun hizmet hayvanlarına yiyecek nakliye ihalesini almıştır ve bundan dolayı çoğunlukla Qisle'de kalmaktadır. 1938 Ağustos ayında Abdullah Alpdoğan, Qisle'ye gelir. A. Alpdoğan 1937'de -bir sene önce- Qisle'de yaptığı toplantıda Bertal Efendîyo Pîl ile karşılaşmış ve O'nu tanımaktadır. Karakola çağrılan Bertal Efendîyo Pîl, gidip orada bulunan A. Alpdoğan ile görüşür. A. Alpdoğan, Bertal Efendîyo Pîl'e ailesi hakkında sürgün kararı çıktığını ve Civrak'taki ailesine hitaben bir mektup yazmasını; Sileyman Axa'nın ailesi de dahil tüm aile efradının Qisle'ye gelmesini, buradan Elazîz'e, oradan da trenle Tekirdağ, Malkara'ya gideceklerini söyler. Bertal Efendîyo Pîl, mektubu yazar ve mektup, askerler tarafından Civrak'a doğru yolla çıkarılır. Bertal Efendîyo Pîl'e de ertesi gün gelip *"hak edişi"*ni alması söylenir. Diğer gün sabah A. Alpdoğan, Qisle'den ayrıldıktan sonra Bertal Efendîyo Pîl tekrar karakola çağrılır. Atını karakolun önündeki elektrik direğine bağlayan Bertal Efendîyo Pîl karakola girer. Parası ödenir ve sonra da sürgüne gönderilecek kafilenin Civrak'dan yola çıktığı, kendisinin de asker eşliğinde ailesini karşılamaya gitmesi söylenir. Bertal Efendîyo Pîl, komutan Çetin Bey, Derûyê'nin Nahiye Müdürü Tevfik ve arkalarında bir manga asker, Civrak'dan gelen kafileyi karşılamak üzere, Qisle'den yola çıkarlar. Askerlerin yanında kazma kürekte vardır. Kafileyi karşılamaya giden grup Qisle'den çıktıktan sonra 2 km. uzaklıkta *"Keul"* denilen yerde, grubun içinde bulunan Bertal Efendîyo Pîl, arkadan gelen askerler tarafından vurularak öldürülür ve cesedi orada üstüne biraz taş, toprak atılarak yabana bırakılır.

Bir önceki gün köye mektubu götüren askerler, mektubu Bertal Efendîyo Pîl'in oğlu Ali'ye verirler. Ali, mektubu okuduktan sonra, durumu aileye anlatır ve Sileyman Axa'ya haber verilir. Askeri komutan, sadece paraları ve değerli eşyaları almalarını, diğerlerini bırakmalarını söyleyerek bir an önce yola çıkmaları için hazırlanmalarını söyler.

Sileyman Axa durumdan şüphelenir: *"Ewro roza Kerbela ya/Na Raya Kerbela ya!"("Bugün Kerbela günüdür./Bu Kerbela yolculuğudur.")* diyerek, bunun bir ölüm yolculuğu olduğunu söyler.

Kafile ile beraber köyden bir iki kişi eşyaları Qisle'ye kadar götürmek için yardım ederler. Derûyê'ye varıldığında bu yardımcılar köye geri gönderilir. Burada başka bir

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

askeri birlik kafileyi teslim alır. Bu askeri birlik *"infaz bölüğü"*dür, kişilerin kaçmalarını önlemek için hepsi birbirine bağlanır. Bağlanmış şekilde 1 km. daha yürütülen kafile *"Derê Ramadan"("Ramazan Deresi")* denilen çukur bir mevkide durdurulur. Hazırlıklar yapılmıştır; hakim tepeciklere yerleştirilen ağır makinelerle kafile katledilir ve sonrasında gaz dökülerek yakılır.

Çoğunluğu kadın, yaşlı ve çocuklardan meydana gelen 49 kişi, Civrak'tan 20 km uzaklıkta öldürülür ve yakılır. Olayın bu kadar ayrıntılarıyla bilinmesinin nedeni: Ramadan köyü sakinlerinin olayı görmeleri/izlemeleridir. Daha sonra burada katledilenlerin çoğunun ölüm nedeni nüfus kaydında tifo olarak belirtilir.

Kafilenin katledilme haberi ertesi gün köye ulaşır, ancak halen Bertal Efendîyo Pîl'den haber yoktur. Yaşlı ve yürüme güçlüğü çektiği için, daha sonra alınmak üzere köyde bırakılan Memedê Alîyê Gulavî'nin eşi, ailenin büyük annesi olarak anılan *"Dakoy"*(Zera Hesenî Şixî); ailesinin katledildiği haberini alınca, oğlu Bertal'ı sorar, O'nun *"sağ olduğu"* haberini bekler. Ancak bir hafta sonra O'nun da katledildiği haberi köye gelince, 100 yaşındaki Dakoyê bundan sonraki yaşamasının anlamsız ve gereksız olduğuna karar vererek kendini asar.

Öldürüldüğü ve yeri bilinen Bertal Efendîyo Pîl'in cesedinin köye getirilmesi sorunludur. Zira bütün yollar askerler tarafından tutulmuş ve kontrol edilmektedir. Bir yerden başka bir yere gitmek oldukca tehlikeli ve risklidir. Buna rağmen Bertal Efendîyo Pîl'in, Silê Welî*("Süleyman Arik")* ile evli olan kızı Ezîme ısrarlı isteği üzerine, kayın biraderi olan Memo Hîç*("Mehmet Bulut")* 'i babasının geride kalan naaşını getirmesi için gönderir. Memo Hîç, ancak bir hafta sonra Bertal Efendîyo Pîl'in yabani hayvanlar tarafından parçalanmış bedenini, çuval içine koyarak köye getirir. Ana oğul -Dakoyê ve Bertal Efendî- yan yana Civrak'ta defnedilirler.

Söz konusu bu taifeden; evli olan kadınlar, askerde ve Dersim dışında olan birkaç kişiden başka kimse sağ bırakılmamıştır. 16 yaşında Elazîz'de ortaokulda okumakta olan Bertal Efendîyo Pîl'in oğlu Aziz ile Sîleyman Axa'nın oğlu Ali, Mazgêrd'te askerler tarafından yakalanırlar. Yapılan sorguda Aziz, Ali'nin kendi ailesinden olmadığını söyleyerek serbest bırakılmasını sağlar. Aziz ise askerler tarafından katledilir.

Günümüzde sadece anne ve oğulun -Dakoyê ve Bertal Efendî- mezarları vardır, diğer katledilenlerin ise mezarları yoktur.

Bertal Efendîyo Pîl'in öldürülmesi ve Ramadan Katliamı'ndan bir süre süre sonra, Bertal Efendîyo Pîl'i tuzağa götüren *"dost"*u Dêrîyê Nahiye Müdürü Tevfik, Civrak Melan'da oturan ve Bertal Efendîyo Pîl'in amcazadesi 1. aza Mistafeyê Avasî*("Mustafa Gündüz")* 'n evine gelerek, Bertal Efendîyo Pîl'in kızı Ezîme ile konuşmak istediğini belirtir. Ezîme önce gitmek istemez, ancak sonra ısrar edilince gider.

Nahiye Müdürü, Ezîme'nin elini tutarak taziyelerini sunmak ister. Ezîme elini vermez ve taziyeyi kabul etmez. Yinede Müdür, Bertal Efendîyo Pîl ile dost olduklarını, ölümüne çok üzüldüğünü söyledikten sonra, cebinde çıkardığı bir kağıttan köyden bazı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kişilerin adını okuyarak, bunların Bertal Efendîyo Pîl'i şikayet ettiğini, verilen dilekçeler de Bertal Efendîyo Pîl hakkında ağır itharnlarda bulunulduğunu; Bertal Efendîyo Pîl ve ailesinin bunun için öldürüldüğünü, maalesef kendisinin de buna engel olamadığını belirtikten sonra, bunlar hakkında kendisinin öldürme kararı çıkardığını, bunlar dışında köyden başka Bertal Efendîyo Pîl'in düşmanı olup olmadığını sorarak, kendisine isim vermesini ister.

Ezîme, babasının köyde bazı kişilerle arazi konusunda sorunlar yaşadığını, babası aleyhine şikâyet dilekçelerinin verildiğini ancak bu dilekçelerinin mahiyetini bilmediklerini, bu nedenle kimsenin düşman olarak görülmeyeceğini, söz konusu ismi geçenlerden bazılarıyla kız alıp verdiklerini, yani akraba olduklarını, köyden kimseden şikâyetçi olmayacaklarını ve kimseyi düşman olarak görmediklerini bundan dolayı kimsenin adını da veremeyeceğini söyler. Bu konuşmadan sonra Tevfik, kâğıdı cebine koyarak köyden ayrılır. Bütün bunlar devletin birer manipülasyonudur, amaç köyde kin, nefret ve düşmanlık oluşturmaktır.

Sonra köy muhtarları Qisle'ye çağrılır. Civrak'da da muhtar olan Sileymanê Bekteşî*("Süleyman Toptaş")* sabah erkenden kalkarak Qisle'ye gider. Akşam köye dönen Sileymanê Bekteşî: *"Askerin 24 saat içinde bütün köylünün köyde belirlenen bir alanda toplanmasını"* istediğini, buna karşı kendisinin *"halkın bir kısmının yaylada olması"* nedeniyle *"bu süre içinde bunun zor olduğunu"* söylemesine rağmen, komutan: *"Bu bir emirdir! Yerine getirililmesi zorunludur."* dediğini söyler. *"Durumun iyi"* olmadığını, *"yollarda askerlerin devriye"* gezdiklerini/tuttuklarını belirten Sileymanê Bekteşî: *"Ez hênî zenken ke macî kirkenê" ("Ben öyle sanıyorum ki bizleri de öldürecekler.")* diyerek endişesini dile getirir.

Hemen yayladakilerin köye dönmesini ve mezradakilerin de belirlenen zamanda köyün merkezinde toplanması bildirilir. Köylüler katledilme korkusu ile belirtilen yerde bir araya gelmek/toplanmak konusunda endişeli ve kararsızdırlar. Özellikle Memedê Aliyê Gulavîgillerin evli olan kızları ve bunların çocukları, yani yeğenleri. Bunlar arasında Memedê Uşênê Ivîşî'nin eşi Sileyman Axa'nın kızı Axzê ile çocukları ve Avasê Uşênê Ivîşî'n eşi Bertal Efendîyo Pîl'in kızı Zohre ve çocukları da vardır. Zohre ile Avas çocukları Sait ve Güllü'yü alarak Melkîş Mezrası'nın karşısında bulunan *"Kemera Belê"* denilen yerde bir mağaraya giderek burada saklanırlar. Zohre anne hamiledir, Fadime henüz doğmamıştır. Diğer gün belirlenen yerde köylüler toplanır. Axzê ve çocukları da riskli grup içindeler. Ancak Axzê'nın çok sayıda küçük çocuğu olduğu için saklanmaktan vazgeçer ve halen kundakta/beşikte bulunan erkek bebeğini sağ kalması amacıyla evde yalnız bırakarak eşiyle beraber toplanan yere gider.

Katledilme korkusuna rağmen büyük çoğunluk belirlenen alanda toplanmıştır. Köye gelen askeri birlik etrafa makineli tüfekler yerleştirdikten sonra komutan ölüm listesini cebinden çıkararak toplanan halka listede yazılı olan isimleri okur ve bunların elinde silah olduğunu, bu silahların teslim edilmesini, aksi taktirde bu kişilerin öldürüleceğini yüksek sesle söyler.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Listede: Merkezden Sileymanê Bekteşî*("Süleyman Toptaş")* ve Avasê Ivîşî*("Abbas Kırmızıtoprak")* (Sait'in babası Avas tehlikeyi sezmiş ve çocuklarını alarak saklanmıştır.); Gemikê'den Memo Derg*("Mehmet Özmen")* ve Hesenê Sêwsenî*("Hasan Selvi")*; Balix'dan Usê Aslî*("Hüseyin Karabulut")*, Seyîdê Bozî*("Sait Yeşil")*, Ismaîlê Qurpî*("İsmail Çetinkaya")* ve Usivê Melemî*("Yusuf Demirel")* vardır. Listede ismi bulunanların çoğu 1915'de Ruslara karşı milis olarak görev yapmışlardır. Bu kişiler o dönemde devletten silah almışlardır. Yani devlet bu kişilerde silah olduğunu biliyor.

Orada olanlar ellerinde silah olmadığını söyleyince önce Sileymanê Bekteşî falakaya yatırılır. Falakaya dayanamayan Sîleyman, orada bulunan Balixlı Alîyê Kalî'ye: *"Nero Alî nê mi kîsenê, so zu tifing bivêne bîya." ("Ali bunlar beni öldürecek, git bir tüfek bul, al getir.")* der. Bunun üzerine Alîyê Kalî gidip bir eski tüfek alıp getirip komutana verir. Komutan eski tüfeği eline alarak taşa vurup parçalar ve mutlaka 12 silahın 3-4 saat içinde kendisine getirilmesini yoksa elindeki listede ismi olanların hepsini öldüreceğini tekrarlar.

Memo Derg ve Hesenê Sêwsenî silahlarını Pilemurîye'de teslim ettiklerini söylerler. Komutan teslim makbuzunu göstermelerini ister. Ancak makbuzu gösteremeyen Memo Derg ve Hesenê Sêwsenî falakaya yatırılırlar. Falakada iri yarı 2 metre boyunda olan Memo Derg'ın ağlayıp bağırması üzerine yanında ufak tefek olan Hesenê Sêwsenî: *"Millet marê xirave vano, vencê xo bibirne!" ("Millet bize kötü söyler/konuşur; sesini kes!")* der.

Bu sırada köyün girişinde ellerinde beyaz flama/bayraklar bulunan iki suvari asker görünür. Atlı askerler bir taraftan ellerindeki beyaz flamaları sallamakta bir taraftan da *"Af çıktı!"* diye bağırmaktalar. Gelen askerler komutana kapalı bir zarf verirler. Komutan zarfı açıp içindeki kağıdı okuduktan sonra köylülere dönerek: *"Fevzi Çakmak sizi affetmiş!"* der ve herkesin evine gitmesini söyler. Topluluktan kimse çıkıp, komutana: *"Suçumuz nedir?"* sorusunu sormaya cesaret edemez.

Söz konusu bu mizansen Dersim'in her yerinde yapılmıştır. Dersim soykırımında Makyavelist bir anlayışla: *"Amaca ulaşmak için her türlü araca başvurmak uygun ve doğrudur."* politikası uygulanmıştır.

Axzê evde beşikte bıraktığı yavrusunu düşünmektedir. Alel acale eve gelen Axzê hemen beşikteki çocuğuna eğilip bakar, ancak çocuktan ses seda yoktur, uyuduğunu sanarak kucağına aldığında bebeğin mosmor olduğunu farkeder. Axzê hiç olmazsa aileden birisinin kurtulması için evde bıraktığı bebeği ağlayarak can vermiştir.

"Affa" rağmen listede ismi olan ve orada bulunanlar alınarak beraber götürülürler. Silo Muxtar, Kimsor'da; Memo Derg ile oğlu ve Hesenê Sêwsenî ile oğlu Bezîk Ormanı'nda; Seîdê Bozî ile Usê Aslî, Qisle'ye yakın *"Derê Hersî"("Hers Deresi")*'de süngülenerek öldürülürler.

Ismaîlê Qurpî, İstanbul'da çalışmış ve Türkçe bilmektedir. İstanbul'da iskele reis-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

liği yaptığı için kendisine *"İsmail Reis"* denilmektedir ve İsmaîl sadece ismindeki *"Reis"* kelimesinden/lakabından dolayı ölüm listesinde yer almaktadır. Bu kendisine sorulduğunda *"İsmaîl Reîs"* durumu izah eder ve altın yüzüğü, saati ile üzerinde bulunan paralar karşılığında bedel/rüşvet ödeyerek serbest bırakılır. Usivê Melemî ise Kimsorlu Mehmed Efendî aracılığıyla bir miktar altın vererek kurtulur.

38'de Civrak'tan katledilenler köyden Qisle'ye doğru yol boyunca değişik yerlerde öldürülmüşlerdir. Yol adeta bir katliam yoludur. Yani bu yolda yolculuk yaptığınızda söz konusu bu katliam yerlerinden geçiyor, görüyor ve her seferinde bunları hatırlıyorsunuz. Katledilenler, katledildiği yerde bırakılmıştır, cesetler yabani hayvanlar tarafından parçalandıktan sonra, geri kalan ceset/kemik parçaları getirilip defnedilmişlerdir.

1938'de Sait üç yaşındadır ve yapılan katliamın/olup bitenin farkında değildir. Ancak Sait daha sonra bu katliamları öğrenir ve katliam yolunda defalarca gelip gider.

Babasının Ölümü ve Anesinin Evlenmesi

Bir gün Sait, Wêka Golî'de bulduğu bir cüzdanı getirip babası Avas'a verir. Bir süre sonra Avas, Silê Alî'nın Weka Golî'de bir şey aradığını görür. Silê Alî'nın yanına giden Avas: *"Sileyman ci kena sayê?" ("Süleyman ne arıyorsun?")* diye sorunca, Silê Alî: *"Mi perê xo kerdî ve hazir kê serî Kimsor de qatirê bizêrî. Şînê Kimsor, mi na da kê cizdanê mi cêvê mide cîno. Îta cizdanê xo ken sayê." ("Ben paramı hazırlamıştım ki Kimsor'dan gidip katır satın alacaktım. Kimsor'a gittiğimde bir de baktım ki cebimde cüzdan yok. Oradan geri geldim burada kaybettiğim cüzdanımı arıyorum.")* deyince, Avas cebinden çıkardığı cüzdanı Sileyman'a verir ve cüzdanı oğlu Sait'in burada bulduğunu söyler.

Sait'in babası Avas 1941 yılında vefat eder. 1941 yılı sonbaharında Avas, dışarıda ellerini ve yüzünü yıkadıktan sonra, evin yan tarafında bulunan armut ağacından birkaç armut koparark eve doğru yürümeye başlar. Bir armudu yerken diğerlerini de çocuklarına vermek için cebine koyan Avas, evin dış merdivenlerinden dört beş basamak çıktıktan sonra aniden sancılanır ve orada yığılıp kalır; oğlu Sait'e seslenir. Sait, dışarı çıkıp babasının merdiven basamağına yığıldığını görünce kaldırmaya çalışır, ancak gücü yetmez. Babası, Zohre'ye haber vermesini söyler. Sait giderek annesine haber verir. Zohre gelip, Avas'ı içeri taşıyıp yatırır. Sonra evin diğer bölümünde yaşayan Memed ve Axzê'ye haber verilir. Axzê hemen gider, ancak Mehmed son birkaç senedir kardeşi Avas ile dargındır ve gitmez. Haber alan kapı komşu ve köylüler Avas'ı ziyarete gelirler. Avas'ın durumu giderek kötüleşir, köylülerin ve Axzê'nın baskısıyla 2. gün Mehmed kardeşi Avas'ı ölüm döşeğinde ziyaret eder. Bir-iki gün sonra da Avas ölür. Sait, doktor olduktan sonra anlatımlara dayanarak babasının barsak dolamasından öldüğünü belirterek, tıbbî müdahale durumunda kurtarılabileceğinden söz eder.

Dul kalan Zohre için ailenin düşüncesi O'nu, Mehmedê Ivîsî'nin oğlu Musa'yla

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

evlendirmektir.[7] Ancak Zohre buna pek istemez, çünkü Musa yaşça küçüktür; henüz 15-16 yaşlarındadır. Ayrıca bu sırada Zohre'nin bir başka isteyeni daha vardır. Bu kişi amcası Sileyman Axa'nın oğlu Bertal Efendîyo Qiz*("Küçük Bertal Efendi")*'dır.

Bertal Efendîyo Qiz*("Bertal Tanrıverdi")*

Ermeni Jenosidi sonrası Ermenilere ait mal-mülk ve araziler sahipsiz kalır. Bu mal-mülk ve araziler çoğunlukla Kürd ağaları olmak üzere bölgede yaşayan Kürdler tarafından el konulur. Gêxî*("Kiğı")* bölgesinde de bu böyle olur. Ancak buranın diğer bölgelerden farkı, geçmişte devlet tarafından bey/mir olarak atanan Türk Yazıcıoğulların olmasıdır. Yani bu bölgedeki Ermenilere ait mal-mülk ve toprakları çoğunlukla Yazıcıoğulları ele geçirir. Sonrasında İbrahim Yazıcıoğlu elindeki bu arazilerin bir kısmını satar.

Ermeni Jenosidi sonrası 38'e kadar doğu Dersim'den Gêxî bölgesine Ermeni arazilerine yerleşme/kapma arayışı vardır. Bu amaçla bu bölgeye doğu Dersim'den nüfus hareketleri olur. Bu göçler çok fazla olmamakla beraber kayda değer niteliktedir. Bölgede en değerli olan yerler: Ermenilerin de yoğun/çoğunluk olarak yaşadıkları ve önemli merkezleri olan Hardif/Herdiv*("Çalıkağıl")*,[8] Xopus*("Yazgünü")*,[9] Sıvgêlîk*("Açıkgüney")*[10], Axbınek*("Akbinak")*[11], Temran*("Bağlarpınar")*[12] ve Azapêrt*("Adaklı")* 'tir.[13]

Hardîf, Raa Heqîye İnancı'na mensup Maskan Kürd aşiretinin denetimine geçer. Axbınek ve nispeten/kısmen Azapêrt, Xormeklerin bir kolu olan Feroların aşiret reisi İskender Beg'in denetimindedir. Azapêrt'te birde Müslüman Kürd Şerîf Axa'nın denetim ve etkinliği vardır. Azapêrt'te bu konuda İskender Beg ve Şerîf Beg'in çatışması söz konusudur. Xopus ise İbrahim Yazıcıoğlu'nun elindedir.

Bertal Efendîyo Pîl, bölgede tanınan birisidir. Iskender Beg ile de aynı aşiretten ve yakın dostturlar. Iskender Beg, Ermeni mallarının paylaşımı sırasında Azapêrt'te birkaç tarla alması için Bertal Efendîyo Pîl'e haber gönderir. O da, bunun üzerine gider; Azapêrt'te bir-iki tarla alır.

Civrak'ta da söz konusu bu yerlere toprak elde etmek/yerleşmek amacıyla gidip yerleşen aileler vardır. Sileyman Axa'nın oğlu Bertal Efendîyo Qiz'da Civrak'ta ki toprak yetersizliğinden dolayı Gêxî'de yerleşebileceği bir toprak arayışı içindedir.

7- İbranilerde var olan ve adına *"Levirat"* denilen bu gelenek Dersim'de de uygulanır. Evden kardeşlerden biri ölünce dul kalan eşi diğer kardeşlerinden biriyle evlendirilir.

8- Herdiv/Hardif; geçmişte Gêxî, günümüzde Xolxol*("Yayladere")* ilçesine bağlı bir köydür.

9 - Xopus, Gêxî ilçesine bağlı bir köy)

10- Sivgelik, geçmişte Gêxî, günümüzde Xolxol*("Yayladere")* ilçesine bağlı bir köydür.

11- Axbınak, geçmişte Gêxî, günümüzde Azapêrt ilçesine bağlı bir köydür.

12- Temran, geçmişte Gêxî, günümüzde Azapêrt ilçesine bağlı bir köydür.)

13- Azapêrt, geçmişte Gêxî ilçesine bağlı bir nahiye iken günümüzde ilçedir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bertal Efendîyo Qiz, 1926 yılında Xopus'a gider. Ancak İbrahim Yazıcıoğlu buraya yerleşmesine karşı çıkar ve aralarında meydana gelen sürtüşme sonucunda mahkemelik olurlar. Xopus'ta tuttunamayan Bertal Efendîyo Qiz'ı amcası Bertal Efendîyo Pîl kardeşi Êhmed ile birlikte Iskender Beg'in yanına gönderir. Iskender Beg, Bertal Efendîyo Qiz'in kendisinin de yaşadığı Axbınek köyüne yerleşmesini teklif eder. Ancak O: *"Bir köyde iki ağa olmaz!"* diyerek Axbınek'e yerleşmez. Bunun üzerine İskender Beg, Bertal Efendîyo Qiz'e Azapêrt'te arazi sağlayarak O'nu ve amcası Êhmed ile beraber Azapêrt'e yerleştirir. Bir süre sonra Êhmed, Civrak'a geri döner, yeğen Bertal Efendîyo Qiz ise orada kalır; böylece 38'deki katliamda kurtulur.

Bertal Efendîyo Qız, kıraathanede oyun arkadaşı olan Azapêrt karakol komutanı gedikli astsubayla arası iyidir; ailecede görüşmekteler. Ayrıca Bertal Efendîyo Qiz'ın *"köy katibi"* olması dolayısıyla Gêxî kaymakamı ile de arası iyidir. Bertal Efendîyo Qiz hakkında karakola tutuklanma emri gelmiştir. Gedikli astsubay Gêxî kaymakamıyla görüşüp gayriresmi onayını aldıktan sonra, eşini göndererek bu durumu Bertal Efendîyo Qiz'ın eşi Xumar'a anlatmasını ve O'nun bölgeyi terk etmesi gerektiğini iletir. Uyarıyı alan Bertal Efendîyo Qiz, *"Bertal Güzel"*[14] adına bir yeni bir nüfus kağıdı ayarlayıp, Azapêrt'i terk edip İstanbul'a gider. İstanbul'da Halit Bingol'ün babasının evinde saklanan Bertal Efendîyo Qiz, bir süre sonra *"af"*ın çıkmasıyla tekrar Azapêrt'e geri döner.

1961(?)'de Bertal Efendîyo Qiz, Yusuf Karagül ile birlikte, emekli olmuş ve Ankara'da bulunan gedikliyi arayıp bulur; teşekkür mahiyetinde ziyaret eder.

Bertal Efendîyo Qiz'ın eşi Xumar, 1942'de doğum sonrasında vefat eder. Eşinin ölmesi üzerine yetim kalan çocuklar perişan olur; Azapêrt'te çocuklara bakacak kimseleri de yoktur. Bir an önce evlenmek ve o zamana kadar da çocuklarına bakacak birilerini bulmak ve ailenin sahipsiz kalan mal-mülküne sahip çıkmak için Civrak'a gelerek amcası Bertal Efendîyo Pîl'in evine yerleşen Bertal Efendîyo Qiz, evlenmek için eş aramaya başlar. Ve kendisine eş olarak da dul kalan amcasının kızı Zohre'ye talip olur. Tercihini Bertal'dan yana kullanan Zohre 1942 yılında Bertal Efendîyo Qiz ile evlenir. Evlilik sonrası Bertal Efendîyo Qiz'ın Azapêrt'te taşınması gerekir. Zira orada evi ve arazisi vardır. Ancak Zohre açısında bir sorun söz konusudur. Zohre çocuklarını da beraber götürmek ister. Memedê Uşênê Ivîşî ve eşi Axzê yeğenlerinin kendi yanlarında kalmasını isterler. Aileler arasında yapılan cemaat sonucunda çocukların Civrak'da amcasının yanında kalmasına karar verilir.

Bertal Efendîyo Qiz, ilk eşinden olan çocuklarını ve Zohre'yi alarak Azapêrt'te gider. Böylece Zohre, 6 yaşında Sait'i; 4 yaşında Güllü'yü; 2 yaşında olan Fadime'yi Civrak'da bırakarak Azapêrt'te gider. Ancak Azapêrt'te uyum sağlamayan ve Civrak'ta ki çocuklarını merak eden Zohre tekrar Civrak'a geri dönmeyi ister. Bertal Efendîyo Qiz'ın tekrar Civrak'a dönmeye niyeti yoktur, ancak Zohre'ın çocuk hasretiyle yaptığı baskı sonucunda aile 1943 yılında tekrar Civrak'a döner.

14- Küçük Bertal Efendi uzun süre bu kimliği kullanır, hatta bu nüfus kağıdını 1949 yılında *"Nazımiye"*den zayiden dolayı yenisini çıkarır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1943 sonbaharında Civrak'a gelen Zohre, hemen çocuklarını sorar ve onları görmek ister. Ancak ilk etapta kimsenin söylemekte çekindiği kötü bir durum vardır. O sene kızı Güllü yaylada[15] geçirdiği bir kaza sonucu ölmüştür ve kendisine haber verilmemiştir.

Dersim'de yazın köylüler hayvanları için yaylaya çıkar, yaz boyunca yaylada kalınır ve sonbaharda, kışa doğru köye dönülür. Civrak merkezin gittiği iki yayla vardır: Melan'dakiler Bedro Yaylası'na, Musan/Caxil ve Merxo'dakiler ise Axa Yaylası'na giderler.

Yer darlığı nedeniyle yaylada üç-dört çocuk bir yatakta yatar. Burada da dört kişi; Sait, amca kızları Hatice, Fatma ve kız kardeşi Güllü aynı yatakta yatarlar. Yatma pozisyonu: Üçünün başları aynı yönde dördüncü kişinin ise ters/ayak yönündedir; ayak yönünde yatan kişinin başı duvara doğrudur. Duvar tarafında kimse yatmak istemez; Güllü gönüllü olarak duvar tarafında yatar. Sabah olduğunda diğer çocuklar kalkar, ancak Güllü'den ses-seda yoktur. Merak edilir ve seslenerek uyandırılmaya çalışılır. Acı tablo, Güllü'nün yorganı üstünden alınınca ortaya çıkar. Başı kanlı olan Güllü hareketsiz bir durumdadır, yani ölmüştür. Meğerki gece duvardan Güllü'nün kafasına düşen bir taş Güllü'nün ölümüne neden olmuş ve gece boyunca da kimse bunun farkına varamamıştır. Gönüllü olmakla ölümü seçen Güllü, cansız bedeni apar topar köye getirilerek defnedilir.

Bu olay Sait'in belleğinde öyle yer eder ki daha sonraları yazın köye geldiğinde Axa Yaylası'na çıkar ve *"Henîyê Kemerê Spi"("Beyaz Kaya Çeşmeşi")* denilen yerde arkadaşlarıyla piknik yaparken her defasında bu olayı ve kız kardeşi Güllü'yü anar.

Acısını yüreğine gömen Zohre ise hamiledir ve o sene bir kızı olur, kızın adını Güllü koyar. Ne tesadüftür ki Güllü'de çok yaşamaz, O'da damdan düşerek ölür. Ancak aile inat eder bu sefer de Zohre'nın kız kardeşi Ezîme, doğan kızına buna atfen Güllü adını koyar. Güllü okur, öğretmen olur ve halen İstanbul'da yaşamaktadır.

1943 yılı Ivîşgiller için kara bir yıldır. Bu yıl içinde ailenin büyüğü Memedê Uşênê Ivîşî, Kırmancça(Dimilki)'da *"Şêr Pençe"*[16] *("Aslan Pençesi")* denilen hastalıktan ölür.

İnanç gereği bu tür ölümler *"takdiri ilahi"* olarak görülür. Ancak 38'de Dersim'de devlet tarafından katledilenler için ne demeli? Her halde o da *"devletin takdiri"*idi.

Çocukluğu ve İlkokul

Babanın ölümü, annenin evlenmesi ile yetim kalan Sait ve kız kardeşlerine amcası Mehmed ve onun eşi Axzê[17] bakımını üstlenirler. Mehmed ve Axzê'nin çok sayıda çocuğu vardır. Bir de Saitgiller eklenince ev bayağı kalabalıklaşır. Ancak Mehmed ve özellikle

15- Yayla; sadece taşların üst üste konulduğu ve üstüne çalı çırpı konulan basit yapılardır.

16- *"Aslan Pençesi"*, *"Şêr Pençe"* bir tür deri kanseridir.

17- Axzê 1957 yılında Xopus'ta vefat eder. Mezarı buradadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Axzê, Saitgilleri çocuklarından daha ileri/üstün tutarlar; onlara pozitif ayrımcılık yaparlar.

Bir gün Sait ile Ali'nin boğuşması/kavgasında Axzê oğlu Ali'yi azarlar ve bir çubuk alarak kovalar. Mehmed köyde bir yere gittiğinde Sait'in elinden tutarak O'nu da beraber götürür. Köylüler tarafından da Sait yetim ve zeki olduğu için çok sevilir. Yani köylüler de O'na önem ve değer verirler. Sait'in el üstünde tutulmasının nedenleri arasında ailenin tek erkek çocuğu olması da vardır. Bu ataerkil özelliğin topluma yansımasıdır.

Ataerkil toplumların bir başka özelliği kadının toplumdaki yeridir. Dersim'de bazı durumlarda kadın gelinlikten sonra ileri yaşlarında torun sahibi olunca ancak evin içinde etkin sözü dinlenilir bir hale gelebilir. Bu örneklerden biri de Mehmedê Uşênê Ivîş'in eşi Axzê'dir. Axzê adil, akıllı, evi ve ailesine sahip çıkan, oturup kalkmasını bilen bütün özellikleri ile tam bir aşiret kadınıdır. Gerektiğinde sert, gerektiğinde şefkatlidir. Mehmed ve Avas kardeşlerin amcazadeleri arasındaki kavgaları önler, olan kavgaları da gerektiğinde bitirir ve sulh sağlar. Bunda Axzê'nın ağa kızı olmasının etkisi de vardır.

Zohre döneminde de, Zohre genç ve tecrübesiz olduğu için çocuklara genellikle Axzê bakar, Zohre'ye yardımcı olur. Çocuklar da Mehmed ve Axzê'yi yabancı olarak görmezler, onlarla çocuklar arasında bir bağ vardır, Axzê'yi anne olarak görürler ve *"dayê"("anne")* diye hitap ederler. Bundan dolayı Sait, annesi Zohre'nin evlenmesine karşı çıkmaz, tepki de göstermez, ancak Fadime henüz 2 yaşında olduğu için bunu bir türlü kabullenmez. Her şeye rağmen annesinin, *"kendilerini bırakıp gittiğini"* düşünür ve bu algısı hiçbir zaman değişmez.

Köyde Îvîsgiller atak, çalışkan, hiperaktif yapılarıyla tanınırlar. Sait'te genetik olarak bu yapıdadır. Bir gün evin önünde Süleyman elinde *"darîye"*[18] kürsüde oturmuş süpürge yapmaktadır. 5-6 yaşlarında olan Sait, Süleyman'ın önündeki söğüt dallarını almakta, çekmekte, onlarla oyun oynamaktadır. Süleyman'ın ikazlarına rağmen Sait O'nu dinlemez. Sonunda sinirlenen Süleyman, ayağa kalkıp Sait'i kovalar ve elindeki *"darîye"* ile giysilerinden yakalamaya çalışır. *"Darîyê"* Sait'in serçe parmağına gelir ve parmak boydan boya kesilir. Kesik iyileşir, ancak izi kalır. Sait, doktor olduktan sonra amcaoğlu Süleyman'ı İstanbul'da ziyaret ettiğinde; Süleyman, Sait'in serçe parmağındaki izi görür: *"Artık doktor olmuşsun, o kesik izini neden düzeltmiyorsun?"* diye sorar; Sait: *"O senin bana hatırandır, gitsin kalsın."* der.

1943 yılına kadar Civrak'da ilkokul yoktur. Aynı yıl Bertal Efendîyo Qiz'ın önayak olması ve okul yeri için arazi vermesiyle devlet köyde ilkokul yapılmasını uygun görür. Köylülerin imece usulü ile taş duvarlı, toprak damlı, tek sınıflı bir ilkokul binası ve yanına da öğretmen lojmanı yapılır. Böylece Civrak'da 1944 yılında resmen öğretime başlanır. Okulun ilk öğrencileri arasında 9 yaşındaki Sait Kırmızıtoprak'da vardır.

Okulun ilk öğretmeni Sami Girgin'dir. Kaydını yaptıran öğrencilerin yaşları 8-14 arasındadır. Ayrıca 16 yaşını aşmış okuma-yazma öğrenmek isteyen kayıtsız gelen öğrenciler de vardır. Bundan dolayı öğrenci sayısı oldukça fazladır. Bunların çoğunlu-

18- Ağaç dallarını kesmek amacıyla kullanılan tümüyle demirden oluşan kesici bir alet.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ğu da erkek öğrencilerdir. Öğretim yılı sonunda Sami öğretmen gider yerine 1945-46 öğretim yılında Civraklı Bertal Efendîyo Qiz'ın oğlu Aziz Tanrıverdi[19] öğretmenlik yapar. Ancak o sene A. Tanrıverdi, *"Gümüşhane İlk Öğretmen Okul"* sınavını kazanıp gidince 1946-47 öğretim döneminde *"Derovalı"*[20] İsmail Axa'nın oğlu Yusuf Doğan gelir. Y. Doğan, *"Elazığ Lisesi"*ni yeni bitirmiştir. Yakın köylü olduğu için de Ivîşgillerde kendisine bir yer verilir, orada Sait ile aynı odada kalır.

Aynı yıl, yani 1946'da Gimgijm'da*("Varto")* olan deprem ile evi yıkılan Pîr Sêy Avdile*("Seyyid Abdullah Güzel")* ailesiyle birlikte Civrak'a gelir ve Alîyê Qilayî'*("Ali Ünlü")*'nin evinde kalır. Sêy Avdile'nın de Gimgim'de okula gitmiş Bertal adında bir oğlu vardır. Bertal'da o sene Civrak'da 3. sınıfa kaydını yaptırarak okula devam eder. Bertal, Gimgim'dan getirdiği şapkayı kafasına takar ve giysileri Civraklı öbür öğrencilerden daha iyi durumdadır. Ayrıca Bertal pîr oğlu olduğu için bir ayrıcalığı, bir dokunulmazlığı vardır; öğrenciler arasında ve toplumda. Ancak bu durum Sait'i pek ilgilendirmemektedir. Sait, diğer öğrencilere nasıl davranıyorsa O'na da öyle davranmaktadır. Boğuşmalarda ve oyunlarda pîr oğlu Bertal'da nasibini alır. Bertal'ın Sait tarafından hırpalanması ailelere yansır. Sêy Avdile, durumu Bertal Efendîyo Qiz'e söyler, Bertal Efendîyo Qiz'de Sait'i yanına çağırarak bu konuda nasihatte bulunur. Ancak bir şey değişmez, sonuçta Bertal, Sait'ten yediklerini sineye çekmeye alışır.

Sait'in erginlik çağına girmesiyle her erkek çocuk gibi O'da kızlara ilgi duymaya başlar. Sait, yakın komşuları olan Zeynep ile kuzu ve *"gidik"*leri (oğlak) beraber otlatmaya götürür yani çobanlık arkadaşıdırlar. Zeynep aynı zamanda Sait'in beşik kertmesidir. Zeynep'in babası ve Avasê Uşênê Ivîşî iyi dostlar, bu dostluk ile böyle bir şey düşünmüşlerdir. Ancak Sait'in bu konuda ilgi duyduğu köyün bir başka güzel kızı vardır.

1947-48 öğretim yılında bir daha öğretmen değişir. Yeni gelen öğretmen lise mezunu Niğdeli Hüseyin Öztürk'tür. H. Öztürk, öğrencilerin Kırmancça/Dimilki konuşmasını yasaklayan, otoriter, disiplinli ve çocuklara şiddet uygulayan bir öğretmendir. Bundan dolayı okulu bırakan birkaç öğrenci olur. Ayrıca kız öğrencilere karşı zaafı/ilgisi vardır. Bu yapısından dolayı H. Öztürk ile köylüler ve öğrenciler arasında sorunlar yaşanır.

Öğretmen ile sorun yaşayan öğrencilerin başında Sait gelmektedir. Sait'in, Hüseyin öğretmene olan tepkisi/kızgınlığının nedeni daha çok O'nun Axzunla ilgilenmesidir.

19- 1929 doğumlu olan Aziz Tanrıverdi, ilkokulu Azapêrt'te okumuş sonra Erzirom'da ortaokulu bitirmiş ve başvurusu üzerine Civrak'a bir yıl vekil öğretmen olarak çalıştıktan sonra *"Gümüşhane İlk Öğretmen Okulu"*nda okur. Okul sonrası askere giden A. Tanrıverdi, asker de iken hastalanır ve hava değişimene gönderilir. Köye gelen A. Tanrıverdi köyde daha da kötüleşerek felç geçirince İstanbul *"Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi"*ne götürülür. Burada bir süre yatırılır. Hastanede kendisini Azapêrt'ten ilkokul arkadaşı Xormekli Hasan Celalettin Sarıtaş/Ezman ziyaret eder. (Sonradan soyadını *"Ezman"* olarak değiştiren Hasan Celalettin, tıp fakültesini bitirerek doktor olur ve Sait ile tanıştıktan sonra, ikisi zaman zaman Civrak'a gelirler.) Bir süre sonra tekrar köye getirilen A. Tanrıverdi iyileşmez ve bir kaç yıl sonra, 1952'de vefat eder. A. Tanrıverdi aile içinde ve köylülerce sevilen birisidir ve öldüğü yıl O'nun anısına o sene doğan çocuklara *"Aziz"* adı verilir.

20- Deruyê*("Derova")*, Civrak'a 12 km uzaklıktaki Qisle İlçesi'ne bağlı, eskiden nahiye sonradan köy olan bir yerleşke.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yani ikisinin de aynı kıza ilgi duymasıdır. Bu sorun ikisi arasında zaman zaman çatışmaya dönüşür. Bu durum okul bitimine kadar devam eder. Örneğin; Hüseyin öğretmen kışın teneffüslerde sadece kız öğrencileri soğuktan korumak için lojmana almaktadır. Yine kız öğrencilerin içeri alındığı bir gün Sait lojmana girerek kendilerinin de lojmana girmesine izin verilmesini ister. Yine bir kış günü öğretmen erkek öğrencileri kızak kaymaya götürür ve kayak yaparken öğretmen yere düşer. Bunun üzerine Sait biraz yüksek sesle: *"Aha belasını buldu!"* der. Hüseyin öğretmen buna duyar, ancak bir tepki de gösteremez.

1948-49 öğretim yılı Sait'in ilkokulda son senesidir, diploma alacaktır. Sait ve öğretmen Hüseyin arasında süregelen sorun diplomaya da yansır. Öğretmen Hüseyin, Sait'in *"hal ve gidiş"* notunu zayıf vermiştir. Sait buna itiraz eder ve durumu babası Bertal Efendîyo Qiz'e ileterek bunun düzeltilmesini; yani pekiyi yapılmasını ister. Bertal Efendîyo Qiz'ın öğretmenle konuşması üzerine o notu da pekiyi yapılır.

H. Öztürk'ün bütün bu olumsuzluklarına rağmen O *"iyi bir öğretici"*dir. Civrak'tan mezun ettiği öğrenci grubu ilçenin en başarılı grubudur. O'nun mezun ettiği Civraklı öğrenciler ortaokulda gösterdikleri performans dikkat çeker. H. Öztürk, Civrak'tan ayrıldıktan sonra tıp fakültesine giderek doktor olur. Bertal Efendîyo Qiz'e zaman zaman gönderdiği kart ve mektuplarla Sait'i de soran H. Öztürk, Sait'in doktor olmasıyla; *"Öğrenci, öğretmenine yetişti."* yorumunu yapar.

Sait'in ilkokuldan sonra okuyup okumaması konusu aile içinde tartışılır. Zira bundan sonrası için para gerekmektedir. Sait'in amca çocukları durumlarının Sait'i okutmaya müsait olmadığını ve kendilerinin de okumadığını belirterek karşı çıkarlar. Ancak Axzê oğullarına: *"Simara di teney sêrê İstamol de bigurêyê, no layîk buwano."* (*"Gerekirse aranızdan ikiniz gidip İstanbul'da çalışır ve bu çocuğu okumasını sağlarsınız."*) diyerek Sait'in okuması lehine karar verir. Ayrıca Sait'te okumak istemektedir.

O dönemde köyde Osmanlıca veya Türkçe okuma yazma bilen çok az kişi vardır. Bunların hepsi de erkektir. Kadınlar arasında ise Türkçe bilen hiç yoktur; yalnız adına *"Tirke"* denilen, İstanbul'da çalışan Alîyê Ismaîlê Gulavî tarafından, İstanbul, Ömerli, Sırapınar köyünden evlenerek, Civrak'a getirilen Cemile adında kadın Türkçe bilmektedir. *"Tirkê"* denilen Cemile 38'sonrası Civrak'da askerin emri üzerine toplatılan köylülerin arasındadır. Ancak Cemile'nin Türkçe bildiği ve İstanbullu bir Türk olduğu tespiti veya düşüncesiyle: *"Sen bunlardan değilsin."* diye komutan tarafından eve gönderilir.

Sait, köydeki her çocuk gibi kuzu ve oğlakları otlatır; evin ayak (gel-git) işlerini yapar; ot biçer ve tarla süren evin erkeklerine yemek götürür; gücü yetince de orak ve tırpan ile ot biçer. Köydeki bu olağan işler dışında Sait akranları ile kavga eden, atik ve baskıyı sevmeyen bir çocuktur. Aile içinde amcasının çocukları ve kuzenleriyle de zaman zaman bu tür kavgalar yaşanır. En çok kavga ettiği kişi kuzeni Gülabi'dir.

Bir gün Sait, Gülabi ile beraber Balix Mezrası ile Musan Mahallesi arasında merada kuzu otlatmaktadır. Bir ağacın altında oturmuş *"kawuk"*[21] oynayan Sait ve Gülabi, kurdun hayvanlara saldırmasını farketmezler. Birden hayvanların kaçıştığını gören Sait

21- Özellikle küçükbaş hayvanların aşık kemiğiyle oynanan bir oyun.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ve Gülabi oyunu bırakıp duruma bakınca kurdun bir kuzuyu boğazladığını görürler. Hemen kuzuyu kurdun ağzından almak için bağırıp, taşlarla kurda saldıran iki kuzen güçlükle kurdu uzaklaştırırlar. Ancak kuzu yerden kalkmamıştır, ikisi yerde yatan kuzunun başına gittiklerinde kuzunun son nefesini verdiğini görürler. Hemen cebinden bıçağı çıkaran Gülabi kuzuyu keser. [22] Dağılmış hayvanları toplayarak, kesilmiş kuzu ile eve dönen Sait ve Gülabi büyüklerine kurdun hayvanlara saldırdığını ve kuzuyu kurttan aldıklarını söylerler. Sonuçta Gülabi azarı/zılgıtı yer.

Dersim toplumunda taze gelin, evin erkeklerinden yüzünü örter, konuşmaz ve erkek meclislerine giremez. Yani taze gelinler bu tür ortamlara girmesi gerektiğinde veya erkek ile karşılaştığında yüzünü örterler. O sene Musa yeni evlenmiştir ve Musa'nın eşi Hayal *"gelin"*lik yapmaktadır. Yani Sait dahil evin ergen erkeklerinden yüzünü örtmektedir. Bu Sait'i rahatsız etmekte ve zoruna gitmektedir. Birkaç defa Hayal'e kendisine karşı yüzünü örtmemesini söyler. Ancak Hayal gelin yüzünü Sait'e göstermemeye devam eder. Bunun üzerine Sait bir gün kuzuları otlatmaya götürmez. Kuzular içerde meleşirler ancak ne yaparlarsa Sait inat eder. Hayal, Sait'in inadının nedenini bilmektedir ve yüzünü açan Hayal, Sait'e: *"Qeday to bizêrî, wurze, voreku teverke! Bîyo peroz." ("Kadanı alayım, kalk, kuzuları dışarı çıkar! Öğlen olmuş.")* deyince, Sait sevinçle yerinden fırlayarak kuzuları meraya götürür.

Sait, sık sık Melan Mahallesi'nde olan annesinin evine (Bertal Efendîyo Qiz'ın evi) gider ve gece orada kalır. Bu durumu kızan ve sitem eden Fadime'ye: *"Tî cira muya mara qarîna, nîyade ez muya mara tuwa nevan, tici endî na xuya xo caverde!" ("Sen anneme niye kızıyorsun, bak ben annemi suçlamıyorum, sen de annemizi artık suçlamaktan vazgeç!")* diyerek kız kardeşini de inadından vazgeçirmeye çalışır. Ancak Sait'in her annesinin yanına gidişinde Fadime'nin tepkisi artarak devam eder. Yine bir seferinde Sait, Melan'a gitmeye hazırlanırken, Fadime aşırı tepki göstermesi üzerine sinirlenen Sait bir tokat atar, ancak hemen sonra pişman olup kız kardeşine sarılarak onun gönlünü alır.

Sait'ın annesinin evinde de akranları vardır. Bunlardan birisi de Bertal Efendîyo Qiz'ın ortanca oğlu Nurettin Tanrıverdi'dir.[23] Sait ile Nurettin iyi arkadaştırlar. Sait, Melan Mahallesi'ndeki bu eve gelince Nurettin ile aynı yatağı paylaşırlar. Musan Mahallesi'nde Gülabi ile çoğunlukla arkadaşlık yapan Sait, Melan'da da Nurettin ile beraberdir. Sait ile Nurettin bazen Bertal Efendîyo Qiz'ın kendilerinden büyük olan oğlu Özbey/Şükrü'ye[24]

22- Raya Heqîye İnancı'nda kanı akmamış, *"murdar"* olan, yani ölmüş hayvan eti yenilmez.

23- Nurettin Tanrıverdi, 1938 yılında Azapêrt'te doğar. İlkokulu Civrak'da, ortaokulu *"Tunceli"* ve Qisle'de, Liseyi Elazîz ve *"Tunceli"*de okur. Askere gider. Amasya'da kısa bir eğitimden sonra asker öğretmen olarak önce Tokat, Reşadiye, sonra Niksar'da, sonra Dersim, Pulur'da öğretmen olarak çalışır. 12 Eylül Darbesi'yle Sêrt*("Siirt")*, Misric'e*("Kurtalan")* tayini çıkar. Sonra İstanbul, Sarıgazi'ye gelir ve 2000 yılına kadar çalışır. Emekli olacağı bir sırada amansız bir hastalığa yakalanır ve aynı sene vefat eder.

24- Şükrü Tanrıverdi, 1935 yılında Azapêrt'te doğar. Civrak'da ilkokulu bitirir. Köyde rençberlik yapan Ş. Tanrıverdi, bir süre İstanbul, Kazlıçeşme'de deri fabrikalarında çalıştıktan sonra 1969 yılında Almanya'ya giderek orada işçi olarak çalışır. Emekli olarak kesin dönüş yapar. 1988 yılında Civrak'da geçirdiği bir kalp krizi sonucu hayatını kaybeder.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

takılır, O'nu kızdırırlar. Dersim'de fındık/ceviz büyüklüğünde *"gurungê"* denilen, kişinin giysisine yapışan ve zor çıkan bir ot vardır. Bazen Sait ve Nurettin bu otu toplayarak Şükrü'ye atarlar. Şükrü kızarak kovalar, ancak bir türlü yakalayamaz.

Dersim toplumu toprağa bağlıdır. Coğrafyanın dağlık olmasından dolayı ekilebilir toprak da azdır. Ailelerin parçalanmasıyla var olan toprağın bölüşülmesi, aile başına düşen araziyi daha da azaltır. Bu daha da toprağı değerli kılar ve bu aileler arasında kavgalara, sorunlara neden olur. Ivîşgil taifesinde de aynı durum söz konusudur. Dede Ivîş'e dayanan dört-beş hane/ev oluşmuş durumdadır; Mehmedê Uşênê Ivîş, Avesê Uşênê Ivîş kardeşler ve Sileymanê Gûlavî ile kardeşler gibi.

Mehmedê Uşênê Ivîş'ın çocukları ile Sileymanê Gûlavî taifesi bir arazi meselesinden dolayı kavga ederler. Kavgayı Axzê araya girerek yatıştırır. Ancak kavgada Mehmed'in oğullarından Bertal'in kolu çıkmış, Ali'nin başı kırılmıştır. 13-14 yaşında olan Sait'te taraftır, ancak olay sırasında evde değildir. O gün Sait misayîvî/sağdıcı Süleyman Toptaş'ın evinde kalır.[25] Sait, sabah eve geldiğinde amcaoğullarının halini görüp ve olayı öğrenince yatışmış olan kavgayı sürdürmek ister; Axzê'nin engellenmesiyle yeni bir kavga önlenir. Ancak Sait olayın peşini bırakmaz, Ali ile birlikte kavganın nedeni olarak görülen Sileymanê Gûlavî'nin peşine düşerler, ellerinde birer çubuk balkonun altında, yan tarafta bulunan Sileymanê Gûlavi'nin evini gözetler; Sileyman'ın evden yalnız çıkmasını beklerler.

Bir gün Sileymanê Gûlavî yalnız başına evden çıkarak Melan Mahallesi'ne doğru gider. Bunu gören Sait ve Ali ellerinde çubuklar/sopalar ile peşine giderler. Sileyman tehlikeyi sezince kaçmaya başlar. Önünde dere vardır, ilkbahar olduğu içinde su fazladır. Bir tarafta dayak, diğer tarafta azgın su vardır. Sileyman suyu tercih eder ve suya girerek dereyi zor bela geçer. Arkasından gelen Sait ve Ali dereyi geçemezler. Üstü başı ıslanan Sileymanê Gûlavî yakında bulunan Memlîyê Apî*("Memli Tektaş")*'nin evine gider. Memlîgil'de evin balkonunda Bertal Efendîyo Qiz ve evin sahibi Memlî kürsülerde oturmuş çay içmekteler. Bertal Efendîyo Qiz, Sileyman'ın bu halini görünce merakla: *"Nero Sileyman torê sebî?" ("Süleyman sana ne oldu?")* diye sorar. Sileymanê Gûlavî: *"Ê gorewerê wêrezaune to dora mi dime, senik mendkê xoyê mi bero." ("Senin o saldırgan yeğenlerin beni dövmek için peşime düştüler, az kaldı su beni götürecekti.")* Bertal Efendîyo Qiz espriyle: *"Keskê, a xoyê to biverdêne, macî tora bixeleşîme." ("Keske, o su seni göterse idi, biz de senden kurtulsaydık.")* der.

Sileymanê Gûlavî'ye de bir bardak getirilir ve Sileymanê Gûlavî, bir taraftan çay içer diğer taraftan olup biteni baştan itibaren anlatır. Sileymanê Gûlavî anlatımı bitirdikten sonra Bertal Efendîyo Qiz, Sileymanê Gûlavî'ye: *"Wurze, sîme!" ("Kalk, gidelim!")* der. Bertal Efendîyo Qiz, Sileymanê Gûlavî'yi alıp Musan'a giderek iki aileyi barıştırır.

25- Sait'in babası Avas ile Sileyman'ın 38'de katledilen Muhtar Sileymanê Bekteşî ile misayîvdirler.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ortaokul ve Lise Dönemi

O zamanın şartlarında Civrak'tan bir öğrencinin ilkokuldan sonra okuması oldukça zordur. Qisle'de ortaokul yoktur, bunun için öğrencinin ilkokuldan sonra ortaokula devam etmesi için *"Tunceli"* merkez/Mamekîye gitmesi gerekir.

*"Tunceli"*de ortaokul, 1948-49 öğretim yılında *"Tunceli Ortaokulu"* olarak bugünkü *"Atatürk İlkokulu"*nun üst katında öğretime başlamıştır. Ortaokulun ilk eğitim-öğretim yılında Hüseyin Turgut Karabağ adında tek öğretmen vardır. H. T. Karabağ hem okul müdürüdür, hem de müzik, resim ve beden eğitimi dışındaki derslere girmektedir.

Sait okumak istemektedir ve ailenin aldığı karar da Sait'in okuması yönündedir. Bunun için de Sait'in Mamekîye'deki ortaokula kayıt yapması ve orada kalabilecek yer temin edilmesi gerekmektedir. Civrak'tan Mamekîye gitmek oldukça meşakkatlidir. Yani köyden Qisle'ye kadar 25 km yaya gidilecek, Qisle'den Mamekîye her saatte araba bulunmaz, o durumda Pilemurîye'den gelen yol çatısına kadar yürümek gerekecektir ve burası da 12 km'dir. Kîrîk denilen bu yol çatıda Erzingan/Pilemurîye istikametinden gelen arabalara binilerek *"Tunceli"*/Mamekîye gidilecektir.

Nüfus kağıdını ve ilkokul diplomasını alarak bu yolculuğa çıkan Sait, Qisle'ye gelir, araba yoktur, oradan Kîrîk'e kadar yürür ve araba beklemeye başlar. *"Orman İşletmesi"*ne ait bir pikap (arkası açık araba) kendisini alarak Mamekîye kadar getirir.

Ortaokulun ikinci öğretim yılı olan 1949-50 döneminde okul müdürü olarak Fethi Dörtok ve müdür dışında da birkaç öğretmen daha atanmıştır. Taşradan gelen öğrenciler düşünülerek okulun yanında bulunan bir ev pansiyona çevrilmiştir. Ancak pansiyonda ilk zamanlar ranza yoktur. Beton olan tabana bir kilim serip bu kilimin üstüne yorganı iki kat yaparak yatan öğrenciler sık sık soğuk algınlığı ve zatüre olurlar.

Ortaokula kaydını yaptıran ve müdür ile görüşerek pansiyonda kalacak yer sorununu çözen Sait, bir gece Mamekîye'de otelde kalıp, diğer gün Civrak'a döner.

Eylülde öğretim yılının başlamasıyla Sait, amcaoğlu Süleyman ile beraber bir yorgan, kap, kacak, kaşık vs. alarak *"Tunceli"*ye gelirler. Sait pansiyona yerleştikten sonra, Süleyman köye döner. Aynı dönemde ortaokula kaydını yaptıran Hıdır Benzer'de vardır. Burada yolları kesişen Sait ile Hıdır bundan sonraki hayatlarında hep arkadaş ve dostturlar.

1949-50 öğretim yılı sonunda okul müdürü, Sait'in zeki bir öğrenci olması ve aile durumundan dolayı sonraki yıllarda yatılı okuması için sınava girmesini sağlar. Yatılı okul sınavlarına giren Sait, *"Balıkesir Yatılı Lisesi"*nde okumaya hak kazanır. Böylece aynı yeri kazanan H. Benzer ile birlikte Balıkesir'e giderler. Süleyman'da *"Tunceli"*de bulunan yorgan vs. eşyaları Civrak'a getirir.

Yeni öğretim yılında Balıkesir'de H. Benzer ile beraber okuyan Sait, burada folklor ekibinde yer alır. Okulda Kürd öğrenci sayısı oldukça azdır; Dersim'den Sait ile Hıdır, Diyerbekirli Ziya Acar ve bunlar dışında Sêwas*("Sivas")*lı ve Farqîn*("Silvan")*lı birer öğrenci vardır. Az sayıda ki bu Kürd öğrenciler genellikle bir aradadırlar. Bir araya gel-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

diklerinde Sait, Dersim 38'de katledilen ailesinden de bahseder.

Balıkesir yatılı okulda öğrencilerin bütün ihtiyaçları karşılanır. Genellikle okul yönetimi anlaştığı terziye öğrenciler gider ve terzinin aldığı ölçüye göre takım elbise dikilir.

Civrak'ta, bir süre öğretmenlik yapan Aziz Tanrıverdi, 1951 yılında hastalanır, iyileşmeyince *"Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi"*nde yatırılır. Oğluna, Bertal Efendîyo Qiz'de refakat etmektedir; Sait'te Balıkesir'dedir. Aziz'in durumunu merak eden Sait, Bertal Efendîyo Qiz'e bir mektup gönderir. Hastaneye, tıp fakültesinde öğrenci olan Aziz'in ilkokul arkadaşı Hasan Celalettin Ezman'da, Aziz'i ziyarete gelmiştir. Bertal Efendîyo Qiz, Sait'in gönderdiği mektubu okuması için kendisine verir. H. C. Ezman, yüksek sesle mektubu okur, mektuptan etkilenir ve henüz 16 yaşındaki Sait ile tanışmak ister. O sene okul bitiminde Sait, İstanbul'a gelir ve H. C. Ezman ile tanışır.

Sait, İstanbul'da Civraklıların oturduğu kıraathaneye gider. Köylüleri ile sohbet eden Sait, yan masada oturanlardan birinin H. C. Ezman olduğunu öğrenince, hemen yerinden kalkarak H. C. Ezman ile tanışır. H. C. Ezman, Sait'e gönderdiği mektuptan bahseder ve mutlaka kendisiyle tanışmak istediğini belirterek memnuniyetini dile getirir. O günün anısına fotoğraf stüdyosuna gidilerek bir anı fotoğrafı çektirilir. Bu fotoğraf o günden itibaren birçok Civraklının evinin duvarında asılıdır.

O sene yaz tatili dolasıyla İstanbul'dan ikisi de kendi memleketlerine gidecekler. Sait'in, birlikte önce Civrak'a sonra Gêxî'ye (Hasan Celalettin Ezman, Gêxîlıdır.) gitme teklifine, Hasan'da memnun olur. Sait, köye; Bertal Efendîyo Qiz'e telgraf çekerek durumu bildirir ve Qisle'ye iki binek hayvanı gönderilmesini ister. Beraber Haydarpaşa Garı'nda trene binen Sait ve Hasan, Elazîz'e gider ve oradan da Dersim'e geçerler. Qisle'de handa iki binek hayvanı onları beklemektedir. Hayvanlardan biri *"huysuz"*dur, ona Sait biner; böylece Civrak'a Bertal Efendîyo Qiz'in evine giderler. Aziz, İstanbul'dan köye getirilmiş, yatalak durumdadır. H. C. Ezman, O'nu görür ve ailenin diğer fertleriyle tanışır.

Fadime'nin kafasında bir yara vardır. Yara H. C. Ezman'a gösterilir, H. C. Ezman yaraya bakar ve gerekli tedaviyi yapmaya çalışır. Bu vesileyle Fadime ile tanışan H. C. Ezman, daha sonra Sait'e gönderdiği mektupta, tıp fakültesini bitirdikten sonra Fadime ile evlenmek istediğini belirtir. Sait, bu durumu annesi Zohre'ye bildirir/anlatır. Zohre; kızı Fadime'nın Hıdır ile nişanlı olduğunu ve onunla evleneceğini, kızının burada kendisine yakın olacağını; böylece kendisine ekmek yapacağını, çorap, elbise vs. dikeceğini, gerektiğinde gelip ev işlerinde yardım edeceğini söyleyerek şiddetle buna karşı çıkar. Bunun üzerine Sait, H. C. Ezman'a bunun mümkün olmadığını bildirir.

H. C. Ezman ile Sait'in dostlukları devam eder. Sait yine bir yaz döneminde H. C. Ezman ile birlikte Xopus'taki amcazadesi Süleyman'ı ziyaret eder ve onunla birlikte Gêxî, Karêr'de hasta olan Esmeyîn'i[26] görmeye giderler. Sait, Esmeyîn'den eski zaman

26- Esmeyîn, Xormek Aşireti'ne mensup eski bir kolbaşı/eşkıyadır. Esmeyîn'ın kızı Civrak'da Şa Heyderê Kal ile evlidir. Şa Heyder bu eşi ölünce Bertal Efendîyo Pîl'in ağabeyi Ehmed'in kızı Besê/Beser ile evlenir. O dönemde Esmeyîn sık sık Civrak'a gelir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"eşkıya" maceralarını anlatmasını ister. Esmeyîn'de kendisinin ve kendisi gibi eşkıya olanlardan bahseder. Bunlar arasında Memo Qol'da vardır.

Memo Qol, Şevalyan Aşireti'nden, mert, yiğit, cengaver bir silahşorüdür; namı bütün Dersim'e yayılmıştır. Bir elinin parmakları kesik olduğu için kendisine *"Qol"* denilen Memedalîyê Şevalî çok güçlü ve sefkan özelliğiyle bir türlü alt edilmez. Sonunda kendisine kurulan bir tuzak sonucunda öldürülür. Sait, daha önceden Memo Qol'un hikâyesini çevreden dinlemiş, bilmektedir ve hikâye oldukça ilgisini çekmiştir. Bu hikâyeyi yazmayı düşünen Sait, Esmeyin'i de bilir, zira Esmeyîn, Xormekli olduğu için Civrak'da daha çok bilinir. Ancak Esmeyîn, Memo Qol gibi mert ve güçlü değildir; Esmeyîn hayatı boyunca çokça puşt zulası kurmuştur. Sait daha sonra Memo Qol hakkında bir roman yazar. Ancak günümüzde söz konusu bu çalışmanın akıbeti bilinmiyor.

Dönüşte Esmeyîn, Sait'e Civrak'a gitmesi için atını verir. Grup yolda Xasko*("Hasköy")*'deki kaplıcaya uğrar, orada kaplıcaya girdikten sonra tekrar yola devam eder. Bir süre gittikten sonra Sait çakısını kaybettiğini ve kaplıca da giysilerini çıkarırken düşürdüğü düşüncesiyle geri dönerek çakıyı arar, ancak çakıyı bulamaz. Fadime istenildiğinde kendisine *"haletê"("hediye")* olarak verilen bu çakının Sait için manevi bir değeri vardır.

"Balıkesir Yatılı Lisesi", B sınıfı, 1492 No'lu öğrencisi Sait Kırmızıtoprak, bu okulun fen bölümünden 1955 yılında *"Pekiyi"* derece ile mezun olur.

Sait, bu dönemde de her yaz okul tatil olduğunda köye gelir ve köyde çalışır, aileye yardımcı olur. Köye gelişinde bavulunun büyük kısmı kitaplar ile doludur. Zaman buldukça ağaç altlarında kitap okur. Akşamları genellikle yengeleri ile topluca uzun sohbetler yapan Sait'in bu sohbetlerdeki konusu genellikle kızlardır. Kızlar ile yaşadığı trafiği anlatan Sait, Balıkesir'de çektirdiği fotoğrafları paylaşır ve oradaki anılarını anlatır. Yaşı küçük olduğu için Fadime genellikle bu sohbetlere alınmaz, ancak Fadime konuşulanları gizli gizli dinler. Yine bir akşam Sait böyle bir sohbette Balıkesir'de çektirdiği fotoğrafları gösterir. Fadime fotoğrafta bulunan bir kızı göstererek *"muzır"*ca: *"Îê to nawa?"("Senin ki bu mu?")* diye sorunca Sait: *"Tî qarsê çuyê nanenî meke." ("Sen bu işlere karışma.")* diyerek azarlar.

Köyde iş dışında Sait, temiz, genellikle ütülü pantolon ve gömlek ile dolaşır. Bu belki de yatılı okulda aldığı bir alışkanlıktır. O dönemde köyde her evde ütü yoktur. En yakın olarak Karatopraklarda Mehmet Karatoprak'a ait olan kömürlü bir ütü vardır. Gider orada bu ütüyü getirerek pantolon ve gömleklerini ütüler. Köydeki bayanlar ütü yapmasını bilmedikleri için kendisi ütü yapar ve pantolonun ütüsü bozulmasın diye yatağın altına koyar.

Sait, yazın köydeki diğer öğrenci olanlar ile bir araya gelir. Bu grubun köydeki yaz eğlenceleri *"meşhur"*dur, günümüzde halen konuşulmaktadır. Bu eğlencelerin en büyük öğesi Uşênê Kalmêmî/Apê Uşên*("Hüseyin Aslan")*'dir. Bir aşk ve gönül insanı olan Uşênê Kalmêmî, 60-65 yaşında olmasına rağmen gönlü genç bir saz ve söz ustasıdır. Sık sık Apê Uşên'in yanına giden köyün genç okumuşları, ihtiyar delikanlının

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

curasıyla coşar, eğlenir, halay çekerler. Buna gençler, özellikle *"Lazê Zerê Usiv" (Zerê'nin oğlu Yusuf), "Biza Gewre"("Boz Keçi")* parçasıyla katılır. Bazen de Saitgil'de bir araya gelen Sait ile Mehmet Karatoprak, odaya kapanıp hem volta atar, hem de *"Dersim Dört Dağ İçinde", "Ordunun Dereleri"* vs. türkülerle eğlenirler.

Öğrenci grup köylüler tarafında davet edilir ve kendilerine yerel yemekler; *"zervetî, şîro kurt, şîrê sozî, haîz, xasile, bizika katê, bizika towa, kapamê, ronînî, kavurmê, gostê sozî"* vs. yapılır. Bu tür eğlenceli toplantılar hem köyde hem yaylada yapılır.

Sait, liseden mezun olduktan sonra da 1955 yılında yazın Civrak'a gelir. 20 yaşındadır ve askerlik için tecil yapmamıştır. O sene Sait, annesinde kaldığı bir gün akşam Bertal Efendîyo Qiz'e: *"Xalo ez meste son Qisle." ("Dayı*[27] *ben yarın Nazımiye'ye gideceğim."* deyip, Qisle'den getireceği evin ihtiyaçlarını da öğrenerek yatar ve sabah katıra binerek yola çıkar. Bertal Efendîyo Qiz, kahvaltısını yaptıktan sonra komşuları olan Alîyê Qilayîgile gider. Bertal Efendîyo Qiz ile Alîyê Qilayî, *"cun"* denilen harman yerinde kürsüde oturup sohbet etmeye başlarlar. Alîyê Qilayî, kacak tütün tabakasını çıkarıp Bertal Efendîyo Qiz'e uzatır. Bertal Efendîyo Qiz, tabakayı alıp açar ve bir sigara sararak, yaktıktan sonra *"qilawun"("sıgara ağızlığı")*'a yerleştirerek içmeye başlar. Bertal Efendîyo Qiz, daha sıgarasını bitirmeden yanındakiler aşağıdan birisini geldiğini ve bunun Sait olduğunu söylerler. Bertal Efendîyo Qiz meraklanır, zira Sait sabah Qisle'ye gitmiştir. Yanlarına gelen Sait durumu anlatır.

Sait, Şa Heyderê Kal*("Şah Haydar Arık")*'ın evini geçtikten sonra karşıdan köye gelen iki jandarma ile karşılaştığını, jandarmalar: *"Asker kaçağı olan Sait Kırmızıtoprak için geldik"*lerini ve evini sormaları üzerine Sait: *"Öğrenci"* olduğunu belirterek, *"şimdi Nazımiye'ye"* gideceğini, *"orada gerekli tecil işlemlerini"* yapacağını söylemesine rağmen jandarmaların: *"Katırdan in aşağı, seni kelepçeleyip götüreceğiz."* deyince, kendisinin de direndiğini anlatır.

Meğerki Sait'in direnmesi üzerine jandarmalar Sait'i katırdan indiremeyince, süngü ile katırın palanını keserler; böylece yere düşen Sait'i yakalamak isterler. Ancak Sait yerden kalkarak, kendisini yakalayan askere bir yumruk vurur ve asker yamaçtan aşağı yuvarlanmaya başlar. Diğer askerin kendisi üzerine gelmesiyle bir yumrukta ona vuran Sait kaçarak, o sene köy bekçisi olan Şa Heyder'in evine girer ve arkadan kapıyı sürgüler. Evin duvarında bulunan bekçi tüfeğini alıp, kontrol eden Sait içinde kurşun olmadığını görünce, Şa Heyder'in eşi Besê'ye: *"Xalkî, mirê fişexu/kurşunû bîya!"* (*"Teyze*[28] *bana fişekleri/kurşunları getir!"* deyince, Besê ne olup bitiğinden habersiz: *"Seîd sevîke ti bîyo xex?" ("Sait ne oldu da sen delirdin?")* diyerek, yeni kalkmakta olan Şa Heyder'i seslenir. Jandarmalarda Sait'in arkasından gelerek kapıya vurmakta-

27- Sait ve Fadime, *"daye"("anne")* dedikleri Axzê ile Bertal Efendiyo Qiz kardeş oldukları ve aynı zamanda anneleri Zohre, Bertal Efendîyo Qiz amcasının kızı olduğu için Bertal Efendîyo Qiz'e xalo(*"dayı"*) olarak hitap ederler.

28- Besê/Beser Sait'in dedesi Bertal Efendîyo Pil'in ağabeyi Ehmed'ın kızıdır. Yani Besê, Sait'in teyzesi durumundadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lar. Şa Heyder kalkıp durumu öğrenince, kapının önünde bekleyen jandarmalara kendisinin bekçi olduğunu belirterek: *"Sait'in de gerçekten öğrenci"* olduğunu, *"yarın kendisiyle beraber Nazımiye'ye gidip, gerekli işlemleri"* yapacağını söyleyerek jandarmaları gönderir.

Sait ile Bertal Efendîyo Qiz eve dönerek durum değerlendirmesi yaparlar. Diğer gün köye H. C. Ezman'da gelir; birde onunla olayı değerlendirirler. Sonuçta *"Nazimiye"*ye gidilerek savcılığa suç duyurusunda bulunulacaktır. Savcılığa ve kaymakamlığa dilekçeler yazılır. Ertesi gün Sait dilekçeleri alarak bekçi Şa Heyder ile beraber Qisle'ye gider. Dilekçeleri gerekli yerlere verdikten sonra o gün Sait geri döner. Birkaç gün sonra Sait'in sağ tarafında şiddetli bir ağrı olur. Sait bu ağrıyı jandarmalarla yaptığı kavgaya bağlar. Ancak H. C. Ezman muayene ettikten sonra apandisten şüphelenir. Birkaç gün sonra Sait üniversite sınavlarına girmek için İstanbul'a gider. Sınavlara girmeden önce tekrar eden sancılarından dolayı doktora giden Sait, apandistin patlamak üzere olduğu teşhisiyle hemen ameliyata alınır. Bu ameliyattan dolayı İstanbul Tıp Fakültesi ve İstanbul Teknik Üniversite sınavlarını kaçıran Sait, İzmir'deki Ege Tıp Fakültesi sınavına kaçırmamak için hemen ameliyattan sonra İzmir'e gitmek durumunda kalır. Zorlu bir yolculuktan sonra İzmir'e giderek sınava giren Sait, sınav sonrası hemen otele gidip uzun bir uyku çeker. Bu haliyle sınavı kazanamadığı düşüncesinde olan Sait üçüncü sırada kazandığını öğrenince oldukça şaşırır ve mutlu olur.

Kız Kardeşi Fadime'nin Evliliği

Dersim'de kızlar erken yaşta, 13-14 yaşlarına geldiklerinde bir an önce evlendirilir veya nişanlandırılırlar. Fadime'de bu yaşlara gelince kendisine talipler çıkmaya başlar. Bu taliplerden biri de Xidirê Alîyê Qilayî*("Hıdır Önlü/Hıdır Usta")*'dır.

Hıdır dışında da Fadime'nin talipleri vardır. Zira Fadime oldukça becerikli ve çalışkandır. Evde ördüğü yün çorap ve *"gewrê"*leri,[29] dokuduğu kilim yastıkları ve kilimleri satarak (bazen de karşılığında çay ve şeker getirilir) aile bütçesine katkıda bulunur.

Fadime'nin taliplerden biri de Mehmet Karatoprak'tır. O dönem dikiş makinesi oldukça revaçtadır. M. Karatoprak, Fadime'nin becerisini belirterek, eğer Fadime ile evlenirsem O'na ilk alacağım şey *"Singer Dikiş Makinesi"* olacaktır, der. Daha sonra Fadime, Hıdır ile evlenip Tunçbilek'e gittiğinde, Hıdır Usta'nın eve aldığı ilk eşyalar arasında *"Singer Dikiş Makinesi"*de vardır.

Ailenin, Fadime için düşüncesi ise Hıdır ile evlendirmektir. Zira Pala Ali, Hıdır'ın ablası Azime ile evlidir ve Azime, Fadime'nin Hıdır'a verilmesi şartıyla Ali'ye verilmiştir. Fadime yaşının küçük olmasından dolayı henüz evlenmek istemez, ancak ailenin baskısıyla 12 yaşında Hıdır ile nişanlandırılır.

Sait, başlangıçta kız kardeşinin erken yaşta evlendirilmesine taraftardır. Amcası

29- Gewre: İşlemeli/desenli, renkli yün çorap.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Mehmed'in beş oğlu evlenmiş; evde beş gelin ve onlarında çocukları vardır. Bir yandan da çocuk doğmaktadır. Yani aile oldukça kalabalıktır ve geçim sıkıntısı içindedir. Arazi azlığından dolayı aileden iki kardeş; Gül Mustafa ve Süleyman 1952 yılında Xopus'a gider, oraya yerleşirler. Ayrıca aile üzerinde kendisi ve kız kardeşi de vardır. Belki de kız kardeşinin bir an önce evlenip evden ayrılmasının daha doğru olacağını düşünür. Ancak nişanlanan Fadime ağlayıp sızlayarak nişanı geri çevirmek ister. Fadime'nin bu gönülsüzlüğüne dayanamayan Sait, nişanı alarak Melan'a annesine gider, durumu annesine ve üvey babası Bertal Efendîyo Qiz'e anlatır. İkisinin karşı çıkması üzerine nişanı geri getirir ve 14 yaşında Fadime, Hıdır ile evlendirilir.

Fadime'nın Hıdır ile evlenmesini özellikle annesi Zohre istemektedir. Zohre, kızı Fadime'nin Melan'da komşuları olan Alîyê Qilayî'nin (Hıdır'ın babası) evine gelin gelmesi halinde kendisine yardımcı olacağını düşünür. Ancak Alîyê Qilayî'nın evi oldukça kalabalıktır ve Fadime burada epeyi eziyet çeker, ancak bu zorlukları pek dışarıya yansıtmaz.

Alîyê Qilayî'nın diğer oğlu Haydar'da evlidir ve bir an önce ayrı bir ev için babasına baskı yapar. Bu durumdan Hıdır'da rahatsızdır ve köy dışında iş arayışı içindedir. Qisle'de bir marangoz atölyesi açan Hıdır, Tunçbilek *"Garp Linyitler İşletmesi"*nde çalışan, Dersim 38 sürgünü ve asker arkadaşı olan Dursun Akyar'ın[30] akrabalarını ziyarete geldiğinde görüşür. Dursun kendisine Tunçbilek'teki iş olanaklarından bahseder ve Hıdır atölyeyi kapatarak Tunçbilek'e Dursun'un yanına gider; *"Tunçbilek Termik Santralı"*nde çalışmaya başlar.

Köyde yalnız kalan Fadime, ara sıra (kayınbiraderi Haydar'ın istememesine rağmen) annesinin gönderdiği işleri yapar. Bir gün Fadime, annesine yaptığı elbise ve çorabı gönderirken, Haydar bunları görür; elbiseyi kendisine vermesini ister, Fadime'de yırtıp atacağını anlayınca elbiseyi vermez. Bunun üzerine Haydar zorla elbiseyi almak ister, ancak Fadime elbiseyi vermeyince bağırıp çağırarak evden çıkar gider. Fadime'de elbiseyi annesine göndererek, Haydar'ın kızdığını ve bir daha kendisine iş göndermemesini ister. Ancak evde huzursuzluk devam eder ve Fadime, Hıdır Usta'ya mektup yazarak durumu anlatır. Hıdır Usta'da Civrak'a gidecek olan Sait'e mektup yazarak, Fadime'yi alıp *"Şîya Gewre"*ye (babasının evine) götürmesini ister; kendisinin izin alarak oradan Tunçbilek'e getireceğini belirtir.

İzmir'de *"Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi"* sınavına girdikten sonra Civrak'a dönen Sait, olup bitenden de haberi olur. Sait, Bertal Efendîyo Qiz'ın oğlu Nurettin ve üvey kardeşi Hasan'la birlikte Alîyê Qilayîgile gittiklerinde Haydar evde yoktur. O sene okulun tadilatı yapılmakta, Haydar, orada çalışmakta veya *"Mazra Cefan"*da[31] *"kewra"*(kivre)ları Şixgiller de tahta biçmeye gitmiştir. Sait durumu Alîyê Qilayî'ye anlatınca, Alîyê Qilayî: *"Hawa uzara, cira pers ke, eke êna, bizê bere."("Odur orda,*

30- Dursun ile Hıdır, Erzîrom, Aşgalê'de askerde aynı bölüktedirler ve burada tanışırlar.

31- Gêxî'ye bağlı Civrak'a komşu köy olan Taru'nun mezrası

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kendisine sor; eğer gelmek istiyorsa alıp götür." Sait, Fadime'ye dönerek hazırlanmasını ister, ancak kız kardeşi bunun doğru olmayacağını, Hıdır Usta'nın gelip kendisini bu evden götürmesini ister.

Aile bir sene önce *"Hıdır Önlü"* adına/üstüne *"Ziraat Bankası"*ndan 300 TL bir kredi almıştır. Vadesi dolduğu için bu kredinin geri ödenmesi/kapanması gerekmektedir. Haydar'de bunun için gidip kardeşi Hıdır'ı Tunçbilek'ten alıp getirir. İşi bırakıp Civrak'a gelen Hıdır Usta o kış köyde kalır ve Haydar ile birlikte bir harman makinesi yapar.

Hıdır ve Fadime kararlarını vermişlerdir; havaların ısınmasıyla Tunçbilek'e gidecekler. Mart 1956'da daha karlar erimeden Civrak'tan sabah erken yayan olarak yolla çıkan Hıdır ve Fadime, Kîrîk'e kadar yürüdükten sonra orada odun taşıyan bir kamyona binerek Dersim'e gelirler, oradan Elazîz'e, oradan da trenle Kütahya'ya giderler. Oradan da Tunçbilek'e gelen Fadime ile Hıdır burada Dursun'un evinin bitişiğinde bir baraka yaparak buraya yerleşirler.

Tunçbilek'de 38'de Dersim'den sürgün edilen aileler vardır. Bu ailelerden biride Oisle'den sürgün edilen Akyar ailesidir. Aynı köyden sürgün edilen iki-üç aile Kütahya'da ayrı yerlere dağıtılmışlardır. Akyar ailesi Domaniç'in Tınaz köyüne, diğer bir aile Tunçbilek'e, bir ailede Emet'in bir köyüne gönderilmiştir. Ancak zamanla aileler birbirini arayıp bulur ve iş olanağının olduğu Tunçbilek'de bir araya gelirler.

Dersim'de bu dönemde *"Batı"*da işçi olarak gidip çalışma söz konusudur. Civrak'da da hemen hemen her aileden bir iki kişi özellikle İstanbul'da Balat un ve Kazlıçeşme deri fabrikalarında çalışmaktalar. *"Silejî"* denilen bu kişilerin yazın köye izne geldiklerinde beraberinde getirdikleri *"yeni"* eşya ve bilgiler *"gurbet"*i cazip halé getirir. Sait'in amcazadeleri de Balat ve Kazlıçeşme'de çeşitli zamanlarda çalışırlar.

Dersim'deki bu durum; *"qurbete şîyane"("gurbete gitme")*dir. Yani bu Dersim'i terk ediş değildir. Sosyo-ekonomik nedenli olan bu durum; geçinme ve para kazanmadır. *"Gurbet"*te kazanılan para Dersim'e getirilir ve orada değerlendirilir. Halen bu dönemde İstanbul'da mal-mülk edinme söz konusu değildir. Ancak Hıdır Usta'nınki terktir. O, aile içindeki huzursuzluktan dolayı aileye kırılmış, küşmüş ve bir daha köye dönmemek üzere köyden çıkmıştır.

Sait'in amcazadesi Süleyman'da bu dönemde Balat'ta çalışır. Bir gün Balat'ta Karsananlı bir Dersimli gelip Süleyman'ı bulur. Karsananlı, Süleyman'a: *"Ben Civraklı Avas'ı sordum, bana öldüğünü söylediler. Yeğeni olarak senin adını verdiler. Avas senin amcan mı?"* diye sorar. Süleyman: *"Evet!"* diyence, Karsananlı: *"Avas'ın çocuğu var mı?"* diye ikinci sorusuna da, *"evet"* cevabı alınca devamla: *"Ben eskiden Avas'tan kurşun/mermi almıştım, ancak parasını vermemiştim. Yarın ahrette bu bana sorulur. Bu parayı al, Avas'ın oğluna ver. Bu benim Avas'a borcumdur."* der.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İzmir, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi

Sait, Ege Tıp 1. sınıfta iken *"Ramazan/Şeker Bayramı"*nda, Tunçbilek'e yeni giden kız kardeşi Fadime'nin durumunu merak ederek Tunçbilek'e gider. Burada gördüğü manzara pek iç açıcı değildir. Halen köy giysileri; üzerinde fistan, kafasında *"fosê"*(fes) ve *"lecek"*leri[32] bulunan, derme çatma bir barakada yaşayan Fadime'nin bu durumu Sait'i oldukça rahatsız eder. Hemen, Hıdır Usta ile konuşan Sait, bir an önce doğru dürüst bir ev bulup, oraya taşınması gerektiğini söyler. Bölgeyi tanıyan, Erzinganlı Ali Dayı'nın vasıtasıyla apar topar Tunçbilek'e çok yakın olan İlet Köyü'nde bir ev bulunarak, kiralanır.

Fadime, eski bir silte/yatak, yorgan ve birkaç kap-kaçak; Sait, beraberinde bir gaz ocağı, birkaç adet çatal, kaşık ve 4 metre basma kumaş, yine Ali Dayı'nın bulduğu bir öküz arabasına yükleyerek köydeki bu eve taşınır. Evin alt katı ahırdır ve içinde ev sahibinin hayvanları vardır, üst katında ise Hıdır ve Fadime kalırlar. Evde elektrik ve su da yoktur. Ancak bu yabancı oldukları bir durum değildir; zira Civrak'daki ev halleri de böyledir. Bayram tatilinin bitmesiyle Sait, İzmir'e geri döner.

Sait, 1956 yılında Tıp'taki ilk senesi sonunda sınıfı geçtikten sonra bir daha Tunçbilek'e gelerek aileyi sorar ve kontrol eder. Bu defa 15 gün kalan Sait oradan Civrak'a gider. Fadime kalmasını ister. Ancak Sait annesini özlediğini ve köye O'nu görmeye gideceğini söyler. Fadime her zamanki gibi tepki göstererek: *"Beni mi, yoksa annemizi mi, çok seviyorsun?"* sorusu Sait'in hoşuna pek gitmesede: *"Annemi daha çok seviyorum."* cevabına Fadime: *"Ben yetim kaldım, çok eziyet çektim. Beni nasıl daha çok sevmezsin."* tepkisiyle konuşma tartışmaya dönüşür. Bu tartışma sırasında Sait'in elindeki çay bardağı yere düşerek kırılır. Sonra ikisi sakinleşince Sait: *"Neyse ki ne sana ne bana bir şey oldu, olan Hıdır Usta'nın bardağına oldu."* der.

Fadime gözyaşları arasında abisini yolcu eder. Sait, Civrak'tan dönüşte tekrar kız kardeşine uğrar ve okul açılıncaya kadar orada kalır. Sait, köyde iken Hardîf'e giderek evli olan amcasının kızını ziyaret etmiş ve amcakızı kendisine tereyağı vermiştir. Sait, bu tereyağını beraberinde kız kardeşine getirir.

Ailenin ilk zamanlarda çektiği ekonomik sıkıntı Hıdır Usta'nın daimi bir iş sahibi olmasıyla düzelmeye başlar. Kısa sürede *"Batı"*daki kendisine *"yabancı"* olan yaşama uyum sağlayan Fadime, evde dışarıya diktiği elbiselerle ev bütçesine katkıda bulunmaktadır. Yani evin maddi durumu iyiye doğru gitmektedir. Buna paralel olarak aile, Tunçbilek Köprübaşı Mahallesi'ne taşınır. Taşındığı yeni ev daha geniş (iki oda, banyo ve tuvalet), daha rahattır ve elektrik vardır, ancak su yoktur.

Sait, zorunluluktan dolayı Ege Tıp'a gitmiştir, Kürd öğrencileri ve hemşerilerin azlığı dolayısıyla İzmir O'na göre bir yer değildir, O'nun gönlü İstanbul'dadır. O heyecan verici İstanbul'un canlı atmosferine erişme düşüncesindedir. O sene başarılı bir performans gösteren Sait, Ege Tıp'tan, İstanbul Tıp Fakültesi'ne yatay geçiş yapar. İkinci sınıftan itibaren Tıp'ı İstanbul'da okur.

32- Kırmancça/Dimilki'da kadınların başına örtükleri örtüye *"lecek"* denir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İstanbul Tıp Fakültesi ve İstanbul

Hıdır Benzer, İstanbul Hukuk Fakültesi'ni kazanmış orada okumaktadır. İstanbul'daki Dersimli üniversite öğrencilerin bir kısmı *"Gedikpaşa, Kıztaşı Caddesi No 52"*deki binada kalmaktadırlar. Dört katlı olan bu binanın alt katında bir ayakkabı tamircisi, öbür katlarda ise bekar üniversite öğrencileri kalmaktadır. Her katta bir oda, mutfak, banyo ve tuvalet vardır. Bundan dolayı da binaya, *"Sefer Tası"* denilmektedir. O dönemde binanın 1. katında ayakkabı tamircisi, 2. katında H. Benzer ve arkadaşları, 3. katında Ali Yaşar ile Halis Yokuş, 4. katında ise Ziya Acar kalmaktadır.

Binanın özeliği, uzun bir dönem İstanbul'da okuyan Kürd üniversite öğrencilerinin yurt olarak kullanmalarıdır. Bu özelliğinden dolayı buraya çok sayıda Kürd öğrenci gelip gitmektedir; burası çok sayıda Kürd öğrencinin barındığı, konakladığı ve uğradığı bir yer olmuştur. Evler aynı zamanda toplantı ve eğlence mekanlarıdır. Ara sıra buralarda bir araya gelen öğrenciler çiğ köfte yapar ve eğlenirler. Bu evlerde yapılan toplantı, konuşma ve tartışmalarda yapılan *"devrim"*ler den bazı deyim ve lakaplar geleceğe taşınır. Örneğin: *"Castro Yaşar", "Kazo Reş", "Sırık Ali", "Fahri Bey", "Stalin'in çocukları"* gibi.

"Sefer Tası" Kürd öğrencilerin birinci adresidir, ikinci adresi ise *"Patrona Halil Hamamı"*nın yanında bulunan Beyazıt'taki *"Şehir Kıraathanesi"*dir.

Sait, İzmir'den İstanbul'a gelince Kıztaşı'ndaki evde H. Benzer ile beraber kalmaya başlar. Evdeki iş bölümüne göre; alışverişi Kazım Yıldız*("Kazo Reş")*, yemekleri H. Benzer yapar, bulaşıkları Ali Yaşar*("Sırık Ali")* yıkar, geriye Sait'e ise pek iş kalmaz.

Metropoldeki çoğu Kürd öğrencinin ailesi köylüdür. Kendilerine düzenli bir para gelmez, aile bir şey satıp eline para geçtiğinde ancak para gönderebilir. En önemli gıdaları köyden kendilerine gönderilen çökelek, tereyağı vs.dir. Genellikle aynı evde kalanlar cebindeki paraları paylaşırlar; yani bir tür *"komün hayatı"* yaşarlar. Bazen o şehirde çalışan akraba ve hemşeriler kendilerini gördüklerinde harçlık verirler veya yemeğe götürürler. Bu öğrencilerin paradan sonra en büyük sıkıntıları kız arkadaş yokluğudur. Yani öğrencinin yaşantısı günü birliktir, günü gününe uymaz; nadirde olsa cebinde parası olduğunda pirzola, kebap yer, cebinde parası olmayınca evdeki çökelekle idare eder. Örneğin, parası olduğunda, cebindeki paraya göre; Laleli de *"Koska Helvacısı"*nın yanında bulunan Urfalı *"Bedri'nin Kebap Evi"* veya *"Şehir Kıraathanesi"*nin yanındaki kuru fasulyeciye gidilir. Yine *"Sefer Tası"*nda yaşayan Dersimli bekar üniversite öğrencileri paraları olduğu zaman; iki-üç *"Marmara Şarabı"* alıp, pirzola -*"Marmara Şarabı"* ile pirzola tezat teşkil etse de- eşliğinde eğlenirler. En çok söyledikleri türküler: *"Dersim Dört Dağ İçinde", "Ağlama Yar Ağlama", "Bir Of Çeksem Karşıki Dağlar Yıkılır", Fincanın Etrafı Sarı"* ve *"Ordunun Dereleri"*dir. Bunlar dışında Kırmancça/Dimilki *"klam"*ları da söylerler.

Bazen de Dersim'den gelen, maddi durumu iyi olanlar İstanbul'a geldiklerinde,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

öğrencileri alarak restoran veya gazinoya gece eğlencelerine götürürler. Örneğin, (1956/57) İstanbul'a gelen, *"Nazımiye"*de encümen ezası olan Hıdır Güngör, Hıdır Benzer, Kazım Yıldız ve Sait'i alarak *"Tepebaşı Gazinosu"*na götürür. Gazino'ya girerek masaya otururlar, sandalye eksikliğinden dolayı Hıdır yan masadan müsaade ile bir sandalye alır. Bir süre sonra, o yan masadan biri kalkıp gelerek, arkası dönük olan Hıdır'a bir yumruk vurur. Sait ve Kazım'ın müdahale etmesiyle, yan masada oturan diğer iki kişide gelir ve kavga etmeye başlarlar.

Hıdır Güngör yaşlıdır, yumruk sallayacak durumda değildir, yerinden de kalkmaz. Kavganın büyümesiyle polis çağrılır; kavgaya karışan yan masadaki üç kişi ile Sait, Hıdır ve Kazım alınıp karakola götürülür. Şahıslar ifadeleri alındıktan sonra nezarethaneye atılırlar ve sabahta alınarak Adli Tıp'a götürülürler. Adli Tıp'ta Dr. Hayrettin Dalokay vardır. Dr. H. Dalokay karşısında Sait, Hıdır ve Kazım'ı görünce: *"Çocuklar siz burada ne arıyorsunuz?"* diye sorar; Sait durumu anlatır. Dr. H. Dalokay her birisine on günlük iş göremez raporu verir. Sonrasında Sultanahmet'teki Adliye Sarayı'na götürülen Sait, Hıdır ve Kazım serbest bırakılırlar. Mahkeme sonucunda hâkim yan masadakileri suçlu görür; gazinoya 2 bin TL. zarar/ziyan ödemeye karar verir.

Sait, 1957 yılında (Tıp 2. sınıf) yaz tatilinde Tunçbilek'te çalışmak düşüncesindedir. O sene *"Muharrem/On İki İmam Orucu"* zamanı Tunçbilek'e giden Sait, kızkardeşi Fadime'nin oruçlu ve mide bulantıları olduğunu öğrenir. Orucu bıraktırmasına rağmen Fadime'nin mide buluntuları geçmeyince Fadime'nin hamile olduğu ortaya çıkar. Hıdır Usta, Fadime'nin hamile olduğundan haberi yoktur, zira evlenmelerinin üzerinde birkaç yıl geçmesine rağmen çocukları olmamıştır. Fadime'nin orucu bırakmasına bozulan Hıdır Usta kendini odaya kapatarak konuşmaz. Odanın dışından Hıdır Usta'ya durum anlatılır, O yine de kapıyı açmaz, ancak o gece yalnız başına, kapısını içten kilitlediği odada kalduktan/yattıktan sonra sabaha ikna olmuş olarak kalkıp Sait ile birlikte işine gider.

1957 yılında Tunçbilek'de *"Termik Santral Dispanseri"*ndeki doktorun yanında çalışan Sait, 1958 yılında Tıp 3. sınıf yaz tatilinde aynı yerde çalışır, yalnız bu yıl Termik Santral'in pansiyonunda kalır. Dispanser doktorunun izniyle Sait, evlere hastaları viziteye/muayeneye gider. Bir gün Hıdır Usta hastalanır; karın ağrısı ve ishal ile evde yatar. İlk muayeneyi yapan Sait dizanteri teşhisini koyar. Sonra hastaneye sevk edilen Hıdır Usta dönüşte teşhisin dizanteri olduğunu öğrenen Sait oldukça sevinerek o meşhur kahkahasından birisini atar.

Madenciler Mahallesi'nde bir hastaya giden Sait, mahalledekilerin dikkatini çeker: *"Kim acaba bu yakışıklı yabancı?"* diye kendi aralarında tahminlerde bulunurlar. Olsa olsa bunun bir *"gavur"* olacağı kanısına varılır. Ancak sonra mahalleli sorup soruşturarak, *"gavur"*un kim olduğunu öğrenir. Birkaç gün sonra bu mahallede oturan Ahmet Çavuş'un eşi Fatma, Fadime'ye oturmaya gelir, ve bu olaydan bahseder: *"Geçen gün bizim mahalleye bir genç geldi. Bütün kızlar camlara çıktı. Genç Sıhhiyeci Hüsnü'nün evine gitti. Sonra Sıhhiyeci'nin karısından sorduğumuzda; o gencin Tıp'ta okuyan doktor adayı olduğunu ve eşinin yanında çalıştığını söyledi. Meğerse o çavur senin kardeşinmiş."* deyince, Fadime:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Ne çavuru... ne gavuru.." der.

Sait, o sene Termik Santral'de top oynarken İdare Amiri Ethem Bey'in oğlu ile kavga ederek kaşını patlatır. Kavga sırasında Sait: *"Sen daha Kürd dayağı yememişsin!"* sözü oradakileri rahatsız eder. Olay idareye yansır, ikisinin de işten atılması söz konusudur. Termik Santral Müdürü Cafer Bey Karslı bir Kürd'dür; O'nun araya girmesiyle taraflar barıştırılır ve olay kapatılır.

Sait, burada üst üste yaz tatillerinde çalıştığı Tunçbilek'te aktif ve sosyal yapısıyla bir çevre edinir. Yeraltında çalışan işçilerin çalışma şartlarını merak eden Sait, Pulurlu*("Ovacık")* Mühendis Haydar Gezik ile birlikte yeraltına inerek işçilerin çalışma durumlarını görerek, bunu; *"Garp Linyitleri İşletmesi"*nde olan kazaları bir yazıyla dile getirir.

Bu gelişinde Sait, Fadime'ye hamileliğini sorar. Fadime, yedi aylık olan çocuğunu yeni eve taşınırken düşürdüğünü söyler. Sağ olarak düşen çocuk iki-üç saat içinde ölmüştür.

Hıdır Usta, olur olmaz şeyleri/sudan sebeplerle bahane ederek küser ve uzun dönemler konuşmaz. Kız kardeşinin mutsuz olduğunun farkında olan Sait, Hıdır Usta ile konuşup konuşmamakta tereddüt eder. Sonunda konuşmaya karar veren Sait bir akşam Hıdır'a konuyu açar ve uygun bir dille durumu anlatır. Bir süre hiç konuşmayan Hıdır elinde bulunan gazeteyi atıp kalkıp odasına gider. Bundan sonra Sait bir daha konuyu açmaz.

Fadime'nin şehre adaptasyonuna ve sosyalleşmesine yardımcı olan Sait, O'na nasıl mektup yazacağını da öğretir: *"Önce hal hatır sor, sonra havadisleri ver, son olarak selam ve temennileri yaz."* der; sinemaya götürür ve kendisine filmi anlamakta yardımcı olur. Tunçbilek'te beraber gittikleri ilk film siyah-beyaz Elizabeth Taylor'un filmidir. Bu Fadime'nin ilk sinemaya gidişidir. Sait, köylü kız kardeşine: *"İşte bu dünyanın en güzel kadınlarından biri"* olarak Elizabeth Taylor'u anlatır. Ancak Fadime filmden çok fazla bir şey anlamamıştır, aklında kalan; bir siyah-beyaz film, bir köy, yangın ve E. Taylor'un güzelliğidir. Ancak Fadime sinemayı sever ve daha sonra Hıdır Usta'dan izin aldıkça komşularıyla sinemaya gider. İkinci gittiği filmi *"Bağdat Hırsızı"* olarak hatırlayan Fadime'nin sinema sevgisi daha sonrada devam eder. Fadime'nın dergi ve gazete okumasını isteyen Sait, O'na kitap okumasını da öğretir; ilk verdiği kitap Tolstoy'un bir kitabıdır. Fadime kitabı okur ancak bir şey anlamaz.

Üniversite döneminde oldukça faal olan Sait, İstanbul, Tunçbilek, Elazîz, Dersim ve Civrak arasında mekik dokur. Yaz tatillerinde 1957 ve 1958 yıllarında Tunçbilek'te çalışır.

1958'de *"Tunçbilek Termik Santral"*da çalışan Elazîzli Mühendis Mehmet Şeker'in Elazîz'deki evinin Tunçbilek'e getirilmesi gerekmektedir. Bu Sait için iyi bir fırsattır, hem Civrak'a gidip annesini görecek, hem biraz dolaşacak hem de evi getirecektir. Kendisine bunun için bir hafta izin verilir ve Sait önce Elazîz'e uğrar, orada *"Yapı Sanat Okulu"*nu bitirerek Elazîz'de çalışmaya başlayan köylüsü ve arkadaşı Yusuf Kaçar ile görüşür, ikisi beraber *"Çocuk Esirgeme Kurumu"*da bulunan Yusuf'un yeğeni (ağabeyi Mehmet'ın kızı) Medine'yi, *"Elazığ Akıl ve Ruh Hastalıkları Hastanesi"*nde Civraklı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Mehmed Ali Demir'i görür, yine Elazîz'de bulunan Karerli Mühendis Kazım İldan ile Ali Rıza Erenler'i ziyaret ederek, o sene ölen babası Karerli Mehmed Efendi için taziyede bulunur. Sait, sonra Civrak'a gider ve orada birkaç gün kaldıktan sonra Elazîz'den M. Şeker'in evini, kiralanan bir kamyona yükleyerek Tunçbilek'e getirir.

Sait, Civrak'da bir sene önce, 1957 yılında Ankara'da asker iken ölen Mehmet Karatoprak'ın ailesine baş sağlığı ziyaretinde de bulunur. Bu erken ölüm Sait'i de oldukça üzer. Zira M. Karatoprak kendisinin de örnek aldığı, öncü olarak gördüğü bir *"abisi"*dir. M. Karatoprak, diğer Civraklı gençler ve köylüler tarafından da sevilen, sayılan birisidir.

Mehmet Karatoprak

1928 yılında Civrak'da doğan Mehmet Karatoprak, köyde okul olmadığı için okuma ve yazmayı kuzeni Ezîzê Desil*("Aziz Akgül")*'den öğrenir. M. Karatoprak, komşu köy Xîmsor'da ilkokul 1. sınıfı okuduktan sonra, Mazgêrd Qupîk Köyü'nde bulunan pîr'ın evine giderek orada ilkokula devam eder. İlkokul 4. ve 5. sınıfı Qisle'de okuyan M. Karatoprak, ilkokuldan sonra Kastamonu'da *"Erkek Yatılı Sanat Okulu"* sınavına girerek kazanır. Bu okulu bitirdikten sonra İstanbul'da *"Maçka Yüksek Tekniker Okulu"* sınavını kazanarak Makine Mühendisliği Bölümü'nde okur.

Peş peşe önce babasını ve sonrasında, kız kardeşi Zeynep'i doğum sırasında kaybeden M. Karatoprak, maddi imkânsızlıklar nedeniyle son sınıfta iken 1956 yılında askere gitmek zorunda kalır. Ankara'da Yedek subay olarak *"askerlik görevini"* yaparken hastalanan M. Karatoprak 14 Ocak 1957 tarihinde vefat eder. Mezarı *"Cebeci Asri Mezarlığı"*ndadır.

Temiz giyimli ve titiz olan M. Karatoprak, köye ilk ütüyü getiren kişidir. Köyde Sait Kırmızıtoprak dahil olmak üzere pantolon, gömlek gibi giysilerini ütülemek isteyenler, bu ütü ile ihtiyaçlarını giderirler.

Sadece Civrak değil, çevre köyleri de etkileyen Mehmet Karatoprak, bu dönemde Civrak'ta ilk okuyandır. Köydeki çocukların/gençlerin abisi durumundaki M. Karatoprak yazın köyde ilkokulda okuyan kendisinden sonrakilerle bir araya gelerek onları okumaya teşvik eder. Teşvik edilen bu çocuklardan biri de Sait Kırmızıtoprak'tır. Bu motivasyon ile Sait okul hayatına devam eder.

Bu ölüme çok üzülen Sait, Mart 1960 tarihli *"Ceride-i Dersim"* gazetesinde *"Karatoprağı Anarken"* başlıklı duygu yüklü bir yazı ile Mehmet Karatoprak'ı anar.

"Karatoprağı Anarken"

"Köyümdeki ilkokulu bitirdiğim zaman, ailem daha fazla okumama şiddetle muhalefet etmiş: 'Seni okutacak takatimiz yok. Senelerdir biz nasıl geçinip gidiyorsak sen de bizim gibi yaşarsın!' demişlerdi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İsyan etmiştim: 'Hayır, ömrüm boyunca keçi çobanlığı yapmayacağım. Mehmet Ağabey nasıl gittiyse bende öyle giderim.'

Doğduğu köyden başka, dünyadan bihaber küçücük bir çocuğa bu sözleri söyleten, güven ve cesaret veren bir ışık, bir rehber vardı: Mehmet Karatoprak.

Mehmet Karatoprak, yüzyıllardır monoton hayat çarkları içerisinde ezilen köyümün ilme, kültüre daha doğrusu medeniyete açılmış ilk penceresidir. Hemen hepimiz gibi O da fakir ve yetimdi. Yaradılışındaki harikulâde cesaret ve azim, O'nun daracık dünyamızı yırtıp çıkmasını intaç etmiş, uzun didinmelerden sonra kazandığı imtihanla yatılı bir okula girmiş, sırtında pırıl pırıl bir elbise ve kitap dolu çantasıyla tatilini geçirmek üzere köye dönmüştü.

İlk işi bizi bir araya toplayarak: 'Okuyun arkadaşlar! Önünüze nasıl zorluklar çıkarsa çıksın yılmayın! Mutlaka muvaffak olacağız.'

Bu iman ve yenilik taşan sözleri derin bir huşu ve gıpta ile dinlemiştik.

Kararımız kat'iydi: 'Okuyacağız ağabey!'

Aradan seneler geçti. Mehmet Karatoprak insanüstü bir gayretle, hayatla mücadele etti. Yazın çalışıp biriktirdiği harçlığı bile kendinden esirgeyerek, muhtelif yatılı okullara yerleştirdiği kardeşlerine ve akrabalarına yolladı. Seneler süren maddi imkânsızlıkların tevlit ettiği devamlı sefalet sağlam bünyesini yıpratmıştı. Ama Karatoprak, başladığını ne pahasına olursa olsun hedefe vardırmak azim ve gayretinde zerre kaybetmedi. Durumunu biraz düzeltmek ve kardeşlerini daha çok perişan görmemek yolunda son bir fedakârlık yaptı. Teknik Üniversite'deki tahsiline ara vererek gittiği yedek subay okulunda iken 1957 kışında zamansız ve acı bir tarzda Hakk'ın râhmetine kavuştu.

Ölümünden üç sene sonra, gözlerim yaşlı, kalbim eşsiz şahsiyetinin ve mücadele aşkının bana verdiği ilhamla dolu, sesleniyorum sana: Aziz Karatoprak, senin vücudun bizi unutamayacağımız derin eleme gark ederek kara toprağa karıştı. Tunceli kıymetli bir evlâdını kaybetti. Fakat ruhun her zaman aramızda dolaşacaktır. Bugün yalnız senin köyünden yirmi kişi üniversite vesair okullarda olup hepsi senin eserindir.

Tek tesellimiz ilkokulu bitiren; 'Mehmet Ağabey nasıl gittiyse ben de öylecene giderim.' diyen küçük hemşerilerinin çoğalmasıdır.

Ruhun şad olsun!"

Sait'e o dönem ve sonrasında çocukların okutulmasını her zaman teşvik etmiş, bazen kendisi götürüp okul kaydını yaptırmıştır. Örneğin üvey kardeşi Aziz Tanrıverdi ile teyzesinin oğlu Aziz Arik'in ilkokula kayıtlarını bizzat kendisi yaptırmıştır ve A. Tanrıverdi'yi Güdül, Gemerek ve Yunak'a yanma götürüp okumasına katkı sağlamıştır.

Yaz tatilini bitmesiyle 1958'de İstanbul'a dönen Sait, kendisine *"Gedikpaşa Dispanseri"*nde part time iş bulur. Bu dönem *"Kıztaşı"*ndaki evden ayrılarak *"Vezneciler Öğrenci Yurdu"*nda kalmaya başlar. Ancak sık sık buradaki arkadaşlarını da ziyarete gelir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Şait, *"Gedikpaşa Dispanseri"*nde çalıştığı dönemde, bir gün Hıdır Benzer ve Kazım Yıldız parasız kalırlar. İki arkadaş borç para bulmak amacıyla okuldan çıktıktan sonra *"Şehir Kıraathanesi"*ne giderler. Kapıya karşı oturup, gözleri kapıda *"av"* beklemeye başlarlar. Beklerken kıraathaneci Sefer Usta kendilerine birer çay getirir. İkisinin de cebinde hiç para yoktur, bundan dolayı çay içmek konusunda kararsızdırlar. Ancak tanıdık bir kişi geleceğini hesaplayarak hem çay içerler, hem de borç almayı düşünürler. Uzun süre beklemelerine rağmen tanıdık kimse gelmez ve karınları açtır; çay içmeye devam ederek açlıklarını gidermeye çalışırlar. Bir yandan da içtikleri çayların bedelini hesaplarlar. Yaptıkları hesaba göre, Sefer Usta'ya çay borçları 1 lira 25 kuruş olmuştur. Epeyi zamandır bekledikleri için canları da sıkılan Hıdır ile Kazım çay borçlarından dolayı da kalkamazlar. Tam bu sırada kıraathanenin kapısından bekledikleri *"av"* içeri girer. İkisi birden kalkarak kapıda Sait'i karşılarlar. Sait bu davranışa bir anlam veremez. Üçü beraber masaya otururlar ve Kazım neşeyle Sefer Usta'ya: *"Doktora bir çay çek!"* diye seslenir. Sefer Usta masaya çayı getirir ve Sait çayını içerken Hıdır ve Kazım kendisinden borç para isterler. Sait yanında para olmadığını daha sonra verebileceğini söyleyip: *"Haydi kalkalım."* diyerek masadan kapıya doğru yürür. Sait kapıya vardığında Hıdır ve Kazım'ın masadan kalkmadığını görünce geri dönüp: *"Niye kalkmıyorsunuz?"* diye sorunca: *"Cebimizde hiç para yok, burada içtiğimiz çayların parasını veremiyoruz. Burada esir kaldık."* diyence Sait, Kazım'a dönüp: *"Bana güvenerek mi, gelip bu kadar çay içtiniz? Farz edin ki ben buraya gelmedim. Ben gidiyorum, haydi allahaısmarladık!"* diyerek Gedikpaşa'ya gider. Hıdır ve Kazım ise çayları borca/hesaba yazarak eve giderler.

Bir hafta sonra *"Sefer Tası"*ndaki eve gelen Sait, Hıdır ve Kazım'a: *"Haydi Fatih'te sizi yemeğe götüreyim."* der. Fatih'e doğru yürüyen üç arkadaş lokantaya yaklaştıkları sırada yaşlı birisi Sait'e seslenir. Sait sese doğru bakınca aşina olduğu birisini görür, ancak kim olduğunu çıkaramaz. Yaşlı adam Sait'in yanına gelerek, *"Tunceli"*de hakimlik yaptığını ve o dönemde ortaokulda bir kızının olduğunu, kendisinin(Sait) ona ders vermek için evlerine geldiğini söyleyince Sait, Hâkim Hüsnü Amca'yı hatırlar. Hüsnü Amca, zorla Sait, Hıdır ve Kazım'ı alarak evine götürür, evde eşi ve kızı Fulya'da vardır. Sait, Tıp'ta; Hıdır ve Kazım'da Hukuk'ta okuduklarını belirterek okul durumlarını anlatırlar.

Fulya, babası *"Tunceli"*de hâkimlik yaptığı sırada ortaokulda, Sait, Hıdır ve Kazım ile sınıf arkadaşıdır. Fulya'nın derslerinin kötü olması dolayısıyla da Sait'ten ders alır. Buna karşılıkta Hâkim Hüsnü'de Sait'e yakacak odun verir.

Hüsnü Amca'nın eşi yemek yapar; ortaokul arkadaşları Fulya'da sofrayı hazırlar ve üçü bir güzel karınlarını doyurduktan sonra aileye teşekkür ederek evden ayrılırlar. Hüsnü Amca, bunları uğurlarken ara sıra gelmelerini de ister.

Evden çıktıktan sonra Hıdır ve Kazım, Sait'e takılarak: *"Doktor ne ballısın, yemeği bedavaya getirdiğin gibi birde zengin bir kız buldun!"* deyince, Sait: *"O konuda benim bir sıkıntım yok, sen ile Hıdır aranızda anlaşın."* der. Hıdır ile Kazım anlaşamayınca

kur'a çekerler ve kur'a sonucunda Fulya, Hıdır'a kalır. Daha sonra görüşmeler devam eder. İsmet'i de Sait'e isteyen Hüsnü Amca'dır. Nikah ve düğün töreninde aile bulunur.

Sait, *"Vezneciler Öğrenci Yurdu"*na gittiğinde, hukukta okuyan Medet Yöş/Serhat kendisine, yurtta kalan Özdemir adında bir öğrencinin kızları taciz ettiğini, erkek öğrencilere sataştığı, sık sık kavgalar çıkardığı ve bunun belalı biri olduğu konusunda uyarır. Birgün Özdemir'in Eczacılıkta okuyan Vanlı bir Kürd kızını taciz ettiği söylenir. Özdemir'de Sait'e yakın odada kalmaktadır. Bu olaydan birkaç gün sonra, sabah tuvaletten gelen sesler üzerine Sait kalkarak tuvalete gider; tuvalette yerde yatan Medet'i görür: *"Ne oldu?"* diye sorar, Medet: *"Lavaboda elimi yüzümü yıkarken, Özdemir su dolu bir şişeyi kafama vurdu ve sonra da şişedeki suyu üzerime döktü."* demesiyle hemen geri dönen Sait, Özdemir'in odasına girip yakasına yapıştığı gibi Özdemir'i dışarı çıkararak döver. Bu dayaktan sonra Özdemir yurttan ayrılır ve yurttakiler de rahat eder.

"Tunceli Kültür Derneği İstanbul Şubesi"

Dersimli üniversiteli öğrencilerin en önemli sorunu barınmadır. Dersimli öğrenciler İstanbul'da bir yurt oluşturma düşüncesiyle, *"Diyarbakır Öğrenci Yurdu"*na giderek görüşürler. Amaç İstanbul'da *"Tunceli Öğrenci Yurdu"*nu yapmaktır. Önce bir dernek kurulacak, sonra öğrenci yurdu. Düşünce, Haydar Özdemir ile paylaşılır. H. Özdemir'in ikna edilmesiyle Sait Kırmızıtoprak, Ali Anagür,[33] Hıdır Benzer, Kazım Yıldız, Hüseyin Akar, Ali Yaşar, Yakup Sevki Akıncı, Celal Tanrıverdi, Nevzat Civelek ile beraber Ocak 1957'de *"Tunceli Kültür Derneği İstanbul Şubesi"*ni[34] kurarlar. Başkan: Mehmet Turgut (Kuru Kahveci Mehmet Efendi),

Sekreter: Avukat Haydar Özdemir,

Sayman: Ali Anagür.

Ayrıca Adlî Tabip Hayrettin Dalokay ile Tüccar Macit Gedikoğlu derneğin kurucuları arasındadır. Macit Gedikoğlu daha sonra dernekten ayrılır.

Mart 1957'de Dersim'de derneğin yayın organı olarak *"Ceride-i Dersim"* adlı yerel bir gazete çıkarılmaya başlanır. Sait Kırmızıtoprak'ın yerel içerikli ilk iki yazısı olan *"Resmi Geçit"* ve *"Kahveden Notlar"* başlıklarıyla 31 Mart 1957 tarihli *"Ceride-i Dersim"* gazetesinde yayınlanır. Sait, *"Resmi Geçit"* başlıklı yazısında; 1954 yılı seçimlerinde *"Tunceli"*de yaşananları mizahi bir dille ele alır ve dini yapıların (ziya-

---

33- Ali Anagür, müzmin bir öğrencidir, yani *"çift dikişli"*dir. A. Anagür ve Kazım Yıldız'ın en büyük zevkleri kahvede Dersim'de 104 iskambil kağıdıyla oynanan briçe benzer *"uçgun/oşgîn"* oynamaktır. A. Anagür *"çift dikiş"*de olsa iktisat fakültesini bitirir, K. Yıldız ise hukuk fakültesini bitiremez. A. Anagür, *"23'ler"* operasyonu kapsamında tutuklananlar arasında yer alır.

34- İstanbul'da kurulan dernek, Ankara'da 1952 yılında kurulan *"Tunceli Kültür Derneği"*nin bir şubesidir. Ankara'daki *"Tunceli Kültür Derneği"*nin yayın organı *"Avaze-î Dersim"*dir. İstanbul'daki *"Tunceli Kültür Derneği İstanbul Şubesi"*nin yayın organı ise *"Ceride-î Dersim"*dir. Ayrıca derneğin, dernek gecesine müteakip yılda bir defa *"Tunceli Kültür Derneği Gazetesi"* adında bir yayını vardır.

retlerin, kirveliklerin) seçimde oynadıkları rolleri işler. Bu yazıya seyyidler ve seçilen milletvekilleri tepki gösterirler.

Gazetede derneğin üyelerinin karikatürleri çizilip belirgin özellikleri şiirsel tarzda dile getirilir. Sait Kırmızıtoprak'ın karikatürünün altında şu satırlar yer almaktadır:

"Muhasibimiz Sait Kırmızıtoprak
Meslek seçti Tıbbiyeyi
Pembe görür dünyayı
Çenesi durmaz işler
Tanır mısın bu zırvayı."

Derneğin gelir kaynakları bağış ve gece düzenlemektir. Bu dönemde gece tertiplemek popülerdir. Var olan her dernek mutlaka gece düzenler. Bu gecelerin olumlu tarafı, hemşerilerin bir araya gelmesi ve birer *"Kürd Gecesi"* şeklinde geçmesidir.

İstanbul'daki *"Tunceli Kültür Derneği İstanbul Şubesi"* bu düşünceyle hazırlıklar yapar. Bunun için koro/folklor grubu oluşturulur. Grupta; Sait Kırmızıtoprak, Hıdır Benzer, Ali Yaşar, Hüseyin Akar, Kazım Yıldız, Hıdır Yıldız, Gêxîli Ahmet, Sevki (Türk); ayrıca Nadire, Yüksel ve bir hanım daha vardır. Kazım Yıldız, Çağaloğlu'nda *"Türkiye Milli Talebe Federasyonu"*nda çalışmaktadır, O'nun vasıtasıyla TMTF'de bir oda ayarlanarak çalışmalara başlanır.

Koro hocası Davut Sulari'dır. Repertuarda: *"Zarali Haydar Bey, Dersim Dört Dağ İçinde, Xozatın Önü"* gibi türküler de vardır. Sulari Hoca'nın *"es"*leri grup arasında *"alay"* konusu olur. Folklor ise Bayburtlu iki kardeş; davul ve zurna eşliğinde yapılır.

İstanbul'da ilk *"Tunceli Kültür Derneği İstanbul Şubesi"* gecesi Mart 1957'de Şehzadebaşı'nda *"Yeni Sinema"*da yapılır. Koro ve folklor ekibi beğeni kazanır, gecede ayrıca konuk sanatçı olarak Aşık Veysel'de vardır. Gece oldukça kalabalıktır, Dersimliler dışında da Kürdler ve bu Kürdler arasında Sait'in Güney Kürdistanlı arkadaşları Kürd öğrenciler de vardır.

Dernek, geceden elde ettiği 5.400 TL. gelir ve eldeki parayla Kurtuluş'ta *"Tunceli Belediyesi"* adına 100 senelik tapuyla bir arsa alır. Günümüzde halen devam eden *"Tunceli Sağlık Vakfı"* bu arsa üzerine yapılmıştır.

Daha sonraki yıllarda da dernek geceleri yapılır. Gecelerde yerel kıyafetlerle yapılan folklor gösterileri, halaylar eşliğinde söylenen Kirmancça *"klam"*lar ses getirir. Dernek korosu, Harbiye'deki radyo programına çıkar. Konu basında *"Tehlike Çanları Çalıyor."* şeklinde yorumlanır.

Sait, iki sene içinde İstanbul'da geniş bir çevre edinir. 1957 dernek gecesinde Sait ve Kazım ellişer, Hıdır ise yirmi beş bilet satar. İkinci sene ise Kazım ve Hıdır otuz ile elli bilet satmakta zorlanırken Sait iki yüz elli bilet satar.

Sait, zaman zaman Hıdır'ın okuduğu İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde O'nu ziyarete gider. Orada kantinde oturup çay içer, konuşurlar. Sait, 1959 yılında yaptığı bu ziyaretlerin birinde İsmet adında bir kız ile karşılaşır. Hıdır'ın da tanımadığı İsmet, Hıdır ile ortak arkadaş olan Dersimli bir kızı ziyarete gelmiştir. Lise'de okuyan ve 16 yaşında olan bu genç kız tüm alımıyla hemen Sait'in dikkatini çeker. Tanışma faslı bittikten sonra hep beraber Beyazıt'a çıkar, dolaşırlar. İsmet bir mağaza vitrin mankenini göstererek: *"Ne güzel!"* deyince Sait: *"Siz ondan daha güzelsiniz."* der. Ayrılışta Sait, İsmet'in ev telefonunu alır. İsmet eve varır varmaz kendisine bir telefon gelir, arayan Sait'tır. Telefonda aşkını ilan eden Sait, aile ile tanışmak istediğini belirtir. İsmet önce biraz şaşırır, ancak O da Sait'ten hoşlanmıştır. Sonrasında Sait aile ile tanışır.

Boşnak olan aile, Florya'da oturmaktadır. İsmet Özevecek'in annesi Remziye *("Ramise")* Hanım, eşinden boşanmış eşinin akrabalarından Şaban Özsoy*("Şaban Efendi")* ile evlenmiştir. İsmet'in baba tarafından akrabası olan Ş. Özsoy, hoşsohbet, cana yakın, sevecen birisidir. Ş. Özsoy, *"Florya Tren İstasyonu"*ndaki büfeyi çalıştırmaktadır. Ş. Özsoy'un ölümünden sonra bu büfe eşi Remziye Hanım tarafından işletilir.

Remziye Hanım, eski eşi ile görüşmemekte ve kızını da görüştürmemektedir. Sait, nişanlı iken bu durumun doğru olmadığını dile getirerek kendisi ve İsmet ile beraber gidip babasını görür, tanışır ve görüşürler.

Sait, gittikçe daha çok siyasi çalışmalar içinde yer alır. 1958 yılından itibaren Türkiye basınında yazıları çıkmaya başlayan Sait'in, 11 Ocak 1958 tarihli *"Akis"* dergisinde, *"Demokratik Rejim İçinde Yaşamaya Azimli Milletler Ne Şekilde Hareket Etmelidirler?"* başlıklı yazısı yayınlanır.

Zaman zaman Beyazıt'taki *"Sahaflar Çarşısı"*na uğrayarak, oradan kitap arayan, git gide kendini geliştiren Sait; *"sosyalizm"*, *"demokrasi"*, *"devrim yapmak"* konularından başka özellikle Kürdlerin durumunu sık sık gündeme getirir. Kirmancça/Dimili konuşmak ve Kurmancça öğrenmeye vurgu yapar. Fransa'da Kamuran Bedirxan'nın çıkardığı *"Kürtçe Gramer"*i, Musa Anter vasıtasıyla getirten Sait, bu kitabı, *"Turhol"*da çalışan İsmet'e vererek çoğaltır. Daha sonra Sait, *"Kürt Milliyetçiliğinin Kaynağı ve Yeni Irak Hükümeti"* başlıklı yazıyı çoğaltmak amacıyla İsmet'e verir. İsmet söz konusu yazıyı çoğaltırken orada birisinin dikkatini çeker, yazının Kürdlerle ilgili olduğunu gören bu kişi durumu polise bildirir. Polis gelip yazıyı ve İsmet'i alıp karakola götürerek ifadesini alır. İsmet'in ifadesinden sonra ise polis gidip Sait'i de evden alır. Bir-iki gün karakolda tutulan Sait serbest bırakılır. Daha sonra *"49'lar Davası"*nda mahkeme, bu konu hakkında İsmet'in ifadesine başvurur.

İstanbul'daki Dersimli Kürd öğrencilerle bir arada olan Sait, ayrıca diğer Kürdistanlı öğrencilerle de ilişki içindedir. Bunlar arasında Güney Kürdistanlı öğrencilerde vardır. Örneğin Tıp'ta okuyan İbrahim Mam Hıdır ile Nejat Remzi, İTU Mimarlıkta okuyan Cemal Alemdar[35] ile arkadaştır. Bu şahıslar 1957'de İstanbul'da yapılan *"Tunceli*

35- Bu üçü de *"23'ler Olayı"*nda tutuklanırlar.

Kültür Derneği" gecesine de katılırlar. Sait bunlardan özellikle Mele Mistafa Barzanî ve Güney Kürdistan hakkında bilgi almaktadır. Sait, bunlar dışında da diğer fakültelerde - Eczacılık Fakültesi- okuyan Güney Kürdistanlı öğrencilerle de görüşmektedir.

Sait, *"İstanbul Tıp Fakültesi"*nde Nurettin Sözen ile aynı sınıftadır; yanı sınıf arkadaşıdırlar. O dönemde üniversitelerde gerek, mesleki, gerek sosyal, gerekse siyasi alanlarda örgütlenme ve yoğun etkinlikler yapılmaktadır. O yıllarda CHP içinde çalışan bir sosyal demokrat olarak kendisini tanımlayan Prof. Dr. N. Sözen, bu yönde üniversitede faaliyetlerde bulunduğunu, ancak Sait'in kendilerinin sosyal faaliyetlerine; toplantı, eğlence ve sosyal derneklere itibar etmediğini, bu durumun, yani Sait gibi çalışkan, aktif, zeki, ciddi, *"doğulu"* bir üniversite öğrencinin ilgisizliği dikkatini çektiğini, bundan dolayı kendisi ile görüşmek istediğini ve 1957 yılında bu amaçla görüştüğünü söyler. Görüşmede N. Sözen: *"İstanbul İl Gençlik Kolu Sekreteri"* olduğunu, *"sosyal demokrat olarak üniversite çevresinde çalışmalarda"* bulunduğunu, *"bu çalışmalarda Sait'in de yer"* almasını istediğini ve bu konuda ne düşündüğünü sorar. Sait: *"Kürd halkının ezilmişliği, sömürülmüşlüğü"*nden bahsederek, *"Kürdlerin dilleri ve kültürlerinin yok"* sayıldığı, *"bu çerçevede Kürdlerin meşru haklarının"* verilmediğini belirterek bu konuda *"İslam Ansiklopedisi"*ni referans verir.

N. Sözen, Sait'in ne demek isteğini anlamıştır; yani Sait: *"Benim düşündüklerim sizin sol çerçevede yaptıklarınız, düşündükleriniz arasında farklılıklar vardır. Ondan dolayı sizinle birlikte değilim."* demiştir. Sait'in kendilerinden (CHP'den) daha *"sol"*da olduğunu belirten Prof. Dr. N. Sözen, O'nun o dönemde *"Marksist solda"* olduğunu söyler.

Sait daha sonra *"49'lar Davası"*nda: *"CHP'de faal olarak çalışırım."* demesi ceza almaması için yapılan bir savunmadır. Sait hiçbir dönemde, hiçbir zaman ne CHP'li oldu, ne CHP'de çalıştı, ne de CHP'ni destekledi.

Harbiye Tutukevi, *"49'lar"* ve Sait Kırmızıtoprak

Irak'ta, General Abdülkerim Kasım 14 Temmuz 1958 tarihinde yaptığı bir darbe ile iktidarı ele geçirir. Bir sene sonra, darbenin yıl dönümünde yapılan kutlamalarda, Albay Mustafa Dabak yönetiminde, Türkmenler Kerkük'te ayaklanır. Mele Mistefa Barzanî bu ayaklanmaya müdahale eder ve meydana gelen çatışmalarda bazı Türkmenlerin öldüğü haberleri; Türkiye'de tepkilere neden olur. CHP Niğde milletvekili emekli Albay Asım Eren, Başbakan Adnan Menderes'in cevaplaması kaydıyla TBMM'ne şöyle bir soru önergesi verir: *"Irak Kürtlerinin Irak'taki Türkmen soydaşlarımıza yaptığı baskı, zulüm veya öldürme olaylarından dolayı Türkiye'deki Kürtlere karşı 'mukabele-i bil misil' yapacak mıssınız?"* (Çamlıbel, 2000: 38)

Bu önergeye karşı üniversitelerde okuyan 102 ünivesiteli Kürd genci TBMM'ne ve

CHP meclis grubuna bir protesto telgrafı çekerler. Bu telgraf ve olay 15 Nisan 1957 tarihli Akşam gazetesinde maksatlı olarak ayrıntılı ve kapsamlı bir şekilde *"102 Üniversiteli, Kürdlük İddiasında Bulundu."* başlığıyla verilir. Ayrıca Diyarbekir Belediye Başkanı İhsan Koçak'a bir telgraf çekilir.

Bu dönemde Başbakan Adnan Menderes, CENTO toplantısına katılmak üzere Diyarbekir'e gider. Belediye Başkanı, A. Menderes'i Diyarbekir'in *"fahri hemşerisi"* ilan ederek, kendisine şehrin altın anahtarını verir. Bunun üzerine bu 102 Kürd öğrenci, Kürdlerin aleyhine/karşı kurulan CENTO'nun toplantısına katılan A. Menderes'in *"fahri hemşerisi"* olarak kabul edilmesi ve şehrin altın anahtarını verilmesini protesto etmek için Belediye Başkanı'na bir telgraf gönderirler.

Üniversiteli Kürd öğrencilerin bu telgrafları, Türkiye basını ve devlet nezdinde *"Kürtçülük"* olarak algılanır/yorumlanır. Güney Kürdistan'daki gelişmelerden rahatsız olan ve bu gelişmelerin Kuzey Kürdistan'a yansımasından endişelenen iktidar bu konuda bir çalışma başlatır.

Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel bir *"Doğu Raporu"* hazırlar. Bu raporu değerlendirmek için Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Genelkurmay Başkanı Mustafa Rüştü Erdelhun, Genelkurmay 2. Başkanı Cevdet Sunay, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Bayındırlık Bakanı Tevfik İleri ve Namık Gedik, *"Çankaya Köşkü"*nde toplanırlar.

Tevfik İleri: *"Arkadaşlar, siz beni bilirsiniz. Ben bir Kürt dostu değilim, ama böyle bir harekette bulunursak sakın Cezayir'i*[36] *Kürdistan'a getirmiş olmayalım?"* diye sorar.

Fatin Rüştü Zorlu: *"Böyle bir şey olmaz. Avrupalılar, ülkemizde demokrasi ve insan hakları yok diye beni sıkıştırıyorlar. Zaten dışarıda kimsenin yüzüne bakacak halimiz kalmamış. Ermeni soykırımıdır, Rum soykırımıdır, Kürt soykırımıdır... tarih içinde bir parça kabuk bağlamışken yeniden bir soykırımı kimseye karşı savunamayız. Böyle bir şey olursa bizi Milliyetler Cemiyeti'nden dışlarlar, Türkiye'yi savunamam ve ben de Dışişleri Bakanlığı görevinden istifa ederim."* (Çiçek, 2010: 66-67) der.

Celal Bayar, Dersim 38'deki tecrübesiyle: *"Raporu veren zat, Kara Kuvvetler Komutanı'mızdır. Raporu ya uygulayacağız veya O'nu azletmek gerekir... Ancak hemen uygulayalım değil de, raporu yok saymayalım, araştıralım."* der.

Cevdet Sunay, Namık Gedik ve Mustafa Rüştü Erdelhun, Celal Bayar'ın önerisini desteklerler.

Son olarak Adnan Menderes'de: *"Durumu birde MİT* (MAH/MEH) *araştırsın. Böyle bir hazırlık (isyan) varsa suçluları mahkemeye sevk etsinler, tenkil harekâtı doğru olmaz. Zaten bahsedilen suçlar idamlık suçlardır. Biz bunlardan elli tanesini tutuklar ve mahkeme kararı ile de idam ederiz..."* der.

MEH'ten olayın araştırılması istenir. MEH konuyla ilgili raporlar hazırlayarak yet-

36- Bu dönemde Cezayir'de şiddetli çatışmalar devem etmektedir.

kililere sunar. Söz konusu raporlardan biri Ergün Gökdeniz'e[37] 31 Temmuz 1959 tarihli diğer rapor ise *"Milli Emniyetler Hizmetleri"* Reisi Ziya Selışık'a[38] aittir.

Yön[39] dergisinin ele geçirerek yayınladığı raporlar da bazı tespitler yapıldıktan sonra devlet yetkililerine konunun çözümü ile ilgili önerilerde bulunulur:

"Emniyet Başmüfettişliği'nin 12 Aralık 1959 tarih ve 94.818 sayılı raporu ile Ergün Gökdeniz imzalı 31 Temmuz 1959 tarihli yazı ve 'Kürtçülük hareketinin bu günkü durumu' başlıklı ekinde, Ankara ve İstanbul'daki üniversite gençleri arasında Kürtçülük faaliyetlerinin sezildiği ve son zamanlarda bu hareketlerin arttığı vurgulanmaktadır.

14 Temmuz 1958 Irak İhtilali'nin siyasal ve toplumsal uygulamalarının yarattığı son değişimlerin ardından, Türkiye'de de Kürtçülük faaliyetlerinde açık bir artış gözlendiği belirtilmektedir. Elde yeterli inandırıcı delil yoksa da, ani ve başarılı bir baskınla, sanıkların evlerinde ve işyerlerinde yeterli deliller bulunabileceği önerilmektedir. Sonuç olarak 40-50 kişi tutuklanırsa Kürtçülük faaliyetlerinin uzun süre durdurulacağı ileri sürülmektedir. Bu raporlarda yer alan bazı görüş ve öneriler çok dikkat çekicidir.

1- Bu tutuklamalar ABD'den gerekli yardımların elde edilmesi için argüman olarak kullanılmalıdır.

2- ABD ve Batı'ya bu tutuklamalar bir 'Komünist Kürt Hareketi' olarak sunulmalıdır.

3- Türkiye genelinde ve Batı Anadolu'da yaşayan vatandaşlara bu tutuklamaların bölücü, 'Kürtçü' değil de 'Komünist' oldukları şeklinde yansıtılması yararlı olacaktır.

Bu raporun varlığını ve içeriğini kamuoyuna açıklayan haftalık 'Yön' gazetesi, Devlet sırlarını' açıklamaktan ötürü yargılandı." (Kutlay, 1994: 231)

Böylece *"Ankara Kara Kuvvetleri Mahkemesi"*nde elli tane adsız tutuklama müzekkeresi çıkarılarak Milli Emniyet'e verilir. Emniyet elinde bulunan adsız elli tutuklama müzekkerelerini isimlendirerek 17 Aralık 1959 tarihinde MAH/MEH'in takibinde olan kırk Kürd; ev ve işyerlerine aynı anda düzenlenen baskınlarla tutuklanarak Harbiye'deki hücrelere konurlar. Bunlar arasında iki de Civraklı vardır: Tıp öğrencisi Sait Kırmızıtoprak ve Ankara'da İnşaat Tekniker öğrencisi Yusuf Kaçar.

Harbiye'deki bu kırk hücre 1951 yılında tutuklanan TKP'liler için kullanılmıştır. Tutuklama kararı çıkarılan elli Kürd vardır. Ancak Harbiye'de mevcut kırk hücre olduğu için davada on kişi tutuksuz yargılanır. Tutuksuz yargılanan bu on kişiden biri de Şerafettin Elçi'dir.

37- Ergün Gökdeniz 1950'lerden sonra *"Emniyet Teşkilatı"* içinde üst görevlerde çalışan bir istihbaratçıdır. *"Emniyet Teşkilatı"*na bağlı ilk *"İstihbarat Dairesi"*ni kuran kişi olan E. Gökdeniz, bu dairenin Marmara bölgesi başkanlığını yapar. Bu dönemde *"49'lar Olayı"*nda yer alan ve olayla ilgili yazılan MEH raporunu hazırlayan E. Gökdeniz daha sonra 1974'de Merdîn valisi olur. Bu dönemde E. Gökdeniz, Merdîn'de İl Meclisi Üyesi olan Şerafettin Elçi'nin abisi Sabrı Elçi ile samimiyeti vardır.

38- *Milli Amele Hizmetleri veya Milli Emniyet Hizmetleri/ MAH/MEH"* içinde yetişmiş asker kökenli iyi bir istihbaratçı olan Ziya Selışık, 1965'de MAH başkanlığı yapar.

39- Bu raporun varlığını ve içeriğini kamuoyuna açıklayan haftalık Yön dergisi *"Devlet sırları"*nı ifşa etmekten dolayı yargılanır.

Emin Batu'nun mide kanaması geçirip hücrede ölmesiyle yargılananların sayısı 49'a düşer ve tarihe de *"49'lar/Kırk Dokuzlar"* olarak geçer. Daha sonra bu dava dosyasına iki kişi daha eklenir. Ancak dava bu isimle anılmaya devam eder.

Ali Yaşar, *"Gedikpaşa Dispanseri"*ne Sait'i ziyarete gelir. İkisi öğle yemeğine çıkarlarken iki kişi yanlarına gelerek polis olduklarını, Sait hakkında tutuklama kararı olduğunu ve kendisini karakola götüreceklerini belirterek Sait'i alarak karakola götürürler. A. Yaşar hemen eve gelerek Hıdır ve diğerlerine haber verir. Arkadaşları Sait'in neden karakola götürüldüğünü bilmedikleri için polisin eve baskın yapacağı düşüncesiyle dağılırlar. Hıdır Benzer, Kadıköy'de bir akrabasına; Kazım Yıldız, Balat'taki bir akrabasına; Ali Yaşar ise Bursa'daki bir akrabasına gider.

Avukat arkadaşların araştırmaları sonucunda elli Kürdün tutuklanıp Harbiye'deki hücrelere konulduğu anlaşılır. Bu avukatlar arasında Av. Seniha'da[40] vardır.

Harbiye'ye götürülenler ayrı ayrı hücrelere konulmuşlar ve bunların birbirlerinden haberi yoktur. Götürüldükleri yerin neresi olduğunu da bilmemektedirler. Tutuklular birbirlerinin kimliklerini öğrenmek için mors alfabesi kullanırlar. Görevli askerlerin tutuklular ile samimi ilişkilerin önlenmesi için sık sık değiştirilirler.

Sonra Sait'ten Nurettin Tanrıverdi'ye gelen bir mektupta: *"Bizi öyle bir yere koydular ki buranın neresi olduğunu ve zamanı da unutmuş durumdayız."* der. Sait daha sonra Harbiye'deki bu hapis/hücre koşullarını söyle değerlendirir: *"Teçrit döneminde tutuklular çocuklarıyla görüştürülmüyordu. Polisin işkence aletleri, ışıksız hücreler, rutubetli her tarafı küf içinde, soğuk ve her biri bir mezar kadar küçük hücrelerde tutuldu, işkencelerden geçtik, maddi ve manevi baskıya maruz kaldık."* (Bilge, 1 Nisan 1988: 47)

Tavanda su damlalarının aktığı, rutubet içindeki, ışıksız hücrede Sait'in, *"esmer"* dediği küçük bir arkadaşı vardır. Sait, yemek zamanlarında ziyaretine gelen bu arkadaşıyla yemeğini paylaşır.

Hücrelerde olduklarını ve birbirlerini görmediklerini ancak Yusuf Kaçar'ında burada olduğunu belirten Sait bunu da söyle açıklar: *"Bir gün birisinin 'Cuxur'*[41] *ağıtını söylediğini duydum. Ve bende aynı ağıtı söylemeye başlayınca, bir birimizin kim olduklarını öğrendik."* Yusuf'un getirilen yemekleri yemediği için güçsüz düşer ve sağlığı bozulur. Gardiyan askerler vasıtasıyla bunu öğrenen Sait, pusulaya yazdığı ilaçları yine gardiyan askerler vasıtasıyla getirterek Yusuf'a verilmesini sağlar ve gelen yemekleri mutlaka yemesi gerektiğini yine pusula vasıtasıyla tembih eder.

40- Medet Yöş/Serhat o sırada hukuk öğrencisidir. Sonra Medet, Seniha ile evlenir ve beraber çalışırlar. Ancak daha sonra boşanırlar.

41- Mazgêrd, Cuxur'da yedi mezrada bulunan herkes bir alana toplatılır ve bunlar akşama kadar güneş altında bekletirler. Akşam gelen habere göre Heşen, Sileyman ve Mehmed axalar aileleriyle birlikte alınarak sürgüne götürmek amacıyla Mazgêrd'e doğru götürülür. Diğerleri ise evlerine gitmeleri söylenir. Alınanlar Mazgêrd'e yakın *"Kırklareli"* mevkiinde kurşuna dizilerek yakılırlar. Bu ağıt, 38'de burada öldürülen kardeşler üzerine söylenmiştir.

Yusuf Kaçar

Civrak'ta ilk okuyanlar arasında yer alan bir diğer siyasi figür Yusuf Kaçar'dır. Aslında Y. Kaçar'ın bir başka çalışma ile değerlendirmesi gerekir. Ancak bunun yapılıp yapılmayacağından emin olmadığım için burada biraz Y. Kaçar'dan bahsetmek istiyorum.

Dersim'de 1938 ve hemen sonrası doğumlu olanların okuma merakı, bunun nedenleri başlı başına bir inceleme konusudur. Belki de bu 1938 Soykırımı'nın bir yansımasıdır. Yokluk ve zor şartlara rağmen, Dersim gençlerinin okuma sevdası, hikayeleri bir birine benzerdir. Bundan dolayı da Y. Kaçar'ın hikayesinin yazılmasını gerekli görüyorum. Bu hikayeyi okuyan o dönemin okumuşları bir yerde kendilerini görecekler, kendi hikayelerini okuyacaklardır. Yani Y. Kaçar'ın hikâyesi, ayni zamanda diğer o dönem okumuş Dersim gençlerinin hikâyesi ve Dersim toplumun sosyal gerçeğidir.

Y. Kaçar, 1935'de Dersim, Qisle, Civrak'ta doğar. Ailesi köyün en fakir ailelerindendir. Yusuf henüz bir yaşında iken annesi Xore, Memê Hêmî tarafından öldürülür. Bunun üzerine babası Avdelê Simî*("Abdulah Kaçar")* eşinin öcünü alma uğruna Memê Hêmî'nin oğlunu öldürür. Memê Hêmî, yakalanarak götürülüp hapse atılır. Avdelê Simî ise firar ederek Heydaran Aşireti'ne sığınır. Bir süre firari olarak dolaşan Avdelê Simî sonra yakalanarak, O da kanlısı Memî Hêmî'nin kaldığı cezaevine konur. Cezaevinde ikisi arasında sulh sağlanır ve bunun devamı için aralarında kirvelik yapılır.

Olaydan sonra Axzê, Güllü, Mehmet ve Yusuf; dört çocuk yetim ve kimsesiz kalır. Çocuklara nine Gûle (Avdelê Simî'nin annesi) bakmaya çalışır.

Y. Kaçar, İlkokulu Civrak'ta okur. İlkokulda iken dayısı Hüseyin Urak, kendisine üstünde horoz resmi olan bir alfabe gönderir. Bu alfabe diğer öğrencilerin oldukça ilgisini çeker ve zaman zaman bunu Yusuf'tan ödünç alırlar. Hareketli bir çocuktur, bu hareketliliğiyle ayağını kırar ve bir yıl okula devam edemez. Tedavi ve bakım için Ahmet Atasayar tarafından Taru Köyü'ne, ablası Axzê'nin evine/yanına götürülür. Orada bir süre kaldıktan sonra tekrar Civrak'a dönen Yusuf kaldığı yereden okuluna devam eder.

İlkokuldan sonra Yusuf'un yatılı okuması gereklidir. O, Nurettin Tanrıverdi ve Yusuf Karagül yatılı okul sınavlarına girmek için yaya olarak Qisle'ye giderler. Oradan da araba bulamadıklarından dolayı Erzingan-Pulêmurîye yol sapağı olan Kîrîk'e kadar yürümeye devam ederler. Bu yolun toplam uzunluğu 30 km.dir. Bir süre araba beklerlerken, Kîrîk'ten odun yüklemek için boş bir kamyon gelir. Üç arkadaş şoförün yanına giderek, sınav için *"Tunceli"*ye gitmek istediklerini ve mümkünse kendilerini götürmelerini isterler. Şoför, eğer kamyona odun yüklemek için yardım ederlerse kendilerinden para almadan götürebileceğini söyler. Bu istedikleri bir tekliftir, zira üzerlerinde çok az miktarda para vardır. Saatlerce arabaya odun yükledikten sonra kamyonun üstünde geceyarısı *"Tunceli"*ye varır ve sınava girecekleri okula giderler. Okul, kendileri gibi, sınava girmek için taşradan/köylerden gelen öğrencilerle doludur.

O gece diğer öğrenciler gibi sıralarda oturarak bekleyen iki Yusuf ve Nürettin sabah sınava girdikten sonra, karınlarını doyurmak için cebindeki parayla fırından bir somun ekmeği ve bakkaldan sandık altı üzüm döküntülerini alarak Munzur Nehri'nin kenarına inip kahvaltı ve öğle yemeğini yerler. Ancak bir sorunları daha vardır: Köye dönmek için paraları kalmamıştır.

Bu durum bilindiğinden, köyden çıkarlarken Nürettin'in babası Bertal Efendîyo Qiz, kendilerine *"Tunceli"*de Karayollarında çalışan Kudanlı Deli Musa'ya gitmelerini ve O'nun yardımcı olabileceğini söyler. Tahmin edildiği gibi Deli Musa onlarla beraber, Qisle'den gelen başka öğrencileri de kırmızı pikabın kasasına doldurak getirip Kîrîk'e bırakır. Zaman akşamdır ve bundan sonrasını yayan gitmek durumdalar.

Bölge meşe ormanıyla kaplıdır ve gece olması itibarıyla yabani hayvan endişesi/korkusu vardır. Bir ara ormanın içinden bazı sesler duyunca Y. Kaçar, yanında taşıdığı çakaralmaz toplu tabancayı çıkarak ateş etmek ister. Bir iki denemeden sonra tabanca patlar. Patlamadan sonra karşıdan uyarı amacıyla insan sesi gelince, onlarında kendileri gibi sınava giren öğrenciler olduğu anlaşılır ve iki grup beraber Qisle'ye kadar gelirler.

Y. Kaçar, girdiği sınav ile *"Ankara Erkek Sanat Okulu"*nu kazanır, ancak Ankara'ya gidecek yol parası yoktur. Evdeki el dokuması halı yastık satılarak para temin edilir ve Yusuf, Ankara'ya giderek eğitime devam eder.

Yusuf, Ankara'da *"Bahçelievler Diyarbekir Öğrenci Yurdu"*da kalmaktadır. O ve Sait Kırmızıtoprak yaz tatillerinde köye geldiklerinde beraberinde okumak için kitap getirirler. Örneğin Sait'in getirdiği kitap *"Yunus Emre"*, Yusuf'un getirdiği kitap ise *"Adab-ı Muaşeret"*tir. Bunlar köye getirilen ilk modern kitaplardır diyebiliriz.

Yusuf, stajını *"Elazığ Çimento Fabrikası"*nda yapar ve 1954 yılında okulu bitirdikten sonra da aynı kurumda çalışmaya devam eder. Bu dönemde ağabeyi Mehmet ölünce O'nun yetim kalan kızı Medine'yi 1956'da *"Elazığ Çocuk Yetiştirme Yurdu"*na yerleştirir.

Y. Kaçar, 1957 yılında *"Erzurum Tekniker Yüksek Okulu"*na girerek öğrenimine devam eder. Bu okulun son sınıfında okurken, 1959'da "*49'lar*" kapsamında tutuklanarak *"Harbiye Cezaevi"*ne konur. Y. Kaçar, *"49'lar Olayı"*da Sait Kırmızıtoprak ile beraber Harbiye'de yatan iki Civraklıdan biridir.

*"49'lar Davası"*nda: *"... Sıra Yusuf Kaçar'a geldiğinde duruşma hakimi kendisine sordu: 'Yusuf Kaçar, sen Celal Bayar'a çekilen protesto telgrafını imza etmişsin ve Cumhurbaşkanını protesto etmişsin. Bunun suç olduğunu bilmiyor musun?' Yusuf Kaçar'ın cevabı aynen şöyle olmuştu: 'Sayın mahkeme hayeti, katliam döneminin Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Dersim'de kan dökücü General Abdullah Alpdoğan'a çektiği telgrafta diyor ki: 'Ziyahat (sağ/canlı) kimseyi bırakmayınız!' Ben işte bu bölgenin çocuğuyum. Şimdi sorarım size: 'Siz olsanız bugün Yassıada'ya giden bu kirli adamı protesto etmez miyidiz? Birgün resmi tarih safsatası ortadan kalkar ve gerçek*

tarih bize öğretilirse hepimiz bu ülkenin kanlı tarihini öğrenmiş olacağız.Benim doğduğum Dersim yöresindeki katliamın bilgi ve belgelerinin halen şu ana kadar incelenmesi yasaktır. Celal Bayar'a çekilen bu telgrafta üniversiteli arkadaşlarımla birlikte imzam mevcuttur ve bu protesto telgrafını çocuklarıma bırakacağım bir miras olarak saklıyorum. Bugün de ayni şartlar tahakkuk etse yine böyle bir telgrafı çekmekten hiçbir beis görmem.' dedi ve yerine oturdu.'" (Yaşar Kaya, 28 Haziran 2015)

Yaşar Kaya devamla: *"Yusuf Kaçar, halkını seven bir yurtseverdir. Hapiste birlikte yattığımız müddetce hiç birgün yılgınlık ve de pişmanlık göstermemiştir. Cezaevinde Dr. Sîvan ile birlikte yemek yerlerdi ve onlara baklava getiren Dersimliler olurdu ziyaretlerde. Ben onların ranzasının üstüne gider, Yusuf'u kızdırmaya çalışırdım ve derdim ki: 'Bak Doktor, sana baklava yeme, kilo alırsın diyor, ama kendisi iki dilim yiyor, yani seni sömürüyor.' Heman iki eliyle iki yanağımı tutar, çeker: 'Vay Castro!' der ve beni öperdi. Bu O'nun sevme biçimi idi. Saftı ve temiz bir dünyaya sahipti. Katiyen insanlar için kötü bir şey düşündüğünü görmedim ve sezmedim. Cezaevi günlerimiz hep böyle şen şakrak ve şakalarla doluydu. Kendine özgü bir gülüş stili vardı ve bu hemen fark edilebilirdi."* (Yaşar Kaya, 28 Haziran 2015)

Y. Kaçar, *"49'lar Davası"*nda ilk tahliye edilenler arasındadır. Tahliye sonrasında Y. Karagül ile birlikte Ankara, Ulus'ta bir çatı katında tek odada kalmaya başlar. Yaptıkları tek yemek menemendir. Yusuf bu konuda biraz titizdir. Domateslerin kabuklarını mutlaka soyar ve yumurtaları yıkadıktan sonra kullanır.

Harbiye'deki hüçre yaşamı Yusuf'un bünyesini oldukça zayıflatmış ve var olan ülseri de oldukça rahatsız etmektedir. Ameliyet olmak ister. Ancak Sait Kırınızıtoprak: *"Zamanla geçer."* diyerek ameliyat olması engel olur.

Yusuf, *"49'lar Davası"* için kendisine bir avukat arar. İki Yusuf bir gün Ankara, Anafartalarda gezerlerken Rauf Çapanoğlu ile karşılaşırlar. R. Çapanoğlu, Ankara'da avukatlık yapmaktadır ve aynı zamanda Memê Hemî ve Yusuf'un babası Avdilê Simê davasında, o dönemde *"Nazımiye"*de hakim olduğu için savcı Cenani Güngördü ile beraber keşfe gelen kişidir. R. Çapanoğlu iki Yusuf'u evine davet eder ve bir akşam evine giderler. R. Çapanoğlu aynı zamanda bağlama çalar ve türkü söyler ve yemekten sonra bağlama ile Pir Sultan'ın *"Uyur idik uyardılar..."* şiirini icra eder. R. Çapanoğlu, *"49'lar Davası"* için işe siyasi bir dava olduğunu söyler.

İki Yusuf kendi aralarında eğlenmek için *"Hergele Meydanı"*nda 10 Liraya bir bozuk keman alırlar ve onu tamir ederler. Zaman zaman ikili keman eşliğinde Kırmancça/Dimili klamlar söylerler. Kaldıkları oda, gelen gidenlerin çokluğu dolayısıyla, kendi deyimleriyle *"Dingo'nun Ahırı"*dır. Buraya sık sık gelenler arasında Kemal Burkay'da vardır. Bir akşam İki Yusuf ve Kemal beraber *"Spartaküs"* filmine giderler. Filmin dönüşünde eve gelirler ve K. Burkay oturur *"Spartaküs"* şiirini yazar. Keza K. Burkay, Dersimli Silo Sur'a ithafen *"Keman Çalan Silahşor"* şiirini de burada yazar.

Kamuda çalışamadığı bu dönemde Hüseyin Akar ile birlikte Dersim'de köprü yapımlarında çalışır. Örneğin Ramadan ve Deruyê köprüleri yapımında bulunur. Köprü

inşaatlarında Yusuf'un getirdiği Kurmancça konuşan Müslüman Kürdler de vardır. Yusuf zaman zaman bunlar ile Cegerxwin şiirleri eşliğinde eğlenceler yapar. Yusuf ayrıca Civraklıları bu yapı işlerinde çalışmadıkları halde sigortalı gösterir.

TİP'de çalışan Y. Kaçar, Doğu Mitingleri'nde de görev alır. Tetwan Mitingi'nde son konuşmacı olarak kürsüye çıkar. Faqi Huseyn Sağnıç'ın eşi Rabia merak eder konuşmacının kim olduğunu eşine sorar. Faqi Huseyn, Dersimli Yusuf Kaçar olduğunu söyler. Yusuf o gece Faqi Huseyn'in misafiri olur.

1969 yılında *"Tunceli"* TİP Kemal Burkay'ın milletvekili adaylığını destekler ve aktif olarak çalışmalarda; bu dönemde TİP'ni destek amacıyla Dersim'de Pir Sultan Oyunu'nun organizasyonunda bulunur. Olayların içinde yer alan Y. Kaçar, durumun gerginleşmesi üzerine Dersim'den ayrılarak Elazîz'e gider.

Y. Kaçar, hoş sohbet, alçak gönüllü, cana yakın, iyi bir *"halk adamı"*dır. Mütevazı, herkesle ilgilenen, yardımcı özelliğiyle Yusuf yaşadığı yokluktan dolayı tabaktaki yemeğin bitirilmesi, yani çöpe atılmaması konusunda oldukça hassastır. Yusuf'un bir diğer özelliği veya beğenisi sıcak tırnaklı pide ile çökelek (özellikle göyermiş), tulum peyniri yemektir.

Y. Kaçar, yeğeni Medine'ye yazdığı bir mektupta hayata nasıl tutunacağını yazar. Lüksün önemsiz, önemli olanın küçük şeylerden mutluluk yaratmak ve sevgi olduğunu söyler.

Y. Kaçar, Elazîz'de çalışırken hapisten çıkmış olan babası kendisini ziyarete gelir. Avdelê Simî, giysilerin eski ve ayaklarındaki çarıklardan dolayı, oğlunu *"rencide"* etmemek için, Dersimlilerin Elazîz'de gittiği kıraathaneye girmez ve dışarıdan birini göndererek oğlunun dışarıya gelmesini ister. Kıraathaneden dışarı çıkan Yusuf karşısında babasını görünce sevinerek sarılır ve elini öper. Sonra durumu anlayan Yusuf, babasının elinden tutarak kıraathaneye getirir ve oradakilere yüksek sesle övünerek, babasını tanıştırır. Bir süre sohbet, çay içildikten sonra babasını yemeğe götüren Yusuf, babasına yeni giysiler ve *"gizlavet"* alır. Yusuf babasına bunları giymesini ister, ancak Avdelê Simî bu giysileri bir torbaya koyarak, olduğu haliyle köye/Civrak'a döner.

Sonrasında babası hastalanır ve iş göremez hale gelir. Hayvanların bir kısmı Taru Köyü'ndeki kızına, bir kısmı ise Azapêrt'teki kızına gönderilir. Doktorun koyduğu tanı siroz'dur. Hastanede yapılacak fazla bir şey yoktur. Yusuf babasını alıp Azapêrt'e götürür. Avdilê Simê, 1967 yılında Azapêrt'e yaşamını yitirir ve orada defnedilir.

Kardeşi Mehmet ve yeğeni Medine'nin sorumluluğu artık tamemen Yusuf'a kalmıştır. Bir süre sonra Civrak'a gelen Yusuf, kardeşi Mehmet'i karşısına alarak: *"Sana iki önerim vardır. Eğer burada kalmak istiyorsan, tüm arazi senin olsun. Evlendiğinde de sana yardım ederim. Ancak eğer okumak istiyorsan okuduğun müddetçe seni okuturum. Düşün ve kararını ver."* Mehmet'in okumak istediğini söyemesi üzerine Yusuf: *"Git, Nazımiye'de Ali Benzer ile görüş, O, seni Ortaokula kayıt eder."* der.

Köydeki arazinin sahipsiz kalmasıyla araziyi satan Yusuf, Ankara'da *"Köy İşleri*

*Bakanlığı"*nda çalışır ve evlenmiştir. Yusuf araziyi aileye sormadan satmış ve aile bu satışa karşıdır. Ayrıca arazinin kime satıldığı konusu net değildir. Bir akşam Y. Kaçar'ın evinde Y. Kaçar, eşi Sevim, Y. Karagül, Medine ve Mehmet Kaçar yemek yemekteler. Söz köydeki araziden açılır. Medine: *"Hayvanoğlu hayvanın biri gelmiş, bizim araziyi almış!"* deyince Y. Karagül: *"Hayatım! O araziyi benim abim almış."* ve *"Ama söz, ne zaman isterseniz ben bu araziyi size vereceğim."* der. Ancak günümüze kadar isteme rağmen böyle bir geri satış olmamıştır.

Y. Kaçar, 1977 yılında birikmiş olan izinleri Cemalettin Kaya'nın Zonguldak'taki santiyesinde çalışarak kullanır. Sonrasında işi yarım bırakmamak için rapor almak ister. Ancak hastane istediği raporu vermez. Yusuf'un diretmesiyle yapılan tahliller neticesinde hastane yatırılıp tedavi görmesi gerektiği söylenir. Bu Yusuf'un hiç beklemediği bir durumdur ve bundan hoşlanmaz. Zira kendisi rapor almak için hastaneye başvurmuş, ancak sonuçta ciddi bir tanıyla karşı karşıyadır. Yusuf, ciddiyetin boyutunu ve kendisi açısından belirsizliği öğrenmek için bir gece tüm sağlık belgelerini alarak hasteneden firar ederek çok sayıda dil bilen Hüseyin Sarıtaş'ın yanına gider. Durum kabul edilmezdir. Zira tanı kan kanseri/lösemidir.

Doktorlar tedavinin İngiltere'de yapılması gerektiğini söylerler. Yusuf bunu kabul etmez ve üç aylık tedavi sonucunda taburcu edilir. Kendini iyi hisseden Yusuf, soğuk bir şubat günü *"Kurtuluş"* örgütünün organize ettiği mitinge gider. Miting sonrası fenalaşan Yusuf tekrar hastaneye yatırılır ve bu sefer yurtdışına gitmeye razıdır. Pasaport için başvuruda bulunulur. Ancak yurtdışı yasağı olduğu gerekçesiyle pasaport verilmez. Eşi Sevim, Tübitak'ta çalışmaktadır ve buradaki bir arkadaşının babası MİT görevlisidir. Bu yolla Yusuf'un yurtdışına çıkma yasağı kaldırılır. Ailenin bir sorunu daha vardır. Bu yolculuk için para. Yusuf'un köylüsü ve arkadaşı H. Akar bu konuda yardımcı olacağını söyler. Ancak iş parayı vermeye gelince H. Akar parayı vermekten vazgeçer. Aile bir şekilde para sorununu çözer ve Necdet Toraman, Sevim ve Mehmet Kaçar, Yusuf'u alarak uçak ile Londra'ya gitmek için İstanbul'a gelirler. O gün Londra uçağında sağlık ekibi olmadığından Yusuf o gece İstanbul Numune Hastenesi'de kalır. Diğer gün ekip Londra uçağına biner. Uçakta Yusuf'un durumu kötüleşir ve uçakta anons ile bir doktor bulunur. Doktor, *"Bu şartlarda hasta uçamaz!"* der. Bunun üzerine uçak Munih'e zorunlu iniş yapar. Ambulans ile hasteneye götürülen Yusuf Kaçar yolda hayatını kaybeder.

Almanya'daki Civraklılar bir araya gelip, kendi aralarında topladıkları para ile Y. Kaçar'ın cansız bedeni ucak ile Türkiye'ye getirilip Ankara Hacettepe Hastanesi morguna konur. 30 Mart 1978 tarihinde vefat eden Yusuf Kaçar, Ankara'da defnedilir.

Okuyan ve günlük tuttuğu söylenen Y. Kaçar'ın bu günlüklerinin akibeti veya nerede oldukları konusunda bilgi sahibi değiliz. Y. Kaçar hakkında yazılacak daha çok şey var. Ancak ben burada bu kadarıyla yetinerek son olarak Ezîzê Xelî(Aziz Güneri)'n O'nun için Kırmancça/Dimili yazdığı şiirinden birkaç mısra vererek şimdilik bu konuyu kapatıyorum.

"Feqêrê, fukara yê pîr u vî.	*Fakir, fukaranın piri idi.*
Pîl, qiz deyrê zuvî.	*Büyük, küçük O'nun için bir idi.*
Starê sêu, sêvî vî.	*Yetim ve kimsesizlerin yıldızı idi.*
Hetê xalê xo Usene Derg ra sîvî.	*Dayısı Hüseyin Urak'a çekmiş idi.*
Welatparez u nanen,	*Böyle yurtsever/yurdunu seven,*
Xona keş nedîyo.	*Daha kimse görmemiş.*
Reyna zor êno riyê dînya,	*Bir daha zor dünyaya gelir,*
Mordemê juyo ze Usîvî.	*Yusuf gibi bir adam."*

"49'lar"a Devam

Tutuklamalar gizli yapılmış ve gizlilik devam etmektedir. Tutuklananların nerede olduklarına dair kimsenin haberi yoktur. Av. Seniha'nın çabasıyla kayıp Kürdlerin Harbiye Cezaevi'nde olduğu anlaşılır.

Musa Anter, *"İstanbul Kolordu Komutanlığı"*na bağlı olan *"Harbiye Cezaevi"*ni ve olayı şöyle yazar: *"Bir yandan da tutuklular için İstanbul'da yer ayrılmıştı. Osmanlılar zamanında Harbiye Binası'nın arkasında, talebelerin kış talimleri için üstü kapalı büyük bir hangar vardı. Hangarın içinde, yerine göre iki metre, bir buçuk metre uzunlukta ve iki metre genişlikte mezar biçimi, kırk tane hücre sığdırabiliyorlar. Hücreler tamamlanınca, 17 Aralık 1959'da tüm Türkiye'de ben ve arkadaşlarım tutuklandık. Ancak baktılar ki hücreler kırk kişilik, on tanesini de tutuksuz olarak kabul ettiler."* (Anter, 2000: 150-151)

Bir süre sonra Harbiye'deki tutukluların ziyaret edilmesine izin verilir. Ziyarete gelenler arasında sık sık *"Sefer Tası"*na gelip giden Yasin Gültaş'da vardır, O'da Emin Batu'nun ziyaretine gelmiştir. Ziyaretlerden sonra Yasin'in polis muhbiri olduğu anlaşılır. Sonra Yasin bir daha ortalıkta görülmez. Y. Gültaş dışında yargılamalar sırasında deşifre olan, Kürd öğrenciler arasında MEH adına çalışan iki kişi daha vardır. Bunlardan birisi Ahmet Muşlu'dur. A. Muşlu daha sonra 1962'de kurulan TİP kurucuları arasında yer alır. Ancak 49'lar yargılamasındaki pozisyonu, yani istihbarat elemanı olduğu ortaya çıkınca partiden ayrılmak zorunda kalır. Bu yargılamalarda deşifre olan bir diğer istihbarat elemanı ise Ömer Aras'tır.

Tutuklular için şartlar çok ağırdır, üstünde yattıkları şiltelerin içinde yün ve pamuk yoktur, battaniyeler eski ve yırtıktır. Bir de üstelik o yıl kış çok sert geçmektedir. Hücre kapıların açıldığı avlunun her iki yanında birer tuvalet vardır. *"İhtilaftan men"* uygulaması, yani görüş alış-verişlerinde bulunma yasağı vardır. Ancak tuvalete gidiş gelişlerde nispeten iletişim sağlanır ve kısa konuşma yapma fırsatı bulunulur.

Kürd tutuklular Harbiye'de bu hücrelerde dört ay tecrit halinde tutulurlar. Bir gün Medet'in hücre kapısı dışarıdan tam sürgülenmemiştir. Bunun farkına varan Medet hücre kapısını biraz zorlayarak avluya çıkar ve diğer hücre kapılarını açar. Böylece tüm

tutuklular avluya çıkar ve bir arada kalmak için direnirler. Bir hafta süren direnişten sonra bir binbaşı gelerek, tecritin kaldırılacağını, hepsinin bir koğuşa alınacağı sözünü verir ve birkaç gün içinde böyle bir koğuş hazırlanır, hücredekiler buraya alınır.

Sekiz ay koğuşta kalan 49'lar birbirleriyle bol bol konuşur ve tartışırlar. Havanın açık olduğu yaz döneminde spor ve koşular yaparlar. Bu aktivitelerde giysi olarak genellikle üst çıplak, altta pijama veya şort giyilir. Akşamları ise koğuşta zaman zaman kendi aralarında eğlenceler düzenlerler.

*"49'lar"*da Ökkeş Karadağ'ın, kendisi hakkında bilgi olmadığı için, aralarına yerleştirilmiş bir devlet görevlisi süphesi vardır. Ö. Karadağ kendini, kamyonu ile nakliyecelik yapan, Maraş Pazarcıklı Alevi Kürd olarak tanıtır. Ökkeş'in Alevi olup olmadığını ortaya çıkarmak; deşifre etmek için bir sema ayini düzenlenir.

Naci Kutlay bu *"sema ayini"*ni söyle anlatır: *"... Ökkeş, Alevi bir Kürttü. Daha sonra tüm tutukluların birlikte oldukları başka bir bölümde, bir iki kez Alevi ayinleri yaptık. Sait Kırmızıtoprak sportmen ve sağlıklıydı. Diğer bir Alevi, Dersimli Yusuf Kaçar zayıf ve hep midesinden şikâyet ederdi. Ayini tamamlamak için ben de 'Fahri Alevi' olarak katılırdım. Ben, Kırmızıtoprak ve Ökkeş. 'Fadime'nin kuzuları' der ve sema'ya kalkardık. Ne var ki, Ökkeş çok inanmış bir Alevi'ydi, sema'dan sonra yarım saat titrer dururdu. Yorganı örter ve teskin olmasını beklerdik. Heyecanlanan Ökkeş'e bir şeyler olur diye boş verdik semaları. Semadan gülen ya da kural dışına çıkan ceza alırdı. Ben ve Sait hep cezalandırılırdık. Herkese çay ya da tatlı ısmarlamaktı cezamız."* (Kutlay, 1998: 88)

Cezaevinde *"komün yaşamı"* vardır. Gelen para ve yiyecekler komünde toplanır ve bunlar ortak olarak harcanır/tüketilir. En çok ziyaretçisi olan ve en çok parayı getiren de Sait'tir. Ancak bazen ayrıcalıklarda yaşanır. Malatya, Pötürgeli tüccar olan Orfi Akkoyunlu(*"Fabrikatör Orfi"*) her zaman kendisine meyve suyu getirttirir. Bunu başucunda ranzasına asan O. Akoyunlu canı çektiğinde, özellikte sabahları kalktığında meyve suyundan içer. Kitap okuyan ve geç yatanlar, meyve suyunun cazibesine dayanamaz, bir miktar içerler ve O. Akoyunlu'nun farkına varmaması içinde üzerine su koyarlar. Bunu yapanlar genellikle Sait Kırmızıtoprak, Naci Kutlay ve Medet Yöş/Serhat'tır. O. Akkoyunlu sabah kalkıp, meyve suyunu içince tadının bozulduğunu fark eder ve: *"Ulen benim malımı sosyalizme/sosyalize etmişler."* der.

İstanbul'da çalışan Civraklılar, Sait ve Yusuf'a avukat tutulması amacıyla para toplayarak Sait'e verilmesi için amcazadesi Gül Mustafa'ya verirler. Gül Mustafa parayı Sait'e götürür. Ancak Sait: *"Bizim bir suçumuz yok, ayrıca biz kendi savunmamızı kendimiz yaparız, bizim avukata ihtiyacımız yok. Bu para şimdilik sende kalsın, buradan çıktığımda benim paraya ihtiyacım olacak, o zaman parayı senden alırım."* diyerek paranın Gül Mustafa'da kalmasını ister. Sonra Sait bırakılınca Gül Mustafa'ya gidip parayı sorar, Gül Mustafa kem-küm eder. Sait, bunu kız kardeşi Fadime'ye anlatırken: *"O bizim saf Gül Mustafa parayı yemiş."* diyerek üzüntüsünü belirtir.

27 Mayıs 1960'da askeri darbe olur ve Türkiye'de göreceli bir özgürlük havası oluşur. Bu havayı Kürdler de biraz solurlar. 1960 öncesi dönemde çeşitli nedenlerle tutuk-

lu olan üniversite öğrencilerine, 1960 Darbesi'yle sınava girme hakkı tanınır. Bu haktan *"49'lar"* içinde yer alan Kürd öğrencilerde yararlanır. Tutuklu olan bu öğrencileri sınavlara askeri görevliler götürmekte, bu askeri görevlilerde öğrencilerle beraber sınav odasına girer ve sınıfın/odanın arka tarafında otururlar. Sınavın bitişine kadar orada bekleyen görevliler, sınav sonrası tutuklu öğrenciyi alıp cezaevine dönerler. Ancak zamanla askeri görevli ile tutuklu öğrenci arasında oluşan güvenden dolayı görevli artık sınıfa girip saatlerce beklemez, dışarıda veya kantinde bekler.

Sait'te bu haktan yararlanan biridir. Sait'i sınavlara götüren Başçavuş/Gedikli Astsubay Muzaffer'dir. Muzaffer Başçavuş deneyimli bir görevlidir. Zira daha önce 1951 yılında TKP davasında da Harbiye'de tutuklu olan TKP'lilere gardiyanlık yapmıştır.

Erzirom'da lisede okuyan Sait'in teyze oğlu Kazım Arik, Harbiye'ye Sait'e bir destek mektubu gönderir. Devlet açısından suç unsuru taşıyan bu mektubu, Başçavuş Muzaffer buna rağmen Sait'e verir. Sait, mektubu arkadaşlarına göstererek kendilerinin dışarıdan desteklendiğini söyler.

Harbiye'de Sait'i ziyarete giden Bertal Efendîyo Qiz görüştürülmez ve O da dostu *"Tunceli"* Milletvekili emekli Binbaşı Aslan Bora'dan Sait için yardım talep eder. A. Bora: Sait'in *"Ceride-i Dersim gazetesinde yazdığı yazıda"* kendilerini eleştirdiğini, ayrıca *"bunun hassas bir konu"* olduğunu, *"bundan dolayı yardım"* edemeyeceğini belirtir. Daha sonra Sait ile görüşen ve bir sınavına refakat eden Bertal Efendîyo Qiz, dışarıda Sait'i beklerken, sınavdan ağlayarak sarışın bir kız çıkar. Bertal Efendîyo Qiz: *"Kızım ne oldu? Niye ağlıyorsun?"* diye sorunca, kız: *"İçeride tutuklu olan ileri zeka bir öğrenci yüzünden hoca beni azarladı."* devamla kız, hocanın: *"Cezaevinde tutuklu olan Sait'in sorulara doğru cevap verdiğini, nasıl olurda dışarıda olan kendisinin yanlış cevap verdiğini"* ve dışarıya çıkmasını söylediğini belirtir.

Canip Yıldırım, Sait ile Muzaffer Başçavuş arasındaki durumu şöyle anlatır:
Bir gün Polatlı Topçu Okulu'nda, bir kurmay albay merkez komutanlığına geldi. Merkez komutanlığı bizim cezaevine de bakıyor. Bu albayın adını hatırlamıyorum; geldiğinin ertesi günü, bizim cezaevini ziyaret etti. Muzaffer Başçavuş'u buldu. Bu Muzaffer'de Türkiye'de bütün solcuların gardiyanlığını yapmış bir adam! Sevim Belli, Mihri Belli, Erdoğan Berktay, Aziz Nesin. Bize karşı müthiş bir sempatisi vardı. Bilhassa Sait'i çok seviyordu ve takdir ediyordu. Mevsim yaz. O Albay dedi ki bunların suçu nedir? Birisi dedi ki; bunların suçu Kürtçülük. Albay: 'Ne demek Kürtçülük, bokçuluk!' deyince, Sait Kırmızıtoprak: 'Tıp son sınıfta okuyan bir insanım ben ve insan psikolojisine de çok hevesim vardır. Siz ezilmiş ve mutlaka da Balkan kökenli bir tipsiniz. Renginiz, tavrınız bunu gösteriyor, ezilmiş, horlanmış bir insansınız. 'Böyle deyince Muzaffer Baba: 'Sait, Sait ne yapıyorsun?' diye söylenmeye başladı. Sait, bunun üzerine: 'Baba bırak!' dedi 'Rica ederim sen müdahale etme!' Bu kurmay albay, eşekten düşmüş karpuz gibi şaşırdı. Sait, Muzaffer Baba'yı kırmamak için koğuşa gitti. Ertesi gün Muzaffer Baba geldi ve Sait'in boynuna sarıldı: 'Beni dinledin ve albayın yanında beni kırmayarak koğuşa gittin, beni onore ettin, sana teşekkür ediyorum!' dedi. 'Bir

kurmay albaya bu postayı atan adam beni kırmıyor; bunu hiç unutmayacağım!' dedi Sait'e." (Yıldırım, Miroğlu, 2010: 149-150)

İsmet sık sık Sait'i ziyaret eder, O'na temiz çamaşır ve yiyecek getirir. Bir seferinde İsmet'in getirdiklerinin arasında yumurta da vardır. Sait bu yumurtalardan bir kaçını *"gardiyan erin yardımıyla"* yan hücrede hasta olan Yaşar Kaya'ya gönderir. Bir süre sonra Y. Kaya hasta olmasına rağmen: *"Hem kahkaha atıyor, hem de hücredekilerin duyabileceği bir sesle, 'Sait'im pabucu yarım, çık dışarıya oynayalım.' diyordu"* Meğerki İsmet, yumurtalardan birine: *"Sait'im pabucu yarım, çık dışarı oynayalım."* (Kutlay, 1998: 83) diye yazmış.

Sait ve İsmet nişanlanma kararı alırlar ve yüzüklerini Naci Kutlay takar: *İsmet'le nişanlanma arzusunu bana açtığında çok duygulandım... Doğrusu tablo her yönüyle duygusaldı. Bir kutu çikolata yaptırıp getirdiler. Yüzüklerini aldılar. Tutukevi yöneticilerine söylendi. Görüşme yerine gittim. İsmet çok sık giyinmişti, daha da alımlı olmuştu. Sait'in üstünde spor giysiler, kendisine çok yakışan açık sarı bir süveter vardı. Orada, astsubayın nezaretinde, yüzükleri taktım. Unutamayacağım bir olaydı bu. Olan bitenlere alışmıştık, böylesi doğal konumlarda doğal geliyordu. Ardında koğuşa döndük. İçerde bu mutlu karar ve olayın onuruna eğlendik..."* (Kutlay, 1998: 139-140)

Cezaevinde iken nüfus sayımı yapılacaktır. Bu, *"49'lar"* arasında nasıl bir tavır alınacağı konusu tartışılır. Nüfus sayımında sorulan sorulardan biri: *"Evde/ailede konuşulan dil?"*dir. Tartışılan, bu soruya *"Kürtçe"* cevabının verilip verilmemesidir. Büyük bir çoğunluk *"Kürtçe"* cevabının durumlarını zora sokacağını ve *"Türkçe"* yazılmasını söylerler. Sait buna karşı çıkarak; kesinlikle ve özellikle *"Kürtçe"* olarak yazılması gerektiğini savunur. Sonuçta ortak bir karara varılmaz ve bir kısmı cevap olarak *"Kürtçe"*, bir kısmı ise *"Türkçe"* olarak yazdırırlar.

Harbiye'ye getirilenlerin tek ortak özelliği Kürd olmalarıdır. Bunlar içinde *"muhafazakâr"* ve *"sol"* siyasi görüşe sahip olanlar olduğu gibi siyasetle ilgisi olmayanlarda vardır. Genel itibariyle iki grup vardır: *"Muhafakâr/Gelenekçi Kürdçüler"* ve *"Solcu Kürdler"*

Ancak Kürdlerin buradaki zorunlu bir arada oluşları bir açıdan olumludur. Zira dışarıda halen örgütsüz olan ve bireysel olarak gelecek hakkında farklı düşüncelere sahip olan Kürdler devletin kendilerine sağladıkları *"olanak"* ile konuşma, tartışma, birbirlerini tanıma, anlama ve olanağı bulurlar.

"49'lar Olayı" Kürdlerin mücadele için örgütlenmeleri gerektiğinin altını çizer, örgütlenmenin yolunu açar ve tetikler. Birçok konu burada münazara tarzında tartışılır. Zaman zaman ikili sert tartışmalarda olur. Örneğin, bazen Sait Kırmızıtoprak ile Ali Karahan arasında yaşanan tartışmalarda, A. Karahan ilişkiyi asgariye indirerek köşesine çekilir. Sait hemen: *"Haydi Ali Abi gel bir tur atalım."* diyerek, gönlünü alır.

Sait, Harbiye'de Kürd sorunu ile yüzleşir, geleneksel/muhafazakâr milliyetçi Kürdler ile tanışır. Bunlar arasında Ziya Şerefhanoğlu, Medet Serhat, Ali Karahan, Mehmet Ali Dinler ve Sait Elçi'de vardır.

Ankara *"Soğukkuyu Askeri Cezaevi"* ve *"49'lar Davası"*

27 Mayıs 1960 Darbesi sonrasında 26 Ekim 1960'da çıkarılan genel afile tutuklu olan *"49'lar"*da bir kısmı serbest bırakılır. Tutuklulukları devam eden 27/28 *"49'lu"* ise 1960 yıllı sonuna doğru Ankara *"Soğukkuyu Askeri Cezaevi"*ne nakledilirler. İlk ifadeler Harbiye'de alınmıştır, 1961 Ocak/Şubat'ta Ankara'da *"Genelkurmay Askeri Mahkemesi"*nde yargılanma başlar. Böylece tutuklandıktan yaklaşık 1 yıl sonra mahkeme/duruşmalara başlanır. Mahkeme/duruşmalar Ankara Ulus'taki Eski Meclis binasında yapılır.

Tutuklu *"49'lar"*ın Ankara'ya götürülmelerinin nedeni, *"49'lar"* içinde yer alan asker kişilerdir. Bunlar arasında Gülhane Askeri Tıp Akademisi'de Levazım Kd. Binbaşı Şevket Turan, Cıbranlı Halit Bey'ın yeğeni Kd. Üstteğmen Selim Kılıçoğlu, Topçu Asteğmen Yavuz Çamlıbel, Topçu Asteğmen Halil Demirel ve Piyade Asteğmen Fevzi Kartal vardır. Usul ve hükümler gereği bu kişilerin *"Genelkurmay Askeri Mahkemesi"*nde yargılanmaları gerekiyor ve yargılama toplu olduğu içinde dava bölünmez.

"49'lar Davası" avukatsız bir davadır/yargılamadır. Sadece Şevket Turan emeklilik parasıyla askeri hâkimlikten emekli bir avukat tutar. Ancak bu avukatta mahkemede: *"Müvekkilime haksızlık yapılmaktadır. Şevket Turan, Orta Asya kökenli öz Türk'tür, Kürtlük ile hiçbir ilişiği yoktur."* diye savunma yapınca Ş. Turan *"kan ter içinde kalarak"* söz alır: Avukatının kendisini savunmamasını, avukatını reddettiğini beyan eder ve bunu yazılı olarak da bildireceğini söyler. Bunun dışında avukatlı savunma yapılmamıştır. Sadece Av. Seniha dilekçe yazımlarında yardımcı olmuştur.

"49'lar" toplu savunma da yapmazlar, herkes bireysel savunma yapar. Bu savunmalarda bazı bireysel zaaflar ortaya çıkar. Duruşma sonrası bu savunmalar tartışılır ve eleştirilir. Örneğin, Sait Elçi'nin mahkemede *"teslimiyetçi, uyumlu, yumuşak tavrına"* karşı Sait Kırmızıtoprak sert bir tepki gösterir: *Bir gün Soğukkuyu Cezaevi'nde, sobanın başında ısınıyoruz. Mevsim kış. Duruşmadan gelmişiz. Duruşmada hakim sordu Sait Elçi'ye: 'Ziya Şerefhanoğlu ile ilişkiniz nedir?' Sait de dedi ki: 'Arkadaşımdır, onun yanında kaldım. Zaman zaman bürosuna gidiyordum. 'Sıra Ziya Şerefhanoğlu'na geldi. Hakim ona da sordu: 'Sait Elçi ile ilişkiniz nedir? 'Ziya da dedi ki: 'Bingöl'den gelmişti, hastaydı, yanıma gelince kendisiyle ilgilendim; arkadaşlığımız yok onunla.' Yanı aralarındaki arkadaşlığı inkâr etti. Reddetmiş oldu Sait'i. Benim muhatabım, benim seviyemde biri değil, demek istiyor. Duruşmadan çıktık, Sait Kırmızıtoprak döndü Sait Elçi'ye dedi ki: 'Sen ne kişiliksiz adamsın, sen diyorsun ki: 'Benim arkadaşımdır, yazıhanesine giderdim, sohbet ederdik.' O diyor ki: 'Ben tanımıyorum.' Yani Sait Kırmızıtoprak kişiliksiz adamlara kızıyordu. Üstünlüğü kabul etmiyordu."* (Yıldırım, Miroğlu, 2010: 147)

"Ankara Garnizon Kumandanlığı Siyasi Mahkemesi", Esas: 960/18, Karar 960/10 No. Ve 8 Kasım 1960 tarihli İddianame'de Kürdçe ve Kürdler hakkında: *Şarki Anadolu'da yaşayan ve Türkçe ve Farsça'nın karışımından husule gelmiş ayrı bir lehçe arz eden lisanla konuşan aslında Türk olmalarına rağmen kendilerini Kürt olarak tav-*

sif ve tefrik eden zümrenin müstakil bir Kürt Devleti kurmaları mevzuundaki faaliyetleri Cumhuriyet devrine takaddüm eder.

Türkiye hudutları dahilinde yaşayan Kürtler için keyfiyet böyle olduğu gibi, diğer komşu İran, Irak ve Suriye'de yaşayanlar için de durum aynıdır. Bunlar da nezdinde yaşadıkları Devlet'e sadık kalmakla ve menfaatleri icabı yabancı tesirlere alet olmamayı prensip edinmektedirler."

"... Bu durum bilhassa Sovyet Rusya'nın endişesini mucip olmuş Türkiye, İran, Irak ve Suriye devletlerini Kürt azınlığına tahakküm ile itham etmiştir." denir.

İddianamede Türk Ceza Kanunu'nun 125. maddesi gereğince *"Türkiye'yi yabancı devletlerin teşvik ve yardımları ile bölmek, parçalamak ve bağımsız bir Kürdistan devleti kurmak"* suçlamasıyla: *"Ya idam ya da beraat..."*

Ankara Genelkurmay Askeri Mahkemesi'nin 30 Nisan 1964 tarih ve 964-27 sayılı kararıyla yargılanların oldukları, ancak Türkiye'yi bölmeyi amaçlayan bir eylemin içinde bulunmadıkları belirtilir ve bu maddeden hepsi beraat eder. *"Ancak Askeri Yargıtay"*, yeni anayasada yer alan *"141/4 ve 142/3 maddelerini, yani 'ırk mülahazası ile cemiyet kurmak ve propaganda yapmak' suçlarının uygulanabilirliğine karar vererek"* dosyayı bozar ve yeniden yargılanma başlar.

Bu maddelerden yeniden yargılanan *"49'lar"*; *"okullarda ve yayın yolu ile suç işlenmesi göz önüne alınarak"* cezaları arttırılır. *"O dönemde 141 ve 142 maddelerin cezaları 1-3 yıl arasında değişiyordu. Bir de sürgün cezası vardı, bunun yarısı kadar. Askeri Yargıtay bu cezaların bir bölümünü"* (Kutlay, 1998: 92 vd) onaylar ve bir kısmını da bozar. Yani 24 Eylül 1965 gün ve 1965/14 esas, 1964/125 karar sayılı gerekçeli hükümle sanıkların bir kısmına 1 sene 4 ay hapis ve 5 ay 10 gün muayyen bir yerde mecburi ikamet cezası verilirken, büyük bir kısmı beraat eder. *"Cezaları"* onanan on kişi içinde Şevket Turan ve Sait Kırmızıtoprak'da vardır. Şevket Turan bu ceza ile beraber ordudan da atılır. Ancak savcılık beraat kararlarına itiraz eder. *"Askeri Yargıtay Daireler Kurulu"* kararı beraat yönünden tekrar bozar. Son mahkeme kararı 3 Mayıs 1968 tarihinde verilir ve yine bazıları beraat eder. Yeniden hapis cezasına çarptırılanlar için zaman aşımı yürürlüğe girmiştir.

Sait Kırmızıtoprak ile İlgili Savcılık İddianamesi

"Ankara Garnizon Kumandanlığı Siyasi Mahkemesi, Esas: 960/18, Karar 960/10 No. Ve 8 Kasım 1960 tarihli iddianamede Sait Kırmızıtoprak ile İlgili Savcılık iddianamesi metni:

SUÇ: Yabancı Devletlerin müzahereti ile Devlet'in birliğini bozmaya ve Devlet'in hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet İdaresi'nden ayırmaya matuf fiil işlemek.

Sait Kırmızıtoprak:

Abbas oğlu, 1935 doğumlu, Tunceli'nin Nazımiye ilçesi Civarik köyünde nüfusa kayıtlı ve aynı yerde oturur, İstanbul Tıp Fakültesi 9. sömestr öğrencisi.

- Kerkük Olayları'ndan sonra Asım Eren'in meclise vermiş olduğu sual takriri üzerine bu zatı protesto etmek maksadı ile ve keza aynı nedenle CHP Meclis Grup Başkanlığı'na keşide edilen telgraflara imza koymak suretiyle bunları meal ve muhteva itibariyle tasvip etmiştir. (Kutlay, 1994; İddianame: 27)

- 25 Ağustos 1959 tarihinde Avukat Ziya Şerefhanoğlu'nun yazıhanesinde tertip edilen ve Yaşar Kaya, Fevzi Avşar, Medet Yöş ile Faik Savaş'ın hazır bulundukları toplantıya iştirak etmiş ve bu toplantıda üniversiteye Doğu'dan yeni gelen gençlere Kürtçülük aşılanmasına, onların kendilerine sıkı sıkıya bağlanmasını ve yetiştirilmelerini, bu maksatla 'büro' kurulmasını diğer sanıklar gibi istemiş ve kararlaştırmıştır. Sanığın diğer sanıklar gibi sorgusunda 'Şark'tan gelen talebelerin fakülteye ve yerleşme mevzularındaki müşküllerini karşılamak istediklerini ileri sürmüş ise de, İstanbul Üniversitesi'nden gelen cevabi yazıda, böyle bir büro kurulmadığı açıklanmıştır. (Kutlay, 1994; G.H. 1964: 13)

- 15 Eylül 1959 günü akşamı Ali Yaşar, Halis Yokuş, Fevzi Avşar, Nazmi Balkaş, Hıdır Benzer ile Yaşar Kaya'nın iştirakleri ile Fatih, Kıztaşı Cad. 52 nolu hanede tertip edilen toplantıda hazır bulunmuş ve bu toplantıda İleri Yurt gazetesine telgraf çekilmesi karar altına alınmıştır. (Kutlay, 1994; Yasin Gültaş'ın 15 Eylül 1959 tarihli raporu; İddianame: 27)

- Yine maznun Sait Kırmızıtoprak Kürtçülük mevzuunda faaliyette bulunan şahıslardan Yavuz Çamlıbel'e hitaben yazmış olduğu 25 Temmuz 1958 tarihli mektupta, Nuri Sait iktidarından bahsetmekte ve Türk Hükümeti'nin Kürtlere karşı gayri kanunî tasarruflarda bulunduğunu ifade etmektedir. (Kutlay, 1994; İddianame: 28)

- Sanık, 'Kürt Milliyetçiliğinin Kaynağı ve Yeni Irak Hükümeti' başlığını taşıyan yazıyı teksir etmesi için 'Turhol' bürosundaki kız arkadaşına vermiş, fakat bu yazı kopyaları, ihbar üzerine yakalanmıştır. Böylece sanığın Türkiye dışı Kürtçülük faaliyetlerini ve bilhassa müstakil Kürt devleti kurulması gayelerinin öncülüğünü yapan Irak'taki faaliyetleri yakından takip ettiğini ve Türkiye'de Kürtçülük faaliyetinde bulunan arkadaşlarına dış memleket faaliyeti hakkında bilgi vermeğe çalıştığı görülmüştür. (Kutlay, 1994; G.H. 1964: 13)

- Sanığın eşyaları arasında bulunan, kendi el yazısı ile yazdığı 'Sevgili Hüseyin' başlığını taşıyan 27.07.1959 tarihli mektuptaki ("Sana göndermem icap eden broşürler var. Posta ile -başka çare yok- göndereceğim. Elazığ ve Tunceli'de kaliteli kimselere verirsin. Staj bitince köye uğra, bu arada Elazığ, Tunceli ve Nazımiye'ye de bazı turistik temaslar yap. Ankara'daki temaslardan hiç bahsetmiyorsun. Bizim Yusuf'lar nasıldı? Kaçar ne diyor? 'Dersim' gazetesinin muharrirleri ne fikirde idi?") tarzdaki cümleleri, sanığın, gayelerinin tahakkuku maksadı ile muhtelif kitap ve broşür neşriyatı takip edip, gönderdiğini göstermektedir. (Kutlay, 1994; G.H. 1964: 13)

- Sanığın eşyaları arasında bulunan 'Irak Cumhuriyeti Büyükelçiliği Bülteni' başlıklı broşür, mahiyeti itibariyle Irak İhtilal Hükümeti'nin kuruluşu, Kürtlere tanınan

haklar, Kürt ve Arapların gelecekleri hakkında geniş bilgi vermektedir. Bütün sanıkların gayelerinin tahakkukuna hizmet edeceği düşünülen bu broşür okunmuş ve okuttu-rulmaya çalışılmıştır.

- Sanığın el yazısını muhtevi takvim defterinde yazılı şiirlerde, kendisinin gayesini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Bu şiirlerinde sanık şöyle demektedir, 'Ölüme Yemin' başlıklı şiirinde:

'Yeminimiz ölümdür, senin yolunda
Kefenim gömleğimdir, ferman süs hediyemdir.
Dünyada iyiler de ölmüştür
Çalışma olmazsa, kanımız yedi Fırat'tır.
Daima Kürdistan diye inler.
Annem süt yerine bizi kanla emzirmiştir.
Ve başlıksız bir şiirinde,
Kürdistan'ı ateş sardı
Onun için,
Yürek feryat ediyor.'

Pasajları ve 'Abdulkerim' başlıklı şiir sanığın kastını, düşüncelerini ortaya koymaktadır. O halde, bu sanık da müstakil Kürt Devleti kurulması yolunda faaliyet göstermiş ve davalarını benimsemiş sanıklardan birisidir." (Kutlay, 1994; G.H. 1964: 13)

Sait Kırmızıtoprak'm İddianameye Karşı Savunması:

"CHP'de faal olarak çalışırım. Üniversitede 'Devrim Ocağı'nda kayıtlıyım. Bu vesile ile Asım Eren'i de yakinen tanırım. Kendisinin konuşmasından dolayı, protesto maksadı ile çekilen teli ben de tereddütsüz imza ettim. Bu telde mesnet suç ile ilgili hiçbir suç mevcut değildir. 'Kürt Milliyetçiliğinin Kaynağı ve Yeni Irak Hükümeti' başlıklı yazı, 'Ortaşark Makaleleri' isimli bir makalenin bir paragrafıdır. Bu makale benim adresime Beyazıt Postanesi'nden gönderilmiştir. Kimin gönderdiğini bilmiyorum. Makaleyi yaptığım mücadelede beni teyit eder mahiyette gördüğümden, yüksek tahsil yapan birkaç arkadaşıma bu makaleden göndermek istedim. Bilahare bu makale vesilesiyle 1. Şube'ye intikal eden mevzu etrafında sorgum yapılarak; niçin bulundurduğum, çoğaltmak istediğim soruldu. Onlara da ağaların, şeyhlerin insanları istismar ettiklerini ve bu asırda köleliğin yürüyemeyeceğinden ve bununla mücadele ettiğimden bahsettim. Bu makaleyi Yasin Gültaş, raporunda, Ziya Şerefhanoğlu'ndan aldığımı iddia etmekte ise de, hakikatle ilgisi yoktur. Ziya Şerefhanoğlu'nun yazıhanesinde 25 Ağustos 1959'da iddianamede adı geçen arkadaşlarla görüşülmemiş ve kararlaştırılmamıştır.

15 Eylül 1959 günü Hıdır Benzer'in ikamet eylediği Fatih'teki evinde bulundum. Bu eve her gün uğrarım. Bahsedilen günde, iddianamede ismi geçen arkadaşlar da gelmişlerdi. Yeni Sabah gazetesinde, Diyarbakır'da İleri Yurt gazetesinde intişar eden

'Kımıl' isimli şiir protesto ediliyordu. Arkadaşlar bu protestoya mukabele etmek için bir telgraf çekilmesi teklifinde bulundular. Ben de kabul ederek, imzaladım.

27. 07. 1959 tarihinde teyzemin oğlu olan Hüseyin Akar'a mezkur mektubu yazdım. Yavuz'a yazdığım mektupta dış siyasetteki faaliyetleri ve gelişmeleri misal göstererek, gayri kanuni tasarrufların insan hak ve hürriyetine kasteden davranışların er geç yıkılmağa müncer olacağını söylemişimdir. Hiçbir zaman Kürt ve Kürtçülük mevzuunda ve Türk Hükümeti'nin Kürtlere karşı zulmettiğinden bahsetmiş değilim. Mektup meydandadır. İddianamede istihraç olunan netice iddia makamının kanaatidir.

Almış olduğum Kürtçe şiir ve şarkıların 'heyet-i umumiyesi ile memleket örf ve adetini aksettirir mahiyette' olduğunu, 'mesnet suç ile hiçbir ilgisi bulunmadığını' belirtmiştir.

Sanık sözlü olarak altı sayfadan ibaret yazılı müdafaasını huzurda belirtmiş, suçsuz olduğunu, beraatını istemiştir. Altı sayfadan ibaret yazılı müdafaasında, özetle: Olayın 1959 senesinde, sabık; 'Demokrat iktidarı zamanında yaratılmış düzmece bir hadise olduğunu' belirterek; aleyhinde mesnet delillere değinerek, bunların suçla ilgisi bulunmadığını, memleketimizin Doğu Bölgesi'nin ve bahusus kendi köyünün sosyal özelliklerine değinerek ayrıntılı izahlarda bulunmuştur. 'Yüksek heyetinizden beraatıma karar verilmesini talep ederim.' dedi." (Kutlay, 1994; G.H. 1964: 32)

"Beraat Kararını Bozan Askeri Yargıtay 2. Dairesi'nin İlamı Göz Önüne Alınarak Suçun Vasfı Değiştirildiğinde Sait Kırmızıtoprak'ın Sunduğu Yeni Savunma:

Hakkındaki delillerin milli duyguları yok etmeğe ve zayıflatmaya matuf cemiyet kurmakla ilgili bulunmadığını, böyle bir cemiyetin olmadığını, diğer sanıklar gibi, kendisinin de bu cemiyetteki rolünün tespit edilmesi lazım geleceğini, Doğulu bir münevver sıfatı ile Doğu'nun kalkınması için gayret sarf ettiğini ve bu yurtta yaşayan insanlardan biri olarak Türkiye'nin sosyal ve ekonomik meselelerinin tartışılmasında serbestçe fikirlerini beyan ettiğini, Demokrat Parti Hükümet iktidarının şiddet politikası neticesi olarak mahkemeye getirildiğini, Doğu Bölgesi'nin kalkınması için ileri sürdüğü fikirlerinin bir suç teşkil edemeyeceğini, 'Barış Dünyası' dergisinde Kürtçe yayın yapıldığını, Kürtçe tedrisat yapılmasının dahi öngörüldüğünü, herhangi bir takibat yapılmadığını, memleketin tümü için daha iyi, daha mutlu günler dileği ile beraatını istemiş, 'Ceride-i Dersim' adlı gazetenin 19 Şubat 1959 tarihli, 'Dersim' gazetesinin 26 Nisan 1959 tarihli nüshalarını yazılı savunması ile birlikte tevdi etmiştir." (Kutlay, 1994; G.H. 1965: 51)

"Tanık İfadesi, İsmet Özevecek (Kırmızıtoprak):

Duruşmada alınan yeminli ifadesinde:

Mevcut sanıkların hepsini tanıdığını, Turhol'da çalıştığı sırada Sait Kırmızıtoprak ile sözlü durumda olduklarını, çalıştığı yerde pek iş olmadığı için Sait Kırmızıtoprak'ın kendisine getirip boş zamanlarında birkaç nüsha çıkarmasını istediği bir makaleyi Aliki isimli bir arkadaşının söylediğini ve kendisinin de yazdığını, bilahare boş bulunan tek-

sir makinesinde daha çok nüsha elde etmeyi ve bu şekilde Sait Kırmızıtoprak'a sürpriz yapmak istediğini, bu makine ile 30-40 nüsha teksir ettiğini, bu çalışma esnasında Yüksel isimli bir arkadaşının geldiğini, 'Ne Yapıyorsun?' diye sorduğunu, teksir edilen makaleyi okuduğunu, gittiğini, biraz sonra bir polis ile geldiğini, polisin teksir edilen makaleyi aldığını, kendisini de emniyete götürdüklerini, Sait Kırmızıtoprak'ın Iraklı olduğu ve casus bulunduğunu söylediklerini hazırlanmış bir kâğıdı imza ettirmek istediklerini, bunun için çok uğraştıklarını, o zaman on altı yaşında olduğunu, çok korktuğunu, imza etmekte bir mahzur görmediğini, makalenin mahiyeti hakkında bir bilgiye sahip bulunmadığını beyan etmiştir." (Kutlay, 1994; G.H. 1965: 68)

İsmet, Sait için Cemal Gürsel ile görüşme olanakları arar. Bu amaçla Ankara'ya gidip *"Çankaya Köşkü"*nde kapıda bekleyen İsmet, C. Gürsel'in Köşk'ten çıkmasıyla yanına giderek, görüşmek istediğini belirtir. C. Gürsel: *"Ne istiyorsun?"* sorusuna, İsmet: *"Nişanlım, Soğukkuyu'da tutukludur, suçu yoktur, O'nu bırakmanızı istiyorum."* der. C. Gürsel sadece dinlemekle yetinir, ne olumlu ne de olumsuz bir cevap vermez.

1961 yılı Mart ayında Sait Kırmızıtoprak tutuksuz yargılanmak kararıyla serbest bırakılır. Sait, serbest bırakıldığında tıp son sınıftadır ve hastanede stajyer doktor olarak çalışmaya başlar. 1961 yılında Elazîz'de liseyi bitiren Nurettin midesinden rahatsızdır ve İstanbul'a gelerek ameliyat olur. Sait, cerrah ile birlikte ameliyatta girer. Ameliyattan sonra Nurettin'in yanına gelen Sait: *"Kendine dikkat et, zaman zaman doktora kontrol ol. Zira uzun yıllar sonra kansere dönüşme riski vardır."* der.

Nurettin Tanrıverdi, 2000 yılında 62 yaşında mide rahatsızlığından dolayı doktora gittiğinde kanser olduğu ortaya çıkar. Sait'in 1961 yılında kendisine yaptığı uyarıyı hatırlayan ve bunu söyleyen Nurettin öğretmen maalesef geç kalmıştır.

Qisle'de, 1962 yılı Cumhuriyet Bayramı töreninde Okul Müdürü Haydar Işık, Sait'in üvey kardeşi Hasan Tanrıverdi'ye konuşma yapma görevini verir. Hasan bu konuda Sait'e başvurarak yardım ister ve Sait kendisine bir metin gönderir. Hasan metni Müdür H. Işık'a gösterir, metni okuyan H. Işık şaşırır ve Hasan'a bunu kimin hazırladığını sorar. Hasan kendisine abisi Nurettin'in yardım ettiğini söyler. Halbuki metni hazırlayan Sait'tir.

Söz konusu metinde kısaca: *"Anadolu, yıllarca padişahlar, onların kuklası beyler ve toprak ağaları tarafından sömürülmüş, halkın emeği ve güçüne karşılık, daima kötülükle, nankörlükle ve tokatla cevap verilmiştir... Ulusumuzun temeli olan köylü hor görülüyor, uğranda öldüğü, ekip biçtiği toprağına bile sahip olamıyordu... Yüzyılların verdiği yılgınlığa rağmen halk ezilmek, kul-köle gibi kullanılmak istemiyor, daha iyi, daha insanca ve daha mutlu hayat düzeyine ulaşmak için mücadeleye hazır bekliyordu. Halkın, yani bizlerin hakkımız olan daha iyi, daha insanca ve daha mutlu bir yaşam düzeyine ulaşmamız el ele ve bilgili bir şekilde çalışmamızla mümkümdür...*

Eğer halk uyanık davranmaz, hakkını koruyamazsa her zaman, her yerde yurt bir hırsız çetesinin eline geçebilir. Daima haksızlıklara, halkın sırtından geçinen kimseler karşı hep beraberce hareket etmeliyiz..." denilmektedir.

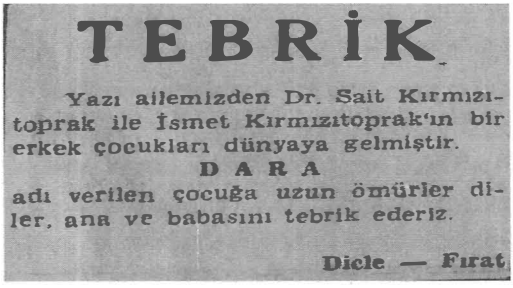
Güdül Hükümet Tabipliği

Sait stajyer doktor iken 11 Haziran 1961 tarihinde İsmet Özevecek ile nikah töreni yapar. Sait, Ekim 1961'de İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun olur ve 15 Ocak 1962 Cumartesi günü İstanbul, Beyazıt, *"Beyaz Şaray Düğün Salonu"*nda düğün yapılır. Akraba, köylüleri ve hemşerilerinin de bulunduğu düğün töreninde, davul-zurna eşliğinde bol bol halay çekilir. Düğününde Sait yöresel kıyafet giyer.

Bu arada Sait'in doktor olarak Ankara, Güdül İlçesi Hükümet Tabipliği'ne ataması yapılmıştır/tayini çıkmıştır. Yeni evlenen Sait ve İsmet, Güdül'de dispanserin bir odasında bir iki ay kalır. Yemeği gaz ocağında yapan, bir yatak ile yorgan/battaniye, bir radyo, bir masa iki sandalye, kap-kacak ile idare eden çift, sonra kiralık bir eve taşınırlar. Taşındığı kiralık ev iki katlıdır, alt katta Dr. Sait ile İsmet, üst katta ise ilçenin savcısı oturmaktadır. Burası İsmet ve Sait çiftinin ilk evidir ve İsmet'te memnundur. Bu memnuniyetini de yemek yaparken mırıldandığı şarkılarla ifade eden İsmet, söylediği bu şarkıların bir tanesi Boşnakça'dır.

Bu şarkı:

"Dae mee boje vastle le yorgana
çu ist le mor nesine ooo
*sultan naci voyko..."*dır.

TEBRİK

Yazı ailemizden Dr. Sait Kırmızıtoprak ile İsmet Kırmızıtoprak'ın bir erkek çocukları dünyaya gelmiştir.

DARA

adı verilen çocuğa uzun ömürler diler, ana ve babasını tebrik ederiz.

Dicle — Fırat

Güdül'de İsmet hamiledir. Ankara'ya bir hastaneye götürülen İsmet burada bir oğlan çocuk doğurur, adını *"Dârâ"* koyarlar. Savcı ile ara sıra ailece akşam oturmalarına da gidilir. Bu eve geçince Dr. Sait, annesi ve üvey kardeşi Aziz'i de yanına getirir. Evde çok sayıda mesleki ve diğer kitapların yer aldığı bir kitaplık vardır. Evin girişinde holün sol tarafında bulunan bir oda; muayenehane ve ecza dolabına çevrilmiştir. Buraya dışarıdan bir kapı açılarak hastalar ve müşteriler bu kapıdan kabul edilir.

Köyden gelen Aziz'i mağazaya götüren Dr. Sait, O'nu tepeden tırnağa yeniler ve eski giysileri de çöpe atar. Köydeki zor yaşam koşulları ve yokluktan; kentteki bu *"rahat yaşam"* ve düzenli olarak haftada 2.5 lira harçlık Aziz'de sok etkisi yapar. Aziz, bu *"rahat yaşam"*ı *"yokluktan varlığa geçiş"* yorumuyla ve motivasiyonla okula başlar. Aziz'deki bir diğer değişiklik, ilk defa sort giymesidir. Ancak Batı'daki şehir yaşamının bu kadar toz-pembe olmadığını Aziz okula başlayınca anlar.

Güdül'de Dr. Sait, Kürdlüğü ve siyasi düşüncelerinden dolayı tepki almaktadır. Aynı tepkiyi yanında kalan ve okula giden üvey kardeş Aziz'de yaşar. İlkokul 3. sınıfta okuyan Aziz zaman zaman okulda diğer öğrencilerden dayak yer. Bunu fark eden Dr.

Sait, Aziz'in kendisini savunmaması, dayak yemesinden oldukça rahatsızdır. Aziz'in dayak yemesinin nedeni, Kürd *"komünist"* Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın üvey kardeşi olmasıdır. Bu konuda Dr. Sait, Aziz'e kendisini, kendi haklarını korumasını ve bu uğurda gerekirse kavga etmesi gerektiğini söyler. Ancak reel durumda pek değişen bir şey yoktur. Yalnız Aziz bir gün teke tek yakaladığı bir çocuğa baskın gelir ve bunu üst katta oturan savcı görür. Savcı durumu Dr. Sait'e anlatır. Dr. Sait bundan hoşnut olur ve bu hoşnutluğunu: *"Aferin Aziz!"* diyerek Aziz ile paylaşır.

Dr. Sait'e en yakın olanlardan biri, Güdül'de dispanserde şoför olarak çalışan Ali'dir. Ali, o dönemde Cemal Gürsel'e küfürden dolayı tutuklanarak hapsedilir. Dr. Sait, Ali ile ilgilenir, ona avukat tutar ve bu sayede Ali'nin bir yıl içinde beraat etmesi sağlanır. Bu ilgi ve yardımdan dolayı Ali ile Dr. Sait arasında bir dostluk oluşur. Şoför Ali'nin eski, üstü çadır bir *"Amerikan Jeep"*i vardır. Dr. Sait daha araba kullanmasını bilmemektedir. Şoför Ali, bu jeep ile Dr. Sait'e araba kullanmasını öğretir.

Güdül'de çalışırken Dr. Sait'in birçok köylüsü, hemşerisi de ziyaret eder. Örneğin, teyze oğlu Kazım Arik, arkadaşı ve köylüsü Yusuf Karagül, köylüsü Kahraman Bulut, Balıkesir Yatılı ve İstanbul'dan arkadaşı Ziya Acar, yine İstanbul'dan arkadaşı ve hemşerisi Ali Yaşar ve yine hemşerisi İbrahim Hakkı Elitok/Metiner gelirler. Bazen kalabalık olunca; evde yer kalmayınca birkaç kişi dispanserde kalır/yatar. Kahraman'ın gelişinde Sait, kendisine getirilen promosyon birkaç düzine çay bardağı, köyde halka dağıtılması için Kahraman'a verir.

Güdül'de bir gün husumetten dolayı bacağından bıçaklanan bir köylü Dr. Sait'e tedavi etmesi için öküz getirir. Köylü, öküzün kendisi için çok önemli olduğunu, geride kalan tek öküz ile tarla süremeyeceğini, ilçede veteriner olmadığı için öküzüne bakmasını ister. Dr. Sait, bir köylüye bakar, döner birde öküze bakar ve öküze bakmaya razı olur. Bıçak yarası henüz efekte olmamıştır. Lokal anestezi yaparak yaranın çevresini tıraş edip dezenfekte ettikten sonra yarayı temizleyen Dr. Sait, yarayı dikerek üzerine pensillin tozu döker, birde kas içi bir antibiyotik yapar ve her gün yapılmak üzere beş adette iğne vererek, yaranın iyileştikten sonra dikişlerin nasıl alınacağını köylüye tembih ederek gönderir.

Yirmi gün sonra aile sabah kalkmış kahvaltı etmektedirler. Masada sıcak ekmek vardır, Dr. Sait'in canı *"ronunî"* (tereyağlı ekmek) çeker; sıcak ekmeğin üzerine tereyağı sürüp yemek ister, ancak tereyağı evde bitmiştir. O sırada kapı çalınır. Sait kalkıp kapıyı açar, kapıda öküzün sahibi köylü vardır. Köylü, Doktorun ellerine sarılarak, öküzünün iyileştiğini, beraberinde getirdiği tereyağı, yoğurt, ve yumurtayı verip, teşekkür ederek ilçenin pazarına gider.

Gemerek Hükümet Tabipliği

Güdül'de kalmak istemeyen Dr. Sait, asaleti tasdik olunduktan sonra tayin ister. 1962 yılı sonbaharında tayini Gemerek'e çıkan Dr. Sait, eşyalarını bir kamyona yükleyerek; kendisi, eşi İsmet, oğlu Dârâ ve Aziz şoför mahallinde Gemerek'e giderler.

Dr. Sait, burada da düşüncelerinden ve etnik kimliğinden dolayı tepki alır. Ayrıca burada yerli bir tabip daha vardır ve bu meslektaşı ile anlaşamayan Dr. Sait buradan da ayrılmak niyetindedir.

Bu dönemde Dr. Yusuf Azizoğlu, 9. İnönü Hükümeti'nde Sağlık Bakanı'dır. Tayin için Dr. Y. Azizoğlu'na giden Dr. Sait, kendini tanıttıktan sonra (*"49'lar"*dan kendisini tanıyor/biliyor) isteğini söyler. Dr. Y. Azizoğlu nereye isterse kendisini göndereceğini belirtir. Önce Kula ve Cihanbeyli düşünülür, ancak sonra Yunak'a karar kılınır. Böylece Dr. Sait, Konya İli, *"Yunak İlçesi Devlet Hastanesi"*ne *"Başhekim"* olarak atanır.

Yunak'ta *"Başhekim"*lik ve Serbest Doktorluk

Aslında Yunak memurlar açısından da bir sürgün yeridir. Ancak Dr. Sait kendi isteği ile buraya gelmiştir ve geliş nedeni burada yaşayan bir Kürd topluluğun olmasıdır. Buradaki Kürdler, ilçeye gelen her memuru oluşturdukları bir heyet ile *"hoş geldin ziyareti"* yaparlar. Dr. Sait, Yunak'ta göreve başladığında da Kürdler tarafında ziyaret edilir. Dr. Sait bundan çok memnun olur, zira aradığı ayağına gelmiştir. Bu görüşmede Yunak'ın bir sürgün yeri olduğunu belirten Kürdler, Dr. Sait'e buraya gelen Kürd Hâkim Kara Mithat'tan bahsederler. Bekâr ve pavyon müptelası olan, rakıya kahve ile toz şekerini meze yapan Kara Mithat bu özellikleriyle bölgede *"nam"* salmıştır.

Gelen heyetin içinde Yunak'ta nakliyat işi yapan maddi durumu iyi olan Kürd Osman Ağa(Osman Yüksel)'da vardır. Sonrasında Osman Ağa, sık sık Dr. Sait'i ziyaret ederek sohbet eder ve bir ihtiyacının olup olmadığını sorar. Ayrıca Yunak Belediye Başkanı Mustafa Erşan adında bir Kürd'dür ve Dr. Sait ile arası oldukça iyidir.

Gelişen ilişkiler ile Doktor lokalde de Kürdler ile bir araya gelir. Lokalde Kürdlerin briç, poker oynadığını gören Dr. Sait onların bilmediği, Dersim'de oynanan *"Oşgin/uçgun"* oyununu öğretir. Yunaklı Kürdler bu oyunu oldukça severler ve *"uçgun"* en çok oynadıkları oyun olur. Günümüzde Yunak'ta revaçta olan bu oyun için Kürdler: *"Doktorun oyunu"* derler.

Kürdlerle tanışan ve sonrasında iyi ilişkiler kuran, bu ilişkileri geliştiren Dr. Sait, bunların kendi aralarında Kürtçe konuşmamaları ve Kürdlük bilincinin olmayışından rahatsızdır ve bu konuda bir şeyler yapmak düşüncesindedir.

Kısa bir süre içinde bu düşüncelerini uygulamaya koyan Dr. Sait, her hafta cumartesi veya pazar günü Kürdler için toplantılar yapar. Yirmi kişinin bir araya geldiği ve geleneksel hale gelen bu toplantılarda Dr. Sait'in hazırladığı yazı, broşür dağıtılır. Sonra sözü alan Dr. Sait, onlara kendi tarihlerini öğrenmeleri gerektiğini belirterek; Kürdler, Kürd

dili, Kürd tarihi konularında seminer tarzında sunumlar yapar. Kürd isyanlarını, buradaki Kürdlerin nasıl ve niye buraya gönderildiklerini, Osmanlı ile Cumhuriyet döneminde Kürdlerin nasıl katledildiğini, sürgüne gönderildiğini ve böylece Kürdlerin haklarının ellerinden alındığını, Kürdlerin bu haklarını bir şekilde almaları gerektiğini anlatan Dr. Sait, son olarak kendisine sorulan soruları cevaplar. Yunaklı Kürdler bu toplantıları: *"Doktor Sait'in dersleri"* olarak tanımlar ve *"Bu dersler bizi uyandırdı."* derler.

Dr. Sait'in bu çalışmaları sadece Yunak ile sınırlı değildir, Cihanbeyli'ye gider buradaki Kürdler ile de görüşür. Ayrıca *"Land Rover"* bir jeepi olan Abdi Yüksel adlı bir Yunaklı Kürd ile Cihanbeyli'deki Kürd aşiretlerini araştırmaya gider. Dr. Sait, bu çalışmalar çerçevesinde Yunak'taki Kürdlere dağıtılmak üzere bazı kitap ve broşürler getirir. Bunlar arasında Musa Anter'ın *"Kımıl"* çalışması da vardır.

Türkçe öğretmeni öğrencilerden okul kütüphanesine konulması için kitap ister. Aziz'de abisi Dr. Sait'e sormadan onun kitap odasına girerek orada çok sayıda bulunan *"Kımıl"* kitabından bir tane alarak, kitabı incelemeden götürüp öğretmene verir. Birkaç gün sonra öğretmen Aziz'i çağırır: *"Sen bu kitabı nereden aldın?"* diye sorar. Aziz, öğretmenin neden sorduğunu bilmeden abisinden habersiz aldığı çekincesiyle: *"Kitapçıdan parayla aldım."* der.

Kısa zamanda Yunak'ta sayılan, sevilen Dr. Sait, burada muayenehane ve ecza dolabı açar; ayrıca ilçede diş hekimi olmadığından diş çekimlerini de yapmaktadır. Yunak o dönemde küçük bir yer olmasına rağmen *"Sağlık Merkezi"* adı altında bir devlet hastanesi ve ayrıca bir sağlık ocağı vardır. Ancak hastanede röntgen cihazı da yoktur. Acil ve ağır hastalar gerektiğinde özel arabalarla Akşehir ve Konya'ya; röntgen gerektiğinde de ise hastalar Ankara veya Konya'ya gönderilir. Buralara de gidip gelmek ise zahmetli bir iştir. Hatta bir seferinde Dr. Sait, ambulans ile Ankara'ya hasta götürürken trafik kazasında ayağı kırılır.

Halkın Dr. Sait'e: *"Yahu Doktor! Bizi niye Konya veya Ankara'ya gönderiyorsun? Sen al bu aynayı(cihazı), bizde rahat edelim, sende..."* Dr. Sait ise röntgen cihazının çok para olduğunu, kendisinin bu kadar parasının olmadığını söyleyince, Yunaklı Kürdler: *"Ayıptır doktor, şöyle kaç paradır, parasını biz verelim."* derler.

Röntgen cihazı alımı doktorun kafasına yatmıştır. Ankara ve İstanbul'dan fiyat araştırması yapar. Bir hafta sonra Osman Ağa, Dr. Sait'in yanına gelerek içinde para olan bir zarf verir. Dr. Sait: *"Bu nedir?"* diye sorar, Osman Ağa: *"İşte aynanın parası... Git al!"*, Dr. Sait: *"Parayı ancak borç olarak alabilirim."* deyince, Osman Ağa: *"Bırak Doktor ne borcu, biz Yunak Kürdleri kendi aramızda para topladık. Bu borç morç değildir."* der. Dr. Sait bu parayla gidip bir röntgen cihazı alır ve hemen sonrasında röntgen kullanma sertifikası edinir.

Röntgen cihazı iyi bir reklam aracı olur. Bütün Yunak çevresinde tek röntgen cihazı olması dolayısıyla burası hastalar için artık kolaylık ve rahatlık sağlar. İş yoğunluğundan dolayı Dr. Sait, liseden mezun olmuş halen çalışmayan Nurettin'i kendisine yardımcı olması için yanına alır. Nurettin gelen hastaları takip eder, ecza dolabına

bakar, enjeksiyon ve pansuman yapmasını öğrenir.

Dr. Sait, 1963 sonbaharında Nurettin ayrılınca onun yerine misayivi Süleyman Toptaş'ı getirir. Ecza dolabı ve hasta kayıtlarına Süleyman bakar. İşlerin çokluğundan dolayı o sene ecza dolabına Akşehirli Hüseyin Ertek kalfa olarak alınır. Süleyman Toptaş, daha sonra Dr. Sait'ten öğrendikleri ile yıllarca Civrak ve çevre köylerde *"ampirik hekim"*lik yapar.

İşlerinin iyi olması sonucu Yunak'ta iyi para kazanan Dr. Sait, ilk arabasını da burada alır. Yunak'ta 42 AT 798 plakalı bir *"kaplumbağa"* Wolksvagen alır. Ancak henüz ehliyet almamıştır ve arabayı ehliyetsiz kullanmaktadır. Bu arabayla Kurban Bayramı'nda Tunçbilek'teki kız kardeşini giden Dr. Sait, hep beraber piknik yaparlar.

Daha sonra bu arabayı satan Dr. Sait, yeni bir araba almak için İstanbul'a gider. İstanbul'da taksicilik yapan Melkîşli *"Hüseyin Şoför"*e *("Hüseyin Ateş")* uğrayan Dr. Sait: *"Hüseyin Amca, sen arabadan anlarsın, Kurtuluş'ta tramvayın son durağında bir garajda ki arabalara bir bakalım. Oradan bir araba almak istiyorum."* diyerek, Hüseyin Amca'yı alarak arabalara bakmaya gider. Hüseyin Amca, burada 34 FS 3.. plakalı bir Ford Taunus beğenir ve bu araba alınır. Ancak Dr. Sait'in ehliyeti olmadığı için arabayı Yunak'a Hüseyin Amca götürür. Dr. Sait'in araba kullandığı halde ehliyet almamasının nedeni, söz konusu bulunduğu yerlerde ehliyetin rüşvetle alınmasıdır. Kendi deyimiyle: *"Ben, Ankara'da parayla ehliyet almayacağım. Konya'ya (Yunak) gittiğimde para vermeden ehliyeti alırım."* Ve öyle de yapar.

Dr. Sait, Yunak'ta iken bir gün 30 yaşlarında Beser adında bir kadın hasta getirilir. Kadının yanında eşi ve iki çocuğu vardır. Dr. Sait kadını muayene ettikten sonra, bronşit tanısıyla reçetesini yazar. Kadının eşi Roman'dır, kadın ve iki çocuğu ise esmer değildirler, yani beyaz tenlidirler ve fenotip olarak Romanlara benzemezler. Dr. Sait Roman eşe; kadının ve çocuklara Romanlara benzemediğini: *"Bu kadın sizden değil mi?"* diye sorar.

Roman eş, Beser kadının hikayesini anlatır: *"Biz tren istasyonun yanında ki arazide konaklamıştık. 1938'de bir gün beş-altı yaşlarında bir kız çocuğu ağlayarak ve bilmediğimiz bir dilden bir şeyler söyleyerek bize doğru geldiğini gördük. Aramızda bazıları biraz Kürtçe biliyorlardı. Onların kızla konuşması sonucunda kızın adının Besê olduğunu ve bir saat önce trenle Batı'ya sevk edilen Dersimli sürgünlerden olduğunu anladık. Kızı aldık tren istasyonuna geldik ve durumu tren istasyon şefine aktardık, şef: 'Boş verin, kız sizin yanınızda kalsın!' diyence kızı alıp geri getirdik ve kız bizim yanında kaldı."*

Meğerki Dersimli sürgünleri taşıyan tren, Yunak istasyonunda kısa süreli bir ihtiyaç molası vermiştir ve alel acele askerlerin insanları trene bindirmeleri sonrasında beş-altı yaşlarındaki kız çocuğu da istasyonda kalmıştır. Bir süre sonra Dr. Sait, Beser'i ziyaret etmek için Romanların bulunduğu yere gider, ancak Romanlar oradan gitmişlerdir. Dr. Sait bir kez daha Dersimlerin katledilmesini, sürgününü, kadınların/kızların askerin eline geçmemesi için kayalardan kendilerini atmalarını, bazı kız çocuklarının subaylara *"besleme"* olarak verildiklerini ve Dersimli Kürdlerin Anatolia'ya nasıl dağı-

uldıkları ve nasıl asimilasyona tabii tutulduklarını, Dersim'in nasıl tarumar edildiğini düşünür ve düşündüklerini bir zaman sonra yazdığı *"Kürt Halk Hareketleri"* adlı çalışmasında ki Dersim bölümünde yazıya döker.

Yunak'ta hastanede çalışan Sağlık Memuru Ahmet alkol/kolonya müptelasıdır. Normal içki bulamadığı zaman hastanede bulunan kolonyaları içmektedir. Ahmet hastaların kolonyalarını içer, hasta sahiplerinden kolonya ister. Bu konuda hastalardan defalarca şikayet gelir ve bu konu ayyuka çıkmıştır. Başhekim olan Dr. Sait, sağlık memurunu yanına çağırarak durumu anlatır, bu tür şikayetlerin olduğunu, işlem yapmayacağını ancak kendisinin tedavi olmasını ister/söyler. Ancak Ahmet ne tedavi olur ne de kolonya içmekten vazgeçer. Birkaç uyarıya rağmen sonuç alamayan Dr. Sait, Ziya Paşa'ya uyarak: *"Nüsh ile uslanmayanı etmeli tekdir, tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir."* çaresine başvurur.

İlçede arzuhalcilik yapan, *"köy katibi"* denilen Mehmet Ali Ural yaşlıdır. Mehmet Ali Amca'nın üçayaklı bir fotoğraf çekme makinesi vardır. Hem fotoğraf çeken, hem de arzuhalcilik yapan Mehmet Ali Amca çaplıdır. Başında üç evlilik geçen ve 4. evliliğini genç bir kadınla yapan Mehmet Ali Amca, Dr. Sait'e gider ve ıkına sıkıla derdini anlatır. Dr. Sait derdine deva ilacı yazar: *"Mehmet Amca bu ilaçlar tehlikelidir, sana bunu yazıyorum ama dikkatli kulan!"* diye tembih eder. Mehmet Ali Amca netice alır ki, sonrasında Dr. Sait'in daimi müşterisi haline gelir.

İstanbul'daki üniversite yaşamından sonra Dr. Sait'in görev yerlerinin Güdül, Gemerek ve Yunak olması dolayısıyla bu dönemde Ankara siyasi çalışma ve faaliyetlerin merkezi olur, ancak İstanbul ile de ilişkisini kesmemiştir.

Gerek Yön çevresinin ve gerekse siyasi olarak TİP Genel Merkezi'nin Ankara'da oluşu Dr. Sait için olumludur. Bu dönemde Dr. Sait, Ankara'daki sol çevreyle ilişki halindedir. Her ay Ankara'ya programlı olarak gelen Dr. Sait eşi, oğlu ve üvey kardeşi Aziz'i, Ankara'daki hemşerilerin evine bıraktıktan sonra Yön, TİP ve Kürd unsurlarla görüşmelerde bulunur.

Yön ve TİP yöneticileri de Dr. Sait'in geldiği tarihi bildiklerinden programlarını ona göre ayarlarlar. Örneğin TİP yöneticileri Sadun Eren, Mehmet Ali Aybar ve Behice Boran, randevularını Dr. Sait'in gelişine göre yaparlar. Ankara'daki hemşerilerine ve *"Tunceli Kültür Derneği"*ne de uğrayan Dr. Sait görüşme ve sohbetler de bulunur.

Ankara'ya gelişinin birinde Dr. Sait, Hüseyin Yıldız ile beraber Kırıkkale'de bir maden sanayi kurumunda müdür olan Xozatlı*("Hozat")* Erol Bey'i ziyaret eder. Erol Bey, Kemalist, üniter devlete bağlı, onu savunan Dersimli bir TC bürokratıdır. Doktor bürokraside bu tür Dersimlilerin olduğunun farkındadır ve bunlarla konuşup, tartışıp ikna etme, dönüştürme düşüncesindedir. Dr. Sait'in, Müdür Erol Bey ile görüşmesinin nedeni budur. Erol Bey ile epeyi konuşan Dr. Sait, ancak Müdür Bey'in üslubu sertleştirip: *"Sen Türkiye'yi bölmek istiyorsun!"* demesi üzerine konuşmayı bitirip, Ankara'ya döner.

Yine bir Ankara gelişinde yine Hüseyin Yıldız ile *"Tunceli"* derneğine uğrayan Dr. Sait, orada bulunan Fethi Ülkü, Hasan Dirbaş, Emin Ali Dizdaroğlu, Kahraman Aytaç

ile görüşür, sohbet ederler. Gündemde olan Dr. Yusuf Azizoğlu ile Hıfzı Oğuz Bekata'nın tartışmaları konu olunca, Fethi Ülkü: *"Azizoğlu bu konuda haksızdır. Ülkemiz hassas bir dönemden geçiyor. Azizoğlu çıksın kürsüde desin ki: 'Ben Türküm!' ne olur ki.'"* deyince, Dr. Sait: *"Azizoğlu mecliste onu derse, onu oraya gönderen kişilere haksızlık yapmış olur."* Durumun gerginleşmesi üzerine Fethi; *"Düşüncelerine saygı duyuyorum."* diyerek tartışmayı kapatır.

Sonra orada bulunanlardan biri 1961 seçimlerinde Hasan Ünlü ile Fethi Ülkü arasında geçen bir olayı anlatır:

1961 seçimlerinde *"Tunceli"*de CHP'de iki aday adayı vardır: Av. Hasan Ünlü ve Fethi Ülkü. İkisi arasında önseçim yapılacaktır. Bu konuda Mazgêrd belirleyici olacaktır ve orada da Av. H. Ünlü'yü destekleyen bir hayli Şadilli delege vardır. Av. H. Ünlü, seçim günü köylerde bulunan tüm Şadilli delegeleri de Mazgêrd'e gelmelerini sağlamıştır. Bir Şadilli delege Karapınar mevkinde eşeğini bir ağaca bağlayarak oy kullanmaya gelir. Ancak o sırada eşeğinin ipini çözüp gittiği haberi gelince, Şadilli delege oyu-moyu bırakıp eşeğinin peşine gider. Av. H. Ünlü, delegeyi bekler, ancak adam gecikince arkasından bir Şadilli delege daha gönderilir. Giden de gelmez ve önseçimi bir oy farkla F. Ülkü kazanır.

Bir yıl sonra milletvekili olan Fethi Ülkü, Mazgêrd'de *"Çoban Baba"*yi[42] ziyarete gider. Hasan Demir, bu olayı hatırlatarak F. Ülkü'ye takılır: *"Sayın milletvekilim, ben senin yerinde olsam Şadilinin eşeğini ziyaret eder, onun nalını, mıhını ve yemini temin ederim. Zira o eşek senin kazanmanı sağladı. Eğer o iki Şadilli delege oy kullansaydı, seçimi bir oy farkla sen kaybederdin."* Ortamı oldukça yumuşatan bu anlatımla oradakiler gülerken, Dr. Sait'de yine o meşhur kahkasını atar.

Ankara'ya gelişinde uğradığı ve görüştüğü kişilerden biride köylüsü ve arkadaşı Yusuf Karagül'dür. Yusuf ile *"Hergele Meydanı"*nda yeni açılan *"Bursa İskender"* kebabçısına giden Dr. Sait, daha sonraları belki de kilo alacağı endişesiyle, TİPlilerin gittiği *"Rüyam Lokantası"*na gider.

Bir seferinde yine Dr. Sait, Y. Karagül ile birlikte TİP milletvekili Dr. Tarık Ziya Ekinci'nin evine giderler. Evde aralarında başka milletvekillerinde olduğu beş-altı kişi vardır. Konuşulan konu: *"Türkiye'de Toprak Reformu"*dur. Uzun konuşma ve tartışmalardan sonra Dr. Sait ve Yusuf'un evde ayrıldıklarında saat sabahın beşidir. İkili biraz yürüdükten sonra bir duvarın üzerinde otururlar ve Dr. Sait: *"Yusuf, yorgunum! Konuştuklarımız ve tartıştıklarımız hakkındaki fikrin nedir? Seni dinlemek istiyorum"* der. Yusuf: *"Kekê! Kızacaksın, ama yine de fikrimi şöyleyeyim. Bu kadar bilgi birikimine sahip sizler sabaha kadar konuşup tartıştınız. Sonuçta birincisi bir fikir birliğine varamadınız, ikincisi toprağı olmayan Tunceli'de toprak reformu yaptınız."* Yusuf'un beklediği gibi Doktor kızarak: *"Senin uykun var, konuşmaları iyi dinlememişsin!"* diyerek kaldığı Sıhhıye'deki otele gider.

Diğer gün öğleye doğru tekrar Y. Karagül'ün çalıştığı daireye giden Dr. Sait,

42- Mazgêrd'de bir ziyaret.

Yusuf'u alarak yemeğe gider. Yemekte Dr. Sait: *"Yusuf, galiba haklısın. Lafla çok zaman kaybediyoruz. Bir an önce bir şeyler yapmak lazım."* der.

Y. Karagül'de zaman zaman Doktorun görev yaptığı yerlere gider. Y. Karagül yerel kültür açısından iyidir, çoğu Dersim ağıtlarını/ezgilerini ezbere bilir ve söyler. Dr. Sait yeni araba kulanmayı öğrenmektedir. Bu merakla Doktor, Yusuf ile beraber araba gezileri yapar. Her seferinde arabada beraber veya çoğunlukla Yusuf'a Dersim ağıtlarını söyletir. Bu ağıtların içinde *"Hewaê Cuxure"* mutlaka yer alırdı. Bunun dışında Doktor, Yusuf'tan Memo Qol, Silo Sur, Civê Kejî, Uso Mozik gibi eski Dersim silahşorleri hakkında bilgi, bunlar ile ilgili meseleleri anlatmasını ister. Zira bu dönemde *"Memo Qol"* adında bir belgesel roman yazmaktadır.

Yazdıklarını yayınlamak üzere gerekli yerlere bırakan Dr. Sait'in bu gelişlerinde uğradığı yerlerden biri de *"Zafer Çarşısı"*ndaki kitap evleridir. Listesini yaptığı kitapları burada arar, olanları alır, olmayanları ise bir sonraki gelişinde almak üzere sipariş verir.

Dr. Sait'in Mehmet Şerif Fırat'ın *"Doğu İlleri Varto Tarihi"* adlı kitabını ve Fırat'ın öldürülmesini siyasileştirilmesine karşı yazdığı yazılar ve bu konuda Atilla Fırat ile yaptığı polemik bazı çevreleri rahatsız eder. Bu dönemde Ankara'da bir sokakta bir grup tarafından tehdit edilir ve saldırıya uğrar.

Dr. Sait, Yunak'ta iken arkadaşı Hıdır Benzer'i; hem Yunak'ta avukatlık yapması hem de evlendirmek amacıyla: *"Hıdır gel bir Kürd kızı sana buldum, gel evlen!"* diye çağırır. Hıdır önce tereddüt eder, ancak sonra Dr. Sait'e güvenerek Yunak'a giderek orada avukatlık yapmaya başlar. Hıdır altı ay içinde Polatlı, Uzunbeyli köyünden Kürd Ziya Özalp'ın kızı Hatice ile nişanlanır ve sonrasında Ankara'da düğünü yapılır. Düğünde Nurettin Dadaloğlu'da çalıp söyler. Evlendikten sonrada H. Benzer, Yunak'ta serbest avukat olarak çalışmaya devam eder.

Dr. Yusuf Azizoğlu'nun bakanlığı kaybetmesnden sonra *"Yunak Devlet Hastanesi"*nde *"Başhekim"* olan Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın tayini çıkar. Bunun üzerine Dr. Sait istifa ederek Yunak'ta serbest çalışmaya başlar. Görevine son verilmesi üzerine lojmandan çıkarak *"Yeni Mahalle"*de bir ev kıralar. Askere gideceği 1965 yılına kadar Yunak'ta kalan Dr. Sait'in burada bir kızı olur. Adını *"Ruken"* koyduğu kızının doğumunda ebenin geç kalması üzerine doğumu kendisi yaptırır.

Askerlik

Nisan 1965 yılında askere giden Dr. Sait, İzmir'de dört ay temel eğitim görür. Burada çıkan bir yangını söndürme çalışmasında ayağı yanan Dr. Sait tedavi olduktan sonra bir süre ayağı sargılı olarak kalır. Bu eğitimi tamamlayan Dr. Sait sonra, *"Isparta Er Eğitim Tugayı"*nda *"Tabib Asteğmen"* olarak askerliğine devam eder.

Bir gün Asteğmen Dr. Sait, Tugay'da voleybol oynarken, orada askeriyeye iş yapan bir muteahhidin inşaat işlerinde çalışan Musa adındaki bir işçi oyunu seyretmektedir. Oyundan birisinin çıkmasıyla yerine işçi Musa girer. Oyun sırasında Musa ile tanışan

Dr. Sait, onun 38 Dersim sürgünü olduğunu öğrenir. Oyun sonrasında Musa, Dr. Sait'e Isparta'daki 38 Dersim sürgünlerinden bahseder ve onların bir araya geldikleri *"Erzurum Çayevi"*nin yerini tarif eder.

Dr. Sait, bir gün Isparta'da caddede yürürken kendi aralarında Kırmancça/Dimilki konuşan, şakalaşan birkaç kişi ile karşılaşır. İlgisini çeken bu kişiler ile tanışan Dr. Sait, bunların da 38 Dersim sürgünleri ve Isparta'da başkaca da Dersim sürgünleri olduğunu; Pulêmurîye'den 38'de getirilen 20 hane/aile Isparta merkez ile ilçelere bağlı köylere dağıtıldığını öğrenir. Dersimlilerin izini bulan Dr. Sait gidip söz konusu kıraathaneyi bulur ve Dersim sürgünleriyle görüşür. Bu gidişlerin sıklaşması ve eve geç gelinmesi evde huzursuzluğa neden olur.

Isparta'da kaldığı evin bir odasını muayenehane olarak kullanan Dr. Sait, burada birkaç hastası biriktiğinde eşi İsmet, Tugay'a telefon ederek Dr. Sait'i çağırır. Dr. Sait gelip hastalara baktıktan sonra tekrar işine döner.

Dr. Sait, Tugay'da beraber çalıştığı Aydınlı asteğmen doktor ile iyi anlaşmaktadır. Dr. Sait özel hastalarını muayeneye gittiğinde onu *"idare"* eder. Bazen hafta sonları beraber pikniğe de giderler ve pikniklerde Dr. Sait bazen çiğ köftede yapar.

1965 Ekim ayında bir akşam ailece sinemaya giderler. Doktor evin/ muayenehanenin kapısına şu sinemadayız diye kağıt asar. Filmin sonuna doğru sinemaya bir hasta sahibi gelir ve Doktora, annesinin hasta olduğunu, mümkünse bir an önce gelip bakmasını ister. Hastaya bakmaya giden Dr. Sait, ağrılardan dolayı inleyen yaşlı kadını muayene eder ve bir iğne yapar. İğne yapınca kadının ağrıları diner ve kadın rahatlar. Kadının oğlu para vermek ister ancak Sait ailenin fakir olduğunu görünce parayı almaz ve kadının oğluna: *"Senden para almayacağım, ancak annenin durumu iyi değildir, bir yere de götürmene gerek yok, birkaç gün içinde ölebilir. Yalnız sonucu bana bildir."* der. Diğer gün yaşlı kadının öldüğü haberi gelir.

Kendi deyimiyle *"Kırma"* Köy Enstitüsü mezunu olan Sabrı öğretmen, Isparta'nın Saray Köyü'nde öğretmenlik yapmaktadır ve gözünden rahatsızdır. Bir kaç doktora gider, ancak bir netice alamaz. Netice alınmamasından dolayı kanser şüphesi vardır. Sabri öğretmen, Isparta'da Dr. Sait'in adını duyar. Dr. Sait, Isparta'da askeri doktordur ve zaman zaman bu köyden geçerek Torosların eteğinde bulunan bir karakolda onbaşı olan/askerlik yapan *"Nazımiye"*li hemşerisini ziyarete gider. Dr. Sait bu gidiş gelişlerinde bu köye de uğrayıp kıraathanede çay içer. Bu molaların birinde Sabri öğretmen, rahatsızlığını Dr. Sait'e anlatır. Doktor, Sabri öğretmene muayenehaneye gelmesini söyler. Sabri öğretmen diğer gün Dr. Sait'e gider, derdini anlatır ve endişesini dille getirir. Dr. Sait, Sabri öğretmeni muayene ettikten sonra bir reçete yazar ve durumu anlatır; rahatsızlık gözyaşı kanalında olan bir apseden meydana gelmektedir, verilen ilaçların durumu geçici olarak düzelteceğini ancak kesin çözüm için bir hastanede cerrahi yolla apsenin alınması gerektiğini belirtir. Sabri öğretmenin endişesi içinse; olayın kanser olmadığını söyleyen Dr. Sait yerinden kalkıp duvarda asılı olan diplomasını alarak: *"Eğer senin bu rahatsızlığın kanser ise ben bu diplomayı çöpe atarım."* der. Sonrasında

yazılan ilaçlar ile rahatlayan Sabri öğretmen daha sonra *"Haydarpaşa Numune Hastanesi"*nde ameliyat olup iyileşir. Sabri öğretmen sonra Isparta'dan İzmir'e taşınır ve oradan gelip Dr. Sait'i Isparta'da ziyaret eder.

Sabri öğretmen, yıllar sonra; 2000 yılında İzmir'de sık sık bir mimar arkadaşının bürosuna uğrar. Orada Azize adında bir kız çalışmaktadır. Sabri öğretmen, bu gelişlerinde Azize ile yaptığı sohbetlerde Azize'nin Dersimli olduğunu öğrenir. Yine yapılan bir sohbette Sabri öğretmen, Azize'ye, *"Tunceli"*nin neresinden olduğunu sorar. Azize: *"Nazimiye"* deyince, Sabri öğretmen Dr. Sait'ten bahseder ve Azize'ye Dr. Sait Kırmızıtoprak'ı tanıyıp tanımadığını sorar. Azize, Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın dayısı olduğunu söyleyince Sabri öğretmen dünyanın bazen ne kadar küçüldüğünü belirterek Dr. Sait'i yad eder ve O'nunla olan anekdotu anlattıktan sonra Doktoru merak eder. Azize, Dr. Sait'in Isparta'dan sonraki hikâyesini anlatınca Sabri öğretmenin, Dr. Sait'in öldürülmesi konusunda yaptığı yorum manidardır: *"Dr. Sait insan sevgisinden dolayı öldürülmüştür."*

Asteğmen Dr. Sait Kırmızıtoprak, (erata iyi davranmasından dolayı) teğmen olduğunda erat kendi aralarında para toplayarak kendisine altın yıldız alır. Doktor olması itibarıyla mesleki uğraş alanı insan olan Dr. Sait; mevki, statü, para ve itibardan önce kişinin insanî yapısını değer ölçüsü olarak görür. Diğer yandan bir Marksist olarak Dr. Sait, toplumda haksızlığa uğrayan, sömürülen, ezilen kesimlerin yanında olur, onlara yardım eder, onların sorunlarını çözmeye çalışır ve onların haklarını aramak noktasında yardımda bulunur. Bu özellik veya özellikler O'nun aynı zamanda devrimci olma gereğidir. Gerek Sabri öğretmenin yorumu, gerek erata karşı olan tutumu, Dr. Sait'in bu devrimci özelliğinden kaynaklanır.

1960 Darbesi Sonrasında Türkiye/Türk Solu ve Kürdler

1960 öncesi ve Darbe sonrasında Kürdler açısından değişen bir şey yoktur. Devletin Kürdlere karşı algısında bir değişiklik söz konusu değildir. 1960 Darbesi'nden hemen sonra, 1 Haziran 1960 tarihinde yaşları 14 ile 70 arasında değişen çoğu Kürd olan toprak ağası, aşiret reisi, şeyh 485 kişi yıkıcı faaliyetlerde bulunmak suçlamasıyla tutuklanır ve Sâwas *"Kabakyazı"*da *"5. Er Eğitim Tugayı"*nda askeri garnizon içindeki kampta dokuz ay tutulurlar. 1961 Eylül ayında Güney Kürdistan'da başlayan ve yükselen Kürd Milli Hareketi'nin Kuzey Kürdistan'a yansımasından korkan devlet yöneticileri bir önlem olarak böyle bir uygulamada bulunmuşlardır.

Hacı Said Ensarioğlu'na göre, Sêwas Kampı'ndan sonra sürgüne gönderilen *"55 Ağa"*nın ölüm emri, Cemal Gürsel tarafından engellenmiştir. Bu olaya o zaman 14 yaşında olan Abdullah Fırat'da değinir, A. Fırat: *"Talimat geldi dediler, birçok kişiyi kurşuna dizecekler."* der.

17 Ekim 1960 tarihinde 2510 No'lu yasaya (iskân yasası) ek olarak 105 No'lu yasa

kabul edilir. Bu yasaya göre *"rejim tarafından uygun görülmeyen Kürt aileleri kendi bölgelerinden, Türkiye'nin başka bölgelerine zorla"* gönderilebilecekler. Bu yasa ile Aralık 1961'de *"55 Kürt Ağa"* Anatolia vilayetlerine (Antalya, İzmir, Burdur, Muğla, Afyon, Isparta, Manisa, Çorum ve Denizli) sürgün/mecburî iskân edilir. Yasanın neden çıkarıldığı konusunda ise: *"Sosyal birtakım reformları yapabilmek, Ortaçağ'ın Türkiye'de yaşayan düzenini yıkmak, ağalık ve şeyhlik gibi müesseseleri yok etmek..., vatandaşın sömürülmesine engel olmak gayesiyle bu kanun çıkarılmıştır."* denir. Uygulama konusunda ise: *"Tasarı kanunlaşınca dine ve yabancı ideolojilere dayanarak tesiri altında bulunanlara baskı yapanlar bulundukları yerlerden başka yerlerde iskâna mecbur edileceklerdir. Bu suçtan dolayı mahkum olacakların dördüncü dereceye kadar kan ve sıhri hısımları da mecburi iskâna tabii tutulacaklardır."*

Kanun hükümlerine göre bu şahısların çıkarıldıkları bölgelerdeki gayrimenkulleri mahalli mülkiye amirlerince tasfiye edilecek kendilerine de diğer bölgelerde ev, arazi veya sermaye verilecektir." (Çiçek, 2010: 26) denir.

1960 Darbesi öncesinde Genelkurmay Başkanı olan Ragıp Gümüşpala, darbe ile tasfiye/emekli edildikten sonra 19 Ekim 1960 Öncü gazetesinde şunları yazar: *"Şark'ta ağa, bey, şeyh denilen 35-40 kadar köye sahip kişiler, derebeylikler hâlâ mevcuttur."*

"Bölgelerinde Türk harfleri ile tedrisata muhaliftirler. Köylüyü her surette baskı altında tutarlar... Köylerimiz Türklüklerine müdriktirler. Kürtlük propagandası sırf derebeyliklerinin devam edebilmesi için şeyh ve beyler tarafından halka yayılmaktadır." (Öncü, 19 Ekim 1960; Çiçek, 2010: 25)

Devletin *"49'lar"*a karşı olan tavrı da değişmemiştir. Kürdler açısından ise 19. yüz yıldan beri devam eden Kürd entelejantiyesi (özellikle sol) ile diğer Kürd sınıfları arasında kopukluk devam etmektedir. Harbiye'de o dönemde genel olarak tüm Kürdlere yapılan zulüm ve baskı tartışılmaktadır, ancak sol cenah şimdilik bu Kürd sınıflar ile bir bağ kurmuş değildir ve böyle bir girişimleri de yoktur.

Kürd entelijansı arasında milli kimlik, *"49'lar"* arasında, Harbiye sürecinde tartışılmaya başlanmıştır. Bu süreçte bir taraftan; sol ve milliyetçi muhafazakâr Kürd aydınlar arasında ayrışma yaşanırken, diğer taraftan birbirlerini etkilemişlerdir. Sait Elçi ve Ziya Şerefhanoğlu gibi muhafazakâr kişiler, Kürdlerin ayrı örgütlenmesini savunurken, sol Kürd aydınlar ise Türk Solu içinde bu mücadelenin verilmesi gerektiğini savunurlar. Bu ayrışma ve etkileşim daha sonraki süreçte de devam eder. Harbiye sürecinden sonrada Dr. Sait, Türk Solu içinde yer alırken milliyetçi muhafazakâr Kürdler ile ilişkileri devam eder.

O dönemde sol Kürd aydınlarında milli bilinç olmasına rağmen bu bilinç halen düşünce bazındadır, örgütsel düzeye varmış değildir. Örneğin, Ankara'daki Kürd üniversite öğrencileri 1958(?) yılında toplu olarak Newroz'da *"Çubuk Barajı"*na bir piknik gezisi düzenlerler. Aynı dönemde İstanbul'da Sait Kırmızıtoprak'ın katıldığı *"Büyükada"*da böyle bir Newroz kutlaması yapılır.

Bu dönemde sol Kürd aydınlarının büyük bir kısmı *"Türkiye/Türk Solu"*nun içinde yer alır. Bu dönem; TKP*("Türkiye Komünist Partisi")* dışındaki *"sol"*a baktığımızda Türkiye'de sol örgütlenmelerin halen olmadığı bir dönemdir. 1960'lı yıllarda meydana gelen dalga; bütün dünyadaolduğu gibi, Türkiye'de de siyasi gelişmelere neden olur. Sol aydınlar ülke sorunlarıyla ilgileniyor, bu konular ile ilgili düşüncelerini ve çözüm yollarını dile getirirler. Türkiye'deki bu yeni sol düşünce Yön dergisi ile başlar. Türk ve Kürd sol aydınlar, düşüncelerini bu dergide yazarlar.

1960 Darbesi'nin göreceli *"özgürlük"* söylemleri aydın ve entelektüel çevrede de yankısını bulur. Darbeyi olumlu bulan Türkiye aydınları, 1961 seçimlerinden sonra, *"27 Mayıs düşüncesini ve ilkelerini kökleştirme"* amacında olduğunu söyleyerek Yön dergisi etrafında bir araya gelirler.

Yön dergisi, ekonomist ve *"sosyal bilimci"* Doğan Avcıoğlu ile CHP milletvekillerinden Cemil Reşit Eyuboğlu tarafından 20 Aralık 1961 günü, 531 kişinin imzaladığı bir bildiriyle çıkar. Bu bildiride, *"batılılaşma, demokrasi, kültür düzeyinin yükseltilmesi, issizlik ve açlığın önlenmesine"* vurgu yapılır.

Yön dergisinin yayınlanması Türk Solu'nun önemli bir çıkısıdır. Dergi, alt yapıda Kemalizm'in devletçilik ilkesini, üst yapıda ise Batı'yı esas/baz alır. Türk/Türkiye Solu'nu bünyesinde toplayan Yön, Mustafa Kemal Hareketi'ni *"Milli Kurtuluş Savaşı"* olarak görür ve bu hareketin *"emperyalizme ve kapitalizme karşı"* olduğunu savunur. Atatürkçü düşünce ise *"Batılılaşmak"* olarak kabul edilir.

Yön'e göre: *"Türkiye'de halen işçi sınıfı olmadığından mücadele; milli burjuvazinin, gerici işbirlikçi burjuvaziye, prekapitalist güçlere ve emperyalizme karşı mücadelesidir."*

Radikal bir küçük burjuva hareketi olan Yön, Kürd sorununu *"Doğu Sorunu"* olarak görür. Yön'de yazı yazanlar arasında Doğan Avcıoğlu, Mümtaz Sosyal, Sadun Aren, İlhami Sosyal ve İlhan Selçuk gibi aydınlar vardır. Hareket, Ankara'da *"Sosyalist Kültür Derneği"*ni kurar ve daha sonra da CHP içinde kendini ifade etmeye çalışır. 1967 yılında Yön dergisi yayınına son verir.

Bu dönemde yayınlanan bir başka dergi; Ahmet Hamdi Başar tarafından çıkarılan *"Barış Dünyası"*dır. Dergi her alanda liberalizmi savunan bir düşüncededir.

Düşüncelerini dille getirme fırsatı bulan bu dönem Kürd aydınları, *"Barış Dünyası"* ile Yön'de Kürdler ve Kürdistan'la ilgili yazılar yazarlar. Kürd sol aydınlar ikiye bölünmüş durumdalar. Musa Anter ile Naci Kutlay, *"Barış Dünyası"*nda; Dr. Sait Kırmızıtoprak ile arkadaşları ise Yön'dedirler.

Dr. Sait, Yön'de yazmadan önce stajyer iken yazdığı *"Sağlık Hizmetleri"* başlıklı bir yazısı, 15 Eylül 1961 tarihli *"Forum"* dergisinde yayınlanır. Sait'in, doktor olduktan sonra yayınlanan ilk yazısı 13 Ocak 1962 tarihli *"Vatan"* gazetesinde yayınlanan *"Verem Savaşı Derken"* başlıklı makaledir.

Musa Anter, Kürd dili, Kürd edebiyatı, Kürd filolojisinin araştırılması, Kürtçe

yayın yapılması, Kürtçe radyo yayını, Kürtçe neşriyat gibi konularda yazar. Buna karşı Doğulu 15 genç bir araya gelerek önce bir yemek yer ve sonra Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın hazırladığı *"On Beş Doğulu Genç Barış Dünyası'na Cevap Veriyor."* başlığı altındaki yazıyı yayınlamak üzere Yön'e verilir. *"Doğulu Gençler"* adına yazılan bu yazı Yön'de, Musa Anter'i eleştiren bir yazıdır. Sonrasında Musa Anter ile Dr. Sait Kırmızıtoprak bu iki dergide karşılıklı olarak polemiğe girerler.

Musa Anter, *"Amerikan Yardım Heyeti"*nin Türkiye'de *"Doğu İlleri"*nde kullanılmak üzere bir Kürd lügatı ve alfabesi hazırlanması için finansal kaynak sağlaması üzerine: *"Özel teşebbüs ve sermaye teşvik edilerek bu bölgelerde (Doğu–Güneydoğu) ileri bir sanayi hareketi de yaratabilir. Sermayenin hatta ecnebi sermayenin güvenle iş görebileceği bir bölge... halkın refaha kavuşması"*nı sağlar, diyerek bu projeyi destekler. (Kırmızıtoprak, *"YÖN"*, 13 Haziran 1962)

Musa Anter'ın yorumunu *"basit, yüzeysel, soyut, oportünist"* olarak gören Dr. Sait, Kürd sorununu ideolojik ve sınıfsal olarak ortaya koyar: *"Uluslararası sömürgeci sermayenin ve özel sermayenin, gerek kendi yurdu gerekse sömürge ülkelerde olsun gideceği yerde işbirliği yapmak zorunda olduğu bazı sosyal sınıflar vardır. Amacı ülkenin yerüstü, yer altı kaynaklarını sömürmektir. Bunu çeşitli yollarla yaparlar. 'medeniyet götürüyoruz' 'iş sağlıyoruz'. Bu sermayenin gittiği yerde iki sosyal sınıfı gözüne kestirir, 'toprak ağaları' ve 'din tüccarları'. Bu sınıf, halk üzerinde 'sosyal ve ekonomik baskısı olan tek sınıftır."* (Kırmızıtoprak, *"YÖN"* 13 Haziran, 1962: 12 vd.)

Buna karşılık Musa Anter: *"Bu gün milletimiz ve bilhassa doğulu vatandaşlarımız sınıf ve doktrin mücadelesi yapacak durumda değildir. İstismar edilecek bir şeyleri kalmamıştır. Sadece nefes almak istiyor nefes... Yoksa sizde nefesi, iflahı kesilmiş insanların derdinden anlamıyorsunuz, Yöncüler."* diyerek cevap verir.

Musa Anter, daha sonra o dönemde Dr. Sait ile yaptığı polemiği şöyle değerlendirir: *YÖN dergisinde güya Amerikan düşmanlığı yapılırcasına büyük tepki gösterildi. Sait Kırmızıtoprak öncülüğünde birçok Kürt genci YÖN idaresine giderek Türkiye Hükümeti doğrultusunda Amerika'yı protesto etti. Ben ise, bu hareketi o zamanki basit ve bugüne kadar başarılı olmamış bir Türkiye solculuğu kabul ve bizim Kürt gençlerinin de kandırıldığını Barış Dünyası'nda yazdım. YÖN'ün Ağustos sayısında Sait Kırmızıtoprak, beni ve tüm Barış Dünyası yazarlarını 'burjuva köpekliği' ile suçlayarak hakarette bulundu..."* (Anter, 1962: 182)

Bu dönemde iki dergi cevresinde başlayan Türkiye sol hareketinde bir süre sonra ayrışma başlar. Türkiye'de siyasi rejimi parlamenter mücadeleyle değiştirmeyi amaçlayan TİP*("Türkiye İşçi Partisi")* kurulur. 1961 yılında sendikacılar tarafında kurulan partinin ismi *"İşçi Partisi"* olmasına karşın arkasında güçlü bir işçi desteği yoktur. TİP'nin kurulmasıyla Kürd aydınlarının çoğu TİP içinde yer alırlar veya TİP'ne destek verirler.

11 Kasım 1962'de Beyazıt, *"Beyaz Saray"*ın üst katında Pazar günü, *"Anayasaya Aykırı Kanunların Yürürlükten Kaldırılması ve Hızla Gelişen Faşizm'in Çaresiz Hale*

Getirilmesi" başlığı altında, milletvekilleri, senatörler, üniversite öğretim üyeleri ve öğrencilerin katıldığı bir açık oturum yapılır. Çankın CKMP*("Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi")* İl Başkanı Av. Rauf Çapanoğlu'nun başkanlık yaptığı toplantıda açılış konuşmasını TİP Genel Sekreteri Orhan Arsal yapar. Mehmet Ali Aybar'ın konuşmasından sonra Aziz Nesin konuşur. A. Nesin'in konuşması sırasında dışarıdan davetsiz olarak salona giren 200 kişilik sağcı bir grup aleyhte sloganlar atarak olay çıkarırlar. Olayların bastırılmasından sonra TÖDMF*("Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu")* temsilcisi İbrahim Türk, BİS*("Basın İşçileri Sendikası")* Başkanı İbrahim Güzelce, TİP Ankara İl Başkanı Yunus Koçak, Anayasa'ya aykırı kanunların kaldırılması ve faşizmle mücadele konusu üzerinde konuşmalar yaparlar. Oturuma onur konuğu olarak çağrılan Dr. Sait Kırmızıtoprak'ta konu hakkında bir konuşma yapar. (*"YÖN"* 14 Kasım 1962)

TİP'nin Kuzey Kürdistan'daki örgütlenmesini Kürd solcuları yapar. Kürd entelijansiyesinin çalışmaları sonucunda TİP kısa bir zamanda Kuzey Kürdistan'da önemli bir gelişme sağlar. TİP'nin bölgede siyasal ve ideolojik olarak bir çalışma yapmadan bu başarıyı ulaşmasının altında Kürd sol aydınlarının Kürd milli slogan ve söylemlerine dayanır. TİP yöneticileri ise bu başarının nedenleri konusunda pek fazla idrak sahibi de değiller. Örneğin Mehmet Ali Aybar, TİP Diyarbekir il örgütünü ziyaret etmeye gider. Kapıdan içeri girer girmez, hemen kapının yanında bulunan seccade M. A. Aybar'ın dikkatini çeker: *"Bu nedir?"* diye sorar.

Durumun farkına varan Canıp Yıldırım, orada bulunan Xalo(Dayı) Mehmed'i çağırarak M. A. Aybar ile tanıştırır. Xalo Mehmed, Diyarbekir'de bıçak bilyeciliği yapmaktadır ve *"namazında niyazında"* olan biridir. Diyarbekir TİP İl teşkilatı kurucuları arasında yer alan Xalo Mehmed işini bitirdikten sonra parti binasına gelip saatlerce çalışır.

Bir sosyalist parti binasında seccade bulunması, namaz kılınmasını anlamakta güçlük çeken Prof. M. A. Aybar'a, *"TİP'ne üye olanların çoğunun namaz"* kıldığı, *"bunların içinde mele'lerin"* olduğu ve Kürdlerin neden TİP'ne oy verdikleri anlatılır. Kürd solcuları *"mührü adama basın."* tembihiyle *"Kürd köylüsü de mührü TİP'nin amblemi olan adam"*a basmıştır. Yani *"Kürdlerin TİP'ne ilgisinin ideolojik"* olmadığı, bunun salt nedenin *"Kürd solcularının kullandıkları milli söylemlere dayandığı"* tespitiyle M. A. Aybar Hoca'nın hem namaz kılınıp hem de TİP'li olunmaz önyargısından vazgeçilir. TİP, M. A. Aybar'ın Diyarbekir ziyaretinden sonra Kürd sorunu ile ilgilenmeye başlar.

TİP'de üç grup vardır:

1- Sendikacılar,

2- TKP yanlıları/ *"Sosyalist Aydınlar"* ve

3- Kürdler.

O dönemde Kürdlerin TİP'ne yaptığı katkıya/desteğe rağmen seçimlerde karşılığını almadıklarını, sadece tek Kürd milletvekili olarak Diyarbekir'den Dr. Tarık Ziya Ekinci'nin meclise gittiğini belirten Osman Aydın, bunun *"hamal"*lık olduğunu söyle-

yerek şu örneği verir: 1965 milletvekili seçiminde Diş Hekimi Siverekli Hüseyin Kiraz, Riha*("Urfa")*'dan TİP'den milletvekili adayıdır ve *"Milli Bakiye Sistemi"*yle milletvekili seçilir. Evindeki bütün eşyalarını fakir fukaraya dağıtan H. Kiraz, Ankara'ya gider. Ancak TİP, H. Kiraz'ın kazandığı milletvekiliği hakkını Kocaeli'de aday olan Behice Boran'a verir, yani B. Boran, Riha milletvekili olur ve H. Kiraz eli boş Riha'ya döner.

Keza 1966 senato seçimlerinde Canip Yıldırım, Diyarbekir'den 12 bin oy almasına rağmen onun yerine yine Kocaeli'de iki bin oy alan Fatma Hikmet İşmen senatör olarak Ankara'ya gönderilir.

Kürd entelijasının 1965 seçimlerinde TİP'ni desteklemelerine karşın bunların bir kısmı parti üyesi değildir ve bu kesim TİP'nin Kürdlere bakışını/Kürd politikasını veya politikasızlığını eleştirir. Yani baştan beri Kürdlerin bir kısmı, TİP ile ilişki içinde olmalarına rağmen, bu konuda parti ile farklı düşünmekteler. Parti, *"Türkiye'de Kürt sorunu yoktur."* derken; Kürd aydınlar Kürd sorununa olduğunu söylerler.

Türkiye/Türk Solu arasında yaşanan bu ayrışma üniversite gençliğine de yansır. Üniversitelerdeki sol'da yaşanan ilk ayrışım bölgesel ayrışımdır. Kürd öğrencilerin bir kısmı *"Doğulular"* olarak bir araya gelirlerken, diğer taraftan *"Karadenizliler"* grubu vardır. *"Doğulular"* grubu ilk olarak üniversitelerde bir araya gelen *"solcu Kürdler"*dır. Grubun belirleyici niteliği *"sol"*dur. Yani Kürdleri kapsayan *"Doğulular"* adı içinde, Kürd bilincine sahip olan *"milliyetçi muhafazakar"* Kürdler yoktur. Yani bu iki Kürd cenahı arasında *"49'lar"* ile başlayan ilişki, birbirini tanıma ve kabullenme halen pratiğe yansımamıştır. Örneğin, Dr. Yusuf Azizoğlu ile CHP'li İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata arasındaki *"Kürt-Türk"* kavgasında Riha milletvekili Av. Kemal Badıllı ve Diyarbekir milletvekilli Av. Ali Recai İskenderoğlu'[43] Dr. Y. Azizoğlu'nu desteklerler.

CHP İçişleri Bakanı H. O. Bekata ile Sağlık Bakanı Dr. Y. Azizoğlu arasındaki tartışmanın nedeni söyledir: 1960 Darbesi'yle tutuklu olan Ahmet Zeki Eratamam, cezaevinden *"Haydarpaşa Numune Hastenesi"*ne nakledilirken 14 Eylül 1963'de firar eder. Bunun üzerine 5 Ekim 1963'de H. O. Bekata istifa etmek durumunda kalır. Bu konu ile ilgili olarak Dr. Y. Azizoğlu'da mecliste *"Kürtçü"*lükle suçlanır ve Dr. Y. Azizoğlu'nun mecliste *"Türk"* olduğunu dile getirmesi istenir.

Dr. Y. Azizoğlu yapılan baskılar sonucunda mecliste: *"... Öz ve öz Türk biziz, doğuda yaşayanlardır. Türklüklerinden şüphe edenler Hıfzı Oğuz Bekata gibi devşirmelerdir."* der. Mecliste yapılan bu tartışmalardan sonra 25 Haziran 1962 - 25 Aralık 1963 tarihleri arasında, TC'nin 27. Hükümeti olan 9. İnönü Hükümeti'nde Sağlık Bakanı olan Dr. Y. Azizoğlu, 1963 yılında Koalisyon'un bozulmasıyla bakanlığı kaybeder. Esas itibarıyla Dr. Y. Azizoğlu kendisine yapılan baskılar sonucunda ve dönemin hasasiyeti dolayısıyla reel politika gereği böyle bir söylemde bulunmuştur.

Av. Kemal Badıllı, TBMM'de bu maiyete yaptığı konuşma sonunda: *"Yaşasın*

43- Ali Recai İskender, Çerkez İskender Paşa'nın torununudur.

Türkiye, Yaşasın Türkiyeliler!" cümlesine; yine Av. K. Badıllı'nın TBMM'de *"55 Kürd Ağa"* olayı ile ilgili verdiği çeşitli soru önergelerinde *"Kürd solcu"*ların sesi çıkmaz. Ancak *"muhafazakâr"* kesimden Av K. Badıllı'nın 1965 yılında *"Türkçe İzahlı Kürtçe Grameri - Kurmancî Lehçesi"* adıyla bir Kürdçe gramer hazırlayıp yayınlaması *"solcu Kürdler"*de bir karışıklığa neden olur. Bu *"solcu Kürdler"*in hiç beklemedikleri bir durumdur ve bu durumu nasıl yorumlayıp değerlendirme konusunda kafaları karışıktır. Bazı *"solcu Kürdler", "milliyetçi muhafazakâr Kürdler"* ile ilişkiye geçilmesi düşüncesindeler.

TİP, parlamenter sistemde legal mücadeleyi savunurken, bunların dışında öğrenci gençliğinin/küçük burjuvazinin savunduğu silahlı mücadele; *"solcu Kürdler"* arasında da yankısını bulur. Kürdlerin bir kısmı TİP içinde yer alırken, diğer bir kısmı silahlı mücadeleyi savunur. Bunların başında da Dr. Sait Kırmızıtoprak gelir.

O dönemde üniversiteli Kürd öğrencilerde zamanla başlayan ayrışma ile üç grup oluşur:

1- Türk Solu içinde yer alanlar,

2- Ayrı örgütlenmeyi savunanlar,

3- Suya sabuna dokunmayan, *"şehir uşağı"* denilen grup; en kalabalık grupta bu gruptur.

Ayrı örgütlenmeyi savunan *"solcu Kürd"* öğrenciler, Türk Solu tarafından *"oyunbozan, marjinal, revizyonist"* ve *"ayrılıkçı"* olarak görülürler. Ayrıca *"Doğulular"* ile *"Karadenizliler"* arasında oluşan ittifak, üniversitede sivil toplum örgütlerinde yönetime hakim olmaktadır. Bu durum, yani Kürd ve Laz ayrışması ve bunların ittifakı Türk Solu tarafından: *"Kürd ve Lazlar bir olmuş milli bütünlüğü bozuyor!"* şeklinde değerlendirilir.

Mihri Belli'nin MDD*("Milli Demokratik Devrim")* tezi, *"solcu Kürdler"*in dikkatini çeker. *"Kürdler ve Türklerin aynı millet"* olduğunu, *"Türk ve Kürdlerin kader birliği yaptıklarını"* savunan M. Belli bu tezde, *"demokratik bir toplum için feodalite engel"* olarak görülmektedir. Feodalite, *"Doğu ve Güneydoğu'daki Kürd şeyh ve ağalar"*dır. Bunların tasfiyesi içinde ordu adres gösterilmektedir; en güçlü yapı olarak ordu görülmektedir. *"Türkiye'nin gerçekten tam bağımsız demokratik ülke olması önünde engel devletin yapısı ve uluslararası burjuvazi ile işbirlikçi Kürd ağa ve şeyhleri"* olarak görülmektedir.

Aslında gerek Yön ve MDD gerekse TİP, Kürd ulusal hakları ve Kürdistan'ı yorumlamaları bakımından birbirlerinden fazla bir farkları yoktur. Kürdlerin de içinde yer aldığı bu yeni Türk Solu, düşünce ve örgütlenmelerinde aslında Kürdler acısından TKP'den farklı bir söylemi yoktur. Bu yeni *"sol"* da TKP gibi Kemalizm'den kaynak alan bir *"sol"*dur ve Kürdlerin kendileri açısından hiç bir şey getirmeyen bu yapılarda fazla bir süre kalmaları mümkün değildir.

Gerek Yön, gerek TİP, gerekse MDD, Kürdistan'ın durumuna üretim ilişkileri acısından bakarak, sorunu: *"Doğu/Güneydoğu Sorunu"*, bir *"geri kalmışlık sorunu"* olarak

görürler. Çözümünün de *"sosyalizm"* olduğu ve bunu da *"devrim"* sonrasına bırakırlar. Söz konusu Türk Solu: Kemalist, antiemperyalist/anti Amerikancıdır. Buna karşın bu örgütlenmeler içinde yer alan Kürd solcuların söylemi ise: *"Doğu ve Güneydoğu Anadolu geri bırakılmıştır."* TİP içindeki bu görüş farklılığı 29 Ekim 1970 Ankara parti kongresine kadar devam eder. Bu kongrede görüş farklılığı ayrışmaya dönüşür.

Bu dönemde Dr. Sait, içinde yer aldığı Türk Solu'nun etkisi altındadır. Bu etkilenme sonucu CHP *"Atatürkçü ve ilerici"*, DP*("Demokrat Parti")* ise *"gerici ve yobaz"* bir parti olarak değerlendirir. Ancak Dr. Sait'in bu dönemde de Kürdlük damarı vardır. Örneğin, Avni Doğan'ın 3-9 Eylül tarihleri arasında *"Dünya"* gazetesinde yayınlanan *"Barzanî Olayının Altındaki Büyük Tehlike"* başlıklı yazı dizisine karşı 19 Eylül 1962 tarihli Yön dergisinde *"Kimler İçin Çan Çalıyor?"* başlıklı bir yazıyla, Türk-Kürd kardeşliğinin asimilasyon ile değil, ulusların eşitliği temelinde gerçekleşeceğini savunur.

"Doğu" ile beraber Türkiye'nin kurtuluş çaresinin sosyalizm olduğunu, milletlerin insan hak ve hürriyetleri için mücadele ederek, demokratik bir rejim oluşturmaları gerekliliğini savunan Dr. Sait: *"Tek kelimeyle sosyalizm, bölgeler arasındaki her türlü eşitsizliği kaldırmak suretiyle, müreffeh, adil ve sıhhatli bir Türkiye yaratarak, milli birliği en sağlam temeller üzerine oturtur."* ve Atatürk ilkelerine karşı *"uygun zamanı beklemek üzere pusuya"* yatan *"ırkçı faşistler ve yobazlara"* karşı *"devrimci aydınlar, gençlik ve işçiler kadar Doğulular da ırkçı faşizme karşı uyanık bulunmak, antifaşist demokratik cephede savaşa hız vermek zorundadırlar."* der.

Dr. Sait, her ne kadar Kuzey Kürdistan'ın; Türkiye'nin *"doğusu"*, Kürdlerin durumunun ise; *"doğu sorunu"* olarak ele alınmasına rağmen ve çözüm için demokratik bir rejimi/sosyalizmi savunuyorsa da diğer yandan, Türkiye'de Kürdlerin milli kimlik sorunu olduğunu ve bunun önemli olduğu görüşündedir. Kürdlerin kendilerini Kürd olarak ifade etmeleri ve kendi dillerini serbestçe konuşup yazmaları gerektiğini savunan Dr. Sait, Kürdlerin red ve inkâr edilmesine, asimilasyona tabii tutulmasına karşı çıkar.

Dr. Sait: *"... Peki neden halkların, milletlerin birliği, beraberliği, yan yana biri birlerinin edebiyat ve dillerin ne saygılı kardeşliği değil de illa da – sert veya tatlı usul – ana dili transfer etmek, tek ırk, tek kültür halinde kaynaştırmak?"* ve *"halkların ana dilleriyle okuyup yazmaları en temel haklarındandır, bu hak pazarlık konusu edilemez."* der. Bu düşüncelerinden dolayı da *"Kürtçü"* damgası yiyen Dr. Sait, Türk solcuları tarafından eleştirilir.

1964 yılına kadar Türkiye Solu içinde yer alan Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın 1962-1964 yılları arasında Yön dergisinde çok sayıda yazısı yayınlanır. Bunlar; 13 Haziran 1962'de *"Doğu Davamız"*, 27 Haziran 1962'de *"Toprak Reformu Diye Kimi Aldatıyorlar?"*, 25 Temmuz 1962'de *"Doğu"*, 8 Ağustos 1962'de *"Kabahat Doğulu'nun mu?"*, 8 Ağustos 1962'de *"Doğumun Kontrolü Kürtaj Serbest Bırakılmalı..."*, 22 Ağustos 1962'de *"Bir Tartışma Üzerine"*, 19 Eylül 1962'de *"Kimler İçin Çan Çalıyorlar"*, 14 Kasım 1962'de *"Doğu'yu Sosyalizm Kurtarır"*, 28 Şubat 1963'de *"Doğu Meselesinde Yanılmalar"*, 13 Kasım 1964'de *"Ziya Selışık'a*

Cevap" başlıklı yazılardır.

Türkiye Solu'na egemen olan Türk Solu, Kürdlüğü ve Kürd sorununun konuşulmasını, gündeme getirilmesini, tartışılmasını istemez. Türkiye Solu içinde yer alan Dr. Sait de bunun farkında ve rahatsızdır. Zira sola egemen olan Kemalist yapı bunu gerektirmektedir. Dr. Sait ayrıca bu yapının çifte standart olduğunun da farkındadır. Örneğin Dr. Sait; 1962 yılı yazında, kendisini ziyaret eden Doğulu üniversite öğrencileri grubuna, Yön dergisi sahiplerinden *"sosyalist"* Doğan Avcıoğlu, *"Millet Meselesi"* konusunda Stalin'in görüşlerini paylaştığını söyledikten sonra: *"Mesela... Türkiye pekâlâ bir Türk-Kürt Federasyonu olabilir; ama biz, bildiğimiz sebeplerle buraları şimdilik açıkça yazamıyoruz."* ve aynı D. Avcıoğlu'nun, *"bir cunta grubuna angaje olduktan sonra"* yazdığı bir makalesinde; *"Şayet bir gün Doğu'da Kürtler herhangi bir harekete girişirlerse, herkes şunu iyi bilmelidir ki, onlara ilk karşı çıkacak olan Türk sosyalistleri (!?) olacaktır."* (Dr. Şivan, 1997: 102, dipnot 45) dediğini yazar.

Dr. Sait'in Yön dergisi dışında da yazıları yayınlanır. 10 Aralık 1962'de *"Gerçekleri Ters Gösterme Çabası"*, 3 Mart 1963 tarihli *"Jurnalcı'nın Mumu"* başlıklı yazıları ile *"Yeni İstanbul"* gazetesinde Mehmet Şerif Fırat'ın *"Doğu İlleri Varto Tarihi"* adlı kitabına yönelik eleştiri ve Fırat'ın öldürülmesinin gerçek nedeni hakkında yazılarıyla M. Şerif Fırat'ın oğlu Atilla Fırat ile tartışır.

"DİCLE – FIRAT" gazetesinde;1 Aralık 1962'de *"Doğu'nun Baş Düşmanı Faşizm I"*, 6 Ocak 1963'de *"Doğu'nun Baş Düşmanı Faşizm II"* ve 1 Şubat 1963'de *"Doğu'nun Baş Düşmanı Faşizm III"*, *"Sosyal Adalet"* dergisinde; 16 Nisan 1963 tarihinde *"Irkçı, Sömürü Tehlikeyi Görmek ve Birleşmek Gerek"*, *"Milliyet"* gazetesinde; *"Nüfus Semineri Münasebetiyle, Kürtaj Serbest Olmalıdır"* başlıklı, yazıları yayınlanır.

Dr. Sait, bu son yazıyı Kazım Arik'a vererek Milliyet'e teslim etmesini ister. Arik, yazıyı Milliyet'e götürür, yazıyı önce Yazı İşleri Müdürü Ali Gevgili görür, sonra yazı gazetenin Genel Yayın Yönetmeni Abdi İpekçi'ye götürülür. A. İpekçi yazıyı gördükten sonra: *"Burada bazı kelime ve cümleleri silebilir miyiz, alabilir miyiz?"* deyince K. Arik, bunu Doktora sorması gerektiğini söyler. Durum Doktora sorulur: *"Eğer yazıda bir yerde bir yanlışlık varsa, onu düzeltme yoluna gidebilirsiniz. Ancak yazıdan kelime ve cümle çıkarılmasının doğru olmaz. Eğer yazı yayınlanırsa böyle yayınlansın, yoksa hiç yayınlanmasın."* der. Yazı olduğu haliyle Milliyet gazetesinde yayınlanır.

Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi(TKDP) Kuruluşu

Kürd sol aydınlarının büyük çoğunluğu Kürdistan'a sınıfsal ve ekonomik açıdan bakmaktadırlar. Henüz Kürdistan, Kürd hakları hakkında detaylı bir tahlilleri ve tespitleri yoktur. Bu tahliller yapılmadığı için de bulundukları sol öğretiye dayanarak ayrı örgütlemeye gidememekte ve bunu savunamamaktalar. Ayrıca Kürdistan ve Kürdler için ayrı örgütlemeler, ayrı mücadeleler ortaya koymak bir ilki yapmak zor ve cesaret isteyen bir iştir. Bu nedenlerden dolayı Kürd sol aydınların yapamadığı bu ayrı örgüt-

lemeyi, milliyetçi muhafazakâr Kürd aydınlar 1965 yılında kurdukları TKDP ile gerçekleştirirler.

Türk Solu içinde yer almayan, özellikle muhafazakâr Kürd milliyetçiler, faaliyetlerini bir parti vasıtasıyla sürdürmek için bir tartışma ve arayış içindeler.

Naci Kutlay'ın anlatımına göre Liceli Fehmi Bilal Efendi,[44] aralarında Şakir Epözdemir ve Derviş Akgül(Derwêşê Sado)'ün bulunduğu bazı arkadaşlarına sürekli olarak Kürd hakları isteminde bulunacak bir siyasi parti kurmayı özendirir. Böyle çalışmaların partisiz olmayacağı görüşünü savunan Fehmi Bilal, arzulanan *"Kürd Partisi"* kurulursa pek çok kişinin gelip partiye katılacağı ve partinin kısa sürede güçleneceğini söyler. Fehmi Bilal, Diyarbekir'de *"Fis Kayası"* ve *"Ofis"* semtlerinde sınırlı kişiler ile bir araya gelerek sıkça bu konuları tartışır.

Bu görüşmeler sonucunda beş kişi; muhasebecilik yapan Sait Elçi, Cızîrli Av. Şerafettin Elçi, Tetwan'da PTT'de memur olarak çalışan Şakir Epözdemir, Misricli*("Kurtalan")*, Elîh*("Batman")*'de bir muhasebecinin yanında çalışan Derviş Akgül ve yine Misricli, Diyarbekir *"Özel İdare"*de çalışan Ömer Turan illegal bir Kürd partisi kurmaya karar verirler. Ancak bu beş kişinin bir sorunları vardır.

Karizmatik, Kürdistan'da tanınan, etkin, entelektüel bir lider/parti başkanı arayışına başlanır. Adaylardan biri Edip Altınakar'dır. Ancak E. Altınakar'ın bu tür faaliyetlerden haberi yoktur. Başkanlık teklifi yapılır, E. Altınakar teklife sert bir tepki gösterir.

Bir diğer aday Av. Kemal Badıllı'dır. Riha*("Urfa")*'da avukatlık yapan K. Badıllı 1961'de milletvekili olmuş, Kurmancça gramer çıkarmış, bölgede saygın bir kişidir. K. Badıllı ile daha çok Fehmi Bilal vasıtasıyla iletişim kurulur. K. Badıllı: *"Ben kendimi tamamen dil meselesine verdim. Benim büyük bir sözlük çalışmam var. Politika bana göre değildir. Ben bu ise uygun değilim."* (Elçi, 2012: 118-119) der.

44- 1887 yılında Lice'de doğan Fehmi Fırat (Fehmi Bilal/Fehmi Dayı/Fehmiyê Licî/Ferhiyê Bilal) materyalist bir Kürd yurtseveridir. Dönemin Kürd örgütlenmeleri olan *"Hevî"* ve *"Kürt Tealî Cemiyeti"* içinde yer alan F. Bilal *"Azadi"* örgütü içinde ve 1925 isyanında *"Askeri Komite"*de yer alır. Hareketin siyasi önderi ve Şeyh Said'in kâtipliğini yapan F. Bilal, isyandan sonra Irak'a, oradan da Suriye, Lübnan'a gider ve *"Xoybun"* içinde yer alır. Bedirhanlarla tanışan, Kürd ve Ermeni ilişkilerinden dolayı Bedirhanlarla fikir ayrılığına düşen F. Bilal, Ağrı İsyanı sonrası çıkarılan aftan yararlanarak Kuzey Kürdistan'a döner. Burdur'a sürgün edilen ve sürgün cezası bitince memleketine dönen F. Bilal, bir süre Xinis*("Hınıs")*'ta ve Darahênê *("Genç")*'te kalır, sonra Lice'ye gelir. Licê'de arzuhalcılık ve davavekilliği yaparak, geçinmeye çalışan F. Bilal, 1967 yılında Diyarbekır'de ölür.

Çok iyi Fransızça bilen ve çok sayıda Fransız klasiklerini Kürtçe'ye çeviren F. Bilal'in öykü ve şiirleri vardır. *"Gilîya Daran"("Ağacın Dalları")*, *"Kotela Kanîreşe" ("Karaçeşme Koteli"*, Kotel; Kürtçe'de güvercingillerden göçmen bir kuşun adıdır.), *"Biratîya Gur il Miye"("Kurtla Koyunun Kardeşliği")*, *"Feteh Bege Xerzan"("Garzanlı Fetah Bey")* bunlardan bazılarıdır. F. Bilal çok sayıda anısını ve hâtıratını Abdülmelik Fırat'a bırakır. Ancak A. Fırat; *"Maalesef bunların hepsi devlet tarafından yakıldı"*ğı itirafında bulunur.

Abdülmelik Fırat *"Gilîya Daran"* başlıklı yazısında: *"Bu 12 hikâyeyi çok akıcı ve nefis bir üslûpla kaleme alan Mamoste Fehmi Bilal (Sex Said'in kâtibi) büyük bir edip ve filozoftu. La Fontaine'nin hikâyelerini de Fransızca'dan manzum olarak, Kürtçe'ye tercüme etmişti. Ayrıca çok mühim bazı hatıratlarının birer nüshasını, bana bırakmıştı. Maalesef bunların hepsi devlet tarafından yakıldı."* (Ağın, 2006: 52)

Bir diğer aday Av. Faik Bucak'tır. F. Bucak 27 Mayıs Darbesi'nde sürülen 55 kişiden biridir. F. Bucak bir süre Ankara'da avukatlık yaptıktan sonra Riha*("Urfa")*'ya gitmiş ve orada avukatlık yapmaktadır. F. Bucak, yapılan parti başkanlığı teklifine önce: *"Ben şu anda hazır değilim!"* diyerek geri çevirir.

İstedikleri bir lideri bulamayan *"beşli"*, Sait Elçi'nin, *"Dört hamalla da olsa biz bu partiyi kuracağız!"* kararlılığıyla parti başkanlığına kendi aralarında birini düşünerek parti kurma çalışmalarına devam ederler.

"Suriye Kurdistan Demokratik Partisi(SKDP)" tüzük ve programı getirilir. Derviş Akgül çevirisini yapar ve Av. Şerafettin Elçi tüzüğü hazırlar. 11 Temmuz 1965 tarihinde *"Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi"*(TKDP) kurulur. Sait Elçi Genel Başkan, Şerafettin Elçi Genel Sekreter, Şakir Epözdemir Genel Sayman, Ömer Turan ile Derviş Akgül ise âzâ, yani politbüro üyesidirler.

Partinin kurulmasına rağmen karizmatik başkan arayışı devam eder. Fehmi Bilal bir daha Faik Bucak'a gönderilir, ancak F. Bilal yine eli boş döner. F. Bucak'ın cevabı yine aynıdır: *"Tamam doğru, iyi bir şeydir, fakat daha zamanı değil, ben hazır değilim."* der. F. Bilal bir daha gönderilir. Üçüncü seferde F. Bucak parti başkanlığını kabul eder. Diyarbakır'da bir araya gelen TKDP kurucuları F. Bucak'ın genel başkanlığa getirilmesiyle yeni yönetim şöyle şekillenir:

Faik Bucak *(Genel Baskan),*

Sait Elçi *(Genel Sekreter),*

Şakir Epözdemir *(Muhasip Üye),*

Derviş Akgül (Derwêşê Sado),

Şerafettin Elçi (Durnas),[45]

Ömer Turhan.

Faik Bucak, parti başkanlığına geçtikten beş-altı ay sonra Mele Mıstafa Barzanî'ye bir mektup yazarak partinin kuruluşunu haber verir ve mektupta: *"Sen bütün Kürtlerin liderisin, biz de seni lider kabul ediyoruz, bir emrin isteğin varsa amadeyiz."* (Elçi, 2012: 123) der. Ancak parti kurulmadan önce kendisiyle görüşülmediği/malûmat verilmediği veya onayı alınmadığı için Mele Mistafa Barzanî mektuba cevap vermez.

4 Temmuz 1966 tarihinde Faik Bucak'ın öldürülmesiyle bu görevi, Sait Elçi yürütür. TKDP'nin görüşlerini içeren yayın organı *"Xebat"*[46] Xebat Dergisi, illegal olarak 1968–1969 yıllarında yayınlanır.

45- Şerafettin Elçi askere gittikten sonra parti ile siyasi ve örgütsel ilişkisini keser. (Elçi, 2012: 132)

46- Xebat Dergisi: 1956 yılında Irak- Kürdistan'ında KDP yayın organı olarak Rızgari dergisinin yerine çıkarılmaya başlandı. Halen I-KDP yayın organı olarak günlük gazete şeklinde yayınlanıyor.

"KDP'nin görüşlerini içeren 'Xebat', illegal olarak 1968-1969 yıllarında yayınlanır, ancak kaç sayı çıktığı ve yayının biçimi, boyutları ve içeriğine ilişkin bilgiler çok sınırlıdır. Faik Bucak'ın sekreterliği döneminde yayınlanması kararı alınır. Sait Elçi, 1969 yılı sonlarında çıkan 'Xebat'ları Mardin ve Dêrik'e gönderir. 1975 yılı sonunda yeniden 9-10 sayı Xebat yayınlanır, ancak bu eski sayıları bulmak zordur. 1975-77 yılları döneminde on sayı Xebat yayınlanır. Günümüzde onları bulmak güçtür." (Kutlay, 2002: 563)

Şerafettin Elçi, F. Bucak'ın öldürülmesi sonrasını şöyle yorumlar: *"Faik Bucak'ın ölümüyle parti âdeta başı koparılmış bir tavuğa döndü. Epey bir süre sarsıntı geçirdi. Ondan sonra da partide genel başkanlık olmadı. Genel sekreter aynı zamanda genel başkanlık görevini yürüttü. Yani partiyi Sait Elçi yönetti."* (Elçi, 2012: 132)

1965'te başlayan Kuzey Kürdlerinin örgütlü mücadelesine karşı; TC'nın tasfiye operasyonu, Faik Bucak'ın katledilmesiyle başlar ve bu operasyon Sait'lerin katledilmesine kadar sürer.

TKDP program ve tüzüğünde: *"... Parti, barışçı, demokratik, insani ve toplumsal bir çalışma yolu takip etmektedir. Parti, 'Milli Misak'ın koruyucusudur. Çünkü parti; Kürt-Türk kardeşliğine, birlik ve beraberliğine inanır.."* tespitinde bulunulur.

Amaç ise: *"... Parti, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde Kürt Milleti'ne siyasi, kültürel ve iktisadi haklarının tanınmasını sağlamayı istemektedir...*

Bu amaçların gerçekleşmesi için;

a) Türkiye Anayasası'nda; 'Türkiye, Kürt ve Türkler den meydana gelmiş olup her iki millet eşittir.' hususunun belirtilmesi,

b) Meclis te, Kürtlerin nüfus oranına göre temsil edilmesi ve bakanlar kurulunda Kürtlerin yer almaları,

c) Türkiye Kürdistanı sınırlarının tespit edilmesi ve Kürdistan toprağına göçmenlerin hiçbir şekilde yerleştirilmemeleri, ayrıca Kürt şehir ve köylerinin isimlerinin değiştirilmemesi ve isimleri değiştirilmiş olanların tekrar eski isimleriyle isimlendirilmeleri,

ç) Kürdistan'da vali, diğer idari ve adli amirlerle bütün memurların Kürtler den tayin edilmesi, Kürt örf ve adetlerinin kanunlarda yer almaları,

d) Kürdistan'da resmi dilin Kürtçe olması..." (Kutlay, 1997: 320)

1964'de F. Bucak, *"Sultanahmet Hapishanesi"*nde Musa Anter'i ziyaret eder. F. Bucak, KDP kurmak isteğini belirtir ve Musa Anter'e fikrini sorar. Musa Anter, partinin kuruluş taslağını okur ve üç nedenden karşı çıkar. Bu nedenler:

"1- Gizli herhangi bir örgütte çalışmak istemiyordum.

2- Tüzükte yapılmak istenen her şey, biraz fedakârlıkla açıkça yapılabilirdi.

3- Tüzüğe sağ bir ruh hâkimdi." (Anter: 211)

TKDP'nın muhafazakâr görüşlü bir parti olması itibariyle; *"Tüzüğe sağ bir ruh hâkim..."* olmasından dolayı Kürd sol görüşlü kişiler partiye katılmazlar.

Mehmet Ali Aslan internetteki açıklamasında:

"Faik Bucak, sevdiğim ve saygı duyduğum değerli bir aydındı. Seçimden sonra benimle görüşmek istedi. Urfa'ya gittim. Birlikte, illegal bir Kürt Partisi kurmak istiyordu.

Ben, illegal hareketlerin, halk kitleleriyle ilişki kurmakta zorlandığını ve bu nedenle

etkili olamadıklarını, şimdiye kadar kurulan bütün legal ve illegal örgütlerin hepsinin içinde istihbarat elemanlarının bulunduğunu, Ahmet Muşlu olayında olduğu gibi, legal örgütlerde bunun büyük bir sorun yaratmadığını, fakat illegal örgütlerin yönlendirmeye ve provokasyona açık olduğunu anlattım. Ayrıca Sadece Kürtlerden oluşan örgütlerde, insanlar, Kürt kavramının içine hapsoluyor, bütün çalışmalar ve söylemler etnik sorunların dışına taşmıyor. Ekonomi, eğitim, sosyal haklar, dünyadaki gelişmeler gibi konularla kimse ilgilenmiyor ve bu da Kürt toplumunun izolasyonuna yol açıyor, toplumun gelişmesini engelliyor. Kürtlerin bulunmadığı Türk örgütlerinde de milliyetçi anlayışların etkinliği artıyor ve bu iki halk arasında çatışma zeminini yaratıyor. Kürt ve Türk aydınlarının aynı örgütlerde bulunması, milliyetçi eğilimleri törpülüyor, ön yargıları yok ediyor. Bunların birbirlerinden öğrenecekleri çok şey var.

Bu nedenle TİP'de yer almasını ve birlikte çalışmamızı önerdim. Hatta bir defasında, yine kendisinin arzusu üzerine Mehmet Emin Bozaslan ile birlikte Urfa'ya gittik. Fakat anlaşamadık.

Bir süre sonra KDP kuruldu. 1966 yılında Faik Bucak'ın öldürülmesinden sonra Genel Sekreterliğe Sait Elçi getirildi. Genel Başkanlık yoktu!"

TKDP genel itibarıyla Kuzey Kürdistan'da red, inkar ve asimilasyonun ortadan kaldırılması, Kürdlerin kimlik, dil ve kültürel haklarının elde edilmesini amaç edinmiştir. Ancak bu hakların nasıl elde edileceği konusu muğlaktır, zira silahlı mücadele ön görülmez. Parti'nin tüzüğü geleneksel KDP çizgisine uygundur.

TKDP'nin illegal örgütlenme ve siyasi çalışmalarında önündeki engellerden biri de TİP'dir. Her ne kadar TİP ile TKDP arasında dialog, iyi ilişkiler ve *"Doğu Mitingleri"*ndeki işbirliğine rağmen, sonuçta bu iki parti Kuzey Kürdistan*("Doğu ve Güneydoğu"*)'da birbirlerine rakiptirler. TİP içindeki sol görüşlü Kürtler, TDKP'nin kitleseleşme ve güçlenmesi önünde bir engeldir. TKDP'nin bu engeli aşması da pek kolay değildir.

Devlet tarafından 1968 yılında, TKDP'ne karşı geliştirilen bir operasyonla partinin on altı yöneticisinden on biri tutuklanır. Geriye kalan beş kişi ise tutuksuz yargılanır. Parti MK üyeleri ve partinin belli başlı önemli kadroları deşifre edilmiştir. Dışarıda sadece Feqi Hüseyin Sağnıç kalmıştır. Faqî Huseyn'in yakalanmamasının nedeni ise, O'nun operasyonun hemen öncesinde MK'ne alınmış olmasıdır. Yakalananlar *"güvenlik"* nedeniyle Antalya'ya nakledilerek, orada yargılanırlar.

Antalya TKDP davası 26 Şubat 1969'da sonuçlanır. Davanın sonuçlanmasından sonra Diyarbekir'e dönen Sait Elçi ile Şerafettin Elçi görüşmeye devam ederler. TKDP operasyonunda Ş. Elçi'nin isminin polisin eline geçmediği söylenir. Ş. Elçi'nin anlatımına göre, askerlik dönüşü Diyarbekir Cezaevi'nde Sait Elçi ile görüştüğünü, S. Elçi'nin kendisine, adının bilinmediğini ve kendileri ile irtibat kurmaması gerektiğini söylediğini belirtir. (Elçi, 2012: 133) Ancak daha sonra 1971'de TKDP sanıklarının Diyarbekir Askeri Mahkemesi'nde yargılanmasında Şerafettin Elçi sekiz ay Askeri Cezaevi'nde tutuklu kalır.

Sait ELÇİ

Said Elçi, 1925 yılında Çewlîk*("Bingöl")*'in Zeynep köyünde doğar. İlkokulu Çewlîk'de okuyan S. Elçi'nin babası, maddi imkansızlıklar nedeniyle daha sonra okumasına izin vermez. 1950'lerde İstanbul'a giden S. Elçi burada *"Asar-ı İlmiyye Kütüphanesi"*nde çalışır ve aynı zamanda kendi çabasıyla muhasebeciliği de öğrenir. Bu dönemde İstanbul'daki Kürd entelijansiyasıyla tanışan S. Elçi özellikle Ziya Şerefhanoğlu'ndan etkilenir. 1959 yılında *"49'lar Olayı"*nda tutuklanan S. Elçi, 11 Temmuz 1965'de dört arkadaşıyla beraber *"Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi"*ni kurarlar.

*"Doğu Kalkınma Mitingleri"*nde konuşma yapan S. Elçi, 19 Ocak 1968'de TKDP'ne karşı yapılan operasyonda yakalanarak arkadaşlarıyla beraber Antalya'da yargılanır. Harbiye Cezaevi'nden sonra Antalya yargılamalarında yolları kesişen Dr. Sait Kırmızıtoprak ve Sait Elçi, MİT'in komplosuyla Güney Kürdistan'da ortadan kaldırılırlar. Şerafettin Elçi, S. Elçi'nin öldürüldüğü tarihi 1 Haziran 1971 olarak verir. (Bkz. Elçi: 2012)

Askerlik Sonrası Isparta'da Serbest Doktorluk

30 Nisan 1967 tarihinde terhis olan Dr. Sait, Isparta'da bir muayenehane açar. Evi: İstiklal Mahallesi, İstasyon Caddesi'nin arkasında, muyanehanesi ise, Hastane Caddesi'nde *"Konak Oteli"*nin yanındadır. Muayenehane sabah saat 09.00'da açılır, akşam saat 18.00'de kapatılır. Günlük hasta sayısı ortalama 20-25 arasındadır.

Muayenehanede çalışan İbrahim Genç, Dersim sürgünü bir ailedendir ve biraz Kırmancça/Dimilki bilir. İbrahim: Dr. Sait, mesaisi bittiğinde Kırmancça/Dimilki konuşmak istediğini, bunun için babasına telefon edip muyenehaneye gelmesini, babası geldiğinde ikisi oturup çay eşliğinde uzun konuşmalar yaptıklarını, özellikle Dersim katliamı ve sürgünü üzerine konuştuklarını, ayrıca Dersimli hastalarla Kırmancça/Dimilki konuştuğunu söyler.

Pulêmurîye, Harcîk'den 38 sürgünü Müslüm bir gün hasta olan ninesini Dr. Sait'e getirir. Nine, Doktorun Dersimli olduğunu bilmez. Dr. Sait, nineyi muayene ettikten sonra bir iğne yaparken, Nine: *"Wî lazê kutîkî ez vesnu!"("Vay köpeğin oğlu beni yaktı!")* deyince, Dr. Sait tebessüm ederek: *"Najnî, najnî ezcî Kirmancu! Ca mira xevir dana."("Teyze, teyze... Bende Kırmancım/Kürdüm! Niye bana küfür ediyorsun."* diye cevap verince, mahcup olan Nine: *"Wî qeday to bizerî, ez çuzon ti mara wa."("Vay kadan alayım, ben ne bileyim sende bizdesin.")* der.

Dr. Sait, Isparta'da belediye encümeni olan Dersim sürgünü Pulêmurîyeli Hıdır Çınar ile tanışır. O, Doktoru diğer Dersim sürgünleriyle tanıştırır.

Hastalarını Kürd olan *"Derman Eczanesi"*ne gönderen Dr. Sait, reçeteyi hastaya verir ve ilaçları alınmasından sonra kendisine getirilmesini ister. Yani verilen ilaçları kontrol eder, zira bazen eczacıların muadil ilaçlar verdiği için ilaçları kontrol etme ihtiyacı duyar.

Isparta'da hal'de kabzımal olan ve *"Nazımiye"*de askerlik yapan İsmail adında biri Dr. Sait'in Dersimli olduğunu öğrenir ve giderek tanışır. Bu tanışma sonucunda İsmail'in Civrak'ı bildiği ve Bertal Efendîyo Qiz'ı tanıdığı ortaya çıkar.

Bir gün muayenehaneye yüzü sivilce ve yara içinde olan bir genç gelir. Genç evlenmek istediğini, yüzündeki sivilce ve yaralar yüzünden kızlara yanaşamadığını, birkaç doktora gittiğini ancak bir çare bulunamadığını söyler. Dr. Sait genci muayene ettikten sonra farmakoloji kitabına bakarak bir yapma ilaç yazar ve reçeteyi gence vererek gidip ilacı getirmesini ister. Genç 15 dakika sonra gelir. Dr. Sait niye geç kaldığını sorar, genç yakındaki eczanelerde ilacı bulamadığını, onun için geç kaldığını söyler. Dr. Sait ilaca baktıktan sonra nasıl kullanacağını tarif eder ve genci gönderir. 15-20 gün sonra genç Dr. Sait'e teşekkür etmeye gelir, yaraları düzelmiştir ve evlenmek için kız aramaya başlamıştır.

"49'lar Davası'nda 24 Eylül 1965 gün ve 1965/14 esas, 1964/125 karar sayılı gerekçeli hükmüne göre bazı sanıklara; 1 sene 4 ay hapis, 5 ay 10 gün muayyen bir yerde mecburi ikâmet, genel gözetim altında ve kamu haklarından men cezası" kararı gazete veya gazetelerde haber olarak çıkar. Haberde *"49'lar Davası"* sanığı olarak Dr. Sait Kırmızıtoprak'ında adı geçmektedir. Bu haberi Isparta'da kıraathanede doktoru tanıyan Dersim sürgünü Rıza okur. Bu durum kıraathanede konuşulur. O gün kıraathanede bunu öğrenen Rıza gazeteyi alıp Dr. Sait'in evine gider, ancak Sait evde yoktur, gazeteyi İsmet'e verir. İsmet gazetedeki haberi okuduktan sonra eşini arar ve Dr. Sait'e eve gelerek gazeteyi okur.

İlk önceleri Isparta'da Dr. Sait'in Dersimli Alevi Kürd olduğu biliniyor, ancak *"49'lar Olayı"* bilinmemektedir. Olay ulusal basında çıkınca bu bütün Isparta'da bilinir hale gelir. Dersimliler, Dr. Sait'in bu olaydan dolayı da (*"Kürtçülük"*ten dolayı) takip edildiğini duyunca, bu durumu tanıdıkları Urfalı polis memuru Sabri Güder'e sorarlar. O da bunun doğru olduğunu, Doktorun takip edildiğini ve takip edenler arasında kendisinin de olduğunu söyleyerek duyumu doğrular.

Dr. Sait ile askerlik yapan mesai arkadaşı Aydınlı Doktor, samimi olduktan sonra kendisine: *"MİT'ten bana senin hakkında bazı şeyler anlattılar ve seni takip edip, kendilerine bilgi vermemi istediler."* der.

Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın Isparta'da disiplinli ve ciddi çalışmasıyla çok sayıda hastası/seveni olur. Bu ilgi ve para kazancı dolayısıyla rakip meslektaşları tarafından, Isparta'da yayınlanan *"Yeni İnkilap"* gazetesinde *"İlginç Bir Olay"* başlığı altında, bu konuda Şevket Turan ve Dr. Sait Kırmızıtoprak aleyhinde bir yazı dizisi yayınlanır.

Provoke nitelikli bu yazı dizisinde, Şevket Turan ve Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın *"Kürtçü, hain, bölücü"* oldukları, bu konuda soruşturmaya tabii tutuldukları, ceza aldıkları yazılarak şikayet edilirler. Yapılanlar bununla da kalmaz; Dr. Sait'in arabasının camları kırılır. Bu menfi propagandaya karşı: *"Bu yazı dizisinin nedeni mesleki rekabettir. Ben ekmek parası için, mesleğini iyi yapmaya çalışan bir doktorum."* maiyetinde bir bildiri hazırlayan Dr. Sait bunu dağıtır. Sonrasında lokale giden Dr. Sait, burada bulunanlara hitaben, kendisine yapılan haksızlığı dille getiren sert bir konuşma

yapar. Lokaldekiler dışarıda Dersim sürgünü Kürdlerin olduğu/beklediği ve bunların olay çıkaracağı düşüncesiyle Dr. Sait'e dokunmazlar. Bu baskı ve yıldırma daha sonra da devam eder; muayenehane sahibi Dr. Sait'e iş yerinden çıkmasını ister. Dr. Sait nedenini sorar: Muayenehane sahibi kem-küm eder, ancak geçerli bir neden söyleyemez.

Anatolia'daki Dersim sürgünlerinin bazıları asimilasyona karşı direnç gösterirler. Dillerini ve inançlarını nispeten korurlar. Bunlardan biri de Eskişehir'de yaşayan Qisle, Paslı Kureyşanlı Ali Dede'dir. Ali Dede'nin Isparta'da bulunan Dersim sürgünü *"taliv"*larını ziyarete gelir. Bu ziyaretlerinde Ali Dede, Dr. Sait ile tanışır ve görüşür. Ali Dede, Civrak'ı da bilir, Bertal Efendîyo Pîl'i ve Bertal Efendîyo Qiz'i de tanır. İkisi bu konuda uzun sohbetler yaparlar.

Dr. Sait'i Isparta'da akraba, köylüsü, hemşerisi, dost ve arkadaşları sık sık ziyaret ederler. Bir gün üvey kardeşi Hasan ziyaretine gider, Dr. Sait, Hasan'ı alarak bir çay bahçesine götürür, yanlarında Hasan'ın tanımadığı başka bir arkadaşı daha vardır. Arkadaşı, Dr. Sait'e: *"49'lar içinde en güvendiğin kişi kimdir?"* diye sorunca Dr. Sait: *"En samimi olduğum kişi Naci Kutlay, en güvendiğim kişi ise Canip Yıldırım'dır."* der.

"49'lar Davası" karara bağlanmıştır. Dr. Sait'e verilen hapis cezası yattığı süreye sayılmış, *"mecburi ikâmeti"*de Isparta'dır ve o da bitmiştir, geriye kalan *"kamu haklarından men"* ömür boyu sürecek bir cezadır. Diğer yandan *"genel gözetim"* süreli olsa bile MİT, Dr. Sait sağ olduğu müddetçe O'nu takip edecektir. Dr. Sait bu durumu: *"Bunlar* (karakola gidip imza verme ve polis tarafından takip edilme) *bizim için rutin işler. Devlet için biz çok önemliyiz, onun için devlet bizim güvenliğimizden endişe ediyor ve bunu yapıyor."* diyerek ti'ye alır.

Gerek askerlik gerek serbest çalıştığı dönemde Dr. Sait, Isparta ve çevresinde bulunan ve askerlik yapan Kürd unsurlarla ilişki geliştirmiş ve bunlar içinde okumuş olanları Kürd Özgürlük Mücadelesi'ne almaya çalışmıştır. Örneğin bunlardan biri Isparta merkezde askerlik yapan Lütfi Baksi'dir. Medrese çıkışlı olan L. Baksi, Isparta'da askerlik yapmaya giderken Ankara'da Ziya Acar'a uğrar ve Isparta'ya askere gideceğini, orada tanıdık olup olmadığını sorar. Z. Acar'da o dönemde Isparta'da serbest çalışan Dr. Sait'in adını ve telefonunu verir. L. Baksi, Isparta'ya gidip Dr. Sait'i bulur. Doktor ilk etapta biraz mesafeli davranır. Ancak daha sonra aralarında oluşan güven ile her hafta sonu Dr. Sait, Yedek Subay Ali Kotan, Lütfi Baksi ve Şevket Turan beraber olurlar. Bazen Eğridir Gölü'ne gider, orada piknik yapar ve yüzerler. Ağırlıklı olarak konuştukları konu Kürd sorunu ve Mele Mistafa Barzanî'nin verdiği mücadeledir.

Dr. Sait'in yine Isparta'da ilişki kurduğu ve örgütlediği kişiler arasında Hasan Yıkmış, Hıdır Kurun ve Düzali, Veysel, Ferhat, Yusuf gibi Dersimli sürgünler de vardır. Qisle, Gerîş köyünden olan ve Isparta Belediyesi'nde çalışan, Isparta'dan evli olan Düzali, Dr. Sait'e; *"Eğirdir Dağ ve Komando Okulu"*nda yedek subay ön eğitimini yapan Dersimli Hasan Yıkmış ve Hıdır Kurun'dan bahseder ve tanıştırır. Her hafta sonu bir araya gelerek görüşen bu Dersimli grup Dr. Şivan Hareketi'nin ilk çekirdek nüvesidir.

Bir gün Hıdır Kurun, Doktorun evine gider, kapıyı Dârâ açar. Dârâ, babasının evde

olmadığını, İstanbul'a gittiğini söyler. Akabinde kapıya İsmet gelir ve Sait'in Antalya'ya TKDP mahkemesine gittiğini belirtir. Meğerki Doktor yabancı birinin kendisini sorduğunda, İstanbul'a gittiğini tembihlemiştir. Bundan dolayı da Dârâ, Hıdır'ı tanımadığı için babasının İstanbul'a gittiğini söylemiştir.

Türkiye/Türk Solu'ndan Kürd Özgürlük Mücadelesi'ne

1964 yılı itibariyle ilişkilerin devam etmesine rağmen Dr. Sait'in Türkiye Solu'ndan ayrılma zamanı gelmiştir. Dr. Sait, bir gün bir konu hakkında Doğan Avcıoğlu ile görüşmek için Yön'e gider. Avcıoğlu orada olmadığından Dr. Sait'i onun yerine Cemil Sait Barlas (Mehmet Barlas'ın babası) karşılar. Barlas, Dr. Sait'i bilir, ancak henüz tanışmamıştır. Konuyu C. S. Barlas ile görüşen Dr. Sait, onunla uzun uzun konuşur ve tartışır.

Konu, Dr. Sait ile Hayrettin Uysal arasındaki tartışma/polemiktir. Yön yöneticileri bu tartışmalardan rahatsızdırlar ve Doktorun bu tartışmadan vazgeçmesini istemektedirler. Bu konuda geri adım atmayan Dr. Sait ile Yön yöneticilerinin arası bozulur. Böylece Dr. Sait'ın yazıları artık Yön'de yayınlanmaz. Dr. Sait'in Yön'de yayınlanan son yazısı, 13 Kasım 1964'de *"Ziya Selışık'a Cevap"* başlıklı yazısıdır.

Dr. Sait'a göre, Kürd Özgürlük Mücadelesi için geç kalınmıştır ve bir an önce mücadelenin başlatılması gerekmektedir; yani acele etmektedir. 1964-1069 yılları arasında Dr. Sait, Kürdler, Kürd sorunu, Kürd mücadelesi gibi konularda araştırma ve okumalar yapar. Bu araştırma ve okumalar sonucunda değişen, dönüşen, gelişen Dr. Sait, bu dönemde birkaç eser yazar. Dr. Sait'in bu dönemdeki ilk kitap çalışması *"Memo Qol"*dur, sonra *"Ezen ve Ezilen Milletler Sorunu"* veya *"Ezen Ulus ve Ezilen Uluslar"* ve *"Kürt Millet Hareketleri ve Irak'ta Kürdistan İhtilalı"* dir.

Bu dönemde Dr. Sait'ten önce sol Kürd entelijansının Kürdlerin ayrı örgütlenmesi konusunda birkaç faaliyeti ve çalışması vardır.

1963 yılında Mehmet Emin Bozarslan, Kürd şeyh ve mele'lerine dayanan *"Türkiye Kürd Demokrat Partisi"* kurma çalışmasını yapar. Ancak çalışma düşünceden öteye gitmez.

Ahmet Kotan, Mehmet Emin Bozarslan ve Hikmet Buluttekin, 1966 yılında Ankara'da illegal *"Koma Azadiya Kürdistan"("KAK")*'ı kurarlar. 1967 yılında *"KAK"* Ankara'dan sonra İstanbul ve nispeten Erzirom'da örgütlenir.

1967'nin Newruz'unda beş arkadaş İstanbul'da Osman Aydın, Ömer Çetin, Mehmet Ali Mızrak, Feridun Yazar[47] ve Kemal Aras *"Roj"* diye yine illegal bir örgüt kurarlar. Örgüt'ün kuruluşunu yedi kişiyle yazılı hale getirdiğini belirten O. Aydın bu örgüt için: *"Önümüze sosyalist bir program koymuştuk ama Kürtlerin bağımsızlığını hedeflenmişti."* (Aydın, Ceren, 2009: 132) der.

47- Osman Aydın'ın sonra yaptığı düzeltme ile bu kişinin Feridun Yazar değil Semsettin Polat olduğunu belirtir

Legal alanda hemen hemen bütünüyle TİP ile hareket eden Kürd solcuları, *"Doğu Mitingleri"*nde[48] bu olanağı kullanarak, düşüncelerini test etme imkânı buldular.

Osman Aydın: *"Mitinglerde 'Kürd' kelimesi söylendiğinde, alkışların ardı arkası kesilmiyordu."* der ve buna Silvan Mitingi'ni örnek verir. Silvan Mitingi'nde O. Aydın: *"Size Karakoçanlı Kürd kardeşlerinizden selam getirdim!"* ve sonrasında *"Kürdler ile devlet arasında bir menfaat çatışması"* olmadığını, ancak *"Kürdlerin devletle sorunu"* olduğunu, *"bu sorunun ise Kürdlerin hak arayışı"*dır, demesi kitle tarafından coşku ile karşılanır. Ancak bu söylem TİP tarafından tepki görür ve Tarık Ziya Ekinci tarafından: *"Sen partinin kapatılmasını mı istiyorsun?"* diye eleştirilir.

Bir kısım Kürd sol aydın bu durumu görerek, *"doğu sorunu"* olarak görülen Kürdistan'ın durumunun aslında bir milli kimlik sorunu olduğunu (adeta 40 yıl sonra yeniden keşfederek), artık mücadele için Kürdlerin ayrı örgütlenmeleri için daha ciddi girişimlerde bulunması gerektiği düşüncesindedirler.

*"Doğu Mitingleri"*nde görülen Kürd milli potansiyeli Kürd sol aydınlarında hem legal hem de illegal alanda ayrı örgütlenmeye bir ivme kazandırır. Artık Kürd solcuları, Türkiye/Türk Solu'nda yol ayırımına gelmişlerdir. Osman Aydın, bu ayrılığı şöyle değerlendirir: *"Türk solu, açıkça asimile kavramlarını kullanmamakla birlikte; bizi asimile etmek istiyordu. Solculukla bizi sisteme monte etme anlayışı vardı. Bunun yavaş yavaş farkına varıyorduk. Kendi aramızdaki konuşmalarda Türk'ün sağcısının da solcusunun da bizi eritmek istediğini görüyorduk. Buradan hareketle ayrı örgütlenme gerekliliğini hissettik. Bunu kendi aramızda konuşuyorduk. DEV-GENÇ'te giderek MDD tezi egemen oluyordu. Bu durum, Kürt gençliğini ayrı örgütlemeye yönlendiren en önemli nedenlerinden biridir. Sonuçta, Fikir Kulüpleri Federasyonu FKF ve DEV-GENÇ gibi kuruluşların karşısında; Ankara'da 1969'un Mayıs sonlarında Devrimci Doğu Kültür Ocakları DDKO kuruldu. Aynı yılın sonbaharında İstanbul'da kuruldu...."* (Aydın, Ceren, 2009: 133)

Bu dönemin ilk ciddi dalgası ise Kürdlerin özgürleşmesi için silahlı gerilla mücadelesini savunan illegal Dr. Şivan Hareketi'dir. Dr. Şivan Hareketi'nin ortaya çıkmasıyla diğer illegal Kürd örgütlenmelerinden *"KAK"* faaliyetini dondurur, *"Roj"* ise kendini fesh eder. *"KAK"*tan Ahmet Kotan ve Hikmet Buluttekin, *"Roj"*dan ise Osman Aydın ve Ömer Çetin, Dr. Şivan Hareketi'nde yer alırlar.

Lise ile üniversite yıllarında Rus ve sol klasikleri okuyan Dr. Sait, Türkiye Solu içinde bu dönemde aynı çerçevede makale ve yazılar yazar. Ancak sonrasında 1964 yılından sonra arterleşen Kürd damarıyla Dr. Sait'in vereceği Kürd Özgürlük

48- Kuzey Kürdistan'ın il ve ilçe merkezlerinde yapılan/organize edilen ve adına *"Doğu Mitingleri"*nde üç Kürd grubu vardır:

1- TİP'liler; TİP içinde legal olarak çalışan Kürdler.

2- TKDPliler/Muhafazakâr milliyetci Kürdler.

3- *"KAK"*, *"Roj"* gibi illegal Kürd örgütleri.

Konuşmacılar seçilirken bu üç grup göz önüne alınarak seçilmektedir.

Mücadelesi'nde okuduklarıyla kafasındaki sorulara cevap bulamaz. Marksist çerçevede bu soruların cevaplarını aramaya başlar. Bu arayış onu Franz Fanon, Che Guevara, Ricardo Rojo, Regris Debray, Vo Nguyen Giap ve Thomas Bois'e götürür. Bunları okudukça taşlar yerine oturmakta ve hedefi belirlemektedir.

Burada bu projenin geçekleşmesi konusuna girmeden önce Dr. Sait Kırmızıtoprak'ı bu noktaya taşıyan ortam ve nedenler üzerinde durmakta yarar vardır. Dr. Sait Kırmızıtoprak'ı bu noktaya getiren, Dr. Şivan'a dönüştüren faktörler şunlardır:

Kürdistan'ın İşgal Altında Olması

Sömürge insanın değişimi konusunda, Dr. Sait'ın meslektaşı ve aynı yaşta ölen, *"ezilen halklar davasının militanı ve yazarı"* Franz Fanon söyle der: *"Bu değişim ihtiyacı sömürgeleştirilmiş erkek ve kadınların yaşamlarında ve bilinçlerinde ham, taşkın ve zorlayıcı bir halde mevcuttur."* (Fanon, 2007: 42)

Dr. Sait'in, değişim ve dönüşümünü sağlayan asıl neden Kürdistan'ın işgal altında olması gerçeğidir. Bu tarihsel süreci araştırıp öğrenen Dr. Sait, Kürdistan'da nasıl bir mücadele verilmesi gerektiğini kavrar ve bu mücadele yoluna girer. Çok iyi konuşamamakla beraber, okuduğunu iyi anlayabilecek kadar Fransızcasıyla, düşünce tarihi ile toplumsal gelişmenin evrimine ilişkin teoriyi Fransız kaynaklarından da okuyarak, Türkiye ve Kürdistan'ı tanır.

Dr. Sait'in bu dönemdeki düşüncesi: Kürdlerin esasında vermeleri gereken mücadelenin, *"Kürt Milli Mücadelesi"* olduğudur. Bu mücadele içinde Kürdistan'daki her sınıf ve katmanın yer alması gerektiğini belirten Dr. Şait; şeyh, mele, seyyid, ağaların Kürd tarihindeki Kürd direniş ve ayaklanmaları örnek göstererek, mücadele içinde önemli etkileri olduğunu söyler. Kürd halkı ile beraber bu önderlerin de katliamdan geçirildiğini, sürgün ve asimilasyona tabii tutulduğunu ve sonrasında Kürd milletinin red ve inkâr edildiğini dile getiren Dr. Sait, Kürdlerin öncelikle bu red ve inkâra karşı; kendi milli haklarını almaları için mücadele etmeleri gerektiğini savunur. *"Kürt Millet Hareketleri ve Irak'ta Kürdistan İhtilalı"* isimli kitabında, Kürd tarihinde yer almış bütün Kürd önderliklere sahip çıkar. Bu önderler hakkında şunları yazar:

İdrisi Bitlisi için: *"Yavuz Selim vezirlerinden[49] Kürt asıllı İdrisi Bitlisi'nin de son derece esnek, kurnaz ve müzakereci dehasından da yararlanmak, Kürt halkının büyük ekseriyetinin mensup bulunduğu Sünni mezhebi inancını, Acemlerin Şialığına karşı kullanmasını bilmiş ve Kürdistan halkının giriştiği savunma pozisyonunu, Sünni-Şia rekabetleri şeklinde dönüştürülmek suretiyle bertaraf etmiştir. Vezir İdrisi Bitlisi'nin, Kürdistan'ın en büyük parçasının bölünerek Osmanlı topluluğu dâhilîne katılabilinmesi rolü hakkında, biz bu mütevazi etüdün çerçevesi içerisinde, herhangi kesin bir mütalaa beyan edebilecek durumda değiliz!"* (Dr. Şivan, 1997: 33) der.

Ehmedê Xanî için: *"Kürt edebiyatı tarihinde yepyeni bir yıldız!"* (Dr.Şivan, 1997: 47) der.

49- İdrisi Bitlisi, Yavuz Selim'in veziri değildir.

Hacı Qadir Koyi için: *"Kürt melelerine ve şexlerine karşı isyan çığlıkları ile haykırmakta ve onların egoizmi, zihni tembellikleriyle taassubu yüzünden, Kürtlerin kendi milli değerlerine dönmekte geciktiklerini ve dolayısıyla Kürt milli birliğinin kurulmamış bulunduğuna anlatmaktadır."* (Dr. Şivan, 1997: 49) der.

"Irak Kürdistan'ı İhtilalı'nda feqiler ve mele'ler, münevverlere ve küçük burjuvaya nazaran, daha etkili olmaktadırlar. Gerek yeni ihtilalcı müesseselerin organizasyonun gerek şahsi fedakârlıklar ve gerekse milli davalarına, inançlarının seviye yüksekliği itibariyle denebilir ki mele'ler ve feqiler, Kürdistan İhtilalı'nın en seçkin ve en cesur öncüleri(avantgard)dir. Bugün Kürdistan İhtilalı için halk arasında sık sık duyabileceğimiz bir diğer tanımlama 'mele'lerin ihtilalı' deyimidir. Bütün bu gerçekler; Şex Mahmud (Barzenci), Şex Ehmed (Barzanî), Şex Said ve Seyit Rıza'dan sonra, simdi de mele'lerle, feqilerin kendi Kürt milli değerlerine sahip çıkmaya başladıklarını göstermektedir. Bu açıdan denebilir ki, büyük şair Koyı'nın onlara yönelttiği acı tenkitler ve isyan çığlıkları, asla boşa gitmemiştir." (Dr. Şivan, 1997: 49, dip not 20) der.

Şeyh Said için: *"...Şex Said büyük insani meziyetleri ve katıksız milliyetçiliği ile, Kürt tarihinin iftahar sayfalarına büyük adını kanıyla yazmıştır."* (Dr. Şivan, 1997: 77) der.

Saîdî Kurdî (Saîdî Nursî) için: *"Kürtçülük faaliyetlerinde bulunmak ve Ankara hükümetlerine komplo hazırlamak suçu ile yakalanıp zindana tıkıldı. Saîdî Kurdî, İttihat- Terakki zorbalarına kafa tutmuş, cesareti ve inançlarına sadakati ile, yalnız Kürt halkının değil, bütün Anadolu halk kitlelerinin gözünde, ırkçı-faşist Türk cunta iktidarlarına duyulan muhalefetin ve kinin sembolü haline gelmiştir. Daha sonra, Ankara'nın ırkçı-faşist askeri diktatörlüğüne karşıda aynı imanlı ve tükenmeyen mücadele azmi ile, ömrünün son dakikasına kadar savaşmış ve kitlelerin haklı muhalefeti bayrağını, asla yere düşürmemiştir."* (Dr. Şivan, 1997: 80) der.

Seyyit Rıza için: *"Dersim'in sözü en fazla geçen ve saygı duyulan gerçek lideri Seyit Rıza idi."* (Dr. Şivan, 1997: 81) der.

Dersim ve Diğer Kürd Katliamları

Dr. Sait'i etkileyen etkenlerin başında, kendi ailesinin de yaşadığı Dersim soykırımı gelir. Doğduğu ve büyüdüğü bölge, katliama uğramış bir bölgedir. Yapılan katliam Sait'in annesi ve diğer büyükleri tarafından anlatılır.

38'de Dersim'de yapılan soykırım, katliam ve sürgün, her Dersimlide olduğu gibi Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın bilinçaltında yer almıştır. Dr. Sait'in Ankara'da Savcılık İddianamesi'nde yer alan bir şiirinde bu durum görülmektedir:

"Ölüme Yemin,

Yeminimiz ölümdür, senin yolunda.

Kefenin gömleğimdir, ferman süs hediyemdi.

Dünyada iyiler de ölmüştür,

Çalışma olmazsa, kanımız yedi Fırat'tır

Daima Kürdistan diye inler.

Anam süt yerine, bizi kanla emzirmiştir.

Gelin kardeşler yurt gitti."

Dr. Sait, Dersim soykırımı konusunda şunları yazar:

"1936 yılına kadar, merkezî hükümetlerin Dersim'e yolladığı bütün askeri seferler sonuçsuz kalmış ve Dersim, hükümetin kontrolünü imkânsız bırakmıştır. Aynı yılın sonbaharında, Meclisi açış konuşmasında, M. Kemal sözü Dersim'e intikal ettirir ve zabıtlara geçen şu korkunç kararını açıklar:

'Dahilî işlerimizde en mühim bir safha varsa, o da Dersim meselesidir. Dahilde bulunan işbu yarayı, bu korkunç çıbanı ortadan temizleyip koparmak ve kökünden kesmek işi, her ne pahasına olursa olsun yapılmalı ve bu hususta en acil kararların alınması için, hükümete tam ve geniş salahiyetler verilmelidir.'

Bu konuşma, Türkiye'nin en yüksek kurumu olan parlamentoda yapılmıştır. Ve Türk ırkçı-faşizminin ve yıllardan beri uyguladıkları insanlık dışı Türkleştirme politikasının en açık ve en özlü bir ifadesidir. Türk ırkçı-faşizmini Hitler'e rahmet okutturacak jenosit katliamları ve sürgünler yolu ile en yüksek derecede yıllarca temsil etmiş bulunan diktatör, göstermelik bile olsa, ıslahattan(!), medenileştirmekten(!), kamu hizmetlerinin Dersim'e getirilmesinden dahi söz etmek gereğini duymamış ve katliam plânını, fütursuzca açıklamaktan çekinmemiştir.

Kararın anlamı açık ve kesindi:

Yüzyıllardan beri ecdatlarından kendilerine intikal eden ve üzerinde oturdukları öz topraklarında, dâhilî milli otonomilerini yiğitçe sürdürmekten başka hiçbir suçları bulunmayan iki yüz bin kişilik bir Kürt topluluğunun bulunduğu Dersim halkını toptan imha etmek, elinde en son model katliam vasıtalarının bulunduğu koca ordulara sahip, modern ve demokratik bir cemiyet nizamı kurmak çabasında bulunduklarını iddia eden zevatın, gerçek kimlikleri ve ırkçı-faşizmi buydu işte.

Katliam plânı gereğince, aynı yıl, Meclis'te kabul edilen ve bütün dünya tarihinde bir başka benzerine zor rastlanır bir özel kanunla (Tunceli Kanunu), Dersim bölgesine özel bir askeri idare kuruldu. Ve bu idareye -mahkemesiz insan öldürmek de dahil- akla gelebilen bütün yetkiler tanınmak suretiyle, hemen tatbik alanına kondu. Dersim Örfi İdare Kumandanlığı'na cellat başı olarak, hunharlığıyla şöhret yapmış insan kasabı General Abdullah Alpdoğan getirildi. Alpdoğan, aynı zamanda; Dersim Valisi ve Bölge Umum Müfettişi sıfatları ve yetkilerini de taşımakta idi. Zira, karargahını Elazığ(Xarpet)'da kuran askeri idare, gereğinde savaş alanını genişletmek için, Çapakçur (Bingöl) ve Elazığ vilayetlerinin de kontrolünü ellerinde tutmakta idi. Çünkü, Dersim'le komşu bulunan bu iki vilayetin, -özellikle köyleri- halkının tamamı Kürt'tü ve harekatın seyri esnasında, Dersim'in tamamen kuşatma altında imha edilmesi ve Kürdistan'ın hiçbir yerinden yiyecek yardımı dahi alabilmesine imkân bırakılmaması,

karar altına alınmış bulunmakta idi.

Hükümetin (imha) plânını uygulayabilmesi için, gereken ön hazırlıklara, birkaç yıldan beri başlanılmış bulunuluyordu. Stratejik askeri yollar, köprüler, nispeten kalabalık ve hükümet kontrolü altında bulunan yerleşme yerlerinde ise büyük askeri kışlalar (sağlam yerleşme yerleri) inşa edilmekte idi. Dersimliler kendilerine güvenlerini asla kaybetmemelerine rağmen, bütün bu hazırlıkları büyük bir endişe içinde izlemekte idiler.

1937 yılı ile birlikte, tüm hazırlıklarını tamamlayan hükümet 'iş bu korkunç çıbanı(!), her ne pahasına olursa olsun, kökünden temizleme' harekâtına girişti.

Hiç şüphesiz, Dersim'de iki yıl fasılasız bir şekilde devam eden savaş, bütün Kürt tarihinin en acı, en kanlı ve korkunç bir sayfasını teşkil eder. Kuvvetlerin mukayese kabul etmeyen insan ve malzeme nispetsizliği, Dersim'in dış dünyadan son derece uzak ve tabii hudutları dolayısıyla da dört bir taraftan rahatlıkla muhasara edilebilir durumu, Kürdistan'ın diğer bölgelerinin daha önce kısa zaman aralıklarıyla patlayan Kürt direnme savaşları boyunca ve sonrasında, son derece zarar görmeleri ve yorgun düşmeleri... Bunlara, o tarihlerde Nazi Almanya'sının bütün dünya için arz ettiği tehlike dolayısıyla, herkesin kendi derdiyle meşgul bulunması ve tüm dünyanın ilerici ve hür devletlerinin Dersim katliamına benzer durumlarda seslerini çıkaramamış bulunmaları da eklenmelidir.

Biz bu bahsin sonunda söylenmesi gereken yargımızı, başında yani tam bu noktada açıklamak ve sonra da olayı özetlemeye devam etmek istiyoruz.

Dersim'in yiğit evlatlarının bugün de Kürt halkının hakları ve meşru milli hakları uğrunda Kürt milliyetçilerinin en ön saflarında daima görev aldıklarına bakılacak olursa, 'Korkunç çıban(!)' 'Her ne pahasına olursa olsun(!)' asla değilememiştir. Ve Kürt halkı demokratik milli haklarının sahibi oluncaya kadar da, işlemekte devam edecektir.

Dersim, bu kanlı savaşların korkunç darbeleri altında, yüz bin civarında şehit verdi. Ne var ki %90'ını kadınların, ihtiyarların ve çocukların teşkil ettiği bu şehitlerin kanları asla boşa gitmedi. Çünkü bu şehitlerin kanları, Kürt milli hak isteklerinin ve memleketlerinin tüm zenginliklerine insanca sahip çıkmak istemenin ücreti idi ve geleceğin Kürt mücahitlerinin asla teslim olmamalarını hatırlatan ve mücadelelerini pekiştiren harçtı." (Dr. Şivan, 1997: 82 vd)

Civraklı büyük Kürt şairi Seyit Qazî'nin o günleri anlatan yürekler parçalayıcı ağıtlarından birinde, Dersim Faciası şöyle dile getirilmektedir:

Dersîmî vera sona kare,
Mordemke sonora Dersîmî ser cero yene vence şîn u şıware
Cenu xo do dewursu sero, 'vane zoro zoro derde cîgera hare.'
Ne zalımune dîna xorte Dersîmî qırkerde cer u cor kerde te vırare
Dersîmî sero mız u dımano,

Usar nawo ame, derde mare pepug u sosın gıle kowura nîso bıwano

Kamî zot dave pıro, vake 'mırode perune çımde bımano.'

Ne zalımıne dına ferman do, vato 'Dersîmde az nemano!'

Türkçesi:

Dersim'in önü sarp ve kayalıktır

Dersim'e uğrayanlar, feryat ve çığlık sesleriyle sarsılacaktır.

Beşiklere kapanmış kadınlar, 'ciğer(evlat) derdi her şeyden zordur.' diyorlar,

Bu dünyanın zalimleri,

Dersim'in gençlerini öldürmüş, bir baştan bir başa istif etmişlerdir.

Dersim'in üstü sisli ve dumanlıdır,

Bahar geldi, bizim derdimize pepug/pepek dağların tepelerindeki sosında ötsün,

Kim böylesine beddua etti ki: 'Tüm Dersimliler muratsız ve mutsuz ölsünler.'

Bu dünyanın zalimleri emir göndermişler: 'Dersim'de tek canlı kalmasın!'"[50]

(Dr. Şivan, 1997: 87-88)

Mele Mistafa Barzanî'nin Mücadelesi

Dr. Sait'i etkileyen bir diğer etkende -ulusal bilince sahip her Kürd'ü etkilediği gibi-, o sırada grafiği hızla yükselen Güney Kürdistan'daki Mele Mistafa Barzanî önderliğindeki Kürd Özgürlük Mücadelesi'dir.

Mele Mistafa Barzanî'nin Kürd Özgürlük Mücadelesi hakkında\ Dr. Şivan şunları yazar:

"7 Ekim1958 günü, on bir yıldan beri Sovyet Rusya'da bulunan eski ihtilalcı ve Kürt milli kahramanı Mıstefa Barzanî, Irak'a döndü. Uzun yıllar, Kürt milli demokratik haklarını gasp etmiş hükümetlere (İran-Irak ve Türkiye) ecel terleri döktüren ve son 'Uzun Yürüyüş'ü ile adı efsaneleşen Kürt İhtilalcısı Barzanî, Bağdat'ta muhteşem bir merasimle karşılandı. Barzanî, milli demokratik haklarının istirdadı uğruna girişilen mücadelenin en sağlam ve en yüksek derecede bir sembolü olarak, sadece Kürt halkı içinde değil, güvenilir ve tecrübeli bir lider olarak Arap halkının sempatisini kazanmış bulunmakta idi." (Dr. Şivan, 1997: 140)

"Mıstefa Barzanî, bugün din, mezhep, aşiret, tarikat ve sosyal sınıf farklarına bağlı olmaksızın, tüm Irak Kürdistan'ın tartışmasız bir şekilde milli kahramanı ve ihtilalının lideri olmuştur. Şüphesiz Kürt toplumunun geçirdiği sosyo-ekonomik istihalelerin zaru-

50- Bu ağıt burada her ne kadar ünlü şair Sey Qazî'ye mal edilmişsede, gerçekte Dr. Sait Kırmızıtoprak tarafından yazılmıştır. Dr. Sait Kırmızıtoprak köye geldiği zamanlarda her fırsata Sey Qazî'nin akrabalarından ısrarla Sey Qazî'nin eserlerini söylemelerini isterdi. Onlar Büyük Bertal Efendi ile Sey Qazî arasındaki meselelerden dolayı söylemek istemezlerdi. Sey Qazî'nin akrabalarıda sözkonusu bu parçanın Sey Qazî'ye ait olmadığını, böyle bir parçayı bilmediklerini, Sey Qazî'den duymadıklarını söylerler.

ri kıldığı bir sonuçtur bu. Başka bir ifade tarzı ile: kendisini ezmek, milli haklarını kullandırmak ve dolayısıyla hakim milletin milli imtiyazlarına karşı çıkmak şeklinde ortaya çıkan milli hak talepleri ya da mukavemet hareketlerinin önderliğini yapan grup ya da fertlerin, sosyal orijinlerine bağlı olmaksızın, objektif olarak ilerici ve haklı bir çizgide bulundukları, su götürmez." (Dr. Şivan, 1997: 53)

"Mıstefa Barzanî'yi Kürdistan'ın modern tarihinde tek ve tükenmeyen lider haline getiren vasıflardan bir tanesi, belki de başlıcası şaşmaz gerçekliğidir. Milletin sosyal yapısıyla, sosyal psikolojisini çok iyi bildiği kadar, uzun mücadele yılları da kendisini de çok doğru bir şekilde tanımaktadır.

... Sosyolojik bir ifade tarzıyla söylemek gerekirse, Irak Kürtlerinin milli demokratik haklarını istirdat uğrunda başvurdukları ihtilal hareketi, bir milli direnme hareketidir. O'nun bu niteliği Kürt İhtilalcilerinin neden ılımlı ve Araplara karşı daima kapıları açık tutan bir politiko-militer strateji izlediğini ve günümüzdeki bu temel stratejiye sadık kalmakta devam ettiklerini anlamaktadır.

(...)

Sosyal gerçeklikten aksiyonun karışık zorunluluklarından çok kısa zamanda tükenerek uzaklaşan bu 'tatlı su aydınları!' 1964 yılbaşında, Barzanî'yi yumuşaklıkla, ' ateşkeşe gitmiş olmasını bir nevi ihanetle suçlarlarken, savaşın en kızgın ve en kritik anında, kendisini ırkçı Bağdat Hükümeti'nin kucağına atmak suretiyle, dünya milli kurtuluş hareketleri tarihinde, benzerine güç rastlanır aşağılık ve tiksindirici bir ihanet örneği vermişlerdir.

'Sabrımız geniştir... Nasıl olsa bizi yenemeyeceklerdir..'

Barzanî bu sözüyle, temelinde köylü kitlelerine dayanan milli kurtuluş ya da modern gerilla savaşı stratejisinin en güzel ve en özlü bir ifadesini dile getirmektedir..." (Dr. Şivan, 1997: 16-17)

"Kürdistan'ın Kürt Milli İhtilalı tamamen milli nefsini savunmaktan doğan, son meşru ve kaçınılmaz tarihi köklere sahip, temelinde geniş köylü kitlelere dayanan, milli demokratik bir mahiyettedir. Bir başka deyişle, demokratik milli ihtilâldır." (Dr. Şivan, 1997: 149)

Mele Mıstafa Barzanî ile Celal Talabani ayrılığında Barzanî'yi savunur:

"Milletlerin ve ihtilâllerin tarihinde, çeşitli ihanet örnekleri vardır. Ama biz, aklımıza gelenler arasında Celâl ve arkadaşlarınınki derecesinde; şuurlu, kalleş ve tiksindirici bir başka ihanet örneği hatırlayamıyoruz."

(...)

"Şüphesiz ki, Barzanî bir teorisyen değildir. Bütün hayatında da böyle bir iddiası olmamıştır Barzanî'nin. Fakat hemen anlaşılması gereken nokta şudur ki, bir ihtilal lideri için, teorisyen olmak ya da olmamak diye bir şart aranmamıştır günümüze dek. Aklı başında hiç kimse, bir milli harekat ya da bir ihtilal liderinin illa da teorisyen olması gerektiği

tezini ortaya atmamış ve bunun gerekliliğini savunmamıştır. Örneğin, Ho Şi Minh ve hatta Fidel Castro ve Tito, büyük birer ihtilâlcı oldukları halde, teorisyen değillerdir."

(...)

"Barzanî'ye gelince, O gerek menşei, gerek yetişme ortamı ve gerekse ihtilalcı kişiliğinin teşekkülü itibariyle, Kürt toplumunun çağdaş yaşam şartlarının karakterize ettiği bir liderdir. Bu nedenle denilebilir ki, çeşitli iç ve dış zorluklarla bariyerlerin paramparça ettiği Kürt halkının karakterini ve O'nu birleştirebilecek bağları, Barzanî kadar doğru bir şekilde anlayabilmiş ve kendisini tüm varlığıyla bu şansız millete adamış, bir başka lider, Kürdistan'ın çağdaş tarihinde mevcut olmamıştır." (Dr. Şivan, 1997: 189 vd.)

"İ. Ahmed ve C. Talabani'nin yanılgılarını ve bu yanılgıların gitgide ihtilâl için büyük bir tehlike haline geldiğini fark edenler: 'Cebinizde yılan besliyorsunuz... Bunlar ileride telafisi imkânsız ihtilaflar yaratacaklardır...' demişlerdir ihtilâl liderlerine. Fakat Barzanî, ancak büyüklük sıfatına hak kazanmış liderlerle ihtilalcılardan beklenen bir uzak görüşlülük ve kendine güvenle şu cevabı vermiştir: 'Yılan da olsalar, Kürdistan'da kaldıkları müddetçe dokunmayacağım onlara... Kürdistan'ı terk edip düşmanlarımızla birleşirlerse, zaten onlar en adi bir şekilde kendi kendilerini öldürmüş olacaklardır...'

Barzanî haklıydı. Meselenin içyüzü açıklığa kavuşmadığı ve İ. Ahmed'le arkadaşlarının akla gelebilen her türlü tezvire başvurarak, kendilerini haklı çıkarmaya çalıştıkları o günlerde, onların İhtilâl Mahkemeleri yoluyla ortadan kaldırılmalıdır ki, zamanla büyük ihtilaflar ve anlaşmazlıklar yaratabilirlerdi. Oysa, Bağdat ırkçı-faşist hükümetlerinin en sadık ve en ucuz cinsinden köpekliğini kabullendikten ve de alçakça bir hıyanet örneği verdikten sonra, artık Celal ve beraberindekiler, kendi kendilerini en ahmak bir şekilde öldürmüş bulunmaktadır.

(...)

Oysa ki, ne tarihte ve ne de günümüzde, yüzde yüz hain ispatlanmış kişilerin, hain olmayanlarla mukayesesi yapılmamıştır. Bu değişik cinsten şeylerin, mesela insanla köpeğin alt alta yazılarak toplanmak istenmesi gibi, acayip ve ezbere bir iş olur. Kürdistan'da herhangi bir köylüyü, peşmergeyi ve hain olmayan her insanı, Barzanî'yle mukayese edebiliriz. Barzanî'nin lider olarak, fert olarak, eksikya da hatalı yönlerini eleştirebiliriz. Ama Barzanî, Celal gibi hainlerle mukayese edilemez." (Dr. Şivan, 1997: 193-194)

Dr. Sait'in Zekiliği ve Liderlik Vasfı

Dr. Sait'i tanıyan herkesin mutabık olduğu husus, O'nun yüksek zekâ sahibi olduğudur. Bu zekâsıyla Dr. Sait lider vasıflarına sahip bir kişidir. Bu özelliği yanında hareketli yapısıyla zamanla yarışan Dr. Sait her anı değerlendiren; çalışan, okuyan, yazan ve araştıran, düşünce üreten birisidir.

Osman Aydın, Dr. Şivan'nın zekiliği hakkında şöyle yazar: *"Dr. Şivan, diyebilirim ki şimdiye dek tanıdığım en zeki insandı. Son derece kıvrak bir zekâya ve güçlü bir belleğe sahipti. Azimli ve kararlıydı. Kürtçenin Zaza lehçesinin Dersim ağzını konuşuyordu, ama Güney Kürdistan'a gittikten sonra Kurmanç lehçesini altı ay gibi kısa bir sürede öğrendi ve Kürtçe gramer yazabilecek kadar dile egemen olmuştu. Bu arada Fransızcayı da hayli ilerlemişti. Onun hakkında şikâyetleri olan arkadaşları da vardı kuşkusuz. Sonuçta O da bir insandı."* (Dr. Şivan, 1997, Osman Aydın'ın Önsözü: 8)

Normal zekâda bir insan, cemiyetin ve çevresinin kendisine sunduğu bir hayatı kabul eder ve onu yaşar. Yüksek zekâ ise bu hayatı kabul etmez, kendine başka alan, başka hayat arar. Bu hayat tarzı sistematik bir hayat tarzı değildir. Zira yüksek zekânın tabiatı, otoriteye, düzene muhalifliktir. Yüksek zekâ, kendine bir mecra bulana kadar çevresindeki her şeyle ilgilenir, onlardan faydalanan bir akış sergiler. Yüksek zekâ istidatlara yönelir ve o alanlarda yoğunlaşır. Yolu bulduğunda, istikameti netleşince, artık hangi malzemelerle yoluna devam edeceği bellidir ve istidat alanında faaliyet gösterirken fevkalade keskinleşir, bilinmeyenden korkmaz, cemiyet sınırlarını tanımaz, kendine uçsuz bucaksız bir ufuk oluşturur.

Bilinen konular aklın, bilinmeyen konular ise zekânındır. Bilinmeyen karşısında korkak tavırlara giren akıldır. Yüksek zekâ, ya dışarıdan ya da içeriden kontrol edilmelidir. Yüksek zekâların dışarıdan kontrolü zordur. Daha uygun olan ikinci yoldur, zekânın seviyesi ve gücü nispetinde bir akıl oluşturmaktır. Zekâ kendi seviyesindeki uygun bir akla bağlanmaz, ama onu da ihmal etmez. Ancak yüksek zekâ her zaman aklın önündedir. Akıl, normal zekâyı frenleme yetisine sahiptir, ancak akıl her zaman yüksek zekâyı frenlemeyebilir, kontrol altına alması kabil değildir. Zekâ ve mantık bir araya gelmez ve beraber faaliyet göstermez. Mantık ve aklın zekâ üzerinde müdahalesi zordur.

Zeka çok bileşenli bir yapıdır. Bu bileşenlerden biri de yaratıcılıktır. Yaratıcı olabilmek için ise uygun ortam ve çevre şartlarının olması gerektiği belirtilir.Ancak Dr. Sait, bu uygun ortam ve çevre şartları oluşmadan yaratıcı düşünceler üretebilmiştir.

Yaratıcı kişilikte görülen özellikler ise söyle sıralanır:

- Bağımsız davranma,
- Yeniliğe açık olma,
- Risk alma,
- Kafasının dikine gitme,
- Belirsizliğe tolerans gösterme,

- İçsel motivasyon,
- Uzun süre odaklanabilme,
- Iraksak düşünme.

Lider olma özellikleri ise söyledir:

- Muhakeme etme,
- Planlama yapma,
- Sorun çözme,
- Soyut düşünme,
- Karmaşık fikirleri kavrama,
- Hızlı öğrenme,
- Deneyimlerden sonuç çıkarma,
- Yaratıcı düşünce.

Güney Kürdistan'a Gitme Projesi

Diyarbekir'de bulunan MİT'e bağlı, Ankara'dan gelen Mahir Kaynak'ın da bulunduğu *"Kürtçülük Masası"* 19 Ocak 1968 sabahı *"Muş Oteli"*ne yaptıkları baskın ile TKDP'nin belgelerini ele geçirir ve parti deşifre olur. Partinin deşifre olmasıyla Kütahya'da sürgün olan partinin Genel Sekreteri Sait Elçi ve partinin üç MK üyesi; Sakir Epözdemir, Ömer Turhan, Derviş Akgül(Derwêşê Sado) tutuklanarak Antalya'da yargılanmaya başlanır. Dr. Sait, 1968 yılı boyunca Isparta'dan Antalya'ya giderek TKDP duruşmalarına katılır, S. Elçi ve arkadaşlarının sağlık sorunlarıyla ilgilenir. Güney Kürdistan'a gitme fikri bu görüşmelerde oluşur.

Bir süre sonra S. Elçi, cezaevi idaresine muhasebe konusunda yardımcı olmaya başlar. Cezaevi müdürü Alevi'dir, Dr. Sait, geldiğinde S. Elçi ile serbest ortamda uzunca görüşmeler yaparlar. S. Elçi, Dr. Sait ile yaptığı görüşmeler konusunda cezaevi arkadaşlarına bilgi vermez ve arkadaşları bu durumdan rahatsızdırlar. İki Sait arasındaki görüşmeler, Güney Kürdistan'a gönderilecek grup ile sınırlıdır. Dr. Sait, Derwêşê Sado'nun MİT muhbiri olduğu şüphesinden dolayı, olay gizli tutulmuştur. Yani konu sadece iki Sait arasında görüşülmüştür, diğer TKDP yöneticilerinin bundan haberi yoktur.

İki Sait'in bu konudaki amaçları farklıdır. S. Elçi'nin amacı, IKDP ile TKDP arasında ilişki kurmak/geliştirmek ve Mele Mistafa Barzanî mücadelesine destek/ hizmet vermektir. Dr. Sait'in ise bu destek/hizmet yanında asıl amacı, Kuzey Kürdistan'da silahlı bir gerilla mücadelesi için alt yapı oluşturmak, örgütlenmek, yeni bir parti kurmaktır. Dr. Sait, bunun için Kuzey Kürdistan'dan çok Güney Kürdistan'ın çok daha uygun olduğu düşüncesindedir. Bu bölgede bir taraftan örgütlenme çalışması yaparken diğer yandan Güney Kürdistan önderliğiyle ilişkiler oluşturulup, geliştirilecek ve bura-

da devam eden mücadeleye katkı, destek verilecektir.

Proje, farklı amaçlar için Dr. Sait Kırmızıtoprak ve Sait Elçi işbirliği ile oluşan bir projedir. Parti olması itibariyle Mele Mistafa Barzanî ile ilişkiyi ve geçişi sağlayacak olan unsur TKDP'dir. Ancak bu parti yöneticilerinden de sadece Faqî Huseyn Sağnıç tutuksuzdur. Bu iş ona havale edilir. Yani Güney Kürdistan önderliği ile ilişkiyi ve sınırdan geçişi organize edecek olan kişi Faqî Huseyn'dir.

Faqî Huseyn, bu konuda şunları yazar: *"TKDP yargılamalarının Antalya'ya alınmasıyla birlikte, tutsakları sık sık ziyaret eder ve hemen tüm duruşmalara dinleyici olarak katılırdı. Duruşmalar esnasında ya Antalya'da birkaç gün birlikte kalırdık ya da Isparta'daki evlerine geçer, orada birkaç gün kalır; siyasal sorunlarımızı ve sorunların pratik çözümleri üzerinde tartışırdık. Bu görüşmelerin birine, Güney'e karma bir teknik heyetin gönderilmesini, bu heyetin bir yandan Güney'deki mücadeleye katkı sunmasını, öte yandan Kuzey'dekilerin üssü olabilecek bir merkez oluşturulması için çaba sarf etmesi gerektiğini kararlaştırmıştık. Bu kararımızı öneri bazında arkadaşlara götürüp karara dönüştürdük..."* (Sağnıç, Portreler: 91)

Milliyetçi muhafazakâr Kürdler ve *"solcu Kürdler"*in *"49'lar"*la başlayan ilişkisi siyasal alanda gelişme kaydetmemiş, Harbiye ve Soğukkuyu'daki tartışma şekliyle yerinde durmaktadır. Bu sorunlar *"Doğu Mitingleri"*nde de devam etmiştir. Yani iki cenah bu projede zorunlu/zoraki bir ittifaka gitmişler ve ittifak bu yönüyle sorunludur. Sorun ve sorunlar görmezlikten gelinmiş, bunların çözümü gelecekteki mücadele sürecine ertelenmiştir/ötelenmiştir.

Öte yandan TKDP, grubun Güney Kürdistan'a gönderme projesinin kendi projesi ve Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın TKDP'li olduğunu lanse eder. Dr. Şivan'ın ve gruptaki diğer kişilerin parti üyesi olduğu algısı vardır. Ancak ilk giden dört kişiden (Dr. Şivan, Soro, Çeko ve Reşo Zilan) hiç birisi TKDP değildir. Sadece bir hafta sonra Güney Kürdistan'a giderek gruba katılan Ronî TKDP'dir.

Dr. Şivan'ın TKDP olmadığını Faqî Huseyn, *"Portreler"* kitabında belirtir: *"Kırmızıtoprak'ın Faik Bucak'ın genel başkanlığını yaptığı TKDP'nin üyesi olduğu iddia ediliyor. Gerçekte o bu partinin üyesi değildi. Partinin üyesi olması yönünde kendisine epey baskı da yapmıştım..."* (Sağnıç, Portreler: 91-92) Bu söyleme rağmen, bu söylentinin niye, kim tarafından servis edildiği konusunda adres Faqî Huseyn'i gösterir. Zira gerek S. Elçi gerekse TKDP'nin diğer MK üyeleri Dr. Sait'in kendi partinin üyesi olduğuna dair bir söylemine rastlamıyoruz ve bu işin organizatörü Faqî Huseyn'dir. TKDP, grubu kendisinin Güney Kürdistan'a gönderdiğine dair bir paye çıkarır.

Dr. Şivan'ın En Uzun Yılı; 1969

1968 yılında alınan Güney Kürdistan'a geçme kararı doğrultusunda, Dr. Sait 1969 yılının hemen başında Kürd Özgürlük Mücadelesi'ni anlatmak, bu mücadelenin çekirdek kadrosunu oluşturmak ve Güney Kürdistan'a geçecek grubu oluşturmak için çalışmaya başlar. Ancak Dr. Sait bu çalışmalara başlamadan önce, 1968 yılında Atina'ya gidip girdiği ve kazandığı bir ihtisas sınavı vardır ki bu Doktorun yapacağı mücadele içinde nasıl değerlendirilebilir. Olasılıkla henüz Güney Kürdistan'a gitme projesi kesinlik kazanmamıştır. Dr. Sait'in devlet memurluğuna dönme durumu olmadığına göre mesleki olarak serbest çalışacaktır, bunun içinde ihtisas yapma düşüncesindedir. Dr. Sait'in düşüncesi beyin cerrahisi dalında ihtisas yapmaktır, ancak devlet kanalı kapalı olduğu için kendi özel çabalarıyla bunu sağlamaya çalışır.

"Dünya Sağlık Örgütü" ile ilişkiye geçen Dr. Sait bu kanal vasıtasıyla ihtisas sınavına girmeyi organize eder. Sınav Atina'da yapılacaktır ve Dr. Sait'in pasaport alması gerekir. Pasaport için başvuruda bulunur, kendisine yurt dışına çıkına yasağı olduğu söylenir. Sonra Isparta'daki tanışıklığından yararlanıp, Demirel (Hacı Ali Demirel pasaport almasına yardımcı olur.) ailesini devreye sokarak pasaport alan Dr. Sait, uçakla Atina'ya gider. 13 Eylül 1968'de sınava girer ve Kanada'da *"Beyin Cerrahisi"* dalında ihtisas yapma hakkını kazanır.

Dr. Sait bütün bu başvuru ve iletişimi, Türkiye'de askeri silah ve mühimmat ihalelerine giren, Ankara'da faaliyet gösteren bir İtalyan şirketi olan *"Pantürk"*teki teleks vasıtasıyla yapar. Bunları sağlayan da *"Pantürk"*te çalışan Doktorun yakın köylüsü olan Kemal Turgul'dur.[51] O dönemde böyle bir iletişim çok az şirkette vardır. Bütün bunlar şirket yönetiminin izni dışında yapılmaktadır. Zira şirket devlet ve genelkurmayla iş yapmaktadır. Böyle bir şeyin duyulması şirket açısından kötü sonuçlar doğurabilir.

Güney Kürdistan'a gidiş kesinlik kazanınca Dr. Sait'in önünde iki yol vardır: Birinci yol, Kanada'da ihtisas yapmak, ikinci yol ise her şeyi geride bırakıp Kuzey Kürdistan'da Kürd Özgürlük Mücadelesi'ni başlatmaktır. O ikinci yolu seçer ve birinci yolu, ikinci yol için kamuflaj olarak kullanır.

Tanıdık çevre Dr. Sait'in Kanada'ya gidip ihtisas yapacağını bilmektedir, ancak Doktor tamda bu dönemde mesleki olarak bütün *"kazanım"*ları çöpe atan başka bir projenin içindedir. Dr. Sait'in, Kürd Özgürlük Mücadelesi için oluşturmaya çalıştığı çekirdek kadro ve bu mücadelenin desteklenmesi için görüşmesi gereken epeyi kişi vardır. Bunların ortak özelliği; Kürd, hemen hemen hepsi ya üniversite öğrencisi veya üniversite mezunu meslek sahibi yani küçük burjuva nitelikli ve genellikle sol düşüncede olmalarıdır.

51- Kemal Turgul, Ankara'da yaşayan Kırmancça/ Dimilki bilmeyen bir Dersimlidir. Kemal'ın babası Ankara'da kapıcıdır. Üç yaşında yetim kalan Kemal apartmandakiler tarafından bakılır. Büyüdükten sonra etnik kimliğini öğrenen ve bu kimliğine sahip çıkan Kemal, Kırmancça/Dimilki öğrenir.

Öğrenci olanlar genellikle İstanbul, Ankara, İzmir ve Erzirom'da meslek sahibi olanlar ise çeşitli yerlerdedirler. Yani Doktorun bunlarla tek tek görüşmesi için epeyi bir yol ve enerji sarf etmesi gerekmektedir. Ayrıca görüşmeler yaptıkça bu sayı giderek artar. Bunların bir kısmı: Musa Anter, Naci Kutlay, Canip Yıldırım, Kemal Burkay, Kemal Bingöllü, Ziya Acar, Mehmet Ali Aslan, Ahmet Kotan, Osman Aydın, Kazım Arik, Ali Gültekin, Hüseyin Saltuk, Nazmi Balkaş, Yılmaz Çamlıbel, Mehmet Emin Bozarslan, Hasan Yıkmış, Hıdır Kurun, Lütfi Baksi, Nazif Kaleli... Bu listede kadın yoktur, bunun nedeni daha sonraki bölümlerde ele alınacaktır.

Kış olması dolayısıyla önce Türkiye/*"Batı"*daki görüşmelerini yapan Dr. Sait yazın da Kuzey Kürdistan'a gitmeyi plânlar. Yazın aynı zamanda Civrak'da üvey kız kardeşi Azime ve Kemal'in düğününe katılacaktır.

Şubat 1969'da arabası Ford Taunus ile Tunçbilek'e gittiğinde Dr. Sait, kundakta bir bebek görür. Bu Fadime'nin düşük yaptığı çocuktan sonra 4. çocuğudur. Kız kardeşinin bu kadar sık doğum yapmasını istemeyen Dr. Sait: *"Sen böyle doğurmaya devam edersen, bir sonraki ikiz olur."* diyence, Fadime: *"Allah korusun!"* diye tepki gösterir. Fadime'nin bir sonraki hamileliğinden 1971'de ikiz kızları olur. Ancak Dr. Sait'in çamurdan heykel yapan bu *"Toprak Çocukları"*ndan haberi olmaz.

Fadime ve Hıdır Usta'yı düğüne davet eden Dr. Sait, kız kardeşine: *"Gel beraber köye gidelim. Belki bir daha görüşemeyiz."* der. Fadime gitmek ister, ancak Hıdır Usta'nın Civrak'a küskünlüğü devam etmektedir ve izin vermez.

Güney Kürdistan'a geçecekler içinde ilk etapta Isparta'da bulunan Dersimliler; Hasan Yıkmış, Hıdır Kurun, Düzali, Veysel, Ferhat ve Yusuf vardır. Hasan ve Hıdır asker oldukları için onların gidişi askerlik sonrasına ertelenir. Diğerleri ise çeşitli nedenlerden dolayı mücadele içinde yer almaktan vazgeçererler.

Dr. Sait'in ilk durağı İstanbul'dur, İstanbul'da Musa Anter ile görüşür. Musa Anter ortak tanıdıkları dışında Doktor'a Kemal Bingöllü'den bahseder ve tanışmalarını sağlar. K. Bingöllü, Dr. Sait ile bir iki defa bir araya geldiğini ve daha sonra da Doktor'un Yeşilyurt'taki evine gittiğini, ailesiyle de tanıştığını belirtir.

K. Bingöllü'ye göre, Dr. Sait ile aralarındaki görüşmelerde, Kürdlerin haklarının alınması için mücadele edilmesi gerekliliği dile getirilmiş, bu mücadelenin nasıl verilmesi gerektiği konusunda ise; illegal örgütlenme/çalışma, silahlı mücadele gibi konularda Doktorun bir bahiste bulunmadığını söyleyerek, devamla, kendisinin bunu kabul ettiğini ve bunun için, Dr. Sîvan'ın vereceği mücadeleye/harekete bağlı kalacağına dair kendisine yemin ettiğini anlatır.

Dr. Şivan, K. Bingöllü'yü verilecek mücadele içinde görür ve hatta O'nun ismi parti(T'deKDP) kurucuları arasında da vardır. Ancak K. Bingöllü'nün parti kurucuları arasında yer almasını engelleyen Osman Aydın'dır.

Dr. Sait'in ikinci durağı Ankara'dır. Ankara'da Hüseyin Saltuk ve Ziya Acar'ı ziyaret eder. Dr. Sait'i, H. Saltuk ile tanıştıran Yusuf Karagül'dür. H. Saltuk ile tanışmaktan

oldukça memnun ayrılan Dr. Sait bu memnuiyetini: *"Şimdiye kadar tanıdığım en kibar kişi Canip Abi idi* (Yıldırım), *ancak Hüseyin ile tanıştıktan sonra Canip ikinci sıraya indi."* diye dile getirir. Dr. Sait'in Ankara'daki ilişkisi Hüseyin Saltuk'tur.

Z. Acar, Dr. Sait'e Agirîli Ahmet Kotan'dan bahseder ve kendisini H. Saltuk'un evinde buluşturarak tanıştırır. A. Kotan daha öncesinden Yön'den ve Musa Anter ile polemiklerinden Dr. Sait'i bilmektedir. Dr. Sait ve A. Kotan daha sonra dışarıda görüşürler.

Kızılay'da bir kıraathanede yapılan birinci görüşmede Dr. Sait, A. Kotan'a: Kürd mücadelesinde yeni bir örgütlenmenin gerekliliğinden bahsederek böyle bir örgütlenme için beraber çalışma teklifi yapar. A. Kotan ise hali hazırda *"Koma Azadîxwazên Kurdistan/Koma Azadiya Kürdistan"("KAK")* adlı bir örgütün içinde yer aldığını ve bu teklif için örgütü/arkadaşlarıyla görüşmesi gerektiğini belirtir. A. Kotan bunu *"KAK"*taki arkadaşlarıyla paylaşır. Örgüt içinde bulunan Mehmet Ali Dinler, Harbiye'de Dr. Sait ile beraber kaldığını, buradan Doktoru tanıdığını, O'nun *"uyumsuz, aşırı solcu ve sekter"* olduğunu, *"49'lar"* arasında bundan dolayı *"kişisel çatışmalar"* yaşandığını, *"Dr. Sait ile beraber çalışmanın"* mümkün olmadığını söyleyerek, buna bir de örnek verir: İçerde oldukları dönemde Kongo Demokratik Cumhuriyeti Başbakanı Patrice Lumumba öldürülmüştür. Buna karşı *"49'lar"*daki muhafazakârlar sevinirken, solcular üzülür ve iki grup arasında sürtüşme meydana gelir.

M. A. Dinler'in Dr. Sait ile çalışmaya şiddetle karşı çıkması üzerine *"KAK"* içinde tartışma yaşanır. Ankara'da bir çay bahçesinde yapılan ikinci görüşmede ise Dr. Sait: *"Böyle bir örgütlenmenin Türkiye'de mümkün"* olmadığını ve *"örgütlenme için Güney Kürdistan'a"* gidileceğini, *"oradan oluşturulacak bir örgütlenme ile Kuzey Kürdistan'da bir silahlı gerilla mücadelesinin"* verileceğini söyleyerek devamla A. Kotan'a: *"Bu mücadele içinde yer alıp almayacağını"* sorar. A. Kotan, arkadaşları arasındaki tartışmalara değinerek, biraz *"KAK"*dan bahseder:

"Örgütün 1965-66 yıllarında bir grup Kürd gencinin Ankara'da kendi aralarında sürekli bir görüşme arayışı neticesinde" oluştuğunu, Nihal Atsız'ın *"Ötüken Dergisi'nde Kürdlere karşı"* yazdığı, *"Def olup gidin, nereye giderseniz gidin, Barzanî'ye gidin, Hindistan'a gidin, Afrika'ya gidin, Birleşmiş Milletlere baş vurup kendinize yurtluk isteyin, Türk milletinin aşırı sabırlı olduğunu, ayranı kabardığı zaman önünde durulamayacağını gidin ırkdaşlarınız Ermenilere sorun da aklınız başınıza gelsin."*

"Faşist söylemine karşı KAK'ın Türkiye tarihinde ilk defa 'Hodrî Meydan' adında bir bildiri" hazırladıklarını ve *"Ankara'da Kürd öğrencilerin dayanışma ve barınma için"* kurdukları *"cemiyet, derneklerden ondokuzuna"* imzaladıklarını, *"bu bildiriden 10 bin adet"* bastırarak *"Ankara Kızılay'da"* dağıtıklarını, *"Ankara, İstanbul, İzmir, Diyarbakır ve diğer yerlerde dağıtılması için"* gönderildiğini, *"bunun gazetelere de"* yansıdığını *"günlük gazetelere haber"* yapıldığını, *"Çetin Altan, İlhami Soysal gibi köşe yazarlarının yorum köşelerinde yer"* verdiğini, *"sonra bir heyet"* oluşturarak *"Alparslan Türkeş, Bülent Ecevit ve Yusuf Azizoğlu ile"* görüştüklerini anlatır.

A. Kotan, *"Güney Kürdistan'a gitme konusunda tek başına karar"* veremeyeceğini söyleyerek, bunu arkadaşlarıyla değerlendireceğini, *"ancak kimi arkadaşlarının kendisine/Doktora karşı bazı endişelerin de"* olduğunu belirtir. Dr Sait: *"Bunlar kim?"* diye sorar, ancak A. Kotan isim vermez.

A. Kotan'ın arkadaşlarıyla tekrar görüşmesinde Dr. Sait'e karşı olan endişeler ve olumsuz ön yargılar giderilmez. Bu tereddütlere rağmen teklif genel olarak olumlu görülür, ancak örgütsel bir karar alınmaz. Örgütsel bağlılık ortadan kaldırılarak, karar herkesin kendi inisiyatifine/özgür iradesine bırakılır. Yani örgütçe alınan karar; eğer Güney'e gidilecek ise bir süre içinde örgütsel faaliyetlerin dondurulması ve oradan/Güney'den gelecek haber ve gelişmelere göre tavır belirlenecektir.

A. Kotan, Dr. Sait'e: *"Güney Kürdistan'a gelme konusunda kararlı"* olduğunu, ancak *"Kulplu Hikmet Buluttekin adındaki arkadaş da gelmek istiyor."* der. H. Buluttekin'in ailesi hakkında verilen bilginin olumsuz (Hikmet'in babasının Adalet Partisi Kulp İlçe Başkanı, bir kardeşinin ordu mensubu, aileden birisinin MHP'lı olduğu gibi) olmasına rağmen Dr. Sait, H. Buluttekin'in bu kararına çok sevinir ve bir an önce H. Buluttekin ile tanışmak istediğini belirtip, iki gerilla pratiği kitabını A. Kotan'a vererek, Güney Kürdistan için hazırlanmalarını ve İstanbul ile Ankara bağlantılarını da söyleyip Isparta'ya döner.

Bir süre sonra Mayıs veya Haziran 1969'da Sait Elçi bir duruşma için Antalya'dan Ankara'ya getirilir. Bunu haber alan A. Kotan ve Ali Beyköylü, S. Elçi duruşmadan çıktıktan sonra A. Kotan, S. Elçi'ye: *"Gelo derfet heye ku em bi cenabê we re 10-15 deqeyan hevdîtinekî bikin?" ("Eğer imkan varsa sizinle 10-15 dakika görüşmemiz mümkün müdür?")* diyence S. Elçi, jandarmayı işaret ederek: *"Velehi azadîya min di destê vî camêri de ye, daku hûn wî/jendermeyî îqna bikin, ev derfet dê çê bibe." ("Vallahi benim özgürlüğüm bu adamın elinde eğer O'nu/jandarmayı ikna ederseniz, bu mümkün olur.")* der.

A. Beyköylü bunu haledeceğini söyler ve jandarmaya: *"S. Elçi bizim akrabamızdır, memleketten geldik, müsaade edersen bir yarım saat gidip bir yerde yemek yiyip görüşelim."* Jandarma: *"Alın götürün! Vallahi kaçırmak istiyorsanız kaçırın!"* deyince şaşıran A. Kotan ve A. Beyköylü: *"Ne kaçırması?"* diye karşılık verince jandarma: *"Vallahi, siz kaçırmak isterseniz de bu adam kaçmaz!"* der. Jandarmanın izin vermesi üzerine hep beraber Ulus'ta bir otele gidilerek orada bir yer ayrılır. A. Beyköylü jandarmayı alıp bir hamama götürür ve yemek yedirdikten sonra da otele giderler.

A. Kotan ile S. Elçi ise *"Gençlik Parkı"*na gidip orada konuşurlar. A. Kotan, konuyu birde S. Elçi'den duymak ister. S. Elçi: *"Dr. Sait ile aralarında hiçbir sorunun"* olmadığını, *"Doktor ile el sıkıştık"*larını, *"geçmişe bir çizgi çektik"*lerini *"ve anlaştık"*larını söyleyerek: *"Siz zaten karar almışınız gitmenizde, sorun yoktur."* der.

Sonrasında A. Kotan TKDP'ni eleştirir: *"Partinin üniversite çevresinde çalışma"* yapmadığını, *"kendileri ile"* ilgilenilmediğini, *"solcu Kürd öğrencilere mesafeli"* olduklarını, *"öte yandan Doğu'da Kürd ağa çocuklarını"* örgütlediğini söyler. S. Elçi

buna cevap olarak: *"Başına bir felaket"* geldiğini, *"bundan çok etkilendik"*lerini belirtir ve ayrıca illegal çalışmanın zorluğundan bahseder. S. Elçi, Güney Kürdistan'a geçiş organizasyonu için ise, Faqî Huseyn'in görevlendirildiğini; *"O'nun bunu hal"* edeceğini söyler. A. Kotan *"KAK"*dan bahseder. S. Elçi: *"Böyle bir örgütten haberi"* olmadığını söyler. Görüşmeden sonra Sait Elçi, Antalya'ya götürülmek üzere jandarmaya teslim edilir.

Sonrasında A. Kotan'a gelen talimat gereği, Kemal Bingöllü'den Dr. Sait'in doktor çantasını almak için İstanbul'a gider. Çantada: K. Bingöllü tarafından temin edilen iki Smith&Vesson tabanca; 500 Mark ve 700 Dolar para; Doktor'un pasaportu, diploması, bazı notlar ve cerrahi aletler vardır. K. Bingöllü, çantayı açıp tespit ettikten sonra A. Kotan'a teslim eder. A. Kotan'da çantayı Tetwan'da Faqî Huseyn'e verecektir.

Dr. Sait, eşi ile birlikte Afyon'da YSE'de mühendis olarak çalışan Yılmaz Çamlıbel'i ziyaret eder. Evde bir süre oturduktan sonra Dr. Sait: *"Yılmaz dışarı çıkalım, biraz Afyon'u dolaşalım."* der. Eşler evde bırakılır ve Y. Çamlıbel ile Dr. Sait dışarı çıkarak konuşmaya başlarlar. Dr. Sait, Y. Çamlıbel'e Güney Kürdistan planından bahseder: *"Güney Kürdistan'daki mücadeleye destek"* verilmesi ve *"Kuzey Kürdistan'da da bir örgütlenmeye gidilmesi"* gerektiğini ve kendisinin de *"bu mücadele içinde yer almasını"* ister. *"Kürdlerin örgütlü mücadeleden yana"* olduğunu söyleyen Y. Çamlıbel teklife olumlu bakar. Dr. Sait: *"O zaman görüşeceğiz."* der.

Dr. Sait, Mayıs 1969'da Lütfi Baksi'ye bir mektup yazarak acele Isparta'ya gelmesini ister. L. Baksi niçin çağrıldığını bilmediği için yanına bir arkadaşıyla beraber 14 Mayıs 1969 günü Isparta'ya gider. O akşam yanındaki arkadaşından dolayı Dr. Sait konuyu açmaz ve evden ayrıldıklarında L. Baksi'ye sabah saat 06.30'da gelmesini ister. L. Baksi, arkadaşı daha uyurken sabah kalkarak Dr. Sait'in yanına gelir ve ikili kahve içtikten sonra Dr Sait, L. Baksi'yi alarak arabayla Isparta'dan 40 km uzaklıktaki bir kamping yerine götürür.

Dr. Sait orada, TC'nin devlet yapısını ve Kemalizm'i anlattıktan sonra, *"49'lar"*, Mehmet Emin Bozarslan'ın *"Mem û Zîn"*in yayınlanmasında gelen tepkileri örnek göstererek, Kürdlerin haklarını alma mücadelesinde *"parlamenter, legal yolların kapalı"* olduğunu, ayrıca *"şovenist, ırkçı yapıdaki Türk Ordusu'na karşı mücadele verilmeden Kürdlerin bir hak elde"* edemeyeceklerini belirterek, *"bundan dolayı silahlı mücadeleden başka bir çare"* kalmadığını, *"mutlaka silahlı mücadele verilmesi"* gerektiğini ve devamla *"şu anda Güney Kürdistan'da Mele Mistafa Barzanî mücadelesinin devam"* ettiğini, *"bu mücadele içinde yetişmiş entelektüel unsurların"* olmadığını, *"bu mücadelenin bu tür unsurlara ihtiyacı"* olduğunu, böyle *"bir grubun oraya"* gideceğini, *"ancak kendilerinin henüz Güney önderliğiyle bir ilişkilerinin"* olmadığını, *"bu ilişkiyi TKDP'nin"* kuracağını, *"Antalya mahkeme sürecinde Sait Elçi ile"* görüştüğünü ve *"bu konuda kendilerine yardımcı"* olacaklarını, yani *"grubun TKDP tarafından Güney'e"* geçireleceğini, *"bugün de Sait Elçi'nin Isparta'ya"* geleceğini ve *"onunla Isparta Oteli'nde"* görüşeceğini anlatır.

TKDP hakkında ise Dr. Sait: *"Mücadele konusunda onlarla aynı görüşte"* olmadığını, *"TKDP'nin silahlı mücadeleye karşı"* olduğunu, *"mücadele pratiği konusunda farklı metotları"* savunduklarını, onların *"pasif bir hal içinde"* olduklarını, *"pasif metotlarla Kürdlerin bir hak elde"* edemeyeceklerini, *"eğer Mele Mistafa Barzanî'ye kendilerini kabul"* ettirirlerse *"ayrı bir örgüt"* kuracağını söyler.

Uzun bir anlatımdan sonra Dr. Sait, L. Baksi'ye: *"Bu mücadele içinde yer almak ister misin? Buna var mısın?"* diye sorar. L. Baksi: *"Varım!"* der. Bu olumlu cevaptan sonra Dr. Sait, eline bir çubuk alarak, yere hem yazarak, hem söyleyerek yolculuk için lazım olan teçhizat, hazırlık ve maddi maliyeti açıklar.

Son olarak Dr. Sait, L. Baksi'ye: Güney Kürdistan'a geçecek grupta kendisinin tanıdığı kişilerinde olduğunu, ancak bunları şu anda söylemeyeceğini, bir araya gelindiğinde zaten göreceğini belirterek zaman konusunda kendisine haber verileceğini söyler ve bu arada kendisinin hazırlanmasını ister.

O gün Dr. Sait ve S. Elçi, Otel'de buluşup görüşürler. Görüşmede Güney Kürdistan'a gidiş konuşulur. Konuşma sonucunda Güney Kürdistan'a gidiş ve geçiş için herkes kendi masraflarını kendisi karşılaması konusu karara bağlanır/alınır.

Maddi ihtiyaçların karşılanması için memleketi Hezo*("Kozluk")*'ya giden L. Baksi, Kütahya'ya döndüğünde Dr. Sait'ten bir mektup geldiğini görür. Mektupta o gün Isparta'da olması gerektiği yazılıdır, ancak L. Baksi'ye göre bu mümkün değildir.

Dr. Sait 1969 yılı başlarında bir taraftan Batı'da görüşmelerde bulunurken, aynı yılın yazında Kuzey Kürdistan'a gider. Xarpet, Dersim, Erzirom, Agirî*("Ağrı")*, Wan, Tetwan, Diyarbekir vs. giden Dr. Sait, buralarda bulunan tanıdık, arkadaş, dost ve Kürd Milli Mücadelesi'ne sıcak bakabilecek kişilerle görüşür. Çoğunlukla görüşeceği kişiler arasında *"49'lar"*dan arkadaşları ve TİP'li *"dostları"*da vardır.

Dr. Sait, Kuzey Kürdistan'a giderken Ankara'da Canip Yıldırım'a uğrar, bir gün orada kalır. Evde Ziya Acar'da vardir. Yemekten sonra Dr. Sait, C. Yıldırım'a: *"Canip abi, dışarı çıkalım."* der. Doktor, C. Yıldırım ve Z. Acar dışarı çıkarlar. Yolda yürürken Dr. Sait, Güney Kürdistan projesinden bahsettikten sonra kendisinin: *"Bir grupla Mele Mistafa Barzanî'nin yanına"* gideceğini, C. Yıldırım ile Z. Acar'a da gelmelerini veya söz konusu *"mücadele içinde yer"* almalarını ister. Bunun üzerine C. Yıldırım: *"Bizi çağırmamışlar, bize ihtiyaçları yok, bizim oraya gitmemiz, belki hesaplarına da gelmez..., Çağrılmayan yere Çingeneler gider!"* (Yıldırım, Miroğlu, 2010: 151-152) der.

İlk uğrak yeri Dersim olan Dr. Sait, Xozat'ta Ormanı Bölge Şefi olan teyze oğlu Kazım Arik'ın evine gider. Hep beraber Pulur'da *"Munzur Gözeleri"*ne giderler. Pulur'da Musa Yerlikaya, kendilerine bir yemek verir. Yemekte ilçenin kaymakamı, hakimi, savcısı, askerlik şube başkanı ve öğretmenler de vardır. Dr. Sait'in hararetli konuşmaları orada bulunanların dikkatini çeker.

Sabah kaymakam K. Arik'i çağırır: *"Kazım Bey, akşam yemekte konuşan adam kimdir? Merak ettik! Akşam yemekten sonra savcı ile beraber bu konuda yorum ve tes-*

pitlerde bulunduk. Bu adamın söylediklerinde suç unsuru var mı, yok mu? diye. Sonra bir karara varamadık ve bir işlem kararı alamadık. Ancak bizde devlet için tehlikeli bir kişi olduğu kanaati oluştu." der.

Sonra Dr. Sait, Kazım ile beraber Dersim'de avukatlık yapan Kemal Burkay ile görüşür. Bu görüşmede Ali Gültekin'de vardır. Görüşmede K. Burkay sert bir üslup kullanır ve Dr. Sait'i kırıcı bir söylemde bulunur.

Bu görüşmeden sonra Dr. Sait; eşi, çocukları, Kazım ile eşi hep birlikte Civrak'a gitmek için yolla çıkarlar. Qisle'de Sağlık Ocağı'na uğrar oradaki doktor ile görüşür. Ortaokula uğrar, oradaki bazı öğretmenleri, sonra ilçede kalan Civraklıları görür ve öğle yemeği yendikten sonra Kazım, izin almak için Qisle'den Xozat'a geri döner, diğerleri ise köye doğru yolla çıkarlar. Deruyê'den sonra araba yolu olmadığı için araba *"Dereova Sağlık Ocağı"*nın yanına bırakılarak, binek hayvanlar ile yolla devam edilir. Civrak'a varmadan yol üzerinde bulunan Kimsor'dan Hesê Xidu*("Hasan Yıldız")*[52] Dr. Sait ve beraberindekileri evine davet eder. Bu Dr. Sait'inde istediği bir davettir. Zira Civrak ile Kimsor köyleri arasında yıllardır süre gelen bir Axa Yaylası (mera) ihtilafı vardır. Dr. Sait iki köy arasındaki bu sorunu çözmek düşüncesindedir.

Axa Yaylası uzun süre Xormekler ile komşu Kîmsorlar arasında ihtilaflıdır ve her iki tarafta bıkıp usanmadan yıllarca mahkemeye gider gelirler. Her iki tarafın parayla satın aldıkları bilirkişiler vasıtasıyla ve devletin marifetiyle dava sonuca bağlanmadan sürüp gider. Belli dönemlerde ise bu dava ile ilgili keşif yapılır. Üç-dört kişiden oluşan keşif heyetine taraflar yaranmak için elinden geleni yaparlar. Kuzular kesilir, yemekler hazırlanır, ziyafetler çekilir. Ayrıca her sene köyden iki-üç kişiden oluşan heyet Ankara'ya kadar gider orada birkaç gün yer içer, eğlenir ve gerekli yerlere rüşvet, hediye vererek geri dönerler. Köye döndüklerinde dava kazanılmıştır, hâkim ve bilirkişiler ayarlanmış, gelecek olan kesif kendileri lehine kesin karar verecektir.

Bütün bu yapılan masraf, verilen rüşvet, hediye ve ziyafetler için her sene köylüden salma toplanır. Ancak her seferinde değişen bir şey olmaz, dava Ankara'ya temize gidip gelir. Olan köylüye olur. Yapılan hesaplara göre ise buraya harcanan para ile birkaç köy satın alınabilir düzeydedir.

Örneğin bir seferinde yayla davası için kesif gelecektir ve Civrak'da bunun için gerekli hazırlıklar yapılır. Kesilecek olan koyun ve pirinç/bulgur ayarlanır, *"nunê sozî"("saç ekmeği")* yapılır. *"Nazımiye"*den gelecek olan Hâkim Rauf Çapanoğlu'dur. Çapanoğlu ve beraberindekiler Bertal Efendîyo Qiz'ın evine gelecek ve buradan hep birlikte Axa Yaylası'na çıkılacaktır. Bütün bu hazırlıklar yeterli olarak görülmez, ayrıca Hâkimi etkileme yolları aranır. Bertal Efendîyo Qiz, *"Hâkim TC'nin hâkimi"*dir, *"o zaman Atatürk'ü de sever"* düşüncesiyle odaya bir Atatürk resmi astırmak ister. Okuldan Atatürk resmi getirilip odanın duvarına, 38'de katledilenlerin resimlerinin arasına asılır.

52- Hesê Xidu, Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın İstanbul'dan tanıdığı Kazım Yıldız'ın amcasıdır.

Hâkim R. Çapanoğlu gelir, *"suf"("divan/seki")* üzerinde hazırlanan yatakta oturduktan sonra duvardaki Atatürk ve diğer resimler dikkatini çeker. Bertal Efendîyo Qiz amacına ulaştığı düşüncesindedir. R. Çapanoğlu, duvarda bulunan fotoğraflardan bir kaçını sorar, sordukları arasında 38'de katledilen Bertal Efendîyo Pîl ile oğlu Alî ve Mazgêrd'de katledilen Ezîz'de vardır. Bertal Efendîyo Qiz biraz ıkına sıkıla mahcup bir şekilde onların 38'de öldürüldüklerini söyler.

R. Çapanoğlu sonra Atatürk'ün resmini göstererek: *"Bu resmi kim astı buraya?"* diye sorunca Bertal Efendîyo Qiz bir an tereddüt geçirdikten sonra: *"Ben astırdım! Atatürk büyük bir adam! O devleti kuran büyük bir kurtarıcıdır!"* deyince, R. Çapanoğlu: *"Benim nezdim de öyle değildir. O resmi hemen oradan indirin!"* der ve Atatürk'ün resmi hemen duvardan indirilir. Bertal Efendîyo Qiz devlet hâkiminin davranışına bir anlam veremez, R. Çapanoğlu'da bir açıklamada bulunmaz.

15 Mayıs 1920'de Yozgat'ın nüfuzlu ailelerinden ve aynı zamanda *"Hürriyet ve İtilaf Fırkası"*nın Yozgat'taki sorumluları olan Çapanoğulları, Hilafet ve Sultana bağlılık uğruna Ankara Hükümeti'ne karşı isyan ederler. *"Çapanoğlu İsyanı"*, Mustafa Kemal'in yardım istemiyle Çerkez Ethem'in *"Kuva-yı Seyyare"* kuvveti tarafından bastırılır. 8 Ocak 1921'de ele geçirilen *"Çapanoğlu Halit"* yakalanarak Amasya'ya götürülüp idam edilir. Çapanoğulları'ndan Celal ve Edip Beyler İstanbul'a gönderilirler. Bertal Efendîyo Qiz bunu bilmediğinden tabir yerinde ise *"baltayı taşa vurmuş"*tur.

Bu olay Hâkim R. Çapanoğlu'nun kararını etkileyip etkilemediği bilinmez ancak yıllar sonra Beyazıt'ta TİP'nin organize ettiği, Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın da konuşmacı olarak katıldığı toplantıda R. Çapanoğlu divan başkanıdır.

R. Çapanoğlu, *"Nazımiye"*de hâkimlik yaptığı dönmede Sait, zaman zaman Qisle'ye inip oradaki devlet zevatı ve öğretmenler ile top oynamaktadır. O dönemden R. Çapanoğlu, Sait'i tanımaktadır. R. Çapanoğlu ile Dr. Sait, Dersim'i yad ederken, R. Çapanoğlu, Bertal Efendîyo Qiz'i sorar ve bu olayı anlatarak: *"Bertal Efendî, beni etkilemek için Atatürk'ü kullandı. Benim O'nu sevdiğimi sandı."* diyerek, Bertal Efendîyo Qiz'e selamlarını iletmesini söyler.

Dr. Sait, o gece Kimsor'da kalarak Kimsorlularla yayla konusunu görüşür ve uzun yıllardır iki köy arasında devam eden bu davanın çözümü için tarafların bir araya gelerek görüşmeleri, toplantı yapma teklifinde bulunur. Kîmsorlular teklife sıcak baktıklarını belirterek, birkaç gün içinde kendilerine haber göndereceklerini söylerler.

Diğer gün sabah Civrak'a gelen Dr. Sait bu defa Civraklıları toplayarak aynı konuyu görüşür, Civraklılarda böyle bir toplantıya olumlu bakarlar. Birkaç gün içinde bir haber gelmeyince Dr. Sait, Kîmsor'a bir elçi gönderir. Elçiye de biz size haber veririz derler. Ancak beklenen haber gelmez. Meğerki Kimsorlular davayı kazandıklarını ve bundan dolayı bunun Civraklıların bir oyunu düşüncesiyle böyle bir görüşmeyi istemezler. Girişim sonuçsuz kalınca dava devam eder.

O dönem, Kâzım Arik'in Xozat'ta Orman Bölge Şefi iken yanında görev yapan

yerli bir kişi, yıllar sonra K. Arik'a yaptığı anlatımda: *"O dönem MİT adına"* çalıştığını, *"Kazım ve Dr. Sait'in Nazımiye'ye, Civrak'a gidişleri gün ve gün rapor"* edildiğini, *"Kimsor köyünden, kendileri hakkında bir şikayet dilekçesinin"* verildiğini -şikayet edenin adını da vererek-, dilekçede: *"Dr. Sait Kırmızıtoprak, Kazım Arik ile birlikte bölgede 'Kürtçülük' propagandası"* yaptıklarını, *"Kürd devleti kurma çalışma ve faaliyetleri içinde"* oldukları, *"halka başkaldırı çağrısında"* bulunduklarını belirtir. Bunun kendisine sorulduğunu ifade eden MİT elemanı: *"Kendisini (Kazım'ı) tanıdığından dolayı bunun komşu iki köy arasında var olan bir arazi husumetinden"* kaynaklandığını ve *"söylenenlerin birer iftira"* olduğunu yukarıya bildirerek takibatı önlediğini söyler.

Köyde Dr. Sait'in üvey kız kardeşi Azime ile Kemal'in düğünü vardır. Dr. Sait, mezralar dahil bütün köylüleri düğüne davet ettirir. Özellikle Gemîk'te oturan Seydanlar çağrılır.

Xormekler, daha sonra Sileyman Axa ve Bertal Efendîyo Pîl ile Seydanlar arasında Sey Qajî'den beri devam eden, araziden kaynaklanan bir husumet vardır. Dr. Sait'in özellikle Seydanları çağırmasındaki amacı bu husumeti bitirmektir. Kâzım Arik'ı da yanına alan Dr. Sait, Xalo(Dayı) diye hitap ettiği üvey babası Bertal Efendîyo Qiz'a: *"Ben ve Kazım, Bertal Efendîyo Pîl'in torunları, yani onların varisleri olarak bu meselenin bitirilmesini, Seydanlarla sulh sağlanması ve mahkemeden vazgeçilmesini istiyoruz."* der. Bertal Efendîyo Qiz: *"Werazayê mi Seid, hata nika to ci vato ke mi nekerdo. Hay hay ti cutir vana henvo." ("Yeğenin Sait! Şimdiye kadar sen ne istedin de ben yapmadım. Hay hay nasıl istiyorsan öyle olsun.")*

Böylece orada sağlanan sulh sonrasında Dr. Sait, Sey Qajî'nin yeğeni Sey Îmam'ı yanına çağırarak: *"Sey Îmam, tora mineta mi esta. Marê klamunê Sey Qajî ra di-hîre tenu vaza." ("Sey İmam senden bir ricam var. Bize Sey Qajî'den iki-üç klam söyle.")* Sey Îmam; *"Seid, davîstê sera mi tomir nêgurto xo dest, ama ez to nesknene." ("Sait, on senedir ben bağlama/saz elime almamışım, ama sene kırmam."*

Sey Îmam birkaç parça söyledikten sonra Dr. Sait, bu sefer Sey Îmam'dan Sey Qazî'nin dedeleri üzerine söylediği taşlamayı dinlemek ister. Sey Îmam söylemek istemez, ancak Dr. Sait'in zorlamasıyla Sey Îmam tam olmasa bile onu da söyler. Sonrasında davul zurna eşliğinde Rizê Marfetî*("Rıza Gündoğdu")*, Qeramanê Hîçî*("Kahraman Bulut")* ve Dr. Sait karşılıklı müthiş bir *"Verva Arey"* oyununu oynarlar.

Bir-iki gün Bertal Efendîyo Qiz'ın evinde Civrak ve çevre köylerden gelenleri sağlık kontrolünden geçiren Dr. Sait, recete yazar ve gerekli uyarılarda bulunur. Muayeneye gelenlerden biri de Zeki Aslan'dır. Zeki küçük yasta evlendirilmiş ve birkaç yıl geçmesine rağmen çocuğu olmamıştır. Aile, Zeki'nin *"kısır"* olduğundan şüphelenmektedir ve Dr. Sait'e bu durumu anlatılır. Dr. Sait, Zeki'yi muayene ettikten sonra, merak etmemelerini, daha yaşının küçük olduğunu, bir iki yıla kadar çocuğu olur, der. Daha sonra Zeki'nin çok sayıda çocuğu olur.

Muayene için gelenler arasında Axzun'da vardır. Yüzü örtülü olduğu için Dr. Sait,

Axzun'u tanıyamaz ve yüzünü açmasını söyler, ancak Axzun yine yüzünü/peçesini açmaz. Dr. Sait'te eğer yüzünü açmazsa muayene etmeyeceğini söyleyince Axzun yüzünü açar. Gençken köyün en güzeli olan Axzun ile şimdiki Axzun arasında epeyi bir fark vardır.

Bu geliş Dr. Sait'in köyü, köylüleri, akrabalarıyla vedalaşmasıdır. Bundan dolayı mezralar dahil herkes ile görüşen, evleri ziyaret eden Dr. Sait, beraberinde getirdiği hediyeleri verir, sohbetler yapar.

Bir grup ile beraber çifteyi alarak Bedro Dağı'na çıkıp atış talimleri yapan Dr. Sait, Bedro ve Axa yaylalarına uğrar. Dr. Sait'in annesi ve teyzeleri Bedro Yaylası'nda kalmaktalar, onların yanına uğrayan ve o gece orada kalan Sait, teyzesi Ezîme'ye gideceğinden bahseder; teyzesi Ezîme, gitmemesi konusunda kendisini vazgeçirmeye çalışır.

Ezîme: *"Ma î ke 38 de qirkerde hona xo vîranekerdê. Mezela dîno belî nîya. Seva aciya dunîra ma condî serra xeyxunê xode dawul-zurna necineme. Sîyana tora na aciya ma bena newê, bene dî kat." ("Biz 38'de katledilenleri halen unutamadık. Halen onların mezarı belli değil. Onların acısıyla biz yıllarca düğünleremizde davul-zurna çaldırmadık. Senin gidişinle bu acımız yenilenecek ve ikiye katlanacak."*

Dr. Sait: *"Xalcî ça, gonîya mi dunura daha zedê sura?!" ("Teyze niye, benim kanım onlardan daha mı, kırmızı?")* diyerek, gitme konusunda kararlı olduğunu vurgulayıp; *"Eqê muami bîyê neweş, eqê cirê cîyê bî, heverê midê. Di destê mi kê gondevê ez ên" ("Eğer annem hastalanırsa veya başına bir şey gelirse mutlaka bana haber verin. İki elim kanda da olsa gelirim."* der.

Annesi Zohre, Dr. Sait'e birde Mezra Cefan'da[53] evli ve birkaç aydır hasta olan amcasının kızı Xeza Qize*("Küçük Hatice")*'yi[54] ziyaret etmesini ister. Dr. Sait, Kazım, Nurettin ve Yusuf'u da yanına alarak Civrak'tan yaklaşık iki saat mesafedeki Mazra Cefan'a gider.

Dr. Sait, Xeze'yi muayene ettikten sonra kanser olduğunu anlar, ancak bunu teyze Xeze'ye belli etmez: *"Xalcî, ti hona sona Warunê Henîyê Miru de ronu, toraqu dana arê, metersê!..." ("Teyze, sen daha Henîyê Mir Yaylası'na gider, orada daha çok yağ, çökelek yaparsın/toplarsın, korkma!...")* der. Ancak Dr. Sait, Xeze'nin çocuklarına; annelerinin kanser olduğu, birkaç ay içinde öleceğini, doktora götürmelerine gerek olmadığını, ağrılarını dindirmek için ilaç yazacağını ve bunları yapmasını söyler.[55]

O gün/gece orada kalan Dr. Sait ve arkadaşları kahvaltı yaptıktan sonra, oradan Taru'ya, Kureyşanlı Bertal Kal ile evli olan Bertal Efendîyo Pîl"nin büyük kızı olan teyzesi Pelgûzar'ı ziyaret ederler. Taru'da akşam yemek yenilip, uzun sohbetten sonra

53- Mezra Cefan, Gexi bölgesinde bulunan Kureyşanların Şixan ezbetinin yaşadığı, Xolxol İlçesi'nin, Taru Köyü'nün bir mezrasıdır.

54- Xeza Qize, Sait'in dedesi Bertal Efendîyo Pîl'in biraderi Alîyê Memedê Gulavî'nin kızıdır. Xeza Qize, Mezra Cefan'da Seyîdê Alê Şix'ın ikinci eşidir.

55- Dr. Sait, Civrak'tan ayrılıp gittikten üç-dört ay sonra Xeza Qize vefat eder.

yatılır. Sabah olunca Dr. Sait, Bertal'a: *"Xalo, sodiro to xervo!"("Dayı, sabahın/günün hayırlı olsun!"* deyince, Bertal: *"Yahu Seid, ne sodirê ma sodiro, ne sondê ma sondo."("Yahu Sait, ne sabahımız sabah, ne de akşamımız akşamdır."* diyence Dr. Sait, Bertal Dayı'nın bir sorunu olduğunu anlar. Meğerse o gece Civrak'tan İzettin ile nişanlı olan Bertal'ın kızı; İzettin işi uzatınca o geceyi fırsat olarak kullanmış, babasının istemediği birisine kaçmıştır.

Sabah kahvaltısını yapan grup, aynı köyde bulunan Bertal Kal'ın abisi Mehmet Kal'a giderler ve orada öğleyin saç kavurması yedikten sonra Civrak'a dönerler. Kazım ve eşi Xozat'a dönerken Dr. Sait, eşi ve çocukları birkaç gün daha Civrak'da kalırlar.

Doktor olduktan sonra Sait'in bu Civrak'a ilk ve son gelişidir. Mezralar dahil tüm köyü, yaylaları ve dağları dolaştıktan sonra köyden ayrılırken, 14 yıl önce jandarmalarla kavga ettiği Vilê Hene'de köye dönerek bir taşa oturur ve orada 15 dakika köyü seyreder. Bu köydeki hayatı bir film şeridi gibi gözlerinin önünden geçer. Civrak ile vedalaşan Dr. Sait, sanki bir daha köyü göremeyecek gibi hüzünlenir ve anılarıyla Civrak'tan ayrılır. Dr. Sait'in bu Civrak'ı son görüşüdür. Dr. Sait'in buradan ayrılırken son sözü, Kırmancça/Dimilki: *"To werê ma nekerd, ama ez tora zof hesken." ("Sen bize yetmedin, ama ben seni çok seviyorum."*

Deruye*("Dereova")*'ye geldiğinde, orada bulunan arabasının tekerliklerinin patlatıldığını gören Dr. Sait, tekerleri tamir ettirdikten sonra Dersim'e doğru yolla çıkar.

Dersim'de tekrar Kazım ile görüşen Dr. Sait buradan Erzîrom'a geçer. Dr. Sait'in üvey kardeşi Hasan Tanrıverdi, Erzîrom'da Atatürk Üniversitesi'nde öğrencidir. Bu dönemde İsmail Beşikci'de Atatürk Üniversitesi'nde asistandır. Burada üniversitede okuyan Kürd öğrenciler zaman zaman İ. Beşikci'yi ziyaret ederler. Bu ziyaretlerin birinde Hasan'ın, Dr. Sait'in üvey kardeşi olduğunu öğrenen İ. Beşikçi: *"Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde öğrenci iken Yön dergisini okuyordum. Bu dergide çıkan Sait Kırmızıtoprak'ın yazıları dikkatimi çekiyor ve onu takip"* ettiğini, tanışmak istediğini, *"eğer buralara gelirse kendisiyle görüşmekten"* memnun olacağını söyler.

Dr. Sait, Erzîrom'da eşi ve çocuklarını *"Polat Otel"*e bıraktıktan sonra üvey kardeşi Hasan'ın kaldığı yurda gider. Hasan'ı yurtta bulamayan Dr. Sait, *"Polat Otel"*de kaldığını belirten bir not bırakır. Notu alan Hasan, İ. Beşikci'ye haber verir ve ikisi beraber otele giderek Dr. Sait'i sorarlar. Dr. Sait, odasındadır, haber verilir, aşağıya inen Dr. Sait, otelin lobisinde İ. Beşikci ve Hasan ile görüşür.

Dr. Sait, eşinin yukarıda/odada çocukların çamaşırını yıkadığını, birazdan ineceğini belirtikten sonra İ. Beşikci'ye: *"Allikan Aşireti tez çalışmasını"* okuduğunu, *"başlıkların doğru/güzel"* olduğunu *"ancak içeriğinin dolu/çok iyi"* olmadığını söyler. Biraz sonra Av. Mehmet Ali Aslan gelir ve bir yemek daveti yapar. Lobiden odadaki eşini arayan Dr. Sait, bu daveti söyleyerek, hazırlanmasını ve aşağı inmesini söyler. İsmet çocuklarla aşağı iner ve hep beraber Av. M. A. Aslan'ın evine giderler. Yemek boyunca ve sonrasında Dr. Sait ve Av. M. A. Aslan, Türkiye, Kürd ve Kürdistan hakkında hararetli bir tartışma yaparlar.

Dr. Sait: *"Asıl mücadelenin Kürdlerin bir bütün olarak; Kürd köylüsü, ağası, şeyhi, seyyidi hep birlikte bir mücadele içinde yer"* almasını savunur. Av. M. A. Aslan ise buna karşın Dr. Sait'e: *"Sen daha önce böyle düşünmüyordun. Kürd feodalitesine; şeyh ve ağalara karşıydın. Ne oldu da böyle değiştin?"* der ve kendisine; bu projeden vazgeçip Diyarbekir'de beraber bir gazete çıkarmasını teklif eder.

İ. Beşikci tartışmalara girmez, sadece dinlemekle yetinir. Bütün gece böyle sürüp gider. Yeni Dr. Sait ile eski Av. M. Ali Aslan'nın anlaşmaları da mümkün değildir. Buna rağmen Dr. Sait, Av. M. A. Aslan'dan ilişkilerinin devam etmesini ister, ancak Av. M. A. Aslan bunun mümkün olmadığını belirtir.

Dr. Sait diğer gün *"Atatürk Üniversitesi Öğrenci Yurdu"*na uğrar. Burada Hasan Tanrıverdi, Mehmet Ali Güzel, Karaköseli Fevzi, Nazif Kaleli, Ahmet Aras gibi Erzîrom'daki Kürd öğrenciler ile bir araya gelen Dr. Sait, onlarla konuşur/tartışır. Görüştüğü öğrenciler sol görüşlüdür, Dr. Sait'e sorulan sorular genellikle Marksizm ve Leninizm ile ilişkilidir; verdiği cevaplar karşısında öğrenciler şaşırır ve etkilenirler.

Dr. Sait, Erzîrom'dan ayrılmadan önce kendisini uğurlamaya gelen *"İller Bankası"*nda mühendis olarak çalışan Dersimli Kazım Örtün, Dr. Kazım Taş ve Hasan Tanrıverdi ile beraber hep birlikte kahvaltı yaparlar. Kahvaltıdan sonra Dr. Sait, ailesiyle beraber Agirî'ye geçer. Hasan'ın üvey abisini son görüşüdür. O, Dr. Sait'ın Kanada'ya gidip ihtisas yapacağını düşünmektedir.

Dr. Sait, Erzirom'dan ayrılışında İ. Beşikci kendisine: *"Doğu Anadolu Düzeni adında yeni bir kitap"* yazdığını ve bu çalışmanın *"Allikan Aşireti adlı tez çalışmasından farklı"* olduğunu belirterek kitabın kendisi tarafından okunup değerlendirilmesini ister. Bunu memnuniyetle karşılayan Dr. Sait: *"Yapacağım değerlendirmeyi yayınlatıyım mı yoksa göndereyim mi?"* diye sorar. İ. Beşikci: *"Bana gönder."* der. Ancak İ. Beşikci, bu çalışmayı Dr. Sait'e göndermezse de, Dr. Sait bu kitabı edinir, Dîşêş Kampı'nda okur ve Kürtçeye de çevrilmesi gerektiğini dille getirir.

Agirî'ye giden Dr. Sait orada Dr. Naci Kutlay'ın misafiri olur. Dr. N. Kutlay ile de geç saatlere kadar konuşup tartışan Dr. Sait, sosyalist dünyanın Kürdlere bakışı ve tavrının eleştirilmesi gerektiğini, Sovyetler Birliği'ni kastederek: *"Sosyalist dünyanın Kürdler konusundaki aymazlığı ve ciddiyetsizliği vardır."* diyence Dr. N. Kutlay aşırı bir tepki gösterir. Bunun üzerine Azime Kutlay, eşine: *"Sen Sait'ten ne istiyorsun?"* diye uyarır.

Dr. N. Kutlay'da, Av. M. A. Aslan gibi Kürdlerin ayrı illegal örgütlenmeyle silahlı bir mücadelenin başarısına inanmıyor ve ayrı çalışmayı yanlış görüyor. Solcu Türk ve Kürdlerin birlikte legal yollarla çalışmasını, bununda mevcut olan TİP içinde yapılmasını savunur.

Dr. Sait, Agirî'den Wan'a geçerken Patnos'ta görev yapan Kuran Kursu Öğretmeni Melazgirt/Milazgir*("Malazgirt")*li Mehmet Nuri Payco'ya uğrar. M. N. Payco TKDP üyesidir ve Güney Kürdistan'a geçeceklerin arasında yer almaktadır. Ancak M.

N. Payco orada değildir, bunun üzerine Dr. Sait: *"Erdîş ve Wan'a gidiyorum, dönüşte uğrarım."* diye bir not bırakır. Ancak Dr. Sait, Erdiş*("Erciş")*'e varmadan Axî denilen nahiyede trafik kazası geçirir ve acilen Wan'a gider. Başında ufak tefek sıyrıklar olan Dr. Sait, Wan Devlet Hastanesi'nde ayakta tedavi edilir. Dr. Sait, o geceyi Wan'da Fevzi Kartal'ın evinde geçirir. Bu zorunlu bir misafirliktir. Dr. Sait ve Fevzi Kartal, Harbiye'den tanışıyorlar ve bu tanışıklıktan dolayı F. Kartal'a misafir olur. Zira F. Kartal siyasi bir kişilik değildir.

Ziya Avcı, Dr. Sait'in Wan'daki o gecesini şöyle anlatır:

"1969 senesi idi. Bir gün Halil Kartal bana dedi ki: 'Gel Fevzi Kartal Ağabeylere gidelim. Dr. Sait Kırmızıtoprak, Wan ve Erdîş arasında eşi ve çocukları ile trafik kazası geçirmiş, kendisini görelim. Bunun üzerine kalkıp Fevzi Beyin bahçesine gittik. Gördük ki bahçede kilimler serilmiş, Dr. Sait Kırmızıtoprak, Fevzi Beg ve Kardeşi Remzi Kartal ile birkaç kişi orada idiler. İki çocuğu; biri kız, biri de erkek bahçede oynuyorlardı. Erkek çocuk beş-altı, kız çocuk ise iki-üç yaşlarında vardı. Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın yüzünde bantlar vardı ve kaza esnasında yaralandığı görülüyordu. Kendileriyle tokalaşarak bir köşeye çekilip dinlemeye koyuldum.

Fevzi Kartal 49'lulardan idi ve bu münasebet ile tanışıyorlardı. Remzi Kartal'da o zamanlar Diş Fakültesi'nde okuyordu. Yıllar sonra öğrendim ki Dr. Sait Kırmızıtoprak onu birlikte çalışacağı adaylardan biri olarak gözüne kestirmiş. İlk kez Dr. Sait Kırmızıtoprak'ı bu münasebetle tanımış oldum..." (Avcı, 2011: 51)

Dr. Sait diğer gün Wan'dan Tetwan'a geçerek Faqî Huseyn ile görüşür. M. N. Payco'ya verilmek üzere bir *"gerilla pratığı kitap"*cığı bırakan Dr. Sait, Güney Kürdistan'a geçişte uzun bir yürüyüş olacağını, bunun için egzersiz yapmasını, vücudunu buna hazırlamasını ve kitabı okumasını salık verir. M. N. Payco gelip kitapcığı ve gerekli bilgiyi alır.

Bu süreç sonunda Kuzey Kürdistan dönüşünde Isparta'ya giden Dr. Sait burada 23 Ağustos 1969'da Nazmi Balkaş ile bir araya gelip bir durum değerlendirmesi yaparak, Güney Kürdistan'a geçiş için yol haritası çizilir ve takvim belirlenir.

Dr. Sait, son olarak kız kardeşi Fadime'ye mektup yazarak Isparta'ya gelmesini ve birkaç gün yanında kalmasını ister. Ancak Hıdır Usta dört çocuğu bahane ederek izin vermez. Bunun üzerine Fadime, abisini Tunçbilek'e çağırır. Ancak takvime göre grup Eylül'de sınırı geçecek, bu süre zarfında Dr. Sait, evini de İstanbul'a taşıması ve hazırlanması gerekir. Yani zaman kıtlığından dolayı Dr. Sait ile Fadime görüşemezler. Bu kız kardeşinin abisiyle son iletişimidir.

Maddi kazancı ile İstanbul'un *"gözde"* yerlerinden olan Yeşilyurt'ta Nokta Apartmanı'nda 225 bin TL ye bir ev alan Dr. Sait, Isparta'dan buraya taşınır. Burası aynı zamanda eşi İsmet'in ailesine yakındır.

Isparta'da bulunan samimi olduğu Dersimlilerle vedalaşan Dr. Sait, yanında çalışan İbrahim ile vedalaşırken, *"Belki bir daha birbirimizi görmeyiz."* der. Dr. Sait,

Isparta'dan İstanbul'a taşınırken, Nazmi Balkaş'da plân gereği Tetwan'a giderek 4 Eylül 1969'da Faqî Huseyn ile görüşür.

Dr. Sait giderayak İstanbul'da Osman Aydın ve Remzi Kartal ile görüşür. O. Aydın söz konusu görüşmeyi söyle anlatır: *"1969 Eylül'ünde İstanbul Site Öğrenci Yurdu'nda bir gün ismim anons edildi. Aşağı indim, tanıdığım kimse yok. Benden yaşlı, yakışıklı bir adam yaklaştı bana, elini uzattı ve 'Ben Sait Kırmızıtoprak,' dedi. Daha önce resimlerini görmüştüm, O'ydu. Böyle tanıştık..."* (Aydın, Ceren, 2009: 448)

Dr. Sait ve O. Aydın, Sultanahmet'te bulunan Av. Hıdır Benzer'in yazıhanesine giderler. Doktorun eşi İsmet ve çocuklarda oradadır, orada bir süre oturduktan sonra ikisi yine Sultanahmet'teki *"Piyer Loti Pastanesi"*nde oturup uzun uzun konuşurlar. Görüşmeden önce Dr. Sait, O. Aydın'ın düşünceleri hakkında bilgi sahibidir ve O. Aydın'a ilk sorduğu soru: *"Kürd meselesi hakkında ne düşünüyorsun?"*dur.

O. Aydın, Kürdlerin meşru haklarından bahseder: *"Bu hakların kazanılması için Kürdlerin ayrı örgütlenmesi ve silahlı mücadele verilmesi gerektiğini"* belirtir. Karşılıklı konuşmalardan sonra Dr. Sait, O. Aydın'a: *"Böyle bir örgütlenme içinde yer almak ister misin?"* diye sorar. O. Aydın: *"Tabii, programını benimsediğim bir örgüt olursa yer alırım."* diye cevap verir. Bu cevap üzerine Doktor, kendisinin: *"Böyle bir örgütlenme ve mücadele içinde"* olduğunu, *"yakında bunun için bir grupla beraber Güney Kürdistan'a Mele Mıstafa Barzanî'nin yanına gideceğini"* söyler. O. Aydın: *"Gerekirse bende gelirim."* deyince Doktor: *"Evli misin, bekâr mısın?"* diye sorar. O. Aydın: *"Nişanlıyım."* diye cevap verince, Doktor: *"Tamam, hele sen bir evlen, daha sonra düşünürüz."* der. Sonrasında grubun Güney Kürdistan'a geçişine kadar Dr. Sait ve O. Aydın iki defa daha görüşürler.

Dr. Sait'in hareketin içine almak istediği kişilerden biri de Remzi Kartal'dır. Wan'da Fevzi Kartal'ın evinde kaldığı zaman R. Kartal ile tanışan Dr. Sait, İstanbul'da bu amaçla üniversitede öğrenci olan R. Kartal'ı ziyaret edip projesini ve mücadeleyi anlatarak bu mücadele içinde yer alması teklifini yapar. R. Kartal bu teklifi kabul ederek hareket içinde yer alır.

Dr. Sait, R. Kartal'a örgütlenme hakkında bilgi verir ve yol haritasını anlatır: *"Kuzey Kürdistan'da verilecek silahlı mücadele için Güney Kürdistan'a gidiş, orada yerleşip organize olmak, Kuzey Kürdistan'da çalışma yapmak ve sonrasında örgütleşmek/partileşmek."*

Dr. Sait, İstanbul'a taşındıktan sonra Civraklılar kıraathanede kendisine İstanbul'da köy derneği kurduklarını ve bu konuda ne düşündüğünü sorarlar. Dr. Sait, amaçlarının ne olduğunu sorar. Köylüler, köye yol, su ve elektrik gibi alt yapı hizmetlerinin getirilmesi olduğunu söyleyince, Doktor: *"Unutmayın ki bu istediklerinizi aynı zamanda devletin de oraya gelmesini kolaylaştıracaktır."* der.

1969 Türkiye Genel Seçimleri'nde Kemal Burkay, *"Tunceli"*de TİP adayıdır. Dr. Sait, köyde seçim hakkında herhangi bir söylemde bulunmamıştır. Belki de Dr. Sait ile

Kemal Burkay arasında Dersim'de yapılan görüşme ve tartışma buna neden olmuştur. Ancak Dr. Sait, İstanbul'a döndükten sonra 1969 yılı seçim arifesinde TİP'ni desteklemek amacıyla *"Halk Oyunları"* grubu *"Pir Sultan Abdal"* adlı oyunu oynamak için Dersim'e gelir.[56] Oyuncular arasında Tuncer Necmioğlu, Tuncel Kurtiz ve Nesimi Çimen'de vardır. Oyun *"Tepebaşı Sineması"*nda oynanacaktır. Hiçbir gerekçe gösterilmeden oyunun oynanması iptal edilir, TİP'liler ve oyuncular gözaltına alınır. Bunun üzerine halk toplanarak *"Tunceli Emniyet Müdürlüğü"*ne doğru yürüyüşe geçer. Amaç oyunun oynanmasını sağlamaktır. Emniyet Müdürlüğü'nden topluluğa ateş açılır. Açılan ateş sonucu protesto yürüyüşüyle ilgisi olmayan Kureyşanlı Mehmet Kılan[57] öldürülür ve iki kişi yaralanır. Yaralananlardan biri de Dersim'de lise öğrencisi olan Civraklı, Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın kuzeni Aziz Güneri'dir. Hastane'de tedavi altına alınan A. Güneri'yi merak eden Dr. Sait, Av. Hasan Kocademir'e iki defa telgraf çekerek durumunu sorar. A. Güneri tedavi olduktan sonra da tutuklanarak cezaevine konur.

Topluluktan bazıları karakola alınıp dövülür. Tuncel Kurtiz ve birkaç kişi dışındakiler tutuklanarak hapse atılırlar. Tutuklananlar arasında K. Burkay'da vardır.

İstanbul'da olayı öğrenen Dr. Sait, K. Burkay'ın cezaevinden çıkarılması ve desteklenmesi/TİP'ne oy verilmesi için köye dört mektup gönderir.

Dr. Sait, İstanbul'a taşınırken Civraklı birkaç kişi taşınmasına yardım ederler. Taşınma esnasında köylüsü Abbas Bozdağ gelir. A. Bozdağ hastadır, Dr. Sait'e muayene olmak için gelmiştir. Derdini anlattıktan sonra A. Bozdağ köye gideceğini söyler. Dr. Sait, A. Bozdağ'ı muayene edip gerekli şeyleri söyledikten sonra: *"Şimdi sana köye götürmen için dört mektup vereceğim. Bu mektupların birisini Bertal Efendi'ye, birini Gemîk'ten İmam Özmen'e, birini Balix'dan İmam Çetinkaya'ya, diğerini ise Melkîş'ten Haydar Tosun'a verirsin."* der.

Mektupları yazıp A. Bozdağ'a verdikten sonra Dr. Sait, ev taşımada yardıma gelen köyün gençlerinden Mehmed Ali ve Sait'e: *"Duyduğuma göre köyde gençler seçimi boykot kararı almışlar. Ancak Kemal Burkay, Dersim'de meydana gelen olaylar yüzünde tutuklu ve hakkında soruşturma açılmıştır. Hiç olmazsa bunun için TİP'ne, Kemal Burkay'a oy verilmesini istedim."* diye amacını ve mektupların içeriğini açıklar.

Ev taşıma işi bittikten sonra Tahtakale'de bazı eksikliklerin alınması için Dr. Sait, Mehmed Ali ve Sait ile diğer gün için randevulaşırlar. Önce Dr. Sait ile Mehmed Ali buluşup beraber Tahtakale'de ayna ve birkaç bir şey aldıktan sonra Dr. Sait, Eminönü *"Kilim Pastanesi"*nde birisiyle buluşacağını söyler. Pastaneye gittiklerinde O birisi beklemektedir. Görüşmeden sonra Dr. Sait, Mehmed Ali'ye söz konusu görüştüğü kişinin Av. Medet Serhat/Yöş olduğunu söyler. Dr. Sait ayrılmadan önce son olarak Mehmed Ali'ye: *"Yakında ezen ulus ve ezilen ulusları anlatan"* bir kitabın çıkacağını,

---

56- Bir gün önce de bu tiyatro grubu Elazîz'de oyunu oynar. Burada olaylar çıkar, oyuncular, Ali Özcan ve Osman Aydın gözaltına alınırlar.

57- 40-45 yaşlarında olan Mehmet Kılan, gençliğinde bir jandarma vurmuş, uzun zaman dağda bayırda yaşamış, bir dönem hapis yatmış, işsiz, güçsüz, içki içen birisidir.

bunu okumasını ister. Mehmed Ali, kitabın yazarını sorunca, O da: *"Şivan"* diye birisinin yazdığını belirtir. Söz konusu çalışma yayınlanmaz, ancak sonra Şivan'ın Dr. Sait Kırmızıtoprak olduğu öğrenilir. Meğerki bahsettiği kitap kendisine aitmiş.

Kemal Bingöllü, kendisine verilen bir kitap çalışmasından bahseder. K. Bingöllü'ye göre, Dr. Sait *"yurt dışına"*/Güney Kürdistan'a gitmeden önce kendisine ait bir kitap çalışmasını verdiğini: *"Kitap sende kalsın sonra talimatıma göre hareket edersin."* dediğini belirtir.

K. Bingöllü, 1972 yılına kadar çalışmanın kendisinde kaldığını, 1972'de tutuklanması/tevkif edilmesi dolayısıyla çalışmayı dışarı çıkıncaya kadar emanetten İstanbul'da Medet Serhat'ın yanında avukatlık yapan Farqîn*("Silvan")*lı Muzaffer Öztekin'e verdiğini, sonra hapisten çıkınca M. Öztekin'i aradığını, ancak M. Öztekin'in İdir*("Iğdır")*'a gittiğini orada avukatlık yaptığını öğrendiğini ve daha sonra görüştüğünde ise M. Öztekin'in kendisine emaneti kaybettiğini, nerede olduğunu hatırlamadığını ve böylece çalışmanın kaybolduğunu söyler. K. Bingöllü çalışmanın içeriği konusunda ise: *"Güney Amerika gerilla hareketlerinden esinlenen bir gerilla pratiği; silahlı gerilla savaşının oluşturulması, savaşma pratiği ve gerilla yaşamı"* olduğunu söyler.

Ancak başka bir söyleme göre ise, Dr. Sait bu çalışmayı K. Bingöllü'ye basılması için vermiştir. Zira aynı zamanda Dr. Sait, köylüsü Mehmed Ali'ye yakında bir kitabın çıkacağını ve bu kitabı mutlaka okumasını istemiştir. Ancak bu çalışma ile Mehmed Ali'nin bahsettiği kitap aynı çalışma mıdır? Bu konuda bir fikrimiz yok. Lakin Mehmet Ali'nin bahsettiği çalışmanın; *"Ezen Ulus ve Ezilen Uluslar"* veya *"Ezen ve Ezilen Uluslar"* olduğunu biliyoruz.

1969 yılı seçim arifesinde Dersim'de meydana gelen olayın hemen akabinde Yaşar Kemal ve M. Ali Aybar, Dersim'e gelir, tutuklu olanları ziyaret ederler. Bu ziyarette cezaevindeki tutuklular Y. Kemal ve M. A. Aybar'a çay ikramında bulunurlar. Çay hazırlayan ve ikram edenin Ermeni olduğunu öğrenen Y. Kemal, AP*("Adalet Partisi")*'den *"Tunceli"* milletvekili Kenan Aral'ı kastederek: *"Bu bizim Ermeni iyi de, dışardaki çok fenadır."* der. Bu arada tedavi sonrasında tutuklanan Aziz Güneri ile ilgilenen Y. Kemal, A. Güneri'nin başını okşayarak: *"Ulan Kurdo ne yaptınız?"* diye takılır.

"Tunceli" savcısı M. A. Aybar'ın öğrencisidir. Bu ziyaretten bir süre sonra seçime birkaç gün kala K. Burkay dahil hapistekilerin hepsi bırakılır.

Civrak'taki seçim atmosferi ise bir hayli karışıktır. Bu dönemde de (14. dönem) AP *"Tunceli"* milletvekili adayı Kenan Aral'dır. K. Aral, Civrak'ın kendisine oy vermesi karşılığında; komşu köy Kimsor ile süren yayla davasını kazanmaları konusunda söz verir. Bundan dolayı köyün merkez mahallerinin büyük bir kısmı AP'ne, yayla davası ile ilgisi olmayan Melkîs, Balix ve Gemîk mezraları ise çoğunlukla CHP'ne oy verilmesi yanlısıdırlar.

TİP *"Tunceli"* milletvekili adayı K. Burkay yayla davasında *"rakip"* köy Kimsor'un avukatıdır. Bundan dolayı da köyden K. Burkay'a karşı bir tepki vardır. TİP'ne/K. Burkay'a oy verilmesini isteyen köy öğrenci gençliği ise AP ve CHP'ne oy verilmesini engellemek için hiç oy kullanılmaması/seçimi boykot için çalışır ve köyün

girişine böyle bir duyuru asarlar. Civrak'ta bütün bunlar olurken Dr. Sait, Kuzey Kürdistan'dan Güney Kürdistan'a geçmiştir.

Dr. Sait, Kürd Özgürlük Mücadelesi kararı aldıktan sonra, sekiz-dokuz aylık bir çalışma sürecinde tanıdıklarına, arkadaşlarına, dostlarına; dolayısıyla geniş bir çevreye düşüncelerini, yapmak istediklerini ve mücadelesini anlatmıştır. Bu süreçte Dr. Sait durumlarına göre bazılarından mücadele içinde yer almalarını, bazılarından destek sağlamalarını, bazılarından ise anlayış göstermelerini istemiştir. Sekiz-dokuz aylık çalışma sonucunda ortaya çıkan tablo aşağı yukarı şöyledir:

1- Yakın aile çevresi ve köylüleri O'na şiddetle karşı çıkmışlardır. Burada karşı çıkmanın nedenleri: Kürd Özgürlük Mücadelesi'ne inanmamak, anlamamak ve Dr. Sait'i korumaktır. Örneğin Dr. Sait, Güney Kürdistan'a geçmeden önce Aziz Akgül'e uğrar. A. Akgül, Bertal Efendîyo Qiz'ın ilk eşi olan Xumar'dan olan Şadiye ile evlidir. Dr. Sait'in gideceğini duyan Şadiye tepki göstererek: *"No sono kotî, domonê xo caverdena kata sono? Bo bîyo xex!" ("Bu nereye gidiyor, çocuklarını bırakıp nereye gidiyor? Bu deli mi olmuş!")* diye sert tepki gösterir.

Yine Dr. Sait, Nişantaşı'nda ikamet eden köylüsü Abdullah Gündüz'e uğrar. A. Gündüz'de gitmesine karşı çıkar. Daha sonra A. Gündüz ve A. Akgül bir araya gelip Dr. Sait'in gitmesine engel olamadıklarına hayıflanarak, A. Akgül'ün: *"Keşke polise ihbar etseydik! Böylece gitmesine engel olurduk."* tereddütlü niyetine, A. Gündüz: *"Sait'e bunu yapamazdık."* der.

2- Dersimliler, Kürd milli bilinç yoksunluğundan dolayı Dr. Sait'i anlamaktan ve kabul etmekten uzaktırlar. Onlar sorunu, *"Alevi-Sünni çelişkisi"* olarak görüyor, *"Sünni Kürdler ile bir arada, aynı devlet çatısı altında yaşamanın mümkün olmadığı"* düşüncesindeler. Örneğin, Dr. Sait hemen hemen her Ankara'ya gelişinde Kemal Tugrul'a uğrar, eşi ve çocukları orada kalırlar. Doktor ile Kemal arasında uzun konuşma ve tartışmalar olur, bazen Yusuf Kaçar'da bu konuşma ve tartışmalara katılır. K. Tugrul, *"Alevici"*dir: *"38 katliamın bir Alevi katliamı olduğunu, Alevi ve Sunilerin bir arada olmalarının mümkün olmayacağını"* savunurken, Dr. Sait: *"Dersim'in Kürdistan'ın bir parçası, burada yapılan katliamında Koçgiri, Şeyh Said, Ağrı, Zilan vs. gibi bir Kürd katliamı, Alevilik ve Sünniliğin ise dinsel kimlik"* olduğunu, *"Kürdlerin milli bilinçlerinin oluşmasıyla bu dinsel çelişkinin ortadan"* kalkacağını ve *"Kürdlerin Alevi-Sunni, bir bütün olarak milli kimlikleri ve hakları için mücadele etmeleri gerektiğini"* söyler.

3- *"Mürekkep yalamış"* bir kısım dostu Dr. Sait'i anlarlar, ancak illegal bir mücadeleyi karşıdırlar. Böyle bir mücadeleyi *"ütopya"* olarak görür ve başarı şansının olmadığını düşünürler, legal mücadele yanlısıdırlar.

4- Okumuş, meslek sahibi bir kesim ise Dr. Sait'e hak verir, yanında mücadele vermek isterler, illegal mücadeleye de karşı değiller, ancak silaha karşıdırlar.

5- Yine okumuş bir kısım söz verirler, ancak sözden sonra ortadan kaybolurlar.

6- Geriye kalan az bir kesim ise Dr. Sait'in Kürd Özgürlük Mücadelesi'nde/ Harekatı'nda yer alırlar. Ancak bunların bir kısmı kırsal yaşamın zorlukları ve silahlı

mücadelenin riski konusunda hazırlıklı değillerdir. Yani hem fiziki hem ruhsal olarak bu mücadele şartlarına hazır değillerdir.

Güney Kürdistan'a Geçiş

Grubun Güney Kürdistan'a geçiş organizasyonunu yapan/ yürüten TKDP Tetwan teşkilatından Faqî Huseyn Sağnıç'dir. Öncelikle IKDP ile irtibata geçilmesi gerekiyor, ancak TKDP'nin IKDP ile bir irtibatı ve ilişkisi yoktur. Bu irtibatı sağlamak için Suriye KDP devreye sokulmak istenir. Bu amaçla bu parti yöneticilerinden Hemreş Reşo (Hamdi Turanlı)[58], Güneybatı Kürdistan'dan çağrılır. Hemreş Reşo, Tetwan'a gelecek, orada Mele Mesutullah'ın evinde Faqî Huseyn ve M. Nuri Payco ile bir toplantı yapılacaktır. Bu toplantıdan sonra Hamreş Reşo, IKDP ile irtibata geçecek ve grubun Güney Kürdistan'a gidişi/geçişi organize edilecektir.

Hemreş Reşo, Diyarbekir'e gelir ve burada *"Muş Oteli"*nde bir başka toplantı yapılır. Kimlerin katıldığı ve içeriği konusunda bilgi sahibi olmadığımız bu toplantıdan MİT haberdardır ve toplantı polis tarafından dinlenilir. Böylece Hemreş Reşo polis takibine takılınca veya başka bir nedenden dolayı Tetwan'a gelip toplantı yapmadan Güneybatı Kürdistan'a geri dönmek zorunda kalır. M. N. Payco toplantı için Tetwan'a gider, ancak O da toplantı gerçekleşemeyince Patnos'a geri döner.

Hemreş Reşo ile yapılacak toplantı suya düşünce; grup, IKDP ile irtibat sağlanmadan Güney Kürdistan'a geçecektir. Faqî Huseyn, Antalya'da yargılanan TKDP MK üyelerinin tahliye edildikleri tarihten bir gün sonra 27 Şubat 1969'da, Dr. Sait'in oluşturduğu grubun Güney Kürdistan'a geçiş için ne zaman hazır olacağı ve bu konuda bir tarih verilmesi için Mehmet Ali Güneş'i kurye olarak Ankara'ya gönderir.

M. A. Güneş, Dr. Sait ile görüşmek için telefon eder. Dr. Sait kendisine Ankara'da bir adres verir. Verilen adrese giden M. A. Güneş orada/evde Dr. Sait ve Ahmet Kotan ile görüşür. Yapılan görüşmede bir sonuca varılmaz ve diğer gün *"Kilim Pastanesi"*nde görüşmek üzere ayrılırlar. Bir sonraki gün, Kurban Bayramı'ndan bir gün sonra Dr. Sait, A. Kotan ve M. A. Güneş, *"Kilim Pastanesi"*nde tekrar görüşürler ve Dr. Sait, M. A. Güneş'e gidiş tarihini bildirir. M. A. Güneş'te bunu partiye/TKDP aktarır.

Faqî Huseyn'in Güney Kürdistan'daki ilişkisi sınırı geçtikten sonraki peşmerge karakol komutanı Abidin Dino'dur. Yani grubun geçişinden A. Dino'nun haberi vardır.

4 Eylül'de Tetwan'da Faqî Huseyn ile görüşen Nazmi Balkaş, 23 Eylül'de İstanbul'da Dr. Sait'in Yeşilyurt'taki evinde bir araya gelir ve tekrar geri dönerek 26 Eylül'de Ziyaret'te Faqî Huseyn ile görüştükten sonra Sêrt*("Siirt")*'e geçer. Sêrt'te N.

58- 1939 tarihinde doğan Hemreş Reşo, Kahtalı Hacı Bedir Axa'nın kardeşi Zeynel Axa'nın torunudur. Zeynel Axa, 51960 yılında Sêwas Kampı'na gönderilen 55 Kürt ileri gelenlerinin içinde idi. İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi'ni bırakıp Avrupa'ya giden Hemreş Reşo, Almanya Berlin, daha sonra Duseldof'da bir köyde kalmaya başlar. Gelenekçi, muhazafakar görüşe sahip olan Hemreş Reşo, S-KDP üyesi, dışişleri temsilcisi ve *"BAHOZ"* teşkilatının da kurucusudur.1992'de kurulan *"Hemdem"* kuruluşunun sekreterliğini üstlendi, 2003 tarihinde vefat etti..

Balkaş burada grubun buluşacağı noktayı belirler. Bu nokta Sêrt'te bir oteldir. Sêrt'te buluşma noktasını ayarlayan N. Balkaş oradan 30 Eylül'de Tetwan'a geçerek Faqî Huseyn ile görüşüp bilgi verir.

Faqî Huseyn*("Musa Sağnıç/Mele Sileyman")* ve M. A. Güneş*("Çepo")* Tetwan TKDP örgütüne mensup veya yönetiminde olan iki kişidir. Ayrıca M. A. Güneş, TKDP'nin Güney Kürdistan'a göndereceği grubun içindedir. Faqî Huseyn, M. A. Güneş'e, Güney Kürdistan'a geçecek olan bir grup için beş adet tabanca ayarlanmasını ister. M. A. Güneş partiye ait silahların veya parti parasıyla alınacak silahların parti mensubu olmayan kişilere verilmesine itiraz eder. Faqî Huseyn söz konusu olan kişilerin TKDP'li olduğunu belirterek M. A. Güneş'i ikna eder. M. A. Güneş dört tabanca ayarlayarak, Tatwan'da Wan Gölü kenarında bir çay bahcesinde Faqî Huseyn ve gruptan iki kişinin (Ahmet Kotan ve Hikmet Buluttekin) oturdukları bir masada Faqî Huseyn'e verir. Faqî Huseyn dört tabancayı söz konusu kişilere verir, bir tabancayı da kendisi için alır.

Ahmet Kotan ve Hikmet Buluttekin 29 Eylül 1969 günü Ankara'dan yolla çıkarak Tetwan'a gelir ve orada Faqî Huseyn ile görüşürler. Söz konusu kararlaştırılan günde yani 30 Eylül'de Tetwan'da Wan Gölü kenarında Faqî Huseyn ile görüşen A. Kotan ve H. Buluttekin burada gerekli talimatları ve silahları alarak aynı gün diğerleriyle buluşmak için Sêrt'te gider ve o gece otelde kalırlar. İkili, polis takibi şüphesiyle endişe içendeler. Sêrt'te bir gün erken gelen A. Kotan ve H. Buluttekin hamama gider, bir hamam sefası yaparlar.

12 Ekim 1969'da seçim yapılacaktır. Plâna göre, bu seçim arifesinde Mele Mesetullah, Melazgirt'tan İmerettin Sertoğlu'nun pikap arabasını alıp; Yeni Türkiye Partisi seçim propaganda aracı süsü/görüntüsü verecek. Mele Mesetullah ve M. N. Payco bu arabayla, 1 Ekim'de Sêrt'te bir araya gelmiş olan grubu da alarak Şirnex*("Şırnak")*'a geçecektirler. Ancak bu plân her nedense uygulanmaz.

TKDP'li M. A. Güneş ise Tetwan'da ev inşaatı olduğu için Güney Kürdistan'a gidişi daha sonraya ertelenir.

Tasarlandığı gibi 1 Ekim'de Sêrt meydanında saat 12.00-13.00 arasında Nazmi Balkaş ve Dr. Sait Kırmızıtoprak ile buluşan A. Kotan ve H. Buluttekin, N. Balkaş'ı tanımadıkları için O'nunla tanışma faslından sonra M. N. Payco'yu beklemeye başlarlar. M. N. Payco'nun gecikmesi, kendilerinin dikkat çekmesi ve polis takibine takılması endişesinden dolayı grup M. N. Payco'suz Sêrt'ten ayrılarak bir kiralık araba/taksiyle Misric*("Kurtalan")* üzerinden Elîh*("Batman")*'e geçer.

2 Ekim'de Elîh'de Yusuf'un evinde kalan grup diğer gün/3 Ekim'de bir arabayla Şirnex'a oradan da Silopiya/Girkê Emo*("Silopi")*'ya geçerler. Arabada seçim çalışması yapan bir ekip görünümü vardır, bu maiyete konuşmalar yapılır. 4 Ekim 1969'da Silopiya'dan Osman, ekibi dağ yamacına kadar götürür. Ondan sonrasını yaya olarak yürüyeceklerdir. Daha önceden Dr. Sait uzun yürüyüşler için egzersiz yapmaları konusunda tembihte bulunmuştur. İki-üç saatlik zor bir yürüyüşten sonra A. Kotan yorulur ve gruptan kopmaya başlar. Grup, O'nu beklemek durumunda kalır. Bu durumu Dr. Sait

eleştirince A. Kotan kendisini bırakmalarını söyler. Dr. Sait bunun mümkün olmayacağını belirtir. O akşam (4 Ekim 1969) saat 18.30'da Dr. Sait Kırmızıtoprak *("Dr. Şivan")*, Nazmi Balkaş*("Soro")*, Hikmet Buluttekin *("Çeko/Çako")* ve Ahmet Kotan*("Reşo Zîlan")* sınırı geçerek Güney Kürdistan'a geçiş yaparlar.

İlk etapta Güney Kürdistan'a gitmesi gereken grup 25-30 kişi olarak düşünülür. Grup iki siyasi yapı tarafından; TKDP/Faqî Huseyn ve Dr. Sait kendi listelerini oluşturacaklar. Ancak bu kadar kişinin bir araya gelmesi birlikte sınırdan geçmeleri riskli görülerek bu rakam 18 kişiye düşürülür. Sonuçta Güneye Kürdistan'a geçmek için bir araya gelen kişi sayısı dörttür.

Faqî Huseyn, bu konuda: *"Önceden yirmi kişiden oluşturulan teknik heyet, pratik nedenlerden ötürü daha sonra altı kişiye indirildi. Doktor Şivan'ın da içinde bulunduğu bu heyet, 7 Ekim 1969 günü Güney'deki kurtarılmış bölgeye, Şırnak üzerinden geçerek ulaştı..."* (Sağnıç: 91) der.

M. N. Payco*("Ronî")* ise Tetwan'a giderek oradan grupla buluşmak için Sêrt'te gidecektir. Ancak Bılîs*("Bitlis")* ile Sêrt arasında Hawêl*("Baykan")*'da yol yapımı dolayısıyla yol çift taraflı trafiğe kapatılmıştır. Ronî, yol görevlilerine amcasının Diyarbekir'de acilen ameliyata alınacağını, bunun için kendisinin imzasının alınmasının gerektiğini, bir an önce geçmesinin icap ettiğini, olabilecek herhangi olumsuz durumda kendilerini şikayet edeceğini dille getirir. Bunun üzerine geçici olarak yol açılır ve Ronî, Sêrt'e varır.

Ronî'ye verilen tanınma parolası, boynunda kırmızı atkı/sal ve sol elinin başparmağında pansuman olacaktır. Ronî bu halde Sêrt'te dolaşmaya başlar, ancak epeyi dolaşmasına rağmen ne yanına gelen, ne de soran olur. Bunun üzerine Ronî, Faqî Huseyn'e telefonla şifreli bir şekilde: *"Aranan malzemeyi bulamadım, bulsak da pahalıdır, buradan temin edemeyiz. Ne yapayım?"* der.

Faqî Huseyn, Ronî'ye Sêrt'te bir otelin ve orada çalışan birisinin adını vererek, oraya gitmesini onunla konuşmasını salık verir. Ronî, söz konusu otele giderek adı verilen kişiyi bulur: *"Bazı arkadaşlarım gelecekti, burada onlarla buluşacaktık, maalesef görüşemedik. Bu durumdan haberiniz var mı?"* diye sorunca söz konusu şahıs; *"İçinde bulunduğun durum iyi değil! Bende rahat değilim! En iyisi sen hemen buradan ayrıl."* der.

Bu uyarı üzerine grubun Sêrt'te olmadığını anlayan Ronî, hemen Sêrt'ten ayrılarak tek başına kendi imkânlarıyla Güney Kürdistan'a geçmek için Midyad*("Midyat")*'tan Cızîr*("Cizre")*'e oradan da Şirnex'a geçer. O gece Şirnex'ta otelde kalan Ronî sabah kalkıp Qilaban*("Uludere")*'a gider ve sınırda bulunan köye giderek imamın evini sorar. İmamın evine giden Ronî meslektaşına kendini tanıtarak bir alacak verecek meselesi için sınırın öbür tarafına geçmek istediğini söyler. İmam, kardeşinin muhtar olduğunu, bu konuyu O'na sorması gerektiğini belirtir. Muhtar çağrılarak durum O'na izah edilir. Muhtar önce bir tereddüt eder, ancak sonra 150 TL karşılığında mutabakat sağlanır ve böylece M. N. Payco*("Ronî")*'da Güney Kürdistan'a geçer.

Güney Kürdistan

Güney Kürdistan'da grubun diğer bir noktaya nakli yapıldığında gidilecek bölgede bulunan karakola haber verilir. Grubun yanında rehber olarak iki silahlı kişi vardır. Grup o gece dağda, sonra Hezil Çayı'nın hemen kenarında Mele Mistafa Barzanî yanlısı bir Asuri köyü olan Destataxa'ya gider ve o gün orada kalır. Sabah olunca, 6 Ekim'de Zaxo'da Osman Qazi ile görüşen grup, sonra Numayış/Neoman, Alî Halîlî, Abdurrahman Dîno, Mehmed Tahîr gibi diğer IKDP yöneticileriyle tanışır.

Gruptakiler durumlarını anlatıp; TKDP vasıtasıyla geldiklerini, Mele Mistafa Barzanî ile görüşmek istediklerini belirtirler. Buna karşı IKDP bölge yöneticileri TKDP'ni tanımadıklarını ve böyle bir durumdan haberi olmadığını söylerler. Yani grubun anlattıklarına şüphe ile yaklaşan, kuşkulanan IKDP; bir doktor, bir mühendis, bir kimyager ve bir teknikerin dört okumuş insanın her şeylerini bırakıp gelmelerine anlamakta zorluk çeker ve bunların *"kaçakçı"* veya *"firari"* olduklarını düşünürler. Bu düşünce ile Dr. Şivan ve arkadaşları bir hafta Zaxo bölgesinde bekletilerek haklarında araştırma yapılır.

Halbuki grup Kuzey Kürdistan'dan çıkarken Dr. Şivan'a: IKDP'nin haberi olduğunu ve Güney Kürdistan'da kendilerinin karşılanacağı, ilgilenileceği söylenir. Ancak durum hiç de söylendiği gibi değildir. Lakin bir şeyi belirtmek gerekir ki, gerekli olan ilişki bilgisi ve parola Ronî'dedir ve Ronî'de yanlarında değil arkadan gelmektedir.

Durumdan haberi yokmuş gibi davranan IKDP bölge yöneticileri yapılan araştırma sonucunda Dr. Şivan ve arkadaşlarının söylediklerinin doğru olduğu kanaatine vararak, 15 Ekim'de Îşê Sıwar ile görüştürülürler. Görüşmede geliş maksatlarını belirterek, Mele Mistafa Barzanî ile görüşmek istediklerini tekrarlayan gruba görüşmenin sağlanabileceği söylenir. Böylece Isê Sıwar, grubu, Mele Mistafa Barzanî ile görüşmelerini sağlamak için Sileyman Arîf, Abîdîn Dîno ve iki peşmerge refakatinde IKDP merkezinin bulunduğu Nevpardan'a gönderir.

18 Ekim'de Zaxo bölgesinden Gilala'ya doğru yola çıkan grup, gece Talfan köyünde kaldıktan sonra diğer gün Qumrî Qela'da Eshed Xoşewî ile görüşür ve o gün orada kalır.

Eshed Xoşewî, Reşo Zîlan'ın İstanbul'da Kemal Bingöllü'den alıp Tetwan'da Faqî Huseyn'e teslim ettiği çantayı Dr. Şivan'a teslim eder. Ancak çantada bulunan iki *"Smith Weston"* tabancadan biri yeni, diğerini kullanılmıştır, yani değiştirilmiştir. Dr. Şivan, Reşo Zîlan'a neden silahlardan birinin değiştirildiğini sorar. Reso Zîlan, silahları gördüğünü, ikisinin yeni olduğunu ve böylece Faqî Huseyn'e teslim ettiğini belirtir.

Dr. Şivan, tabancanın Reşo Zîlan tarafından değiştirildiğini veya Reşo Zîlan bu sorgulamayı öyle algılar. Reşo Zîlan, böyle bir şeyin mümkün olmadığını, isteseydi parayı da alabileceğini ve Dr. Şivan'ın böyle düşünmesinden dolayı kırıldığını ve üzüldüğünü ima eder.

Bu, daha birbirlerini iyi tanımayan grup içinde bir olumsuz hava yaratır. Reşo Zîlan haklı olarak kendisinin zan altında bırakıldığını, arkadaşlarının bu konuda kendisine

inanmadıklarını düşünür ve bilinçaltında yer alan bu düşünce ile sonraki zamanda da kendini temize çıkarma çabasını sürdürür.

Dr. Şivan bu durumu ve Güney Kürdistan'da karşılaşılan sorunları görüşmek için Faqî Huseyn, Güney Kürdistan'a çağırır. Faqî Huseyn: *"Smith Weston tabancaları çok"* beğendiğini ve kendisinde bulunan *"eski tabanca ile çantada ki yeni tabancalardan biriyle"* değiştirdiğini söyler. Bunun üzerine Dr. Şivan, Faqî Huseyn'e gösterdiği tepkiyle Reşo Zîlan'ı yanına çağırarak durumu kendisine açıklar ve özür dileyerek gönlünü alır. Ancak bu özür ve gönül almanın ne kadar sonuç verdiği ve bu olayın Reşo Zîlan'nın bilincinde iz bırakıp bırakmadığı bilinmez.

20 Ekim'de Binavîye'ye gidilir. 21 Ekim'de Zap Suyu geçilir. 22 Ekim'de ise Solla Şına Nehri'ni geçilerek Sêvre köyünde kalınır. 23 Ekim'de Rezan köyüne varılır ve orada Lokman'ın evinde, 24 Ekim'de Bêdarin'de yemek yedildikten sonra Xewdar'da kalınır. 25 Ekim'de Gilala'ye varılır ve Çoman'da kalınır. 26 Ekim'de Çoman'da İdrîs ve Mesud Barzanî kardeşler ile tanışılıp, görüşülür, kendilerine kalacak yer temin edilir.

29 Ekim'de Dr. Şivan depoda bulunan ilaçları tasnif eder. 31 Ekim'de arkadan gelen Ronî kendilerine katılır ve grubun sayısı dörtten beşe çıkar. Gruptakiler beraber hareket edeceklerine dair yemin ederler.

Ronî, sınırı geçtikten sonra ilk peşmerge karakoluna gidip Faqî Huseyn'in ilişkisi ve elinde parola olan karakol komutanı Abidin Dîno'yu sorar. Karakolda Abidin Dîno'nun birkaç gün önce sınırdan giriş yapan grup ile beraber Zaxo'ya gittiği belirtilir. Bunun üzerine Ronî'de Zaxo'ya giderek Osman Qazî ile görüşmek ister. Ancak O. Qazî arazidedir. O. Qazî'nin yanına giden Ronî durumu anlatır. Parola Abidin Dîno tarafından O. Qazî'ye bırakılmıştır ve O. Qazî, Ronî'den parolayı ister. Ronî cebinde çıkardığı 5 TL'nin yarısını O. Qazî'ye verir. O. Qazî grubu Eshed Xoşewî'ye gönderdiğini kendisinin de oraya gitmesi gerektiğini söyler.

Dr. Şivan ve arkadaşları, 5 Kasım 1969'da mücadele sürecinde yetiştirilen Güney Kürdistanlı öğretmenlerin Gilala'da yapılan mezuniyet/diploma törenine katılırlar. Orada Kürdistan şehitleri için saygı duruşunda bulunur ve törenleri izlerler.

IKDP yöneticileri orada da TDKP'ni tanımadıklarını, ilişkilerinin olmadığını ve böyle bir grubun gönderilmesi konusunda kendileriyle görüşme yapılmadığını belirtirler.

IKDP'nin grup hakkındaki güven sorunundan dolayı yapılan görüşmelerde: *"Hûn çima hatin? Çi karê we heye li van deran?" ("Niye geldiniz?, Buralar da ne işiniz var?")* gibi soruları sorulur. Dr. Şivan ve arkadaşları: *"Ji bo alîkarî û xîzmeta têkoşînê" ("Mücadeleye yardım ve hizmet için")* geldiklerini, *"Ma hewcedariya we bi doktor û muhendîsan tune ye?" ("Sizin doktora, mühendise ihtiyacınız yok mu?"* diye cevap verirler. IKDP: *"Belê, heye. Naxwe em ê meaşê bidine we." ("Evet ihtiyacımız var, o zaman size bir maaş verelim."* Dr. Şivan ve arkadaşları: *"Na, em meaşê naxwazin. Hûn cihê mayînê û pêdvî û xwarinê bidine me, bes e." ("Biz maaş istemiyoruz. Bize kalacak bir yer, barınak ve yiyecek ihtiyaçlarımızı karşılanmanız yeterlidir.")* derler ve Mele Mistafa Barzanî ile görüşmek istemini tekrarlarlar.

Bu istemi olumlu olarak gören, ancak uzun süre oyalama taktiği ile bunu erteleyen IKDP, 15 Kasım'da Mukaddem Azîz, Hakim Alî Akreyî ve Faik ile görüşen Dr. Şivan ve arkadaşlarına yakında Mele Mistafa Barzanî ile görüşecekleri söylenir.

Bu bekleme süresince Dr. Şivan, Kurmancça okuma yazmanın gerekliliği dolayısıyla Reşo Zîlan'dan Kurmancça dersleri alır. İkili her gün iki-üç saat bu konuda çalışırlar. Doktor okuma ve yazmayı çabuk öğrenir, ancak konuşma için biraz egzersiz yapması gerekir. Dr. Şivan orada bulduğu *"Memê Alan"* kitabını okur, ayrıca Fransızca kitaplardan çeviriler yapar.

Dr. Şivan ve arkadaşları Güney Kürdistan'a giriş yaptıktan 45 gün sonra Dilman'da 18 Kasım 1969 tarihinde Mele Mistafa Barzanî ile görüşürler. Çeko, söz konusu bu görüşmeyi bir rapor halinde not eder.

"18 Kasım (1969) Gilala

Bu gün bizim için önemli bir gündür. Uzun zamandan beri bu günü bekliyorduk. En büyük istediğimiz devrimin Serok'unu (önderini) görmekti.

Suleymanîye askeri sorumlusu ve oğlu ile birlikte akşam yemeğini Dilman'da bir evde yedik. Yemekten sonra sohbet ettik. Saat akşam dokuza on dakika vardı, gördük ki aniden kapı açıldı, biri içeri girdi ve 'Selamünaleyküm!' dedi. Önce gözlerime inanamadım, çünkü Mele Mistafa Barzanî'nin telaşla böylesine içeri girip yanımıza oturacağını düşünmemiştik. Evet, biz onunla görüşmek için bekliyorduk. Ancak buraya geleceğini beklemiyorduk. Biz tahmin ediyorduk ki o bize haber iletecek ve diyecek ki: 'Görüşmeye gelin.' diye haber verecek, biz de gidip onunla görüşeceğiz. Neyse çabucak kendimizi toparladık. Kapı aniden açıldığında ayağa kalktık.

Mele Mistafa bize bir göz attıktan sonra Sêx Mihemed'e sordu: 'Cemaat bu mudur?' Şêx: 'Evet kölen olayım!' Sêx'ın yanıtı üzerine Mele Mistafa Barzanî yavaş yavaş bize doğru yöneldi, ellerini uzatarak tokalaştık ve dedi ki: 'Siz çok çok hoş gelmişsiniz! 'Biz de aynı duygularla cevap verdik.

Mele Mistafa içeriye yalnız başına girmişti, kendisiyle beraber gelenler içeriye girmedi. İçeride biz beş kişi: (Ben, Dr. Şivan, Soro, Reşo ve Ronî), Şêx Mihemed, Şêx Rauf ve bir adamı (Bu iki kişi eskiden cahşlarla hareket etmiş, sonra da dönmüş, itibarlı insanlar değildi). Şêx Mimemed'ın oğlu ve iki peşmerge daha vardı.

Mele Mistafa yukarıya çıkıp oturmadı. Hemen içeriye girerken yan tarafta duvarın dibinde direğe sırtını dayayarak oturdu. Biz lüks lambasının önündeydik. Ancak sobanın gölgesi Mele Mistafa'nın üzerindeydi ve biz kendisini net göremiyorduk. Bir peşmerge tütün torbasını getirip yanına bıraktı. O da sigarasını sarmaya başladı ve tekrar: 'Siz çok çok hoş geldiniz. 'O zaman iki peşmerge ve Şêx Mihemed'ın oğlu dışarı çıktıklarında Mele Mistafa onlara: 'Nereye gidiyorsunuz?' diye sordu. Onlar da: 'Müsaadenizle biz diğer tarafa gidiyoruz. 'Diğer tarafta oturduğumuz yer gibi bir oda idi, orada da bir cemaat oturuyordu. Bence onlar da Mele Mistafa'yı görmek için gelmişlerdi.

Mele Mistafa ağızlığındaki sigarayı yaktı ve içmeye başladı, bir taraftan da başka bir sigarayı sarmaya koyuldu. O zaman arkadaşlarıma dikkat ettim. Hepsi benim gibi pür dikkat Mele Mistafa'yı izliyorlardı. Mele Mistafa yaşına göre çok genç görünüyordu. Bir Kürdistan köylüsü gibiydi. Yavaş yavaş ve sade bir ses ile konuşuyordu.

Şêx Mihemed'e: 'Kennedy'nın babası da öldü!' dedi. Benim anladığım kadarıyla bunu radyo da duymuştu. Ben de Kennedy'nin babasının öldüğünü orada duydum.

Mele Mistafa hem sigara sarıyor, hem de bizim ve Şêx Mihemed ile sohbet ediyor, bu arada Şêx Rauf ile de konuştu. Konuşmaların arasına ara sıra şakalarda katıyordu. Mele Mistafa bize sordu: 'Siz tamamınız aynı yerden misiniz? 'Ben, Dr. Şivan'a soruyu açıkladım. Dr. Şivan'da yarım yamalak Kurmancçasıyla cevap verdi ama biraz arayla.

Mele Mistafa: 'Nasıl birbirinizi bulabildiniz?'

Dr. Şivan: 'Ben ve Mühendis (Soro) eski arkadaşız. 1959'da birlikte hapis yattık. Diğer iki arkadaş (Ben ve Reşo'yu göstererek) ta bizim arkadaşlarımızdır, Ronî arkadaşı da tanıdığımız bir arkadaş bizi tanıştırdı. Sonra beraber tutuklandık, böylece tanıştık. İstedik ki devrime hizmet edelim ve Serok'un emrine girelim, Büyük Serok.'

Konuşmanın burasında Mele Mistafa başını tütün torbasının üzerinden kaldırarak: 'Ben Serok değilim! Bana Serok demeyin. Bende herkes gibi Kürt milletine hizmet ediyorum.'

Soro'da: 'Eğer öyleyse bizde hizmetkârın hizmetkârıyız.'

Bu sohbet sırasında Mele Mistafa Barzanî dördüncü-beşinci sigarasını sararak üst üste koydu.

Mele Mistafa, Şêx Mihemed ile konuşurken sonra: 'Bu gün Irak Kürtleri büyük bir belanın içindeler; millet büyük, ancak doktor yok, derman yok, Allah yardım etsin, ağır bir yaradır.' dedi. Sözler ağır ağır ağzından çıkıyordu. Fakat çaresiz bir insanın sözleri değildi.

Mele Mıstafa devrim işleri hakkında Şêx Mihemed'e birkaç soru sordu. Ancak konuşmaları Soranice olduğu için az anlayabiliyorduk.

Sonra Mele Mistafa Barzanî, Şêx Mihemed'e sordu: 'Cemaatin benden isteği nedir?'

Şêx: 'Sizi görmeye gelmişler.'

Burada Doktor: 'Biz Devrim'in hizmeti için geldik. Eğer Türkiye hakkında bir sorunuz varsa cevaplamaya hazırız.'

Mele Mistafa: 'Yok vallahi! Benim bir sorum yok.' dedi ve sigara sarmaya devam etti.

Sonra dedik ki: 'Şeyh Sait'in savaşı zamanında ve ondan birkaç sene önce Türkiye'de iki milyon insan öldürüldü. Bir milyon beş yüz bin Kürt, beş yüz bin Ermeni milleti ve genel olarak Kürt milleti incitildi. Bu gün biz Kürt milletinin yeniden incitilmesini istemiyoruz.'

Az sonra tekrar sordu: 'Türk hükümetinin sizin gelişinizden haberi var mı?'

Dr. Şivan, bu sorunun cevabını verdi: 'Biz istemedik ki Türkiye hükümetinin gelişimizden haberi olsun ve Devrim için olumsuz olsun istemedik. Bu nedenle kimse bizim buraya geldiğimizi bilmiyor.'

Mele Mistafa: '1962'de Bahdînan tarafında idim. Türk Hükümeti bize çok iyi davranıyordu. Biz sınırı geçtik ve Türkiye topraklarında yirmi üç kişiyi öldürdük... Ben Hakkâri kaymakamına haber gönderdim ki 'biz iki kişi olarak geldik, bir şeyle alakamız yoktur. Yalnız biz o adamları istiyoruz. Vallahi kaymakam ve jandarma komutanı o insanları bize teslim edip yardım da ettiler. Biz yardım istediğimizde onlarda bizden bir adam istediler. Biz adamımızı gönderdik, onlar bizim adamımızı önce Colemerg(Hakkâri)'den Diyarbekır'e oradan da Ankara ve İstanbul'a götürdüler.' 'Dediler ki: Sınır üzerindeki aşiretler size yardım ettiklerinde karışmayacağız. 'Vallahi bizim yardımımıza geldiler ve parasal destek de bulundular. Ancak simdi Eshed'ın (Xoşewî) Türk Hükümeti ile ilişkileri nasıldır bilmiyorum? Türk Hükümeti şimdi taciz edilmemesi gerekir.'

Burada Mele Mistafa ihanet hakkında birkaç söz söyledi. Söylemek istediği insanlar kendi milletine ihanet etmemelidirler. Bunun üzerine biraz bekledi, sanki bize nasihat ediyor gibi bakındı.

(...)

Dr. Şivan dedi ki: 'Fransız biri kitabında derki: 'Kürt milleti eğer birbirini desteklerse kimsenin gücü onlara yetmez.'

Bunun üzerine Mele Mistafa'da Ehmedê Xanî'den birkaç satır okudu. Onlar Mem û Zîn'de Kürtlerin yiğitliği ve ittifaksızlığı üzerinde söylenmişti. Deniyordu ki Kürtler birlik olursa Arap, Türk ve Acemler onların kölesi olurdu. Sözün burasında Mele Mistafa Barzanî: 'Böylesi kitaplar var mıdır acaba?' diye sordu.

Ben dedim ki: 'Bir süre önce Mem û Zîn Türkçe, Kürtçe Latin harfleriyle Türkiye'de yayınlandı.

Mele Mistafa, Mem û Zîn'den birkaç satır daha okudu.

Şêx Mihemed'in isteği üzerine kalktık. Ancak bu kalkış bizim isteğimize göre değildi. Bir saat elli dakika sohbetimiz sürmüştü. Ancak biz çok az konuştuk. Mele Mistafa Latin Amerika ve Asya'daki devrimciler gibi fazla konuşmuyordu. Çok az konuşuyordu.

Bizim kalkışımız Mele Mistafa'nın isteğine göre de değildi. Bu görüşmemizi Şêx Mihemed sağladı ve o bizim erken kalkmamızı istedi. Mele Mistafa'dan allahaısmarladık istedik. O da ayağa kalktı, tokalaştık ve odadan çıktık."

Dr. Şivan ve arkadaşlarının günlerdir bekledikleri görüşme, Mele Mistafa Barzanî ve grubun inisiyatifi dışında erken bitirilir. Halbuki grubun düşüncesi, amacı ve plânı Mele Mıstafa Barzanî ile uzun bir görüşme yapmaktır. Ancak isteklerinin öğrenilmesi sonucunda görüşme dışarıdan yapılan müdahale ile bitirilmiştir. Ayrıca Mele Mistafa Barzanî'nin tavrı sorgulayıcı ve nasihat vericidir. Yani grup acısından görüşme başarılı değildir. Zira grubun barınma ve iaşelerin karşılanması dışında niçin Güney

Kürdistan'na geldikleri konusunda kendilerine anlatma fırsatı verilmemiş, bu bilinerek veya bilinmeyerek engellenmiştir.

IKDP'nin Dr. Şivan ve arkadaşlarını karşı ilk baştaki algısı *"firari"* olmaları, bu değil ise bunların bir avuç *"maceraperest"* olduklarıdır. Bu kişilerin bir süre kaldıktan sonra bu heveslerin geçmesi, bu şartlara uyum sağlamayacakları dolayısıyla geri dönecekleri düşünülür.

Dr. Şivan ve arkadaşları ile IKDP yöneticileri arasındaki görüşmelerde Kuzey Kürdlerinden siyasi figür olarak kimi tanıyorlar konusunda sorulan sorulardan verdikleri cevap sadece Musa Anter'dir. TKDP'den Faik Bucak'da dahil hiç kimse tanınmıyor. IKDP ile TKDP arasındaki iletimsizlikten kaynaklanan güven sorunu Dr. Şivan ve arkadaşlarını oldukça rahatsız eder. Dr. Sîvan ve arkadaşlarında Güney Kürdistan'a ayak basarken düşündükleri ile maruz kaldıkları muamele grupta hayal kırıklığı yaratır. Bir arada birlikte çalışma arzuları dikkate alınmamış grup dağıtılarak/bölünerek farklı bölgelere gönderilmiştir.

Görüşmeden sonra tek tek nerede kalmak istedikleri sorulur. Meslekleri dikkate alınarak, Dr. Şivan, Bahdinan bölgesinde Eshed Xoşewî'nin askeri komutanlığının bulunduğu Qela Qumrî'de doktor; Soro, Sıffin bölgesinde Mukaddem Azîz'in yanında topograf; Reşo Zîlan, Coman'da radyo, telsiz vs. alanında; Çeko, Qela Qumri'de patlayıcı madde biriminde; Ronî ise, Qela Qumri'de komünikasyon alanında çalışmaya başlar. Çeko, bu dönemdeki çalışmalarını tutuğu notlarda ayrıntılı olarak yazar.

Soro, Dilman'dan 21 Kasım'da Mukadem Azîz ile beraber Sıffin'a doğru yolla çıkarken, Reşo Zilan, Coman'da kalır. 27 Kasım'da ise Dr. Şivan, Çeko ve Ronî, Qumri'ye gitmek için yolla çıkarlar. Bu arada 24 Kasım'da Dr. Faik Savaş*("Dr. Hîşyar")*'ın Qumri'ye geldiği haberi gelir. 3 Aralık'ta Qumri'ye varan Dr. Şivan, Çeko ve Ronî orada Dr. Hîşyar ile buluşurlar. Dr. Hîşyar'da doktor olarak IKDP'nin merkezinin bulunduğu Nevpardan'da görevlendirilir.

Güney Kürdistan; Qela Qumrî[59]

Grubun parçalanması ile Dr. Şivan, Çeko ve Ronî, Qela Qumri'de çalışmaya ve peşmergelerle beraber kalmaya başlarlar.

Dr. Şivan, Ronî'yi 27 Aralık 1969'da Kuzey Kürdistan'a gönderir. Ronî'nin yanında bazı notlar vardır. Doktor bu notların beraberinde taşınmasının riskli olacağını ve bunların ezberlemesini ister. Ronî o notlarda ki bilgileri ezberler.

Ronî, Faqî Huseyn ve Sait Elçi ile görüşecek, Güney Kürdistan'daki sorunlar anlatacak ve Kuzey Kürdistan'daki durum hakkında bilgi alınacak. Bu görüşmeler yapıldıktan sonra, Elazîz'de Ronî, Sait Elçi, Hüseyin Saltuk, Faqî Huseyn, Remzi Kartal'ın katı-

59- Qela Qumrî/Qumrî Kalesi: Qumrî Köyü yakınında sarp bir yerde bulunan, Eshed Xosevî komutasında bulunan peşmerge güçlerinin bulunduğu 1. Kolordu statüsünde bir istikam yeridir. Burada silah deposu ve silah tamir atölyesi vardır.

lacağı bir toplantı yapılacaktır. Bu toplantıda R. Kartal'ın Güney Kürdistan'a götürülmesi de ele alınacaktır. Plâna göre Faqî Huseyn, İstanbul'a gidip R. Kartal'ı Elazîz'e getirecek. Ronî, Xozat'ta Kazım Arik'in evine giderek orada Faqî Huseyn'den toplantı için haber bekler. K. Arik, Xozat'ta Ronî'yi kendi *"pîr"*i olarak tanıtır.

On gün geçmesine rağmen Faqî Huseyn'den haber gelmeyince, Ronî, Faqî Huseyn'e telefon eder. Faqî Huseyn, toplantının yapılmayacağını ve orada beklememesini, Tetwan'a gelmesini şifreli olarak söyler. Tetwan'a dönen Ronî toplantının neden yapılmadığını sorar. Faqî Huseyn doğru dürüst bir cevap vermez. Toplantının yapılmamasının nedeni Faqî Huseyn'in böyle bir toplantıyı istememesidir. Toplantının yapılmamasından sonra Ronî ikili görüşmelerde bulunduktan sonra Qumri'ye döner. 14 Şubat'ta ise Çeko, Kuzey Kürdistan'a geçer ve 2 Mart'ta geri döner.

Dr. Şivan'ın çok yoğun çalışmaktadır. Günde 30 ile 150 hastaya bakmaktadır. Doktorun bu çalışma performansı peşmergeler ve IKDP yöneticileri tarafından takdir edilir ve Dr. Şivan kısa zamanda bölgede tanınır hale gelir. Doktorun bu hizmeti raporlar halinde Mele Mistafa Barzanî'ye de ulaştırılır.

Bu özverili çalışma yanında Dr. Şivan, Kuzey Kürdistan'da yapacağı mücadeleyi de dille getirmekten çekinmez. Örneğin bir gün Dr. Şivan, Çeko ve Ronî, Isê Sıwar'ın yanına giderler. Orada birçok kişi vardır. Burada Dr. Şivan, Kuzey Kürdistan'daki geçmişte yapılan mücadelelerden bahseder ve o mücadelelerin neden yenilgi ile sonuçlandıklarını anlattıktan sonra, onlardan ders alınması gerektiğini, buradan yolla çıkarak yeni farklı tarzda bir mücadele verilmesi gerektiğini vurgular. Dr. Şivan'ın bu anlatışı ve söylemi orada bulunanların hoşuna gitmez, ancak bir şeyde söylemezler.

Mele Mistafa Barzanî, Mart 1970 Antlaşması'ndan sonra sağlanan otonomi ile barışın sağlandığı, savaşın bitirildiği ve silahlı mücadeleye sonlandığı düşüncesindedir. Bu düşünce ile Reşo Zilan'ın çalıştığı *"Denge Dayê Kürdistan"* radyosu kapatılır ve Reşo Zîlan'nın buradaki işi sonlanır, Soro cepheden geri döner, keza Çeko'ya cephede ihtiyaç kalmaz. Yani Güney Kürdistan önderliği, mücadelenin Dr. Şivan ve arkadaşlarına ihtiyacı kalmadığını beyan eder.

11 Mart 1970 Otonomi Antlaşması

Irak Cumhurbaşkanı Yardımcısı Saddam Hüseyin başkanlığındaki Irak Hükümeti heyeti ile Mele Mistafa Barzanî başkanlığındaki Kürd heyeti arasında yapılan görüşmeler sonucunda, 11 Mart 1970 tarihinde Otonomi Antlaşması imzalanır. Antlaşma, Irak ve Güney Kürdistan'da sevinç ile karşılanmış ve kutlama/barış törenleri yapılır.

Mesud Barzanî, bu durumu ve antlaşmayı şöyle değerlendirir:

"12 Mart 1970 sabahı, Arab'ı, Kürd'ü, Hıristiyan'ı, Türkmen'iyle bütün halk kitleleri Özgürlük Meydanı'na koştu. Halkta, özellikle Kürtlerde histerik bir psikoloji hakimdi. Baas Partisi'nin liderleri ve hükümet üyeleri Özgürlük Meydanı'na geldiler. Biz de yanındaydık. Cumhurbaşkanı geldi ve toplanan kalabalığa bir konuşma yaptı.

Sonra da Dr. Mahmud, Barzanî'nin mesajını okudu.

(...)

Gerçekten mutlu bir gündü. O gün Arap-Kürt kardeşliğinin değeri belirginleşti. Irak semalarında bir yıldız parlıyordu. Irak halkı, göğsünün üzerine çökmüş bir kâbustan kurtulmuş gibiydi. Dokuz sene devam eden, nice zenginliklerin, canların yok yere heder edilmesine neden olan yıkıcı iç savaş sona ermişti" (Barzanî-II, 2005: 243)

"Tarihte ilk defa egemen bir devlet, yasal bir belgeyle Kürt halkının siyasal haklarını kabul ediyordu, bunu saklamak mümkün değildir ve bu belge sonsuza dek kalacaktır. 11 Mart 1970 Anlaşması, Kürt problemine ilişkin ilerici ve adil bir çözümdür. Genelde Irak halkı için, özelde Kürt halkı için büyük bir zafer, devrim ve parti için de muazzam bir başarıdır. Anlaşmada herhangi bir ayıp ya da kusur yoktu; ancak uygulamada aksamalar oldu. Hem bizim, hem de hükümet tarafının sorumlulukları vardır. Ama sorumluluk eşit düzeyde değildir; hükümet tarafının anlaşmayı çiğnemesi bize göre çok daha fazlaydı." (Barzanî-II, 2005: 41)

"Irak'a Demokrasi, Kürdistan'a Otonomi" sloganıyla imzalanmış olan antlaşma olumlu ve önemli bir başarı olarak görülmesine rağmen sorunludur. Zira antlaşmada Güney Kürdistan'da Kürd sorunun esasını teşkil eden Kerkük sorunu bir karara bağlanmamıştır. Bu sorun dört sene zarfında çözüme bırakılmış ve bu süre içinde bu konuda referandum planlanmıştır.

Ayrıca Bağdat yönetimi ve Kürdler/IKDP arasında bir güven sorunu vardır. Eshed Xoşewî, Mehmed Ali Yunus/Towi (Eshed Xoşewî/Lesker I katibi) ve Isê Sıwar, Araplar ile yapılan bu antlaşmaya inanmazlar. Onlara göre, *"Arapların tek anladığı dil savaştır."* Örneğin antlaşma sonrasında F. N. Ö., Isê Sıwar Maqarı'nda/Kampı'nda iken Güney Kürdistan semalarında iki adet Irak savaş uçağı sesi duyulur. Isê Sıwar bu uçuşların taciz uçuşları olduğunu belirterek rahatsızlığını dille getirip antlaşmaya inanmadığını söyler.

11 Mart Antlaşması'ndan sonra Bakan olan Salih Yusuf, Bamernê'ye gelir. Eshed Xoşewî, Qumrî'ye haber göndererek Dr. Şivan'ın gelmesini ister. Dr. Şivan, Dr. Hîşyar'ın da içinde bulunduğu bir grubu belirler. Yol için katırlar hazırlanır. Ancak Dr. Şivan ve Dr. Hîşyar katıra binmez, yayan gitmeyi tercih ederler. İki doktor yayan diğerleri katır sırtında Qumrî'den yolla çıkarlar. Gece gidilmektedir. Bir ara bir çeltik tarlasının yanından geçerler. Çevreden börtü böcek ve kurbağa sesi vardır. Dr. Şivan oturur, bir süre bu sesleri dinler.

Dr. Şivan, o sırada çeltik tarlalarının olumsuz yanını düşünmez. Ancak daha sonra Dîşêş'te köylüler çeltik ekerler. Çeltikten gelen sivrisinekler çok rahatsız edicidir. Dr. Şivan, köylülerle görüşüp sivrisineklerin rahatsızlığını dile getirerek, onların zararların anlatır ve köylüler zaten pekte karlı olmayan çeltiği bir daha ekmezler.

3 Nisan'da Çeko, Silopiya ve Şirnex'a gidip diğer gün geri dönerken, Faqî Huseyn/Mele Sileyman 2 Nisan'da Qumri'ye gelir. 6 Nisan'da Dr. Şivan, Çeko'yu da

yanma alarak Mele Mistafa Barzanî'yle görüşmek üzere Gilala'ya gider. Dr. Şivan ve Çeko 8 Nisan 1970'de Gilala'da bulunan Soro, Reşo Zîlan ve Dr. Hîşyar ile bir araya gelerek görüşürler. Yapılan görüşme sonunda topluca Güney Kürdistan'da kalma kararı alınır. Bu karar, Qumrî'ye yakın Dîşêş Köyü'nde bir yer/kamp temini ile bir teksir makinesi istenilmesi ve bunun Dr. Şivan tarafından, Mele Mistafa Barzanî'ye anlatmasıdır. O sırada orada Güneybatı Kürdistan'dan gelen Hemreş Reşo'da vardır.

Dr. Şivan, Mele Mistafa Barzanî'yle görüşür. Dr. Şivan, Güney Kürdistan'da kalmak istediklerini, bunun içinde kendilerine Bahdinan bölgesinde, Dîşêş Köyü'nde bir kamp yeri, teksir makinesi, bazı malzemeler verilmesini ister. Mele Mistafa Barzanî, Dr. Şivan'a: Bahdinan bölgesinde yaptığı hizmetlerden haberdar olduğunu, bunların kendisine rapor edildiğini, bunları takdir ettiğini, minnettar olduğunu söyledikten sonra, elini tutup dışarı çıkarır ve kendisine elinde gelen her türlü yardımı yapabileceğini belirterek, bu konuda ve istemleri için Eshed Xoşewî'yle görüşmelerini, O'nun her türlü yardımı sağlayacağını söyler.

Mele Mistafa Barzanî, Dr. Şivan'ın amacının farkındadır. Bundan dolayı ilk görüşmedeki uyarıyı tekrarlar. Mele Mistafa Barzanî, Türkiye ile aralarının iyi olduğunu, geçmişten beri bir sorun yaşamadıklarını, mücadele sürecinde zaman zaman kendilerine yardımcı olduklarını, Kuzey Kürdlerinin kendilerine verdikleri lojistik desteğe göz yumduklarını belirtikten sonra benim sizden isteğim: *"Türkiye'yi rahatsız edici bir eylemde bulunmamanız, Türkiye ile olan iyi ilişkilerimizi bozmamanız ve bu çerçevede yaptığınız her şeyi Eshed Xoşewî'nin bilgisi ve izni dahilinde yapmanızdır."*

Dr. Şivan, Mele Mistafa Barzanî'yle yaptığı bu sözlü antlaşmadan sonra Dr. Şivan, Soro, Çeko, Reşo Zîlan, Dr. Hîşyar ve Hemreş Reşo, 26 Nisan 1970'de Gilala'da kendilerine sağlanan teksir makinesi, kağıt, mürekkep vs. malzemeyi alarak bir pikap arabayla Qumrî'ye giderler. Orada Eshed Xoşewî'yle görüşen Dr. Şivan ve arkadaşları yer ve bina yapımı için inşaat malzemesi isteklerini bildirirler.

Qumri'de bulunan Faqî Huseyn, 2 Mayıs'ta Kuzey Kürdistan'a geçerek durumu Sait Elçi'yle paylaşır. S. Elçi, Dr. Şivan'ın partisini/TKDP'ni devre dışı bırakmasından rahatsızdır. Bu durumu bertaraf etmek için, Mayıs 1970'de partinin politburosu tarafından Arapça kaleme alınan yedi-sekiz sayfalık uzunca bir mektubu, Mele Mistafa Barzanî'ye iletilmek üzere Dr. Şivan'a gönderir. Mektupta partinin kuruluşu, Av. Faik Bucak'ın öldürülmesi, Antalya yargılamalarından bahsettikten sonra, *"söz konusu bu ağır koşullar içinde kendileriyle ilişki"* kuramadıklarını, *"ancak bundan böyle iki parti (TKDP ve IKDP) arasında ilişki ve bu ilişkiyi geliştirmek istedik"*lerini, içinde doktor, mühendis, tekniker, kimyager bulunan grubun (Dr. Şivan ve arkadaşları) TKDP tarafından hizmet için Güney Kürdistan'a gönderdiklerini, ayrıca başka bir isteklerinin olup olmadığı yazılmaktadır.

Mektup, IKDP'ye hitaben yazılmış ve Dr. Şivan tarafından Mele Mistafa Barzanî'ye iletilmesi istenmektedir. Ancak mektubun yanında Dr. Şivangil'e hitaben de: *"Bu mektubu onaylıyorsanız, IKDP Politburosu'na iletin, yok eğer onaylamıyorsa-*

nız yırtıp atın!" diye bir not vardır.

Bu mektup Dr. Şivangil'in hiç hoşuna gitmez ve özellikle Dr. Şivan'ın tepkisini alır. Yapılan görüşme sonucunda üçüncü bir yolla başvurulur. Mektubun, yanında kendileri tarafında durumu açıklayan ikinci bir mektup ile beraber IKDP Politburosu'na verilmesine karar verilir. İkinci yazılan mektup Dr. Mahmud Osman'a hitaben, Dr. Şivan tarafından Fransızca olarak yazılır. Bu mektupta ise, Dr. Şivan: *"Kendilerinin herhangi bir örgüte mensup"* olmadıklarını, aralarında *"sadece Ronî'nin TKDP üyesi, diğerlerinin bağımsız"* olduğunu, *"söz konusu TKDP tarafından gönderilen mektubun kendilerini"* bağlamadığını belirterek, biri uzun diğeri kısa iki mektup IKDP Politburosu'a gönderilir.

Kısa bir süre sonra Dr. Şivangil'e, Sait Elçi'nin Duhok'a geldiği ve Qumrî'ye gelmek istediği haberi gelir. S. Elçi, Qumrî'ye geldiğinde Dr. Şivan, Soro, Çeko, Reşo Zîlan, Dr. Hîşyar ve Ronî meqar'da yemekhanede oturmaktalar, orada olan Hemreş Reşo ise 6 Mayıs'da Gilala'ye dönmüştür. Orada on-on beş peşmerge daha vardır. Selamlaşma ve hal hatırdan sonra iki Sait, akşam karşılıklı konuşmaya başlarlar. Bu konuşma akşam yemeğinde ve sonrasında devam eder.

S. Elçi: *"TKDP'nin Faik Bucak'ın emaneti"* olduğunu, *"hep birlikte partiye sahip"* çıkılmasını, *"mücadelenin ve IKDP ile ilişkilerin TKDP vasıtasıyla/adıyla"* yapılmasını, *"bu amaçla IKDP ile ilişki kurmaya"* geldiğini ve *"bu konuda kendisiyle beraber hareket"* etmelerini, *"yanında bulunmaları"* gerektiğini söylerken, Dr. Şivan ise: *"TKDP'nin deşifre"* olduğunu, çürüdüğünü, *"MİT'in partiyi ele"* geçirdiğini ve *"diğer başka nedenlerden dolayı yeni bir örgüttün"* gerektiğini dille getirerek bu teklifi kabul etmez.

İki Sait arasındaki bu konuşma sert bir tartışmaya dönüşünce, S. Elçi: *"Her halükârda gidip Mele Mistafa Barzanî'yle"* görüşeceğini ve *"TKDP ile IKDP arasında ilişki kurup"* geliştireceğini söyler. Ertesi gün sabah S. Elçi, Mele Mistafa Barzanî'yla görüşmek için Hacı Umran'a gitmek üzere Qumrî'den ayrılır.

S. Elçi, Hacı Umran'da iki-üç gün kalıp IKDP Politburosu'yla görüşmeler yapar. Bu iki parti (TKDP ve IKDP) arasında ilk resmi fiziksel görüşmedir. S. Elçi, bu görüşmelerden sonra Kuzey Kürdistan'a geçerken, Zaxo'da Qumrî'ye haber gönderip Dr. Şivan ile tekrar bir görüşme yapmak istediğini bildirir. Bu durumu Dr. Şivangil kendi aralarında görüşüp tartışırlar. Ancak bu konuda net bir karar çıkmaz. Bir kısmı S. Elçi ile görüşmeye gerek olmadığını, görüşmeden bir şey çıkmayacağını, TKDP ile ilişkilerin Faqî Huseyn üzerinden sürdürülmesine, diğer bir kısmı ise S. Elçi'nin IKDP ile görüşmesinden sonra görüşme istemesinin manidar olduğunu ve görüşmekte fayda olacağı düşüncesindedirler.

Görüşme fikri ağır basar ve S. Elçi ile görüşme kararı alınır, ancak bu seferde kimin görüşmeye gideceği hususunda sorun çıkar. Bir kısmı Qumrî'de yapılan ilk görüşmede sert tartışmadan sonra Dr. Şivan'ın gitmesinden yana değildir. Ancak Dr. Şivan'sız bu işin olmayacağı da göz önüne alınarak iki kişinin; Dr. Şivan ile Çeko'nun S. Elçi ile

görüşmeye gitmesine karar verilir. Dr. Şivan ve Çeko, Zaxo'ya giderek S. Elçi'yle görüşürler.

S. Elçi yeni teklifine göre TKDP lağvedilecek, bunun yerine kurulacak partinin ismi değişmeyecek ve yeni partinin politburosunda Sait Elçi, Ömer Çetin ve Yusuf Ekinci yer alacaktır. Ancak görüşmeden anlaşma sağlanmaz ve S. Elçi, Kuzey Kürdistan'a geçerken, Dr. Şivan ve Çeko, Qumrî'ye geri dönerler.

Bu iki görüşmeden sonra Dr. Şivan, TKDP ile köprüleri atmış ve yeni bir parti çalışmasına başlamıştır. Dr. Şivan, bir taraftan özellikle sınır hattında örgütlenme çalışmalarına hız verirken, diğer taraftan yeni bir parti çalışmaları yapmaktadır. Bu amaçla kendisi ve diğer arkadaşları sürekli Kuzey Kürdistan'a geçmekteler.

Bu çalışmalar ve kendi aralarında yapılan görüşmelere, TKDP üyesi olan Ronî'nin alınmaması, Ronî'de bir rahatsızlık yaratır. Ronî bu rahatsızlığını Dr. Şivan'a söyler, Dr. Şivan: *"Bu hassas bir konudur! Ancak zamanla tavır ve davranışların sonucunda bu durum değişecek."* diyerek, zamanla kendisinin de toplantılara katılabileceğini belirtir ve bir süre sonra Ronî'de toplantılara alınır/katılır.

Dr. Şivan, tedbirli olmakta haklıdır, zira Ronî, TKDP'lidir ve S. Elçi, Qumri'den ayrılırken Ronî'ye: *"Dr. Şivan ile anlaşamadık"*larını, *"bundan sonra her ay buraya birini"* göndereceğini ve *"burada olup bitenleri bir rapor şeklinde o kişiye"* iletmesini/vermesini ister. Ancak Ronî: *"Dört-beş arkadaş burada kader birliği yapmışız! Birbirimize yemin etmişiz! Bu yemin ile Güney Kürdistan'da kaldığımız müddetçe Dr. Şivan'a bağlı kalacağım!... Ben bu gün bunu yaparsam yarın devlete de bunu yapar hale gelirim. Böyle bir şeyi benden istemeniz doğru değildir."* diye bu istemi reddeder.

Yeni bir parti kurulması için grupta herkes hemfikirdir. Görüş birliğine göre iki üç kişi Kuzey Kürdistan ve Türkiye'ye gidecekler, S. Elçi'yle görüşüp O'nu ikna edilecek beraber bir yeni parti kurulacaktır.

Haziran 1970'de parti kuruluşu için hazırlıklar yapılmış; parti kuruçu listesi, partinin tüzüğü ve kuruluş metni hazırlanmış durumdadır. Bununla ilgili hazırlanmış olan 400 bildiri Kuzey Kürdistan'da dağıtılacaktır. Haziran başında Dr. Şivan, Soro ve Çeko parti kuruluşu için Kuzey Kürdistan'a geçerler.

Aynı dönemde Gilala'da IKDP'nin 8. Kongresi yapılacaktır. Yapılan görev taksimine göre: Reşo Zîlan, Dr. Hîşyar ve Ronî, Gilala'ya IKDP Kongresi'ne gidecekler. Soranice de bilen Reşo Zîlan, Kongre'yi izleyecek ve bir rapor hazırlayacaktır. Bu amaçla; Reşo Zîlan 2 Haziran'da, Dr. Hîşyar ve Ronî'de 16 Haziran'da Gilala'ya giderler. Üç gün süren kongre sonucunda Irak Ordusu'ndan ayrılarak Güney Kürdistan Özgürlük Mücadelesi'ne katılan Mukaddim Ezîz Akrevî, gruba bir davet verir.

Kurallara göre Dr. Şivan, Qumrî'den ayrıldığında Eshed Xosewî'ye/IKDP'ne haber vermek durumdadır. Ancak Dr. Şivan iki arkadaşı ile parti kuruluşu için Kuzey Kürdistan'a geçmiştir, durum IKDP'ne bildirilmemiştir. E. Akrevî'nin verdiği davette bu durum saklanacaktır. Karara göre konuşmacı Dr. Hîşyar'dır ve bu konuda Hîşyar'da

tembihlenmiştir. Ancak yemekte Dr. Hîşyar, Dr. Şivan'ın Kuzey Kürdistan'a geçtiğini söyler veya ağzından kaçırır.

Reşo Zîlan, kongre dönüşü 14-15 sayfalık Kürtçe rapor yazar.

Kongreye Avrupa'dan gelenler de, örneğin Kamuran Bedirxan'da vardır. Türkiye'den MİT'de kongreyi izlemektedir.

Dr. Şivan Hareketi ve Türkiye'de Kürdistan Demokrat Partisi'nin (T-KDP/T'deKDP) Kuruluşu

Dr. Şivan, Marksist yapısıyla TKDP'de yer almaz. Dr. Şivan bu parti içinde yer almamasının bir başka nedeni ise, partinin efekte olması ve deşifre edilmesidir.

Dr. Şivan, Türk/Türkiye Solu'ndan koptuktan ve Kürd Özgürlük Mücadelesi'ni hedefledikten sonra bunun silahsız olmayacağının farkındadır. Dr. Şivan bu dönemde çok da müsait olmayan koşullarda bu amaç doğrultusunda çalışmaya başlar. İki senelik illegal çalışma sonucunda meydana getirdiği hareketi partileştirme kararını veren Dr. Şivan, Marksist bir çizgiden gelmesine rağmen kuracağı partide geleneksel KDP'leri örnek/esas almıştır.

Dr. Şivan, Eshed Xoşewî'nin kâtibi Memed Ali Yunus/Towî'den Arap alfabesiyle yazılan Soranice olan IKDP tüzüğü ve programını Latin alfabesiyle Kurmancça'ya çevrilmesini ister. M. A. Yunus, E. Xoşewî'ye söylenmesini ister. İsteğin E. Xoşewî'ye iletilmesi üzerine M. A. Yunus bir ay içinde çeviriyi yaparak Dr. Şivan'a verir.

TKDP, İKDP, SKDP, IKDP ve gerekse Hoybun tüzüklerini inceleyen Dr. Şivan son bir kez TKDP tüzüğünü, Tetwan'da Faqî Huseyn ile yaptığı bir toplantıda konuşur ve tartışır.

Wan'da Hüsamettin Bayram ile görüşen Dr. Şivan bir kurye vasıtasıyla TKDP tüzüğünün Tetwan'a belirlenen adrese gönderilmesini ister. Kurye ise Mele Ehmed Doğan'dır. Mele Ehmed, tüzüğü alıp Wan'da Tetwan arabalarının kalktığı garaja gider. Orada bir arabanın yanında bekleyen, *"başında tiftikten bir külah olan köylü kıyafetli"* birisine Tetwan'a gidecek arabayı sorar. *"Köylü"*, kendisine cevap vermeyince Mele Ehmed, O'nun duyabileceği bir şekilde: *"Kendisini beğenmiş gûndî!"* diyerek tepki göstermesine rağmen *"gûndi"* yine cevap vermez.

Mele Ehmed, Tetwan'a giden arabaya biner. Arabada söz konusu *"gûndî"*nin de arkada oturduğunu farkeder. Tetwan'da arabadan indikten sonra verilen adrese giden Mele Ehmed yolda aynı yöne giden Faqî Huseyn ile karşılaşır. İkili selamlaşarak yürümeye devam ederler, ancak ikisi de nereye ve niçin gittiklerini birbirlerine açıklamazlar. Sonuçta ikisinin aynı adrese gittikleri belli olunca Mele Ehmed, Wan'dan bir emanet getirdiğini söyler. Mele Ehmed ve Faqî Huseyn eve girdiklerinde Mele Ehmed, söz konusu *"gûndî"*nin de orada oturduğunu görür. Wan'daki ve beraber Tetwan'a geldikleri köylünün Dr. Şivan olduğunu öğrenen Mele Ehmed, tüzüğü ev sahibine teslim

ettikten sonra Wan'a geri döner.

Dr. Şivan, Kuzey Kürdistan ve Türkiye'de bir dizi görüşmeden sonra partinin kuruluş kararının konuşulup tartışılması için, İstanbul'da geniş kapsamlı bir toplantı yapılmasına ihtiyaç duyar ve Kadıköy, Moda'da Hıdır Benzer'in evinde böyle bir toplantı yapılması kararı alınır. Toplantıya katılanlara haber verilir ve Haziran 1970'da H. Benzer'in evinde bu toplantı yapılır. Toplantıya katılanlar arasında: Musa Anter, Yılmaz Çamlıbel, Kazım Arik, M. Emin Bozarslan, Abdülkerim Ceyhan, Ziya Acar vardır.

Gündem *"Kürd Özgürlük Mücadelesi için partiye gerek olup olmadığı, gerek varsa bu partinin yapısı ve mücadele şeklidir."* Açılış konuşmasını yapan Dr. Şivan: *"Kürdlerin başarıya ulaşması için örgütlü mücadelenin gerekli"* olduğunu, *"bireysel çabalarla bir netice"* alınamayacağını belirterek *"modern, ilerici, illegal, silahlı mücadeleyi esas alan bir Kürd partisinin kurulmasının"* gerekliliğini dille getirir. Sonrasında konuşmak isteyenlere söz verilir. Burada esas itibarıyla Kürd Özgürlük Mücadelesi için yeni bir örgüt konusunda kimsenin bir itirazı yoktur, ancak itiraz örgütün yapısı ve mücadele şeklinedir ve bu konuda ayrılık yaşanır. Yani silahlı mücadele konusuna itirazlar olur.

Birinci gün toplantıya katılanların bir kısmı ayrılır, geri kalanlar ikinci günde görüşmelere devam ederler. İkinci günde hazır olan parti programı ve tüzüğü üzerinde çalışılır. Günün sonunda parti programı, tüzüğü ve yapılacak yemin hazırlanır.

İstanbul Moda'daki bu toplantı, parti kuruluşu için ön toplantı gibi niteliğindedir. Burada parti kuruluş kongresi yapılmamıştır, parti daha sonra 22 Haziran'da Ankara'ya giden Dr. Şivan'ın yaptığı görüşmeler sonucunda kurulur.

Dr. Şivan'nın Ankara'da görüştüğü kişilerden biri de Osman Aydın'dır. O. Aydın ile Ankara *"Gazi Osman Paşa, Bülbül Deresi"*nde, bir parkta, öğle saatlerinde bir araya gelen Dr. Şivan, parti kurucuları ile ilgili görüşür.

O. Aydın, listeye baktıktan sonra, Hasan Yıkmış ve Hüseyin Saltuk'u tanımadığını, öbürlerine itirazı olmadığını, ancak listede adı geçen Kemal Bingöllü ile çalışılamayacağını, O'na itirazı olduğunu belirtir. Dr. Şivan nedenini sorunca da, O. Aydın: *"Üniversite döneminde Kemal Bingöllü'nün öğrenci 'İşgal ve Boykot Komitesi'nin Başkanı"* olduğunu, *"bundan dolayı tutuklanıp"* hapsedildiğini ve *"cezaevinde iken bir gazete ile"* yaptığı röportajda (yazı dizisi) *"bütün olup bitenleri, isimleri ifşa"* ettiğini ve *"birçok kişinin takibatta"* uğradığını belirterek, *"Kemal Bingöllü'nün böyle illegal bir parti kurucusu olmasının sakıncalı"* olduğunu, *"sağlıklı"* olmadığını söyleyerek: *"O varsa ben yokum!"* der.

K. Bingöllü, tutuklu olduğu dönemde hapiste iken, kendisiyle yapılan röportajın *"Cezaevinden Hatıralar"* başlığı altında *"Yeni"* gazetede yazı dizisi olarak yayınladığını ve buradan aldığı parayla da, Dr. Şivan'ın istemi üzerine iki adet tabanca aldığını belirtir. Dr. Şivan'ın illegal çalışmalarından ve T'deKDP kuruluşundan haberi olmadığını dile getiren K. Bingöllü, parti kurucuları arasında yer alanlardan bir-iki dışındakileri ni tanımadığını da söyler.

O. Aydın ile yapılan görüşme, diğer görüşmelerden sonra parti kuruluşu için daha geniş bir toplantı yapılması kararı alınır ve Ankara, Çiftlik/Gazi Mahallesi'nde Hüseyin Saltuk'un evinde bir toplantı yapılır. Toplantıya katılanlar arasında ismi zikredilmeyen, listede adı olmayan bir kişi vardır. Bu da Hıdır Kurun'dur. Toplantıya diğer katılanlar tarafından buna itiraz edilir. Parti kuruluş toplantısında ortaya çıkan bu kriz H. Kurun'un çatıda görevlendirilmesiyle çözülür.

Bir diğer sorun Hasan Yıkmış konusunda da kendini gösterir. Keza toplantıda yer alanların çoğunluğu listede olan, ancak askerde olduğu için toplantıda yer alamayan H. Yıkmış'ı tanımamaktadır. H. Yıkmış'a da Dr. Şivan kefil olur. Sonuçta hem H. Kurun hem de H. Yıkmış partinin kurucu üyesi olarak kabul edilirler. Parti kurucusu toplam on dört kişidir. On iki kişi toplantıda yer alır, H. Kurun, çatıda gözcülük yapar, H. Yıkmış ise askerdedir.

Hazırlanan Parti'nin tüzüğü ve programı ele alınır. Esas itibariyle geleneksel KDP tüzükleri paralelinde olan tüzük, tartışılmadan kabul edilir. Parti programı üzerinde tartışmalar yapılır. Parti programında, Kuzey/*"Türkiye"* Kürdistan'da otonomi için mücadele esas alınmıştır. Bölgesel mücadele esas alındığı içinde diğer Kürdistan parçalarındaki KDP'lerle organik ilişkiye geçilmeden, onlarla görüşülmeden parti kurulmuştur. *"Birleşik Bağımsız Kürdistan"* fikri konuşulan, dille getirilen bir düşüncedir. Ancak çeşitli nedenlerden dolayı *"Birleşik Bağımsız Kürdistan"* söylemi parti programında yer almaz.

Örneğin Dr. Şivan ve arkadaşları, Güney Kürdistan'a ilk geçtiklerinde Barzan bölgesinde, küçük bir yerleşim yerinde, üç-dört Kürd kızı görürler. Sarı saçlı, mavi gözlü bu kızlar Dr. Şivan'ın dikkatini çeker: *"Ne olur ne olmaz bir gün özgür bir vatanımız/devletimiz olursa baleyi, operayı unutmamamız lazım; böylesi güzel kızlarımızın çıkıp bale ve opera yapması gerekir."* der. Dr. Şivan, yine Güney Kürdistan'da arkadaşları ile yaptığı sohbetlerde zaman zaman *"Özgür Ülke"* idealinden bahseder.

Parti programında silahlı mücadele esas alınmış, ancak bunun yanında demokratik mücadele yöntemleri de öngörülmüştür. En çokta bu silahlı mücadele üzerinde tartışılmıştır. Bir günlük çalışmadan sonra, diğer gün öğleye doğru çalışma bitirilir ve kişiler teker teker belli aralıklarla evden ayrılırlar.

28/29 Haziran 1970 tarihinde yapılan bu toplantıyla *"Partiya Demoqrata Kürdistan a Li Türkîyê/PDK-T"("Türkiye'de Kürdistan Demokrat Partisi/T-KDP")* kurulur.

Partinin kurucu üyeleri şunlardır:

Dr. Sait Kırmızıtoprak *("Dr. Şivan"),*

Nazmi Balkaş *("Soro"),*

Hikmet Buluttekin *("Çeko"),*

Hasan Yıkmış *("Brusk"),*

Dr. Faik Savaş *("Dr. Hîşyar"),*

Musa Anter,

Hüseyin Saltuk,

Ziya Acar,

Mehmet Emin Bozarslan,

Abdulkerim Ceyhan *("Zendo"),*

Yılmaz Çamlıbel,

Remzi Kartal *("Sipan"),*

Hıdır Kurum *("Welat"),*

Osman Aydın *("Yado").*

Parti kuruluş tarihi olan 28/29 Haziran; Şeyh Said ve diğer 1925 Kürd ayaklanması sanıklarının idam edildiği tarihi olması dolayısıyla özellikle tercih edilmiştir. 1925'de bir hareketin önderleri yok edilirken, bu gün *"yeni bir hareketin başlangıcı, tarihe not bırakılması, tarihe doğru cevap"* olarak düşünülmüştür.

Parti kuruluşu için Dr. Şivan gibi Soro, Dr. Hîşyar ve Çeko, Güney Kürdistan, diğer kurucular ise Türkiye ve Kuzey Kürdistan'ın çeşitli yerlerinden gelirler.

Parti kurulduktan sonra Soro, Dr. Hîşyar ve Çeko, Güney Kürdistan'a dönerlerken Dr. Şivan, Kuzey Kürdistan'da partinin bölge ve il komitelerini oluşturmak, partinin kuruluşundan sonra birkaç MK toplantısı ve birçok görüşme yapmak amacıyla Eylül 1970'e kadar kalır.

T'deKDP tüzüğünde:

Madde: 2- Partimiz ilerici ve devrimci bir siyasi organizasyon olup, Türkiye'de kurulmuştur.

Madde: 3- Partimiz Türkiye Kürdistanı'nda yaşayan Kürt halkının, kendi kaderini bizzat kendisinin tayinine hakkı bulunduğuna inanır. Bu amaca varmak için, Kürt milli varlığının resmen tanınmasını ve Kürt milli demokratik haklarının istirdadını temel şart sayar.

Madde: 4- Partimizin mücadelesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğü esprisi içinde, Türk milli imtiyazları yerine; Türk ve Kürt halklarının tam hak eşitliğine müstenit gerçek kardeşliğini ve beraberliğini ikâme etmek esaslarına dayanır.

Madde: 5- Türkiye hudutları dâhilînde yaşayan Kürt halkının ana tabanı, Kürdistan'ın geniş köylü kitleleridir. Bu nedenle partimiz; ana amaç ve hedeflerinin gerçekleştirilmesi uğrunda girişeceği eylemlerinde, Kürdistan köylüsüne dayanacaktır.

İşçiler ve partimizin programını benimseyen aydınlar, öğrenciler, memurlar, esnaf ve sanatkârlar gibi orta tabaka mensupları, Kürdistan köylüsünün tabii yardımcıları ve müttefikleridirler.

Madde: 6- Kürt millet hareketinin ve dolayısıyla Kürdistan'ın geniş köylü kitleleri-

nin öncü ve organizatörü durumunda bulunan partimiz, sosyal-siyasi eylemlerinin seyri boyunca, şu temel görüşleri titizlikle göz önünde tutar:

a- Türkiye'de siyasi iktidarın gerçek kuvveti, cunta (subay-aydın) gruplarıdır. Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, ekonomik bir temele sahip bulunmamakla beraber, cuntalar, siyasi iktidarı zorla (açık ya da kapalı) ellerinde tutmaktadır.

b- 1946'dan beri, cuntaların açık ırkçı-faşist diktatörlüğü şeklen sona ermiş gibi gösterilmekte ise de, 27 Mayıs 1960 hükümet darbesi ve sonrasındaki olaylar, cunta gruplarının perde arkasında, siyasi iktidarın iplerini ellerinde tuttuğunu ispat etmektedir. Bu nedenle, Türkiye'de birden fazla siyasi partinin ve seçim sisteminin varlığına rağmen, gerçek bir demokrasi ve fikir hürriyeti asla mevcut değildir. Ve "biçimsel demokrasinin" yaşaması dahi, her türlü garantiden mahrumdur.

c- Türkiye'de siyasi iktidarı ele geçiren cunta grupları, Türkiye halklarının büyük bir dilimini teşkil eden Kürt halkının, milli varlığını inkâr ve temel milli demokratik haklarını gasp ettikleri için, 1920-23 müşterek "Kurtuluş Mücadelesi"nin ilerici, haklı muhtevasına ihanet etmişler ve bu nedenle de meşruiyetlerini yitirmişlerdir.

Madde: 7- T-KDP; emperyalizmi ve özellikle günümüzde ortaya çıkan bazı azgelişmiş ülkelerdeki dahilî, milli-sosyal çelişkileri, bilimsel metotlarla analize eder: Giriş bölümümüzde, mahiyeti kısaca belirtilen Dâhilî Milli Çelişki çözülemediği, yani Türkiye'de Kürt halkının inkârı ve demokratik milli haklarının gaspı şeklinde ortaya çıkan, dahilî-milli ezme tatbikatı sona ermediği müddetçe; Kürt halkının dahilî-milli muhalefet potansiyelini münhasıran, "Milletlerarası Emperyalizme Karşı Savaş!" alanına kanalize etmek isteyen tüm fikri ve aksiyoner çabaları kötü bir tuzak ya da fahiş bir yanılgı olarak telâkki eder.

Madde: 8- Türkiye Kürdistanı adı tanınmalı ve hudutları etnik, coğrafî ve tarihi gerçeklere uygun olarak belirtilmelidir.

Madde: 9- Kürt dili, Türkiye Kürdistanı'nın resmi dili olarak kabul edilmelidir.

Madde: 15- Partimiz, emperyalizmin her türlüsüne karşı milli ve sosyal hak talebinde bulunan ya da kurtuluş mücadelesini veren tüm dünya halklarından yanadır.

Tüzükte de görüldüğü gibi partinin amacı şudur: Öncelikle, Kürd milletinin varlığının kabul ettirilmesi, sonrasında ise Kürdistan'da bir *"Milli Kurtuluş Hareketi"*nin yapılması ile Kürd milli haklarının alınmasıdır. Bu temel şart olarak ortaya konmuştur. Kürd milli haklarının alınmasıyla, Kürd milleti kendi kaderini tayin hakkını kullanacaktır.

Parti kongrelerinde Kürd realitesi önemle vurgulanmıştır. Partinin, Kürd milliyetçisi bir parti olduğunu açıkça belirtilmektedir. Ancak Kürd milliyetçiliğinin *"ezilen millet milliyetçiliği olduğunu"* ve bunun *"demokratik, meşru, haklı ve ilerici"* olduğu belirtilmiştir. Yani sorun teşkil eden *"milliyetçilik"* problemini çözmek için yapılan Olağanüstü Kongre'de de, Kürd milliyetçiliği savunulur. Partinin milliyetçi olması hususu ve partiyi kuranların sol ideolojiye sahip olmalarına rağmen, partinin Marksist olmamasının nedeni, Kürdistan'ın işgal altında bulunması realitesinden kaynaklanmaktadır.

Partinin devrimciliği ise *"devrimi düşünmek", "devrime hazırlanmak"* ve *"devrim yapmak"* olarak belirtilir.

Dr. Şivan Hareketi, Kuzey Kürdistan parçasında siyasi olarak bir otonomi yönetim oluşturma hedefiyle, işgalci gücün egemenliğine karşı mücadele için Kürdistan'daki bütün sınıf ve katmanların içinde yer aldığı, mümkün olan her kesimi kapsayan bir siyasi oluşum gerekliliği sonucuna vararak ve bu amaç doğrultusunda kurulan partinin ezilen Kürd ulus milliyetçiliğini savunduğunu deklere eder.

Necmettin Büyükkaya'nın parti hakkında düşüncesi şöyledir: *"... Bu partinin çerçevesi çok geniş tutulmuştu. Dolayısıyla, daha fazla bir cephe görümündeydi. Buna rağmen, o dönem Türkiye Kürdistan'ın en radikal hareketeydi...."* (Büyükkaya, 1992: 11)

T'deKDP'nin tüzük ve programına baktığımızda bir kaç konuda eleştiri yapılabilir. Örneğin *"mücadelenin hükümetlere karşı"* verileceği ve Türkiye'nin kuruluş aşamasındaki *"Kürt ile Türk milliyetçiliği"* konusundaki tespitler eleştiriye açıktır. Bu konuda ise: *"Arkadaşlar! Bizim zamanımız bu sorunlar üzerinde enine boyuna durmaya elverişli değildir."* denilmektedir.

Bunun yanında partinin Kuruluş Kongresi, partinin program ve tüzüğü, Olağanüstü Kongre ve Dr. Şivan'ın 1969 yılı sonrası yazdıkları ve yaptığı çalışmaları incelendiğinde Kürd Özgürlük Mücadelesi'nde birçok tespiti ilktir.

Bu konuda Ziya Avcı şunları yazar:

"Evet biz bu perspektif ve çalışma tarzını bu güne kadar Kürt Ulusal Mücadelesi çalışmalarında ilk kez Dr. Şivan liderliğindeki parti programı ile yürütüldüğünü görüyoruz." (Avcı, 2011: 249)

"Dr. Şivan'ın tahlillerinden biri de Türkiye de iktidar erkini elinde tutan ve karar sahibi olan egemen sınıfına dairdir, iktidarın yürütülmesi ve kararlarda bu egemen erk son sözü söyleyendir. Bu konuda şöyle der:

'Türkiye'de gerçek iktidar askeri ve yüksek bürokrasidir. Türkiye'de iç milli çelişki bütün diğer iç ve dış çelişkilerin en önemlisidir. Çünkü Kürt milletinin varlığı ve asimilasyon metodu ile parçalanması, faşist iktidarın sürdürülmesi için temel bahanedir. Kemalist, şovenist, ırkçı askeri diktatörlük, temellerini Kürt meselesi ve özellikle onun inkârı üzerine kurmuştur.

Türkiye'de iktidarın gerçek sahibi asker ve yüksek bürokrasidir. İç ve dış ilişkilerini Kürt halkının düşmanlığı üzerinden kurmaktadır. Bu nedenledir ki, başka bir deyim ile Türkiye kamuoyunun çoğunluğunun beyni buna göre yıkanmıştır. Parlamentonun kendisi askeri yüksek bürokrasinin hükmü altındadır. Bu nedenle iktidarın icraat bakımından hiçbir hükmü yoktur. Öncellikle son yıllarda göstermelik kavgalarla işlevleştirilmiştir.'

Bu tahlil ve tespitlerden sonra şu kanaate varmaktadır: 'Bu analizler neticesinde halkımızın milli ve demokratik hakları için yüzde yüz örgütlü bir hareketin önderliğinde milli bir programa ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmıştır.'

Evet, T-KDP bu zaruretler, bilinçli, şuurlu, pratik tecrübelerle siyasi ve tarihi olarak ortaya çıkmıştır.

Sonra da partinin amacını üçüncü madde de şöyle formüle eder:

'T-KDP'nın inanç ve kararlığı, Kürt milletinin serbest iradesiyle kaderini ele alma hakkının elde edilmesidir. Bu amaca varmak için esas şart, Kürt milletinin varlığının tanınması ve demokratik haklarının elde edilmesidir.'

Bunu da iki aşamaya ayırarak şöyle gösteriyordu:

Birinci aşama Kürt milletinin varlığı resmi olarak tanınacak, İkinci aşama da ulusal demokratik haklarımız elde edilecek.

Sonra da bu amaca varmanın araçlarını göstermektedir:

Nasıl ve hangi araçlarla kendi amacımıza erişeceğiz?

Kuşkusuz ulusal ve uluslar arası tarihte bu politik amaca varmanın -ki bu amaç bazen milli demokratik hakların elde edilmesi, bazen ulusal özgürlük şeklinde formüle edilir- pek çok araç ve farklı farklı şekillerde işlenmiştir.

Tarihi köklerinde -Irak Kürdistan Devrimi tecrübelerinde bu görüşümüzü doğrulamaktadır- Kürt milliyetperverliğinin teorik sunumu 1. Kongremiz'de konuşulmuş ve kabul edilmişti. Bu görüş neticesinde bizim almamız gereken netice şudur: Ulusal özgürlük ya da milli demokratik haklarımızı almamıza yüzde yüz dar bir önderlik (ister sağ, ister sol dar milliyetperverlik) ile başa gitmez. Sıcak direniş esnasında milli bir cephenin teşkil edilmesi geniş bir milli duruşun ortaya konulması, olmazsa olmazlarımızdandır.

İdeolojik alt yapımızın ve formülasyonumuzun asıl dinamizmi Kürt yurtseverliğimizdir.

Evet, kuskusuz Dr. Şivan'ın tüm bu tahlil ve görüşlerinin çok isabetli olması kökünü Kürt halkının içinde bulunduğu koşulların doğru tespitinde kaynaklanmaktadır...

O bir yerde şöyle belirtir: 'Diyebilirim ki bilinç dünyamız da ve çalışmalarımız da yukarıdaki üç silah; yani devrimci teori, bilimsel tarih ve iç ve dış durumu gösteren bilgilere sahip olmak, içinde bulunduğumuz koşulları analiz etmek ve metot, politik tutumuzla hareketimizin sosyal realiteye uygun olmasıdır. Ya da partimiz Kürt meselesini devrimci teorinin önderliğinde ve kendi tarihi köklerine ve özgürlüklerine uygun oluşturmuştur. Kuskusuz biz yeni bir teori yaratmıyoruz. Ancak her şeyden önce biz devrimci teoriyi milletimizin içinde bulunduğu tarihi karakteristik ve sosyal yapısına, bugünki objektif şartlarda kendimize tatbik ediyoruz. Başka bir deyim ile biz bilimsel devrimci teori ve sosyalizmi tarihi köklerimize ve milletimizin içinde bulunduğu objektif şartlara uyarlıyoruz.'

Bu analiz ve reçetelerden sonra önemli bir meseleyi ki, bence pek çok tespitlerden daha önemli ve uzağı gören 'enternasyonalizm' meselesidir. O mesele, yani enternasyonalizmin meselesi, saçlarımızı onun için döktüğümüz fakat onu savunanların yüzle-

rindeki tek bir teli bile bizim için feda etmedikleri görüldü. Başka bir deyimle Kürdistan'ın diğer parçalarında yürütülen mücadeleye yaptığımız destekleri bile bir 'enternasyonalizm' olarak tanımlıyorduk ve biz o çalışmayı enternasyonalizm olarak yürütüyorduk. Bu tanımlama Kemalizm'den daha ileri bir tespit değildi ve biz bunu ulusal mücadelemizin önüne koyuyorduk." (Avcı, 2011: 246 vd.)

Ziya Avcı, Dr. Şivan'ın bu ilk tespitlerinden birinin de *"profesyonel çalışma"* olduğunu belirtir: *"... O zamana kadar Türkiye Kürdistanı'nda bu sorunla ilgilenenler yalnızca boş vakitlerini çalışmaya ayırıyorlardı. Kuskusuz amacım daha önce ulusal mücadeleye katkı sunmuş insanlarımızın çabalarını küçük gördüğüm anlamına gelmez. Burada göstermek istediğim, ilk kez Türkiye Kürdistanı'nda Dr. Şivan ve arkadaşları tüm zamanlarını yani günün 24 saatini Kürt Özgürlük Mücadelesi'ne ayırarak çalışmalarıdır."* (Avcı, 2011: 247 vd.)

Partinin MK toplantıları Ankara ve İstanbul'da yapılmaktadır. 2. MK toplantısı İstanbul, Şişli'de yapılır. Yer, parti üyesi birisinin akrabası olan bir öğrenci evidir. İki gün yapılan toplantıda, daha aktif çalışılması kararı alınır.

Mehmet Emin Bozarslan, Yılmaz Çamlıbel ve Ziya Acar 2. Parti MK toplantısına katılmazlar. Bu partiden ayrılma anlamındadır. Toplantıya katılmama/partiden ayrılma nedenini açıklamayan bu kişilerin parti tarafından silahlı mücadeleden ürktükleri olarak algılanır/yorumlanır.

Ancak Y. Çamlıbel, Dr. Şivan ile özel görüştüğünü ve bu görüşmede *"hareketin/partinin radikalleştiği"*, yani *"silahlı mücadeleye esas aldığı"*, kendisinin bunları onaylamadığı için hareketten/partiden ayrılacağını söyler. Y. Çamlıbel, bu ayrılışın ikisi (Dr. Şivan ve Y. Çamlıbel) arasındaki arkadaş/dostluğun bittiği anlamına gelmediğini, bundan sonrada bu arkadaş/dostluğun devam etmesini istediğini ve mücadeledesinde kendisine başarılar dilediğini belirtir.

22 Ağustos 1970'de T'deKDP'nin 2. Olağanüstü Kongresi yapılır. Esas itibariyla bu toplantı Parti'nin 3. MK toplantısıdır. Bundan dolayı geniş katılımlı bir toplantı değildir. Ancak ayrılanların yerine yeni kurucu/kurucular alınması dolayısıyla toplantı Olağanüstü Kongre niteliğine dönüşür. Ayrılanların yerine bir kişinin MK'ye alınması gerekmektedir. Osman Aydın, Ömer Çetin'i teklif eder. Dr. Şivan, Ö. Çetin'i tanımadığını söyleyince, O. Aydın: *"Biz, Brusk ve Welat'ı tanımıyorduk! Sizin referansınızla kabul ettik. Ben de böyle bir referansla bu isme kefil olup, bu kişinin MK'ye alınmasını öneriyorum..."*[60] der. Bunun üzerine Ömer Çetin(*"Kurdo/Gavan"*) T'deKDP MK'ne alınır.

2. Olağanüstü Kongre'de veya 3. MK toplantısında, Dr. Şivan tarafından hazırlanan deklarasyon[61] oy birliği ile kabul edilir. Bu deklarasyon ile T'deKDP'nin milli-

60- Osman Aydın'ın anlatımı. Ömer Çetin'de bu anlatımı doğrular.

61- 22 Ağustos 1970 tarihinde yapılan toplantıda Dr. Şivan'ın yaptığı konuşma metni Kürtçe ve Türkçe yan yana olmak üzere aynı broşürde yayınlanır. Broşürde bulunan her iki dildeki bu metin, partinin resmi görüşüne dönüşen -Parti tarafından onaylanan- bir yazı olduğundan, orijinali Kürtçe olarak yapılan konuşma

yetçi yönüne vurgu yapılır.

T'deKDP kuruluşundan sonra Güney Kürdistan'a dönen Dr. Hîşyar, Soro ve Çeko, 11 Temmuz 1970'de Qumrî'de Reşo Zîlan ve Ronî ile bir toplantı yaparlar. Toplantının gündemi, *"yeni parti kuruluşu"* ve *"bu konudaki gelişmeler"*dir. Toplantı olumsuz bir havada başlar. Zira Sait Elçi ile görüşme yapılmamış, *"TKDP dışlanmış"* olarak görülmektedir.

Reşo Zîlan, söz konusu toplantıyı anlatırken, Çeko kendilerine *"yeni bir parti"* kurulduğunu, *"öncellikle bu parti üyeliği için yemin etmeleri"* gerektiğini, sonra kendilerine *"partinin kuruluşunu"* açıklayacağını söylediğini ve *"Çeko'nun sorulara cevap"* vermediği için, *"Sait Elçi'nin/(TKDP) içinde yer almadığı yeni bir partinin"* kurulduğunu anladığını, *"bunu kabul"* etmeyeceğini, *"yeni partiye de üye"* olmayacağını/girmeyeceğini belirterek Dr. Şivangil'den ayrılacağını belirtir.

Ronî ise, kendisinin halen TKDP üyesi olduğunu ve kendi partisinin durumunu, yeni kurulan partide Sait Elçi'nin olup olmadığını, Reşo Zîlan'da aynı paralelde soruları olduğunu ve önce bu soruların cevaplanmasını, bu durumda kendisinin de yeni partiye üye olamayacağını belirtir.

Reşo Zîlan, ayrılık kararından sonra bavulunu toplarken gördüğü, Dr. Şivan tarafından sınırdaki peşmerge karakol komutanına gönderdiği bir mektuptan bahseder. Söz konusu mektubun pelur kağıdına yazılı ve ikinci nüsha olduğunu belirten Reşo Zîlan mektupta, Dr. Şivan'ını karakol komutanına: *"Eğer Sait Elçi sınırdan geçip size gelirse, O'nun Güney Kürdistan'a geçmesinin"* engellenmesini ve *"geçmek için ısrar ederse tutuklanıp hapsedilmesini"* istediğini söyler.

Bu söylemin yorumunu okuyucuya bırakıyorum. Zira böyle bir mektup var ise, Dr. Şivan neden ortalıkta bıraksın ve Reşo Zîlan böyle bir mektubu bir belge olarak neden yanına almasın? Öyle görünüyor ki Reşo Zîlan bunu kimseyle paylaşmamıştır. O dönemde orada olan Ronî böyle bir mektuptan haberi olmadığını belirtir.

30 Temmuz 1970'de Dr. Şivan Hareketi'nden ayrılan Reşo Zîlan, Gilala'ya; Ronî ise Kuzey Kürdistan'a geçer. Reşo Zîlan'a göre, Soro ve Çeko, kendilerine ayrılma konusunda herhangi bir açıklama yapmamalarını isterler. Ayrıca Reşo Zîlan'a *"kendi ailesi hakkında Dr. Şivan'ın, Eshed Xoşewî'ye bilgi"* verdiğini, yani Reşo Zîlan'ın dedesinin *"Mehabad Cumhuriyeti döneminde Maku Valisi iken Mele Mistafa Barzanî, Sovyetler Birliği'ne geçerken yardımcı"* olduğunu ve *"1941 yılında da öldüğü"* bilgisinin aktarıldığı belirtilir. E. Xoşewî, *"bunun daha önce neden kendisine"* söylenmediği konusunda sitem eder.

8 Ağustos'a kadar Gilala'da kalan Reşo Zilan bu tarihte E. Xoşewî'nin yanına giderek Avrupa'ya geçmek için yardım ister. E. Xoşewî, yanına gelen Reşo Zilan'ı Bağdat'ta ve oradan sağlanan bir pasaportla Berlin'e gönderilir/gider.

Ronî, Kuzey Kürdistan'a döndükten sonra kendisinin maaş iadesi bahanesiyle

---

biraz daha değişiktir. Dr. Şivan bu konuşmanın ilk Kürtçe versiyonunda *"Hurmuz"* kod adını kullanırken, Parti tarafından onaylanan Kürtçe ve Türkçe versiyonlarında ise *"Feridun"* kod adını kullanır.

arandığı söylenir. Yapılan soruşturma sonucunda bir şey çıkmaz ve Ronî köyünde inzivaya çekilir.

Bu durumdan Dr. Hîşyar'da rahatsızdır. Soro ile İstanbul'a gelen Dr. Hîşyar, burada Osman Aydın'ı da alarak Musa Anter'i ziyarete gider. Amacı Dr. Şivan'ı şikayet etmek veya bu konuyu konuşmaktır. Dr. Hîşyar: *"Dr. Şivan'ın"* kendilerini dinlemediği, *"kendi başına hareket"* ettiğini, bunun kendisi açısından *"rahatsız edici"* olduğunu söyler. M. Anter öğüt verir ve bu durum, susan Soro'ya sorulur. Soro, *"durumun büyütülecek bir sorun"* olmadığını, *"sorunun oradaki şartlardan"* kaynaklandığını *"zor şartlardan dolayı aramızda zaman zaman kişisel sorunların meydana"* geldiğini belirtir. Sonra Dr. Hîşyar ve Soro, Güney Kürdistan'a dönerler.

Dr. Hîşyar için sorun devam etmiştir ki Gilala'ya giderek, bir askeri komutan kızıyla evlenip, oraya yerleşir ve doktor olarak çalışmaya başlar. Görünen o ki Dr. Hîşyar'ın T'deKDP'den ayrılmasının nedeni, zorlu mücadele süreci ve zor yaşam koşullarıdır.

Reşo Zilan'a göre Dr. Şivan, Ege'de ailesiyle tatilde iken Avrupa'da bulunan Hamreş Reşo'ya bir kart gönderir. Kartta aralarında daha önceden belirlenen bir konuşmaya göre partinin kurulduğu ve kongrenin yapıldığını, Avrupa'da bu harekete paralel olarak bir faaliyetin yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Elazîz*("Elazığ")*-Dersim*("Tunceli")*-Çevlig*("Bingöl")* Bölgesi Örgütlenme Çalışmaları

Bu bölgede örgütlenme ve siyasi çalışma yapan hareket/parti yetkilileri: Osman Aydın, Hüseyin Saltuk, Cemal Gündoğdu/Gedikoğlu, Hasan Akkuzu, Kazım Arik, Hasan Yıkmış, Hikmet Buluttekin, Hıdır Kurun, Ahmet Zeki Okçuoğlu ve Abdullah'dır. Bu kişilerden bazıları aynı zamanda DDKO Elazîz il örgütü oluşturmasında bulunurlar.

Dr. Şivan, Dersim'de Pulur, Munzur gözelerine gider. Yanında Kazım Arik ve askerden izne gelen Hıdır Kurun vardır. Gözelerde yanlarına İstanbul'da taksicilik yapan Veli adında bir Dersimli gelir. Veli mütemadiyen Türkçe konuşur ve Dersimlilerin Türk oldukları söyler. Dr. Şivan dayanmaz, orada bulunan Veli'nin annesine: *"Najnî, no lazê to vana ma Tirkî me, ti savana?" ("Teyze, bu senin oğlun biz Türküz diyor! Sen ne diyorsun?")* deyince *"Najnîye"* oğlu Veli'ye: *"Nêro qurebesik! To xo vira kerdo, pîyo to kamî kist?" ("Ulan köstebek! Sen unutmuşun, senin babanı kim öldürdü?")* deyince Veli kalkar annesini alarak uzaklaşır.

Parti kurma döneminde Hüseyin Cevahir ile bireysel görüşmeler olur. Dr. Şivan bizzat kendisi H. Cevahir ile görüşmez. Ancak H. Kurun ve K. Arik, H. Cevahir ile Dr. Şivan Hareketi'nde, kurulacak parti içinde yer alması konusunda görüşürler. H. Kurun, Ankara *"Siyasal Bilgiler Yurdu"*nda H. Cevahir ile görüşür. Ancak H. Cevahir mücadele arkadaşlarını bırakamayacağını ileri sürerek bu teklifi kabul etmez.

Dr. Şivan, Haziran 1970'de partinin kuruluşundan sonra Elazîz'de Dersim'de parti örgütlenmesi için: Kazım Arik, Osman Aydın, Hasan Akkuzu, Hüseyin Saltuk, Ali Gültekin, Hasan Kocademir, Dr. Cemal Benzer ile görüşmelerde bulunarak durum değerlendirmesi yapar. Sonra bölgede örgütlenme çalışması için Elazîz'de ikinci bir toplantının yapılması planlanır. Ancak bu toplantıya birçok kişinin gelmemesi üzerine toplantı yapılamaz.

Toplantının yapılmaması üzerine Dr. Şivan ve K. Arik, Elazîz'den Dersim'e geçerler ve orada bir toplantı yapılır. Toplantıdan sonra ikili tekrar Elazîz'a döner. Dr. Şivan tebdil-i kıyafetlidir. Arabada Şoför Hüseyin, şoförün yanında o dönemde *"Tunceli"*de Orman Bölge Şefliği yapan K. Arik, arkada ise Dr. Şivan vardır. Dersim'den çıktıktan sonra Sihenk Köprüsü'de arabaya bir kişi alınır. Arabaya aldıkları kişi evine giden bir bekçidir. Bekçi arka koltukta olan Dr. Şivan'ın yanına oturur. Bekçi, K. Arik'ı tanımaktadır ve araba bindiğinde: *"Merhaba şefim!"* diyerek hal hatır sorar. Doktor ile bekçi derin bir sohbete girişirler. Şoför Hüseyin, köylü kıyafetli Dr. Şivan'ın köylüsü olduğunu ve bir arazi alım-satımıyla ilgili olarak Dersim'e geldiklerini söyler. Sorpiyan Köprüsü'nde bekçiyi indirirler.

K. Arik, daha sonra: *"Doktor eğer bekçi seni tanıyıp, ihbar etseydi, onu komiser yaparlardı."* diyence Dr. Şivan gülerek: *"Evet bekçi, bekçi olarak kaldı, fırsatı kaçırdı."* der.

Aynı dönemde Dr. Şivan, Elazîz, Cevlig ve Dersim bölgesi örgütlenmesinde O. Aydın ile birlikte bölge ve il komitelerinde yer alacak kişiler ile görüşür. Partinin 2. Olağanüstü Kongre/3. MK toplantısı öncesi O. Aydın'a haber gönderen Dr. Şivan; Hamit Kum ismini vererek O'nunla görüşmek istediğini belirtir. O. Aydın görüşmeyi ayarlar ve Elazîz'de Dr. Şivan, H. Kum ve O. Aydın bir buğday tarlasında toplantı yaparlar. Dr. Şivan, H. Kum'a partiden bahsederek parti üyesi olmasını Elazîz il teşkilatında çalışma teklifini yapar. H. Kum yapılan mücadeleye itiraz etmez, ancak partide çalışmaya da razı olmaz. Toplantı sonrasında Elazîz'den ayrı otobüslerle İstanbul'a giden Dr. Şivan ve O. Aydın orada da bir araya gelirler.

Dr. Şivan ile O. Aydın, Beyoğlu, İstiklal Caddesi'nde yürürlerken yolda Dr. Kemal Parlak ile karşılaşırlar. Dr. K. Parlak, Dr. Şivan'ı tanımaz, ancak O. Aydın'ı tanır: *"Merhaba Osman!"* der. O. Aydın duymazlıktan gelerek yola devam eder. Dr. K. Parlak bir daha: *"Merhaba Osman!"* der, O. Aydın tekrar duymazlıktan gelerek uzaklaşır. 26 Kasım 2011 tarihinde Dr. Şivan'ın Taksim *"Hilly Otel"*de yapılan anma töreninde bir araya gelen Dr. K. Parlak ve O. Aydın geçmişi yâd ederken Dr. K. Parlak, Dr. Şivan'ı fiziki olarak hiç görmediğini söyleyince O. Aydın bu olayı hatırlatarak yanındakinin Dr. Şivan olduğunu belirtir.

Bir gece Elazîz'de O. Aydın'ın evinin kapısı çalınır. Kapıyı eşi açar, karşısında parkalı, sakallı ve başında bir kofiyle tanımadığı bir köylü vardır. Eşinin Osman'ı çağırmasıyla kapıya gelen O. Aydın *"köylü"*nün Dr. Şivan olduğunu görür. İçeri gelen Doktor bir süre oturduktan sonra evde kalmayacağını otele gideceğini söyler. O. Aydın

ile birlikte otele doğru giden Dr. Şivan, yolda O. Aydın'a otele gittiğini, ancak otelcinin kendisini otele almadığını ve bunun için eve kadar geldiğini söyler.

Emniyet açısından genellikle lüks oteller tercih edilir ve O. Aydın, Dr. Şivan'ı o zaman Elazîz İstasyon Caddesi'ndeki *"Erdem Otel"*e götürür. Otelin ortaklarından biri O. Aydın'ın liseden arkadaşıdır. O. Aydın, o arkadaşını bularak: *"Bu köylüme bir oda lazım!"* diyerek Dr. Şivan'a bir oda ayarlanır ve Doktor odasına yerleştikten sonra O. Aydın eve döner.

Sabah Dr. Şivan'ı almak için otele giden O. Aydın, otelde polisleri görünce endişelenir. Otelde çalışan ve daha önceden tanıdığı Erol'a: *"Ne oldu?"* diye sorar. Erol: *"Bu gece otelde bir cinayet"* işlendiğini söyleyince O. Aydın daha da endişelenir. Ancak Erol: *"1. katta kadın-kız meselesinden bir öldürme"* meydana geldiğini açıklayınca O. Aydın rahatlar ve 3. katta kalmakta olan Dr. Şivan'ın odasına çıkar. Odanın boş olduğunu gören O. Aydın, dışarı çıkarak Dr. Şivan'ı aramaya başlar.

İlk olarak irtibat noktaları olan Mazgêrtli Bakkal Kalî/Qalî'ye gider. Bakkal Kalî, Dr. Şivan'ın kendisine uğradığını ve gittiği yeri söyler. O. Aydın söylenen yere giderek Dr. Şivan'ı bulur ve ikisi beraber Av. Hasan Akkuzu'nın evine gidip, uzun uzun konuşurlar, sonrasında Dersim'e geçerler.

Bölgelerden parti üyelerinden bazıları Dîşêş Kampı'a götürülüp eğitime tabii tutulurlar. Bu bölgeden Dîşêş Kampı'na gidenlerden birisi de İstanbul Hukuk Fakültesi'nde okumakta olan Ahmet Zeki Okçuoğlu'dur.

"PDK-T 1970'te kurulmuştu. Kurulduktan bir süre sonra bu Parti'ye üye oldum. Üye olduktan hemen sonra da beni Dêsim(Dersim) Bölge Komitesi'ne atadılar. Dêsim Bölgesi'nin merkezi Elazîz'di. Toplantılarımızı orada yapıyorduk.

Sınav dönemlerinde İstanbul'a gidiyor, sonra da Elazîz'e dönerek parti çalışmalarına katılıyordum. 1970'in sonunda Elazîz'de yaptığımız Bölge Komitesi toplantısına, partinin kurucusu ve Genel Sekreteri Dr. Şivan da katılmıştı.

Onu Che Guavera'ya benzetiyordum...

'Hayalini kurduğum lider işte bu!' dedim içimden... 'Bu adamın peşinden ölüme bile gidilir.'

Hemen o anda kararımı verdim; üniversiteyi bırakıp Güney Kürdistan'a gidecek, onlara katılacaktım. Ve bu fikrimi o anda Doktor'a açıkladım. O da kabul etti...: 'Bir süre beklemen gerekiyor. Bir arkadaş gelip seni alacak.' dedi.

Üniversiteyle ilişkimi kesmek ve eşyalarımı almak üzere İstanbul'a gittim. Yaklaşık bir ay sonra Güney Kürdistan'daki kampta yaşayan partinin üçüncü adamı konumundaki Çeko, İstanbul'a gelerek beni buldu ve 15 Nisan'da hazır olmam gerektiğini, o gün bir arkadaşın gelip beni Elazîz'den alacağını söyledi.

Çeko'yu 1967'de Istanbul'da tanımıştım. Ankara'da okuyordu, ama zaman zaman bazı arkadaşlarıyla birlikte İstanbul'a geliyordu. KAK adında gizli bir örgüt kurmuş-

lardı, muhtemelen o nedenle geliyorlardı İstanbul'a.

Bu arada 12 Mart Askeri Darbesi olmuştu. Darbeciler yaygın tutuklamalar yapıyordu. Hakkımda henüz bir tutuklama kararı yoktu, ama Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nda yaptığım çalışmalardan dolayı arkadaşlarımla birlikte beni de tutuklamaları muhtemeldi. (Okçuoğlu, 24. 05. 2015)

A. Z. Okçuoğlu'nun Güney Kürdistan'a geçişi için sınır bölgesine götürecek kişi Şirnex'ten T'deKDP üyesi Mehmet Emin Özden'dir.

"Emin, Çeko'nun dediği tarihte, beni alıp Şirnex'a götürmek için Elazîz'a gelmişti. Şirnex'ten de Güney Kürdistan'a geçecek, mensubu olduğum Kürdistan Demokrat Partisi-Türkiye (Seksiyonu) Karargahı'na gidecektim.

Emin de benim gibi, Dr. Şivan'ın liderliğinde kurulan gizli Kürdistan Demokrat Partisi-Türkiye (Seksiyonu)/(PDK-T) üyesiydi. Onunla tanışmamız da bu nedenle olmuştu zaten. Muhtemelen partinin en genç üyesiydi Emin...

Emin geldikten bir gün sonra yola çıktık. Kara yolunda arama olabilir diyerek, Elîh(Batman)'e kadar trenle gitmeyi tercih etmiştik. Trenle Elîh'e, oradan da kara yoluyla Şirnex'e gidecektik. Bindiğimiz tren ünlü 'Kurtalan Ekspresi'ydi. Trene akşam olmadan binmiştik, Elîh'e ancak ertesi gün sabah varabildik.

Emin, benim Şirnex'tan Güney Kürdistan'a geçeceğimi, oradan da 'Dr. Şivan'ın Kampı'na gideceğimi biliyordu. Dr. Şivan'ı O da tanımıştı. 'Liseyi bitirdikten sonra ben de size katılacağım!' dedi bana.

Elîh'den de bir arabaya binerek Cizîr'e, oradan da Şirnex'a gittik. Emin, beni Şirnex'ta parti sorumlusu Mele Eli'ye teslim etmişti. Mele Eli, Şirnex'in muhtemelen tek oteli olan Şehir Palas'ın işletmecisiydi. Otel dediğin üç dört katlı bir apartmandı. Üç gün Şehir Palas'ın soğuk bir odasına tıkılı kaldıktan sonra gece vakti yola koyulduk.

Ben Güney Kürdistan'a gittikten dört ay sonra kampımız Barzani'nin güçleri tarafından dağıtıldı." (Okçuoğlu, 24. 05. 2015)

A. Z. Okçuoğlu, ondan sonrası için ise şunları yazar:

"TC'ye döndükten sonra ben iki yıla yakın bir süre cezaevinde yattım. Çıktıktan sonra da yarım bıraktığım üniversite öğrenimini tamamlamak için yeniden İstanbul'a yerleştim.

Emin, 06. 12. 1992 tarihinde odacısıyla birlikte Diyarbekır-Hezro kara yolunda giderken arabası, önlerine çıkan PKK militanları tarafından durduruluyor. Militanlar onları arabadan indirerek önce kimlik kontrolü yapıyorlar, sonra da odacıyı alıp götürüyorlar... Odacıyı götürüp öldürecekleri belli... Bunu anlayan Emin: 'O'na ne yapacaksınız?' diyerek peşlerinden atılıyor: 'O'nu götürüp öldürecek misiniz? Yazık çoluk, çocuğu var zavallının!'

Bunun üzerine, 'Öyle mi!' diyor PKK'li militan: 'Sen de gel o zaman!'

Emin'i de alıp, odacısıyla birlikte biraz öteye götürüp, kurşuna diziyorlar.

Emin'in öldürüldüğünü duyduğumda canımdan can gitmişti... Kısa bir arkadaşlığımız olmuştu, ama Emin'in bendeki anısı çok büyüktü...

Emin, geride yaralı bir anne, baba ve bir eş ile Belçîn adında bir kız çocuğu, Nefer, Serbest, Serhad adlarında da üç erkek çocuğu bırakarak gitmişti...

Sonrasında M. E. Özden'in babası *"Apê Osman 2001'de Istanbul'a geldi ve yıllardan sonra o zaman görüştük. Apê Osman yaşlanmıştı, ama çektiği o büyük acıya rağmen hâlâ dinçti.*

O akşam acıyla sevinci Apê Osman'la birlikte yaşadık. Asmalı Mescit'te bir kahvehanede görüşmüş sonra da birlikte yemek yemiştik...

Emin'in yarası Apê Osman'ın içinde tap taze duruyordu, ama davranışlarından Apê Osman'ın mümkün olduğu kadar bu konuda konuşmak istemediği anlaşılıyordu. Bunu fark edince, üzüntümü ve baş sağlığı dileğimi dile getirdikten sonra Emin meselesini bir daha açmadım.

Apê Osman acısını içine gömmüştü... Bir baba olarak oğlunun vakitsiz ölümüne çok üzülüyordu... Ama onu daha da çok üzen, Kürdistan hasretiyle yanıp tutuşan oğlunun, Kürdistan'ı kuracağız diyen PKK militanları tarafından sorgusuz sualsiz bir vatan haini gibi öldürülmesiydi... Kendisi ve oğlunun Kürdistan için yaptığı hizmetin karşılığı bu mu olmalıydı?..

Neyse ki yine de bir tesellisi vardı Apê Osman'ın... PKK yıllar sonra: 'Araştırdık oğlun ajan değilmiş, yanlışlıkla öldürülmüş!' diye haber salmıştı kendisine... (Okçuoğlu, 24. 05. 2015)

Wan*("Van")*-Bilîs*(Bitlis")*-Muş Bölgesi Örgütlenme Çalışmaları

Wan-Bilis-Muş bölgesinde örgütleme ve siyasi çalışma yapan hareket/parti yetkilileri: Hüsamettin Bayram, Remzi Kartal, Ziya Avcı, Abdullah Varlı, Zülküf Şahin, Faqî Huseyn Sağnıç ve Orhan Kotan'dır.

1970'de Çeko örgütleme amacıyla Wan'a gelir ve Remzi Kartal, Hüsamettin Bayram'ı alarak Wan Çimento Fabrikası Durağı'na gitmek için minibüse biner. Çeko'da minibüste tebdili kıyafetle arkada oturmaktadır.

Durakta indiklerinde R. Kartal, Çeko'yu H. Bayram ile tanıştırır. Üçü beraber Yıldırım adında birinin evine giderler. Burada yapılan görüşmede Wan bölgesi örgütlenmesi yapılandırılır.

Nisan veya Mayıs 1970'de Elazîz, Xozat Garajı'nda bir lokantada Dr. Şivan, R. Kartal ve H. Bayram arasında Wan bölgesi örgütlenmesi görüşülür. R. Kartal ve H. Bayram lokantaya geldiklerinde Dr. Şivan, başında fotr şapkayla bir masada yemek yemektedir. Yapılan görüşmeden sonra R. Kartal ve H. Bayram Wan'a dönerler.

Ekim 1970'de ise Dr. Şivan, Wan *"Bayram Otel"*de H. Bayram ile bir araya gelir.

Ertesi gün Dr. Şivan ve H. Bayram, Colemêrg'den gelen bir partilinin arabasıyla Erdîş'e giderler. Orada bir görüşme yapıldıktan sonra Adilcewaz/ Elcewaz-*("Adilcevaz")*'a geçilir. Adilcewaz'da Dr. Şivan'ın PTT'de çalışan bir tanıdığı vardır. Araba PTT lojmanlarının yakınında durur ve Dr. Şivan gidip söz konusu kişiyle görüştükten sonra gelir ve oradan Tetwan'a geçilir. Zaman gece yarısını geçmiştir ve Tetwan'da öğretmen Nazif Kaleli ile görüşülecektir. Ancak Kaleli'nin evi bilinmemektedir. Evi öğrenmek için liseye gidilir ve oradaki bekçiye Nazif öğretmen sorulur. Bekçi: *"Niye soruyorsunuz?"* sorusuna Dr. Şivan: *"Ben Nazif öğretmenin akrabasıyım."* deyince Bekçi evi gösterir. Dr. Şivan ve H. Bayram, Bekçi'nin gösterdiği eve gidip kapıyı çalarlar. Nazif öğretmen yataktan kalkıp kapıyı açar. Hal hatırdan sonra H. Bayram yatmak için başka bir odaya geçer. Dr. Şivan ve N. Kaleli uzunca konuşurlar. Saat sabahın 05.00'i olmuştur, Dr. Şivan kimsenin kendilerini görmemeleri için H. Bayram'ı kaldırarak evden ayrılırlar.

Araba gece gönderilmiş, Dr. Şivan ve H. Bayram, Wan'a geçecekler. O dönemde Tetwan'dan Wan'a gitmek o kadar kolay değildir. Ya günde bir iki sefer yapan minibüs veya otobüs, ya feribot ile ya da yola çıkıp otostop seçenekleri vardır.

Dr. Şivan ve H. Bayram, Wan' geçmeden önce Tetwan'da bir lokantada çorba içerler. Çorba içerlerken H. Bayram: *"Kekê Şivan tu bo çi ev qasî bi lez î? Em duho ji Wanê derketin. Li der û dora Behra Wanê gerîyan. Erdiş, Adilcewaz û nîvê şevê me xwe gihande Tetwanê.."* (*"Keke Şivan, niye bu kadar acele ediyoruz? Dün Wan'dan çıktık, Wan Gölü'nün çevresini dolaştık; Erdis, Adilcewaz gece yarısı ancak Tetwan'a varabildik."*) Dr. Şivan: *"Dilşêr, divê em demekî kurt de vî karê komelatîyê biqedînin."* (*"Dilşer, bir an önce bu örgütlenme işini bitirmemiz lazım!"*) H. Bayram: *"Çima?"* (*"Niye?"*) diye sorunca, Dr. Şivan: *"Daku me hîna dest bi şerê çekdarî nekirîye, divê em bi yek-du dewletan re têkildar bibin û alîkarîyê bistînin. Ev ji bo tekoşina me ya serkefti zarûrî ye. Lê belê bes em dema ku gihîştin hêzekî berbiçav, dewletên bîyan jî ji mere bi asanî têkildar bibin û me giring bibinin, têkîliya xwe ji me re dê daynin û alaqayên xwe germ bikin. Ji bo wê divê em xwe bigihînin we hêza giring ya berbiçav."* (*"Silahlı mücadeleye başlamadan önce bir veya iki devlet ile ilişki geliştirip, destek almamız gerekir. Bu mücedelenin başarılması için gerekli ve hatta zorunludur. Biz ancak belli bir güce eriştiğimizde, devletler bizi ciddiye alır ve ancak o zaman bu tür bir ilişki geliştirebiliriz. Onun için bir an önce bu gücü oluşturmalıyız."*) der. H. Bayram: *"Kîjan dewlet?"*(*"Hangi devlet?"*) Dr. Şivan: *"Di serê min de dewletek dudu hene. Weke minak Surîye."* (*"Kafamda bir iki ülke var. Örneğin Suriye."*) demekle yetinir.

Çorba içtikten sonra Dr. Şivan ve H. Bayram) Wan'a gitmek için yola çıkıp otostop yapmaya başlarlar. O zamanda Elîh*("Batman")*'den Wan'a un fabrikalarına buğday taşıyan kamyonlar vardır. Bu kamyonlardan biri durur ve şoför kamyonun üstünü işaret ederek oraya çıkmalarını söyler.

Dr. Şivan ve H. Bayram kamyon üstüne çıkıp bir süre yol aldıktan sonra kamyonun tekeri patlar. Şoför, kamyonu sağa çekip durduktan sonra aşağı inip Dr. Şivan ve H.

Bayram'a yardım etmeleri için aşağı inmelerini ister. İkisi aşağı inerek şoförün tekerleği değiştirmesine yardım ederler ve tekrar kamyonun üzerine çıkarak Wan'a giderler.

Ziya Avcı, Dr. Şivan'nın Wan bölgesindeki çalışmaları hakkında şunları yazar:

"1970 sonbaharından 1971 baharına kadar, Dr. Şivan Wan'a sık sık gelir giderdi. Bu gelişlerinde bize örgütsel görevler verir ve bir seferinde de bizzat toplantımıza iştirak etmişti. İlginç olduğuna inandığım için bu toplantıdan bahsetmek isterim;

Dr. Şivan kendisi komite sorumlusu arkadaşa, toplantıya katılmak istediğini belirtmiş.

Ben ve komitemizin sekreteri aramızda konuşarak: 'Toplantıdan evvel Dr. Şivan'a diyelim ki, üçüncü arkadaşımıza biraz nasihatlerde bulunsun, belki biraz canlanıp aktifleşir.' Aramızda anlaştığımız gibi bu durumu Dr. Şivan'a ilettik.

Evet, toplantı günü geldi. Akşam geç saatlerde Dr. Şivan'ı yanımıza alarak şehirin dışına çıktık. Wan Çimento Fabrikası'na yakın, ana caddeye biraz uzak, çöl gibi bir yerde toplantımıza başladık. Biz Wan'daki durum ve çalışmalarımız hakkında değerlendirmelerde bulunduk. Kimlerle ne düzeyde ilişkiler sağladığımızı görüştük, hangi alanlara ve kişilerle nasıl ilişkiler sürdürmemiz gerektiğini tespit ettik. Dr. Şivan başlangıçta sadece dinledi. Komitemizin toplantısı bittikten sonra, Dr. Şivan söze başladı. Öncelikle genel bir siyasi değerlendirme yaptı. Örgütsel çalışmanın önemini ve örgüt disiplinini belirtti, tavsiyelerde bulundu. Yönünü arkadaşımıza vererek kendisine: 'Her kim ki bu toprakların üzerinde oturuyor, onun sayesinde yiyor, içiyor ve yaşıyorsa çalışmak zorundadır. Eğer bu zorunluluğu yerine getirmiyorsa bu ülkede yaşamayı hak etmiyor demektir. Bunu hak etmeyi düşünmeyenler, en iyisi bu ülkeyi terk etsin, bıraksın gitsin kendine uygun ülkede yaşasın!' Bu sözlerden sonra toplantı bitti. Ancak biz o arkadaşı da kaybettik ve Wan bölge komitesinde iki kişi olarak kaldık. Çünkü Dr. Şivan'ın nasihat ettiği arkadaş çalışmaları terk etti." (Avcı, 2011: 57-58)

1971 Mart ayının sonlarına doğru idi. Bu tarihi şimdiki gibi hatırlıyorum. Çünkü o tarihte 12 Mart Darbesi olmuştu. İlk aylarda pek sert değildi, ancak iki-üç ay sonra baskıları şiddetlendi. Biz artık Dr. Şivan'ı şahıs olarak tanıyorduk, ancak Onun bizim kendisini tanıyıp tanımadığımıza dair malumatının olup olmadığını bilmiyorduk!

Şivan bana iki kitap verdi. Kitabı okuduğum için yabancısı değildim ve içeriğini iyi biliyordum. Kitabın ismi 'Kürt Millet Hareketleri ve Irak'ta Kürdistan İhtilalı' idi. Bana bu iki kitabı Tatwan'a götürüp Av. Veysi Zeydanlioğlu ve Nazif Kaleli'ye ulaştırmamı istedi. Onlara da: 'Üç gün içerisinde bu kitabı okumalarını ve aktüel konulardaki görüşlerini onlarla görüşmek üzere, filan gün ve saatte, işletmede onlarla buluşacak arkadaşa detaylıca iletmek üzere hazırlamalarını, gelecek arkadaşın bu konuları onlarla detaylı bir şekilde tartışmak istediğini!' diyeceksin.

Ben de söylendiği gibi kitapları alıp Tetwan'a gittim. Söylenenleri aynen yaptım. Kitapları Av. Veysi Zeydanlioğlu ve rahmetli Nazif Kaleli'ye verdikten sonra, Onlar: 'Gelecek kişinin ve bu kitabı gönderen şahsin kim olduğunu' ısrarla sordular. Ben: 'Bu kıtabı veren ve gelecek şahsın kim olduğunu kesinlikle bilmiyorum, tanımıyorum. Bana

söylenen şey, sizlere ilettiğim sözlerden ibarettir! Başka bir şey bilmiyorum. Malumatım yok!' dedim ve Wan'a döndüm. Dükkânıma gittim. Yarım saat geçmemişti ki telefonum çaldı. Ahizeyi kaldırdım, baktım ki Kek Av. Veysi. Bana dedi ki: 'Acil olarak Tetwan'a gel!' zamanın manüel telefonlarında böylesi konuları konuşmak mümkün değildi. Ben dükkânımı kapattım ve Tetwan'a gitmek üzere yola çıktım. Tekrar ikisini birlikte gördüm. Israrla sordukları soru: 'Gelecek kişi ve kitapları gönderen şahsın kim olabileceği?' idi. Ben daha evvel verdiğim 'bilmiyorum', cevabını ısrarla tekrarlayarak; 'Bana söylenen görevi ifa etmekle muktedirim. Başkaca da bir şey bilmiyorum!' dedim ve vakit geçirmeksizin Wan'a döndüm.

Günlerden sonra, Wan bölge komitesindeki arkadaş, Dr. Şivan'ın Tetwan'a gidişini ve orada görüşmeler yaptığını ve bu görüşmelerdeki konuşmaları bana anlattı. Dr. Şivan, Tetwan'a giderken Wan bölge komitesi sorumlusu arkadaşı beraberinde götürmüştü.

Bu arkadaşın anlattığına göre; Dr. Şivan; Kek Nazif ve Veysi ile görüşmüş, onlara örgütlü mücadelenin önemini vurgulamış, PDK-T (T-KDP) de faaliyet yürütmeyi teklif etmiş ve bu konuda uzun uzun tartışmış. Ancak onlar Dr. Şivan'ın sunduğu programlı bağımsız bir partide çalışmayı kabul etmezler. Yine bu arkadaşımızın yorumuna göre: 'Eger Kek Veysi olmasaydı Nazif bizimle çalışmayı kabul edebilirdi. Ancak Veysi O'nu da etkileyerek özgür karar almasını önledi.' Dr. Şivan, Tetwan'a gidişinde Nazif ve Veysi'yle görüşmenin yanı sıra, Feqi Hüseyin ve çevresindeki arkadaşlarıyla da görüşür. Kuşkusuz Dr. Şivan'ın Mam Feqi ile görüşmesi ilk değildi. Önceden de ilişkileri vardı, defalarca görüşmüşlerdi ve görüşmeleri de devam ediyordu!" (Avcı, 2011: 58-59)

"Dr. Şivan, söylediğim üzere 1970 sonbaharı ile 1971 baharına kadar defalarca Wan'a, Tetwan'a, Melazgirt'e vb. gitti. Melazgirt'te Orhan Kotan sorumluluğunda Wan'a bağlı bir mahalli komite oluşturdu. Dr. Şivan, Wan'da iken bir gün Zülküf Şahin'i bir restoranda kendisiyle görüştürdüm. Zülküf Şahin, Erdîş'te avukatlık yapıyordu. Bir süre sonra Erdîş'te de Av. Zülküf Şahin denetiminde Wan'a bağlı bir mahalli komite oluşturuldu. Av. Zülküf Şahin daha sonraki yıllarda defalarca Dr. Şivan ile yaptığı o ilk görüşmeyi hep anımsatırdı. Bahsettiğim yerler dışında da Dr. Şivan, Türkiye ve özellikle İstanbul gibi metropol şehirlerine ve Kürdistan'ı gezerek çok sayıda insan ile görüştü. Artık Dr. Şivan denetimindeki parti her tarafta örgütleniyor ve yayılıyordu. Nerede bir aydın ya da Kürtsever eğilimli insan olsa partinin hemen onunla irtibata geçmemesi mümkün değildi.

Parti çalışmasının bu derece yayılması hiç şüphesiz ki profesyonel kadrolara ihtiyaç duyar olmuştu. Bu nedenle parti bizim bölgeden de profesyonel kadrolar isteğinde bulundu. Bizim bölgeden ilk bu iş için seçilen kişi ben idim. Bu kararımızı partiye bildirdik, onlar da gidişim (Güney Kürdistan'a) için hazırlıklara başlamam gerektiğini ilettiler.

Mayıs ayı başlarında Dr. Şivan yeniden Wan'a geldi. O zamana kadar ben de hazırlandım. Dükkânı ortak çalıştırdığımız enişteme, aileme ve çevreme durumu anlatmaksızın, Mayıs ayının ikinci haftasında ben ve Dr. Şivan yarım bir otobüse birbirimizi tanımıyormuş gibi ayrı koltuklara binerek Colemêrg'e doğru yola çıktık. Dr. Şivan'ın önce-

den beni tembih ettiği üzere indiğimizde ben kendisini uzaktan takip edecektim. Sekiz-dokuz saat sonra Colemêrg'e indik. İndiğimizde Dr. Şivan'ın dediği gibi yaptım. Ben biraz geride kalmış, aramızdaki mesafe açılmıştı. Şehrin içinden çıkıp İhsan Colemêrg'in evine doğru yürüdüğümüzde, Dr. Şivan'ın benim kendisine yetişmemi bekledi. Zira elimdeki çantaların ağır olduğunu biliyordu. Hemen elimdeki çantalardan birini alarak birlikte konaklayacağımız eve doğru yola devam ettik.

Dediğim gibi biz o gece İhsan'ın evine gittik ve orada kaldık. Diğer gün Dr. Şivan bana: 'Sen şimdi Qilaban'a Şeyh Ahmet'in evine git. Kendisinin evi Qilaban'a girerken sol tarafta yolun altındaki evdir. Sen kendisine parolayı söyle, o seni Güney Kürdistan'a geçirir. Orada bir arkadaş var. İsmi Aliyê Melle Yasin'dir. Eğer o gitmemişse beraber geçersiniz. Şayet O geçmişse oradaki arkadaşlar seni geçirir.' dedi." (Avcı, 2011: 60-61)

"Kampa vardığımızda Dr. Şivan'ın orada olduğunu gördüm. Benden öncede Mele Abdulkerim, Ömer Çetin, Melle Mahmut Okutucu ve Muhterem Biçimli kampa gitmişler. Mele Mahmut, 'Dersim' adını almıştı. Dr. Şivan, beni gördüğünde güler yüzle karşıladı; 'Dersim burada, bu da Alîşêr!' dedi.

O günden bugüne ben belki layık olamadım, ama Dr. Şivan'ın bana hediye ettiği bu ismi gurur ve iftiharla taşıyorum." (Avcı, 2011: 62)

Colemêrg*("Hakkari")*-Sêrt*("Siirt")*-Şirnex*("Şirnak")* Bölgesi Örgütlenme Çalışmaları

Bu bölgede örgütlenme ve siyasi çalışmalarda bulunan hareket/parti yetkilileri: Dr. Şivan, Hafız Tugan, İhsan Colemêrgî, Mele Ali Yunus ve Fahri'dir.

1970'de Mele Alî, örgütlenme çalışmaları için Colemêrg'e gelir. Orada tanıdığı Encümen Azası Mehmet Varış vasıtasıyla Hafız Tugan ve İhsan Colemêrgî ile görüşen Mele Alî, Dr. Şivan'ın kurduğu partiden bahseder ve Colamêrg'de parti örgütü kurmak istediğini belirtir.

H. Tugan ve İ. Colemêrgî, Mele Alî'yi gönderdikten sonra Mele Alî hakkında güvenli olup olmadığı konusunda bir araştırma yaparlar. Yaptıkları araştırmayla Mele Alî'nin güvenli olduğu sonucuyla, H. Tugan'ın Dîşêş Kampı'na giderek Dr. Şivan ile görüşmesine karar verilir. H. Tugan, Dîşêş Kampı'na gittiğinde orada kendisi gibi Kuzey Kürdistan gelen altı-yedi kişi daha olduğunu görür. Gelenler hep beraber Dr. Şivan ile bir araya gelirler. Dr. Şivan önce hepsinin ayrı ayrı isimlerini geldikleri yeri ve hangi aşirete bağlı olduklarını öğrendikten sonra bölgeleri hakkında bazı sorular sorar. Dr. Şivan istediği bilgileri aldıktan sonra yeni bir parti kurulduğunu, bu yeni partinin amaçlarını anlatıp, verilecek mücadelenin silahlı olacağını ve kendilerinin bu mücadele içinde yer almakta tereddütleri olup olmadığını sorar. Gruptakilerin hepsi bunu bilerek, bunun bilinciyle geldiklerini ve mücadele içinde yer almak istediklerini beyan ederler.

Bu mutabakattan sonra kişilere bir-iki gün *"illegal çalışma şartları, parti içi ilişki-*

ler, çalışmada tavır ve davranışlar, bölgeler arası irtibat noktaları" gibi konularda gerekli bilgiler verildikten sonra bölgelerine dönerek partinin talimatları doğrultusunda çalışmaya başlarlar.

Eylül 1970'de Dr. Şivan, Colemêrg'e gelerek İ. Colemêrgî'n evinde kalır. Sabah Dr. Şivan ve İ. Colemêrgî, Çelê*("Çukurca")*'de örgütü oluşturmak için bir kamyona binerler. Dr. Şivan'ın başında Botan şapkası, elinde Heyzeran denilen Botan bastonu vardır. Yolda asker kontrol yapmaktadır. Böyle bir kontrol noktasında jandarma Dr. Şivan'a yaklaşarak: *"Nerelisin?"* diye sorar. Dr. Şivan hiç bir şey söylemeden başını jandarmaya doğru çevirerek başıyla belli olmuyor mu? anlamında cevap verir.

Dr. Şivan ve İ. Colemêrgî, Çelê'de parti komitesini oluşturduktan sonra Dr. Şivan, Dîşêş Kampı'na, İ. Colemêrgî ise Colemêrg'e geri döner.

Dr. Şivan, Colemêrg'e geldiğinde en çok kaldığı yer H. Tugan'ın evidir. Dr. Şivan'ın evde olduğu mümkün mertebe gizli tutulur ve O'nun orada olduğu zaman eve misafir kabul edilmez ve O'ndan dışarıda kimseye bahsedilmemesi tembih edilir.

Dr. Şivan, Nisan 1971'de Colamêrg'de H. Tugan'ın evinde üç-dört gün kalır. H. Tugan'ın eşi Saime hastadır; yürümede güçlük çekmektedir. Aile, Doktora yeterince *"hizmet"* etmediklerini düşünerek rahatsızdır ve bunu söylemek durumunda kalırlar. Dr. Şivan'ın üzerindeki elbiseler kirlidir. H. Tugan, Dr. Şivan'dan elbiselerini değiştirmesini ister, Dr. Şivan değiştirmek istemez. Israrları üzerine Dr. Şivan çantasındaki[62] üstündeki kirli elbiseleri çıkararak temiz elbiselerini giyer. Elbiseleri yıkarlar, yalnız üzerine giydiği montu çok kirlidir, bunu ancak fırça ile temizleyebilirler ve mont üç günde ancak kurur. Dr. Şivan, uzun yürüyüşten dolayı çorapları yırtılmıştır. Burada kaldığı dört günlük süre içinde Saime, çorap örerek Doktora verir.

Ne yemek istediğini sorarlar, Doktor özel bir isteğinin olmadığını söyler. En çok çay ve ayran içer. Bir keresinde ayran çorbası yaparlar. Bir keresinde de H. Tugan'ın annesi gelip *"Irak Köftesi"* yapar. Bir diğer gün kuru fasulye yapılır. H. Tugan: *"Bunu niye yaptınız, zaten lokantalarda var."* der.

H. Tugan, ailesine Dr. Şivan'ın doktor olduğunu söylememiştir, yani H. Tugan'ın ailesi Dr. Şivan'ın doktor olduğunu bilmemektedir. Dr. Şivan, H. Tugan'ın eşi Saime'yi muayene etmek ister. Ancak Saime çekindiği için muayene olmak istemez. Dr. Şivan'ın zorlaması üzerine muayene olur. Böylece ailede Dr. Şivan'ın doktor olduğunu öğrenir.

Dört gün sonrasında Wan'a geçen Dr. Şivan, oradan Saime için ilaç gönderir. Dr. Şivan, evde kaldığı sürece genellikle odadan dışarı çıkmaz. Akşamları bazen H. Tugan ile tavla oynayan Dr. Şivan, çoğu zaman evin küçük oğlu Ferhat ile konuşur. Dr.Şivan, oğlu Dârâ'yla aynı yaşlarda olan Ferhat ile iyi arkadaş olur ve ikisi arasında Kurmancça konuşmalar, Dr. Şivan'ın çok hoşuna gider.

Güvenlik açısından Dr. Şivan'ın ayakkabıları saklanır. Ferhat, Dr. Şivan'a: *"Pêlavên*

62- Dr. Şivan'ın çantasında genellikle temiz elbise, kitap, ailesinin fotoğrafları, muayene aletleri ile il ve ilçelerdeki irtibat noktaları vardır.

te kevn in, kes pêlavên te nadizin." ("Senin ayakkabıların eskidir, senin ayakkabılarını kimse çalmaz.") Dr. Şivan: *"Bila! Em dîsa jî veşêrin. Her cara ku ez werim, tu pêlavên min veşêre, ez ê jî keça xwe bidime te." ("Olsun! Yinede saklayalım. Bundan sonra her gelişimde ayakkabılarımı sen sakla, bende sana kızımı vereceğim.")* deyince Ferhat: *"Naxwe min jî bi xwe re bibe." ("O zaman beni beraber götür.")* diye karşılık verir.

Dr. Şivan gittiği yer evde özellikle çocuklara ilgi gösterir ve onlarla konuşur, ilgilenir. Çolamêrg'de Ferhat ile ilgilendiği gibi Zaxo'da Osman Qazî'nin evine gittiğinde O'nun üç-dört yaşlarında sarı saçlı, mavi gözlü oğlu ile ilgilenir, konuşur ve onunla şakalaşır.

Dr. Şivan, Mayıs 1971'de Colemêrg'de gelişinde yine H. Tugan'ın evinde kalır ve diğer gün Wan'a geçer. Bu seferinde Dr. Şivan biraz sıkıntılıdır, Wan'a giderken H. Tugan'a: *"Mele Mistefa Barzanî daku ji Tirkîyê alîkarîyê distîne, ji ber wan têkilîyan dibe ku divê em ji wê heremê koç bibin. Ez vê carê ji Wanê dê zû bizivrim. Belku em baregeha xwe ji wê derê rabikin û bervî cihekî din bibin!" ("Mele Mistafa Barzanî'nin Türkiye'den yardım aldığını ve ilişkilerinden dolayı bizim o bölgeyi terk etmemiz gerekebilir. Ben bu sefer Wan'dan erken döneceğim. Belki kampı başka yere taşıyacağız!")* der. H. Tugan'ın: *"Doktor em dê biçin kû derê?" ("Doktor nereye gideceğiz?")* sorusuna. Dr. Şivan net bir cevap vermez!

Diyarbekir-Mêrdîn*("Mardin")*-Riha*("Urfa")* Bölgesi Örgütlenme Çalışmaları

Bu bölgede örgütlenme ve siyasi çalışma yapan hareket/parti yetkilileri; Nazmi Balkaş, Ömer Çetin, Muhterem Biçimli, Mahmut Okutucu, Abdulkerim Ceylan, Abbas İzol, Beşir Türk ve F. N. Ö.'dur.

1970'de F. N. Ö., Güney Kürdistan'a geçecektir. İstanbul'da Kemal Bingöllü'den yol haritasını alan F. N. Ö., Diyarbekir üzerinden Farqîn*("Silvan")*'e giderek Muhterem Biçimli, Mahmut Okutucu ve Abdulkerim Ceylan ile görüşür. Onların organizasyonuyla Güney Kürdistan'a geçen F. N. Ö., Zaxo'da bir-iki gün kaldıktan sonra Isê Sıwar'ın Maqarı'na/Kampı'na gider, orada I. Sıwar ile görüştükten sonra Qumrî'ye gönderilir. F. N. Ö., Oumrî'de bir süre kaldıktan sonra bölgesine/Riha'ya geri döner

1970 yılı kışında Dr. Şivan, Riha'ya gelir ve Kemal Badıllı, F. N. Ö. ile bir toplantı yapar. Doktor yapılması gereken mücadeleyi anlatırken, K. Badıllı yapılacak mücadeleye bir itirazının olmadığını, ancak Kürd dili ve kültürü üzerine çalışmalara vurgu yaparak, bu konulara öncelik verilmesi gerektiğini belirtir. Toplantıdan sonra Dr. Şivan ile F. N. Ö. birlikte Wan'a giderler.

12 Mart 1971 öncesi Dr. Şivan, Diyarbekir'de partinin örgütlenme çalışmalarını görmek ve katkı sağlamak için Diyarbekir'e giderek *"Turistik Otel"*de kalır. Sabah bölge komitesinde yer alan yeni MK üyesi ve aynı zamanda DDKO Diyarbekir Başkanı Ömer Çetin, Abbas İzol ve F. N. Ö. ile bir toplantı yapılacaktır. Toplantı Ö. Çetin'in de

kaldığı babası Niyazi Axa'nın evinde yapılacaktır. Ö. Çetin, Dr. Şivan'ı otelden alarak eve getirir. Ö. Çetin, Dr. Şivan'ı eve bıraktıktan sonra, A. İzol'u almaya gider, O'nu bıraktıktan sonra da gidip F. N. Ö.'ı getirir. Bu zaman süresince Dr. Şivan ve Niyazi Axa sohbet ederler. Toplantı yapıldıktan sonra toplantıya katılanlar evden ayrılırlar. Toplantıda bölge ve ildeki örgütlenmeler görüşülür. Ayrıca toplantıda Ö. Çetin'in Dişêş Kampı'na gitmesi kararlaştırılır.

Niyazi Axa, Dr. Şivan'dan oldukça etkilenmiş ve O'nun kim olduğunu merak etmektedir. Sabah Niyazi Axa, oğlu Ömer'e Dr. Şivan'ın kim olduğunu, ne iş yaptığını sorar. Ömer, güvenlik gereği O'nun bir öğretmen olduğunu söylemekle yetinir.

Ö. Çetin'in hem T'deKDP'nin Diyarbekir-Mêrdîn*("Mardin")*-Riha*("Urfa")* Bölgesi Komitesi Sekreteri, hemde DDKO Diyarbekir Şube Başkanı olması riskli bir durumdur. Zira legal siyasi bir kurum başkanı olması itibarıyla her an polis tarafından alınabilir. Bundan dolayı Ö. Çetin'in bir an önce Dîşêş Kampı'na geçmesi ve bunu kendi inisiyatifiyle yapması gerekmektedir.

12 Mart 1971 Darbesi'nde Ö. Çetin gidiş hazırlıklarını bitirmiştir. Ö. Çetin, Güney Kürdistan'a geçmeden önce Elazîz'e giderek orada üç-dört gün kalır ve oradaki bölge komitesiyle görüşür. Bu görüşmelerden sonra Elazîz'den ayrılan Ö, Çetin, Dîlok*("Antep")*'a giderek oradan parola ve adres alıp Cızîr'e geçer. Cızîr'de bir köyde parti üyesi olan şeyh'in evinde kalan Ö. Çetin, şeyh'in Dr. Şivan'a göndereceği bazı notlar ve bazı bilgileri de alıp Dîşêş Kampı'na geçecektir.

Sınırdan geçmenin en güvenli yolu, karakol komutanına rüşvet vermektir. Ancak komutan çok para istediği için o seçenekten vazgeçilerek *"kaçak"* olarak geçilecektir. Bunun için üç koyun sürüsü hazırlanır. Sako[63] çoban kılığına bürünen Ö. Çetin ve rehber bir koyun sürüsünün başına geçerek sınıra, Habur Irmağı kenarına giderler. Orada diğer koyun sürüleri de vardır. Irmağın kenarında sazlıklar içinden iki araba lastiği şambreli çıkarılıp şişirilir ve bunlar vasıtasıyla Ö. Çetin ve rehber ırmaktan karşıya, Güney Kürdistan'a geçerler. Karşıya geçen Ö. Çetin rehber vasıtasıyla Zaxo'ya götürülüp Osman Qazî'ye teslim edilir. Ö. Çetin oradan da Dîşêş Kampı'na gider.

Ö. Çetin kampta Dr. Şivan ile görüşür ve Türkiye ve Kuzey Kürdistan'daki gelişmeler hakkında anlatımlarda bulunduktan sonra partinin Farqîn mahalli komite üyeleri Abdülkerim Ceyhan, Muhterem Biçimli ve Mahmut Okutucu'nun Güney Batı Kürdistan yoluyla kampa gelmek için yolda olduklarını söyler.

Mayıs 1971'de Ömer Çetin, Riha'ya gelerek Beşir Türk ile görüşür ve B. Türk, T'deKDP bölge yönetiminde yer alır.

63- Sako, keçeden yapılmış çobanların üzerinde yattıkları, yağış ve soğuktan koruma amaçlı birlikte taşıdıkları giysi

Türkiye'deki Çalışmalar

T'deKDP'nin Kuzey Kürdistan'daki örgütlenme çalışmaları yanında Türkiye'de ilk önemli faaliyeti; TİP'nin 29 Ekim 1970 tarihinde Ankara'da yapılan 4. Kongresi'ndeki tavrıdır. Bu tavır TİP'de taşları yerinde oynatır ve Kongre'ye damgasını vurur.

Kongreyi izlemek amacıyla parti tarafından Osman Aydın görevlendirilmiştir. Ayrıca TİP'de delege olan beş partili vardır: Ali Gültekin, Abdülkadir Ceyhan, Muhterem Biçimli, Mahmut Okutucu, ... Bu grup kongrede nasıl bir tavır takınacakları konusunda konuşur, tartışır ve bir metin hazırlarlar. Grup, sabah kongreye gittiklerinde kendileri dışında da bazı partili(TİP'li) Kürdlerin de bir metin hazırladıkları ortaya çıkınca durum ve tavır bir daha ele alınır, tartışılır ve yeni bir metin hazırlanır. Bu bildiri Kürd delegeler vasıtasıyla kongreye sunulur. Bildiri tepki görmesine rağmen, kongrenin sonuç bildirisinde yer alır. 1971 yılında TİP'nin kapatılması nedenleri arasında bu bildiri de gösterilir. TİP içindeki Kürdler partinin kapatılmasını buna bağlarlar.

Kemal Burkay anılarında, Dr. Şivan ve arkadaşları, TİP'teki muhalefetlerinin nedenleri konusunda bazı bilgiler verir. K. Burkay, TİP'nin 4. Kongresi'ne sunulan Kürd sorunu ile ilgili karar tasarısı konusunda; *"Kürd Delegasyonu"*nun kendi arasında bölündüğünü, kongreye o zamanki yasalara göre biri daha *"ılımlı"*, diğeri de daha *"sert"* olan iki karar taslağının sunulmaya çalışıldığını ve bunları uzlaştırmaya çalıştıklarını belirterek şöyle der:

"Söz konusu yan salonda, ayaküstü bu konuyu konuştuk. Gerek Tarık Ziya, gerek ben, Kürt arkadaşları daha yumuşak bir karar taslağı üzerinde ikna etmeye çalıştık. Aslında aynı şeyi, özüne dokunmadan, daha değişik sözlerle ve yıldırımları o denli çekmeyecek biçimde dile getirmenin mümkün ve yararlı olduğunu, aksi halde, sert bir kararın partiyi kapatılma riskiyle yüz yüze getirebileceğini, amacımızın ise elbet bu olmadığını söyledik. Ben arkadaşları ikna etmenin zor olmayacağını sanmıştım. Oysa hiç de öyle olmadı. Çoğunluk öteki karar tasarısından yana tavır koydu ve doğrusu bu beni şaşırttı. Bu sonucu beklemiyordum ve çok üzüldüm. Birçok arkadaşın bu katı tavrına ise bir anlam veremedim. Ne var ki politikada iyi niyetli, ama biraz da saf olduğumu o gün fark ettim. Meğer bizim TİP'nde yıllardır birlikte kavga verdiğimiz Kürt yoldaşların önemli bir bölümü, Dr. Şivan tarafından örgütlenmişti ve buraya bu konuda hazırlıklı, örgüt içinde örgüt olarak gelmişlerdi. Silvanlı Mahmut Okutucu, Muhterem Biçimli, Abdülkerim Ceylan bunlar arasındaydı. Kongrede izlenecek tavır meğer önceden belirlenmişti. Partinin kapanması ise Şivan'ı ancak memnun ederdi!" (Burkay, 2002: 279)

Osman Aydın'a göre ise: *TİP'nin kapanmasına neden olan dördüncü kongre kararındaki kavgaların nedeni, zaten o. Bu kongrede; Kürt delegelerin bir kısmının ısrarlı direnci sonucu Kürtlerin Türkiye'de yaşayan ayrı bir halk olduğu kongre kararı olarak ortaya çıktı. Bütünüyle TİP hatta bazı Kürt delegeler bile bu kararı pek sindiremediler. Küçük kardeş uysal olmalı. Biz de uysal değildik, haşarıydık."* (Ceren, 2009: 133)

Partinin on dört kurucu üyesi vardır, bu sayı daha sonra on ikiye düşer. Parti tüzüğünde yazılmamasına rağmen partinin sekreteri Dr. Şivan'dır. Parti MK ve diğer parti üyeleri hitabet konusunda, *"başkanım, genel sekreterim"* gibi terimler kullanılmaz. Yaşça Dr. Şivan'dan küçük olanlar *"ağabey/abi"*, büyük ve yaşıt olanlar ise *"Kek Şivan"* diye hitâb ederler. O da bu hitâb şeklinden memnundur.

Hiperaktif bir yapıya sahip ve sentezci olan Dr. Sait, mücadele, çatışma ve kavga yönüyle Marksist'tir. Ancak T'deKDP tüzüğünde *"devrimci mücadele"* dışında bir Marksist yapıdan bahsetmek oldukça güçtür. Dr. Sait, Türkiye'de sisteme karşı mücadele veren ciddi grupları *"doğal müttefik"* olarak görür.

Örgütlenme bazında Kuzey Kürdistan bölgelere ayrılmıştır. Bu bölgelerin sayısı stabil değildir, zaman zaman bunların sayısı değişir. Örneğin başlangıçta yedi olan bölge sayısı bazen azalır, bazen çoğalır. Dr. Şivan, Soro, Çeko ve Brusk'un kendi sorumluluk bölgeleri vardır. Bunun yanında söz konusu bu kişiler her bölgede, o bölgenin komiteleriyle örgütleme, siyasi çalışma ve denetleme yaparlar. Ayrıca Dr. Şivan hem kendi bölgesi olan Herekol'da hem de gerekli durumlarda diğer bölgelerde özellikle aşiret reisleriyle görüşmeler yapar, bölge komitelerinin toplantılarına katılır.

Partinin bölge örgütleri güvenlik nedeniyle birbirini tanımamaktadır. Yukarıda adı verilen, bölge örgütlenmelerinde yer alan kişiler bilinenlerin bir kısmıdır. Ancak parti örgütlerinde yer alan çok sayıda kişinin tespit edilmesi ve adının belirtilmesi; bir kaç nedenden dolayı hem gerekli de değildir. Burada esas olan partinin Kuzey Kürdistan'ın büyük bir bölümünde ciddi, kayda değer bir örgütlenme yaptığıdır.

Siyasi örgütlenme oluşturulduktan sonra, silahlı mücadelenin gereği olarak partiye bağlı askeri bölgeler ve askeri örgütlenme yapılmasına karar verilir:

"Bu askeri komitenin kuruluş biçimi, çalışma yöntemleri, yetki ve sorumluluğu üzerine günlerce yoğun bir biçimde tartışıldı. Halk savaşı veren ulusların ordulaşma süreç ve parti ile olan ilişkiler incelendi ve şöyle bir sonuca ulaşıldı: Silahlı güç, yani askeri kanat kesinlikle partiden bağomsız olmamalıdır. Parti hem siyasi, hem askeri gücü elinde bulundurmalı ve özellikle de askeri gücü denetim altıda tutabilmelidir.

Çünkü başına buyruk ve denetlenemeyen bir askeri güç parti üzerinde egemenlik kurma girişiminde bulunabilir. Böyle bir olayın gerçekleşmesi durumunda yürütülmekte olan mücadele her alanda zarar görür. Örneğin askeri yönetim partinin demokrasi anlayışı ve uygulamalarını yok eder. Despotik bir yönetim kurar. Hareketi terörize edebilir. Çünkü sorunları çözme anlayışı ve yönetimi şiddet içermektedir. Bu anlayıştan ve kullanılan yönetemlerden halk zarar görür. Bunu önlemenin yolu sivil siyasi kesimin partiye ve harekete egemen olmasıdır." (Ömer Çetin'in yayınlanmamış yazılarından)

Ö. Çetin kesin olmamakla birlikte askeri komitenin kuruluş tarihi olarak Haziran 1971 tarihini vererek bu komitede yer alanların isimlerini şöyle vermektedir:

1- Dr. Şivan,

2- Soro,

3- Çeko,

4- Kurdo,

5- Brusk,

6- Welat.

Silahlı mücadelenin çıkış ve odak noktası olarak iki bölge tespit edilir.

1. Askeri Bölge: Şirnex-Qilaban/Uludere-Beytülşebab/Elkê. Bu bölgenin ve grubun askeri sorumlusu Çeko'dur. Grubun diğer üyeleri ise Çîya, Dersim/Çîwan, Welat ve Jir'dir.

2. Askeri Bölge: Çelê/Çukurca-Şemzînan/Şemdinli-Gever/Yüksekova'dır. Bu bölgenin ve grubun askeri sorumlusu Soro'dur. Diğer grup üyeleri: Brusk ve Alişer'dir.

Ayrıca bu bölgede yer alan ve Dîşêş Kampı'na yakın olan Qeşûran mıntıkasını ve aşiretiyle Dr. Şivan özel olarak kendisi de ilgilenir. Dr. Şivan sık sık bu alana geçerek örgütlenme ve siyasi çalışmalar yapar.

Dr. Şivan, bu gidişlerin birinde Çelê*("Çukurca")*'de bir köye, Qeşûran aşiret liderlerinden birinin evine, Azad(Ahmet Zeki Okçuoğlu) ile birlikte gider. Adam, Dr. Şivan'ın niçin geldiğini bilmektedir ve Dr. Şivan'ın konuşmaması için elinden geleni yapmakta; ilgili ilgisiz her konuda ha bire konuşmakta, sonrasında da takvim yapraklarını alıp okur. Zaman gece yarısını geçmiştir, Azad uyuya kalır. Dr. Şivan, aşiret reisinin konuşmasına müdahale etmeden saatlerce sabırla dinlemiştir. Adam da artık bitap düşünce, Dr. Şivan konuya girer ve konuşmaya başlar. O sırada köyün girişindeki nöbetçi, jandarmanın köye geldiği haberini verir. Zifiri karanlıktır, Dr. Şivan hemen Azad'ı uyandırarak evden ayrılırlar.

Rehber eşliğinde sınıra doğru dağ yamacında bir yaylaya varırlar. Biraz dinlenip yemek yedikten sonra vakit sabah olmuştur ve oradan ayrılarak Dişêş Kampı'na geçmek için hareket ederler. Sınırın güvenli olup olmadığını bilemediklerinden, sınırı geçmek için akşamı beklemeye başlarlar. Zaman da öğleyi bulmuştur, bulundukları yer çıplak ve korunmasızdır. Bir taraftan tepelerinde kızgın güneş, diğer taraftan açlık ve susuzluk oldukça rahatsız edicidir.

Yanlarında yiyecek olarak bölgede *"zarjî"*[64] dedikleri tuzlu, kuru çökelek vardır. Ancak bunu yedikçe de su ihtiyaçları artar. Zaman ilerledikçe *"bajarlı"* Azad için durum daha dayanılmaz bir hal alır. Ancak Dr. Şivan'da herhangi bir yılgınlık, endişe ve korku yoktur. Dr. Şivan, Azad'a takılarak: *"Osman Qazi sana boşuna muhallebi çocuğu! Şehir çocuğu dememiş."* der. Dr. Şivan'ın bu tavrı, Azad'da olumlu olarak yansır ve ikili akşam olduğunda sınırı geçerek Dîşêş Kampı'na varırlar.

64- Zarjî: Colemêrg yöresinde, kurutulmuş tuzlu lor ya da tuzlu, kuru çökelek!

Akşamları kamptan çıkan Dr. Şivan, üç saat içinde sınırı geçerek Kaşuran Aşireti bölgesine geçmekte, burada gece boyu çalışma yaptıktan sonra da sabaha doğru Dîşeş'teki kampa dönmektedir. Kaşuran bölgesi üs olarak düşünülmektedir. Bunun hazırlıkları yapılmış ve Dr. Şivan'ın tutuklanmaması halinde kısa bir süre içinde Dîşêş'deki kamp buraya taşınacaktır. Bu mıntıkadaki aşiret reisi Aqît Axa ve savcıyı öldüren, Tahir Adıyaman'ın abisi Sait Axa partinin üyesidirler.

Dr. Şivan, silahın Kürd halkı üzerindeki etkisinin farkındadır. Parti üyeleri köylere gittiğinde silah taşırlar. Bu silah taşıma ajitasyon ve propaganda amaçlıdır. Bunun dışında parti üyelerinin asker ile çatışmaya girmemeleri konusunda tembih edilmişlerdir. Bu uygulama dışında bazı parti üyeleri silahlıdır. Ancak bunlar aşiretlerin kendi silahları veya IKDP tarafından silahlandırılan peşmergelerdir. Dr. Şivan, bu silahlı aşiret unsurları zaman içinde gerillaya dönüştürülerek silahlı milli bir Kürd gücü oluşturma düşüncesindedir.

Kuzey Kürdistan ve Güney Kürdistan'ın bir kısmının topografyası yapılmış; dereler, nehirler, dağlar, geçiş güzergâhları, su kaynakları, orman ve çıplak bölgeler, askeri birliklerin konumları, durumları, karakollar, köyler ve mesafeler tespit edilmiş ve hazırlanmıştır.

Silah alımı için para bulma planı düşünülmüş ve hazırlanmıştır. Dersim sürgünü olan Cemal Gündoğdu/Gedikoğlu, Akşehir'de öğretmenlik yapmaktadır. C. Gündoğdu yeni doğan çocuğuna *"Akşehir Nüfus Müdürlüğü"*ne giderek *"Barzanî"* adını koymak ister. Nüfus Müdürlüğü bunu kabul etmez. C. Gündoğdu diretir ve sonuçta tartışmanın büyümesi üzerine müdür C. Gündoğdu'yu yanına çağırarak oturtur ve biri kendisine, biri de C. Gündoğdu'ya olmak üzere iki çay söyler. C. Gündoğdu'nun sakinleşmesiyle müdür kendisininde Dersim sürgünü olduğunu ve *"Barzanî"* adının; hem baba olarak kendisi, hem çocuk için yaşamı boyunca büyük sıkıntılar yaratacağını, bir devlet memuru olarak, devletin politikasına uygun bir şekilde anlatır. İkna olan C. Gündoğdu oğlunun adını *"Desar"* koyar.

Bu arada müdür Yunak'da çalışan Dr. Sait Kırmızıtoprak'tan bahseder. C. Gündoğdu abisinin 102'lerden[65] olduğunu, bundan dolayı Doktoru daha önceden bildiğini, gidip Yunak'ta kendisiyle tanıştığını belirtir. C. Gündoğdu bu olay sonrası da, Doktoru ziyarete gider ve olayı anlatır. Dr. Sait, müdürün doğru yaptığını söyler.

C. Gündoğdu daha sonra *"İş Bankası Elazığ Şubesi"*nde çalışmaya başlar. O dönemde para Elazîz'den Diyarbekir'e götürülmektedir. Para bir çanta/çantalara konur ve çoğunlukla banka müdürü ile C. Gündoğdu tarafından *"Yolçatı Tren İstasyonu"*nda Maledî *("Malatya")*'dan gelecek trenle Diyarbekir'e gidilir. Bu dönemde C. Gündoğdu, T'deKDP üyesidir. Haziran 1971'de Dr. Şivan, C. Gündoğdu'dan büyük para nakillerinin bildirilmesini ister. Korunmasız yapılan bu para nakilleri gün, saat ve paranın miktarı partiye bildirilmeye başlanır. Plana göre büyük bir para naklinde bir eylem ile *"Yolçatı"*nda para alınacak ve gerekirse şahıslar hafif darp edilecektir.

65- CHP Niğde milletvekili Asım Eren'in Kerkük'teki olaylardan dolayı Kuzey Kürdlerine karşı bir operasyonun yapılması için TBMM'de bir önerge verir. Bunu protesto etmek için metropollerde çoğunluğunun öğrenci olan 102 Kürd, TBMM'ne bir telgraf çekerler.

C. Gündoğdu, Temmuz'da böyle bir para transferini partiye bildirilir. Banka müdürü ve C. Gündoğdu çantaları alarak tren istasyonunda treni beklemeye başlarlar. C. Gündoğdu gelip paranın kendilerinden zorla alınmasını bekler, ancak bu olmaz. Yani soygun eylemi gerçekleşmez. Eylemin gerçekleşmemesinin nedeni ise Güney Kürdistan'da Dr. Şivan ve Çeko'nun tutuklanmasıdır. Bu tutuklanma ile eylemden vazgeçilmiştir. Söz konusu bu para silah alımında kullanılacaktır.

Partinin örgütlenme biçimi Bolşevik bir örgütlenmedir. Örgütlenme bölgenin merkez ilinde bölge komitesi, bölge komitesine bağlı il, ilçe/mahalli, köy komiteleri ve hücreler şeklindedir.

Komiteler beş, hücreler üç kişiden meydana gelir. Komitede yer alan her kişi yanına iki kişi alarak bir hücre oluşturur. Mahalli komite üyeleri aynı zamanda bölge komitesinin üyesidirler. Aşağıdan yukarı doğru bilgi akışı, yukarıdan aşağıya doğru emir akışı olur. Mahalli komitenin tespit ettiği üye adayı, bölge komitesine bildirilir. Bölge komitesinin onayı ile üyeliği uygun görülen aday, teklifi kabul ederse parti üyesi olarak yemin eder ve bir hücrenin elamanı olur.

Örgütlenmede komitelere farklı aşiretlerden kişiler alınmasına dikkat edilir. Yani komiteye bölgedeki her aşiretten bir kişi alınır. Bu aşiretler arası sorunların asgariye indirilmesi ve siyasi çalışma için gerekli görülür.

Ayda bir dışarıdan gelen parti sekreteri, bölge komitesi ve mahalli komite sekreteryasıyla bir toplantı yapar. Burada yapılan görüşme, bir rapor halinde yazılı hale getirilerek, Dîşêş Kampı'na parti arşivine gönderilir.

Parti tüzüğü gereği, bir başka partiden yönetici konumunda olan birisinin partiye alınmasında MK kararına gerek vardır. Ancak Faqî Huseyn'in T'deKDP'ne alınmasında bu kurala uyulmamıştır. Yani MK kararı alınmadan, TKDP MK üyesi olan Faqî Huseyn, T'deKDP'nin bölge komite üyesi yapılmıştır.

Bu durum T'deKDP MK'de sert tartışmalara neden olmuştur. Birincisi parti tüzüğü ihlal edilmiştir; MK kararı alınmadan Faqî Huseyn partiye üye yapılmıştır. İkincisi TKDP'ne MİT'in hakim olduğu ve bu partiden bir yöneticinin transfer edilmesi sakıncalı olarak görülmüş, buradan gelen kişinin beraberinde MİT'i getireceği görüşü dile getirilmiştir. Sonuçta T'deKDP MK tarafından Faqî Huseyn'in üyeliğiyle ilgili bir karar alınmaz.

Her şehir ve ilçe merkezinde ilişki noktaları vardır. Bu bazen bir esnafın dükkanı, bazen bir serbest meslek bürosu, bazen de bir otel lobisi olurdu. Örneğin Elazîz'de bakkallık yapan *"Qalî"* adındaki Mazgêrdli, ilişki noktasıdır.

Parti içi çalışma profesyonelcedir. Görüşmeler gündemlidir ve görüşülecek konular önceden belirlenir. Bu belirlenen konular dışında özel konular ve muhabbetler yapılmaz. MK'nin bütün konuşma ve tartışmaları zapta alınır. Zabıtlar Türkçe olarak en genç üye olan Osman Aydın ve Remzi Kartal tarafından kaleme alınır. Tutulan tutanaklar Dîşêş Kampı'na gönderilerek orada arşivlenir.

Özellikle Kuzey Kürdistan'da yapılan kapalı mekan toplantıları/görüşmeleri dinlenmeye karşı bir iki radyo eşliğinde yapılır. Mümkün mertebe hava müsait ise arazide/doğada toplantılar yapılır. Bu mümkün değilse kapalı yer toplantılarında dinlemeyi engelleme araçları kullanılır.

T'deKDP'nin gelir kaynakları, Güney Kürdistan'dan yapılan yardımlar, Kuzey Kürdistan'dan yapılan bağışlar ve üyelerden alınan aidatlardır.

Osman Aydın yapılan bağışa şöyle bir örnek verir: Ahmet Karlı, hem parti üyesidir hem de *"Urfa Kültür Derneği"*nde çalışmaktadır. A. Karlı hakkında *"derneğin parasını yedi"* suçlaması yapılır. O dönemde *"Urfa Kültür Derneği"*ne ait olan 20 bin TL'yi Elazîz'de O. Aydın'a getirerek: *"Bu derneğin parasıdır, ben el koydum. Bunu partiye ilet."* der. O. Aydın parayı bir süre evde saklar. Ancak o dönemde Elazîz'de savcılık yapan Doğan Öz, arandıkları uyarısıyla O. Aydın parayı staj yapan bir bayan avukat arkadaşına emanet olarak bırakır ve Dr. Şivan geldiğinde para O'na teslim edilir.

Kuzey Kürdistan'da Mele Mistafa Barzanî'ye bir sempati vardır. Ancak Güneyli Kürdler, Kuzeyli Kürdleri egemen olan devlet adıyla anarlar. Örneğin Kuzeyli Kürdler, *"Kurdê Tirkîye"* olarak adlandırılırlar. Belirtildiği gibi de Güneyli Kürdler, diğer bölge Kürdlerini *"biyani"("yabancı")* olarak görürler. Bu gerek Kuzeyli Kürdler için gerek kamptakiler için rahatsız edicidir. Ancak bu durum Dr. Şivan'ın Kuzey Kürdistan'daki siyasi örgütlenmesinde bir avantajdır. Zira Dr. Şivan, Kuzey Kürdistanlıdır.

Örgütlenme çalışmalarında Kuzey Kürdistan bölgelere ayrılmıştır. Her bölgeden sorumlu üç-dört kişi vardır. Bu kişiler bir gruptur ve koordineli bir şekilde çalışırlar. Bu gruplar kampta yaptıkları hazırlıklardan sonra, hazırladıkları dokümanlar ile bölgelerine geçer, orada bir süre çalıştıktan sonra Dîşêş Kampı'na geri dönerler. Bir grup kampa döndükten sonra kamptaki bir diğer grup bölgesine gider. Kampa dönen grup bölgede yaptığı çalışma, bölgedeki gelişme veya aksaklık, eksiklikler değerlendirilir ve grup bir sonraki gidiş için hazırlıklar yapar.

Çeko, Welat, Alîşer, Çîya ve Colemêrg bölgesinden İhsan ile Fahri bölgelerde yaptıkları bir örgütsel çalışmayı Alîşer*("Ziya Avcı")* şöyle anlatır:

"İlk gün sınırı geçtik ve aynı gece Kaşuran Aşireti'ne ait bir köyde kaldık. Dr. Şivan çok defa bu köyde misafir kalmıştı. İkinci gün sabahtan akşamın geç saatine kadar yürüdük. O gece Beytüşşebap'a yakın Çelê'ye ayrılan yol üzerinde bulunan bir köyde kaldık. Sabah erkenden İhsan ve Hıdır bizden ayrılarak araba ile Colemêrg'e gideceklerdi. Kalan dördümüz ise önce Pîrozan Köyü'ne gittik. Pîrozan, Derîyê Zêrê altında Kurmancça Mevlud kitabının yazarı Mele Huseynê Bateyî'nın bulunduğu köyün karşısında ki köy idi. Köyün melesi bizim parti üyemizdi ve öyle yemeğini onun evinde yemiştik ve bize bir kılavuz temin ederek Beytüşşebap'a doğru yola çıktık. O gece sabaha kadar yürüdük. Sabaha doğru Kato Dağı yanında ve Beytüşşebap'a çok uzak olmayan bir köye vardık, o geceyi orada geçirdikten sonra dördümüz (Çeko, Muhterem, Fahri ve Ben), Fahri'nin kılavuzluğunda Beytüşşebab yaylasında bulunan Fereşîn'e vardık. Fereşîn'de partimiz üyesi olan İsmail'e misafir olduk. Buraya vardıktan sonra Fahri'nin

artık bizimle kalmasının gereği kalmamıştı ve bizden ayrılarak köyüne döndü.

Sonra Goyan Aşireti'ne mensup, bölgede partimizin bilinçli üyelerinden Tahir ve Mehmet Sadık'a haber vererek gelmelerini sağladık. Bundan sonraki yolu onların kılavuzluğunda devam edecektik, ancak onlar gelene kadar biz üç-dört gün Fereşîn'de İsmail'e misafir kaldık. O üç-dört günlük zamanı çeşme başlarında ve keklik avlamakla geçirdik. Eğer insan Fereşîn'i tarif etmek isterse; yeryüzündeki cennet diye tanımlayabilir.

İki kılavuz arkadaşımız ile Fereşîn'den çıktıktan sonra ilk gün Mamxuran Aşireti'ne ait mıntıkaya geçtik, çok rahat olmasa da Mamxuranların ileri gelenlerinden birine misafir olduk. Çünkü Colemêrg'deki arkadaşlar onlar hakkında bizi bilgilendirmişlerdi ve 'Mamxuran'a ait yerlere gittiğinizde dikkâtli davranın' demişlerdi. Bu yüzden geceyi rahat geçirmemiştik.

Diğer gün sabah erkenden Mamxuran mıntıkasından ayrıldık ve akşam Mele Ahmet'in köyü Kelahê'ye gittik. Mele Ahmed ve kardeşi Gurgin ikisi de üyemiz idiler. O gece Mele Ahmed evde değildi. Bu nedenle köyde kalmayıp, Keleş'in Köyü diye tabir edilen köye geçerek geceyi orada geçirdik. Diğer gün Çavhêşîn diye tabir edilen (simdi ismini unuttuğum ve bir üyemizin bulunduğu bir köy) köye doğru yola çıktık. Jirkan Aşireti'ne ait olan bu köyde, bir arkadaşın evine gittik. Sonra Kale Köyü'nde Ahmed'in misafiri olduk. Hiç kuskusuz tüm uğradığımız bu yerlerde üye ve taraftarlarımız vardı. Geçmişte arkadaşlarımızın bu yerlerde örgütsel çalışmalar yaptıkları ortaya çıkıyordu.

Sonrada Wan'a bağlı Xumar Köyü'ne doğru yolla çıktık. Goyili iki arkadaş (Tahir ve Mehmed Sadık) ve Muhterem köye yakın bir yere kadar bizimle geldiler. Sonra Muhterem ve bu iki Goyili arkadaş birlikte döndüler. Ben ve Çeko, Wan'a geçtik. Bu çalışmamız bir ay sürecekti ve ona uygun hazırlık yapmıştık.

Bu yolculukta bir gecede Xumar Köyü'nde Mele Ahmed, yani Seyda Abdurakip Yusuf'un kardeşi ile birlikte Mele Ahmed'in amcasının oğlunda kaldık. Konukladığımız iki yerde de parti komitelerini oluşturduk. Ondan sonra Wan'a geçtik ve Wan'da birkaç gün kalmıştık. Bu arada Tetwan'a gittik ve Tetwan Bölge ve Mahalli komitelerini oluşturduk. Bölge Komitesi rahmetli Faqî Huseyn sekreteryasında idi...."
(Avcı, 2011: 64 vd.)

"Sonra tekrar Wan'a dönüp Qerqelî/Ebexe(Özalp) geçerek rahmetli Yusuf Ettar'ın köyünde bir gece kendisine misafir olduk. O uzun uzadıya Mehabad Cumhuriyeti öncesi ve cumhuriyet kurulusundaki mücadeleden bahsetti. Sonra tekrar şehre döndük. Hatırımda kaldığı kadarıyla Belediye Başkan Yardımcısı'nın evine gittik. Yusuf Amca, daha önceden kendisini parti üyesi olacak seviyeye getirmişti. Çeko uzun uzadıya örgütlü ve illegal çalışmanın önemini vurgulayarak üye olanların dikkat etmesi gereken şartları sıraladı. Onun üyelik sorunu da konuştuk. Yusuf Ettar sorumluluğunda Qerqelî/Ebexe'de bir mahalli komite oluşturduk.

Yusuf Ettar yetmiş yaşını geçmiş yürekli bir yurtseverdi. Yukarıda belirttiğim gibi

Mehabad'da çalışmış ve bu çalışmaların desteklerini sıralıyordu. Diyordu ki: 'Biz bir bildiri veya pusulayı bir yerden bir yere ulaştırmak için öylesine yöntemler geliştirmiştik ki, değil düşmanın aklı, şeytanın aklı bile yetmezdi. Biz bazen pusulaları atı nallarken o nalın altındaki boşluğa nalıyla birlikte nallayarak bir bölgeden bir bölgeye geçiriyorduk!' Bunları anlatırken davranışları ile sınırı geçmiş gibi oluyordu. Geçmiş yaşına rağmen bu anlatımlarıyla bizi ajite etmek istiyordu. Kendisine rahmet ve yeri cennet olsun.

Bu konuyu geçmeden önce bir anımdan bahsetmek istiyorum. Qerqelî/Ebexe gitmek için Wan'ın çıkışında bir arama ile karşılaştık. Arama askerler tarafından yapıldı. İçinde bulunduğumuz yarım otobüsü durdurup birkaç genci otobüsten indirdiler. Ancak bizim üzerimizde köylü elbiseleri ve şapka vardı. Hiçbir şey sormadılar bize. Ancak biz yeterince korkmuştuk, çünkü partimizin programı ve iç tüzüğü üzerimizde idi. Onları Yusuf Amca'ya götürmek için almıştık.

Bilîs-Tetwan ve çevresindeki örgütlenme çalışmalarımızı zamanında tamamlayıp artık Güney'deki üssümüz Dîşêş'e dönme zamanı yaklaşıyordu. Bu arada gitmeden Wan komitesindeki arkadaşlarımız aracılığıyla ilişki kurmuştuk. Melazgirt Mahalli Komitesi'nin başında rahmetli Orhan Kotan, Erdîş'te rahmetli Zülküf Şahin idi. Onlar kendi aralarında Güney'deki seminerlere katılmak ve oraya insanları göndermek için Wan ile irtibat halinde çalışmalar yapmakta idiler ve bu amaçla Wan'a bir arkadaş göndermişlerdi. Qerqelî /Ebexe'ten döndüğümüzde o arkadaşı da yanımıza alarak Wan üzerinden Sêrt'te bağlı Xesxêrê (Berwarî) kazasına geçtik. Oradan da Güney'e geçtik." (Avcı, 2011: 66 vd.)

Kampta da aynı şekilde disiplinli ve sistemli bir çalışma vardır. Kampta yapılan seminer, toplantı vs. gibi oturumlardaki konuşulanlar, bölgelerden gelen rapor ve bilgiler düzenlenerek teksir makinesiyle basılır, zımba makinesiyle zımbalanır, gerekirse ciltlenir ve arşivlenir. Bölgeler ve çevreden gelen üyelik bilgileri, üye kayıt formuyla temize çekilir ve bunlarda arşivlenir. Üye kayıt formunda partiye üye olan kişinin adı ve soyadı, babasının adı, doğum tarihi, bölgesi, partiye üye olduğu tarih, askerliğini yapmış ise hangi sınıfta askerlik yaptığı vardır. Bu kayıtları Alîşer tutmakta/yazmaktadır. Alîşer'e göre bir yıl içinde partiye kayıt edilen üye sayısı dört bindir. Azad'ın kampa gidişiyle bu görevi O yerine getiririr veya ikisi beraber yürütürler.

İyi neticeler veren bu disiplinli çalışma sistemine yeni başlanmıştır. Ne yazık ki *"Saitler Olayı"*ndan sonra bütün bu çalışmalar, mücadele ve arşiv heba olup gider.

Dîşêş [66] Kampı

Dîşêş, Berwarî mıntıkasında bulunan 70 köyden biridir. Köy o zaman 150 hanelik büyük, şimdi ise 10 hanelik küçük bir köydür. Bölgeye Zaxo'dan ve Dohok'tan ulaşılabilir. Zaxo'dan ulaşım daha uygun ve daha yakındır. Zaxo'dan doğuya doğru;

66- Dîşêş, Muhsin Berwari Axa'nın köyüdür. Silahlı mücadele sürecinde Muhsin Axa köyü terk ederek, Bağdat yönetimiyle çalışmaya başlar. Yani *"cahş"*laşır ve arazide köylüler el koyar.

Dohok'tan kuzey doğuya doğru gidilince bölgeye varılır. İki yol Begova'da birleşir. O dönemde Begova'dan sonra araba yolu yoktur. Dohok'tan bölgeye gitmek için Doskî mıntıkasını ve Metina dağlarını geçmek gerekir. Doskî mıntıkasında 120 köy bulunur. Bu köylerin bir kısmı Gayrimüslim, bir kısmı Müslüman Kürd, bir kısmı ise karışıktır. Enfal döneminde bu mıntıkada bulunan Gayrimüslim köylerden bazıları göç ederler. Ancak 2000 yılında bu göç edenlerden bir kısmı geri döner.

Metina dağları batıdan doğuya uzanan bir dağ silsilesidir. Bu dağların güney kesimi Doskî bölgesi, kuzey kesimi ise Berwari bölgesidir. Güney Kürdistan'ın en yüksek dağı olan Gora Dağı'da bu bölgede bulunur. HabminerurseÇayı'nın bir kolu olan Nenîkî Suyu, Doski ve Berwari mıntıkalarını birbirinden ayırır. Doskî ve Berwarî vadileri birbirine paralel uzanan akarsuların olduğu ve dağlarında meşenin yer aldığı yeşil yerlerdir.

Begova'dan sonra doğuya doğru Qumri Köyü'ne varılır. Qumrî Köyü hem Gayrimüslimlerin hem de Müslüman Kürdlerin yaşadığı bir köydür. Bu köyün üst tarafında Qala Qumrî yer alır. Köyden kuzeye doğru Dîşêş'e gidilir. Dîşêş'ten Kuzey Kürdistan'a üç saatte varılır. Qumrî'den doğuya doğru devam edilince Bamernê İlçesi'ne gidilir.

Bamernê'de 1970'lerde Eshed Xoşewî'nin Maqarı'nın/Kampı'nın bulunduğu yerde günümüzde bir Türk askeri birliği ve O'nun karşısında bir peşmerge birliği, burayı gören dağlarda ise PKK'nın kampı vardır. Bamernê'den sonra doğuya doğru yol Amedîye ve Berzan'a gider.

Suyu bol olan köyde kavak, söğüt ve ceviz ağaçları vardır. Bağ, bahçe ve bostana karşın tarım yapılacak arazi azdır. Kamp, Dîşêş Köyü'nün 300 metre üzerinde bir arazide yer alır. Kampın önünde bir su kaynağı ve dağa doğru giden bir patika yol vardır.

E. Xoşewî'nin emri ile söz konusu bu yerde, Dr. Şivan ve arkadaşlarının kalması için bir konut/ev inşa edilir. Haziran 1970'de yapılmaya başlanan çok amaçlı bu yapı bir ayda; Temmuz ayının başında bitirilir. Şivangiller, taştan yapılan sekiz-dokuz odalık, tek katlı bu binaya Temmuz başında Qumrî'den buraya taşınırlar.

Binada: İki yatakhane, nöbet tutan peşmergelerin kaldığı bir oda, misafirhane, Doktorun muayene yaptığı/çalışma odası, kütüphane, depo ve basım işlerinin yapıldığı, teksir, diğer malzemelerin bulunduğu bir oda yer alır. Binanın biri önden biri de arkada olan iki kapısı vardır. Bu binanın hemen yanında bir voleybol sahası yer alır. Kampın girişinde mutfak ve kiler olarak kullanılan küçük bir yapı daha vardır.

Köyün parti yetkilisi Mele Nebîyî, Dr. Şivan'ın yaptığı hizmetlerine karşılık, bağ, bahçe ve bostan için kampın yanında kendilerine bir miktar toprak tahsis eder. Kamptakiler burayı kullanılabilir hale getirerek bir kısmına meyve ağaçları, bir kısmını ise domates, biber, fasulye ve salatalık ekerek bostan yaparlar.. Bostan işleriyle Zendo(Abdülkadir Ceyhan) ilgilenir, Şakir Epözdemir kampa geldiğinde ise beraber bakarlar.

Dr. Şivan, Ankara'da partiyi kurup, örgütlenme çalışmalarında bulunduktan sonra Eylül 1970'de Kuzey Kürdistan'dan Güney Kürdistan'a döndüğünde Dîşêş'teki kamp hazır durumdadır.

Parti kurucularının da içinde olduğu, her bölge komitesinden bir veya iki kişi Dîşêş Kampı'na gönderilir. Bunlar kamptan sorumlu oldukları bölgelere gidip gelirler. Parti kuruluşundan sonra ilk gidenler arasında askerliğini Eğirdir'de komando olarak yapmış Hasan Yılmış(Brusk) ve Hıdır Kurun(Welat)'da vardır. Brusk, istikam komando, Welat ise piyade komandodur.

Welat 1970'de terhis sonrası Ankara'da Ziya Acar'ı görür. Z. Acar o sırada Ankara'da bulunan Dr. Şivan ile Welat'ın görüşmesini sağlar. Welat ve Dr. Şivan, Ankara'da *"Çankaya Sineması"*nın altındaki pastanede buluşurlar. Görüşme sonunda Welat'ın kampa gitmesi kararlaştırılır. Welat, Dr. Şivan ile beraber Güney Kürdistan'a gidecektir. Welat evlidir, ailesi ile görüşmesi ve durumu anlatması gerekmektedir. Çok fazla ayrıntıya girmeden durumu eşine anlatan Welat, eşinin üzülmesine rağmen karşı-da çıkmaz ve yolculuk için yiyecek hazırlayarak eşini mücadeleye uğurlar.

Otobüs ile Dîlok'a giden Welat, burada Dr. Şivan ile bir pastanede buluşur. Oradan Riha'ya geçen ikili Riha'da bir otelde yer ayırırlar. Riha'da Av. F. N. Ö. ile görüşen Dr. Şivan, F. N. Ö.'den Kemal Badıllı ile bir görüşme ayarlanmasını ister. O akşam otelde Welat'ın eşinin yol için hazırladığı dolma, börek vs. ile karınlarını doyururken, Dr. Şivan: *"Bu bizim için bir ziyafettir. Zira gideceğimiz yerde bunları bulamayız."* der. Oteldeki ziyafetten sonra Dr. Şivan, K. Badıllı ile görüşmeye gider ve görüşmeden sonra otele geri döner.

Ertesi gün K. Badıllı, Dr. Şivan'ı yolcu etmeye gelir. Welat ve Dr. Şivan, Wêranşar *("Viranşehir")*-Mêrdîn*("Mardin")* üzerinden Şîrnex'a geçerler. Şîrnex'ta Abdulkadir'in evine giden ikili gece bir jeep vasıtasıyla sınıra yakın bir yere bırakılır-lar. Bundan sonrası yaya olarak gidilecektir. Dr. Şivan'ın üzerinde bir anorak mont, Welat'ın üzerinde ise bir pardösü vardır. Habur Çayı'nı geçerken ayağı kayan Dr. Şivan suya düşerek ıslanır. Bir müddet daha yürüdükten sonra gece yarısı bir peşmerge kara-koluna varan Dr. Şivan ve Welat o gece orada kalırlar. Ertesi gün sabah bir pikap jeep ile Zaxo'ya giden Dr. Şivan ve Welat, Osman Qazî, Isê Sıwar ve Goyili Abdülkadir gibi IKDP yetkileriyle görüşüldükten sonra o gece Osman Qazî'ın evinde kalırlar.

Sabah Zaxo'dan Dîşêş Kampı'na geçilecektir. Ancak kampa gitmeden önce Bamernê'de bulunan Eshed Xoşewî ile görüşülecektir. Sabah IKDP yetkililerinden Qado, E. Xoşewî'ye verilmek üzere Dr. Şivan'a bir tabanca verir. Bamernê'de E. Xoşewî ile görüşen Dr. Şivan, emanet tabancayı E. Xoşewî'ye verir. E. Xoşewî ise tabancayı Welat'a verir. Bu görüşmeden sonra Dr. Şivan ve Welat yaya olarak Dîşêş'teki kampa giderler.

Olağanüstü durumlarda T'deKDP komitelerin nasıl hareket edeceği konusunda Dr. Şivan'ın belirlediği bir talimat vardır. Bu talimat ve plan gereği devlet tarafından alın-ma/tutuklanma riski taşıyan örgüt üyelerinin Dîşêş Kampı'na gidişini de kapsar.

12 Mart 1970 Darbesi/Muhtırası'nda Türkiye ve Kuzey Kürdistan'daki örgütlerin nasıl bir tavır takınacağı kararsızlığı ve belirsizliği vardır. Ancak T'deKDP ve DDKO'nun bir avantajı vardır. Dîşêş Kampı bu iki örgüt için güven ve cesaret vericidir. Bu çerçevede Dîşêş Kampı'na gidenlerde artma meydana gelir. Bunlar arasında partili olmayanlarda vardır. Türkiye'de arananların bir kısmı sığınmak amacıyla kampa giderler. Darbeden sonra kampa giden partili olmayanlar arasında Ömer Özsökmenler,[67] Zeki Tekeş, Ahmet Aras, Şakir Epözdemir ve Necmettin Büyükkaya vardır.

Bir yönüyle 12 Mart Darbesi T'deKDP'nin gelişmesine ivme kazandırır ve Dîşêş Kampı'nın canlanmasını sağlar.

Darbe'den sonra 1970 ve 1971'de kampa giden partililer ise Brusk(Hasan Yıkmış), Kurdo(Ömer Çetin), Welat(Hıdır Kurun), Zendo(Mele Abdulkerim Ceyhan), Çîya(Muhterem Biçimli), Dersim/Cîwan(Mele Mahmut Okutucu), Alîşer(Ziya Avcı), Dîjvar(Lütfi Baksi), Ahmet Zeki Okçuoğlu(Azad) ve birde MİT'e bilgi aktardığı söylenen Jîr(Kemal Kaçmaz) vardır.

Osman Aydın'ın anlatımına göre, Musa Anter bir gün Kemal adında bir yeğeni olduğunu, bunun partiye üye yapılmasını ve Güney Kürdistan, Dîşêş Kampı'na gönderilmesini ister. O. Aydın, K. Kaçmaz'ı partiye üye yaparak yemin ettirir ve sonrasında Dîşêş Kampı'na gönderilir. Jîr, birkaç defa kurye olarak Kuzey Kürdistan ve Türkiye'ye gelir. Jir daha sonra MİT ile çalışır. Ancak o dönemde Jir'in MİT ile ilişkisi olup olmadığı konusunda bir malumata sahip değiliz.

Kamp'ta kadın olarak yemekleri yapan Botanlı Ayşê, birde son dönemde orada olan Brusk'un eşi Esma(Zekiye) ve oğlu Kawa(Eren) vardır.

12 Mart Darbesi'nden sonra gidenlerden biri de Lütfi Baksi'dir. Askerlik bitiminden sonra Elîh'e tayini çıkan L. Baksi, Dr. Şivan Hareketi'ne sempati duymaktadır.

Hawâl'ın bir köyünde öğretmenlik yapan Lütfi Baksi, sıkıyönetimin ilan edilmesiyle yerinden ayrılıp 1966'dan beri tanıdığı Hüsamettin Bayram'ın yanına Wan'a gider ve orada kalmaya başlar.

Bu süreçte L. Baksi geçmişte Dr. Şivan ile olan ilişkilerini dile getirir. Mayıs 1971'de H. Bayram'ın bürosunda; H. Bayram, Ziya Avcı ve L. Baksi oturup çay içerlerken, elinde tesbih olan bir *"köylü"* içeriye girip, gülerek selâm verir. Gelen *"köylü"* Dr. Şivan'dır. Burada bir süre görüştükten sonra Dr. Şivan, L. Baksi'ye: *"Ben Melek Otel'de kalıyorum, bu akşam 21.00'de gel görüşelim."* der. Akşam otele giden L. Baksi, orada Dr. Şivan ile bir daha görüşür. Bu görüşmede Dr. Şivan, Güney ve Kuzey Kürdistan'daki faaliyetlerinden bahseder ve kendisinin kabul etmesi halinde bir süre Kuzey Kürdistan'da çalıştıktan sonra Güney Kürdistan'daki Dîşêş Kamp'ına gelebileceğini söyler. Bunu kabul eden L. Baksi bir süre Wan bölgesinde çalıştıktan sonra 3 Haziran 1971'de Dîşêş Kampı'na gider ve orada yemin ederek partiye üye olur.

L. Baksi, kampa giderken yanına bir gerillaya/peşmergeye lazım olan; traş takımı, ayna, iğne-iplik gibi gerekli olan her şeyi yanına alır. L. Baksi kamptaki ilk sabahında

67- Ömer Özsökmener, Necmettin Büyükkaya tarafından/beraber Dîşêş Kamp'ına getirilir.

çantasını açarak traş olurken, çantayı Dr. Şivan görür. Kendisi de bakımlı olmaya dikkat ettiği içindir ki, bu durum hoşuna gitmiş ve arkadaşları çağırarak: *"Ka hela werin, li çanteya Dijwar binêrin! Ma we qet pêşmergeyekî wisa romantîk dîtiye?" ("Hele gelin!.. Dijwar'ın çantasına bakın!.. Siz hiç böyle romantik peşmerge gördünüz mü?")* diyerek memnuniyetini belirtir. Sonra Dijwar'ın çantasındakiler oldukça işe yarar.

Güney Kürdistan'a gideceklerden biri de *"Diş Fakültesi"*nde okuyan Remzi Kartal'dır. Ancak üçüncü sınıfta olması dolayısıyla R. Kartal, Dîşêş Kampı'na götürülmez.

Kamptaki grup homojen bir yapıda değildir. Bunların arasında bulunan bazı kişiler sorunludur. Örneğin bu konuda öne çıkan, göze batan kişi partili olmayan Ahmet Aras'tır.

O dönemde kampta olan Ahmet Zeki Okçuoğlu, A. Aras hakkında şunları söyler:

A. Aras, *"sivri dilli"*, ani çıkışlar yapan birisidir. Bir gün Dîşêş Kampı'nda Dr. Şivan'ın konuşması sonrasında, Doktoru küçümseyen karşı çıkışta bulunur. Bunun üzerine Dr. Şivan, A. Aras'ı azarlayan, *"haddini bildiren"* bir karşılık verir. A. Aras bu *"fırça"*dan sonra *"süt dökmüş kedi"* misalı siner ve daha da böyle ani çıkışlarda bulunmaz, ama bu *"fırça"* o kadar serttir ki A. Aras bunu bir türlü unutamaz.

A. Aras konusunda Ziya Avcı şöyle der: *Ahmet Aras gibi arkadaşları daha öncede tanıyorduk, kendisine hürmet gösteriyorduk. Ancak ilk geldiği günden sonuna kadar bazı hareketleri bu saygınlığımıza uygun değildi. Etrafındakiler ve halkla alay ediyordu..."* (Avcı, 2011: 76)

Ömer Çetin'de henüz yayınlanmamış yazılarında A. Aras hakkında olumsuz söylemlerde bulunur.

O dönemde Dr. Şivangili, Mele Mistafa Barzanî'ye *"komünist"* olarak şikayet eden A. Aras, Dr. Şivan ve arkadaşlarının öldürülmesinden sonra günümüze kadar anti Dr. Şivancı tavrını/karşıtlığını sürdürür. Ancak A, Aras'ın bu olumsuz yapısına rağmen Dr. Şivan O'nu dışlamaz, kampta kalmasına izin verir ve arkadaşları bu konuda uyarır.

İnsanların zayıflığı/zaafları konusunda kafa yormak, bunları eleştirmek doğru değildir. Ancak bu zaaflar birilerine, mücadeleye, çevreye, topluma zarar veriyorsa bunların söylenmesi ve eleştirilmesi gerekir.

Her nereden gelirse gelsin özellikle Kuzey Kürdistan'dan gelenler önce Zaxo'da hem kaymakam hem de IKDP başkanı olan Osman Qazî'ye uğrayıp kayıt yapması, O'nun sorgusundan geçmesi ve izin alması gerekir. Eğer kişi kamptakilerden habersiz gelmiş ise Dîşêş Kampı'na bildirilir ve kamptan gelen cevaba göre davranılır.

Kampta bir kütüphane vardır. Kütüphanede o dönemde Kurmancça yazılan kitaplar da vardır. Bunlar arasında Erebê Semo'nun *"Şivanê Kurd"* ve *"Hawar"*[68] dergisi

68- Hawar dergisi, 15 Mayıs 1932 tarihinde Celadat Ali Bedirxan tarafından Suriye'de çıkarılır. 24. sayısına kadar Latin ve Arap harfleriyle, ondan sonraki sayılar sadece Latin harfleriyle yayınlanır. 26. sayısından sonra politik baskılar nedeniyle, yeniden yayınlandığı 1941 yılına kadar yayına ara vermek zorunda kalır. 15 Nisan 1941'de yeniden yayın hayatına başlayan Hawar 57. sayısını çıkardığı 15 Ağustos 1947'ye kadar yayınını sürdürür.

koleksiyonu de vardır. Kamuran Ali Bedirxan'ın Kurmancça gramer kitabı yeniden düzenlenip teksir ile çoğaltılmıştır. Bu kitaplar özellikle Kurmancça bilmeyen ve öğrenmek durumunda olan ve Kurmancçası'nı geliştirmesi gerekenler okunmaktadır. Ayrıca ilgili olanlar Kril ve Arap alfabesini de öğrenmekteler.

Kampta yapılan çalışmalar önce Kurmancça yazılır, sonra gerekirse Türkçe'ye çevrilirdi. Kurmancça'nın politik dil olarak yazılıp okunması bir ilktir. Ayrıca kampta Kurmancça konuşmak zorunludur. Kampta Kurmancça dil çalışmaları yapılmakta ve bu çalışmalar yazılı hale getirilerek teksir ile çoğaltılıp dağıtılmaktadır. Burada Kurmancça lehçesi üzerinde durulmasının nedeni Kürdler tarafından; özellikle Kuzeyli Kürdlerin çoğunlukla kullandığı lehçe olmasından dolayıdır.

Kurmancça yazdıklarını bir başkasına kontrol ettiren Dr. Şivan, özellikle Kırmancça'daki/Dimili'deki eril-dişil yapının Kurmancça'da daha az olduğu üzerinde durur.

Her ay Kuzey Kürdistan'dan tespit edilmiş kişiler kampta eğitime alınıyor ve bu kişilere bir hafta eğitim verildikten sonra bölgelerine geri dönüyor ve yerine bir başka grup eğitime alıyordu. Bu tür seminerlerin Kuzey Kürdistan'da da yapılması tavsiye edilir ve öngörülür.

Ayrıca kamptakiler kendileri için Kürd milliyetçiliği, Kürd halk hareketleri, Kürd tarihi, Kürd dili, Kürd örgütleri, Türk Ordusu, askeri bilgiler, illegal mücadele ve davranış biçimleri vs. konularda seminer çalışmaları yapılıyordu. *"Beytüşşebap Başkaldırışı, İhsan Nuri'nin Önderliği, Azadî ve Şeyh Sait İlişkileri, Cıbranlı Xalit ve Yusuf Ziya Bey'in İlişki ve Konumları, Yenilginin Nedenleri"* konularında Soro; örgütsel sorunlar üzerine Çeko; askeri konularda Brusk ile Welat, seminer ve dersler verirler. Bu konular dışında haftada üç saat Kürd dili-grameri ile ilgili dersler verilir. Bu dersler sayesinde Kurmancçası iyi olmayanlar, Kurmancçayı öğrenir.

Seminerler sade bir dille ve kapsamlı verilmektedir. Seminer sonrasında konu hakkında sorular sorulur ve konu tartışılır. Yapılan seminerler yazılı hale getirilip broşür halinde basılır.

Dr. Şivan'ın ele aldığı ve önemsediği bir diğer konu ulusal sorunda dinin etkisidir. Bu konuda kamptaki meleler ile fikir teatisinde bulunur. Bu konuda Kur'an'ı da kullanmayı düşünen Dr. Şivan mele'lerdan İslamiyet'te ve Kur'an'da ezilmiş kesimler hakkındaki ayetleri sorar ve bunların tespit edilmesini ister.

Kampta her gün akşam radyolarda, konuşulanlardan, çevreden alınan duyumlar vs. elde edilen bilgiler doğrultusunda günün değerlendirmesi yapılır. Her hafta arazide toplantı yapılır, haftanın değerlendirmeleri, yine her ay yapılan toplantılarla günlük, haftalık ve aylık değerlendirmeler yapılır. Herkesin elinde bir kalem ve kağıt ile gerekli notlar alınır. Yapılanlar, hatalar, eksiklikler vs. değerlendirilir.

Geniş kapsamlı toplantılarda önce bir mele Kur'an okur, sonra toplantıya geçilir.

Kampta isteyen namaz kılabilir ve oruç tutabilir. Yani dini vecibelerin yerine geti-

rilmesinde bir engel yoktur. Namaz kılanların köy camisine gitmemelerini eleştiren Dr. Şivan, köydekilerin kendilerini *"dinsiz"* olarak görebileceklerini ve hiç olmazsa cuma namazlarının köy camisinde kılınmasını, ayrıca bunun kendileri için köydekilerin neler düşündüklerini öğrenme olanağı sağlayacağını belirtir. Bu uyarıdan sonra namaz kılanlar cuma namazlarını köy camisinde kılmaya başlarlar.

Kampta arkadaşlar arası sohbetlerde Dr. Şivan, Dr. Nacı Kutlay ve Kemal Burkay'ın tartışmalarında kendisine karşı gösterdikleri sert üsluptan rahatsız olduğunu dile getirir. ve K. Burkay için: *"Sosyalizmi iyi bilir, iyi bir şair, iyi bir hukukçu, iyi bir edebiyatçı, ancak iyi bir siyasetçi değildir. Bu özellikleriyle hiç bir zaman iyi bir lider olamaz. Bir liderde cesaret ve heyecan olmalıdır. Bu iki nitelikte O'nda yoktur."* der.

Henüz kampta askeri eğitime başlanmamış, sadece siyasi kadroları yetiştirme çalışmaları yapılmaktadır. Ancak bunun alt yapısı/hazırlıkları yapılmaktadır. Ara sıra atış talimleri yapılır. Yine bir gün böyle bir atış talimine gidilir. Atış yapanlar arasında Hamreş Reşo'da vardır. Hedef oluşturulduktan sonra ilk atışı Hamreş Reşo yapacaktır. Hamreş Reşo, önünde eğilmiş durumda olan Dr. Şivan'ı görmeden nişan alıp atış yapacağı sırada Dr. Şivan ayağa kalkar ve orada bulunanlardan birisi Doktoru iter. Dr. Şivan ne olduğunu anlamaya çalışırken kendisinin silahın hedefinde olduğu söylenir.

Hamreş Reşo: *"Hindik mabû ji ber min tiştekî xirap pêk bihata. Xwedê nehişt. Naxwe min ê çi bigota. Belku jî ez ê jî bihatama kuştin." ("Bir kazaya neden olabilirdim. Allah korudu, bunu nasıl açıklardık. Belki de böyle bir durumda ben de ölürdüm.")* deyince. Dr. Şivan: *"Beriya ku mirov tiştekî bike eger bimire dê xirab be." ("Yahu daha bir şey yapmadan, ölmek kötü olurdu.")* der.

Kamptakiler ile köylüler arasındaki ilişkiler asgari düzeydedir. Zorunlu kalınmadıkça köye gidilmez. Ancak cenaze durumlarında evlere gidilir ve taziyede bulunulduktan sonra kampa geri dönülür.

Sık sık çevreden davetler verilir. Özellikle Dr. Şivan davet edilir. Prensip gereği bu davetlere gidilmez. Ancak *"itibarlı"* kişilerin davetleri geri çevrilmez. Zira bu onur kırıcı olarak görülebilirdi. Bazen bu davetler espri konusu da olurdu. Dr. Şivan: *"Ka hela bisekinin, em herin dawetê qet nebe em ji xwe re xwarinên xweş bixwin."("Durun hele bu davete gidelim de midemiz bayram yapsın.")* der.

Kamptakiler ara sıra Habur Çayı'na yüzmeye giderler. Bir gün Çay'da yüzerlerken birden bire suyun üzerinde bir siyah yılan belirir. Azad silah ile yılana atış eder ve yılanı öldürür. Bunu gören Êzîdî köylüler: *"Ma tu çawa gule li marê reş berdidî? Marê reş li ba me pîroz e. Tu zererê wî dê negihîşta. Wî hûn dîtin û silav da we ê ew ê di rêya xwe de biçûya." ("Sen nasıl siyah yılana ateş edersin. Siyah yılan bizde kutsaldır. O size karışmayacaktı, o sizi gördü, selamladı ve geçip gidecekti.")* diye tepki gösterirler. Kamptakiler bunu bilmediklerini, kendilerinin *"yabancı"* olduklarını belirterek özür dilerler. Zaten oradaki köylüler de kamptakilere *"biari"*[69] derler.

69- Bahdinan ağzında *"biarî"; "yabancı"* anlamındadır.)

Dr. Şivan, Dîşêş Kampı'nda hem siyasi hem de mesleki çalışma yapmaktadır.

Bir gün kampa Dr. Şivan'a sağ ayak bileğinden şişmiş ve bundan dolayı yürümede zorluk çeken Sedar Bamernê adında bir peşmerge getirilir. Dr. Şivan, Sedar'a bunun nasıl olduğunu sorar. Sedar geyik avına gittiklerini ve avda ayağının burkulduğunu anlatır. Dr. Şivan'ın aklına Dersim ve köyü Civrak gelir ve Sedar'a; *"Li Dêrsimê, li çiyayê Bedro ku jor gundê min e, gakuvî û xezal qefle qefle digerin. Kes zere-rê nade wan. Ji ber ola me kes wan ajalan nakuje." ("Dersim'de benim doğduğum köyün üstünde bulunan Bedro Dağı'nda zaman zaman geyik ve karacalar sürüler halinde dolaşır. Kimse onlara dokunmaz. Bizim inancımız gereği bu hayvanlar avlanmaz.")* deyince, Sedar: *"Kijan ol?" ("Hangi inanç")* diye sorunca, Doktor: Dersim inancını kendilerinin tanımıyla *"Raya Heqîye"* olduğunu ve *"Ehl-i Haq"*/Yarsanlık inancına benzediğini söyleyerek: *"Tu jî careke din gakuviyan nekuje!" ("Sende bir daha geyik avlama!")* der. Sedar, bazı dindar Êzdaîlerin de ceylan avlamadıklarını ve ceylan eti yemediklerini belirtir. O günden sonra Sedar Bamernê, geyik avına çıkmaz.

Dr. Şivan'ın kampta olmadığı zamanlarda yara temizlenmesi, pansuman ve iğne gibi basit tedaviler yapılmaktadır. Örneğin bir gün Çelê'den bir adam eşini Dîşêş Kampı'na getirir. Adam yaşlı, eşi ise genç, güzel ve biraz da *"deli"*dir. Her nedense adam kadını epeyi dövmüş ve kafasını kırmıştır. Sonrasında ise adam pişman olmuştur ki kadını eşeğe bindirip altı-yedi saat mesafeyi kat edip, sınırı geçerek Dîşêş Kampı'na kadar getirmiştir. Kadının üstü başı kan içinde, yazın sıcağında akan kan ile saçı birbirine yapışmış, kurumuş haldedir. Adam Doktoru sorar, ancak Doktor, kampta değildir. Kadın ha bire söylenip durmakta, adam ise yaptığı haltın pişmanlığı ile eşinin tedavi edilmesini için yalvarır. Adamın ısrarı üzerine kadını tedavi etmek *"bajarlı"* Azad'a düşer. Azad kadını alarak Dr. Şivan'ın odasına götürür. Azad çocuk iken başı çok kırıldığı için ne yapılması gerektiğini bilir.

Azad, kullanacağı malzemeyi; agraf, agraf pensi, penisilin tozu, pamuk, sargı bezi, tentürdiyot hazırladıktan sonra, *"cerrahi makas"* ile kadının kurumuş ve birbirine yapışmış saçını keser, yaranın etrafını saçtan iyice temizler ve tentürdiyot ile yarayı yıkar, yaraya birkaç agraf atar, üstüne penisilin tozu dökerek, sargı bezi ile sardıktan sonra adam ile eşini köyüne gönderir.

Kısa sürede yaptığı çalışmalar sonucunda sınır boyunca bilinen, sevilen ve sayılan bir kişi haline gelen Dr. Şivan, bölgede, *"Doktorê ku li Dişêşê kurdî diaxife!" ("Dişêş'te Kürtçe konuşan bir doktor!")* olarak namlandığını belirten Ziya Avcı, Dr. Şivan'ın kamptaki çalışması hakkında şunları yazar:

"... Dr. Şivan bazı günlerde sabahtan akşama kadar parti işleriyle meşgul oluyor sonra da gece saat 23.00-24.00'lere kadar hastalarına bakıyordu. O hastalarını ihmal edecek bir kişiliğe sahip değildi. Tüm yorgunluğuna rağmen çok titiz bir şekilde hastalarını muayene ve tedavi ederdi. Küçük bir eczanesi vardı. Hastalığı ağır olmayanları elinde ki ilaçlarla tedavi ederdi. Hastalarını yatırmak içinde küçük bir yeri de vardı. İcap ettiğinde hastalarını orada yatırırdı.

Kuskusuz bu işlerin tümü parasız yapılıyordu... Bu bölgede ilkti. İlk kez Bamernê İlçesi'nde hatta tüm Bahdinan bölgesinde Türkiye Kürdistan sınırı üzerinde, İran ve Suriye Kürdistanı'nda böyle bir doktor yerleşiyor. Onların dilinde, nazik ve büyük bir sorumlulukla onları dinliyor ve dertlerine derman oluyor.

Bu nedenle kısa bir sürede Dr.Şivan'ın ismi bir kahraman, bir kurtarıcı olarak algılanıyor ve halk arasında saygınlığı yayılıyor. Ben kendim şahidim bazı yerlerde sohbet ediliyordu: 'Bu bölgelerde az kalmıştır ki Dr. Şivan'ın adı adım adım Mele Mistafa Barzanî ile birlikte anılsın.' Şüphesiz Dr. Şivan böyle bir şeyden hoşlanmazdı..." (Avcı, 2011: 251 vd)

Kamptaki yaşam bir disiplin ve düzene göre sürdürülür. Yemek yeme, toplantı, münazara, spor yapma saatleri bellidir. Kampta elektrik yoktur, aydınlatmada lüks ve lambalar kullanılır. Sabah saat 06.00'da kalkılır, spordan sonra saat 07.00'de kahvaltı yapılır, sonra yapılacak günlük işler için görev dağılımı yapılır. Akşam yemeğinden sonra saat 20.00'de okuma saati başlar ve 23.00'e kadar sürer. Bu saatten sonra isteyen kimseyi rahatsız etmeden saat 24.00'e kadar okumayı sürdürebilir. En geç saat 24.00'de yatılır.

Dr. Şivan bazen kampta geç saatlere kadar çalışır ve ara sıra dışarı çıkarak biraz gezinir ve tekrar odasına girer. Mele Mistafa Barzanî, Gilala, Hacı Umran'da kalmaktadır. Dr. Şivan düzenli olarak ayda bir Gilala'ya giderek Mele Mistafa Barzanî'yle görüşür. O dönemde Berwarî bölgesinden, Qumrî ve Dîşêş'ten Gilala'ya yaya gidilmektedir. Bu yolu yayan olarak gidip gelen Dr. Şivan yolun bir günden uzun sürmesinden dolayı bir gece köylerde kalır, diğer gün yola devam eder.

Gilala'ya Kürdistan ve Avrupa'dan gelip, Mele Mistafa Barzanî'yle görüşenler vardır. Bunlar arasında yabancı şahsiyetler olduğu gibi çoğu önemli Kürd şahsiyetlerdir. Dr. Şivan bu gidişlerin birinde Kamuran Bedirxan ile görüşür. Bir diğer gidişinde Dr. Abdurrahman Qasumlu ile tanışıp görüşür.

Dr. Şivan yine bir Gilala dönüşünde Mele Mistafa Barzanî'nin abisi Şeyh Ahmed'in köyünde, Şeyh Ahmed'in oğlu Şeyh Osman'a misafir olur. Gece Şeyh Osman ve Dr. Şivan sohbet ederlerken Şeyh Osman'ın torunlarından birinin hasta olduğu haberi gelir. Dr. Şivan yanında stetoskop gibi aletlerin olmamasına rağmen çocuğa bakabileceğini söyler. Çocuk getirilir ve Dr. Şivan çocuğu muayene ettikten sonra, ilaç sorar. Dr. Şivan ilaç deposuna götürülür, oradan lazım olan ilaçlar alınıp çocuğa verilir/uygulanır. Sabah kalktıklarında çocuk yemek yemeye başlamıştır.

Dîşêş Kampı'nda yemekler, Botanlı Ayşê tarafından yapılmaktadır.

Kampta bir görev dağılımı vardır. Kampın sorumlusu Brusk'dur. Bir ara erzak deposunun sorumluluğu Azad'a verilir. O dönemde İsrail ve ABD, İran vasıtasıyla Mele Mistafa Barzanî'ye silah ve erzak yardımı yapmaktalar. Mele Mistafa Barzanî bu erzak yardımından Şivangillere de verir. Zaxo'dan her on beş günde bir kampa erzak gönderilir. Bu erzak arasında kavurma, krem peynir, yağ, süt tozu vs. vardır. Düzenlilik,

kendi üretimleri ve tasarruflu tüketim ile kamptaki erzak deposunda kayda değer bir yiyecek stoku oluşmuş durumdadır.

Ayrıca bu yardımlar arasında çocuk maması da vardır. Ancak bu mamalarda domuz eti veya sütü olduğu şühpesiyle Müslüman Kürdler bunları çocuklarına vermezler. Dr. Şivan bunların çocuklar için çok önemli besin olduğu bilinciyle annelere çok dil döker, çok uğraşır. Ancak bu konuda başarılı olamayan Dr. Şivan bunların çöpe atılmasına oldukça üzülür.

Azad, erzak deposu sorumlusu olunca, bajarîali Kurdo'nun istemi ile bir diğer bajarîli Azad'ın da marifetiyle her gün kahvaltıya kavurma gelir. Bunun üzerine bir süre sonra Dr. Şivan, Azad'ı çağırarak: *"Tu wê kilîlê bide Brûsk, ku wisa here tê malik li me xirab bikî, tê me birçî bihêlî." ("O anahtarı sen Brusk'a ver, bu gidişle sen bizi batırırsın, bizi aç bırakacaksın.")* der.

Teksir makinesinde broşür basmak, partinin kayıt, daktilo, yazı işlerine Alîşer ve Azad bakmaktadır. Baskı formatı eninedir. Bu format daha sonra *"Rızgari"* dergisinde kullanır. Basılan broşür ve yazılar çoğaltılıp Kuzey Kürdistan'a götürülüp parti teşkilatlarına dağıtılır. Bu broşürlerden birisi de Dr. Şivan tarafından Kurmancça olarak kaleme alınan *"Cahşî û Cahşitî"*dir.

Bir gün kamptakiler Newroz vesilesiyle bir köye giderler ve köyde Dîşêş Kamp sorumlusu olarak Brusk konuşacaktır. Brusk, Kurmancça bilmediği için arkadaşları O'na nasıl konuşması gerektiğini salık verirler. Brusk arkadaşlarından aldığı bilgiler ile *"Cejna Newroz piroz be!"* diyerek bayram kutlamasında bulunur.

Bir süre sonra aynı köyde *"itibarlı"* bir adamın eşi vefat eder. Yine Dîşêş Kampı'ndan bir grup köye adamın evine giderek başsağlığında bulunulacaktır. Başsağlığı konuşmasını yine Brusk yapacaktır. Arkadaşları bu seferde Brusk'un nasıl başsağlığı dilemesi, nasıl konuşması gerektiğini söylerler. Adamın evine gidilir, çay içildikten sonra Brusk, arkadaşlarının söylediklerini tam olarak hatırlayamaz ve daha önceki bayram kutlama konuşmasına benzer bir konuşma yapmaya başlar. Brusk: *"Serê te sax bu!" ("Başınız sağolsun!")* yerine *"Serê te piroz be!" ("Başınız kutlu olsun!")* deyince ortam birden gerginleşir. Yaptığı hatanın farkına varan Brusk durumu düzeltmeye çalışır.

Kampa dönüşte durum Dr. Şivan'a anlatılır. Dr. Şivan, sonra bir hasta için gittiği bu köyde söz konusu adama uğrayarak Brusk'un Dersimli olduğunu ve Kırmancça/Dimilki bildiğini, Kurmancça bilmediğini, yeni yeni öğrendiğini bundan dolayı böyle bir hata yapıldığını belirterek hem adama taziyede bulunur, hem de özür diler.

Dîşêş Kampı'nda ara sıra moral geceleri yapılır. Örneğin bir seferinde Mehmed Arif Cîzîrî kampa gelir. M. A. Cîzîrî'nin *"klam"*ları eşliğinde govend çekilir. Örneğin 14 Temmuz, Irak'ın Kralık'tan Cumhuriyet'te geçiş günü, bayram olarak kutlanır ve bu gün de kampta eğlence yapılır. Ayrıca Newroz'da kutlanır.

Dîşêş Kampı'na gelen ziyaretçiler vardır. Örneğin bir gün Musul'dan yerel kıyafetleriyle gelen genç öğrenci kız grubunun ziyareti oldukça ilgi çeker. Zaxo'da ticaret yapan

Kuzey Kürdistanlı esnaf, alış-verişlerde kamptakilerden para almaz ve onları kendi kurtarıcıları olarak görürler.

Dîşêş Kampı'na her gün kurye gelmektedir. Böylece Güney ve Kuzey Kürdistan'dan sürekli bilgi alınmaktadır.

Dîşêş Kampı'nda kalanlar, peşmerge kıyafeti giymekte ve Güney Kürdistan'da bu kıyafetler ile seyahat edilmektedir. Bu konuda en çok zorluk çektikleri durum *"şutîk"* ve *"şarık"* bağlamadır. Uzun uğraşlar ile ancak bunu yapabilmeleri alay konusu olur. Ancak her peşmergeninde mutlaka bunu öğrenmesi ve bağlaması gerekir.

Sorunsal Süreç: TKDP ve Dr. Şivan/T'deKDP Arasındaki Sorunlar

Dr. Şivan, TKDP'ni kuranların bir kısmını *"49'lar"*dan tanır. Zira Harbiye'de beraber yatmışlar ve bu dönemde bol miktarda konuşmuş ve tartışmışlardır. Bu zorunlu birliktelikten sonra Dr. Şivan bunlardan bazılarıyla ilişki ve görüşmeleri devam eder. Bunlardan biri de Sait Elçi'dir. TKDP yöneticilerinin Antalya yargılamasında Isparta'da bulunan Dr. Şivan, Antalya'ya giderek S. Elçi'yi ziyaret eder ve görüşmelerde bulunur.

TKDP'nin Faik Bucak'tan önce ve sonrasında bir lider sorunu vardır. F. Bucak'ın ölümünden sonra S. Elçi res'en genel sekreterliğe getirilmiş, ancak partide genel sekreter arayışı devam etmektedir. S. Elçi, partiye bir ivme kazandırmadığı gibi parti içi sorunlar devam etmektedir. Partide genel başkan sorununun çözülmemesi; S. Elçi ile arkadaşları arasında sürtüşmeye neden olur. S. Elçi: *"Sizlerle çalışacağıma, dört çobanla çalışırım daha iyi"* diyerek sorunu kendince çözdüğüne inanır.

Yetmezmiş gibi Antalya'da mahkeme sürecinde yeni sorunlar ortaya çıkar. Buradaki sorun ise, siyasi savunma yapılıp yapılmamasıdır. S. Elçi, siyasi savunma yanlısı değildir. Antalya'da ortaya çıkan başka bir sorun ise, S. Elçi'nin Dr. Şivan ile yaptığı görüşmeler konusunda parti yönetimine/arkadaşlarına bilgi vermemesidir.

TKDP, 1968'den 1971 yılına kadar hiç bir MK toplantısı[70] yapmamış, sorunlarını tartışamamış ve sorunları su yüzüne çıkmış durumdadır. Parti MK üyeleri bu durumdan rahatsızdırlar ve S. Elçi'yi suçlayarak, O'nu parti genel sekreterliğinden alma düşüncesindeler. S. Elçi'de bu görevi sürdürmekten pek hoşnut değildir. O ve Faqî Huseyn bu göreve Dr. Şivan'ı getirmek istemekteler. Bu konuda Dr. Şivan ile de görüşmeler yapılır, ancak Dr. Şivan buna sıcak bakmaz.

Dr. Şivan olmayınca başka arayışlara devam edilir. Bunlardan biri Mehmet Ali Aslan'dır. M. A. Aslan: *"Sait Elçi dürüst, fedakâr ve cesur bir insandı. Ama arkadaşları; Parti'nin gelişememesini onun entelektüel yetersizliğine bağlıyorlardı. Bu nedenle de Parti'ye katılacak Kürt aydını arayışına girdiler. Feqi Hüseyin Sağnıç,*

70- TKDP'nin yaptığı en son toplantı, Şubat 1971'de *"Şark Matbaacılık AŞ"* için Diyarbekir'de yapılır. Toplantıya; Sait Elçi, Ömer Turhan, Şakir Epözdemir, Şerafettin Elçi, Derwêşê Sado ve Faqî Huseyn katılır.

Erzurum'da bana geldi. Halk kitlelerine ulaşmak ve onların örgütlenmesini sağlamak konusunda birbirimizi ikna edemeden ayrıldık." der.

Dr. Şivan, kendisi ile TKDP arasındaki olumsuz gelişmelerin farkındadır. Esas itibariyla gerek T'deKDP kurulmadan önce, gerekse parti kurulduktan sonra yapılan toplantı(lar)da -MK toplantısı- TKDP durumu konuşulur ve tartışılır. Bu tartışmalardan ortaya çıkan hakim görüş *"bu parti ile bütünüyle"* birleşilmeyeceği, ancak *"bu parti içinde yer alan yurtsever, Kürtçü unsurların T'deKDP"*ne alınması *"ve bu kişilerle ilişki kurulması"*dır. Bunlar dan biri de Sait Elçi'dir.

Toplantı sonrası gayri resmi konuşmalarda Dr. Şivan, S. Elçi ile görüşülmesinin uygun olacağını, S. Elçi'ye herhangi bir tekliften çok kendisinin Dr. Şivan Hareketi'ne katılması konusunda nabız yoklaması yapılmasını ister. Bunun için Dr. Şivan, Osman Aydın'a: *"Sen O'nu iyi tanırsın, git Sait Elçi ile görüş, bir nabız yokla!"* der. S. Elçi ile nasıl ve nelerin konuşulacağı da belirlenir.

O. Aydın, bunun için İstanbul'a giderek Mart 1971'de S. Elçi ile görüşür. Görüşmede O. Aydın, S. Elçi'ye: *"Kürdlerin birlikte çalışmasının bir gereklilik"* olduğunu bu konuda ne düşündüğünü sorar. S. Elçi, partili arkadaşlarını şikayet ederek, bazılarının kendisini *"sabote"* ettiklerini, *"çalışma azmini"* kırdıklarını söyledikten sonra *"söz konusu konuda"* kendisiyle *"aynı düşüncede"* olduğunu belirtir. Görüşme sonunda O. Aydın: *"Abi görüşelim!"* der ve ikili Mayıs'ta bir daha görüşmek üzere ayrılırlar. Burada bir şeyi belirtmek gerekir; S. Elçi, O. Aydın'ın T'deKDP'li olduğunu bilmemektedir. Görüşme, şekil ve görünüm açısından iki arkadaşın/dostun sohbeti, dertleşmesi şeklindedir.

Bu görüşmeden sonra O. Aydın, Elazîz'e döner ve Dr. Şivan, Güney Kürdistan'dan gelişinde S. Elçi ile yaptığı bu görüşmeyi aktarır. Dr. Şivan, O. Aydın'a bu konuda ki kanaatini sorar. O. Aydın: *"Benim kanaatima göre bizimle çalışır. Ancak kendisiyle beraber bir grubu getirebilir ve bu konuda pozisyon isteyebilir."* yorumunda bulunur.

19 Mayıs 1971'de kurye vasıtasıyla S. Elçi'ye iletilmek üzere, Dr. Şivan'dan O. Aydın'a bir mektup gelir. Elazîz, *"İzzet Paşa Camisi"*nin yanındaki parkta kurye mektubu O. Aydın'a verir ve ayrılır. Parktan ayrılıp caminin önüne geldiğinde iki sivil polis tarafından alınıp karakola götürülür. O. Aydın, kendisinin polis tarafından takip edildiğini veya kuryenin takip edildiğini düşünerek karakolda tuvalet ihtiyacı bahanesiyle tuvelete giderek mektubu yırtıp atar. Ancak daha sonra belli olur ki, İsrail İstanbul Başkonsolosluğu Efraim Elrom'un kaçırılması üzerine dönemin Başbakanı Nihat Erim: *"Memlekette ne kadar komünist varsa, toplayın!"* direktifiyle Emniyet tarafından yapılan bir operasyon kapsamında O. Aydın'da polis tarafından alınmıştır.

Bugün mektupta neler yazılı olduğunu bilmediğimiz gibi, Dr. Şivan, Güney Kürdistan'a gittikten sonra Kuzey Kürdistan ve Türkiye'de S. Elçi ile görüştüğüne dair elimizde bir bilgi yok. Dr. Şivan sık sık görüştüğü kişi Faqî Huseyn'dir. Öyle görünüyor ki Faqî Huseyn iki yapı arasındaki sorun veya sorunları çözmekten çok, sadece Dr. Şivan'ı dinlemekle sınırlıdır. Zamanla Faqî Huseyn, Dr. Şivan'ın etkisi altına girer ve

bu kanal, iki Sait'in arasındaki sorunların çözmekten çok zararlı olmaya başlar. Örneğin Faqî Huseyn, kendisi, S. Elçi, M. Nuri Payco(Roni) ve Remzi Kartal ile T'deKDP Elazîz bölge yöneticileri arasında yapılacak toplantıyı iptal eder.

Sonuç itibariyla Dr. Şivan ile Sait Elçi arasında aşılamayan/haledilmeyen sorunlar vardır. Bunlardan biri TKDP'nin yapısı ve durumudur.

S. Elçi, TKDP'nin *"rahmetli Faik Bucak'ın emaneti"* olduğunu ve bu partinin feshedilmemesi, Dr. Şivan ile beraber bu partiyi yaşatmak ister. Dr. Şivan ise, TKDP'ni MİT'in/devletin kontrol ettiğini, içinde çok sayıda ajan ve provakatörün olduğu, S. Elçi ve bir-iki kişi dışındaki MK üyelerinin MİT ile ilişkide olduklarını, bunlar ile ilişki kurulmaması, ayrıca partinin bütünüyle deşifre edildiği, bu haliyle partinin yarardan çok zararlı olacağını ve feshedilmesi gerektiğini düşünür. Bundan dolayı Dr. Şivan'ın TKDP yönetimi ile ilişkisi Faqî Huseyn Sağnıç ve Sait Elçi ile sınırlıdır. Dr. Şivan'ın karşı çıktığı bir diğer husus, TKDP'nin muhafazakâr yapısıdır; O, S. Elçi'nin yeni kuracakları partinin kurucuları arasında yer almaması düşüncesindedir. Dr. Şivan, siyasi çalışma sürecinde Kuzey Kürdistan'daki TKDP kadrolarının büyük bir çoğunluğunu ve partinin MK üyesi Faqî Huseyn'i kendisine bağlamıştır. S. Elçi ise belki yeni kurulacak partinin fahri başkanı olabilir.

TKDP'nin giderek zayıflaması, partinin kadro ve tabanın Dr. Şivan Hareketi'ne katılması, TKDP yöneticilerinde Dr. Şivan'a karşı bir antipati, bazılarında ise *"kin ve nefret"* oluşur. Dr. Şivan'a karşı oluşan bu tavır, iki Sait arasında gerginliğin artmasına neden olur.

Lütfi Baksi, S. Elçi'nin Ağustos 1970'de kendini ziyaret ederek Dr. Şivan'ı şikayet ettiğini, *"Dr. Şivan ile ilişkisini"* kesmesini, *"O'nu Güney Kürdistan'a"* kendilerinin gönderdiğini, ancak *"O'nun kendilerine ihanet"* ettiğini, kendilerinden *"ayrı yeni bir parti"* kurduğunu ve *"bu çerçevede"* örgütlendiğini, bundan dolayı O'nunla ilişkilerini kestiklerini söyleyerek devamla: *"Biz O'nun kitaplarını ve düşüncelerini Kürdistan'a sokmadık!"* dediğini, söyler.

T'deKDP'nin çalışmaları TKDP'ni bitirme noktasına getirir. T'deKDP'nin kısa sürede kazandığı bu başarı, TKDP'ni oldukça tedirgin eder. İki hareket arasında sorunu derinleştiren ve TKDP'ni bitirme noktasına getiren neden ise sınırdaki *"Liq Komiteleri"*dir. Bu komiteler örgütsel olarak statü gereği TKDP'ne bağlıdır ve bu kişiler bu partinin üyesidirler. Esasında ise bu komiteler, Güney Kürdistan mücadelesine lojistik aktarım yapan, Mele Mıstafa Barzanî'ye bağlı birimlerdir. Dr. Şivan'ın çalışmaları sonucu bu komitelerin büyük çoğunluğu Dr. Şivan yanlısı olurlar. Bu durum TKDP'nin Dr. Şivan'a karşı daha da saldırgan bir tavır almasına neden olur.

TKDP, Dr. Şivangilin bu çalışmalarından duyduğu rahatsızlığı, yeni bir parti kurma çalışmalarını, amacını ve *"Liq Komiteleri"*nin durumunu, şikâyet olarak IKDP ve Mele Mıstafa Barzanî'ye aktarır. IKDP, 1969 yılında bu komitelerin faaliyetlerini durdurur. Komite üyeleri, Dr. Şivan'a durumu anlatıp; bu durumdan rahatsız olduklarını dille getirirler.

İki partinin de (TKDP ve T'deKDP) komitelerin kendilerine bağlanması talebi vardır. Komitelerin TKDP'ne bağlanması söz konusudur. Reşo Zîlan, bu sorun hakkında rapor hazırlamak için komitelerden sorumlu IKDP yetkilisi Neoman ile bir görüşme yapar. Reşo Zilan, hazırladığı; *"Derbend, 8 Temmuz 1970 tarihli Rewşname ("Genel Durum Raporu")'*yi, Dr. Şivan'a verir. Bunun üzerine Dr. Şivan, Neoman ile görüşme gereği duyar.

Dr. Şivan: *"Komitelerin TKDP'ne bağlanması; bunların Türk polisine/MİT'e bağlanması demektir. Zira o parti MİT'in denetimindedir."* der.

Neoman: *"Bu, Mektebi Siyasi'nin kararıdır!"*, kendisinin de *"karara uymak zorunda"* olduğunu, ancak *"bu konuda Mektebi Siyasi ile"* görüşeceğini ve *"talebi onlara"* ileteceğini söyler. Öyle görünüyor ki, Dr. Şivan'ın bu girişimi netice vermiştir.

Sınırdaki bu komiteler hakkında Ziya Avcı şunları yazar:

"... Sınır üzerinde ki örgütlenme diğer parçalardaki hareketlere de bela olmuş bir sorun. Bu sorun farklı parçalarda ki hareket ve partilerin parçalanmasına ve savaşımına neden oldu.

Fiiliyatta TKDP'nin sınır üzerindeki komiteleri etkileyebilecek bir gücü kalmamıştı. Zaten bu komitelerin oluşumunda da fazla bir katkıları yoktu. Bu komiteler Şemdinan'dan Nisêbîn('Nusaybin')e, Mêrdîn'e, Qoser('Kızıltepe')'ye kadar fiili olarak IKDP'ne bağlı idiler. Türkiye Kürdistanı'ndaki örgütlerden çok IKDP yönetici ve direktiflerine göre hareket ediyor ve onların kararlarını dikkate alıyorlardı.

Şüphesiz bu durumun oluşmasında başka birkaç faktör vardı. Birincisi -Sait Elçi hariç- TKDP yöneticileri içinde bulundukları çalışmalarla bunlardan uzaktı. Onları etkileyebilecek durumda değillerdi. Çünkü politikalarını Güney Kürdistan'ın başarılarına göre şekillendirmişlerdi. Yani bağımsız bir politikaları yoktu..." (Avcı, 2011: 259-260)

Ziya Avcı, Kürdistan'ın diğer parçalarındaki hareket ve sınırda komitelerin IKDP'ne bağlı olmasının ekonomik, siyasi ve sosyal nedenleri olduğunun altını çizerek; sınırda yaşayan halk ihtiyaçlarını Kürdistan'ın diğer parçalarından sağladığını, ticaret yaptığını belirtir.

Dr. Şivan, Güney Kürdistan'a gittikten sonra S. Elçi ile bildiğimiz ilk görüşmesi, 11 Mart 1970 Otonomi Antlaşması'ndan sonradır. S. Elçi, hem Mele Mistafa Barzanî'yi bu antlaşma için kutlamak hem de TKDP'nin kuruluşu ve partisi hakkında Mele Mıstafa Barzanî'yi bilgilendirmek, tanışmak için Güney Kürdistan'a gider. S. Elçi, Mele Mistafa Barzanî ile görüşmeden önce Qumri'ye giderek Dr. Şivan ile görüşür. Görüşme alenen yapılmış ve görüşmede iki Sait arasında nahoş, sert bir tartışma yaşanmıştır. Bu görüşmeden sonra S. Elçi, Gilala'ya geçerek Mele Mistafa Barzanî ile görüşür.

Mele Mistafa Barzanî ile S. Elçi arasında yapılan görüşmede S. Elçi, Dr. Şivan'dan ve aralarındaki sorunlardan bahsedip etmediğini bilmiyoruz. Ancak büyük olasılıkla ikili arasında bu konu görüşülmüş ve Mele Mıstafa Barzanî tarafından iki Sait'in birlikte hareket etmeleri gerektiğine dikkat çekilmiş ve vurgulanmıştır. Bundan dolayıdır ki S. Elçi,

Gilala dönüşü Zaxo'da tekrar Dr. Şivan ile görüşme talebinde bulunmuştur. İki Sait arasında yapılan bu görüşmenin içeriği konusunda farklı düşünceler söz konusudur.

Ziya Avcı bu görüşmeler ile ilgili olarak şunları yazar:

İlk kez rahmetli Sait Elçi bildiğim kadarıyla 1970 yılının başlarında Güney'e gider. Dr. Şivan ile Qumrî Köyü'nde birbirleriyle görüşürler. O zaman Dr. Şivan ile hareket eden arkadaşları da oradadır. İkisi Türkiye Kürdistanı'nda yeni bir partinin kurulması çalışmalarının yürütülmesi konusunda orada ki herkesin önünde çok sert tartışmalar yaparlar. Bu tartışma öyle bir düzeye varır ki orada hazır olan ve dinleyenler ikisinin üslubundan aciz olurlar. Onların bu tartışması çok olumsuz bir etki bırakır.

Sonra tekrar Said Elçi gelir. O ile Dr. Şivan birbirlerini görürler ve aynı mesele üzerinde konuşurlar. Ancak bu kez üslupları öncekinden yumuşaktır. Söyleyebiliriz ki artık rahmetli Sait Elçi, Dr. Şivan önderliğindeki partinin kuruluşunu ve çalışmalarının önüne geçebilecek kanaatinde değildir. Bu nedenle Dr. Şivan'a bazı öneriler sunar.

Ben, Reşo Zilan, Soro gibi bir-iki kişinin ağzından Dr. Şivan ve Sait Elçi arasında geçen bu tartışmayı dinledim. Rahmetli Sait Elçi ikinci kez gelip Dr. Şivan'ı gördüğün de bazı öneriler sunmak üzere gelir. Ben yine emin değilim, tüm arkadaşları bu önerilerden haberdar olsunlar. Evet, Sait Elçi'nin Dr. Şivan'a sunduğu öneriler:

'1- Partinin isminin değişmemesi gerekir. Yani isim TKDP kalmalıdır. Çünkü Faik Bucak'ın vasiyetidir. Bu vasiyeti bana yapmıştır.

2- Üç kişinin, partinin politbüroya üye olması gerekir. Bizden: Ben (Sait Elçi), Ömer Çetin ve Yusuf Ekinci partinin politbürosunda yer almalıdır.'

Evet, başka öneri ve şartlarının olması da muhtemeldir. Ancak aklımda kalan bunlardır.

Dr. Şivan, bu önerileri kabul eder ve der ki: 'Bunlar problem değildir.'

Böylece onlar yukarıda belirttiğim hususlar konusunda anlaşıyorlar ve mutlu/barışık bir şekilde ayrılıyorlar.

(...)

"... Dr. Şivan tarafından kabul edilen bu önerilerin Sait Elçi'nin arkadaşları tarafından kabul edildiği kanaatinde değilim. Çünkü rahmetli Sait Elçi partinin kuruluşuna katılmaz. Ayrıca Dr. Şivan ve arkadaşları siyasi bir hareketin kuruluşuna karar verdiklerini, Sait Elçi'nin bazı arkadaşları Derwêşê Se'do ve Şerafettin Elçi gibi, tüm çabalarıyla çalışarak bu hareketin başarısız olması ve deşifre edilmesi için, ayrıca hareketi, Irak Kürdistan önderliğinin gözünden düşürmek için karalarlar. Onlar akılları sıra Dr. Şivan ve arkadaşlarını komünistlikle suçlayıp bütün olumsuz propagandalarla bu çalışmanın yolunu kesmek isterler ki küçük bir hareket olarak kalsınlar ve kendileri dışındaki bir parti kurulmasın..." (Avcı, 2011: 256-257)

S. Elçi'nin Diyarbekir'de babası Niyazi Axa'nın evine yakın bir yerde bir mobilya atölyesinde çalıştığını ve sık sık evlerine geldiğini belirten Ömer Çetin, kendisinin S. Elçi tarafından yeni kurulacak olan partinin MK'ne teklif edilmesinin doğru olmadığı-

nı kendisinin bundan haberi olmadığını belirtir ve bu konuda şunları söyler:

"Benim TKDP ile bir ilgim yoktu. Ben, Dr. Şivan Hareketi içinde idim. Sait Elçi'nin beni yeni kurulacak partinin Merkez Komitesi'ne alınmasını teklif etmesi anlamsızdır. Sait Elçi daha evvel bana birkaç kez: 'Gel bizim partiye gir, bizimle çalış.' teklifini yaptı. Ben de: 'Ben imamlarla çalışmıyorum (yani imam takımıyla).' dedim.

Ben, hiçbir zaman TKDP'yle çalışmadım. Ancak her nedense o dönem benim TDKP'li olduğum söylentisi vardı. Bu üyelik konusu bana da soruldu. Ben bunun doğru olmadığını söyledim/reddettim.

Dr. Şivan ile Sait Elçi'nin anlaştıkları konusunda ise benim bir bilgim yok.

Geçmişten beri ben üniversiteye gittiğimden bu yana Osman (Aydın) *ile yakın ilişkilerim vardı. Beni Parti'ye(T-KDP) alanda Osman'dır."* (Çetin, 24 Eylül 2011)

O. Aydın ise Dr. Şivan ile S. Elçi'nin anlaştıkları konusunda: *"Ben, Dr. Şivan ve Sait Elçi'yle birlikte parti kurma konusunda oturup konuştuklarına inanmıyorum."* der.

O. Aydın, Ö. Çetin'in T'deKDP üyeliği konusunda ise: *"Ömer 1970'de Parti MK üyesidir. Yılmaz Camlıbel ve Mehmet Emin Bozarslan'ın partiden ayrılmasından sonra takviye gerekiyordu. Ben, Ömer'i önerdim. Dr. Şivan dedi ki: 'Tanımıyorum!' Ben de: 'Nasıl ki Parti kuruluşunda Brusk'a ve Welat'a kefil oldunsa, ben de Ömer'e kefil oluyorum.' dedim ve tereddütsüz Ömer alındı, MK'ye kabul edildi. O toplantıyı da Şişli'de yaptık."* (Çetin 24 Eylül 2011; Aydın)

İki Sait arasında böyle bir anlaşmanın yapıldığı pek mümkün görünmüyor. Dr. Şivan'nın TKDP'den birisini yeni kuracağı parti kurucuları alma düşüncesinde olmadığı kanaatındeyim. Ancak Reşo Zilan, Dr. Şivan ve arkadaşları parti kurmak için Kuzey Kürdistan'a geçtiklerinde, S. Elçi ile de görüşüleceğini ve O'nun da yeni kurulacak partinin kuruluşunda yer alacağı konusunda görüş birliği sağlandığını belirtir.

Dr. Şivan/T'deKDP ile Mele Mistafa Barzanî/IKDP İlişkileri

Mele Mistafa Barzanî, Kürd milli duygularına sahip, Güney Kürdistan'da Barzan aşiret lideridir. Yani aşiret ve dinsel değer yargılarına bağlı, bu normları kullanan birisidir. Kürd milli duyguları O'nu Kürd özgürlük mücadelesi önderliğine taşımıştır. Ancak Kürd özgürlük liderliği bu yapısını değiştirmemiştir. Yani O yine bağlı olduğu bu değer ve normlara göre hareket eder.

Mele Mistafa Barzanî'nin *"Serok"*luğu sorgulanmadan tüm parçalar tarafından tartışmasız olarak kabul edilir ve desteklenir. Örneğin Güney Kürdistan'da IKDP yöneticileri İbrahim Ahmed, Celal Talabani ve Hamza Abdullah; Doğu Kürdistan'da İKDP yöneticileri Sadiqê Hencîrî, Suleyman Muini, Ahmed Tevfik vs.; Kuzey Kürdistan'da TKDP (Sait Elçi ve arkadaşları) ile T'deKDP (Dr. Şivan ve arkadaşları) ve SKDP, Mele Mistafa Barzanî'yi *"Serok"* olarak görürler.

Dr. Şivan, Kuzey Kürdistan'da vereceği mücadelenin başarıya ulaşması için Mele Mistafa Barzanî'yi olmazsa olmaz olarak görür. O dönem için Dr. Şivan'ın böyle düşünmesinin haklı nedenleri vardır. Dr. Şivan'ın vereceği mücadelede zorunlu ve temel müttefik olan Mele Mistafa Barzanî'ye sahip çıkmak, koruyup, kollamak, övmek reel politika gereği gerekli görülmüştür.

Dr. Şivan açısından Mele Mistafa Barzanî'nin egemen olduğu bölgede üslenmek, örgütlenmek ve Kuzey Kürdistan'da verilecek bir silahlı mücadelenin alt yapısını oluşturmak için Mele Mistafa Barzanî'ye dokunmamak, O'nu hoş tutmak ve O'nun sözünden çıkmamak gereklidir. Bu da Dr. Şivan için olmazsa olmazdır.

Bunun bilincinde olan Dr. Şivan'ın en büyük hasasiyeti Mele Mistafa Barzanî'dir. Dr. Şivan, Kuzey Kürdistan'da yapılan bölge, il, ilçe ve parti MK toplantılarında bu endişesini dile getirir ve parti teşkilatının kadrolarını bu konuda özellikle uyarır, kendileri için Mele Mistafa Barzanî'nin *"kilit rolde"* olduğunu, O'na karşı her hangi bir tavır ve söylemin yapılmamasını gerektiğini sık sık vurgular.

Saitler Olayı'na kadar Dr. Şivan'ın bu politikayı başarıyla uyguladığını görüyoruz. Güney Kürdistan'da periyodik olarak her ay Mele Mistafa Barzanî'yi görmeye giderek, faaliyetleri hakkında rapor sunan, sohbet eden Dr. Şivan, ayrıca bulunduğu bölgedeki IKDP yönetici ve görevlileriyle de *"dostluk"* derecesinde ilişkiler geliştirir.

Güney Kürdistan Yönetimi'nin Dr. Şivan'ı destekleyen bir diğer somut örnek sınırdaki *"Liq Komite"*ler durumudur. T'deKDP kurulduktan sonra Mele Mistafa Barzanî'nin onayıyla bu komiteler bütünüyle T'deKDP'ne devredilir.

Diğer yandan Dîşêş Kampı'nda yapılan seminerlerde Güney Kürdistan Hareketi eleştirilir:

"Bu seminerlerin bir kaçında Vietnam ve dünyadaki ulusal kurtuluş hareketleri tartışılmış ve Kürdistan kurtuluş savaşıyla mukayese edilmişti. O günki görüşlerimize göre Kürd Hareketi'nin çağdaş bir hareket olmadığı, iç ve dış ittifakların ilerici bir anlayışla sağlanmadığı, bu ve buna benzer nedenlerle bu hareketin başarıya ulaşma sansının çok zayıf olduğu vurgulanıyordu. Ayrıca hareketin önder kadrosu eleştiriliyordu. Önderlerin bir çoğunun aşiret ağaları olduğu ve bu nedenle hareket sağa ve gerici bir nitelik kazandırdığı dile getiriliyordu. Biz alanın boş olduğunu sanıyorduk. Meğer öğle değilmiş, Parastan (KDP'nın istihbarat teşkilatı) aramız Habib adlı bir adamlarını sızdırmış ve ayrıca oradaki Suriyeli peşmergelerden de yararlanmayı bilmişti.

Özelikle de parti lideri ve yakın çalışma arkadaşlarına saldırıyorlardı. Örneğin Esad Xoşewî'nin bir aşiret ağası olduğu, Mistafa Barzanî'nin şeyh bir aileden geldiği, bu kurumların gerici kurumlar olduğu, bütün askeri komutanlar ya bunların akrabaları ya da yakın adamları olduklarını, halka zulüm yaptıkları, savaşı fırsat bilerek vurgun vurup zenginleştiklerini, CİA ve İran Şah'ı ile tehlikeli ilişkiler içinde olduklarını, bu ittifakların Kürd halkına zarar getireceğini, hiç çekinmeden söylüyorlardı. Bizde bunların samimiyetine ve devrimci ahlakına inanarak hareketin liderlerini iyi niyet çer-

çevesi içerisinde eleştiyorduk. Bu şarkvari ayak oyunlarını, ihaneti, ikiyüzlülüğü sezebilecek kadar deneyim sahibi değildik.

Konuşmalarımız ve iyi niyetli eleştirilerimiz, bölgenin askeri ve idari tek yetkilisi olan Esad Xoşewî'ye rapor halinde iletiliyor ve O'nun vasıtasıyla yetkili mercilere ulaşılıyordu.

Hareketin daha iyi yönetilmesi ve çağdaş bir görünüm kazanması için sadece iyi niyete dayanan ve hiç bir iyi niyet beslemeyen eleştiri ve temenilerimiz bizim için sonun başlangıcı oldu." (Ömer Çetin'in yayınlanmamış yazılarından)

İki hareket arasındaki ittifak düşünsel ve siyasi farklılık nedeniyle araçsaldır. Kürd geleneksel yapısı kendilerine yapılan yardım, hizmet ve *"iyilik"*leri önemser ve unutmaz, ayni zamanda *"kötülük"*leri de. Dr. Şivan'ın hizmet faktörü zayıf bir etkendir ve bu ittifak her an bozulma riski ile karşı karşıyadır. Denge Mele Mistafa Barzanî'nin lehinedir ve inisiyatif sahibi olmayan Dr. Şivan'ın zamana ihtiyacı vardır. Yani bu sorunsal ilişki her an bozulabilir. Dr. Şivan'ın mücadeleden vazgeçmek dışında, bu durumu koruması pek mümkün değildir.

Dr. Şivan ile Mele Mistafa Barzanî arasındaki duruma daha sonraki bölümlerde daha detaylı bir şekilde durulacaktır.

Komplo... Tuzak... ve Zaxo Toplantısı

T'deKDP kurulduktan on bir ay sonra, Mayıs 1971'de, Sait Elçi ve Mehemedé Begê illegal, Ahmedé Huso ise legal yoldan Güney Kürdistan'a geçerler.

Mayıs 1971'de akşam üstü bir peşmerge IKDP Zaxo Mahalli Komitesi, Isê Sıwar'dan Dîşêş Kampı'na Dr. Şivan'a kırmızı kalemle[71] yazılmış olan not/mektup getirilir. Orada bulunan melelardan biri notu sesli olarak okur. Notta: *"Sait Elçi, Zaxo'ya gelmiş. Sizin hakkınızda ileri geri konuşuyor. Sizi şikayet etmek için Gilala'ya; Serok Barzanî'ye gideceğini söylüyor. Bu sizin açınızdan iyi olmaz. Gelip kendisini Dîşêş Kampı'na götürün."* yazılıdır.

Ziya Avcı bu konuda şunları yazar:

"İki-üç hafta idi ki ben gitmiştim. Diyebilirim ki Mayıs ayının sonu veya Haziran başları sene 1971 idi.

Dr. Şivan kampta olan herkesi çağırdı ve bize: 'Sevgili arkadaşlar, bir mesele var ki hep birlikte konuşup karar verelim. Bu nedenle tümünüzü toplantıya çağırdım. Zaxo Komitesi (IKDP) bize bir haber göndermiş, deniyor ki; Sait Elçi, Türkiye'deki askeri idareden kaçmış ve buraya gelmiş. Sizin yanınızda kalmak istiyor. Siz ne diyorsunuz?'

Ben, kendim rahmetli Sait Elçi'yi şahsen tanımıyordum...

Mele Abdulkerim: 'Sait Elçi sağlık açısından problemlidir ve sorun olacaktır. Bu

71- Notun kırmızı kalemle yazılmasının belki de bir anlamı vardır.

nedenle buraya gelmeyip onların yanında kalırsa daha iyi olur.' dedi.

Ondan başka hazır olan herkes: 'Gerçekten bu güzel bir şeydir, O'nun buraya gelmesi ve yanımızda kalmasının zere kadar mahsuru yoktur. Bilakis ona yardım etmek bizim vazifemizdir.' Bunun üzerine Dr. Şivan: 'Ben de onun gelmesinde bir mahsur ve zarar görmüyorum. Mademki böyledir, yanlış anlaşılmaması için benim kaldığım odada, bana yakın bir yerde kendisine yer hazırlayın. Ben, Çeko ve Brusk gidip Zaxo dan kendisini buraya getireceğiz.'

Evet, böylece üçü Sait'i getirmek üzere Zaxo'a gitti. Biz de, Dr. Şivan'ın kaldığı yerde bir yatak hazırlayıp onları bekledik. İki gün sonra onlar geri döndü.

Arkadaşlar: 'Sait Elçi neden kampa gelmedi?' diye sordular.

Benim şahit olduğum kadarıyla Dr Şivan: 'Zaxo Komitesi bizim misafirimizdir. Sonra onu Türkiye'ye geçireceğiz.' dedi.

Onun üzerine ne kimse sesini çıkardı ne de bir soru sordu." (Avcı, 2011: 261-262)

Bu konuda Ömer Çetin şunları söyler:

"Bir akşam üzeri Dr. Şivan bizi çağırarak gayri resmi bir toplantı yaptı: ' Zaxo'dan bir mektup gelmiş, mektupta; Sait Elçi'nin Zaxo'ya geldiği ve kampa gelmek istediği yazılı' dedi. Bizim içimizde bir-iki kişi dışında Sait Elçi'nin kampa gelmesinde sakınca görmüyorlardı. Hemen hemen hepimiz Sait Elçi'yi geçmişten tanıyoruz, O'nun da iyi bir Kürt olduğunu biliyoruz. Kabul edilmemesi için bir neden yoktu. Arkadaşlarının çoğu eğer buraya gelmek istiyorsa gelsin, düşüncesinde idiler. Buradaki çalışmalarımızı görürse iki Sait arasındaki sorunlarda sona erer.

Dr. Şivan: 'Eğer başka bir yere gitmek istiyorsa da istediğe yere (Gilala'ya) gitsin biz ilgilenmeyelim.' dedi.

Sait Elçi için yer ayrıldı. Sabahleyin Dr. Şivan, Çeko ve Brusk, Zaxo'ya gittiler. Bu arada üç-dört gün geçtikten sonra Dr. Şivan döndü. Doktor'a gittim, dedim ki: 'Sait Abi (Sait Elçi) *gelecekti, niye gelmedi?' O'da bana: 'Zaxo'ya gittik. Zaxo'da bize; 'Esat Xoşewi, Bamernê'ye benim yanıma gönderin, demiş. O Bamernê'ye gitmiş.' Olay böylece kapandı."* (Çetin, 24 Eylül 2011)

S. Elçi'nin Zaxo'ya gelmesi, Dişêş Kampı'nda Dr. Şivangilin toplantı yapıp S. Elçi'nin kampta kalması için karar alması ve S. Elçi'ye yer ayarlanmasından sonra Dr. Şivan, Çeko ve Brusk, Zaxo'ya S. Elçi'yi almaya giderler. Zaxo'da Zaxo Mahalli Komitesi'yle bir toplantı yapılır. Zaxo'da yapılan bu toplantı hakkında Ziya Avcı şunları yazar:

"Az veya çok o günlerde bu bölgede yaşayanlar her iki sınır tarafının durumunu bilirler ki Isê(Siwar)'den habersiz yaprak bile kapırdamaz. Tüm olup bitenden haberdardır. Ne karar almışsa onun haberi vardır veya olmuştur. Zaten bugün iyi biliyoruz ki Dr. Şivan, Çeko ve Brusk, Zaxo'ya gittiklerinde, IKDP Zaxo Mahalli Komitesi'yle bir toplantı yaparlar. Bu nedenle ne karar alınmışsa bu toplantıda alınmıştır. Ayrıca T-

KDP'nın üç şahsı yani Dr. Şivan, Çeko ve Brusk toplantıda konuşulan ve her ne karar alınmışsa toplantıya katılanlar tarafında bilinmektedir. Eğer toplantıda Sait Elçi ve arkadaşının öldürülmesi konuşulup anlatılmışsa bu Dr. Şivan, Çeko ve Brusk tarafından bilinmektedir.

... Ben eminim ve inanıyorum ki olayın organizasyonu Zaxo'da yapıldı. Ne karar alınmışsa Zaxo Mahalli Komitesi'nden ayrı alınmamıştır. Isê Siwar ve Osman Qazî bu komitedeki karar sahibi üyelerdir. Ben İsveç'te birkaç kez Osman Qazî ile konuşmak istedim. Her defasında erteledi, O bu hususta konuşmak istemiyordu. Ben inanıyorum ki O ardında yazılı bir şey bırakmıştır. Bu kez bu olayın arkasında başka güç, örgüt ve kişilerin bu karardan sonra görülüp görülmeyeceğini, var olup olmayacağına dair bir şey söyleyeyim. Dr. Şivan ve Sait Elçi'nın müşterek çalışmanın yolunu açacakları, partinin adı, politbüroya alınacak yeni isimler, rahmetli Faqî Huseyn'in Qumrî'ye gidişi, benzeri gelişmelere bakıldığında insan kendisini şöyle düşünmekten alıkoyamıyor; bu olayın arkasında başka güç ve kararlar vardır ki, bu olay gelip bu düzeye dayandı. Fakat herkes bilir, böyle bir olayı ortaya çıkarmak, hatta mümkün bile değildir. Evet, bu benim şahsi kanaatimdir. Bu kanaatimin nedenleri vardır. Söylediklerimin arka plânları vardır ki bu kanaatlere varabildim." (Avcı, 2011: 264-265)

Zaxo toplantısı hakkında Ömer Çetin ise şunları söyler:

"Benim kişisel kanaatim, bu olayın plânlaması Zaxo'da yapılmış. Siz eğer bir insanı öldürmek derecesinde kızgınsanız, bu niyetinizi herhangi bir durumda herhangi bir zamanda dile getirirsiniz veya böyle bir tavır takınırsınız ve başkası da o insanı öldüreceğini tahmin edebilir. Dr. Şivan hiçbir zaman Sait Elçi'yi öldüreceğine dair en ufak bir imada bulunmadı. Hiçbir zaman kendisinden böyle bir şey duymadım. Ben kesinlikle buna şahidim. Zaxo'ya giderken şen şakrak bir şekilde gittiler. Eğer Dr. Şivan'nın böyle bir düşüncesi olsaydı, bunu daha sorunsuz bir şekilde hal ederdi. Bir işareti yeterli idi.

Dr. Şivan zeki bir insandı. Ama köylülüğü, köylü insanı pek tanımıyordu. Her ne olduysa, Dr. Şivan'ın kafasına Zaxo'da yerleştirildi. Bu toplantı belki de önceden plânlanan bir toplantı idi.

Dr. Şivan korkunç derecede Isê Siwar'a sempati duyardı. Isê Siwar'ı çok seviyordu. Isê Siwar'ın dediği şeyi kolay kolay kıracağını da sanmıyorum. Her ne plânlandıysa orada plânlandı. Bunun tabii arka plânı var. Hangi güçler araya girmiş, kim kime para vermiş, nasıl olmuş? O ayrı bir olay, ben onu bilmiyorum!" (Çetin, 24 Eylül 2011)

Zaxo dönüşü Çeko siyasi çalışmalarda bulunmak, Brusk ise hem siyasi çalışmalarda hem de Dr. Şivan ve kendi ailelerini getirmek için Kuzey Kürdistan'na geçerler.

S. Elçi, 12 Mart 1971 Darbesi'yle arananlar listesinde yer alır. Parti arkadaşları S. Elçi'den uzun süre haber alamayınca O'nu aramaya başlarlar. Bunların başında ise Derwêşê Sado gelir. Derwêşê Sado, Adana'ya giderek S. Elçi'nin eşi Saime Hanım ile görüşür. Saime Hanım, eşinin *"Suriye"*ye geçtiğini söyler. Bunun üzerine Derwêşê Sado, Şakir Epözdemir'i Adana'ya çağırır ve durumu anlatır. Durumu değerlendirmek,

Güneybatı Kürdistan'a geçip orada S. Elçi'yi aramak/izini sürmek için bir kaç gün sonra Cızîr'de Derwêşê Sado, Şerafettin Elçi ve Ş. Epözdemir bir araya gelirler.

Yapılan görüşmeden sonra, önce Derwêşê Sado, bir gün sonra da Şakir Epözdemir ve Mele Yunus Kaya, Güneybatı Kürdistan'da *"Mısto"*nun köyü, *"Mezra"*ya giderler. Ş. Epözdemir, *"Mezre"* köyüne gittiğinde orada Derwêşê Sado ile beraber Cegerxun, Hemîdê Haci Derweş ve Reşit Hemo varlar. Bunları Qamişlo*("Kamışlı")*'dan çağıran Derwêşê Sado'dur, Orada yapılan görüşmede, S. Elçi'nin Güney Kürdistan'a geçtiği ve orada kaybolduğu söylenir. Bunun üzerine Şerafettin Elçi çağrılır, O da Kuzey Kürdistan'dan gelerek onlara katılır ve Mistoyê Sîmo'nun evinde bir toplantı yaparlar.

Güneybatı Kürdistan'da S. Elçi'nin Mehmedê Begê ile beraber Zaxo'ya gittiğini öğrenen grup Mele Yunus'u oraya gönderirler. Bir kaç gün sonra Zaxo'dan dönen Mele Yunus: *"Sait Elçi, Zaxo'ya gitmiş ve parti(IKDP) binasında üç gün misafir edildikten sonra partiye(IKDP) ait bir pikap/arabaya bindirilip, bilinmeyen bir yere götürülmüş. Söylendiğine göre, araba Dr. Şivan'ın Kampı'na doğru gitmiş ve söz konusu araba üç saat sonra geri gelmiş."* malumatını getirir.

Bu rivayetten sonra Mele Yunus, Ş. Epözdemir ve Derwêşê Sado, Musul'a giderler. Musul'da ne yapılması/nasıl bir yol izleneceği konusunda grup içinde görüş ayrılığı çıkar. Derwêşê Sado, Zaxo'ya gitmeden yani Dr. Şivan'a uğramadan direk Gilala'ya Mele Mistafa Barzanî'ye gidilip konunun O'na anlatılmasını ve O'ndan gereğinin yapılmasını isterken, Ş. Epözdemir ise önce Zaxo'ya ve Dr. Şivan'a gidilmesini, öncellikle orada araştırmanın yapılması görüşündedir.

Derwêşê Sado, Dîşêş Kampı'na gidilmemesi konusundaki ısrarının nedeni olarak Şakir Epözdemir'e: *"Ben Dr. Şivan'a gitmem! Beni dinlersen sen de gitme! Şivan seni de öldürür!"* der. S. Elçi'nin durumunun henüz belli olmadığı -ölüp ölmediği- için Ş. Epözdemir: *"Bende seni akıllı biliyordum!"* deyince Derwêşê Sado: *"Şimdi kimin akıllı olup olmadığını göreceksin!"* diye cevap verir.

Anlaşma sağlanamayınca Ş. Epözdemir ve Mele Yunus, Zaxo'ya gidip Osman Qazi ile görüşürler. Osman Qazî, S. Elçi'nin Zaxo'ya gelmediğini, gelseydi kendisinin haberinin olacağını söyleyerek bu konuda: *"Sere Kürdistanê ez nizanım." ("Kürdistan başı için ben bilmiyorum.")* diye yemin eder.

Ş. Epözdemir, *"Dr. Şivan'ın Kampı'na"* gidip *"Doktor ile görüşmek"* istediğini söyleyince, Osman Qazi: *"Dr. Şivan'ın Gilala'da"* olduğunu ve *"bir hafta sonra kampa"* döneceğini söyler. Bunun üzerine Ş. Epözdemir: *"Gilala'ya gitmek"* istediğini belirtir. Ancak Osman Qazi, buna izin veremeyeceğini söyleyince, Ş. Epözdemir tanıdığı Mele Muhamede Palo'ya gider ve durumu O'na anlatır. Mele Muhamed: *"Nasıl görmemiş, inkâr ettiğine göre bu olayda bir şey vardır!"* der. Bunun üzerine Ş. Epözdemir bir mektup yazıp Mele Muhammed'in oğluna vererek Derwêşê Sado'ya gönderir. Sonra kendisi Dîşêş Kampı'na giderek durumu Mele Abdulkerim Ceyhan'a sorar. Mele A. Ceyhan haberi olmadığını söyler. İki gün sonra Dr. Şivan, kampa gelir. Ş. Epözdemir, kampta kalmaya devam eder.

Derwêşê Sado ise Mele Mistafa Barzanî ile görüşmek için Gilala, Navpırdan'a gider. Mele Mistafa Barzanî ile görüşmeden önce, Dr. Mahmud Osman ile görüşen Derwêşê Sado durumu O'na anlatır. Derwêşê Sado'nun anlatımına göre, Dr. M. Osman, Zaxo Kaymakamı Osman Qazî'ye telgraf çeker. Osman Qazî'nin verdiği cevapta: *"Sait Elçi, 21-22 Mayıs'ta Zaxo'da kaldı. 23 Mayıs'ta Dr. Şivan ve Çeko gelip Sait Elçi ve Mehmede Begê'yi kampa götürdüler.* der. Bu sefer durum bir telgraf ile Eshed Xoşêwî'ye sorulur. E. Xoşêwî ise durumu bir mektup ile Dr. Şivan'a sorar. Dr. Şivan ise, E. Xoşevî'ye bir mektup ile cevap verir.

Dr. Şivan'nın gönderdiği cevabî mektubu şöyledir:

"Sayın Eshed Xoşewi'ye,

Mektubunuz bize ulaştı. Bu mektuba göre, PDK'nin MS tarafından bir kişi ile ilgili olarak bize soru yöneltilmiştir. O kişinin adı Seid Elçi'dir.

Evet, yaklaşık olarak 20-25 gün evvel, o kişi, Çeko ve Bruskla Zaxo'da görüşmüştü. Bu görüşme O kişinin talebi üzerine gerçekleşmişti. Bundan dört-beş gün önce Osman Qazi ve Mela Taha tarafından da bu soru bana yönetildi. Ben, Seid Elçi adındaki kişiyle hiç bir ilişkimizin olmadığını Osman Qazi, Mela Taha'ya açıkladım. Bu kişinin talebi üzerine bir müddet önce Zaxo'da Çeko ve Brûsk onunla konuşmuşlar. Konuşmalar esas olarak bazı özel meseleler ve Türkiye ile ilgili olarak yapılmıştır. Çeko ve Brûsk'da kendisine Türkiye ile herhangi bir ilgimizin olmadığını söylemişler. ' Biz Devrimin emrinde hizmet veriyoruz. Devrimin emirleri ne ise biz de o doğrultuda davranırız. Eğer siyasi konularda çalışma yapmak istiyorsa bu bizim işimiz değildir. Devrim ve onun yöneticileri vardır, buyrun ilişkilerimizi Devrim'in yöneticileri ile kurun. Biz, Seîd'in istediği hizmet ve aracılığı gerçekleştiremeyiz...'

Çeko ve Brusk'un bu cevaplardan sonra Seid Elçi kalkıp şöyle demiş:

'O zaman ben Türkiye'ye geri döneceğim.' O'nun talebi üzerine bu iki arkadaşımız kendisine refaket etmişler ve geçiş yolunu kendisine gösterdikten sonra, ondan ayrılmışlardır.

Birbirlerinden ayrıldıktan sonra aramızda herhangi bir bağlantı ve ilişki olmamıştır. O'nunla ilgili herhangi bir bilgimiz yoktur. Fakat Türk Radyosu'na göre, onun hakkında yakalama emri çıkartılmıştı. Bu konuda, bundan başka bir bilgi ve malumatımız yoktur.

Görüşmeler ve geçiş esnasında, Seid Elçi'nin yanında bir başka kişi daha varmış ve Seid ile bu adam beraberlermiş ve beraber gitmişler.

Kardeşlik selam ve saygılarımla.

28. 06. 1971[72]

Şivan"

72- Söz konusu bu mektup daktilo ile Kurmancça yazılmıştır. Mektuba tarih atılmamış ancak mektubun alt kısmına *"Şivan"* adının üst kısmında el yazısıyla 28. 06. 1971 tarihi atılmıştır. Bu mektubun orjinali belgeler kısmında yer almaktadır.

E. Xoşewî mektuptakileri, Gilala'ya bildirir. Bunun üzerine durumu *"Mele Mistafa Barzanî'ye iletmek için İdris Barzanî'ye"* gittiğini söyleyen Derwêşê Sado, ertesi gün İdris tarafından Mele Mistafa Barzanî'yle görüştürüldüğünü belirtir.

Derwêşê Sado, Mele Mistafa Barzanî'ye: *"Sait Elçi, Güney Kürdistan'da kaybolmuştur. Muhtemelen Dr. Şivan'ın bu kayboluştan parmağı vardır."* der. Mele Mistafa Barzanî, durumun araştırılması için E. Xoşewî'ye verilmek üzere Derwêşê Sado'ya bir mektup verir. Derwêşê Sado ertesi gün Musul'a Ali Singali'nin yanına oradan da Bamernê'de E. Xoşewî'ye giderek, mektubu E. Xoşewî'ye verir. Mektubu okuyan E. Xoşewî: *"Sibê çi hewce be em ê bikin." ("Yarın gereğini yaparız.")* der.

Sabah bölgedeki IKDP yöneticilerini Bamernê'ye çağıran E. Xoşewî, onlarla durumu konuşur. Derwêşê Sado, Tilki Selim(Selîmî Usê)[73] ve Mahmud Yolbir (Mehmûde Hasenê)'in de ifadelerinin alınmasını ister.

Tilki Selim'e Said Elçi ve arkadaşının âkıbetleri hakkında bildiklerinin anlatması istenir. Tilki Selim, *"söz konusu bu kişileri"* tanımadığını, *"ancak bir süre önce Qumrî Peşmerge Karakolu'nda iki kişinin infaz"* edilme olayının *"Eshed Xoşewî'nin ve Zaxo parti yöneticilerinin bilgisi dahilinde yerine"* getirildiğini, *"bundan dolayı da olayın kendisine sorulmasına bir anlam"* vermediğini söyler. Tilki Selim'in bu ifadesi üzerine Derwêşê Sado, Tilki Selim'i bir kenara çekip konuşması, baskı yapması üzerine Tilki Selim, Dr. Şivan ve Çeko'nun ismini verir ve O'nun verdiği emirler ile Sait Elçi ve Mehmedê Begê'nin gömülen cesetlerine ulaşılır.

Brusk, ailesini kampa getireli on gün olmuştur. Tarih 18 Temmuz 1971'dir. Dr. Şivan, hazırlanmış kamptan çıkarken, Esma'ya uğrar: *"Wayê, ez zon xêlê kemîne to esta. Tornê Eshed Xoşewî Dârâ neweşo, ez nika son qayîtê êy ken en, kemîna to kemê tamam. Zucî xunde zof keşîde qeseymeke." ("Bacım, ben biliyorum, senin epeyi eksiğin var. Eshed Xoşewî'nin torunu Dârâ hastadır, ben simdi O'na bakıp gelirim, o zaman eksikliklerini tamamlarız. Birde çok fazla kimseyle konuşma."* diyerek elinde çantasıyla katıra binerek Dîşêş Kampı'nan ayrılır.

Dr. Şivan'ın Esma'ya yaptığı son tembih güvenlik nedeniyledir. Zira bir gün peşmerge kıyafetli biri gelip Esma'ya, Dersim'den ailesinin dostu olduğunu söyleyerek, kardeşi Şükrü'den bahseder. Esma, bunu Brusk'a anlatır. Anlaşılan Brusk'ta bunu Doktora iletmiştir. Aslında bu kişi Dijwar'dır. Zira Dijwar, Batman Mitingi'nde Brusk ile tanışmış, daha sonra, 1968'de İstanbul'a gittiğinde Brusk'un kayınpederinin evinde bir-iki gün kalır ve Esma'nın ailesini; abisi Şükrü'yü tanır.

Bu, Dr. Şivan'ın Dîşêş Kampı'nı son görüşüdür. Doktor bir yıllık süre içinde bir çok anısının olduğu bu Dîşêş Kampı'na bir daha dönemeyecektir. Zira bu hastaya çağırımı bir manipülasyondur. Dr. Şivan, *"Eshed Xoşewî'nin tornu Dârâ hastadır!"* baha-

73- Qumrî peşmerge karakolunda görevli, Derwêşê Sado'nun akrabası olan Kuzey Kürdistanlı Tilki Selim(Selîmî Usê), Mahmut Yolbir(Mehmûde Hasenê) ve Hesenê Seyro, Kuzey Kürdistan'da firaridirler. Derwêşê Sado, akrabaları olan bu kişileri Güney Kürdistan'a götürüp peşmerge olmasını sağlar ve bunlar Qumrî'de peşmerge karakolunda görevlidirler.

nesiyle Bamernê'ye çağrılarak alıkonulur.

17 Temmuz'da Çeko ve Alîşer, kampa malzeme almak için Zaxo'da IKDP binasına silahlarını bıraktıktan sonra Musul'a geçerler. Musul'da 1. Bölge sorumlusu olan Ali Sîngalî'nin yardımcısı Fazıl Mîtkê/Mîranî'yle görüşüp ihtiyaçlarını temin ettikten sonra Çeko, Alîşer'e: *"Beni, Eshed Xoşewî çağırmış. Ben Bamernê'ye gidiyorum. Sen de malzemeler ile Zaxo'ya ve oradan kampa git."* der.

E. Xoşewî ile görüşme bahanesiyle Bamernê'ye[74] götürülen Çeko orada tutuklanarak Dr. Şivan'ın yanına konur. Böylece Dr. Şivan ve Çeko, 18 Temmuz 1971 tarihinde, Sait Elçi ile Mehemedê Begê'nin daha sonra bunlara ilaveten Abdüllatif Savaş'ın öldürülmesinden sorumlu tutularak, bu suçlamayla tutuklanırlar. Dr. Şivan ve Çeko, Bamernê'de E. Xoşewî'nin Maqarı'nda/Kampı'nda; damın üzerinde iki merdivenle çıkılan bir odada tutulmaktadırlar.

Ziya Avcı konu hakkında şunları yazar:

"Ben o gün Musul da KDPI'ın bölge misafirhanesinde kaldım. Diğer gün Zaxo'ya döndüm, eşyalarımı alarak Osman Qazî'nin evine gittim. Osman Qazî bana dedi ki: 'Senin Mahalli Komite'ye gitmen gerekiyor. Isê Sıwar seninle konuşmak istiyor.' Ben de komiteye gittim. Isê Sıwar'ı sordum, bana: "Şu anda burada yok ama birazdan gelecek.' dendi. Ben de Mahalli Komite'de otururak Isê'yi bekledim. Akşam geç saatlere doğru Isê geldi, ancak yüzüme bakmaksızın içeriye geçti. O eski sıcaklık yüz ifadesinde yoktu, kendi kendime bu sanki Isê değil, beni hiç görmemiş ve tanımıyor gibi davrandı. Bunun üzerine çok bozulmuştum. Sonra dönüp bana: 'Sen Mele Hamdi ile Bamernê'ye gideceksin' dedi ve sırtını dönüp gitti. Biraz sonra Mele Hamdi bir pikap ile geldi ve inmeden pikabın içinden bana seslenerek: 'Atla!' diyerek pikabın üstünü işaret etti. Bu davranışlara bir anlam veremiyor, kurumuş kalmıştım... Zaxo'dan çıkıp, Gelîyê Spî'ye doğru yolla koyulduk..."

Evet, ben pikabın üstünde Mele Hamdi de şoför mahallinde, vadiyi geçtik. Sonra gördüm ki pikabı durdurdu ve bana: 'İçeri gel!' dedi. Pikaptan indim, onunla şoförün arasına oturdum. Yolda bana sordu: 'Sen Tetwanlısın değil mi?' Ben şaşa kaldım. Biz biliyorduk ki ve söyleniyordu ki O bu bölgenin (Zaxo İlçesi) istihbarat sorumlusu idi... Sonra devam etti ve dedi ki: 'Sen Pînkas köyünden Cemal Efendi'nin oğlusun.' Ben sesimi çıkarmadım. Ancak cevabımı beklediğini görünce: 'Evet!' dedim. Sonra yine sormaya başladı: 'Sen Sait Elçi'yi tanıyor musun?' Ben: 'İsmini duymuşum ama şahsen tanımam.' dedim. Tekrar konuşmasına ve sorularına devam etti ve dedi ki: 'O'nunla Dr. Şivan arasında problem ve düşmanlık var mıydı?' Ben: 'Bilmiyorum, böyle bir şey duymadım.' Bu sohbet ve sorularla Duhok'a vardık...

Gecenin geç saatlerinde Bamernê'nin altında Mam Eshed Xoşewî'nin Maqarı'na/Kampı'na vardık..." (Avcı, 2011: 72 vd.)

74- Bamernê; Otonomi Antlaşması'ndan sonra Eshed Xoşewî'nin Qumrî Qalê'den taşındığı, Maqarı'nın/Kampı'nın bulunduğu Berwarî mıntıkasında bulunan bir ilçedir.

Ziya Avcı, Abdüllatif Savaş hakkında ise şunları yazar:

"1971 Haziran ayının ilk haftası idi. Bir gün Dr. Şivan beni çağırıp: 'Hazırlan sen ve Soro, Qumrî'ye gideceksiniz. Mele Yahya bize haber göndermiş, diyor ki: 'Türkiye Kürdistanı'ndan bir adam gelmiş, yanımda, ben kendisinden biraz şüpheleniyorum, kendisine: 'Ben meleyim!' diyor. Bir ihtimal sizin o taraflı olması gerek, belki tanıyabilirsin.' dedi.

Evet, bunun üzerine ben, Soro, Qumrî'ye Mele Yahya'nın yanına gittik. Mele Yahya IKDP'nin Qumrî'deki sorumlusu idi. Güney Kürdistan Mücadelesi'nde Qumrî Köyü 1960 senesinden sonra önemli bir yere sahipti. Senelerce illegal mücadelenin merkezî olmuştur. Ancak 11 Mart 1970'deki anlaşmadan sonra buradaki devrimci çalışmanın merkezî Bamernê'ye taşınmıştır.

Böylece ben ve Soro, Qumrî'ye gittik, bahsedilen adamı gördük. Ancak ben, O'nu tanımadım. Kendisinden kim olduğunu sorduğumuzda: 'Ben Bingöl tarafındayım, ismim Mele Abdullatif'dir.' Fakat soyadını sormayı düşünmedik. Eğer biz soyadını sorsaydık veya o söyleseydi, bir ihtimal Soro soyadından O'nun Dr. Faik Savaş'ın yakını olduğunu tespit ederdi. Kendisini gördüğümüz de hemen kanaat getirdik ki, bunun kötülük için gelmediğini ve bize zarar ve ziyan vermeyeceği kanaatinine vardık.

Biz kendisine birkaç soru daha sorduk: 'Hayırdır! Niçin buralara geldin, tanıdıkların var mı burada?' Farklı farklı cevaplar veriyordu. İnancıma göre: O, bu gibi bir muameleye tabi tutulmasından ve buna benzer sorularımızdan, şoke olmuştu. Böyle bir şeyle karşılaşacağını ümit etmiyordu. Güney Kürdistan'a karşı beslediğimiz hislerin onunda kafasında geçebileceğini düşündük. Bu nedenle arada bir diyordu ki: 'Ben gelmişim gidip Serok Mele Mıstafa'yı göreceğim.' Bazen diyordu ki: 'Ben meleyim, Kürdistan'ı gezmeye gelmişim.' Bu cevaplar karşısında bizde hasıl olan kanaat, O nunla sohbeti uzatmaya gerek olmadığı idi. Onunla ilgilenmenin yersizliğini Mele Yahya'ya belirttik ve dedik ki: 'Bundan zarar çıkmaz. Herhangi bir kötülük yapmak için gelmediği kanaatindeyiz. Büyük bir ihtimalle meraklı bir insandır, gelip gezmek istemiştir. Doğru olanı bunu Türkiye Kürdistanı'na selametle göndermenizdir.'

Sonra ben ve Soro, Dîşêşê döndük, Mele Yahya ile paylaştığımız kanaatlerimizi Dr. Şivan'a da söyledik. Sonra Doktora dedim ki: 'Ben onu tanımadım.' çünkü bizim o taraflı değildi. Bu mesele böylece kapandı.

Şayet doğru dürüst tarafsız bir komite oluşturulsaydı, başta Qumrî'deki Mele Yahya ve diğerlerinin ifadeleri alınsaydı, inanıyorum ki bu olay karanlıkta kalmayacaktı. Yüzde yüz bu fakir (belangaz) adamın katili ve sorumluları ortaya çıkacaktı. O zaman ne Brusk ne Çeko ne de Dr. Şivan bu olaydan sorumlu tutulmaz ve esas katil ve müsebbipleri ortaya çıkacaktı.

Neden, Brusk'un ismini başa yazdım? Çünkü meseleye baktığımız da diyebiliriz ki: Dr. Şivan, Sait'e karşılık; Çeko, Mehmedê Begê'ye karşılık; Brusk ise Mele Abdullatif Savaş'a karşılık öldürüldüler. Ancak eminim ki doğru araştırmanın neticesi böyle

olmayacaktı." (Avcı, 2011: 262-263)

Dr. Şivan, kamptan çıktıktan bir-iki saat sonra Dîşêş Kampı'na ikinci bir posta gelir. Bu posta ile Sakir Epözdemir ve Mele Yunus'un gerçek isimleri yazılarak Bamernê'ye gelmesi istenmektedir. Bunları çağırtan Derwêşê Sado'dur.

Dr. Şivan ve Çeko'nun tutuklanmasından sonra Dîşêş Kampı'na Eshed Xoşewî tarafından bir kaç peşmerge gönderilir. Peşmergeler E. Xoşewî'nin emri gereği Dîşêş Kampı'nın boşaltılacağını, kampta bulunan herkesin Bamernê'ye götürüleceğini söylerler. Kampta misafirler, eğitim için gelenler ve Derwêşê Sado tarafından çağrılan Ş. Epözdemir ile Mele Yunus'ta vardır.

Dışêş'teki kamp tamamen boşaltılır ve bu kampta bulunan kadrolar, misafirler, eğitim için gelenler, Brusk'un eşi ve oğlu hepsi Bamernê'ye götürülür.

Kamptakiler kendi şahsi eşyalarını toparlarken, Esma, Dr. Şivan'nın odasına girerek sağa sola, masanın çekmecelerine bakar. Masanın çekmecesinde Doktorun çocuklarına ait birkaç fotoğrafı vardır. Sandalyenin üstünde Doktorun bir gömleği gözüne çarpar. Gömleğin yakası kaba bir şekilde dikilmiştir. Gömleği ve birkaç fotoğrafı alan Esma evine gelip kendi ve Brusk'un eşyalarını toparlamaya başlar. Brusk'un tras takımı, elbiselerini toparlarken, kol düğmelerini görür, düğmeleri eline aldığında bir kol düğmesinin taşının düştüğünü fark eder.

Birkaç saat içinde kamptakiler toparlanmıştır. Ancak bir sorun vardır. Dîşeş Kampı'ndan Bamernê'ye yaya olarak dört-beş saattir. Zendo, ayağından aksadığı, Dîjwar'ın ayağından rahatsız olduğu ve Esma ile oğlu Kawa yaya olarak bu kadar yolu yürüyemeyecekleri için binek hayvanı bulunması gerekmektedir.

Brusk, Uzunköprü'de asker iken Meriç Irmağı üzerinde yaptıkları bir askeri tatbikat sırasında dizine bir demir parçasının düşmesi üzerine diz kapağında menüsküs meydana gelmiştir. Bu kazadan sonra Brusk'un dizinde ödem/sıvı birikmesi oluşmaktadır ve zaman zaman oluşan bu sıvının alınması gerekir. Bu sırada da Brusk'un dizi şişmiş durumdadır ve yürümede zorluk çekmektedir. Ayrıca Brusk, eşi ve oğlu ile beraber olmak durumundadır.

Bundan dolayı bu kişiler binek hayvanı ayarlamak için bekletilirler. Diğerleri ise Dîşêş Kampı'ndan Bamernê'ye doğru yola çıkarlar. Daha sonra iki katırın ayarlanmasıyla onlarda kamptan ayrılırlar.

Dîşêş Kampı'nda kalan Botanlı Ayşê, kamptakileri Bamernê'ye götürülürken peşmergeleri hedef alarak: *"Hûn mêrkuj in! Dijminê min in! We mêrê min kuşt! Hûn ê Doktor û van jî bikujin!" ("Siz katilsiniz! Siz benim düşmanımsınız! Siz benim kocamı öldürdünüz! Siz Doktoru ve bunları da öldürürsünüz!")* diye bağırmaktadır.

Götürülenler önce Bamernê'de *"caşh"* olan *"Nakşibendi Şeyh Abdullah Tekkesi"*ne konurlar. Sonra Mele Hamdi gelip; Sait Elçi, Mehmedê Begê ve Abdüllatif Savaş'ın öldürülmesinden dolayı Dr. Şivan ile Çeko'nun tutuklandığını, kampın kapatıldığını kendilerinin bu konu ile ilgili ne biliyorlarsa yazmaları istenir. Ş. Epözdemir

ve Ahmet Aras bir şeyler yazıp verirler.

Ziya Avcı, bu konuda şunları yazar:

"Evet, Mele Hamdi, hepimizi topladı ve bize: 'Acaba siz buraya neden geldiğinizi biliyor musunuz?' Biz: 'Bilmiyoruz!' dedik. Devam etti ve dedik ki: 'Sait Elçi ve arkadaşları, Dr. Şivan tarafından öldürülmüş!' Bu sözü söylediği zaman Soro çok sert ve yüksek bir sesle; 'Böyle bir şey yoktur, Böyle bir şey olmaz. Kim bu yalanları uyduruyor?' Evet bu mesele bize böyle söylendi...

Bizler Bamernê Köyü'nde kaldık... Şakir Epözdemir, diyebilirim ki sabaha kadar oturup yazdı. Şüphesiz ne yazdığını kendisinden başka da kimse bilmiyor." (Avcı, 2011: 72 vd.)

Ömer Çetin ise bu konuda şunları söyler:

"Bir gün kampa Eshed Xoşewî'den bir haber geldi. Eşyalarınızı toplayın, sizi Bamernê'ye götüreceğiz. Bu arada Brusk'da gitmiş ailesini getirmişti. Kamptan Bamernê'ye yaya olarak 8-10 saat çekiyor. Brusk, eşi ve oğlu ile Mele Abdülkerim kampta kaldılar. Biz diğerleri yolla çıktık ve akşam saatlerinde Bamernê'ye vardık. Daha sonra bizim arkamızdan kampta kalanlar da iki katır bularak yolla çıkmışlar.

Bamernê'de hepimizi bir yere kapattılar: 'Bu akşam burada kalacaksınız!' diyerek üzerimize kapıyı kilitlediler. Sonra Bamernê'ye gelen Mele Hamdi, Nazmi(Soro)'yı çağırır. Baktım pencerenin önünde Mele Hamdi ile Nazmi tartışıyorlar. Nazmi diyor ki: 'Bu adamların öldürülmesiyle ilgili bizim bilgimiz yoktur, bu işi biz yapmamışız!' Mele Hamdi ne söylediğini anlayamadım ve ikisi bir süre tartıştılar. Ben orada duyduğumu söylüyorum. Sonra çivi var mı? Kıvırma olmuşsa bilmiyorum.

Bu arada Nazmi bizi görmeye geldi. Hal hatırımızı sordu: 'Biz de iyiyiz!' dedik. (Çetin, 24 Eylül 2011)

Dîşêş Kampı'nda getirilenlerin konuyla ilgili ifadeleri alınır. Bamernê'de alınan ifadeler konusunda Ömer Çetin şunları anlatır:

"Sonra bizi ifadeye aldılar. Önce Brusk'u çağırdılar. İfadeyi alan Eshed Xoşewî'nin kâtibi Memed Ali Yunus(Towî)'dur. Memed Ali ile Brusk arasında bir tartışmanın olduğunu fark ettik, ancak tartışmanın nedenini anlayamadık. Sonra bu tartışmayı Brusk'a sorduğumda: 'Ben partinin MK üyesiyim, Askeri Komite'de görevliyim, ben senin gibi birisine ifade vermem!' dediğini söyledi. Bunun üzerine Selim Xoşewî'yi (Eshed Xoşewî'nin oğlu) çağırmışlar.

Brusk'tan sonra beni çağırdılar, baktım içeride Brusk ve Mele Abdulkerim'de var. Mele Abdülkerim biraz tedirgin. Ancak bu tedirginliği olayla ilgili bir şey bildiğinden değil, bunların (orada bulunan Eshed Xoşewi ve diğer IKDP'liler) nezdinde insanın ne kadar değersiz olduğu, istedikleri zaman istedikleri kişileri kurşuna dizdiklerini bildiği için tedirginliği bundandı.

Bizi (Parti'yi) Sait Elçi ve arkadaşlarını öldürmekle suçluyorlardı. Ben kendileri-

ne; Sait Elçi sevdiğimiz bir insan, dostumuz, iyi bir Kürd'dür. Böyle bir şey yapmamız mümkün değildir. Bu konuda alınmış bir parti kararı yok. partinin ve Dr. Şivan'ın Sait Elçi'yi öldürmesi için bir nedeni de yok, dedim. Sonra Mele Abdulkerim'i götürdüler. O'da aynı şeyleri söylemiş.

Sonra Dr. Şivan ve Çeko'nun da orada tutuklu olduğunu öğrendik. Nazmi'ye: 'Eshed Xoşewî'yle görüş izni versin! Dr. Şivan'ı görelim! Neyin nesidir? Nedir olay? Kendisi nasıl değerlendiriyor?' dedik. Nazmı gitti, geldi. Eshed, Dr. Şivan ile görüşmemize izin vermiş. Gittik, oturduk. Onlar (Dr. Şivan ve Çeko) açlık grevindeler, iki gündür yemek yememişler. Nazmi Abi: 'Yahu bunlar aşiret reisleridir, kardeşim! Simdi diyecekler ki, bizim yemeğimizi yemiyorlar, daha kötü kızarlar!' dedi. Sonra ben, Dr. Şivan'a: 'Bu ne olaydır?' dedim.

O da: 'Bizim bu olayla bir ilişkimiz yok. Bu bir komploydu. Bizi tasfiye etmek istiyorlardı. Onun içinde böyle bir olay yapıldı... Siz buradan çıkarsanız, eğer bu işin sürdürülmesini sağlarsanız, partinin dağılmasını engelleyebilirseniz çok sevinirim.' dedi.

Ben de: 'Bak Doktor sana söz veriyorum! Eğer biz buradan çıkar, günün birinde buradan kurtulursak biz bu işi sürdüreceğiz!' dedim.

Dr. Şivan'la 10-15 dakika görüşmemize müsaade etmişlerdi. Görüşmeden sonra kalktık ve odadan çıktık. Ertesi gün duyduğumuz kadarıyla (çünkü bizi dışarıya bırakmıyorlardı) Dr. Şivan ve Çeko'yu, Gilala'ye götürmüşler. Nazmi Abi'de refakatcı olarak Onlarla beraber gitmiş.

Dr. Şivan'ın konuşmalarını sonradan değerlendirdiğimde; onlar öldürüleceklerini tahmin etmiyorlardı. Orada Dr. Şivan'ın olayı kabullendiği söyleniliyor. Böyle bir şey yok! Ben Dr. Şivan'dan böyle bir şey duymadım! Eğer Şivan'dan gelen böyle bir ikrarı kesinlikle söylerim! Böyle bir şey yok!" (Çetin, 24 Eylül 2011)

Ziya Avcı, Bamernê'de kendilerine yapılan muamele hakkında ise şunları yazar:

"Şüphesiz bize karşı yapılan bu davranışları uzun uzadıya deşmek istemiyorum. Yalnız şunu belirteyim, o günden sonra Irak Kürdistanı'ndan çıkana kadar bu tavırları sorumlusundan, sıradan peşmergesine kadar, ne onlar buna laik idi, ne de biz bu davranışları hak ediyorduk. Biz de eğer onlardan fazla olmazsa, en azında onlar kadar Kürd ve yurtseverdik. Biz de eğer çok uzun seneler olmasa da önemli fedakârlıklar yapıyorduk. Her şeyden önce durum karşısında saygılı ve hürmetkârdık. Eğer bu olay hasıl olmuşsa onu çözmenin bir yol ve yordamı vardır.

Bu nedenle ben bu soğukluğu görünce, ekmek pişiren Botanlı Ayşê'nin sözleri hatırıma geldi..."

"Biz kalanlar; Seyda Mele Abdulkerim, Ömer Çetin, Mele Yunus, Mele Mahmut Okutucu, Muhterem Biçimli, Necmettin Büyükkaya, Ömer Özsekmenler, Ahmet Aras ve Ben, biz Eshed Xoşewî'nın Maqarı'nın/Kampı'nın yanı başında bir kulübeye yerleştirildik.

...Bu kulübenin altında çok anılarımız oldu. İyi ve kötü günlerimiz bu kulübenin altında geçti. Küçük görüldük, hakaret edici davranışlarla karşılaştık, ne yazık ki her şeyden

önce Güney Kürdleri bize siyasi kişilikler olarak bakmadı. O günden sonra ismimiz bile değişti. Daha önce, burada ve Kürdistan'ın diğer parçalarında âdet idi, herkes partisinin ve liderinin adı ile anılırdı, biz de 'Dr. Şivan'ın Cemaati' diye anılırdık, fakat bunun yerine artık bizim ismimiz 'Cemae'ta Kepirê' (Kulübedeki Cemaat) oldu...

Çok olaylar oldu, çok haksızlıklar yapıldı bize, biz 'Cemae'ta Kepirê'de kendi içimizde homojen değildik. Bu cemaat içindeki şahısların bazıları tesadüfen gelmişlerdi, bazıları başta bizimleydiler ancak sonra boşluğa düşüp kendi başlarına davranıyor ya da parti ile tüm ilişkilerini kesmişlerdi. Ancak dara düştüklerinde, başkasının gözüne girmek üzere hiç görmedikleri halde Dr. Şivan'ın aleyhine konuşuyorlardı. Mesela hiç örgütsel ilişkimiz Ahmet Aras, Ömer Özsökmenler ve Zeki Tekeş ile yok idi...

(...)

Orada kaldığımız müddet boyunca Eshed Xoşewî ve onun oğlu Selim ya da Parti (IKDP) sorumlulardan biri gelip beş dakika yanımızda oturmadılar ya da bir şey sormadılar. Yemek verdiklerinde ya da her hangi bir davranışlarında bize karşı sevgi ve saygının yeri yoktu. Ağrımıza gidiyordu, rencide ediliyorduk. Birkaç sefer onların bu tavırları ve Dr. Şivan ve Çeko hakkında bilgi edinmek için açlık grevine girmeyi tartıştık. Bu seviyesiz tutumları ve umursamazlıkları, soğuk davranışları bizim böyle bir girişime karşı tavırlarını bildiğimizden, dikkate alınamayacağımızı hesaplayarak vazgeçiyorduk..." (Avcı, 2011: 74 vd.)

21 Temmuz'da Dr. Şivan, Çeko, Soro ve Şakir Epözdemir bir *"Landrover"* jeep ile Gilala bölgesinde bulunan Hacı Umran'a götürülürler. İçinde Selim Xoşewî'ninde olduğu diğer bir jeep ise onları takip eder.

Çeko, şoförün yanında, diğerleri ise arkada oturmaktadırlar. Sekiz saatlik bir yolculuktan sonra gece Hacı Umran'a varılır. Dr. Şivan, bu yolun İngilizler döneminde Hamilton tarafından yapıldığını ve bu bölgede yapılan özgürlük mücadelelerini anlatır.

Hacı Umran'da Abdullah Mırxan'a ait bir otele götürülen dört kişi o gece bir odada kalırlar. Ş. Epözdemir sabah kalktığında Dr. Şivan ve Çeko'nun yatakta olmadığını görür. Soro, gece peşmergelerin gelip Dr. Şivan ile Çeko'yu götürdüklerini ve Dr. Şivan'ın giderken kendisine: *"Allahaısmarladık!"* demek için karyolayı salladığını, ancak kendisinin uyanmaması üzerine gıyabında, *"Allahaısmarladık!"* dediğini söyler.

Sonrasında Soro ve Ş. Epözdemir iki kişilik odaya alınırlar ve ikisi, Eylül 1971'e kadar 45-50 gün orada kalırlar. Ş. Epözdemir ayrılırken, Soro, O'na Dr. Şivan'ın gönderdiği bir mektuptan söz eder ve Doktorun: *"Bana hiç bir şey sormuyorlar. Bu şekilde hapiste tutmaları beni oldukça rahatsız ediyor."* dediğini belirtir.

Eğitim için Kuzey Kürdistan'dan gelenler ve Dîjwar, Kuzey Kürdistan'a gönderilirler. Bamernê'de Esma ve oğlu Kawa'ya bir ev ayarlanır. Kurdo, Zendo, Çîya, Dersim/Cîwan, Alîşer, Mele Yunus, Neco, Ömer Özsekmenler ve Ahmet Aras, E. Xoşewî'nın Maqarı'nın/Kampı'nın yanında bir kulübeye yerleştirilirler. Welat ise Dîşêş Kampı'nın dağıtıldığında Kuzey Kürdistan'dadır.

Bir süre sonra, Gilala'dan Soro'dan bir mektup gelir. Soro, mektupta kısaca olayın soruşturulmasının devam ettiği, kendisine de bir şey söylenmediği ve beklediğini yazar.

7 Eylül 1971'de Bamernê'de bulunan Brusk ve ailesinin kaldığı evin kapısı çalınır. Kapıda iki peşmerge vardır. Peşmergeler Brusk'a, kendisinin Gilala'da Politbüro'dan istendiğini, hazırlanmasını söylerler. Aile hazırlanır, Cîwan'da onlarla beraber gider.

Gilala'ya giden Brusk ve ailesi o gece Kawa'nın ağlayıp babasını istemesinden dolayı aile bir arada kalır. Brusk sabah kalkıp politbüroya gitmeye hazırlanırken dışarıda bir koyunun kesildiğini görür ve Esma(Zekiye)'ye takılarak: *"Zekê, seva ma hayê tevera mîye serê birnenê, sonde gost weme." ("Zekiye, bak dışarı da bizim için koyun kesiyorlar, akşam saç kavurması/et yiyeceğiz.")* der.

Esma'da eşine refakat eder. Kawa'ya kapıda bulunan ayakkabısını giydirirken çocuk birden ağlamaya başlar. Meğerki ayakkabının içinde olan bir eşek arısı Kawa'yı ayağından sokmuştur. Brusk ve Esma, Kawa'nın ağlaması devam ederken politbüroya girerler.

Aile orada bir odaya alınarak beklemeleri söylenir. Odada iki yatak, bir masa, sandalye; Cîwan vardır. Brusk, masanın üzerinde bazı kağıtların olduğunu fark eder. Bir taraftan o kağıtları karıştırırken, diğer taraftan neyle ilgili olduğunu merak eden Brusk, bu kağıtlar arasında bir şey dikkatini çeker. Dikkatini çeken yazı Ahmet Aras tarafından yazılmıştır. Söz konusu yazı, Dr. Şivan ve arkadaşlarını *"karalayan, şikayet eden"* ve *"suçlayıcı"* ifadeleri içeren bir yazıdır. Brusk, yazıyı Cîwan'a göstererek: *"Bak! Ahmet Aras bizi şikayet etmiş."* der.

A. Aras yazıda Şivan ve arkadaşlarını kastederek: *"Van, sê kes kuştin, ew ê min jî bikujin. Ev komunîst in û armanca van şerê çekdarî ye li hember Tirkiyê." ("Bunlar üç kişiyi öldürdü, beni de öldürecekler. Bunlar komünist ve amaçları; Türkiye'ye karşı silahlı mücadele vermektir.")* gibi ifadeler yer almaktadır.

Biraz sonra odaya iki peşmerge gelerek Brusk'un kim olduğunu sorarlar. Brusk, götürülüp IKDP Politbürosu tarafından sorgulandıktan sonra, Esma ve Kawa ile eve döner. Sabah tekrar iki peşmerge evin kapısına gelip Brusk'u sorar ve kendisini götüreceklerini söylerler.

İşin ciddi olduğunun farkına varan, yani tutuklanacağını anlayan Brusk, eşi ve oğlu ile vedalaşmak için birkaç dakika ister. Brusk parmağında alyansını çıkarıp eşi Esma'ya vererek: *"Sima, emenetê komala Kurd û ken!" ("Sizi, Kürd ulusuna emanet ediyorum!"* der. Orada bulunan Cîwan: *"Min jî hildin!" ("Beni de alın!")* demesi üzerine O'nu da beraber götürürler.

Esma'nın anlatımına göre, bir süre sonra iyi Türkçe bilen *"sivil kayafetli iki kişi eve"* gelerek kendisine bir zarf verdiğini, kendisi ve oğlunu Türkiye'ye götürebileceklerini söylediğini, zarfı açtığında içinde bir miktar TL olduğunu ve gelenlerin MİT elemanı şüphesiyle teklifi ve parayı reddederek/geri çevirerek: *"Siz bunu kan parası olarak mı veriyorsunuz? Ben sizinle gelmiyorum. Ben sonuna kadar burada kalacağım.*

Ben eşimin yargılanmasını bekliyorum. Eşimin ne ile suçlandığını öğrenmek istiyorum." der.

Esma ve oğlu orada bulunan Dr. Hızni Haco'nun evine götürülürler. Orada iki-üç gün kalan Esma ve Kawa, Cîwan'ın gelip: *"Burada kalmamıza gerek yok, arkadaşlarımızın yanına gidelim."* demesiyle Bamernê'ye dönerler. Ancak Bamernê'ye gittiklerinde Soro'dan başka arkadaşlardan kimse kalmamıştır. Bamernê'de Esma ve oğluna Türkiye'ye dönüşlerine kadar Eshed Xoşewî tarafından Said Hıznavî'nın evi ayarlanır.

Burada vurgulanması gereken bir-iki husus vardır. Birincisi Esma eşi Brusk'a Dr. Şivan ve Çeko'nun neden tutuklandığı konusunda sorduğu sorulara, Brusk: *"Kuzey Kürdistan mücadelesine karşı bir oyun tezgahlandı. Ancak biz bundan kurtulacağız."* dediği, ikinci husus ise Dr. Şivan ve Çeko'nun tutuklu, Brusk'un serbest olduğu dönemde dışardaki arkadaşları Brusk'u uyardıkları; eşi ve çocuğunu alarak Kuzey Kürdistan'a geçmelerini teklif ettiklerini, ancak Brusk: *"Asla, arkadaşlarımı bırakıp gitmem!"* diyerek orada kalmasıdır.

Brusk'un Gilala'ya götürülmesinden sonra, E. Xoşewî geride kalanlara, Türkiye'de aranmayanların memleketlerine gitmelerini, arananların ise istedikleri yere gidebileceklerini söyler.

Türkiye'de aranmayanlar dokuz-on kişidir. Bunlar Bamernê'den Dîşêş Kampı'na gelerek kimliklerini ve özel eşyalarını alıp Isê Sıwar'ın Makarsı'na/Kampı'na giderler.

Kuzey Kürdistan'a geçecek grup Isê Sıwar'ın Maqarı'nda/Kampı'nda beş-altı gün tutulur. Bu durum hem gruptakilerde hem de I. Sıwar'ın yanında bulunan peşmergelerde bir endişe/tedirginlik yaratır. Bu peşmergeler gelip: *"Çime we li vir digirin?" ("Sizi burada niye tutuyorlar?")* diye endişelerini dile getirirler ve I. Sıwar'ın bir uygulamasından bahsederler. I. Sıwar, eğer birisini öldürmeye karar vermişse: *"Vî bibin, 5 filîs bidine wî û bişînin." ("Götürün bunu, 5 fils verin gönderin.")* der. Yani bu şifreli söylem: *"Vî zilamî bibin, bikujin." ("Bu adamı götürün öldürün")* anlamındadır.

Kuzeyli peşmergeler birbirinden ayrılmamalarını ve böyle bir durumda olay çıkarmalarını, bağırmalarını, direnmelerini böylece kendilerinin yardıma geleceklerini söylerler. Ancak böyle bir olay vuku bulmaz ve orada tutulanlar küçük gruplara bölünerek Kuzey Kürdistan'a geçerler.

Isê Sıwar'dan bahsetmişken, geleneksel toplum ve savaş ortamında güç sahibi yetkili kişilerin ne kadar etkili, ne kadar acımasız, bunların nasıl korku saldıkları konusuna başka bir örnek verirsek: Dr. Şivangil'den bir grup Isê Sıwar ile bereber önlü arkalı iki arabayla Bamernê'den Zaxo'ya gider.

Yolda işçiler çalışmaktadır. Bu işçilerden biri I. Sıwar'ı tanımış olacak ki arabanın önüne geçerek: *"Babo Isê... Baba Isê..."* diye bağırır. I. Sıwar arabayı durdurarak, işçiye ne istediğini sorar. İşçi: Bu gün cuma olduğunu, anlaşmaya göre, cuma günü (tatil günü) çalışılmayacağı; bu durumda bir yevmiye, eğer çalışılırsa iki yevmiye verilmesi gerektiğini, ancak cuma günü çalışmadıklarında herhangi bir ücret verilmediğini, çalış-

tıkları durumda ise kendilerine bir yevmiye verildiğini söyler.

I. Sıwar hemen yol yapım ihalesini alan kişiyi çağırır. Fötr şapkalı *"işveren"* koşarak gelirken, heyecan ve endişeden dolayı ayakkabısı ayağından çıkar, Dönüp ayakkabısını eline alan adam o halde gelip I. Sıwar'ın önünde durur. I. Sıwar, işçinin anlattıklarını naklettikten sonra, anlaşmaya göre hareket edilmesi konusunda *"işveren"*i uyarır. I. Sıwar'ın önünde titreyen *"işveren": "Ser serê min, ez xulam!" "Emrin olur, kölen olayım!..."* demekle yetinir.

Burada I. Sıwar'ın adil bir davranış göşterdiği söylenebilir. Ancak diğer yönüyle, altı çizilmesi gereken husus: I. Sıwar'ın bölgedeki etkinliği ve ünü ile çizdiği tablodur.

Derwêşê Sado'nun Heyeti

Dr. Şivan ve Çeko'nun tutuklanmasıyla Derwêşê Sado tekrar Mele Mistafa Barzanî'yle görüşmeye gider. Derwêşê Sado'ya göre, Mele Mistafa Barzanî kendisine *"Dr. Şivan ve arkadaşlarının cezalandırılması konusunda fikrini"* sorduğunu belirtir. Bunun üzerine Mele Mistafa Barzanî'den bir süre isteyerek, Kuzey Kürdistan'a dönen Derwêşê Sado burada yaptığı görüşmeler, çalışmalar ile Dr. Şivan ve arkadaşlarının cezalandırılması konusunda toplanan imzalarla beraber oluşturulan bir heyet ile Güney Kürdistan'a gider.

Derwêşê Sado, Şerafettin Elçi, Ramazan Haşimoğlu, Şebap Bilgiç, Mehmet Ali Dinler'den oluşturulan beş kişilik heyet, önce Bamernê'de Eshed Xoşewi, oradan Gilala, Nevpardan'a geçerek, IKDP Genel Sekreter Yardımcısı olan, ama IKDP'nin Genel Sekterliği'ni yapan Dr. Mahmud Osman ve başka IKDP yöneticileriyle görüşürler. Bu görüşmelerden sonra Hacı Umran'da İdris ve Mesud Barzanî kardeşlerle görüşen heyet, son adres olarak da Mele Mıstafa Barzanî'nin huzuruna çıkarlar.

Heyet isteklerini İdris Barzanî'ye yazılı olarak verir. Şikayet/istek dilekçesi Derwêşê Sado tarafından Arapça olarak yazılır. Dilekçede: *"Sizin sorumluluk bölgenizde alçakça, adice bir cinayet işlendi. Sait Elçi gibi hayatını Kürdlüğe vakfetmiş bir insan hunharca katledildi. Canilerin mutlaka aynı şekilde cezalandırılmasını istiyoruz. Molla Mıstafa bütün Kürdlerin lideridir. Kürdlerin çıkarı ve menfaatini herkesten daha iyi düşünür, Molla Mıstafa'nın vereceği karar ne olursa olsun parti buna razıdır."* (Elçi, 2012: 148) denir.

Derwêşê Sado ve Şerafettin Elçi, Dr. Şivan ve arkadaşlarının öldürülmeleri için, Kuzey Kürdistan'da, Mele Mıstafa Barzanî üzerinde etkinliği olan Kürd aşiret reislerini devreye sokarak, şeriat hükümlerine göre Dr. Şivan ve arkadaşlarının cezalandırılması konusunda mektupların gönderilmesini organize ederler. Bu konuda Ziya Şerefhanoğlu da devrededir.

Derwêşê Sado ve Şerafettin Elçi, Gilala, Navpırdan'a gittiklerinde Şakir Epözdemir'in de orada zorunlu ikametgaha tabi tutulduğunu görürler. Meğerki,

Derwêşê Sado'dan farklı görüşte olan, farklı bir yol izleyen ve gidip Dîşêş Kampı'nda kalan Ş. Epözdemir'in olay hakkında bazı tereddütleri vardır. Bu tereddütlerinden dolayı doğru bir düşünce ve tavırla, olayın bağımsız bir heyet tarafından araştırılmasını ister. Bu görüşünü İdris Barzanî'ye ileten Ş. Epözdemir, İdris Barzanî'nin sert tepkisiyle karşılaşır ve orada zorunlu misafir edilmeye tabiî tutulur. Bunun üzerine Derwêşê Sado ve Şerafettin Elçi, Ş. Epözdemir'in yanına giderek kendisine kızarlar. Derwêşê Sado ile Şerafettin Elçi'nin sert tepkileri üzerine bu düşünce ve tavrından vazgeçen Ş. Epözdemir kendi arkadaşlarının paralelinde hareket etmeye başlar, böylece zorunlu ikametgâhı kaldırılır.

18 Temmuz 1971 günü tutuklanan Dr. Şivan ve Çeko iki gün Bamernê'de Eshed Xoşêwî'nin Maqarı'nda/Kampı'nda tutulduktan sonra 21 Temmuz'da Rayet Hapishanesi'ne götürülürler. 8 Eylül'de ise Brusk tutuklanarak aynı hapishaneye götürülür.

Dr. Şivan ve Arkadaşlarını Kurtarma Çabaları

Ziya Avcı: *"... Eshed Xoşewî beni yanına çağırdı: 'Tahkikatımıza göre, Türkiye'de seni aramıyorlar. Bu nedenle seni Türkiye'ye gönderiyoruz.' dedi. Bana 10 dinar verdi ve ben arkadaşlarımın yanına döndüm..."* (Avcı: 2011: 77)

Z. Avcı devamla: *"Eshed Xoşewî'nin beni Türkiye'ye gönderme kararı üzerine, arkadaşlar toplandık ve bu durumu değerlendirdik. Bu değerlendirme sonunda: Koşullar çok olumsuz da olsa, Kuzey Kürdistan'da partili dostlardan, aşiretlerden bir heyet oluşturup, bu heyetin, Dr. Şivan ve Çeko'nun kurtarılması için, Güney'e gelip Barzanî'yle görüşmeleri kararı aldık."*

"... Silopiya'de Tahir'in evine gittim. Akşam Qado (Kado) ve ismini bilmediğim bir başka arkadaş birlikte geldiler. Dilimin döndüğü kadar olup biteni onlara anlatım. Ancak anlaşıldı ki (olay) tek taraflı olarak yanlış bir şekilde yaygınlaştırılmıştır. Çünkü sınır üzerindeki komitelerimiz bile yanıltılmıştı. Biz den çok Zaxo'daki idareye kulak vermişlerdi. Onların kararları ile hareket ediyor durumda idiler. Bu nedenle benim olayı araştırmak için tutuklu arkadaşlara sahip çıkmak, Bamernê'deki arkadaşların sorunları ile ilgilenmek için bir heyet oluşturmak önerime soğuk baktılar. Diğer gün Allahaısmarladık deyip Şîrnex'ta Osman'ın yanına gittim. Osman yaslı bir insandı. Genç bir oğlu vardı, ismi Hişyar'dı. O kısa bir süre babası ile birlikte Dîşêş'te yanımızda kalmıştı... Osman o gece Şîrnex'ın üst tarafındaki bağına götürdü. Akşam İdris ve birkaç arkadaş daha geldi. Ben uzun uzun Güney'de olup bitenleri ve arkadaşlarımızın ortak kararını onlara anlatım. Sonra Mele Ali Kaplan'ı kendilerinden sordum. Onlar: 'Mele Ali aranıyordu ve Güney Kürdistan'a geçti. Simdi sınıra yakın bir köyde kalıyor.'Sonra bir heyet toplayıp göndermemizi önerdim. Gördüm ki bunların tutumu Silopiyadakinden daha sıcak... Konuyu açtım, onlarda yapabileceklerini birbirlerine ileteceklerdi.

Diğer gün Qilaban'nın Ripinê Köyü'ne, Eliyê Mele Yasin'ın evine gittim. O gece orada kaldım, akşam çok sayıda parti üyesi, taraftarı ve iş yapabilen Tahar, Mehmet

Sadık ve başkaları Ali'nin evine yanıma geldiler. Ben uzun uzadıya bir heyet oluşturup, bu olaya acil müdahale etmelerini belirttim. Onlar söz verdiler ki ellerinden gelen bütün çabalardan kaçınmayacaklarına dair söz verdiler. Bunun üzerine ben büyük bir gönül rahatlığıyla Qilaban'den Diyarbekir'e doğru yolla çıktım.

Dört-beş gün içinde Güney Kürdistan'dan çıktıktan sonra, kararlaştırdığımız şekilde bu komite ve kişilerle görüşüp konuyu anlatım ve Diyarbekir'e vardım..." (Avcı, 2011: 78-79) der.

Diyarbekir'deki işlerini hallettikten sonra Ziya Avcı, Wan'a döner ve Wan sorumlusu Dilşar ile görüşerek aynı öneriyi ona yapar ve askere gider.

Eshed Xoşewi'nin kâtibi Mehmed Ali Yunus (Towi), Kuzey Kürdistan'dan çeşitli bölgeler/çeşitli aşiretlerden heyetin geldiğini ve bunların sayısının on sekiz olduğunu, kendisinin E. Xoşewî'nin talimatıyla gerekirse daha sonra kendilerinin aranması için isim, adres ve telefon numaralarının alındıktan sonra geri gönderildiklerini söyler. Ancak daha sonra bunlar aranmaz. M. A. Yunus, kendisinde olan bu listenin 1975 yenilgisinden sonra IKDP'nin diğer belgeleri ile beraber yakıldığını belirtir.

Dr. Şivan ve Çeko'nun tutuklanması, Kuzey Kürdistan'a dönenler ve parti ağı vasıtasıyla öğrenilir. Beklenmedik bu olay; Dr. Şivan ve Çeko'nun tutuklanması, Kuzey Kürdistan'da bir şaşkınlık yaratır. Kuzey Kürdistan'daki parti komiteleri ilk etapta nasıl bir tavır takınacakları konusunda kararsızdırlar. Örneğin Qilaban Komitesi, Dr. Şivan ve Çeko'nun tutuklamasına misilleme olarak Eshed Xoşewî'nin kaçırılması ve takas edilmesi düşünür. Ancak bunun nasıl bir sonuç doğuracağı endişesiyle bu eylem gerçekleşmez. Dr. Şivan ve Çeko'nun serbest bırakılması beklentisi sürecine girilir. Bu süreçte Dr. Şivan ve arkadaşlarının kurtarılması için bir kaç toplantı ve girişimde bulunulur. Ancak bu girişimler Mele Mistafa Barzanî'ye varmadan E. Xoşewî'den geri döner. Bu konuda E. Xoşewî'nin tavrı çelişkili ve kafa karıştırıcıdır.

Remzi Kartal'ında içinde bulunduğu Wan Komitesi, Çolamêrg'den Elazîz'a kadar olan bölgede aşiret liderleri ve komitelerle görüşmelere devam ederek bir heyetin oluşmasını sağlarlar. Ziya Avcı'ya göre, Güney Kürdistan'a geçen heyet Gilala'da Mele Mistafa Berzani'yle görüşmeden önce, Eshed Xoşewî'ye gidip, Mele Mistafa Barzanî'yle görüşmek istediklerini söylerler. Ancak E. Xoşewî, heyette: *"Qet xema we nebe! Dr. Şivan û Çeko nehatine kuştin. Ez soz didime we. Ne hewce ye ku hûn bi Serok re li ser vê meseleyê bipeyvin." ("Siz merak etmeyiniz! Dr. Şivan ve Çeko'nun öldürülmeleri kesinlikle söz konusu değildir. Bu konuda ben size söz veririm. Serokla da görüşmenize gerek yoktur.")* (Avcı, 2011: 245) der. Bu söz üzerine heyet Mele Mistafa Barzanî'yle görüşmeden Bamernê'den geri döner.

Bu girişimlerden biri de, 1971 sonbaharında Elazîz bölgesinden Osman Aydın ve Hüseyin Saltuk, Wan'a giderek Remzi Kartal ile bir araya gelirler. Ancak üç MK üyesiyle karar alınamayacağından, bu sayı beşe çıkarılır. Çolamêrg bölgesinden Hafız Tugan ve Sêrt bölgesinden Mele Ali Yunus, MK üyeliğine alınır ve O. Aydın, Dr. Şivan

ve Çeko'nun serbest bırakılmasına kadar Dr. Şivan'ın yardımcılığına getirilir. Ne yapılacağı konusunda konuşulur. Olay hakkında yapılacak araştırma sonucunda, eğer olay anlatıldığı gibi ise yeniden bir durum değerlendirmesi yapılacaktır. Eğer bu bir suçlama ise, Dr. Şivan ve Çeko'nun kurtarılması için girişimde bulunulacaktır.

Bunun için Osman Aydın ve Hafız Tugan görevlendirilir. Bu görevlendirme ile O. Aydın ve H. Tugan, Çolamêrg'e giderler. H. Tugan'ın önerisiyle bölgenin etkili aşiret liderlerinden Fahri'nin de alınmasına karar verilir. Böylece söz konusu üç kişi Güney Kürdistan'a geçeceklerdir. Bunun için Eshed Xoşewî'ye haber gönderilir ve haberin cevabı beklenilir. Bu sırada o dönemde Çelê Belediye Başkanı Macit Pirozbeyoğlu, H. Tugan'ın evine gelip konu hakkında bir görüşmede bulunur.

Macit Pirozbeyoğlu: *"Ben Eshed'ın yanından geliyorum, Eshed'ın selamları var size."* ve devamla E. Xoşewî'nin kendisine: *"Dr. Şivan ve arkadaşları tutukludur. Eğer parti bunları kurtarmak istiyorsa; Sait Elçi, Mehmedê Begê ve Abdüllatif Savaş'ın öldürülmesinin MK kararı olduğu ve bunun üzerine Dr. Şivan, Çeko ve Brusk'un kararı infaz ettiklerine dair bir belgenin/yazının kendisine gönderilmesi/verilmesi halinde üçünün öldürülmeyeceğini"* (Aydın, 24 Eylül 2011*)* söyler.

Osman Aydın ve Hafız Tugan: *"Böyle bir karar alınmaz, zira böyle bir karar yok. Bu hem gerçeğe aykırı, hem de siyasetten böyle bir belge verilmez."* diyerek teklifi reddederler. Macit Pirozbeyoğlu ısrar ederek, eğer böyle bir kararın alınmaması halinde *"Dr. Şivan ve arkadaşlarının öldürüleceğini"* belirterek, O. Aydın ve H. Tugan'ı ikna etmeye çalışır. Ancak yine de bu kabul edilmez.

Durumun düşünülenden daha vahim olduğunu gören Hafız Tugan ve Abdullah, Çelê'den Güney Kürdistan'a geçerler. Zorlu bir yolculuktan sonra Bamernê'ye varan H. Tugan ve Abdullah, Eshed Xoşewî'yle görüşmek isteminde bulunurlar. O akşam peşmergelerle kalan H. Tugan ve Abdullah, sabah E. Xoşewî'nin oğlu Selim gelerek babasıyla niçin görüşmek istediklerini sorar. Onlar Selim'e durumu anlattıktan sonra Selim gider. On beş dakika sonra E. Xoşewî'nin katibi Memed Ali Yunus gelir. M. A. Yunus'de aynı soruları sorar ve aynı cevapları aldıktan sonra O'da gider. İki saat sonra bir peşmerge gelip E. Xoşewî'nin kendilerini beklediğini söyler. H. Tugan ve Abdullah, E. Xoşewî'nin yanına girdiklerinde odada Soro'da vardır. Selamlaşma ile birlikte Soro ile kucaklaşır, E. Xoşewî ile tokalaşır, hal-hatırdan sonra konuya girilir.

Eshed Xoşewî: *"Bunun siyasal bir mesele"* olmadığını, *"Dr. Şivangilin yetkileri olmadığı halde adam"* öldürdükleri, *"bir cürüm"* işledikleri, *"bundan dolayı"* tutuklandıkları, *"Dr. Sîvan, Çeko ve Brusk'un Serok Mele Mistafa Barzanî'nin yanında"* olduklarını, kendisinin de *"gelişmeler hakkında bilgi sahibi"* olmadığını, *"ancak Serok, Doktoru, çocukları İdris ve Mesud kadar"* sevdiğini ve *"bu konuda bir endişeye"* kapılmamalarını, *"onları öldürme gibi herhangi bir düşüncelerinin"* olmayacağını söyler.

H. Tugan ve Abdullah yine de Mele Mistafa Barzanî ile görüşmek istemlerinde

ısrar edince, E. Xoşewî, yolların güvenli olmadığını, kendilerinin Irak askerlerinin eline geçmeleri halinde sorun yaşanacağını, kendisinin bu sorumluluğu alamayacağını söyleyerek Mele Mistafa Barzanî'yle görüşmelerine izin vermez.

H. Tugan; partisinin kendisine böyle bir görev verdiğini ve her halükarda gidip Mele Mistafa Barzanî'yle görüşeceğini, gerekirse dağ yolundan gideceğini, yeter ki kendisinin buna izin vermesini belirtir. E. Xoşewî izin veremeyeceğini tekrarladıktan sonra H. Tugan ve Abdullah, E. Xoşewî'nin yanından çıkarlar. Dışarıda Soro, kendisinin Gilala'da olduğunu, ancak hiç kimsenin kendisini dinlemediğini ve bilgi vermediğini, bu konuda oraya gidip Mele Mistafa Barzanî'yle görüşmenin uygun ve gerekli olduğunu belirtir.

Amediye Hakimi Ali'de oradadır. Duruma şahit olan Hakim Ali, H. Tugan'a: *"Yakalanırsanız, Türkiye'den geldiğinizi, yani yabancı olduğunuzu söyleyin. Bu durumda sizi bana getirecekler. Ben de sizi serbest bırakırım."* der. Ancak H. Tugan ve Abdullah, Gilala'ya gidip Mele Mistafa Barzanî'yle görüşemezler.

Reşo Zilan'a göre olaydan sonra kendisine, Dr. Şivan'ın Sait Elçi'yi öldürdüğü, bunun için Doktorun tutuklandığını ve mahkeme edileceğini, bu konuda kendisinin şahitliğine de başvurulacağına dair bir not gelir. Reşo Zilan'ın bu şahitliği kabul etmesine rağmen çağrılmaz.

Rayet Hapishanesi'nde Üç Yoldaş

Esma, Gilala dönüşünde Bamernê'de kalmaya başlar. İhtiyaçlarını Soro karşılamaktadır. Israrlı istemlerine rağmen eşi ile görüştürülmesine izin verilmez. Soro'da artık Dr. Şivan ile görüşememektedir. Ayrıca bu konuda kendilerine bir haber ve bilgide verilmemektedir.

Soro, Mayıs 1972'de Gilala'ya gider. Esma, Soro'dan iyi bir haber bekler. Bir kaç gün sonra Soro, Gilala'dan döner. Esma kapının önünde halı silkelemektedir, aşağıdan Soro'nun geldiğini gören Esma elindeki halıyı bırakarak Soro'ya doğru yürür. Soro'nun durumundan haberlerin iyi olmadığı görülmektedir. İkisi beraber içeri girdikten sonra, Soro hiç konuşmadan elindeki poşeti Esma'ya verir. Esma, poşeti açıp kendine alınmış siyah giysi ve siyah başörtüyü görünce, Dr. Şivan, Çeko ve eşi Brusk'un öldürüldüklerini anlar. Gilala'da Soro'ya, Dr. Şivan ve arkadaşlarının infaz edildikleri söylenmiştir.

Burada dikkat çekilmesi gereken bir husus, Türkiye basınında, 15 Ağustos 1971 tarihli Hürriyet gazetesinde manşetten çıkan bir haber şöyledir:

"Sıkıyönetim ararken Irak'a kaçmışlardı

BARZANÎ BEŞ TÜRK'Ü İDAM ETTİ

Diyarbakır ve Siirt İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı'nca Kürtçülükten sanık olarak aranmakta olan beş kişinin Irak'ta Barzanî kuvvetlerince kurşuna dizildikleri öğrenilmiştir.

Serbest muhasebeci Sait Elçi, Doğu Devrim Ocakları[75] Başkanı Ömer Çetin, Silvan İlçe Başkanı Mahmut Okutucu, aynı kuruluş üyeleri Muhterem Biçimli ile Abdülselam Ceyhan[76] komutanlıkça haklarında verilen gıyabi tutuklama kararından sonra Irak'a kaçmışlar, ancak burada Barzanî kuvvetleri ile anlaşmazlığa düştükleri için kurşuna dizilmişlerdir.

Diyarbakır ve Siirt İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı bu beş kişi hakkında daha önceden gıyabi tutuklama kararı almış ve yayınladığı bildiride de beş kişiyi arananlar listesinde göstermişti.

KIZILTOPRAK'IN[77] EMRİ İLE

Irak'a kaçtıkları anlaşılan beş sanığın kurşuna dizildiği dün öğrenilmiştir. İyi haber alan kaynaklara göre aranan beş kişi Barzanî kuvvetleri ile anlaşmazlığa düşmüşler ve Barzanî yönetim kadrosundan Doktor Sait Kızıltoprak'ın[78] emri ile kurşuna dizilmişlerdir."

Aynı gazetede daha sonra çıkan haberde ise: *"Sıkıyönetim makamlarınca aranan ve Irak'a sığındıktan sonra Barzanî kuvvetleri tarafından kurşuna dizilen 5 kişi ile ilgili haberler, başkent çevrelerinde tepkiyle karşılanmıştır. Dışişleri Bakanlığı olayla ilgili olarak Bağdat Büyükelçi'mizden bilgi istenmiş, Irak resmi makamları nezdinde teşebbüste bulunması talimatı vermiştir."* denir.

Dr. Şivan ve arkadaşlarının öldürülmesi ile ilgili olarak da, Aralık 1971'de devlet radyosunda: *"Barzanî tarafından kurşuna dizildikleri"* şeklinde haber verilir.

Gerek Sait Elçi ve Mehmedê Begê'nin öldürülmesi, gerekse Dr. Şivan ve arkadaşlarının kurşuna dizilmesinden Türkiye haberdardır. Ancak her nedense basında yer alan Sait Elçi ile ilgili haber kafa karıştırıcıdır.

Dr. Şivan ve Çeko 18 Temmuz 1971'de, Brusk ise 8 Eylül 1971'de tutuklanır ve *"üç yoldaş"* 26 Kasım 1971'de kurşuna dizilirler. Tutuklu veya hapis oldukları bu süre içindeki yaşam şartları kötüdür. Zira Dr. Şivan'ı son görenlerden biri olan Dr. Hızni Haco, Dr. Şivan'ın hapislik koşulları konusunda şöyle der:

"Dr. Şivan hasta düştüğünden ona uğramam istendi. Yanılmıyorsam 1971 sonbaharı idi. Öğleye doğru zindana ulaştım. Cezaevi sorumlusu bizzat benimle geldi ve içeri girmeden şunları söyledi: 'Doktora hastalığı dışında lütfen başka bir şey sorma! Bu üstten gelen bir emir!'

İkimiz içeri girdik. Karanlıktan dolayı gözlerim alışıncaya, önümü görünceye kadar bir süre kapıda bekledim.

Köşede bir adam gördüm, beni görünce ayağa kalktı ve bana doğru yürüdü. İyice

75- Devrimci Doğu Kültür Ocakları/DDKO

76- Abdülkerim Ceyhan

77- Dr. Sait Kırmızıtoprak

78- Dr. Sait Kırmızıtoprak

yaklaştığımda onun Dr. Şivan olduğunu anladım.

Selam verip durumunu sordum. Yüzde yüz eminim ki, kendisine de benimle hastalığı dışında hiçbir surette konuşmaması söylenmişti.

Hani o daha önce tanıdığım Dr. Şivan ve şimdiki Dr. Şivan?

Said Elçi'nin öldürülmesini haber aldığımda oldukça üzülmüştüm.

Dr. Şivan'ı bu durumda görmemden dolayı sanki bir hançer kalbime saplanmıştı. O gün ağzımdan tek bir sözcük dahi çıkmış olabileceğini sanmıyorum. O'nu o durumda görmekle şok olmuştum ve eve varıncaya kadar ben de baş dönmesi devam etti." (Hezni, 2007: 174)

Dr. Hızne Haco, Hüseyin Haco'nun amcasının oğludur. Dr. Şivan ve arkadaşları kurşuna dizilmeden önce Dr. H. Haco, Dr. Şivan'ı hapiste görür. Onun anlatımına göre yan yana üç mezar kazılmış durumdadır. Akşama doğru Dr. Şivan, Çeko ve Brusk dışarıya çıkarılır, elleri bağlı halde diz çöktürülür ve arkadan kurşunla öldürülürler. Öncesinde Brusk veya Çeko devamlı konuşmakta ve slogan atmaktadır. İnfazlardan sonra Dr. Hızne Haco oradan ayrılır.

İnsanın yaşamını çeşitli evrelerde kendisiyle çatışma teorisiyle açıklayan Eric Erikson, son evrede yani yaşlılıkta *"Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk"* olarak yorumlar ve bu dönemde kişinin çözmesi gereken çatışmanın, *"yaşadığı hayatın yaşanmaya değer olup olmadığı"*dır. Yani yaşanan hayata yapıp ettiklerinin muhasebesini yapmak, olumlu ve olumsuz yanlarıyla, günahıyla sevabıyla hesaplaşmak, yaşamın bir gün sonlanacağı bilinciyle pişmanlık ve umutsuzluk arasında bir denge oluşturmak.

Dr. Şivan, Çeko ve Brusk söz konusu bu evreyi çok daha erken; genç yaşlarında Rayet Hapishanesi'nde yaşarlar.

Dr. Şivan 36 yaşındadır. Genç yaşta sadece kendi çabasıyla mesleki olarak iyi bir statüye sahip olmuş, sonraki yaşamında ise maddi ve manevi olarak parlak bir geleceği olan birisidir. Bütün bu olanakları ve ailesini bırakarak zorlu bir mücadeleye soyunan Dr. Şivan'ın dört aya yakın kaldığı Rayet Hapishanesi'nde yaptıklarıyla hesaplanması için çok zamanı olmuştur.

Bizim, Dr. Şivan'ın neler düşündüğünü bütünüyle bilmemiz mümkün değildir. Ancak bu dönemde Dr. Şivan tarafından yazıldığı söylenen/belirtilen Mele Mistafa Barzanî'ye hitaben yazdığı uzun bir yazıda Sait Elçi öldürülmesinde hatasını kabul ederek pişmanlığını dile getirerek ailesinin (iki çocuğu ve eşi) getirilip görmesinin sağlanmasını ve istendiği taktirde her şeyi bırakıp gidebileceğini belirtir. Bu daktilo ile yazılmış otuz-kırk sayfalık yazının Dr. Şivan'a ait olup olmadığına dair bir soru işareti koyarak, Dersim'de *"Tornê Bertal Efendî" ("Bertal Efendi'nin Tornu")* olarak tanımlanan Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın: *"Benim dedem Keul tepesinde bir tuzakla vurulurken, son nefesinde acaba ne düşünmüştür?"* merak ve sorusunu yine kendisi söyle cevaplar: *"Geride kalan evlatlarım, benim burada, bir suçum ve günahım olmadan tuzak sonucu öldürülmemin hesabını mutlaka bir gün soracaklar ve ahımı yerde bırakmayacak-*

lardır." Öyle görünüyor ki Bertal Efendî'nin torunu Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın bu düşünüş ile, yani özelde kendi ailesi ile Dersim, genelde ise Kürd katliamları, O'nun Kürd Özgürlük Mücadelesi'ne geçişini hızlandırmıştır.

Dr. Şivan, Rayet Hapishanesi'nde kurşuna dizilirken yani *"Dr. Şivan bir tuzak sonucu öldürüldüğünde acaba ne düşünmüştür?"* sorusunu akla getirir.

Bu sorunun cevabını bilmediğimiz halde, Dr. Şivan kendilerinin tasfiyesi için Türkiye tarafında bir komplo kurulduğunu ve bu komplo içinde Mele Mistafa Barzanî ile bölgedeki IKDP yöneticilerinin de yer aldığı, kendisinin bu yapıya duyduğu aşırı güvenden dolayı bunlar vasıtasıyla tuzağa düşürüldüğü, bu tuzağa düştüğü, bu komployu fark etmediği ve bu komploda yer aldığı kadarıyla pişman ve hatalı olduğunu, bu tasfiye operasyonunda Mele Mistafa Barzanî'nin kendilerini öldürmeyeceğini, en kötü ihtimalle kendilerinin Türkiye'ye teslim edileceği, sonrasında tekrar kaldığı yerden bu deneyimden dersler çıkararak mücadelenin süreceği gibi bazı tahminlerde bulunabiliriz.

Hayatı ti'ye alan, 24 yaşında olan Çeko bekar ve geride bıraktığı geniş bir ailesi vardır. Ancak O'nun en çok düşündüğü yaşlı annesidir. Çeko, *"Kürd ve Kürdistan Özgürlük Mücadelesi"*ne olan inancını ölüme giderken attığı slogan ile dile getirir.

Ölüm noktasında yoldaşlarını yalnız bırakmayan Brusk, eşi ve oğlu yanında iken tutuklanmış, tutuklu kaldığı, 75 gün içinde eşi ve çocuğunun Güney Kürdistan'da, O'nun ve arkadaşlarının serbest bırakılmalarını beklemesi ve süreç içinde Esma'nın talebine rağmen eşi Brusk ile görüşmesine izin verilmemiştir.

İdam mahkumlarının son isteği evrensel bir ilke olarak yerine getirilir. Dr. Şivan, Çeko ve Brusk'un birçok isteği yanında bir de son istekleri olması muhtemeldir. Bu dikkate alınmadığı gibi ailelerine ve Kürd halkına yazdıkları mektupların olup-olmadığını bilmiyoruz.

Esma son olarak mezarları görmek ister, ancak buna da izin verilmez. Esma, oğlu Kawa ile Soro'nun artık Güney Kürdistan'da kalmaları için bir neden de kalmamıştır. Eshed Xoşewî'den izin alarak ayrılmaya hazırlanırlar.

İznin çıkmasından sonra Soro: *"... Bir gün İdris Barzanî beni çağırdı ve bir bohçanın içinde bulunan elbiseleri bana vererek; 'Ev kinc, yên Dr. Şivan û hevalên wî ne. Ez dixwazim van bidime te.' ('Bu elbiseler Dr. Şivan ve arkadaşlarınındır. Bunları sana teslim etmek istiyorum.') diyerek bohçayı önüme bıraktıktan sonra konuşmasına devam etti ve bana; 'Soro, ya qenc tu here Tirkiyê û bi îstîxbarata Tirkiyê re bixebite. Em ê rojekê werin te bibînin.' ('Soro en iyisi sen Türkiye'ye geç ve Türkiye istihbaratı ile çalış,bizde bir gün gelip seni göreceğiz.')*

(...)

'Ben (Soro) İdris'in bu sözlerinden dolayı çok rahatsız oldum. Bohçayı almadan, meseleyi uzatmadan sırtımı dönüp çıktım." (Avcı, 2011: 265 vd.)

Soro, Esma ve Kawa, Güney Kürdistan'dan Güneybatı Kürdistan'a geçerler. Esma

ve oğlu Kawa buradan Kuzeye Kürdistan'a gönderileceklerdir ve bu geçiş ayarlanmaya çalışılır. Ancak kadın ve çocuk olması geçişi zorlaştırmaktadır.

Bu sırada Nuri Dersimi gelip Esma ve Kawa'yı görür ve Kuzey Kürdistan'a geçiş için beklediklerini öğrenince onları alarak evine götürür. Esma ve Kawa, Nuri Dersimi'nin evinde 45 gün kalırlar.

Esma'nın başından geçenlerden rahatsız olan Nuri Dersimi, Esma'ya: *"38'de Dersim'de kadınlar düşmanın eline geçmemek için kendilerini kayalardan aşağı attılar. Keşke sende Brusk'un öldürüldüğü yerde kendini öldürseydin."* der. Esma: *"Ama oğlum var idi!"* diye cevap verir.

Nuri Dersimi, Esma'yı Kuzey Kürdistan'a geçirme faaliyetinde bulunur. Kaçakçılar vasıtasıyla geçirmek için bir ayarlama yapılır. Ancak kaçakçılar sınırdan geçirecekleri kişilerin kadın ve çocuk olduğunu görünce vazgeçerler, Esma ve oğlu sınırın kenarından geri dönerler. Sonrasında başka bir ayarlamayla Esma ve Kawa sınırdan geçirilirler. Sınırdan geçerken kaçakçı Esma'yı: *"Benim ayağımı attığım yerden başka bir yere sakın ayağını atma!"* diye sıkı sıkıya tembih eder. Ancak bu çok kolay değildir, zira çocuğu sırtında sağa sola yalpalamadan adamın dediğini yapmak zordur. Zorlukla sınır geçildikten sonra kaçakçı Esma ve Kawa'yı Hatay'a bırakır.

Xebera Reş/Xevera Şayê *("Kara Haber")* ve Anneler

Aralık 1971'de radyoda: *"Kuzey Irak'ta Dr. Sait Kırmızıtoprak ve iki arkadaşı Mele Mustafa Barzanî tarafından Sait Elçi ve arkadaşlarının öldürülmesinden sorumlu tutularak kurşuna dizilerek öldürüldüler."* haberi verilir. Ancak haber gerek Dr. Şivan gerekse Çeko ve Brusk'un yakınları tarafından dinlenilmemiş ve onlar ne olup bittiği hakkında bihaberdirler.

Fadime'ye abisinin arandığını, *"O çavur senin ağabeyinmiş!"* diyen kadın vermiş idi. Bu defa radyodan, Dr. Sait tarafından *"mahallenin en güzel"* kadını dediği *"Fahriye Abla"* Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın öldürüldüğünü duyar. Fahriye bunu Fadime'ye söylemez, ancak bir süre sonra *"Fahriye Abla"*nın çocukları bu *"kara haberi"* Fadime'ye söylerler.

Haber, *"Dr. Sait Kırmızıtoprak ve iki arkadaşı Kuzey Irak'ta öldürüldü."* şeklindedir. Fadime'nin ilk tepkisi bu habere inanmamaktır. O'nun inandığı *"Sait Almanya'da veya başka bir Avrupa ülkesindedir, bir gün gelecektir."* şeklindedir ve bu haberi akrabalarıyla paylaşmaz. Uzun süre buna inanan Fadime, 1990'lardan itibaren artık Sait'in ölümünü kabullenir, ancak bu defada: *"Keşke bu kadar okumasaydı! Keşke köyde çoban olarak kalsaydı!"* der.

Diğer taraftan Esma(Zekiye), Güney Kürdistan'da olmasına rağmen Dr. Şivan, Çeko ve Brusk'un öldürüldüğünün altı ay sonra öğrenmiştir. Onların kurtarılması için

bir şey yapılmadığı, bu konuda kendisinin de yetersiz kaldığını düşünen ve bunun ezikliğini yaşayan Zekiye, Hasan'ın ölümünü kabullenmekte oldukça zorlanır.

Zekiye bir süre zaman zaman Hasan'dan mektup aldığını, daktilo veya kırmızı yazıyla yazılan bu mektuplarda; Hasan'ın Avrupa'da çalıştığını, kendisi ile oğlunu yanına alacağını, kendisi ve oğluna iyi bakmasını istediği rüyasını/hülyasını görür.

Zekiye, Hasan ile el ele gezdiği, beraber çay içtikleri, sohbet ettikleri yerlere gider, oralarda gezer, oralarda oturur, sanki biraz sonra Hasan içeri girecekmiş gibi O'nun gelmeyeceğini bilerek bekler. Öyle görünüyor ki Zekiye sağ olduğu müddetçe bunu yapacaktır.

Zekiye'nin o döneme ait anıları halen canlıdır. Örneğin bir gün Hasan ile Zekiye, Kadıköy'de bir kitapçıya girer, Hasan buradan Hasan Hüseyin Korkmazgil'in bir şiir kitabını alır. Dışarı çıktıklarında Hasan, polisin kendisini takip ettiğini fark eder ve Zekiye ile el ele tutuşarak Kadıköy sokaklarında kah koşar, kah saklanırlar. Sonuçta polisi atlama başarısını gösteren ikili bunu bir lokantada yemek yiyerek kutlarlar.

Hikmet'in ailesi de çok sonra Çeko'nun ölümünü öğrenirler. Çeko'nun kardeşi Fuat izinde iken, Haziran 1972'de Diyarbekir'de Çeko'nun Fen Fakültesi'ndeki arkadaşları olan Zülküf ve Salih'i görür. İkisi de Çeko'nun öldürüldüğünü bilmekteler. Salih, Fuat'a: *"Başın sağ olsun!"* deyince Fuat şaşırır. Zülküf, Fuat'ın haberi olmadığını anlayınca Salih'i dürter. Konu kapatılmaya çalışılır ancak Fuat, Çeko'nun öldürüldüğünü anlar. Daha sonra 1974'de aile Muhterem Biçimli'den Dr. Şivan, Çeko ve Brusk'un öldürüldüğünü öğrenirler.

Gerek Dr. Şivan, gerek Brusk, gerekse Çeko'nun aileleri kendilerini kimsenin aramadığını, bilgi vermediğini, sorularına cevap bulamadıklarını belirterek kendi kendilerine bu konuda suçlu bulma arayışına girerler.

"Ağlarsa anan ağlar.." misali anneler ölünceye kadar ağlar ve acılarını içine gömerler.

Zohre, yıllarca Civrak'da evin balkonunda, gözünde dürbün, köyün girişini; Vilê Heneyî gözleyerek Doktor oğlu Sait'in gelmesini bekler. Her gün *"Pepug*[79] *derde mirê buyano." "Pepuk kuşu benim derdim için ötsün/söylesin."* diyerek derdini içine atan Zohre anne için, Ezîzê Xelî(Aziz Güneri) Dr. Şivan için bir suare/ağıt yazar ve bu ağıtın bir bölümü Civrak, Balıx'dan Seyîdê Kalî(Sayit Baksi) tarafından bestelenerek söylenir.

79- Dersim'de çaresiz derdini çok fazla kişiyle paylaşamayan durumlarda kişi, *"Derdê mirê Pepug buyano!" ("Derdime Pepuk ötsün/söylesin!"* denir.

Dersim'de ki Pepug masalı ise kısaca şöyledir: Adamın biri, eşi, bir kız ve bir erkek çocuğu ile mutlu bir yaşam sürdürmektedir. Günün birinde adamın eşi ölür ve adam bir başka kadın ile evlenir. Yeni eşin çocukları olmaz ve üvey çocuklara da kötü davranmaktadır. Üvey anne bir gün çocukları dağa kenger toplamaya gönderir.

Bıçak ellerinde topladıkları kengerleri erkek kardeşin sırtında torbaya atan abla, kardeş, akşam eve dönerlerken, ne kadar kenger topladıklarını merak ederek torbaya bakarlar. Ancak torbada hiç kenger yoktur. Abla, kengerlerin kardeşinin yediğini düşünür ve iki kardeş üvey annenin korkusundan kavga ederler. Erkek kardeş kengerleri yemediğini, isterse bıçak ile karnını yarıp midesine bakmasını söyler. Abla, bicak ile kardeşi-

ZİRCÎYA MAYÊ TOXTOR ŞIVANÎ/ DR. ŞIVAN'IN ANNESİNİN ÇIĞLIĞI

Dêrsîm de undero Civrako.	Dersim'de sahipsiz Civrak.
Awa xo serdina, hewayê xo pako.	Suyu soğuktur, havası temizdir.
Tike şîya, qom to dima helako.	Sen ki gitmişin, topluluk senin için yanıyor.
Gere ez citur, to xo vîra bikerî?	Ben nasıl, seni unutayım?
Ax ve mirovo bako!	Ahlar başıma baba!
Toxtor, tertele ra raver bîyo.	Doktor, terteleden önce doğmuş.
Xanê pîyê xo serò juyo.	Evin tek erkek çoçuğudur.
Qirrimê Dêrsim de zor xeleşîyo.	Dersim Kırımı'nda zor kurtulmuş.
Xelasa Kirmancu rê şîyo.	Kırmançların kurtuluşu için gitmiş.
Heval şîyê, fetelîyê ame,	Arkadaşları gitmiş, dolaşmış, gelmişler.
Vane: *"Ma toxtor, cayê nêdîyo."*	Diyorlar ki: *"Biz Doktoru görmedik."*
Ti, vîlîkê vere vora;	Sen, kar'ın önünde açan çiçeksin;
Waxtê to wu merdene nîyo.	Ölüm zamanın değil.
Wele u here çim u nê mi kuyo.	Toprak gözlerine girsin.
Gere ez citur to xo vîra bikerî?	Ben nasıl, seni unutayım?
Ax ve mirovo pîyo!	Ahlar başıma baba!
Welat zof hîrao, xêlê ca wo.	Vatan çok geniş ve epeyi yerdir.
Lewê to de nê, waye, nê bira wo.	Senin yanında ne kızkardeş, ne de kardeş.
Ti wertê adir de teyna caverda,	Sen ateşin içinde bırakıldın.

---

nin karnını yarıp, midesine baktığına kendisinin verdiği bir kengerden başka bir şeyin olmadığını görür. Abla yaptığı hatanın farkına varır, ancak iş işten geçmiştir ve erkek kardeşi ölür. Kardeşini orada gömen ve başucuna bir fidan diken abla, bir daha torbaya baktığında, torbanın altının delik olduğunu görür. Meğerki üvey annesi kendilerine altı delik torba vermiştir.

Eve dönen abla bu durumu kimseye anlatamaz ve günlerce kendi kendine ağladıktan sonra son çare olarak Tanrı'dan kendisini *"Pepuk Kuşu"* yapmasını ister.

O günden bu güne Pepuk, Dersim dağlarında aşağıdaki nağmeyi söyleyip dolaşır.

"Pepeo"	*"Pepu"*
"Keko"	*"Keko"* (Baba)
"Kamî kerd?"	*"Kim yaptı?"*
"Mi kerd"	*"Ben yaptım"*
"Kam kîşt?"	*"Kim öldürdü?"*
"Mi kîşt"	*"Ben öldürdüm"*
"Kam şut?"	*"Kim yıkadı?"*
"Mi şut"	*"Ben yıkadım"*
"Ax! Ax! Ax!"	*"Vah! Vah! Vah!"*

Heval û nê çê vêsa wu.
Gere ez citur to xo vîra bikerî?
Ax ve mirovo bao!

De lemi lemi lemi!..
Toxtorê mi Şivanê mi,
Ti kotîya, nêna lê mi?
Çira verte de caverdana;
Bêkesa, kokima juwa zemi?
Gere ez citur to xo vîra bikerî?
Ax ve mirovo lazê mi!

Tevera germo û honiko,
Mi sero zimistono, puko.
Mize destu ko wu;
Sarê mi sero kuliko.
Roze de des rey ax wax ken;
Kes nêzoneno ke derdê mi çiko?
Derdê cîxere derdê ro luko.
Gere ez citur to xo vîra bikerî?
Ax ve mirovo biko!

Kes nêzoneno ke, derdê na kokime çiko?
Derdê cîxere, derdêyê luko.
Gere ez citur, to xo vîra bikerî?
Ax ve mirovo lazê mi!

Seke tîj kowu ra zeraqîna,
Çimê mi raya to ra perenê.
Ti çira nena, verva mi nêfetelîna?
Televe Civrakî, yenê sonê,
Rualê mi, ti tey çîna?
Zerya mina zerê mide hencerîna.
Çewêş dirvetê mi zondanê,

Evi yanası arkadaşların.
Ben nasıl, seni unutayım?
Ahlar başıma baba!

Vah! Vah! Vah!...
Doktorum, Şivanım.
Sen nerdesin, yanıma gelmiyorsun?
Niye ortada bırakıyorsun;
Sahipsiz, benim gibi yaşlıyı.
Ben nasıl, seni unutayım?
Ahlar başıma oğlum!

Dışarısı sıcak ve serindir.
Başım da kış ve tufandır.
Dağların sisi, dumanı;
Başımın üzerine yığılmış.
Günde on defa ah! vah! ediyorum;
Kimse bilmiyor ki bu benim derdim nedir?
Evlat acısı çok yanıcıdır.
Ben nasıl, seni unutayım?
Ahlar başıma oğul!

Kimse bilmiyor ki, bu yaşlının derdi nedir?
Evlat acısı, büyük acıdır.
Ben nasıl, seni unutayım?
Ahlar başıma oğlum!

Nasıl ki güneş dağlardan doğuyorsa,
Gözlerim yollarda seni arıyor.
Sen niye gelip, karşımda dolaşmıyorsun?
Civrak talebeleri gelip gidiyor,
Delikanlım, sen niye yoksun?
Ciğerim içimde parçalanıyor.
Kırk yaram sızlıyor,

Ti kerîbarê, serê pêroyîna.	Sen, tespihin imamesisin/başısın.
Gere ez citur, to xo vîra bikerî?	Ben nasıl, seni unutayım?
Ax ve mirovo daru kemerê dîna!	Ah dünyanın ağacı, taşı toprağı!
De bîye! Bîye! Na ve sarê ma cêrîye.	Oldu! Oldu! Bu başımıza geldi.
Ax u vay ra, kewte porê ma, dafa sipîye!	Ah! vah! ile başıma teller girdi, bayaz!
Kalîya ma wu, cencîya sima, juvînî nêdîye.	Sizin gençliğinizle bizim yaşlılığımız birbirini görmedi.
Hîrîs heşt ra dima, dirvetîya ma bîye newîye.	'Otuz sekiz'den sonra yaramız tazelendi.
Gere ez citur, to xo vîra bikerî?	Ben nasıl, seni unutayım?
Hata roza merdenê, uncen na ajîye!	Ölünceye kadar çekerim bu acıyı!

1913 doğumlu olan Zohre, 71 yaşında Ekim 1984'de Cerrahpaşa Hastanesi'nde hayata gözlerini yumar. Mezarı, İstanbul *"Yeni Kozlu Mezarlığı"*ndadır.

Şahriban, Axdat'ta günlerce ağlayarak, Mühendis oğlu Hasan'ı bekler. Şahriban anne Munzur'a gider, saatlerce derdini Munzur'a anlatır. Sonunda iki gözünü kaybeden Şahriban, son iki yılını âmâ olarak yaşar. Göz pınarlarının kurumasıyla gözyaşlarını içine akıtan Şahriban'ın artık tek dileği bir an önce ölüp oğlu Brusk'a kavuşmaktır.

Aile, Huma'ya Çeko'nun ölümünü söylemez. Ancak o kendisinden gizli yapılan konuşmalardan şüphelenmesine rağmen bunu sorgulamaz. Huma, Çeko'nun evlendiğini, çocukları olduğunu, bir gün ailesiyle birlikte geleceğini ve *"Çako'yê Pîrê"* gibi tekrar annesini, çevresini mutlu edeceğini düşünür ve sanki bunları başkasından duymuş gibi kendi kendine anlatır, söylenir. 1974 yılına kadar bu böyle devam eder. Bu yıldan sonra artık umudunu yitirir ki; her gün damın üzerine çıkan Huma, mahalleye doğru ellerini havaya kaldırarak: *"Ez dîya Çako me! Ez diya Çako me..." ("Ben Çako'nun annesiyim! Ben Çako'nun annesiyim...")* diye bağırır. Bunu her gün yapan ve oğlunun ölümünü kabullenmeyen Huma 90 yaşında son nefesini verinceye kadar Pasur(Kulp)'un Delit(Yeşilköy) Mahallesi'nde Kimyager olan oğlu *"Çako"*yu bekler.

Ölüm, bu anneler için acılarının sona ermesini sağlar.

Bu tasfiyelerin nedenleri ve Kürdler üzerindeki etkileri sonraki bölümlerde ele alınacaktır, ancak bütün bu anlatımlardan sonra *"üç yoldaş"*ın özelliklerinden bahsedilmesi gerektiği kanısındayım.

Dr. Sait Kırmızıtoprak (Dr. Şivan)

Kişi Olarak Dr. Sait Kırmızıtoprak

Ortaokul ve liseyi yatılı, üniversiteyi ise burslu okuyan Sait, aynı zamanda yaz tatillerinde çalışır, ayrıca tasarrufludur. Bundan dolayı Sait aileye pek yük olmaz. Zaman zaman köylüleri kendisine harçlık; yağ ve çökelek verirler. Örneğin bir seferinde Sait, beş kasa üzüm getirerek köylüye dağıtır, buna karşılık köylüler de yağ ve çökelek verirler. Sait'te bu yağ ve çökeleği satarak harçlık yapar.

Sait ile kız kardeşi arasında güçlü bir bağ vardır. Sait'in korumacı, öğretici, eğitici, geliştirici tavrına karşı Fadime'nin abisine karşı güçlü bir sevgi oluşur. Örneğin Sait, Balıkesir'de kendisine verilen ayakkabı numarasını küçük vererek, bu ayakkabıları kız kardeşine getirir. Haliyle getirdiği bu ayakkabılar köyde kimsede bulunmayan türdedir. Fadime özenle ve sevinçle bu ayakkabıları giyer, herkese övünerek gösterir. Ayrıca Sait okul tatil olduktan sonra köye geldiğinde kız kardeşine saç tokası, tarak, incik-boncuk vs. getirir. Örneğin Sait, Fadime'yi İstanbul'da bir gün deniz kenarına götürerek dalgıcın denize dalışını gösterir ve durumu anlatmaya çalışır.

Fadime'nin mutsuzluğu Sait'i oldukça rahatsız eder, ancak yapabileceği fazla bir şey de yoktur. Sait kadere inanmamasına rağmen bazen kız kardeşine: *"Mutlu olmadığını biliyorum, ama bir sefer oldu, yapılacak bir şey de yoktur."* der.

Dr. Sait, 1970 yılında Hıdır Usta'nın babası Alîye Qilayi'nin ölümü dolayısıyla Fadime ve Hıdır Usta'ya eşi İsmet vasıtasıyla bir baş sağlığı mektubu gönderir.

Fadime, ağabeyi Sait'e karşı olan bu aşırı sevgiye bir anlam veremez. Bu aşırı bağlılık Sait'i kaybedişi Fadime'de travmaya neden olur. Bir türlü Sait'in ölümünü kabullenmez, O'nun sağ olduğunu bir gün çıkıp geleceğine inanır. Fadime, daha sonra erkek çocuk sahibi olunca O'nu da kaybetme korkusuyla aşırı sevgi göstermekten imtina eder.

Dr. Sait, bir mektup koliktir, çok sayıda kişiyle mektuplaşır. Bu kişiler arasında akrabaları, arkadaşları, yoldaşları, dostları da vardır. Dr. Sait'in en çok mektuplaştığı kişiler arasında kızkardeşi Fadime vardır. Fadime, Sait'in kendisine gönderdiği her mektupta *"sıhhattim iyidir"* deyimine takılır ve bir gün Sait'te: *"Niye her mektubunda saattim iyidir, diyorsun. Bana ne senin saatinden."* deyince, Sait: *"O saat değil, sıhhattir, yani sağlıktır."* der.

Dr. Sait, giderken eşi ve çocuklarının zorluk çekmeden bir yaşam sürmeleri için asgari geçim şartlarını sağlamaya çalışmıştır. Yaşamı boyunca yanında eşi ve çocuklarının resimlerini taşıyan Dr. Sait'in ailesine özlem duyduğunun göstergesidir. Örneğin kampta ne zaman yattığı, ne zaman kalktığı fark edilmeyen Dr. Sait, kullandığı çalışma odasındaki masanın çekmesinde bir zarf içinde eşi ve çocuklarının fotoğrafları vardır. Bu fotoğraflar arasında ailesinin, annesi ile teyzelerinin ve 38'de devlet tarafından katledilen dayısı Ali'nin resimleri vardır. Zaman zaman sabah kalktığında masanın çekmecesinde bulunan fotoğraflara bakar, sonra gidip çeşmede ellini yüzünü yıkar. Yani

Doktorun zaman zaman bu resimlere bakarak hüzünlendiği kamptakiler tarafından dille getirilmektedir.

Dr. Sait, son dönemde ise silahlı bir mücadeleye başlama halinde devletin ailesine karşı yapacağı baskıyı ortadan kaldırmak için bazı tedbirler düşünmüştür.

Dr. Sait, arkadaşları ve çevresinde farklı birisidir, bu farklılık hemen göze çarpar. Dr. Sait, önde dik olarak yürüyen, otururken arkaya yaslanan, bazen bu durumda kahkahalar atan, hitabet ve ikna kabiliyeti güçlü, tebessüm ederek konuşan, konuşmaların arasına espriler yapan, kendinden bahsetmeyi sevmeyen, haksızlığa karşı susmayan, zamanı boş geçirmeyi sevmeyen, devamlı bir işle meşgul olan, olumsuz yaşam koşullarından şikayet etmeyen, çabuk yemek yiyen, yemek yerken sohbet eden, karşısındakine sorular soran, yalnız kaldığı zamanlarda ve araba kullanırken *"klam"*lar/türküler mırıldayan, uygun şartlarda her gün tıraş olan, dişlerini fırçalayan, herhangi bir giyeceğe ve yiyeceğe zaafı olmayan birisidir. Dr. Sait çocukluğundan beri hiperaktif yapısıyla yürümeyi seven birisidir. Bundan dolayı da en çok eskittiği/ tükettiği şey ayakkabıdır.

Dr. Sait yurtseverdir, O Kürdistan'a tutkuyla bağlıdır, Kürdistan'ın çoğrafyasına; dağlarına, vadi ve yaylalarına hayrandır. Dersim'e her gelişinde mutlaka bu tür yerlere gider/çıkar gün boyu dolaşır ve sık sık bu çoğrafyadan bahseder. Öyle sanıyorum ki Güney Kürdistan'da bulunduğu dönemde Orta Kürdistan'da gitmediği yer kalmamıştır.

Dr. Sait, yanında her zaman harita/atlas bulundurur. Örneğin Faruk Nafiz Çamlıbel'in *"Han Duvarları"* adlı şiirinde yer alan, Maraşlı Şeyhoğlu'na ait, han duvarına kazılmış olan:

"On yıl var ayrıyım Kınadağı'ndan

Baba ocağından yar kucağından

Bir çiçek dermeden sevgi bağından

Huduttan hududa atılmışım ben." adlı dörtlüğünü el yazısıyla *"Büyük Atlas"*ın boş bir yerine yazması ve zaman zaman mırıldaması, O'nun vatan ve aile özlemini yansıtır durumdadır.

Dr. Şivan mütevazi ve güler yüzlüdür. Gittiği, kaldığı ve çalıştığı yerlerde halkla sohbet eder, sağlık açısından yanlış olan alışkanlık ve uygulamalar hakkında bilgiler verir. Örneğin bir gece Sedar Bamernê'nin evinde kalır. Yatağa iki yastık konduğunu gören Dr. Şivan, bunun zararlı olduğunu; beyne kanın gidişini azalttığını belirterek bir yastığın alınmasını ister.

Dîşêş Kampı'nda kalanlar bazen sabah çay kenarına gider ve orada köylüler ile bir araya gelir, sohbet ederler. Bir gün Dr. Şivan çay kenarında köylüler ile sohbet ederken kendisine *"cola"* ikram edilir. Dr. Şivan, *"cola"*nın zararlarını anlatır ve en doğrusunun burada var olan suların içilmesi olduğunu belirtir.

Siyasi Bir Figür Olarak Dr. Sait Kırmızıtoprak

"Dr. Şivan genellikle disiplinli, sert mizaçlı, arkadaşlar ile ilişkilerde mesafeli bir kişilik çiziyordu. Ama özünde böyle bir yapıya sahip olup olmadığını saptayacak kadar ne zamanımız, ne de ilişkimiz oldu." diyen Ömer Çetin devamla: *"Dr. Şivan her şeyden önce iyi bir insandı. İyi bir Kürd ve iyi bir aydın idi. Çabuk kavrayan ve kıvrak bir zekaya sahipti. kesinlikle despot bir kişiliğe sahip değildi...*

Kendi halkını seven, O'nun çıkarlarını kendi çıkarlarının önüne koyan gerektiğinde halkı uğruna ölümü göze alabilecek kadar fedakârdı. Bu özelliklerinden dolayı halkıyla birlikte yaşamayı seven, uzaktan yönetmeye karşı olan, zorlukları severek göğüsleyen, çelişkan, dinamik bir insandı. Kısacası bir liderde olması gereken özelliklere haizdi. Ama O'nun en büyük eksiği genç ve deneyimsiz olmasıydı." (Ömer Çetin'in yayınlanmamış yazılarından) der.

Dr. Sait Kırmızıtoprak, ilk siyasi döneminde yapılan görüşme ve sohbetlerde genellikle başlangıçta söz alarak konuşur ve polemiği sever bir tavrı vardır. Ancak daha sonraki Kürd Özgürlük Mücadelesi döneminde önce dinler, sonra konuşur bir tavır sergiler. Olgunlaşma dönemide diyebileceğimiz bu dönemde Dr. Sait Kırmızıtoprak, daha önceki dönemde yaptığı polemiklerin çokta gerekli olmadığını dile getirir.

Toplumsal kurtuluş, sosyal değişim, dönüşüm, devrim genellikle bir kurama, bir ideolojiye, bir sisteme dayanır. Dr. Şivan, Kürd Özgürlük Mücadelesi'nde Marksizm'i baz alır. Dr. Şivan'ın düşüncesinde: Marksizm'in ezilen/sömürülen insan teorisi, Leninizmin *"kesintisiz devrim teorisi"* ve *"kendi kaderini tayin"* ilkesi, komünist örgütlenme biçimi, Latin Amerika, Vietnam ve Mao Zedog mücadele tarzı, F. Fanon'un sömürge insan kimliği ve sömürge insanın yeniden dirilişi, sömürgelerde halk desteği sağlama izlerini bulmaktayız.

Sömürgelerde halk desteğini sağlama noktasında F. Fanon'dan esinlenen Dr. Şivan, Kürd halkını diriltmenin, Kürd halkıyla bağ kurmanın yolunun Kürd dili olduğunu düşünür/savunur. Bunun için bütün zorluklarına rağmen Kürtçe/Kurmancça okumayazma ve konuşmayı gerekli hatta zorunlu kılar. Diğer bir propaganda, bağ kurma yolu ise silah ve dindir.

1968'lerde Fransa'da ortaya çıkan ve duvarları süsleyen sloganlardan biri: *"Gerçekçi olun, imkansızı isteyin!"*dir. Dr. Şivan o dönem *"Le Monde"* okumaktadır. Gazetede bu sloganı gören Dr. Şivan, Türk/Türkiye solundan radikal bir kopuş ile Kürd ve Kürdistan hakkındaki düşüncelerini yazmak, söylemekte bir sakınca görmez. Ancak bu düşünceleri *"ütopya, imkansız"* olarak görülür. Bir kesim Kürd üniversite öğrencisi için bu düşünce *"silahlı gerilla mücadelesi"* ilgi çekicidir, ancak *"gerçekçi ütopya"*ya giden yolda birçok engel vardır.

Dr. Şivan'ın söylediği bazı düşünceler/söylemler inandığı ideolojiye uymaz, yani bu ideolojiyle uyuşmaz. Dr. Şivan'ı farklı kılanda bu yapısıdır; bazı düşünceleri kendine özgüdür. Bunlara bir-iki örnek verirsek:

Dr. Şivan, gerek kaybolan *"Ezen Ulus ve Ezilen Milletler Sorunu"* çalışması ve gerekse *"Kürt Millet Hareketleri ve Irak'ta Kürdistan İhtilalı"* kitabında Sovyetler Birliği'nin Kürd ve Kürdistan ile ilgili politikasını eleştirir. D. Şivan'ın bu eleştirileri Sovyetler Birliği'nin *"anti-Kürd"* politikasınadır.

Dr. Şivan'ın bir diğer özgün tespiti ise: *"Türkiye de gerçek iktidar askeri ve yüksek bürokrasidir."*

Dr. Şivan, o dönem tüm dünyada olan, süregelen silahlı ve demokratik mücadeleleri; Uzak Doğu, Afrika, Latin, Orta ve Güney Amerika teori ve pratiğini araştırır/inceler. Bunun yanında birde Kürd ve Kürdistan'ın mücadele tarihi ile sosyo-ekonomik gerçekliği vardır. Bu gerçeklik gelenekseldir ve *"feodalite"*ye dayanmaktadır. Marksist ideoloji bu yapıya karşı mücadeleyi öngörür. Dr. Şivan bir Marksist olarak geçmiş bütün geleneksel, *"feodal"* önderlikli Kürd ayaklanma ve direnişlerine sahip çıkar. Ancak Dr. Şivan, geçmişte meydana gelen Kürd ayaklanma ve direnişlerinde yenilginin nedenleri arasında geleneksel önderliğin olduğunun da farkındadır. Yani O modernite öncesi bu tür başkaldırıların gelenekçi ve yerel niteliklerinden dolayı başarı sağlamadıklarının bilincindedir.

Güney Kürdistan'da da böyle bir geleneksel mücadele devam etmektedir. Dr. Şivan, Güney Kürdistan'a gitmeden önce Mele Mistafa Barzanî hakkında olumlu düşüncelere sahiptir, Mele Mistafa Barzanî'ye sempatisi üst düzeydedir. Hayatı boyunca Kürd mücadelesi için çalışan Mele Mistafa Barzanî'nin kendilerini bağrına basacağını düşünerek bu beklentiyle Güney Kürdistan'a gider. Bu konuda Dr. Şivan ve arkadaşları hayal kırıklığı yaşarlar. Dr. Şivan bunu Kuzey Kürdistan'daki örgütsüzlüğe bağlar. Buna karşın Dr. Şivan, her ne kadar Mele Mistafa Barzanî hakkında açık bir eleştiri yapmıyor, sadece bu düşüncelerini kendi grubu arasında tartışıp ve konuşuyorsa da zaman zaman Güney Kürdistan'daki mücadelenin zaaf ve eksikliklerini de dille getirmekten çekinmez. Bu düşüncelerini IKDP Zaxo yöneticilerine söyler. Örneğin Soro: *"Kırmızıtoprak zaman zaman Zaxo KDP temsilcisinin yanında Barzanîlerin tutucu olduklarını, modern olmadıklarını söylerdi. Onun tedbirsizce söylediklerinin tümü Barzanî'ye yetiştiriliyordu."* der.

Dr. Şivan'ın Güney Kürdistan'daki özgürlük önderliğine yaptığı eleştirilerin başında *"toprak reformu"* gelmektedir. O, Güney Kürdistan'da genel bir toprak reformunun yapılmadığı, sadece caşh olan ağaların topraklarına el konularak dağıtıldığını, bunlarında bir kısmına el konulduğu, caşhlıktan vazgeçtiklerinde toprakların geri verildiği, bunun dışında yalnızca Soran bölgesinde kısmı bir toprak reformu yapıldığı eleştirisini yapar.

Dünya özgürlük mücadele ve pratiğini inceleyen Dr. Şivan bunları birebir örnek almadan, ancak bunlardan yaralanarak, Kürdistan'da verilecek silahlı veya silahsız özgürlük mücadelesinde geleneksel *"feodal"* unsurların yer almaları gerektiğini, ancak entelijansiye/entelektüel önderlikli, *"modern, devrimci"* parti öncülüğünde bir silahlı mücadeleyi tercih eder. Yani Dr. Şivan, Kürd Özgürlük Mücadelesi'nde tüm sınıf ve katmanların yer alması gerektiğini savunurken, örgütsel olarak tüm eğilimlerin bir

araya getirilmesi düşüncesinde değildir.

Kürd siyasi hareketinin olgunlaşmadığı, üniversiteler ve aydınların zaafiyetler taşıdığı, bundan dolayı buralardan ciddi bir direniş kadrosunun çıkacağına inanmayan Dr. Şivan, bu olumsuzluklara rağmen örgütün çekirdek kadrosunun/partinin kurucularının sol tandanslı ve entelektüel özellikte olmasını gerekli görür. Böyle bir kadro oluşturur.

Dr. Şivan Hareketi, Kürd Özgürlük Mücadelesi'ni bütünsel olarak görür, ayni zamanda Kürd halkının işgale, asimilasyona, kimliksizleştirmeye, yabancılaştırmaya karşı örgütlenmeyi ve bu amaçla silahlı mücadeleyi ön gören toplumun değişim ve dönüşümünü de içinde barındıran modern bir harekettir.

Dr. Şivan'ın Parti ve Silahlı Mücadele Anlayışı

Ömer Çetin, Dr. Şivan için: *"Parti Genel Sekreteri, hem yakın çalışma arkadaşlarına hem de partinin diğer üyelerine hoş görüyle, sabırla ve iyi niyetle yaklaşıyordu. Onlarla dostane ilişki kuruyor, sorunlarıyla ilgileniyor ve gelişmeleri için büyük bir çaba sarfediyordu. O yetenekli, kişilikli ve yaratıcı insanın, zorlu bir siyasi mücadelenin gelişmesini, büyümesinde ve başarıya ulaşmasındaki rolünün ve katkısının değerini bilen bir yöneticiydi."* (Ömer Çetin'in yayınlanmamış yazılarından) der.

Dr. Şivan esas olarak salt bir mücadele tarzını örnek almadan, tüm dünya özgürlük mücadelelerinden yararlanarak Kürdistanın somut şartlarına uygun silahlı gerilla mücadelesini ön görmüştür.

Faqî Huseyn: *Kırmızıtoprak partilere inanmıyordu. O'na göre partiden önce, vurucu gücü olan bir örgütlülüğün yakalanması gerekiyordu. Savaş örgütü kurmadan soruna çözüm getirmeyi düşünmenin hayal olduğuna inanıyordu. Che Guevara tipi bir model mücadele biçiminden yanaydı. Ve zaten hiçbir zaman Che'ye olan sempatisini de gizlemiyordu. Siyasal bir partinin öncülüğünde mücadeleyi sürdürmek ya da gerilla müfrezeleri halinde örgütlenerek mücadele etmek konusunda ayrı düşünüyorduk."* (Sağnıç: 91) der.

Dr. Şivan ilk dönemde TKDP örneğinde olduğu gibi, partilere devletin sızmalarına, enfeksiyona açık bir organizma düşüncesiyle partileşmeye mesafeli olduğundan bahsedilebilinir. Bu düşünceyle, Güney Kürdistan'daki toplantılarda Latin Amerika örneğini vererek, Kürdistan'da verilecek Özgürlük Mücadelesi'nde parti bir zorunluluk değildir. Mücadele parti olmadan da verilebilinir. Yani mücadele sürecinde parti oluşturulabilinir. D. Şivan, buna da Güney Kürdistan'daki örneği verir. Zira Güney Kürdistan'daki ilk kalkışma halk ile olur ve IKDP bu kalkışmaya sahip çıkarak devam ettirir.

Régis Debray'ın modelinde halkın desteği alınmadan silahlı mücadeleye başlanır ve bu dönemde partiye gerek duyulmaz. Bu Latin Amerika silahlı mücadelesinde yenilginin nedenlerinden biri olarak görülür. Dr. Şivan, Latin Amerika modeli gerilla mücadelesinin eksikliğini görmüş olacak ki silahlı mücadeleye başlamadan önce, stratejik konumdaki aşiretler üzerinde çalışmalarda bulunmuş, IKDP'den aldığı destek ve Mele

Mistafa Barzani'nin onayı ile sınır boyundaki LİQ komitelerinin Dr. Şivan'a devredilmesiyle hareket önemli bir güce sahip olur. Yani Mele Mistafa Barzanî'nin desteği ve marifetiyle Dr. Şivan Hareketi önemli bir güce sahip olur, kitleleşir.

Artık bu aşamada sonra parti gereklidir ve Dr. Şivan Hareketi partiye dönüşür. T'deKDP kurulduktan sonra da Kuzey Kürdistan'da Serhat Bölgesi hariç diğer bölgelerin çoğunda bölge ve şehir komitelerinden mahalli komitelere kadar, parti örgütleri oluşturulur.

Dr. Şivan Hareketi'nin partileşmenin nedenlerinden biri de, Kürdistan'daki reel durumdur. Bütün Kürdistan'da *"Serok"* olarak kabul edilen Mele Mistafa Barzanî ile işbirliği, dayanışma, destek ve Kuzey Kürdistan'daki Barzanî etkinliğinden yararlanmak için geleneksel KDP çizgisinde ve aynı isimle bir parti kurma ihtiyacı hasıl olur. Burada Ahmet Zeki Okçuoğlu'nun T'deKDP için yaptığı *"Kürdistan Demokrat Partisi-Türkiye (Seksiyonu)/(PDK-T)"* doğru bir tespittir. Zira parti Mele Mistafa Barzanî'nin bilgisi dahilinde, TKDP'ni de içine alacak, IKDP(PDK-I)'nın bir seksiyonu olarak kurulmuştur. Yani esas belirleyici unsur Mele Mistafa Barzanî ve dolayısıyla IKDP'dir. Keza o dönemde Türkiye basınında çıkan Dr. Sait Kırmızıtoprak ile ilgili haberlerde Dr. Şivan'ın Mele Mistafa Barzanî'ye bağlı, O'nun emrinde çalışan bir unsur olarak bahsedilir.

Silahlı mücadelede özelikle sınır boyundaki Kürd aşiretlerini esas alan Dr. Şivan bu bağlamda aşiret reislerini hedef alır ve mücadelede etkili olan her aracı kullanır. Örneğin Dr. Şivan, köy çalışmalarında yanında bir de mele götürür veya köyde bulunan meleye önce Kur'an okutur, Kürdlerin mazlumluğu vurgusu yapılarak siyasi çalışma yapılır. Bu çalışmanın iki türlü yararı vardır: Devlete ispiyon önlenir ve bu kişilerin ikna edilmesi halinde köyün tamamı kazanılmış olur.

Bu uygulamada Latin Amerika'daki *"özgürlükçü teoloji"* akla gelir. Dini yapıların özgürlük mücadelelerinde yer almasına örnek teşkil eden bu durum manidârdır. 19. yüzyılda Kuzey Amerika ülkelerinde sömürgecilere karşı verilen başkaldırılarda Sanusi Tarikatı'da yer alır. Sömürgecilik karşıtı hareketlerde gerek aktivist ve gerekse toplumun uyanışında düşünceler üreten dini cemaatler, yani İslami kesim kayda değer bir öneme sahiptir.

Hindistan'dan Pakistan; Pakistan'da Bangaldeş devletlerinin çıkması Dr. Şivan'ın ilgisini çeker. O, Bengal'daki ayrılıkçı hareketi örnek göstererek, Kürdlerin de böyle bir tavır içinde olmaları gerektiğini söyler. Yani Bengal'de *"İslam kardeşliği"* söylemine karşın Bengallilerin bunun bir aldatmaca olduğunu savunarak, ayrı bir devlet isteminde bulunmaları ve bunun için mücadelede ısrar etmelerini, Kürdlerin bunu örnek almasına vurgu yapılır.

Dr. Sîvan, Latin Amerika'daki eksiklerinden biri olarak görülen dış destek konusunda ise en az bir iki devlet desteğini gerekli görmüştür. Bu ülkeler arasında Yunanistan, Kıbrıs Rum Kesimi, Suriye ve Fransa vardır.

Silahlı mücadele başlamadan önce Viatnam örneğinde olduğu gibi, öncelikle partiye bağlı *"Kurtuluş Ordusu Propaganda Bölüğü"* tarzında, silah taşıyan ancak bu silahı kullanmayan sivil gruplar Kuzey Kürdistan'da faaliyet içindeler. Bu faaliyetler deki amaç halkı silahlı mücadeleye hazırlamaktır.

Ayrıca Viatnam örneğinde görüldüğü gibi *"utanç içinde yaşayacağına şerefinle öl, vucudunu ve ruhunu ülkene kurban et"* şiarı, *"kırsal/köy çalışması, halkın aktif ve pasif desteği, sağlam bir artcı birlik, muntazam bir ikmal, geniş bir istihbarat sebekesi, hızlı bir posta ağı ve geri planda bir gerilla toplanma merkezi, şartlar olgulaşınca ne pahasına olursa olsun kanlı bir mücadeleyi başlatmak, köylü hareketinin ulusal harekete dönüştürülmesi, köylü ordusundan ulusal ordu oluşturma"* Dr. Şivan'ın üstünde durduğu hususlardır.

Dr. Şivan'ın Ché Guevara sempatisinden bahsedebiliriz. Mesleği dışında Ché ile ortak özelikleri arasında, Ché'in *"ıvır zıvır söylentilere aldırmaksızın doğru bildiği yoldan"*(Rojo, Selvi, 1999: 113) gitmesi ve O'nun inatcı, uzlaşmaz oluşudur.

Örneğin Ché ile Monje arasında şöyle bir sorun yaşanır:

Monje: *Ve tabii hareket Bolivya sınırlarının dışına taşırsa, askeri ve siyasal lider ben olurum."*

Ché: *"Bir halt olamazsın sen! Bu işin lideri benim ve ben kalacağım."* diye cevap verir.

Castro, Monje'yi lider olarak görmesine rağmen Ché, O'nu lider olarak görmez.

Dr. Şivan ve Ché Guevara arasında diğer bir ortak nokta partilere bakıştır. Bolivya deneyiminde *"Bolivya Komünist Partisi"*nin gerillaya katılması konusunda sorun yaşanır. *"Parti bir gerilla savaşına katılmayı ilke olarak göze alamaz."* görüşü hakimdir. Parti üyeliğinden çıkılarak gerillaya katılabilinirdi. Bu iyi bir fikir idi, ancak içinde bazı handikaplar taşıyordu ve bu yönüyle Ché'nin hoşuna gitmiyordu. Bu gerilla için de Moskova, Pekin, Troçkist bir ayrışmaya neden olabilirdi ve bu katılımlar beraberinde polis, ajan sızmalarını da getirecektir. Veya bu tür sızmalar olmazsa bile, yapılar birbirlerine karşı rekabetlerde, çeşitli suçlamalara maruz kalma tehlikesi söz konusu olabilir.

Partileşmedeki endişeler T'deKDP'nin kurulmasıyla kendini göstermeye başlar. Hareket içinde bulunan Reşo Zîlan, Dr. Hîşyar, Mehmet Emin Bozarslan, Yılmaz Çamlıbel ve Ziya Acar ayrılırlar.

Dr. Şivan, T'deKDP'nin köy, ilçe, il ve bölge komitelerini oluşturarak siyasi olarak epeyi bir yol katetmiştir. Silahlı gerilla mücadelesi öngörüldüğü halde, halen bir gerilla birliğinden söz edemeyiz. Ancak İKDP kanalıyla Rus silah kaçakçısına verilen bir parti Kalaşnikof siparişiyla gerilla birlikleri oluşturulacaktır. Bu noktadan sonra Dr. Şivan'ın tutuklanmasıyla, O'nun nasıl bir silahlı mücadele öngördüğü konusunda kesin olarak şu mücedele tarzını esas alacaktı dememiz pek mümkün değildir.

T'deKDP bölge örgüt yapılarında çalışanlar, bu konuda belirlenmiş bir resmi görüşün olmadığı, bu konu hakkında herhangi bir toplantı, tartışmanın yapılmadığını dille

getiriyorlar. Yani bu konunun halen gündemlerinde olmadığını belirtiyorlar. Ancak O'nun söylemlerine, yazılarına, parti programına ve saha çalışmalarına baktığımızda epeyi bir şey söyleyebiliriz.

Dr. Şivan kendisi Marksist-Leninist bir yapıdadır. Ancak T'deKDP Marksist-Leninist bir parti değildir. Parti, *"milli bir cephe"* partisidir. Partinin neden *"milli bir cephe"* partisi olduğu ve neden Marksist-Leninist olmadığı konusu, kitabın Yazılar ve Belgeler kısmında yer alan *"Türk Solu ve Bazı Yanlışlar Üzerine"* ait belirlemelerde anlatılır.

Bir Marksist-Leninist olarak Dr. Şivan, kesintisiz devrim/sürekli devrim teorisini benimser. O, Kürdistan'ın milli kurtuluşundan/özgürleşmesinden sonra sosyalist devrimin devreye gireceğini, yani devrim sürecinin devam edeceğini ön görür. Örneğin ilk dönem yazılarında toprak reformunu savunan Dr. Şivan, Güney Kürdistan'da kurtarılmış bölgede toprak reformu yapılması gerekliliğini dile getirir ve bu konuda Melê Mistafa Barzanî'yi eleştirir.

"68 kuşağı" gerilla pratiğinin en önemli örneği olan Küba, Dr. Şivan'ın ilgisi dahilindedir. Tam olarak örnek teşkil etmese de, kısaca Küba pratiğine bakarsak:

Ché Guevara ve arkadaşı Régis Debray ile *"Öncü Kadro Modeli"* veya *"foco teorisi"* olarak bilinen bir devrimci savaş modeli oluştururlar. Bu model veya teori, *"profesyonel savaşçılardan oluşan küçük bir grup, dağlarda gezip iyi bir şekilde savaşırsa, hükümeti yıpratabilir ve halkı ayaklanmaya teşvik ederek, yönetimin halkın eline geçmesini sağlayacak bir silahlı güç yaratabilirler."* esasına dayanır. Bunun için de bütün somut şartların olmasına da gerek yoktur. Bu çekirdek grup bu şartları oluşturabilir. Küçük gerilla gruplarının yapacağı vurucu eylemler ses getirecek ve eylemler sonucunda gittikçe artan gerilla grupları oluşacaktır.

Başlangıçta bu mücadele gizlidir. Mücadelenin üç altın kuralı vardır: *"Daima uyanıklık, daima güvensizlik ve yer değiştirme."* Halkın asgari zarar görmesi esas alınır. *"Guerilleros köye giderek bir evde ya da belli bir ailenin arasında oturmaktan kaçınır. Bir köye girerlerse bütün evlere uğrarlar ve böylece kendilerine yardımcı olanın ötekiler tarafından ele verilmesini önlemiş olurlar. Ya da daha iyisi hiç birine uğramazlar."* (Debray, 2003: 27-28)

Gerillanın yetiştirildiği, eğitildiği bir *"merkez güvenlik bölgesi, kurtarılmış bir üs bölge"*si vardır. İlk etapta amaç silahlı direnişi ülke çapına yaymak değildir. Ancak hareketli gerilla birlikleri ülkenin her yerinde eylem koyacak yeterlilikte olacaktır. *"Kurtarılmış üs bölge"*den ülkeye yayılan bir gerilla savaşına gidilecektir.

Kuba'da *"Hambrita Vadisi"*nde böyle bir üs oluşturulur. Burası daimi bir ordugâhtır. Burada ayakkabı tamircisinden, fırına kadar ihtiyaç duyulan birçok şey vardır ve bir de hastane yapılır.

Bir teksir makinesiyle *"El Cubano Libre"*nin ilk sayısı basılır. Nehirden elektrik elde etme planları yapılmaktadır. Ancak bir süre sonra devlet bu kamptan haberdar olur.

Sanchez Mosquera'ya bağlı askeri birlikler bu üssü basar ve üs kendini koruyamaz. Çünkü kampı koruyacak yeterli gerilla gücüne ulaşılamamıştır. Ché ayağından yaralanır ve kamp dağılır. Fidel'in gerilla grubu yakında olmasına rağmen yardıma gelemez. Ancak daha sonra Hombrito'nun inatla direnmesi sonucunda askeri birlik kamptan çekilmek zorunda kalır. Üssün dağılması bir zafere dönüştürülür. Yapılan değerlendirme: *"Üs fikri doğruydu ama henüz zamansızdı."*(Debray, 2003: 44) şeklindedir.

Ancak daha sonra Küba'da mücadele süresince, sahra hastanesi, küçük el sanatları, silah tamirhanesi, radyo istasyonu, eğitim ve gerilla merkezi olan kamplar oluşturulur. *"Bir dağ şeridine yaslanarak yapılan bu gerilla üsleri düşmanın ard arda taarruzlarına karşı"* (Debray, 2003: 44) korunabilmiştir.

Bu model ile yapılan mücadele Guatemala, Venezuela, Peru, Kolombiya ve Bolivya gibi ülkelerde başarısız olur.

Bunun nedenleri:

a- Dış destek olmaması,

b- Hareketlerin siyasi tabanının olmaması; Régis Debray'in teorisinde, Lenin'in *"askeri güçlerin siyasi partilerin emrinde hareket etmesi"* fikri yoktur.

Régis Debray'e göre: *"Siyasi partiler kırsal kesimdeki küçük grupların askeri başarılarını engellemekten başka bir işe yaramazlardı ve bu nedenle uzak durulması gereken yapılardı. Bu uygulama, hareketin ihtiyaç duyduğu istihbarat, koordinasyon ve lojistik destekten mahrum kalmasına sebep"* olur.

c- Régis Debray'ın teorisinde bir diğer eksik tepeden tabana olan örgütlenme ve mücadelenin benimsenmesidir. Bu mücadele sürecine bırakılan halkın desteği risk taşır.

*"Gerilla, aynı zamanda halkı örgütlemekle sorumlu olan, halkın bir parçası olması gereken, halkın ihtiyaçlarını bilmesi gereken siyasi bir savaşçı olmalı"*dır. Régis Debray'in *"halkın kazanılması için sadece başarılı askeri kazanımlar sergilenmesi gerektiği tezi"* sorunludur. *"Öncü gruplarda yer alan profesyonel savaşçıların büyük çoğunluğu orta sınıfa mensup, üniversite eğitimi almış şehirli kişilerdir ve kırsal kesimdeki halkın anlamadıkları, hatta ilgi duymadıkları konulardan bahsediyorlar."* olabilirler.

Burada Dr. Şivan'ın silahlı gerilla mücadelesi, kurtarılmış üs oluşturma konusunda Küba örneğinden bahsedilebilinir. Dr. Şivan'da Kuzey Kürdistan'da bir üs oluşturma düşüncesindedir. Net olarak yer telaffuz etmediği halde, bu yerler arasında stratejik konumuyla en uygun yer Colemêrg bölgesinde, Kaşuran mıntıkasıdır. Ancak daha başlangıçta kitleleşen ve partileşen hareket halka dayanması konusunda Küba örneğinden ayrılır, farklılık arz eder.

Dr. Şivan'ın Maoculuğu:

"Kendi kendine yetinme"; silahlı mücadele verirken aynı zamanda üretim yapmak fikri Dr. Şivan'ında benimsediği bir görüştür. Dîşêş Kampı'nda mevcut olan arazide

sebze ve meyve yetiştirilmektedir ve kampta aynı zamanda keçiler vardır.

Mao Zedong'un *"köylü sınıfı"*na dayalı kırlarda, dağlarda örgütlenmiş bir komünist partisi ve bu partinin vereceği *"gerilla savaş yöntemi"*, neredeyse bütünüyle köylü olan nüfustan kaynaklanmaktadır ve bu yöntem Japon işgaline karşı uygun görülür. Yani Çin'in somut şartları bunu gerektiriyor.

Yine Mao Zedong tarafından geliştirilen *"uzun süreli halk savaşı"*, Dr. Şivan tarafından da öngörülür. Örneğin bu kitabın *"Yazılar ve Belgeler"* kısmında yer alan Çeko tarafından kaleme alınan Türk Ordusu ile ilgili tespitlerde ihtilalcı bir mücadele verileceği belirtilerek: *"Bu yenme bir günde olmayacaktır. Bu nedenle 'uzun süreli bir halk savaşı'na dönüştüreceğimiz, plânlı bir 'silahlı halk ayaklanması'nı gerçekleştirmeye hazırlanmalıyız."* denilir.

Dr. Şivan'ın Kürdistan Özgürlük Mücadelesi'nde Mao Zedong'un bu stratejilerini öngörmesi Çin ile Kürdistan'ın benzer koşullarında kaynaklanmaktadır. Burada benzer iki husus vardır: *"köylü sınıfı"* ve *"ülkenin işgal altında"* olması. Kürdistan sanayileşmemiş, köylülüğe dayanan ve işgal altında bir ülkedir. Yani Kürdistan'ın somut şartları, köylüye dayalı geleneksel örgütlemeyi ve gerilla mücadelesini gerekli kılıyor. Bundan dolayı Dr. Şivan bu aşamada *"enternasyonalizm"*den, *"sosyalizm"*den ve *"işçi sınıfı mücadelesi"*nden bahsetmediği gibi, Mao Zedong'un kullandığı *"milliyetçi sosyalizm"*, *"milliyetçi köylü sosyalizmi"* kavramlarını da kulanmaz. O, Kürdistan'ın işgal altında olması; kimliğinin red ve inkar edilmesi, Kürd ulusunun asimilasyon, katliama tabii tutulması gerçeğiyle *"ilerici ezilen ulus miliyetçiliği"*ni kullanır. Dr. Şivan'ın Mao Zedong'dan ayrıldığı bir başka husus, dini kulanmasıdır.

Dr. Şivan'ın Stalinist değildir. O, Stalin'i sert, acımasız olduğu ve bazı konularda doğru tespitleri olmadığı eleştirisini yapar, buna da, Stalin'in Yahudileri bir ulus görmediği örneğini verir.

Castro: *"Eğer kendinizi çevrenize uydurmakla başarılı olursanız zafer sizindir."* (Rojo, Selvi, 1999: 113) der. Bunu başaran Dr. Şivan, çalışkanlığı, direngenliğiyle oluşturduğu hareket, O'nun düşüncelerini henüz pratiğe dönüştürmeye başlarken, ne yazık ki ölümüyle biter. Ancak mücadelesi sonraki hareketlere örnek teşkil eder. Örneğin Remzi Kartal 1997 yılında Şam'da PKK önderi Abdullah Öcalan ile yaptığı görüşmede Dr. Şivan konu olur.

R. Kartal'a göre, A. Öcalan: *"Dr. Şivan'ın kaybının üzüntü"* verici, *"Kürd özgürlük hareketi için büyük bir kayıp"* olduğunu, *"kişi olarak Dr. Şivan'ın hayatta kalması halinde büyük bir olasılıkla PKK hareketinin"* olmayabileceğini, *"yani böyle bir ihtiyacın"* olmayacağını belirterek, *"sol cenahtan, sosyalist bir görüşten gelen Dr. Şivan'ın Kürd Özgürlük Mücadelesi'nin karizmatik bir lideri, silahlı mücadeleyle Kürdlerin kurtuluşunu hedef alan bir unsur olarak bu hareketi yürütebilir nitelikte"* olduğunu ve *"böyle bir durumda kendisinin de o hareket içinde yer"* alabileceğini söyler. Sonra yanında bulunan (teksir halinde olan) Dr. Şivan'ın yazdığı kitabı gösteren A. Öcalan: *"Kürdler, Kürd Özgürlük Mücadelesi için Doktorun yazdıklarının önemli"*

olduğunu, *"stratejik bir perspektif"* taşıdığını vurgular. Kendilerinin *"daha sonra Güney Kürdistan önderliğiyle ilişkilerinde Dr. Şivan deneyiminde önemli dersler"* çıkardığını belirten A. Öcalan: *"Ardılları O'nun mücadelesini tarihe mal edemediler ve bundan dolayı da Dr. Şivan'ın yapmak istedikleri bilinmez."* der.

Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın *"Zeki"*liği

Dr. Şivan'ı tanıyan ve bilenler, O'nun *"parlak bir zeka"*ya sahip olduğunu söylerler.

Zeki ve dâhi insanların bazı özellikleri vardır. Zeki insanların dünyayı algılayışları daha hızlıdır. Normal zekaya sahip bir kişi bir olaya baktığında beş yönünü fark ediyorsa, zeki bir kişi bu olayın on beş yönünü fark eder. Bu konuda diğerleriyle iletişim sağlamakta bir zorluk oluşur. Bundan dolayı da bu tür zeki insanlar yalnız olurlar, yalnız olmak durumunda kalırlar. Başkalarının O'nu anlama düzeylerinde sorun vardır, O'nu anlama düzeyleri düşüktür.

Zeki insan neyi niye istediğini bilir, kendine has bir kişiliktir, düşüncelerini anlamlandırmada başarılıdır, düşüncelerini bir sisteme/kurama oturtur, öğrenebileceği kadar çok şey öğrenir, erken gelişir, düşüncelerini bütünleştirir, tutkulu ve meraklıdır.

Zeki insan bazen kendini adar, çalışmalara öylesine kendini verir ki bu durum kendisini harap etme düzeyine varabilir. Yani zeki insanlar kendilerini tüketinceye kadar çalışırlar. Tüm düşünce ve enerjisini tek bir hedefe yöneltirler.

Zeki insan bağıntı kurar ve sentez yapar. Alman filozof Schopenaver: *"Tekelde geneli görmek; işte dehanın özü."*dür, der.

Zeki insanda *"büyük inanç gücü"* vardır. İngiliz psikiyatr Dr. Ernest Jones, derin görüşlülüğün kaynağında *"büyük inanç gücü"*nün bulunduğunu belirtir. Dr. E. Jones bazı dâhilerin yaşamlarının önceki bir evresinde felsefî anlamda şüpheci olmuş olabilirler, fakat onlar daha sonra kendilerini âdeta cezbeden bir sorun üzerinde dururlarken hiç de şüpheci bir tutum takınmazlar, tam tersine saf bir inançla işe başlarlar ve bu sırada onlara yine safiyane bir kendine güven duygusu eşlik eder.

Zeki insanlar *"saf"*tırlar. Dr. Arnold Gesel: *"Dehada aynı ölçüde şaşkınlık uyandıran başka bir yön ondaki saflıktır."* der.

Zeki insan *"olağanüstü ilgili"*dir ve heyecanlıdır. Kişi müthiş bir duyarlılığa sahip olduğu kadar, özellikle kafasını kurcalayan konu veya sorunla ilgili her şey karşısında neredeyse *"dinsel heyecan"*a benzeyen bir heyecan duyar.

Hayat hikayesine, yaptıklarına ve düşüncelerine baktığımızda, yukarıda belirtilen özellikleri Dr. Şivan'da bulmak mümkündür.

Hasan Yıkmış (Brusk) ve eşi Zekiye (Esma)

Dersim merkeze bağlı Axdat köyünde 1945 yılında doğan Hasan Yıkmış'ın annesinin adı Şariban, babasının adı Musa'dır. İlkokulu Axdat'ta okuyan Hasan zeki bir öğrencidir. İlkokulda *"bilmeyen"* öğrencileri tokatlamasını isteyen öğretmene: *"Onlar benim arkadaşımdır, ben onlara nasıl tokat atarım!"* diyerek karşı çıkan bir yapıdadır.

İlkokuldan sonra Hasan'nın ailesi fakir oldukları gerekçesiyle O'nu okutmak istemez. Ancak Hasan kaçarak Erzîrom'a gider ve *"Yapı-Sanat Okulu"* sınavına girerek kazanır. Erzîrom'a gidişte parası olmadığı için kamyon üstünde gider, bundan dolayı da hastalanır ve Erzîrum'da zatürre tanısıyla hastaneye yatırılır.

Yardımsever ve kimseyi incitmeyen bir yapıda olan Hasan, bu okula devam ederken bir arkadaşının yerine *"Yapı-Sanat Okulu"* sınavına girer ve arkadaşının sınavı kazanmasını sağlar. Ayrıca okulda matematik sınavlarında arkadaşının yazılı sınav kâğıdını yanıtladıktan sonra kendi sınav kâğıdını yanıtlar.

*"Yapı-Sanat Okulu"*nu bitiren Hasan, *"İstanbul Yıldız Teknik Mühendislik Fakültesi"*ni kazanır ve dört sene mühendislik tahsilinden sonra, 1967 yılında mezun olur. Mezun olduktan sonra Dersim'de Müteahhit İbrahim Alkan'ın yanında dört-beş ay mühendis olarak çalışır.

Zekiye, Xinus*("Hınıs")*'ta öğretmen olan abisinin yanındadır. Hasan o dönemde hem okumakta hem de çalışmaktadır. Gimgim'da yapılan deprem konutlarında çalışan Hasan, öz verili, uyumlu, yardımsever, mütevazi yapısıyla: *"Yemeği dökmeyin, ben yerim."* diyerek israfa karşı çıkar.

Hasan, bu dönemde Gimgim deprem konutlarında çalışırken, kaldığı şantiye evinde, sabah yüzünü yıkarken lavabonun üzerinde yüzüğünü unutur. Bir süre sonra yüzüğün parmağında olmadığını fark edince lavaboya gider. Ancak yüzük orada yoktur, alınmıştır. O bunu sorun yapmaz ve orada kimseye söylemez. O'na göre: *"İhtiyacı olan biri almıştır."*

Hasan, hemşerisi olan Zakiye'nin abisinin Xinus'taki evine geldiğinde Zekiye ile tanışır. Bu tanışmada Hasan ile Zekiye arasında oluşan duygusal ilişki daha sonra İstanbul'da devam eder. Hasan, İstanbul'da oturan Zekiye'nin babası Hasan'ın evine sık sık gelir. Bu gelişlerde iki adaş tavla oynarlar. Yine bir gün ikisi tavla oynarken Hasan, baba Hasan'a: *"Baba ben Zekiye ile evlenmek istiyorum."* deyince baba Hasan: *"Böyle kız mı istenir? Ancak gösterdiğin cesaretten dolayı kızı sana veriyorum."* der. Sonrasında Hasan ve Zekiye'nin nişanı yapılır.

Bir süre sonra eve gelip giden zengin birisi Zekiye'nin evdeki becerikliliğini görünce O'nun evinde bulunan yaşlı annesine bakması düşüncesiyle Zekiye'ye talip olur. Bu baba Hasan'ın aklına da yatar. Zira Hasan yoksuldur, diğer talip ise zengindir ve kızının rahat bir hayat süreceği kanısıyla Zekiye'yi Hasan'a vermekten vazgeçip zengin isteklisine vermek ister.

Hasan bu sırada Farqîn'da görevlidir, ancak tayini Kayseri'ye çıkmıştır. Durumdan haberi olan Hasan, İstanbul'a gelip nikah yapar. Çift bir yorgan, bir yastık ve Zekiye'nin şahsi eşyalarını alarak otobüsle Kayseri'ye giderler.

Kayseri'de bir apartman dairesi kiralayan Hasan ve Zekiye parasızlıktan dolayı soba ve yakacak odun alamayınca, soğuktan korunmak için, ayaklarına gazete sararlar. Hasan, Kayseri'de aldığı ilk maaş ile kirayı öder. Geri kalan parayla da bir yatak ve bir saç soba alır. Yere gazete ve karton parçalarını serer ve bunların üzerine yatağı koyarlar. Aldıkları saç sobayı kurup yaktıklarında soba çekmez, ev duman içinde kalır. Masa ve sandalye henüz alınmadığı için yemeklerini yer sofrasında yerler.

Bir gün komşulardan biri, tanışmak amacıyla evlerine oturmaya geleceğini söyleyince, Zekiye ne yapacağının bilmez, evin durumundan dolayı müsait olmadıklarını söyler ve kadını reddetmek durumunda kalır. Zekiye akşam durumu Hasan'a anlatınca: *"Keşke kabul etseydin, onlar bizimle tanışmak için geliyorlar, evin durumu çok önemli değildi."* der.

Bir süre sonra Hasan askere gitmek durumunda kalır. Hasan, eşi Zekiye'yi Dersim'deki köyüne bırakarak askere gider. Zekiye bu sırada hamiledir. Hasan, yedek subay olarak alt ay Eğirdir'de, İstihkam Komando Eğitimi'nden sonra köye izne döndüğünde bir oğlu olmuştur. Çift, 10. 6. 1968'de doğan çocuğun adını Eren koyarlar. Daha sonra Hasan askerliğini Uzunköprü'de devam eder.

Terhis olduktan sonra, *"Mardin İçme Suyu Şefi"* olarak tayin edilen Hasan, Zekiye ve Eren'i alarak Mêrdîn'e gider. Mêrdîn'de Hasan bazen bir-iki gün eve gelmediği olur. Zekiye, bunun nedenini sorunca Hasan, işi gereği köylere gittiğini bundan dolayı gelemediğini belirtir. Mêrdîn'de kaldıkları süre altı ay olmuştur ve ailenin ekonomik durumu giderek düzelmektedir. Ekonomik sıkıntıların giderilmesi ve oluşan bu düzelme ile Zekiye sevinçli ve mutludur. Ancak bu durum fazla sürmez ve Hasan bir gün Zekiye'ye: *"Eşyaları topla/toparla gidiyoruz."* der. Zekiye, şaşkınlıkla *"Nereye?"* deyince Hasan: *"Sizi İstanbul'da babanın evine bırakıp, Kanada'ya gideceğim."* diye cevap verir.

Ev toparlanıp İstanbul'a Zekiye'nin babası Hasan'ın evine getirilir. Ancak baba Hasan'ın evi küçüktür; getirilen eşyaları alacak durumda değildir. Eşyalar eve sığmayınca kapının önüne bırakılır ve buradan yok pahasına eskiciye satılır. Eve yerleştikten sonra Hasan ve Zekiye hemen pazara giderek Kanada yolculuğu için bir kırmızı bavul alırlar.

Hasan, Kasım 1970'de, eşi Zekiye ve oğlu Eren ile vedalaştıktan sonra onların bildiği kadarıyla Kanada'ya, aslında ise Güney Kürdistan'daki Dîşêş Kampı'na gitmek için yolla çıkar. Hasan'ın Güney Kürdistan'a gidişini ne ailesi, ne de çevresi; hiç kimse bilmemektedir. Hasan'ın Kanada'ya gittiğini sanan aile, O'ndan mektup/haber bekler. Ancak Hasan'dan ne bir haber, ne de mektup gelir.

Birkaç ay sonra bir gün Zekiye'nin annesi pencereden bakarken, *"Zekiye bak Hasan geliyor."* deyince büyük bir heyecanla pencereye koşan Zekiye, gerçekten gelenin Hasan olduğunu görür. İçeriye gelen Hasan hal-hatırdan sonra, ailenin Hasan'dan Kanada ve işi

ile ilgili anlatımlarda bulunmasını bekler. Ancak gerek Hasan'ın fiziksel ve genel durumu hiçte Kanada'yı çağrıştırmaz. Hasan izinli olarak geldiğini, birkaç gün kaldıktan sonra tekrar Kanada'ya geri gideceğini belirtir ve bunun dışında gerek Kanada gerek işi konusundan bahsetmez. Hasan birkaç gün kaldıktan sonra tekrar geldiği yere geri döner.

Ailenin beklentisi devam eder, yani Hasan'dan mektup ve para beklenir. Ancak beklentileri boşunadır; Hasan'dan ne bir mektup ne de para gelir. Bütün bu bilinmezlerden dolayı aile de bir rahatsızlık söz konusudur. Baba Hasan'ın maddi durumu da iyi değildir ve Hasan'ın eşi ve oğlunu bırakıp gitmesi, aile içinde sorun yaratır. Baba Hasan kızı Zekiye'ye: *"Kocan nerede? Sizi bırakıp gitti. Size sahip çıkmıyor. Nerede olduğu, ne yaptığını bilmiyoruz. Sizinle beraber masraflarımız ikiye katlandı."* gibi sitem, eleştiri ve imalar sonucunda Zekiye oğlu Eren'i alarak Hasan'ın babasının evine; Dersim, merkez Axdat köyüne gider.

Haziran 1971'de Hasan, Güney Kürdistan'dan gelerek kendi ve Dr. Şivan'ın ailesini götürmeye gelir. Bir gün köye Hasan'dan bir not gelir. Notta, Hasan kaldığı oteli belirterek: *"Ben Elazığ'dayım, hazırlan gel!"* demektedir. Zekiye, yine çok fazla bir şey bilmeden Eren'i alarak kayın biraderi Mehmet ile Elazîz'e gider. Belirtilen otele gittiklerinde Hasan otelde değildir. Bir süre bekledikten sonra Hasan gelir. Hasan'ın görünümü bir önceki gelişinden daha iyidir. Mehmet kafasındaki sorular ve bilinmezlikler ile kardeşi Hasan'a ver yansın eder. Mehmet: *"Bunları alıp nereye gidiyorsun? Elinde mesleğin var! Gel Türkiye'de çalış! Hem ailene sahip çıkarsın hem de bize yardımın olur."* gibi söylemlerine karşın Hasan: *"Hayır benim başka işlerim var."* gibi kısa ve belirsiz cevaplar verir. Hep beraber yemeğe giderler. Yemek boyunca da Mehmet, Hasan'ın kalması, gitmemesi konusunda ısrarına devam eder. Ancak Hasan'ın kararının kesin olduğunu görünce öfkelenir ve kızar.

Mehmet, Hasan'ın Kanada'da olmadığı, bir mücadele içinde olduğuna dair bazı duyumları vardır. Bu şüphe Zekiye'de de vardır. Hasan zaman zaman Zekiye'ye sol düşünceden, sosyalizmden, Kürdler ve Kürdistan'dan bahseder. Ancak bunlar çok fazla Zekiye'nin ilgisini çekmez, O genellikle susmayı tercih eder. Ancak hem Mehmet'in hem de Zekiye'nin Güney Kürdistan'daki kamptan ve verilen mücadeleden haberi yoktur.

Hasan(Brusk) eşi Zekiye(Esma)'yi[80] alarak Elazîz'de Cemal Gündoğdu/Gedikoğlu'nun evinde iki gün, Osman Aydın'ın evinde ise bir hafta kalır. Kawa babasını tanımadığı için *"amca"* olarak hitap eder. Sonrasında İstanbul'a giden Brusk, İstanbul Yeşilyurt'taki Dr. Şivan'ın eşi İsmet ve çocukların kaldığı eve giderek onları görür. Brusk'un yanında getirdiği, Dr. Şivan'ın ailesinin Güney Kürdistan'a gelmesi konusunda eşine yazdığı mektubu ve Doktorun alyansını cebinden çıkararak İsmet'e verir. İsmet mektubu okur. Dr. Şivan, mektupta eşi İsmet'e çocukları alıp Güney Kürdistan'a kendi yanına gelmelerini istemektedir.

İsmet, mektubu okuduktan sonra, *"Çocukların İngilizce kurslarına"* gittiklerini ve

80- İllegal çalışma gereği olarak Zekiye'nin adı *"Esma"*, oğlu Eren'in adı *"Kawa"*dır.

"okula devam" ettiklerini, *"burada kurulu bir düzeni"* olduğunu ve *"bütün bunları bırakıp bir bilinmeze"* gelemeyeceğini söyler. Brusk alyansı alarak Zekiye ile birlikte evden ayrılır ve bir süre daha İstanbul'dan ayrılıp Güney Kürdistan'a geçmek üzere yola çıkarlar.

Brusk, Esma ve oğlu ile Mêrdîn'e gider. Mêrdîn'de bir gece otelde kalan aile oradan Silopiya'ya gitmek için otobüse binerler. Yoldaki *"güvenlik kontrol"*leri için; Esma, Silopiya'ya tayini çıkan bir öğretmendir. Yolda yapılan bir *"güvenlik kontrolu"*nde bu plân uygulanır. Kontrol noktasında yolcular aşağı indirilmiştir. O sırada karşı tarafta bir başka otobüs yolcularının *"güvenlik kontrolü"* de yapılmaktadır. Bu yolcular arasında köylü kıyafetli bir genç koşarak Brusk'un yanına gelir ve sohbet etmeye başlar. Brusk'un genci uyarmasıyla genç tekrar otobüsüne geri döner. Gencin tavır ve davranışları bir köylü gibi değildir. Bu durum Esma'nın da dikkatini çeker. Otobüste Esma: *"O genç üniversite öğrencisi miydi?"* diye sorar. Brusk: *"Nereden anladın?"* diyerek soruya soruyla karşılık verince, Esma: *"Hal ve hareketleri hiçte bir köylü gibi değildi."* der.

Brusk, Esma ve Kawa, Silopiya'dan sonra Güney Kürdistan'a geçmek için sınırda bulunan bir köye giderler ve burada Hezil Çayı'nı geçme hazırlıkları yapılır. Esma ve Kawa'dan dolayı geçiş risklidir ve karşıya geçmek için karakol komutanına rüşvet seçeneği kullanılır.

Geçiş ayarlandıktan sonra Brusk oğlu Kawa'yi kucağına alır ve diğer eliyle de Esma'nin kolundan tutarak bele kadar varan Hezil Suyu'ndan Güney Kürdistan'a geçerler. Zaxo'ya giden aile orada bir hafta kalır. Bir hafta sonra arabayla Dîşêş Kampı'na giderlerken yolda karşıdan gelen bir zeep durur. Zeepten inen peşmerge kıyafetli uzun boylu biri gelip, Brusk'a sarılır ve Esma'ya da: *"Hoşgeldiniz!"* der. Brusk daha sonra bu kişinin kamp arkadaşlarından Çeko olduğunu söyler.

Brusk ve ailesi kampa vardıklarında Dr. Şivan ve arkadaşları voleybol oynamaktalar. Arabayı ve içindekileri görünce Dr. Şivan ve arkadaşları oyunu bırakıp yanlarına gelirler.

Esma, Dr. Şivan dahil kamptakilerin hiçbirini tanımamaktadır, ayrıca bu kişilerin burada niçin ve ne yaptıkları konusunda bilgi sahibi değildir. Gerek öncesinde gerek yol boyunca Brusk bu konuda ketum davranmış, zorunlu olmadıkça bir açıklamada bulunmamıştır. Esma ise bu gizliliği sorgulamadan, İstanbul veya köyde dedikodu ve baskılara maruz kalmaktan ise sevdiği hayat arkadaşına güvenerek, O'nunla her şartlarda yaşamaya razı ve isteklidir.

Esma ve oğlu bir odaya yerleştirildikten sonra Dr. Şivan, Esma'nin yanına gelir: *"Sima xeramê!"("Siz hoşgeldiniz!")* dedikten, yine Kırmancça/Dimilki hal hatır, yolda sıkıntıları sorduktan sonra Doktorun: *"Sima İsmet û domenî dî?"("Siz İsmet ve çocukları gördünüz mü?")* sorusunu nasıl cevap vereceği konusunda tereddüt eden Esma bir süre duraksadıktan sonra: *"Ma kê ameyme, ma nedî, ora rever ma dî." ("Geldiğimizde görmedik, ondan önce gördük.")* diye cevap verir. Dr. Şivan: *"Tamam! Ti merak meke, sima ita nêmanê. Simarê ita bon virazemê. Ma ita ri me, simarê ci lazım bî, mara vaze." ("Tamam! Sen merak etme, siz burada kalmayacaksınız. Size burada bir ev yapacağız.*

Biz buradayız, size bir şey lazım olursa bize söyleyin.") dedikten sonra ayrılır.

Bu Esma'nin Dr. Şivan'ı ilk görüşüdür. Doktorun gösterdiği ilgi ve verdiği güven Esma'yi rahatlatır. Ancak köylü kökenli olmasına rağmen İstanbul, Erenköy'de yaşayan Esma için bu şartlarda yaşamak oldukça zordur.

Brusk ve ailesi için kampta, önünde çardak olan bir ev inşa edilir. Bu çardağa bir plastik masa ve sandalyeler konur. Ara sıra kamptakiler gelip burada çay içer, sohbet ederler. Bütün zorluklara rağmen Esma eşinin yanında olduğundan memnundur.

Bir gün evin önünden geçen uzun boylu birisi Esma'ya: *"Weyê, veşa, rinda?" ("Bacım, iyi misin?")* diye hal hatırını sorar. Esma peşmerge kıyafetli kişiyi tanımamıştır, Brusk eve geldiğinde Kırmancçayı/Dimiliyi farklı konuşan söz konusu kişiyi sorar. Brusk, O'nun Neco(Siwêregli Necmettin Büyükkaya) olduğunu ve değişik konuşmanın ağız farklılığından kaynaklandığını söyler.[81]

Zekiye, Esma adıyla yaklaşık bir yıllık Güney Kürdistan'da ki zorlu yaşamını ve eşi Brusk'u orada bırakarak 1972'de Türkiye'ye döner. Esma ve Kawa, Hatay'da bir gece otelde kaldıktan sonra diğer gün İstanbul'a giden otobüse binerler. İstanbul, Erenköy'de babası Hasan'ın kaldığı eve giden Esma evde başkalarının olduğunu görür ve babasının iki ay önce taşındığını öğrenir. Oradan babasının çalıştığı *"Erenköy Postanesi"*ne gider. Babası karşısında kızı ve torununu görünce eksiği fark eder: *"Hasan nerede?"* diye sorar. Eve gelindikten sonra Esma/Zekiye olup biteni ailesine anlatır.

Bir süre babasının evinde kalan Zekiye oğlunu İstanbul'da annesinin yanında bırakarak Almanya'ya çalışmaya gider. Orada Simens'te çalışacaktır, ancak solak olduğu için burada çalışmasına izin verilmez ve metal fabrikasında çalışır. 2.5 yıl Almanya'da çalışan Zekiye oğlu Eren için 1975 yılında İstanbul'a dönmek durumunda kalır. Üç yıl issiz kalan Zekiye sonra Tekel'de işe girer ve oradan emekli olur.

Bu arada Zekiye hemşerisi Mustafa ile evlenir. Ancak Mustafa ve oğlu Eren'in anlaşmaması nedeniyle dayısı, Eren'i alıp Avusturya'ya götürür ve Eren bir daha Türkiye'ye dönmez. Şimdi Almanya'da yaşamını sürdürmektedir.

Hikmet Buluttekin (Çeko/Çako)

Ailenin beşinci çocuğu olan Hikmet Buluttekin, Diyarbekir, Pasur*("Kulp")*[82] İlçesi'nin Delit*("Yeşilköy")* mahallesinde 1947 yılında doğar.

Babasının adı Ali, annesinin adı Huma(Cemile) olan Hikmet'in baba tarafı Kurmanç, ninesi ise Bongilan/Boxlan*("Solhan")*'lı, yani Zaza'dır.

Hikmet'in babası Ali, ilçede müteahhitlik yapar ve aynı zamanda *"Adalet Partisi Kulp İlçe Başkanı"*dır. Baba, bir odasını partinin hizmetine vermiştir. Aile daha önce-

81- Dersimliler genellikle "ş" sesini kullanmaz onun yerine "s" sesini kullanırlar.

82- Pasur'un dağlık, kırsal kesiminde Zaza Kürdler, merkez ova kesiminde ise Kurmanç Kürdler yaşar.

den de *"Demokrat Parti"*lidir. Yani aile *"sağ/muhafazakâr"* görüşlüdür.

1959 yılında ilkokulu bitiren Hikmet, Pasur'da ortaokul olmadığı için buradan 35 km. uzaklıktaki Licê*("Lice")*'de bir yıl okuduktan sonra, 1960'da *"Ergani Öğretmen Okulu"* sınavını kazanır, orada yatılı olarak okur.

O dönemde öğretmen okullarında ilk beş sırada mezun olanlar, *"Yüksek Öğretmen Okulu"*na gönderilmeyi hak kazanırlar. Hikmet'te okulda ilk beş sırada yer alarak, 1965 yılında *"Ankara Yüksek Öğretmen Okulu"*na gitmeyi hak kazanır. Tandoğan'da bulunan *"Yüksek Öğretmen Okulu Yurdu"*nda kalan Hikmet, bir yıl sonra 1966'da *"Ankara Fen Fakültesi Kimya Bölümü"* sınavına girip kazanır, orada okumaya başlar.

Hikmet'in uğradığı yerler arasında, Ankara Bahçelievler'deki ve Fen Fakültesi'nin karşısında bulunan Eski Mebus Evleri olarak bilinen ve burada Fahrizat Hanım'a ait olan üniversite öğrencilerin kaldığı evdir. İki katlı olan evin üst katında evin sahibi Fahrizat Hanım, alt katında ise üniversite öğrencileri kalmaktadır.

Bu dönemde siyasi çalışmalar içinde yer alan Hikmet, bir taraftan TİP ile ilişkileri olduğu gibi, diğer taraftan üniversite alanında örgütlenmeler içinde yer alır. Yani Hikmet, TİP'nin Ankara'daki idare binasına zaman zaman gider ve Behice Boran'ın çocuğuna ders verir. Bu dönemde KAK*("Koma Azadixwazên Kürdistan")* yapılanmasında yer alan Hikmet, yine bu dönemde yapılan *"Doğu Mitingleri"*ne katılır ve çalışır.

Hikmet'in çocukluğundan beri farklı yapısı göze çarpar. Ağırbaşlı, sakin, ciddi, yardımsever bir yapıda olan Hikmet, akranları oyun oynarken o bu oyunlara katılmaz, başka şeylerle uğraşır, babasının inşaat malzeme deposuna gider, orada çalışır; alet adavet vs. malzemelerin düzenlenmesi, siparişlerin hazırlanmasında babasına yardım eder. Daha sonra büyüdükçe harç hazırlar, sıva yapar.

Hikmet'in bir diğer merakı elinde çekiç inşaatlarda tahta, çivi söker, taş kırar. Hikmet'in becerikliliği, çalışkanlığı ve yardımseverliği gibi özelliklerinden dolayı çevrede ve aile içinde çok sevilir. Özellikle yaşlılara karşı olan saygısı ve yardımı takdir edilir. Amcası Osman, Hikmet'in bu niteliğinden dolayı kendisine *"Çako ye Pîrê"("Ninenin Çakosu")* der.

"Çako ye Pîrê" yörede bilinen bir öyküdür. Söz konusu bu öyküde *"Çako"*, çevresine, ailesine yardımcı olmuş ve özellikle ninesini hep mutlu etmiştir. Hikmet'in çevresi ve ailesi ismi beğenir ve sonrasında herkes Hikmet'i *"Çako"* diye çağırır.

Huma'da oğlu Hikmet'in kendisini hep mutlu edeceğini düşünerek; *"Çako"*ya benzetmesini, adını sever ve sonrasında oğlunu hep bu adla çağırır, anar. Aile çevresinde kullanılan *"Çako"* adı daha sonra Hikmet'in Kürd Özgürlük Mücadelesi'nde ki adı olan *"Çeko"*ya dönüşür.

Ailesi, Çeko'nun yaşlılara yardım ettiğine dair söylemine, Osman Aydın söyle bir anlatımda bulunur:

Bir gün O. Aydın ile Çeko, Kadıköy'de bir otelde aynı odada kalmaktalar. Otelci gelir, birisinin kendilerini görmek istediğini söyler. O. Aydın ile Çeko, gelen kişinin tarifini

isterler. Ancak böyle birisiyle randevuları olmadığı için şüphelenip otelden ayrılır, başka otel aramaya başlarlar. Çeko ile O. Aydın, *"Salı Pazarı"*nda dolaşırken, evine giden yaşlı bir kadın elindeki fileler kendisine ağır gelmiş olacak ki Çeko'ya: *"Evladım bunları evime kadar taşır mısın?"* der. Çeko: *"Tabii!"* diyerek fileleri yaşlı kadından alır. Kadın önde O. Aydın ile Çeko arkada eve doğru yürümeye başlarlar. Eve gelinip içeri girdikten sonra kadın fileden bir elma alır ve arkasından da cüzdanında çıkardığı iki lirayı Çeko'ya verir. Çeko parayı cebine koyar ve arkasından da elmayı yemeye başlar. Bu her halde Çeko'nun profesyonel bir devrimci olarak kazandığı ilk paradır.

Bu arada daha sonra öğrendiklerine göre kendilerini otelde ziyarette gelen kişi Serhat Bucak imiş.

Çeko'nun bir başka özelliği kendini çok rahat kamufle edebilme ve rahat tavırlarıdır. Çeko'nun anatomik yapısıda bu kamufulaja uygundur.

Bir gün Çeko ve O. Aydın beraber Diyarbekir'den Bongilan/Boxlan'a giderler. Burunsuz *"Mercedes Benz"* otobüse binen ve ayrı ayrı koltuklara oturmaları gereken iki illegal yoldaşlardan Çeko gidip bir *"Gedikli Başçavuş"*un yanına oturur. Oturur oturmaz Çeko çantasını açarak, arasına helva konulmuş bir tam somun ekmeği alarak yemeğe başlar. Ekmekten bir lokma alıp, *"sapur supur"* çiğneyen Çeko, ekmeği yanındaki *"Gedikli Başçavuş"*a vererek: *"Baş Efendi helva yer!"* deyince, *"Baş Efendi": "Allah belanı versin!."* diyerek başka bir koltuğa geçer. Böylece kendisine kalan iki koltuğa uzanan Çeko, Boxlan'a kadar uyur.

Hikmet 1966 ile 1969 yılları arasında her yıl yazın Pasur'daki ilkokulda, taşrada okuyan Pasurlu öğrencilere fizik, kimya ve matematik branşlarında ders verir. Bu uygulama özellikle bu branşlarda zayıf olan öğrencilere yarar sağlar. Aslında Hikmet'in buradaki amacı siyasi çalışmadır, ders vermek ise kamuflajdır.

Hikmet yine bu dönemde Licê'de müftülük yapan Mehmet Emin Bozarslan'ın hazırladığı Kürtçe alfabeyi, bir grup arkadaşıyla köylere dağıtır ve siyasi propaganda yapar.

Ailesi Hikmet'in KAK ve daha sonra Dr. Şivan Hareketi içinde yer aldığından bihaberdir. Hikmet'in abisi Fuat, Ankara'da *"Kara Harp Okulu"*ndadır ve iki kardeş hafta sonları görüşmektedirler. Fuat kardeşi Hikmet'in TİP ile ilişkisi ve *"Doğu Mitingleri"*ndeki faaliyetlerinden haberdar olduğu halde KAK ve Dr. Şivan'dan haberi yoktur.

Fuat ve Hikmet, Eylül 1968'da beraber Pasur'dan Ankara'ya giderler. Fuat, *"Harp Okulu"*na giderken, Hikmet ise Tandoğan'da kaldığı yurda gider. Sonra bir hafta sonu Fuat, Hikmet'i görmek için yurda gider. Ancak Hikmet yurtta yoktur, oradaki arkadaşları Fuat'a, *"Diyarbekir Öğrenci Yurdu"*na gidip İhsan Narin'i görmesini söylerler. Fuat, *"Diyarbekir Öğrenci Yurdu"*na gidip orada İ. Narin'i görüp Hikmet'i sorar. İ. Narin, Hikmet'in kendisine bir mektup bıraktığını söyler ve mektubu verir. Bu mektuptan çok, bir nottur. Notta, Hikmet yurt dışına, Fransa'ya gideceğini, kendisi dahil ailesiyle vedalaşamadığı içinde özür diler.

Çeko'nun ailesi Mart 1972 tarihine kadar Çeko'dan bir haber alamazlar. 25 Mart 1972'de Ankara, *"Anıttepe Jandarma Subay Meslek ve Tatbikat Okulu"*nda teğmen olarak kurs gören Fuat Buluttekin, Okul Komutanı J. Albay Hulisi tarafından makamına çağrılır. Hulisi Albay'ın odasında bir başka Ordinat Albay daha vardır.

Albay Hulusi: *"Senin Hikmet adında bir kardeşin var mı?"* diye sorar. Fuat: *"Evet."* diye cevap verince Albay: *"Peki, şimdi o kardeşin nerededir?"* Fuat: *"1969 yılından beri Fransa'dadır."* der.

Albay Hulusi: *"Şimdi sana bir şey söyleyeceğiz. Aslında bunu sana söylememiz gerekiyor. Ama senin çalışmalarını takdir ettiğimiz, seni sevdiğimiz için bunu sana söyleyeceğiz ve sen bunu bizden duyduğunu kimseye söyleme."* tembihinden sonra Albay devamla: *"Buluttekin, sen Jandarma Genel Komutanlığı tarafından sakıncalı personelsin. Her ay senin hakkında rapor verilecektir."* Fuat, sakıncalı olmasının nedenini sorar. Son olarak Albay: *"Kürtçülükten dolayı seni sakıncalı personel yapmışlar."* der.

Fuat, kardeşi Hikmet'in ölümünden sonra Albay Hulusi'den Hikmet'in *"Kürtçülük"* yaptığını, bundan dolayı da kendisini *"sakıncalı personel"* yapıldığını öğrenmiştir, ancak o halen kardeşinin sağ olduğunu sanmaktadır.

Mücadelede Kadın ve Arka Plândaki Kadınlar

Toplumsal cinsiyet konusu, Comte, Durkheim, Weber ve Marx'ın yazılarında pek fazla işlenmemiştir. Bu çalışmalarda genellikle bireyler *"cinsiyetsiz bedenler"* olarak yer alır. Durkheim, kadının *"çok daha büyük oranda doğanın ürünü"* iken erkeğin *"hemen neredeyse bütünüyle toplumun ürünü"* olduğunu belirtir.

Ataerkil toplumlarda erkek-kadın ilişkisi bir sömürü ilişkisidir: *"Patriyarkal sömürü"*. Bu sömürünün hukuki ifadesi ise Delphy'e göre evlilik sözleşmesidir. Marx ise kadını proletaryaya, erkekleri de burjuvaziye benzetir.

Kadının bir ana olarak doğaya benzetilmesi ve kadın ve doğanın tahakküm altına alınması ataerkil sistemin özeliğidir. Ataerkil toplumlarda *"cefakâr"* ve *"fedakâr"* olarak görülen kadına verilen rol ev işlerini yapma, çocuk doğurma, çocuklara bakma ve erkeğini/eşine sevmedir. *"Patriyarkal"* olarak adlandırılan bu durum; kadının doğasından çok toplumsal yapılanmanın bir sonucudur. *"Patriyarkal"* yapıda kişi kendisine biçilen rol dahilinde hareket eder. Siyasi örgütlerin yapısında da bu durum mevcuttur. Kadınlara kendilerine biçilen rol dışındaki alanlarda çalışmaları hoş karşılanmaz ve buna izin verilmez. Ve eğer kadın bu alanlarda çalışacak ise erkekvari davranmak durumundadır. Simone de Beauvoir, 1949'da yazılan *"İkinci Cins: Kadın"* adlı kitabında: *"Kadın doğulmaz; kadın olunur."* der.

Toplumsal yapıda erkeğin egemenliği söz konusu ise erkeğe ait olan bu egemenlik düşüncesi ve uygulamasında kadında yer alabilir. Yani kadın kimliğiyle erkek egemen bir tavır gösterebilir.

Yakın ve Orta Doğu'daki ataerkil toplum yapısı siyasi örgüt ve mücadelelere de yansımıştır. Yapı ve mücadelelerde ya kadın hiç yoktur veya çok az yer alır. Asıl itibariyle kadının beden olarak mücadelede yer almasının da bir anlamı yoktur. Zira asıl önem arz eden örgütsel yapının niteliğidir, kadına bakış açısıdır. Yani o dönem siyasi örgütleri ataerkil yapıdadırlar ve örgütlerin kadın sorunlarıyla ilgili bir programları yoktur. Örgüt içinde yer alan az sayıdaki kadın da ataerkil yapıya uygun olarak erkek egemen düşüncesine sahip, o yapıyı kabullenmiş, ataerkil tavır ve davranışlara sahiptir. Bundan dolayı da örgütün içinde nicelik olarak kadının olmasının bir önemi yoktur. Bütün bu durum toplumsal cinsiyetin yansımasıdır.

Bu konuda Kürd siyasi örgütleri içinde çıktıkları Türk siyasi yapılara benzerdir; dolayısıyla ataerkil toplum yapısına uygundur. Kadın Halk Fırkası, Cumhuriyet döneminde kapatılmıştır. Kadınların kendi adıyla siyaset yapmaları uygun görülmemiştir. Eğer kadınlar için bir şey yapılacak ise bunu zaten CHP yapmıştır veya yapacaktır. Türkiye'de bağımsız ilk feminist kadın hareketi 1980'lerden sonra görülür. Ağırlıklı olarak erellik ve ataerkillik bu tarihten sonra eleştirel olarak ele alınmaya başlanmıştır.

Dr. Şivan Hareketi ve T'deKDP'de ataerkil yapıdadır. Harekete, parti program ve tüzüğüne baktığımızda kadın ile ilgili bir husus yoktur. Bu tüm KDP'ler için de söz konusudur.

Dr. Şivan Hareketi'nde arka plandaki kadınlara baktığımızda duygusal bir bağlılık/bağımlılık söz konusudur. Örneğin, Brusk'un eşi Zekiye'yi örnek olarak aldığımızda; Dersim kökenli bir aileden olan Zekiye ataerkil bir ailede doğup büyümüştür. Zekiye, Kürd ve Kürdistan'dan haberdar olmasına rağmen bu konuda bir milli bilince sahip değildir ve eşinin verdiği mücadeleden bihaberdir. Zekiye'nin Kürd Özgürlük Mücadelesi'nden bihaber, o mücadeleyi tasvip etmemesine karşın eşinin yanında yer almasının nedeni eşine olan bağlılıktır.

Kendisine fazla bir şey söylenmeden, bir şey bırakılmadan, ailenin ve çevrenin *"ortada kaldı/bırakıldı."* olarak algıladığı Zekiye'nin durumu, kendisi açısından oldukça rahatsız edicidir. Zekiye, ailesinin kendisi ve oğlunu *"yük"* olarak görmesi, ailenin ve çevrenin baskısı, dedikodusuna karşı yapabileceği fazla bir şeyi de yoktur.

Kendisine yeni hayat kuramayan Zekiye, tüm olumsuzluklara rağmen Brusk'a olan sevgi ve *"bağımlılık"*tan dolayı hep O'nun yanında yer alır. Yine çok fazla bir şey bilmeden eşinin isteği üzerine Güney Kürdistan'a gitmesi bu açıdan da anlaşılırdır.

Botanlı Ayşê

Ayşê, Herekol Dağı eteklerinde bulunan Xerhor köyündendir. Kocasının ikinci eşi olan Ayşê'nın dokuz kız, dört oğlu olmak üzere on üç çocuğu vardır.

Ayşê'nin eşi, üç adam bir jandarma öldürür ve Mersin üzerinden Güneybatı Kürdistan'a geçer/kaçar. Adamın ilk eşi ve bu ilk eşinden olan bir oğlu burada ölür. Bir süre sonra hasımları gidip adamı buradan alıp geri getirerek, Sêrt'te devlete teslim eder-

ler. İkinci eş Ayşê ve çocukları, Güneybatı Kürdistan'da kalırlar. Sêrt'te yargılanmaya başlanan adam, hapisten birkaç tutuklu/mahkum ile kaçar. Çatışma çıkar; kaçanlardan bazıları vurulur, ancak adam Güneybatı Kürdistan'ya geçmeyi başarır ve kendine bir ev yaparak orada yaşamaya başlar.

Bir süre sonra Güneybatı Kürdistan'daki evleri ellerinden alınınca adam, Güney Kürdistan'a geçer. Orada Mele Mistafa Barzanî'nin peşmergesi olur ve Doskî bölgesinde bir Suryanî köyünde kalır. Bahdinan ve Barzan bölgesindeki köyler bombalanınca aile dağlara sığınır, mağarada yaşamaya başlar.

Ancak her nedense bir süre sonra adam, IKDP peşmergeleri tarafından öldürülür. Eşi öldürülen Ayşê, peşmergelere ekmek, yemek ve hizmet ederek çocuklarıyla orada yaşamaya devam eder.

Sonra Ayşê, Dîşêş'te *"Türkiye"*den gelen Dr. Şivan'ın Kampı'nın olduğunu duyar. Bir şekilde Ayşê, Dr. Şivan ile görüşür. Dr. Şivan, Ayşê'nin hikayesinden etkilenir ve isterse gelip kampta kalabileceğini; kendilerine ekmek, yemek yapabileceğini ve kendisinin sağ olduğu müddetçe geçinmesi gereken parayı vereceğini söyler. Ayşê bu teklifi kabul eder ve Çeko, Zaxo'ya inince kendisine giysiler alır. Sonrasında Ayşê kampta kalarak ekmek, yemek, temizlik yapar; keçileri sağar, o sütten ayrıca köylüden alınan sütten yoğurt yapar.

Bir ara Ayşê hastalanır, Dr. Şivan kendisine iğne yapar. Hasta olduğu sırada Ayşê'nın oğlu ve gelini gelip kampta beş gün kalırlar.

Ayşê kendinden emin ve gururludur. Bu yapısıyla eşinin öldürülmesinden dolayı Barzanî'lere tepki gösterir. Ayşê eşinin öldürülmesinden tüm peşmergeleri sorumlu tutmakta ve tüm peşmergelere karşı tepki gösterir. Ayşê bu tepkiyle, duygularına dayanarak kamptakilere de sık sık: *"Ew ê we jî bikujin, baweriya xwe bi wan neynin!" "Bunlar sizi de öldürecekler, bunlara inanmayan!"* der.

Kamp boşaltıldıktan sonra birkaç gün daha kampta kalan Ayşê, Zaxo'ya giderek bir süre orada kalır. Sonra Dr. Şivangilin öldürüleceği düşüncesiyle Gilala'ya giden Ayşê orada Hacoların evinde bir süre kalır. Orada bir gün Ayşê gördüğü bir rüyada; Dr. Şivan, Çeko ve Brusk'un elbiselerinin getirilip meydana atıldığını, kendilerinin ise beyaz elbiseler içinde olduğunu görür. Ayşê bunu, onların öldürüldüklerine yorumlar ve önce bu rüyasını evin hanımı Beşire Haco'yla paylaşır, sonra gider, Eshed Xoşewî'nın katibi M. Ali Yunus'un yakasına yapışarak: *"We ev bo çi kûştin? Ev camêr, merd, mêrxwas û cesur bûn. We û Tirkan li wan îxanet kir!"* (*"Onları niye öldürdünüz? Onlar mert, cesur ve yiğitti. Siz ve Türkler onlara ihanet etiniz!"*)

M. A. Yunus: *"Me îxanet li wan nekir. Wan jî li Qumri yê du kes kuştin, ew jî ji ber vê hatin kuştin."* (*"Biz onlara ihanet etmedik. Onlar Qumrî'de iki kişi öldürdüler, onlar için öldürüldüler."*) deyince Ayşê: *"Wan kes nekuşt! Tiştekî wisa nebû."* (*"Onlar kimseyi öldürmedi! Oyle bir şey yoktur."*)

M. A. Yunus: *"Ayşê mirov nikare ji te re tiştekî bêje!"* (*"Ayşê sana da bir şey söy-*

lenmiyor!") diyerek, sigara sarıp, *"Ha cixarekê bikêşe!"("Al bir sigara iç!")* der.

Ziya Avcı, Botanlı Ayşe hakkında şunları yazar: *"... Ayşe yemeğimizi yapan, kampımızın sultanı ve direği idi. Çünkü bizim de birkaç keçimiz vardı ve biz Dîşêş'in hayvanlarına katmıştık. O ailece ne nedenle olduğunu hatırlayamadığım bir nedenden dolayı gelip Güney Kürdistan'a yerleşmişti. Sonra eşi 'devrim'tarafından öldürülür ve Dr. Şivan'ın ismi o bölgede yayıldığında o da gelip: 'Ben sizin hizmetinizde yani sizin ekmeğinizi pişirir, aşçılığınızı yapabilirim.' Dr. Şivan'da onun çaresiz ve Türkiye Kürdistan'ın dan geldiğini öğrenince alıp kampa getirmiş, o da hizmetimizi yapıyordu. Evet, işte bu Ayşe'den bahsediyorum. Bazen o gayri ihtiyari: 'Valahi bir gün gelecek hepiniz öldürüleceksiniz. Ben biliyorum, görmüşüm!' Ancak hiç birimiz ciddiye almıyorduk..."* (Avcı, 2011: 72 vd)

İnfaz Sonrası

Dr. Şivan ve arkadaşları infaz edildikten sonra, onları suçlu olarak gösteren üç belge ortaya çıkarılır.

Bu belgeler:

1- Dr. Şivan ve Çeko'nun yakalanıp Gilala'ya götürülmeden önce Eshed Xoşewî'nin yanında tutuklu iken Dr. Şivan'ın kendi el yazısıyla yazdığı, ilk ifadeleri olduğu söylenen, *"Feridun"*[83] ve *"Gavan"* imzalarının bulunduğu bir yazı. Bu yazıda, Dr. Şivan ve Çeko'nun olayı *"itiraf"* ederek, *"suçlu"* olduklarını kabul ediyorlar. Bu ifadeler bir itirafnamedir.[84]

Söz konusu ilk ifade şöyledir:

Said Elçi Olayı/Meselesi ve onun öldürülmesi bizden soruldu. Bu olay nedir ve nasıl oldu?

1- Sizlerin bildiği gibi, biz Kürt yurtseverleriyiz ve iki yıldan beri Irak Kürdistanı Devrimi'nin içindeki çalışmalarımızla ve Mele Mistefa önderliğinde ve Devrim yöneticileriyle can ve başla çalışıyoruz. Bu çalışmamızı hatta savaş ve bombardımanlar altında cephe (kada ser) sürdürdük. 11 Mart'tan sonra da sevinerek (dilsozi) Serok ve MS (Mektebi Siyasi, Politbüro) yanına gittik. PDK ve onlara Kuzey Kürdistan için de politik çalışma yapmak istediğimizi söyledik.

2- Serok ve MS'nın onayı aldıktan sonra biz yine can ve başla sevinerek çalışmaya

83- T'deKDP'nin kurucu Merkez Komitesi üyelerinden olan ve partide genel sekreter yardımcılığı görevinde de bulunan Osman Aydın'ın belirttiğine göre, Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın, parti kuruluşu öncesindeki illegal yaşamında *"Feridun"* kod adını kullanıyordu. Partinin kuruluşuyla beraber ise genel sekreter olarak *"Hurmuz"* kod adını kullanır. Kısa bir süre sonra ise Dr. Şivan kod adını alır ve böyle tanınır. (Dr. Şivan, 1997: 8, Aydın'ın önsözü)

84- El yazısı ifade, Şerwan Büyükkaya'nın 1984 yılında Suriye'ye gittiğinde, Apo Osman Sabri'nin evinden alınıp diğer birkaç belge ile birlikte kendisine teslim edildiğini yazıyor. (Büyükkaya, İlk Anlatım: 5

başladık ve PDK-T bu şekilde 28 Haziran 1970'te kurularak 17 arkadaştan oluşan Q. Merkezi (MK) oluşturuldu. Halen de partinin programı, partinin çalışma biçimine ilişkin rapor ve partinin stratejisine ve teorik görüşlerine ilişkin rapor KDP'nin MS yanında mevcuttur.

Bu güne dek biz sürekli Eshed Xoşewî, MS ve Serok ile görüştük ve çalışmamız üzerine onlara bilgi verdik. Ve biz inanıyoruz ki Devrim yöneticileri bu görüşlerimize ilişkin bilgi sahibidirler, bizim severek, fedakarlıkla ve büyük duyarlıkla Kürdistan Devrimi'ne bağlı olduğumuzu ve sürekli Devrim'in çıkarlarını ve özellikle Irak Kürdistan'ın ferihini savunduğumuzu ve onun çıkarlarının Kuzey Kürdistan'ın önünde tutuğumuzu biliyorlar Çünkü Orta Kürdistan (Irak Kürdistan), Serok ve PDK bizler için yüksek bir öncü ve aydınlık olarak görüyoruz.

3- Seid Elçi ve arkadaşı Derwesê Sado (Akgül) çalışmamızı çürütmek için bir yıldan fazladır her tarafı geziyorlar. Geçen yıl nasıl geldiklerini ve bizi nasıl eleştirdiklerini biliyoruz. Yine geçen kış bunun için Ferzende isimli yaramaz bir kişiyi Ise Siwar'ın yanına gönderdiler. Sonra Ehmede Huseyn'i Beyrut'a, Suriye'ye ve buraya gönderdiler. Ehmede Huseyn'in Türk pasaportuyla gezdiği ve Türk istihbaratında çalıştığı açıktır. Seid Elçi, Ehmede Huseyn ve Türkler, bizim ya öldürülmemizi ya da Irak Kürdistan'ından çıkarılmamızı amaçlamışlar. Bizim çalışmamız yurtsever, fedakar, can ve başla olduğundan dolayı Türk polisi Seid ve Derwes'ı kendileri için ajanlaştırdılar (xulam). Para ve yanlış bir politika üstümüze ve partimize onlara takip ettirdiler. ve ondan sonra Seid, Türk istihbaratının yardımıyla ve teşvikiyle Suriye'ye geçti ve ancak giriş yaptıktan sonra Türkler onun ismini okudular/çıkardılar. Seid Elçi, Suriye'ye ve Irak'a geçiren Türk istihbarat elamanı Mihemede Bege'dir. Mihamede Bege, Nisêbînlidir ve Nisêbîn halkı onun Türk istihbaratı adamı olduğunu biliyor. Mihemede Bege partinin tüzüğünü ve bir raporunu Türk istihbaratına aktardı ve onlara bizim Irak Kürdistanı Devrim'in içinde ve Mele Mistafa emri altında çalıştığımızı bildirdi. Zaten bu yüzden de Türkiye Adalet Bakanı'na dayanarak Londra'da Yahudice (İsrail) yayın yapan Radyo şunu söyledi: "Mela Mistefa, Türkiye'ye Kürdistan'ında devrimci bir parti kurmuş ve orada bir devrim yapmak istiyor." Mehemede Bege bunu gayet rahat söyleyerek suçluluğunu (murimiya) kabul etti.

Bizim soruşturmamızdan sonra Seid Elçi de itiraf ederek sıkıyönetimin ilanından sonra Türk istihbaratına bağlı bir zabit ile İstanbul, Ankara ve Diyarbekir'de gezerek Soro'yu Nisêbîn'de ve Şivan'ı de Tetwan'da yakalatmak için: onları ihbar edip Türklere yardım ettiğini söyledi.

Gerçekten de Soro, Nisêbîn'den acele ayrılmasaydı ve Şivan'da sözleşmeden iki gün önce Tetwan'a varmasaydı ikisi de yakalanırdı, Irak Kürdistan'ı ve Serok'e karşı birer delil olarak Türklerin eline geçerlerdi.

4- Partimiz merkezi otorite sistemine göre çalışıyor. (Bkz. PDK-T, İç Tüzüğü'nün 4. Maddesi) 14. Maddeye göre parti yönetimi hain cezasını verip uygulayabilir.

Seid Elçi ve Mihemede Bege'nin mahkeme edilmesinden sonra parti, partimiz

yönetimi, ikisinin delil ve itiraflarına dayanarak bu iki kişinin Kürt Halkının Kürdistan Devrimi'nin ihanetçisi, Türk istihbaratıyla birlikte bizi çürütmek ve öldürmek için çalıştıklarını ve onların bunun için görev aldıklarına karar verdi.

Parti yönetimin bu inanç ve kanaatin oluşmasından sonra Genel Sekreter Feridun ve İkinci Sekreteri Gavan birlikte ihanet suçunun uygulanması için üç parti üyesine emir verdiler ve emir yerine getirildi.

Parti yönetimi ve cihazı bu meselenin Türkiye Kürdistan'ın bir meselesi olduğuna inanıyor ve parti bu mesele üzerine bağımsız bir karar verebilir. Zaten bu nedenle Türkiye PDK PB bu kararı aldı ve uyguladı. Ama bu mesele ili ilgili Orta Kürdistan yönetiminin kanaatini sormamız gerekirdi, bu çok iyi olurdu. Şimdi bu hatta ve eksiğimizi kabul ediyoruz. Ama yine de Devrim, Önder ve PDK'na karşı samimi olduğumuzu tekrar ediyoruz.

Ama Seid Elçi ve Türk istihbaratı bizi tesirsiz hale getirilip öldürmeye çalıştılar. Her kişi ve devrimci parti kendisini savunmak zorundadır. Ve hatta İslam dinimiz de şunu emir ediyor: "Birisi seni öldürmek istiyorsa sen de onu öldürebilirsin."

Bizim bu insanlarla hiç bir kişisel ilişki ve düşmanlığımız yok. Yine de tekrar ediyoruz. Seid ve Türk istihbaratı bizi bunu yapmaya mecbur ettiler. Çünkü onlar bizi çürütmek ve ortadan kaldırmak istiyorlardı.

Bizim en son isteğimiz şudur: Partimizin Merkez Komitesi üçüncü (3) toplantısında aldığı kararında: "Biz ve Soreş(Devrim) arasında bir hata olduğunda ve Soreş'i zor duruma soktuğumuzda çalışmamızı durduracağız." diyor. Bu karara dayanarak ve bu meseleden sonra ve Soreş Yönetimi'nin zorlandığı için partimizin Merkez Komitesi üyeleri toplandılar ve görüşlerini bildirerek bizi eleştirdiler. Ama tümümüz oy birliğiyle şu kararı aldık: "Sormama bir hattadır ve bu hatta Soreş Yönetimi'ni zor duruma soktu. Bu nedenle Türkiye PDK çalışmasını durdurmuş ve sizin kararınızı bekliyor."

Bu çerçevede biz sevinerek Soreş ve sizin cevabınızı bekliyoruz. Hizmetimiz, yaptığımız iş ve emelimizle görülüyor, gerek Soreş saflarında gerek sizlerce bilinmektedir. Bu nedenle kendimizi sizin bir parçası olarak görüyoruz. Ve hakkımızda sizin bir devrimci arkadaşınız, dosttunuz olarak ve Soreş'in içinde Soreş'e hizmet edenler olarak Soreş Yönetimi'nden bu hatamızı bağışlamasını istiyoruz. çünkü esasa ilişkin, Soreş'e ve PDK karşı işlenen suçumuz yoktur.

Not: Arzu edilirse sözlü olarak da daha ayrıntılı bilgi verebiliriz.

PDK-T Genel Sekreteri
Feridun (Dr. Şivan)
(İmza)

PDK-T İkinci Sekreteri
Gavan (Çeko)
(İmza)

Biz burada hazır olan PDK-T Merkez Komitesi üyeleri olarak iki sekreterimizin yukarıda yaptığı öneriyi kabul edip onaylıyoruz.

Biz burada hazır olan PDK-T Merkez Komitesi üyeleri olarak iki sekreterimizin yukarıda yaptığı öneriyi kabul edip onaylıyoruz.

Dicle (Kurdo) *Rüstem (Soro)* *Dilovan (Zendo).*

İmzaladığımız raporun 4. maddesinin üçüncü bendinde Sekreter ve yardımcısı kararın uygulanması emrini vermiş, oysa Merkez Komitesi üyeleri olarak bu iki arkadaşımız yalnız, onların öldürülmesi ve kararın infazı şekli kararını vermişler; biz üç arkadaş bu olay sorulduğunda haberimiz oldu ve bu meseleyi yeni duyduk. Maddenin bunun dışındaki bentlerini biz de kabul ediyoruz.

Dilovan (Zendo) *Dicle (Kurdo)* *Rüstem (Soro)*
(İmza) *(İmza)* *(İmza)*

Necmettin Büyükkaya bu ifade hakkında şunları yazar:

3. 7. 1974. "Akşam 18.00'e kadar bekledim. Ömer gelmedi. Akşam Hışyar'ın yanına gittim. Şivan'ın elyazısı ile yazılmış ifadesi ile İdris vasıtası ile Barzanî'ye yazılan bir mektubun fotokopisini okudum.

Doktor ifadesinde, partinin kurulmasından kısaca bahsediyor. Sonra Said'in partisinin, partiyi ve kendilerini çürütmek istediklerini misallerle açıklıyor. Politbüro ve parti sekreterliği emri ile mahkemeden sonra üç partili tarafından hükmün yerine getirdiğini söylüyor.

Yazıdan büyük bir sinirlilik seziliyor. İfadede, Mehmedé Begé'nın, Ahmedé Ḥusso'nun ve Derwêşê Sado'nun bir tanesinin daha polis olduğu belirtiliyor. Said'in bunlar tarafından kandırılmış aldatılmış olduğunu dikkat çekiliyor. Bu meselede haklı olduklarını ancak Barzanî'ye danışmadıkları için hatalı olduklarını kabul ediyor. Fakat samimi Kürtperwer olarak şimdiye kadar yaptıkları hizmetlerin göz önünde bulundurularak af edilmelerini istiyor." (Büyükkaya, 1992: 241)

Söz konusu bu ifade, yazıldığı tarihin yer almadığı/olmadığı, çizgili A4 kağıdına, dört sayfa, Kurmancça el yazısıyla üç farklı kalem ile yazılmış, *"Feridun"* adıyla Dr. Şivan ve *"Gavan"* adıyla da Çeko'nun imzaladığı; *"Dicle"* (Kurdo/Ömer Çetin), *"Rüstem"* (Soro/Nazmı Balkaş) ve *"Dilovan"* (Zendo/Abdülkerim Ceyhan) adlarıyla 4. maddenin 3. bendine şerh koyarak imzaladıkları bir belgedir. Bu kişilerin hepsi T'deKDP'nin MK üyeleridir.

Bu belgedeki el yazısı Mannheim Üniversitesi'nde Eylül 2005'de analiz edilir. Örnek yazı, yani ifade metni (X1-X4), değişik yazı örnekleri ile karşılaştırılır:

1- Dr. Sait Kırmızıtoprak'a ait dört yazı örneği: V1-V35 (1971 yılına ait), V36 (1969 yılına ait), V37-V54 (1970 yılına ait), V55-V60.

2- Kime ait olduğu belirtilmeyen 1969 yılına ait bir yazı örneği: VY1.

Mannheim Üniversitesi'nin analiz sonuçlarına göre, *"Sait Kırmızıtoprak yüksek bir olasalıkla X1-X4 el yazılarının fiili kaynağı olması söz konusu değildir."* Yani X1-X4 yazı örneğinin/ifade yazısının Dr. Sait Kırmızıtoprak'a ait olan V1-V35, V36, V37-V54 ve V55-V60 yazılara benzer olmadığı ve büyük olasılıkla bu yazı Dr. Sait Kırmızıtoprak'a ait değildir.

"X1-X4 metin yazıları menşei, büyük bir olasılıkla VY1 diye adlandırılan karşılaştırma yazısı ile aynı kişiye ait olduğu sonucuna varılmıştır." Yani ifade yazısı 2. şahsın el yazısıdır. Bu yazı ise olasılıkla Çeko'ya aittir. Buna göre söz konusu ifade Çeko tarafından yazılmış, Dr. Şivan ve kendisi(Çeko) tarafından imzalanmıştır. Bunun değerlendirilmesi daha sonraki bölümlerde yapılacaktır.

2- Ortaya çıkarılan ikinci belge ise, daktilo ile yazılan bir metindir.

Bu belge hakkında N. Büyükkaya şunları yazar:

"Mektupta ise aylardan beri bir beton mezarda zincirlere vurulu olarak ölümle pençeleştiklerini söylüyor. Türk polisleri için böyle bir muameleye maruz bırakılmalarına akıl erdiremediklerini söylüyor. Hâlbuki partinin kuruluşunda Barzanî'nin kendilerine verilmiş bir sözü olduğunu hatırlatıyor. Hiç olmazsa muhakeme edilmelerini talep ediyor. Haklarında gerçeğe dayanmayan dedikoduları duymuş olduklarını dikkâtlerini çekiyor. Fakat fırsat verilirse bu iddiaların yalan fakat öldürülenlerin Türk polisi olduklarının ise gerçek olduğunu her an ispata hazır olduğunu belirtiyor. Barzanî ailesinin tarihinde düşmanlarına dahi bile böyle muamele yapılmadığını söylüyor. İnançları, Kürt milleti ve 'şoreş' (Devrim) *uğruna yaptıkları hizmetleri anlatıyor. Bu mezardan çıkarılmalarını, çoluk çocuğunu buraya getirmelerine izin vermelerini, bu olanlardan sonra artık siyaseti bırakacaklarını, isterlerse buralardan uzaklara gideceğini söylüyor.*

Mektupta bütün yaptıklarından Barzanî'ye ve MS'ye raporlar verdiğini de söylüyordu. Son sözde ise gerçekte Barzanî'nin isteği dışında hiçbir harekette bulunmadıklarını söyleyerek buna rağmen suçsuz olduklarına inanmıyor ve kendilerini serbest bırakmayacaklarsa öldürüleceklerse, kanlarının kendilerine helal olduğunu, kendilerini öldürebileceklerini söylüyor.

Ben Hışyar'a bu mektubun baskı altında yazıldığını, gerçekleri yansıtmadığını ve şayet Irak'tan kimseler karıştırılırsa öldürülebileceklerinin havasının hakim olduğunu söyledim. Ayrıca gerek bu ölen arkadaşlarımızın ve gerekse bizim aleyhimizde gerçeğe uymayan propaganda yaptıklarını söyledim. Bunun bu propagandayı yapanlara dahi her hangi bir fayda getirmediğini söyledim. Kendisi konuşmuş olabileceğini ve özür dilediğini söyledi." (Büyükkaya, 1992: 241-242)

Ziya Avcı'da ise bu konuda şunları yazar:

"Soro, Dr. Şivan'a en yakın arkadaştı. Hem 49'lar olayın da hem de 1965 yılından beri siyasi ve fikirsel ilişkileri vardır. Ayrıca Politbüro (partinin) üyesiydi. Hem de bunların tümünden daha önemlisi Dr. Şivan ve Çeko'yu Gilala'ya götürdüklerinde O'nu da tutuklamak üzere, ama tutuklamadan götürdüler. O'da birkaç kez bana bahsettiği üzere, Dr. Şivan'ın zindanda yazdığı ve Güney'deki yönetime teslim ettiği, başka bir deyimle İdris Barzanî'ye teslim ettiklerini kendisi de okumuş ve Dr.Şivan'ın en son söylediklerini ne olduğunu biliyordu...

Birazda Dr. Şivan'ı bilinçli olarak küçük düşürmek, teşhir etmek için mektup Almanya'daki bazı Doktor karşıtı şahıslara ulaştırmışlardır. Mesela Dr. Şivan'ın salıverilmesi ve çocuklarına erişmesi istemi ile siyasetten el çekeceği gibi. Büyük bir ihtimalle Dr. Şivan'ın yazdığı iddia edildiği ve Almanya'ya yetiştirilen mektup, eğer talimat değilse, bile denilebilir ki Doktorun aleyhine kullanılmak ve istifade etmek için arada bazı değişikler yapılmıştır, kanaatindeyim.

... Ben Soro'ya bu olaya ilişkin tekrar tekrar sorduğum da o şunu derdi: 'Dr. Şivan saf idi. Onu kandırdılar, oyuna geldi.'

Biz hepimiz de Soro tarafından tutulan içeriği dolu notlardan haberdarız ve Güney Kürdistan'da ayrılan en son arkadaştı. O, o notlarla 1972 yazının başlangıcına kadar orada kalır. Sonra Brusk'un eşi Esma hanım ve oğlu Kawa ile birlikte Suriye'ye geçerler. Sonra ikisini Türkiye Kürdistanı'na geçirir, kendisi Suriye Kürdistanı'nda kalır.

O, bana anlatırdı: 'Dr.Şivan'ın zindanda yazdığı yazısını pek çok kez Dr. Mahmud Osman'dan istedim.'

O da: 'Ben İdris'e söyleyeceğim.'

'Ancak bu isteğim yerine getirilmedi. Hatta bir gün İdris Barzanî beni çağırdı ve bir bohçanın içinde bulunan elbiseleri bana vererek: 'Bu elbiseler Dr. Şivan ve arkadaşlarınındır. Bunları sana teslim etmek istiyorum.' diyerek bohçayı önüme bıraktıktan sonra konuşmasına devam etti ve bana: 'Soro en iyisi sen Türkiye'ye geç ve Türkiye istihbaratı ile çalış, bizde bir gün gelip seni göreceğiz.'

(...)

'Ben (Soro) İdris'in bu sözlerinden dolayı çok rahatsız oldum. Bohçayı almadan, meseleyi uzatmadan sırtımı dönüp çıktım.' (Avcı, 2011: 265 vd.)

O da (Soro) tekrar bana dedi ki: 'İdris Barzanî ile aramızda geçen o olaydan sonra da ben o yazıyı almanın peşine düştüm. Bu kez Dr. Mahmud Osman'ın yanına gittim, yazıyı istedim. Sonra yine İdris Barzanî beni çağırdı ve bana: 'Ben o yazıyı sana vereceğim, ancak sen okuyup bana geri vereceksin.' Ben de yazıyı okudum ve geri verdim.'" (Avcı, 2011: 267)

Ziya Avcı'nın yukarıdaki anlatımına göre, mektup olarak da nitelenen bu metinden Soro haberdardır. Güney Kürdistan'ı terk etmeden önce, son kez İdris Barzanî'yi ziya-

ret ettiğinde, bu metni almak ya da okumak için ister. İdris Barzani, okuyup geri vermesi sartıyla metni Soro'ya verir. O da metni okuyup iade eder.

Söz konusu bu metin, Dr. Şivan tarafından yazıldığı iddia edilen ve Mele Mıstafa Barzanî'ye iletilmek üzere İdris Barzanî'ye verilmiştir. İnfazdan sonra bu belgenin nasıl servis edildiği konusunda bir netlik olmamasına rağmen, bu konuda N. Büyükkaya'nın yazdıklarından, bu metnin Dr. Hîşyar tarafından servis edildiği sonucunu çıkarabiliriz. Yani olasılkla belge Dr. Hîşyar vasıtasıyla Güneybatı Kürdistan, oradan da Avrupa'ya götürülmüştür. Zira N. Büyükkaya, bu metni okuduğunu -Güneybatı Kürdistan'da- ve konu hakkında Dr. Hîşyar ile tartıştığını belirtir.

3- Üçüncü belge ise *"Provokatör"* başlıklı bir seminer yazısıdır. Söz konusu yazıda Sait Elçi ve Mehmedê Begê'nun *"provokatör"* ve *"ajan"* oldukları belirtiliyor:

"Provokatör: İki taraflı çalışan, yani hem emniyette hem de devrimci bir partide faaliyet gösteren esasta milli emniyetin adamı olan ve devrimcilerin tanınmasında, ele vermesinde yardımcı olan kişidir."

"Yine dikkati çekmeyen iki büyük provokatör, Sait Elçi ve Derwêş Akgül halk arasında milliyetçi tanınmışlar, bu yüzden hapse girmişler, gizli bir partinin merkez komitesinde çalışmışlar. Milli Emniyet, partiyi kontrolü altına almak için, partinin sekreterini bir eşkıyaya öldürtmüş; 'Faik Bucak' ve bahsettiğimiz bu iki provokatörden birini sekreterliğe getirmiştir." (Belge; Büyükkaya, İlk Anlatım: 22 vd.)

Bu konu Dîşêş Kampı'nda seminer olarak verilmiştir. Ancak söz konusu seminere katılanlar, konunun genel olarak işlendiğini ve isimlerin zikredilmediği söylenmektedir. Yani bu belgede de bir dezenformasyon olabilir.

*"Saitler Olayı"*nın Kritiği

Ziya Avcı, olay hakkında şunları yazar:

"Yaklaşık kırk yıldan beri benimde şahidi olduğum olaylar hakkında şimdiye kadar bazı sorumluluk ve mülahazalardan dolayı pek bir şey yazamadım. Kanaatime göre artık olaylar hakkında bildiklerimizi görüş ve kanaatimizi, hem de şahitliğimizi yazalım. Herşeyden önce bu boynumuzun borcudur ve tarihi sorumluluk gereğidir. Bu nedenle benim direk şahit olduklarım ya da parti hiyerarşisinde benden daha yetkili olan arkadaşlarımın bana aktardığı açıklamaları da yayınlamak istiyorum. Aslında seneler önce olayla ilgili bilgileri yazmış ve korumuştum. Ben simdi bildiklerimi şahit olduklarımı yazılı bir şekilde Kürdistan tarihçilerinin ve kamuoyunun bilgisine sunarak paylaşıyorum.

Bu olay benim için hem o zaman önemli bir mesele ve bir sorumluluk duygusuyla bizden istenmiştir. Senelerdir sürekli pek çok kişi ve özellikle eski parti üyelerimiz tarafından, yani meselenin içinde olan bizlerin kısacası o dönemde Dr. Sait Kırmızıtoprak(Dr.Şivan)'ın çalışmalarına katılan kadroların, olayın açıklanmasından

dolayı,altında kaldıkları töhmet, üzüntü ve moral bozukluğuna vesile olmuştur. Bizler haksızca suçlandık. Yıllardır uzun uzun haklı veya haksız eleştiri oklarına hedef olduk.

Simdi son yıllarda bu mesele karakter değiştirdi ve olayda taraf olanlar haksızca günden güne sertleşerek, olaylara taraftar olan bizlere saldırıldı. Bunlardan bazıları daha da ileri giderek, nasıl olsa bu olayı kimsenin açıklamayacağı inancıyla içimizde olamayan yani yaşamayan örf ve adetlerimize uymayan ve Kürtler arasında kullanılmayan ağır sözler onlar için kullanıldı. Özellikle Dr. Şivan için bu sözler sarf edildi.

Bazıları da kalkıp bu olayı ekonomik ve siyasi ranta çevirdiler. Kuskusuz bu tarz niyetler, bu olayda canını feda edenlere karşı saygısızlıktır.

Ayrıca bazı kimselerinde hiç bilgi ve açıklamadan haberi olmamasına rağmen uzak yakın duyduklarıyla parça parça olan bilgiler ile onlarca sayfa yazılar uydurarak yazıyorlar. İstiyorlar ki bu meseleyi bir dedektif sorununa çevirip, olayın esasının unutulmasını arzuluyorlar. Kuşkusuz niyet ne olursa olsun; isterlerse iyi niyetle konuşup yazsınlar, yalnız netice itibariyle olayı bu metotla ele almak bilgi kirliliği yaratıyor.

Birkaç kısa yazı dışında birileri her şeyden önce Dr. Şivan, Çeko gibi fedakâr, bilgili ve vizyon sahibi ile büyük bir fedakârlık örneği olan Brusk gibisinden bahsetmek yerine, polisiye bir mantık ile meseleyi ele alıp öne çıkardılar. Dr. Şivan tarafından Türkiye ve Kürdistan'a dair yapılan tespitlerin kırk yıla yakın bir zaman geçmesine rağmen önemini ve aktüelliliğini korumasına rağmen daha yeni bazı kimseler bu tespitlerin farkına varabilmekte ve anlayabilmektedirler. Evet, bu kişiler hakkında yapılması gereken en güzel şey, kötü niyetle yazılanları tartışmak değil, onları anlamak olmalıydı. Kuşkusuz ben bu sözlerin tamamını fedakâr, inançlı ve yurtsever rahmetli Said Elçi içinde söylüyorum. Çünkü yazılan bu şeyler ve yazılacaklar, inanıyorum ki bu yurtsever insanın da ruhunu incitmektedir." (Avcı, 2011: 243-244)

Olay ile ilgili Ömer Çetin ise şunları söylüyor:

"Biz Dîşêş'te kalıyorduk Bunlar (Sait Elçi ve arkadaşı) Qumrî denilen köyde öldürülmüşler. Dîşêş ve Qumrî arası yaya olarak bir saattir. Orası Eshed Xoşewi'nin eski karargâhıdır. Orada bir karakolları var ve bu karakolda kırk peşmerge, silah tamir atölyeleri vardır. Derwêşê Sado'nun akrabaları da (Selim Tilki ve diğerleri) bu karakoldadırlar.

Sonra kaldık ki biz bunları öldürmeye kalksak, bizim kaldığımız yerle Türkiye sınırı beş saattir. Götürüp sınırda öldürürüz, ondan sonrada bir çatışmada öldürüldüler deriz. Bu kadar basit.

Bana sorarsanız bu bir komployduu. Komployu yapan ve uygulayan Eshed Xosewî, Osman Qazî ve Isê Sıwar'dır. Bunlar kimden ne kadar para aldılar bilmiyorum. Önemli olan tezgâhın hazırlamasıdır. Tezgâh bu üçü tarafından hazırlanmıştır. Dr. Şivan bu üçüne de bağlıydı ve onlara güveniyordu.

Eshed Xoşewî, Kurmanç bölgesinde çok etkili birisidir. Mele Mıstafa Barzanî'den sonra gelen en yetkili adamdır.

Barzanîlerden İdris Barzanî, Dr. Şivan ve arkadaşlarının öldürülmesinde rol oynadı. Bu tasfiyede Barzanîlerin baştan beri işin içinde olup olmadıklarını bilmiyorum. Ben şunu söylemek istiyorum: İlk komplonun hazırlanmasında: 'Böyle bir plân hazırlayın! Dr. Şivan'ı tasfiye edin!' diye Barzanîlerin bir rolü olup olmadığını bilmiyorum. Barzanîler konusunda; benim onlarla hiç bir ilişkim, beklentim yok, Barzanîleri korumak gibi bir amacım da yok.

Bu bir duyumdur, ne kadar doğru olduğunu bilmiyorum. Dr. Şivan yakalandıktan sonra Selim Tilki'yi de yakalıyorlar. Selim Tilki'ye soruyorlar: 'Size kim emir verdi ki, Sait Elçi ve onları öldürdünüz?!' O da: 'Eshed Xoşewî'den gelen bir belge üzerine vurduk.' der. Ancak sonra Selim Tilki bunu inkâr eder." (Çetin, 24 Eylül 2011)

Mesut Barzanî, öldürme olayının kendileri dışında geliştiğini ve bu konuda şunları söyler: *"... Anlamıyorum! Neden bu konuda biz sürekli ve kasıtlı olarak tarafmışız gibi gösterilmekteyiz? Olayı yakinen biliyorum. 11 Mart 1970 Otnm. Antlaşması sonrası TKDP, bizden Irak Kürdistanı'nda bir kurultay yapmak için yardım isteminde bulundu. Biz de bunu kabul ettik. Kongre delegeleri yanımıza geldiler. Lakin uzun süre geçtiği halde Sait Elçi ortada yoktu. Dr. Şivan O'nu, Çeko ve Brusk ile 'gerici' olduğu iddiasıyla öldürüyor. Bir ay sonra partimiz haberdar oldu ve haberi veren TKDP'li bir arkadaştı. Daha sonra TKDP bizden resmi olarak Politbüro ve Merkez Komite üyeleri nezdinde, Dr. Şivan'ın sorgulanıp ondan hesap sorulmasını, aksi takdirde IKDP'yi sorumlu tutacaklarını bildirdi. Bundan sonra Dr. Şivan'ı biz değil TKDP yargılayıp ölüm cezasına çarptırdı."* (Barzanî, Kürdistan Press, 16 Ekim 1987) diyor.

Dr. Şivan, Çeko ve Brusk; Sait Elçi, Mehmedê Begê ve Abdüllatif Savaş'ı öldürdükleri gerekçesiyle, 26 Kasım 1971'de infaz edilirler. Şeriat hükümlerine göre karşı taraftan üç kişi öldürülmüştür, üçe üç hesabıyla Dr. Şivan ve Çeko ile birlikte Brusk'ta öldürülür. Şerafettin Elçi, Sait Elçi'nin öldürme tarihini 1 Haziran 1971, Faqî Huseyn 5 Haziran 1971, Dr. Şivan ve arkadaşlarının öldürülme tarihini ise 26 Kasım 1971 olarak verir.

TKDP ve T'deKDP'nin tasfiyesi için iki Sait'in ortadan kaldırılması gerekiyordu. Dr. Şivan ile Sait Elçi/TKDP arasındaki sorunlar kullanılarak bu yapıldı. TKDP ve IKDP olaya bu açıdan bakmaları gerekirken, iki parti de, olayın içinde olmaları ve olup bitenleri bilmelerine rağmen, Sait Elçi, Mehmedê Begê ile Abdüllatif Savaş'ın öldürülmesinin T'deKDP MK kararı olduğu düşüncesiyle, özellikle Dr. Şivan'a karşı bir karalama ve suçlama kampanyasına girerler.

Dr. Şivan'ın ardılları ise uzun bir süre konuşmadılar ve yazmadılar. Ancak son zamanlarda sağ kalanların konuşmaları, yazmaları ve yapılan bazı araştırmalarla sağlıklı bazı sonuçlara varabilecek durumdayız. Yine de bu olay gizemini korumakta, olayın tamamıyla nasıl meydana geldiği ancak IKDP'nin arşivlerinin açılması ve bu konuda Kek Mesud Barzanî'nin açıklamalarıyla gün ışığına çıkacaktır.

Cengiz Candar bu konuda şunları yazar: *"Türkiye Kürt hareketinin tarihine 'İki Sait Olayı' olarak geçtiğini daha sonra öğreneceğim ve bir türlü tatmin edici bir şekil-*

de aydınlanmamış olan bu gelişmeye Suriyeli Kürt şahsiyetlerin koyduğu teşhis vardı: Sait Elçi'nin öldürülmesinin ardında da aslında Molla Mustafa Barzani bulunuyordu. Barzani, Sait Elçi'yi ortadan kaldırdıktan sonra suçu Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın üzerine yıkarak onu da temizlemişti. Bütün bunları yapmaktaki amacı, Türkiye Kürt hareketini başsız ve lidersiz bırakmak, böylece Kürtlerin en kalabalık yaşadığı Türkiye'de kendisine bir rakip doğmasını önlemekti" (Çandar, 2012: 63)

Yaptığım araştırmalar, dinlediğim, görüştüğüm kişiler, okuduğum yazılar ve düşünce egzersizleri sonucunda vardığım neticeyi, bazı tespitlerle açıklamakta yarar vardır:

1- Partili arkadaşları, S. Elçi'nin kendilerine haber vermeden, Güneybatı Kürdistan'a, oradan da Güney Kürdistan'a geçtiğini söylüyorlar. S. Elçi'nin kimseye haber vermeden Güney Kürdistan'a gitmesinin mantıklı bir açıklaması yok. Sait Elçi'nin neden kimseye haber vermeden alelacele şaibeli iki kişi (Mehmedê Begê ve Ahmedê Huso) ile Güney Kürdistan, (Ahmedê Huso, pasaport ile Musul'a giderken, S. Elçi, Mehmedê Begê ile Güneybatı Kürdistan üzerinden) Zaxo'ya gider. Niye böyle hareket ettiğini kimse bilmiyor veya bu açıklanmıyor. Zira Faqî Huseyn: *"... Biz birlikte 7-8 Mayıs'ta Suriye, Musul ve ardından Barzanî'ye gidecektik..."* diyor. Yani Faqî Huseyn'in de belirttiği gibi, bu daha önceden programlanan ve iki parti (TKDP ve T'deKDP) arasındaki sorunları çözmeye yönelik bir durumdur.

Burada sorulması gereken bir başka soru ise, S. Elçi ve Mehmedê Begê'ın neden Güney Kürdistan yolunu tercih ettikleri ve orada kimler ile görüştükleridir. Ebdul Hemîd Derwêş(Hemîdê Hecî Derwêş), S. Elçi, Qamişlo'da Dr. Şivan ile anlaşıp, birleşmek amacıyla Zaxo'ya gideceğini ve parti başkanlığından çekilip bu birleşmeyi sağladıktan sonra tekrar *"Suriye"*ye(Güneybatı Kürdistan) yerleşmek için geri döneceğini yazar. (Derwêş, Beysûlen, 2011: 163)

E. H. Derwêş devamla, S. Elçi'nin bu konuları görüşmek için Qamişlo'da kendisini sorduğunu ancak kendisinin Şam'da olduğu için görüşemediğini, eğer görüşebilseydi, S. Elçi'yi *"Irak"*a (Güney Kürdistan) gitmemesi için belki ikna edebileceğini belirtir. S. Elçi'nin Cegerxwîn dahil partili arkadaşlarıyla da görüşmediğini, ancak Cegerxwîn'in O'nun yanında kaldığı kişiler aracılığıyla Güney Kürdistan'a geçme konusunda acele etmemesini, Hemîd'in iki güne kadar Şam'dan döneceğini, O'nunla görüşüp ondan sonra karar vermesi hususunda haber gönderdiğini söyler. Ancak S. Elçi, *"(Suriye ve Türkiye'deki) bazılarının etkisi altında kalarak, Suriye'nin Kelhê Köyü yoluyla Irak'a... oradan da Îsa Sîwar'ın Zaxo bölgesine bağlı Bêzehê Köyü'ndeki kampına"* (Derwêş, Beysûlen, 2011: 164) gider.

Kanaatimce bir plân gereğince, MİT tarafından Sait Elçi ve Mehmedê Begê, Güneybatı Kürdistan üzerinden Zaxo'ya götürülmüştür. Eğer amaç Dr. Şivan'ı, Mele Mistafa Barzanî'ye şikayet etmekse, bu ikilinin diğerleriyle (Ahmedê Huso, Ziya Şerefhanoğlu) beraber Gilala, Nevpardan'a gitmeleri gerekir. Ancak komplodan bihaber olan S. Elçi'nin Dr. Şivan ile anlaşmak, iki partiyi birleştirmek amacıyla Zaxo'ya gitmesi mantıklıdır.

2- Dr. Şivan, IKDP Zaxo Mahali Komitesi tarafından kırmızı bir yazı notuyla Sait Elçi'yi kampa götürmesi için Zaxo'ya çağrılır. Zaxo'ya üç kişi; Dr. Şivan, Çeko ve Brusk gider. Zaxo'da IKDP yöneticileri; Osman Qazi ve Isê Sıwar ile bir toplantı yapılır. IKDP Zaxo yöneticileri tarafından organize edilen bu toplantıda ne konuşulduğunu bilmiyoruz. Ancak olasılıkla Sait Elçi ile ilgili bir toplantıdır. Yine olasılıkla bu toplantıda Mehmedê Bege ve Ahmedê Huso'nun MİT ile çalıştıkları ve Sait Elçi'nin bu kişiler ile olan yolculuğu, ilişkisi anlatılıp, Sait Elçi'nin de bunlar vasıtasıyla veya direk olarak MİT ile irtibatta olduğu vurgulanmıştır. Belki de MİT tarafından hazırlanan sahte belgeler, Dr. Şivan ve arkadaşlarına gösterilerek, Dr. Şivangil bu komploya dahil edilmişlerdir.

3- Dr. Şivan Kuzey Kürdistan'da verilecek bir silahlı mücadelenin bedelinin çok ağır olacağının bilincindedir. Bundan dolayı böyle bir mücadeleye başlamadan her detayı düşünen ve buna göre plânlamaları yapmış durumdadır. O'nun bu plânları içinde S. Elçi'yi öldürme yoktur. Eğer Dr. Şivan'nın böyle bir plânı olsaydı, bunu Güney Kürdistan'da yapmazdı. Zira Dr. Şivan'ın Güney Kürdistan Mücadelesi/IKDP'nde gerek askeri, gerek ise siyasi olarak yetki sahibi değildir. Karşılıklı yardım, destek ve işbirliğinin gerekli ve hatta bunun zorunlu olduğunu düşünen Dr. Şivan, yetkisi olmadan, helede S. Elçi gibi bir parti genel sekreterinin Güney Kürdistan'da öldürmesi akıl tutulmasıdır. Dr. Şivan, böyle bir hadisenin hem Mele Mistafa Barzani'yi zora sokacağı, hem de Kuzey Kürdistan'da vereceği özgürlük mücadelesini daha başlamadan bitireceğinin bilincindedir. Yani bu kendisi için âdeta bir intihardır.

Her ne kadar aralarında sorunların olmasına ve kendisini Mele Mistafa Barzanî'ye şikayet etme söz konusu olmuş ise de, bu O'nu öldürmesi için yeterli bir neden değildir. Çünkü *"Liq Komite"*lerinin T'deKDP'ne devredilmesinden sonra TKDP bitme noktasına gelmiştir. Şikayet konusu ise, Mele Mistafa Barzanî'nin yapacağı, S. Elçi'nin Dr. Şivan ile anlaşıp, birlikte hareket etmesini veya Güneybatı Kürdistan'da yaptığı gibi ikisini yanına çağırıp birleşmelerini sağlamaktır. S. Elçi'nin Mele Mistafa Barzanî ile 1970 yılındaki görüşmesinde, Mele Mistafa Barzani bu istemini S. Elçi'ye aktarmış olacak ki, O Gilala dönüşünde Zaxo'da Dr. Şivan ile tekrar görüşme gereği duymuştur.

Eğer Dr. Şivan'ın S. Elçi'yi öldürme düşüncesi olsaydı, Ömer Çetin'in de belirttiği gibi, bunu alenen Güney Kürdistan'da yapmaz, sınırda veya Kuzey Kürdistan'da yapmasını sağlar ve sonrasında siyaseten Sait Elçi'ye sahip çıkardı.

4- Dr. Şivan açısından en uygun/doğru yol, Sait Elçi'nin kampta kontrolü altında olmasıdır. Dîşêş Kampı'nda yapılan toplantıda da S. Elçi'nin getirilip kampta kalması tartışılır ve böyle bir karar alınır. Bu karar gereğince kampta S. Elçi için hazırlıklar yapılır.

Sait Elçi üçüncü derecede Tüberküloz olduğu için kampta özel tedbirler alınır:

a) Kap, kacak, çatal, kaşık, tabak O'na özel olacak onları O'ndan başka kimse kullanmayacak.

b) Sait Elçi, bir parti sekreteridir ve alıngandır. O'na göre davranılacak.

c) Sait Elçi burada olduğu süre içinde elden geldiğince peşmergeler ile özel bir ilişki kurmasına engel olunacak ve kamptakilerin de kendisiyle senli benli/çok samimi olmayacaklar.

Yok eğer Sait Elçi, kampta kalmak istemiyorsa, Dr. Şivan'ın deyimiyle: *"İstediği yere gidebilir, yolu açık olsun!"*

5- Sait Elçi ve Mehmedê Begê'nun öldürülmesinde tetikçi olarak Tilki Selim ve Mahmut Yolbir adında Kuzey Kürdistanlı, cinayetten firari durumundaki iki eşkiya kullanılmıştır Bu iki kişi Derwêşê Sado'nun akrabaları olup O'nun tarafından Güney Kürdistan'a gönderilmişler ve orada Qumrî Peşmerge Karakolu'nda peşmerge olarak görevlendirilmişleridir.

Tilki Selim hakkında Ziya Avcı şunları yazar.

"1974 genel affından sonra Selim Tilki ve beraberindekiler Türkiye'ye gelirler. Ancak nasıl oluyorsa bunların tüm cezaları affedilmez. Bilmiyorum, sonuçta tutuklu kalır. 1976'da bir dönem Selim Tilki, Erzurum Hapishanesi'nde kalır. O dönemde Selahattin Güler ismindeki tıp öğrencisi bir arkadaşımız siyasi çalışmalarından dolayı Erzurum hapishanesine düşer. Sonra cezaevindeki tutuklular arasında 'Şivancı'bir kişinin geldiği yayılır. Bu durum Selim'in dikkatini çeker ve Selahattin arkadaşımıza kendisini tanıştırır. Sonraki günlerde bir ara Dr. Şivan'ın bahsi açılır, o da o arkadaşa şöyle bir anlatım da bulunur: 'Bir gün kampımızda iken, kampımıza yaya olarak Dîşêş'e 30-40 dakika uzaklıkta idi. Bir gün Isê (Siwar) peşmergeleri iki kişiyi yanında birde mektup getirip bize teslım etti. Mektupta bizim onlara dikkât etmemiz gerektiği yazılı idi. Üç-dört gün sonra da Isê tarafından onları infaz etme emri bize ulaştırıldı, biz de onları götürdük, Dr. Şivan'ın kampına biraz uzaklıkta onları infaz ettik.'

Evet, başlıca figüranlardan birinin olaya ilişkin sözleri böyledir... Ancak ben biliyorum ki bu rahmetli Sait Elçi'nin infazında yer alan şahıslardan biridir. Kimin emriyle? Onun söylediklerine göre Isê Sıwar'ın emriyle. Ancak bu doğru mu, sözlerin de yalan var mı? Ben bilmiyorum.

Burada Selim Tilki ve arkadaşlarından biraz bahsetmek istiyorum. Onlar Derwêşê Se'do'nun akrabalarıdır. Adam öldürmeden mahkûmdurlar. Sonra çatışmada Mahmut adındaki arkadaşı yaralanır. Birlikte Güney'e geçerler. Derwêş araya girer, onları Bamernê ilçesine bağlı bir karakola yerleştirir. Sait Elçi olayı olduğun da onların da adı geçer. Önce bu olayla ilgili bir açıklama da bulunmazlar. Ancak sonra bildiğim kadarıyla Derwêş tarafından tehdit edilirler ve akrabalık meselesi de devreye girer ve sonra da Dr. Şivan aleyhine ifade vererek bu meseleden temizlenirler!" (Avcı, 2011: 265-266)

Tilki Selim 1974 affıyla Türkiye'ye geri döner, ancak tutuklanarak *"Erzurum Cezaevi"*ne konur. Tilki Selim'e teslim edilen Sait Elçi ve Mehemedê Begê'nin tutuklu olarak alıkonulduğu peşmerge karakolunda Tilki Selim ve arkadaşlarından başka da Kuzeyli Kürdler vardır. Bunlardan biri de Mehmed Ali Özbay'dır. M. A. Özbay'da

Tilki Selim ile *"Erzurum Cezaevi"*dedir. Ancak ayrı koğuşta kalmaktalar.

1978 yılında Erzîrom'da Sıddık Boğa'nın üzerinde bir dergi bulunmasıyla DDKD üyesi olan Sıddık, Selahattin ve Necmettin tutuklanarak cezaevine konulurlar. Söz konusu bu üç DDKD'li, M. A. Özbay ile ayni koğusta kalırlar. O dönemde iki-üç ay M. A. Özbay ile aynı ranzada kalan S. Boğa, M. A. Özbay'ın bu konuda kendisine açıklamalar da bulunduğunu belirtir.

S. Boğa'nın anlatımına göre M. A. Özbay, iki kişinin peşmergeler tarafından getirilerek, karakolda tutulması için Tilki Selim'e teslim edildiğini ve birkaç gün sonra ise IKDP Zaxo Komitesi'nden gelen bir emir ile söz konusu bu iki kişinin infaz edildiğini belirtir. M. A. Özbay, daha sonra ise bu kişilerin Sait Elçi ve Mehemedê Begê olduğunu, bu öldürme olayının Dr. Şivan ve arkadaşlarına mal edildiğini, ancak bu konuda Dr. Şivan ve arkadaşlarının bir alakasının olmadığını, bu konuda onların *"suçsuz ve günahsız"* olduğunu, öldürme emrinin Zaxo IKDP Komitesi tarafından verildiğini söyler.

İki-üç ay cezaevinde tutulduktan sonra yapılan yargılama sonucunda S. Boğa ve arkadaşları serbest bırakılırlar. S. Boğa cezaevinde çıktığında M. A. Özbay'ın bu konuda ve başka konularda kendisinde bazı bilgilerin olduğunu ve bunun için kendisiyle irtibatı kesmemelerini ve cezaevinde çıktıktan sonra kendisiyle gelip görüşmelerini ister.

S. Boğa bu durumu ve M. A. Özbay'ın bu istemini örgütüne(DDKD) ilettiğini ve örgütün bunu önemsediğini, ancak daha sonra herhangi bir girişimde bulunmadığını da sözlerine ekler. (Boğa, 23 Ağustos 2014)

6- Dr. Şivan açısından kırılma noktası Zaxo toplantısıdır. Bu toplantıyla Osman Qazi, Isê Sıwar vasıtasıyla Dr. Şivangil plâna dahil edilmiştir. Olasılıkla bu toplantıda Dr. Şivan'a Ahmedê Huso, Mehmedê Begê ve Sait Elçi'nin MİT ile çalıştıkları ve ellerinde bulunan Sait Elçi ve Mehmedê Begê'nin ortadan kaldırılması gerektiği söylenmiştir. Bu söyleme karşı Dr. Şivan'nın ne dediğini bilmiyoruz. Ancak söz konusu ilk ifadede Dr. Şivan ve Çeko, Sait Elçi ve Mehmedê Begê'nin infazını kabul ediyorlar.

Çeko tarafından kaleme alınan, tarihsiz olan bu ilk ifade, olasılıkla Bamernê'de Eshed Xoşêwî'nin Maqarı'nda tutuklu oldukları 18-21 Temmuz 1971 tarihlerinde yazılmıştır. Çünkü ilk ifadeler burada alınmıştır. İfade de T'deKDP MK üyesi beş kişinin adı yazılmış/açılmış, Dr. Şivan(Feridun) ve Çeko(Gavan) imzalanmış ve diğerleri Ömer Çetin(Dicle/Kurdo), Nazmı Balkaş(Rustem/Soro) ve Abdülkerim Cehyan(Dilovan/Zendo) infaz kararına şerh koyarak diğer bölümleri kabul ederek imzaladıkları görülüyor. Ancak Ömer Çetin böyle bir belgeyi görmediğini ve imzalamadığını, söz konusu belgedeki imzanın kendisine ait olmadığını belirtir.

Bamernê'de Selim Xoşewî'nin Dr. Şivan'ın kendisiyle görüşmek istediğini belirten Şakir Epözdemir, gidip Doktor ile görüştüğünü ve görüşme ile ilgili şunları anlatır: *"İçeri girdiğimde Dr. Şivan'ın yanında Ömer Çetin, Abdülkerim Ceyhan, Nazmı Balkaş, Necmettin Büyükkaya, Selim Xoşewî ve birkaç kişi daha var idi. Dr. Şivan bana hitaben: 'Sait Elçi ve Mehmedê Begê'yi önce tutukladık, sonra öldürdük. Yaptığımız bir hata idi.'"*

Ömer Çetin ise böyle bir diyalogun söz konusu olmadığını belirtir.

7- Dr. Şivan ve arkadaşlarının yargılanıp yargılanmadıkları konusunda da net açıklayıcı bir bilgi yoktur. Tutuklu oldukları ve öldürülmeleri sonrasında takınılan tavır olumsuzdur. Yapılan spekülasyonlar ve dezenformasyonlar kafa karıştırıcı ve bir amaca yöneliktir. Dr. Şivan'ın olanlar hakkında mutlaka, söyleyecek çok şeyi vardı. Ancak IKDP, Dr. Şivan'ın söyleyeceklerinin açığa çıkmasını, bilinmesini istememiş, Doktorun konuşması engellenmiştir.

Dr. Şivan gibi gelişkin, iddialı ve hırslı politik bir liderin, işlenen cinayeti itiraf etmek dışında, konu ile ilgili başkaca da bir diyeceğinin ve dolayısıyla savunmasının olmaması mümkün değildir. Dr. Şivan ve arkadaşlarının kendilerini savunmalarına izin verilmemiştir ve bu güne kadar bu konuda her hangi bir belge ortaya konmamıştır.

"Saitler Komplosu"'nda Yeralan Yapı, Unsur ve Komplonun Nedenleri

Türkiye/MİT

Dr. Şivan, belli zamanlarda Gilala'ya gitmektedir. Ömer Çetin, *"Dr. Şivan, Gilala dönüşünde bana Dr. A. Qasimlo ile görüştüğünü ve O'nun vasıtasıyla bir Rus silah kaçakcısıyla tanıştığını, 40 Dolara bir kaç bin klaşnikof pazarlığı yaptığını söylemişti."* (Ömer Çetin'in yayınlanmamış yazılarından) der.

Görünen o ki bu görüşmeler daha sonra da devam eder ve bilindiği kadarıyla Dr. Şivan, Dr. A. Qasimlo ile bir görüşmesi daha olur. Büyük olasılıkla bu görüşme planlıdır ve görüşmede Rus silah tüccarı da vardır. Bu konuda Ö. Çetin şunları yazar:

"Irak Kürt Liderliği'nin taktire değer başarısı vardır. Aşamanın boyutunu iyi değerlendirmemiş ve herkeş tarafından böyle bir başarının yakalanabileceği duygusuna kapılmıştı. Bu nedenle Türkiye Kürdistan'ın da buna benzer bir silahlı ayaklanmanın başarıya ulaşabileceği kanaatına varmıştı. Orta Doğu'daki güçler dengesini ve kaygan siyasal zemini hasaba katmadan düşündüğü ayaklanmanın hazırlıklarına girişmişti.

O tarihlerde rahmetli Dr. Kasımlu, Bağdat'ta bulunuyordu. Zaman zaman Gilala ve Hacı Umran'a Mustafa Barzanî ve KDP yetkililerini ziyarete gelirdi. İşte böyle bir ziyaret esnasında Dr. Şivan ile tanışma ve sohbet etme fırsatını bulur.

Dr. Şivan'ın bana anlatığına göre, Kasımlu ile son görüşmesinde silah temini konusunda kendisinden söz alır. Hatta bu arada O'nun vasıtası ile Sovyetlerden silah temin eden bir şahısla tanışır. Beş bin klaşnikof temini konusunda anlaşırlar. Hatırladığım kadarıyla silah başına 30 Dinar ödenecekmiş. İşte bu ve buna benzer teşebbüsler Dr. Şivan'ın hayatına mal oldu." (Ömer Çetin'in yayınlanmamış yazılarından)

Kuzey Kürdistan'da verilecek bir silahlı Kürd Özgürlük Mücadelesi'ne Türkiye'nin kayıtsız kalmayacağı aşikardır. Türkiye, Dr. Şivan Hareketi'nden haberdardır ve bu çeşitli kanallarla izlenmektedir. Bu kanalların başında MİT ve askeri istih-

barat gelmektedir. Öyle görünüyor ki, MİT bu silah siparişini öğrenmiş, Dr. Şivan ve hareketini ortadan kaldırmak için düğmeye basmıştır.

MİT komplolar örgütüdür: *"MİT sürekli olarak bir komplolar ya da senaryolar örgütü gibi gözükmektedir. Burada ana etken MİT'in bünyesel sorunlarıdır. İçindeki grupların faaliyetleridir. Demokratik olmayan toplum karşısında sorumluluktan kaçan yapısı ve üzerindeki oyunlara karşı koyma mekanizmalarının olmayışı sorunun odak noktasıdır."* . (Özkan, 1997: 258)

O dönemde *"Pantürk"*te çalışan Kemal Turgul yılda iki-üç defa Türk askeri heyetini silah alımı kapsamında İtalya'ya götürür. Helikopter alımı için K. Turgul refakatinde bir heyet İtalya'ya götürülür. Helikopterlerin alış amacı Güney Kürdistan sınırını kontrol edilmesidir. Bundan dolayı heyete bulunanlar bu sınır boyunca uçuş yapan, istihbaratta çalışan: yani Kürdistan'ı bölen Kuzey ve Güney arasında olan sınırda; bu bölgede görevli, kurmay albaylardan oluşan askeri personeldir.

Seyahatte bu kişiler bölgeyi anlatırken, Güney Kürdistan'da bulunan Dr. Şivan'dan ve O'nun yaptığı faaliyetlerden bahsederler. Dr. Şivan'ın Mele Mistafa Barzanî yanında yetiştiği ve gelecekte Türkiye için bir tehlike yaratacağını, bundan dolayı bir an önce devletin bu konuda önlem alması gerektiğini, kendi aralarında konuşur ve bunu K. Tugrul ile de paylaşırlar.

Heyettekiler Kemal Turgul'un *"Tunceli"*li olduğunu biliyorlar ve bundan dolayı, Dr. Sait Kırmızıtoprak'ı tanıyıp tanımadığını da sorarlar. K. Turgul, tanıdığı halde: *"Hayır tanımıyorum!"* diyence, *"O da Tuncelilidir. Ancak iyi ki tanımıyorsun. O Kürtçüdür, bölücüdür ve devlet için tehlikeli bir adamdır."* derler. K. Turgul merak ederek: *"Bu adam şimdi nerededir, ne yapıyor?"* sorularına bir albay: *"Kuzey Irak'ta Molla Mıstafa Barzanî'nin yanındadır. Molla Mıstafa'nın Dışişleri Bakanı'dır. Ancak asıl amacı Türkiye'ye karşı mücadele etmektir."* Bir başka istihbarat kurmay albay ise: *"Bu vatan haini ve bölücüdür! Sakın siz Tunceliler buna sahip çıkmayın!"* Bir diğer albay: "*Allahtan şimdilik Molla Mıstafa bizim kontrolümüzdedir."* der.

MİT, Dr. Şivan liderliğinde oluşan hareketin, *"komünist, Rusya yanlısı ve bu ülkeyle ilişki"* içinde olduğu propagandasını yapmakta ve bunu CIA ile de paylaşmaktadır.

Mehmed Ali Güneş(Çepo), Tetwan'daki elektrik dükkânı için İstanbul'a malzeme almaya gelmiştir. İstanbul'da Medet Serhat ile telefonda görüşen M. A. Güneş, M. Serhat'ın Sait Elçi'nin de İstanbul'da olduğunu ve görmek isteyip istemediğini sorunca, M. A. Güneş görüşmek istediğini belirtir. Sait Elçi'nin kaldığı yerin telefon numarasını alan M. A. Güneş, S. Elçi'ye telefon ederek görüşür. Sait Elçi, telefonda kendisiyle mutlaka yüz yüze görüşmek isteğini söyler. M. A. Güneş adres ister, ancak Sait Elçi, kendisinin kaldığı yere geleceğini söyler. M. A. Güneş, Laleli'de Tetwanlıların çalıştırdığı *"Gölkent Oteli"*nde kaldığını, belirtir. Sait Elçi: *"Yarın sabah ölüm hariç, mutlaka saat 09.00'da otele gelirim!..."* der.

M. A. Güneş sabah Sait Elçi'yi beklemeye başlar, ancak saatler geçer, Sait Elçi gel-

mez. Akşam saat 21.00'e kadar Sait Elçi'yi bekleyen M. A. Güneş, O'nun gelmemesi üzerine endişelenir ve Medet Serhat'ı arar. Ancak hiç bir şekilde Sait Elçi'ye ulaşılmaz ve O'nun o gece polis tarafından alındığı düşünülür.

Daha sonra olayın duyulmasıyla M. A. Güneş'de oluşan düşünce, o gece Sait Elçi, MİT tarafından alınıp Güneybatı Kürdistan/*"Suriye"* yoluyla Musul'a oradan da Zaxo'ya götürüldüğüdür.

Musa Anter, Diyarbekir'de MİT/devlet unsurlarının kendilerine Sait Elçi'nin mezarda çekilmiş fotoğraflarının gösterildiğini beyan eder. TC, Gerek Güney Kürdistan'da IKDP, gerek TKDP içinde, gerekse bağımsız olarak MİT'e bağlı veya MİT ile çalışan bazı unsurlar *"Saitler Komplosu"*nda kullanılır.

Bunlar içinde Derwêşê Sado,[85] Ahmedê Huso ve Mustafa Cemiloğlu vardır. Bu konuda adı geçen iki kişi de Şerafettin Elçi ile Mehmedê Begê'dir.

Derwêşê Sado başından beri komplonun içinde yer alan bir unsurdur. Ziya Avcı, bu olay da Derwêşê Sado'un görevlendirildiğini belirterek: *"... Bildiğimiz gibi Derwêşê Se'do pek çok yerde kendisi bizzat böyle bir olaydan bahsederek: 'Ben İdris Barzanî'nin direktiflerine göre hareket ettim ve Türk istihbaratı ile çalıştım.'"* (Avcı, 2011: 267) dediğini söyler.

"Dr. Sait Kırmızıtoprak (Dr. Şivan) çalışmaya başladığı günden itibaren Derwêşê Se'do ve bir iki kişinin daha tüm işi muhbirlik, dezenformasyon, boşa çıkarmak için Dr. Şivan'ın her hareketine ve çalışmasına karşı faaliyet yürütüyorlardı. Hiç kimse onların ellini kollunu bağlayamamış ve yıllardır partiliydiler. Ancak gelişemiyorlardı, işleri güçleri Güneyi'n propagandasını yapıp kendilerini kandırmak idi. Yani söylediği gibi: 'Bir halleri kalmamıştır.'

Dezenformasyon, boşa çıkarma ve ihbarlık çok sayıda yurtseveri yanlış yönlendirme, Kürdistan'ın ileri gelenlerini şahsi çıkarlarında kullanma başlıca işleriydi. Dr. Şivan ve arkadaşlarını 'komünist' ve 'dinsizlik' ile itham etme ve anti propagandalarını hem rapor etme hem de sözlü olarak bazı yerlere sundular.

Şivan'ın tutuklandığı dönemde de devam ettiler. Lübnan'a yetişip Ziya Şerefhanoğlu'nu Gilala'ya, Sayın Mustafa Barzanî'nin yanına getirdiler ki Dr. Şivan'a baskı ve hakaretler yapsınlar diye. Dr. Hizni Haco vasıtasıyla Haco ailesini devreye soktular. Mustafa Cemiloğlu –İdris Barzanî'nin yanında kalıyordu ve Türk MİT'yle ilişkisi olduğu/çalıştığı ortaya çıkmıştır- vasıtasıyla Cemilpaşa ailesini, Cizre ve çevresinde şeyh ve

---

85- Bilindiği gibi 2010 yılında IKDP *"en eski KDP'lilere"* madalya verdi. Bu konu ile ilgili Orhan Miroğlu 13 Aralık 2010 tarihli Taraf gazetesinde *"Hakikate Saygının Kongresi"* başlıklı yazısında bu konu ile ilgili şunları yazar: *"KDP'nin yöneticileri, vefa borcu oldukları insanları da unutmamışlardı doğrusu. En eski KDP'lilere madalyalar takıldı. Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı Derwêşê Sado en eski KDP'lilerden biri olarak madalyayla ödüllendirilen insanlardan biri oldu.*

Sado, kendisinden esirgenmeyen ahde vefadan duyduğu bir sevinci yaşıyordu. KDP 13. Kongresi, içinde bulundukları koşullar ne kadar farklı olursa olsun, başka Kürt partilerine ve hatta Kürt liderlerine de ayna tutan bir kongreydi. Tabi aynaya bakmasını bilenlere... tarihe, hakikate ve insana saygısı olanlara..."

beyleri devreye sokarak hatta Cegerxwîn gibi büyük bir şairi bile dezenformasyon yoluyla ikna edip Dr. Şivan hakkında şiirler yazdırdılar. Ancak Cegerxwîn İsveç'e çıkısından sonra doğru bilgilere erişmesiyle yazdığı bu şiirinden dolayı pişman olur: 'Evet, Derwêşê Se'do, Bişar ve Cemil'in ismini kullandı. Kürdistan'daki pek çok aileden güç aldı ve Güney Kürdistan yönetimini bu mesele de yanlışa sürükledi." (Avcı, 2011: 268-269)

Şarefettin Elçi, Derwêşê Sado'un aranması konusuna değinir. Şarefettin Elçi'ye göre, MİT, Musa Anter'den firari olan Derviş Akgül'ün gelip teslim olmasını istemiş: *"Geldiği zaman hiç bir ciddi sorguya tabi tutmayacağız, ne yaptı, ne etti sormayacağız. Yalnız bize siyasetle uğraşmayacağına dair söz versin."* M. Anter'de durumu Şarefettin Elçi'ye aktarmış. Şarefettin Elçi'de güvenilirlik sözünü alınca Güneybatı Kürdistan'da bulunan Derwêşê Sado'yu çağırtarak Diyarbekir'e götürür: *Demir Otel'de kalıyorduk. Haber verdim, MİT müfettişlerinden Nihat[86] adında birisi geldi, Derviş'i götürdü. Bir buçuk saat sonra Derviş, otele geri geldi..."* (Elçi, 2012: 173-174)

MİT ile çalıştığı iddia edilen TKDP'lı iki unsur, Mehmedê Begê ve Ahmedê Huso'dur. Mehmedê Begê, Nisêbîn*("Nusaybin")*'de otel çalıştıran Güneybatı Kürdistanlı bir Kürd'dür, aynı zamanda TKDP Nisêbîn Mahalli Komite üyesidir. Ömeran aşireti mensubu olan Ahmedê Huso ise, Bîstmal*("Bismil")*'da bir köy alarak oraya yerleşmiştir. Ahmedê Huso, Sait Elçi ve Mehmedê Begê ile Güney Kürdistan'a geçip Gilala'ya giderek orada *"Parastan"* Başkanı Sekîp ile görüştükten sonra geri döner.

MİT elamanı olarak komplo içinde yer alan bir diğer önemli kişi Mustafa Cemiloğlu'dur. O dönemde M. Cemiloğlu, Mele Mistafa Barzanî'nin yanındadır, O'nun danışmanlığı ve şoförlüğünü yapmaktadır. Ayni zamanda Barzanîlerin de damadıdır. TKDP heyeti S. Elçi için Mele Mistafa Barzanî ile görüşmeye gittiklerinde M. Cemiloğlu orada kendilerine rehberlik yapar. Şerafettin Elçi daha sonra *"Doğunun Elçisinden Yüce Divana Şarefettin Elçi"* adlı kitabında adını vermeden bu şahıstan bahseder. Şerafettin Elçi aynı kitapta MİT ve MİT'in bölgedeki çalışmaları konusunda bazı söylemlerde de bulunur.

Şerafettin Elçi'yi sorgulayan MİT Müfettişi Naif Zülfikar'dır. N. Zülfikar: *Bizim Barzanî'nin (Mıstafa Barzanî) koltuğunun altında ve Suriye merkezi yönetiminin içinde çok güvendiğimiz adamlar vardır..."* (Elçi, 2012: 164) söylemi için, Şerafettin Elçi daha sonra: *"Hakikaten aynen dediği gibi Barzanî'nin en yakınındaki birisinin 1975'de hareket dağıldıktan sonra kimliği ifşa oldu. Gerçekten en yakınındaydı."*

"Bizim gidişimizde, özellikle Barzanî'nin bölgesinde bize rehberlik eden birisi vardı. Barzanî'nin ailesine de çok yakındı. Aile fertlerinden birisi gibiydi. Sorgu da konuştuklarımızdan sonra anlatılan kişinin o olabileceğini tahmin ettim ve cezaevinden çıktıktan sonra bir arkadaşa: 'Bu adam ajandır.' dedim. 'Olur mu?' dedi. 'Bu da ajansa artık kendimize bile güvenemeyiz.', 'Vallahi ajandır.' dedim, 'MİT müfettişi Barzanî'nin koltuğunun altında dediğine göre ve bizim hareketimizi de adım adım bil-

86- Bu Nihat, Nihat Zülfikar mı değil mi? konusunda bilgi sahibi değiliz.

diğine göre olsa olsa budur."

"Burada ismini söylememe gerek yok. O zaten bir iki sene önce öldü. Suriye'de de mesela Hemîdê Hecî Derwêş'le özel, tek başımızayken tek tek konuştuğum bazı konulardan haberleri vardı. Yani ben orada MİT'in gerek Suriye'de gerek Irak'ta çok güçlü bir istihbarat ağı olduğunu anladım. MİT daha o zamandan beri bölgede güçlü istihbarata sahiptir." (Elçi, 2012: 165)

TKDP kurucularından Şakir Epözdemir, 1967 yılında Diyarbakır'da MİT tarafından gözaltına alınır. *"TDKP 1968/235 Antalya Davası Savunması"* adlı kitabında; sorgusunda yer alan Naif Zülfikar'dan söz eder. Ş. Epözdemir'e göre, kendisini işkenceden kurtaran Naif Zülfikar'dır. (Epözdemir, 2005: 156 vd.)

Ziya Avcı'nın Necmetti'nden bize aktardığı bilgiye göre: Nihat Zülfikar, 1970'lerde Colemêrg'de MİT'e görevli Bilîsli bir Kürd'dür. Emekli olan N. Zülfikar, günümüzde bir arkadaş toplantısında MİT'in ne kadar başarılı olduğu konusuna değinir ve kendi döneminde örnek verir. Bu örnek, *"Saitler Olayı"*dır. N. Zülfikar: *"Önce Sait Elçi'i öldürdük, sonra Dr. Şivan(Dr. Sait Kırmızıtoprak)'nın işini halettik. Bunu tereyağından kıl çeker gibi yaptık."* der. Bunun üzerine orada bulunan eski DDKO'lu olayla ilgilenmesi üzerine, emekli MİT görevlisi N. Zülfikar, yaptığı *"hata"*nın farkına vararak konuyu kapatır.

Güney Kürdistan Yönetimi/Parastan

İ. Ş. Wanlı'nın önemsediği, savunduğu ve bunu A. Tevfik ile görüşerek Mele Mistafa Barzanî'ye ilettiği konuların başında Kürdistan'ın dört parçasının birlikteliği, beraber hareket etmeleri gerektiğidir. Ona göre Kürdistan'ın dört parçasındaki Kürd Özgürlük Mücadelelerinin bir üst örgütü olmalıdır. Buna göre, her parçadaki parti ve örgütlerden ve *"Komiteyi Parezgarî Mafi Netewey Kurd"* (*"Kürt Halkının Savunma Komitesi"/"KHHSK"*dan iki veya üçer kişinin yer aldığı bir üst kurul oluşturulmalıdır. Böylece Kürd Özgürlük Hareketi örgütsel olarak bir birlik kurmuş olur ve moral olarak da bir *"ruh birliği"* edinir. Parçalardaki hareket ve mücadeleler kendi parçalarındaki somut şartlara göre bağımsız olmalı, ancak Kürdlerin bütünlüklü hareket etmeleri için bu üst kurul belirleyici ve yönlendirici olmalıdır. Bu üst kurulun başkanı olarakda Mele Mistafa Barzanî ön görülür. Ayrıca Mele Mistafa Barzanî'ye KHHSK'nın onursal başkanı teklifi de yapılır.

İ. Ş. Wanlı'nın Mele Mistafa Barzanî'ye sunduğu bir diğer öneri ise *"Birleşik Ortak Önderlik"* veya *"Devrim Üst Kurulu"* önerisidir.

Bu önerilere Mele Mistafa Barzanî'nin cevabı şöyledir:

"Ey kardeşim! Yukarıda belirttiğim (Irak Kürdistan'ındaki Kürt Halk Hareketi'nin Zaferi için Tüm Sınıf, Parti ve Örgütleriyle Kürt Halkının Çabalarını Birleştirin! sloganı) fikrin insanların zihninde yer almasına gayret etmem lazımdır. Biz de kendi cihetimizden bunu yapmaya çalışacağız. İran, Türkiye ve Suriye'deki Kürt halkı diğer fali-

yetleri bir kenara bırakmalı yahut ertemeli ve sadece Irak'taki halk hareketimizin başarısına yoğunlaşmalıdır." (Barzanî, 2012; Irak-KDP'den 10 Temmuz 1962 tarihli 194 sayılı mektuptan)

Başından beri Dr. Şivan ve Mele Mistafa Barzanî ilişkisinin sorunlar taşıdığı ortadadır. Dr. Şivan gibi ideoloji sahibi, modern, devrimci bir Kürd silahlı ayaklanmasını hedef alan birisinin, muhafazakar, bölgeci bir aşiret lideriyle bu işi sonunu kadar götürmesi olası değildir. Zira Mele Mistafa Barzanî'nin kendi denetimindeki Güney Kürdistan'ı üs olarak kullanarak diğer Kürdistan parçalarında silahlı bir kalkışmaya izin vermesi, kabullenmesi mümkün değildir.

Dr. Şivan'ın, 11 Mart 1970 Otonomi Antlaşması'ndan sonra, Melè Mistafa Barzanî'yle Gilala'da yaptığı görüşmede, Güney Kürdistan'da kalma ve kamp istemi doğrultusunda, Kuzey Kürdistan'da vereceği mücadele konusunda sözlü bir mutabakat söz konusudur. Bu mutabakatın şartlarını tam olarak bilmememize rağmen, Mele Mistafa Barzanî, Dr. Şivan'nın bir parti kuracağını Kuzey Kürdistan'da bir mücadele vereceğinden haberdardır. Ayrıca gerek Qumrî'de gerekse Dîşêş'deki kampta olup biten rapor halinde Eshed Xoşewî tarafından Mele Mistafa Barzanî'ye bildirilmektedir. Ayrıca Dr. Şivan her ay Gilala'ya giderek görüşüp rapor sunmaktadır. Mele Mistafa Barzanî bu görüşmelerin her seferinde Türkiye endişesini dile getirmekte bu konuda Dr. Şivan'ı uyarmaktadır.

Dr. Şivan'ın Güney Kürdistan'da kaldığı müddetçe Kuzey Kürdistan'da bir silahlı ayaklanma başlatma sansı yoktur ve O da bunun farkındadır. Bunu ancak Güney Kürdistan'dan ayrılma/taşıma durumunda yapabilir.

Son dönemde Dr. Şivan'ın Gilala'ya gidişinde Mele Mistafa Barzanî'yle görüştükten sonra Mahmud Osman ile görüşür. Mahmud Osman, Dr. Şivan'a: Türkiye'nin çalışmaları konusunda rahatsızlık duyduğunu, bu konuda kendilerine Türkiye tarafından baskı yapıldığını ve Türkiye'nin kampa karşı bir operasyon yapabileceğini, bundan dolayı kampın yerini değiştirebileceklerini söyleyerek, kendilerinin de dikkatli olmaları uyarısında bulunur.

Kampın güvenliği için Güneybatı Kürdistanlı pesmergeler nöbet tutmaktadır. Bu uyarıyı dikkate alan Dr. Şivan, kampa döndükten sonra kampı koruyan peşmergelere ek olarak kamptakilerde nöbet tutmaya başlarlar.

Kampın taşınması konusu da (kampta) konuşulur. Bazı bajarîler kampın Hewler'e yakın bir yere taşınmasını ve böylece evli olanların ailelerini de getirebileceğini, çocuklarının da eğitilebileceği düşüncesini dile getirirler.

Son dönemde kampın taşınması gündemdedir. Kampın nereye taşınacağı konusunda ise birçok söylem vardır. Hafız Tugan'a göre Filistin dile getirilmiştir. Bir diğer söylem ise Eshed Xoşewî'nin: *"Türkiye sizin varlığınızdan rahatsızdır. Sizi buradan alıp Suleymaniye ile Gilala arasına bir yere göndereceğiz."* der. Dr. Şivan'nın Mahmud Osman ile görüşmesinde ise Hewler adı zikredilir. Bir diğer seçenek ise Kaşuran Aşiret

bölgesidir. Kanaatime göre, Dr. Şivan'ın aklında Kaşuran mıntıkası vardır.

Soro'nun da bazı duyumları, bazı bildikleri vardır. Soro kendilerinin tehlikede olduğunu, Doğu Kürdleri gibi kendilerinin de ortadan kaldırılabileceğini, böyle bir endişe taşıdığını, buna karşın Dr. Şivan ise Doğu Kürdlerin, Şah Rıza'ya karşı silahlı mücadele verdiklerini, savaş ortamında ortadan kaldırıldıklarını, kendilerinin ise bu durumda olmadıklarını ve ayrıca kendilerinin Güney Kürdistan'a önemli hizmetlerde bulunduklarını söyler. Halbuki Doğu Kürdleri de Güney Kürdistan'a verilen mücadeleye önemli hizmetler sunmuşlardı.

Dr. Şivan, son zamanlarda kendilerine karşı bir faaliyetin farkındadır. Gerek IKDP'nin uyarılarıyla endişelenen Dr. Şivan bazı tedbirler alır ve kamptaki arkadaşlarına peşmergeler ve köylülerle ilişkiler geliştirilip olup bitenlerin öğrenilmesini ister.

Dîjwar, namaz kılmaktadır ve bu namazlarını kampın korumasını sağlayan peşmergeler ile beraber yerine getirmektedir. Bir vakit namazında Dijwar, Mele Ahmedî Begowa, Mele Muhammed Barê, Mele Muhammed Sıga ve Fahri adında peşmergelerle namaz kıldıktan sonra bir süre sohbet ederler. Bu peşmergelerden üçü hem T'deKDP üyesi hem de IKDP'nin istihbarat örgütü *"Parastan"*a bağlıdırlar.

Peşmergelerden biri, Dîjwar'a: *"Tu çima ne li ba Derwêşê Sado lê belê li ba Dr. Şivan î?" ("Sen neden, Derwêşê Sado'nun yanında değilsin de Dr. Şivan'ın yanındasın?")* Dîjwar: *"Dr. Şivan dixwaze şerê çekdarî bike. Ji ber vê ez li ba Doktor im." ("Dr. Şivan, silahlı mücadeleyi savunuyor, O'nun için Doktorun yanındayım.")* deyince, peşmerge: *"Na, Dr. Şivan Şûîyî ye." ("Yok, Dr. Şivan 'şûîyî'dir.")* Dijwar: *"Şûîyî çi ye?" ("Şûîyî nedir?")* diye sorunca, peşmerge: *"Komunîst e!" ("Komünist!")* diye cevap verir. Dijwar devamla: *"Ji ber ku nimêj nakin, tu wisa dibêjî?" ("Namaz kılmadıkları için mi, böyle söylüyorsunuz?")* Peşmerge: *"Na, dema ku Çeko bernameya partiyê xwend, behsa karker û gundiyan kir. Şûîyî wan peyvan dibêjin. Ji ber vê jî tu ji vir here. Em ê alîkariya te bikin. Binêre, Dr. Şivan dema ku hate vir kurmancî nedizanî. Wexta ku ew hate vir me ew li Gilalayê bi qasî şeş mehan perwerde kir. Me kurmancî hînî wî kir. Jixwe tu kurmancî jî dizanî. Sê meh ji te re bes in." ("Hayır, Çeko parti programını okurken, işçi ve köylü sınıfından bahsetti. O terimleri 'sıveyî'ler kullanır. Onun için sen bunlardan ayrıl, biz sana yardımcı oluruz. Bak Dr. Şivan buraya geldiğinde Kurmancça bilmiyordu. O buraya geldiğinde O'nu Gilala'da altı ay eğittik. Kurmancça öğrettik. Seni de eğitiriz. Hem sen Kurmancça biliyorsun, sana üç ay yeter.")* derler.

Dijwar, bu sohbeti Dr. Şivan'a anlatır. Doktor, politbüroyu toplayarak bir toplantı yapar. Toplantıda Dijwar'ın *"yanlış beyanat"*ta bulunduğu sonucuna varılır.

Dîjwar ara sıra peşmergelerin koğuşuna giderek onlarla sohbet eder. Bu sohbetlerin birinde Sait adında bir peşmerge Dr. Şivan'ın öldürüleceğini söyler. Dîjwar, peşmergeye: *"Te ji ku bihîst?" ("Nereden duydun?")* diye sorar, peşmerge Sait: *"Min li Zaxoyê bihîst." (" Zaxo'da duydum.")* Dîjwar bunu da Dr. Şivan'a anlatır, Doktor söylemi ciddiye alır ve silah taşımaya başlar.

Mele Mistafa Barzanî, Türkiye'nin Dr. Şivan konusunda kendisine yapılacak baskının derecesini, yani Mele Mistafa Barzanî, Türkiye'nin kendisinden Dr. Şivan'ı öldürmesi istemini hesaplayamaz. Diğer yandan Mele Mistafa Barzanî *"okumuş bir maceracı grup"* olarak gördüğü Dr. Şivangilin Türkiye'ye karşı bir silahlı mücadele verecek duruma gelemeyeceğini, böyle bir kapasiteye sahip olamayacağına inanır, O ancak kendisi gibi geleneksel bir liderin, güçlü bir aşiret reisinin böyle bir kalkış yapabileceğini düşünür.

Ayrıca Mele Mistafa Barzanî inisiyatifin kendinde olduğunun farkındadır, kendi onayı dışında Kuzey Kürdistan'da herhangi bir silahlı kalkışın mümkün olmayacağını ve kendisinin her halükarda buna engel olabileceğinin bilincindedir. Hele Dr. Şivangilin kendisinin egemenliği altındaki bir bölgede oldukları ve onları kontrol ettiği müddetçe bu mümkün değildir. Yani kendisine rağmen Kuzey Kürdistan'da bir silahlı kalkış olamaz.

Dr. Şivan'da bunun bilincindedir. İki lider de bu bilinç ile davranışlarda bulunmakta ve bu konuda buna göre politika geliştirmekteler. Yine iki lider bu konuda Türkiye'nin tavrını bilmekteler, ancak ikiside Türkiye'nin ne kadar ileri gideceğini hesaplayamazlar.

Mele Mistafa Barzanî, Türkiye kendisinden Dr. Şivan'ı engellemesini ister, ancak öldürmesini isteyemez, çünkü konjonktür de böyle bir ihtimal yoktur. Ancak Osman Aydın'ın da dile getirdiği gibi 1970 Otonomi Antlaşması'nda Kerkük sorunu çözülmemiş ve sorunun çözümü dört sene sonra yapılacak bir referanduma bırakılmış/ ötelenmiştir. Söz konusu Kerkük referandumunda Türkmenler kilit roldedir. Yani Türkmenler Kürdlerden yana oy kullanırlarsa Kürdler, Araplardan yana oy kullanırlarsa Araplar referandumu kazanacaklar. Bu durum Türkiye ile Mele Mistafa Barzanî arasında pazarlık konusu yapılmış olabilir. Yani Dr. Şivan'a karşı; Kerkük'te Türkmenlerin oyu.

Mele Mistafa Barzanî için Kerkük, Kürdler için vazgeçilmezdir ve reel politika gereği bu kazanım için, Dr. Şivan'ın feda edilmesi mümkün görünüyor.

Dr. Şivan açısından konuyu ele aldığımızda ise Doktorun zaafı Mele Mistafa Barzanî'ye olan aşırı güvenidir. Dr. Şivan bu güven ile kendisine karşı oluşturulan komplonun ve kurulan tuzağın farkına varamaz. Yani Dr. Şivan, Güney Kürdistan'a yaptığı hizmetlerden dolayı Türkiye'nin istemiyle Mele Mistafa Barzanî'nin kendisini öldüreceğine inanmaz, ihtimal vermez. Dr. Şivan'ın böyle düşünmesinin nedeni: Güney Kürdistan'da yaptığı hizmet ve Mele Mistafa Barzanî'nin İKDP'nin tasfiyesinde Doğu Kürdistan'dan tepki alması ve Kuzey Kürdistan'dan da böyle bir tepki almak istememesidir. Dr. Şivan'ın beklediği en fazla kendilerinin Güney Kürdistan'dan çıkarılmasıdır. O zaten buna razıdır ve bunun hazırlıklarını da yapmaktadır.

Vurgulanması gereken bir diğer husus, Dr. Şivan, Güney Kürdistan önderliğinin 1970 Otonomi Antlaşması'ndan sonra kendilerinin Kuzey Kürdistan'da vereceği mücadele konusunda daha müsamahakâr olacağını düşünür. Bunun emareleri de vardır. Zira IKDP'nin bölgedeki yöneticilerinin Dr. Şivan'a destekleri bariz olarak artar. Dr. Şivangillere bir kamp yeri verilir, orada kalmaları için bina yapılır, teksir makinesi, yazım, diğer ihtiyaç malzemeleri temin edilir, gıda maddeleri ve güvenlikleri sağlanılır. Bütün bunların yanında Dr. Şivan ile bölgedeki IKDP yöneticileri arasında *"dostluk, arkadaş-*

lık" ilişkileri oluşmuştur. Isê Sıwar, Dr. Şivan'ın *"en yakın dostu ve sempatizanı"*dır ve açıkça Doktoru desteklediğini beyan eder. Örneğin Isê Sıwar, TKDP'nın, T'deKDP'ni şikâyet eden mektubunu yırtıp atarak; *"Biz sadece Dr. Şivan'ın partisini tanırız!"* diye tepki gösterir. Ayrıca sınır boyunda *"Lîq Komite"*leri T'deKDP'ne devredilmişlerdir.

Bir gün Dr. Şivan ve Azad, kamptan Zaxo'ya, oradan kendilerine sağlanan bir pikap arabayla Barnemê'ye giderler. Yol boyunca Doktor, Azad'a bu bölgede, özellikle Gelîya Spiye'de Isê Sıwar'ın bu vadide Irak askeri birliğine kurduğu pusuyu ve çatışmayı anlatır.

Dr. Şivan yol boyunca bu bölgede, Metina dağlarında yapılan çatışmaları, özellikle iyi bir savaşçı olan Isê Sıwar'ın bu çatışmalardaki kahramanlıklarını, örneğin 1963 yılında Metina Dağı'nda Irak Ordusu'na yaptığı saldırıyı anlatır.

Bölgede Metina Dağı, Berwari mıntıkasının anahtarı olarak görülür. Yani Metina Dağı'nı ele geçiren Berwarî ve tüm Bahdinan'ı ele geçirmiş olarak görülür. Bu düşünce ile Irak Ordusu büyük bir güç ile Eylül 1963'de Doskî mıntıkasına yaptığı saldırı ile 45 günde Metina Dağı'nı ele geçirir. Büyük bir endişe yaşayan Berwarî halkı Metina Dağı'nı geri almak zorundadır.

4 Ekim akşamı Isê Sıwar ile yardımcısı Ali Halîlî 400 fedai peşmerge ile Metina Dağı'ndaki Irak askeri birliklerine saldırıya geçer. Isê Sıwar saldırıya geçmeden önce yanında taşıdığı iki tüfeği , bir silahını Irak askerine karşı kullanacağını, diğer silahını da Irak askeri ile çatışırken geri çekilen pesmergeyi vurmak için kullanacağını söyler. Ve Isê Sıwar 5 Ekim akşamı, 24 saatte Metina Dağı'nı geri alır. Isê Sıwar'ın bu çatışması Irak Ordusu dahil her yerde konuşulur. Yani Irak askeri Isê Sıwar ile çatışmaya girdiğinde hiç bir peşmergenin geri kaçmayacağını, kendilerine karşı ölümüne savaşacağını bilir. Bundan dolayı hiçbir Irak askeri komutanı Isê Sıwar[87] ile çatışmaya girmek istemez.

Azad'a göre; 1970 Otonomi Antlaşması'ndan sonra oturmaktan sıkılan Isê Sıwar zaman zaman Dr. Şivan'a: *"Doktor, de zû dest bi şer bike da ku em ji vê şepirzetiyê xilas bin." ("Doktor, bir an önce başlat ta bu savaşı kurtulalım, bu rezaletten!")* der.

Bu niteliklerine rağmen Isê Sıwar'ın hazin bir ölüm hikayesi vardır. J. C. Randel: *"Behdinan'daki Pêşmerge komutanı İsa Sıwar ve ailesini tahliye etmek üzere bir araba gönderdi. Çileden çıkan Pêşmerge savaşçıları onun alt tabakadakileri terkettiğini anlayarak intikam olarak İsa Sıwar'ı öldürdüler. Öldürenler, Saddam'ın intikamcı ellerinde tam olarak kendilerini nasıl bir akibetin beklediğini bilmiyorlardı. Gerçekten de çoğu sivil, binlerce Kürt öldürüldü ve on binlercesi İran'a sürgün edildi."* (Randal, Nesre, 2001: 226) der. Eshad Xoşewî'nin katibi Mehmed Ali Towî ise Isê Sıwar'ın Bağdat adına çalışan bir peşmerge/caş tarafından öldürüldüğünü belirtir.

Dr. Şivan'ın Mele Mistafa Barzanî, Eshed Xoşêwi, Isê Sıwar ve Osman Qazi'ye aşırı güvenmesi olumsuzluk, saflık olarak değerlendirilebilir.

"... Doktor gibi bir önderin saf olmaması gerekirdi. Bazı oyunlara gelmemesi, hiç

87- Isê Sıwar, Eshad Xoşewî'nin üvey oğludur. olan Yani Isê Sıwar'ın babası ölünce annesi E. Xoşewî ile evlenmiştir.

kimsenin onu kandırmaya gücü yetmemesi gerekirdi. Bir önder Makyavelist sıfatları önerirler; yani 'bir önder aslan gibi yiğit, tilki gibi kurnaz' olmalıydı. Bu sıfatlardan sadece biri Dr.Şivan da vardı. O bir aslandı. Kimileri gibi rüzgara doğru yön ve görüşlerini değiştirmez. Böyle yapanlar O'nu bu konuda kurnazlıkla itham ettiler, o böyle biri değildi. Kendisine yakıştırılan bu sıfatların hiç biri Dr. Şivan'da yok idi. Ancak ben söylüyorum ki keşke Dr. Şivan kendisini sevmeyenlere karşı bir tilki gibi olabilseydi." (Avcı, 2011: 267)

Dr. Şivan Sonrası T'deKDP'nın Durumu

Dr. Şivan'in Hareketi/Partisi, Dr Şivan ve arkadaşlarının öldürülmesinden sonra biter. Dr. Şivan, Çeko ve Brusk'un tutuklanmasıyla dışarıda kalanlar yenilgiyi kabul ederler. Bu yenilgiyle bir şey yapamama ezikliği ve moral bozukluğu ile dağılma sürecine giren T'deKDPliler kendilerini kurtarma derdine düşer ve Güney Kürdistanı terk etmeye başlarlar.

Ziya Avcı, Dr. Şivan sonrası süreci değerlendirirken: *"... İki Sait'in önderliğinde yürütülen mücadelelerini devam ettirmenin büyük mesuliyet gerektirdiğini, bu mücadeleleri sürdürmenin başlıca amacının: ... Kürt hareketi arasında çelişkileri derinleştirmemek ve hatta sürdürmemek" olması gerektiğini belirterek, "...ancak iki tarafın da bu değerli mesuliyete uygun davrandıkları kanaatinde değilim."* (Avcı, 2011: 245) der.

Necmettin Büyükkaya, Dr. Şivan sonrası kampta ki durumu, dağılma sürecini şöyle değerlendirir:

"Beraber kaldığımız arkadaşlarla arkadaşlık münasebetine son verdim. Sadece bir misafirhanede veya otelde tesadüfen bir araya gelenler gibi hareket ediyorum.

Beni burada tutan şey, sadece partiye inanarak yaptığım yemindir. Yoksa şu anda burada kalanlar değil. Partinin gerçekten dağıldığını, çalışamaz hale geldiğini iyice görmediğim, seneler sonrada olsa bu partiye imkânlar tanınabileceği ihtimali olduğu müddetçe de ayrılmayacağım.

Bamernê'den ayrılmayışımın nedenlerinden biri de beni tanımayan partilerce partinin böyle bir gününde kaçtın, haksız suçlamasına çarpmamam içindir. Yoksa burada kalanlarla durulmuyor.

Çünkü:

a) En ufak bir münakaşa da tesadüfen bir araya gelindiğini söylüyorlar.

b) Parti disiplininden ve anlayışından eser yok.

c) Hiç kimsece yapıcı rol oynamıyor. (Belki de başarılamıyor)" (Büyükkaya, 1992: 193)

Bir süre sonra Necmettin Büyükkaya, Ömer Çetin ve Nazmi Balkaş, Suriye'de bir araya gelip hareketi devam etmek için bir toplantı veya kongre yapma girişiminde bulu-

nurlar. Doğu Almanya, Çekoslovakya komünist partileri gibi Sovyetik örgütlerle ilişki kurulur. Bu ilişkiyle elde ettikleri bir metne[88] göre, metne uygun yeni bir parti oluşturulmaya çalışılır. Ancak bu bazı arkadaşlar tarafından tepki görür ve eleştirilir. Tepki ve eleştiri hem üç kişiyle kongre yapılmasına -üstelik Necmettin Büyükkaya MK üyesi değildir- hem de partinin program ve tüzüğünedir.

Celal Talabani'yle ilişki kurulur. Bu ilişki de tepki alır. Zira bütün bunlar parti kongre kararıyla yapılması gereken hususlardır. Öte yandan Dr. Şivan, Talabani'yi *"caşh"* olarak gördüğünü, böyle bir ilişkinin doğru olup olmadığının tartışılması gerektiği belirtilir. Ayrıca Dr. Şivan, Çeko ve Brusk'un öldürülmesi konusunda ciddi bir şeyin yapılmadığı eleştirisi vardır.

1975 sonbaharında Diyarbekir *"Demir Otel"*de Ömer Çetin, Osman Aydın, Necmettin Büyükkaya, Ahmet Zeki Okçuoğlu ve Ahmet Karlı bir araya gelir. Toplantı da iki düşünce ortaya çıkar:

1- *"Eski parti ile yola devam edilmesi"*,

2- *"Yeni bir parti kurulması"*.

Görüşmenin yapıldığı yan masada da zamanın Gümrük ve Tekel Bakanı Kürd meselesini konuşmaktadır.

Bu süreci N. Büyükkaya şöyle değerlendirir:

"Yine hepiniz bilirsiniz ki önderimiz Dr. Şivan'nın ve iki kahraman yöneticimizin şehit düşmelerinden sonra, parti ölümcül bir darbe yemiş oldu. 1975 yılına kadar özellikle yurt içinde parti var olmakla yok olmak arasında gidip geldi.

1975 de bir iki üye Avrupa'dan döndükten sonra çalışmalar adeta yeniden başladı. Gerçi elimizde bir program ve bir iç tüzük vardı. Fakat aslında Dr. Şivan'nın hatırası bir araya gelmemizde büyük etkendi. O yıl Kürdistan'da daha güçlü bir parti yoktu. Sadece büyük bir uyanma göze çarpıyordu. Halk kitleleri arasında bilinçli unsurlar, organize bir çalışmanın özlemini duyuyorlardı. Her biri kendi olanakları ile meşguldu. Ancak hepsinin içinde en avantajlı olanlar bizlerdik.

Biz Dr. Şivan olayı üzerine tecrübe edinmiştik. Biz Kürdistan'ın diğer iki parçasını az çok tanımıştık. Aşiretçi yapının niteliği ve politikası hakkında hepsinden fazla geniş ve doğru bilgi sahibiydik. Vereceğini düşündüğümüz mücadelenin şekli, stratejisi, merhalesi, biçimi o günün koşullarında kafamızda yeterince şekillenmiş bulunmuyordu. Ülke dışında da tanıdıklarımız olmuş ve partimizin ismi iyi bir şekilde duyulmuştu." (Büyükkaya, 1992: 352-353)

Osman Aydın ise Dr. Şivan sonrası hakkında şunları söyler:

Dr. Şivan'ın öldürülmesinden sonra faaliyetimiz durdu. Ben askere alındım. 1974 Ekim'inde terhis oldum. Bu arada af çıkmış, yurt dışındaki arkadaşlarımız ülke-

88- Metinde bu devletlerin Kürdler ile ilgili politikaları, görüşleri vardır. Yani demek istedikleri kendilerinin Kürdler ile ilgili politikalarına uygun örgütlenmeleri ve buna göre davranmaları gerekir/istenir.

ye geri dönmüşlerdi. 1975'in başında biz beş kişi (Ben, Ömer Çetin, Ahmet Karlı, Necmettin Büyükkaya ve Ahmet Zeki Okçuoğlu) ne yapabiliriz diye bir araya geldik...

Bir partimiz var ama işlevsiz. Bu parti hukuksal olarak feshi edilmedi, böyle bir karar yok ama fiili olarak da yok. Bu partiyi yeniden canlandıralım yoksa yeni bir parti mi kuralım? Ağırlıklı görüş, partiyi canlandırma olarak ortaya çıktı ortaya ama revize etmek gerek. Necmettin Büyükkaya'yla birbirimize ters düştük. İkimiz de aynı cümleyi kullandık: 'O varsa ben yok um!' Simdi düşünüyorum çok amatörce. Onu aşmayı başarabilirdik. Bunun üzerine ben daha sonraki toplantılara katılmadım ve parti Wan'da kuruldu. Partinin mührü ve bazı belgeler Suriye sınırından içeri girerken bir arkadaşın üzerinde yakalanınca parti ismini değiştirmesi gerekti ve 'Partiya Karkerên Kürdistan' ('Kürdistan İşçi Partisi'/KİP) oldu.

...1977'de ben partiye girdiğimde KİP ismini almıştı. PKK 1978'de kuruldu. Onlar da aynı ismi kullanınca, kendilerini bizim ismimizle afişe ettiler. Pek çok yazışmalar yapmışız, ilişkiler kurmuşuz PKK ismiyle. Partinin ismini değiştirme konusu tartışıldı ve sonunda partinin Türkçe ismini kullanılmasına karar verildi. PKK değil de KİP olarak kalmasının nedeni bu." (Ceren, 2009: 261-262)

Fuat Önen'ın ise *"KİP"* hakkında düşünceleri şöyledir:

T-KDP ismini daha sonra KİP olarak değiştiren arkadaşlar, Dr. Şivan'ın örgütsel mirasına sahip çıktılar, hâlâ da sahip çıkmaktalar. DDKD'lilerin Almanya'daki toplantısında bunu tekrar deklare de ettiler.

Ancak 1975'ten bu yana, Dr. Şivan'ın teorik ve siyasi çizgisine hiç sahip çıkmadılar. Dr. Şivan'ın teorik ve siyasi çizgisini sessiz bir şekilde unutturdular. T-KDP ile KİP'in programları birbirine uymaz; KİP'in programı T-KDP'nin programının devamı değil, ancak inkârıdır. Dr. Şivan çizgisi Maoculuğa yakın olup, o çizgiyle KİP'in ideolojik çizgisi arasında hiçbir ilişki yoktur. Mücadele tarzı konusunda da Dr. Şivan ile KİP birbirinden oldukça uzakta kalmaktadır. Dr. Şivan daha çok Latin Amerika ve Güney Kürdistan mücadele tarzına yakındır. KİP'in mücadele tarzı ise daha kentli ve Dr. Şivan'a nazaran daha reel-politiktir.

Kuzey Kürdistan'da gruplar ortaya çıkmaya başladığında, kanımca Dr. Şivan'ın teorik-politik çizgisi daha çok Komalcılar tarafından sürdürüldü. Orhan Kotan, Dr. Şivan'ın fikirlerini Ömer Çetin'den daha çok temsil ediyordu. Bilindiği gibi Dr. Şivan'ın kitapları Komal tarafından yayınlandı. Dr. Şivan'ın 'Ezen Uluslar Ezilen Uluslar' adlı kitabı KİP'te kaldı ve o arkadaşlar tarafından imha edildi, ya da kaybettirildi. Bu da KİP'in Dr. Şivan'ın teorik ve siyasi çizgisinin varisi olmadığını göstermektedir, en azından ben öyle değerlendirmekteyim. Bu nedenle, KİP'lileri 'Şivancı' olarak değerlendirirken ihtiyatlı olmak, bu rezervleri korumak gerekir." (Önen, Beze Kürdistan)

Diğer yandan gerek Dr. Şivan ve arkadaşlarının tutukluluk/hapis, gerekse infazdan sonraki sürece yönelik olarak geride kalanlara eleştiri ve bazı suçlamalar yapılmıştır.

Pasifist bir tutum içinde olduklarına dair eleştiride haklılık payı vardır.

Suçlananlardan ikisi ise Soro(Nazmi Balkaş) ile Kurdo(Ömer Çetin)'dir. Soro içine kapanık, sinirli, çok konuşmayan, konuştuğunda kısa cümlelerle konuşan, çok sigara içen birisidir. Sigara içmek yasaktır, ancak Soro bu yasağın dışında tutulur.

Soro için, Dr. Şivan, Çeko ile Brusk'un kurtarılmasında yeterince çaba göstermediği, etkin olmadığı eleştirisi, Parastan ve MİT ile çalıştığı suçlaması vardır. Bu konuda elimizde bir belge yoktur, zaten bunun belgesi de olmaz. Soro'nun tavır ve davranışları bunu akla getirebilir. Örneğin kimin tarafından kaleme alındığı kesin olmayan bir nota göre: 11 Aralık (?) 1971'de Zendo ve Hamit, Zaxo'ya giderler. Zendo, Zaxo'da IKDP tarafından ajan olduğu gerekçesiyle tutuklanır. Soro gidip *"zor-bela"* O'nu kurtarır.

Zîya Avcı, Soro'nun MİT ile çalışması konusunda ise şunları yazar:

1980'lı yıllarda tutulduğun da verdiği ifadelerin ortaya çıkmasıyla MİT'le çalıştığı belli oldu. Bilmiyorum şahsi kanaatimce Türkiye istihbaratıyla çalışması İdris Barzanî'nin önerisiyle olmamıştır. Türkiye'de ki 1974 genel affın da istifade ederek geldiğinde bu çalışmayı (MİT'le) kabul etmiştir. Ama bugün herkes biliyor ki her ne kadar Soro, MİT'le çalışmayı kabul etmişse de hiçbir zaman bu sözünü yerine getirmemiştir. Eğer isteseydi tüm Kürdistani partilerin içinde yer alabilir ve onların kadrolarını öğrenirdi." (Avcı, 2011: 267)

KAYNAKÇA

Kişiler

Acar, Ziya.

Diyarbekir, Pasur*("Kulp")*'lu olan Z. Acar, Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın Balıkesir'de ortaokul ve lise arkadaşıdır. *"49'lar"* kapsamında Harbiye'de beraber yatan Dr. Sait ve Z. Acar'ın arkadaşlığı daha sonra da devam eder.

Akgül, Aziz.

Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın köylüsü.

Akgül, Derviş (Derwêşê Sado)

Derviş Akgül 1934 yılında Misric*("Kurtalan")*'nın Aynkesre*("Konakpınar")* köyünde doğar. Ailesi bir öldürme olayından dolayı firari duruma geçince Güneybatı Kürdistan'a geçer/kaçar. D. Akgül, ilkokul, ortaokul ve liseyi orada okur. Demokrat Parti'nin affi ile aile Misric'a geri döner.

1965 yılında kurulan TKDP kurucuları arasında yer alan ve partinin MK üyesi olan D. Akgül, Sait Elçi'nin öldürülmesinden sonra TKDP Genel Sekterliği'ni yapar.

Altınay, Sabri.

Isparta'da öğretmen.

Arik, Kazım.

1942 yılı Dersim, Qisle*("Nazımiye")*, Civrak Köyü'nde doğan K. Arik, Dr. Sait Kırmızıtoprak ile teyze çocuklarıdır.

Aslan, Mehmet Ali.

1936 Agirî doğumlu olan M. A. Aslan, Ankara Hukuk Fakültesi mezunudur. TİP içinde yer alan ve M. Ali Aybar'ın istifa etmesinden sonra parti başkanlığına getirilen M. A. Aslan bu görevi bir süre yürütür.

12 Mart Muhtırası'ndan sonra yurt dışına çıkmak durumunda kalan M. A. Aslan, Sorbonne Üniversitesi, *"Kürdoloji Bölümü, Kürt Dili ve Edebiyatı"*nda öğretim görevlisi olarak çalışır. Yasakların kalkmasıyla Türkiye'ye dönen M. A. Aslan siyasi çalışmalarına devam eder.

Ateş, Hüseyin.

Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın köylüsü.

Ateş, Mehmet Ali.

Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın köylüsü.

Avcı, Ziya.

Alîşêr musehar isimli Ziya Avcı, 1 Dr. Şivan Hareketi içinde yer alır. T'deKDP Wan Bölge Komitesi'nde çalışır. Sonrasında Güney Kürdistandaki faaliyetlerine katılır. Partinin tasfiyesinden sonra Kuzey Kürdistan'a döner.

Sorankiden Kurmançkiye Şerefname/Şerefxanê bidlisi, Anılar/ Refik Hilmi kitaplarını transkirip ederek çevirdi. *"Bîranîn û Şahîdiya Hınek Bûyeran"* isminde Kürtçe anılarını yazdı ve yayınladı. 1980 sonrasında Avrupa/ İsveç'e gitmek zorunda kaldı.

Aydın, Osman (Yado).

1944 yılında Dep*("Karakoçan")*, Hîman*("Çavuşyolu")* köyünde doğan O. Aydın, ilkokul, ortaokul ve liseden sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirir. Üniversite yıllarında Roj örgütü oluşumunda yer alan O. Aydın, Dr. Şivan ile tanışması ve O'nun teklifiyle hareket içinde yer alır. Daha sonra kurulan T'deKDP kurucuları arasında bulunan O. Aydın, Dersim-Elaziz-Çewlik (Çepexçur) bölgesi parti örgütlenmesinde çalışır.

Elaziz ve Dep'te avukatlık yapan O. Aydın, 12 Eylül 1980 Darbesi'yle tutuklanarak mahkum edilir. 1990 yılında cezaevinden çıkan O. Aydın, 1992 yılında Almanya, hamburg Eyalet

Hükümeti'nin verdiği burs ile yurt dışına çıkar.

"1925 Kürt Ulus Hareketi" kitabı dolayısıyla hakkında soruşturma açılan O. Aydın, Türkiye'ye dönemez ve bursunu bir yıl uzatır, yine de ülkeye dönemeyince Almanya'ya iltica etmek durumunda kalır. Ancak 1999 yılında Almanya vatandaşı olarak ülkeye gelebilen O. Aydın, Almanya İdari Mahkemeleri'nde Türk hukuku üzerine bilirkişilik yapmaktadır.

O. Aydın'ın şimdiye kadar yayınlanan *"Kürdistan'ın Demografisi ve Kürdistan'da Nüfus Hareketleri"*, *"1925 Kürt Ulus Hareketi"* ve *"Kürt Tarihinde Bir Yaprak Yaşamı, Anıları ve Düşünceleriyle Osman Aydın"* adlı kitapları vardır.

Baksi, Lütfi.

1943 yılında Hazo*("Kozluk")* doğumlu olan L. Baksi, Ankara Öğretmen Okulu mezunudur. Medrese çıkışlı olan L. Baksi uzun süre yurt dışında çalışır.

Bamernê, Sedar.

Dr. Şivan, Güney Kürdistan'da iken Doktora tedavi olan, Güney Kürdistanlı pêşmerge.

Bayram, Hüsamettin.

1945 Wan, Elbak*("Başkale")* doğumlu olan H. Bayram, T'deKDP Wan Bölge Komitesi'nde çalışmaktadır. Ayni zamanda Wan'da serbest muhasebecilik yapar.

Beyazgül, Süleyman.

Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın amcazadesi

Beşikci, İsmail.

İsmail Beşikci, 07 Ocak 1939'da Çorum'un İskilip ilçesinde doğdu, 1958 yılında Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne kaydını yaptırdı. 1962 yılında mezun oldu. 1964 yılı sonlarında Erzurum'daki Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde Sosyoloji Kürsüsü'nde asistan olarak göreve başladı. 1965'te doktora tezini *"Doğuda Değişim ve Yapısal Sorunlar/ Göçebe Alikan Aşireti"* üzerine hazırladı. Tez kabul edilerek doktor unvanını aldı. 20 Temmuz 1970'de Atatürk Üniversitesi'ndeki görevine son verildi. 19 Haziran 1971'de Diyarbakır'da tutuklandı. Böylece İsmail Beşikci'nin yıllarca sürecek hapis ve yargılama süreçleri başlamış oldu. Beşikci, toplam 17 yıl iki ay sıkıyönetim tutukevlerinde ve farklı cezaevlerinde kaldı. Toplam 40 eseri olan İsmail Beşikci adına İsmail Beşikci Vakfı kuruldu.

Bingöllü, Kemal.

K. Bingöllü, 1939 Diyarbekir doğumludur. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 3. sınıfında iken *"Deng"* dergisini çıkaranlar arasında yer alır. *"23'ler"* kapsamında idamla yargılanan K. Bingöllü, bu yargılamada Celal Ergun (*"Deng"* dergisi yazı işleri müdürü) ile mahkum edilen iki kişiden biridir.

1968 üniversite gençlik önderlerinden biri olan K. Bingöllü, o dönemde *"İşgal Konseyi"* başkanlığında da bulunur. Bundan dolayı da tutuklanarak bir süre hapiste kalan K. Bingöllü, bu dönemde *"Yeni"* gazetede *"Cezaevinden Hatıralar"* başlığı altında bir yazı dizisi yayınlanır.

Askerlik sonrasında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirerek avukatlık yapma hakkını kazanan K. Bingöllü, yargılamalardan dolayı bu diploması gecersiz sayılarak avukatlık yapmasına izin verilmez ve O da başka işlerde; inşaatlarda çalışır.

K. Bingöllü'ye 1974 yılında çıkan af ile avukatlık yapma hakkı verilmesi gerekirken, bu hak kendisine verilmez. Anayasa Mahkemesi'ne gidilir ve mahkeme *"eşitlik ilkesi"*ne aykırıktan dolayı bu hak kendisine verilir. Sonrasında Diyarbekir ve İstanbul'da serbest avukat olarak çalışır.

Emekli olan K. Bingöllü, 2 Ağustos 2014'de Bodrum'da geçirdiği kalp krizi sonucu hayatını kaybeder.

Boğa, Sıddık.

1978 yılında *"Erzurum Cezaevi"*nde Mehmed Ali Özbay ile ayni koğusta kalan DDKD'li öğrenci. Kendisiyle 23 Ağustos 2014 tarihinde Kuşadası'nda görüşme yapılmıştır.

Botanlı Ayşê.

Dîşêş Kampı'nda kamptakilere yemek yapan, lafını sakınmayan, korkusuz ve cefakâr Kürd kadını.

Colemêrgî, İhsan.

1944 Colemêrg doğumlu olan İ. Colemêrgî, ilk ve ortaokuldan sonra Diyarbekir Dağkapı *"Erkek İlköğretim Okulu"*nu bitirir. Wan ve Colemerg bölgesinde MEB'nda görevli olarak çalışırken 12 Mart Muhtırası'yla bölge dışına sürgün edilen İ. Colemêrgî, bunun üzerine istifa ederek serbest çalışmaya başlar.

Sonrasında Kürd tarihi ve edebiyatı üzerine çalışmalar yapan, bu konuda bir kaç kitabı olan İ. Colemêrgî, çeşitli dergi ve gazetelerde makaleler yazmaktadır.

Dr. Şivan Hareketi içinde yer alan İ. Colemêrgî, T'deKDP Colemerg Komitesi'nde görevlidir.

Çamlıbel, Veysel.

Kendi yazımıyla Veysel Çamlıbel:

"1940 Doğubayazıt doğumluyum. Ailemiz 1943 yılında Çorum'un Alaca İlçesi'ne sürüldü. Orada Dersim Sürgünleri'yle ortak bir kaderi, derin bir hüznü bölüştük. Orada ötekiydik, bir kaplumbağa örneği, zırhımızın içine çekilerek bir yaşam sürdük. Farklılığımızın, Kürtlüğümüzün sırrına vakıf olduk. 1947 yılında ' af edildiniz' dediler, ' büyük gözaltı' ortamında yeniden doğal yaşamımıza döndük.

İlk eğitimim gerçek bir eğitimdir, ' hısım, akraba, aşiret çocukları' ile toplu paylaşımlardır, oyunlardır. Mirlik dönemlerinin bir devamı olan cemaatler birer okuldur. Cemaatlerde edindiğimiz binlerce yılık birikimlerdir, büyüklerimizden görüp, duyup, etkilendiklerimizdir; atasözleri, deyimler, destanlar, efsaneler, masallar, stranlar, kıssadan hisseler, mizahlar...vb. Bu sözlü kültü-

rel değerlerimiz, Kürt tarihini, sosyolojisini, örf-ananeye dayalı Kürt aşiret ve aile yapısını, göçebelik değerlerimizi, Kürt pedagojisini resmeder.

Bizi bizden koparıp alan, bizi doğal ortamımızdan uzaklaştıran, kendimiz yabancılaştıran resmi eğitime ise sürgün dönüşü başladım. İlkokulu ve ortaokulu Doğubayazıt'ta, liseyi Erzurum'da okudum. Ve Erzurum Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nden mezun oldum. Yaşamımı mesleğimle sürdürdüm.

Köklerime, oradan beslendiğim değerlerle sıkı sıkıya bağlıyım. Köklerimden, özgünlüğümden yola çıkarak insana, topluma, doğaya, evrensel değerlere ulaşmak yaşamımın en belirgin hedefi oldu. Birey olmanın öneminin sırrına, neden sonra, gecikerek ulaşabildim. VEYSEL ÇAMLIBEL"

Siyasi çalışmaları yanında yazarlıkta yapan V. Çamlıbel'in Kurmancça ve Türkçe kitapları vardır: *"Haylo Sıyoro Weyle Gundo", "Kavalımın Sesindeki Büyü", "Yaralı Turna/Qulinga Birındar", "Sabır Taşı Çatlamadan: Kürtler", "İnsan Toplum Devlet"*

Çamlıbel, Yılmaz.

1938 Agirî, Bazîd*("Doğubeyazit")*'ta doğan Y. Çamlıbel, altı-yedi yaşlarında iken ailesi Çorum, Alaca İlçesi'ne sürgün edilir. İlkokula burada başlayan ve Türkçe bilmediği ve Kürd olduğu için çocuk olarak epeyi sıkıntılar çeken Y. Çamlıbel, ilkokulu Bazid'e, ortaokulu Qers*("Kars")* ve liseyi İstanbul'da okur.

1959 yılında Qers'de topçu asteğmen olarak askerlik yaparken *"49'lar Davası"* nedeniyle tutuklanan Y. Çamlıbel, Yüksek Denizcilik Makine Bölümü mezunudur.

Dr. Şivan Hareketi ve T'deKDP kurucuları arasında yer alan Y. Çamlıbel bir süre sonra hareketten ve partiden ayrılır.

Çeşitli kamu kuruluşlarında bürokrat olarak çalışan; Mersin Karayolları Bölge Müdürü iken 12 Eylül 1980 Darbesi'yle tutuklanan ve on iki yıla mahkum edilen Y. Çamlıbel, *"Diyarbakır Özel Askeri Cezaevi"*nde altı yıl yatar. Hapisten çıktıktan sonra "Kürt Kültür ve Araştırma Vakfı"nın kuruluş çalışmalarına katılan, Vakfın Genel Sekreterliği'ni ve Yönetim Kurulu Başkanlığı'nı yapan Y. Çamlıbel, 4 Temmuz 1999 – 3 Mart 2002 tarihleri arasında Demokrasi ve Barış Partisi(DBP)'nin Genel Başkanlığı'nı yürüttür.

Bu çalışmalarından dolayı hakında davalar açılan ve bu davaların bazılarında ceza alması nedeniyle yurtdışına çıkmak durumunda kalan Y. Çamlıbel, Almanya'da siyasi multeci olarak yaşamını sürdürür.

Ancak 2014 yılında ülkesine gelebilen Y. Çamlıbel ayni zamanda yazardır. *"Üniter Devlet Kafayı Yemiş Toplum", "Tev Lolo&Pekeni", "Aryan Tatlı Belamız", "Büro", "Agırı Sahipsiz Değildir", "Kurd-Kav", "Kervan Yürüyor", "Agrı Albümü"* adlı eserleri vardır.

Çetin, Ömer (Kurdo).

Ö. Çetin, 1942 Bîstmal*("Bismil")* doğumludur. İlk, orta ve lise tahsilinden sonra kısa bir süre İktisat Fakültesi'nde devam eden Ö. Çetin, buradan Hukuk Fakültesi'ne geçer.

1968 dönemi öğrenci olayları içinde bulunan, yine bu dönemde oluşturulan Roj örgütünde yer alan Ö. Çetin, 12 Mart Muhtırası'yla 1971'de Güney Kürdistan, Dîşêş Kampı'na gider.

Ö. Çetin, 30 Ağustos 2014'de vefat etmiştir.

Konuyla ilgili olarak Ö. Çetin ile üç görüşme yapılmıştır. Bunlardan biri benim tarafımdan 24 Eylül 2011, *"Diyarbakır Araştırma Hastanesi"*nde Göğüs Cerrahisi Servisi, 13 nolu odada yapılmıştır.

Çınar, Hıdır.

Kureyşanlı olan H. Çınar'ın ailesi, 1938'de Dersim'den Bursa'ya sürgün edilmiş. Aile daha sonra buradan Isparta'ya giderek oraya yerleşir.

Doğan, Musa.

1960 yılında Isparta'ya göç eden Dersimli.

Epözdemir, Şakir.

1938 yılında Sêrt*("Siirt")*, Hawêl*("Baykan")*, Mînar*("Dilektepe")* köyünde doğan Ş. Epözdemir, yirmi yaşına kadar bu köyde kalır. Askerlikten sonra Diyarbekir'e giden ve burada PTT memuru olarak çalışan Ş. Epözdemir, 1965 yılında kurulan TKDP kurucuları arasında yer alır. 1968 yılında TKDP'ne yapılan bir operasyon sonucunda parti deşifre edilince Ş. Epözdemir'in de görevine son verilir. Bunu üzerine Tetwan'a gidip, burada ticaret yapan Ş. Epözdemir, inşaat işleri yapmaya başlamasıyla Ankara'ya taşınır. Uzun süre Ankara'da kalan Ş. Epözdemir, 2001'de Güney Kürdistan, Hewler'de çalışmaya başlar.

Çeşitli dergilerde makale ve yazı dizileride yazan Ş. Epözdemir'in çok sayıda Türkçe ve Kurmancça kitabı da vardır. Kitaplarından bazıları şunlardır: *"Büyük Diplomat İdris-i Bitlisi ve Kürt Meselesi"*, *"Beşek Ji Serpehati ve Biraninen Min"*, *Zırkan Beylikleri Tarihinde Derzin"*, *"Di Dîroka Mirekiyen Zirkan De Mirekiye Derzin"*, *Kuro Mire Derzin ve Keça Gavane Zevyasor"*, *Mihamed Axaye Kelhoki: Destaneke Dîroki Ji Nav Rupelen Şerefnemeye"*, *"1514 Amasya Antlaşması, Kürt-Osmanlı İttifakı ve Mevlana İdris-i Bitlisi"*, *"Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi, 1968/235 Antalya Davası Savunması"*, *"Medreseyên Kurdistanê"*.

Genç, İbrahim.

Isparta'da yaşayan ve Dersimli olan İ. Genç, bir süre Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın muayenehanesinde çalışır

Gerçek, Mehmet.

Dersimli sürgün; ailesi 1938'de Pulêmurîye'den Isparta'ya sürgün edilmiştir.

Gültekin, M. Sait.

Sınıf öğretmeni ve Farqîn*("Silvan")*'lı olan M. S. Gültekin, 1967 yılında Isparta'da kısa dönem askerlik yapar. Lütfi Baksi ve Şevket Turan'ı tanıyan M. S. Gültekin, Ş. Turan vasıtasıyla Dr. Sait Kırmızıtoprak ile tanışır.

Gündüz, Abdullah.

Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın köylüsü.

Güneş, Mehmet Ali (Cepo).

Mehmet Ali Güneş, 1938 yılında Tatwan'ın Raşadiye nahiyesi Xerebê Engesor köyünde doğar. O dönemde köylerinde ilkokul olmadığı için okuyamaz. 1958'de askere çağrılır. Bu tarihte hiç Türkçe bilmeyen M. A. Güneş bu vesile ile şehre(Tatwan'a) ilk gidişidir.

Bu zamana kadar Tatwan'a gidenler; köyde şehri ve arabaları, özellikle kamyonu anlatmışlardır. Kamyon, *"dört ayaklı, iki gözlü, 40-50 kişinin üzerine binip seyahat ettikleri canlı bir hayvan"* şeklindedir. M. A. Güneş'te oluşan algı, kamyonun *"deve, fil gibi iri bir hayvan"* olduğudur ve M. A. Güneş kamyonu ilk gördüğünde bu algıyla kamyonun kendisine saldıracağı endişesiyle kaçar. Sonra ilk dikkatini ilk çeken kendi ayağındaki lastik ayakkabı ile kamyon *"ayakkabısı"*(lastikleri)nin aynı olduğudur. Kamyon kasasında şehre inerken rüzgardan başlarındaki *"kofi"*ler uçar. Gelenek ve adet gereğince başı açık gezilmez, başka bir yere gidilmez ve Tatwan'a inerken başlarını mendiller sararlar.

Askerde *"Ali Okulu"*nda Türkçe öğrenen ve orada kendisiyle beraber askerlik yapan, ailesi 1925(Şeyh Said) katliamdan *"nasibini"* almış birisinden *"Kürdlük bilinci"*ni kazanır. Bu bilinç ile askerliğini bitirip Tatwan'a dönen M. A. Güneş, Faqî Huseyn Sağnıç ile tanışır ve TKDP'li olur. Sonrasında veya aynı zamanda Tatwan'da TİP örgütlenmesinde yer alan M. A. Güneş, Tatwan'da ticaret ile uğraşır.

Güngördü/Gedikoğlu, Cemal.

1937 doğumlu, Dersim bölgesi İzol Aşiret mensubu olan C. Güngördü, ailesinin 1938'de sürgün edilmesiyle Batı'da asimilasyona tabii tutulan Dersim sürgünüdür.

Öncesinde *"Gedikoğlu"* olan soyadı sürgün sonrası *"Güngördü"* olarak değiştirilmiştir.

Haco, Dr. Heznî.

IKDP'nde görevli doktor/hekim olan H. Haco, Dr. Şivan, Çeko ve Brusk'un infazlarında bulunur. H. Haco, infazdan önce Dr. Şivan, Çeko ve Brusk'u hücrede/hapiste ziyaret/mueyene eden kişidir.

Işık, Haydar.

1937 Qisle*("Nazımiye")* doğumlu olan H. Işık, daha sonraki süreçte Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın siyasi çalışmaları ilgisini çeker ve bunlardan etkilenir.

Öğretmen olan ve bir süre bu görevi yürüttükten sonra 1974 yılında Almanya'da bu görevi yapan H. Işık, 1982 yılında vatandaşlıktan çıkarılır. Almanya'da yazar olarak çalışmalarını sürdüren H. Işık, ancak 2015 yılında ülkesine dönebilir.

Çeşitli dergi ve gazetelerde makaleler yazan H. Işık'ın birkaç kitabı da vardır.

Kartal, Remzi.

1948/1949 yılında Van'da doğan R. Kartal, ilkokul, ortaokul ve liseden sonra İstanbul Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi'ni bitirir.

Dr. Şivan Hareketi ve daha sonra T'deKDP kurucuları arasında yer alan, en genç parti kurucu üyesi olan R. Kartal, ayni zamanda partinin Wan Bölge Komitesi'nde görevlidir.

Dr. Şivan Harreketi'nin tasfiyesinden sonra siyasi çalışmalarında devam eden R. Kartal, 1991'de SHP Wan milletvekili olur. Siyasi hayatına DEP milletvekili olan, 1994 yılında Avrupa'ya gitmek zorunda kalan R. Kartal, yurtdışında siyasi çalışmalarına devam eden, 1995 yılında *"Sürgünde Kürt Parlamentosu"*nun (PKDW) kuruluş çalışmalarında, Yürütme Kurulu'nda görev alan R. Kartal, 1999 yılında PKDW'nin kendisini feshinin ardından Kürdistan Ulusal Kongresi'nin (KNK) kuruluş çalışmalarında katılır ve KNK Yürütme Konseyi'nde görev alır.

Bu çalışmalarıyla R. Kartal Belçika'da sürgündür.

Kaya/Kaytan, Hüseyin.

Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın Ankara'ya geldiğinde evinde kaldığı Kemal Turgul'un kayinbiraderi

Kırmızıtaş, Süleyman.

Süleyman Kırmızıtaş, 1934 yılında Pah*("Koçakoç")* bucağı Velakeşan köyü, Veroz mezrasında doğar. İlkokulu Pah'da, ortaokulu "*Tunceli*"de, liseyi Elazîz'de okuyan S. Kırmızıtaş, Diyarbekir tapulama kursunu bitirdikten sonra Diyarbekir, Tutax*("Tutak")*, Mazgird, Pulur, Perteg, Civril ve Çemişgezek'de Tapu Kadastro'da çalışır. 1968-1977 yılları arasında *"Tunceli"* Belediye Başkanlığı yapar. Sonrasında Perteg ve *"Tunceli"*de kontrol memuru ve Kadastro Müdürlüğü yapar. 1981 yılında emekli olur. Halen Dersim'de yaşamaktadır.

Süleyman Kırmızıtaş'ın *"İnadına Dersim'de Yaşamak"* adında bir anı kitabı Haziran 2006 yılında yayınlanır.

Kotan, Ahmet (Reşo Zîlan).

1949 Agirî doğumlu olan A. Kotan, ilkokul, ortaokul ve liseden sonra öğretimine devam etmek için Ankara'ya gider. Öğrenci eylemleri içinde yer alan A. Kotan okul değiştirerek *"Yükseliş Mühendislik ve Mimarlık Özel Yüksek Okulu"*na devam eder.

"Koma Azadîya Kurdistan/KAK" oluşumunda yer alan A. Kotan, Dr. Şivan ile tanışmasıyla bu örgütün faaliyetlerini durdurarak Dr. Şivan ile bereber *"Reşo Zîlan"* adıyla Güney Kürdistan'a geçer. T'deKDP'nin kurulmasıyla parti içinde yer almayan A. Kotan, Dr. Şivangil'den ayrılarak Avrupa'ya gider. Almanya'da siyasi ilticada bulunan A. Kotan, Almanya'nın Türkiye'ye iade edilmesi riski dolayısıyla İsveç'e geçer.

1973 yılından itibaren İşveç'te yaşayan ve yaptığı yüksek öğretimden sonra öğretim görevlisi ve öğretmen olarak çalışan A. Kotan, Avrupa'da siyasi ve kültürel çalışmalarda yapar. Evli ve beş çocuk sahibi olan A. Kotan, çeşitli kurumlarda Kürd dili ve edabiyatı üzerine çalışmalarını sürdürmektedir.

Kurun, Hıdır (Welat).

1943 yılında Dersim merkeze bağlı Tomaiq köyünde doğan Hıdır Kurun, köyde okul olmadığı için her gün iki saat yürüyerek ilkokula gider. Ortaokulu Dersim'de bir dükkanda kalarak okur. Sonra Elazîz'de liseyi bitiren H. Kurun, Erzirom, Atatürk Üniversitesi'ni okur.

Üniversite'yi bitirdikten sonra bir-iki sene İstanbul'da çalıştıktan sonra askerliğini yapan ve Dr. Şivan Hareketi'ne katılarak T'deKDP kurucuları arasında yer alan H. Kurun bu süreçte Güney Kürdistan'a gider.

Kutlay, Dr. M. Naci.

1931Agirî doğumlu olan Dr. M. N. Kutlay ile Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın yolları 1959'da *"49'lar"* kapsamında Kürdlerin tutuklanıp *"Harbiye Cezaevi"*ne konmasıyla keşişir. Bu süreçten sonra da arkadaşlıkları devam eden iki doktorun yolları 1969'da, Dr. Sait'in silahlı Kürd Özgürlük Mücadelesi'nin alt yapısını oluşturmak için Güney Kürdistan'a gitmesiyle ayrılır.

1969 yılında Agirî'de görüşen Dr. M. N. Kutlay ve Dr. Sait Kırmızıtoprak, burada yaptıkları tartışma sonrasında bir daha görüşmezler.

Mehmet/Muhammet Ali Yunus/Towî.

1943 Bamernê doğumlu olan M. A. Yunus, Dr. Şivan'ın Güney Kürdistan'da olduğu dönemde Eshed Xoşewî'nin katipliğini yapmaktadır.

Bamernê'de Eshed Xoşewî'nin Kampı'nda Dîşêş Kampı'nda getirilen kişilerin (Dr. Şivangil) ilk ifadelerini de alan M. A. Yunus'tur.

Okçuoğlu, Ahmet Zeki (Azad).

A. Z. Okçuoğlu, Dep*("Karakoçan")*'ın Okciyan köyünde 1949 yılında doğar. İlkokul ve ortaokulu Dep'de, liseyi Elazîz'de okur. Liseden sonra 1967 yılında *"İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi"*ne giren A. Z. Okçuoğlu'nun üniversite hayatı biraz uzun sürer. Üniversite yıllarında DDKO kuruluşunda yer alan A. Z. Okçuoğlu, bu dönemde Dr. Şivan Hareketi içinde yer alır ve okulu bırakarak 1971 yılında Güney Kürdistan'daki Dîşêş Kampı'na gider. Dört-beş ay sonra kampın boşaltılıp kapatılmasıyla Kuzey Kürdistan'a dönen A. Z. Okçuoğlu, iki yıla yakın cezaevinde yattıktan sonra yarım bıraktığı Hukuk Fakültesi'ni bitirerek avukat olur.

Dağılan T'deKDP'ni toparlama ve yeniden faaliyete geçirme çalışmasına katılan A. Z. Okçuoğlu, görüş ayrılığından dolayı gruptan ayrılarak bir kaç arkadaşıyla *"Kawa Yayınevi"*ni kurar. Daha sonra buradan da ayrılan A. Z. Okçuoğlu, serebest avukatlık yapmaya başlar.

Abdullah Ocalan'ın avukatlığını yapan ve bir süre Güney Kürdistan'da çalışan/kalan A. Z. Okçuoğlu, Almanya'da yaşamını sürdürmektedir.

Ö, F. N.

Hukuk Fakültesi mezunu olan F. N. Ö., Dr. Şivan Hareketi içinde yer almış ve T'deKDP Urfa İl Komitesi'nde görevlidir.

Özdemir, Haydar.

1924 Mazgêrd, Çuxur köyünde doğan H. Özdemir, ailesinin Elazîz'e göç etmesinden dolayı Dersim dışında yaşamını sürdürür. İstanbul Hukuk Fakültesi mezunu olan ve 1957 yılında kurulan *"Tunceli Kültür Derneği İstanbul Şubesi"*nin kurucuları arasında bulunan H. Özdemir. İstanbul'da uzun süre avukatlık yapar

Payco, M. Nuri (Ronî)

1938 Melazgirt doğumlu, medrese çıkışlı olan M. Nuri Payco, bölgede Kuran Kursu öğretmenliği yapar. TKDP'li olan M. N. Payco, 1969 yılında Güney Kürdistan'a geçer ve orada Dr. Şivan grubunun içinde yer alır.

Sözen, Prof. Dr. Nurettin.

İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Sait Kırmızıtoprak ile sınıf arkadaşı.

Tanrıverdi, Aziz.

Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın üvey kardeşi olan A. Tanrıverdi 1953 yılında Dersim, Qisle*("Nazımiye")*, Civrak köyünde doğar. İlkokul 3. sınıfa kadar Civrak'ta okuyan, sonra Güdül'e, Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın yanına giderek burada, sonra Gemerek ve Yunak'ta, sonrasında tekrar Civrak'ta eğitim hayatına devam eden A. Tanrıverdi, ilkokuldan mezun olduktan sonra *"Tunceli"*de ortaokulda bir süre okuduktan tekrar Yunak'a abisi Dr. S. Kırmızıtoprak'ın yanına gider. 1971-72 yılında *"Tunceli Lisesi"*ni bitirip, 1984 yılında *"Bursa Eğitim Enstitüsü"* girerek 1979 mezun olan A. Tanrıverdi öğretmen olarak Qers*("Kars")*, Selîm İlçesi'ne atanır. 1982 yılında Qers'ın Susuz İlçesi'ne tayni çıkan A. Tanrıverdi, 1983 yılında kısa dönem er öğretmen olarak Tokat'ta askerliğini yaptıktan sonra tekrar görev yeri olan Susuz'a döner.

1985 yılında İstanbul'a tayni çıkan, *"Kartal Zekeriya Güçer Ortaokulu"*nda öğretmen olarak görev yapan A. Tanrıverdi buradan 2007 yılında emekli olur.

Tanrıverdi, Hasan.

1946 yılında Dersim, Qisle*("Nazımiye")*, Civrak köyünde doğan Hasan Tanrıverdi, Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın anne tarafından üvey kardeşidir. İlkokulu Civrak köyünde, ortaokulu Qisle'de, liseyi Dersim/*"Tunceli"*de ve liseden sonra Erzirom *"Atatürk Üniversitesi İsletme Fakültesi"*ni bitiren H. Tanrıverdi, Elazîz'de Öğretmen Okulu'na devam ederek öğretmen olur.

Ankara, Çamlıdere İlçesi Halk Eğitim Merkez Müdürlüğü yapan ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığında çalışan H. Tanrıverdi sonrasında Garanti Bankası'nda müfettişlik, müdürlük yapar. H. Tanrıverdi emekli olduktan sonra Yapı Kooperatifleri Birlikleri'nde müfettişlik ve danışmanlık yapar.

Tugan, Hafız.

T'deKDP'nin Colemerg Komitesi'nde görevli.

Tugan, Saime.

Dr. Şivan'ın Colemerg'e geldiğinde evlerinde kaldığı Hafız Tugan'ın eşi.

Turgul, Emine.

Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın Ankara'ya gittiğinde evinde kaldığı Kemal Turgul'un eşi.

Unaltay, İsmail.

Yunak Kürdlerinden.

Ural, Sami.

Yunak Kürdlerinden.

Ünlü, Fatma/Fadime

Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın kızkardeşi.

Yengeç, Rıza.

1977 yılında Isparta'ya göç etmiş Dersimli.

Yıldırım, Canip.

1925 yılında Diyarbekir'de doğan C. Yıldırım varlıklı bir ailenin oğludur. Bu dönemde devletin *"Kürtçe konuşma"* yasağı vardır. Kürtçe konuşanlara para cezası verilmektedir. Aile de bu yasağa uyarak Kürtçe konuşmaz.

Annesinin deyimiyle *"Şeyh Said senesinin uşağı"* olan C. Yıldırım, ilkokula *"Gazi İlkokulu"*nda başlar. *"Yaramazlığı"* dolayısıyla Cemilpaşazadelerin Konağı'ndaki *"İsmet Paşa İlkokulu"*na sürgün edilen C. Yıldırım, 3. sınıfta babasının tayini Mêrdîn'e çıkınca eğitim yaşamına orada devam eder. Bu dönemde Turgut Özal ile aynı okulda okuyan C. Yıldırım: T. Özal'ın *"efendi, ama gözlerinden rahatsız bir çocuktu"* diye tarif eder. Ortaokulu Mêrdîn'de bitiren C. Yıldırım'ın *"yaramazlığı"* burada da devam eder. Buradaki kavgaların nedeni öğrencilerin C. Yıldırım'a: *"Diyarbekirli!"* diye takılmalarıdır. Tekrarlanan kavgalar sonrasında öğretmeni: *"Ulan eşkiya yine mi sen!"* diye azarlar.

Liseyi Diyarbekir'de okuyan C. Yıldırım, bu dönemde de okulda ki *"sorun"*ları devam eder. Bu defa kavgaların nedeni, bajarlı/şehirli öğrencilerin, taşradan gelen ve *"düzgün"* Türkçe konuşamayan öğrencilere: *"Kürd Kürd elimi g.... dürt!"* diye takılmalarıdır. Bajarlı olan C. Yıldırım, Kürdlük damarı ağır basarak bajarli öğrencilerle kavga etmektedir.

*"Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi"*ne girerek hukuk diploması alıp, Diyarbekir Adliyesi'nde staj yaptıktan sonra bir süre hakimlik yapan C. Yıldırım, doktora için Paris'e gider. Paris'e uyum sağlamayınca Mont Blanc Üniversitesi'ne gönderilir. Burada Kuzey Kürdistan'dan giden Ermeni sürgünler ile tanışan C. Yıldırım onlarla dost olur.

Bu üniversiteden *"Az Gelişmiş Ülkelerde Gizli İşsizlik"* üzerine doktorasını yapan C. Yıldırım,

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi"nde öğretim üyeliği için Diyarbekirli Prof. Coşkun Üçok ile görüşür. C. Üçok'un C. Yıldırım'ı bu kararından vazgeçirmesi üzerine C. Yıldırım, Diyarbekir'e giderek serbest avukat olarak çalışmaya başlar.

Davalarında para almayan, *"Komünist Veli"* vasıtasıyla *"sol"* ile tanışan C. Yıldırım, TİP'li olur ve partinin Diyarbekir İl örgütünün kuruluşunda yer alır. C. Yıldırım ailesinin geleneksel tavrını devam ettirerek: *"Devlet ile kavga edilir, ama devlete silah çekilmez."* düşüncesiyle Dr. Şivan Hareketi'nde yer almaz.

Yıldırım, Müslüm.

Aile, Pulemurîye Xarcîk köyünden1969 yılında Isparta'ya göç etmiştir. M. Yıldırım, Dr. Sait Kırmızıtoprak'a muayene olan ve kendisine iğne yapılırken canı acıyan Dersimli ninenin tornudur.

Yıldız, Hüseyin.

1940 Mazgêrd, Lazvan köyü doğumlu olan H. Yıldız, *"Ankara Hukuk Fakültesi"* mezunudur. Öğrencilik yıllarında Ankara'da TİP'de çalışan H. Yıldız, Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın gelişlerinde bazen Ankara'da rehberliğini yapmaktadır.

Yıldırım, Zekiye (Esma).

Brusk(Hasan Yıkmış)'un eşi.

Yıldız, Kazım.

Dersim, Qisle*("Nazımiye")*, Kimsor (Civrak'a komşu köy) köyünden olan K. Yıldız, İstanbul'da öğrenci iken Sait Kırmızıtoprak ile tanışmakta ve Kıztaşı'nda bir süre beraber kalırlar.

Yüksel, Abdi.

Yunak Kürdlerinden.

Kitaplar

Ağın, Ömer. Kürtler, Kemalizm ve TKP, VS Eylül 2006, İstanbul.

Akgül, Aziz. Dağlara Dayalı Şehirleşen Köy, Civrak, Weşenên Pêrî Yayınları, 1. Baskı, Ocak 2004, İstanbul.

Anter, Musa. Hatıralarım, Aram Yayınları, 2000, İstanbul.

Anter, Musa. Kımıl, 1962.

Avcı, Zîya. Bîranîn û Şahîdîya Hinek Bûyeran, Pêrî Yayınları, 1. Baskı, Nisan 2011, İstanbul.

Aydın, Osman. Doğan Ceren, Kürt Tarihinde Bir Yaprak, Yaşamı, anıları ve düşünceleriyle OSMAN AYDIN, Doz Yayınları, Nisan 2009, İstanbul.

Barzanî, Mesud. Barzanî ve Kürt Özgürlük Hareketi I, Doz Yayınları, 4. Baskı, Mayıs 2006, İstanbul.

Barzanî, Mesud. Barzanî ve Kürt Özgürlük Hareketi II, Doz Yayınları, 2. Baskı, Mayıs 2005, İstanbul.

Bilge, Fevzi. Medya Güneşi, Sayı 1, 1 Nisan 1988, Siyasal Tarihimizden Bir Kesit.

Burkay, Kemal. Anılar, Belgeler, Cilt I, Deng Yayınları, 2. Baskı, Mayıs 2002, İstanbul.

Büyükkaya, Necmettin. Kalemimden Sayfalar, Derleyen Şerwan Büyükkaya, Apec Yayın, 1. Basım 1992, Stockholm.

Büyükkaya, Şerwan. İlk Anlatım. Stockholm.

Çamlıbel, Yavuz. 49'lar Davası (Bir garip ülkenin idamlık Kürtleri), Algı Yayınları, 1. Baskı, 2000, Ankara.

Çandar, Cengiz. Mezopotamya Eksperi, Bir Tarih Yolculuğu, İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2012, İstanbul.

Çiçek, Nevzat. 27 Mayıs'ın Öteki Yüzü Sivas kampı, Lagin Yayınları, 1. Baskı, 2010, İstanbul.

Debray, Regis. Devrimden Devrim, Eriş Yayınları, *"Revolution dans la Revalution"*, 2003, eris yaykurtuluşcephesi.com.

Derwêş, Ebdul Hemîd. Tevgera Kurdî Lı Sûrıya Dı Bın Roniyê De (Bûyerên dema 1956-1983), Amedekar Kamer Beysûlen, Weşanên Deng, Tîrmeh 2011, Stenbol.

Elçi, Şerefettin. Doğunun Elçisinden Yüce Divana Sarefettin Elçi, Hasan Kaya, Fanos Yayınları, Kasım 2012, İstanbul.

Epözdemir, Şakir. TKDP 1968/235 Antalya Davası Savunması, P3erî yayınları, 1. baskı, Mart 2005, İstanbul.

Haco, Heznî. Té Bira Min, Avesta Basın Yayın, 2007, İstanbul.

Fanon, Franz. Yeryüzünün Lanetlileri, Versus Kitap, Kasım 2007, İstanbul.

Kürdistan Press, 16 Ekim 1987, Sayı 24-16.

Kutlay, Dr. Naci. Anılarım, Avesta Yayınları, 1 Baskı, Mart 1998, İstanbul.

Kutlay, Dr. Naci. 49'lar Dosyası, Fırat Yayınları, Kasım 1994.

Kutlay, Dr. Naci. 21. Yüzyıla Girerken Kürtler, Pêrî yayınları, 1. baskı, Temmuz 2002, İstanbul.

Miroğlu, Orhan. Hevsel Bahçesinde Bir Dut Ağacı, Canip Yıldırım'la Söyleşi, Everest Yayınları, Mayıs 2010, İstanbul.

Önen, Fuat. Beze Kürdistan.

Özkan, Tuncay. Bir Gizli Servisin Tarihi (MİT), Milliyet Yayınları, 4. Baskı, Mart 1997, İstanbul.

Dr. Şivan, Kürt Millet Hareketleri ve Irak'ta Kürdistan İhtilali, APEC Yayınları, Mart 1997, Stockholm.

Dr. Şivan, Kürt Millet Hareketleri ve Irak'ta Kürdistan İhtilali, APEC Yayınları, 2015, Diyarbakır.

Randal, Jonathan C. Bunca bilgiden sonra ne bağışlaması, Çeviren Faysal Nesre, Avesta

Yayınları, 1. Baskı, 2001, İstanbul.

Rojo, Ricordo. Arkadaşım Che Guevara, Çeviren Seçkin Selvi, Payel Yayınları, 5. Basım, 1999.

Sağnıç, Faqî Hüseyin. Porteler.

DOĞU KÜRDİSTAN MÜCADELESİ VE TASFİYESİ[1]

Demokratik Kürdistan Cumhuriyeti Sonrasında Doğu Kürdistan Örgütlenmesi

1950'de yeniden toparlanan Doğu Kürdistanlı Kürdler, yeni bir devrimci dalga yaratmaya başlarlar. Qani Biluryan, Ahmed Tevfik, Dr. Abdulrahman Qasimlo, Suleyman Muini, Kerim Hişami, Emir Qazî, Mele Aware, İsmail Şerifzade, Abdullah Zeki, Mele Seyid, Reşid Huseyni, Rehimi Sultanyan, Abdullah Eyubiyan ve başkaları örgütlenme çalışmaları yapmaktadırlar. Bu kadrolar, Doğu Kürdistan'da, Kürdistan Demokrat Partisi'ni (İKDP) yeniden oluştururlar.

1951 yazında Tahran'da, Tudeh ve İKDP arasında yapılan toplantıda, bir antlaşma yapılır. Antlaşmaya göre İKDP, Tudeh'in *"Kürdistan Komitesi"* haline getirilerek, bir Tudeh üyesi Fars; Kürdistan'a geldiği zaman, İKDP içinde; bir İKDP'li Kürd ise, İran'a gittiği zaman Tudeh içinde çalışacaktır.

Dr. A. Qasimlo dahil KDP tarihi ile ilgilenen tüm araştırmacılar, sözkonusu toplantıda *"Tudeh ve KDP arasında örgütsel birlik sağlandığını"* yazıyorlar. Bu örgütsel birliğin ilginç yanı, İKDP kendi ismini parti olarak koruyor, fakat örgütsel olarak Tudeh'in merkezîne bağlanıyor. Dr. Yasin Serdeşti'ye göre, bu birleşme olayında Sadiqî Hencirî ve Sarmeddini Sadiq Weziri önemli rol oynarlar.

Musadık döneminde Mehabadlı Kürd gençler, bir hayli aktifdirler. Bu gençlerden birisi de Suleyman Muini'dir. 15 Haziran 1953'de İKDP, *"4. Uluslar Arası Gençlik Festivali"*ne Kürd gençlerini seçmek için Mehabad'da *"Baxi Mikail"*de bir toplantı yapar. İran askerleri, *"Baxi Mikail"*de toplanan Kürd gençlerine ateş açar. Yaralananlar olur ve Hasan Ramazan adlı bir Kürd genci şehid olur.

Kürd gençler, bir tabut alarak Mehabad sokaklarına dökülürler. Mehabad'da bulunan İKDP yöneticilerinden Kerimi Hisamî ve Rehimi Sultanyan'da, gençlerin yürüyüş yaptıklarını duyunca, gidip Ahmed Tevfik ile birlikte yürüyüşe katılırlar. İran askerleri zor kullanarak, yürüyüşü dağıtırlar. (Hisamî'den akt. Serdeşti, Jiyani Ahmed Tofiq: 26)

Mam Omer'in anlatımlarına göre, askerler kitleyi zorla dağıtıkları zaman Ahmed Tevfik'e: *"Tabutun boş olduğunu bilmene rağmen sıkılan kurşunlar karşısında niye kaçmadın?"* diye sordukları zaman, A. Tevfik: *"Ben nasıl kokuşmuş düşmanların önünde kaçarım; halkın cesareti kırılırsa nasıl yarın bir iş yapabilirim?"* diye cevaplar.

Dr. A. Qasimlo, 15 Hazıran 1953 tarihinde Mehabad'da yapılan bu yürüyüşü Demokratik Kürdistan Cumhuriyeti'nin yıkılışından sonra yapılan *"ilk kitlesel yürüyüş"* olduğunu yazar. (Qasimlo, Çil Sal Xebat di Riya Azadiyede: 159) Bu yürüyüşte yetmişin üzerinde Kürd yurtseveri tutuklanır.

1-Bu bölüm Aso Zagrosi tarafından www.newroz.com sitesinde yayınlanan yazı dizisinden derlenmiştir.

1953'te CİA'nın Musadık Hükümeti'ne karşı yaptırdığı darbe ile iktidara getirilen Şah ile birlikte baskı dönemi geri gelir. 1953 darbesinden sonra; muhalif güçlerin ve İKDP'nin faaliyetleri yasaklanır, parti üyeleri ve taraftarları tutuklanır. Tudeh'e karşı da yoğun operasyonlar yapılır. Bu arada Tudeh saflarında devlet ile işbirliği yapan bir dizi kadro ortaya çıkar.

Suleyman Muini ve Qadir Şerif gibi bazı İKDP kadroları, illegaliteye geçerek faaliyetlerini sürdürürler. Bu arada Suleyman Muini'nin babası Mirza Muhammed Muini tutuklanır ve yirmi gün cıvarında askeri hapishanede kalır. İran askeri yetkilileri Suleyman'ın babasına: *"Oğluna haber gönder, gelsin teslim olsun! Şah kendisini af etmiştir!"* diye tavsiyelerde bulunurlar.

1953'te Tudeh ve İKDP'ne karşı yapılan operasyonlardan sonra, 1954 yılında toparlanan İKDP, örgütsel faaliyetlerine devam eder. Qani Biluryan anılarında, Güney Kürdistan'da bulunduğu sırada Ahmed Tevfik'in Esad Xudayar[2] aracılığı ile kendisine: *"En kısa zamanda Tebriz'e dön!... Parti Kürdistan Gazetesi'ni çıkarma kararı aldı."* diye yazar. Bunun üzerine Q. Biluryan, Doğu Kürdistan'a döner.

İKDP, *"Azarbaycan Demokratik Fırkası"* ile anlaşarak, onların matbaasında partinin yayın organı olan *"Kürdistan Gazetesi"*ni çıkarma kararı alır. 1954 yılında Sadiqî Hencirî ve Dr. A. Qasimlo, Tahran'dan Tebriz'e gelerek, *"Kürdistan Gazetesi'nde Farsça yazılar yazarlar. Gazete beşinci sayısına kadar çıkar. Daha sonra matbaa, Savak tarafından deşifre edilince Kürdistan Gazetesi"* yayını kesilir ve tutuklamalar başlar. Tutuklananlar arasında Aziz Yusufî'de vardır.

1955 yılının ilkbaharında İKDP yöneticileri, Tahran'da Sadiqî Hencirî'nin evinde genel durumu değerlendirmek amacıyla bir toplantı yaparlar. Q. Biluryan bu toplantı konusunda şöyle der: *"Ben arkadaşlardan toplantı için, Tahran'a gelmelerini istedim. Suleyman Muini, Haşim Heqtalep, Hemed Emini Ratibi, Abdullah Îshaqî(Ahmed Tevfik) ve Eshed Xudayar Tahran'a geldiler. Abdulrahman Qasimlo ve Sadiqî Hencirî'de bu toplantıya katıldılar. Sadiqî Hencirî, Tudeh Partisi'nden kopmuştu ve bize çok ciddi bir şekilde yardım ediyordu. Abdullah Îshaqî ve Haşim Heqtaleb, Kürdistan'daki hareket içinde Ahmed Tevfik ve Qadir Şerif kod isimleriyle çok ünlü olmuşlardı. Bu toplantı, 1955 ilkbaharında yapıldı."* (Biluryan, Alakok, Beserhatekani Siyasi Jiyanim, 1997: 155)

Bu toplantıda İKDP iki önemli karar alır:

1- Tudeh ile olan örgütsel birliğe son vermek. Buna gerekçe olarak da, polisin Tudeh üzerinden İKDP'ye darbe vurması gündeme getirilir. Dr. A. Qasimlo'dan, Tudeh ile olan örgütsel ilişkilerini kesmesi istenir ve Dr. A. Qasimlo'da bunu kabul eder.

2- İkinci önemli karar ise, Tudeh'in askeri darbe karşısındaki pasif tutumuna yapılan eleştiridir. Bu eleştiriyi içeren, biri Tudeh yönetimine ve diğeri ise Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ne olmak üzere iki mektup yazılır. Bu mektuplar yurtdışına çıkarılma-

2- Esad Xudayar KDP'nın eski kadrolarındandır. Ahmed Tevfik talimatı ile Savak'ın içine girer. Daha sonra Güney Kürdistan'da öldürülür.

sı için, Dr. A. Qasimlo'ya verilir.

Q. Biluryan, Dr. A. Qasimlo'nun bu mektupları Bağdat'ta bulunan Tudeh Sekreteri Radminiş'e verdiğini söyler. Dr. A. Qasimlo ise mektupları yurtdışına çıkardığını, yurtdışında bulunan Tudeh yöneticilerine ve SBKP'ne ulaştırdığını yazar.

Hamid Gewheri'nin aktardığına göre, Dr. A. Qasimlo'nun, *"Tekoşer"*in 27. sayısının ekine yazdığı makalede şunlar yazılıdır: *"Bizim o dönemler, Tudeh ile uzun bir süreden beri temaslarımız vardı. Biz güçlü bir şekilde, Tudeh'in düşüncelerinden etkilenmiştik. Bize göre, Tudeh'in ülke içindeki teşkilatının faaliyetleri yanlıştı. Bize göre, Tudeh'in dışarıda olan Radminiş ve Iskender gibi kadroları daha iyiler. Bundan dolayı, Kürdistan Komitesi; dışarıdakilerle ilişki kurma kararı aldı. Ben, bu konuda görev aldım. Önce Irak'a ve oradan yurtdışına çıktım. Dışarıda ben, hem Tudeh Partisi'yle ve hem de Sovyetlerle ilişki kurdum. Bu ilişki, 34 yıl önce; yani 1955 yılında oldu. Onlarla, uzun uzun konuştum. Onlar da bana: 'İstemleriniz doğru ve yerindedir, tatbik edeceğiz. Sen ülkeye dön ve arkadaşlarına söyle' dediler."* (Gewheri, Hizbi Demokrati Kurdistan, Beşi Çarem, http://hamedgohary.kurdblogger.com)

1955 yılında İKDP, Mehabad yakınında 1. Konferansı'nı yapar. Abdullah Hasanzade; İKDP'nin bu konferansının aynı zamanda *"Tudeh Partisi'ne karşı yapılan örgütsel bağımsızlık konferansı..."* olduğunu yazar. Her ne kadar A. Hasanzade, böyle bir değerlendirme yapıyorsa da; partinin sorunları ve Tudeh ile olan lişkileri, daha sonra en üst boyutlarda gündeme gelerek devam edecektir. Yine A. Hasanzade, çeşitli kaynaklara dayanarak, aşağıdaki şahısların konferansta yönetime seçildiğini yazar: *"Aziz Yusufî, Qani Biluryan, Rehmetullah Şeriheti, Abdullah İshaq ve Dr. Qasimlo... Dr. Mewlewi'de muşavir olarak seçiliyor."* (Hasanzade, Niv Sede Tekoşan)

Yakalanan Tudeh kadrolarının Savak'a verdiği bilgiler doğrultusunda, 14 Eylül 1955'te Sadiqî Hencirî'nin evi basılır ve S. Hencirî gözaltına alınır. S. Hencirî; bir süre tutuklu kaldıktan sonra, kefalet karşılığında serbest bırakılır.

Geçmişte Tudeh ile çalışan ve daha sonra İKDP'ne katılan Dr. A. Qasimlo'nun akrabası İsmail Qasimlo'nun tutuklamasıyla, Savak ile girdiği işbirliği neticesinde; Savak, İKDP'ne karşı operasyonlarda bulunarak partiye büyük bir darbe vurur. Bazı Kürd kaynakları; İKDP'ne yönelik olan bu operasyonda Tudeh'in de rolü olduğu kanısındadırlar. Bu çevre buna gerekçe olarak, 1955 yılında Tudeh kendisiyle ile yollarını ayıran İKDP'nı hazmedememiş ve bundan dolayı da bu operasyona neden olmuştur.

Suleyman Muini, Dr. A. Qasimlo, Kerimi Hisamî, Yusuf Rezwanî, Qasimi Sultani, Haşimi Hüseyinzade, Aziz Felahi, Ewlahi İzzetpur, Said Kawe vs. pek çok İKDP kadrosu bu operasyonlardan kurtularak Güney Kurdistan'a geçerler. Bunlar arasında İKDP'nin önder kadrolarından Qadir Şerif, Mella Baqi, Mela Said Reşid ve partinin yeni lideri Ahmet Tevfik'de vardır. Bunlardan bazıları Bağdat'ta, ancak büyük çoğunluğu Suleymaniye'nin *"Sarçinar Mahallesi"*nde kalırlar.[3]

3-O dönem orada olan İKDP kadrolarının anılarında anlatıkları *"Serçinar"*ın, bugünkü *"Serçinar"* ile hiç bir alakası yoktur. Orada sadece bir-iki ev vardır.

A. Tevfik, Mele Mıstafa Barzanî ile Şah Rıza arasındaki işbirliğine karşı olmasına rağmen Mele Mıstafa Barzanî ile arasında sıcak ve yakın ilişki vardı.

Celil Gadani, 200'e yakın İKDP kadro ve taraftarının tutuklandığını ve 180 kişinin Güney Kürdistan'a geçtiğini; Mehemedî Xiziri, İKDP'nin 200 üyesinin tutuklandığını ve 300 üyesinin ise Güney Kürdistan'a geçtiğini; Siyamend Muini ise 1500'den fazla kişinin tutuklandığını yazar.

İKDP MK üyelerinden Q. Biluryan, Yusuf Azizî, Dr. Mewlewî ve diğer bazı parti üyeleri bu süreçte Savak'ın eline düşerler. Q. Biluryan, 25 yıl hapis yatar. Herhalde Kürdistan'da en uzun hapis yatan siyasi tutsak Q. Biluryan'dır. Y. Azizî ise, Q. Biluryan'dan biraz az hapis yatar. Çünkü, Y. Azizî ölümcül bir hastalığa yakalanır. Bundan dolayı serbest bırakılır ve kısa bir süre sonra vefat eder.

İKDP'nin İç Çelişkileri, Dr. A. Qasimlo'nun Tasfiyesi ve Mele Mıstafa Barzanî'yle İlişkiler

Dr. Yasin Serdeşti, 1967 - 68 yılları arasında İKDP'nin önderliğinde gelişen hareket ile ilgili çalışmasında: *"O dönem 200'e yakın Doğu Kürd'ü Suleymaniye'nin Serçinar Mahalesi'nde çok kötü şartlarda 'komün' dedikleri ortak bir çatı altında yaşıyorlardı."* diye yazar. O dönem, Irak'ta Abdulkerim Kasım iktidarı vardı. A. Kasım iktidarının, her ne kadar Mele Mıstafa Barzanî ve Kürdlerle ilişkileri eskisi gibi sıcak olmasa da iyi bir atmosfer vardır. Irak, Doğu Kürdlerine siyasi iltica statüsünü tanır.

Ekim 1958'de Güney Kürdistan'a dönen Mele Mıstafa Barzanî, IKDP ile İKDP'nin tek bir genel sekreterlik -kendi genel sekreterliği- altında birleşmesini önerir.

Güney Kürdistan'da bulunan İKDP yöneticileri arasında, 1. Konferans'ta çözülmeyen; ideolojik, örgütsel ve siyasal çelişkiler daha da yoğunlaşarak devam etmektedir. Parti içinde, bir kutuplaşma sözkonusudur. Kutuplardan birinin başında Dr. A. Qasimlo, diğerinde ise Ahmed Tevfik vardır.

Ahmed Tevfik'in rakipleri O'nu *"aşırı milliyetçi, anti komünist ve iktidarı monopoluna almakla"* suçlarken, A. Tevfik ve çevresi de Dr. A. Qasimlo'yu *"Tudeh'in adamı, Kürdistan Demokratik Partisi'ni sonsuza kadar Tudeh'in bir teşkilatı olarak korumaya ve Kürd milletinin amaçlarına aykırı olmakla"* suçlarlar. Ayrıca A. Tevfik, *"Sovyetlerin davulunu çalıp, Amerika'ya karşı olan yaklaşımları"* reddediyordu. (Serdeşti, Jiyani Ahmed Tofiq, 7; Gadani, Ba nebite droyi paş mirdu bêşuwên: 125)

A. Tevfik daha bu süreçte: *"Arap burjuva sınıfı, Kürdlerin haklarını tanıma yoluna girmiştir."* diye yazar, Sovyetler Birliği'ne, Tudeh'e, Irak Komunist Partisi'ne verip veriştirir ve Kürd siyaset adamlarının: *"Kürt milletinin kurtuluşu için, Amerika'ya dayanması gerektiğini"* savunur.

Hejar Mukrîyanî, A. Tevfik'i değerlendirirken: *"Eskiden Marksist, İrancı, Irakçı ve Türkçü'ydü..., ...Mele Mıstafa Barzanî'nin dönüşü ve Irak Kürdistanı'na gelmesinden*

sonra felsefesini değiştirdi. Hakiki bir Kürd oldu. Onun için Kürdistan'ı işgal edenler, domuzlardan ve emperyalistlerden daha pisler." (Serdeşti, Jiyani Ahmed Tofiq: 7) der.

Abdulah Hasanzade, İKDP içindeki *"sağ"* ve *"sol"* kesimlerin çatışma meselesini: *"Qasimlo bir tarafın, Ahmed Tevfik ise diğer tarafın başını çekiyordu. Qasimlo solculuğu, ilericiliği ve demokratlığı temsil ediyordu. Ahmed Tevfik ise dar milliyetçiliğin sembolu durumundaydı. Bu iki düşünce ve tavır beraberinde iki siyeset meydana getirmişti."* Dr. A. Qasimlo, A. Tevfik'e karşı İKDP'nin *"bağımsızlığını ve bağımsız karara sahip olması gerektiğini"* savunurken, A. Tevfik ise *"Kürdistan Demokrat Partisi'ni, rahmetli Mele Mıstafa Barzanî önderliğindeki Güney Kürdistan Demokrat Partisi'nin bir subesi haline getirdiği..."* (Hasanzade, Niv Sede Tekoşan: 187) yorumunu yapar.

Güney Kürdistan'da ve Irak'ta İKDP yöneticileri ve kadroları arasındaki çelişkiler; Dr. A. Qasimlo'nun tasfiyesi, A. Tevfik ve arkadaşlarının da partiye hakim olmalarıyla sonuçlanır. Dr. A. Qasimlo partiden *"tecrit"* edilir ve kısa bir süre sonra da Irak Hükümeti tarafından, sınır dışı edilir.

Yıllarca İKDP'ye sekreterlik yapmış Abdullah Hasanzade, Dr. A. Qasimlo'nun sınırdışı edilme meselesi hakkında şunları yazar: *"Kak Ahmed ve arkadaşları; burada sözünü etmeyeceğim bir yol ile, Dr. Qasimlo'yu Irak'tan uzaklaştırdılar. Dr. Qasimlo, 11 Mart 1970 Otonomi Anlaşması'na kadar geri dönmedi."* (Hasanzade, Niv Sede Tekoşan)

Dr. Yasin Serdeşti ise: *"Abdulrahman Qasimlo ve Kerim Hisamî, Ahmed Tevfik'in tehditleri ve Irak emniyet güçlerinin baskısı karşısında mecbur kalarak Irak'ı terk edip, Doğu Avrupa'ya gittiler."* (Serdeşti, Jiyani Ahmed Tofiq: 8) der.

Bu olaya ilişkin olarak da Kerim Hisamî anılarında şunları yazar: *"06.10.1338* (İrani takvim) *gecesi ben, Qasimlo, Qasim Sultaniyan, Aziz Felahi, Heme Haci Said, Mele Baqi, Cuynella Barzanî ve Ahmed Tevfik toplantı halinde bulunuyorduk. Qasimlo dedi ki: 'Bazı arkadaşlar, ülkeden gelecekler. Onlar gelene kadar, kimse parti sorumlusu değildir. Ahmed Tevfik'e de ülkede görev verilmiştir, görev yerine gitmiyor."*

A. Tevfik ise Dr. A. Qasimlo'ya cevaben: *"Ben Abdulrahman Qasimlo'yu KDP'li olarak görmüyorum. O, Tudeh'in üyesidir. Qasimlo, Kerim Hisamî ile birlikte her gün Hamza Abdullah ve Nejad Ahmed Aziz'in yanındadırlar. Heme Haci Said ve Aziz Felahi de KDP'li değiller."* der.

Mele Mıstafa Barzanî, Hamza Abdullah ve Nejad'ın isimlerini duyduğu zaman kızar ve şöyle der: *"Ben yalnızca Ahmed Tevfik'i, KDP temsilcisi olarak görüyorum. Eğer Ahmed Tevfik'e karşı yayın yaparlarsa, onları hain olarak göreceğim ve Irak'tan çıkaracağım!"* Sonrasında: *"Biz, İbrahim Ahmed Hoca'ya gittik. O da Barzanî'nin söylediklerini tekrarladı."* (Hisamî'nın Anılarından akt. Mam Ömer: 14) der.

Dr. A. Qasimlo ve Kerim Hisamî, Tudeh ile ilişkileri olan, komünizme inanan kadrolardır. A. Tevfik ise, Kürd milliyetçisidir, Sovyetler Birliği'ne ve onların kardeş partileri olan IKP ve Tudeh'e karşıdır.

Kerim Hisamî: *"Dr. Qasimlo, 1 Mart 1960 günü Çekoslovakya'ya uçmak zorunda kalırken; ben de 30 Mart'ta Sofya'ya uçmak zorunda kaldım."* diyor. Irak tarafından sınır dışı edilen Dr. A. Qasimlo, yaklaşık olarak on ya da on iki yıl boyunca, Kürdistan'dan uzakta İKDP ile resmi bir ilişkisi olmadan yaşar.

O dönemler bölgede Sovyetler Birliği'ne karşı tavır almak ve Amerika'yı açık açık savunmak *"suç"* olarak görülüyordu. Çünkü o dönemde İran, Irak ve Kürdistan devrimcileri için, *"anti emperyalist ve anti Amerikancı olmak"* ilerici ve devrimci olmanın en önemli kriterleridir.

Dr. A. Qasimlo'nun Tasfiyesi Sonrası
Ahmed Tevfik Önderliğindeki İKDP

Ancak Dr. A. Qasimlo ve Kerim Hisamî'nin gitmeleri, İKDP içindeki sorunları çözmez. Tudeh aracılığıyla Avrupa'da aldıkları ilticalarla ülke dışına giden diğer bazı kadrolar da sonra, sürgün yaşamına dayanamayarak İran'a geri dönerler.

Celil Gadani, o dönem Avrupa'dan gelip İran'a teslim olan ve hapse atılan Yusuf Enweri, Qasim Sultani, Aziz Felahi ve Muhamed Emini Rabiti'nin durumu hakkında: *"Onlar İran Şahı'nın karanlık zindanlarını, Ahmed Tevfik'in tehditlerine tercih ettiler."* der.

İKDP kadroları, bir yandan parti örgütlenmesi ile uğraşırken, diğer yandan aktif bir şekilde, Güney Kürdistan'daki silahlı mücadeleye katılarak, Doğu Kürdistan'ın içlerine kadar gidip, para, giyecek, askeri malzeme, yiyecek vs. toplayıp ve bu topladıklarını, sınır boylarında (*"Suni, Zinweyi Şêx, Sergeseri, Ranya"* ve *"Pişder"* mıntıkalarında) oluşturduğu üsler vasıtasıyla, Güney Kürdistan mücadelesine aktarırlar. Güney Kürdistan Devrimi'nin kuşatma altında olduğu o dönemlerde, İKDP tüm güçlerini Güney Kürdistan Devrimi için seferber eder. A. Tevfik ve Suleyman Muini ekibi Güney Kürdistan'daki Eylül Devrimi'ne, Güney Kürdistanlı bir dizi önder kadrodan daha fazla hizmet ederler.

IKDP yönetiminde bir dizi kadro, Abdulkerim Kasım yönetimine karşı nasıl bir tavır takınacakları sorununda akılları karışık olduğu bir dönemde İKDP, Mele Mıstafa Barzanî önderliğinde savaşa kilitlenmiştir. Özellikle A. Tevfik ile diğer İKDP yöneticileri ve diğer unsurları Güney Kürdistan Devrimi'ne önemli katkılar sunarlar.

Behdinan bölgesine sıkışan devrimi yaygınlaştırmak için, A. Tevfik ve Suleyman Muini ekibi, *"Suleymaniye, Ranya, Qeladiza"* vb. bölgelerde Kürd ileri gelenleriyle görüşerek Devrim'e katılmalarını sağlar.

A. Tevfik 1962'de gizli bir şekilde Güney Kürdistan'dan Lübnan, Beyrut'ta gider. Orada New York Times'in Ordadoğu muhabiri kadın gazeteci Dana Adam Schmidt'i illegal yollarla Güney Kürdistan'a getirtir. Mele Mistafa Barzanî'yle görüşen D. A. Scmidt bölgeye gelen ilk yabancı gazeteicidir. Böylece Güney Kürdistan Kürd Özgürlük Mücadalesi, ABD'ye/Batı'ya taşınır. D. A. Scmidt, bu görüşmeyi 1964 yılında kitap

haline getirerek yayınlar ve ABD'de basın ödülü alır.

İsmet Şerif Wanli'yi Lozan'dan Beyrut'ta çağıran Ahmed Tevfik, Eylül Devrimi'ne ilişkin yurtdışında yapılması gereken hususlar üzerinde tartışır. Yine gizli bir şekilde Bağdat'a giden A. Tevfik sağlık malzemelerini temin eder ve bunları Güney Kürdistan'a aktarır.

A. Tevfik İran'da aranmasına rağmen kaçak yollarla İsfahan'a giderek, Devrim'e yardım etmeleri için ABD Konsolosluğu ile görüşür. Mele Mıstafa Barzanî'nin ABD ve İngiltere'ye yazdığı mektupları, A. Tevfik kendisi Tahran'a götürüp ve orada öğrenci Saleh Muhtedi'nin tanıdığı bir akademisyen aracılığı ile söz konusu olan devletlere ulaştırır. Avrupa ülkelerine yazılan mektupları ise, A. Tevfik kendisi haletmektedir.

1962 yılında; A. Tevfik, İKDP yayın organı olan *"Kürdistan"* yerine, *"Dîsan Barzanî"("Yine Barzanî")* adlı bir yayını devreye sokar. *"Disan Barzanî"*[4] ile halkın ulusal bilincini yükseltmek ve halkı devrime katmak için, büyük bir çaba harcar. Bu dergiye en çok yazanlar, A. Tevfik ve Suleyman Muini'dir.

En önemlisi ise İKDP kadrolarının Doğu Kürdistan'dan Devrim'e ulaştırdıkları lojistik ve maddi yardımlardır. Suleyman Muini ciddi bir şekilde aranmasına rağmen, Doğu Kürdistan'a sürekli ve sistemli girişler yapıp, hem örgütlenme çalışmaları yapar, hem de Güney Kürdistan mücadelesine yardım toplar. Bazı eski peşmergeler o dönemi değerlendirirken Doğu Kürdistan'dan getirilen *"elbise ve yiyecekleri gördükleri zaman çocuklar gibi sevindikleri"* yönündeki belirlemeleri kayda değerdir.

IKDP Politbürosu, İKDP'nin Mele Mıstafa Barzanî'yi bu ölçüde desteklemesinden rahatsızdır. IKDP içinde ayrışma olduğu zaman, A. Tevfik, Politbüro ekibine karşı en sert tavır takınan tek-tük insanlardan biridir.

Bu dönemde, üniversitelerdeki Kürd öğrencileri kendi aralarında çeşitli örgütlenmelerde bulunurlar. Bu örgütlerden biri de *"Yekitiya Xwendekarên Kurd"("Kürd Öğrenciler Birliği")*'dır. Bu öğrenci örgütleri, Güney Kürdistan'da bulunan IKDP önderliği ile ilişki kurmak isterler ve bu konuda, o dönem öğrenci olan Saleh Muhtedi şöyle der: *"Yekitiya Xwendekarên Kurd, İran Kürdistan Demokrat Partisi ile ilişki kurma kararı aldı. O dönem KDP'ye önderlik eden Ahmed Tevfik olarak bilinen Said Abdullah İshaqi, Irak Kürdistanı'nda bulunuyordu. Suleyman Muini ise partinin ikinci adamıydı. Bu uzun bir hikâyedir. Burası, bunu anlatma yeri değildir. Bu ilişki için, Kek Suleyman Muini ile bir kaç defa Kürdistan'da*(Doğu Kürdistan) *görüştük. Bu görüşmeler için, ben öğrencilerin temsilcisiydim."* (Muhtedi, 2006: 5)

A. Tevfik, gizli bir şekilde Tahran'a giderek, geniş bir yelpazeye yayılan *"Yekitiya Xwendekarên Kurd"*ı İKDP bünyesine katar. Daha sonra Saleh Muhtedi dahil olmak üzere başka öğrenci hareketinin liderleri Güney Kürdistan'a geçerek Devrim Hareketi'ne katılırlar.

A. Tevfik önderliğindeki İKDP bir yandan Eylül Devrimi'ne destek verirken diğer

4- *Disan Barzanî"* dergisi dokuz sayısı çıkmıştır.

yandan da Doğu Kürdistan'dan gelen kişilerle saflarını güçlendirir. A. Tevfik 1963 yılında Güney Kürdistan'ın *"Koyi"* şehrinde Said Kawe, Suleyman Muini, Saleh Muhtedi Mıstafa ve Muhammed İlxanzade'nin de içinde bulunduğu bazı kadrolarla bir toplantı yapar. Bu toplantıda *"Komiteya Rêveberîya Hizba Demokrata Kurdistan"("Kürdistan Demokrat Partisi Yürütme Komitesi")* oluşturulur. Toplantının asıl amacı: *"Güney Kürdistan Devrimi'ne Doğu Kürtleri arasında yardım toplamak ve devrime ulaştırmak"*tır. Bu amaç partinin en acil ve başlıca görevi olarak kabul edilir.

Toplantıya katılan kadrolar arasında görev bölüşümü de yapılır:

Suleyman Muini *"Serdeşt, Bokan, Banê, Gewrik, Mengur"* ve *"Mehabad"* bölgeleriyle ilgilenecek; Saleh Muhtedi *"Bokan, Saqız, Hewşar"*; Said Kawe *"Lacan, Sundis"* ve *"Şino"* bölgelerinden; Muhammed İlxanzade(Kawe) askeri yapıdan sorumlu olacak. Ahmed Tevfik ise Güney Kürdistan Devrimi ile İKDP arasındaki ilişki noktası olarak tespit edilir. (Kawe'den akt. Serdeşti, Jiyani Ahmed Tofiq: 10)

Doğu Kürdistan dört ayrı bölgeye ayrılır ve her bölgeye *"liq"* diye bir örgütleme birimi oluşturulur. Her *"liq"*in başına bir MK üyesi atanır. Suleyman Muini, 1965 yazında Doğu Kürdistan'a *"III. Liq"* sorumlusu olarak giriş yapar ve yaklaşık olarak altı ya da yedi ay bölgede kalır. Suleyman Muini, Güney Kürdistan'a geri döndükten sonra İKDP'nin kendisine merkezî üs olarak seçtiği *"Soni"* Köyü'ne gelir. Fakat o dönemler İran'ın Eylül Devrimi yönetimi üzerine baskıları da yoğunlaşmıştır. Devrim önderliği, İKDP'lileri sınır boylarından uzaklaştırarak *"Dolê Reqe"*ye gönderir.

"Komela Rizgariya Kurdistan"

Bu dönemde İKDP içinde bulunan A. Tevfik'e muhalif olan gruptan, *"Komiteyâ Rêveberîya Hizba Demokrat a Kürdistan"*ın iki üyesi Salehe Muhtedi(Mostafa) ve Muhammed İlxanzade(Kawe) partiden ayrılırlar ve daha sonra IKDP Politbürosu'nun yardımıyla *"Komela Rizgariya Kurdistan"ı("Kürdistan Kurtuluş Örgütü")* kurarlar. (Serdeşti, Jiyani Ahmed Tofiq: 11)

Saleh Muhtedi partiden ayrılmış veya A. Tevfik tarafından partiden atılmıştı. S. Muhtedi ve arkadaşlarının bu siyasal girişimleri, Muhtedi ailesiyle çok yakın ilişkiler içinde olan Şair Hejar tarafından biliniyordu. Mele Mıstafa Barzanî'nin de geçmişte Muhtedi ailesiyle yakın ilişkileri olmuştu. S. Muhtedi, bu gizli faaliyetlerini biraz da bu ilişkilere borçludur.

Saleh Muhtedi, Dimane'ye verdiği söyleşide: *"Mele Rahman Aware,*[5] *Muhamed İxanzade, Şeyh Cemil Merdox ve Ömer Nigili gibi sahsiyetlerin de bu partide yer"* aldığını ve *"Kürdistan bir ülkedir. Kürdler, tek millettir. Otonomi Kürdlerin sorununu çözemez. Biz Kürdler kendi milli devletimizi kurmak için birleşmek zorundayız. Biz kendimize eski mirası temel alıyorduk. 'Hiwa' Partisi'ni, 'Xoybun Partisi'ni ve 'Komelay Jiyanewey*

5- Melle Aware olarak bildiğimiz Melle Ahmed Aware değildir.

Kurd'un("Kürd Diriliş Örgütü") tecrübelerini kendimize miras olarak alıyorduk." der.

"Komela Rizgariya Kurdistan" hem Mele Mistafa Barzanî'den ve hem de İran'dan gizlemek durumundadır. Kürdistan'ın diğer parçalarında da ilişki yakalayamıyorlar. S. Muhtedi'ye göre *"Güney Kürdistan Devrimi ile İran ilişkileri çok gelişmişti."* Bu kişiler bir süre sonra, İran'a dönme kararı alırlar. Fakat dönmeden önce, kurdukları partiyi tasfiye etmeye gönülleri el vermez. Parti kurucuları faaliyetlerini noktalarlar ve birbirleriyle olan örgütsel ilişkilerini dondururlar. Dolayısıyla *"Komela Rizgariya Kurdistan"*ın 1965'ten sonra hiçbir faaliyeti olmaz.

"Komitey Saxkirdinewey Hizbi Demokrati Kurdistan"
("Saxker Komitesi")

Yine aynı dönemde Mele Aware olarak bilinen Mele Ahmed Şelmaş, Doğu Kürdistanı'nın Serdest mıntıkasında, Ahmed Tevfik'in İKDP'nden bağımsız bir teşkilatlanmaya gider. Bu yapının merkez üssü ise Güney Kürdistan'ın Şarbajer mıntıkasındaki *"Mawet"*tedir. İlginç olan *"Serdest"* mıntıkasında sürekli gelişme gösteren bu yapının üyelerini, Mele Aware'den başkası tanımıyordu. (Serdeşti, Jiyani Ahmed Tofiq: 11)

1963 yılının sonbaharında A. Tevfik'in *"tek başına hareket etmesinden ve örgütü keyfine göre idare etmesinden"* rahatsız olan kadrolardan Qadır Şerif, Huseyin Medini ve Said Kawe üçlüsü, İKDP'den gizli olarak *"Komitey Saxkirdinewey Hizbi Demokrati Kurdistan"*ı *("Kürdistan Demokrat Partisi Önderlik Komitesi")* kurarlar. Bu komiteyi oluşturanlar *"en az bir yıl gizli çalışma"* kararını alırlar. Bu yapılanmanın esas amacı İKDP'ni yeniden örgütlemektir. Doğu Kürdistan'da faaliyet göstermek isterler. Bu çevrenin *"Zınoi Şeyhî"* köyünde bir askeri üssü vardır. A. Tevfik bu çevrenin faaliyetlerinden haberdar olunca, burada bulunan silahlı güçleri silahsızlandırır. Burada bulunan kadroların birçoğu, 1964 Nisan'ında IKDP'nin Politbürosu'na sığınırlar. Bir süre sonra bunlar Mele Aware ve Mele Ebubekir Felsefî'yi de saflarına çekerler. Sonra da Mele Resul Pêşınmar, Qadri Qazî, Mele Hasan Ristgar ve Xelil Şewbaş'ın da içinde olduğu yirmi üç kişi bu yapılanmaya katılır.

"Komitey Saxkirdinewey Hizbi Demokrati Kurdistan" adına Qadir Şerif, 14 Haziran 1964 yılında A. Tevfik'e karşı çok sert bir bildiri kaleme alır. Bu bildiride A. Tevfik *"CİA ajanı, SAVAK ajanı, İran devleti adına çalışmak"*la suçlanır. Bu suçlamalar; A. Tevfik'in ABD'nın Tahran Büyükelçisi W. Agleton ilişkisi, İsrail yetkilileriyle olan ilişkileri, Newyork Times'in muhabiri Dana Adam Shmith'i Lübnan'dan Kurdistan'a getirmesi olayı ve Mele Mıstafa Barzanî ile politbüronun ilişkilerini bozmaya çalışmak gibi maddeleri de içeriyordu. Ayrıca bildiride Kürdlere: *"Ahmed Tevfik ve Faiq Emin (Suleyman Muini) ekibine inanmayın!"* çağrısı da vardır.

A. Tevfik'in başını çektiği İKDP, bir dizi açıklama yayınlayarak bu çevreyi *"satılmış, hain, Devrim'e ve Barzanî'ye düşman"* ilan eder. Said Kawe anılarında *"Doğu Kürdleri yüzlerimize dahi bakmıyordu."* der.

*"Komitey Saxkirdinewey Hizbi Demokrati Kurdistan"*dan Mele Ebubekir Felsefî, İran'a teslim olur. Bir süre sonra Hasan Rıstgar, Huseyn Medeni, Mele Resul ve Qadri Qazî, Mele Mıstafa Barzanî ile ilişkiye geçerler. Mele Mıstafa Barzanî, bunlara dokunmayacağına dair söz verir ve onları A. Tevfik'ten uzak bir yere yerleştirir.

Mele Aware, Qadir Şerif ve Said Kawe'den oluşan 3. grup ise İKDP 2. Kongresi'nin sonrasına kadar, Doğu ve Güney Kürdistan sınırlarında kaçak ve çok kötü şartlarda gizlenerek varlıklarını sürdürürler. (Serdeşti, Jiyani Ahmed Tofiq: 15) Böylece *"Komitey Saxkirdinewey Hizbi Demokrati Kürdistan"*ın varlığı da son bulur.

İKDP'nin 2. Kongresi

Bu dönemde İKDP saflarında, çeşitli öldürme olayları meydana gelir. Örneğin *"1960 yılında Kurdistan Demokrat Partisi'nin en iyi kadrolarından biri olan Eshed Xudayan, Ahmed Tevfik'in emirlerine aykırı olarak İran'a geri dönmek isterken, Qeladiza ve Sune arasında öldürülür."* (Serdeşti, Jiyani Ahmed Tofiq: 9; Hasanzade, Niv Sede Tekoşan: 188) Hatta Kerim Hisamî ve bazı kaynakların iddia ettiğine göre, Dr. A. Qasimlo'ya karşı bir suikast hazırlığı yapılır, ama bu suikastin boşa çıkarıldığından bahsedilir.

A. Tevfik önderliğindeki İKDP ise, Mele Mıstafa Barzanî'nin maddi ve manevi desteği ile 1964 yılının Kasım ayının başlarında partinin 2. Kongresi'ni toplar. İKDP'nin 1. Kongresi 1945 yılında yapılmıştı. İki kongre arasında tam on dokuz yıl geçmişti. Bu kongreye *"Komitey Saxkirdinewey Hizbi Demokrati Kürdistan"* ve IKDP Politbürosu ile ilişkili olan kadrolar çağrılmaz. A. Hasanzade'nin söylediğine göre, kongreye katılmaya giden muhalif İKDP'liler, A. Tevfik'in pesmergeleri tarafından geri çevrilmişlerdir. A. Tevfik ile Suleyman Muini, Doğu Kürdistanı'nın çeşitli şehirlerinde ve Güney Kürdistan'da bulunan İKDP kadrolarını kongreye çağırırlar. İKDP yaklaşık olarak yüz delege ile 2. Kongresi'ni yapar. Kongre on iki gün sürer. Bu kongrede bir dizi karar alınır, MK ve DK üyeleri seçilir.

Merkez Komite üyeleri:

1- Ahmed Tevfik
2- Sadiqî Encirzade(Sadiqî Hencirî)
3- Suleyman Muini
4- Emir Qazî
5- Mele Rehim Werdî
6- Neco (Bapir Şikak)
7- Mele Reşidi Huseynî
8- Sinar Mamdi

9- Şair Hejar
10- Seyid Kamil Amami
11- Dr. Rehim Qazî
12- Hebib Wezir
13- Aziz Yusufî
14- Qani Biluryan
15- Dr. Ali Mewlewî

Denetleme Kurulunun üyeleri:
1- Rauf Mele Hasan
2- Abdullah Muini
3- Reşid Felahi
4- Mele Qadir Laçini
5- Seyid Resul Babi Gewre
6- Mele Kerimi Sardekosani
7- Mele Necmedini Kokeyi
8- Seyid Tahir İmami
9- Mıstafa İshaq
10- Abdullah Mewlewî,
11- Seyid Haci Kelewî

Dr. Y. Serdeşti'nin aktardığına göre, İKDP'nin 2. Kongre bildirisiyle, yapılan açıklamada şu hususlar yer alır:

1- Demokratik Kürdistan Cumhuriyeti döneminde İKDP'ni kuran kadrolar *"siyasi ve sosyal yetersizliklerden, eğitim ve idare konusundaki tecrübesizliklerinden, partinin devamlılığını sağlayamamalarından"* dolayı eleştirilir.

2- Parti kadroları partiye *"devrimci köylü ordusunun desteğini sağlamadıklarından"* ve *"toplumsal temel oluşturmadıklarından"* dolayı eleştirilir.

3- Parti yöneticileri kendilerinden önce Simko ve Qedemxêr gibi *"Kürd devrimci kahramanlarının tecrübelerinden yararlanmadıkları, Şah rejimine karşı ellerindeki silahları kullanmadıkları"* ve *"amaçlara kavuşmak için yalnızca parlamenter yolu seçtiklerinden"* dolayı eleştirilir.

4- Sovyetler Birliği, *"İran yönetiminin verdiği petrol imtiyazları"* sözünden dolayı *"Demokratik Kürdistan Cumhuriyeti'ne (Mehabad) verdiği desteği geri çekmesinden"* dolayı eleştirilir.

5- Tudeh Partisi, *"Kürd ulusal meselesi karşısındaki sessizliği..."* ve *"Dr. Musadiq*

rejiminin darbe yoluyla yıkılması karşısındaki hareketsizliği... " sert bir dil ile eleştirilir.

6- İKDP'nın Tudeh Partisi'nden, (siyasi ve örgütsel olarak) bağımsız olması gerektiği noktasına dikkât çekilir ve Kürdlerin *"Braman brayeti, girfanman cudayeti"* atasözüne vurgu yapılır.

7- İran, Kürdistan ve bölgedeki gelişmelere dikkât çekildikten sonra, *"bağımsız ulusal hükümetlerden ve ilerici dünya devletlerinden yardım almak lazımdır."* denir.

8- Şah rejimine karşı *"anlamsız parlamenter mücadelenin bir kenara bırakılması gerekliliği"* dile getirilip, *"Küba ve Cezayir tecrübelerinden yararlanılarak silahlı mücadele ile Şah rejimine karşı mücadele"* öngörülür.

9- Mele Mıstafa Barzanî, İKDP'nin başkanı seçilir. Mele Mıstafa Barzanî'nin ve Barzanîler'in Demokratik Kürdistan Cumhuriyeti sırasında İngilizlere ve İran Şahı'na karşı direnişlerine ve diğer mücadelelerinden övgü ile sözedilir.

10- *"Komitey Saxkirdinewey Hizbi Demokrati Kurdistan"*ın bazı üyeleri (Said Kawe, Qadir Şerif ve Mele Aware) *"hain"*; Dr. Qasimlo ise *"hain"* ve *"casus"* olarak değerlendirilir. Bu kadroların hepsi kongre kararıyla partiden atılır.

11- IKP, *"Abdülselam Arif ile girdiği ilişkilerden dolayı Kürt milletinin ikinci derecede düşmanı olarak"* ilan edilir.

12- IKDP'nin Politbürosu, *"Savak ajanlarından İsa Pijman, Serheng Muderisi, Abbas Aram ve Mansurpur ile girdikleri ilişkilerden ve KDP'nin kadrolarına karşı yaptıkları düşmanlıktan"* dolayı eleştirilir. (Serdeşti, Culanewey Salani 1967-1968 le Kurdistani İran: 19 vd.)

1964 yılında Güney Kürdistan'da *"Qala Diza"* yakınlarında yapılan İKDP'nin Kongresi'nde parti sağa kayar ve yönetime sağcılar hâkim olur. Qazî Muhammed'i *"ihanetle"*, 1954'ün ilericilerini de *"sapkınlık"* yapmakla suçlayan İKDP'nin yeni sağcı yönetimi, Şah Hükümeti'ne karşı eylemlerin durdurulması çağrısı yapar. Kongre'ye en çok yapılan eleştiriler arasında *"partinin bağımsızlığından bir sapma"* ve *"İKDP'nin, IKDP'nin bir seksiyonu haline getirildiği"*dir.

İKDP İle *"Saxker Komitesi"* Görüşmesi/Birleşmesi

İKDP 2. Kongresi'nden kısa bir süre sonra, İKDP MK'den ve DK'ndan bir grup kadro ile A. Tevfik tarafından partiden atılan *"Saxker Komitesi"*nin bazı kadroları arasında görüşmeler yapılır. Bunlar yeniden, Suleyman Muini, Sadiqî Hencirî ve A. Tevfik'e rağmen, İKDP MK'ne muşavir olarak alınırlar. 2. Kongre'nin kararlarına rağmen ve partinin *"Birinci Adamı"* ya da *"Sekreteri"* olan A. Tevfik'in bilgisi dışında gerçekleşen bu birleşme olayı, İKDP MK ile A. Tevfik'in ilişkilerini bozar.

Bu konuda A. Hasanzade şöyle yazar: *"2. Kongre'nin seçilen yönetiminin görüşme heyetinde; Kek Sadiqî Hencirî, Kek Suleyman Muini, Kek Neco (Merkez*

Komite'den), Kek Abdullah Muini, Kek Rauf Mele Huseyn, Kek Reşid Felahi (Yüksek Denetim Kurulundan) vardı. Saxker Komitesi heyetinde ise; Kek Huseyin Ristgar, Kek Seyid Huseyn Medeni, Mele Aware ve Mele Resul Peşinmaz'dan oluşuyordu." (Hasanzade, Niv Sede Tekoşan: 196)

*"Saxker Komitesi"*nin yöneticilerinden ve o süreçte Doğu Kürdistanı'nın içlerinde faaliyet gösteren Qadir Şerif'de, bu birleşmeye karşı çıkar. İKDP MK ile birleşen *"Saxker Komitesi'nden Hesen Ristgar, Mele Aware, Mamendi Qazî, Resul Peşinmaz ve Minteqim Qazî"*den oluşan bir grup, Doğu Kürdistan'a giriş yaparak Qadir Şerif'i *"zorla ya da gönülü"* bir şekilde, partinin saflarına geri getirmek isterler. Bu arada aralarında küçük bir çatışma çıkar ve Qadir Şerif yakalanıp Güney Kürdistan'daki merkezî üsse getirilir. (Hasanzade, Niv Sede Tekoşan: 196)

"*Saxker Komitesi*"nin ömrü de böylelikle son bulur.

2. Kongre Sonrası Genel Durum ve Ahmet Tevfik'in Çabaları

2. Kongre'den sonra hem İKDP içinde hem de dışında tartışmalar devam eder. Ayrıca 1967-68'de dünyada meydana gelen ulusal, gençlik ve sol hareketler Kürdistan'da önemli çalkantılara ve ayrışmalara neden olur. Doğu Kürdleri de bunlardan nasibini alırlar. Ché Guevara ile Mao Zedong; Doğu Kürdlerini ve İran'daki sol siyaseti de etkilemektedir. Tudeh saflarından *"Halkın Fedaileri"* oluşumu, Dr. Xulam Huseyni ve Ahmed Qasimi'nin Tudeh'ten ayrılmaları, *"Sazmani İnqilabi Tedeh"*in oluşumu ve *"Tofan"*ın ortaya çıkışı, Mao'nun etkisinin sonucudur. Bu yapılar *"uzun süreli halk savaşı"* etkisindeler.

A. Tevfik, bir yandan Doğu Kürdistan'da silahlı mücadeleyi örgütlemek için dış destek ararken, diğer yandan da kendisine bağlı kadroları Doğu Kürdistanı'nın içlerine gönderip propaganda faaliyetlerini yoğunlaştırır.

A. Tevfik bu dönemde, Mısır'ın bölgede yeni bir güç olarak ortaya çıktığını düşünerek, Türkiye ve İran gibi Kürdistan'ı sömürgeleştiren devletlere karşı, Cemal Abdulnasır'ın yardımını almayı ve yukarıdaki devletlerin kurduğu balansı bozabileceğini hesaplar. Bu hesapla A. Tevfik Bağdat'a giderek Mısır diplomatlarıyla görüşmeler yapar.[6]

A. Tevfik, 1964 Şubat'ında Mele Mıstafa Barzanî'ye hitaben yazdığı bir mektupta, bu durumu şöyle izâh eder: *"Biz, anlaşmaya vardık. Abdulnasır ve Abdulnasır'ın Irak kanadıyla anlaşmak, gelecekte Kürtlerin kazancınadır. Çünkü Abdulnasır, Kürtlere*

6- Burada bir hususun altını çizmek gereklidir. Genel olarak Arap dünyası Güney Kürdistanı, Irak'ın bir parçası, Arap toprağı olarak görürler. Bu dönemde Cemal Abdulnasır önderliğindeki Mısır, Irak'taki Abdulkerim Kasım rejimiyle bazı sorunlar yaşadığından dolayı, Kürdlere yakınlık gösterir gibi bir tavır takınır, bazı idari (adem-i merkezîyetçi) ve kültürel haklara rıza gösterir. Fakat, diğer çoğu Arap ülkesi gibi Mısır hiç bir zaman Kürdlerin toprak sahibi olduğu ve Irak'a zorla bağlandığını kabul etmemiştir. Yani Irak ile aynı düşüncededir. Kürdlerin, Irak ile yürütüğü savaş devam ediyorken, Mısır, Irak ve İran'ı barıştırmak için ciddi çabalar içindedir.

karşı samimidir ve bizi anlıyor. Vatanımız, Türkiye, İran ve Arap ulusal iktidarlarının işgali altındadır. Arap ulusal iktidarının bayraktarlığını yapan Abdulnasır, Türkiye ve İran'a komşu olmak istiyor. Bu üç iktidar arasında (Türkiye, İran ve Mısır) er ya da geç çatışmalar çıkacaktır. Bu ülkeler arasında çözülmemiş çelişkiler mevcuttur." (Serdeşti, Jiyani Ahmed Tofiq: 146)

A. Tevfik, sadece ilişkiler geliştirmekle kalmıyor, aynı zamanda Doğu Kürdistan'ın sınır köylerine ve hem de Doğu Kürdistan'ın iç kısımlarına gidiyor, doğrudan örgütlenme ve propaganda faaliyetlerine katılıyor. İKDP tarihinde ilk defa A. Tevfik'in önderliğinde yapılan 2. Kongre'de İran'a karşı silahlı mücadele kararı alınıyor ve bu *"tek yol"* olarak kabul ediliyor. Doğu Kürdistan içlerindeki faaliyetler de büyük oranda Güney Kürdistan'da bulunan kadro tarafından organize ediliyor. Bu kadroların birçoğu, illegal bir şekilde sınırı geçerek, iç taraflarda örgütlenmeler yaparlar.

Mele Mıstafa Barzanî önderliğindeki Devrim güçleriyle Bağdat rejimi arasındaki savaş en üst boyutlara varmıştır. Bu arada Barzanî önderliğindeki hareketle İran arasındaki ilişkiler de çok ilerlemiş durumdadır. Dünya ile irtibat İran üzerinden yürüyor ve İran'dan yardım alınıyordu.

İran, Güney Kürdistan'da kümelenen, savaş tecrübesi olan aydın ve Kürd ulusal bilincine sahip kadrolardan ciddi bir şekilde korkuyor. Bu endişe ile Savak ajanları bölgede yaşanan gelişmeleri kontrol altına alabilmek için yoğun bir faaliyet yürütürler.

Sadiqî Hencirî Azer

Sadiqî Hencirî Azer, 1924 yılında Doğu Kürdistan'ın Mehabad şehrinde dünyaya gelir. Babasının ismi Heme Resul, annesinin ismi Ayşe'dir. S. Hencirî ilk ve orta dereceli eğitimini tamamladıktan sonra, 1945 yılında Milli Eğitim Müdürlüğü'nde öğretmen olarak görevlendirilir ve okullarda ders vermeye başlar. İKDP kurulduğunda, S. Hencirî partiye üye olur. Demokratik Kürdistan Cumhuriyeti döneminde S. Hencirî öğrenci örgütlenmesinden sorumludur ve *"Kovari Kurdistan"("Kürdistan Dergisi")* adlı dergide de önemli rolü vardır. Ayrıca bu dergiye makaleler yazar.

S. Hencirî bu dönemde, *"marksist ve leninist"* düşüncelerinden, *"Kürdistan Matbaası"*nın çalışanlarını greve teşvik ettiğinden dolayı Heme Huseynxanî Seyfi Qazî tarafından işten atılır. (Serdeşti, 2006)

S. Hencirî, Demokratik Kürdistan Cumhuriyet'in yıkılmasından sonra Tahran'a gider ve bu şehrin yakınında bir köyde öğretmenliğe başlar. 1949 yılında Tudeh Partisi'ne üye olan S. Hencirî, aynı dönemde Tahran'daki Yüksek Öğretim Kurulu'nda memur olarak iş bulur ve Tahran'a taşınır.

S. Hencirî'yi anlamak için, sözü bir Fars şairine bırakmak daha iyi olur. Çünkü, siyasal nedenlerden dolayı Kürdler tarafından öldürülen, Kürdler hakkında bir şeyler yazmak kolay değildir. Siyasal, örgütsel ve *"vatani"* çıkarlar adına on binlerce Kürd

imha edilir ve yine aynı nedenlerle bu öldürülen insanlar hakkında yazmakta âdeta tabulaştırılır.

Kürd aydınlarından Hêdî, *"Nima û Laweki Kurd"("Nima ve Kürdoğlu")* başlığı altında Londra'da çıkan aylık *"Peyam Dergisi'*nde 2000 yılında bir yazı yayınlar. Nima, modern Fars şiirinin babalarından olan Nima Yuşij'tir. Asıl ismi Ali Esfandiari (1897-1960) olan Nima Yuşij, modern ve serbest Fars şiirini oluşturanlardandır. Şiirleri *"Şiiri Niwe"* ya da *"Şiiri Nima"* olarak bilinir. Fars edebiyat eleştirmenlerinin *"en büyük şair"* ya da *"şairlerin en büyüğü"* gibi kategorilere sığdırmaya zorlandıkları Nima Yuşij hakkında, tüm dillerde yeterli kaynaklar mevcuttur.

Hêdî'nin yazısının başlığındaki ikinci kısım, yani *"...Laweki Kurd"(" Kürdoğlu")* ise Sadiqî Hencirî'dir.

Fars modern şiirinin ustalarından Nima Yuşij, anılarında geniş bir şekilde Sadiqî Hencirî'den söz eder. Nima Yuşij, Sadiqî Hencirî Azer hakkında şöyle der:

"Hencirî Azer, tek bir adamdı gördüğümde....

Azer Henciri, anlıyor. Eğer bu necib ve akıllı Kürd genci olmasaydı, ben çok sıkılacaktım. Azeri Hencirî büyük bir kabiliyet, hassas ve dikkâtlidir. Daha doğru ifade etmek gerekirse Hencirî Azer çok okuyan ve âlim biridir...

Bazı kimselere, benim şiir sanatımın detaylarını anlatmışlar. Fakat, birileri var ki şiirlerime ilişkin tüm kaygılarımı, dertlerimi ev çabalarımı da anlamıştı. Bazıları benim yaşamımı biliyor. Benim yaşamımdan itibaren, şiirlerimdeki gizli dertlerimi çözemiyorlardı. Azer Hencirî, beni hayretler içinde bırakan dertlerimi tanıyan tek kişidir. Beni herkesten daha iyi tanıyor. Hatta Ali Ahmedî'den de daha fazla beni tanıyor. Çünkü, Ali Ahmedî benim birçok derdimi eserlerimin aracılığıyla biliyordu.

Fakat bu şahıs beni öyle tanıyor ki, ben bile kendi kendime ben kimim? diye soruyorum. Bu şahıs, asrın perişanı bir Kürt gencidir. İsmi Hencirî Azer'dir. Ben anılarımda birkaç defa ondan söz etmiştim. Eğer bu Kürt genciyle gece ve gündüz bir yerlerde birlikte kalsaydık, gece ve gündüz çalışabilir ve yazabilirdim..."

"Bugün Eğitim Müdürlüğü'nün idaresine gittim. Dr. Cennetî, benim emeklilik işlerimle uğraşıyor. Kendisine teşekkür ettim... Azer, bana Sanandaj'da yapılan bir sigara küllüğünü hediye etti... Azer dedi ki: 'Dün Nusret Rahmenî ve diğer bazı kimseler; Axewani (Omedî) bana karşı bir şiiri dergisinde yayınladığı için eleştirdiler.' Axewan onlara dedi ki: 'Nima'nın yanına gittim, bana 'muşhat' ya da 'klasik serbest şiirler' üzerine bazı yazılar verdi....'"

"Bu Kürt genci, gururla diyebileceğim bu yıl tanıdığım en yetenekli insandı. Bu gencin, kaç yabancı dil bildiğini söyleyemeyeceğim.... Bu gencin dünün, bugünün, her zamanın şiirini ve şairini, herkesten daha iyi anladığını da size anlatmayacağım.... Şiir okuduğunu söylemeyeceğim. Fakat şiir nedir, biliyor. Nasıl mantıklı bir kavrayışı olduğunu da size söylemeyeceğim.... Size O'nun ne işle uğraştığını ve nasıl bir şahsiyet

olduğunu da anlatmayacağım.

O tüm yaşamım boyunca tanıdığım en büyük insandır. Ben yaşamım boyunca aynı perspektifleri ve aynı düşünceleri paylaştığım çok insanla karşılaştım. Fakat Azer hepsini aşmıştır."

"Bu Kürt genci, özellikle insan anlamındaki Kürt, 1954 ve 1955 yılları boyunca tam gönlüme göreydi... Bu Kürt genci öyle kabiliyetliydi ki kavrayışı alimlerin ötesindeydi, alimliği kavrayışların üstündeydi. Ben onun bilimine ilişkin de bir şey söyleme-yeceğim. O çok okumuş. Okumayı başkalarından daha iyi biliyor. Eğer irfan lugatı ile ifade etmem gerekirse, söyleyebilirim ki, 'Heq Eliqin' ilimine ulaşmıştır. O ilimlerin üstündedir. "

"Bu âlim, okumuş ve edip Kürt genci, 1948 yılında Tahran'a geldi. Öğretmen olarak işe başladı. Sonra annesi ve babasını da Tahran'a getirdi. Bir kardeşi öldü, diğer kardeşi de hâlâ öğrencidir. Ailenin geçimini O sağlıyor. Güneş vuran bir oda da çok kötü şartlarda yaşıyor.

Eşim ve çocuklarımla Hadi'nin yanına gidip resim çektik. Benim anlamadığım neden hoşlandığımız elbiselerle resim çekemiyoruz. Örneğin eğer bizim üstümüzde Kürt elbiseleri olsa fotograf makinesi resim çekme imkânını aşar mı?

Hadi diyor ki: 'Kürt elbiseleriyle resim çekmek mümkün değil! Ancak evlerinde giyebilirler...."

Bunun üzerine Dr. Cennetî: *"Hadi Bey ile perspektifleriniz farklı... Ben tüm kavrayışımla deli olmaya başlıyorum.. Bu nasıl anlayış!"* der.

Öyle görünüyor ki Sadiqî Hencirî Azer, Tahran'da olduğu zaman oradaki entellektüel çevrelerle sıkı ilişki içindedir. Nima'nın anlatımlarına bakılırsa S. Hencirî, sadece politik alanda aktif değil, edebiyat ve sanat dünyasıyla da geniş ilişkiler içinde olduğu anlaşılıyor.

Sadiqî Hencirî'nin Fransızca'dan, Farsça'ya bazı eserleri tercüme ettiği biliniyor.

Demokratik Kürdistan Cumhuriyeti'nin kuruluşundan önce, *"Komelay Jiyanewey Kurd"* tarafından Mehabad'da *"Dayiki Niştiman"("Anavatan")* adlı bir tiyatro piyesi sahneye konulur. *"Dayiki Niştiman"* Kürdlerin ulusal bilinci üzerine büyük bir etki yapar. Bazı kaynaklar *"Dayiki Niştiman"*ın, Peşawa Qazî Muhammed tarafından, bazıları -kendi söylemiyle de- Ubeydullah Eyubiyan tarafından ve bazıları da bu tiyatro oyununun S. Hencirî tarafından kaleme alındığını söylüyorlar. (Serdeşti, 2006)

S. Hencirî, Demokratik Kürdistan Cumhuriyeti döneminden başlayarak, öldürüldüğü güne kadar aktif siyasetin içindedir. *"2. Kongre'nin ideologu"* olarak görülen S. Hencirî, bu kongre de divan başkanıdır.

Sadiqî Hencirî Azer'in Öldürülmesi

Sadiqî Hencirî Azer olayının en yakın tanığı, S. Hencirî ile beraber kalan Said Kawe'dır (Koyistani). Said Kawe, *"Awrêk Le Beserhati Xom w Rudawakani Nêw HDK"* adlı anılarının 144-151 sayfalarını tümden S. Hencirî Azer olayına ayırmıştır. 1966 yılında S. Hencirî ile Said Kawe, *"Balikan"* mıntıkasında *"Derbend"* köyüne yakın bir yerde beraber aynı evde kalırlar.

Said Kawe'nin yazdığına göre S. Hencirî, S. Kawe'ye bir süre *"Soni"*[7] köyünden ayrılma önerisinde bulunur. S. Hencirî, S. Kawe'ye *"Balakan"* mıntıkasına gideceklerini ve orada Molla Mıstafa Barzanî ile görüşeceklerini söyler.

Said Kawe, *"Sadiqi Henciri: 'Sık sık Barzanî'yle görüşmem gerekir ve Faik ile anlaştığımız hususları ona anlatmam gerekir.' diyordu. Benim için açıktır ki Sadiqî Hencirî ile Faik Emin bazı konularda kararlar almışlar ve Hencirî bunları Barzanî ile konuşmak istiyor."* (Kawe: 144) der.

S. Hencerî, Mele Mıstafa Barzanî ile görüşmek için yedi ya da sekiz saatten fazla süren bir yolculuktan sonra *"Gilala"*ya ulaştıklarını, ancak *"bu seferinde Mele Mıstafa Barzanî ile görüşme imkânı bulmadığını"* söylüyor. Bu arada S. Hencirî'nin istemi üzerine S. Kawe, Tahran'a gider. S. Kawe'nin, Tahran ve Doğu Kürdistan'dan getirdiği mesajlar S. Hencirî'yi memnun eder.

S. Kawe'nin anlatımlarına göre, yine bir gün S. Hencirî, Mele Mıstafa Barzanî ile görüşmek için hazırlıklara başlar. İkisi birlikte Kürdistan Radyosu'nun bulunduğu, *"Mamerut"*e giderler. S. Hencirî'nin tanıdığı Xalid Hisamî'ye, misafir olurlar. X. Hisamî'nin evinde *"Sadiqî Hencirî, Mele Mıstafa Barzanî'ye görüşmek amacıyla bir mektup yazar."* O dönem Irak uçakları da bölgeyi bombalıyorlar. S. Hencirî, S. Kawe'ye: *"Derbend"*e geri dönmesini, kendisinin de Mele Mıstafa Barzanî'ye gönderdiği mektubun cevabını almak için bekleyeceğini söyler. S. Kawe, *"Derbend"* köyüne döner ve S. Hencirî'nin geri dönmesini bekler. İki-üç gün beklemesine rağmen, S. Hencirî gelmez. S. Kawe, S. Hencirî'yi bulmak için tekrar *"Mamerut"*e gider ve Xalid Hisamî'yle görüşür.

S. Kawe: *"Mamerut'a gittim, Kek Xalid'ı gördüm ve kendisinden Kek Sadiqi sordum. Kek Xalid'a, Kek Henciri'yi sorduğum zaman 'niçin rahatsız olduğunu' anlamadım. Kek Xalid, bana: 'Önceki gün Kek Sadiq, Barzanî'nin yanından döndü, bana suyun başına gidip yıkanacağını söyledi. Vedalaşmak içinde geri gelmedi.' dedi. Sonra kendisine: 'Niçin geri gelmedi?' diye sorduğumda ise, cevaben: 'Sanıyorum uzun bir yolculuğa çıktı.'"* (Kawe: 145-146) dediğini, belirtir.

S. Kawe, tekrar geri *"Derbend"* köyüne dönerek, birkaç gün daha S. Hencirî'nin yolunu bekler. Fakat S. Hencirî'nin ne kendisi, ne de kendisi ile ilgili bir haber gelir.

7- Soni köyü İKDP'nın merkez üssüdür ve Parti 2. Kongresi'ni de bu köyde yapmıştır.

S. Kawe, bu arada Suleyman Muini'ye bir mektup yazarak, S. Hencirî'nin Xalid Hisamî'nin evine gidişini, orada kalışını, kendisinin X. Hisamî'ye gidişini, S. Hencirî hakkında sordukları soruları ve aldığı cevapları bir bir not ederek izah eder. Mektubunun son bölümünde ise Suleyman Muini'den *"Balakan"*iye gitmesini, X. Hisamî ile görüşmesini, fakat gece onun evinde kalmamasını istediğini yazar.

Suleyman Muini, birkaç gün sonra *"Derbend"* köyüne gelerek, Said Kawe ile sonrada *"Mamerut"*e giderek X. Hisamî'yle görüşür. Görüşmede X. Hisamî, S. Muini'ye: *"Mamerut'e gittim Hencirî'nin ortadan kaybolmasını, Xalid Hisamî'ye sordum. Xalid, bana: 'Bir gün Kek Hencirî: 'Tütün kutuma tütün doldur, önümde uzun bir yolculuk var.' dedi ve vedalaştıktan sonra da gitti."* der.

Said Kawe ve Suleyman Muini yaptıkları bu araştırmada: *"Ben ile Kek Suleyman Muini, Xalid'a olan sorularımızı ve aldığımız cevapları kayasladıktan sonra, Henciri'nin başına bir şeyler geldiğini ve Xalid Hisamî'nin de bu meseleden haberdar olduğu sonucuna vardık. Xalid ya korkuyor, korkudan dolayı bize bir şey söylemiyor ya da gerçeği bize anlatmaya hazır değildir..."* düşüncesiyle; S. Hencirî'nin ya devrim güçleri tarafından tutuklanmış olduğu ya da İran'a teslim edildiği sonucuna varırlar. Bunun üzerine S. Hencirî'nin öldürülmemesi için bir yazı hazırlayarak, 200 nüsha basıp yurtdışına göndermeye karar verirler.

Ünlü Kürd Şairi Hejar Mukrîyanî'de anılarında, Sadiqî Hencirî Azer olayı üzerine duruyor ve şöyle yazıyor: *"Sabilaxlı (Mehabadlı-Aso Zagrosî) Sadiqî Hencirî adlı bir Kürt belli bir dönemden beri Tahran'dan Derbend'e gelmişti. Okumuş ve bilgili birine benziyordu. Kendisine güvenen, sakin ve sabırlı bir insandı. O sıralar Ahmed, Türkiye sınırına doğru uzaklaştırılmıştı. Biz de Lêwej'de kalıyorduk. Said adlı biriyle (tek gözlüydü), bizim üssümüze misafir oldular. On beş gün bizde kaldılar. Gündüzleri Said ile birlikte, köyün dışına çıkıyorlardı. Öğle yemeğinde ve akşamları geliyorlardı. Sadiq ile tam arkadaş olmuştuk. Bize de çok yakın bir yerde bulunan politbürodan birkaç defa haber gönderildi. İranlılar, onların isimlerini soruyor ve bu yakınlarda kalmasınlar deniliyordu. Ben ile Sami inkâr ediyor ve cevap vermiyorduk. Bir gün iki Alman gazeteci ve kameraman, bizim yanımıza Lêwej'e gelecekti. Kek Sami, Sadiq'a dedi ki: 'Bugün her gün gittiğiniz ve oturduğunuz ağaçlıklar içindeki kürsüye gitmeyiniz. Çünkü Alman gazetecileriyle birlikte kimlerin geleceğini bilmiyoruz. Olur da İran ajanları birlikte gelir.'"*

S. Hencerî, Sami'nin bu söylediklerinden dolayı rahatsız olur ve: *"'Benim yolumu tutmayacaksın!' dedi. Bize veda etmeden, Kör Said ile çekip gittiler. Radyo'nun yerine Girdêm'e gittiler ve orada Xalid Ağa Hisamî'ye misafir oldular. Xalid Ağa, Sadiq'a: 'Yumurta var, nasıl yapalım?' diye soruyor. Sadiq'da: 'Nehirin kenarına gidip, yeşilikler getirip melemen yaparız.' diyor. Sadiq bu gidişinden sonra bir daha geri dönmedi, ortadan kayıp oldu ve kimsenin kendisinden haberi yoktur."* (Serdeşti, Jiyani Ahmed Tofiq: 151) der.

Bir-iki ay sonra IKP, *"Çoman"*da başı kesilmiş bir ceset bulur. Bu cesedin bulunmasında sonra Suleyman Muini'de *"Sadiqî Hencirî'nin öldürüldüğü düşüncesi oluşur."* Bunun üzerine Suleyman Muini bir çağrı yaparak, 1966 Haziran'ında, İKDP'nın

*"Ranya"*nın *"Dole Reqe"* adlı bölgesinde toplanmasını sağlar. A. Tevfik'in yandaşları hariç, herkes toplantıya çağrılır. S. Hencirî'nin iz bırakmadan oradan kaybolması olayı ve partiye yeni bir çeki düzen verilmesi konusu tartışılır. Ancak toplantıya katılım çok geniş tutulduğu için ve *"orada bulunmaması gereken insanların oluşundan dolayı"* fazla bir şey konuşulmaz. Said Kawe bu durum hakkında: *"Kek Suleyman Muini hariç diğer merkez üyeleri, siyasi faaliyet erbabı değillerdi."* (Kawe: 151) diye yazar.

Bu toplantıda hazır bulunanlar S. Hencirî olayının/akibetinin araştırılması için, Mele Mıstafa Barzanî'ye verilmek üzere bir mektup/yazı hazırlarlar. Suleyman Muini, bu mektubu kendi eliyle, Mele Mıstafa Barzanî'nin karargâhına teslim eder.

S. Hencirî'nin babası Heme Resul'da, oğlunun akibetini öğrenmek için 1966 yılında Güney Kürdistan'a geçer ve *"Xelan"*da Mele Mıstafa Barzanî ile görüşür. Mele Mıstafa Barzanî, oğlu İdris'e bu olayı soruşturması için talimat verir. Aynı zamanda Mele Mıstafa Barzanî, S. Hencirî'nin babasına: *"Amca rahat ol! Biz oğlunu bulmak için, çaba göstereceğiz. İnşallah oğlunu buluruz ve mutlu olursun."* (Serdeşti, 2006) der.

Ancak bu güne kadar İdris Barzanî'nin S. Hencirî olayı ve âkibetine ilişkin yaptığı soruşturmayla ilgili ve Suleyman Muini'nin Mele Mıstafa Barzanî karargâhına teslim ettiği mektuba hiçbir cevap verilmemiş ve bu konuda herhangi belge ortaya çıkmış değildir.

Mele Abdullah Hasanzade'nin anlatımına göre A. Tevfik, S. Hencirî'nin ölümünden birkaç yıl sonra, birlikte Bağdat'ta sığındığı Mele Said Reşid'e bu olaya ilişkin olarak: *"Kendisinin izniyle yeğeni Seyid Heseni tarafından öldürülüyor..."* (Hasanzade, Niw Sede Tekoşan: 195) der. A. Hasanzade'nin bu iddiasına karşın, o süreci yaşayan ve doğrudan A. Tevfik ile ilişkileri olan Rauf Mele Hesen ve Heme Aziz: *"Ahmed Tevfik'in bu olayla ilişkisi yok."* (Serdeşti, Jiyani Ahmed Tofiq: 150 vd.) derler.

Dr. Y. Serdeşti, bu meseleye ilişkin olarak Yusuf Rezwani'nin Ali Kerim'e gönderdiği mektubu, dikkât çekici buluyor. Y. Rezwani mektubunda şöyle diyor: *"Kek Sadiqî Hencirî, bir mazlum olarak doğdu ve bir mazlum olarak İran Şah'ın Emniyet Güçleri'nin teşviki ile Irak KDP önder kadrolarından Zeki Kamil Akreyi tarafından şehit edildi..."* (Serdeşti, Jiyani Ahmed Tofiq: 152)

Keza Dr. Y. Serdeşti, daha önceleri *"Ahmed Tevfik'i, Sadiqî Hencirî'nin ölümünden sorumlu"* tutarken, daha sonra onun ölümünün 40. yılı dolayısıyla yazdığı bir makalede A. Tevfik'i değil, daha çok IKDP yöneticilerinden Zeki Akreyî'nin sorumlu olabileceğini söylüyor. Dr. Y. Serdeşti'nin Mehemedî Xiziri'ye dayandırarak verdiği bilgilere göre, ikisinin arasında bazı olayların ve tartışmaların yaşandığı; Z. Akreyî'nin, S. Hencirî'ye: *"Hakkınız yok, sokaklara çıkmaya!"* gibi laflar ettiğini ve ikisinin çekiştiğini yazar. Ayrıca Dr. Y. Serdeşti bir dizi belgelere dayanarak, S. Hencirî'nin öldürüldüğü günden bir ay önce, A. Tevfik'in Mele Mıstafa Barzanî'nin emriyle İran sınırından uzaklaştırıldığını ve *"Behdinan"* mıntıkasındaki *"Kanî Masî"* köyüne yerleştirildiğini yazıyor. Dr. Y. Serdeşti, bu olayın iki kilit insanı konumunda olan Z. Akreyî ve X. Hisamî, eğer hâlâ yaşıyorlarsa bu olaya açıklık getirebilirler, der.

(İran)Kürdistan Demokrat Partisi - Devrimci Komitesi (KDP-DK)
"Komitey İnqilabi Hizbi Demokrati Kurdistan"

İKDP'nin 2. Kongresi'nde MK üyesi seçilen Sadiqî Hencirî Azer'inin öldürülmesinden sonra parti içindeki ilişkiler daha da kötüleşir. Suleyman Muini dahil olmak üzere, Hemedemini Siraci, Kerim Hisamî, Said Kawe, Muhamed Xiziri ve Abdullah Hasanzade gibi İKDP içinde yöneticilik yapmış ve hatta o dönemin canlı tanıkları, açık bir şekilde A. Tevfik'i bu olaydan dolayı sorumlu tutarlar. Daha önce *"Komitey Saxkeri"* ile birleşme olayından dolayı ilişkileri bozulan Suleyman Muini ve A. Tevfik arasındaki ilişkiler, bu olayla tamamen kopar.

"Dole Reqe" toplantısında yanyana gelen kadrolardan Suleyman Muini ve eski MK üyelerinden bağımsız bir yapı oluşturma düşüncesi hasıl olur. S. Kawe'nin söylemiyle: *"Başlarına yeni bir Ahmed Tevfik, getirmek istemiyorlarmış."* S. Kawe'nin burada kapalı bir şekilde *"İkinci bir Ahmed Tevfik"* dediği, Suleyman Muini'dir. Toplantı sonrasında; İsmail Şerifzade, Mele Aware, Sennar Mamdi, Hemedemini Siraci, Mele Abdullah Serbaz ve Said Kawe; *"Komitey İnqilabi Hizbi Demokrati Kurdistanı"("Kürdistan Demokrat Partisi-Devrimci Komitesi/KDP-DK")* oluştururlar.

Abdullah Hasanzade'nin *"aklımda kaldığı kadarıyla"* dediği, KDP-DK'nı oluşturan kadrolar: İsmail Şerifzade, Hemedemin Siraci, Mele Aware ve Salar Heyderi'dir. (Hasanzade: 96) Dr. Y. Serdeşti ise; KDP-DK ilk kurucularını, bu yapılanmanın kuruluş toplantısına katılan S. Kawe'ye dayandırarak şöyle yazıyor:

"Kürdistan Demokrat Partisi'nin sıcak kanlı, marksist, solcu ve ilerici olarak bilinen İsmail Şerifzade, Hemedemin Siraci, Mele Aware Salar Heyderi, Sinar Mamdi, Said Kawe ve Mele Abdullah Serbazi adlı bir grup genci 14 Eylül 1966 tarihinde Komitey İnqilabi Hizbi Demokrati Kurdistan'ı kurdular." (Serdeşti, 1967-1968 Le Kurdistani İran: 25)

Silahlı Mücadele Kararı İle Sonun Gelişi...

KDP-DK bu kuruluş toplantısında, Doğu Kürdistan'da partizan savaşı kararı alır ve bu kararın hayata geçirilmesi için ilişkiler yakalamaya ve bir de *"Tişk"* adlı bir yayını devreye sokarlar. İşte bu yapılanma 1967 ve 1968 yıllarında Doğu Kürdistan'da 18 ay sürecek peşmerge savaşına önderlik edecektir. Bu kadro yapılanması Tahran'da üniversite eğitimini görmüş, örgütsel faaliyetlerde bulunmuş, *"Mao Zedong'dan ve uzun süreli halk savaşı stratejisinden etkilenmiş"* (İsmail Şerifzade ve Hemedemin Siraci) ve Şah rejiminin baskılarından sonra, Mele Mıstafa Barzanî önderliğinde gelişen harekete katılmış kadrodur. KDP-DK'yi kuran kadrolar, Güney Kürdistan'daki tecrübeyi Doğu Kürdistan'a aktarmak isterler.

Ancak Güney Kürdistan Devrim Önderliği mücadelenin geleceği için tüm Kürdlerin enerjilerini ve çabalarını bu alana kanalize etmesi, Güney Kürdistan Devrimi'nin geleceği netleşmeden diğer parçalarda silahlı mücadelelere girişilmemesi

gerektiği yönündeki düşüncelerini defalarca dile getirmiş ve bunu Doğu Kürdleri'yle paylaşmıştır. Haliyle Mele Mıstafa Barzanî, Doğu Kürdistan'da verilecek olan silahlı mücadeleye de karşıdır. Bu arada Suleyman Muini ve arkadaşları da KDP-DK ile bütünleşirler. Zaten KDP-DK'ni kuran kadrolar, baştan itibaren Suleyman Muini'yi saflarına çekmek için girişimlerde bulunmuşlardı.

Saleh Muhtedi bu konuya ilişkin olarak: "*Aradan kısa bir süre geçmeden KDP-DK'yi kuranlar, Suleyman Muini'ye ihtiyaçları olduğunu düşünmeye başladılar. Çünkü Suleyman Muini, tecrübeli ve idarede anlayan bir insandı. Aklı, örgüt işlerine uygundu ve seviliyordu. Pratikte O bu yapılanmanın başına geçti.*" (Muhtedi, 2006) der.

S. Kawe'nin anlatıklarına göre, bir gün Suleyman Muini, IKDP Politbürosu'ndan görüşmek için bir mektup alır. Suleyman Muini bu mektubu aldıktan sonra, *"İran'a teslim edileceği endişesine kapılır."* ve S. Kawe'yi yanına çağırır. Suleyman Muini, S. Kawe'yi IKDP Politbürosu'na göndererek, bu durumun araştırılmasını ister. S. Kawe, politbüroya gitmeden önce Suleyman Muini ile anlaşır. Eğer kendisi, zamanında geri dönmezse, Suleyman Muini merkez üslerini "*Dergele*"de bulunan IKP'nin yanına taşıyacaklar. S. Kawe, IKDP Politbürosu'na giderek, politbüro üyelerinden Nuri Şawes ve Ali Abdullah ile görüşür, Suleyman Muini'ye gönderilen mektuptan sözeder. İki politbüro üyesi de gönderilen mektuptan haberleri olmadığını söylerler. Nuri Şawes, S. Kawe'ye: *"Belki Kek İdris Barzanî'nin Kek Faik ile bir işi vardır."* (Kawe: 157) der.

S. Kawe geri döner ve Suleyman Muini'ye tüm gelişmeleri aktarır. S. Kawe'nin söylemiyle, Nuri Şawes ve Ali Abdullah'ın anlatıklarını Suleyman Muini'ye aktardığı zaman, *"Suleyman Muini'nin rahatsızlığı ikiye katlanır."* Daha sonra S. Kawe, Qandil Dağı'nın cıvarında Suleyman Muini ve yanındaki peşmergelerden ayrılır.

Bu süreçte Suleyman Muini'nin yakın çalışma arkadaşlarından Muneteqimi Qazî (sonradan İran'a teslim ediliyor), Güney Kürdistan Asayiş Güçleri tarafından tutuklanır. Yapılan sorgusunda Muneteqimi Qazî: *"Yardım almak ve Irak hükümeti ile ilişki kurmak amacıyla Hewler'e gitmek istediğini..."* itiraf eder. Bu olay Mele Mıstafa Barzanî'nin, Suleyman Muini'ye kızgınlığına neden olur. Suleyman Muini bu gelişmeleri duyar duymaz, Güney Kürdistanı terk edip Doğu Kürdistan'a geçer ve burada İran birlikleri ile çatışmaya girer. (Serdeşti, 1967-1968 Le Kurdistani İran: 30)

Bu arada Suleyman Muini, *"Roj"*[8] adlı bir dergi çıkararak Sovyetler Birliği'ne karşı tavır alır, Mao Zedong'u savunur, İran Kürdistanı'nda Şah rejimine karşı, köylü ve emekçilere dayalı silahlı mücadele çağrılarını yapar. (Serdeşti, 1967-1968 Le Kurdistani İran: 26)

İbrahim Celal'ın aktardığına göre, Güney Kürdistan Devrim Önderliği, İKDP kadrolarının önüne üç seçenek koyar:

1- Siyasi faaliyet yürütmeksizin, kurtarılmış alanlarda kalıp, günlük yaşamınızı idame edebilirsiniz,

8- Dr. Y. Serdeşti kitabında *"Roj"* dergisinden, düştüğü dip nottan ise *"Tişk"*den söz ediyor. Aso Zagrosî

2- Ya da Devrim bölgesini terkederek, Bağdat'a ve diğer Arap şehirlerine giderek, ilticada bulunabilirsiniz,

3- Son seçenek ise İran'a gidin, Irak ve Güney Kürdistan ile tüm ilişkilerinizi koparın!... (Celal, 1961-1975: 231)

Sonuçta İKDP'den bir grup (yaklaşık olarak 40-50 kişi), Amir Qazî'nin önderliğinde kurtarılmış alanda kalırlar. Diğer bir grup ise, 100 civarında silahlı gücüyle, Doğu Kürdistan'da silahlı mücadele yürütme inancını taşırlar. Bu ikinci grup silahlı mücadeleyi hazırlamak, siyasi ve örgütsel faaliyetleri yürütmek amacıyla, 100 civarındaki askerî güçünü iki koldan Mehabad, Serdeşt ve Xanî bölgelerine gönderme kararı alır. Bu ikinci grubun bir kesimi de Güney Kürdistan'daki kurtarılmış alanlar dışında, Celal Talabani güçlerinin bulunuduğu *"Bekreco"* yakınlarında kalacak ve buradan dış ilişkiler sağlayacak, askeri malzeme tedarik edecek vs... (Celal, 1961-1975: 232)

Kürdistan Demokrat Partisi'nin Doğu Kürdistan'da silahlı hareketi savunan kanadı, hemen mücadeleyi başlatmak niyetinde değildir. Bunların düşüncesi, silahlı propaganda gruplarını Doğu Kürdistan'a göndererek, yukarıda belirtilen çalışmaları yapmaktır. Mele Aware'nın, Abdullah Hasanzade'ye gönderdiği bir mektupta bu durum açık bir şekilde görülüyor. Mele Aware şöyle diyor: *"Bildiğin gibi belli bir dönemden beri silahlı mücadele ile ilgili söylentiler var. Silahlı mücadele, teşkilatsız ve cephe gerisi olmaksızın düşünülemez."* (Serdeşti, 1967-1968 Le Kurdistani İran: 32)

KDP-DK hazırlıklarını yaparken, Şah rejimide boş durmuyor. Savak, hem Güney Kürdistan'da, hem Doğu Kürdistan'da ve hem de KDP'nin içine yerleştirdiği ajanları aracılığıyla, var olan hazırlıkları yakından takip etmektedir. Bu arada İran, Doğu Kürdistan'a 12 bin civarında asker gönderir ve 1200 civarında cahşı, 300 Tumen maaşla silah altına alır.

Güney Kürdistan'da yaşayan, A. Hasanzade, o döneme ilişkin tabloyu çizerken şöyle diyor: *"Yoldaşlarımız üzerine silahlı direniş farz edildi. Çünkü Irak Kürdistanı'nda, üzerlerinde büyük bir baskı vardı. Yoldaşlarımızın ülkeye geliş-gidişleri ve ülke içinde parti çalışmalarını yapmaları gûnah sayılıyordu. Çünkü Şah rejimi, İran Kürdleri'nin ülke içindeki her türlü mücadelesinin yolunu kesmek şartıyla, Irak Kürt hareketine destek veriyordu. 1967 yılının baharına gelindiği zaman, Irak Kürdistanı'ndan birçok parti yoldaşımızın güvenliği, tehlikeye düşmüştü. Bazılarını tutukladılar ve belli bir dönem hapishanede kaldıktan sonra ölü ya da diri olarak İran'a teslim ettiler."* (Hasanzade, Niw Sede Tekoşan: 198)

A. Hasanzade, buna örnek olarak Mele Rehimi Werdi'yi örnek verir. Mele Rehimi Werdi, ilk önce Güney Kürdistan'da tutuklanır, daha sonra İran'a teslim edilmek için yolla çıkarıldığı zaman, İran ve Irak sınırında Tewele'de Xebat güçlerinden Güney Kürdistanlı bir peşmerge tarafından öldürülür.

KDP-DK hazırlıklarını yaparken, örgüt içinde bazı yönetici kadrolar da kendi başlarına Doğu Kürdistan'a giriş yaparlar. Örneğin KDP-KD yönetiminde olan Salar Heyderî ve Sener Mamdî, diğer üyelerinin haberi olmadan, Doğu Kürdistan'a giriş

yaparlar ve bazı faaliyetlerden sonra İran'a teslim olurlar. Mele Abdullah Serbazi'de DK'nin önemli kadrolarındandı, O da İran'a döner ve teslim olur.

Kürdistan Demokrat Partisi-Devrimci Komitesi (KDP- DK) ile Tudeh Görüşmeleri

Doğu Kürdistan 1967-68 Hareketi'ne önderlik eden kadrolar, harekete dış destek bulmak amacıyla bir dizi çaba içine girerler. Şah rejimine muhalif olan Tudeh gibi çevrelerle de ilişkiye geçerler. Fakat gereken desteği alamazlar. Örneğin İsmail Şerifzade, öğrencilik yıllarında tanıdığı Tudeh'in sol kanadındaki kadrolara mektuplar yazar ve kendilerinden, Tahran'da silahlı eylemlere geçmelerini ister. Fakat Tudeh'ın sol kanadı, İ. Şerifzade'ye olumlu cevap vermez. Bilindiği gibi Tudeh'in sol kanadı da İ. Şerifzade gibi Mao Zedong'un düşüncelerinden etkilenmiş bir yapılanmadır.

Suleyman Muini ve arkadaşları, bazı yardımları elde etmek için çeşitli çevrelere mektuplar yazarak yardım talebinde bulunurlar. Bunlardan biri, o dönemler Bulgaristan'da bulunan ve Tudeh saflarında yer alan Kerim Hisamî'dir. K. Hisamî, Suleyman Muini'nin yardım talebinde bulunan mektubu aldıktan sonra, Suleyman Muini, Hemedemini Siraci ve İsmail Şerifzade'yle görüşmek üzere, 1967 yılının ortalarında Bağdat'a gelir. Suleyman Muini, Doğu Kürdistan'da olduğundan K. Hisamî ile görüşmeye gidemez. İsmail Şerifzade tek başına Suleyman Muini'nin K. Hisamî'ye yazdığı mektubu alarak Bağdat'a gider. K. Hisamî'nin anlatımlarına göre, bu görüşmeden sonra İ. Şerifzade ve H. Siraci, Doğu Kürdistan'a geçerler. İ. Şerifzade, Doğu Kürdistan'a girdikten sonra, eskiden ilişkide bulunduğu aydın ve öğrencileri harekete geçirmeye çalışır.

K. Hisamî o görüşmeyi şöyle anlatır: *"Uzun bir görüşmeden sonra, ben şu öneride bulundum: 'Suleyman ve Qadir Şerif ile birleşini!.' Fakat, İsmail Şerifzade devrimci bir aydın olarak tecrübesizdi ve belli bir oranda rahmetli Mao'nun teorisinin etkisi altındaydı. Onları milliyetçi ve gerici olarak görüyordu."* (Esri; 20)

İ. Şerifzade'nin K. Hisamî'ye *"Suleymani Muini ve Qadir Şerif'in milliyetçi ve gerici"* dediği ve *"onlarla birleşmek istemiyordu."* hususuna bir soru işareti koymak gerekir. Çünkü, İ. Şerifzade'nin siyasal olarak güvenmediği birinin mektubunu Bağdat'a götürmesi olayı düşündürücüdür. O sürece kadar zaten İKDP'nin ülke içindeki farklı kanatları birleşmiş durumdadırlar. Hemedemini Siraci, 6 Temmuz 1967'de K. Hisamî'ye yazdığı bir mektupta, *"Kek Suleyman Muini'yle birleştiklerini"* (Esri: 23) yazar ve Suleyman Muini, 1967 yılının Aralık ayında, Bağdat'a KDP-DK adına görüşmeler yapar.

Omer Esri'nin K. Hisamî'den aktardığına göre, S. Kawe ve Mam Çukeli Gewheri'yle görüşen K. Hisamî, ikisinin de *"Suleyman Muini'nin hâlâ Ahmed Tevfik'in sözü ile hareket ettiğini söylüyorlar."* (Esri: 20) der.

28 Aralık 1967'de K. Hisamî, Suleyman Muini ve Hemedemini Siraci arasında

yapılan bu görüşme sırasında ise, Tudeh'in Politbüro sorumlusu Dr. Radmeniş, Bağdat'ta değildir. Her ne kadar K. Hisamî, Tudeh adına ilişkileri sağlıyorsa da Suleyman Muini ve H. Siraci, Tudeh yöneticileriyle görüşüp, destek almak arzusundalar. Dr. Radmeniş'te Bağdat'ta olmayınca, partiler arası görüşme gerçekleşmez. K. Hisamî, yeniden Sofya'ya döner.[9]

K. Hisamî, bu görüşmeyi de şöyle anlatır: *"28 Aralık'ta Suleyman ve Siraci, Bağdat'a geldiler. Konuşmaya başladık. Suleyman dedi ki: 'Biz Tudeh Partisi'nin önderleriyle, görüşmeye geldik. Eğer onlar hazırlarsa, biz iki farklı parti olarak birlikte çalışmak istiyoruz. Eğer Tudeh istemezse, biz Baas Partisi ile ilişki kuracağız. 'Ben de kendisine bildiğim kadarıyla Tudehli arkadaşların bana anlatıkları kadarıyla yardımcı olmaya ve yakınlaşmaya hazırlar.....*

Suleyman Muini ve Siraci, Çin Büyükelçiliği'ne gidip, ilişki kurmak istiyorlardı. O dönemler Mao Zedong'un yanlış düşünceleri, Kürdistan dağlarına da varmıştı. Ben bu öneriye sert bir şekilde karşı çıktım. Onlarda, ilişki kurmaktan vazgeçtiler." (Esri: 23; Serdeşti, 07. 09. 2006)

26 Ocak 1968'de ise Tudeh, K. Hisamî'yi Tudeh ve İKDP arasındaki görüşmeyi örgütlemek için yeniden Bağdat'ta gönderir. Bu K. Hisamî'nin İKDP yöneticileriyle görüşmek amacıyla, Irak'a dördüncü gelişidir. Suleyman Muini ve Hemedemini Siraci Tudeh yöneticileriyle görüşmek için Suleymaniye'den, Tudeh'in Politbüro sorumlusu Dr. Radmeniş ve Dr. A. Qasimlo'da yurtdışından Bağdat'a gelirler.

6 Şubat 1968'de taraflar arasında bir öngörüşme yapılır. Bu görüşmede; Dr. Radmeniş, İKDP'ye: *"Tudeh'in karar verebilmesi için ülkedeki durum, mücadele ve istemleriniz üzerine bir rapor hazırlamalısınız!"* yönünde bir öneride bulunur. Suleyman Muini, Dr. Radmeniş'in bu önerisine karşı çok sert bir tavır takınarak: *"Biz iki ayrı partinin temsilcileriyiz, kendi durumumuz üzerine size rapor veremeyiz!"* der. Suleyman Muini'nin bu sert tavrından sonra Dr. Radmeniş, tavır değiştirerek, *"İranlı Kürd yoldaşlarla"*[10] değil, iki ayrı parti olarak görüşmeye karar verir. (Gewheri, http://hamedgohary.kurdblogger.com/ 22.10.2009)

İKDP ile Tudeh yöneticileri arasındaki resmi toplantı 9 Şubat 1968 tarihinde başlar. Toplantı yeri, IKP tarafından organize edilmektedir. İki taraf arasında yapılan bu toplantıya Suleyman Muini, Hemedemini Siraci, Dr. Radmeniş, Dr. A. Qasimlo ve Kerim Hisamî katılır. Fakat şunu vurgulamak gerekir. Dr. A. Qasimlo ve Kerim Hisamî, o dönem hâlâ Tudeh üyesidirler.

Hamid Gewheri,[11] Hemedemini Siraci ile 12 Haziran 2008'de yaptığı görüşmeye dayanarak Suleyman Muini'nin, Dr. A. Qasimlo'nun toplantıya katılmasına karşı çıktı-

9- Kerim Hisamî, Dr. Qasimlo ile birlikte 1961 yılında yurtdışına çıktığında Tudeh'in dönemindeki *"Peyki İran"* radyosunda çalışmaktadır.

10- Tudeh, İKDP kadrolarına *"İranlı Kürt Yoldaşlar"* diye hitap eder.

11- Hamid Gewheri'nin kendisi de Kürd asıllıdır-Aso Zagrosî

ğını, iki günlük çabadan sonra IKP Sekreteri Aziz Muhamed'in de yardımıyla Suleyman Muini'nin bu düşüncesinden vazgeçtiğini yazıyor.

S. Kawe'nin verdiği bilgiye göre, bu toplantıya yedi kişi katılıyor. Bunlar: Dr. A. Qasimlo, Kerim Hisamî, Suleyman Muini, Hemedemini Siraci, Mam Çukeli Gewheri, Muhammed Xizirî ve Said Kawe'dır. (Kawe: 168)

9 Şubat 1968'de KDP ve Tudeh arasında yapılan görüşmeler sonucunda; Hamid Gewheri'nin Kerim Hisamî'den aktardığı bilgilere göre, şu konularda görüş birliğine varılır:

1. Tudeh, KDP'nin yönetimine marksistler geldiği taktirde resmen tanıyacaktır.

2- Siyasi ve örgütsel faaliyetleri güçlendirmek amacıyla, İran Şah rejimine karşı silahlı mücadele güçlendirilecektir.

3- KDP'nin programı, Tudeh'in programına aykırı olmayacaktır.

4- Bu iki partiden hiçbiri diğerine danışmadan Kürd meselesi ile ilgili hiçbir parti ve hiçbir devlet ile ilişki kurmayacaktır.

5- Mele Mıstafa Barzanî'ye yakınlaşmak için çaba gösterilecektir.

6- Tudeh, KDP'yi siyasi, ekonomik ve teknik olarak destekleyecektir.

7- Hemedemin Siraci ve Suleyman Muini, Celal Talabani tarafından desteklenen Maocu düşünceleri savunan kesimlerle ilişki kurmayacaklardır.

8- Dr. A. Qasimlo kadroları, siyasi eğitimi için Kürdistan'a geri dönecekler. Ve başka bazı kararlar... (Bkz. Gewheri)

Toplantının sonuç bildirisini hazırlama görevi, Dr. A. Qasimlo ve Hemedemini Siraci'ye verilir. Bu bildiride, iki parti arasında *"örgütsel birlik umudu"* dile getirilir. K. Hisamî anılarında bu bildirinin H. Siraci'nin kaleminden çıktığını yazar. Hamid Gewheri, H. Siraci ile 05 Temmuz 2008'de yaptığı bir görüşmesinde bu meseleyi sorar. H. Siracî şu cevabı verir: *"Benim ile Rahman Qasimlo'nun seçilmesi sadece şekilseldi. Çünkü, açıklama daha önce Tudeh tarafından hazırlanmıştı."* (Bkz. Gewheri) der.

Burada alınan kararlara da bakıldığı zaman Tudeh, KDP-DK'yi kendine bağlamak, bağımsız hareket etme zeminini ortadan kaldırmak, Tudeh'den kopan Maocu yapılanma ile ilişkilerine son vermek ve Celal Talabani ile girdikleri ilişkileri bitirmek istiyor. Ayrıca Tudeh, Maocu olarak bilinen Mele Aware ve İsmail Şerifzade'nin çevresini de etkisiz hale getirmek amacındadır. Bu toplantıda dikkât çeken bir başka husus Tudeh, Suleyman Muini'yi izole ederek, H. Siraci'yi ön plâna çıkarmak niyetidir. Hamid Gewheri bu hususa dair S. Kawe ile görüşür. S. Kawe, H. Siraci'nin ön plâna çıkarılması meselesinde: *"Kek Suleyman'ın Ahmed Tevfik ile ilişkisi vardı, bundan dolayı daha çok Kek Hemedemini Siraci'ye odaklandılar."* (Bkz. Gewheri) diyor.

Bu dönemde Sovyetler Birliği, İran Şah'ı ile ilişkilerini iyileştirmiş ve birçok antlaşma yapmıştır. Sovyetler Birliği, Şah'a karşı bir silahlı mücadeleye karşıdır. Bundan dolayı Tudeh'te silahlı mücadeleye karşıdır. Böyle olmasına rağmen, Tudeh'in, KDP-DK ile

ilişkiye geçmesinin bir çok nedeni vardır:

Bunlardan birincisi, İran'nın Doğu Kürdistan'da giriştiği terör, KDP güçleriyle devlet güçleri arasındaki çatışmalar, Tudeh saflarındaki Kürdleri de harekete geçirir. Dr. A. Qasimlo ve K. Hisamî gibi kadrolar, Tudeh'in KDP ile ilişkiye geçmesi için baskı yaparlar.

İkincisi Tudeh, Maocuların bölgeye yerleşmesini ve güçlenmesini istemiyor. Tüm görüşmelerde Tudeh, KDP-DK'den Maocu kadrolarla ilişkiyi kesmelerini şart olarak ileri sürür.

Dr. Kureş Laşayi önderliğindeki bir grup Tudeh kadrosu, 1963 yılında Tudeh'ten ayrılarak *"Sazumani İnqilabi Hizbi Tudeh"*i kurmuşlardır. Dr. K. Laşayi, o dönem Mao'dan etkilenerek, *"Şehirleri Kırdan Kuşatma"* adı altında bir kitap yayınlar. Bu kitap o dönem bir hayli yankı yapar. Dr. K. Laşayi'nin kendisi de Suleymaniye'de *"Bekreço"*da kalmaktadır ve Celal Talabani ile ilişkileri vardır. C. Talabani'de o dönem, Mao'yu savunmaktadır. KDP-DK'nin de bu çevrelerle ilişkileri vardır. K. Hisamî: *"Mao Zedong'un yanlış düşünceleri Kürdistan dağlarına varmıştı."* demekle ve 28 Aralık 1967'de Suleyman Muini ve H. Siraci ile Bağdat'ta görüştüğü zaman, *"ilişki kurmak amacıyla Çin Büyükelçiliği'ne gitmeleri"*ni engellediğini söylemesi, Tudeh'ın bu gelişmelerden oldukca rahatsız olduğunu gösterir. Ayrıca bu görüşmede K. Hisamî, Suleyman Muini'lere: *"Celal Talabani aracılığıyla Doğu Kürdistan'a giden Maocularla ilişkilerinizi kesin!"* yönünde uyarısı vardır. Hatta bu uyarının kabul gördüğünü de yazar. Fakat, bu toplantıdan sonra H. Siraci, Dr. K. Laşayi'yi kendisiyle beraber Doğu Kürdistan'a götürmüştür. (Esri: 23)

Üçüncüsü Tudeh, KDP-DK ile ilişkiye geçerek partiyi Kürdistanî kadrolardan arındırıp, yeniden Tudeh'in *"Kürdistan Komitesi"* yani 1955 Tahran Toplantısı öncesi konumuna sokmak ister.

Dördüncüsü belki biraz tartışmalı olacaktır, ama bugün elimizde bulunan bazı veriler, İran'nın ve özellikle Savak'ın Tudeh üzerinden KDP-DK'ni ve peşmerge güçlerini kontrol etmeye çalıştığı hususudur. Tudeh, İran'da küçümsenmeyecek bir güçtür. 1953 askeri darbesinden önce 25 bin üyesi ve 200 bin cıvarında taraftarı vardır. Barışçıl yollarla da iktidarı alabilecek konumdadır. (Bkz. Serdeşti, 1967-1968 Le Kurdistani İran) Ancak o dönem Tudeh'in ülke örgütlenmesi, Abbas Şehryari adlı bir Savak ajanı tarafından yürütülmektedir. Fakat, 1953 yılında yapılan askeri darbeden sonra, İran, Tudeh'e ölümcül darbeler vurur. Partinin ülkedeki üst birimlerinden bazı merkezî yöneticileri Savak'la çalışmaya başlarlar. Daha önce de Savak, 1950'lerin sonuna doğru Tudeh üzerinden, İKDP'ne büyük darbeler vurmuştu.

İran'ın ve Sovyetler Birliği'nin Tudeh üzerinden İKDP'ni kontrol etme düşüncesine neden olan olay, Savak'ın 25 Şubat 1968 raporudur. 9 Şubat 1968'de İKDP ile Tudeh arasında Bağdat'ta yapılan toplantıdan iki hafta sonra, Savak toplantının içeriğini rapor eder. Bu raporda şunlar yer almaktadır: *"Sovyetler Birliği, İran Kürdistanı'ndaki silahlı hareketi Maocuların kışkırtması olarak görür ve aktüel olarak silahlı Kürtlerin*

İran'da bulunmasını hoş karşılamaz. Bundan dolayı Dr. Radmeniş, Dr. Qasimlo ve Kerim Hisamî Bağdat'a giderek, silahlı devrimcilerin temsilcileriyle görüşüp, şimdilik devrim dönemi olmadığını, kendilerini bundan uzak tutmalarını ve Bağdat'ta kalmalarına ikna etmeye çalışacaklardır." (Serdeşti, 1967-1968 Le Kurdistani İran: 30)

Dr. Y. Serdeşti'ye dayanarak, bu bilgilerin Tudeh içindeki Savak ajanları tarafından devletin eline ulaştığı veya başka bir ihtimalle Sovyetler Birliği'nin doğrudan İran ile bu bilgileri paylaştığı söylenebilir. Çünkü, 1 Mart 1967 yılında İran ve Sovyetler Birliği arasında, ekonomiye ilişkin bir antlaşma yapılır. İran'ın Sovyet Birliğine yaptığı ihracat, bir yıl içinde 20 milyondan 70 milyona çıkar. Sovyetler Birliği'de İran'a çimento, demir ve diğer bazı ham maddeleri ihraç eder. İki taraf arasında ticaret hacmini iki ya da üç yıl içinde, 1 milyar dolara çıkarma plânları vardır. (Bkz. Serdeşti, 1967-1968 Le Kurdistani İran)

Hamid Gewheri'nin K. Siraci ve Emir Qazî'ye dayanarak verdiği bilgilere göre, Bağdat Toplantısı sonrası Tudeh Sekreteri Dr. Radmeniş, İKDP'ne 2 bin Dinar (7 bin Dolar) yardımda bulunur. (Bkz. Gewheri)

Tudeh bu toplantıda KDP'ne söz verdiği halde, sözünü ettiği para dışında; ne silah, ne ilaç, ne de basın ve yayını sürdürmesi için matbaa konusunda yardımcı oldu. Hasan Qizilci'nin Bağdat Toplantısı'nda alınan kararlar ve verilen sözler için *"her şey kağıt üzerinde kaldı."* yönündeki tespiti, var olan realiteyi ortaya koyuyor. (Serdeşti, 1967-1968 Le Kurdistani İran: 31) Zaten sonraki süreçte Tudeh ile ilişkisi olan bir dizi Kürd kadrosu, bu parti ile bağlarını koparırlar.

Suleyman Muini, Doğu Kürdistan'daki harekete destek bulmak amacıyla bir hayli çaba gösterir. Tudeh ile yapılan bu toplantıdan daha önce Suleyman Muini, Doğu Kürdistan'daki harekete destek bulmak amacıyla, Abdulrahman Zebihi ve Hilmi Arif Şerif ile Bağdat'a gider ve bazı Irak çevreleriyle görüşür. Dr. Y. Serdeşti'nin aktardığına göre: *"Az bir miktar para dışında, hiçbir şey alamamıştı."* (Serdeşti, 1967-1968 Le Kurdistani İran: 36)

Suleyman Muini (Faik Emin) ve Ailesi

Suleyman Muini'nin babası Mirza Muhammed Emin, Hacı Abdullah Muini'in oğludur. Mirza Muhammed Emin, 1910 yılında Mehabad'da dünyaya gelir. Altı yaşında iken babasını kaybeder. Hacı Abdullah, Güney Kürdistan'a ticaret yapmaktadır. Irak sınırında hükümet görevlerince bir pusu sonucu öldürülür, mal ve mülklerine el konulur. Birinci Dünya Savaşı'nın zor şartlarında, 1916 yılında yetim kalan Mirza Muhammed Emin, 1931'de Zara Hanım'la evlenir. Bu evlilikten doğan ilk çocuk, Suleyman Muini'dir. Bazı kaynaklara göre Suleyman Muini 1932, bazılarına göre ise 1933 yılında doğmuştur. Mirza Muhammed Emin'in, Suleyman dışında Fatma, Perizad, Emine adlı üç kız ve Xane olarak adlandırılan Said adlı bir erkek çocuğu var-

dır. Bu arada Mirza Muhammed Emin, Zerî Hanım adında bir bayanla ikinci evliliğini yapar ve bu eşinden Abdullah, Cafer, Newid, Mıstafa adında dört erkek ve Soreya, Rahana ve Feriba adlı üç kız çocuğu olur.

Mirza Muhammed Emin'de, babası gibi ticaret ile uğraşır ve bir hayli zenginleşir. Bu arada Mirza Muhammed siyasal gelişmelerden de uzak durmaz. 1942 yılında, Doğu Kürdistan'da *"Bağımsız ve Birleşik bir Kürdistanı"* hedefleyen *"Komelay Jiyanewey Kurd"* adlı örgüte üye olur. Bu örgüt Kürdler arasında *"Komelay Jekaf"* olarak bilinir. Daha sonra Pêşewa Qazî Muhammed'in önderliğinde kurulan Kürdistan Demokrat Partisi'ne üye olur.

Muhammed Emin Muini, daha sonra kurulacak olan Demokratik Kürdistan Cumhuriyeti'de Pêşewa Qazî Muhammed tarafından İçişleri Bakanı olarak atanır. Muhammed Emin Muini, Demokratik Kürdistan Cumhuriyeti'nin kısa ömrü boyunca bu görevi sürdürür.

Demokratik Kürdistan Cumhuriyeti'nin yıkılmasından, Pêşewa Qazî Muhammed ve arkadaşlarının idam edilmesinden sonra, Muhammed Emin Muini'de tutuklanır. Verdiği rüşvetler sayesinde, büyük cezalardan kurtularak Mehabad, Tebriz ve Urmiye'de üç yıl boyunca hapis yatar. Cezasını tamamladıktan sonra, Şah'ın kanlı rejimi tarafından on yıllığına Şiraz'a sürgüne gönderilir. Bu arada verdiği rüşvetler sayesinde, Şiraz yerine Tahran'a sürgün edilir. Muhammed Muini, Dr. Musadiq önderliğindeki Hükümetin darbe yoluyla yıkılmasından sonra (1953) tekrar tutuklanır ve belli bir süre zindanda kalır.

Mirza Muhammed Muini, 25 Aralık 1991 tarihinde yaşama veda eder. Mirza Muhammed Muini, ölmeden önce üç oğlunun ölümüne tanıklık eder. Suleyman Muini, 15 Mayıs 1968 yılında Güney Kürdistan Devrim önderliği tarafından öldürülür. Abdullah Muini, 30 Haziran 1968 tarihinde arkadaşlarıyla İran ordu birlikleriyle girdiği çatışmada şehit düşer. Mirza Muhammed Muini'nin şehit olan üçüncü oğlu, Xane olarak adlandırılan Said ise Komela'nın üyesiydir. Askeri eğitim için Güney Kürdistan'da Baas rejiminin askerleriyle girdiği çatışmada 21 Haziran 1978 tarihinde şehit olur.

Suleyman Muini'nin oğlu Siyamend Muini'nin, babası üzerine yazdığı, *"Suleyman Muini-Faiq"* adlı makalede; Suleyman Muini'nin *"17. 02. 1933 tarihinde Mehabad'ın Seholxane mahallesinde dünyaya geldiğini"* yazar. Muhammedi Xiziri ise İranî takvimine dayanarak *"1311[12] yılını"* verir. Babası Mirza Muhammed Emin Muini, Suleyman'ı Tebriz'e okumaya gönderir. İran Ordusu, Azerbaycan ve Kürdistan Cumhuriyetlerini yıktıktan sonra; Suleyman, Tebriz'den Mehabad'a döner ve orta dereceli eğitimini Şah Muhammed Rıza Pehlewi'nin okulunda devam ettirir.

1956 yılında, Tebriz'den Tahran'a giden Suleyman Muini, Savak ajanları tarafından tutuklanır. Fakat kimsenin Suleyman'ın tutuklanmasından haberi yoktur. Aradan belli bir

12- Miladî takvimine göre 1932 yılına denk düşüyor.

süre geçtikten sonra, Abdullah Hekimzade adlı biri, Tahran'daki bir gazetede çıkan tutukluların resimleri arasında Suleyman'ı tanır ve ailesin de haber verir. Suleyman Muini, bu tutukluluk süresi içinde bir dizi ağır işkencelere maruz kalır. Suleyman Muini'nin babası Mirza Muhammed Muini, o dönemin parasıyla 10 bin Tümen'i rüşvet olarak verir ve Suleyman 1 Mart 1957 tarihinde serbest bırakılır. Suleyman Muini, bir dönem Tahran'da kalır. Babası Mirza Muhammed Muini'nin kendisine verdiği maddi destekle, Dr. Rehim ile birlikte geçimini sağlamak için bir fotograf dükkanı açar ve bu arada Bahri adlı bir arkadaşıyla siyasi faaliyetlerini sürdürür. Suleyman Muini, bir dönem Tahran'da kaldıktan sonra, 1959 yılında Mehabad'a geri döner. Suleyman Muini, Mehabad'da döndükten sonra Meryem adlı bir bayan ile evlenir. Bu evlilikten 1960 yılında Siyamend Muini dünyaya gelir. (Bkz. Xiziri, Muini dair yazı)

Suleyman Muini'nin Tutuklanması ve Öldürülmesi

Doğu Kürdistan'daki çatışmalar, KDP-DK'nin Celal Talabani ve çevresiyle ilişkileri, Suleyman Muini'nin Bağdat'a Tudeh ve Irak yetkilileriyle görüşmeleri bu çevreyi tümden IKDP'nin hedefi haline getirir. Bu arada Tudeh Sekreteri Dr. Radmeniş, Mele Mıstafa Barzanî ile görüşür ve kendisine: *"İran Kürdistanı'ndaki hareketin kendisine karşı olmadığına inandırmaya çalışır. Fakat Mele Mıstafa Barzanî, bu hareketin arkasında bir akımın olduğu"* (Serdeşti, 1967-1968 Le Kurdistani İran: 37) düşüncesindedir.

Suleyman Muini ve arkadaşlarının Güney Kürdistan Devrim Önderliği ile ilişkilerinin tümden kopması sürecini doğrudan yaşıyan IKP önder kadrolarından Mele Ahmed (Ahmedi Banixêlani)'de anılarında o sürece vurgu yapıyor: *"1967 kışında Faik Emin(Suleyman Muini) ile bazı arkadaşları bizim kaldığımız mıntıkaya gelmiş, beni ve Ebu Selam'ı sormuşlar. Mele Ahmed gidip, Faik ile görüşür. Faik, Mele Ahmed'e: 'İran hükümetinin baskısından dolayı Mele Mıstafa bizim Doğu Kürdistan'daki örgütlerimizle ilişki kurma, giriş ve çıkışlarımızı yasaklamak istiyor. Öyle görünüyor ki işler bununla sınırlı kalamayacak, yaşamımız da tehlikeye girecektir. Bundan dolayı biz diğer tarafa geçmeye ve İran'da silahlı mücadele başlatma kararını aldık.'"* (Banixêlani; Muini: 14)

Bu arada Mele Ahmed, Suleyman Muini ile Doğu Kürdistan'daki durum üzerine ve KDP örgütlenmesi konusunda sordukları sorulara ve Suleyman Muini'nin verdiği cevaplara değiniyor. Mele Ahmed, bu sohbeti özetlerken: Suleyman Muini'nin *"çok iyimser olduğunu"* ve örgütüne güvendiğini belirterek, IKP adına Suleyman Muini'ye yardım yapacakları sözünü verir. Ayrıca Mele Ahmed, Suleyman Muini'ye: *"Peşmergelerinizi yanımıza gönderin, Karadağ ve Germiyan'daki peşmergelerimiz içinde saklarız. İleri kadrolarınızı da Bağdat gibi şehirlerde koruruz."* der. Fakat Suleyman Muini, bunu kabul etmez ve hemen o gece Doğu Kürdistan'a geçmek ister.

Suleyman Muini, Mele Ahmed'e: *"Mele Mustafa yarın yanına gitmemizi istiyor. Eğer gitmezsek kuşkuya düşecek ve diğer tarafa geçmemiz zorlaşacak."* (Banixêlani; Muini: 14) der. Mele Ahmed, Suleyman Muini'ye bir kaç peşmerge verir ve Doğu Kürdistan'a geçerler. Suleyman Muini, yaklaşık altı-yedi ay Doğu Kürdistan'da kalır.

Mele Ahmed'in anlatımına göre, birkaç gün sonra İdris Barzanî kendisiyle görüşmek için haber gönderir. İdris Barzanî, Mele Ahmed'e: *"'Siz, Faik Emin'e yardımcı oluyorsunuz. İran, onların bu bölgeden giriş yaptığını biliyor, bizim ile İran arasında sorunlara neden oluyorlar.' diyor. Mele Ahmed; Suleyman Muini ve arkadaşlarının İran'a geçmeleri konusunda yardımcı olmadıklarını söylerken, İdris Barzanî, O'na verdiği cevapla: 'Biz, her şeyi biliyoruz, Faik ile birlikte olanlardan biri; şimdi yanımıza geldi, her şeyi anlattı.'"* der. Faik ile birlikte olan biri dedikleri, Munteqim Qazîdir. Suleyman Muini tekrar Doğu Kürdistan'dan Güney Kürdistan'a geçerken, yine IKP'nin yanına gider ve IKP kendisine sahte kimlik hazırlar. Suleyman Muini, bu sahte kimliği Irak içindeki seyahatlerinde kullanır.

Suleyman Muini'nin eşi ve iki çocuğu, IKDP Pişder askeri sorumlularından Heso Mirxan Jajeyi tarafından esir alınır. Suleyman Muini, 15 Nisan 1968 tarihinde İdris Barzanî'ye yazdığı bir mektupta, ailesini serbest bırakmalarını ister. Mektupta ailesi hakkında verdiği bilgilere göre eşinin ve çocuğunun (Meryem ve Siyabend) iki ay önce, yani Şubat ayında Güney Kürdistan'a geldiklerini belirterek, *"eğer bir suç varsa, kendisine ilişkin olduğunu"*, ailesine karşı yapılanın *"Kürtlüğe ve aşiret törelerine de sığmadığını"* yazar.

Hejar Mukrîyanî ise: *"Faiq Muini'nin oğlu ve eşi Sengesere'de Heso Mirxan Jajeyi'nin evindeydiler. Faiq, Suleymaniye'ye giderek, 5. Ordu Komutanı ile görüşür. Ondan silah ve yardım sözü alır. Daha sonra Barzanî'ye karşı olan ve devlet ile işbirliği yapan Celal Talabani'ye gider. Suleymaniye'ye gelerek, Şeyh Latife misafir olur. Heso Mirxan'a mektup yazarak: 'Siz benim eşim ve çocuğumu zorla tutmuşsunuz. Bu namertçe bir tutumdur. Eğer onları zorla tutmamışsanız, Sitek'teki Şeyh Latif'e gönderin.'"* (Pêşinmaz, 22 Nisan 2010) diye yazıyor.

Mele Resul Pêşinmaz, Hejar Mukrîyanî'ye çok sert eleştiriler yapar ve tarih gerçekleri çarpıtığını söyler. Burada öyle anlaşılıyor ki Suleyman Muini, Heso Mirxan'a da mektup yazarak, ailesini serbest bırakmasını ister. Suleyman Muini'nin bu mektubundan sonra, eşi ve çocukları serbest bırakılır. Şeyh Mahmud Berzencî'nin oğlu Şeyh Latif'de bir ev bulup Meryem ve Siyabend'i bu eve yerleştirir. Suleyman Muini, ailesini Şeyh Latif'in yardımıyla bir eve yerleştirdikten sonra, İKDP yöneticilerinden Xelil Şewbaş ile birlikte, Doğu Kürdistan'a silahlı mücadele içinde olan arkadaşlarının yanına gitmek ister. Bu sırada Suleyman Muini ve Xelil Şewbaş IKDP tarafından yakalanırlar.

Hejar Mukrîyanî anılarında Suleyman Muini'nin yakalanmasını şöyle anlatır:

"... Banê sınırından İran'a geçmek istiyordu. Faiq'in içinde bulunduğu jipin gittiği Sitek ve Çwarta'nın dört yolu kesilmişti. Suleymaniye halkından eski bir peşmerge olan Sadiq Efendi onları tanıyor ve indiriyor.

Sadiq Efendi: 'Kek Faiq seninle işim var!' diyor.

Faiq, feqilerin elbisesi içinde: 'Ben Faiq değilim, benim adım Mele Qadir'dır'

Sadiq Efendi: 'Her kimsen benimle gel!'" (Pêşinmaz, 22 Nisan 2010) der.

Fakat Suleyman Muini ve Xelil Şewbaş'ın yakalanmasına ilişkin başka ve daha detaylı görüşlerde vardır.

Mele Ahmed, o süreci şöyle anlatır: *"Belli bir dönem sonra duyduk ki, Kek Faiq ile Kek Hemedemini ayrılmışlar, yerini değiştirmiş, Qale Tegerani ile ilişki kurmuş. Ben partinin işleri için Suleymaniye'ye gittim, Kek Faiq'e görüşmek için haber gönderdim. Faiq'e: 'Kek Faiq biz her şeyimizle hizmetindeyiz, senin Qale Tegerani ile ilişki kurmanı istemiyoruz. Gerçi Qale Tegerani'nin Başkan Barzanî ile ilişkileri var, şehir içindeki Irak KDP peşmergelerinin sorumlularından biridir. Fakat, Qale hem Irak istihbaratın adamıdır ve hem de İran gizli servisi ile ilişkisi vardır. Bundan dolayı senden rica ediyoruz, bu adamla ilişkini kes! Para mı istiyorsun, silah mı istiyorsun? Verelim, yayınlarınızı burada basar, karşıya* (Doğu Kürdistan) *size göndeririz.'"*

Mele Ahmed'e göre, Hemedemini Siraci'de böyle düşünüyordu. O da Suleyman Muini'nin Qale Tegerani ile olan ilişkilerine karşıydı. Mele Ahmed, bu uyarılara rağmen Suleyman Muini'nin kendisine: *"'Qale ne olursa olsun, bana kötülüğü dokunmaz. Bu konuda korkmanıza gerek yok.' dedi. Qale Tegerani, güya Kek Faiq'leri karşı tarafa geçirecek. Fakat, Sitek köyünün yakınlarında IKDP Bölge sorumlusu Dr. Sadiq'a teslim eder."* (Banixêlani; Muini: 14-15)

Doğu Kürdleriyle çok yakın ve sıcak ilişkiler içinde olan Şeyh Mahmud Berzencî'nin oğlu Şeyh Latif'te Suleyman Muini'yi, Qale Tegerani'yle olan ilişkileri konusunda uyarır. Şeyh Mahmud Berzencî ailesinin Doğu Kürdleriyle olan ilişkileri çok eskiye dayanır. Şeyh Mahmud Berzencî önderliğindeki Kürd Hükümeti, İngilizler tarafından yıkıldıktan ve Şeyh Mahmud Berzencî tutuklanıp Hindistan'a sürüldüğü zaman, Şeyh Mahmud Berzencî'nin ailesi Simko'ya sığınır. Şeyh Mahmud Berzencî ailesiyle birlikte uzun süre Simko'nun özel misafirleri olurlar. İKDP yöneticilerinden Qani Biluryan anılarında, 1950'li yılların başlarında Şeyh Latif'in nasıl kendilerine bir matbaa yaptığını uzun uzun anlatır.

Suleyman Muini, oğlu Siyamend ve Xelil Şewbaş bir akşam Şeyh Latif'in evine giderler. Şeyh Latif, Suleyman Muini'ye: *"Qale Tegerani'yle ilişkilerini kes! O birçok çevre ile çalışıyor!"* der. Suleyman Muini, Şeyh Latif'e Mele Ahmed'e verdiği cevaba benzer bir cevap verir: *"Ben Qale Tegerani'yi, uzun süreden beri tanıyorum. O'nun bana karşı kötü bir niyeti olacağını ve yanlışlık yapacağını sanmıyorum."* (Banixêlani; Muini: 9)

Sonuçta Suleyman Muini ve Xelil Şewbaş, Qale Tegerani'nin *"rehberliğinde"* Doğu Kürdistan'a geçmek isterlerken yakalanırlar. Suleyman Muini, doğrudan Mele Mıstafa Barzanî'nin Karargâhı'na götürülür. Xelil Şewbaş ise bazı kaynaklara göre Dr. Sadiq tarafından yolda öldürülür. Hejar Mukrîyanî'de anılarında Suleyman Muini'yi cezaevinde ziyaret ettiği zaman, Xelil Şewbaş'ı gördüğünü yazıyor.

Suleyman Muini'nin tutuklu olduğu sürece ilişkin elimizde fazla kaynak yoktur. Suleyman Muini ile cezaevinde yapılan görüşmeler ve iddialar hakkında söylenecekler bir hayli sınırlıdır. Bu konuda daha detaylı bilgi sahibi olan, o dönem IKDP yöneticileridir. Fakat ne yazıkki hâlâ bu meseleye ilişkin sessizliklerini koruyorlar.

Siyamend Muini, makalesinde Mele Mıstafa Barzanî'nin Suleyman Muini ile görüştüğünü, *"kendisine hakaret ettiğini"* ve kendisine *"en iyisi İran'a teslim olup onlarla anlaşmandır."* dediğini yazar. Yine Siyamend Muini'nin aktardığına göre, Suleyman Muini, Mele Mıstafa Barzanî'ye: *"Kürdistan Devrimi yoksuluk dönemini yaşadığı esnada ben ve benim gibi insanlar Devrim için mücadele ettik. Hiçbir zaman işgalci hükümet ilé anlaşmaya gözümüz olmadı. Ben yine aynı pozisyondayım. Ben, Kürdlük inancının bayraktarlığını yapan bir insan olarak, inancımın peşinde gider ve uğruna canımı kurban ederim. Hiçbir zaman elleri Cumhuriyet'in kanı ile kırmızılaşan bir rejime boyun eğmem"* (Banixêlani; Muini: 9) der.

Suleyman Muini ile hapishanede görüşenlerden biri de, ünlü Kürd Şairi Hejar Mukrîyanî'dir. Hejar Mukrîyanî'nin anıları, *"Çêşti Micêwir"* adı altında Paris'te basıldı. H. Mukrîyanî, anılarının ölümünden sonra yayınlanmasını istemişti. Bu istemine uyuldu. Ancak anlatıkları hakkında tartışmalar vardır. H. Mukrîyanî, anılarında Suleyman Muini ile cezaevinde yaptığı görüşmeye bir hayli yer vermiştir.

Suleyman Muini'nin mücadele arkadaşlarından Mele Resul Pêşinmaz, 1998 yılının sonbaharında çıkan *"Gizing"* dergisinin 21. sayısında *"Çend Serincek le ser Çêşti Micêwir'i Hejar Mukrîyanî"* adı altında bir makale yayınladı. Mele Resul Pêşinmaz, bu makalesinde; H. Mukrîyanî'nin Suleyman Muini hakkında iddia ettiklerinin tümünü uydurduğunu, gerçeklerle alakası olmadığını ve *"birilerinin gözüne girmek için yaptığını"* yazar.

Dr. Y. Serdeşti'de 1967-1968 Hareketi hakkında yaptığı araştırmasında: *"Hejar Mukrîyanî, başka bir şekilde değerlendiriyor, hareketin önderlerine öyle şeyler söylüyor ki, akademik bir çalışmada yer verilemez."* (Serdeşti, 1967-1968 Le Kurdistani İran: 38) der.

Hejar Mukrîyanî, Suleyman Muini ile görüşmesini şöyle anlatır: *"Barzanî bana: 'Eğer istiyorsan, Faiq Muini'yi gör ve kendisiyle konuş! Irak'ın 5. Ordusu, Celal ve Bekirço cahşları hakkında ne biliyorsa anlatsın! İran kendisini istiyor ve tehlikededir!..."* H. Mukrîyanî devamla: *"Wesan'a gittim ve Faiq'i gördüm. Xelil Şewbaş adlı bir peşmerge ile boşaltılan bir eve hapsedilmişlerdi. Barzanî'nin iki silahlı adamı nöbet tutuyordu. Kek Faiq, kendisi ile Şewbaş'ın tutuklanma olayını bana aktardı. Ben de kendisine: 'Eğer sen Barzanî'nin Devrimi'ne yardımcı olmazsan senin akibetinden korkuyorum.' dedim. Faiq bana: 'Onlar bize yardımcı olmıyorlar, hatta yaralılarımızı dahi tedavi etmiyorlar. Ben hiç bir yardıma hazır değilim.'"* (Pêşinmaz, 22 Nisan 2010) der.

Dr. Y. Serdeşti'nin dediği gibi, Hejar Mukrîyanî, Suleyman Muini hakkında ağır ithamlarda bulunur. Örneğin *"korkak olduğunu, bu işin erbabı olmadığını, İran Kürdistanı'nda çocuk öldürdüklerini, Mele Mıstafa Barzanî adına zorla para topladık-*

larını, köylere saldırdıklarını" ve hatta *"çete olduklarını"* yazar.

Fakat, Hejar Mukrîyanî'nin bu anlatımlarına karşı, o süreci yaşayan bir KDP'li, Suleyman Muini hakkında çok farklı şeyler anlatır: Suleyman Muini'nın aranmasına rağmen defalarca gizli bir şekilde Doğu Kürdistan'a gidip-geldiğini, örgütlenme faaliyetleri yaptığını ve Güney Kürdistan Devrimi ile dayanışma için kampanyalar yürüttüğünü belirtir. Ayrıca *"çok cesaretli"* olduğunu, *"çocuk öldürme diye bir olayın yaşanmadığını"* ve Güney Kürdistan Devrimi ile dayanışma için topladıkları tüm yardımları Ahmed Tevfik aracılığı ile Devrim'e ulaştırdıklarını söyler. (Bkz. Pêşinmaz, 22 Nisan 2010) Mele Resul Pêşinmaz, bu konuda İsveç'te yaşayan birkaç kişiyi de şahit olarak gösteriyor.(Pêşinmaz, 22 Nisan 2010)

Suleyman Muini'nin oğlu Siyabend ve daha birçok araştırmacıya göre, Suleyman Muini, 15 Mayıs 1968 tarihinde, Eylül Devrimi'nin önderliğinin talimatı ile öldürülür ve cenazesi İran'a verilir. İran, halkın moralini bozmak ve halkı sindirmek için Suleyman Muini'nin cenazesini *"Piranşahr Karakolu"*nun kapısında teşhir eder. Cenazenin üzerine; *"İşte İhanetin Bedeli!"* anlamında bir yazı asılır. Fakat halktan gelen tepkilerden dolayı, cenazeyi Mehabad'da teşhir etmekten vaz geçerler. 17 Mayıs 1968'de Suleyman Muini, Mehabad *"Budax Sultan Mezarlığı"*nda toprağa verilir.

Kuzey Kürdistan'da bazı kaynaklar İran'ın *"Kürt halkını sindirmek amacıyla, ayaklanma yöneticilerinden biri olan Süleyman Muini'nin cesedi, birkaç kentte günlerce darağacında tutuldu."* anlatımı bazı yanlış bilgileri içermektedir. Yukarıda da anlatıldığı gibi, Suleyman Muinî'nin cesedi *"Piranşahr Karakolu"* kapısında teşhir edilir ve halktan gelen tepkiler üzerine başka bir yerde teşhir edilmez.

Ahmed Tevfik'in(Abdulah Îshakî) Tasfiyesi

İran, Güney Kürdistan'da bulunan Doğu Kürtlerinin kendisine teslim edilmesi hususunda Mele Mıstafa Barzanî'ye ciddi bir baskı uygulamaktadır. Şah'ın teslim edilmesini istediği kişilerden biri de Ahmed Tevfik'tir.

İran ve bölgedeki ajanları, A. Tevfik'i ortadan kaldırmak için bir dizi plân yaparlar. Bunlardan biri Mele Mıstafa Barzanî adına Esad Xoşewî'ye gönderilen *"En kısa zamanda ve en yakın yerde Ahmed'i İran'a teslim ediniz."* (Dr. Serdeşti, Jiyani Ahmed Tofiq: 154) yönündeki mektuptur. Mele Mistafa Barzanî'nin durumu öğrenmesi üzerine plân boşa çıkar.

Sonuçta bu baskılardan dolayı, Mele Mıstafa Barzanî'nin talimatı üzerine İKDP Sekreteri Ahmed Tevfik'in faaliyetleri kısıtlanarak, Behdinan'daki *"Kanî Masî"* köyüne yerleştirilir. A. Tevfik *"civa gibi yerinde durmayan, gecesini ve gündüzünü birbirlerine katarak bölge bölge, ülke ülke dolaşan bir kişidir."* Bu özelliklere sahip olan bir insan, Mele Mıstafa Barzanî'nin talimatıyla tam dört yıl boyunca *"Kanî Masî"*de oturur. A. Tevfik gibi bir insan için örgütsel ilişkiler dışında kalmak ve oturmak çok zor bir durumdur.

Kürd Şairi Hejar Mukrîyanî'de anılarında, A. Tevfik meselesine değinmiştir. H. Mukrîyanî, Mele Mıstafa Barzanî'ye en yakın insanlardan biridir ve o sürecin canlı tanıklardandır. H. Mukrîyanî: *"İran ile ilişkiler iyileşmişti, fakat biz İranlıların hâli kötüydü. İran, Mele Mıstafa'dan bizleri teslim etmesini istiyordu. İran, özellikle de Kürdistan Demokrat Partisi'nin Reisi Ahmed Tevfik'i istiyordu. O'nun denetimindeki peşmergeler İran'a gidiyor, polis ve askerlere kurşun sıkıyor. Barzanî, mecburiyet karşısında Ahmed Tevfik'i İran sınırından uzaklaştırmak amacıyla, Türkiye sınırındaki Berwari Bala'daki Kanî Masî'ye gönderdi"* diye yazıyor.

A. Tevfik ile daha sonra da beraber olacak Tahir, A. Tevfik ile Mele Mıstafa Barzanî'nin Hacı Umran'daki bir görüşmelerinden sözeder. A. Tevfik, Mele Mıstafa Barzanî'yi bekler. Bu arada A. Tevfik, yanında bulunan Selim ve Tahir'e: *"Benim bu söylediklerim hakikat değil, sadece bir öngörüdür. Benim tanıdığım Mele Mıstafa, hiç bir zaman Kürtleri teslim etmedi ve Kürt katili değil"* der. *"Eğer böyle bir şey olursa "Beni vurun!"* şeklinde talimat verir. Mele Mıstafa Barzanî yanında bir grup peşmerge ile A. Tevfik'e: *"İran, benden seni istiyor! Buralarda kalma! Be Xwedêne Barzan![13] Senden dolayı, bana yapılan bir baskı var!... Barzan'a git ve orada otur!"* der.

A. Tevfik'in mücadele döneminde yanında yer alan, *"Kanî Masî"*de onunla birlikte dört yıl kalan ve Irak'a sığınma sürecinde de onunla birlikte olan, Tahir Mella Muhamedî anılarında, A. Tevfik'ten bahseder. Tahir Mella Muhamedi, A. Tevfik ile *"Kanî Masî"* ve Bağdat süreçlerini yaşamış, A. Tevfik'in korumalarından biridir.

Tahir, A. Tevfik'in, Suleyman Muini'nin öldürülmesi olayını duyduğu zaman gösterdiği tepkiyi şöyle anlatır:

"Suleyman Muini'nin öldürülmesinden sonra, bir gün Kek Ahmed ile bağların içindeydik. Kek Ahmed, çok huzursuzdu ve zayıf düşmüştü. Kek Ahmed: 'Çok kötü bir haber bana ulaştı, deniliyor ki Suleyman Muini'yi, Mele Mıstafa öldürtmüş! Yarın gitmeye hazırlan!' dedi.

Ertesi gün Gile Sure köyüne, Mam Hejar'a gittim. Mam Hejar'a dedim ki: 'Mele Mıstafa'yı görmeye gelmişim, bir mektup vereceğim.' Mam Hejar: 'Haydi gidelim!' dedi. Yolumuz yirmi dakika sürmedi. Baktım ki Mele Mıstafa, eski bir kürsünün üzerinde oturuyor. Mektubun kağıdı çok büyüktü, kalemin ucuyla açtı. Mele Mıstafa bana: 'Oğlum gözlerim çok zayıflamış, bana okur musun?' dedi. Bu arada kendisine: 'Kek Ahmed'in sözlü olarak söylememi istediği bir kaç şey var.' dedim.

Mele Mıstafa: 'Buyur!' dedi.

Kek Ahmed: 'Eğer Suleyman Muini, Mele Mıstafa'nın izniyle öldürülmüşse, ben Mele Mıstafa Barzanî için eski Ahmed değilim artık!' dedi.

Mele Mıstafa: 'Aha...!! Ona söyle, daha sonra mektubunun cevabını vereceğim!' dedi." (Serdeşti, Jiyani Ahmed Tofiq: 155)

13- Sanıyorum Mele Mıstafa burada abisi Şeyh Ahmed Barzanî'nin başı üstüne yemin ediyor. Çünkü, Şeyh Ahmed'e *"Xwedanê Barzan"* diye hitap ediliyordu. (Aso Zagrosî

Suleyman Muini'nin öldürülmesinden fazla bir zaman geçmeden Ahmed Tevfik Irak Devleti'ne sığınma kararı alır. Tahir o süreci şöyle anlatıyor:

"Biz, Kanî Masî'den ayrıldığımız zaman Mele Reşid bizimleydi, şimdi evi Diyale'de olan Şinolu Dişçi Haci vardı. Ben, Hasan, Gafur ve Kek Ahmed Tevfik vardı. Kek Ahmed, iki gün boyunca mektup ve kağıtları yakıyordu.[14]

Ahmed Tevfik bize: 'Çocuklar hazırlıklarınızı yapın, önümüzde yolculuk var!' dedi.

Bu arada kendisine: 'Niçin kağıtları yakıyorsun? Nereye gideceğiz?' diye sorduk.

Ahmed Tevfik: 'Sizin işiniz değil!' dedi. Daha önce de bize bir köylü kadına ekmek yapması için iki torba un vermemizi istemişti. Sabah kalktığımız zaman Kek Ahmed: ' Barzan'a gidiyoruz.' dedi.

Bu dört yıldan sonra ilk defa Kanî Masî'den Bağdat'a doğru dışarı çıkıyorduk... Uzun bir yolculuktan sonra, Kek Ahmed: 'Tahir biliyor musun niçin buraya geldik?' dedi. 'Vallahi bilmiyorum!!' dedim.

Kek Ahmed: 'Devlete teslim olacağım! Tehlikedeyim!! Beni İran'a teslim edecekler!!' dedi" (Muhamedi, http://surkew.kurdblogger.com 09. 03. 2006)

A. Tevfik, yaşamının tehlikede olduğu düşüncesine varmıştı. A. Tevfik ve beraberindekiler, 1969 yılında Amediye, Duhok üzeri Musul'a giderek, Irak Devleti'ne iltica için başvururlar. A. Tevfik'in bu süreçte kurtarılmış bölgeleri terkederek, Irak'a sığınmasının nedeni İran'ın Güney Kürdistan'da sahip olduğu güç ve pozisyondur.

Bir gün A. Tevfik, Babo'yla (Mesut Barzanî'nın amcası) konuşurken: *"Kendisini Iran'a teslim ederlerse, bari karşılığında beş ya da on tank alsınlar!! Böylelikle öldürülüşüm bir işe yarasın!!."* deyince, Babo, A.Tevfik'in bu kaygılarına karşı koyar: *"Böyle bir şey olamaz!!"* der.

Sonuçta A. Tevfik'in kalbi Kürdistan için çarparken; O Bağdat'a sığınmak zorunda kalır. A. Tevfik, Bağdat'ta hayatının tehlikede olduğunun farkındadır. Bağdat'ta bulunduğu süre içinde IKDP'nin Bağdat birimi aracılığıyla yeniden Mele Mıstafa Barzanî'yle ilişki kurar. Amacı yurtdışına çıkmaktır. Ancak kimse, kendisine yardımcı olmaz. Çünkü o dönemler Bağdat'ta bulunan siyasi oluşumlar, aydınların ezici çoğunluğu, solcu ve komünistti. A. Tevfik ise Kürd milliyetçisi, ABD ve Batı yanlısıdır. Ayrıca Barzanîcidir ve İran'dan dolayı kurtarılmış bölgeden kaçmıştır.

Kürd aydınlarından Muhamedi Mella Kerim, o dönemki Bağdat'ı ve A. Tevfik'in durumunu çok iyi özetliyor: *"1972 yılının başlarında, Bağdat'taki KORİ ZANYARİ KURD'ı ziyaret ettiği zaman Ahmed Tevfik'i tanıdım. Açıktır ki o daha çok Kor'un kitaplığına geliyor, kitap alıyor, götürüp okuyor ve tekrar geri getiriyordu. O dönemler biz, siyasi düşünceler bakımından KDP'nin Qasimlo kanadıyla daha yakındık. Ahmed Tevfik hakkında anlatılan bazı şeyler yüzünden, kendisine fazla yakınlaşmıyorduk. Fakat o*

14-Tahir'in anlatımlarına göre, Kuzeyli Kürtler de sık sık Ahmed Tevfik'i ziyaret ediyorlardı. Her halde Ahmed Tevfik'in yaktığı o kağıtlar içinde Kuzeyli Kürdlerle yapılan görüşme notlarıdır. Aso Zagrosî

dönemlerde çok duygulu bir genç olarak, gözlerimin önüne geliyordu. Bizden, bazı şeyler istiyordu, fakat ne yazık ki yapamıyorduk. Ahmed Tevfik, bizden o dönemler Adalet Bakanı olan Aziz Şerif'ten 'Irak'ta kalmaması ve yurtdışına gitmesi için izin almamızı' istiyordu. Öyle görünüyor ki tehlikeyi hissetmişti ve yaşamı tehlikede olduğundan dolayı bunu istemişti. Fazla zaman geçmeden yakalandığını ve iz bırakmadan kaybedildiğini duyduk. Ahmed Tevfik, Kor'un kitaplığından aldığı bazı kitaplar da O'nun tutuklanmasından sonra, kayıp olup gittiler." (Serdeşti, Jiyani Ahmed Tofiq: 163)

Sonuç olarak A. Tevfik; Baas rejimi tarafından tutuklanmış, aylarca gördüğü işkencelerden sonra öldürülmüş ve cesedi yok edilmiştir. O süreci birlikte yaşayan ve cezaevinde A. Tevfik ile birlikte olan Tahir, Irak Baas rejiminin yöneticilerinden Seydun Khedan ve Abdulhaliq Samarayi, A. Tevfik'in yanına geldiklerini ve kendisinden: *"Eğer Mele Mıstafa Barzanî'ye karşı bir şeyler yazarsan seni serbest bırakırız."* dediklerini, buna karşın A. Tevfik bu teklifi sert bir şekilde reddettiğini belirtir. (Serdeşti, Jiyani Ahmed Tofiq: 167-168)

A. Tevfik; Mele Mıstafa Barzanî'ye ölesiye bağlı, Eylül Devrimi'nin örgütlenmesinde, Devrim ile dünya kamuoyu arasındaki ilişkileri sağlamada, dış devletler ile ilişki kurmada, Güney Kürdistanlı kadrolardan daha fazla emek veren Kürd milliyetçisi, Batı Dünyası'yla ilişki taraftarı, Sovyetler Birliği'ne ve onun bölgedeki yandaşlarına karşı olan yurtsever bir liderdir. A. Tevfik'in o dönem sahip olduğu bu politik ve ideolojik tutum, beraberinde kendisine karşı bir dizi suçlamayı getirir: *"CİA ajanı, ABD ve Batı uşağı, Kürd milliyetcisi, gerici... vs."* Komünist partilerin yüz binlere ve hatta milyonlara hitap ettiği bir dönemden söz ediyoruz.

Kürdistan Başkanı Mesud Barzanî, Ahmed Tevfik hakkında şunları söyler:

"Eylül Devrimi'nin başlamasından sonra, bu partinin liderleri ve savaşçıları Devrim'e fiili katkıda bulundular. Burada bir nebze durup, bu Parti'nin Genel Sekreteri Ahmed Tevfik'in eşsiz cesaretine, yiğitliğine ve samimiyetine işaret etmek istiyorum. 1963'te Pirs Dağı Savaşı'nda, akıllara durgunluk veren bir kahramanlık örneğini sergilediğini hatırlıyorum. Ünlü komutanlar şehit Aziz Dolemeri ve Hacik Çemi, O'nun kahramanlığına bizzat şahitlik etmişlerdi. Bu iki kahraman komutan; her zaman O'nun kahramanlığını, yiğitliğini ve samimiyetini anlatıp dururlardı. Kahramanlığı ile ünlü birinin, bir başkasının kahramanlığına tanıklık etmesinden daha büyük bir tanıklık olabilir mi?

Ahmed Tevfik, aynı zamanda zeki bir siyasetçiydi. Devrimin başlarında, çok önemli ve parlak bir başarı sağlamıştı. O sırada Beyrut'a gitmiş ve 1963 yılında Suriye, KDP'nin yardımıyla ünlü Amerikalı gazeteci Dana Adam Shmit'i, Kürdistan kurtarılmış topraklarına getirmişti. Bu göz kamaştırıcı bir başarıydı. Devrimin kapılarını, hakkında pek bir şey bilinmeyen dış dünyaya açmıştı. Adı geçen gazeteci 'New York Times' ve 'Christian Sciens Monitor' gazetelerinde bir dizi röportaj yayınladı. Sonra 'Cesur Adamların Ülkesine Yolculuk' adlı kitabı bastırdı. Bu kitapta, Devrimin kontrolündeki topraklarda gözlemlerini anlatıyordu. Bu kitapta Ahmed Tevfik'in kahra-

manlığına dair etkileyici bir tasvir yer alır ki; kalemimin buna eş değer bir tasvir yapmaya gücü yetmez" (Barzanî II: 353) diyor.

Kek Mesud'un anlatıklarından görülüyor ki, A. Tevfik o dönemler de Eylül Devrimi'ne önemli bir katkı sunar. Mesud Barzanî'nin A. Tevfik'in; *"kahramanlığı, yiğitliği ve samimiyetine"* ilişkin söylediklerini İKDP içindeki rakipleri de kabul ederler. A. Tevfik'in Mele Mıstafa Barzanî ile olan ilişkilerine, *"sekterliğine, tekçiliğine, ideolojik ve siyasal duruşuna"* ilişkin eleştiriler vardır.

O dönemde Mele Mıstafa Barzanî ile farklı cephelerde yer alan Mam Celal; 2002 yılında *"Xak Dergisi'*nin 58. sayısına verdiği söyleşide, Ahmed Tevfik hakkında şöyle diyor: *"1961 yılının Eylül ayında KDP (Irak) yönetimi yaptığı bir toplantıda oy çokluğuyla Devrim için değil; savunma amaçlı 'Peşemerge Güçlerini' oluşturma kararı aldı. Kek Ali Abdullah, buna karşı oy kullandı ve dedi ki: 'Kasım'ı demokrasi yoluna getirmek için çalışmalıyız ve biz de siyasi faaliyet yapalım. 'Kek Nuri Ahmed Taha'da karşıydı. Çünkü O, Devrimin Barzanî'nin önderliğinde hiçbir zaman başarıya ulaşmayacağını söylüyordu. Bu ise, Barzanî'nin kızmasına neden oldu. Ahmed Tevfik doğru yapmadı, haberi hemen Barzanî'ye ulaştırdı."* (Serdeşt, Jiyani Ahmed Tofiq: 123)

Yine Mam Celal bir başka yerde ise Ahmed Tevfik'i şöyle değerlendiriyor: *"Sonra Ahmed Tevfik, o dönem gerçekten çok gericiydi. Bizim yanımızda, onun sahip olduğu düşünceler küfür gibiydi. Aktüel durumda, buna hakkım yok! Irak Komunist Partisi'yle ve İran Tudeh Partisi'yle her türlü dayanışmaya karşıydı. Amerika ile, dayanışma taraftarıydı. 1963 yılında gidip, Dana Adam Shmit'i Lübnan'dan getirmişti. Devrim başladığı zaman Ahmed Tevfik, Barzanî'nin zurnacısı oldu ve Parti'ye karşı konuşuyordu. Ahmed, 'Disan Barzanî' adı altında bir şeyler çıkarıyordu. 'Hep Barzanî var, Barzanî mücadele ediyor, Barzanî şöyle yapıyor ve Barzanî böyle yapıyor.' diye yazıyordu. Ahmed Tevfik, Mele Mıstafa Barzanî'nin kölesiydi, zurnacısıydı ve onun davulunu çalıyordu."* (Serdeşt, Jiyani Ahmed Tofiq: 124)

Kek Mesud ve Mam Celal'dan A. Tevfik'e ilişkin alıntıların dilleri farklı olsa da ortak noktaları, A. Tevfik'in Mele Mıstafa Barzanî'ye ölesiye bağlı olduğu açıktır. Zaten Mesud Barzanî'de *"Mele Mıstafa Barzanî, Ahmed Tevfik'e çok güveniyordu."* diye yazar.

Savak Raporları

Şah Rıza'nın en büyük korkusu, Doğu Kürdlerinin İran'da girişebileceği silahlı bir direnişti. Bundan dolayı İran, Güney Kürdistan'da bulunan Doğulu Kürdleri etkisiz hale getirmek için, Eylül Devrimi'ne ve onun önderi Mele Mıstafa Barzanî'ye karşı tüm kozlarını ve kartlarını oynuyordu. Biraz daha somutlaştırmak gerekirse, Irak ve Güney Kürdistan'da bulunan Savak ajanları, Mısır ve Irak devletlerinin İran Kürdistanı'nda silahlı mücadele başlatmak istediklerini, İran Şahı'na rapor ediyorlardı.

Savak'ın o dönem hem Güney Kürdistan'daki İKDP kadrolarıyla ilgili ve Doğu

Kürdistan içindeki gelişmelere dair yüzlerce gizli raporu vardır. Dr. Y. Serdeşti'nin Savak'tan aktardığı raporlara bakılırsa, İran, Güney Kürdistan Devrimi ve Mele Mıstafa Barzanî üzerine ciddi baskı uygulamaktadır.

Savak'ın bir raporunda *"Mele Mıstafa Barzanî, KDP'ye bağlı peşmergelerin sınır boylarında giriştikleri faaliyetleri duyduğu zaman, çok kızmıştı. Mele Mıstafa, Ahmed Tevfik'e haber göndererek: 'İran sınırını terk et ve canının istediği ceheneme git!!'"* diye talimat verir. Yine Savak'ın bu raporunda, A. Tevfik'in bir grup peşmerge ile birlikte Hendrin Dağı'nda bulunan Mele Emin Barzanî'nin yanına gittiğini yazar. (Serdeşt, Jiyani Ahmed Tofiq: 148)

Savak'ın bir başka raporu ise A. Tevfik ile İdris Barzanî'nin Gilala'daki karşılaşmaları hakkındadır. İdris Barzanî, A. Tevfik'e: *"Kaç defa size ortada görünmeyin ve kaybolun dedik! Devrimin çıkarlarını senin ve birkaç kişi için tehlikeye sokamayız, ortadan kaybol! Yoksa bıyığını kestirme talimatını veririm!"* der. Yine bu raporda A. Tevfik'in İdris Barzanî'ye çok sert bir şekilde cevap verdiğini, A. Tevfik'in Mele Mıstafa Barzanî'ye uzun bir mektup yazarak; Kürd, Kürdistan, Barzanî ve Güney Kürdistan Devrimi için yaptıklarını mektupta sıralamış ve rahatsızlığını ifade etmiştir.

Aynı döneme ilişkin Savak'ın A. Tevfik'in; Bağdat'taki görüşmelerine, tutuklanmasına, kaçışına ve Humeyni'nin yandaşlarıyla görüşmeler yaptığına dair raporlar vardır.

Yıllarca Güney Kürdistan ve Irak'ta Savak yöneticiliği yapan İsa Pijman, Cezayir Antlaşması üzerine yaptığı çalışmada şöyle der: *"Bir gün akşam saat 21.00 sularında, Pakrewan bana telefon etti ve beni yanına çağırdı: 'Şah, Kuzey Irak'ın işlerinde o kadar rahatsız değil, fakat sınırın bu tarafına kaçan İranlıların hareketinden korkuyor.' dedi."* (Serdeşti, 1967-1968 Le Kurdistani İran: 27)

Yine Savak'ın 19 Mart 1966 yılında gönderdiği gizli bir raporda İKDP'nin *Hiç abartmaksızın aydınlar (yüksek eğitim yapanlar), öğrenciler, çiftçiler, rahatsız olan mülk sahipleri, şeyh aileleri, melelar ve Mehabad'daki ticaret erbabı saflarında büyük bir hareketlilik ve yankı yapmıştır... Şikâyetlerini devlete değil, KDP'ye yapıyorlar."* (Serdeşti, 1967-1968 Le Kurdistani İran: 28) der.

Bir başka Savak raporu ise Suleyman Muini'nin bir grup peşmerge ile Doğu Kürdistan içlerinde İran askerleriyle girdiği çatışmayı, bir askerin yaralanmasını ve diğer askerin esir alınması meselesini Mele Mıstafa Barzanî'ye bağlar. Suleyman Muini'nin, Mele Mıstafa Barzanî tarafından korunduğunu, Mele Mıstafa Barzanî'nin sınırdan geçişleri engelleme imkânı olmasına rağmen, bu geçişleri engellemediği belirtilir.

Yine Savak'ın bu raporunda İran'ın Mele Mıstafa Barzanî'yi uyardığını, *"Devrimin denetimi altında bulunan kurtarılmış bölgelerdeki İranlıların en kısa zamanda tutuklanıp İran'a teslim edilmeleri gerekiyor. Eğer bu yapılmazsa artık İran, Barzanî'nin hiç bir sözüne inanmayacak"* (Serdeşti, 1967-1968 Le Kurdistani İran: 29) deniliyor.

Savak 25 Şubat 1968 tarihli bir raporunda, Bağdat'a gelen bazı insanlardan söz ederek, *"Sovyetler Birliği, İran Kürdistanı'ndaki silahlı hareketi, Maocuların kışkırt-*

ması olarak görüyor ve aktüel olarak silahlı Kürdlerin İran'da bulunmasını hoş karşılamıyor" deniliyor. Başka bir raporda; KDP-DK'nin Celal Talabani IKDP kanadıyla, Maocu Tudehciler ve Irak ile ilişki içinde olduğu, bu yapılanma; kurtarılmış bölgelerden İran'a sızarak askeri ve siyasi faaliyetler içine giriyor, deniliyor.

Bu süreç için, son dönemlerde ortaya atılan bir iddiaya göre, Kürdlerin gündemini bir hayli işgal eden, Qaniferd'in eski Savak ajanlarından İsa Pijman ile Şerq el Ewset için yaptığı bir söyleşi vardır. İsa Pijman, İran, Kürdlerin yurtdışında ülkesine karşı yürüttükleri faaliyetlerden rahatsız olduğunu ve bu konuda Paris'te yaşayan Dr. Kamuran Bedirxan ile görüştüğünü söylüyor.

Dr. Kamuran Bedirxan, İran'a yönelik faaliyetlerin durdurulması için iki şart koşar:

1- İran'da Kürdçe bir dergi,

2- Qani Biluryan ve Aziz Yusufi'nin idamlarının durdurulması.

İsa Pijman, idamları durdurduklarını, dergi ile ilgili olarak kimlerle görüştüğünü ve dergiyi nasıl çıkardığını geniş geniş anlatır.[15] Bu durum dahi, İran'ın kendi başına bölgede sahip olduğu etkiyi açık bir şekilde gösteriyor.

Savak belgelerinde de görülüyor ki İran, Güney Kürdistan'da yaşanan gelişmeleri ciddi bir şekilde mercek altına almıştır.

1967-1968 Doğu Kürdistan Hareketi ve Değerlendirme

KDP-DK önderleri silahlı mücadele kararı aldıktan sonra, Doğu Kürdistan'a giriş yaparak, çeşitli bölgelere dağılırlar. Amaçları silahlı mücadeleye hazırlanmak için siyasal faaliyetleri yoğunlaştırmak ve örgütün halkla ilişkisini kurmaktır. Fakat İran tarafından ciddi bir şekilde takip edilen bu kadro, A. Hasanzade'nin söylemiyle *"kendilerini üzerlerine farz kılınan"* bir savaş ortamında bulurlar. Korktukları durum başlarına gelir. *"Cephe gerisi olmayan, teşkilatsız bir silahlı mücadele"* ortamı empoze edilir. Doğu Kürdistan tarihinde *"1967-1968 Hareketi"* olarak bilinen ve 18 ay sürecek olan silahlı çatışmalar başlar. İran, düzenli elde ettiği bilgiler ışığı altında havadan ve karadan tüm güçleriyle, hâlâ tohum halinde olan KDP-DK'nin peşmerge birimlerine karşı saldırıya geçer.

1967-1968 Hareketi'nin beyin takımından olan İsmail Şerifzade, o dönem Bulgaristan'da bulunan Kerim Hisamî'ye gönderdiği bir mektupta, kısmende olsa var olan reel durumun bir tablosunu çizer: *"Hükümet şiddet ve terör uyguluyor. Bir yandan peşmergelere ekmek vermemeleri için telâk üzerine yemin ettiriyor, diğer yandan Amerikavari helikopterlerle arkadaşları takip ediyor. Her tarafta cahşları oluşturuyor ve pozisyonlarını güçlendirmeye çalışıyor. Sınır boylarındaki üslere, yoğun bir şekilde asker aktarıyor. Oluşturduğu her askeri noktaya, helikopter yerleştirmeye çalışıyor.*

15- Sonuçta bu bilgilerin başka kaynaklarla doğrulanması gerekir. İsa Pijman dezinformasiyonda yapmış olabilir.

Alınan bazı haberlere göre Hükümet, ilkbaharda bir yandan Kürt dilini ve elbiselerini yasaklayarak, yerlerine Fars dili ve Pehlewî elbiselerini ikâme etmek istiyor, diğer yandan ise Kürt yurtseverlerini tutuklamak ve sürgün etmek istiyor." (Hisamî: 103-104; Serdeşti, 1967-1968 Le Kurdistani İran: 35)

İran saldırısına uğrayan ilk KDP-DK'ne bağlı peşmerge birliği, Neco Şikak'ın komutasındaki beş kişiden oluşan gruptur. İran askeri güçleri cahşlarla birlikte havadan ve karadan bu grubu kuşatır. 18 Mart 1967 tarihinde, Salmas mıntıkasında yapılan bu çatışmada; Neco ve arkadaşları birkaç askeri öldürdükten sonra, şehit düşerler.

Kısa bir süre sonra Mele Mahmudi Zengene komutasındaki bir başka birlik, İran askeri tarafından Mehabad yakınlarında kuşatılır. Mele Mahmud şehit olur, arkadaşları da yaralı olarak esir düşerler.

2 Ekim 1968'de Mehabad yakınlarında Seyid Fetah Nizamî'nin komutasındaki KDP-DK'nin sekiz kişilik peşmerge birliği, 1000 kişiden daha fazla bir İran askeri güçü tarafından, tank ve helikopterleriyle kuşatılır. Bu çatışma 12 saat sürer. Seyid Fetah Nizamî ve tüm arkadaşları şehit düşerler.

İsmail Şerifzade'nin komutasındaki bir grup peşmerge, Doğu Kürdistan'daki Banê şehrinin yakınlarında faaliyet yürüttükleri bir esnada, İran'ın, KDP-DK içine yerleştirdiği Kwexa Şerif adlı bir hain, İ. Şerifzade'yi yaralar ve İran birliklerine sığınır. Kwexa Şerif'in İran askerlerine verdiği bilgiler ışığında İ. Şerifzade ve arkadaşları dört bir yandan kuşatılır. 18 Mart 1968 tarihinde 6 saat süren bir çatışma sonucu İsmail Şerifzade, Mirza Mehemed Şadumani, Huseyn Rahmanirabi ve Ali Abdullah şehit olurlar. İ. Şerifzade ve arkadaşları dillere destan bir direniş sergilerler.[16]

1968 Haziran'ında Suleyman Muini'nin kardeşi Abdullah Muini'nin önderliğindeki bir grup peşmerge Mehabad yakınında bir köyde İran'ın askeri birlikleri ve cahşlar tarafından havadan ve karadan kuşatılırlar. Dr. Y. Serdeşti'nin ifadesiyle: *"... Bir cahş ve birçok askeri öldürürerek gösterdikleri kahramanca bir direnişten sonra Abdullah Muini, arkadaşı Mineşem şehit düşerler. Hasan Xurxuriyi adlı bir arkadaşları da yaralı olarak ele geçer. İran askerleri, halkın gözü önünde çete ve yolkesici diyerek bunları kurşuna dizer."* (Serdeşti, 1967-1968 Le Kurdistani İran: 39)

Mele Aware önderliğindeki KDP-DK'ne bağlı peşmergeler, Serdeşt mıntıkasında faaliyet gösterirler. Bu grubun içine İran bir haini, daha önce yerleştirmiştir. Mele Aware ve arkadaşları *"Dewelan"* adlı köyde bulundukları sırada *"Kürt haini"*nin verdiği bilgiler sonucu, esir düşerler. Mele Aware, Mele Keçew ve Rehman Wetman Çawşin kısa bir süre, meşhur Cildyan askeri kışlasında tutulurlar ve 11 Eylül 1968 tarihinde Mele Aware ve arkadaşları kanlı Şah rejimi tarafından kurşuna dizilirler.[17]

16- İsmail Şerifzade, eğitimli, radikal düşünen ve Mao Zedong düşüncelerinden etkilenen 1967-1968 Hareketi'nin önderlerinden biridir.

17-Kuzey Kürdistan'daki bazı kaynaklarında Mele Aware'nin , KDP-Irak tarafından İran'a teslim edildiğinden söz edilir. Bu bilgi yanlıştır.

Saleh Muhtedi, Dimane'ye verdiği söyleşide; 1967-1968 Hareketi'ni başlatan kadroları hem Tahran'da okudukları yıllarda ve hem de Güney Kürdistan'da olduğu dönemden tanıdığını, *"Kürt Öğrenciler Birliği"* ile peşmergeler arasındaki ilişkilerin onun üzerinden kurulduğunu ve Tahran vb. üniversitelerdeki Kürd öğrencilerininde 1967-1968 Hareketi'ne yardımda bulunduklarını söyler. Ayrıca Muhtedi, Tahran'da bulunan Kürd öğrencilerinin şiir, hikâye gibi çeşitli propaganda materyallerini peşmergelere ulaştırdıklarını ve peşmergelerin de gittikleri yerlerde, bu dokümanları halka okuduklarını belirtir. Buna kendisinin kaleme aldığı *"Nan û Fîşek"* ve diğer bir kaç hikâyesini örnek olarak gösterir. (Bkz. Muhtedi, 05. 10. 2006)

Eylül Devrimi sürecinde İran ile girilen ilişkiler, Doğu Kürdistan'ın bir dizi devrimcisinin yaşamına mâl oldu. Suleyman Muini, Ahmed Tevfik, Qadir Şerif, Sadiqî Hençirî, İsmail Şerifzade, Mele Aware ve daha onlarca kadro ve yüzlerce peşmerge ya Güney Kürdistan'da öldürüldüler, ya İran'a teslim edildiler ya da İran'a karşı ölümkalım savaşına girerek can verdiler. Bazı KDP-DK yöneticileri de İran'a teslim olmayı tercih ettiler.

Doğu Kürdistan'da silahlı mücadeleyi yürütme fikri, Suleyman Muini tarafından uydurulmuş ya da KDP-DK'nin sonradan uydurdukları, Güney Kürdistan Devrimi ile İran'ın ilişkilerini bozmak için ortaya atılmış değildir. Doğu Kürdistan'da silahlı mücadele fikri; İKDP'nin 2. Kongresi'nde alınan bir karardır.

Kongre kararında, silahlı mücadele hakkında şöyle deniliyor: *"2. Kongre, Şah rejimine karşı anlamsız parlamenter mücadelenin bir kenara bırakılması gerektiğini, Küba ve Cezayir tecrübelerinden yararlanılarak silahlı mücadele ile Şah rejimine karşı mücadeleyi öngörüyor."*

İKDP'nin mücadeleye kayıtsız kalmasından sonra, Güney Kürdistan'dan dönen ve Doğu Kürdistan'da silahlı mücadeleyi savunanlar, mücadelenin devamı için KDP-DK'ni oluşturarak, 1968 yılında *"Küba Devrimi"* örneği ile *"partizan savası"* yürütülmesi fikriyle 18 ay Şah rejimine karşı silahlı mücadele verirler. Aslında KDP-DK önderlerinin yapmak istedikleri Doğu Kürdistan'da örgüt ilişkileri sağlayarak, savaşa hazırlık yapmaktır. Cephe gerisi olmadan ve askeri materyelden yoksun bir şekilde savaşa girmek istemiyorlardı. Fakat kendilerine dayatılan bir savaşla, karşı karşıya kaldılar. İran'ın büyük askeri güçleri yığdığı ve Amerika'dan her türlü askeri desteği aldığı bir ortamda, var olan ama eşit olmayan savaşı kabul etmek, başından itibaren yenilgiyi de kabul etmekti. Ayrıca 1967-1968 Hareketi'nin kadroları arasında, ideolojik ve programsal birliktelik yoktur. Bunları bir araya getiren neden de silahlı mücadele kararıdır.

KDP-DK kadrolarının, İran saldırılarına karşı savaşacak güçleri, yeterli silah ve cephaneleri yoktur, gerilla mücadelesi yürütebilecek yeterli kadrolara sahip değillerdi ve mücadele; Mehabad-Banê-Serdest gibi dar bir bölgeye sıkışmış durumdadır. Bütün bu olumsuzlıkların üstüne, birde Mele Mıstafa Barzanî'nin muhalefeti vardır. Güney Kürdistan'a da geçemiyorlar. Çünkü, Güney Kürdistan Devrim yönetimi onları *"hain"* olarak görüyor ve ona göre onlara muamele yapıyordu.

Sonuçta Mele Mıstafa Barzanî ile İran birlikleri arasında sıkışan Doğu Kürdleri yenilirler. Bu yenilgide Mele Mıstafa Barzanî'nin sorumlu olup olmadığı konusu, Doğu Kürdleri tarafından ayrıntılarıyla ortaya konmuştur.

İKDP önderlerinden Abdullah Hasanzade ve aynı zamanda o sürecin canlı tanıklarından biri olarak o süreci değerlendirirken şöyle diyor: *"Bizim yoldaşlarımız on sekiz ay boyunca Şah rejimine karşı silahlı mücadele bayrağını, kahramanca dalgalandırdılar. Bu ayaklanma halk kitleleri içinde yer buldu, dostları ve taraftarları çoktu. Açıkca söylüyoruz, eğer Irak'taki Kürt Hareketi'nin önderliğinin Şah rejimine yardımı olmamış olsaydı, bu askeri ayaklanma tüm eksikliklerine rağmen, çok daha uzun bir süre ayakta kalabilirdi Şah Hemeriza'nın rejiminin varlığına daha etkili darbeler vurabilirdi."* (Hasanzade, Niw Sede Tekoşan: 19)

Aslında sorun Doğu Kürdlerinin kanlı Şah Rıza rejimine karşı silahlı mücadeleye girişme meselesi değildi. Sorun, Eylül Devrimi'nin önderliğinin süreç içinde İran ile girdiği ilişkilerdi. Mele Mıstafa Barzanî önderliğindeki Devrim, Güney Kürdistanı'nın birçok alanını kurtarmıştı. Bu alanları korumak ve geliştirmek için, İran'ın yardımına ihtiyacı vardı. Zaten 1966'lara gelindiği zaman, İran ile ilişkiler bir hayli ilerlemiş durumdadır. İran'da Güney Devrimi'ne *"yardım"* ederken karşılığında ise Güney Kürdistan'da kümelenmiş ve oradan itibaren Doğu Kürdistan'da faaliyet içinde olan İKDP'nin etkisizleştirilmesini istiyordu. Güney Kürdistan Devrim Önderliği'nin İKDP'lileri sınır boylarından uzaklaştırması İran'dan kaynaklanan baskılar sonucuydu. Süreç içinde, İran ile Mele Mıstafa Barzanî arasında gelişen ilişkiler, Doğu Kürdlerinin saflarında büyük paniğe neden olur ve kadrolar, kurtarılmış alanlardan uzaklaşmaya çalışırlar. Yenilgiden sonra Güney Kürdistan'a geçen Doğulu Kürdler, Barzanî peşmergelerine yakalanmamak için saklanırlar, ancak yine de bir kısım Doğu Kürdistanlı, IKDP peşmergeleri tarafından öldürülür veya yakalanarak İran'a teslim edilir. Mele Mıstafa Barzanî'nin Doğu Kürdistan'daki Kürd mücadelesini engelleme siyaseti, 11 Mart 1970 tarihinde yapılan, Güney *"Kürdistan İçin Özerklik Antlaşması"*na kadar sürer.

İran'ın Güney Kürdistan Devrimi'ne yaptığı yardımın bir bedeli olacaktı. Kürdistan Başkanı Mesud Barzanî, Suleyman Muini'nin öldürülmesi konusunda:

"Ne yazık ki bu partinin liderleri 1965 yılında yaşanan ihtilaflar partinin bölünmesine ve gücünün dağılmasına neden oldu. Bazıları cahşlığı tercih edip Hükümetin hizmetine giren İbrahim Ahmed gurubuna katılarak Irak Hükümeti'nin de etkisiyle İran'da yıkıcı faliyetlerde bulunup Devrimle İran'ın ilişkilerini bozmaya çalıştılar.

Devrim Hareketi, 1967 tarihinde üzücü bir faaliyette bulundu ki bunu yapması kaçınılmazdı. Ahmed Tevfik'in muhalifi ve 66 Cahşları'na katılan Suleyman Muini tutuklandı. Adı geçen şahıs, 66 Cahşları'na katıldıktan sonra, Kürt Devrimi'ne karşı Irak rejimiyle işbirliği yapmaya başlamıştı. Tutuklandıktan sonra idam edildi ve cesedi İran'a gönderildi.

Suleyman Muini'nin âkıbetine, bir parti iç meselesi gibi bakmak mümkün değildir. Çünkü O, 66 Cahşları'na yardımcı olmuştu. Yani Devrime, düşmanlık etmişti. Ama bir

yandan da onun olayını, partisel bir faaliyet olmaktan soyutlamak da mümkün değildir. Her şeye rağmen, bu adam için böylesine üzücü bir akibet temenni etmezdik." (Barzanî II, 353-354) yorumunu yapar.

Suleyman Muini ile arkadaşlarının Irak ile ilişkileri olsa dahi Güney Kürdistan Devrimi'ne zarar veren yıkıcı faaliyetleri yoktur. En azından bugüne kadar, bu konuda tek bir belge ortaya konulmuş değildir. Eğer Kürdistan'ı işgal eden devletlerle ilişki kurmak suçsa, bu tüm Kürd partileri için geçerli olmalıdır. Yok eğer bu ilişkiler doğal ise, yine tüm Kürd partileri için doğal olmalıdır.

Eğer biz KDP-DK'nin siyasi duruşunun yanlışlığını ve Devrim Önderliği'nin onlara karşı tutumunu, Irak ve *"Cahşên 66"*larla olan ilişkilerle açıklamaya çalışırsak, Ahmed Tevfik trajedisini hiç açıklayamayız. Suleyman Muini ve arkadaşlarının tasfiyesi olayına ilişkin gösterilen gerekçelerin, A. Tevfik olayı gündeme geldiği zaman, pek dayanacak sağlıklı bir zemin kalmıyor.

Güney Kürdistan Başkanı Mesud Barzanî *"66 Cahşları"*ndan söz ediyor. Bugün gelinen yerde *"66 Cahşları'nın başı Mam Celal"* ile Kek Mesud iktidar ortaklarıdır. Birbirleri hakkında bir hayli övücü şeyler söylerler. Kardeş kavgası ve *"Kurdkuji"* savaşları hakkında son yıllarda takındıkları tavır ve açıklamaları tüm Kürd yurtseverleri tarafından içtenlikle destekleniyor.

"Düşmanımın düşmanı, dostumdur." denildiği bir diyarda yaşıyoruz.

Bugün gelinen yerde tarihimizi yeniden okumaya çalışırken doğruları sahiplenmek ve ortaya çıkan yanlışlıkları ve hataları açığa çıkarmak gerekiyor. Tarihimizde bundan sonra bu tip trajedilerin ortaya çıkmaması için, 1967-1968 direnişini hak ettiği yere koymak gerekiyor.

Aslında Ahmed Tevfik, İsmail Şerifzade, Mele Aware'nin üzerinde daha detaylı durmak, yaşamlarını ve mücadelelerini anlatmak gerekir. A. Tevfik'in Kürd milliyetçiliğini, mücadelesini, Margereta Şeylo'nun kendisine yaptığı evlilik teklifini; İsmail Şerifzade'nin Maoculuğunu, direnişini; Mele Aware'nin edebiyat ile siyasetin birleştirmesi olayını anlatmak elzemdir. Mesela Mele Aware çocuk eğitimini, parti programı ve tüzüğünü uzun şiirlerle anlatmıştır. Her halde Mele Aware'nin bu yaptığı, dünyada bir ilktir.

İKDP kadroları, Şah Rıza rejimine karşı büyük direnişler göstererek, inandıkları dava uğruna canlarını verdiler.

Öldürülenler

Birçok İKDP'li Irak rejiminin denetimi altındaki Bekreço'ya ya da Kek Mesud'un *"Cahşên 66"* dediği Mam Celal'ın yanına giderler. Bekreço'ya giden İKDP'lilerden, Doğu Kürdistan'a giderek silahlı mücadelede şehit olanlar hariç, diğerleri yaşamda kalabildiler.

Güney Kürdistan Devrim Yönetimi, İKDP'nin bazı kadrolarını sağ olarak İran'a tes-

lim etti. Saleh Lacini, Ali Gwereş, Suleyman Kerqeşan, Hemedemin Şirej ve Abdullah Bayizi Qince teslim edilenlerden bir kaçıydı. İKDP'nin bu kadroları, kanlı Şah rejimine teslim edildikten sonra idam edildiler. (Hasanzade, Niw Sede Tekoşan: 200)

Yine Kürdistan Demokratik Cumhuriyeti döneminden kalan, İKDP'ni yeniden toparlama sürecinde önderlikte bulunan, yıllarca Güney Kürdistan'da Irak rejimine karşı savaşan, *"Saxker Komitesi"*nin ve KDP-DK'nin önderlerinden Qadir Şerif olarak bilinen Haşimi Heqtalep *"Savak ve Irak Kürdistanı'ndaki işbirlikçileri tarafından Suleymaniye'nin bir camisinde el bombasıyla öldürüldü"* (Kawe, Culanewey Salakani: 1346-1347)

Yine Kawa kod adını kullanan İKDP sorumlularından Mele Huseyin Marexanî, Qaladiza'da Muhamed Emin adlı bir Savak ajanı tarafından öldürülür.

1967-1968 yıllarında ve tam 18 ay süren bu *"dayatılan savaşta"* İKDP ciddi bir darbe almış ve bir çok değerli kadrosunu yitirmiştir.

Öldürülen İKDP Kadroların Listesi:

İsmail Şerifzade,
Abdullah Girewi,
Mele Ahmed Şelmaşi (Mele Aware),
Mele İsmail Feqi Bisi,
Suleyman Muini,
Abdullah Muini,
Naci,
Bapir Şikak (Neco)
Feyruz Şikak (Neco'nun kardeşi)
Mam Rezay Mami,
Said Fetah Nizami,
Mirza Muhamed Şadmani,
Mele Rehim (Mirza Ahmed)
Resul Piran,
Abdullah Bayiz Qincey,
Salih Abdullah Feqe,
Heme Suri Duletuy,
Murad Şirij,
Said Yakubi Baweley,
Ahmed Ali Ecem,
Reşidi Yaweri,
Muhamed Hamza Ritali,
Niko Kirmanşani,

Huseyin Hemze Ritali,
Behmen Ahmedi Reşid Beg,
Hasan Ahmedi,
Ahmed Tevfik Beg,
Hemedmin Saleh Fetahi,
Haci Niyaz,
Muhamed Menguri,
Abdullah Kuri Mele Necmeddin,
Abdullah Mecid Emirzade,
Alwetan,
Muhamed Haci Resul,
Mahmud Kuri Aziz Koxe,
İbrahim Dibukri Mahmudi,
ve Saleh Lacini. (Kawe, Koyistani: 8)

Ayrıca bugün İKDP'nin parti şehidi olarak görmediği, yıllarca İKDP'ne sekreterlik yapan, inandığı düşüncelere ölümüne bağlı olan, Baas rejimi tarafından işkenceler sonucu katledilen ve ceseti kaybedilen Ahmed Tevfik'i ve Sadiqî Hencirî'yi de bu listeye katmak gerekiyor.

Abdullah Hasanzade, *"Ahmed Tevfik'in (İran) KDP şehidi olmadığını, halk şehidi olduğunu"*, çünkü *"öldürüldüğü zaman KDP üyesi değildir."* diyor.

Doğu Kürdistan'da silahlı mücadele veren bu kadro, Demokratik Kürdistan Cumhuriyeti'nin yıkılmasından sonra İKDP'nı yeniden canlandıran kadroydu. Bu listede yer alan İKDP önder kadroları Demokratik Kürdistan Cumhuriyeti'nin yıkılışını, Peşewa Qazî Muhamed ve arkadaşlarının Çarçira Meydanı'nda kalleşçe idam edilişlerine tanık olan gençlerdir. İşte bu gençler, Cumhuriyet'in yıkılışından birkaç yıl sonra İKDP'ni yeniden örgütlerler. Doğu Avrupa'ya çıkan ve 25 yıl hapis yatan Qani Buluriyan ve Yusuf Azizî dışında diğer önder kadroların birçoğu bu süreçte şehit düştüler.

Dr. A. Qasimlo, 1977'deki bir makelesinde bu dönemde kırk civarında militanın da idam edildiğini belirtmektedir. (Dr. Qasimlo: 12 de Hamit Bozarslan'nın önsözü alıntı A. R. Ghassemlou, *"Le Kurdistan d'Iran"*, Les Kurdes le Kürdistan, 1981: 183)

KAYNAKCA

Banixêlani, Ahmedi. Culanewey Salakani 1967-1968 û Suleyman Muini.

Barzanî, Mesud. Barzanî ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi I, Doz Yayınları, Dördüncü Baskı, Ocak 2006, İstanbul.

Barzanî, Mesud. Barzanî ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi II, Doz Yayınları, Türkçe İkinci

Baskı, Mayıs 2005, İstanbul.

Baram, Amatzia. *"İsrail ve Irak'taki Kürt Dosyası", "Kuzey Irak"*, Avrasya Dosyası Dergisi, 1996, cilt 3, sayı 1.

Biluryan, Qanî. Alakok, Beserhatekani Siyasi Jiyanim, Stockholm 1997.

Esri, Mam Omer. Komelay J.K û Kurtey Beşek le Rudawekani naw Hizbi Demokrati Kurdistani İran.

Gewheri, Hamid. Hizbi Demokrati Kurdistan, Beşi Çarem, http://hamedgohary.-kurdblogger.com

Hasanzade, Abdullah. Nîw Sede Têkoşan, Bergî Duyem, Çapî Yekem, Le Belawkrawekanî Komîsyonî Çapemenî Hizbî Demokratî Kurdistanî Îran, 1997.

Hisamî, Kerim. Bireweriyekanim, Bergi seyem, L. 103-104, akt. Dr. Serdeşti, Culanewey Çekdaraney Salani 1967-1968.

Kawe, Said. Awrêk Le Beserhati Xom w Rudawakani Nêw HDK.

Kürdistan Press, 16 Ekim 1987, sayı 24-16

Muhamedi, Mele Tahir. Çon Ahmed Tofiqim Nasi, beşi duyem, http://surkew.kurdblogger.com 09.03.2006

Muhtedi, Saleh. Dimane, Çawpeketin, 05. 06. 2006.

Pêşinmaz, Mele Resul. Çend Serincek le ser *"Çêşti Micêwir"*i Hejar Mukrîyanî, Ruwange, 22 Nisan 2010.

Qasimlo, Dr. Abdurrahman; Çil Sal Xebat di Riya Azadiyede.

Serdeşti, Dr. Yasin. Helwesti Hizbi Tudeh Le Ast Kêşey Netewayeti Geli Kurd Le İran-1941-1983.

Serdeşti, Dr. Yasin. Jiyani Ahmed Tofiq.

Serdeşti, Dr. Yasin. Celil Gadani, Ba nebite droyi paş mirdu bêşuwên.

Serdeşti, Dr. Yasin. Culanewey Salani 1967-1968 le Kurdistani İran

Serdeşti, Dr. Yasin. Le Yadi Çil Saley Şunewinkirdini Sadiqî Hencirî da, Dimane 07.09.2006

Xiziri, Mehemedi. *"Be Boney Salwegeri Şehedbuni Hawre Edbullah Muini"* adlı yazı.

GÜNEY KÜRDİSTAN ÖZGÜRLÜK MÜCADELESİNİN TASFİYESİ

Güney Kürdistan'da İlk Örgütler

Güney Kürdistan'da, Kürdlerin henüz kendilerine ait bir örgütleri yok iken, Kürdler 1934'de kurulan ve Kürdlerin bağımsızlığını savunan Irak Komünist Partisi (IKP) içinde yer alırlar. IKP daha sonra Hewler ve Kerkük gibi Kürdistan şehirlerinde parti örgütlerini kurar.

Bu dönemde, Kürdlerin kurduğu ilk örgütlerden biri *"Komala Brayati"("Kardeşlik Cemiyeti")*'dir. Şeyh Mahmud Berzencî'nin oğlu Şeyh Latif tarafından yönetilen örgütün üyeleri, büyük ölçüde kentli eşraf ve birkaç tanınmış din adamıyla sınırlıdır. Suleymaniye'de daha genç ve daha radikal milliyetçi Kürdlerin kurduğu *"Darkar"-("Oduncular")* örgütü vardır. *"Darkar"*ın IKP ve özellikle onun *"Azadî"* dergisiyle tanınan Kürd kanadıyla yakın bağları vardır. *"Darkar"* ideolojik olarak, daha açık bir milliyetçi çizgi izliyordu ve kısa sürede Kürd kentleri ve Bağdat'ta örgütlenir.

1939 yılında, Irak ordusundaki ilerici Kürd subaylar, *"Hiwa/Héwa/Hêvi"* örgütünü kurarlar. *"Hiwa"* kısa sürede 1500 üyeye ulaşır. *"Hiwa"* örgütü, Barzan bölgesinde direniş çalışması yapar. 1932 ayaklanmasından sonra sürgünde bulunan Mele Mıstafa Barzanî'nin, *"Hiwa"* örgütü ile irtibatı vardır. Barzan'daki direniş için de Mele Mıstafa Barzanî'ye ihtiyaç vardır. Mele Mıstafa Barzanî, Barzan bölgesine geçer. Direnişin içinde *"Brayati"("Kardeşlik"), "Hiwa", "Rızgarî"("Kurtuluş"), "Şoreş"("Devrim")* ve *"Yeketiy Xabat"* vs. gibi muhafazakar ve solcu milliyetçi Kürd örgütler de vardır.

Irak Hükümeti, İngilizlerin onayını aldıktan sonra, Mele Mıstafa Barzanî'ye bir mesaj göndererek, Irak topraklarını terk etmesini ister. Ancak bölgede mücadeleye devam eden Mele Mıstafa Barzanî önemli bir güce erişince, İngiltere ve Irak Yönetimi, Mele Mıstafa Barzanî ile anlaşmak için görüşmelerde bulunurlar. *"Hiwa"*, ABD'den sorunlarının çözümü için yardım ister. ABD'nın istemi ile Irak, *"Kürt İşleri"* ile ilgili bir Devlet Bakanlığı kurar. Bu bakanlığın başına da Kürdlerin temsilcisi olarak Mecit Mistafa getirilir. Amaç Mecit Mistafa'yı *"arabulucu"* olarak kullanmaktır. Mecit Mistafa, Barzan'a gönderilir. Ancak, netice alınamayınca Başbakan Nuri Sait, *"Hiwa"*nın etkin üyelerini *"temas subayları"* sıfatıyla, Kürd bölgelerine atar. *"Temas subayları"* Aralık 1943'te Mele Mıstafa Barzanî ile görüşürler.

Şubat 1945'de Mele Mıstafa Barzanî, Irak Ordusu'ndan kaçarak gelen yedi subayla birlikte, *"Komitey Azadî"("Özgürlük Komitesi")* oluşturur. Komitenin başkanı Mele Mıstafa Barzanî'dir. *"Komitey Azadî"* Kürd örgütleri ve kuvvetlerinin birleştirilmesini, Kürdlerin durumunun dünya kamuoyuna tanıtılmasını, Kürd halkının haklarının savunulması için düzenli bir ordu oluşturulmasını öngören bir eylem planı hazırlanır.

Kürdler, İngilizlerin kendilerine *"özerklik verme"* vaadine umut bağlarken, Irak Devleti ise İngiltere'nin onayı ve desteği ile *"Kuzey Sorunu"*nu silah ile bastırma amacındadır. Temmuz 1945'te, bölgeye 25 bin asker gönderilir.

Kürdlerin bu saldırıya karşı direnişi üç cephede, 7 Ağustos 1945 günü başlar. Birinci cephede Mistafa Hoşnav ve Muhammet Kutsi; ikinci cephede İzzet Aziz ve Abdülhamit Bekar; üçüncü cephede Suleyman Barzanî vardır.

"Hiwa" ile *"Özgürlük Konseyi Başkanı"* Mele Mıstafa Barzanî arasında mektuplaşmalar olur. *"Hiwa"* mensupları da Barzan bölgesine gelip, buradaki mücadeleye katkı sunarlar. (Barzanî I, 2006: 106-107)

Barzan bölgesine yapılan askeri harekâtı, General Penton yönetmektedir. Bunların dışında uçak filoları, gerici Kürd feodal güçleri ve caşhlar vardır. Irak'ın istemi üzerine Türkiye sınırı kapatır. İran ise sınırının Irak tarafından kullanmasına izin verir.

Çembere alınan Kürdlerin on bini (bunların üç bini peşmerge/savaşçıdır) Mele Mıstafa Barzanî önderliğinde Doğu Kürdistan'a geçer. Bu kafilenin içinde Barzanîler dışında Şırvaniler, Mizuriler, Birüşiler, Devletmiriler ve Irak Ordusu'ndan direnişe katılan Kürd askerler de vardır. Mehabad'a yerleşen Mele Mıstafa Barzanî, 1946 yılında kurulan *"Mehabad Kürd Cumhuriyet Ordusu"*nun çekirdeğini oluşturur. Burada kaçıp Tahran'a sığınan işbirlikçi toprak ağalarının toprakları, Barzanîlere verilir.

1945 yenilgi sonrası, *"Hiwa"* örgütü dağılır. Ancak *"Şoreş"* ve *"Rızgari"* partileri, varlıklarını devam ettirirler ve Güney Kürdistan'daki mücadele sona ermez.

Irak Kürdistan Demokrat Partisi'nin (IKDP) Kurulması

16 Ağustos 1946 günü Irak'ta *"Kürt Demokrat Partisi"* (KDP) kurulur. Parti kuruluş kongresini Bağdat'ta yapar. Partinin Genel Sekreteri Hamza Abdullah olur. Mehabad'da sürgünde bulunan Mele Mıstafa Barzanî, Başkan ve Şeyh Latif ile Ziya Ağa, Başkan Yardımcısı olurlar. Partinin programı ve iç tüzüğü Mehabad'da hazırlanmıştır. Parti, Irak birliğini savunan milliyetçi demokrat bir program benimser. Programa aşiret reislerini ve toprak ağalarını rahatsız edecek sosyal ve ekonomik maddeler konmaz. *"Şoreş"* ve *"Rızgari"* partileri, kendilerini feshederek IKDP'ne katılırlar.

1946 ilkbaharında H. Abdullah, Mehabad'dan Güney Kürdistan'a geçer ve daha önceden belirlenen parti yetkililerıyle, şahıslarla temas kurar.

1947'de İbrahim Ahmed, partiye katılır. Ancak 1949 yılında tutuklanır. 1950'de H. Abdullah, tutuklanarak hapse atılır.

1951 yazında IKDP 2. Kongresi'ni yapar. Hapishaneden henüz çıkan İ. Ahmed, Genel Sekreterliğe getirilir. İ. Ahmed'in ilk işi, parti içinde *"bölücü taktikler izlediği"* için, H. Abdullah'ı partiden atmak olur.

IKDP istikrarlı bir yönetim göstermemektedir; bazen milliyetçi, bazen reformist, bazen de dinsel bir yönetim sergilemektedir. Bu belirsiz yönetim, sonuçta bölünmeye neden olur. Ancak bu bölünme, 1953 yılında tekrar birleşme ile sonuçlanır. Partinin Ocak 1953'de Kerkük'de yapılan 3. Kongre'de partinin ismi *"Kürdistan Demokrat Partisi"* olur. Aynı yıl IKP ve IKDP ortak listelerle seçime girerler.

1956'da hapisten çıkmış olan H. Abdullah ve KDP-İlerici Cephesi olarak bilinen grubu, yeniden parti üyeliğine kabul edilir. 1956'da iki eğilim birleşerek *"Kürdistan Birleşik Demokrat Partisi"* ismini alır. *"Xebati Kurdistan" ("Kürdistan Mücadelesi")* isimli gazete çıkarılır.

1957 yılında ise IKP yönetim kurulu ve Kürd üyeler IKDP'ne katılırlar. *"İç aydınlar"* adı verilen Hamza Abdullah, İbrahim Ahmed, Ali Abdullah, Nuri Şaves, Salih Yusufi, Celal Talabani partiyi yönetir hale gelir. Parti yeni yapısıyla Marksist Leninist olduğunu deklere etmesine rağmen yapısını değiştirmez; milliyetçi demokrat yapısı devam eder ve parti 4. Kongre'de eski ismine geri döner.

Batı'da bulunan ve *"dış aydınlar"* olarak adlandırılan Celadet Ali Bedirhan, Kamuran Ali Bedirhan, Nureddin Zaza, İsmet Şerif Wanlı âdeta IKDP'nin dış işler temsilcileri gibi çalışırlar.

Mele Mıstafa Barzanî'nin Dönüşü

Irak'ta 14 Temmuz 1958'de Haşimi Kralığı'na karşı General Abdülkerim Kasım tarafından bir darbe yapılır. Kürdler dahil genel olarak darbenin olumlu karşılık görmesine rağmen darbenin birinci adamı A. Kasım ile ikinci adam Abdülselam Arif farklı görüşlere sahiptirler.

A. Kasım komünistler ve Kürdler ile anlaşma, uzlaşma yanlısı iken, koyu bir antikomünist ve katı bir Arap milliyetçisi olan Abdülselam Arif ise, tek bir Arap Devleti/*"Birleşik Arap Cumhuriyeti"*ni savunmaktadır.

IKDP Genel Sekreteri olan İbrahim Ahmed, bir heyet ile A. Kasım ile görüşür. A. Kasım yönetimi Kürdler için bazı *"olumlu"* açıklamalar ve girişimlerde bulunur. Örneğin hapiste olan Mele Mistefa Berzanî'nin abisi Şeyh Ahmed'i serbest bırakır. Sovyetler Birliği'nde olan Mele Mistefa Barzanî, Bağdat'a çağrılır. Bunlar dışında Kürdler açısında diğer bir önemli gelişme Kürdlere özerklik verilme sözüdür.

Ancak sonraki görüşmeler o zaman İçişleri Bakanı olan darbenin ikinci adamı A. Arif ile yapılır. IKDP Genel Sekreteri İ. Ahmed'ın bir parti heyetiyle A. Arif arasında yapılan görüşmelerde, A. Kasım ile varılan mutabakata göre istedikleri istemlerini geri çevirir. Örneğin IKDP adına bir gazete çıkarılması, Newroz'un[1] resmi bayram olarak kabul edilmesi, Feylilere vatandaşlık hakkı verilmesi gibi..(Bkz. Barzanî, 2012)

21 Ağustos 1958'de Mele Mıstafa Barzanî, Romanya ve Çekoslovakya'yı ziyaret eder. Irak'ta oluşan bu olumlu gelişmeler sonrasında, Mele Mıstafa Barzanî için ülkeye dönmek imkânı doğar. Mele Mıstefa Barzanî, Eylül 1958'de Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdülnasır ile görüşerek, Irak'a döner. 6 Ekim 1958 günü Bağdat'a gelen Mele Mistafe Barzanî, A. Kasım ile görüşür. Mele Mıstafa Barzanî'ye tüm vatandaşlık hakları geri verilerek, Bağdat'ta bir ev ve koruma verilir. Yarbay rütbesiyle Irak

1- Newroz o zaman Irak yasalarına göre, *"Ağaç Bayramı"*dır.

Ordusu'nda görevlendirilen Mele Mistefa Barzanî sonra albay rütbesiyle emekli edilir.

Bir süre, A. Kasım'ın müşavirliğini yapan ve *"Xebat"* adında bir gazete çıkarmaya başlayan Mele Mıstafa Barzanî'nın Güney Kürdistan'a bir milli kahraman olarak dönüşü Kürdler de büyük umutlar yaratır.

Mele Mistafa Barzanî'nin dönüşü ile iktidar ile görüşmelere İ. Ahmed ile Mele Mistafa Barzanî beraber katılırlar. Bu görüşmelerde IKDP programı A. Kasım'ın istemi üzerine yumuşatılmıştır. Kürdlerin ayrılığını vurgulayan kelime ve terimler yerine Arap-Kürd kardeşliğini ve birlikteliğini belirten ifadeler yer alır. Örneğin: *"Kürdistan", Kürt halkı", "Marksizm-Leninizm"* ve *"özerklik için mücadele"* gibi. (Bkz. (Bkz. Barzanî, 2012)

1959 ilkbaharında IKDP içinde, kendilerine *"Üçüncü Güç"* denilen ilerici grup *"Komelayî Azadi-û Jiyanewe û Yakéti Kurd/KAJYK" ("Kürtlerin Özgürlük, Diriliş ve Birlik Partisi")* oluştururlar.

Ekim 1959'da, IKDP'nin 4. Kongresi yapılır. Kongre'de İbrahim Ahmed, Genel Sekreterliğe, Celal Talabani ise Siyasi Büro üyeliğine seçilir. İ. Ahmed ve Mele Mıstafa Barzanî, arasındaki sorunlar su yüzüne çıkmaya başlamıştır. Mele Mıstafa Barzanî, İ. Ahmed'i kastederek, KDP politikacılarını *"tembel, korkak, beçeriksiz ve entellektüel küstah"* olarak eleştirirken; İ. Ahmed ise Mele Mıstafa Barzanî'yi *"geri kalmış, aşiret kafalı, keyfi, adaletsiz, dürüst olmayan ve bencil"* olarak eleştirir.

IKDP ile Mele Mistafe Barzanî arasındaki sorunların yanında birde Kürdler ile A. Kasım arasında sorunlar vardır. A. Kasım konuşulan ve verilen sözleri yerine getirmediği gibi Kürdler üzerinde baskı ve terör uygulamaları devam etmektedir. Ayrıca A. Kasım'ın Zebari ve Bradost Kürd aşiretlerini silahlandırması Mele Mistafa Barzanî'yi ve özeklik yanlısı Kürdleri oldukça rahatsız eder. Zebari Aşiret Reisi Ahmed Axa'nın Musul'da öldürülmesi ilişkileri dahada gerginleştirir.

Bir Kürd hareketinden endişelenen Sovyetler Birliği, Kasım 1960'da *"Büyük Ekim Devrimi"* yıldönümü kutlama törenleri vesilesiyle Mele Mistafa Barzanî, Moskova'ya davet eder. Sovyetler Birliği'nin amacı Mele Mistafa Barzanî'ye baskı yaparak A. Kasım ile uzlaştırmaktır. Başlangıçta Sovyetler Birliği açısından durumun ciddiyetinin farkına varamayan Mele Mistafa Barzanî, kendisinin Irak'a dönmesine izin verilmemesi, yani Moskova'da alıkonması üzerine durumun vahametini anlar. IKDP'ni devreye sokan Mele Mistafa Barzanî ancak A. Kasım ile uzlaşma sözü vermesiyle kendisine Irak'a dönme izni verilir. Mele Mistafa Barzanî, Bağdat'ta iner inmez, A. Kasım ile görüşür.

Sovyetler Birliği'nden aldığı destek ile A. Kasım, Kürdlere her hangi bir hak verme niyetinde değilidir. Gerek ekonomik, gerek kültürel, gerek ise siyasi olarak Kürdlere bir hak verilmediği gibi 1960 yılının sonlarına doğru *"Hitav", "Jîn"* ve *"Dengê Kurd"* adlı yayınlar kapatılır ve sahipleri Güney Irak'a sürgün edilir.

A. Kasım'ın amacı Kürdlere otonomi vermek değil, aksine Kürdleri asimile etmektir. Zira 17 Şubat 1961 tarihli *"El Ceride"* gazetesiyle yapılan *"Arap Milliyetçiliği ve*

Diğer Azınlıklar" adlı makalede: *"Arap nedir?"* sorusuna: *"İster Kürt, ister Ermeni, isterse siyah kökenli olsun, Arap vatanına kaderini bağlayan herkes Araptır."* (Bkz. Barzanî, 2012) der.

Mele Mıstafa Barzanî ve IKDP yöneticileri, Aralık 1960'da Bağdat'ı terk ederek; Barzan bölgesine geçerler. Sonrada komünistler ve Hıristiyanlar Barzan bölgesine geçmek zorunda kalırlar.

Temmuz 1961'de Ranya ve Pişder mıntıkasında bazı aşiret reisleri Şeyh Hüseyin Baveskî'n evinde toplanırlar. Toplantıya IKDP adına C. Talabanî'de katılır. Toplantının konusu Bağdat'a karşı ayaklanmaktır. Aşiret reisleri Ranya-Koysansak-Suleymaniye arasındaki yollarını kesip hükümet kuvvetlerinin bölgeye girmesini engelemek görüşünde ve kararındalar. C. Talabanî, yolların kesilmesinin çok riskli ve tehlikeli olduğunu, durumu birde Mele Mistafa Barzanî ile görüşülmesi gerektiğini savunarak aşiret reislerini ikna eder.

Abdullah Pişderî'ye göre, aşiretler bu konuda kararlıdırlar ve KDP'nin de bu ayaklanmada yer alması isterler. Ancak KDP'nin de ayaklanmaya karşı çıkması halinde partiye karşı da savaşılacaktır. (Bkz. Barzani, 2012; Pişdarî, 2001: 21) IKDP kararı beklenmeden Suleymaniye'de Hemewand, Şexbizin, Şivan, Smail Uzeyri ve Çaf aşiretleri Baziyan ve Derbendixan mıntıkasındaki yolları tutarlar. Böylece Eylül Devrimi başlamış olur.

Başlamış olan direniş KDP Politbürosu'nda tartışılır. Politbüro'da genel hava: *"Hareket aşiretçi bir yapıdadır ve tarih göstermiştir ki aşiretçi hareketler başarısız olmaya mahkumdurlar."* Buna rağmen partinin hareketin dışında olması da mümkün değildir. Ve sonuçta partinin halk arasına girip Güney Kürdistan'da genel bir ayaklanmayı sağlaması kararına varılır. Diğer taraftan Mele Mistafa Barzanî'nin düşüncesi ise: Hareketin aşiretlere dayanmasının olumlu olduğunu, ancak mutlaka bir dış devlet desteğinin alınmasını gerektiğidir.

IKDP ve Mele Mistafa Barzanî'nin amacı öncelikle A. Kasım'ın Kürd haklarını vermeye, yani verdiği sözleri yerine getirmeye zorlamaktır. Zira partinin böyle bir silahlı ayaklanmayı yapmak için hazırlığı yoktur. Kendi inisiyatifleri dışında aşiretler böyle bir hareket başlatmışlar ve kendilerinin de bu harekete yer alarak ayaklanmayı kontrol ve yürütmek durumdalar.

IKDP'den C. Talabanî ile A. Pisderî bu amaçla dolaşmaya başlarlar. Partinin bir başka sorunu ise harekete lider arayışıdır. Yanı başlarında Mele Mistafa Barzanî vardır, ancak parti ile Mele Mistafa Barzanî arasında görüş ayrılıkları var ve O gelenekçi/aşiretçidir. İlk etapta Şeyh Mahmud Berzencî'nin oğlu Şeyh Latif'e bu teklif yapılır. Şeyh Latif'in de parti ile arası iyi değildir. Bu nedenle Onunla C, Talabanî değil, A. Pişderî görüşür. Şeyh Latif bu teklifi kabul etmeyerek süre ister.

A. Pişderî'ye göre, Şeyh Latif komünistlerin talimatına göre hareket etmektedir ve bundan dolayı liderlik teklifini kabul etmemiştir. (Bkz. Barzani, 2012; Pişdarî, 2001:

24) Bu ikili görüşmelere devam ederken, yani daha partinin kararı tam olarak belli olmadan Suleymaniye ve Hewler bölgesindeki KDP üyeleri hareketin içinde yer alırlar. C. Talabanî'ye göre ancak Ocak 1961'de parti yaptığı MK toplantısında kendini savunmak amacıyla silahlı *"partizan grupları"* oluşturma kararı alınır ve A. Kasım ile diyalog kanalı açık tutulur. Slogan: *"Irak'a Demokrasi, Kürdistan'a Özerklik"*tir. Artık hareket lideri de Mele Mistafa Barzanî'dir.

IKDP'nin Temmuz ve Ağustos 1961'de iki kez Bağdat'a gönderdiği muhtıralar, sonuç vermez. Parti, 6 Eylül 1961'de Kürdistan'da genel grev organize eder. Grev oldukça başarılıdır ve Güney Kürdistan'da hayat durur.

Irak, Güney Kürdistan'a askeri birlikler gönderir ve 7 Eylül 1961'de, Irak uçakları Barzan bölgesini bombalar. Kürd güçleri ile Irak Ordusu arasında savaş şiddetlenerek devam eder. 1962 yılının sonuna kadar bütün Kürd bölgesi Kürdlerin denetimindedir. Bu durum Türkiye ve İran'ın hoşuna gitmez. Kürdlere karşı Irak, Türkiye ve İran arasında görüşmeler yapılmaktadır.

1963'de İzmir'de toplanan CENTO Daimi Konseyi, Güney Kürdistan'daki Özgürlük Hareketi'ne karşı *"Dicle Harekâtı"* adı verilen plân hazırlarlar. Buna göre, Türkiye ile İran Irak'a yardım edecekler. Bu amaçla Türkiye ve İran savaş uçakları, Güney Kürdistan'a uçuşlarda bulunurlar.

Şubat 1964 Barzanî – Arif Antlaşması

A. Kasım ile A. Arif arasındaki görüş farklılığı, sürtüşme A. Arif'in Bonn'a büyükelçi olarak gönderilmesine neden olur. Ancak A. Arif, A. Kasım'a rağmen Bonn'da fazla kalmaz ve Irak'ta kendisine ihtiyaç olduğu gerekçesiyle Kasım 1958'de Bağdat'a geri döner. Tutuklanarak idam ile yargılanan A. Arif, eski dava arkadaşı A. Kasım tarafından kendisine kıyılmaz ve hapse atılır.

Subaylar tarafından yapılan bir darbe ile iktidardan indirilen A. Kasım'ın yerine A. Arif iktidara getirilir.

10 Şubat 1964'de Mele Mıstafa Barzanî ile A. Arif arasında, ateşkesi de kapsayan *"Kürdistan'da Savaşın Durdurulması ve Sorunların Barışçı Çözümü"* sözleşmesi imzalanır. Antlaşma, Kürdlere özerklik tanımayan, özyönetimden bile bahsetmeyen, *"Kürdistan"* kelimesi geçmeyen, onun yerine Irak'ın *"Kuzey Bölgesi"* ibaresi kullanılan oldukça kötü bir antlaşmadır.

Bu durum IKDP'de krize neden olur. Antlaşmanın imzalandığı sırada İ. Ahmed bölge dışındadır. Bundan dolayı C. Talabani, antlaşmayı imzalamıştır. İ. Ahmed gelince antlaşmanın bazı maddelerinin belirsizliğini öne sürerek, antlaşmaya karşı çıkar. C. Talabani'de imzasını geri çeker. IKDP Sekreteri İ. Ahmed ve partinin PB üyesi C. Talabani ve bir grup IKDP üyesi, 10 Şubat 1964 tarihli antlaşmasının *"Kürt Ulusal Haklarının Tanınması"* konusunda bir *"aldatmaca olduğu, Kürt halkının yanıltıldığı-*

ni", Mele Mıstafa Barzanî'yi de *"sorunların çözümünde yoldaşça birlikteliğe ve kolektifliğe uymamakla"* suçlayarak bu konuda muhalifliklerini açıklarlar.

İ. Ahmed ve C. Talabani tavrı karşısında Mele Mıstafa Barzanî, IKDP'ni *"Irak'ın çıkarlarına hizmet ettiği sürece"* siyasi partilerin kapatılmasına itiraz etmeyeceğini söyler. A. Arif ise Mele Mıstafa Barzanî'ye karşı çıkanlara gerekirse güç kullanacağını belirtir. Mele Mıstafa Barzanî ise hükümet kuvvetlerine karşı direnenlerin, kendisine savaş ilan etmiş olacağı uyarısını yapar, sonra da A. Arif'ten silah ve para alır.

İki Kürdistan Demokrat Partisi Kongresi ve *"66 Cahş"*lar

Mele Mistafa Barzanî'nin dönüşüyle durum değişmeye başlar. Nispeten ilerici parti yönetimi/politbüro ile muhazafakar ve aşiretçi bir parti başkanıyla bu işi yürütmeleri zordur. Ancak diğer taraftan da Mele Mistafa Barzanî ile birlikte olma zorunluluğu vardır. Parti içi sorunlar görmemezlikten gelinerek bu zoraki birlikteliğe devam edilir. Ancak 1959 yılında yapılan 4. kongrede sorunlar kendini gösterir. Irak yönetiminin, Kürdistan'ın özerkliği konusunda bir şey yapmaması ve bundan dolayı spontan bir Kürd ayaklanmasının başlamasıyla parti için sorunlar sümen altı edilir. Mele Mistafa Barzani ile parti politbürosu arasındaki sorunların başında feodal ve *"oportünist"* unsurların parti ve mücadele içinde yer alıp almamasıdır. Yani bu unsurların tasfiye sorunudur. Mele Mistafa Barzanî parti yönetiminden *"ilerici"* unsurları, buna karşılık parti yönetim/politbürosu ise feodal ve *"oportünist"* yapıları tasfiye etme düşüncesindedir.

1962 yılında Kürdlerin kendi bölgelerinde denetim sağlamasıyla, sumen altı edilen iç sorunlar tekrar ortaya çıkar. Avrupa'da bulunan İsmet Şerif Wanlı, Güney Kürdistan Özgürlük Hareketi'nin dışişleri temsilcisi gibi çalışmaktadır ve mücadele sürecinde İsviçre'de kurulan *"Komiteyi Parezgarî Mafi Netewey Kurd"* (*"Kürt Halkının Savunma Komitesi"/"KHHSK"*) genel sekreteridir.

İ. Ş. Wanlı, başından beri Kürdlerin kendi aralarındaki sorunların farkındadır ve bu sorunların çözülmemesi durumunda bir brakuji/kardeş kavgasına yol açacağı endişesi içindedir. Bu endişe ile bunu önlemek için İ. Ş. Wanlı hem Mele Mistafa Barzanî hemde IKDP Politbürosu'na öneri ve uyarıları içeren bir dizi mektup gönderir. Ayrıca Güney Kürdistan'da mücadelenin dışişleri temsilcisi gibi çalışan A. Tevfik ile Beyrut'ta yaptığı görüşmelerde bu endişesini paylaşır ve bunları Mele Mistafa Barzanî'ye iletmesini ister.

İ. Ş..Wanlı, parti içindeki sorunlardan dolayı, C. Talabani'ye gönderdiği mektupta, KDP'nin fesh edilip yerine Kürdistani bir cephe kurulması önerisine karşı C. Talabani, 9 Temmuz 1962 tarih *"Kürdistan'daki Yurtsever Partizan Birimler Komutanlığı"* adıyla gönderdiği cevabi yazıyla/mektupla, bunun *"Doğru olmadığı gibi gerçekçi de değildir."* diyerek kabul etmez. (Barzanî, 2012)

İ. Ş. Wanlı'nın parti içindeki sorunları çözme uyarıları karşı ise IKDP Politbürosu sorunları inkar/örtbas etme yoluna gider: *"Bu münasebetle Partimiz yönetimi ile Saygıdeğer Kahraman Parti Başkanımız Mele Mistafa Barzanî arasında uyumsuzluk*

yaşandığı ve ihtilaf olduğu yolunda duyduğunuz haberlerin gerçeklerle ilgisi bulunmadığını size yeniden teyit etmekten memnuniyet duymaktayiz." (KDP Politbürosu-Irak, Sayı 194 Z, 10 Temmuz 1962; Barzanî, 2012)

İ. Ahmed Mele Mıstafa Barzanî'ye muhalif olanlarla Nisan 1964 yılında Mawet'ta IKDP'nin 6. Kongresi'ni düzenler. Mele Mistafa Barzanî, kongreye davet edilmez. Çok az kişinin katıldığı kongreden, Mele Mistafa Barzanî'nın yetkisi bulunmadığı halde, tek taraflı bir anlaşma yapmasını kınayan bir sonuç bildirgesi çıkar.

Buna karşın Mele Mıstafa Barzanî ise kendi IKDP'nin 6. Kongresi'ni Temmuz 1964'de, Qala Diza'da yapar. Bu kongrede parti MK Genel Sekreteri İbrahim Ahmed ve MK - PB üyesi Celal Talabani ve yandaşları partiden ihraç edilirler. Mele Mistafa Barzanî'nin başkan olduğu kongrede, IKDP, peşmergeler ve aşiret liderlerinden oluşan bir *"Ulusal Devrim Komuta Konseyi"* oluşturulur. *"Mawet Kongresi"* (muhalif grubun yaptığı kongre) gayri meşru ilan edilerek, eski MK üyelerinin çoğunun görevine son verilir. Birkaç gün sonra İdris Barzanî, İ. Ahmed, C. Talabani ve onların dört bin cıvarındaki taraftarını İran'a sürmek için, babası tarafından bunların üzerine gönderilir. İ. Ahmed ve C. Talabani bin yandaşı ile birlikte Doğu Kürdistan'a geçer.

Mele Mistafa Barzanî, İ. Ahmed'i uzaklaştırdıktan sonra yerine sürgün hayatı sırasında görevden uzaklaştırdığı eski komünist Hamza Abdullah'ı getirir. Ancak çok geçmeden fikrini değiştirerek, H. Abdullah'ın komünistlerle ittifak yaptığı şüphesiyle parti merkezini basarak H. Abdullah ve taraftarlarını tasfiye eder.

1965 yılında Doğu Kürdistan'a geçen gruptan İ. Ahmed hariç C. Talabani ve diğerleri Güney Kürdistan'a geri dönerler. İran'ın desteği ile muhalifliğe devam eden İ. Ahmed ancak 1970 yılında Güney Kürdistan'a döner. Bu tarihte Mele Mıstafa Barzanî tarafından af edilen muhalif grup, IKDP saflarına katılır. Bu muhalif grup, Kürd tarihine *"66 Cahş"*lar olarak geçerler. O dönemde Dr. Şivan'da, bunları *"cahş"* olarak niteler.

Ancak bu grubun Güney Kürdistan'a dönerek, IKDP'ye katılması iki grup arasındaki sorunları çözmez. Zira Mesud Barzanî'ye göre bu grup, *"bir süre sonra Irak'a dönerler"* ve *"Bağdat'la ilişkiler geliştirirler."* (Barzanî II, 2005: 505) der.

1965'de İran, İ. Ahmed'i Mele Mistafa Barzanî'ye karşı kullanma arzusundadır. Ancak İ. Ahmed'in güçsüzlüğünü anlayan İran bundan vazgeçerek, Mele Mistafa Barzanî'ye yaklaşır ve O'na silah ve cephane gönderir.(Barzanî I, 2006: 157)

İ. Ahmed ve C. Talabani grubunun ideolojik olarak konumlarının güçlü olmasına rağmen Mele Mıstafa Barzanî karşısında hiç bir sansları yoktur. Zira Mele Mistafa Barzanî'nin niteliği ne olursa bütün Kürdistan'da kabul edilen efsane Kürd lideridir. Güney Kürdistan'da Onsuz bir Kürd mücadelesi ve Onsuz bir devrim düşünülmez. Bütün Kürd örgütleri ve yurtseverleri için, tartışmasız kabul edilen bir liderdir.

Barzanî – Kissinger Görüşmesi ve Verilen Sözler

Dünya kamuoyunda ve devletler nezdinde Güney Kürdistan'daki Kürdlerin Özgürlük Mücadelesi yeterince bilinmemektedir. İlk olarak Alman Quik dergisi, Mele Mistafa Barzanî'yi kapak yapar ve yaptığı röportajı yayınlar.

Batı'da bu mücadeleyi tanıtmaya çalışan âdeta sözcülüğünü yapan bir kaç Kürd vardır. Bunların başında Kamuran Ali Bedirxan gelmektedir. K. A. Bedirxan dışında İsmet Şerif Wanlı, Hemreş Reşo ve Cemal Alemdar[2] vardır.

1972 *"Sovyet-Irak Dostluk Anlaşması"*ndan sonra ABD Başkanı Nixon, (Moskova ve Tahran ziyareti) İran Şah'ı ile Tahran'da görüşme yapar. Bu görüşmede Şah Rıza, Nixon'dan Kürd ayaklanmasıyla temasa girmesini talep eder ve bu ilişkinin İran'ın gözetimi ve kontrolü altında olmasını önerir. Bu gizli görüşmeden sonra ABD, KDP'ne yardım sözü verir. Mele Mıstafa Barzanî ile ABD arasındaki ilişkiler Henry Kissinger tarafından yürütülmektedir. Aynı yıl Tahran'da, Barzanî ile Kissinger arasında görüşme yapılır.

Bu görüşmeler sonucunda Amerikan yardımı gelir. 1972 ve 1975 yılları arasında Amerika'nın Kürdlere yapmış olduğu yardımın toplamı on altı milyon dolardır. Bu para da İsrail'in 1968 yılında *"6 Gün Savaşı"* olarak bilinen savaş esnasında el koyduğu Sovyet silahlarını satın almaya harcanır. (Muhamed, Omer, K 12 Dergisi, Newroz com., Aso Zagrosi; Bkz. Heykel, 1988: 138; Celal, 1999: 354; Randal, 2003: 221)

Tahran'da yapılan Barzanî-Kissinger görüşmesinde Mele Mıstafa Barzanî'ye bazı sözler ve güvenceler verilir. Mesud Barzanî bu konuda şunları şöylüyor: *"... Konjonktür de ne tür değişiklikler olursa olsun, Şah her zaman Kürt Devrimi'ni destekleyecektir, diye güvence verdiler. Barzanî bu vaade inandı. Fakat daha sonra anlaşıldı ki, Dışişleri Bakanı Kissinger'in ABD adına verdiği bu söz doğru değilmiş. Bu yüzden son zamanlarda Kürt Devrim Hereketi'ne karşı takındığı tavır alçaklığın ve hainliğin en somut göstergesiydi."* (Barzanî I, 2006: 335)

IKDP, 11 Mart 1974 tarihli 33 no'lu yasayı yetersiz bularak, kabul etmez. IKDP'nin; Kürdistan Özerk Bölgesi'nde bakanlıklar rolünü üstlenecek çeşitli dairelerin oluşturulması Kerkük, Hanikin, Sincar/Şengal bölgelerinin Kürdistan Özerk Bölgesi'ne dahil edilmesi istemleri vardır.

Mele Mıstafa Barzanî, parti içinde kendisine muhalet eden MK'den Haşim Aqrawi, Mele Aziz ve Aziz Aqrawi'yi (PB üyesi hem de ordu komutanı) partiden atar. Atılanlar, Mıstafa Barzanî'yi *"anti-demokratik uygulamalar"* yapmakla, *"adam kaçırmakla"* ve *"bazı Kürt liderlerini idam etmekle"* suçlarlar.

Sonra Mele Mistafa Barzanî'nin büyük oğlu Ubeydullah, babasının *"bütün petrolüyle birlikte tüm Kerkük bile verilse, özyönetim uygulamasını istemediğini, özerklik*

2- İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü'nü okuyan ve 23'ler içinde yer alan Güney Kürdistanlı Cemal Alemdar, o dönemde İstanbul'da Sait Kırmızıtoprak ile de tanışırlar.

yasasının onun elinde olan her şeyi alacağını, halbuki onun kayıtsız-şartsız yönetimi elinde bulundurmak istediğini" söyleyerek ve O'nu toprak reformunun uygulamamakla suçlayarak kendisinden ayrılır. (McDowall, 2004: 450; Barzanî, 19 Temmuz 1974: 155; Randel, Nesre, 2001: 187)

Mele Mıstafa Barzanî, daha sonra bu yasayı kabul etmemelerinin asıl nedenin, *"İran ve Amerika'ya olan güveni"* olduğunu söyler ve *"Amerikaların vaatleri olmasaydı böyle davranmazdık. Amerikan vaatleri olmasaydı asla tuzağa düşürülmezdik ve işi bu boyutlara getirmezdik."* (McDowall, 2004: 449, Barzanî, 13 Eylül 1976: 159) der.

Kürdlerin Ölüm Fermanı: Cezayir Antlaşması

Ağustos 1974'de Irak ve İranlı diplomatlar İstanbul'da bir araya gelirler. Sonrasında Ocak 1975'de İstanbul'da İran Dışişleri Bakanı Abbas Ali Halatbari ile Irak Dışişleri Bakanı Sadun Hamadi görüşürler.

1975 Cezayir Antlaşması öncesi Kissinger, Ankara'yı da ziyaret eder. Bu ziyaret sırasında o sırada ana muhalefet partisi CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit ile Oran'daki evinde kahvaltıya davetlidir. Kürdler ile gelişmeler konuşulur. Türkiye'nin TKDP ve T-KDP liderlerinin ortadan kaldırmasına rağmen Mele Mıstafa Barzanî'den yana endişeleri vardır. B. Ecevit'in bu endişesine karşılık Kissinger kendisine: *"Merak etmeyin, İran ve Irak birkaç güne kadar Cezayir'de anlaşacak. Biz de bu işten elimizi, ayağımızı çekeceğiz."* (Yavuz, 2003: 83) der.

6 Mart 1975 tarihinde İran ve Irak arasında Cezayir Antlaşması imzalanır. Cezayir Antlaşması'nın maddeleri ve protokol açık bir şekilde gösteriyor ki bu antlaşma yalnızca Kürd Özgürlük Hareketi'ne ve Kürd halkına karşı yapılmıştır. (Muhamed, Omer; Bkz. Qadir, 1999: 79)

15 Mart 1975 tarihinde bir SAVAK yetkilisi Kürdlere şu maddeleri bildirir:

"1- İran ve Irak sınırı tüm silahlı eylemler için kapatılmıştır

2- Kürtlerin İran'dan herhangi bir yardım beklememeleri gerekir.

3- Kürtlerin Irak'la nasıl olursa olsun anlaşmaları gerekir.

4- Eğer Kürtler silahlarını İran Hükümeti'ne teslim ederlerse küçük gruplar halinde İran'a kabul edileceklerdir." (Bilgin, 1992: 288)

İki kutuplu dünyanın hemen hemen bütün devletleri Cezayir Antlaşması'nı olumlu bularak desteklerler. Bütün bu devletlerin, antlaşma ile meydana gelen Kürd trajedisine karşı gözleri kapalı ve kulakları sağırdır.

Mele Mistafa Barzanî çare olarak ABD ve İsrail'e başvurur. ABD ve İsrail'de bir şey yapamayacaklarını bildirirler. Bunun üzerine Barzanî: *"Korkarım bu vicdansızların tamamı, bizim aleyhimize birleşmişler. Bizi savaş meydanında yapayalnız bıraktılar. Bu ise davamızın bitmesine ve halkımızın tasfiye edilmesi anlamına gelir. Benim şah-*

sen yaşım epey ilerledi. Yaşım gece gündüz o dağdan o dağa intikal etmeyi gerektiren gerilla savaşına uygun değildir. Bu yüzden savaşı sürdürmemizin bizim yararımıza olmadığını düşünüyorum. Mücadelemizi bir dönem için, ertelemenin bir zararı yok. Mücadelesini yeniden başlatmak için Kürd halkının önüne, mutlaka bir fırsat çıkacaktır. Şayet şu anda gerilla savaşına önderlik edecek güçte biri varsa, ben ona elimden gelen her türlü yardımı yapmaya hazırım." (Barzanî I, 2006, 338-339) der.

Son bir umutla Mele Mıstafa Barzanî, 11 Mart 1975 tarihinde Şah Rıza ile görüşür. Ancak Şah, Irak'la anlaştıklarını ve yapabileceği bir şey olmadığı söyler. Mele Mıstafa Barzanî, hastadır. İran'da Kerküklü Kürd Dr. Necmettin Kerim, Mele Mıstafa Barzanî'ye akciğer kanseri teşhisi koyar. Bunun üzerine Ağustos 1975'de tedavi olmak için ABD'ne gitmek ister. Ancak Mele Mistafa Barzanî'nin pasaportu yoktur ve ABD vize vermek istemez. Mele Mistafa Barzanî'nin Washington temsilcisi Dr. Dosky'nin devreye girmesiyle; basına mülakat verilmemesi, siyasi açıklama yapılmaması ve masrafların kendisi tarafından karşılanması şartlarıyla sorun çözümlenir. Mele Mıstafa Barzanî, Minnesota Eyaleti'nin Rochester kentinde ki *"Moya Kanser Kliniği"*nde tedavi altına alınır. Ekim 1975'de tekrar Tahran'a dönen ve Tahran'da bir süre kalan Mele Mıstafa Barzanî, Haziran 1976'da tekrar ABD'ne gider.

ABD'de 1976 seçimlerini Demokrat Parti kazanmış ve Jimmy Carter yeni ABD başkanı olmuştur. Mele Mıstafa Barzanî'nin ısrarla yeni ABD başkanı ile görüşme isteği kabul edilmez (Eski yönetim ile de görüşme isteği kabul edilmemiştir). Sonuçta Mele Mıstafa Barzanî, J. Carter'e, Güney Kürdistan'da olan olayları anlatan uzunca bir mektup yazar.

Mele Mistafa Barzanî mektupta: *"Biz, düşmanlarımız tarafından askeri yenilgiye uğratılmış değildik. Dostlarımız tarafından yıkılmıştık. Ama bütün bunlara rağmen, Irak Hükümeti'nin silahlı güçlerini silahsız Kürt halkına karşı hücuma geçirdiği 1961'den beri, Kürt halkının kendisini korumak için başlattığı Devrim devam etmektedir."* (Özer, 2009: 348)

Sonuçta Cezayır Antlaşması ile Güney Kürd Özgürlük Mücadelesi'nin ölüm fermanı imzalanmıştır. Mele Mıstafa Barzanî büyük bir hayal kırıklığı yaşar. Sıranın kendisine geleceğide aklına gelmemiştir. Ancak sıra kendisine geldiğinde geri dönülmez bir noktadadır ve son çırpınışlarıda bir işe yaramaz.

Mele Mıstafa Barzanî, 22 Mart 1975 tarihinde ABD'ye iltica talebinden bulunur. (Muhamed, Omer; Bkz. Kutschera, 1369h: 108; Chaliand, Nezan, Qasimlo, 1998: 507; Mengurî: 633)

Her şeye rağmen 9 Şubat 1977 tarihli mektubuyla: *"Yarım asırdan fazla bir zamandır ki, halkım bütün güvenini, umudunu bana bağladı. Şimdi ben bu umudu size devrediyorum."* diyen Mele Mistafa Barzanî, Kürdlerin özgürlük umudunu ABD Başkanı J. Carter nezdinde ABD'ne devrederek mücadeleden çekilir. (Özkan, 2006: 67) Mektubuna cevap verilmeyince Mele Mistafa Barzanî, Mart 1977'de J. Carter'e bir mektup daha gönderir.

Sonrasında *"General Barzanî'ye gelince o büyük kepazelikle ömrünün son yıllarını kendisine ihanet eden ABD ve İran'da geçirdi. O'nun sadece Saddam Hüseyin'in Kerkük'ü paylaşma önerisini reddetmesinin akliliği üzerinde değil, bu kararların alınmasında etkili olan yabancılara güvenmenin budalalığı üzerinde de derin düşünmeye vakti vardı..."* (Randal, Nesre, 2001: 189)

Cezayir Antlaşması Sonrasındaki Durum ve Devletlerin Tavrı

Cezayir Antlaşma'nın imzalanmasından sonra İran tüm güçlerini; top, patlayıcı, askeri araçlarını ve hatta yiyecekleri dahi İran topraklarına geri çeker. Hemen bunun ardından Irak Ordusu devrimin kurtarılmış bölgelerine karşı genel bir saldırıya geçer. (Muhamed, Omer; Bkz. Randal: 242)

Yine bu antlaşmaya göre Irak ve İran sınırlarını kapatırlar. İran, İran'a sığınan Kürdleri siyasi faaliyet yürütmemeleri konusunda uyararak, Cezayir Antlaşması'na saygı göstermelerini ve Irak'a karşı siyasi faaliyet ve hareketlerden bulunmamalarını ister. (Muhamed, Omer; Bkz. Yekitî Niştimanî Kurdistan (YNK), 1983: 19)

Tasfiye sonrasında binlerce Kürd öldürülür, on binlercesi İran'a gider. İran'a gidenler çıkan genel af ile geri döner. Geri dönenlerden 120 bin ile 300 bin arasında Kürd, Irak merkezine ve Güney Irak'a sürülür.

İran

İran, Kürdlerin sınırın iki yakasına geliş-gidişleri engelleyerek, buna uymayan Kürdleri yakalıyor ve Irak'a teslim ediyordu. SAVAK, aynı zaman da İran'a sığınan Kürdleri takip altına alıyor ve yeniden örgütlenme faaliyetleri içinde olan bazılarını tutukluyor. Irak ve İran, Kürdleri kontrol altına almak amacıyla dayanışma komitesi oluştururlar. (Muhamed, Omer; Bkz. Emin, 1997: 35)

Muhammed Hasan Heykel, 1975 yılında İran Şah'ı ile yaptığı bir söyleşide Şah Rıza'nın söyledikleri İran'ın amacını açıkça belirtmektedir: *"Evet biz Kürt Devrimi'ne yardım ettik. Devrimin son dönemlerinde arkasındaki etkili güçtük. Biz Kürt Devrimi'ni başlatmadık. Kürt Devrimi vardı ve devam ediyordu. Bir kaç yıldan beri Irak rejimleri bize karşı açık düşmanca tavırlar içindeydiler. Yıkıcıları sınırın bu tarafına gönderiyorlardı ve çok çatışmalar oldu. Kürt Devrimi bizim için uygun bir ortam oluşturdu ve bizde değerlendirdik. Acaba biz büyük bir Kürt meselesini mi yaratmak istiyorduk? Hayır, bizim kendimizin büyük bir Kürt azınlığı var."* (Muhamed, Omer; Nebez, 1989: 20)

1974 yılında yabancı bir gazeteci Şah Rıza'ya şöyle bir soru sorar: *"Siz Kürtlerin sırtında Irak devletiyle anlaşmıyor musunuz?"* Şah şöyle cevap verir: *"Bizim hiç bir zaman Kürtleri satma diye bir niyetimiz yok. Fakat, eğer iki taraf anlaşıyorsa, üçüncü tarafın bir şeyleri kaybetmesi gerekiyor."* (Muhamed, Omer; Hasanzade, 1997: 96)

Paik raporlarında Kürd meselesi ve İran Şah'ı hususunda şunlar yazılıdır: *"Şah*

Amerika'nın göz yummasıyla, Kürtleri başarı araçlarından yoksun bırakmaya, Barzanî'yı Irak'a karşı kışkırtmaya çalıştı ve Amerika'nın sessizliği ortamında Şah 1975 yılının Mart ayında Irak'tan tüm istediklerini elde ederek Kürtleri bıraktı."

"Kürtler, İran ve Amerika için 'oyun kartı'ndan başka bir şey olmadığını, Irak'ın zayıflatılması ve güçten düşürülmesi ve uluslararası siyasette öne çıkmasını engelemek için ender ve bulunmaz bir araçtı." (Muhamed, Omer; Randal: 215)

"Bize göre Şah bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasını istemiyordu. İran ve ABD'nin umudu Kürtlerin içinde bulunduğu pozisyonun bağımsız yaşayabilmenin her hangi bir biçimine kıvrılmaması yönündeydi. Onlar Irak'ın zayıflanmasını kendi çıkarlarına görüyordu. Ne İran ve ne de ABD'nin hiç biri Kürt sorununun çözülmesinden yanaydı." (Muhamed, Omer; Chaliand: 312)

İran'ın askeri olarak Kürdlere yardım etmesi meselesine ilişkin olarak Asedullah Alem anılarında, Cezayir Antlaşması'na dair Şah Rıza'ya: *"Kürdistan'a otonomi meselesi ne olacak?"* diye sorar. Şah ise ona cevaben: *"Ta başlangıçta içi boş bir şeydi!"* der.

İran'nın ta baştan beri Kürd Özgürlük Mücadelesi'ne karşı bir siyasi plânı vardır. Süregelen süreçte Kürd mücadelesinin geleceği ve Kürd sorunun çözümü Şah'ın eline geçer. (Muhamed, Omer; Ekber, Silêmanî, 1995: 51; Qadir: 78; Dischner, 1999: 289; Mengurî: 398) İran Şah'ı Kürd Devrimi'ni eleştiren bir politika yürütmektedir. Bu politikasını eleştirenlere: *"Uluslararası topluluk bizi ihanetle suçluyordu. Fakat, her ne olursa olsun bağımsız Kürdistan'ın bizim için hiç iyi bir tarafı yoktu."* (Muhamed, Omer; Randal: 244) der.

Türkiye

Türkiye ise bir an önce İran ile Irak'ın savaşın sona ermesi içinde elinden geleni yapmaktadır. Cezayir Antlaşması'ndan önce İran ile Irak arasında birkaç toplantı İstanbul ve Ankara'da yapılmıştır. Türkiye ile Irak arasında iyi ilişkiler vardır. 8 Nisan 1974 tarihinde Saddam Hüseyin, Baas Partisi'nin kuruluş yıl dönümünde yaptığı konuşmada Türkiye'ye Irak petrolunu çok ucuz bir fiyatla vereceklerini söylüyor ve şöyle devam ediyor: *"Biz Türkiye'yi birinci sıraya koyduk. Yani dost bir ülke, ikinci sınıfta değildir. Sürekli olarak kendilerine petrol gönderiyoruz ve gelen tüm isteklerini de onayladık."* (Muhamed, Omer; Chaliand: 316)

1975 yenilgisinden sonrada Türkiye'ye sığınmak isteyen Kürdlere Türkiye yol vermez ve geçenleri de geri gönderir. (Muhamed, Omer; Bkz. Dischner: 282) Cezayir Antlaşması'ndan birkaç gün sonra Türkiye, Irak ile ikili bir askeri antlaşma yapar ve iki taraf Güney Kürdistan'a karşı geniş askeri saldırılara girişir. Özellikle peşmergelerin geri çekilebileceği kuşkulu oldukları bölgelere saldırılır. (Muhamed, Omer; Bkz. Xalib, 1987) Türkiye aynı zaman da Kürdlere karşı yapılan uluslararası plânın içinde de yer alır. Cezayir Antlaşması öncesi, bu antlaşmanın alt yapısını Mısır ve Türkiye hazırlar.

Mısır ve Diğer Arap Ülkeleri

İngilizler tarafından Irak Devleti'nin oluşturulmasından sonra Irak'ın iki derdi vardır: Kürdler ve Komünizm. 1954 yılında Said Nuri, Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdülnasır'ı Kahire'de ziyaret ettiğinde ısrarla kendilerinin bu iki tehlike ile karşı karşıya olduklarını ve bu iki tehlikeye karşı bölge devletlerinin ittifak kurmaları (pakt) gerektiğini söyler. Nasır ise Sovyetler Birliği'nin tehlike arzetmediğini belirterek İsrail'e vurgu yapar.

Genel olarak Arap dünyası, Güney Kürdistanı, Irak'ın bir parçası, Arap toprağı olarak görür. Bu dönemde C. Abdulnasır önderliğindeki Mısır, Irak'taki A. Kasım rejimiyle bazı sorunlar yaşadığından dolayı, Kürdlere yakınlık gösterir bir tavır takınır, bazı idari (adem-i merkezîyetçi) ve kültürel haklar verilmesinden yanadır. Fakat, diğer Arap devletleri gibi Mısır'da, hiç bir zaman Kürdistan'ın parçalandığı ve Irak'a yapay olarak bağlandığını kabul etmemiştir. Kürdlerin, Irak ile yürüttüğü savaş devam ediyorken, Mısır, Irak ve İran'ı barıştırmak için ciddi çabalar sarfeder. Cezayir Antlaşması ardından İran Şah'ı Kahire'yi ziyaret eder. (Muhamed, Omer; Qadir: 78)

İran-Irak Savaşı ve Irak'taki iç sorunlar stretejik olarak Mısır'ın çıkarına uygun değildir. Mısır, tüm Arap devletlerinin kanalize olduğu İsrail ile savaşın yaşandığı bir ortamda Irak Ordusu'nun iç savaş ile meşgul olmasını istemiyordu. Diğer yandan Mısır bu aracılık rolüyle İran petrollerini de garanti altına alıyordu. Buna rağmen Dr. Fuad Mahsum: *"Mısır, Kürt Devrimi'nin böyle trajedik bir biçimde son bulmasını da istemiyordu."* (Muhamed, Omer; Dr. Fuad Mahsun, 03.03. 2000) der.

Bundan dolayı Mısır, 1974 yılının sonlarına doğru Mele Mıstafa Barzanî'nin oğullarından birinin -Mesud ya da İdris- içinde olmasını istediği/gerektiği bir Kürd heyetini Kahire'ye davet eder. Mısır bu heyeti beraberinde Rabat'ta yapılacak olan Arap Dışişleri Bakanları Kongresi'ne[3] götürmek istiyordu. Fakat, KDP bu kongreyi önemsemez ve heyet göndermez. (Muhamed, Omer; Bkz. Dr. Fuad Mahsun, 03.03.2000; Menguri: 441-442)

Ayrıca 20 Şubat 1975 tarihinde Mısır'ın Beyrut Büyükelçisi, Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat'ın Mele Mıstafa Barzanî ile görüşmek istediğini bildirir. Bu davetin ardından Sami Abdulrahman, Mısır'a gider, E. Sedat ve Muhamed Hasan Heykel ile görüşmeler yapar. E. Sedat, S. Abdulrahman'a: *"İran ve Irak arasında Cezayir'de barış görüşmeleri gündemdedir. Bu görüşmelerde kuşkusuz Kürt meselesinden de söz edilecektir."* (Muhamed, Omer; Kutschera: 493) der. Ancak, Mısır'ın İran, Irak ve ABD ile olan uluslararası çıkarları, Kürd meselesinden daha önemlidir.

Suudi Arabistan ve Ürdün, Kürd Devrimi'nden kurtulmayı, Tifar Devrimi'nin tasfiyesi ve ortadan kaldırılması için bir faktör olarak görüyorlardı. (Muhamed, Omer; Bkz. Celal: 390) Özellikle Ürdün, Irak ve İran'ın yakınlaşması ve anlaşmaları için çok ciddi çabalar içindedir. Ekim 1974 tarihinde Arap Ulusal Konseyi ve Dışişleri

3- Söz konusu bu kongrede Irak ve İran'ın yakınlaşması kararı alınır.

Bakanları, Magrib'in başkenti Rabat'ta toplanır. Bu toplantıda Kürd, Irak ve İran meseleleri görüşülür. Ürdün Kralı Şah Hüseyin, E. Sedat ve Hicaz Melik'i, İran, Irak ve Kürdler arasında aracı olarak, Irak ve İran'ın barıştırılması için görevlendirilirler. (Muhamed, Omer; Menguri: 541)

Cezayir'de Irak ve İran devletlerinin barıştırılmasından ve Kürd Devrimi'nin ortadan kaldırılmasından esas ve önemli bir rol oynar. 4-6 Mart 1975 tarihleri arasında Cezayir'de yapılan Opec ülkelerinin yöneticilerinin toplantısında, Cezayir Devlet Başkanı Hewari Bumediyen, Irak ve İran arasında yaşanan sorunların çözülmesi önerisini getirir. Toplantıdan sonra iki taraf barış antlaşmalarını ilan ederler. Cezayir'de Irak ve İran arasında sınırları ve antlaşmanın temel maddelerini tespit etmek için oluşturulan ortak komitenin üyesidir. (Muhamed, Omer,, Bkz. Mitxet, 1377h: 359-360)

Bu amaç doğrultusunda Irak Dışişleri Bakanı Seydun Hammadi, İran Dışişleri Bakanı Abbas Xelhatber ve Cezayir Dışişleri Bakanı Abdulaziz Butefliqe'nın hazır bulunduğu toplantılarda bir kaç antlaşma imzalanır. Bu antlaşmalar içinde Irak ve İran, Kürd milli hareketleri için *"Sınırların Güvenliği İçin Protokol"*u çok önemlidir. (Muhamed, Omer, Bkz. Emîn, 1997: 34-35; Chaliand: 314; Mitxet: 366-367)

Arap devletleri içinde yalnızca Suriye ve Libya, Kürd Devrimi'ni destekliyorlardı. Suriye'nin siyasi amacı vardı. Baas Partisi'nin Suriye ve Irak önderlikleri arasındaki çelişkiler çok sertleşmişti. Suriye, Kürd Devrimi'nin aracılığıyla Baas Partisi'nin Irak kanadını zayıflatmak istiyordu. Bundan dolayı Saddam Hüseyin 21 Mart 1975 tarihinde yaptığı bir açıklama da Arap ülkelerinden biri Kürdleri destekliyor ve ona karşı rahatsızlığını dile getiriyordu. Burada söz konusu olan Arap devleti Suriye'dir. (Muhamed, Omer, Bkz. Menguri: 602)

Libya hiç bir çıkar beklemeksizin Kürdleri destekledi. Muammer Kadafi, Mam Celal'a: *"Eğer mücadelenize devam etmek istiyorsanız, Iran'ın verdiği yardımları size sunmayı hazırız."* (Muhamed, Omer, Mahsum ile Söyleşi) der.

Arap devletleri içinde yalnızca Libya, Kürd sorunun adil bir şekilde çözülmesinden ve Kürdlerin tüm diğer Ortadoğu halkları gibi özgür ve bağımsız devletlerini kurmalarından yanadır. Diğer Arap ülkelerinin tümünün tavrı Irak, Arap topraklarınınbir parçası yönündedir. Arap devletlerin bu ortak tavrı bugünde devam ediyor ve Kürdlerin Irak'ta kendi kaderini tayin etmesine karşılar.

İsrail

Kürd-ABD ilişkilerinden önce Kürdlerin İsrail ile ilişkileri vardır. İsrail 1934 ve 1942'de Yahudi heyeti Güney Kürdistan'ı ziyaret eder. Ancak İsrail, Kürd sorunu ile 1954'dan itibaren aktif olarak ilgilenmeye başlar. Yardım için İsrail ile ilişki sağlamaya çalışanlar: İbrahim Ahmed, İsmet Şerif Wanlı ve Kamuran Ali Bedirxan'dır.

K. A. Bedirxan, Paris'te *"Ecole Natinale des Drientales Viventes/Lanques"*de

Kürtçe ders vermekte, ayni zamanda Avrupa'da Mele Mıstafa Barzanî'nin sözcüsü ve temsilcisidir. Mele Mıstafa Barzani ve İsrail ile ilişkilerini sağlayan da K. A. Bedirxan'dır. Paris'teki İsrail Büyükelçiliği Askeri Ataşesi Albay Nerkis ile düzenli temaslar yürüten K. A. Bedirxan'ın Fransa'da Kurdoloji araştırmalarındaki asistanı Belçıkalı Jozef Ferdinand, Güney Kürdistan'da kalmaktadır.

K. A. Bedirxan, İsrail yetkililere *"Kürd bağımsızlığı"*ndan bahseder. İsrail yetkili, Kürdlerin sıkıntıların üstlerine ileteceğini belirtir. Bir süre sonra MOSSAD şefi Şaul Abigor, Paris'e gittiğinde, bir görüşme ayarlanır ve K. A. Bedirxan ile görüşme yapılır:

Nerkis veya *"Netman diyor ki: 'Görüşme, benim dairemde gerçekleşti. Abigor, âdeti olduğu üzere Mösyö Ben David kod adıyla gelmişti.' Görüşmeden iyi izlenimlerle ayrıldı, konuyu Devlet Başkanı Ben Gorion'a ileteceğine söz verdi ve vaadini yerine getirdi.*

Netman devamla diyor ki: 'Molla Mutafa Barzanî'yle ilişkiler dâhil o tarihten itibaren gerçekleşen bütün olaylar, Bedirhan-Abigor görüşmesinin sonucudur." (Barzanî, 2012: 22)

Bir görüşe göre ise, 1955 yılında İsrail Tahran Büyükelçiliği'ne atanan Yaçov Nimrodi, Kürdler ile ilgilenir. 1958'de Mele Mıstafa Barzanî'nin ülkeye dönmesiyle, MOSSAD Kürdlere gizli yardım etmeye başlamıştır. İran'da on üç yıl kalan Y. Nimrodi buradan gelişmeleri takip eder. Kürdlerle temaslarda bulunan bir diğer İsrail'i görevli ise Davir Kimche'dir. (Yavuz, 2003: 59; Cockburn: 104-105; Harper-Collins, 1991)

Bir başka görüşe göre ise, 1963 yılında MOSSAD, Paris'ten bir yabancı gazeteciyi Güney Kürdistan'a gönderir. Gazeteci, Mele Mıstafa Barzanî ve o zaman KDP'nin Genel Sekreteri İbrahim Ahmed ile görüşür. Gazeteci, Mele Mistafa Barzanî'ye İsrail ile görüşme teklifinde bulunur. Mele Mistafa Barzanî çok istekli olmasa da İsrail ile bir Kürd heyetinin görüşmesini kabul eder. (Jonathan C. Randal: 246)

1 Nisan 1963'de K. A. Bedirxan, gizli bir şekilde İsrail'e gider ve Mele Mistafa Barzanî adına Başbakan Ben-Guria ve Dişişleri Bakanı Golda Meir, Askeri İstihbarat Başkanı ve MOSSAD yetkilileriyle görüşür. K. A. Bedirxan, İsrail'den silah, cephane yardımı, askeri ve istihbarat eğitimi verilmesini talep eder. (Özkan, 2006: 25 vd.)

1964 yılında İsmet Şerif Wanlı İsrail'i ziyaret eder. İ. Ş. Wanlı, Dışişleri Bakanlığı Genel Direktörü Yaakov Hezog, Savunma Bakan Yardımcısı Şimon Perez ve Başbakan Levi Eshkol ile görüşür. (Jonathan C. Randal: 255)

İsrail, Türkiye ve İran'a ters düşmemek için Kürdlere yardım konusunda temkinli davranmakta ve bu yardımı Tahran üzerinden yapma düşüncesindedir. Mayıs 1963'de İran ve İsrail istihbarat başkanları arasında Tahran'da yapılan toplantıda Kürdlere yapılacak yardım görüşülür.

1963 sonbaharında İ. Ahmed, İsraillerle görüşmek için Paris'e gider. Paris'te MOSSAD'ın Paris'teki adamı Menachim *"Nahik"* Navat Ahmed ile görüşen İ. Ahmed daha sonra Büyükelçi Walter Eytan ile görüşür. Randel'e göre İsrailliler, İ. Ahmed'e yirmi bin Dolar ve devamı gelecek yardım vaadiyle Güney Kürdistan'a geri gönderirler.

Bir ay içinde ilk silahlar gelir. (Jonathan C. Randal: 248) Bu dönemde gelen yardımlar arsında birde radyo verici istasyonu vardır.

1964 yılında K. A. Bedirxan, İsrail Savunma Bakanı Yardımcısı Shimon Peres ile görüşür. 15 Nisan 1965'de Kabine toplantısında İsrail, Kürdlere askeri yardımı artırma kararı alır. SAVAK tarafından tahsis edilen bir jeep ile David Kamhi Güney Kürdistan'a giderek Hac Umran'da Mele Mistafa Barzanî ile görüşür. D. Kamhi beş gün Güney Kürdistan'ı dolaşır. (Özkan, 2006: 30 vd.)

1965 yılında Tuğgeneral Tsuri Saguy, Yarbay Levakov ve Albay Arik Regev, Kürd peşmergeleri eğitmeye başlarlar.

Ancak İsrail parlamentosu Knesset üyesi Laba Eliav, İsrail'in Kürdlere başlattığı ciddi yardımın tarihini *"1966'nın sonu"* olarak verir. (Akt. Yavuz, 2003: 58; Gharib, 142; Syracuse, 1981)

"İsrail'in Yediat Aharonot gazetesine bir röportaj veren parlamento üyesi Eliav, o sıralarda Başbakan olan Levi Eshkol'un kendisini Kürdistan'a seyahati getirecek bir misyonla görevlendirdiğini belirtiyor. Eliav beraberinde üçü doktor ve üçü de hemşire olmak üzere bir 'sağlık ekibi' ile Irak'a, İran sınırından geçtiklerini ve Umran'da Mele Mıstafa Barzanî ile görüştüklerini anlatıyor. Hatta Elliav, Barzanî'ye Knesset'in yedinci çalışma dönemine başlaması nedeniyle piyasaya sürülen altın bir madalyon da hediye ediyor. Eliav'ın Barzanî ile görüşmesi 'İsrail'in Kürt devleti ve halkının kalkınması için askeri, ekonomik ve teknik yardım vermek isteği" (Yavuz, 2003: 59; Gharib, 142, Syracuse 1981) konusu etrafında oluşuyor.

Böylece İsrail 1966 yılında MOSSAD, Güney Kürdistan'da *"Parastin"* istihbaratını kurmalarına yardımcı olur, silah gönderir, Kürd peşmergelerini gizlice eğitir. ABD Kerkük Konsolosu Lee Dinsmore *"Progressive"* dergisine yazdığı bir makalede İsrail ajanlarının Kürdleri, İran toprakları içinde eğittiğini söyler. (Yavuz, 2003: 61)

Ayrıca Anderson bir CIA raporuna atıfta bulunarak MOSSAD'ın direktoru Zavi Zamir, Mele Mıstafa Barzanî'yi ziyaret ederek görüştüğünü belirtir ve Irak'tan kaçmak isteyen Musevilere yardım edilmesi isteğinde bulunduğunu ve bu işler için elli bin dolar verildiği söyler.

İsrail, Mele Mistafa Barzanî'ye yapacağı yardımın İran'ı rahatsız etmemesi için Şah Rıza ile bu konuyu görüşür. Şah, bir taraftan Irak'ı zayıflatması için Mele Mıstafa Barzanî'ye yardım edilmesinden yanadır. Ancak diğer yandan ise Güney Kürdistan'daki Kürd mücadelesinin Doğu Kürdistan'a yansımasından dolayı endişelidir. Sonuçta İran/Şah Rıza, Mele Mistafa Barzanî'ye yapılacak yardımın İran üzerinden, kendi kontrolleriyle yapılmasını ister/karara bağlanır. Bu konuda İsrail ile İran arasında bir antlaşma yapılır. (Bkz. Barzanî, 2012)

Prof. Dr. Amatzia Baram'da Mele Mıstafa Barzanî ile İsrail ilişkisinin 1963 yılında başladığını belirtir. MOSSAD Baskanı General Meir Amit, Savak ile görüşerek Güney Kürdlerine yardım etmek için izin ister. SAVAK'ın kontrolunde/vasıtasıyla silah yardı-

mı yapılır. Prof. Dr. A. Baram'a göre bunun nedeni Irak'ta A. Kasım'ın iktidara gelmesidir.(Baram, 1996, c. 3, Sayı 1)

Eylül 1967'de Mele Mıstafa Barzanî, İsrail'i ziyaret ederek Moşe Dayan'a Kürd hançeri hediye eder. MOSSAD - Barzanî ilişkileri İsrail'in Tahran'daki Askeri Ateşesi Yaakov Nımrodı aracılığıyla gerçekleşmektedir.(Mumcu, 7 Ocak 1993, Cumhuriyet)

1968 yılında Mele Mıstafa Barzanî, İsrail'a ikinci defa gider: *"... Nisan 1968 tarihli İsrail'i ilk ziyaretinde MOSSAD şefi Meir Amit, Barzani'yle Netman'ı tanıtarak, şunu söyledi: 'Sizin yolunuzu İsrail'e döşeyen işte bu adamdır!' Amit, Kamuran Bedirhan hakkında şöyle diyordu: 'Bedirhan, tüm hayatını Kürt davasına adamıştır. Halkının çığlığını dışarıya taşımış; Batı'ya duyurmuştur. Bu (Kürtler arasında) tanıştığımız ilk önderdir. Vatanlarındaki Kürt devrimcilere bizi yardım etmeye yönelten oydu."* (Barzanî, 2012)

Mele Mistafa Barzanî, 2 Şubat 1971'de İsrail'e gönderdiği bir mektupta ABD'nin kendileriyle ilgilenmesini ister.

1972'de İsrail Başbaşkanı Golda Meir, Tahran'a gider. G. Meir'in gidiş amacı Mele Mistafa Barzanî'ye yapılacak yardımdır. İsrail'in Kürdlere yaptığı yardım *"Golan Tepeleri"*nden Araplardan aldığı askeri malzemedir. Bu arada biri 1973 yılı olmak üzere Mele Mistafa Barzanî'nin en az birkaç defa İsrail'i ziyaret ettiği ve bir keresinde eski başbakanlardan Menachim Begin ile görüştüğü belirtilir. (Yavuz, 2003: 60)

İsrail ikili oynamaktadır veya bu işler böyle yapılmaktadır. 28 Ağustos 1958'de Türkiye semalarında seyretmekte olan bir El-Al uçağı Ankara üzerinde iken arıza nedeniyle Esenboğa'ya zorunlu indiği belirtilir. Uçakta İsrail Başbakanı David Ben Gurion ile Dışişleri Bakanı Golda Meir, Dişişleri Müsteşarı Shimon Peres ve Genelkurmay Başkanı Zvi Zur vardır. Uçağın pilotu ise yıllar sonra cumhurbaşkanı olacak olan Ezer Weizman'dır. (Yalçın-Yurdakul, 2014)

Üst düzey İsrail heyeti Adnan Menderes Hükümeti'yle görüşmek için Ankara'ya gelmiştir. Arıza ise İslam aleminden görüşmeyi gizlemek için bir kamuflajdır. İstihbarat toplantısına Türkiye heyetine MAH Başkanı Hüseyin Avni Göktürk, İsrail tarafına ise MOSSAD Şefi Reuven Şiola başkanlık yapar. (Yalçın-Yurdakul, 2014) Bu ittifaka SAVAK'da dahil olur. Arka planda ise CİA vardır.

Bölge devletleri, İsrail/MOSSAD, Türkiye/MİT ve İran/SAVAK arasında *"TRİDENT"* kod adıyla adlandırılan bir proje vardır. Bu projeye göre söz konusu devletler birbirlerinin çıkarlarını ve toprak bütünlüğünü tehlikeye düşürecek durumlarda karşılıklı bilgi alışverişinde bulunmalarını öngörülüyor. (Yavuz, 2003: 64)

Eylül 1973'de Mele Mistafa Barzanî, bir kez daha İsrail'e giderek Savunma Bakanı Moşe Dayan ve Başbakan Golda Meir ile görüşür.

İngiltere ve ABD

Şubat 1960'da İngiltere'nin Irak'ta ki Büyükelçisi Sir Humphrey Trevelyon ile Mele Mistafa Barzanî görüşmesi olur. 23 Şubat 1960 tarihli, Bağdat'taki İngiltere Büyükelçiliği'nden Londra'ya gönderilen telgrafa göre, görüşme Mele Mistafa Barzanî'nin evinde yapılmış, Mele Mistafa Barzanî ile İngiltere arasındaki dostluğun yenilendiği bildirilirken, İngiltere'nin Kürdler ile doğrudan temas kurmaya yanaşmadığı şu cümlelerle özetlenir: *"İngiltere'nin Irak Hükümeti'nin aracılığı olmaksızın Kürtlerle ilişki kurmaya niyetli olmadığı kendisine bildirildi."* (Akt. Yavuz, 2003: 48; Tuzecan, Milliyet, 4 Ocak 1991) Bu görüşmeye Türkiye sert tepki gösterir. 17 Mart 1960'da Dışişleri Genel Sekreteri Yardımcısı Büyükelçi Zeki Konuralp, İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi Bernard Burrows ile görüşerek İngiltere'nin neden Mele Mistafa Barzanî ile görüştüğünü sorar. (Yavuz, 2003: 49)

1954 yılında *"Barış için Atom"* programını başlatan Dwight Eisenhower 5 Ocak 1957'de *"Eisenhower Doktrini"*ni açıklar. Amaç bu doktrin ile Orta Doğu ülkelerine askerî ve ekonomik yardım yoluyla Orta Doğu'da komünizmin yayılmasını önlemektir.

1946-1989 yılları arasında ABD'nın dış politikası anti-Sovyet/anti-komünist eksenlidir. Dünyanın her yerinde pre-komünist devlet ve hareketler ABD'nın hedefi olmuşlardır. Bu dönemde Doğu ve Kuzey Kürdistan'da oluşan ve gelişen Kürd hareketlerin, geçmişteki Kürd hareketlerinden farklarından biri de Marksist-Leninist olma özelikleri veya yapılarında bu tür kişilerin olmasıdır. Bu da bölgede Sovyetlere karşı bir etkinlik savaşında olan ABD'nın hiç istemediği bir durumdur.

Alexander Haig, 1960'ların başında İran'a yaptığı ziyaret sırasında gizlice Irak'a geçerek Melle Mıstafa Barzanî ile görüştüğü ve Barzanî'nin Haig'den *"siyasi tanıma, para ve silah"* istediği belirtilir. (Yavuz, 2003: 64; Haig, Books, 1992: 89-90)

General Hamilton Twitchell başkanlığında bir askeri heyet ile Tahran'a yaptıkları bir ziyaret sırasında jeeplerle, dağlarda kamp kuran Mele Mistafa Barzanî kuvvetleriyle görüştüklerini söyler ve Haig bu anısını şöyle anlatır:

"Kısa bir süre sonra yeniden sahaya indik. Batı cephesinde sadece İran ve Iraklılar gayri resmi bir çatışmanın içinde değillerdi... General Mele Mıstafa Barzanî komutası altında Kürtlerde, bağımsız bir Kürdistan için Irak'a karşı bir gerilla savaşı yürütüyordu. Bizim delegasyondan bir grubun Barzanî ile görüşmek istediğini duyurduk. İsteğimizi dağlara ilettiler ve kısa bir süre karavan ve jeep ile birlikte bazılarımız Barzanî'nin karargahına doğru yola koyulduk. Araçlarımız bozuk dağ yollarında ilerlerken, yolun kenarındaki kayaların arkasından birden Barzanî'nin atlıları çıktı. Jeeplerimizin çıkardığı toz fırtınası arasında, esnek bağlanmış türbanları, bol elbiseleri, çapraz fişekleri ile modası geçmiş tüfekleri ile çocuklar için yazılmış viktoryan masallara benziyorlardı. Gerçekten onlar, verdikleri savaşlardan dolayı işin ustası olmuş savaşçılardı...

General Barzanî bizi, taş iki katlı karargahında bekliyordu... Barzanî romantik bir

şahsiyetti. Orta cüsseli, güven dağıtan, sert ve kurnaz bir görüntü veriyordu. Bizimle yaptığı konuşma uzundu ve sürpriz gelebilecek bir şey yoktu. Irak'a karşı yürüttüğü askeri kampanyayı en ince detayına kadar anlattı ve bir idealistin verdiği güvenle tavır ile Amerika'dan tanınma, silah ve para istedi. Ancak istediklerini yerine getirmek bizim gücümüzün dahilinde olan bir şey değildi." (Yavuz, 2003: 64 vd.)

ABD, Mele Mistafa Barzanî ile görüşmelerin direk değil de İran aracılığıyla yapılmasını uygun görür.

Bülent Ecevit 1963 yılında Çalışma Bakanı iken ABD'ye bir konferansa gider. B. Ecevit, Amerikalıların konferanstaki konuyla ilgili olmadığı halde sürekli Kürd konusu ile ilgilendiğini görür. B. Ecevit Türkiye'ye dönüşünde ABD'nin Kürdlere olan bu ilgisini daha yakından takibe alır. Türkiye'nin endişesi Güney Kürdistan'da devam eden mücadelenin Kuzey Kürdistan'a sıçramasıdır.

1970 yılın başında Mele Mistafa Barzanî iki Amerikalı yetkiliyi misafir eder. Bunlar CENTO'ya bağlı olarak çalışan General Anthony Devery Hunter diğeri Perkins adında rütbesi belli olmayan biridir. Uzun bir görüşmeden sonra Perkins ile beraber dört Amerikalı heyet Mele Mistafa Barzanî'ye bir öneri getirmişlerdir.

Öneri on dört milyon Dolar karşılığında bir gizli antlaşma yapmaktır. Antlaşma gereği *"Kürtler, ABD politikası ile çelişecek hiç bir harekette"* bulunmayacaktır. *"Kürt hareketine katılmak isteyen tüm komünistlere kapılar"* kapanacaktır. Kürd Hareketi onları desteklemeyecek ve korumayacaktır. Ancak bu anlaşmanın doğruluk derecesi bilinmiyor. İddia Lübnan'daki *"Al-Ahad"* isimli bir gazete tarafından ileri sürülür ve bu güne kadar ileri sürülen bu iddialar belgelenmiş ve doğrulanmış değildir.

Barzanî'nin kabul ettiği söz konusu bu anlaşmada özetle şu unsurlar yer alır:

"- ABD'nin Kürtlere yardım yaptığı gizli kalacaktı.

- Ayaklanmanın temel amacı BAAS rejimini iktidardan düşürmek olmalıydı.

Kürt hareketinin, BAAS rejimini devirdikten sonra devam edip etmeyeceği ABD'nin daha sonra vereceği karara bağlı olacaktı.

- ABD Kürtlere otonom verilmesini destekleyecekti. Ancak Kürtler otonomiden başka bir şey istemeyeceklerdi.

- Kürtler, ABD'nin politikası ile çelişecek hiçbir harekette bulunmayacaktı. Aksi taktirde ABD, verilen yardımı durdurabilirdi.

- Kürt hareketi bundan böyle İran'a, bu ülkedeki Kürtleri desteklemekle, hiçbir şekilde zarar vermeyecekti.

- Kürt hareketine katılmak isteyen tüm komünistlere kapılar kapanacaktı. Kürt hareketi onları desteklemeyecek ve korumayacaktı.

- Bundan böyle Kürt hareketi ile Sovyetler Birliği arasında ne simdi, ne de gelecekte bir bağ olacaktı. Kürt hareketi komünizme karşı çıkacak, hür demokratik sistemleri destekleyecekti.

- Sovyetler Birliği tarafından verilecek tüm yardımlar reddedilecek ve bundan ABD'nin anında haberi olacaktı.

- Kürt hareketinin etkinlik kazanması ile ABD yardımı da o oranda artacaktı.

- ABD yönetimi verilecek askeri ve ekonomik yardımların ne kadarının hibe olduğuna karar verir.

- Kürt hareketi içinde askeri ve siyasi kurallar kurulacaktı. Askeri kurulda koordinasyon için İranlılar da bulunacaktı.

- Kürt bölgelerinde hiçbir zaman göndere bayrak çekilmeyecekti. Buna Kürt bayrağı da dahil olacaktı.

- Verilen yardım, uzun vadeli olup, geriye %2 faizle ödenecekti. Ancak bu anlaşmanın hiçbir maddesinin ihlal edilmemesi durumunda verilen yardım hibe şekline dönüştürülecektir.

- ABD yönetimi, Kürt hareketinin sorumlusu olarak Mustafa Barzanî'yi görmektedir ve sadece onun itirazlarını kabul eder." (Yavuz, 2003: 66 vd.)

Bu iddianın aksine Pike raporlarına göre, Mele Mıstafa Barzanî 1971 ve 1972 yılında iki defa ABD'den yardım istediği, ancak her iki istek de ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından geri çevrildiği belirtilir. ABD'nin bunu red etmesinin nedeni: Türkiye ve İran'dır. ABD, Türkiye ve İran'ı müttefik olarak *"bölgedeki jandarması"* olarak görmektedir. Ancak Pike Raporu ve bu konuda araştırma yapan bazı uzmanlara göre, ABD&CIA Kürdlere ilk somut yardım 1970'lerin başında yapmıştır.

22 Mayıs 1972 tarihinde Moskova'da yapılan ABD ve Sovyetler Birliği görüşmesinde, *"İlişkilerin Temeli"* adlı bir belge ortaya çıkarılır. Bu belgede iki devlet arasındaki ilişkilerin *"barışçıl ve samimi"* olarak yürütülmesi hususu vurgulanır.

Henry Kissinger 29 Mayıs günü Moskova'da yaptığı basın toplantısında şöyle söylüyordu: *"İki süper güç, bu belge ile bundan böyle dünyadaki tüm ülkelerin barış ve güven içinde yaşamalarının sağlanması ve bu ülkelere dış baskılardan yoksun bir ortam yaratılması konusunda görüş birliği içindedirler."* (Yavuz, 2003: 25; Herşh, 1983: 542)

Moskova'dan Tahran'a geçen Henry Kissinger, İran Şah'ı ile Güney Kürdistan'da devam eden Mele Mistafa Barzanî mücadelesine silah ve para yardımında bulunmayı içeren gizli bir destek antlaşması imzalanır.

ABD, Kürdler ile ilişkileri gizli yürütüyor ve muhatap CIA'dır. Bütün bu görüşme ve antlaşmalar sonucunda Dr. Mahmud Osman ve İdris Barzanî, ABD'ye kabul edilir ve ikili 5 Temmuz 1972'de Washigton'da CIA Şefi Richard Halms ile görüşürler. (Bkz. Barzanî, 2012)

1972 yılında Irak ve Sovyetler Birliği arasında 15 yıl için yapılan İttifak Antlaşması, İran ve ABD'nin bölge siyasetleri için bir tehlike oluşturmuştu. Bundan dolayı, Mayıs 1972'de İran Şah'ı ile ABD Başkanı Nikson arasında yapılan ikili görüşmede; Şah Rıza, Nikson'un dikkatini rahatsızlık duyduğu bir hususa çeker. Şah'a göre, Sovyetler Birliği

Kürdler, Baasçılar ve komünistler arasında bir ittifak oluşturmaya ve bunları ilerici bir ulusal cephede toplamak istiyor. Bu durumda Kürdler, Baasçıların ve komünistlerin bir destek gücü haline gelir.

H. Kissinger, bölgede ki ABD politikası ve ABD'nin Kürdler konusunda şunları şöyler: *"Bizim stratejimiz açık ve netti. Sovyetler Birliği ile ilişkisi olan hangi devlet olursa olsun zayıflatılmalıydı. Sovyetler, Irak ile askeri ilişkilere geçtikten sonra, artık bizim için Kürtlere yardım etmek yerinde bir olaydı."* (Muhamed, Omer; Randal: 220)

"Bizim Kürt meselesine doğrudan el atmamız Nikson ve Brejnev arasında Moskova'da yapılan üst zirveden sonra ve esas olarak Mayıs 1972 tarihinde Tahran'a yapılan ziyaret ile başladı." (Muhamed, Omer; Kissinger, 1999: 8; Heykel: 138; Emin: 138)

ABD, Cezayir Antlaşması'na ilişkin olarak, Irak ile İran arasında yapılan görüşmelerden haberdardır ve yapılacak antlaşmanın sonuçlarını çok iyi biliyordu. Ve ABD bütün olacakları bildiği halde Kürdler lehine bir tavır takınmadı. Pike raporlarında açık bir şekilde Şah Rıza ve Saddam Hüseyin arasında yapılan antlaşmaya şöyle değiniliyor: *"Amerikan Gizli İstihbarat Teşkilatı uzun süreden beri müttefikimiz Şah'ın Kürt Ulusal Grubunu desteklediği süreçte, düşmanı olan Irak ile sınır sorunları üzerine antlaşmaya çalıştığını biliyordu."* (Muhamed, Omer; Chaliand: 314-315)

Bu konuda H. Kissinger ise şöyle der: *"Bizim düşüncemizi sormadan ve kendi çıkarları doğrultusunda İran Şah'ı Irak ile anlaşmaya vardı. Bizimde İran olmaksızın Kürtlere yardım etme imkânımız yoktu. Kürtlere yardım etmek için başka hiç bir yol da yoktu. Kürtlerin hatırı için İran'ın kalbini kırmak da gerekmiyordu. Bundan dolayı da Kürt Hareketi son buldu."* (Muhamed, Omer; Kissinger, 22-23)

Cezayir Antlaşması'ndan sonra artık ABD'nın Kürdlere yaptığı yardımı da son buldu. Daha sonra 18 Mart 1975 günü Amerikan Sesi Radyosu, Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın yaptığı bir açıklamada: *"Kürt devrimcileri ABD'den sorunlarıyla ilgilenmesini ve yardım etmesini talep etmişler. Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın onlara cevabı bu Irak'ın bir iç meselesidir ve Amerika buna karışamaz."* (Muhamed, Omer; Arif, 1999: 205) denir.

ABD'nın ansızın Kürdlere ve Kürd meselesine karşı tutumunu değiştirmesinden sonra hayal kırıklığına uğrayan Mele Mistafa Barzanî, H. Kissinger'e bir mektup yazar: *"Amerika devleti, Kürt milletine ve meselesine karşı ahlaki ve siyasi bir sorumluluğu üstüne almalıdır."* ve *"Amerika siyasi kararlarına saygı göstermelidir."* der ve şu taleplerde bulunur:

"1- Saldırılar durdurulmalı ve görüşmelerin önü açılmalıdır,

2- Amerikan'ın, İran üzerinde etkisi olduğundan dolayı sizden rica ediyorum içinde bulunduğumuz bu hassas tarihsel süreçte, ulusumuz belirsiz bir gelecek ile karşı karşıya kaldı. Bir şeyler yapın ki, askeri güçlerimiz ve milletimizin mevcut durumu sürsün ve yaşamına devam etsin." (Muhamed, Omer; Kutschera: 502; Ferec, 1999: 12; Dischner: 295-296; Barzanî, 2003: 345)

Mele Mistafa Barzanî, *"Kissinger'in Nancy Maginnes'le evlenmesi üzerine önce üç kilim, sonra da altın ve inci gerdanlık gönderdi, ama tüm jestler boşunaydı."* (Randal, Nesre, 2001: 212)

Mele Mistafa Barzanî'nin CIA, Başkan Gerald Ford ve H. Kissınger'e gönderdiği mektuplar cevapsız kalır. Daha sonra H. Kissinger, ABD'nin Kürdlere karşı olan siyaseti konusunda şunları yazar: *"Türkiye ve İran gibi komşu ülkeler, kendilerini Irak'tan korumak amacıyla Kürtlere yardım ediyorlardı. Fakat, bu devletler hiç bir şekilde bir Kürt Ulusal Devleti'nin oluşmasına hazır değillerdi. Ayrıca Nikson idaresi hiç bir zaman Irak Kürtleri'nin bağımsızlığı için yardım etmedi"* (Muhamed, Omer; Kissinger: 7) ve devamla: *"Biz Kürtlere büyük bir zulüm yaptık. Irak'ın Suriye'ye karşı durması gerektiği bir dönemde Kürt savaşını durdurduk ve Kürtlere verdiğimiz desteği geri çektik."* (Muhamed, Omer; Heykel: 140-141)

Bu tavra ilişkin olarak J. Randal: *"Nikson Kürtleri tarihleri boyunca en büyük ve kötü yenilgi ile karşı karşıya bıraktı ve Barzanî'nin Kürt Ulusal Hareketi içindeki onlarca yıllık iktidarına son verdi."* (Muhamed, Omer; Randal: 215) der.

Pike raporlarında da sözü edildiği gibi ABD Güney Kürdistan Özgürlük Mücadelesi'nin tasfiyesi için: *"Bizim Kürtlere karşı siyasetimiz ahlaksızcaydı. Ne Kürtlere yardım ettik ve ne de Irak Hükümeti'yle sorunlarını görüşme yoluyla çözülmesi için bir uğraş içine girdik."* (Muhamed, Omer; Heykel: 140) der

Yirmi yıl sonra Nikson, Kürtleri bıraktıklarını kabul ediyor ve pişmanlığını şöyle dile getiriyordu: *"Biz Kürtler hakkında çok şey bilmiyorduk, dağlı aşiretlerden biri olarak biliyorduk."* (Muhamed, Omer; Randal: 218)

22 Mart 1974 tarihinde Newyork Times gazetesi: *"Sovyetler Birliği Savunma Bakanı Mareşal Andre Griçko'nun, Bağdat'ı ziyaret ettiğini, Bağdat'taki ortaklarıyla Kürt devrimcilerini barıştırmak için bir proje götürdüğünü, fakat Barzanî, İran ve ABD'nin istemi doğrultusunda bu projeyi onaylamadığını"* (Muhamed, Omer, Chaliand: 313) yazar.

Görünen o ki CIA vasıtasıyla ABD bölgede olup bitenlerden haberdardır ve bu vasıta ile de manipilasyonlarda bulunmaktadır. *"1973'te Nixon tarafından CIA'dan ihraç edildikten sonra Tahran'da büyükelçi olarak hizmet veren Helmes'e göre: 'Bir Orta Doğu uzmanı olan istasyon şefi Callahan sayesinde Kürtler hakkında teşkilatta (CIA) çok şey biliyordu."* (Randal, Nesre, 2001: 196)

Pike Raporları

Pike raporları, ABD Temsilciler Meclisi'ne bağlı İstihbarat Komitesi raporlarıdır. Bu raporlara İstihbarat Komitesi Başkanı, Newyork temsilcisi Ofis Pike adına hitaben *"Pike Raporları"* denilir. Ofis Pike gözetiminde hazırlanan bu raporlarda, 1965-1975 yılları arasında ABD yöneticilerinin CIA ile birlikte dünyada giriştiği *"gizli operasyonlar"* anlatılmaktadır.

19 Ocak 1976 tarihinde bir Pike raporu yayınlanır. Raporda ülke adı geçmiyor, onun yerine *"müttefikimiz"* veya *"yabancı devlet lideri"* gibi kod isimler kullanılıyor. Söz konusu raporda Türkiye'nin adıda *"ülke 16"* olarak geçiyor. Bu raporda *"ABD'nın CIA kanalıyla Kürtlere yaptığı silah yardımı"*da yer alır. Rapor tamamlandıktan bir hafta sonra *"Temsilciler Meclisi Genel Kurulu"* tarafından *"gizli"*lik kararı alınır.

Pike raporuna göre, Kürtlere yapılan altı milyon Doları içeren programın, Dr. H. Kissinger'in yabancı devlet lideri (İran Şahı) ile yaptığı özel görüşmeden sonra Başkan (Richard Nixon) tarafından onaylandığı belirtiliyor. (Yavuz, 2003: 69-70) Devamla raporda şu ifadeler yer alır: *"Bizim yardım paketimiz, müttefikimizin (İran) Kürtlere sağladığı yardımlar yanında cüce kalıyordu. Bizim yardımlarımız sadece sembolik değerde görülebilirdi."* (Yavuz, 2003: 72; Pike Raporu) Yine bu rapora göre Mele Mistafa Barzanî'nin İran Şahı'na fazla güvenmediği de belirtiliyor.

Kürdistan'ın *"ABD'nin 51. eyaleti"* ifadesi ise CIA istasyon şefinin 16 Ocak 1975 tarihinde Colby'e gönderdiği bir kripto da yer alır. (Yavuz, 2003: 73)

Sovyetlerin Tavrı

Sovyetler Birliği ile Irak ile arasında 9 Nisan 1972 tarihinde 15 yıl sürecek olan *"Dostluk ve İşbirliği/Yardımlaşma Antlaşması"*ndan sonra. Sovyetler Birliği, Irak'ta ekonomik, ticari ve stratejik alanlarda büyük çıkarlar elde eder. Irak petrolleri kendileri açısında büyük yararlar sağlıyor, Sovyet donanması *"Qum Kasr"* deniz üslerinin kullanması, Irak'taki askeri personelin Sovyet uzmanlar tarafından eğitilmesi, askeri silah ve materyallerinin tamamına yakınını Sovyetler Birliği tarafından sağlanması Irak'ı vazgeçilmez kılıyordu. Bütün bu çıkarları için Sovyetler Birliği, Kürdlerin Irak'a karşı mücadelesini istemiyor ve Mele Mistafa Barzanî'nin Irak Hükümeti'yle anlaşmasını, KDP'nın IKP'nin de içinde yer aldığı cephenin içinde yer almasını istiyordu. (Muhamed, Omer; Bkz. Emin: 108; Chaliand: 309; Celal: 353)

Antlaşmadan sonra Kremlin, Mele Mistafa Barzanî'yi Moskova'ya çağırır. Mele Mistafa Barzanî, -1960 yılındaki deneyimden sonra kendisi gitmez- Moskova'ya bir heyet gönderir. Heyet Moskova'da politbürodan Suslov ve sonrada Moskova'nın Ulusal Kurtuluş Hareketleri'nden sorumlu olan Ulianozsky ile görüşür. Görüşmede Kürdlerin Saddam Hüseyin ile masaya oturulması istenir.

Bu süreçte Romansiv'in başkanlığında, IKP Sekreteri Aziz Muhamed ve Irak Devlet Bakanları'ndan Aziz Şerif'inde refakat ettiği bir Sovyet delegasyonu Mele Mistafa Barzanî'yi ziyaret eder. Romansiv açık bir şekilde Mele Mıstafa Barzanî'ye eğer Baasçılara karşı savaşırsa Sovyetler Birliği'nin kendisini desteklemeyeceğini bildirir. Çünkü, Irak ile *"Dostluk ve İşbirliği/Yardımlaşma Antlaşma"*ları var ve Sovyetler Birliği'nin çıkarlarına göre, KDP sözkonusu cepheye katılmalı ve Baasçılarla olan sorunları barışçıl görüşmeler yoluyla çözmelidir. (Mahsun, Muhamed, Omer, Mahsun ile Söyleşi; Bkz. Emin: 110)

Ancak Mele Mistafa Barzanî, böyle emirleri ve müdahaleleri kabul etmediği gibi, diğer yandan İran, KDP'nin o cephenin içine girmesini istemiyor ve Irak'a muhalif olarak kalmasını istiyor. Bir diğer etken ise, Mele Mistafa Barzanî, ABD'ye güveniyor ve ABD'nin verdiği sözler O'nun aklını başından alıyordu. (Muhamed, Omer; Bkz. Fuad Mahsun ile Söyleşi)

Sovyetler Birliği, Kürdler'den kayıtsız–şartsız Baasçılar'ın şartlarını kabul etmelerini isterken, buna karşın Irak Hükümeti'nin 11 Mart 1970 Otonomi Antlaşması'nın maddelerini tatbik etmeleri için sesini çıkarmıyordu. Mele Mistafa Barzanî'nin, İran ve ABD ile olan ilişkileri; Sovyet karşıtlığı – Amerikan yanlılığı açıklamaları, Sovyetler Birliği'yle Kürd Devrimi arasındaki çatlağı daha da büyütüyordu. Bütün bu gelişmeler Sovyetler Birliği'nin Kürd Devrimi'ni tamamen devre dışı bırakıp, tümüyle Irak'ı desteklemesine neden olur.

Bu ilişkilere ilişkin olarak Sami Abdulrahman bir söyleşide şöyle diyor: *"Sovyetler 1972 yılına kadar Irak Kürdistan Devrimi'ne yardım etti. Bu tarihten sonra dengeler değişti, ittifak ve siyasal durum değişikliğe uğradı. Yeni şeyler gündeme geldi. Sonuç olarak Kürt Hareketi'yle Sovyetler arasındaki ilişkiler koptu ve böylece Kürtlerle Sosyalist blokun ilişkileri kalmadı."* (Muhamed, Omer; Samî Abdulrahman ile Söyleşi, 17, Şubat 1990)

Sovyetler Birliği konusunda Knyazê Îbrahim şunları yazar:

"İki kutuplu dünya, dış faktörlerin etki güçü açısından Kürt siyasal zemininde dengesizlik yaratmaya ve Kürtler arası çelişkileri daha da derinleştirmeye müsaitti. Ayrıca; Sovyetlerin beklenin aksine, hiçbir zaman Kürt sorunun çözümüne katkıda bulunma, Kürtlerin bağımsızlık, fedarasyon veya otonomi biçiminde formüle edilen siyasal özgürlük istemlerini karşılama projesi olmamıştı. Sovyetler Birliği, Kürt faktörüne geleneksel olarak Türkiye, İran, Irak ve Suriye politikalarında yardımcı bir faktör olarak bakmaktaydı. Kürt faktörü Sovyetler açısından özelde bu devletlere, genelde Ortadoğu'ya etki ve müdahale aracıydı. Ve Sovyetlerin Ortadoğu'da Kürtleri etkili bir pozisyona getirme, mevcut statükoları değiştirme projesi yoktu. 'Arap dünyasına açılım merkezî, emperyalizme kafa tutan dost Irak', 'sosyalist eğilimli, emperyalizm karşıtı Suriye', 'jeopolitik ve ekonomik açıdan ortak olan emperyalizm düşmanı İran' ve 'Emperyalist cephede olmasına rağmen zararsız Türkiye' Sovyetleri rahatsız etmemekte, daha doğrusu Moskova yöneticilerinin işine gelmekteydi. Özellikle 70'lerden sonra sosyalist ideologların, sosyalist devrimi yayma inançları köklü biçimde sarsılmıştı. Sovyetler'de yaşanan bu durumun tersine, Kürt hareketlerinin SSCB'ye büyük umutları köklüydü. Kürtlerin güvensiz yaklaştığı kapitalist bloğun da Sovyetler dengesinden dolayı Ortadoğu'da köklü bir değişme gitmesi söz konusu değildi. Tersi de doğrudur: Dünya kapitalist blokla paylaşmış Sovyetler de denge bozgunculuk yapacak hevesten yoksundu..."

"Ne yazık ki, Kürtlerin iki sistem arasında yaptığı zorunlu manevralar, köklü sonuçlara götürmüyordu, yalnız mücadele ile geçen günleri kurtarmaya yetiyordu. Kürtler, sistemler ve devler arasında sıkışıp kalmış, bir parçasını da iç çatışmalar oluşturan gelenek-

sel politikalarını sürdürmeye mahkûm etmişti. Her iki sistem içerisinde yer alan belli başlı devletler ve bölgesel sömürgeci güçler, Kürtleri amansız biçimde kullanmaktaydı..."

"...İki kutuplu sistem ve bu sistemler arası ilişki-çelişki boyutu, sorunun çözümünü imkânsız hale getirmişti." (Şamîl, 2007: 129-130)

1974 yılında savaşın sürdüğü dönemde İran Şah'ı, Moskova'yı ziyaret eder. Sovyetler Birliği ile İran görüşmesinin konularından biri de Irak ve İran arasındaki sorunlardır. Sovyetler Birliği, İran Şah'ından Irak ile olan çelişkileri barışçıl yöntemlerle çözmesini ister. (Muhamed, Omer; Bkz. Emin: 111)

1974 savaşının başlamasından sonra Sovyetler Birliği sadece Irak'a her türlü silah yardımıyla yetinmedi, aynı zamanda Irak'a bir çok savaş uçağını verdi. (Muhamed, Omer; Bkz. Govari Dengi Kurdistan, Sayı 1: 132; Randal: 227) Bunun dışında önemli bir sayıda Rus savaş uzmanları da Irak'ın saflarında savaşa katıldılar. Örneğin Fransız Figaro gazetesi 5 Temmuz 1974 tarihinde yayınladığı bir haberde, Topoliv-22 uçaklarının bu savaşta Kürtlere karşı kullanıldığını, Rus subaylarından Albay Alexander Vasilev'un Kürdistan'daki bombardıman ve silahların yönetiminden sorumlu olduğunu yazar. (Muhamed, Omer; Bkz. Emin Menguri: 520; Kurdo Alî, 1994: 112; Barzanî II, 2003: 341) Ayrıca Sovyetler Birliği uzaydan bölgenin resimlerini çekiyor ve buna göre askeri harekât plânları uygulanıyordu. (Muhamed, Omer; Bkz. Kurdo Ali: 114)

İsrail Radyosu 06/10/1974 tarihinde verdiği habere göre, Sovyetler Birliği ön üç adet MİG-23 uçağını Irak'a satmış ve bu uçakları kullanan pilotlarda Rus'dur. Bu Rus uçaklarıyla Güney Kürdistan bombalanıyordu. (Muhamed, Omer; Barzanî II, 2003: 531)

Sovyetler Birliği ile Irak arasındaki ortaklık konusunda Gunther Dischner şöyle yazar: *"Irak'ın Kürdistan'a yönelik hava saldırıları yalnızca Irak uçaklarıyla yapılmıyordu. Irak hava sahasının gidişatı bir grup Sovyet danışmanı tarafından yönlendiriliyordu. Hatta bazı Sovyet danışmanlarının kendileri uçakların pilotluğunu yapıyor ve kullanıyorlardı. Özellikle de Sovyetlerin bomba atan ve yeni olan Topoliv-22 uçaklarını. Bu uçaklar her gün 11 ve 18 bin yükseklerde Kürtler üzerine demir ve ateş yağdırıyorlardı. Bu yeni uçakları Irak için göndermişlerdi. Elbette böyle kısa bir süreçte bu uçakların kullanımı için Irakları eğitmek çok zordu. Bundan dolayı sayıları üç yüz olan Sovyet danışmanları, geçici bir süre için bomba atan bu uçakları kullanmaya başladılar."* (Muhamed, Omer; Dischner: 257)

Mesut Barzanî bu konu hakkında şunları yazar: *"Bazı Rus pilotları TU22 ve SU20 uçaklarını kullanarak Kürdistan'ı bombaladılar. Bazı pilotların isimleri: Binbaşı Krafcinko, Binbaşı Davidinko, Binbaşı Yuri, Binbaşı Lunya, Binbaşı Fulodya ve Binbaşı Victor..."* Mesut Barzanî ayrıca Rus, Almanya/Doğu Almanya ve Çekoslovakyalı uzmanlar Irak ordusuyla birlikte hareket ettiklerini yazıyor. (Muhamed, Omer; Barzanî II, 2003, 341)

Ayrıca Kürdler de, kendilerini vurmak için Irak ve Sovyetler Birliği'nin ortaklığı konusunda haberdardılar. O dönem savaşların idaresinden sorumlu olan İdris Barzanî:

"Bizim inancımız o ki, Sovyet uzmanları Irak'ın bu yeni savaş taktiğinin arkasındadırlar. Kuşkusuz, bu uzmanlar işlerinden kabiliyetli ve cesurlar. Bundan dolayı, geçmiş yıllarla kıyaslandığı zaman Irak Ordusu cesurca savaşıyor." (Muhamed, Omer; Dischner: 260)

Irak pilotlarından Sefaw Şilal'ın kullandığı MİG 19, 1974 Ağustosu'nda Balek'te düşürülür ve pilot esir alınır. Pilot'un verdiği bilgilere göre, Sovyet pilotları Topoliv uçaklarını kullanıyorlardı. Çünkü, uçaklar o dönem yeni devreye sokulmuştu. Irak pilotları bu uçaklar konusunda hiç bir eğitim almamışlardı. Yine bu pilotun verdiği bilgilere göre üç bin Sovyet askeri danışmanı Irak'ta vardı. (Muhamed, Omer; Bkz. Kurdo Ali: 112)

Bu savaş ortamında IKP tümden Sovyet siyasetini destekleyip tatbik ederek, hem silahlı hem de siyasi ve propaganda alanlarında çok sert bir şekilde Kürt Özgürlük Hareketi'ne karşı mücadele eder. (Muhamed, Omer; Bkz. Kurdo Ali: 123)

Sovyetler Birliği basın ve yayın kurumlarıyla Kürt Özgürlük Hareketi'ne karşı propaganda yapıyor ve Irak Hükümeti'ni destekliyordu. Bunun dışında tüm Doğu Avrupa ülkeleri ve dünya komünist partileri Sovyet çizgisine paralel olarak Kürdistan Devrimi'ne karşıydılar. Cezayir Antlaşması, Sovyetler Birliği ve IKP tarafından desteklendi. *"Triq El Şehb"* gazetesi bu antlaşmanın olumlu yanları üzerine bir kaç makale yayınladı. (Muhamed, Omer; Bkz. Emin: 111)

Kürt Devrimi'nin yenilgisinden sonra da Sovyetler Birliği, tümüyle Kürt Devrimi'ni yok etmek ve Kürdistan'da etnik temizliği temel alan Irak politikasını destekledi. IKP, bu siyasetin yerleşmesine doğrudan katıldı. Çünkü, IKP, Baasçılarla oluşturulan *"Irak İlerici ve Ulusal Cephesi"*nin ortağıydı.

Yenilginin ve Tasfiyenin Nedenleri

Mesud Barzanî, Mart 1975 yenilgisinin bir askeri yenilgi değil, bir siyasi yenilgi olduğunu söyler. Kek Mesud, Kürdlerin Kerkük'ten vazgeçmemeleri, ABD, Sovyetler Birliği ve diğer devletlerin Ortadoğu üzerindeki plânlarını tahmin edememeleri, Mele Mistafa Barzanî'nin hastalığı (ciddi sağlık sorunları), yaşlılığı ve en önemlisi de uluslararası komployu yenilginin nedenleri olarak göstererek, sonuçta oluşturulan İran ve Irak ittifakıyla yenilginin sağlandığını belirtir.

Kerkük Sorunu

Orta Doğu'da petrol kaynakları dolayısıyla emperyalist devletler 18. yüzyıldan beri bölgede faaliyet göstermekteler. Bölgede önceleri İngiltere'nin bir egemenliği vardır. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra, İngiltere'nin bölgede oluşturduğu Irak devletiyle, Güney Kürdistan'la beraber bu zengin petrol yatakları bu ülke sınırları içinde yer aldı. Lozan görüşmelerinde bu bölge ile ilgili anlaşma sağlanamaz ve sorunun çözümü için İngiltere ile Türkiye arasında görüşmelere Lozan'dan sonraya bırakılır. Türkiye'de bu konuda yapılan tartışmalardan sonra, Mustafa Kemal, Musul ve Kerkük'ü almanın

kendileri acısından oluşabilecek bir Kürd direnişi tehlikesine karşı bölgeden vazgeçer. Ancak sonra Kerkük ve Musul hep tartışma konusu olur, bölge üzerinde hak iddia eden üç unsur arasında sorun olarak kalmaya devam eder. Bu üç unsur: Türkiye, Irak ve Mele Mistafa Barzanî/Kürdler.

Türkiye

Türkiye, Kerkük ve Musul'u Irak'a bırakması noktasından başlayarak yaptığından pismandır. O günden günümüze devam eden bu pismanlık duygusu ile her vesilede Kerkük üzerinde hak sahibi olduğunu ileri sürerek bölgeye müdahelede bulunur.

Bu konuda Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezî eski Başkanı Prof. Dr. Ümit Özdağ şunları yazar:

"1774'de Küçük Kaynarca'da başlayan Türk geri çekilmesi 1920'de Sakarya önünde sonuçlanmıştır. Bu süreç içinde Türk milleti üç kıtadan geri çekilmiş, hâkim olduğu coğrafyanın üzerinde onlarca devlet kurulmuştur. Türklüğün ayrılmaz parçası kabul edilen onlarca kent teker teker elimizden çıkmıştır. Bunların bazılarının unutulması çok zor olmuş bazıları hiç unutulmamıştır..."

"Ancak Türk devlet ve toplumu Kerkük ve Musul'un kaybı kadar derinden etkilenmemiştir bu kayıpların hiç birisi. Bu travma derecesinde derin etkinin nedeni sadece Kerkük ve Musul'un Gaziantep, Ankara veya Erzurum kadar Türk olmaları değildir. Çünkü kaybedildiği tarihte Üsküp, Selanik diğer onlarcası da Kerkük kadar Türk'tür. Kerkük'ün kaybının travmatik olmasının nedeni bu şehir bir savaşta keybetmiş olmamızdır. Kerkük bizden savaş sonrasında İngilizler tarafından çalındığı için travma haline gelmiştir Kerkük'ün kaybı. Mustafa Kemal Atatürk, Kerkük'ün kaybını hiçbir zaman kabullenmemiştir ve ilk fırsatta Kerkük'ü tekrar Türk sınırları içine alacağını ifade etmiştir.

Kerkük'ün kaybı Atatürk sonrasında Türk siyasal eliti tarafından kabul edilmiş ise de kayba neden olanlar hiç af edilmemiş, Kerkük hiç unutulmamamıştır. Türk halkı da Kerkük'ün kaybının baş nedeni olan İngilizleri hiç unutmamış ve sevmemiştir. İngilizler hakkında bugün sıradan bir Anadolu kentinde yapılacak bir kamuoyu araştırması, hiçbir Batılı halkı olmadığı kadar olumsuz bakıldığını gösterecektir. Bunun en önemli nedeni Kerkük'tür. İngiltere'nin Kerkük'ü Türkiye'den çalmış olmasıdır.

Şu noktanın da altı çizilmelidir ki, Türkiye, Kerkük'e yönelik bir tekrar ilhak noktasını terk etmiş olmak ile birlikte Türkmenlere ilgisi sürekli devam etmiştir. Bu çerçevede, 1960'larda Türkmenlerin Bağdat tarafından ezilmesini engellenmek için dolaylı müdahalelerde bulundu. 1970'lerde Bağdat'ın isteği ile Kerkük'e ve diğer Türkmen kentlerine Türkiye'den öğretmenler yollanmıştır. 1979'da Bağdat'ın Türkmen liderini asmasına Ankara'nın tepkisi sert olmuştur ve 1991'de Irak Milli Türkmen Partisi Ankara'da kurulmuştur. Özetle, Türkiye'nin Türkmen politikası bazı çevrelerin ileri sürdüğü gibi 1995'de veya 2002'de başlamamıştır.

Öte yandan Türkiye'nin İngiltere'yi Kerkük konusunda affetmediği Irak

Savaşı'ndan önce tekrar çok belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. ABD güçleri ile birlikte İngiliz güçlerinin de Kuzey Irak'a girebilmesi için Londra, Ankara'ya tarihsel nedenlerle bunun mümkün olmadığını söylemiştir. 1918-1926 arası seksen sene sonra hâlâ stratejik hafızada çok canlı olarak yaşandığı ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin stratejik hafızası ve Türk milleti Kerkük'ten dolayı İngiltere'yi gelecek yüz yıl içinde de affetmeyecektir." (Özdağ, 2007: 185-186)

Türk Dünyası Diyalog Platformu Başkanı İsmail Cengiz ise, Mustafa Kemal'e ithafen, Kerkük konusunda şunları yazıyor: *"'Allah nasip eder, ömrüm vafa ederse; Musul, Kerkük ve Adaları geri alacağım. Selanik'de dahil Batı Trakya'yı Türkiye hudutları içine katacağım...' 1933 Mustafa Kemal Atatürk."* (Kısacık, 2007: 99)

Rasıt Kısacık, Türkiye'nin Musul-Kerkük sorunu hakkındaki düşüncesini şöyle dile getirir:

"Elbette Kerkük, Erbil, Musul şu anda Irak sınırları içerisindedir, dolayısıyla Irak'ındır ama bu toprakların Türk toprağı olduğu bir gerçektir. Ve vatan parçalarının Türkiye'nin dışında kalmasına, o günkü TBMM'de razı olmak istememiştir. Şu anda bu topraklar Türkiye sınırları dışındadır ama bu toprakların tapusu bizim elimizdedir. Ayrıca bu toprakların Irak'a devri ile ilgili Lozan Görüşmeleri'de tamamlanmamış kesintiye uğramıştır.

Bu kesintinin sebebi de Kerkük'ün, Erbil'in içinde bulunduğu Musul vilayetidir...

Dolayısıyla bu vatan parçalarının ne olacağı hususu geçmişte olduğu gibi bügün de mualaktadır. Sadece bizi ayıran şekli sınır vardır o kadar.

Ve bu vatan parçaları kim ne derse desin, siyasi, askeri işgal altındadır.

Ve Kürtlerin, İngilizlerin merhametine terk edilmeyecek kadar kutsal topraklardır. Atatürk'ün bu konudaki bir konuşmasında ifade ettiği gibi; 'Milli arazimizden en ufak bir parçasını bizden koparmaya çalışmak pek haksız bir hareket olur. Buna katiyen muvafakat etmeyiz...'" (Kısacık, 2007: 99-100)

Eski Başbakan Bulent Ecevit'in gündeme damgasını vuran; 'İsmet İnönü, 'Musul'u al!' diye bana vasiyet etti.' açıklamasının ardından benzeri bir açıklama da Turgut Özal'ın kardeşi Korkut Özal'dan geldi. Korkut Özal, ağabeyi Turgut Özal'ın Musul ve Kerkük konusunda ABD ile gizli bir anlaşma yaptığını söyledi.

Gizli anlaşmanın ayrıntılarını Akşam gazetesine açıklayan Özal şunları şöyledi: 'Ağabeyim, Körfez Hareketi ile ilgili görüşmeleri Baba Bush ile yaparken, 'Biz Musul ve Kerkük'e gireriz ve orada kalırız, ne diyorsunuz?' demişti. Başkan Bush'da kendisine: 'Kalmanızda bizim için sakınca yok.' cevabını vermişti." (Kısacık, 2007: 35)

"Sayın Demirel'in Başbakanlık döneminde ifade ettiği gibi: 'Bugün Kerkük ve Musul'un, Türkiye'nin elinde olmayışının ıstırapları vardır. Milyonlarca Türkçe konuşan, hududun bu tarafındaki insanlar gibi, hududun öbür tarafında tamamen kültürü, harsı aynı olan insan var. Ve Türkiye daha sonra bu meseleyi halledememiştir." (Kısacık, 2007: 100)

"Barzanî ve Talabani, Kerkük'ü Kürt bölgesi içine alacak şekilde federal yapıya dahil ederler ve Kerkük petrollerini federe Kürt devletinin kaynağının durumuna dönüştürürlerse Türkiye askeri müdahalede bulunmak zorunda kalacaktır... Türkiye için Kuzey Irak neresinden bakılırsa bakılsın bir bataklıktır. Bu bataklığa ayaklarımızı sokmamak en akıllıca yaklaşımdır.

(...)

Kerkük petrollerine sahip çıkmış olan bir Kürt devletinin güçlenmek ve bağımsızlaşmak olanağı artacaktır. Bu da, hem bölgeye hem de özellikle Türkiye'ye olumsuz yansıyabilir. Dolayısıyla, mutlaka durdurulmalıdır." (Kısacık, 2007: 233-234; Özdağ)

"Irak; Araplar, Kürtler ve diğerlerinden oluşur." şeklindeki ifadeye Türkiye karşı çıkarak, Kerkük, Musul ve Erbil'in Türk/Türkmen şehirleri olduğunu, bu ifadede mutlaka Türkmenlerin de yer alması gerektiğini savunmuştur. Kerkük ve Musul'un Kürd bölgesi içinde yer almasına şiddetle karşı çıkarak, bu bölgede Türkmenlerin Kürdler ile eşit statüde özerk olmasını istemiştir.

Türkiye'de Kerkük'te Türkmenlere baskı ve *"katliam"* yapıldığı vurgulanarak, *"...Türk milliyetçisi aydınlar, her dönemin bir Sakaryası vardır. Bu günün Sakaryası, Kerkük-KKTC hatıdır."*, (Özdağ, 2007: 185-173) *"Kerkük, Türkiye'nin Kırmızı cizgisidir."* (Kısacık, 2007: 254) söylemler dile getirilmiştir.

Türkiye acısından Musul-Kerkük sorunu bitmiş değildir. Türkiye 1926 Ankara Antlaşması'yla *"Kerkük ve Musul üzerinde garantörlük hakkı olduğunu"* ve *"bölgede dirliğin bozulması durumunda, soydaşlarımızı korumak amacıyla"* müdahale hakkı olduğunu ve Kürt devletinin kurulması veya Kürtlerin bölgeyi ele geçirmeleri halinde bu haklarını kullanacaklarını söyler. Türkiye bu düşünce ile Kerkük'ün Kürt bölgesi içinde yer almaması için her türlü girişimde bulunmuştur.

Bütün bu girişimleri Kemal Mazhar Ahmed şöyle tespitlerde bulunur:

Kürtlüğe karşı savaştır! Ve yayılmacı emeller peşinde koşmaktır.", Zira Osmanlı'nın kaybedilen topraklarını hâlâ içine sindiremeyen bu toprakları yeniden işgal etmeyi kendileri için hak gören bir anlayış, devlet katında ve toplumda çok yaygındır. Türkmenler bahane edilerek Musul ve Kerkük gibi zengin bölgelerin yeniden işgal edilmesi, bu tür insanların iştahını oldukça kabartmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti devleti Kürt olan her şeye karşı savaş açmıştır ve bu yeni bir politika değildir. Bu cumhuriyet, bunun üzerine inşa edilmiştir. Basın ve televizyonlardaki ırkçı histeri kimseyi şaşırtmıyor. Zira bu devletin ve basının bakışı hiçbir zaman bundan daha iyi olmamıştır. Geçmiş gazete arşivlerine bir göz atarsanız bundan beter bir 'üslup'la karşılaşırsınız.

(...)

Türk devletinin kuruluşundan bugüne Irak Kürtleri'yle ciddi hiçbir sorunu olmamıştır. Irak Kürtleri'nin yüzyıldır hâlâ aynı sorunlarla uğraşmasında Türkiye

Cumhuriyeti'nin büyük bir payı ve sorumluluğu vardır. İngilizler, Kral Faysal'ı deve sırtında dört karısıyla birlikte Suriye'den getirtip, 'Irak' diye yapay bir devlet icat ettiklerinde, yeni devletin bekası için Güney Kürdistanı Irak'a dahil ettiler. Bunun iki önemli nedeni vardı: Birincisi Ortadoğu'da İngiliz işgaline karşı direnen tek halk Kürtlerdi. Kraliyet Hava Kuvvetleri, Kürt başkaldırısını acımasız bir şekilde bastırdı. Tarihte toplumsal bir ayaklanmayı bastırmak için başvurulan hava bombardımanı ilk kez Kürt topraklarına karşı gerçekleştirildi. Şeyh Mahmud öncülüğündeki Kürt ulusal hareketi, Arapların aksine İngilizlere değil genç Türkiye Cumhuriyeti'yle birlikte hareket etti. İngilizler Kürtlerden intikam almak için bütün topraklarını yeni ülkenin sınırları içine kattı. O gün bu gündür Kürt trajedisi devam ediyor." (Ahmed, 2005: 10-11, Önsöz)

Irak ve Mele Mistafa Barzanî/Kürtler

Nuri Talabani'nin belirttiği gibi *"Petrol yatakları, geniş tarım arazileriyle Kerkük bölgesi, Irak'ta ki Kürt sorununa barışçıl bir çözüm bulma yolunda en büyük engelden birisidir."* (Talabani, 2005 7)

Kürdistan'ı işgal eden devletler, *"Mele Mustafa Barzanî'nin en büyük hedefi, içerisinde Kerkük ve Musul'un da olduğu bir Kürdistan kurmaktı."* (Kısacık, 2007, 20) amacını bildikleri halde, Güney Kürdistan önderliğine yardım ve destek sunmaları bir oyalama taktiğidir. Bu devletler için birincil tehdit, Kerkük ve Musul'u kapsayan bir Kürt devleti kurulmasıdır.

Irak'ın amacı Kerkük'ü Araplaştırmaktır. Irak 1963 yılından itibaren bölgeyi Araplaştırmaya başlar. 1968 yılından sonra ise Kerkük bölgesinin Araplaştırılması Irak'ın genel bir politikası haline gelir. Bu iki aşamada yapılmaktadır. Birinci aşama Kerkük bölgesinde devlet memuru olan, petrol şirketlerinde çalışan Kürdler başka bölgelere gönderilir. Bunların, emekli olduktan sonra veya başka bir nedenden bir daha bölgeye dönmelerine izin verilmez. İkinci aşamada ise gönderilen bu kişilerin yerlerine Güney Irak'tan Araplar getirilip, yerleştirilir.

1970 ve 1980'lerde Kerkük bölgesinde Arap yerleşimciler için, yeni yerleşim yerleri yapılır. Getirilen Arap ailelere arazi ve 10-20 bin Dinar arasında (1 Dinar=3 Dolar) para verilir. Bölgenin bu Araplaştırma politikası bütün Kerkük bölgesindeki köy, kasaba ve şehir merkezlerinde olmak üzere bütün Kerkük eyaletini kapsamaktadır.

Bu konuda Nuri Talabani şunları yazar:

"... Kürtlerin mallarını, evlerini Araplardan başkalarına satması yasaktı, bu şartlar altında yine ev ve mal mülk edinmeleri de önlenmişti. Şehir yönetimi evleri çok kötü, onarılacak durumda bile olsa onların evlerini satıp, şehri terketmeleri konusunda zorlamak için Kürtlere 'bina yapma' veya 'yenileme ruhsatı' vermiyordu. Bölgenin Araplaştırılması sürecinde en büyük adım onbinlerce Arap ailesinin, birbirini izleyen dalgalarla, iş ve barınma garantisiyle yerleştirilmesi oldu. Aynı zamanda Kerkük şehrinde bu yeni gelenler için Arapça isimlerle mahalleler, ikamet sektörleri kuruldu.

Kerkük eyaletinin ismi bile Arapçada 'Uluslaşma' anlamına gelen 'El-Tamim' yapıldı.[4] *Tüm sektörlerin, caddelerin, okulların, iş yerlerinin isimleri Arapça olarak değiştirildi. Kürtçe öğretimde yasaklandı. Orada Kürtleri azınlık durumuna getirmek için Kerkük eyaletinin yedi bölgesinden dördü alınıp komşu eyaletlere bağlandı. 1968-1989 arasında Kerkük eyaletindeki 779 Kürt köyü ve bazı Türkmen köyleri yakılıp yıkıldı, yıkılmayan köylere de Arap yerleşimçiler kondu. Orada yaşayan Kürtler göçe zorlandı. Toplam 37.726 aile güvenlik servisinin denetimi altında olan toplama kamplarına gönderildi... 1988'de başlayan 'Enfal' operasyonu esas olarak bu bölgede gerçekleştirildi. 1991 Mart ayaklanmasında Kürtler tarafından ele geçirilen, tam on yedi tonluk Irak Gizli Polisi dosyaları arsında bulunan teyp kasetinde Saddam Hüseyin'in kuzeni Ali Hasan el-Mecid şunları söyler: 'Tehcirleri bitirir bitirmez onlara sistematik bir askeri plâna göre her yerde saldıracağız. Kimyasal silahlarla onlara bir gün değil, on beş gün boyunca saldıracağım."* (Talabani; 106-107)

Kerkük eyalet sınırları değiştirilir. Kürd çoğunluğunun bulunduğu kentler: Kalar (30.000), Kifri (50.000), Cancamel (50.000) ve Tuz Karmatu (80.000) Kerkük'ten ayrılarak Suleymaniye, Diwaniye ya da Salah al Din eyaletine bağlanır.

Saddam Hüseyin, biz Kürdlere toprağa dair otonomi vermiyoruz, verdiğimiz otonomi sadece halk içindir, öbür türlü yarın Kürdler toprak talebinde bulunurlar, düşüncesiyle Kürtlere verilen haklar yanında Kerkük bölgesi Irak tarafından hiçbir zaman Kürd bölgesi olarak kabul edilmemiştir.

"1970 ve 1974 yıllarında Saddam, Kürtlere geniş kültürel, idari ve siyasal haklar vermişti. Kerkük, Kürtlerin bütün ısrar ve tehditlerine rağmen verilen hakların dışında tutulmuştur. Kürtler bu istekleri kabul edilmediği içindirki, İran, ABD ve İsrail'in yardımları ve desteklerine güvenerek tekrar isyan etmişlerdir..." (Kerküklü, 2006: 59)

"Eğer KDP 1970'de kendisine önerilen muhtar yönetimi kabul etseydi Kerkük'e talip olmasa idi, Orta Doğu'da onbinlerce Kürdün öldüğü ve Barzanî aşiretinin feodal zenginlik ve güç ihtirasının tatminine yarayan bir savaş çıkmayacaktı..." (Özdağ, 2007: 365)

Mele Mustafa Barzanî ile Irak yetkilileri arasında yapılan görüşmelerde çözülmeyen/anlaşma sağlanmayan sorunların başında Kerkük gelir. Örneğin bu görüşmelerin birinde Mele Mıstafa Barzanî ile Irak yetkilileri arasıda şu konuşma olur:

"11 Mart Antlaşması'nın imzalanmasından önceki görüşmelerin birinde Abdullah Selum Samarra, toplantıya katılanlara bir soru yöneltti: 'Ben diyorum ki Kerkük Kürt değildir. Kim bunun aksini ispat edebilir?'

Bu söz üzerine ortam bir anda gerildi. Barzanî sinirli bir şekilde ona şu cevabı verdi: 'Kerkük ezelden beri Kürt'tür. Senin bu sözlerin hiçbir tarihi gerçeğe dayanmıyor. İsterseniz de istemezseniz de Kerkük Kürt kalacaktır. Kerkük meselesi pazarlık konusu edilemez. Bir daha böyle bir söz duymak istemiyorum. Kerkük için her türlü bedeli ödemeye hazırız." (Barzanî I, 2006: 376)

Mele Mistafa Barzanî 1974 yılında Kerkük ile ilgili şunları söyler: *"Allah şahittir,*

4- 1972 yılında Kerkük eyalet ismi *"El-Tamim"* olarak değiştirilir.

savaşı sevmiyorum. Çünkü savaş, bir sorunu halletmenin en kötü yoludur. Ancak Baas Partisi bize başka bir yol bırakmadı. Onların bize getirdiği önerinin onların lehine Kerkük'ten ve başka bölgelerden ödün vermemizden başka bir anlamı yoktur. Bu ise imkânsızdır. Bu uğurda her şeye hazırız, hepimizin öldürülmesine karar verilse de... Çünkü ben, Kürtlerin kabrime gelip tükürerek, 'Niçin Kerkük'ü sattın?' demelerinden korkuyorum.' Mistafa Barzanî, 1974." (Barzanî I, 2006, Arka kapak)

Irak, Kürdlere petrolsuz -Kerkük'süz- bir özerklik vermek ister. Barzan bölgesiyle sınırlandırılmış, tecrit edilmiş, zayıf bir Kürd Özerk Bölgesi statüsü. Bu statü, Kürdler dışındaki aktörlerinde istediği bir durumdur. Mele Mistafa Barzanî, ABD ve İran'a güvenerek Kerkük bölgesinin Kürd Özerk Bölgesi'ne dahil edilmesi konusunda ısrar etmektedir. Aslında Barzanî'nin bu ısrarı Kürdler acısından doğru ve gerekli nedenlere dayanır. Kerkük konusunda anlaşma sağlamayanca veya bu bahane edilerek Irak topyekün bir saldırıya geçer ve çok ağır kayıplar vererek savaşın inisiyatifini ele geçirir.

David McDowall, Mele Mıstafa Barzanî'nin o dönemdeki durumu hakkında şunları yazar: *"Her koşulda, hangi yabancı dostları seçtiği belli olan Mele Mustafa'nın rejimin solcu etiketine kanması mümkün değildi. 1973 yılına gelindiğinde, provakatif bir ruh hali taşıyordu. CİA ve İran'ın kendisine destek olacağına ilişkin yersiz bir güveni vardı. Bunun üzerine Haziran 1973'te The Washington Post'a övünerek şu beyanda bulundu: '... Eğer ABD bizi kurtlardan korursa, ABD politikaları doğrultusunda hareket etmeye hazırdır. Yeterli destek verdiği taktirde Kerkük petrol yataklarının denetimini ele geçirebilir ve kullanım haklarını bir Amerikan şirketiyle görüşebiliriz."* (McDowall, 2004: 445; Kutschera)

O dönemde babasından ayrılarak Irak'la işbirliğine giren Ubeydullah babasının *"acımasız bir diktatör"* olduğunu, *"ilkel Kürt aşiretleriyle işbirliği"* yaptığını, babasının yanında hayatının bile güvende olmadığını, bundan dolayı babasının yanından kaçarak Irak'a sığındığını (Jojnson'la röportaj, 3 Nisan 1970), *"işbirlikçi ve Kürtleri emperyalist oyunlara alet"* ettiğini, *"Irak hükümeti Bağdat'ı Kürtlere verse"* bile özerkliği kabul etmeyeceğini (Kerküklü, 2006, 20 Nisan 1974: 271) ve *"bütün petrolüyle birlikte tüm Kerkük bile verilse, özyönetim uygulamasını istemediğini..."* (Bkz. McDowall; 450; 19 Temmuz 1974, The Kurdish Question: 155) söyler. Ayrıca babasının yanında her zaman İsraillerin bulunduğunu ve bunların Irak'a casusluk yaptığını da belirtmektedir. (Kerküklü, 2006: 271; Heykel'e söylesi)

Ancak burada bir şeyin altını çizmek lâzımdır. Ubeydulah Barzanî'nin babası hakkında söylediklerinin ne kadar gerçekleri yansıttığı bilinmez. Zira Ubeydullah'ın bu söyledikleri Irak ile işbirliği yaptıktan sonraki söylemlerdir. Kürd mücadele tarihinde, Kürdlerin –Mele Mistafa Barzanî'de dahil- kendi aralarındaki çelişki ve kavga etme durumunda, daha önce birlikte karşı koydukları işgalcı güçlere sığınmışlar veya işbirliği yapmışlar ve birbirlerini acımasızca eleştirmişlerdir.

Saddam Hüseyin, Kerkük'ün yarı yarıya paylaşılmasını önermiş ancak Mele Mistafa Barzanî ilk etapta bunu reddetmiştir. Bu durumu Dr. A. Qasumlu'da eleştirir: *"Iraklı*

Kürtler şimdiye kadar hiçbir şey elde edemediler. Çünkü onlar siyasette akıldan çok duyguyu ön plana çıkardılar. Onlar ya hep ya hiç dediler, her şey siyah ya da beyaz olmak zorundaydı. Siyasette siyah ya da beyaz olamazsınız. Bugün mümkün olan yarın mümkün olmayabilir. Buna göre Barzanî Kerkük antlaşmasını sağlama alınmış otonomiyi kabul etmeli ve geri kalanı için gelecekte savaşa kalsaydı..." (Randal, Nesre, 2001: 188)

Bu dönemde Mele Mistafa Barzanî'nin verdiği Kürd Milli Mücadelesi'nin tasfiyesine neden olan Kerkük daha sonrada sorun olarak varlığını devam ettirir. Kürdistan'ı isgal eden devletler, daha sonrada Kürdlerin devletleşmemesi için her türlü girişimde bulunurlar. Ancak bu süreç uzun bir yazımı gerektirdiği için bir iki örnek vererek geçeceğim.

Irak, Kerkük'ün demografik yapısını değiştirmek için bölgeyi Araplaştırma uygulamalarına devam eder. Celal Talabani bu konu hakkında şunları yazar: *"Irak Cumhurbaşkanı Tarık Aziz'in Mesut Barzanî'ye gönderdiği mektupta şunlar yazılıydı: Siz Kürtlerin Kerkük üzerinde sadece ağlama hakkı vardır ki, Arapların Endülüs üzerinde ağladığı gibi..."* (Kerküklü, 2006: 302; Serbesti, Şubat 1999, sayı 3: 66)

Türkiye, sık sık bölgenin Türk/Türkmen bölgesi olduğunu, bundan dolayı Türkiye'nin bölge üzerinde müdahale haklarının olduğunu şöyler ve bu müdahalelerine devam eder. Prof. Dr. Ümit Özdağ gelecekte Irak'ın parçalanması durumunda Türkiye'nin göstermesi gereken tavrı hakkında şunları yazar: *"... Eğer, Irak'ta kurulacak federal sistem merkezîn zayıf ve federe devletlerin etnik hatlar boyunca gerçekleşeceği bir nitelik kazanırsa Irak ileri ki bir tarihte parçalanabilir. Türkiye'nin amacı merkezîn güçlü olduğu otonom bölgeler veya federe devletlerin oluşması olmalı. Aynı zamanda hatlar etnik sınırlar boyunca çizilmemeli ve etnik gruplar arasında sayısal dengeler oluşacak şekilde tasarlanmalı. Ayrıca Türkmenlerin hakları savunmalı ve Kuzeyde oluşacak federe devlet bir Kürt-Arap-Türkmen federe devleti şeklinde tasarlanmalı. Türkiye'nin yapabilecekleri bunlardır."* (Özdağ, 2007: 303)

1992 yılında Kürd Federe Devleti olusumuyla, 14 Kasım 1992'de Ankara'da Türkiye, İran ve Suriye Dişişleri Bakanları, Federe Kürd Devleti'ne karşı bir muhalefet cephesi oluştururlar. Daha sonra Türkiye, ABD, Fransa ve İngiltere'yi Ankara'ya davet ederek bölge ile ilgili görüşlerini bildirir.

26 Haziran 1992'de Celal Talabani'nin Ankara'da Türk yetkilerle görüşmesinde; C. Talabani, Türk yetkililere PKK'yı anlatmaya başlar ve uzun bir PKK anlatımından sonra, Türkiye İstihbarat Araştırma Başkanı Büyükelçi Cenk Duatepe'nin C. Talabani'ye ilk sorduğu soru şudur: *"Musul Vilayet Konseyi ile ilgili girişimin arkasında kimin olduğunu biliyor musunuz?"*

Ve Kürdler ise bölgede yaşayan nufüsün büyük çoğunluğunun Kürd olduğu ve tarihsel süreç içinde bölgenin hep Kürd bölgesi içinde kabul edildiği ve bu günde bunun böyle kabul edilmesi gerektiğini dile getirirler.

William Safire,[5] 14 Ocak 2004 tarihli *"The Newyork Times"*deki köşesinde, *"Kürt Berham Salih, Iraklı Kürtlerin başkentleri olarak gördükleri Kerkük'ün kilit önem taşıdığını*

5- William Safire Yahudi asıllı ünlü bir gazetecidir.

söylüyor, şu var ki kentin Türkmen yerlileri ile Arap yerleşimcileri ise şiddetle bu fikre karşı çıkıyorlar. Kerkük Irak'ın devasa petrol rezervlerinin %40'ı üzerinde kurulu bir kent. Berham Salih: 'Kerkük bir petrol meselesi değildir.' diyordu. Bu bana senator Dale Bumpers'in, Clinton savunmasında sarfettiği şu sözleri aklıma getiriyor. 'Biri bunun seksle ilgisi yok diyorsa bilin ki seksle ilgilidir." (Kerküklü, 2006: 325)

Eksen Kayması

Mele Mistafa Barzanî, Güney Kürdistan'daki Kürd mücadelesinin, Kürdistan'ı işgal eden ülkeler tarafından bastırılacağının ve mücadelenin başarıya ulaşması için bir dış desteğe gereksinimi olduğunun bilincindedir. Bu döneme kadar dış desteği verebilecek ülke olarak Sovyetler Birliği düşünülmüştür. Ancak gerek Rusya ve gerekse devamında Sovyetler Birliği geçmişte olduğu gibi Kürd hareketlerine feodal nitelikli görerek bu hareketlere sıcak bakmamış, Kürdlere karşı çıkarcı ve pragmatist bir politika sürdürmüştür. Yani anti-Kürd bir politika.

Mele Mistafa Barzanî, 19. yüzyıldaki Kürd hareketlerinde, Demokratik Kürdistan Cumhuriyeti deneyiminde ve Sovyetler Birliği'nde kaldığı süreçte Sovyetlerin bu desteği vermiyeceğini anlamış durumdadır. Sovyetler Birliği, hep Kürdlerin bölgedeki ittifakcılarıyla anlaşmasını, beraber hareket etmesini istemiştir. Bu dönemde de Sovyetler Birliği, Kürdlerin IKP ve Baascıların içinde bulunduğu ulusal cephe içinde yer almasını istemektedir. Geriye alternatif olarak ABD kalmıştır.

Ayrıca Türkiye, İran ve Arap ülkeleri ile iyi ilişkilerinden dolayı da Mele Mistafa Barzanî, ABD ile ilişki kurmayı, işbirliği yapmayı çok istemektedir: *"Biz Ortadoğu'da Sovyet iktidarına karşı duran, Sovyetlerin dostu ve müttefiki olan Irak Ordusu'nu meşgul eden önemli bir faktörüz. Eğer Amerika bizi kurtlardan korursa, biz bu bölgede Amerikan siyasetiyle uyum gösterecek her işe hazırız. Eğer bize gereken ve etkili yardım yapılırsa, Kerkük petrol kaynaklarını Amerikalı bir petrol şirketine teslim edebiliriz."* (Muhamed, Omer; Dischner, 1999: 243)

Mele Mistafa Barzanî'de Eylül Mücadelesi'yle beraber ABD'ye yönelme ile bir eksen kayması olur. Sovyetler Birliği ekseninden ABD eksenine geçilir. Bu zorunlu bir geçiştir. Bölgede Kürdistan'ı işgal eden, ABD'ne bağımlı devletler vardır. Eğer ABD desteği alınacak ise eğer ABD ile *"dost"* olunacak ise, sözkonusu bu devletler ile iyi geçinmek zorunluluğu vardır. Mele Mistafa Barzanî bunun da bilincindedir ve ABD *"dost"*luğu kurulurken bu da kabul edilmiştir. Mele Mistafa Barzanî'nın bu zorunlu seçimi ile bölgede Kürdler için dengeler değişmiş durumdadır. Bu oluşan yeni duruma göre, Kürdler artık ABD çıkarlarına göre hareket etmek durumdalar.

Bunun bilincinde olan Mele Mistafa Barzanî'nin Türkiye'ye ne kadar önemsediği konusunda Arif Doğan şunları yazar:

"Burada Molla Mustafa Barzanî'nin Türkiye'ye verdiği önemin altını çizen bir olaydan bahsedeceğim. Peşmergeler hem Irak hem Suriye hudutlarını geçiyorlar.

Birbirlerini takviye etmek için hem Irak'tan Suriye bölgesine gidenler var. Bunlar hududu geçerken Molla Mustafa Barzanî peşmergelere emir vermiş. Molla Mustafa Barzanî'nin verdiği emir söyle: 'Türk askerine fişek atılmayacak. Türkiye topraklarına girdiğiniz andan itibaren dolu şarjör bulunmayacak. Silahlarınız şarjörsüz olacak.'

Bir gün Diyarbakır dışındaydım. Hudut bölgesinde bir çatışma olmuş, 12 PKK'li öldürülmüş. Çatışmanın ardından beni aradılar. 'Asayiş Komutanı acilen emir verdi, şu bölgeye intikal edeceksiniz.' dedi. Mesut Barzanî, Beyaz Dağlar'dan haber göndermiş, 'El ve ayağımın parmakları kadar Türk askeri öldüreceğim. Benim peşgermelerim PKK'lı değildir. Geri verin cesetleri!' demiş. Hemen yola çıktım. Komutan: 'Arif böyle böyle bir durum var. Sen aşiret çocuğusun, bilirsin. Ne yapıp ne edebilirler?' dedi. Olay mahalline gidip, araştırma yapayım sayın komutanım, şimdiden kimseyi suçlamak istemiyorum. dedim. 'Tabii.' dedi.

Bindim helikoptere olay yerine intikal etmek üzere yola çıktım. Astsubayı helikoptere aldım, karakol komutanıyla birlikte havadayız. Ben kemer bağlamıyorum. Onda da kemer bağlı değil. Bak astsubayım, biz burada üç kişiyiz. Hiç yapmadığım bir şeyi yapar, seni bu helikopterden atarım, soracağım soruya düzgün cevap ver! dedim. 'Komutanım...' dedi. Komutanım momutanım yok oğlum! dedim. Burada adeletin terazisi var. Adam, el ve ayakları kadar Mehmetçik öldüreceğim diyor. Demek ki bildiği bir şey var Mesut Barzanî'nin. Ben sana bir şey soracağım. Silahta şarjör takılı mıydı, değil miydi? Sağa bakıyor, sola bakıyor... Oğlum, çatışmaya sen girmedin mi? Karşı taraftan ateş eden var mıydı, yok muydu? 'Komutanım, ateş etmeseler biz çatışmaya girer miyiz?' dedi. Ulan! dedim, ölüleri toplamadın mı? Silahların neredeydi? Buradaydı. Şarjör var mıydı, yok muydu? Hemen Kalaşnikof'un ucuyla, İt ulan şunu! dedim. 'Atmayın komutanım, şarjör takılı değildi.' dedi.

Rahmetli Molla Mustafa Barzanî'nin emri bu: 'Türkiye hudutlarından geçerken Türk askerine vurulursanız bile ateş etmeyeceksiniz, şarjörünüz takılı olmayacak.' Mesut Barzanî'de babasının bu emrini devam ettirmiş." (Doğan, 2011, 67 vd.)

1968 yılı yazında Mele Mistafa Barzanî, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a ve Başbakan Süleyman Demirel'e bir mektup[6] gönderir.

Mele Mistafa Barzanî, ABD ile ilişki kurmak için her yolu denediklerini söylüyor. 1965 yılında Barzanî'nin bir mektubuna ABD'nın cevabı olumsuzdur.

Mektuba, ABD'nm cevabı şöyledir: *"Amerika hükümeti Kürdistan'da bir savaşı iyi karşılamamaktadır. Ancak buna müdahale etmemizde mümkün değildir. Çünkü bu bir iç meseledir. Halkınız için iyilik ve barış diliyoruz. Bu savaşa bir son verilmesini teminni ediyoruz."*

Ancak ABD'nın bu olumsuz cevabına rağmen Mele Mistafa Barzanı ABD'den vazgeçmez. Bundan sonraki politikası tamamen ABD'ye yaranma, *"dost"* olma çabasıdır. Bu caba 1972 yılına kadar devam eder ve 1972'de Barzanî ile Kissinger arasında

6- Mektubun tamamı için bkz. 2000'e Doğru, 15-21 Mart 1987, sayı 11

Tahran görüşmesiyle Mele Mistafa Barzanî muradına erer.

Mele Mistafa Barzanî bir çok vesile ile yaptığı açıklamalarda; ABD'ye güvendiği kadar hiç bir süper güce güvenmediğini eğer Kürt meselesi başarıya ulaşırsa Kürdistan ABD'nin 51. Vilayeti olacağını söylüyordu. (Muhamed, Omer; Dischner, 1999: 339)

Buna ilişkin olarak J. Randal: *"Barzanî bu meseleyi ABD yöneticileriyle görüşmek amacıyla Washington'a gitmek istiyordu. Barzanî'nin ABD'ye siyasal olarak kör bir inancı vardı."* (Muhamed, Omer; Randel: 222)

Mele Mistafa Barzanî 1972 yılında Washington Post muhabiri Cim Hoglandy'ye verdiği söyleşide: *"Bizim İran Şah'ına inancımız yok. Fakat ben Amerika'ya inanıyorum. Çünkü, Amerika Kürtler gibi küçük bir halka kötülük yapamayacak kadar büyük bir ülkedir."* (Muhamed, Omer; Randel: 227)

Mele Mistafa Barzanî, ABD'ye güvenmektedir. İran'nın yaklaşımını dostluk olarak görmüyor, ancak ABD ile ilişkiye geçmek içinde İran'dan başka da yol yoktur. Zira ABD bunu istemektedir. İlişkilerin İran ve Türkiye, özellikle İran üzerinden yürütülmesini istemektedir.

Bu açıdan Mele Mistafa Barzanî: *"Eğer Amerikalılar olmamış olsaydı, 1972'de hiç bir şekilde İran ile ittifak kurmazdık. Çünkü, İran, Irak'tan daha kötüdür."* (Muhamed, Omer; Randel: 254; McDowall, 2003: 685) der.

ABD çıkarlarına göre, Türkiye ve İran ile iyi geçinmek ve bu devletlere sorun çıkarmamayı gerektiriyor. Türkiye ve İran, Mele Mistafa Barzanî'ye destek ve yardım vererek ilişki geliştirdiler. Bu bir çıkar ilişkisi idi ve yaptıkları yardım ve desteğin bir bedeli olmalıydı. Bu bedelde Kuzey ve Doğu Kürdistan hareketleriydi.

Mele Mistafa Barzanî, bu bedele karşılık Güney Kürdistan'da kendisine Kerkük'ün de bulunduğu bir otonom verileceği düşüncesindedir. İran, Türkiye ve ABD'nın bunu kendisine sağlayacağının inancındadır. En çokta ABD'ye inanmakta ve güvenmektedir. Bu konuda verilen sözler ve yapılan antlaşmalar vardır.

Yenilgiden sonra, *"Amerikaların vaatleri olmasaydı böyle davranmazdık. Amerikan vaatleri olmasaydı asla tuzağa düşürülmezdik ve işi bu boyutlara getirmezdik."* (Bkz. McDowall, 2003: 449; 13 Eylül 1976, The Kurdish Question: 159) der.

Mele Mistafa Barzanî, Mart 1975'de Washington Post muhabiri Cim Hoglandy'ye verdiği söyleşi de hatasını kabul ediyor, şöyle diyor: *"Amerikan hükümeti hiç resmi bir garanti vermedi. Biz o inançtaydık ki, Amerika hiç bir zaman bizi terketmeyecek. Şimdi görüyoruz ki ne büyük hata yapmışız"* (Muhamed, Omer; Randel: 227)

Mele Mistafa Barzanî, Alman gazetecisi Gunther Dischner'e verdiği bir mülakatta ve gazetecinin en büyük şahsi hatasına dair sorusuna: *"Hayatımın en büyük hatası, ABD'ye ve onların bize verdikleri söz ve vaatlere inanmamdı."* (Muhamed, Omer; Dischner, 1999: 298-299; Kutschera: 108; Chalind: 507; Menguri: 633) diyor.

Güney Kürdistan Önderliğinin Yapısı

Mele Mistafa Barzanî, Nakşibendi Kürd toplumu içinde doğmuş, büyümüş ve yetişmiştir. Nakşibendilikte dini ve aşiret önderine *"biat"* gerekli ve hatta zorunludur. Bu kültürü alan Mele ve Aşiret Reisi Mistafa Barzanî içinde *"biat"* esastır. Milli bilinciyle Kürd Özgürlük Mücadelesi'nde yer alarak peşmerge komutanı ve sonrasında *"Serok"*luk mertebesine layık görülen Mele Mistafa Barzanî bu yapısını değiştirmemiştir.

Mele Mistafa Barzanî'nin bu değişmez yapısıyla, modern anlamda siyasi olarak dört parçadaki bütün Kürdlerin lideri, parti başkanı olabilecek yapıda ve yeterlilikte değildir. O'nun için merkez komite, politburo ve buradan alınacak kararlar çok fazla bir anlam ifade etmez. Siyaseti bilmediği gibi devletler ve uluslararası ilişkilerde de oldukça zayıftır.

Kürdistan'ı işgal eden devletlerin Kürdlerin aşiretsel sosyal yapısını manipüle etmeleri, birbirlerine karşı kullanmaları, kontrol altında tutmaları çok zor değildir. Güney Kürdistan geleneksel önderliğinin aşiretsel yapıya dayalı, *"feodal"* nitelikli bir *"hukuk"* anlayışı vardır. Yazılı olmayan bu *"hukuk"* çoğu zamanda işgalci devletlerin istemlerine göre işler. İşgal edilen ülke ile işgalci devlet(ler) açısından ele alındığında karşılıklı ilişkilerde işgal edilen ülke halkı/toplumu çeşitli zaaflar taşımasına rağmen burada esas etken işgalci devlet(ler)dir.

Kürdistan tarihinde bununla ilgili çok sayıda örnek vardır. Bu çalışmada ele alınan Doğu ve Kuzey Kürd örgütlerinin tasfiyesinde Mele Mistafa Barzanî'nin tavrı ve rolü açıktır. Siyaseten reel politika acısından değerlendirildiğinde bu tavır ve rol, zorunlu olarak görülebilir. Ama öyle görünüyor ki genel itibarıyla *"insan hak ve özgürlük"*lerinin yok sayıldığı Yakın ve Orta Doğu'da olduğu gibi, Mele Mistafa Barzanî'de de aynı durum söz konusudur.

Örneğin Sadiqé Maronisi Kuzey Kürdistanlı bir eşkıyadır. 1960'larda Güney Kürdistan'a geçerek Mele Mistafa Barzanî'nin yanında Irak Ordusu ve caşhlara karşı savaşan S. Maronisi, yaptığı yararlılıklardan dolayı kendisine *"şerkol"* unvanı/rütbesi verilir.

Bu dönemde S. Maronisi bir Nasturi köyüne saldırıp talan yapar. Nasturilerin, şikâyeti üzerine Mele Mistafa Barzanî, S. Maronisi hakkında: *"Yakalandığı yerde bir süre ahıra kapatılacak, böylece çaldığı hayvan muamelesini tabi tutulacak. Sonra da kulakları kesilecek!"* fetvasını verir. Bu fetva üzerine S. Maronisi, Eshed Xoşewî'ye gidip affedilmesini ister. E. Xoşewî önce bunu kabul etmez, ancak S. Maronisi'nin yalvarmasıyla E. Xoşewî, Mele Mistafa Barzanî ile konuşmaya ikna olur. E. Xoşewî, Mele Mistafa Barzanî ile konuşur ve Mele Mıstafa Barzanî, S. Maronisi'yi affeder. Ancak bu bir tuzaktır. Böylece peşmergeler tarafından yakalanan S. Maronisi, Mele Mistafa Barzanî'ye götürülür. Kendisinin Türkiye'ye teslim edileceği söylenir. S. Maronisi, bunun kendisi için *"ölümden beter"* olduğunu söyler. S. Maronisi, Temmuz 1963'de elleri kelepçeli olarak peşmergeler tarafından Çelê*("Çukurca")*'ye getirilerek bir törenle Türk askeri

yetkililere teslim edilir. İki yıl Colemêrg*("Hakkari")*'de yedi yıl ise Samsun'da hapis yatan S. Maronisi, 1974 yılında aftan yararlanarak çıkar. (Kızılkaya, 2011)

Sadiqê Maronisi, son işlediği suçu Güney Kürdistan'da işlemesine rağmen Mele Mistafa Barzanî, O'nu Türkiye'ye teslim etmiştir. Yani Mele Mistafa Barzanî gerek siyasi gerekse adli olsun, gerektiğinde elindeki/Güney Kürdistan'daki diğer bölge unsurlarını öldürmek veya İran, Irak ve Türkiye'ye teslim etmekte tereddüt etmez.

Kürtlerin geleneksel toplum yapısındaki feodal nitelikli liderlik vasfı Kürd örgütlerine de yansımıştır. Bu durum IKDP'nde de vardır. Yani IKDP lideri Mele Mistafa Barzanî'ye sorgusuz sualsız bir itaat ve bağlılık vardır. Mele Mistafa Barzanî'nin kararları tartışmazdır. Parti önderliğini tek lider, tek güç olma arzusu/tavrı; kendine rakip olabilecek kişileri, parti ve mücadeleleri tasfiye etme düşüncesini ve eylemini doğurur.

Mele Mistafa Barzanî, Kürdistan'ın diğer parçalarında kendi inisiyatifi dışında bir hareketin oluşmasına ve mücadele verilmesini istememektedir. Mele Mistafa Barzanî ya bu parçalarda kendisi hareketleri oluşturup denetimi altında tutuyor ya da kendi inisiyatifi dışında oluşan hareketleri kendi denetimi altına almaya çalışıyor. Eğer bunuda yapamıyorsa bu hareketleri/yapıları bir şekilde Kürd mücadelesinin dışına atma yolunu seçiyor. Bu hareketler genellikle de komünist veya sosyalist yapılardır ve aynı zamanda ABD'nın de istemediği örgütlerdir.

1958 yılından önceki KDP *"Soranice konuşan, şehirli aydınlardan"* (Bruinessen, Yalkut, 2010: 49) oluşan bir yönetime sahiptir. KDP her ne kadar Mele Mistafa Barzanî'nın desteğine sahipsede, yine aşiretsel yapıdan dolayı partinin kitle desteği sorunu vardır.

Van Bruinessen bu konuda şunları yazar:

"... KDP'nın yönetim kurulu, Barzanî'ye partilerinin fahri başkanı olması teklifinde bulunmuşlardı. Barzanî, teklifi kabul etti; ancak kısa bir süre sonra, kendisini Kürtlerin tek önderi ve sözcüsü saydığı apaçık ortaya çıktı. Seneler sonra patlak verecek olan çelişkilerin kökleri, başından beri ortadaydı. Barzanî, halen aşiret törelerin saygı gördüğü, Kırmançı (Kurmancça, s.a.a.) *konuşulan kuzeydeki bölgelerden gelen tecrübeli bir gerilla önderiydi. Aşiretçiliği vahim bir biçimi olarak gören ve politik oyunların kabul edilmiş kurallar açısından usta olmalarına rağmen taraftar eksikliği çeken, oldukça tecrübeli şehirlilerden, kendini eğitmiş sosyalistlerden oluşan partilerle arasında bundan daha büyük bir karşıtlık olamazdı."* (Bruinessen, Yalkut, 2010: 49)

"... Ancak sözü geçen bu altı hareketin (köylülerin –hiç değilse kısmen- sınıf çıkarları doğrultusunda, kendilerini sömürenlere karşı harekete geçmeleri ve bu hareketlerin anti-emperyalist ve sosyal adeletsizliğe karşı olmaları açısından) ilerici olmasının aksine, Kürt hareketi, özellikle de 1966'dan itibaren tüm haklı taleplerine rağmen; tutucu, neredeyse gerici bir görünüme büründü. Öyle ki, Kürt hareketinin önderleri, bölgeye daha da fazla emperyalist müdahalenin olmasından yanaymışlar gibi bir kanı uyandırıyorlardı. Mele Mustafa Barzanî, Amerika Birleşik Devletleri'ne övgüler yağdırıyor, Kürdistan'ın ABD'ye elli birinci eyalet olarak katılmasını arzuladığını ve desteği karşılığında, ABD'ye

Kürdistan'daki petrolun kontrolünü vermek istediğini söylüyordu.

Hareket giderek sol unsurlardan arındırılıyor ve başlangıçta genç, kentli milliyetçiler tarafından otoriteleri sorgulanan geleneksel önderlerin, harekete katılmalarının bir sonucu olarak iktidarlarını pekiştirdikleri ya da yeniden elde ettikleri görülüyordu. Irak Kürtleri'nin büyük çoğunluğu, Barzanî'nin tutumunu destekliyorlardı. Daha solcu olan rakiplerini ise sadece küçük bir azınlık izliyordu." (Bruinessen, Yalkut, 2010: 12-13)

"... Bence 1964-1966'da Irak'taki Kürt hareketinin açıkça tutucu bir hareket haline gelmesinde içsel nedenler de olmalıydı." (Bruinessen, Yalkut, 2010: 13)

Kürtlerin Siyaset Bilmezliği

Başlangıçtan beri İsrail ve ABD yardımlarının İran vasıtasıyla Mele Mistafa Barzanî'ye/Kürdlere ulaştırılması sorunludur.

Mele Mistafa Barzanî, bu hareketi başarıya götürebilecek, o dönem dünya konjuktürünü tahlil edebilecek siyaseti ve uluslararası ilişkiler konusunda uzman kadrolara sahip olmadığı gibi böyle bir kadronun olması gerektiğini de düşünmemektedir. Kürdler sadece savaşıyorlardı, bunun dışında kazanmak için bir şey yapmıyorlardı/yapamıyorlardı. Kazanmak için sadece savaşmak yetmiyordu/yetmiyor.

Burada Kürd diplomasisinin dar görüşlülüğü ve siyasal bir programdan yoksunluğu ortaya çıkmaktadır. Kürd diplomasisi Sovyetler Birliği gibi büyük bir gücü tarafsızlaştırma politikasını yürütemedi. Buna karşılık İran, süper güç olan ABD'nin dostu ve müttefiki olarak komşuluk ilişkileri temelinde Sovyetler Birliği ile siyasi ve diplomatik bir denge yakalayabildi ve tüm alanlarda Kürt meselesini kendisine tabi kıldı. (Bkz. Muhamed, Omer)

KAYNAKÇA

Ahmed, Kemal Mazhar. Kerkük, Tarih, Politika ve Etnik Yapı, Avesta Yayınları, 1. Baskı: 2005, İstanbul.

Baram, Amatzia. *"İsrail ve Irak'taki Kürt Dosyası", "Kuzey Irak"*, Avrasya Dosyası Dergisi, 1996, cilt 3, sayı 1.

Barzanî, Eyyub. El Hareket-ül Taherruriyet-il Kurdiye ve Sıraa'l Quwe'l İqlimiye ve Duwaliye 1958-1975 (Kürd Özgürlük Hareketi ile Bölgesel ve Uluslararası Güçler Mücadelesi: 1958-1975), Editions Orient-Realites, 2012, Cenevre.

_. Pişdarî, Abdullah Ahmed Reşil, İndilea Sawrat-i Eylül El Mecide 1961 *("Büyük Eylül Devrimi'nin Başlaması 1961")*, El Saqafe Matbaası, 2001, Erbil.

Barzanî, Mesud. Barzanî ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi I, Doz Yayınları, Dördüncü Baskı, Ocak 2006, İstanbul.

Barzanî, Mesud. Barzanî ve Kürt Ulusal Özgürlük Hareketi II, Doz Yayınları, Türkçe İkinci Baskı, Mayıs 2005, İstanbul.

Bilgin, M. Sıraç. *"Barzanî"*, Fırat Yayınları, 1992, İstanbul.

Bruinessen, Martin van. Ağa, Şeyh, Devlet, Çeviren Banu Yalkut, İletişim Yayınları, 6. Baskı, 2010 İstanbul.

Doğan, Arif. *"Jitem'i Ben Kurdum"*, Timaş Yayınları, Ocak 2011, İstanbul.

Kerküklü, Ali. Ortadoğu'da Şeytan Üçgeni, Türkler ve Kürtler, Kumsaati Yayınları, İkinci Baskı, 2006, İstanbul.

_. Milliyet gazetesi, 20 Nisan 1974.

_. Muhammed Hasaneyn Heykel'e yapılan söylesi.

_. Serbesti, Şubat 1999, Sayı 3.

Kısacık, Raşit. ABD'den Kürtlere Bir Demet Kerkük, Truva Yayınları, 1. Baskı, Mart 2007, İstanbul.

Kızılkaya, Muhsin. Eski Zaman Eşkiyaları, Sel Yayınları, 4. Baskı, Nisan 2011.

McDowall, David. Modern Kürt Tarihi, Doruk Yayımcılık, 2004, Ankara.

_. Amerikalı muhabir Holger Jojnson'la yaptığı röportaj, 3 Nisan 1970.

_. Kutschera, Le Mouvement National Kurde.

_. The Kurdish Question.

_. Ubeydullah Barzanî'den Ghareeb'e, 19 Temmuz 1974, The Kurdish Question.

Muhamed, Dr. Kemal Ali.

Omer, Dr. Serwer Abdülrahman. 1975 Eylül Devrimi'nin Yenilgisine Karşı Dış Devletlerin Tutumu, K 12 Dergisi, Çeviren ve Newroz com.da yayınlayan Aso Zagrosi.

_. Arif, Hûsên. Bîrewerî Salek Le Temen 28.03.1974 Bo 27.03.1975, Çapî yekem, 1999, Silêmanî.

_. Barzanî, Mesud. El Barzanî we El Hereket El Huriye El Kurdiye, 2003, Arbil.

_. Çawpêkewtin Legel Samî Abdulrahman, Rojnamey Berey Kurdistan, Jimare 17, Şubatî 1990, (Sami Abdulrahman ile söyleşi)

_. Celal, İbrahim Celal. Xwauruy Kurdistan û Şoreşî Eylul- Binyatnan û Heltekandin 1961-1975, Çapî seyem, Çapxaney Jîyar, 1999, Silêmanî.

_. Chaliand, Gerard. Kendal Nezan, Abdulrahman Qasimlo, Îsmet Şerîf Wanlî û Ewanî tir, Gelekî Peşmurde û Niştimanekî Pert, Wergêranî M. Gomeyî, 1998, Swêd.

_. Dischner, Dr. Gunther. Kurd, Gelî Le Xiştebrawî Qedirlêkraw, Wergêranî Heme Kerîm Arif, Çapxaney Wezaretî Roşenbîrî, 1999, Hewlêr.

_. Emin, Nawşirwan Mistafa. Le Kenarî Danauwe Bo Xirî Nawzeng , Dîwe Nawewey Rudawekanî Kurdistanî Iraq 1975-1978, Çapî Duyem, Çapxaney Zankoyî Silêmanî, 1997, Silêmanî.

_. Ferec, Hana Yusuf. Meseley Netewey Kurd Le İraq da û dest xistinenawewey bîyanî Le nawçeke da, wergêranî le Erebî we, Nusîngehî Dîmaşqî Yekîtî Niştimanî Kurdistan, Çapî Yekem, 1999, Şam.

_. Govari Dengi Kurdistan, Sayı 1.

_. Hasanzade, Abdullah. Nîw Sede Têkoşan, Bergî Duyem, Çapî Yekem, Le Belawkrawekanî Komîsyonî Çapemenî Hizbî Demokratî Kurdistanî İran, 1997.

_. Heykel, Muhammed Hasan. Al Hal we Al Harb T 8, Beyrut, 1988.

_. Kissinger, Henri. Karesatî Kurdekan, Wêrgêranî Sebahî Xalib, Govarî Baskar, Jinare 3, Salî 1999.

_. Kurdo Alî, Sovyet û Bizûtnewey Niştimanî Kurdî, Bê Şûnî Çap, 1994.

_. Kutschera, Chris. Mêjûy Kurd Le Sedey 19 û 20 da, Wergêranî Mehemed Reyanî, 1369h, Tahran.

_. Mengurî, Mîrza Mehemed Emîn. Be Serhatî Sîyasî Kurd (1972-1981) Şetnivîs.

_. McDowall, David. Mêjûy Hawçerxî Kurd, Wergêranî Ebubekir Xoşnaw, Bergî Duyem, 2003, Silêmanî.

_. Mitxet, Azir. Mişayix Fedidinî, Misail Mirzî Îran w Iraq , Tehran, 1377h, Hetawi.

_. Nebez, Dr. Cemal. Êsta û Paşerojî Neteweyî Kurd Le Bergirî Agirî Çengî Iraq û Îran, Belawkrawekanî Akademîya Kurdî Bo Zanist û Huner, 1989, Stockholm.

_. Parşadost, Munehçehr. Nakokî Îran–Iraq, Wergêranî Muhsin, Ali Ekber, 1995, Silêmanî.

_. Qadir, Dr. Cebar. Çend Babatekî Mêjûyî Kurd, Çapî Yekem, 1999, Silêmanî.

_. Randal, J. Kurdistan yan Kilolî, Neteweyek, Dwayi Ew Hemû Zanyarîye Lêburdinî Çî? Wergêranî, Dr. Xesrew Şalî, 2003, Silêmanî.

_. Xalib, Sebahî. Goftûgo Wek Bineretêk Bo Çareserkirdinî Meseley Kurd, Govarî Helwêst, Jinare 3, Xolî Duyem, 1987, Azarî.

_. Yekitî Niştimanî Kurdistan (YNK), Qîyadeyî Muaqete Le Çi Bereyek da Westawe? Çapî Duyem, Çapxaney Şêhîd Ezo, 1983.

Mumcu, Uğur. 7 Ocak 1993 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki *"Gözlem"* adlı köşe yazısı.

Özdağ, Prof. Dr. Ümit. Kerkük, Irak, Ortadoğu ve Ötesi, Bilgeoğuz Yayınları, 1. Basım, Nisan 2007, İstanbul.

Özer, Ahmet. Kürtler ve Türkler, Hemen Kitap, 1. Baskı, Kasım 2009, İstanbul.

Özkan, Tuncay. CİA Kürtleri, Kürt Devletinin Gizli Tarihi, Alfa Basım Yayım, 21. Basım, Şubat 2006, İstanbul.

Parlar, Suat. Kirli İşler İmparatorluğu, Mef Kitap, 2. Baskı, Mayıs 2006, İstanbul.

Qasimlo, Dr. Abdurrahman. Kürtler ve Kürdistan, Hamit Bozarslan'nın özsözü alıntı A. R. Ghassemlou, *"Le Kurdistan d'Iran"*, in Gérard Chaliand (ed.), Les Kurdes le Kürdistan, 1981 (ilk baskı 1977), Paris, Maspero.

Randal, Jonathan C. Bunca bilgiden sonra ne bağışlaması, Çeviren Faysal Nesre, Avesta Yayınları, 1. Baskı, 2001, İstanbul.

Şamîl, Hêjarê. Knyazê İbrahim ve Kürtler, Pêrî Yayınları, 1. Baskı, Mayıs 2007, İstanbul.

Talabanî, Nuri. Kerkük Bölgesinin Araplaştırılması, Avesta Yayınları, 1. Baskı 2005, İstanbul.

_. EK V (B).

Yalçın, Soner; Yurdakul, Doğan. Bay Pipo, Doğan Kitap, 45. Baskı, 2014, İstanbul.

Yavuz, Turan. ABD'nin Kürt Kartı, ABD-Kürt ilişkilerinin perde arkası, Otopsi Yayınları, 2. Basım, Eylül 2003, İstanbul.

_. Andrew and Leslie Cockburn. *"Dangerous Liaison: The İnside Story of the V.S. İsraili Convert Pekationship"*.

_. Edmond Gharib. *"The Kurdish Question in Iraq"*.

_. Haig, Alexander. *"İnner Circles"*.

_. Harper-Collins Publisheri. Newyork 1991.

_. Seymour M Herşh. *"The Price of: Kissinger in the Nixon White House"*.

_. Summit Books. 1983, New York.

_. Syrecuse University. Syracuse 1981.

_. Wanner Books, 1992, New York.

_, Tuzecan, Temuçin. *"Barzanî Gürüşmesine Bayar'dan Sert Tepki"*, Milliyet gazetesi, 4 Ocak 1991.

2000'e Doğru dergisi, 15-21 Mart 1987, sayı 11.

SONUÇ

Kürdistanı işgal eden ülkeler Kürd Özgürlük Mücadeleleri'ne karşı sürekli bir işbirliği içindeler. Bu işbirliğinin temel amacı Kürdlerin devletleşmemesidir. Tarihsel süreç boyunca bu devletlerin Kürd mücadelelerini durdurmak, bastırmak için bilinen ve bilenmeyen çeşitli yöntemleri ve komploları vardır.

Bu devletler Kürd mücadelesine *"kendi çıkarları doğrultusunda soruna bakıyor"* ve ona göre tavır takınıyorlar. *"Eğer bu devletlerden bazıları çeşitli dönemler"* Kürd mücadelesiyle *"yardım ilişkisine geçmişler ise, kuşkusuz bu ilişkiler geçici, taktiki ve çıkarları"* doğrultusundadır. *"Çıkarlarına kavuştukları zaman da Kürtleri bırakıp Kürdistan'ı işgal eden diğer devletleri desteklemeye"* devam etmişlerdir.

Yani Kürdistanı işgal eden bu ülkeler, Kürdistan'daki bütün Kürd Özgürlük Hareketleri'ne karşılar ve bu hareketlerin bastırılmasında ortak hareket ederler. Bu devletler kendi bölgelerinde oluşan Kürd Özgürlük Hareketleri'ni istihbaratları vasıtasıyla kendi denetimlerin almaya çalışırlar. Eğer kendi denetimlerine alamıyorlarsa veya kontrol edemedikleri duruma geldikleri durumda ise, bu hareketleri bitirme/yok etme yoluna giderler. Ve bu devletler Kürd Özgürlük Hareketleri'nin bastırılmasında her zaman Kürd'ü, Kürd'e karşı kulanmışlardır. Bu isgalci güçlerin Kürd mücadelesini, geleneksel bir bastırma yöntemidir.

Dr. Kemal Ali Muhamed, Dr. Serwer Abdülrahman Omer, 1960-1975 Kürd mücadelesine karşı İran ve Irak'ın tavrı hakkında şunları yazıyorlar:

"Her ne kadar 1961 ve 1975 yılları arasında peş peşe Irak'ta iktidara gelen tüm güçler Kürt sorununu adil bir şekilde çözeceklerine dair söz vermelerine rağmen, hepsi iktidarlarını sağlamlaştırmak için uyguladıkları bir taktiktir. Bu değişimler ve iktidara gelen güçlerin Kürtlere karşı düşmanca tavırları İran ile Kürt Devrimi arasındaki ilişkilerinin ortamını daha da güçlendirdi. Bu süreç boyunca İran, Irak ile Kürtler arasındaki savaş ateşini daha da yükseltmeye çalışıyordu. Aynı zamanda İran, Kürtlerin yaptıkları ateşkes, Arap ve Kürtler arasında her türlü antlaşma girişimlerine düşmanca tavır takınıyordu. Örneğin Kürt Devrimi ile Baas rejimi arasında yapılan en büyük görüşme 1970 Antlaşması'yla sonuçlandı. İran çok açık ve sert bir şekilde antlaşmaya karşı çıktı. Diğer yandan 1970-1974 yılları arasında tam dört yıl ne savaş ve ne barış dönemini Şah rejimi ve Irak rejimi bu antlaşmayı bozmak için kullandılar. Her iki devlet düşünmüş plânlar dâhilînde amaçlarına ulaşmak için uğraştılar."

"Ne savaş ve ne barış dönemi olan dört yıl boyunca Şah rejimi sınırlarını Kürtlere sonuna kadar açmış, kendi parasıyla Kürt Devrimi önderliği ve devrime katılanlara misafirhaneler, tatil yerleri , hastaneleri ve diğer iytiyaçlar için imkânlar yaratmıştı. Aynı dönemde para ve çeşitli imkânlar karşılığında bazı Kürtleri satın almış, devrim hareketi ve kurumlarının içinde yaşanan gelişmeler hakkında bilgi alıyordu. İran,

Kürtlerle Amerika arasında Kürtlere maddi imkânlar sunmak için bir aracıydı. Amerika, Kürtlere silah ve çok yaygın bir şekilde patlayıcı gibi savaş materyalını aktarmıştı. Baas rejimi ile Kürtler arasındaki 1974-1975 savaşı sırasında büyük bir sayıda İran asker ve subayları Kürt elbiseleriyle devrim saflarına getirilmişti. dört yıllık ne savaş ne barış süreci Kürtlerin aleyhine, Irak ve İran'ın kazancına sonuçlandı. Irak bu süreçte siyasi, ekonomik ve uluslararası diplomatik ilişkilerini sağlamlaştırabildi. İran ise Kürt Devrimi'ni kontrol altına aldı ve birinci derecede karar verici haline geldi." (Bkz. Muhamed, Omer)

İşgalcı devletlerin istihbarat örgütleri ve özel harp kurumları iş başındadır. Her devlet işgal ettiği Kürdistan parçasındaki hareketleri yok etme plânlarını ve kompoloları uygulamaya koyar. Bölgede yeni oluşan duruma göre Güney Kürdistan önderliği ile beraber hareket edilecektir. Mele Mistafa Barzanî'ye lojistik ve silahlı destek sağlanarak işbirliği içine girilir. Aslında plânları bütün Kürd mücadelesini yok etmektir. Ancak Kürdlerin bu plândan haberi yoktur.

Türkiye operasyona Faik Bucak'ın öldürülmesiyle başlamıştır. Sonrasında TKDP yöneticilerin tutuklanıp mahkeme edilmesi ile devlet partiyi kontrolu altına alır. Ancak Sait Elçi, kontrolleri dışındadır. Kontrolleri dışında olan bir diğer Kürd hareketi ise, Dr. Şivan Hareketi'dir. Bu hareket, kendi denetimleri dışında hızla gelişmektedir. Bir an önce bunun da önlenmesi gerekmektedir. Bunun içinde IKDP bölge yöneticileri devreye sokulur. Sait Elçi, Mehmedê Begê ve Dr. Şivan ile iki arkadaşı ortadan kaldırılır, sonrada Derwêşê Sado, TKDP'nin başına getirilerek parti tamamen MİT'in denetiminde bir parti haline getirilir. T'deKDP ise üç liderini kaybettikten sonra geride kalanlar dağılır. Yerine kurulan KİP ise T'deKDP'nin çizgisi dışında farklı bir oluşumdur ve sonradan yok olup gider.

Güneybatı Kürdistan'daki operasyon ise Mele Mistafa Barzanî tarafından yerine getirilir. 1965-66 yıllarında Güneybatı Kurdistan'daki bütün Kürt oluşumların liderleri, Mele Mistafa Barzanî tarafından Güney Kürdistan'a çağrılır. Bu kişileri bir süre zorunlu misafir edilerek, hepsinin Dahame Mıro/Mihemet Mıro önderliğinde bir araya gelmeleri sağlanır.

Ömer Özsökmenler(Cudi) o dönemde: *"Suriye'den Salah Bedrettin, İran'dan Kasımlo, ayrıca Kürt şairi Cegerxwun'da Barzanî'nin Gilala'daki karargâhında bir nevi gözetim altında tutuluyordu."* der.

Bu hareketler IKDP yöneticileri ve Serok Mele Mistafa Barzanî kulanılarak tasfiye edildiler. MİT, TKDP ve T'deKDP'yi; SAVAK ise İKDP'yi tasfiye etti. Kürtler acısında asıl üzüntü veren durum bu tasfiyelerin IKDP ve Mele Mistafa Barzanî vasıtasıyla yapılmasıdır. İKDP içinde yer alanlar bugün, o dönemde olanları ayrıntılarıyla ortaya koydular.

Kerim Hisamî, Qani Biluriyan, Said Kawe, Abdullah Hasanzade, Celil Gadani anılarını yazdılar. Dr. Yasin Serdeşti o sürece ilişkin iki kitap; Farsca ve Soranice yayınlandı. Bu kitaplarda Doğu Kürdistan'daki Kürdlerin mücadelesi, bütün süreç ayrıntıla-

rıyla yazılır. Yazılanlar ilginç ve o günü anlamaya yarar bilgiler. Doğu Kürdlerinin bu yazdıklarını okuduğumuzda, Doğu Kürdistan mücadelesinin tasfiyesini görüyoruz.

Aynı tasfiye Kuzey Kürdistan örgütlerine uygulanmıştır.

Sonuçta Güney Kürdistan'daki Kürd Özgürlük Mücadelesi'nin tasfiyesiyle bu dönemde bütünüyle Kürdistan Özgürlük Mücadelesi tasfiye edildi. Son olarak Güney Kürdistan'daki Kürd mücadelesi tasfiye edilir.

1975 yılında Cezayir'de yapılan OPEC toplantısında, Şah Rıza ve Saddam Hüseyin bir araya getirilerek görüşmeleri sağlanır. Bu görüşmeden sonra 6 Mart 1975 günü İran ve Irak arasında imzalanan Barış Antlaşması'yla Güney Kürdistan'daki Kürd mücadelesi de yenilgiye uğratılır. Bu yenilgi de en büyük rolü İran oynar.

İran ta baştan beri Kürd mücadelesine karşı bir siyasi plânı vardır. Süregelen süreçte İran bu plânını uygulayarak, Kürd mücadelesinin geleceği ve Kürd sorunun çözümü inisiyatifini ele geçirir. ABD faktöründen dolayı Güney Kürdistan mücadele önderliği bunu kavrayamadı ve Kürd mücadelesinin kontrolu, Kürdistan'ı işgal eden bir devletin eline geçti.

Bu antlaşma ile İran, Kürdlere verdiği desteğini kesme karşılığında Şattül Arab'daki su yolunun yarısını alır. Irak, Kuzistan üzerindeki hak iddialarından vazgeçer. Ayrıca Irak, Türkiye ve İran'ın en büyük kazançları Kürd mücadelerini tasfiye etmeleridir.

İki kutuplu dünyalı sistemde ABD'nın Kürdistan'ı işgal eden devletlerle olan ittifakı, Sovyetler Birliği'nin Irak'taki Baas rejimiyle olan dostluk ve dayanışma siyaseti, Kürdlerin programsızlığı ve o dönem *"devrim önderliğinin üzerine etkili olan aşiret ve gerici zihniyet"* ile birleşti.

ABD bölgedeki çıkarları için, Irak ve İran arasında bir savaş istememektedir. ABD, İran-Irak savaşının sona erdirilmesiyle, Irak rejimini Sovyet nüfuz alanın dışına çıkarıp, kendi nüfuz alanın girmesini sağlamıştır.

Kürdler bu dönemde yapılan bu komplo ve operasyonlarla çok sayıda değerini yitirir ve Kürd mücadelesi bütünüyle bir yenilgi yaşar. Bu komplolar İKDP, TKDP ve T-KDP tasfiyeleridir. Mele Mistafa Barzanî, ABD'ye duyduğu aşırı güvenden dolayı, Güney Kürdistan'daki mücadelenin başarıya ulaşması ve Kerkük uğruna bu komplolar içinde yer almıştır.

Dr. Kemal Ali Muhamed, Dr. Serwer Abdülrahman Omer; İran Kürdleri'nin trajedisi hakkında şunları yazarlar: *"İran, Güney Kürdistan'da Eylül Devrimi'nin on dört yıllık ömrü boyunca kendisini dost ve dayanışmacı olarak gösteriyordu. Bu dostluk, 1975'de yapılan Cezayir Antlaşması'yla son buldu. Büyük bedellerle ve yıkımlarla on dört yıl boyunca elde edilen kazanımlar bir hiçe dönüştürüldü. Sadece bu değil, Kürdistan'ın tüm parçalarında Kürt milliyetçiliğine büyük bir zarar verdi. Kürt Eylül Devrimi'nin trajedisi, İran Şah'ının siyaset denkleminde böylece son buldu."* (Bkz. Muhamed, Omer)

Kaybeden Kürdler olmuştur. Kürdler bu dönemde mücadelenin çok iyi önderlerini kaybetmiştir. O dönemde Güney Kürdistan'da bulunan Doğu ve Kuzey Kürdistan hareketlerinin tasfiyesi, Güney Kürdistan'daki ABD ve İran'a muhalif gruplara karşı uyguladığı muamele ve öldürmelere kadar varan hadiseler Kürd tarihine bir kara leke olarak geçmiştir.

Kürd oluşumlar arasında ki kavga konusunda Knyazê İbrahim şunları yazar:

"Kürt siyasal birimleri arasındaki çelişkilerin ve çekemezliklerin nedenleri çoktur. Ancak bunlardan üçünü öne çıkarmak yanlış olmaz:

1-Örgütlerin sınıfsal-örgütsel çıkarları, korunma içgüdüsüyle milli çıkarlar üzerinde tutma yaklaşımları. Tüm siyasal oluşumlar, Kürt oluşumu olmanın elverişsiz koşullarından etkilenerek devamlı kendisini 'ölüm tehlikesiyle' karşı karşıya hisetmiştir. Sınıfsal karekterinden dolayı yalnız dış güçlerin değil, aynı zamanda içteki sınıf düşmanlarının darbesine maruz kalma korkusu altında yaşamıştır. Ölüm tehlikesi altında yaşayanların dostları az, düşmanları çok olur.

2- Örgütlerin bulunduğu parça koşullarının ve ilişkide oldukları dış güçlerle bağlılıklarının niteliği. Kürt örgütleri, dört devlet arasında parçalanmış sömürge bir ülkenin örgütleridir. Onların bulundukları devletlerde, dış güçlerin bu devletlere ve kendilerine yönelik politikalarından etkilenme düzeyi farklı olmuştur. Örgütlerin tarihlerine baktığımızda şöyle bir manzara ile karşılaşmaktayız: Her bir örgüt mücadele yürüyüşünü bir sömürgeci devlete karşı o devletle hasım konumunda olan diğer bir sömürgeci devlete dayanarak ayakta kalma yolunu seçmiştir. Bu, bir 'zorunluluk' olarak görülmüştür. Kürt örgütlerin birbirine karşı dikilmesinde ilişkide bulundukları sömürgeci devletlerin rolü fazlasıyla olmuştur. Ayrıca bölgede çıkarları olan klasik ve sosyalist emperyalizmin 'böl yönet' politikaları, Kürtleri yalnız hasım devletlere karşı değil, birbirine karşı dikmeyi de kılmıştır.

3- Parçalılığa dayanan geleneksellik. Bulundukları objektif koşullar, Kürtleri parçalı düşünce ve davranışa götürmüştür. Son 50-60 yılda bazı Kürdistan örgütleri 'Birleşik Kürdistan'ı' hedeflemiştir.Ancak bu örgütlerin pratiklerine baktığımızda çıkış yağtığı parçaya dayalı merkezîyetçilik anlayışından kurtulmadığını göreceksiniz. Kuskusuz, bu merkezîyetçi anlayış, bir dizi bölgesel ve siyasal koşullarla gerçeklendirilmeye çalışılmıştır. Biraz derine giderseniz, bu mantığın altında bilimsel verilerden daha çok, ben merkezîyetçi aşiretçi psikolojinin yatttığını görürsünüz. Klasik aşiretçilikle modern aşiretçilik arasında ciddi benzerlikler bulmak mümkündür. Kürdistan'ın en modern örgütlerinin bile, siyasal-aşiretçi örgütlenme mantığından kurtulamama sorunu vardır.

Aslında Kürt örgütleri arasındaki ilişkiler konusu, çok ciddi ve akademik ve bilimsel araştırma konusudur. Bu temelde bilimsel çalışma girişimleri olmuştur ve vardır. Ancak ne yazık ki, bu çalışmaların niteliği birlik ihtiyacını karşılamamış ve ne de ulaşılan bilimsel sonuçlar siyasal zemine yansıma olanağı bulmuştur." (Şamîl, 2007: 137-138)

Melle Mistafa Barzanî, 3/4 Mart 1979 günü yetmiş altı yaşında Amerika'da ölür. İran'ın Sino kentinde, ağabeyi Şeyh Babo'nun yanına defnedilir Mezarı yıllar sonra, Barzan köyüne nakledilir.

Van Bruinessen, Melle Mistafa Barzanî'nin ölümü ve sonrası hakkında şunları yazar: *"Mustafa Barzanî 1979'da öldü; cenazasi pek çok Kürd'ün yaşadığı İran Kürdistanı'ndaki Uşniviye kentine gömülmek üzere İran'a getirildi. Mezarı Iraklı Kürtlerin haç yeri haline geldi; daha sonra mezarı saldırıya uğradı. Bunun kimin tarafından yapıldığı hiçbir zaman açığa çıkmadı, ancak bu olay Barzanîler ve İranlı Kürtler arasındaki ihtilafın şiddetlenmesine yol açtı."* (Bruinessen, Yalkut, 2010: 66)

Son olarak Suat Parlar'ın deyimiyle; *"CİA, MOSSAD, MİT, ve SAVAK; 70'lerin kanlı düğümlerinde bu ilişkiler ağının 'organik' niteliği tüm Ortadoğu'da etkili olmuştur."* (Parlar, 2006: 383-384)

KAYNAKCA

Bruinessen, Martin van. Ağa, Şeyh, Devlet, Çeviren Banu Yalkut, İletişim Yayınları, 6. Baskı, 2010 İstanbul.

Omer, Dr. Serwer Abdülrahman. 1975 Eylül Devrimi'nin Yenilgisine Karşı Dış Devletlerin Tutumu, K 12 Dergisi, Çeviren ve Newroz com.da yayınlayan Aso Zagrosi.

Parlar, Suat. Kirli İşler İmparatorluğu, Mef Kitap, 2. Baskı, Mayıs 2006, İstanbul.

Şamîl, Hêjarê. Knyazê İbrahim ve Kürtler, Pêrî Yayınları, 1. Baskı, Mayıs 2007, İstanbul.

1954-1964
YILLARI ARASINDAKİ YAZILAR

Resmi Geçit

1954 seçimleri arefesinde, gazetelerde Tunceli için *"Adayı en bol vilayet"* başlığı altında bir haber neşredilmişti. Hatta bu meyanda yine günlük gazetelerden birini şöyle bir karikatür süslüyordu: Köprüde yük taşıyan hamallardan biri; alel acele küfesini atıp, Kadıköy vapur iskelesine yöneliyor. O sırada arkadaşlarından biri arkasından:

"Küfeni atıp böyle nereye gidiyorsun yahu?" diye bağırıyor.

Berikinin soluk soluğa verdiği cevap şu:

"Tunceli'de mebusluğa adaylığımı koymaya gidiyorum."

Gerek haber ve gerekse karikatürize edilen hadisenin mübalağalı olduğu muhakkak. Beri taraftan Tunceli'nin kulağı, gözü her yerde hazır nazır, her şeyinden haberdar vatandaş Galo bildiriyor.

Kalan (Hususi):

Şimdiden adaylarımızın miktarı yüzlerin üstündedir. Gün geçmez ki; köyün muhtarı veya ileri gelenlerinden birinin evine katırına atlamış bir aday veya yardımcısı uğramasın. Gelen aday ise köylüler bir yere toplanmaya davet eder ve:

"Düzgün Baba'yı (üzerinde aynı adı taşıyan evliyanın yattığı dağ) aldım, kapınıza geldim. Onun çocukları, sizleri, bana reyinizi vermeye davet ediyorum."

"Gidilen yere göre, Düzgün Baba'nın yerini başka babaların alacağı tabiidir."

Propaganda gezisi faaliyetine çıkan aday babası:

"Benim oğlum değil, sizin oğlunuzdur. Vicdanınıza teslim ediyorum. Sizin evladınız olduğuna göre dost düşman içerisinde utandırmayın."

Başka bir aday şöyle konuşur:

"Ben falan filan ... büyük kimsenin en yakın arkadaşıyım. Belki kalkıp konuşamam ama perde arkasında devlet yüksek ricali ile konuşabilirim."

Adaylardan birini destekleyen aşiret mensubu da propagandasını yaparken:

"Şu bu milletvekili olurken, bizden niye biri çıkmasın? Kanımızı suya mı akıttık?"

Yine bir diğer aday, ağayı tavlamak hususunda bütün enerjisini harcamaktan çekinmez:

"O memura mı kızıyorsun? (Adı geçen zavallı memur muhakkak ora halkındandır ve yararlı olmak için elinden geleni yapmaktadır.) Ben Ankara'ya varır varmaz alimallah onu sallandıracağım."

Şayet İstanbul'da iş bulamayıp geri dönenler karşısında ise aday:

"Hepinize teker teker iş bulacağıma emin olun. Bir deneyin bakın o zaman işsiz kimse kalacak mı?"

Aday kardeşleri veya yakın akrabaları ise:

"Bu on iki kuruşu yalnız size veriyoruz. Eğer reyinizi verirseniz... (Bu arada şahsi vaatler)"

"Halbuki aynı on iki kuruş (kirvelik) belki binlercesine verilmiştir."

Rey avcılığına çıkanlar yalnız Tunceli yerlileri değildir. Oranın cazip politikasında atını oynatmak isteyen daha bir sürü aday listede yer alır ve hepsi de secereleri beratlarıyla bütün aşiretlerle akrabalık tesisi yarışına girer. Secere bulunmayan ise ağalardan birinin kızına taliptir.

Politik evlenmeler rağbet gören rey toplama vasıtalarından biridir.

Not: Muhakkak ki Tunceli'nin kültürel ve iktisadi kalkınmaya behemehâl ihtiyacı vardır. Bunun sağlanmasında, vilayetimizi temsilen BMM'ne gidecek kimselerin rolü büyük olacaktır. Fakat bir beldenin yetişmiş münevverlerinden tutalım da bakkalı, tüccarı, ağası, seyidi, Kore'de çarpışanı, amelle çavuşu ve hiçbir işte dikiş tutturamamış bir sürü insanını toptan milletvekili seçmeye ne yazık ki imkân yoktur.

Sait KIRMIZITOPRAK(*)

"Ceride-i Dersim" gazetesi, 31 Mart 1957

*- Sait Kırmızıtoprak bu yazıyı kaleme aldığında 22 yaşındadır ve İstanbul Üniversitesi, Tıp Fakültesi ikinci sınıf öğrencisidir.

Kahveden Notlar

Her pazar olduğu gibi kahve yine tıklım tıklım. Her taraf kesif sigara dumanıyla dolu ve duvarlar yine ıslak. Ara sıra çevirdikleri oçkun partisi başında bütün arkadaşlar vardı.

Günaydın Beyler. Sizi böyle bir arada gördüğüme sevindim. Bırakın şu oçkunu...

Kâzım Yıldız sözümü kesip bağırdı: *"He aslanım he, milletin haracını yiyorum. Bin sayı aldık mı tamam."*

Bir de neşeli olduğu zamanlarda yaptığı gibi omuzlarını oynattı.

Ali Yaşar: *"Peki nereye gidelim?"*

Hüseyin: *"Kristal'e."*

Haydar: *"Hayır, olmaz! Geçen hafta üçer buçuklara acıdım. İnci'yi bile seyredemedik."*

Hasan Ünlü: *"En iyisi mi Tepebaşı'na hem Özcan Tekgül'ü de seyrederiz."*

Bu sonuncusu itirazsız kabul edildi. Hepimiz de bu ender güzellikte şubattan istifade ve on gün sonra başlayacak derslere hızımızı almış olarak başlamak istiyorduk.

Hıdır Benzer: *"Öyle ise hemen Kızılay'a dedi. Son elde yüklü bir sayı alan Kâzım grubu da zaten oyunu kazanmıştı."*

Yanındakinin omzuna hatırı sayılır bir tokat indiren Kâzım: *"İşte böyle aslanım! Biz adamın haracını yeriz demedim mi?"*

Hasan: *"Lisede az mı korumuştum seni. Benim çete sayesinde yaşıyordun daha."*

Kâzım: *"Allah'ıma kurban olayım. Hayali çeteni sen burada kurdun. Gülüştüler."*

Mağlup taraf Sefer Usta'yı çağırdı. On çay içilmişti. İki buçukluğu eline alan usta tamamı çekti.

Mânalı bakıştılar. 22,5 tam on çay 225 eder. Yüz parayı çevirmek adedi yoktur. Sefer Usta'nın hesabı yuvarlak görülürdü.

Sait KIRMIZITOPRAK

"Ceride-i Dersim" gazetesi, 31 Mart 1957

Demokratik Rejim İçinde Yaşamaya Azimli Milletler Ne Şekilde Hareket Etmelidirler?

Bizzat ulusun büyük çoğunluğu tarafından kurulması arzulanmış ve yine bu çoğunluğun her türlü baskısı ile yerleşmiş *"Demokratik rejimin"* ne şekilde korunacağını da millet biliyor demektir.

Şimdi bu noktadan hareketle fikrimizi geliştirelim:

Bilindiği üzere demokrasinin çok eski bir geçmişi vardır. Hür düşünce ve beyanın geçerli olduğu tarihin her devrinde daima büyük uygarlıklar doğmuş, ilim ve teknik gelişmiştir. Eski Yunan ve Roma medeniyetleri demokratik idare tarzının bir neticesidir. Rönesans, onu izleyen her sahada Avrupa'da görülen muazzam gelişmeler ve nihayet yirminci asır uygarlığı tek kelime ile, demokratik rejimin serbest düşünen ve düşündüğünü yayan bir zihniyetin insanlığa paha biçilmez hediyeleridir.

Uygarlığın düşmanları da hiç şüphe yok ki; şahıs idareleri ve dikta rejimleri olmuştur. Bilerek veya bilmeyerek ortadan kaldırılan medeniyet, insanlık harabe ve felaketleri üzerinde, daima tek şahıs veya topluluğun saltanatı yükselmiş veya gömülmüştür. Bazen de hürriyet ve demokrasi bu tip insanlar elinde bir vasıta olarak kullanılmış ve pek çok cinayetler, zulümler onların adına işlenmiştir.

Fransız İhtilali simalarından Madame Reland: *"Ah hürriyet senin adına ne cinayetler işleniyor."*

Tevfik Fikret: *"Kanun kanun diye kanun tepelendi."* derken veciz bir şekilde bu hakikati haykırıyorlardı.

Hiçbir millet demokrasiyi kolayca ve mücadelesiz elde edememiştir. Zaten sıkıntısız elde edilen hakların kıymeti olmadığı gibi, geri alınmaları da muhakkaktır. Nitekim sadece idare edenlerin arzularıyla halk lehine yapılan tavizlerin, eğer hüsnüniyet sahibi ise o idareciden sonra, değilse bizzat kendisi tarafından geri alınmalarının kamuoyunda büyük bir reaksiyon yaratmamasının hikmeti budur.

O halde millette demokratik rejim içerisinde yaşama azmi nasıl yaratılabilir? Ayrıca millet çoğunluğunun demokrasinin mahiyetini bilir derecede genel kültür sahibi olması gerekir. Bunu bilen bir kitle, hayatı ve geleceğinin demokrasinin yaşamasıyla kaim olacağına da müdriktir. Her türlü sosyal, ekonomik ve ilmi huzursuzluğun kaynağı, serbestçe fikir beyan edememe, yani rejim buhranıdır. Hiç olmazsa çoğunluk bu basit hakikati görebilecek, tutumunu bu görüşe göre ayarlayabilecek seviyede bulunmalıdır.

Gençliği, kültürlü ve hadiselere karşı hassas, halkı; uyanık milletlerin insan hak ve hürriyetleri, dolayısıyla demokrasi uğrunda bitmez tükenmez kanlar döktükleri, hayatlarını seve seve feda ettikleri tarihin eski devirlerinden günümüze kadar süregelmiştir. Tolerans tanımayan, şahsi ihtiras ve fikirlerinden başka şeye kıymet vermeyen bir neslin

yetiştirdiği idarecilerin demokrasiyi yerleştirmek için gayret göstermeyecekleri, bilakis onu kendilerine uydurmak için çalışacakları açık bir hakikattir. *"Hayır demokrasi anladığınız manada değil, böyledir; yaptıklarımız onun selameti içindir."* diyen müstebit idarecinin uygun zaman ve zemini bulunca maskesini sıyırması, *"Kanun benim!"* diyerek kendisiyle beraber milletini felakete sürüklemesi işten bile değildir.

Demek oluyor ki, demokratik rejim içerisinde yaşama imanına ve onu her ne pahasına olursa olsun koruma azmine sahip milletler, birçok evrimler geçirmişler, kendilerini yeryüzünde Allah'ın gölgesi kabul eden kral ve diktatörleri devirmek için ölüme atılmaktan çekinmemişlerdir.

Demokratik bir idare tarzıyla istibdat arasındaki uçurumu gören bir nesil, kolay kolay demokrasiden mahrum edilemez. Hele demokrasi idaresinin evlatları, onun tolerans(hoşgörü) ve hemcinslerine kıymet veren zihniyetiyle büyümüş nesil artık bu azme tamamen sahip sayılabilir. Böyle bir toplulukta, fertlere henüz mektebe girmeden evvel dahi, verilen terbiyede; geleceğin bir idarecisi olarak demokrasinin muhafazası için ilk ve kuvvetli izler vardır. Daha sonraları mektep sıralarında gayet gerçekçi bir tarzda demokratik bir hava içerisinde büyüyecek, mektebin kendi çapında (mesela birçok idari ve inzibati işlerin talebe tarafından yüklenmesi vesaire) vazife alacak ve bu ruhla yetiştirilecektir. Bu şekilde sağlam esaslar üzerine bina edilmiş bir terbiye sisteminin gençliği, demokrasiyi koruma anlamında gerekli bütün silahlarla donatmış kılacağı aşikârdır.

Medeni cesareti ve mücadele azmi tam olan bir gençliğin, kültür seviyesi vasatın üstünde ve sağduyusu kuvvetli bir halk topluluğunun bulunduğu yerde demokrasi *"garanti sigortalıdır"* denebilir. Tevekkül (her şeyi Allah'a bırakma), sorumsuzluk ve adam sendecilik zihniyetinin hâkim olduğu ve demokrasi fikrinin çoğunlukla yukarı tabakadan geldiği bir toplulukta ise demokrasi her türlü güvenceden uzaktır. Demokrasinin korunması ise idare edenlerin insafına kalmıştır. Demokratik kurumlar, kanunlarla garanti edilse bile bu daima böyle olmuştur. Totaliter(baskıcı) rejimlerde vatandaşların hadiseleri anlaması olgusu kısıtlanmıştır. Hakikatlerin tahrifi ve ileri demokrasilerde tanınan insan hak ve hürriyetlerinin sağladığı tam bir serbestlik içerisindeki yaşama belirtilerinin dahilde duyulmaması için her çareye başvurulur. Halkın milli hisleri ve inanışları istismar edilir. Ve hatta yapmacık bir refah ve iktisadi kalkınma seferberliğiyle bakışların başka yönlere çevrilmesine çalışılır. Bütün bunlar çürük temellere dayanan, hakikatte rejim buhranının doğurduğu kaynaşma ve huzursuzluğun gölgelendirilmesi amacına yönelik, belli ve neticesiz çabalardır. Bunun içindir ki; ileri demokrasilerde vatandaş tepkileri, en büyük denetlemedir. Bu topluluklarda idarecilerin demokratik kurumları zedeleme ve dikta rejimine yönelme ihtimalleri zayıftır. Zira henüz korkunç girişimlerinin başlangıcında başarısızlığa uğrayacaklarına, milletin bütün öfkesiyle karşılarına dikileceğine emindirler.

Milletin bütün demokrasi iklimini şiddetle arzulaması ve bu hususta gerekli eğitimin uzun bir zaman ve emeğe ihtiyaç göstermesidir ki; hürriyet ve demokrasiyi daima en zor elde edilen haklar haline getirmiştir. Fakat bir kere de millet bu seviyeye ulaşın-

ca devletin hukuk rejiminden ve demokrasiden inhiraf etmesi (sapması) hemen hemen imkânsızdır. Ne anti demokratik kanunlar, ne şiddet, ne de baskı kullanılması, hiçbir kuvvet demokratik anlayışı olgunlaşmış bir milleti yıldıramaz. O daima kendini layık olduğu rejimle idare ettirmesini bilir.

Sait KIRMIZITOPRAK

"Akis" dergisi, 11 Ocak 1958, sayfa 19

Hâdiseler Arasında

İYİ Kİ DÜZELTMİŞTİ

Hasan Kaplan, Emin Ali Dizdaroğlu (Bu dağdağalı ad soyad yığınından evvel Hasan Diribaş idi) ve Hüseyin Günek, Demirlibahçe sakinlerinden gayet güzel bir hanıma dert yanıyorlardı. Bir ara Hüseyin:

- Bilemezsiniz hanımefendi, O Hasan Kocademir denen herif öyle keskin bir zampara ki; nereye el atsa hemen düzeltiyor.

Şık ve kibar hanım kendisinden emin:

- İyi ki beni daha evvel Süleyman Yıldırım, düzeltmişti.

AH BU ŞÜPHE

Üçkun partisi çok hararetliydi. Her iki taraf da kazanmak azmi içerisinde cansiperane çalışıyorlar. Av. Yusuf Doğan aniden hatırlamış bir tavırla hemen yanında oturan Şevket Middllioğlu'nun kulağına eğildi:

- Kardeşim güvenemezsin bir türlü, evet ne kadar inanmak istesen bile; ya kız değilse! Ya kız diye alırsın, kadın çıkarsa ve hatta kız olmadığı halde kızlaştırılmışsa (ancak adli tıp okuyanlar bilir).

Oynayacağı kağıdı seçmekle meşgul Midillioğlu:

- Tamamen aynı fikirdeyim azizim. İşte bunun için evlenemedik bir türlü. Kurt bu kurt, insanın içine girmeye görsün. Tam karar veriyorsun, evet tam ve sonra ya kız değilse?... İşte o zaman...

Bütün dikkatleriyle nihai netice için çarpışan diğer ikisinden biri aylardır devam eden bu dertleşmeyi oyun icabı sanmış olacak ki:

- Kız falan değil yahu papaz attım ben.

ÇOK ZAYIFLAMIŞSIN

Çeşme inşaatı kontrolörlerinden Celal Cahit Özdağ uzun bir ayrılıktan sonra merkeze dönmüştü. Arkadaşlarından Nurullah Anagür, Hüseyin Ay, Kâzım Güngör ve Aziz Aras bu vesileyle bir araya toplanmışlardı. Sohbet anında Hüseyin:

- Celal Bey, bu seferki vazifeniz yorucu idi galiba; çünkü çok zayıflamışsın.

Özdağ derin bir iç çekti ve kısaca şöyle anlattı:

- Asıl beni bir hafta evvel görecektin, o zaman tanımazdın, tek kelimeyle bitiktim. Ayran-ekmek mahvetmişti. Allahtan ki bu son günlerde köye bir seyyit geldi. sayelerinde fakir de bir kaç gün et yüzü gördü.

ET KOKUSU

Nazımiye'nin çalışkan ve enerjik sağlık memurlarından Celâl C. Akçicek aşı ve hasta kontrolu için çıktığı bir gezide çok yorgun ve açıkmış olarak eve misafir olur.

Evde bir seyyit misafirdir ve *"söğüş"* olarak kesilen kuzu pişmektedir. Celal Bey'in keyfine diyecek yok. Birazdan hazır olacak etin kokusuyla mest, hemencecik seyyidin baş köşesini işgal ettiği yatağın karşısına bir yatak kurulur ve Celal Bey uzanarak yorgunluğunu çıkarmaya çalışır. O zamana kadar Türkçe konuştuğu için bu derece itibar gören bizimki nasılsa bir kaç kelime Kürtçe kaçırır. Sonunu tahmin etmek güç değil. Henüz tüyü bitmemiş seyyit açar ağzını yumar gözünü:

- Ulan hürmetsiz, ulan arsız, dinsiz herif! O ne biçim oturma öyle, ayaklarını topla. Dizlerin üstüne otursan geberir misin? Sende hiç edep, din gayreti yok mu?

Bizim zavallı sağlık memuru bir hali pürmelal içerisinde et kokusunu teneffüs ede ede çıkar ve başka bir eve Tanrı misafirliğine gider.

ÇIK DIŞARI

Muhitin en zengin ağalarından biri şehirde en son yaptırdığı apartmanın zararını çıkarmak için köylerden peşkeş (bir nevi haraç) topluyordu. Bütün köylü başta muhtar olmak üzere bir araya toplanmışlardı. Muhitin en zengin ağasının en iyi şekilde ağırlanması için bir telaştır gidiyor. Köyde hiç görmediği böyle bir heyecanı merak eden henüz mezun öğretmen Ali Ahmet Avsezen (aynı köyün çocuğu) toplantı yerine gider. Köyün bütün ileri gelenleri, eller önde kavuşturulmuş hürmetkâr tavırlarla ağanın emrine intizar etmekte. Geldiğinden hiç kimsenin haberi olmayan ve bir köşeye sinen öğretmen nerdeyse çatlayacak meraktan. Nihayet dayanamaz ve:

- Beyefendi hoş geldiniz, acaba bu şerefi neye borçluyuz?

Ağa gayet sakin ve hakim bir sesle:

- Efendim özledim sizleri. Son apartmanı yeni bitirdik. Burada para kabul etmem, yalnız davar alırım.

Öğretmen büyük bir şaşkınlık içinde:

- Ziyaretiniz iyi ama efendim davar... sonra siz zengin... köyün hepsi fakir...

Sözlerini bitiremez. Ağa kükremiştir.

-İşte görüyorsunuz, okutursunuz gelir böyle dikleşirler. Adetlerimizi yıkmaya çalışırlar. Burada bu kadar yaşlı başlı insan varken dünkü çocuklar konuşur, yazık...

Ağa sözlerini bitirirken; *"Çık dışarı, çık dışarı senden davar isteyen var mı ki...?"* sesleri...

Kırk hanelik köyden on sekiz, evet tam an sekiz davar toplanır. Tanesi 150 liradan. Zaten her evin 15-20 davarı var, buğdayı bile satın alırlar. Neyse toplanan peşkeş (18 davar) ağanın evine yollanır. Ağanın hanımı köyün adını ve davar sayısını duyunca:

- Vay saygısızlar vay. Koca köyden yalnız on sekiz davar ha? Geri çevirin, geri çevirin! diye bağırır.

Sait KIRMIZITOPRAK

"Ceride-i Dersim" gazetesi, 19 Şubat 1959

Karatoprağı Anarken

Köyümdeki ilkokulu bitirdiğim zaman, ailem daha fazla okumama şiddetle muhalefet etmiş: *"Seni okutacak takatımız yok. Senelerdir biz nasıl geçinip gidiyorsak sen de bizim gibi yaşarsın"* demişlerdi.

İsyan etmiştim: *"Hayır, ömrüm boyunca keçi çobanlığı yapmayacağım. Mehmet Ağabey nasıl gittiyse bende öyle giderim."*

Doğduğu köyden başka, dünyadan bihaber küçücük bir çocuğa bu sözleri söyleten, güven ve cesaret veren bir ışık, bir rehber vardı: Mehmet Karatoprak.

Mehmet Karatoprak, yüzyıllardır monoton hayat çarkları içerisinde ezilen köyümün ilme, kültüre daha doğrusu medeniyete açılmış ilk penceresidir. Hemen hepimiz gibi O da fakir ve yetimdi. Yaradılışındaki harikulâde cesaret ve azim, O'nun daracık dünyamızı yırtıp çıkmasını intaç etmiş, uzun didinmelerden sonra kazandığı imtihanla yatılı bir okula girmiş, sırtında pırıl pırıl bir elbise ve kitap dolu çantasıyla tatilini geçirmek üzere köye dönmüştü.

İlk işi bizi bir araya toplayarak: *"Okuyun arkadaşlar! Önünüze nasıl zorluklar çıkarsa çıksın yılmayın! Mutlaka muvaffak olacağız."*

Bu iman ve yenilik taşan sözleri derin bir huşu ve gıpta ile dinlemiştik.

Kararımız katiydi: *"Okuyacağız ağabey!"*

Aradan seneler geçti. Mehmet Karatoprak insanüstü bir gayretle, hayatla mücadele etti. Yazın çalışıp biriktirdiği harçlığı bile kendinden esirgeyerek, muhtelif yatılı okullara yerleştirdiği kardeşlerine ve akrabalarına yolladı. Seneler süren maddi imkânsızlıkların tevlit ettiği devamlı sefalet sağlam bünyesini yıpratmıştı. Ama Karatoprak, başladığını ne pahasına olursa olsun hedefe vardırmak azim ve gayretinde zerre kaybetmedi. Durumunu biraz düzeltmek ve kardeşlerini daha çok perişan görmemek yolunda son bir fedakârlık yaptı. Teknik Üniversite'deki tahsiline ara vererek gittiği yedek subay okulunda iken 1957 kışında zamansız ve acı bir tarzda Hakk'ın rahmetine kavuştu.

Ölümünden üç sene sonra, gözlerim yaşlı, kalbim eşsiz şahsiyetinin ve mücadele aşkının bana verdiği ilhamla dolu, sesleniyorum sana: Aziz Karatoprak, senin vücudun bizi unutamayacağımız derin eleme gark ederek kara toprağa karıştı. Tunceli kıymetli bir evlâdını kaybetti. Fakat ruhun her zaman aramızda dolaşacaktır. Bugün yalnız senin köyünden yirmi kişi üniversite vesair okullarda olup hepsi senin eserindir.

Tek tesellimiz ilkokulu bitiren; *"Mehmet Ağabey nasıl gittiyse ben de öylecene giderim."* diyen küçük hemşehrilerinin çoğalmasıdır.

Ruhun şadolsun!

Sait KIRMIZITOPRAK

Tunceli Gecesi Yayını, 18 Şubat 1960

Tuncelili içinde çırpındığı yoksulluktan, yüzyılların biriktirdiği bilgisizlikten kurtulmak istiyor. hem bu isteğinde öylesine yürekli, öylesine güçlü ki Tuncelili; yılın altı ayını kar yığınları arasında tutuk olarak geçiren çoluk çocuğunu tabiatın öfkeli kucağında bırakarak büyük şehirlere göçüyor. Kol işçiliği... Sırt işçiliği... Ne bulursa her türlü işi tüm gücünce yapıyor Tuncelili. Tek köydeki çocuğunu hiç değilse ilk okulu okutabilsin, gelecek kış için salt ekmek parasını biriktirebilsin diye.

"Tunceli kalkınsın, bölgesinde iş sahibi olsun, karnı doysun, insanca yaşasın, yeni çağın uygarlığından haberi olsun, okutsun, okusun kısaca. Mutlu özgür ve kişilik sahibi olsun." diyoruz. Kimimiz bu güzel kavramları bu soylu temennileri; yürekten ve bilerek, kimimiz eş dost ortalıkta görsün diye kimimiz de birey çıkarımız bahis konusu olunca tekrarlar dururuz. Aydınları da dahil biz Tunceli halkının bilmemiz ve kabul etmemiz gereken bir gerçek var. İlimiz sosyal ve ekonomik yapısı ile Doğu Anadolu'nun, Doğu Anadolu'da Türkiye'nin bir bölgesidir. O halde daha mutlu daha insanca ve daha özgür bir yaşama düzeyine erişmemiz Türkiye'nin genel sorunlarının ve Doğu Anadolu'nun sosyal organizasyonunda diğer bölgelere göre daha yoğun bazı özelliklerinin (şeyhler, aşiret reisleri, toprak ağaları ve mezhep tüccarlarının) ele alınması ve bilimin ışığında geniş halk kitleleri yararına hal edilmesiyle olabilir. Demek ki, Doğu illerimizin problemleri bu yurdun tümünün problemleridir.

Tunceli'nin kalkınmasını daha mutlu yaşama düzeyine erişmesini düşünürken Türkiye'nin genel sorunlarını halledilmesi gereken güçlüklerini halk yığınlarını kapsayan yoksulluğun bilgisizliğin ve bunlara paralel bilhassa son on yıldır halkı iliklerine kadar sömüren toplum hırsızlığının nedenlerini aramak, öğrenmek ve söylemek zorundayız. Aksi halde Tunceli için temennilerimiz soyut temelsiz, bilgisiz birer *"lafü güzâl"*tan öteye geçemez.

Pekiyi bilmek, öğrenmek ve söylemek zorunda olduğumuz nedenler, sorunlar ve sosyal gerçekler hangileridir? Türkiye ekonomik bakımdan az gelişmiş bir ülkedir. 1839 Tanzimat olayından 1950'ye kadar giriştiğimiz Hürriyet mücadelelerinin hiç biri isteneni tam anlamıyla verememiştir.

"Zaten bizde 1908 Meşrutiyet inkılâbını ve Milli Mücadele mebdei ile birlikte Cumhuriyet inkılâbını devlet kapısına doğrudan doğruya bağlı sınıf olan kapıkulu yapmıştır. İdealist devre kısa sürmüştür ve öyle olması da mukadderdir. 1908-1923 ve 1950 hareketlerinden sonra büyük memur tasfiyeleri yapılmış; fakat sonra hepsi işe alınmıştır, çünkü aynı sosyal sınıf iktidarda idi." (Ahmet Hamdi Başar, Yaşadığımız Devrin İçyüzü, 1960)

Milli devrimi takiben 1923-1929 yılları arasında Türkiye'de serbest rekabete dayanan ferdi teşebbüs yani liberal bir ekonomi anlayışı uygulanıyordu. Oysaki 1929'da başlayan dünya iktisat buhranı karşısında bizim serbest rekabet rejimi tam çöküntüye

uğradı. XIX. yüzyıl boyunca dünyanın üçte ikisini sömürerek kalkınmış ileri teknikli bazı ülkelerdeki liberal kapitalist sistem, bünyemize uymuyordu. Sömürgeleri bulunmayan ve sömürgeciliğe karşı olan Türkiye Cumhuriyeti kendi imkân ve gerçeklerine uygun milli sanayini kurmak zorunda idi.

"... İşte bu kabil saik ve sebeplerle sanayileşmek hususunda şâmil bir plan ve program fikri doğmuş, netice de birinci beş yıllık iktisat planı hazırlanmış ve 1934 yılından itibaren tatbik mevkiine konmuştur..." (Prof. Orhan Tuna, İş ve İşçi Meseleleri, Yeni Türkiye, 1950)

Bugün sosyal ve ekonomik birer dava olarak önümüze çıkan problemlerin çoğu şüphesiz ki, 30-40 yıl önce bu kadar belirli değildi. Toprak reformu, eğitim seferberliği, sağlık sosyalizasyonu, sosyal adaletin gerçekleşmesi ve bütün bunları sağlayabilecek Türkiye'nin her bölgesine dağılmış ileri teknikli devlet sanayisinin vücut bulması gibi problemler Atatürk devrimlerinin birer devamı olarak O'nun yolunda yürünerek hal çareleri bekliyor. Atatürk: *"Yeni Türkiye devleti cihangir bir devlet olmayacaktır, fakat Yeni Türkiye devleti iktisadi bir devlet olacaktır."* (Kemal Atatürk Diyor ki, 1951) demişti.

1945'de çıkarılan toprak kanunu kağıt üzerinde kaldı! köyün sosyal ve ekonomik yapısını olumlu yönde değiştirmek için kurulan köy enstitüleri kapatıldı! 1929'da bizi tam bir çıkmaza soktuğu anlaşılan, ne bu yüzyılların koşulları ne de yurdumuzun verileriyle bağdaşamayan ve halkı daha da yoksullaştıran, tutsaklaştıran liberal ekonomi anlayışı; yıllar sonra D.P. çetecileri tarafından milyonerler imal eden dejenere bir devlet kapitalizmi şeklinde karşımıza çıktı.

On yıllık siyasi iktidarları boyunca Menderesçi dolandırıcılar; vurguncu, şergüleşti tutumlarıyla milyonların yoksulluğu, ıstırabı ve bilgisizliği üzerinde; *"Her mahallede bir milyoner yarattık!"* gibi insanın tüylerini diken diken eden korkunç sonuçlar doğurdular.

Çünkü Türkiye'yi eşraf (büyük iş adamı, tüccar, zengin liberal meslek sahipleri, toprak ve rûhani derebeyleri vs.) idare ediyordu. Eşrafın çıkarları köklü devrimlerle bağdaşamıyor. Gelir vergisini zengin eşraf yerine savunmasız ücretliler ödüyordu.

"Siyasi partilerin il ve ilçe İdare heyetlerini milletvekilliliğini ya bu eşraftan kendileri veya kendileri geri plânda kalıp halk adına ve fakat kendi çıkarları lehine imâl ediyorlardı." (Doğan Avcıoğlu, Ülke, sayı 5)

27 Mayıs halkın gözünü açmıştı. Köylü niçin yarıcı, ortakçı, maraba olarak yüzyıllardır derebeylerini tutsağıdır! Köylüyü uyarmaya çabalayan köy enstitüleri neden kapatılmıştır? Vergiyi niçin salt işçi ve dar gelirliler ödüyor? Neden 1954'de randevu evlerini kapar gibi işçi teşekkülleri kapatılmıştır ve işçi devamlı seçim zamanı vaatlerine rağmen bütün haklarından (grev, kolektif anlaşma, günün koşullarına göre asgari ücret vs.) yoksun bırakılmıştır? Son model arabalar geniş asfalt caddelerde caka satar, yer yer lüks blok apartmanlar yükselirken; *"... salt İstanbul'un nüfusunun 3/5 si gece-*

kondularda neden sürünüyor." (Çetin Altan, Milliyet gazetesi, Ocak 1961) ve bütün bunlara bilerek sebep olan devam ettiren eşrafın adına hükümet edenlerin halk kitlelerini nasıl uyutmaya çalıştığını, nurlu yıllar safsatalarıyla iliklerine kadar nasıl sömürdüğünü; artık halk görüyor.

Bir yüzyılda sosyal ve ekonomik meseleleri hal edemeyen her siyasi sistem yıkılıyor, yıkılacaktır. (Doğan Avcıoğlu, Ülke, sayı 5)

27 Mayıs'ı yaratan temel *"neden"* işte budur. 27 Mayıs'ı sosyal ve ekonomik nedenlerin dışında arayanlara somut örnek; 1957 seçimlerini Doğu'da muhalefet kazandı. Yoksul, bakımsız ve okuma yazması %15'in altında olan Doğu tüm kuvveti ile muhalefeti destekleyip 27 Mayıs'ı hızlandırdı.

Doğu'ya mukabil çok daha gelişmiş Ege bölgesi ve halkın %70'i okur olan İstanbul bile D.P. tutmuştur... gördüm ki, yurdun en geri kalmış yerleri demokratlardan en fazla yüz çeviren yerlerdir." (Prof. Dr. Kemal Karpat, Öncü gazetesi, Aralık 1960)

D.P. devrimin Milli Eğitim Bakanı Yardımcısı bursların artırılmasını isteyen öğrenci temsilcilerine söyle demişti; *"Efendim kimseyi okumaya zorlayan yok, parası olan okusun!"* Yardımcının dudaklarından dökülen bu korkunç cümle maalesef gerçeğin ifadesidir. İstisnai tesadüfler bir tarafa bırakılacak olursa ancak zenginler, parası olanlar okuyabiliyor.

"Halkımız tembeldir, çocuğunu okutmuyor; davara, çifte gönderiyor." diyenler bilerek veya bilmeyerek yukarıdaki cümlelerle ifade edilen korkunç gerçeğe rağmen, halkın yoksulluğu ve çaresizliği ile alay ediyorlar. Aç ve işsiz insan elbette ki çocuğunu okutamaz. Onu kullanabildiği kadar bu istihsal vasıtası olarak ölmemek için kullanacaktır.

Görülüyor ki az gelişmiş ülke olarak Türkiye'nin karşısında halli gereken problemler vardır. Toplumsal bilim dışında gerekçemiz palyatif idare tedbirlerle bunların hiç birinin hal edilemeyeceğini de bütün halk ve hepimiz biliyoruz. Örneğin 105 sayılı sürgün kanunu ele alalım: *105 sayılı kanunun maddeleri ne kadar seri ve acımasız olursa olsun, şeyhlik ve ağalık saltanatını ünlemeğe yetmez. Olsa olsa bu kanunun maddeleri ve fıkraları elinde ileri ve aydınlık kafalı yurttaşlara karşı kullanılabilir, günün birinde."* (Burhan Arpad, Vatan, 10 Aralık 1960)

Bu pek haklı görüşü olaylar doğrulamaktadır. Ekonomik bakımdan az gelişmiş ülkemizin hiç gelişmemiş bölgesi Doğu Anadolu'dur. Ve Türkiye'nin diğer bölgelerine nazaran ortaçağ kalıntısı toprak ve rûhani derebeyleri fazladır. Fakat bir kaç ağa ve şeyhi sürmekle hiç bir şeyin değişmediğini de daha önceki örnekleri göstermiştir. Çünkü bu sömürücü müesseseleri ayakta tutan toprak gibi ekonomik dayanaklar köylünün öz malı değildir. Toprak reformu yapılmadan, sürülenin yerini yeni yeni ağa ve şeyhler çabucak doldurmaktadır. Oysa ki devrimden amaç, reformların yurdun her bölgesinde bütün sömürücü kurumlara yönetilmesidir.

Tunceli ve Tunceli'ne benzeyen bazı Doğu illerimizde ise işlenebilecek toprak da

yoktur. Altı ayın kar yığınları arasında şiddetli fırtınalarla dolu oluşu hayvancılık yapmaya da elverişli değildir. Bu bölgede yaşamaya devam edebilenler geçimini temin için çoluk çocuğunu terk eder (gurbete çıkmak). İstanbul, İzmir, Çukurova gibi bir yere gidip çalışmak ve zar zor bir kaç kuruş biriktirmek zorundadır. Örneğin yalnız İstanbul'da (Kadıköy, Haliç, Kazlıçeşme, Kasımpaşa ve Fındıklı) da kol ve sırt işçiliği yapan ve İstanbul'da yerleşemeyip devamlı bir iç göç halinde bulunan 10 binden fazla Tuncelili vardır. Tüm nüfusun 150 bin olan ilimizin çalışabilen 10 bin erkeğinin sadece İstanbul'a devamlı göç halinde oluşu içinde bulunduğunuz durumun çaresizliğini, ekonomik bakımdan Tunceli'de yaşamanın âdeta dondurulduğunu apaçık gösteriyor. Halk iş bakıyor. Karnını doyurmak, çoluk çocuğunu yoksulluğun pençesinden kurtarmak, sadece kağıt üzerinde kalan ve ancak zengin bir azınlığın kullanabildiği hürriyetlerine sahip olmak istiyor. Bunun dışında her söylenen palavradır, safsatadır.

Tunceli az gelişmiş Türkiye'mizin hemen hiç gelişmemiş bir bölgesinde bulunmaktadır. Bu bölgede özel teşebbüs ve bunun doğuracağı söylenen sermaye birikimi ile bir tek adım dahi ileri gidildiğini gösteren en ufak belirti yoktur. Yaşayabilenler korkunç bir yoksulluğun kucağında sürünmektedirler. İşlenmemiş madde ve tarımsal üretimden de yoksundur.

Gayet kısa olarak yukarıda belirtmeğe çalıştığım gerçeklerin tek tek ayrıntılarına girmeye ne bu derginin hacmi ne de durumu (yılda bir kere çıkar) elverişlidir. Tüm söylemek istediğim taraf sudur: Tunceli'nin ekonomik kalkınması halkın oraya buraya gidip sürünmeden çoluk çocuğunun bulunduğu diyarda ekmeğini kazanabilmesi için Türkiye'nin hal çaresi bekleyen genel dertlerinin ve öncelikle Doğu Anadolu'nun ele alınmasıyla olabilir. Şüphesiz ki, bu da o kadar kolay değildir. Bu gün için kurulmasına çalışılan hürriyet, demokrasi, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerine dayalı bir rejimin en büyük faydası bu dertlerimizin korkusuzca halk oyu önünde tartışılmaya elverişli olmasıdır.

Dün olduğu gibi bugün de menfaat simsarları, yobazlar, çıkarları zedelenen partizan ruhlular, kendi çıkarları için her renge ve her kılığa sıkıştıkça bürünen aydınlar, sözünü ettiğimiz gerçekleri gören, gösteren ve bu uğurda mücadele eden ülkücülere türlü şekillerle çamur atmaya çalışacaklardır. Fakat 27 Mayıs'la idareyi alan Atatürk'ün Cumhuriyet kuşağı bundan beri kanmayacaktır, kara ruhlu, kara vicdanlı jurnalcilere.

Üstünde yaşadığı yurdun gerçeklerini görüp de susan pısırıklar insan değildir.

Esas olan halktır. Halkı sömürenlere karşı uyarmak gerekirse bireysel çıkarlarını hiçe sayarak bu uğurda mücadele etmek geleceğine bağlayan ülkücü ve gerçek aydınların görevidir.

Orta Çağın en ilkel araçlarından başka hiç bir olanağı olmayan Tuncelili ve Tuncelili gibiler ne yapsın? Günün en az 10 saatini kan ter içerisinde çalışmakla geçiriyor. Ama ne çare ki, eline geçen bir kaç kilo arpa, buğday. Eğer şiddetli ve 6 aylık kış boyu kırılmamışlarsa, bir kaç kara keçisiyle nasıl geçinsin? Kimi sivri akıllı aydınlarımız:

- Sanki halkı okumaktan alıkoyan mı var. Onlar da çalışıp zenginleşsin ve okusunlar, diyorlar.

Gırtlağına kadar gömüldüğü yoksulluğun ve çaresizliğin kabahatını halkta arayan ve böyle telkin etmek isteyenler ya dünyadan, yurdundan habersiz safdillerdir ya çıkarına tapan, yurdunun insanlarını sömürmeyi görev belleyen sömürücülerdir veya uşaklığını yapanlardır.

M.B.K. köklü reformların temelini attı, hiç değilse konuşulması bile yıllarca cezaevinde yatmayı göze almakla tartışılan birçok gerçeklerin ortaya atılmasını sağlayan ortamı yarattı. Şimdi de bütün müesseseleriyle demokrasiyi gerçekleştirmek çabasındadır. Tunceli ancak planlı, rasyonel ve ileri teknikli bir sanayinin kurulması ile kalkınabilir. Karınca yuvaları gibi işleyen maden ocakları... Bacaları buram buram tüten fabrikalar...

İktisaden az gelişmiş ülkelerin kurtarıcı türküleridir bunlar. Buna giden yol ancak gerçek ve bütün müesseseleriyle işleyen tam bir demokrasi üretiminde korkusuzca ve toplum biliminin ışığında bulunur. M.B.K. idaresinin bu yolda bütün engelleri aşarak başarı ile yürümesini yürekten diliyoruz.

Not: Bu satırlar Tunceli yangınından önce yazılmıştı. Bu acı olayın bazı katı gerçekleri kafamıza vurduğunu ve bizleri düşündürdüğünü tahmin ederek teselli buluyorum.

"... İster ağla, ister gül, son günlerde halk oyunun olanca dikkatini çeken olaylar birbirini takip etti. Rusya'nın fezaya Gagarin'i, Amerika'nın Sheperd'ı gönderdiği. Ve... Yine bu sıralarda Tunceli ilinde itfaiye bulunmadığı öğrenildi!" (Millet, Bursa, 10 Mayıs 1961 tarihli Vatan'dan)

Sait KIRMIZITOPRAK

Stj. Doktor

Tunceli Gecesi Yayını, 20 Mayıs 1961

Sağlık Hizmetleri

FORUM Yazı Kuruluna:

İriyarı, kartal burunlu, yarım dazlak doçent küçük amfiyi titreten gür sesi ile sözü dolaştırıp arzuladığı konuya getirmişti:

"Bir tıp sosyalizasyonudur tutturmuşlar. Şimdi size soruyorum genç hekim arkadaşlarım, fedakârlığı yalnız biz mi yapacağız? Yarın hayata atılınca hanginiz bir arabanız olsun istemezsiniz? Sonra efendim, hürriyet ve insan hakları icabı; insan istediği kadar kazanıp, istediği gibi çalışmalı değil mi? Emin olun yalnız kendim için söylemiyorum. Aldığım maaş arabanın şoförü ile masrafına yetişemiyor. Eh sen şimdi tut sosyalize et tıbbı. Bunca ilim, irfan sahibini körlet. Olur mu bu? Kolay mı yani? Önüne gelen konuşuyor. Ben Amerika'da iken meşhur yıldızları bile muayene etmiştik de oradan biliyorum. Tıbbın düzelmesi için önce zenginlik ve para lâzım. Doktorlara dolgun vizite parası verecek bol zenginlerin bulunması lâzım, değil mi arkadaşlar?"

İriyarı, kartal burunlu doçent sözlerinin sonuna doğru sesinin tonunu yumuşattı, yarattığı tesiri anlamak için gözlerimizin içine tek tek baktı ve *"Vatanı hepimiz seviyoruz, ama önce takdir edilmek gerekir."* diyerek güldü.

O günlerde halk sağlığı probleminin ileri bir anlayış ve organizasyonla devletleştirilmesi tartışılıyordu. MBK tarafından daha ilk günlerde sözü edilmeye başlanan bu konunun, fikirden çıkıp bir kanun tasarısı haline geldiği, ilgililerin beyanları ile gazetelere geçmişti. İriyarı, kartal burunlu ve son model Amerikan araba sahibi hocamızın boğazını yırtarcasına bize söylev çekmesinin nedeni, işte bu tasarı idi.

Yurdumuzda çalışmakta olan 11.000 doktorun 6.500'ü beş büyük şehrimizde toplanmıştır. 16 milyon köylünün sağlığı her türlü teminattan uzak, üfürükçülük ve batıl inançlar gibi en ilkel tedavi metotlarının tekelindedir. Zaten yetersiz olan muayene ve tedavi imkânlarımız kötü bir organizasyon ve kırtasiyecilik yüzünden büsbütün verimsiz bir halde ve üstelik muayyen birkaç büyük kentte toplanmış durumdadır. Hürriyet ve insan haklarından yararlanma salt güçlü zümrelerin değil; geniş yurttaş yığınlarının da hakkı olmalıdır. Kısaca; hangi yönden ele alınırsa alınsın, sağlık hizmetleri ve koruyucu hekimliğin köklü bir şekilde ve bilgili metotlarla geniş halk yığınlarının yararına düzenlenmesi zorunlu idi. Yurdunu, insanlarını gören birazcık namusu, vicdanı olan herkes bunu kabul ederdi. Son yıllarda iyice kokuşan, vurgun ve hırsızlıkların alabildiğine at koşturduğu bozuk düzen içinde, birçok öğretim üyesinin üniversite kliniklerinden nasıl yararlandıklarını, Anadolu'dan bin bir güçlükle derdine çare bulmak için gelen yoksulların ne tarzda dolandırıldıklarını, ucuza muayene olmak için polikliniklerde üst üste binen insanların dayanılmaz sefalet manzaralarını yıllardır gözlerimizle görüyor, kulaklarımızla duyuyorduk. Ama yine de bir öğretim üyesinin bu derecede saygısızca, kendi çıkarı zedeleniyor diye, halkın yararına yapılması düşünülen bir reformu öğrencilerinin huzurunda böylesine kötüleyebileceğini tahmin edememiştim doğrusu. Asıl üzücü taraf ise *"Yarın hayata atılınca hanginiz bir arabanız olsun istemezsi-*

niz?.." cümlesinden sora öğrenci ekseriyetinin kafaları ve jestleri ile çizdikleri ibret verici *"tasdik etme"* tablosu idi. Hele... Değil mi arkadaşlar?.. sualine öğrencilerin uğultulu cevapları...

"Tabii hocam."

"Öyledir efendim!"

"Yalnız biz mi fedakârlık yapacağız?"

"Olmaz böyle şey!"

Sersemlemiştim. Kafamın içinde davullar çalınıyordu sanki. Üzüntüden ve şaşkınlıktan boğazım kurumuştu. Doçent arzuladığı tesiri yarattığından emin, seminer konusuna geçmek üzereyken toparladım kendimi: *"Fedakârlığı yalnız biz yapmayacağız. Hem sonra yapılmak istenen reform, kimseleri perişan etmek için yapılmıyor. Bitkin, aç, yoksul ve yüzyıllardır hallerine terk edilmiş yurttaş çoğunluğunun yardımına koşmamız ve bunu yaparken de gereği kadar ücret almamız neden, niçin bir görev değil de bir fedakârlık olsun? Yurdun en uzak bölgelerine kadar dağılmış 12.000 yedek öğretmenden üstünlüğümüz ne? Araba, apartman, büyük şehir... Bu yoksul ve biçare yurdun ve insanlarının sırtından geçinmekten utanmalı, hiç değilse bugüne kadar aldığımızın birazını olsun vermeliyiz halka. Hem sonra tıp sosyalizasyonu, birbirlerine bağlı ve peş peşe çözülmeleri gereken diğer köklü ekonomik ve sosyal reformların bir halkasıdır. Toprak reformu, öğretim sorunu, orman ve işçi meseleleri..."*

"Yeter artık, bu genç yaşta bütün bunları sen bizden iyi mi bileceksin? İlim yolunda bizim yaşımıza ve mertebemize gelin de o zaman konuşun."

Hocamız sözlerine başlarken olduğundan daha çok kükrüyordu şimdi. Kızgın kızgın dikmişti gözlerini bana. Sözlerine devam edip etmemek arasında epeyce tereddüt geçirdi. Halkın sırtından geçinmeyi alışkanlık ve sanat haline getiren insanlar daima ikiyüzlüdürler. Açıkça ve mertçe tartışmaya veya mücadeleye asla yanaşmazlar. Onların kendilerine özgü perde arkası, kurnaz ve tesirli metotları vardır. Hoca ile bakışırken bu gerçeği bir kere daha anladım. Çünkü kızgınlıktan vazgeçmiş, sahte bir gülüş ve tavır takınmıştı. Bu son ifadeyi suratından silmeden yaklaşıp omuzlarıma vurdu: *"Şimdi dersimize geçelim, bunları sonra yine konuşuruz."*

Ücretsizler koğuşunda esmer, orta boylu, göbekli başasistan bağırıyordu; *"Kaç gündür 'hydergine' aldırt diye reçete verdim sana. Buraya yatmak için yalvarırken iyi. Her şey yatıncaya kadar, bir daha da kimse görünmez. Sonra da paramız yok diye dırlanırsınız. Yalan! Yalan söylüyorsunuz hepiniz. Her şeye paranız var da doktora, ilaca gelince mi yok? Zaten nankörsünüz hepiniz."*

Stajyer öğrenci ve asistanlar başasistan beyi teskine çalışıyorlardı, fakat o coşmuştu bir kez.

Salt *"İlaç alacak param yok!"* diyen hastaya değil, bütün koğuşa bağırıyordu: *"Miskin, pısırık, tembel herifler..."*

Bu arada bizlere döndü: *"Bizim inşaatta çalıştıracak adam bulamadık. En az isteyeni günde on papel diyor, nerde bu Urfa'nın bolluğu yahu?"*

Sonra yeniden hastalara çevirdi başını: *"Ondan sonra da paramız yok, iş yok der, yalvarırsınız. Biz burada 'param yok, kimsem yok, kimsem yok, ocağınıza düştüm.' diyerek yatan ve ceplerinden 200-300 lira çıkan hastaları bile biliriz, efendiler!"*

"Param yok ilaç almaya" sözünü eden ve başasistanı çileden çıkaran genç, bu ağır hakaretler karşısında için için ağlıyordu. Koğuşta bulunan diğer hastaların hepsinin gözleri dolmuştu.

Başasistana kinle ve şaşkınlıkla bakıyorlardı.

Aynı gün poliklinikte uzun boylu, gözlüklü genç asistan hastasını uzun uzun dikkâtli muayene etti, gerekli sualler sordu, bazı tahliller istedi, radyoskopiye koydu. Birkaç saat sonra tahlil sonuçları geldi, genç asistan yeniden sualler sordu ve *"Hastalığınız pek önemli sayılmaz. Ama ihmal ederseniz başınıza iş açabilir. Şimdi yazacağım ilaçları hemen alın. İyi bakım ve mutlak istirahat da şarttır. On beş gün sonra da lütfen kontrole geliniz."*

Hasta kendisini dikkât ve şefkatle muayene eden ve şimdi de iyi olması için gerekli tedaviyi salık veren doktora sevgi ve minnetle bakıyordu. İlaç, mutlak istirahat ve iyi bakım sözleri ile birlikte hastanın bakışlarındaki sevgi ve minnet duyguları, yerlerini çaresizlik ve üzüntüye bıraktı. Telaşlı telaşlı bir şeyler mırıldandı; bir reçeteye, bir de doktora baktı:

"Acaba kaç lira tutar Doktor Bey?"

"25-30 lira kadar."

Çaresizlik ve halsizlikle elleri yanlarına düştü hastanın. Bir an önüne baktıktan sonra: *"Cebimde sadece beş lira var Doktor Bey. Daha fazla da olmayacak. Ben bu ilaçları imkânı yok alamam, alsam da kendime iyi bakamam. Ne olur beni yatırın Doktor Bey, yalvarırım yatırın beni!"*

Evet, hastanın durumu iyi bakım ve tedavi olmazsa çok kötüleşecekti. Skopi ve tahliller, hastanın ifadesi her şeyi apaçık koyuyordu ortaya. Kifayeti, sıhhatinin durumu, bakışlarındaki imdat dileyen, yalvaran ifade, söylediklerini en küçük şüpheye yer bırakmayacak derecede doğruluyordu. Ama ne çare ki genç doktorun da elinden hiçbir şey gelemezdi. Dün iki yatak boşalmıştı ve bu iki kişilik kontenjan, hocaların muayenehanelerine birçok kere gidip vizite parası ödeyebilenlerden ikisine ayrılmış ve polikliniğe ilgili başasistan tarafından: *"Boş yerimiz yoktur!"* emri gelmişti.

Genç doktor yutkundu, ümitsiz gözlerle etrafına bakındı. Sanki o da birinden imdat diliyor gibi idi. Hasta ile göz göze gelmeye çekiniyordu. Evet, iyi bir bakım ve tedavi olmazsa bu delikanlı ölecekti belki de. Kalbi doğranıyordu genç doktorun. Herhangi bir gün de veremezdi hastaya. Oysa delikanlı ellerini kavuşturmuş genç doktorun cevabını -kurtuluş cevabını- bekliyordu.

Bu tarz olaylar üzerinden günler aylar geçti. Tıp sosyalizasyonundan da ses seda kesilir olmuştu. Geçenlerde iriyarı, kartal burunlu doçentle kliniğin koridorunda karşılaştık. Beni hemen tanıdı. Sinsi, müstehzi ve muzaffer bir gülüşle: *"Ne o sosyalizasyoncu? Mamafih gençlik işte, sizin yaşınızda iken bizler de öyle idik. Hah... hah... hah... Ama ilimde ilerleyip işlerin içine girince insan ne boş ve ne saçma şeyler düşünmüş olduğunu daha iyi anlıyor..."*

Doçent konuşurken devrim idaresinin teşkil ettiği Kurucu Meclis'teki tartışmaları düşünüyordum.

Yıllarca hürriyet, demokrasi ve insan haklarının kahramanlığını yapan sözde meşhurların Anayasa Tasarısı'nın 38. ve 39. maddeleri konuşmalarındaki hezeyan dolu reaksiyonları. Toprak ağaları dendi diye meclis tahkikatı isteyen ağalar ne çabuk unutmuşlardı, hürriyet uğruna döktükleri sıcak gözyaşlarını? Meğer hürriyet anlayışları çıkarları ve çiftliklerinin sınırına kadarmış. Beş yıllık peşin taksitlerle hangi toprak reformu yapılabilir ve hangi plânlı ekonomik kalkınmaya gidebilirdik?

Kurucu Meclis'te doğulu-batılı Türkiye'nin tüm toprak ağaları ve onların adamları elbirliği yapmışlardı. Toprak reformu yapılmayınca da diğer köklü ve mutlaka gerekli reformların yapılabilmesi ihtimallerine daha başlangıçta set çekilmiş olunuyordu. Çünkü, topraksız ve ekonomik bakımdan bağımlı köylü çoğunluğu demokratik gelişme ile bağdaşamaz. Ekonomik bağımsızlığı olmayan geniş köylü ve rençber kitleleri ağaların, yobazların, şeyhlerin kısaca; tüm sömürücülerin fikri, siyasi ve dini tesirlerinden sıyrılamazlardı. Pek tabii köylümüz, ırgatımız sosyal ve ekonomik bakımdan bağlı olmak zorunda bırakıldığı sömürücülerini yani toprak ağalarını, din tüccarlarını veya onların adamı olan sahte politika kahramanlarını seçecektir. Toprak ağalarının ve onlarla işbirliği yapan oportünist aydınların ise reform ve kalkınma yerine bizi nereye götürdüklerini en son örneği ile hepimiz biliyoruz.

Bir anda bütün bunlar geçti aklımdan. Bu sefer ben ona sert sert baktım...

Saygılarımla...

Sait KIRMIZITOPRAK

İSTANBUL

"Forum" dergisi, 15 Eylül 1961, sayı 179, sayfa 13-14

Verem Savaşı Derken

Ne kadar sıkıntılı meselemiz varsa, günün modasına göre basında ve ilgililerin demeçlerinde *"Yurdumuzun En Önemli Davası"* başlığı ile ortaya atılır. Örneğin, milli eğitim, orman, toprak reformu, sağlık hizmetleri, gecekondular, dış borçlar, kredi sağlanması gibi... Özetlersek, halkın %98'i fakirdir, %65'i okuma yazma bilmez, 7 milyona yakın insan işsizdir. Pek tabii fakir, işsiz ve cahil olunca hastalık da çoktur. Bütün bunlar doğrudur, önemlidir, en kısa zamanda ele alınmaları gerekir. Fakat nasıl? Sıkıntıları bu tarzda dağınık ve tek tek alıp soyut tartışmaya dalarsak olumlu bir sonuca varamayız...

"Adı ve soyadı: M.Ö. Yaşı:19, Oturduğu yer: Maltepe - Gecekondular Mahallesi. Bir buçuk yıldır evli, on aylık erkek bir çocuğu var, ev kadını. Hastalığın belirtileri dört ay önce başlamış. Öksürük, balgam, ateş, halsizlik, sırt ve yan ağrıları, bilhassa geceleri çok terleme... Bu şikayetlerine sonraları öksürük esnasında kan gelmek de eklenmiş. Gittikçe zayıflamış... yatağa düşmüş..."

Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları Kliniği'nin ücretsizler (salt yatak ücretsizdir; ilaç, film, laboratuar v.s. masrafları hastaya aittir.) koğuşunun 50 numaralı yatağında yatan genç ve güzel kadının *"gözlem ve sorgu"* kâğıdında yukarıdaki satırlar yazılıdır. Teşhis ve tedavi açısından bu kısa hikâye şüphesiz çok şey anlatıyor. Ama biz, hastanın ağzından hikâyenin bir diğer yönünü dinleyelim:

"Kendi arzumla kocama vardım. İlk günler pek bir şeyler fark etmedim. Fakat günler geçtikçe bir derdi olduğunu anlamaya başladım. Öksürüyor, balgamını benden saklıyor ve çok terliyordu. Gün güne kuvvetten kesildi, zayıfladı. Ve evlendiğimizden altı ay sonra bir kurdele fabrikasındaki işine son verildi. Kocamın annesi, babası ve kız kardeşi ile birlikte oturuyorduk. Artık dördümüz için tek geçim kaynağı; kayın annemin Kasımpaşa çikolata fabrikasından eline geçen çalışma ücreti idi. Gebeliğim çok kötü şartlar içerisinde geçti. Kocam ne iş bulabildi, ne de bütün çabalarımıza rağmen bir yere yatırılabildi. Derken ben de onun hastalığına tutuldum. Aylarca buraya geldim, gittim. Neden sonra, bir yatak boşandı da zar zor yatırıldım. Dış dünya ile ilgim kalmadı artık... Yalnız bir türlü çocuğumu unutamadım. Çok zayıftı, hasta idi. Şimdi hayatta olup olmadığını bile bilmiyorum."

Bu kısa hayat dramının kurbanı yalnız M.Ö. değildi. Tüm koğuştakilerin yoksulluktan ve çaresizlikten yana M.Ö.'ye benzer hatta bazılarının daha da feci hikâyeleri vardı. Ya yatırılmaları gereken, fakat yatacak hastane bulamayan 300 bin veremli... Oysa sanatoryum, prevantoryum ve diğer hastanelerin verem servislerindeki tüm yatak adedi 10 bin*(*) civarındadır. Bu korkunç rakamlardan kötüsü de var...

*- Bu rakamlar Türkiye Ulusal Verem Savaş Derneği İstatistik Bürosu'ndan alınmıştır.

Milyonlarca halk, verem mikrobunun gelişmesi ve yayılması için en uygun ortamda sürünmek zorunda oldukça yüz binler birkaç yıl sonra milyona varacak. Şu acı satırları beraberce okuyalım:

"1960 nüfus sayımında Zeytinburnu kazasının nüfusunun 89. 439'a yükseldiği görülmüştür. Bu bölge ekonomik ve sosyal durum itibariyle çok fakir bir mıntıka olduğu gibi, her türlü sıhhi şartlardan da mahrumdur. Yüz aileden on birin de bir şahsa isabet eden aylık gelir 100 liradan fazla, kırk yedi ailede şahıs başına ayda 100 ila 50 lira arasında, kırk iki ailede ise şahıs başına aylık gelir 50 liradan aşağı olmaktadır. Aynı zamanda buradaki evler gayri sıhhi inşa edilmekte olup; hiçbirisinde havagazı, kanalizasyon veya akarsu tesisatı yoktur. Yüz aileden yirmi altısında bir odaya dörtten fazla şahıs isabet ettiğinden umumiyetle ufak olan odalarda dört yatak sığdırılmasına maddeten imkân olmadığından her şahsa ayrı bir yatak tahsisi dahi mümkün olamamaktadır." (İstanbul Verem Savaş Derneği Genel Kurulu'na sunulan rapor, 1960, s. 13.)

İstanbul'un diğer gecekondu mahallelerinde barınan yarım milyon insan, Anadolu şehirlerinin kenar mahalleleri ve 16 milyonluk köylü yığınlarının durumu da bundan pek farklı değil, belki daha da kötüdür.

Ne kadar sıkıntılı meselemiz varsa, günün modasına göre, basında ve ilgililerin beyanlarında *"Yurdumuzun En Önemli Davası"* başlığı ile ortaya atılır. Örneğin milli eğitim, orman, toprak reformu, sağlık hizmetleri, gecekondular, dış borçlar, kredi temini, milli savunma masrafları, ahlak buhranı, huzur sağlanması ve daha bir sürü... Özetlersek, halkın %98'i fakirdir, %65'i okuma yazma bilmez, 7 milyona yakın insan işsizdir. Pek tabii fakir, işsiz ve cahil olunca hastalık da çoktur. Topraksızdır, meskensizdir vs... Bütün bunlar doğrudur, önemlidir, en kısa zamanda ele alınmaları gerekir. Fakat nasıl?... Sıkıntıları bu tarzda dağınık ve tek tek alıp soyut tartışmaya dalarsak olumlu bir sonuca varamayız. O halde, gözlerimize batarcasına karşımıza dikilen tüm sıkıntıları temel bir *"neden"*e indirgememiz ve oradan kendimize bir hareket noktası bulmamız gerekir.

Bu temel *"neden"* sosyo-ekonomik sistemimizdir. Toplum içindeki fertlerin gerek birbirleri ve gerekse devletle olan bağlantılarını, moral ve davranışlarımızı, yaşadığımız hayatın biçimini karakterize eden hep bu sosyo-ekonomik sistemdir. Başka bir deyişle; her sosyo-ekonomik sistem kendi özelliklerine uygun bir hayat tarzı, ahlak anlayışı ve yaşama düzeni doğurur. Demek ki, Türkiye'nin en önemli davası olarak ortaya attığımız problemlerin hepsi, bir tek nedenin, yani uygulanan sistemin birer sonucudur.

Geniş halk yığınlarının debelendiği yoksulluk, sıkıntı ve bilgisizliğe üzülenler, ah vah edenler, ilgililerin merhametine dikkâti çekenler, bugünkü düzenimize *"bozuk düzen"* diyenler var. Oysa bu iş üzülmekle, merhametle, bozuk düzen demekle, düzelmez. Çıkarları korunan, mutlu yaşamanın yolunu bulan sosyal sınıflar için bu düzen hiç de bozuk düzen değildir. Bilimsel olarak doğrusu da budur.

Politik iktidarı, dünyanın her ülkesinde ve tarihin her çağında istihsal araçlarına sahip olanlar ellerinde tutmuşlardır. Özendiğimiz ve yurdumuzda geçekleştirmeğe çalıştığımız Batı demokrasilerinin en önemli yönü; iktidarı ellerinde tutan sermayedar

sınıfla emekçilerin mücadelelerinin meşru, yani kanun yolu ile yapılmasıdır. Böylece; sosyal sınıflar arasında denge kurulur, sürçmeler tatlıya bağlanır, halk yığınlarının hayat düzeyleri hiçbir zaman asgarinin altına düşmez. Örnek almaya çalıştığımız Batı demokrasisi neden yurdumuzda gerekli ortamı bulamıyor? Çünkü politik iktidarda sözü en çok geçen sınıf; yurdumuzda hala istihsal araçlarının en önemlisi ve en yaygını olan *"toprak"*a sahip olanların sınıfıdır. Derebeylik düzeninin otokrat, gerici ve yobaz temayülleri; demokrasinin toleranslı, fikir hürriyetine saygılı ve hamleci karakteri ile uyuşamaz. Bu yüzden de bugünkü Batı demokrasilerini kuran egemen sınıflar, derebeylik düzenini ve onun özelliklerini ortadan kaldırmışlardır. Böylece her türlü fikre yer verilmiş; emekçi kitleleri teşkilatlanmak, çıkarlarını korumak imkânlarını bulmuşlardır.

Şimdi denecek ki: *"Peki toprak reformu yapıldı; yani ağaların elindeki araziler alınıp köylüye, ırgata dağıtıldı... O zaman tüm sayılan sıkıntılar düzelecek mi?"* Hemen düzelmese bile; artık politik güç, ağaların çıkarlarına ve görüşlerine uygun şekillenmez. Uğrunda bunca çaba ve fedâkarlığa katlandığımız demokrasinin adı değil; kendisi gelir hiç değilse. Ekonomik sistemimizin, enine boyuna tartışması yapılır. Şehir emekçileri, köy ırgatları ve tarım işçileri serbestçe teşkilatlanabilir. Hatta sözü edilen o geniş çaplı *"emekçi partisi"* bile kurulabilir.

14-17 Ocak *"Verem Savaş Haftası"*dır. Ulusal Verem Savaş Derneği, İstanbul Verem Savaş Derneği ve Sağlık Bakanlığı veremle karınca kararınca savaşıyorlar. Bu hafta içinde bilhassa tüberkülin testi, BCG aşısı, gezgin röntgen, afiş ile propaganda ve konferanslar gibi faaliyetler yoğunlaştırılır. Fakat yıldan yıla veremli sayısı artıyor. Zaten yetersiz olan yatak sayısı aynı oranda artmadığından fark da büyüyor.

Bir buçuk yıldır zaman zaman sözü edilen tıp sosyalizasyonu tasarısının, 90 milyonluk ilk tahsisat bulunamadığı için, geri bırakıldığı Sağlık Bakanı tarafından söylenmişti. Sebep yalnız 90 milyonluk tahsisatta mı?...

Hayale kapılmak boşuna. Her şeyi konuşabilecek ortam yaratılmadıkça, demokrasi bütün yönleriyle gerçekleşmedikçe; halkımızın hayat problemlerinin çözüm yolları bulunamaz.

Dr. Sait KIRMIZITOPRAK

"Vatan" gazetesi, 13 Ocak 1962

Doğu Davamız – Gizli Maksatlar

Doğulu Gençler *"Barış Dünyası"*na Cevap Veriyor:

Doğulu Gençler Yön'de *"Her türlü sömürgeciliğe paydos."*

Onbeş Doğulu gencin birlikte hazırladıkları yazıyı yayınlıyoruz. Doğulu gençler şunlardır:

Sait Kırmızıtoprak, Selahattin Kemaloğlu, Kahraman Aytaç, Sait Kelekçi, Gıyasettin Eroğlu, Hasan Kocademir, Mehmet Ali Aslan, Yusuf Karagül, Vefa Alpaslan, Mehmet Ali Dinler, Tahsin Binici, Ali Ekber Eren, Hamdi Turanlı, Süleyman Bayramoğlu, Haydar Kaya.

Doğu kalkınması konusunda, aylık dergilerden birinde bir yazı yayınlandı.(*) Gerek Doğulu aydınlar arasında yarattığı ilgi ve gerekse Türkiye fikir hayatında -sadece kelime ve biçimde bile olsa- bir yenilik sayılması bakımından üzerinde durmaya değer. Yazının pek belirli ve açık olmayan, üstelik sık sık çelişen kapsamı özetle şöyle bir giriş yapmaktadır:

1- Tarihi gelişme seyrinde Doğu Anadolu meseleleri -Osmanlılar ve Cumhuriyet idaresi devrinde- daima şiddet ve tenkil ile tedavi edilmeye kalkışılmış,

2- Doğu'nun kültürel, sosyal ve ekonomik yapısı gerçeklerin tam aksine bir anlayış çerçevesinde ele alınmış, nedenler araştırılmamış.

*- Barış Dünyası, Mayıs 1962, sayı 2

Görünüşte çok doğru ve haklı bir giriş... Ama yazının sosyal tahlil ve tedavi çareleri hiçte girişle uygunluğunu devam ettirmiyor. Zaten sözcülüğünü yaptığı yerliyabancı özel sermaye çıkarına uygun hal çarelerini söyleyebilmek için çelişmelere boğulmak; bir yandan bilimsel, tarafsız gibi görünürken, öbür yandan oportünizmin bataklığına düşmek mukadderdir. Nitekim *"davanın en kesin çözüm yolu"* olarak iddia ettiği fikirler, toplum millet meselelerinin asla temel yapısına inememekte; olayları sathi, soyut ve sermayenin yüzyıllardan beri alışagelen aldatıcı metoduyla incelemektedir.

Gerek kendi yurdu gerekse sömürge ülkelerde olsun özel sermayenin gideceği yerde işbirliği yapmak zorunda olduğu bazı sosyal sınıflar vardır. Bu bölge veya denizaşırı ülkenin henüz derebeylik tarzı ve özelliklerini aşamadığı, Orta Çağ benzeri birçok sosyal meseleleri bulunabileceği pek tabiidir. Toprağı, yeraltı, yerüstü servetleri, ucuz ham madde ve insan gücüyle bu yerler, tek amacı gelişmek ve kazanmak olan sermaye için çekicidir. Yani işin aslı esası sömürme olduğu halde yerli ve yabancı olsun özel sermaye bu temel amacı türlü maskeler arasına saklar.

Örneğin medeniyeti ta bilmem nerelere götürüyoruz. İş sahaları açıp herkesin çalışmasını temin ediyoruz. Demiryolları, karayolları yapıp halkın malının pazara akmasını sağlıyoruz vs. Sık sık tekrarlanan misyonerce sözler. Gerçekte bunlar asıl sömürme ve kâr amacının dolayısıyla doğurduğu birtakım göz alıcı durumlardır. Medeniyet... kalkınma... iş alanlarını geniş kitleler yararına açma... Hepsi yalan bunların. Kurulan her okul, yapılan her yol, geliştirilen her modern mahalle, açılan her yeni fabrika ve maden ocağı, biraz daha sömürmek biraz daha kâr temin etmek içindir. Bırakınız sömürge ülkelerini -en ileri sermayeci memleketlerde bile- geniş asfalt caddelerin, modern mahallelerin biraz dışına çıkınca, halk kitlelerinin içinde debelendiği sefalet yuvalarını görmek bu yüzdendir.

Tabiatın kanunları gibi, toplumun da değiştirilemez, inkişafının muayyen bir noktasında infilak eden kuralları vardır. Son yüzyılların sermaye saltanatı ve sömürgeciliği için de böyle olmuştur. Kendi yurdunda veya denizaşırı ülkelerde kazanma, durmadan sömürme.... (toprağı, madenleri, denizleri, iş gücünü...) Bu sömürmeyi devam ettirmek, geliştirmek için sermayenin yapmak zorunda olduğu bazı işler var:

Kendi görüş ve anlayışlarına uygun eğitim, yol, yeni fabrika, maden ocakları vs. Ne gariptir ki sermaye bu sömürge aletlerini bir fedâkarlık, halka hizmet, ülkeyi kalkındırmak gibi faziletli hareketlermiş gibi takdim etmekten utanmaz. Bu katı şaşmaz gerçek zaman zaman öylesine gözlere batarcasına su yüzüne çıkıyor ki...

Örneğin Katanga madenleri için bütün dünya halk efkârına meydan okuyan beynelmilel sömürgeci sermayenin çevirdiği dolaplar, en ince teferruatına kadar günlerce tefrika edilmişti. Katanga'daki yabancı sermaye ve yerli uşakları çıkarları tehlikeye girince maskelerini attılar; en hunhar en canice metotları -fazilet lafları eden birçok sermayeci devletin de yardımıyla- kullanmaktan çekinmediler.

Din Tüccarları

Kimliği, her şeyi kâr ve sömürme olan özel sermayenin amacı; gideceği bölge veya ülkede, bilhassa iki sosyal sınıfı gözlerine kestirir.

Birincisi yarı derebeyi, yarı burjuva durumundaki toprak ağaları ve din tüccarları (dinler, mezhepler değişir ama bütün yoksul ve gelişmemiş ülkelerin daima egemen sınıflarla işbirliği yapan ve pek tabii dine mezhebe, tarikata göre isimler alan din tekelcilerinin metodu, amacı değişmez) sınıfıdır. Çünkü bu sınıf, halk kitleleri üzerinde sosyal ve ekonomik baskısı olan tek hakim sınıftır. Bizim sermayecilerimize bilhassa gereken ham madde kaynakları (toprak, madenler, ormanlar vs.) ucuz iş gücü (fabrikalarda, maden ocaklarında, demiryollarında çalışacak insan bulmak ve bu çalışanlara dediğini yaptırmak) ve nihayet halkın inanç ve ibadetlerinden gereğince yararlanmak... İşte bunlar ağaların ve din tüccarlarının elindedir.

Bakın *"davanın en kesin yolunu"* göstermek iddiasında olan dergi bu konuda ne diyor: *"... Yine özel teşebbüs ve sermaye teşvik edilerek bu bölgelerde (Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri) ileri bir sanayi hareketi de yaratılabilir. Sermayenin, hatta ecnebi sermayenin güvenle iş görebileceği bir bölge halini alması, halkın refaha (!) kavuşması... Bütün hurafeleri, ortaçağ artığı derebeylik tasallutunu ortadan kaldırmaya yeter."*

Özel teşebbüs... sermaye... hatta yabancı sermaye ve arkasından derebeylik tasallutu... Dergi bu derebeylik tasallutunu kendi görüşüne göre şöyle çözümlüyor: *"... Sadece toprağın köylüye dağıtılması ne fayda vermiştir?... Ağaları kaldırmışsınız neye yarar? Onların bu günkü iptidaî şartlar altında sosyal birtakım fonksiyonları vardır(!)"*

Yazı meseleyi daha başlangıçta yanlış ve eksik olarak ortaya koyuyor: *Bu davalardan biri de Doğu'daki toprak ağalığı, eski derebeylik sisteminin tasfiyesi idi. İhtilal komitesi 105 sayılı bir kanun çıkardı, elli beş ağayı sürgün etti... Elli beş ağayı sürmüşüz ne çıkar... Belki kütle üzerinde şu veya bu yönden nüfuz sahibi olan bu insanlar arasında, Kemalist kalkınma (yazıya göre özel teşebbüs ve yabancı sermaye) rejiminin bu bölgede tatbikinden rol alabilecekler bile bulunabilir."*

Görüldüğü gibi dergi, Doğu'daki toprak ağalığı ve derebeylik meselesinde 105 sayılı kanunu çıkaranlarla uyuşuyor. Yalnız sürülmelerini (nüfuzlarıyla yerli ve yabancı özel sermaye rejiminin tatbikinde rol alabilecekleri için) istemiyor. Bir kere toprak ağalığı sistemi yalnız Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da değil, Türkiye'nin her bölgesinde, hatta büyük şehirlerin hemen civarlarında mevcuttur. Aradaki tek fark, Türkiye'nin bazı bölgelerinde Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün tarihi boyunca egemen olmuş ve Cumhuriyet'ten sonra da devam eden derebeyliğin, toprak kapitalizmine istihale etmiş olmasıdır. Çukurova'nın pamuk, çeltik; Orta Anadolu'nun buğday, tiftik; Ege ve Marmara'nın tütün, zeytin ağaları vs... Hepsi derebeylik mülkiyet özelliklerini aynen muhafaza eden, üstelik bu yüzyılın bütün teknik ve işletmecilik esaslarından yararlanabilen ağalardır.

Kadirli'yi duymak isteyen istemeyen herkes öğrendi. Ege'de, Menderes kıyıların-

da yüzyılların süregelen dramından *"Göllücelerin dramı"*ndan bahseden bir makale yayınlandı Cumhuriyette. (Fatma İrfan Serhan, Cumhuriyet gazetesi, 10 Mayıs 1962)

Göllüce köyünde üç yüzyıldır ezilen insanlar; üzerinde oturdukları toprakta kendilerine kerpiçten, tuğladan mesken yapmak hakkından yoksundurlar. Çalı çırpıdan örüp çattıkları kulübelerinde yağmurun, çamurun, tozun, toprağın içindedirler. Kulübelerinin önüne bir tek fidan dikemezler. Köyün ve ovanın sahibi olduğunu iddia eden kişi yani Mesude Hanım (Evliyazade) buna izin vermez...

Makale böyle böyle devam eder: *"Son model arabalar köyden diken surlarla ve çeşit çeşit ağaçlıklarla ayrılan ağa hanımın köşkü, asfalt yollar, gelip giden Amerikalı misafirler... traktörler vs.."* Ama köy insanı, kulübesi, hayvanıyla ağa hanımın malı. İşte tam ortaçağın derebeylik münasebetleri... Fidan dikemez, kendisine bostan ayıramaz, ev yapamaz... Neden? Sonra köylü toprakta hak iddia eder diye engel olur toprak sahibi.

Makalede Göllücelilerin kahramanca mücadelesi de anlatılıyor. Ama gelip geçmiş hükümetler daima Mesude ağaların safında... Toprak ağalığının Türkiye'nin her bölgesinde, bucağında bulunduğuna ve bu günün teknik, modern usulleriyle saltanatını daha da sağlamlaştırdığına bundan daha canlı, daha belirli, daha taze örnek aramak gerekmez. O halde toprak ağalığı ve derebeylik münasebetlerinin tasfiyesinde ikide bir –ki dergideki yazı da o kanaatte– ortaya atılan Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki birkaç derebeyi sloganı, ya bir paravanadır veya safsatadır. Elli beş kişinin sürülmesine gelince, bu işin ne toprak ağalığı, ne de toprak reformuyla –birçoğu bilgin geçinen aydınlarımızın inancı hilafına- en ufak ilgisi yoktur. 105 sayılı kanunda tek amir hüküm *"milli menfaatlere zarar verici hareketlerde bulunan"* gibi yuvarlak, lastikli, her kılığa sokulabilen ibaredir. Ve sanırız dergideki yazının bütün çelişmelerine rağmen vardığı en doğru yargı da budur.

İşte Milli Birlik Komitesi'nin reform namına giriştiği Elli Beş ağa ve şeyhin sürülmesi hareketinde Elli Beşi'nin de Kürt olması, davayı bilmeyerek, idealistliklerinden asla şüphe edemeyeceğimiz ihtilalcilerimizin de yanlış istikamete yöneldiklerini göstermektedir."

Özel sermaye sözcüsü dergiye göre; toprak dağıtımı olmaz, evet Doğu ve Güneydoğu'da şeyhler var ama yerli ve yabancı sermaye yatırımlarına girişince pekâlâ bundan faydalanabilir. Oysa toprak reformunun baş koşulu toprağın işleyenlere dağıtılmasıdır. Eğer istihsali arttırmak gerekiyorsa, bu dağıtımdan sonra gelir. Aksi halde tarım alanında yapılacak ıslahat toprak ağalarını biraz daha semirtmek, geniş kitleleri biraz daha uçuruma sürmekten başka sonuç vermez. 105 sayılı kanun ise en azından 114 sayılı meşhur 147'lerin kanunu kadar hatalıdır. Toprak reformu yapmak için adam sürmeye hiç de ihtiyaç yoktur. Zaten aynı ruhu ve kompleksi taşıyan 114 sayılı kanunun kaldırılmasından sonra hâlâ 105 sayılı kanunun kaldırılmamış olması da düşündürücüdür.

Kürt Aydınları

Yazının ikinci ve bilhassa Kürt küçük burjuva aydınlarını okşayan bölümü cidden enteresandır: *Kendimizi niye bir Kürt münevveri yerine koymuyoruz?.. Halbuki Kürt münevverleri çoğunluk itibariyle Türk olmayı gaye edinmiş insanlardır... Niçin ana dili Kürtçe olan ve bundan başka dil bilmeyen vatan çocuklarımıza kendi anadillerini öğretecek okullar açmayalım? Niye bu dilin edebiyatını, filolojisini bölgenin üniversitesi araştırmasın? Niçin Kürtçe gazete çıkmasın, kitap basılmasın, mahalli bir radyo istasyonu Kürtçe neşriyat yapmasın?"*

Yazımızın başlangıcında yabancı veya yerli sermayenin yatırım yapacağı bölge veya ülkelerde iş birliği yapmak zorunda olduğu (kâr ve sömürmeyi kolaylaştırmak için) iki sosyal sınıftan ve bunun birincisinden bahsettik.

İkincisi ise ekonomik ve ekonomik temeli olmayan (ekseriya memur, avukat, doktor, üniversiteli... ve ekserisi köylü, işçi, küçük esnaf çocuğu olan) ve fakat kafalarında bir takım karmakarışık fikirler, projeler, yükselme ve kalkınma arzuları taşıyan küçük burjuva aydınlarıdır. Bu aydınların çoğunluğu mensup bulundukları kitleden ya kopar ya da idealist bir devreden sonra bedbinleşir, bölge veya ülkenin ekonomik–sosyal gücüne sahip sınıfın politik ortamda birer aleti, yardımcısı durumuna girerler. Bu sınıfın en belirli karakteri, istihsal vasıtalarına sahip yüksek sınıf arasına katılmak çabası, düşünce ve mantık yerine his ve şahsi kompleksleriyle hareket edişleri, kolayca oportünizme kaymalarıdır. Salonlarda, özel toplantılarda birtakım klasik, duygusal, çelişik, çeşitli gevezeliklerle yetinirler. Örneğin herhangi bir sebeple hor görülmüş olmak onları üzdüğü gibi, gururlarını okşayan en küçük hareketle de hemen tatmin oluverirler.

Derginin Kürt dili ve edebiyatına saygı gösterelim! Kürt münevverlerini üzmeyelim!... tarzındaki ifadesinin bazı Doğulu aydınlar tarafından heyecanla karşılanması, ta derginin yazıhanesine koşup tebrik yağmuruna tutmalarının sebebi açıktır. Ama şöyle dikkât ve sabırla yazıyı okumuş olsalar, hisleriyle değil, bilgi ve düşünceleriyle mütalaa etselerdi, liberal bir burjuva demokratının samimi temennisi gibi görünen yukarıdaki soruların cevaplandırılışındaki çelişmeyi, hatta faşizmi kolayca görebilirlerdi.

Derginin Kürtçe eğitim ve neşriyatı niçin istediği şöyle anlatılıyor: *"... Milletleri biri birine bağlayan, nihayet hamur yaparak bir tek ırk şekline sokan bunlardır... Sovyet Rusya'nın yaptığı bizim için de bir örnektir. Birçok dil, lehçe, din, ırk farkları içinde bu yolla bugün bir Rus milleti teşekkül etmektedir. Türkistanlı Türk çocuğu, mükemmel Rusça biliyor ve nesilden nesile bu dil (yani Rusça) ana dili haline geliyor."*

Sovyetlerdeki halkların kendi dilleriyle okuyup yazmaları ve Rusça'da öğrenmelerinin bir asimilasyon (diğer milletleri zamanla eritip Ruslaştırmak) metodu olup olmadığını bilmeliyiz. Yalnız burada bir soru aklımıza geliyor:

Peki neden halkların, milletlerin birliği, beraberliği, yanyana birbirlerinin edebiyat ve dillerinin saygılı kardeşliği değil de illa da -sert veya tatlı usul- ana dili transfer etmek, tek ırk, tek kültür halinde kaynaştırmak? Eğer Sovyet Rusya Türkistanlı Türk'ü

Rus yapmak için birtakım dolambaçlı ve metotlu yollardan Türkçe neşriyata müsaade veriyorsa, bu hiç de örnek alınacak insani, doğru, yerinde ve bilimsel bir hareket olamaz.

Hatta bu işin Tümtürk adlı birinin Milli Yol dergisinde: *"Doğu probleminin en iyi hâl yolu, aşiret sistemi ve silahlarıyla Kırgız–Kazak Türkleri'nin getirilip yerleştirilmesiyle olur. O zaman bak nasıl halleder onlar bu işi..."* tarzındaki saçmalarından da mahiyeti itibariyle pek farkı yoktur.

Kanaatımızca birtakım kelimelerin arkasına saklanarak dolambaçlı sözler eden yazar, bu konudaki hünerine rağmen maskesinin bir kenarını gereğince örtememiştir. Doğu'da yatırım yapacak sermayeye birtakım avantajlar isteyen Vehbi Koç'un görüşüne uygun bir ortam yaratma çabasıyla da olsa -yazının yurdumuzda tabu sayılan bir konuda- yeni sayılabilen bir tartışmaya vesile olabilmesi şüphesiz takdir edilir. Ama perspektifimizi bu kelimelerin, biçimlerin derinliğinde yatan gerçek amaçlara tutmak, doğru yargılara varmak şartıyla.

Dr. Sait KIRMIZITOPRAK(*)

"YÖN" dergisi, 13 Haziran 1962, sayfa 12

*- Bu yazı *"Doğulu Gençler"* adına Dr. Sait Kırmızıtoprak tarafından yazılmıştır.

Toprak Reformu Diye Kimi Aldatıyorlar?...

Topraksız vatandaşlar kendilerine bir gün toprak verileceği ümidi ile yaşıyorlar.

Toprak reformu sözü çeyrek yüzyıldır söylenir. Toprak ağalığının sosyal–ekonomik mahiyeti ve politik önemi başlı başına uzun bir konu. Toprak reformu sözlerinin yurdumuzda bugüne dek geçirdiği maceralı ve zikzaklı seyir de ayrı bir hikâye. Biz sadece 27 Mayıs'tan bu yana yeniden konuşulabilen toprak reformu kanun tasarıları ve tatbik kabiliyetleriyle, köylülerin toprak reformundan neler beklediğine kısaca işaret etmek istiyoruz.

15 Ekim seçimlerinden önce, zamanın Tarım Bakanı Prof. Osman Tosun'un imzasıyla başbakanlığa arz edilen bir tasarı hazırlanmıştı. Bu tasarı *"Toprak Reformu Kanun Tasarısı"* adını taşıyordu, ama gerçek toprak reformunun anlamıyla hiçbir ilgisi yoktu. Ortakçı, yarıcı, maraba, toprak sahipleri münasebetlerinin düzenlenmesi, istihsalin arttırılması için toprak sahiplerine yapılacak yardımlar, tarımda teknik ıslahat vs...

Kapsamı toprak ağaları lehine bir ıslahattan ibaret olduğu halde gerekçenin son paragrafında bu husus ayrıca belirtilmişti: *"... Toprak reformu hiçbir grup ve zümrenin aleyhine olmayacak kimsenin menfaatlerini haleldâr etmeyecektir."*

Bütün dünya ve bizim köylümüz de biliyor ki toprak reformu demek, topraksız ve toprağı yetmeyen köylüyü toprak sahibi yapmak, arkasından da serbestçe teşkilatlanabilmeleri, satış ve istihsal fonksiyonları bakımından kooperatif ve sendikalar halinde kümelenmeleri demektir.

Ayrıca ekonomik bağımsızlığa kavuşan milyonlarca köylünün politik ortamda serbest oy sahibi olmasını sağlamak, böylece ağaların, yobazların, din tüccarlarının kısaca tüm sömürücülerin fikri, siyasi ve dini tesirlerinden sıyrılması demektir -başka bir şeye benzeyen tasarının koalisyon devrinde de zaman zaman sözü edildi-.

Cavit Oral şöyle diyordu:

"... Kuru toprak dağıtımının hiçbir manası olmadığı şimdiye kadar yapılan toprak dağıtımıyla anlaşılmıştır...

Bir taraftan, toprak sahibi olanlar mülkünden emin değildirler. Diğer taraftan her topraksız vatandaş kendisine toprak verilebileceği ümidiyle yaşamaktadır. Halbuki bu memlekette herkese toprak dağıtmak maddeten imkânsızdır. Bizim toprak reformundan anladığımız mana bu memlekette bütün teçhizatıyla birlikte yeni yeni istihsal üniteleri meydana getirmek suretiyle memleketimizin istihsal kapasitesini arttırmaya çalışmak olmalıdır." (*"Yeni Sabah"* gazetesi, 17 Aralık 1961)

Denebilir ki yukarıdaki satırlar, Türkiye egemen sınıflarının görünüşünün özlü bir itirafıdır:

1 – Toprak dağıtımının manası yoktur.

2 – Toprak sahipleri manasız toprak dağıtımı laflarından rahatsızlık duymaktadır.

3– Topraksız vatandaşlar kendilerine toprak verilebileceği ümidiyle yaşıyorlar. Halbuki buna maddeten imkân yoktur.

4 – Bizim (yani büyük toprak sahipleri ve onlarla işbirliği yapan şehir milyonerleri) toprak reformundan anladığımız, toprak sahiplerini teçhiz ettirmek, büyük toprak sahipleri lehine istihsali artırmaktır.

Türkiye yerli–yabancı özel sermayenin politik ortağı toprak ağalığının görüşü işte budur. Ve bu görüş kılıkları, devirleri değişse bile hazırlanan -bu halleriyle bile hiçbiri tatbik alanı bulamamıştır- toprak reformu tasarılarının özünü teşkil etmiştir. Oysaki bu, toprak ağalığının ve onun dayandığı feodal–burjuva hukuk bağıntılarının devamını perçinlemek demektir. Bilimsel dürüstlüğe saygı duyan hiç kimse böyle bir işlem ve icraata toprak reformu adını koyamaz.

Mülkiyet kökü Osmanlı İmparatorluğu'ndan gelen, bilhassa son çeyrek yüzyılda yerli ve uluslar arası mali sermayenin de desteğiyle gittikçe güçlenen toprak ağalığının ekonomik tasfiyesi için toprak dağıtımı şarttır. Nitekim Türkiye'de toprak reformunun geciktirilmeden tatbikini isteyen sözüne inanılır birçok kimse toprağın sınırlandırılmak suretiyle topraksız ve az topraklı köylüye dağıtılması gerektiğini söylemiştir. Örneğin: *"...Bir toprak reformuyla memleketin bugünkü toprak mülkiyeti nizamını değiştirmek lazımdır."* (*"Yeni Ufuklar"* dergisi, sayı 101-102) diyor, Ömer Lütfi Barkan.

Aynı konuda Kurucu Meclis'te konuşan S. R. Hatiboğlu'da memleketimizde bulunan 1.500.000 topraksız köylü ailesinden bahsetmiş: *"Mülk emniyeti ama bir de arazi emniyeti vardır, bu ikisini bir arada düşünmek zorundayız."* (*"Tanin"* gazetesi, 27 Nisan 1961) demek suretiyle toprak reformunun ön şartının toprak dağıtımı olduğunu ortaya koymuştur.

Yöneticilerinin teferruat ve kişilik konusundaki bazı aykırılıklarına rağmen, bugünkü manzaralarıyla aynı sosyal ortama dayanan; özellikle toprak ağalarının çıkarlarının korunmasında aynı titizliği gösteren siyasi partiler, gerçek anlamında bir toprak reformuna karşıdırlar. Ancak, toprak problemine büsbütün sırt çevirmek de ellerinde değildir. Topraksız kitleleri ve toprak reformunu savunan ilerici kuvvetleri oyalamak... Acayip ve toprak ağalarının görüşüne uygun tarifler yapmak... Hepsi aynı ruhu aynı *"danışıklı dövüş"* mahiyetini taşıyan değişik toprak reformu tasarılarıyla zaman kazanmak... Görünüşte toprak reformunun gerekliliğine sahiplerine kredi, makine vb. kolaylıklar temini, ürünlerinin pazara rahatça ulaşması için yolların, taşıt araçlarının vs. çoğaltılması tarzında ortaya atılan görüşler Cavit Oral'ın beyanlarından da anlaşıldığı gibi hükümetçe benimsenmiştir. Tarım Bakanı'nın son demecindeki çelişme ve zorlama bunu apaçık gösteriyor.

Henüz yeni hükümet kurulmadığı ve böyle olunca da ortada sorumlu hükümet ve Tarım Bakanı bulunmadığı halde giderayak yeni bir balon fırlatıldı. Tarım Bakanı yeni toprak reformu tasarısının hükümete tevdi edilmiş olduğunu *"kemal-i ciddiyetle"* ilan ediyor: *"Tasarıya göre beş bin dönümden fazla arazi sahiplerinin elindeki topraklar alınarak topraksız çiftçiye verilecektir. Bugünkü şartlar altında herkesin toprak sahibi olması-*

na maddeten imkân yoktur. Toprak reformu, tapu ve kadastro işleri düzenlendikten sonra tatbik edilecektir." (*"Vatan"* gazetesi, 10 Haziran 1962)

Köşeyi dönen çocukların naniğine benziyor demeç. Beş bin dönümden fazla araziler alınacakmış ama kadastro ve tapu işleri düzenlendikten sonra. İlgililerin ifadesine göre Türkiye'de kadastronun tamamlanması için yüz yıl, evet tam yüzyıl gerekiyormuş. Çok şakacısınız, Sayın Tarım Bakanı...

Yeni toprak reformu kanun tasarısı kadastro tamamlanmadan olmazmış! *"Zaten herkesin toprak sahibi olmasına maddeten imkân yokmuş", "Şu güne kadar dağıtılan araziden istenen sonuç alınmamış..."* Doğru, çok doğru. Ama dağıtıldığından bahsedilen topraklar devlet elindeki verimsiz, kıraç, yetersiz, pazarla birleşmiş olmayan arazi veya meralardır. Şüphesiz böyle aldatmaca ve çok cüzi dağıtımın sonucu hiç olacaktır. Nitekim eski Tarım Bakanı Osman Tosun'un imzasını taşıyan toprak reformu kanun tasarısının gerekçe bölümünde *"Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu"*nun tatbik edildiği yerlerde yalnız hazine özel mülkiyetinde veya devletin tasarrufu altında bulunan (toplam 8 milyon dönüm) arazilerin ehemmiyetli kısımlarının tevzi edildiği ve fakat büyük şahıs arazilerine (yalnız tespit edilen miktar 38 milyon dönümün üstünde) dokunulmadığı açıkça belirtilmektedir. Toprak reformunun istihsali artırmayacağı ve yeniden farklaşma olacağı iddiası sadece paravanadır. Köklü toprak reformları sonunda fikir hürriyetine saygılı gerçek demokrasilerin, halk kitlelerinin ekonomik ve sosyal kalkınmalarını sağlayacak milli ağır sanayilerin kurulduğu bilinen bir gerçektir.

Kendisinin de toprak ağası olduğu söylenen Tarım Bakanı'nın demecinde; üzerinde ibretle düşünülmesi gereken iki itiraf vardır:

1- Orta Çağ'ın feodal hukuk düzeni üzerinde şehir ağalarıyla kucaklaşan büyük toprak sahipleri çağımızın günden güne gelişen ilerici fikir hamlelerinden tedirgindir, bakanın deyişiyle mülklerinden emin değildirler.

2- Topraksız vatandaşlar ise kendilerine toprak verilebileceği ümidiyle yaşıyorlar.

Dr. Sait KIRMIZITOPRAK

"YÖN" dergisi, 27 Haziran 1962, sayfa 14

Doğu

Yön, 15 Gencin, "*Doğu Davamız Hakkındaki Düşünceleri*"ni, Barış Dünyası Dergisine Cevap Olarak Yayınlamıştı. Barış Dünyası Doğulu Gençlere Cevap Verdi: Şimdi Sıra Doğulu Gençlerin.

Doğu'da çocukların Durumu bu..

On beş genç şöyle diyor:

Gerçekten demokrasiye ve onun vazgeçilmez şartı düşünce özgürlüğüne bütün kalbimizle inanıyoruz. Böyle olunca da gerçekten demokratik olmasını istediğimiz bir düzende herhangi bir fikri ceza kanunlarının maddeleri kapsamına kadar zorlayarak itham değil, o fikrin eksik veya yanlış taraflarını göstermeye, ispat etmeye çalışılmasını arzu ederiz. Biz Barış Dünyası'nın iddia ettikleri gibi kanunen suç sayılan hiçbir şeyle itham etmedik, etmeyiz de. Özel teşebbüs, yabancı sermaye sözcülüğü ve sağcı tutumunu ise itham etmek yerine sadece sosyoloji terminolojisinin Barış Dünyası tarzındaki fikriyat için kullandığı adlara kısaca değinmiştik. Kaldı ki adı geçen dergi her kelimesi, her satırı ve her cümlesiyle özel teşebbüs yabancı sermaye çıkarlarını savunduğunu saklamıyor:

"Büyük bir tüccarımızdır. Mühim şirketleri, hayli zenginliği, yazlık-kışlık mükellef evleri, otomobili, rahatı, her şeyi vardır."

"Bu eski dostumuza gittik. Senin düşmanın olan sosyalist bir rejimle mücadele etmek için silahı çekip kaleme sarıldık. Sesimizi duyurmamız ve mücadeleye devam edebilmemiz için de menfaatlerini koruduğumuz sizin gibilerin bizi tutması lâzım dedik" (Barış Dünyası, s. 10-178)

"Bütün yazılarımızda olduğu gibi, Doğu yazımızda da bizi harekete getiren kuvvet, içimizdeki yanan ateşten başka bir şey değildir." (Barış Dünyası, s. 30-193)

Bu iki karşıt bir bakıma gülünç amacı bağdaştırabilen oportünist mantığı da biz anlamıyoruz.

Doğu'nun bugünkü yoksul ve perişan durumunu ise bütün dünya hatta Mısır'daki sağır sultan da duymuştur. Namusu, vicdanı yerinde hiç kimse de çıkıp Doğu Anadolu bu sefalet bataklığında debelenmekte devam etsin diyemez. Hele bütün hayatı Doğu'da, Doğu insanının hayatına kasteden çetin şartlar içerisinde geçmiş bizler için başka türlüsünü düşünmek demagojik bir yakıştırmadır.

Doğu Anadolu'nun Türkiye genel kalkınma çerçevesi içerisinde, ekonomik ve kültü-

rel durumunun öncelikle ele alınmasını –değişik metot ve açılardan da olsa– ortaya atanları da *"doğru yargılara varmak, gerçekte amaçlarını değerlendirebilmek yeteneğimizi kullanmak şartıyla"* takdir ettiğimizi, sempatiyle karşıladığımızı zaten ilk yazımızda belirtmiştik. Oysa Barış Dünyası söylemediklerimizi zorlama tefsirler ve ithamlarla bize mal etmeye çalışarak, aslında yararlı, yapıcı ve açık olması gereken tartışmayı bir çıkmaza sürüklemek istidadındadır.

Tekrar edelim ki Doğu, sosyo-ekonomik yapısı bakımından dünyanın az gelişmiş ülkelerinden Türkiye'mizin hiç gelişmemiş bir bölgesidir.

Asya, Afrika ve Güney Amerika'nın geniş maden ve toprak üstü servetleriyle halklarının enerjisini yüzyıllardır insafsızca sömüren, kendisine *"yeter artık!"* dendiği zaman da bütün tesirli ve korkunç silahlarıyla yüz binlerce insanın hayatı üzerinden –hain çıkarlarının bozulmaması için– bir silindir gibi geçen yerli veya yabancı sömürgeci büyük sermayenin rejisörlüğünü yaptığı komedyalar da artık bilinen şeylerdendir.

Bütün Türkiye'nin özellikle hiç gelişmemiş Doğu Bölgesi'nin ne yerli–yabancı büyük sermaye için bir sömürülme alanı, ne de yurdumuzun tümünü bugünkü çıkmaza sürüklemiş devlet kapitalizmi ve onun sert, formalist bürokrasine tahammülü kalmamıştır. Biz halkçı, rasyonel, toleranslı, sosyalize ve Türkiye insanının emek, bilgi ve çabasına dayanan bir organizasyon içerisinde Doğu kalkınmasının tahakkuk edebileceğine inanıyoruz.

"Bu hayat yakın bir gelecekte değişecek, Doğu medeniyetin ışığına kavuşacaktır." gibi nurlu kalkınma sloganlarına benzeyen cümleleri –hayalperest olmadığımız için– pek romantik, çağımızın sert realiteleri içerisinde yavan buluruz. Sosyo–ekonomik kalkınma problemleri, siyasi iktidarların işidir. Bu iktidar istihsal vasıtalarına sahip sınıfların çıkarına uygun teşekkül etmişse, uygulayacağı metotlar da pek tabii kendisini iktidar mevkinde tutan güçlerin eğilimine uygun olacaktır. Durum bu iken; halkçı, demokratik, sosyalize bir hızlı kalkınma yolu çetin, bilgili, cesur ve sabırlı mücadelelerin sonunda bulunur ancak. Doğu halkları ve ezilen kitleleri bütün Türkiye'nin dolayısıyla kendi öz çıkarları için yapılacak böylesi sosyal mücadelelere bizzat katılmak zorundadır. Doğu ancak o zaman gerçek medeniyetin ışığına kavuşabilecektir.

Son olarak şunu da ilave edelim ki derginin çelişik, çapraşık yayını içerisinde tamamen katıldığımız cümleler de var. Bu cümlelerin yazarı kim olursa olsun, samimi olsun veya olmasın bir cümle yukarısı ile iki cümle aşağısı ayrı tellerden çalsın yine de bu bir paragraflık kısmı olumlu, yerinde ve bazı çevreler için uyarıcı bulduğumuzu memnuniyetle kabul ediyoruz: *"Biz yaşayan bir realitemizden bahsettik. İçimizde bir Kürt topluluğu vardır ve bunu kabul etmemiz lâzımdır. Doğu davasını, bu realiteyi inkâr ve tasfiye etmek sureti ile halletmek yolunu milli bir gaflet, hatta felaket olarak görenlerdeniz. Şu veya bu yollarla Türk ve Kürt düşmanlığını körükleyen, şiddet ve yasak rejimiyle bu davayı olur biter sanan görüşe tamamen karşıyız."*

Dr. Sait KIRMIZITOPRAK(*)

"YÖN" dergisi, 25 Temmuz 1962, sayfa 14

*- Bu yazı "Doğulu Gençler" adına Dr. Sait Kırmızıtoprak tarafından yazılmıştır.

Kabahat Doğulu'nun mu?
Doğulu Gençler, Eşkıyalık Karşısındaki Düşünce ve Görüşlerini Açıklıyorlar

Av hatırası. Doğu illerinde takip sonucu yakalanan şaki..

Doğu illerimizde son zamanlarda arttığı bildirilen eşkıyalık olayları hakkındaki bir soruya sayın Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet'in muhabirine şu cevabı vermiştir: *"Sıklet merkezî Siirt bölgesi olan bu hareketlerin sebebi müsamaha ve halkın hürriyetine gösterilen saygının suiistimal edilmesidir. Hükümet kısa bir zamanda buna son verecektir. Bazı gazetelerin bunu açlığa ve sefalete bağlamaları ise asla doğru değildir."*

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun sosyal, ekonomik ve kültürel durumuyla; bir yıldan beri de asayişi ile ilgili pek çok şey söylendi, söyleniyor. Bunlar içerisinde ciddi, bilimsel olanları olduğu gibi Doğu'yu kökten halledecek hasta muhayyilelerin –aşiret silahları ve kamızlarıyla Kırgız Türklerini son ve kesin çare olarak Doğu'ya davet etmek– sunduğu gülünç çareler de vardı. Ama sayın Gürsel'in demecine diğerleri gibi omuz silkip geçemeyiz.

İşi böylesine kestirmeden ve kolayca izah şekli: kısa zamanda meseleyi çözümleyecek hükümet tedbirlerinin de neler olduğunu gösteriyor: Jandarma sayısını arttırmak... Şiddet politikasını daha da geliştirmek vs.

Oysa Doğu illerimizin problemleri bu yurdun tümünün problemleridir. Biz Doğu meselelerinin Türkiye'nin genel kalkınma plânı ve gerçekten demokratik olması gereken siyasi düzeni içerisinde çözüm yollarına kavuşacağına inanıyoruz. Ancak,

Türkiye'nin halli gereken genel problemleri içerisinde Doğu Anadolu'nun özel durumu ise; doğru ve bilimsel bir tahlile muhtaçtır. Devlet Başkanı da dahil hepimizin üzerinde anlaştığımız bir gerçek var. Dünya sosyo-ekonomik farklılaşmasında Türkiye'nin yeri *"az gelişmiş ülkeler"* arasındadır. Bunun sebep ve sonuçları ayrı bir konu.

Yalnız kabulü gereken bir diğer gerçek de şudur: Az gelişmiş ülkelerin de kendilerine göre bir iç farklılaşmaya uğramış olmalarıdır.

Yurdumuzun iç farklılaşmasını iki ana grupta özetleyebiliriz:

1– Bilhassa son on yıl içerisinde, devletin elindeki birçok kolaylıkların belirli sosyal sınıflara tahsisi, başka bir deyişle devletin milyonerler imal etmesi sonunda; aşırı zengin bir küçük azınlıkla o derecede fakir geniş halk kitlelerinin durumu örtülemeyecek durumda belirlenmiştir.

2 – Dış yardımlar da dâhil devletin elindeki sayısız imkânlar belirli bölgelere yatırılmış, böylece bölgeler arasındaki uçurum da genişlemiştir. Örneğin yedi yıl içerisinde yalnız Ege Bölgesi ve civarına iki milyar dolar yatırım yapıldığını, Adnan Menderes bir seçim konuşmasında açıkça söylemişti.

DP'nin politika bezirgânları bir yandan; *"Türkiye'nin doğusu, batısı yoktur, bütün vatan sathı nurlu kalkınma yolundadır."* derken öbür yandan bütün seçim fabrikaları, yolları barajları vs. leriyle belli bölgeleri ve o bölgelerin belli adamlarını kalkındırıyorlardı. 1957 seçimlerini Doğu'da muhalefet kazandı. Yoksul, bakımsız ve okuma yazması %15'in altında olan Doğu tüm kuvvetiyle muhalefeti destekledi, muhalefetin kuvveti ise 27 Mayıs'ı hızlandırdı.

Doğu'ya mukabil çok daha gelişmiş Ege bölgesi ve halkın % 70'i okur olan İstanbul bile DP'yi tutmuştur. Gördüm ki yurdun en geri kalmış yerleri demokratlardan en fazla yüz çeviren yerleridir." (Prof. Dr. Kemal Karpat, *"Öncü"* gazetesi, Aralık 1960)

Sosyo–ekonomik zaruretlerin bu kadar yakın ve canlı örnekleri bilinirken 27 Mayıs'tan bu yana, gerçi nurlu kalkınma edebiyatı ve doğu-batı yok sloganları pek geçerli olmuyor ama bu sefer de Doğu'ya yanlış bir açıdan bakılmaya başlanmıştır. Geçen yıl bütün şiddetiyle devam eden, bugün de henüz tesirleri silinmeyen kıtlık meydanda iken, yüzyılların korkunç sefaleti, perişanlığı, çaresizliği içerisinde Doğulu yurttaşlarımız pençeleşirken bu bölgedeki huzursuzluğun nedenlerini karanlıklarda, bilinmeyen kaynaklarda aramak yersizdir.

Bir iki gazete haberine göz atmak bile insana birçok şey anlatıyor: *"Siirt'in Ganyaniş köyü yakınlarında Abdülgani Tekin adındaki zengin bir köy sahibi, arazisinin elinden alınması ve sahip olduğu köyün dağıtılması maksadıyla öldürülmüştür."* (*"Cumhuriyet"* gazetesi, 24 Aralık 1961)

Akşam gazetesinin başlığı: *"Erzurum yolunda köylüler İnönü'den toprak istedi."*

Doğu'daki eşkıyalık ve soyguncuklukta geniş şekilde ilgili olduğu bilinen kaçakçılık konusunda İçişleri Bakanı'nın beyanı: *"İktisadi durumun da müessir olduğu kaçakçılık faaliyetini sadece emniyet tedbirleriyle önlemeye imkân yoktur."*

Bu örnekler çoğaltılabilir, fakat şunu söylemek istiyoruz. Toplum biliminin ortaya koyduğu bazı kurallar var. Tabiat ve fizikte olduğu gibi toplumda da sebepler belli sonuçları doğurur. Dünyanın her yerinde -az çok farklarla- açlığın, sefaletin, yokluğun kaçınılmaz tezahürleri arasında; soygun, kaçakçılık, yol kesme vardır. Rahatı, işi, geçimi yerinde ve üstelik hürriyetlerine son derece saygı duyulan bir düzende insanlar neden dağa çıkar, neden yol keser? Bununla eşkıyalık ve soygunculuk yerinde hareketlerdir demek istemiyoruz pek tabii. Yalnız yerinde ve radikal bir tedavi doğru teşhisle olur ancak.

Sayın Kurutluoğlu'nun da dediği gibi tek başına şiddet ve emniyet tedbirleri kaçakçılık ve eşkıyalığı ortadan kaldıramaz. O halde nasıl ki hepimiz Türkiye'nin *"az gelişmiş"*liği üzerinde birleşiyorsak, öyleyse Doğu Anadolu'nun da *"hiç gelişmemiş bir bölgemiz"* olduğu çıplak gerçeğinde birleşmeliyiz.

Basit bir mantık kaidesi; nasıl az gelişmiş ülkelere -her nasılsa- çok gelişmiş ülkeler ekonomik yardım yapıyorlarsa, az gelişmiş ülke yöneticilerinin de bu yardımın çoğunu hiç gelişmemiş bölgelerine yatırmaları gerekmez mi? Ama biz tam tersine, nerede bir büyük toprak ağası var, nerede milyonlar değerinde arsa spekülatörü var, nerede milyonlar vurup vergiden kaçan sömürücü varsa yardımları da onların cebine indiriyoruz. Aynı şekilde; hangi bölgemiz nispî bir kalkınma içinde ise, küçük müstahsil az çok geçinebiliyorsa yatırımlarımızı da, gelen yardımı da oralara yığıyoruz.

Binlerce ve binlerce örneğiyle bir diğer gerçek de şu:

Nerede sosyo–ekonomik sıkıntılar çoğalmışsa oralarda yurttaşa karşı idare sertleşmiştir. İşsizlik, sefalet, hastalık, cehalet giderilemeyince bu sosyal vetirelerin kaçınılmaz tezahürlerini yok etmek için şiddet ve baskı uygulanan en kolay çare olmuştur. DP'nin son yılları bu durumun tipik örnekleriyle doludur. Bu bakımdan Doğu Anadolu'da eşkıya avı, *"jandarma birlikleri Doğu Bölgesi'ni tarıyor..."* fantastiklerinin altında yatan bir gerçek var. Kuraklık, açlık, sefalet Doğulunun canına okumuşken, eşkıya peşinde gibi görünen jandarmanın halka iyi muamele etmediği, birçok yerde dayağın, dipçiğin eski devirleri hatırlatırcasına işlendiğine tanık oluyoruz. Bazı Doğu illerinden Ankara'ya jandarma baskısını ve dayağını şikâyet için heyetler geldiğini duyuyoruz.

Yılanların Öcü'nü seyrettikten sonra Sayın Gürsel pek haklı olarak; *"Gerçek köylümüz filmde gösterildiğinden daha çok yoksuldur."* demişti. Oysa o filmde ekmek kavgası, yaşama kavgası vardı. Doğu'da bu kavga daha çetin, daha şiddetli oluyorsa kabahat Doğu insanının mı?

Dr. Sait KIRMIZITOPRAK(*)

"YÖN" dergisi, 8 Ağustos1962, sayfa 15

*- Bu yazı "Doğulu Gençler" adına Dr. Sait Kırmızıtoprak tarafından yazılmıştır.

Doğumun Kontrolu, Kürtaj Serbest Bırakılmalı...

Yüksek plânlama Kurulu'ndaki çalışmalar sırasında kürtaj meselesi de ele alındı. Bakanlar; *"Sakın ha, kürtaj cinayettir."* dediler. Uzmanlar ise: *"Yılda 500 bin düşük vakası var. Bu yüzden 10 bin kadın hayatını kaybediyor"* cevabını verdiler, fakat bakanların dediği oldu.

Büyükçe bir köyün okulunda, köy ebesinin yardımıyla toplanan kadınlara, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın tamimine uygun olarak düşükler ve bu iş için kullanılan vasıtaların zararlarını anlatıyoruz: *"Kadınlarda görülen kadın hastalıklarının çoğunun sebebi, düşük yapmalardır. Düşüklerin sonunda dinmeyen kanamalar, son kalması, düşük aleti ile vücuda bulaştırılan mikropların yaptığı hastalıkları az çok duymuşsunuz. Diyelim ki bir kadın, bütün bunları göze aldı ve kendini çirkin bir menfaat karşılığı yapan pis, bilgisiz kocakarı ebelere teslim etti. Bu yüzden ölen pek çok kadın olduğunu duymadınız mı? Rahme sokulan bir iğ, bir tavuk teleği veya herhangi bir cisim rahmi delebilir, damarı parçalayabilir, karın zarını iltihaplandırabilir. İşte o zaman, kadın için sakat ve hasta bir insan olarak yaşamak bile mümkün değildir. Çünkü kısa zamanda ölür. En ucuz kurtulanların yıllarca, hatta hayatları boyunca iyileşemeyen kadın hastalıklarından birine tutulmaları muhakkaktır. Hiç insan kendini, bile bile böylesi tehlikeye, hatta ölüme atar mı?"*

Salonda birbirini tanıyan on kadar köy kadını ve bir de grup köy ebesi var. Soru birkaç defa tekrar edildi. Kadınlar arasında fısıldanıldı ve en nihayet orta yaşlı, zayıf, yıpranmış biri, ürke ürke şu cevabı verdi: *"Çocuklarımızı biz keyfimizden mi düşürüyoruz! Mesela benim altı çocuğum var. Hepsi çıplak perişan. Geçindiremiyoruz kendimizi. Yedinci çocuğumuz olacak diye ödümüz kopuyor. İyi diyorsunuz, zordur bu iş, hem de çok zor. Ama deyin bize, benim yedinci çocuğum olunca, ona hükümet bakacak mı? Giyimini, yemesini, okumasını üstüne alacak mı? Eğer başımıza kalacaksa biz istemiyoruz artık! Onların da hakkından gelemedikten kelli. İşte bunun için ölsem de çocuk doğurmayacağım."*

Özel konuşmalarda, grup köy ebelerinin kadınlarla temasında da hep buna benzer cevaplar alıyorduk. Zaten çocuğu daha rahat ve güvenle düşürtmek için, doktora ebelere gün geçmiyordu ki birçok müracaat yapılmamış olsun. Kendilerine bu konuda yardım yapılamayacağı, düşürtmenin zararları anlatılan kadınlar çoğunlukla kanama, enfeksiyon vs. gibi komplikasyonlarla yeniden başvuruyorlardı. Durum ortada idi. İlgililerden yardım göremeyen, buna mukabil her ne olursa olsun düşürtmeyi kafasına koymuş kadın; soluğu kocakarı ebelerin, pis, izbe ve kana susamış kulübelerinde alıyordu. Geçim derdi başta geliyor. Bunun yanında evde, tarlada çalışmak zorunda olan kadının; sayısı gittikçe artan çocuklara zaman ayıramaması, evliliklerinin ilk yedi-sekiz yılına sığdırılan 5-6 doğumun, ev, tarla, davar bakımı gibi ağır işlere eklenmesiyle suyu alınmış limon gibi henüz 30-35'inde iken yıpranıp pörsümesi gibi sebepler vardır. Halkın öğrenmek istediği, bizimse cevabını veremediğimiz kocaman iki soru:

1– Ya doğuma kalmamak için pratik çare istiyorlar –ki sonradan öğrendiğime göre, köy kadınları çocuk düşürmenin zararlarını değil, çocuğa kalmamak için ne yapılmak gerektiğini öğrenmeye gelmişlermiş.-

2 – Veya çocuğa kalmak halinde hükümet bunların geçimini üzerine almalı! Eğer bu ikisi de olmayacaksa, şimdiki durumları ile sefaletle pençeleşirken yeni bir çocuğu sırtlamanın felaketine katlanmak neden?

Bu şartlar altında, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın, çocuk düşürmelerinin tehlikelerine karşı halkın uyarılmasını isteyen 5 Mayıs 1962 tarihli tamimi, buz üzerine yazı yazmaktan öteye gitmiyor.

Genel bir tarifle gebeliğin ilk altı ay içerisinde sona ermesine düşük(abortus) denir. Bünyenin genel organik ve psikolojik sebeplerle düşük yapmaya müsait oluşu ve bu yoldan olan düşükler, konumuzun dışında kalır. Zaten yapılan istatistiklere göre her memlekette az çok farklı olmakla beraber, tüm düşüklerin ancak ¼'ü bu tarzda olmakta, geriye kalan ¾'ü ise provoke, yani düşürtmek suretiyle meydana gelmektedir. Birçok memlekette çocuk düşürtmek kanunen yasak olduğundan, bu tip düşükler çoğunlukla gizli yapılıyor ve bunun için de kriminel (cinai) düşükler diye adlandırılıyor. İşte işin çok yönlü ve önemli noktası da budur: Neden çocuk düşürtülür? Bunun cevabını iki grupta özetleyebiliriz:

1– Evli olmayan veya herhangi sebeple kocalarından ayrı yaşayan kadınların gebe kalmaları. Toplumun bu konudaki değer yargıları herkesçe biliniyor. Böyle bir iş başına gelen kadın, ömrü boyunca *"alnı lekeli"* yaşamaya mâhkumdur. Onu bu yola iten, başına bu felaketi getiren nedenler asla hesaba alınmaz. Mademki ayıp ve şerefsiz sayılan bir fiili işlemiş kadın, -tabii erkeğin durumuyla pek ilgilenen olmaz ve zaten ekseriya erkeği teşhis etmek de mümkün değildir– o halde, her türlü cezaya hak kazanmıştır. Çocuk düşürtmenin korkunç zararlarını bilseler de, hayatlarına mal olsa da, bu tarz gebe kalmış kadınlar, her şeyi göze almaya razıdır. Çünkü bunu yapamadıkları zaman, başlarına geleceği gayet iyi bilirler.

2– Evli, çoluk çocuk sahibi olan ve fakat yine de çocuklarını düşürtenler. Tabii bunlar da keyiflerinden düşürtmüyorlar. Çocuk düşürtmenin yıkıcı zararlarını şuurlu bir şekilde değilse bile, çevrelerindeki örneklerden biliyorlar. Ama sosyo–ekonomik zaruretler öyle bir noktaya dayanır ki yeni bir çocuk beslemek, giydirmek; kısaca yüklenmektense, düşürmenin yollarını arıyorlar. Köy ve kasaba muhitinde büyük çoğunlukla düşüklerin, bu cinsten olduğuna gözlemlerimizle tanık olduk.

Sağlık Bakanlığı'nın tamimi, bir iyi niyet eseridir. Bakanlık: *"Bugün hâlâ pek çok annenin hayatının sönmesine sebep olan kriminal düşüklerle bu gaye için kullanılan çeşitli vasıtaların zararları hakkında geniş bilgi verilecektir."* diyor. İyi, şüphesiz halkın bu konuda aydınlatılması ve büyük tehlikenin; utanılan, konuşulmayan, bir sır olan mahiyetinin açığa vurulması faydalıdır. Ama yeter mi bu kadarı? Yetmediğini halkla konuşmalarımızdan anlıyoruz. Anlattıklarımızı dinliyorlar, doğru bunlar diyorlar, düşürmeyelim, iyi ama doğduktan sonra kim besleyecek? Kim okutacak? Ve cevaplandıramadığımız daha bir sürü soru.

Gerçi yurdumuzun nüfus politikası çoğalmamızı –altı çocuktan fazla doğuranlara eskiden 30 lira mükafat veriliyormuş. Fakat bu para devlet bütçesini bir hayli sarsmış olacak ki şimdi 30 lira yerine, bakır bir madalya veriliyor. Ve tabii madalya kimsenin işine

yaramadığı için de kimse müracaat zahmetine katlanmıyor– emrediyor ama, yine de bütün bu sorulara bir cevap vermiş olmak için, tavsiyede bulunuyorsunuz:

"Mademki olan çocuklarınızı bile geçindiremiyorsunuz, o halde korunun." Israrla soruyorlar: *"Nasıl? Ne olur biliyorsanız anlatın bize..."* Bizim yerimize, bunu geçim kaynağı edinen bir sürü açıkgöz anlatıyor halka. Çirişin içerisine kibrit başı, sabun v.s. gibi maddeleri doldurup boş kibrit kutuları içerisinden, *"yüzde yüz gebe kalmaktan korur."* diyerek paketini 4–5 liraya satanlar var. Ve halk, bu parayı çarnaçar veriyor.

Evet, çocuk düşürtmenin yalnız zararlarını anlatmak yetmez. Bu problem yurdumuzun sosyo–ekonomik düzeni ile sıkı sıkıya düğümlü ve çözümü de bu düzenin halk kitleleri lehine değiştirilmesine bağlıdır. Bütün sıkıntıların sebebini soyut ahlak ölçülerine bağlayan, fenalıkların ve kötülüklerin önlenmesini şiddet tedbirleri gibi sudan ve uydurma motiflerle izaha çalışanlar var.

Yurdumuzda nüfus ve doğumun devlet tarafından kontrolünü (bu kontrol ve tanzimin nasıl yapılacağı uzun vade de nasıl bir çözüm yolu bulunacağı belirtilmeksizin) tavsiye edenler de zaman zaman çıkıyor. Nüfus politikasını Malthus'un görüşlerine göre savunanlar, siyasi ve hukuki bütün temayül ve davranışların arkasında, her sahada esas olan sermayenin, dolayısıyla egemen sınıfların çıkarlarını savunuyorlar. Bir yandan çocuk düşürtmek yasaklanırken, öbür yandan tüm zenginler, hatta hükümet başkanları (meşhur bebek davası) mütehassıslara çocuk aldırtıyor.

Kanaatimizce, çocuk düşürtmek probleminin çözüm yolları, Türkiye'nin ekonomik kalkınma ve sosyal reformların çözümüne bağlıdır. Sosyal adaletin teessüsü, milli gelirin adil dağıtımı, mutlaka gerekli sosyal reformlar, devlet eliyle organize, halkçı bağımsız kalkınma ve ağır sanayiin kurulması, geçimi kolaylaştıracaktır. Bunun yanı sıra, halka kendi kapasite ve durumlarına uygun yeteri kadar çocuk yapabilmelerinin pratik çareleri, yani korunma yolları öğretilmelidir. Bütün bunların sonunda, çocuğunu makul bir sebeple aldırtmak kocakarıların hayatlara kasteden pis kulübelerinde değil, kanunun himayesinde ve devlet hastanelerinde, tam bir güvenlik içinde ameliyat masasına yapılmalıdır.

Riyakârlığı ve sahte ahlakçılığı bırakalım. Kürtaj bir cinayetse, varlıklı aileler, bu cinayeti her gün işliyorlar. Bir kısım kürtajcı doktorlar, kanuni yasaklar yüzünden, büyük servetler yapıyorlar. Geçim sıkıntısı çeken fakir aileler ise, besleyemeyecekleri yeni bir çocuktan kurtulmak için, şaşkın ortada kalıyorlar. Fakir kadınlar, bu yüzden hayatlarını ve sıhhatlerini kaybediyorlar. Kürtaj yasağı, fakirlere eziyet etmekten başka bir işe yaramıyor.

Kürtajın belli şartlar altında serbest bırakılması, hem insan sevgisinin bir icabı, hem de en realist çözüm yoludur.

Dr. Sait KIRMIZITOPRAK

"YÖN" dergisi, 8 Ağustos 1962, sayfa 14

Bir Tartışma Üzerine

Aylık Barış Dünyası dergisinin ikinci sayısında *"Doğu Davamız"* başlıklı bir yazı yayınlandı. Yazının belirli olmayan ve yer yer çelişen kapsamı, değişik yorumlara uğradı. Oysa açık ve toleranslı bir tartışma ortamında yazının olumlu ve yapıcı yönünü su yüzüne çıkarabilmek gerekiyordu. İşte bu amaçla onbeş Doğulu genç beraberce oturup Barış Dünyası'nın söylediklerini incelemiş, eleştirmiş ve görüşlerini YÖN'de yayınlamışlardı:

1) Barış Dünyası: *"Doğu'nun ekonomik kalkınması, ancak liberal ekonomi şartlarında mümkündür. Yerli ve yabancı özel sermaye için Doğu Anadolu gayet caziptir!"*

Gençler: *"Bırakınız sömürge ülkelerini -en ileri sermayeci memleketlerde bilegeniş asfalt caddelerin, modern mahallelerin biraz dışına çıkalınca; halk kitlelerinin debelendiği sefalet yuvaları çıkar karşınıza"* diyorlar ve ilave ediyorlardı:

"Biz halkçı, demokratik, sosyalize ve Türkiye insanının emek, bilgi ve çabasına dayanan bir organizasyon içerisinde Doğu kalkınmasının tahakkuk edebileceğine inanıyoruz."

2) Barış Dünyası: "*Yurdumuzun diğer bölgelerine göre Doğu'da toprak ağaları ve şeyhler vardır. Fakat bu adamları sürmek neye yarar? Oysa yerli–yabancı büyük sermaye yatırımlarına girişince bu adamlar pekâlâ kullanılabilir!"*

Gençler: "*Büyük toprak ağaları ve din tüccarları Türkiye'nin her bölgesinde hatta büyük şehirlerimizde de vardır. Toprağın onu işleyen topraksız köylü ve rençbere dağıtılması demek olan toprak reformunun hemen tatbiki gerekir. 105 sayılı kanun en azından 115 sayılı kanun kadar hatalıdır. Toprak reformunu gerçekleştirmek için adam sürmeye ihtiyaç yoktur. Şayet sürmek mutlaka gerekse Kadirli, Silifke, Göllüce ağalarını da Doğu'ya neden sürmüyoruz?"*

3) Barış Dünyası: "*Türk aslından gelen Kürtlerin asimilasyonları 'çoğunluk içinde tek ırk, tek kültür halinde kaynaştırmak' gerekir. Mademki bugüne dek bu işi sert tedbirlerle beceremedik, o halde daha tatlı bir usul deneyelim. Önce kendi anadilleriyle okuma-yazma öğretelim, böylece anadillerini zamanla değiştirmek kolay olur:*

"Birçok dil lehçe, din ve ırk farkları içinde bu yolla bugün bir Rus milleti teşekkül etmektedir. Türkistanlı Türk çocuğu, mükemmel Rusça biliyor ve nesilden nesile bu dil, ana dil haline geliyor" diyor ve şu cümleyi ekliyor: *"Sovyet Rusya'nın yaptığı, bizim için de bir örnektir."*

Gençler: *"Asimilasyon (milletleri tek ırk, tek kültür halinde kaynaştırmak) doğru, insani ve bilimsel bir hareket de değildir. Hem faydasızdır, hem de –tatlı ya da sert usul– daima geri tepmiştir. Halkların ana dilleriyle eğitilmeleri, okuyup yazabilmeleri en tabii insani haklarının icabıdır. Bu temel hak pazarlık konusu edilmemelidir. Bir arada, birbirlerinin edebiyat ve dillerine saygılı, kardeşçe milli hudutlar içerisinde kader birliği yapmalılar. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin bu baş prensibi pek çok yerde uygulanmaktadır."*

4) Barış Dünyası: *"İçimizde bir Kürt topluluğu vardır ve bunu kabul etmemiz lâzımdır. Doğu davasını, bu realiteyi inkâr ve tasfiye etmek suretiyle halletmek yolunu milli bir gaflet, hatta bir felaket olarak görenlerdeniz. Şu veya bu yollarla Türk ve Kürt düşmanlığını körükleyen, şiddet ve yasak rejimiyle bu davayı olur biter sanan görüşe tamamen karşıyız."*

Gençler: *"Bu paragrafınızı olumlu, yapıcı ve uyarıcı bulduğumuzu memnuniyetle kabul ediyoruz."*

Bu tartışma özetini şunun için yaptık. Barış Dünyası'nın son sayısında Sayın Musa Anter: *"YÖN, on beş Şarklı gencimizi adeta iğfal ederek kasıtlı sayfalarına alet etmiştir."* diyor ve ilave ediyor: *"Ne demektir, Doğulu Gençler Barış Dünyası'na cevap veriyor, karşı geliyor?"*

Sayın Anter, YÖN'de çıkan bir haber dolayısıyla yazısını kaleme almış.

Biz isterdik ki, YÖN'ün cidden değişik anlamlara gelebilen o haberini enine boyuna tenkit etsin, görüşlerini bilimin ışığında ve bir önceki yazısında olduğu gibi pratik örneklerle ortaya koysun. Ama nedense bunu yapamamış, yapamayınca da gençlerimizi iğfal etmişler. Barış Dünyası'nın dokunulmazlığı vardır gibi kocaman gaflarla işin içinden çıkıvermiş. Çıkarları gençlerin görüşleriyle uyuşmayan *"büyük toprak ağaları, şehirlerde oturan istismarcı burjuvalar (bajariler) ve onların av köpekleri (toprak ağalarının kahyaları, çerçiler, attarlar)"* (Musa Anter, *"Kımıl"*, 1962, s. 56) alınabilirler. Ama tasvirini yaptığı istismarcı bajarilerin av köpekleriyle aynı sütunlarda aynı ağzı kullanan Kımıl yazarına ne oluyor? Çok ayıp!..

"Bugün milletimiz ve bilhassa Doğulu vatandaşlarımız sınıf ve doktrin mücadelesi yapacak durumda değildir" diyor, Anter.

Oysa On beş Doğulu genç az gelişmiş yurdumuzun iç farklılaşmasını iki ana grupta özetlemektedirler:

"1 – Bilhassa son on yıl içerisinde devletin elindeki bir çok kolaylıkların belirli sosyal sınıflara tahsisi, başka bir deyimle devletin milyonerler imal etmesi sonunda aşırı zengin bir küçük azınlıkla o derecede fakir geniş halk kitlelerinin durumu örtülemeyecek şekilde belirlenmiştir.

2 – Dış yardımlar da dahil devletin elindeki sayısız imkânlar belirli bölgelere yatırılmış, böylece bölgeler arasındaki uçurum da genişlemiştir."

Öyleyse Doğulu vatandaşlarımız bu gerçeklerden ve dünyadan habersiz neyin mücadelesini yapabilirler?

"Doğu halkları ve ezilen kitleleri bütün Türkiye'nin ve dolayısıyla kendi çıkarları için yapılacak şuurlu sosyal mücadelelere bizzat katılmak zorundadır." diyor gençler. Yazmadan önce oturup gençlerin söylediklerini bir iyice düşünmesini tavsiye ederiz sayın Anter'e.

Dr. Sait KIRMIZITOPRAK

Güdül Hükümet Tabibi

"YÖN" dergisi, 22 Ağustos 1962, sayfa 18

"Zaruri Bir Cevap"

YÖN dergisinin 22 Ağustos 1962 sayısında Sait Kırmızıtoprak imzasıyla, *"Bir Tartışma Üzerine"* başlıklı edep dışı yazıyı teessür ve teessüf ile okudum. Bütün kabahatım, Türkiye'de ilk defa olarak Kürt vatandaşlarımızın insan haklarını, memleket gerçeği menfaatları zaviyesinden ortaya atıp samimiyetle müdafaa eden Barış Dünyası dergisinden yana oluşumdur. Yoksa Kırmızıtoprak'ta çok iyi bilir ki, ben Kürt gençlerini tenkit ederken, gözüne toz kaçmış bir insanın temkin ve itinasını gösteririm. Tozun çıkması için gözünü oynatır, yaşartır ve hatta bir müddet ağrı ve sancıya tahammül edersin; ta ki o yabancı cisim rahatça çıksın. Yoksa sabırsız zorlamalarla gözü tahriş etmek, hele hele oymak hiç de marifet değildir.

Bakınız, aynı yazıda beni gayri ilmi gaf şampiyonu ve pratiklikle itham eden *"İlmi Sait Bey"* kardeşimiz bana ve Barış Dünyası yazarlarına neler söylüyor ve neleri layık görüyor: *"... Ama tefsirini yaptığı bajarilerin (burjuvaların) köpekleri ile aynı sütünlarda aynı ağzı kullanan Kımıl yazarına ne oluyor çok ayıp!"*

Tabii burada Kımıl yazarı ben ve ağızlarını kullandığım av köpekleri de Barış Dünyası'nın diğer yazarlarıdır.

Doktorun bana ve arkadaşlarıma, bajarilerin av köpekleri demesine sebep şudur:

Ağustos 1962 Barış Dünyası Mecmuası'nda; YÖN dergisinde çıkan *"Kürtçe Sözlük"* başlıklı haberin sunuluşu karşısında derginin durumunu tenkit etmiştim. Haber aşağı yukarı şu mealdeydi; Amerikalılar, Türkiye'deki Kürt vatandaşlarımızın Kürtçe okuyup yazmalarına yardım için bir Kürtçe sözlük meydana getirilmesini ve eğitim merkezlerinin kurulmasını tavsiye ediyorlar. Bu hususta masrafların da kendileri tarafından sağlanacağını bildiriyorlar. Bu haber üzerine YÖN: *Bu da gösteriyor ki, Amerikalılar memletimizin gerçeklerine ne kadar yabancılar"* diyordu.

Tenkitimde, böyle bir teşebbüse taraftar olduğumu; bilâkis YÖN dergisi görüşünün memleket gerçeklerine aykırı olduğunu belirtmiştim. Suçum bu!... *"Köpekliğimin"* takdirini okuyuculara bırakarak genç doktorumuz Kırmızıtoprak'ı affediyorum. Ayrıca Türk vatandaşı bir Kürt olarak Kırmızıtoprak adına sayın Barış Dünyası'nın diğer yazar arkadaşlarımdan büyük bir üzüntü ile özür diliyorum.

Musa Anter

Musa Anter, *"Kımıl"* 1962, sayfa 183-184

Kimler İçin Çan Çalıyorlar?

Dünya Gazetesi'nde Avni Doğan'ın bir seri yazısı yayınlandı. Yazıların başlığında: *"Barzanî olayının altında yatan büyük tehlike!"* cümlesi var. Avni Doğan uzun yıllar Doğu illerimizde görev ve sorumluluk yüklenmiş biri. Fakat yazılarında alıştığımız ve bilinen sözlerin dışında; bilimsel, çağımızın gerçeklerine uygun tek yenilik yok. Tam aksine birtakım tehlike çanlarına asılarak halk efkârını kuşkulandırmak, ürkütmek yolu –nedense– tercih edilmiştir. Bu yazılardaki ana fikirler ve Doğu meselesi üzerinde açık ve samimi azıcık duralım:

1- Yazıların başlığından da anlaşılacağı gibi, Türkiye ilgililerini ve aydınları uyarmak ilhamını Irak olayları vermiştir Avni Doğan'a. Gerekçesi de şudur: *"Yurdumuzu içine alan bu büyük tehlikeyi şimdilik sınırlarımızın dışında ve uzağında sanarak küçümsemek milletimize karşı büyük bir cinayet olur."*

Anlaşılan Irak olayları olmasa, Doğu Anadolu ve insanlarıyla ilgilenmek gereğini duymayacaktı Avni Doğan. Zaten daha önce Vatan gazetesinde bir kısmı yayınlanan yazılarında da hareket noktası (Irak İhtilali geçici anayasasının Irak Kürtlerine tanıdığı haklar vs.) bu idi. Doğu Anadolu'yu Irak olayları içerisinde düşünmek... Bir takım ürkütücü faraziyeler kurup Kasım'dan çok Kasımcı kesilmek... Korkunç ve karanlık tehlike tabloları çizmek. Yangına körükle giden bu zihniyet aslında ne Türkiye'mizin ve ne de Doğu bölgemizin yararına değildir.

Çünkü;

a) Doğu Anadolu Türkiye'nin bir bölgesidir. Bura halkının aslen Kürt olması ve hâlâ da Kürtçe konuşmaları, onların Türkiye'nin birlik ve beraberliği konusundaki duygularını katiyen zedelememiştir. Kendilerini Türkiye'nin en sadık yurttaşları olarak görürler, kendilerine de o gözle bakılmasını isterler. Bu vatandaşlara şüphe ile bakmak ayırıcı düşüncelerin ekmeğine yağ sürmüyor mu?

b) Avni Doğan çizdiği bütün karanlık tablolara rağmen, Türkiye'nin Doğu Bölgesi ile Irak olayları arasında elle tutulur tek bir bağlantı ortaya koyamamıştır. Giderek DP devrinde yapılan bazı tevkiflerden ve birtakım faraziyelerden bahis açmaktadır. Oysa bu söylenenlerin Irak olaylarıyla uzaktan, yakından en küçük ilgisi yoktur.

Doğulular, Türkiye'nin siyasi ve sosyal organizasyonu içerisinde kalkınmak, insanca yaşamak düzeyine erişmek arzusundan öte hiçbir art amaca sahip değillerdir.

Günden güne çıkmaza sürüklenen ekonomik güçlükleri yenemeyen DP yöneticileri bütün yurt çapında şuursuz ve rastgele bir sertlik politikası gütmeye başlamışlardı. Zamanın muhalefeti, basını, gençliği, işçi sendikaları gibi; Doğu'nun kalkındırılmasını isteyen ve DP yemliğinde çöplenmeyi reddeden namuslu Doğulu aydınların ve gençlerin de bir kısmı *"Vay siz Kürtçülük yapıyorsunuz!"* ithamı ile inim inim inletildiler ölüm hücrelerinde. Şimdi insaf ile düşünelim. DP'nin, hep beraberce kınadığımız ve mahkum ettiğimiz şuursuz şiddet ve zulüm politikası, Doğulu aydınlara ve gençlere uygulanınca meşru mu saymak gerekir?!.

2- Bundan birkaç yıl önce Vatan'da yayınlanmaya başlanan yazılarında Avni Doğan daha gerçekçi, daha bilimsel bir dil kullanıyordu: Gerçekleri olduğu gibi kabul edelim. Doğu Anadolu halkının büyük ekseriyeti Kürt aslından gelmektedir, edebiyatı, şiiri, kendilerine özgü gelenekleri vardır diyordu. Bu sözlerini desteklemek için de bazı Kürtçe yazılmış edebî eserlerden örnekler veriyor, tercümeler yapıyordu.

Bu kez Avni Doğan, çok yakından tanıdığı, yıllarca aralarında yaşadığı Kürtlerin mevcudiyetlerini toptan inkâr yolunu tutmuştur.

Bir kere daha işaret edelim ki, Kürtlerin var oluşu –ki var olan bir şeye bakarken gözlerimizi kapamak aslında hiçbir şeyi değiştirmez– ve Kürt olmak, diğer yurttaşlarımıza karşı ne bir üstünlük sağlar, ne de üvey evlat gözüyle bakılmaya hak verir.

Bugün yurdumuzun diğer bölgelerinde Türk aslından olmayan ve fakat anadillerini muhafaza eden unsurlar nasıl karşılanıyor, hangi gözle görülüyorsa, Kürtler için de durum aynı olmalıdır. Kürtler Kürt olmanın ötesinde yüzyıllardır beraberce yaşadıkları Türk kardeşlerinden ayrılmayı asla düşünmüyorlar. Bu yüzyılda önemli olan beraberce, bir arada kardeşçe yaşama ortamını yaratabilmektir.

Avni Doğan'da çok iyi bilirler ki hangi metot ve amaçlarla uygulanırsa uygulansın asimilasyon (halkları tek ırk, tek kültür inancı etrafında kaynaştırmak) hiçbir ülkede başarı sağlamamıştır. Ayrıca böyle bir çaba gereksiz ve faydasızdır. Asıl olan aynı ırktan gelmek, aynı anadile sahip olmak değil, yurdumuzun kalkınmasında, insanlarının insanca yaşama düzeyine ulaştırılması çabasında aynı asil heyecanlara ve ülküye sahip olmaktır.

Biz Doğulular şahsiyetlerimize biçim veren, görüş ufuklarımızı aydınlatan Türk kültürü ve Türk diliyle iftihar ediyoruz. Türk edebiyat ve dilini en azından ana dilimiz kadar seviyoruz. Kütahya'nın, Konya'nın alelade bir köylüsünü Doğulularla kardeş biliyoruz; aynı çileyi, aynı yoksulluğu yüzyıllardır birlikte yüklenmişiz diyoruz. Zaten açık bir gerçektir ki Anadolu halkları birbirleriyle asla düşman değildirler. Anadolu köylüsü, işçisi, esnafı Kürt dendiği zaman en ufak bir kuşku, bir küçümseme, bir tehlike ve bir ayırıcılık aklından geçirmiyor. Bütün Anadolu halk kitleleri, Kürtleri mert, cesur, ve kara günlerin en sadık dostu ve kardeşleri olarak bilirler. Halklar arasında en ufak ihtilaf yokken, illa Kürt diye bir ırk, Kürtçe diye bir dil yoktur demek neyi halleder?

Bu gerçeklere dikine dikine tedbirler tavsiye eden ve sözüm ona ilgilileri uyarmak isteyenler durumu büsbütün karıştırmaktan başka bir şey yapmıyorlar. Halk birtakım uydurmalara göre değil, kendi somut ölçülerine göre hüküm verir. Söz gelişi bir Doğu köylüsü gayet katışıksız ben Kürd'üm, Türkçe'yi askerlik ocağında veya okulda öğrendim diyor ve bir Adapazarı köylüsü de aynı tarzda; fabrikada, asker ocağında veya okul sıralarında yanyana çalıştığı Doğulu kardeşinden Kürt diye bahsediyorsa, bu realiteye karşı çıkmak hem abes, hem de zararlıdır.

İnsanların beraberliğini kan ve ırk kavramları üzerinde bina etmeye çalışanlar, sosyal kanunların tabii gelişimi karşısında ezilmişlerdir. Türkiye'deki ırkçılar, Turancılar yıllardır bu sloganı işlemeye çalışıyorlar. Buna şaşmıyoruz.

Ama Avni Doğan'ın, arkasından da Ş. Ş. Aydemir'in *"Varto Tarihi"* adlı aile hatıratına, mal bulmuşçasına sarılmaları çok garip ve komik oluyor. Mehmet Şerif Fırat isimli bir aşiret ağası (Aşiret diye adlandırdıkları halk topluluğu kendilerine asla yüz vermediği halde halefleri bile ağalığa özenmeye özel bir önem verirler) tarafından yazılan bu eser birkaç aşiretin yüzyıl süren kanlı savaşlarından ve özellikle mensup olduğu *"Fero"* ailesinin serüvenlerinden –kitabın üçte ikisi münhasıran bu aileye tahsis edilmiştir– bahsetmektedir.

M. Şerif ve Fero ailesi, aşiret reisliği ve mezhep düşmanlığı iddialarını güderler. Bu aşiret reisliği ve mezhep tekelciliğini sırf şahsî menfaat ve derebeylik özentilerini devam ettirmek için yaparlar. Kitabı dikkâtle ve sabırla okuyanlar (Çünkü Fero ailesinin bir yüzyıldan bu yana ne kadar gelmişi, geçmişi ve yaşamışı olmuşsa çapraşık bir üslûpla ve çoğu mübalağalı bir şekilde kitaba doldurulmuş) bunun basit birtakım komplekslerin dürtüsüyle yazılmış alelade bir aile hatıratı olduğunu anlamakta gecikmezler. Yazar da bunu bildiği için kitabına Türkiye'de bazı çevrelerce desteklenebilecek bir hava vermeye kalkışmış.

Bu kitabın ilk baskısından yıllar önce Doğu'nun birçok yerine yollanmıştı. Yaptığı tesir şöyle oldu: Bir kere hiç kimse yazarın tarihi delil diye sunduğu uydurmasyonlarla ilgilenmedi. Fero ailesinin şişirme kahramanlığı, sanki yüzyıllarca Dersim, Bingöl ve Muş'taki halk toplulukları, bu ailenin nüfuz ve egemenliğinde yaşamışlar gibi bir iddia güdülüyor tarzında anlaşıldı. Ve bu yüzden de beklenenin aksine soğuk karşılandı. M. Şerif'in ideolojik gayelerle öldürüldüğü iddiası mirasçıları tarafından düzenlenen bir masaldı. Ne acıdır buna birçok kimseyi inandırmışlardır.

Tamamen çevremizde ve içinde yaşadığımız kısa bir geçmişte cereyan eden öldürme olayı şöyledir: Fero ailesi mensupları bir yandan aşiret reisliği nüfuzlarını yitirmemek için türlü oyunlara başvururken, bir yandan da kendi aralarında boğuşturmaktan geri kalmamışlardır.

Nitekim kitabında M. Şerif de bunu saklayamıyor: *"Selim Ağa hariç, ailemizin diğer bütün büyükleri kendi akrabalarımız tarafından öldürülmüşlerdir."* diyor. M. Şerif'in öldürülmesi de ailenin bu değişmez kuralına uygun cereyan etti. Kitabı okuyanlar dikkât ettilerse, ailenin son kırk yıllık yakın geçmişinde gerek M. Şerif ve gerekse babası Ali Ağa, öz amcası Hallo Ağa ve amcası oğlu Ali Haydar Ağa'ya göre çok silik ve daima ikinci plânda kalmaktadırlar. Bir zamanlar ailenin en nüfuzlu siması olan Hallo Ağa'nın ihtiyarlaması, M. Şerif'in de –her nasılsa– Ankara'da destek bularak aile hatıratını yayınlaması, M. Şerif'in durumunu ailenin diğer büyükleri aleyhine değiştirdi. Bu cümleden olarak, bir zamanların kabadayı çete reisi Hallo kendi köyünde öz yeğeni M. Şerif tarafından meydan falakasında iyice dövülüyor. Bu olayı bütün Varto, Bingöl köylüleri en ince teferruatına kadar bilirler. Bu ağır hakarete dayanamayan Hallo Ağa –ki Varto Tarihinde Hallo Ağa'dan bol bol bahis var– M. Şerif'i kendi mavzeriyle bizzat öldürüyor. İşte M. Şerif'in gerçek hikâyesi budur. İsteyen Varto'ya kadar gidip bu olayın bu tarafını iyice öğrenebilir.

Hallo cezaevinde öldü, öldürdüğü yeğeni köyündeki mezarlıkta yatmaktadır. Aslında basit bir aile geçimsizliğinin ve çok ilkel komplekslerin karakterize ettiği M. Şerif olayının Doğu'da yaşayan Kürt yurttaşlarımız için her ne şekilde olursa olsun bir değer ve ölçü taşımadığını belirtmek için yaptık bu kısa izahı.

3- Avni Doğan yazılarında; tehlike... uyandırma... uyarma çanları ve herkesin bildiği birtakım olayları sıralamanın dışında Doğu'nun ekonomik kalkındırılması konusunda tek söz söylemiyor. Ş. S. Aydemir ise Avni Doğan'ın yazdıklarına esaslı bir övgü dizdikten sonra şu cümleleri ekliyor başmakalesine: *"Benim müşahedelerim, Kürtçe konuşan bölgelerde derebeyi, şeyh, ve toprak ağaları hakim olunca orada köylülerin, Türk dahi olsalar Kürtleştikleri merkezîndedir. Toprağın parçalanıp küçük toprak mülkiyetinin yerleştiği, köylünün ağadan, şeyhten kurtulduğu yerlerde ise Türkçe yayılmakta, hükümete güven artmakta ve milli birlik gelişmektedir."*

Baştanbaşa yanlış bu cümleler. Ağalık, derebeylik, şeyhlik gibi gerici müesseseler daima kendi çıkarlarını düşünürler. Bugün yarı burjuva, yarı feodal kılıklarla halkı sömürmekte devam eden bu müesseseler Türkiye'nin her bölgesinde vardır. Nasıl Çukurova'daki veya Aydın'daki bir çiftlik ağası kendi marabalarının anlayabileceği köy aksanıyla konuşmak zorundaysa –aksi halde köylünün psikolojisini ve davranışlarını değerlendiremez, hükmünü geçiremez– Doğu'daki ağalar da köylüyle münasebetlerinde Kürtçe konuşmak zorundadırlar. Ağalık, din tüccarlığı milletlere özgü müesseseler değildir. Tarihin değişik çağlarında ve her yerde aşağı yukarı feodal bir düzen yaşanmıştır. Örneğin; Doğu'daki halk kitleleri Kürtçe yerine başka dil konuşsalardı, sömürme müesseseleri o dili kullanmak zorunda kalırlardı.

Türkiye'de saf şekliyle derebeylik artık Türkiye'nin hiçbir bölgesinde kalmamıştır. Bir yandan sahip olduğu topraklardan kahyaları kanalıyla toprak rantı(uma) toplattırılırken; öbür taraftan büyük şehirlerde, bölge merkezlerinde ticaret, sanayi, arsa spekülasyonu ve apartman koleksiyonları da hep aynı sınıfın elindedir. Hatta yalnız bu yarı büyük toprak ağası, yarı burjuvalar değil, köylünün oylarını toplamak yarışına giren partiler ve onların adayları bile hoşa gitmek için Kürtçe konuşmaya bilhassa önem verirler Doğu'da.

Görülüyor ki marabaların ve Doğu'daki halk kitlelerinin ana dili Kürtçe olduğu ve çoğu zaman da başka dil bilinmediği için ağalar, zenginler de ister istemez bu dili kullanmaktadırlar. Aksini kabul etmek, sosyal kanunları ve bu kanunların dayandığı gözlerimizle gördüğümüz gerçekleri inkâr etmek olur. Örneğin Tunceli, Bingöl, Muş, Elazığ'ın köylerinde köylüler küçük toprak mülkiyetine sahiptir ve büyük toprak ağalığı yok denecek kadar azdır. Ama yine de bu köy halkları kendi ana dilleri Kürtçe ile konuşmaktadırlar.

Milli birliğin gelişmesi ile hükümete güven kavramları aynı şeyler değildir. Milli birliğe sadakat duygusu –yukarda da izah ettiğimiz gibi– maraba, rençber, işçi, memur bütün Kürtler de kuvvetli bir şekilde zaten mevcuttur. Mesele milli hudutlar içerisinde, kültür ve ekonomik kalkınmanın metotları üzerindedir. Bunun için de, demokrasilerde

her türlü hükümete güven duymak mecburiyeti yoktur. Nitekim DP hükümetlerine güvenmeyen Doğu bölgemizin Kürt halkı oylarının büyük ekseriyetini bütün baskı ve zorlamalara hatta adı geçen ağaların, din tüccarlarının DP saflarında bulunmalarına rağmen muhalefete vermiştir.

Açık konuşalım:

Doğu'da ki topraksız vatandaşlarımızı Türkleştirmek için toprak dağıtılacaksa, Batı'daki topraksız kardeşlerimize hiçbir zaman toprak verilmeyecek demektir. Olmaz böyle muhakeme!.. Türkiye'nin her bölgesinde –ama her bölgesinde– toprak reformu (toprağın onu işleyen topraksız köylüye dağıtılması) uygulanmalıdır.

Eğitim, sağlık hizmetleri parasız olmalı, devlet eliyle ağır milli sanayi kurulmalı, sosyal adalet gerçekleşmeli; emekçilerin, köylülerin, memurların hakları korunmalıdır. Bütün bunlar halkçı hamlelerdir. Bu hamlelerin aksiyon safhasında bütün halk kitlelerinin samimi demokratik fikir cereyanları etrafında birleşeceğine inanıyoruz. Yoksa Doğu köylüleri isteyerek, kendi arzularıyla mı ağaların, sömürücülerin çarklarında eziliyorlar, zannediliyor?

Türkiye'nin batısında, doğusunda neresinde bulunursa bulunsun hakim sınıflar daima birbirlerini tutarlar. Hükümetlerin politikasında bu sınıfların görüşleri egemense, ister istemez hükümetler de sömürücü hakim sınıfların desteği olurlar. Nitekim çıkarları bahis konusu olunca yalnız Doğu Anadolu ile Ege–Çukurova büyük toprak ağalarıyla sermayedarları değil, yabancı şirketler bile bizimkilerle hemen birleşiveriyorlar. Coğrafî özellikler, pazarların uzaklığı, ulaştırma noksanlıkları ve gelmiş geçmiş bazı hükümetlerin yersiz kuşkuları yüzünden bölgelerimiz arasında bir farklılaşma olmuştur. Ama Türkiye'nin bütünü zaten ekonomik olarak az gelişmiştir, bu gün de hummalı bir kalkınma tartışması içerisindedir.

Biz Doğulular bütün kuvvetimizle şunu diyoruz: *"Halkçı, demokratik, sosyal Türkiye insanının emek, bilgi ve çabasına dayanan bir organizasyon içerisinde Doğu kalkınması tahakkuk edebilir ancak."*

Yanlış anlaşılmalara meydan verilmemesi için bir iki söz ekleyeyim bu deyime: Sözlerim bütün Fero ailesi mensupları, bilhassa son yılların cidden uyanık ve aydın görüşlüleri ile gençleri için değildir. Benim de mensup bulunduğum topluluk. Hormek aşireti dolayısıyla akraba oluşumuz sanırım M. Şerif ve kitabı için söylediklerimize ayrı bir gerçekçilik katar, okuyucu gözünde. Hem sonra bu konuda gerçeği söylemek yurdumuza ve Doğu'ya karşı görev olarak ilk önce bize düşüyor.

Dr. Sait KIRMIZITOPRAK

"YÖN" dergisi, 19 Eylül 1962, sayfa 14- 15

Doğu'yu Sosyalizm Kurtarır

Doğu'yu savunanlar, görüşlerini ve güçlerini açık, net bir platformda birleştirmek zorundadırlar. Doğu kalkınmasından ne anlıyoruz? Kimlerle beraber kimlerle karşıyız? Türkiye'nin bugünkü politik ortamında Doğu bölgesinin hayatî menfaatleri hangi yöndedir? Bu konularda kesin yargılara varabilmek için, günümüzün olayları ve Doğu'nun sosyo- ekonomik durumu üzerinde kısaca durmak gerekir:

Bilhassa son zamanlarda Doğu insanlarına karşı yaratılmak istenen kuşku, düşmanlık ve sistemli tezviratın arkasında faşizmin kanlı çehresi vardır. Bir ahtapot gibi toplumun içine girerek; kaderleri birbirine bağlı, aynı safta kenetlenmeleri gereken kitleleri birbirine düşürmeye çalışan kindar propaganda, zehrini durmadan akıtıyor. Irkçı, Turancı, gericilerin yıllardır işledikleri sloganlar, bugün çok yoğun bir şekilde ve bir parti teşkilatı kanalıyla sistemleştirmeye çalışanlar vardır.

Faşizmin mahiyeti ve korkunç vasıtaları üzerinde uzun boylu durmak ayrı bir konudur.

Kısaca şunu söyleyelim: Faşizm, demokratik bir düzende beliren fikir akımlarından ürken, büyük toprak ağalarının, büyük sermaye ve ticaret burjuvazisinin çıkarlarını en geniş şekilde ve en kanlı, en canavarca metotlarla yürütmeye çalışan bir düzenin adıdır. Irk üstünlüğü, kahramanlık ve harpçılık türküleri, din ve mezhep istismarı hep bu temel amacı maskeleyen politik görüntülerdir. Kitleleri devamlı baskı altında tutmak, iç ve dış tehlikelerin kâbusu içerisinde bunaltmak, kendi kanlı emellerini gizlemek içindir.

Söz gelişi, bizdeki faşistler yıllardan beri Doğu'ya, özellikle bu bölgenin çoğunluğunu teşkil eden Kürt asıllı Türk vatandaşlarına, Zenci veya Yahudi gözüyle bakmayı sadist, sapık ideolojilerinin prensiplerinden biri haline getirmişlerdir. Sıkışınca, Doğuluların halis Türk kanından geldiği safsatasını savuranlar, fırsatını bulunca maskelerini takmak gereğini bile duymuyorlar. Bunların yayın organı Milli Yol dergisi, daha birkaç ay önce, şunları yazıyordu: *Doğu hiçbir zaman bizim olmamıştır. Çünkü orada, Kürtler yaşıyor. Bu bölgeye Kırgız, Kazak Türklerini aşiret silahlarıyla birlikte getirip yerleştirelim, ancak bu cengaver aşiretler Doğuluların hakkından gelebilirler."*

Görülüyor ki faşist bir diktatörlük, Türkiye'nin bütün ekonomik ve mali imkânlarını ufak bir varlıklı grubun emrinde zorla, tedhişle toplamakla kalmayacak, demokrasi adına ne denli kırıntı varsa, hepsini silecek, gerekirse kitle katliamlarından bile çekinmeyecektir.

Mussolini ve Hitler örnekleri henüz bütün canlılığıyla hafızalarda yaşamaktadır: Milyonlarca güney İtalya köylüsü, işçisi ve milyonlarca Yahudi işkence kamplarında, zindanlarda, darağaçlarında namussuzca katledilmiştir.

Irkçıların, faşistlerin ve tüm gericilerin gözünde Doğu Anadolu halkları düşman, tehlikeli, kafaları ezilecek insanlar gibi gösterilmeye çalışılırken, acaba Doğu ne haldedir? Kaderini Türkiye insanlarının kaderine kopmaz bağlarla bağlamış, yurttaş olarak

kendilerinden her isteneni vermiş bu bölgemiz, yürekler acısı bir sefalet bataklığında yüzmektedir. Yüzyıllardır mahrumiyet bölgesi, sürgün yeri durumundan kurtulamamıştır. Türkiye'de gün ve gün belirginleşen sosyal farklılaşma ve istihsal bağıntılarının en ilkel şekli Doğu'da görülür. Ege ve Çukurova'nın büyük toprak sahipleri, pazar üretimi yapan kapitalistler haline gelirken, Doğu Anadolu toprak münasebetleri hemen hemen feodal karakterini muhafaza etmektedir. Batı bölgelerinde coğrafi özelliklerin, pazar yakınlığının, ulaştırma vs. imkânlarının doğurduğu güçlü bir ticaret burjuvazisi teşekkül etmişken, Doğu Anadolu'nun birçok yerleri hâlâ kapalı ev ekonomisi durumundan kurtulamamıştır. İstanbul, İzmir gibi merkezlerde, tüketim maddeleri, üreten hafif sanayiin çeşitli kolları gelişirken, Doğu'da yılın birkaç ayı işleyebilen seçim fabrikalarının dışında, tek baca tütmez. Tekniğin, medeniyetin en ilkel vasıtalarından yoksun Doğulu kitleler, tabiatın haşin, amansız pençesinde çabalamaktadırlar. Yıllardır sırtı yorganlı, heybeli kafileler Doğu'dan akın akın Batı'ya yollanmaktadır. Doğu'nun eşkıyasına, kaçakçısına bile bir başka gözle bakmak âdet olmuştur. Efendileri, milyonları bir çırpıda ceplerine indirirken, sesleri çıkmayan, bugün de tadına doyamadıkları o soygun düzenini geriye getirmek için: *"Af! Af!"* diye yırtınan gerici basın ve teşkilatları aç insanların, işsiz insanların ölmemek için başvurmak zorunda kaldığı kaçakçılık, soygun gibi alelade zabıta olaylarına, başka renk vermeye çalışmaktadırlar.

DP devrinde mayın tarlalarında canlarını veren yüzlerce ve herbiri bir uzvunu kaybeden binlerce sakattan biri, bacağını mayın tarlasında bırakmış Mahmut Sülükçü yakınıyor: *"Biz bu işi, keyfimizden yapmıyoruz, on kişiye bakmak zorundayım. İş ararsın, iş yok! Bağ yok! Zeytin yok! Eve dönünce bakarsınız, on kişi boynunu bükmüş, eline bakıyor. Bu on kişi giyecek ister, yiyecek ister. Oysa siz ekmek bile kazanamıyorsunuz. Öte yanda mayın var, ölüm var, kaçakçılık sıfatı var. Bol bolda ekmek var. Siz olsanız ne yaparsınız? Açlık, yoksulluk ölümden de beter. Onun için, insan her şeyi göze alır, mayın tarlasına atınızı sürersiniz. Yahut sırtınızda ağır bir yük, yaya olarak koşarsınız. Bir iki, sonunda mutlaka sakat kalmak var, ölüm var. Ama ne çare, ekmeksiz olmaz ki."* (Seyfettin Başçılar, *"Ülke"*, sayı 2, s. 9)

Mustafa Erikcan, gencecik yaşta, mayın tarlasında yaralanıyor. İki gün su diye inledikten sonra, can veriyor. Fakat yanına kimse yaklaştırılmıyor. Bir gün bir köpek, tek kolunu getiriyor, gömüyorlar. Mustafa'nın kardeşi, talan çetesinin başı, düşük başbakana şu iç acıtıcı telgrafı çekiyor:

"Sayın Adnan Menderes, Başbakan, (Ankara)

Kardeşim Mustafa Erikcan, altı gün evvel Kilis'in Leyit karakolu mıntıkasında mayınlı sahada yaralanmış ve iki gün müddetle: 'Beni kurtarınız!' diye feryat ettiği halde, vazifeliler tarafından kasten çıkarılmayıp, ölüme terkedilmiştir. Şimdi de herkesin gözü önünde cesedi köpekler tarafından parçalanmaktadır. Mayınlı sahadaki eşyayı, ikramiye için çıkaran vazifelilerin şu zulmünü, harp sahasında dahi görmek mümkün değildir. Memleket, milattan evvelki bu mezalimin tekerrürünü dehşet içinde seyrediyor. Hiç olmazsa, cesedin bize teslimi yolundaki yalvarmalarımız da seme-

re vermiyor. Adalet bu mudur? İnsanlık bu mudur? Demokrasi ve memleketi ve nefsimizi size bu feci muameleler için mi teslim ettik? Müdahalenize ve eğer düşman isek de ölümüzün bize teslimine intizar ediyoruz. 5. 9. 1959. Ebulula Mahallesi'nden ailesi adına kardeşi.

Hüseyin Erikcan."

Ve hiçbir karşılık verilmiyor.

Doğu'da geniş kitleler az çok farklı biçimde, fakat aynı sefalet bataklığında sürünmeye devam etmişlerdir bugüne dek. Topraksızdırlar, marabadırlar. Başkaları hesabına tırnaklarıyla, canıyla toprağı eşerler. Yaşamayıp, sürünürler. Küçük toprak mülkiyetine sahip olanların da durumu farklı değildir. Günün on sekiz saatini durmadan çalışmakla geçiren bu insanlar, yine de geçimlerini temin edemiyorlar. Tek umut yolu, heybeyi sırtlayıp gurbete çıkmaktır.

Örneğin, yalnız İstanbul'da (Kadıköy, Haliç, Kazlıçeşme, Kasımpaşa ve Fındıklı...) kol ve sırt işçiliği yapan on binden fazla Tuncelili var. Tüm nüfusu 150 bin civarında olan bu ilimizin çalışabilen on bin erkeğinin, yalnız İstanbul–Tunceli arasında devamlı göç halinde oluşu, durumun çaresizliğini, ekonomik bakımdan Tunceli'ye benzer illerimizde gelişmenin âdeta dondurulduğunu açıkça gösteriyor.

Türkiye'nin kapkara bir faşist diktatörlüğe sürüklenmesine engel olabilecek, yurttaşın Anayasa teminatına alınan temel demokratik hak ve hürriyetlerinin bekçisi hangi kuvvetlerdir? Şüphesiz subayı, memuru, yazarı, gençliğiyle toplumcu aydınlar ve işçilerimizdir. Doğuluya kuşkulu gözlerle bakmayan, Doğuluların kültürel ve ekonomik kalkınmasına Türkiye'mizin genel kalkınma plânı içerisinde insanca, samimiyetle öncelik tanıyan sosyalistlerdir. Faşizm, Doğu'nun bugünkü perişan, yoksul durumunu daha da sömürmekle kalmayacak, yaşayabilenlerinin bile hayatta kalışlarına tahammül edemeyecektir. Hitler taslakları fırsat bulurlarsa, kitle katliamlarına Doğu'dan başlayacaklardır. O halde, en başta Doğu'yu ve arkasından Türkiye'mizi, kardeş kanına boyayacak faşizm tehlikesini önleyecek tek çare, sosyalizmdir, ilerici vatansever kuvvetlerin safında faşizme karşı savaştır.

Sosyalizmin maddi unsurları, Türkiye'de fazlasıyla teşekkül etmiştir. En gelişmiş bölgelerimizde bile sosyal tezatlar hat safhadadır. Yüzde ikilik küçük bir zümre, geniş çoğunluktan yirmi iki bin defa fazla kazanmaktadır. İstihsal vasıtaları (Büyük toprak, büyük ticaret, fabrika, nakliyat vs.) belirli bir zümrenin tekelindedir. Memuru, işçisi ve köylüsüyle geniş emekçi kitleleri, devamlı geçim sıkıntısı içerisinde kıvranmaktadırlar. Bu kitleler çalışıyor, yıpranıyor, her şeyi yaratmalarına karşılık, ancak açlıktan ölmeyecek kadar ellerine bir şey geçiyor. İstihsal vasıtalarına sahip olanlar, parsayı topluyor. Zelil, fakir, çaresiz farz edile gelmiş ekseriyet, gün doğmadan işe gider, durmaz, dinlenmez işler işler... Bir lokma ekmek için. Bu da ancak kuvvetini toplayıp, ertesi günü aynı sefaleti, aynı yokluğu devam edebilmek içindir. Ve bahsedilen hürriyetten haberleri yoktur.

Bugün çalışma hürriyeti denen hürriyet, başkalarını çalıştırma hürriyeti, başkalarının sırtından *"har vurup harman savurma"* hürriyetidir. Hayat kavgasında bazıları, her türlü silahlarla donatılmış olarak yürüyor; geniş toprakları var, sermayeleri var, tahsil görmüşler, ellerinde tavsiyeler, arkalarında iltimas, etraflarında binbir münasebet kuvveti var. Çokluk ise çırılçıplak. Bir savunma siperleri bile yok. Sosyalizm başarı ihtimallerinin haksız ve çok kere zalimane olan bu taksim şeklini düzeltecek sistemdir.

Uzun yıllardan beri iç pazarların sömürülmesi, dış yardımlar ve devlet elindeki çeşitli kolaylıklarla semirtilen büyük toprak ağalarına, bankerlere, mahalle milyonerlerine dayalı ekonomik sistemimizin doğurduğu manzara, işte budur.

Düşük Başbakan: *"Yalnız Ege Bölgesi'ne iki milyar dolar yatırım yaptım."* diye övünüyordu. Tabiatın verimliliğine, ulaştırma imkânlarına ve bu muazzam yatırımlara rağmen, Ege Bölgesi'nin geniş çoğunluğu da yoksuldur. İzmir kaldırımlarında yalınayak yürüyen işçi kitleleri, ekmek diye feryat ediyorlardı. Anadolu'nun elle tutulur sermayesinin toplandığı İstanbul'da 1 milyon insan, her türlü kamu hizmetlerinden yoksun, gecekondularda yaşamaktadır. Kapitalizmin devlet eliyle semirtildiği, hemen bütün yurt sermaye yatırımı ve birikiminin olduğu bölgelerde, geniş kitlelerin umudu, sosyalist hamlelere yönelmişken; hiç gelişmemiş Doğu bölgesi için başka türlüsü olamaz, düşünülemez.

Köklü toprak reformu, bu hamlelerin başında gelir. Köylü, ancak sosyalist bir düzende, işlediği, teriyle suladığı toprağına kavuşabilecektir. Toprak reformu, sömürücülerin, çıkarcı politikacıların köylü üzerindeki ekonomik baskısını ortadan kaldıracaktır. Halkın oyları, bizzat halkı sömürenlerin cebine inmeyecek, demokrasinin şekilden çıkıp, gerçekten halkın malı olması ancak bu yolla mümkün olabilecektir. Toprağı dağıtan idare, şüphesiz vergi, kredi, tarım aletleri ve istihsal kooperatifleri politikasıyla üretimin çoğalmasında yardım edecektir. Bir yanda binlerce dönüm, onlarca köy sahibinin çalışmadan zevk içinde hayat sürmesi, öbür yanda milyonlarca topraksız insanın bitmeyen çileleri. Sosyalizm, bu korkunç tezatları tasfiye edecek sistemdir.

Doğu'da madenlerin işletilmeleri ve sanayinin kurulması ancak sosyalist düzen eliyle, halk yararına tatbik alanına konabilir. Sosyalist görüşten hareket etmeyen her türlü işletmecilik, Doğu halkının sefaletine, perişanlığına yeni halkalar katmaktan öteye geçemez. Örneğin, Batman Petrol İşletmeleri modern bir mahalle, asfalt bir iki sokak halktan apayrı küçük bir dünya. Öte yanda, çamur deryaları içine gömülen köy evlerinden bin defa beter perişan insan kulübeleri. Bu binlerce defa farklı uçurumu seyredince, ister istemez şu soruyu soruyorsunuz: Bu petrol, bu halka ne faydalar getirmiştir?

Diyarbakır'ın modern mahalleleri, asfalt caddeleri vardır. Ama iki adım ötesinde Alipaşa ve Yenikapı mahalleleri pislik, sefalet içindedir. Bu iki mahallede tam kırk bin insan sürünür. Dertleri, çileleri Diyarbakır'ı bilenlerin şiirlerinde, yazılarında iç acıtıcı şekilde tasvir edilir.

Sormak gerek: Büyük toprak ağasını, büyük tüccarı, mahalle milyonerlerini destek-

leyen bir düzen bu insanların hayatlarını nasıl değiştirebilecektir? Bu hayat ki sırtında bütün bu vurguncuları bir parazit gibi besleyerek bu hale gelmiştir.

Sosyalist bir düzen insan sevgisi üzerine kurulur. İnsanın hayatı, haysiyeti, gerçek hürriyeti ön plânda yer alır. Medeniyetin, insanca yaşamanın araçları küçük bir azınlığın değil, bütün halkın yararına plânlanır. Parasız tedavi, parasız eğitim, herkese insan gibi yaşayacağı bir mesken, çalışmak isteyen her insana iş, yapılan her işe göre hayat düzeyi ancak sosyalizmle sağlanır.

Kültür bakımından da durum aynıdır. Gerçek demokrasi ve sosyalist anlayış, hiçbir topluluğun kültür hakkını pazarlık konusu yapamaz. Kültürel kalkınmanın gerçekçi, insancı ve bilimsel uygulanış metotları, sosyalizmin anlamında zaten mevcuttur. Sosyal adalet ilkesinden hareket eden ekonomik kalkınmanın yanı sıra en geniş bir hoşgörü ve anlayışla, kültürel kalkınma pazarlıksız, karşılıksız olarak sosyalizmin baş ödevleri arasında yer alır.

Tek kelimeyle sosyalizm, bölgeler arasındaki her türlü eşitsizliği kaldırmak suretiyle, müreffeh, adil ve sıhhatli bir Türkiye yaratarak, milli birliği en sağlam temeller üzerine oturtur.

Dr. Sait KIRMIZITOPRAK

"YÖN" dergisi, 14 Kasım 1962, sayfa 17

Doğu Meselesinde Yanılmalar

Birkaç yıl Doğu'da resmi görevlerde bulunmuş.. Bu bölgemiz ve Türkiye'nin genel problemleri hakkında yazılar yazmış.. İlerici bilinir, aydın bir arkadaşla(*) konuşuyoruz: *"Doğu ile ilgili yazılarınızı okudum, fakat görüşlerinize karşı itirazlarım var."* dedi aydın arkadaş ve ilave etti: *" Siz meselenin ekonomik kalkınma yanında bir diğer yönüne değiniyorsunuz. Doğuluların anlayabildikleri dille okuyup yazmaları gerektiğini de savunuyorsunuz ki, bu görüşünüz yanlıştır. Çünkü bunun koşulları yok yurdumuzda."*

İlerici bilinir, aydın arkadaşın benden farklı görüşlere sahip olması normaldi. Ama itirazını dayandırmak istediği yurdumuzun koşullarını anlayamamıştım: *"Yurdumuzun koşullarından neyi kastetmek istediğinizi tanımlamanız gerekir. Eğer Doğu Anadolu insanlarının büyük çoğunluğu değil okur-yazar olmak, konuşma dilimizi bile anlayamıyorlarsa, o zaman itirazınıza mesnet yapmak istediğiniz 'koşulların yokluğu', tartışma götürür. Doğu'da kaldığınız süre boyunca halkla aranızda kuvvetli bir kaynaşma olabildiğini sanmıyorum. Çünkü kaynaşmak, dert ve çilelerini paylaşmak istediğiniz insanlarla konuşabilmek imkânından yoksundunuz. O halde bu açıdan, Doğu'nun sosyal şartları bilâkis ora insanlarının anlayabileceği dille hitap etmemizi veya böyle bir imkânı aramamızı zorunlu kılıyor. Başka bir deyişle, Doğu kalkınmasının gerekçe ve fikriyatını Doğulu kitlelere ancak onların anlayabileceği bir dille anlatabilirsiniz, bu bir. Okuma yazma bilmeyen yurttaşlarımızın hiç değilse radyo dinleme hürriyeti vardır. Oysa Doğulular bu en basit medeniyet aracını dinlemek hürriyetinden de yoksun, bu iki. Bu bölge halkımızın anlayabileceği dille yayın yapmanın hem yurttaşlarımıza karşı bir kamu görevinin yerine getirilmesi, hem de arzu etmediğimiz dış radyo yayınlarının dinlenmesini önlemek bakımından yerinde bir tedbir olmaz mı? Bu üç..."*

İlerici bilinir arkadaş daha fazla sabredemedi: *"Bir dakikanızı rica edeceğim. İşte asıl benim itirazım bu noktadan başlıyor. Ben kültürel kalkınmaya karşı değilim. Fakat ne lüzum var bütün bunlara. Geniş bir okuma yazma seferberliği açtık mı, hem konuşma dilimizi öğretir, hem de Doğu halkını okur-yazar yapabiliriz.*

Yaşadığımız yüzyılın başından beri, meselenin çözüm yolu anlattığınız formüle dayandırılmış. Ama yarım yüzyıl sonunda hâlâ biz bunun tartışmasını yapıyorsak demek ki bütün zorlamalara rağmen sosyal şartlar değiştirilememiştir. Kaldı ki yurdumuzda davasını top-yekûn çözümleyememişiz. İstatistiklere göre yurdumuz insanlarının %60'ı okuma yazma bilmez. Doğu'da bu oran %90. Simdi %90'ı okuma yazma bilmeyen bu insanlara bilmedikleri bir dili öğretmek hiç değilse geniş ekseriyetini okur yazar yapmak mı kolay? Yoksa bildikleri dille seslenmek mi?

Bu ikili bir durum yaratır. Sağlam bir yol değildir. Daha önemlisi Atatürk ilkeleri-

*- Dr. Kırmızıtoprak'ın tartıştığı kişi Hayrettin Uysal'dır. bakanlık da yapan Uysal, Köy Enstitüleri çıkışlıdır. MEB Talim ve Terbiye Dairesi raportörlüğünü de yapmıştır. *"Sapanca"* ve *"Yollar Çamur"* başlıklı iki eseri vardır. Ünlü eğitimci bir aydın olarak bilinmektedir.)

ne de aykırıdır. Yapılacak en yerinde hareket, Doğuluların konuştukları dili unutturmaktır. Çalışmalar bu yönde geliştirilmelidir.

Biraz önce bahsettiğiniz 'yurdumuzun koşulları' şimdi daha iyice belirlenmiş oluyor. Aslında sizin koşul dediğiniz endişeler, bir takım hayali kuşkular üzerine bina ettirilmiş, bilimsel temeli olmayan politik kanaatlerdir. Oysa ki bu kanaatler biraz önce sözünü ettiğimiz sosyal şartlarla ve bir bakıma bu şartları değerlendiren toplum bilimle yüzde yüz çelişmektedir. Çünkü gerekçesi ne olursa olsun, bütün tatbik örnekleri böyle bir çabanın gereksizliğini, faydasızlığını, başarısızlığını dünyanın her yerinde fazlasıyla göstermiştir.

Atatürk ilkelerine aykırılık meselesine gelince; kanaatimce böyle bir saplantı, bizzat Atatürk ve ilkelerini bilerek veya bilmeyerek ters anlamak demektir. Atatürk ve onun dünya görüşü belirli bir dili konuşan insanların malı değildir. Bilâkis Atatürk'ü ve ilkelerini hangi vasıta ile olursa olsun, yurdumuzun bütün insanlarına, hatta bütün dünya halklarına anlatmak gerekir. Mesele bu şekilde ortaya konunca, dil bir vasıta olarak değerlendirilir. Ve eğer Atatürk'ü ve görüşünü herhangi bir topluluğa anlatmağa yarıyorsa, mükemmel bir hizmet görüyor demektir. Sonuç olarak diyebilirim ki; nasıl ki bugün bahsettiğimiz sosyal adaletin şartları (işsizlik, fakirlik, topraksızlık yanında çeşitli vurgunlarla kısa zamanda türetilmiş mahalle milyonerleri vs. ile büyük toprak sahiplerinin doğurduğu tezatlar), yurdumuzda varsa, böylece Doğululara anlayabilecekleri dille seslenmenin de (çünkü başka dil bilmiyorlar ve biz yarım yüzyıldır hep tersinden hareket ettiğimiz için durum değişmemiş) şartları vardır. Aksini birtakım farazi kuşkularla iddia etmek ya ırkçı faşist temayüller taşıyan sosyal bir demagojidir. Veya sosyal meselelerin çözüm yolunu bilimin dışında birtakım duygusal ölçüler içinde çıkmaza sokmaktır."

Bu konuşmamızı şunun için özetledik. Doğu'nun kalkınması gerektiğine samimiyetle inandıklarından şüphe etmediğimiz birçok aydından benzer çelişmeler duymaktayız.

Örneğin, Yön'de yayınlanan yazılarımda bilhassa bölgeler arasındaki ekonomik farklılaşmanın süratle giderilmesi için, Türkiye'nin genel kalkınma çerçevesi içinde her durumda Doğu'ya öncelik tanımak gerektiği, esas ağırlık noktasını teşkil ediyordu. Ve iyi niyetli aydın arkadaş bütün bu noktalardaki müşterek görüşlerimizi *"ama siz Doğuluların diline de dokunmuşsunuz"* gerekçesiyle bir kenara itivermişti. Aslında ekonomik–sosyal kalkınmanın dayandığı ilerici görüşün tabii bir tamamlayıcısı olmak gereken *"halkların ana dilleriyle okuyup yazmaları en temel haklarındandır, bu hak pazarlık konusu edilemez"* prensibine kısacık ta olsa yer verdiğim için kızgın, itirazlarını yükseltivermişti.

Açık ve samimi olarak biz Doğulular bu yersiz, sebepsiz hassasiyeti anlayamıyoruz. Irkçı faşistlerin bu konudaki dehşetengiz tasarıları, zaman zaman Doğululara ölüm ve düşmanlık kokan çıkışlarda bulunmaları bizi şaşırtmıyor. Çünkü ırkçı faşizmin baş amacı, sömürücü sermayenin en şovenist, en saldırgan, en gerici unsurlarının açık terörist diktatörlüğünü kurmaktadır.

Bizi şaşırtan ilerici, Atatürkçü bilinen aydınların Doğu meselesinde kendi kendileri ile tezatta düşmeleridir. En önemlisi de ırkçı faşistler Doğululara olduğu kadar ilerici ve Atatürkçü bilinen aydınlara da düşmandırlar. Türkiye'mizin kalkındırılması, halkımızın daha insanca yaşama düzeyine eriştirilmesi için gerekli halkçı reformlar konusunda bu toplumcu aydınlarla aynı görüşleri paylaştığımız halde, neden dil ve milli birlik anlayışında farklı yorumlar beliriyor? Bu sorunun cevabını verebilmek için benzer örneklerden birkaçına daha değinelim:

Doğu'da uzun yıllar bulunmuş, toprak ağaları ile mücadelelere girişmiş bir idareci, Doğu'yu şöyle anlatır: *"Milattan evvel 133 yılında Romalı halk hakimi Tiberius'un, köylere toprak verilmesi lüzumuna dair söylediği bir nutukta şu cümleler bulunuyor:*

'İtalya toprağı üzerinde yaşayan vahşi hayvanların hiç olmazsa başlarını sokacakları birer inleri vardır. Yalnız İtalya için harbeden, ölen insanların güneş ışığından, havadan başka bir varlıkları yoktur. Evden, barktan mahrum bulunan bu zavallılar karılarını, çocuklarını peşlerine takarak memleket içinde serseriler gibi dolaşıyorlar. Generallerimiz, düşman üzerine daha büyük şevk ve gayretle atılmalarını sağlamak, cüret ve cesaretlerini arttırmak maksadıyla askerlerine; ocaklarını ve dedelerinin mezarlarını korumakta olduklarını ileri sürdükleri zaman, yalan söylüyorlar. Çünkü bu askerlerden hiçbirinin yeri yurdu yoktur. Dedelerinin mezarlarının nerede olduğunu bilmezler, geniş topraklarını, çiftliklerini korumak için kanlarını dökmeleri, ölmeleri istenmektedir. Onlara siz dünyanın sahibi, efendisisiniz diyorlar. Halbuki onlardan hiçbirinin üstüne başına koyabileceği bir avuç toprağı yoktur.'

Tiberius bu sözleriyle şark vilayetlerimizin kendisinden tam iki bin yıl sonraki durumunu da kusursuz olarak tasvir etmiş oluyordu. Askere giden, vergi veren köylülerdi. Onların bu özellikleri sayesinde korunan, zengin olanlar da de beylerdi." (Cemal Bardakçı, Devşirmelerle Sığıntılardan ve Mütegalibeden Neler Çektik, 1941, s. 150)

Sayın Cemal Bardakçı, bu pek enteresan kıyaslamaya ve toprak reformunun hararetli bir taraftarı görünmesine rağmen aynı kitabının bir diğer sayfasında şu satırları yazmaktadır: *"Derebeylik sistemi Şark vilayetlerimizdeki Türkmen aşiretleri üzerinde çok meşum ve zararlı tesirler yaptı. Yeryüzünde hayata gözlerini açtığı günden beri hür yaşamış olan Türklerin bu sistemin icabı olan kölelikle, esirlikle bağdaşamayacakları tabii idi. Ya sistemi yıkacaklar veya o diyardan gideceklerdi. İşte bu sebepledir ki, Türkler tabii bir meyille daima şehirlere yüz çevirmişlerdir. Şehirlerde yaşamaya imkân bulamayan Türkmen aşiretleri de ya Kürtleşmişler veya inkıraza uğramışlardır."*

Yıllar sonra sayın Ş. Süreyya Aydemir'in Vatan'da yayınlanan bir başmakalesinde tıpatıp aynı cümleler yer alıyor: *"Benim müşahedelerim, Kürtçe konuşan bölgelerde, şeyh ve toprak ağaları hakim olunca, orada köylülerin Türk dahi olsalar Kürtleştikleri merkezîndedir. Toprağın parçalanıp küçük toprak mülkiyetinin yerleştiği, köylünün ağadan şeyhten kurtulduğu yerlerde ise Türkçe yayılmakta, hükümete güven artmakta ve milli birlik gelişmektedir."* (*"Vatan"* gazetesi, Eylül 1962)

Bu görüşlere göre derebeylik sisteminin icabı olan marabacılık (toprak köleliği)

bazı milletlerin karakterine uyduğu için devam edebiliyor. Bazı milletlerin ise tarihlerinde böyle bir safha yoktur. Oysa bu tarz bir izahın bilimsel temelinin olmadığı ispatlanabilir. Tarihin seyrinden biliyoruz ki kölelik, derebeylik ve sermayedarlık istihsal münasebetleri birer sosyal–ekonomik sistemdir.

Her milletin hayatında ve tarihinin belirli devirlerinde bu sistemlerden biri, intikal safhalarında ise ikisi bir arada egemen olmuşlardır. Türk tarihinin medeniyet ve hürriyet savaşları ile dolu sayfaları, şüphesiz gurur vericidir. Ama bu duygulanma, günümüzde bile Çukurova'da, Ege Bölgesi'nde, Orta Anadolu'da köle gibi çalıştırılan marabaların, tarım işçilerinin durumunu değiştirebilir mi?

Selçuklular ve Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli sosyal sınıfları –görünüşte siyasi teşkilatın kuruluş biçimi ne olursa olsun– bütün tarihleri boyunca derebeylik düzeninin mutlak egemenliğinde yaşamışlardır: *"Türkiye'de bugün derebeylik nizamının mevcut olmadığını, yahut kalkmış olduğunu iddia edemeyiz. Bütün Osmanlı devrinin içtimaî çehresini vermiş olan derebeylik münasebetleri; memleketin muhtelif mıntıkalarında mahalîi ve tarihi şartlara göre istihaleler geçirerek, başka başka şekiller alarak devam ede ede gelmiştir. Bugün geniş Anadolu cemiyetinin bünyesi, kanı henüz bu Ortaçağ'da bakayasından temizlenip kurtulamamıştır."* (İsmail Hüsrev, Türkiye Köy İktisadiyatı, 1934, s. 176)

O halde derebeylik düzeninin varlığını sırf Doğuluların mahallî karakterinde veya konuştukları dilde aramak, dar ve sathi bir milliyetçilik kaygısından doğmaktadır. Geniş emekçi kitleler yararına ekonomik reformlar ve sosyal ıslahat isteyen sayın Cemal Bardakçı ve sayın Ş. S. Aydemir'in bütün iyi niyetlerine ve sosyal meseleler konusundaki geniş kültürlerine rağmen, kendilerini dar milliyetçiliğe kaçan peşin yargılardan kurtaramamış olmalarını, bilim sadakatinden ayrılmalarını üzüntü ve ibretle müşahede etmemeye imkân yoktur.

Ragıp Gümüşpala gibi, bir parti önderinin sözlerinin, sözünü ettiğimiz toplumcu aydınların görüşleri ile şaşılacak benzerliği de aynı derecede hazindir: *"Şarkta ağa, bey, şeyh, seyit denilen 35-40 köye sahip kişiler, derebeylikler hâlâ mevcuttur. Bu şahısların öncelikle Garb'a nakledilerek yayılmaları ve muayyen yerlerde iskân edilmeleri esas olmalıdır. Köylülerimiz Türklüklerine müdriktirler. Kürtlük propagandası ise sırf derebeyliklerinin devam edebilmesi için şeyh ve beyler tarafından halka yayılmaktadır."* (*"Öncü Gazetesi"*, 19 Ekim 1960.)

Görüldüğü gibi yapılması tavsiye edilen toprak reformunun gerekçe ve tahakkuku halinde elde edilecek faydaların değerlendirilmesi bakımından, her üç mütalaa da aynı esaslara dayanmaktadır:

1- Doğu'daki toprak derebeyliğinin tasfiyesi halinde; Doğulu yurttaşlarımıza dillerini unutturmak mümkün olabilecektir.

2- Sayın Bardakçı ve Sayın Aydemir'e göre topraksız Doğulu yurttaşlarımızın toprak sahibi kılınması aynı zamanda sosyal adalete de uygundur. Bir farkla ki,

Gümüşpala için böyle bir endişe de bahis konusu değildir. Onun bütün amacı, Doğu'da ki toprakların güvenilir ellerde toplanması, başka bir deyişle, yeni toprak ağalarının Doğu'da ki yerli toprak ağaları yerine ikame edilmesidir.

Gümüşpala'nın görüşünü bir kenera bırakarak, diğer iki toplumcu aydınımızın görüşü üzerinde azıcık duralım:

1- Doğu köylerine Kürtçe öğreten ve illa da bu dili konuşmakta devam edin diye baskı yapan toprak ağaları değildir. Adı geçen toplumcu aydınlarımız da çok iyi bilirler ki, istihsal vasıtalarından olan toprağın belirli kimselerin mülkiyetinde oluşu ve topraksız (maraba) derebeylik hukuk bağıntıları ile sınırlandırılması, derebeylik düzeninin karakteristiğidir. Ve yine bilinir ki derebeylik düzeninde millet anlayışı gelişmemiştir. O halde Doğulu toprak ağalarının topraksız köylülerin Kürtçe konuşmalarını devam ettirmekte hiçbir çıkarları olamaz. Doğu'nun birçok ilinde küçük toprak mülkiyeti yüzyıllardan beri yerleştiği halde, hala ana dilleriyle konuşmaları da bunu ispatlar. Şehirlerde tam bir burjuva hayatı yaşamalarına rağmen, eğer toprak ağaları da Kürtçe öğrenmeye özel bir önem veriyorlarsa bu, Kürtçe'den başka dil bilmeyen marabaları ile münasebetlerinin (sömürmeyi kolaylaştırmak bakımından) devamını temin içindir.

2- Doğu'da toprak reformunun yapılması için gösterilen gerekçenin muhtevasındaki sosyal adalet ilkesini -mesele ortaya ters konduğu için- büsbütün samimiyetsiz olması bile pek güdük kalıyor. Çünkü her gün gazetelere kadar akseden ve resmi istatistiklerde yer alan binlerce örneğin gösterdiği gibi, toprak ağalığı çeşitli kılıklarla Türkiye'nin her bölgesinde bugün de devam etmektedir. Asimilasyon, toprak reformundan beklenen baş amaç olunca, Türkiye'nin diğer bölgelerindeki topraksız yurttaşlarımıza toprak dağıtılmasına ihtiyaç olmadığı sonucu çıkar. İşte bu aşikâr çelişme; toplumcu aydınlarımızın Doğu meselesindeki görüşlerinin ne denli bilimsel temelden yoksun olduğunu kolayca anlatmış oluyor.

Oysa;

a- Toprak reformu (toprağın onu işleyen topraksız ve az topraklı köylülere dağıtılması) demokrasinin yerleşmesi için ön şarttır. Batı demokrasilerinin temelinde derebeylik düzeninin ekonomik tasfiyesi vardır. Çünkü geniş köylü ve rençber kitleleri üzerinde ekonomik güçlerini sürdüren derebeyleri, kolayca politik güce de sahip olabilmektedirler. Nitekim yıllardan beri iyi niyetli bazı çabalara rağmen, bizdeki demokrasi denemeleri, toprak ağalarıyla yerli-yabancı menfaat gruplarının durumunu korumakta ısrar ettiklerinden soysuzlaşmaktadırlar.

b- Gerçek bir toprak reformunun tahakkuku, yurdumuzu beynelmilel sermayenin en güçlü ve şuurlu ortağı toprak ağaları ile yerli aracılardan kurtaracağı için, milli ağır sanayiimizin kurulması da mümkün olabilecektir.

c- Toprak dağıtımı, bir yandan toprağın onu teri ve emeğiyle işleyen gerçek sahiplerine verilmesi bakımından hakka, adalete, insan haysiyetinin korunmasına uygun

düşecek, öte yandan toprak sahibi kılınan köylüler toprağı dağıtan idarenin en sağlam desteği olacaklardır.

Görülüyor ki toprak reformu Türkiye'nin çözümü gereken baş problemidir. Bütün yurdumuzu ilgilendiren bu genel problemle bölgeyi reform kılığına sokmak, sadece toprak ağalarının ekmeğine yağ sürecektir. Doğu Anadolu halkları Türkiye'mizin birliği, beraberliği ve mutluluğu yolunda yurdumuzun diğer geniş kitleleriyle yüzyıllardır yaptıkları sarsılmaz kader birliğine, bugün de aynen sadıktırlar. Dillerin çeşitliliği –bir bakıma renkliliği- halkların beraberliğini, birliğini yapan temel unsurlara kattiyen aykırı değildir. Dünyanın çeşitli demokratik ülkelerindeki tatbik örneklerinin gösterdiği gibi zora, baskıya ve tahammülsüzlüğe kapılmadan farklı dillerin inkişafına gösterilen saygı -yukarıdan beri sıraladığımız endişelerin tam aksine- milli birliği ve beraberliği kuvvetlendiren önemli amiller arasındadır. Bunun içindir ki milli birliğin kuvvetlendirilmesini isteyenler asıl bizleriz.

Dr. Sait KIRMIZITOPRAK

"YÖN" dergisi, 28 Şubat 1963, sayfa 12

Ziya Selışık'a Cevap

Milli Emniyet yetkilisi Ziya Selışık'ın ciddiyetten uzak raporları dolayısıyla, aylarca ıstırap çektikten sonra beraat eden sanıklardan hükümet tabibi Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın bu zata verdiği cevabın önemli kısımlarını yayınlıyoruz:

17 Aralık 1959 günü girişilen geniş çaptaki tevkiflerin sonunda değil gizli cemiyet, sabotaj araçları, silahlar bir tek sanığın yanında çakı dahi bulunmamıştır. Polis, isim hanesi boş bırakılan arama ve tevkif müzekkerelerini bulabildiklerine keyfince tatbik etmiş, Harbiye'nin daha önceleri 6-7 Eylül ve *"Dokuz subay olayı"* sanıklarına mezar edilmek istenen hücreleri, tamtamına doldurulmuştu.

Pek çok yurttaş tam dört ay dünyadan habersiz, akraba ve avukatları ile dahi görüştürülmeden, gazete bile okuyamadan, hücrelerin el ayası büyüklüğündeki mazgallarından birer tas karavana ile doyurulmak suretiyle, aylarca insanlık dışı bir eziyete maruz bırakılmıştır. Bu aylar zarfında Ankara Hukuk Fakültesi öğrencisi Cizreli Emin Batu karanlık hücresinin soğuk betonları üzerinde kan kusarak ölmüş, diğer birçokları da sakat kalırcasına sıhhat ve kuvvetlerini kaybetmişlerdi. Bizler ölüm hücrelerinde, adaletin huzuruna çıkacağımız günleri sabırla beklerken, bilindiği gibi DP'nin de ölüm çanları çalınmaya başlamıştı.

27 Mayıs Devrimi'ni hapishane köşelerinden bütün varlığımızla, diyebilirim ki en çok hararetle biz alkışladık. Gerçi ihtilalin ilk aylarında – bilinen olaylar yüzünden – kimse bizimle ilgilenmedi. Ama 1960 yazını bir bayram ve şenlik havasının coşkunluğu içinde geçirerek ve kendimize misafir gözüyle bakarak, adaletin huzuruna çıkmayı bekledik. Beklediğimiz an geldi. Ve 1960 sonbaharında Kara Kuvvetleri Kumandanlığı Siyasi Mahkemesi'nde, sorgularımıza müteakip hepimiz tahliye edildik. Kara Kuvvetleri Siyasi Mahkemesi davayı tekemmül ettirdikten sonra, salahiyet açısından, görevsizlik kararı aldı. Bir süre sonra da davaya Genel Kurmay Askeri Mahkemesi'nde bakılmaya başlandı ve 30 Nisan 1964 tarih, 964-27 sayılı kararla hepimiz beraat ettik. Türk Adliyesi'nin göğüslerimizi iftiharla kabartan, hepimizin ayakta, kıvanç ve umut göz yaşlarıyla alkışladığımız bu şerefli ve tarihi kararı, şu cümlelerle son bulmaktadır:

Tetkik edilen vesikalardan, teyp ile tespit edilmiş konuşmalardan, söz ve yazılardan TCK'nun 125. maddesindeki suç veya bu suça teşebbüs edildiği neticesine varmak imkânsızdır.

Mahkemenin kanaatına da uygun görülen işbu bilir kişi mütalaası da nazara alınarak, sanıklara isnat edilen fillerin maddi, haricî ve amelî elverişli bir hareket olarak kabulü imkânsız bulunduğundan, suçta maddi unsurun tahakkuk edememesinden ve bir suçta bulunması şart olan unsurların adem-i mevcudiyeti halinde, suçun teşekkülü de bahis mevzuu olamayacağı cihetle, sanıkların sorgu ve müdafaaları, şahit beyanları, tetkik edilen vesikalar, raporlar, konuşmalar, teyp ile tespit edilmiş konuş-

malar, mektuplar, şiirler ve bilcümle deliller ve bilirkişi raporu veçhiyle ... nun isteğine uygun olarak cümlesinin beraatlarına oy birliğiyle.. karar verildi.

Başkan: Muhabere Albay Rıfat Karakurt (936-14),

Dv. Kd. Hakim Albay Kemal Eran (940-5)

Üye: Hakim Bnb. Baki Önal (946-Mu.22)"

Şimdi bu mahkeme kararı ile Milli Emniyet Hizmet Başkanı'nın Namık Gedik'e sunulan raporları ve Yön'de yayınlanan tekzip yazısının, karşılıklı mukayesesini yapabiliriz.

Bay Ziya Selışık'a göre: *"Duruma müdahale için bir fırsat zuhur etmiştir. Meselenin siyasi bir tepki yapması düşünülebilir. Fakat bir daha fırsat zuhuru da müşkül olabilir. Kanımca işi katiyen gizli tutup sonra bir komünist mevzuu olarak ele almak mümkündür."*

Hâlâ 1960 öncesinin kış uykusundan uyanmamış görünen aynı zat YÖN'e yolladığı tekzip yazısında: *O tarihlerde ve ondan sonraki devirlerde komünistler, Kürtçülük faaliyetlerinde aktif birer rol oynamışlardır ve oynamaktadırlar. Bu deliller, cereyan etmekte olan mahkemelerde ortaya konmuştur..."* demekte ve ilave etmektedir: *"Komünist olmayan hiçbir kimseye sen komünistsin denilmemiştir."*

İşte bütün geri kalmışlığımızın, fikirsizliğimizin, çektiğimiz ıstırapların ibret verici nedenlerinden kocaman bir yalan örneği, Milli Emniyeti'miz daha doğrusu kaderimiz, uydurma raporlar düzen, müfteri, bilgisiz ve sorumsuz adamların ellerine tevdi edilmiştir. Komünist mevzuu olarak gösterilmek istenen bu davanın seyrinde ve dava dosyasında, ne iddia makamı ve ne de mahkemece re'sen, aramızdan hiç kimse için komünistlik suçunun sözü dahi edilmemiştir. Bay Selışık'ın delil dediği; bir sürü şişirilmiş, uydurulmuş dedikodudan öte hiçbir gerçek ve hukuki kıymet ifade etmeyen yalanlardan ibarettir ki, Yüksek Mahkeme'nin kararında da görüldüğü üzere, bunlar nazara alınmamıştır.

Genel Kurmay Mahkemesi'nin hakkımızda verdiği şerefli beraat kararı, yalanları boşa çıkaran bir belgedir Bay Ziya Selışık. Bundan sonra hiç değilse susmasını bilmek varken, daha ne yüzle ve hangi Namık Gedik hünerleriyle Türk adaletini aldatmaya ve onun kararlarını dahi töhmet altında tutmaya çalışıyorsunuz? Ve siz bütün bu gaflarla, yalanlarla bunca insanın hayatı üzerinde kumar oynamaya alet olduktan, kamuoyunun aldatılmasına, hücrede kan kusup ölen Emin Batu'nun ölümüne, birçok insanın sıhhatini, işini, düzenini, kaybetmesine sebep olduktan ve saçma hünerini göstermek istediğiniz nifak ve ayrılık tohumlarından sonra, hâlâ nasıl oluyor da o mevkide durabiliyorsunuz? Vatan ihanetiyle suçlamaya çalıştığınız, bugün de hâlâ bucak bucak takip ve mağdur ettirmek istediğiniz bu insanlar sizden, sizin gibilerden kat kat vatanperverdirler. Bu aziz memlekete kökleri, etleri, canları ve kafalarıyla bağlıdırlar. Hayatlarının her safhasında mevki, para ve şahsî menfaat gibi, uğrunda bazı insanların her şeyi fedaya hazır bulunduğu nimetleri, suçlamak istediğiniz bu insanlar, haysiyetlerini ve namusla-

rını korumak uğruna ellerinin tersiyle itmişlerdir.

Biz ve bu yurdun bütün namuslu, yurtsever ve aydın evlatları yalan, iftira ve kişisel menfaatleri uğruna insanların hayatıyle oynayan sizin gibilerin daima karşınızda olacağız. Ta ki gerçekler anlaşılıncaya ve siz düşük efendileriniz gibi, layık olmadığınız mevkilerden uzaklaştırılıncaya kadar.

Dr. Sait KIRMIZITOPRAK

Yunak – Akşehir

"YÖN" dergisi, 13 Kasım 1964, sayfa 2

Hakikatlerden Korkanlara Cevabımız(*)

Güdül Hükümet Tabibi Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın Yön Mecmuası'nın 19 Eylül 1962 tarih ve 40 sayılı nüshasında *"Kimler İçin Çan Çalıyorlar?"* başlığı altındaki, her türlü değer hükümlerini ve müspet delilleri hiçe sayarak, hizmet ettiği ideoloji yararına (bir topluluğu temsil edercesine) gerçekçi ve bilimsel metottan arı olarak yazdığı ayırıcı, yıkıcı ve iftiralarla dolu yazıyı okudum. Kim olduğunu, kime hizmet ettiğini ve hangi ideolojinin şampiyonluğunu yaptığını belki de bilmeyen Türk doktoru olan bu sözde Kürt gencine gereken cevabı vermek vatanî bir vazifedir. Bu mülahaza ile yazılarımdaki ana fikri ve hakiki maksadı umumi efkâra izah etmek zarureti doğmuştur.

Kendi kendisini inkâra kalkma çabası içinde bu zavallı doktor Türkiye'de tehlike çanlarının kendi gibi düşünen cüz'i bir topluluk için çalındığını biliyor; bu yöndeki Türk aydınlarını uyarmalarını ve ikazlarını; *"Kasım'dan çok Kasımcı kesilmek, yangına körükle giden bir zihniyet"* ve aile hatıratı şeklinde göstermekte, kendilerine şüphe ile bakan ayırıcı düşüncelerin ekmeğine yağ sürmek olduğunu ileri sürmektedir. Bir hakikati, delillerle ispat etmek, Türkiye ilgililerini ve aydınlarını uyarmak; yangın olan körükle gitmek ve yangının komşu bir devletten sirayet ettiği,dolayısı ile bu yönden üzerinde durulduğu şekilde anlamak büyük bir hatadır. Zaten yangın olan yere körükle gitmeye gerek yok; onu tesirsiz hale getirmek şarttır. Yalnız şurası bilinmelidir ki, ecdatlarının kanları ile sulanan, hatıraları ile kıymetlenen eserleri ile şenlenen bu yurtta; her sapık fikre, her kötü ideolojiye karşı Türk kanını taşıyan her fert vazifelidir.

Yapılan uyarmalar bir hakikati ifade ettiği gibi, bunun gibi düşünenlere bir ders ve ikaz mahiyetindedir. Zaten kendisinden şüphelenilmeyenlere şüphe ile bakılmadığı gibi, ayırıcı düşüncelerin de bundan faydalanmaları imkânsızlaşır.

Fakat kendilerinden şüphelenenler için bir şey denilemez.

Hiçbir zaman için bu uyarmaların mebdei Irak olayları olmamıştır. Türkiye'de bir Kürt devleti kurmak fikri hortladığı andan itibaren, vatansever kişiler vazifelerine başlamışlardır. Bütün bunlarla Türk doktorunun fikirlerinin Irak olayları ile, bağdaşmayacağını izah etmek istemiyorum. Bu alaka düşünülse bile, Türkiye Cumhuriyeti'ni bir Arap devleti sanmamaları lazımdır.

Hakikatte zaman zaman horlatılan ve bu ara son haddine ulaşan bu sapık fikre, ideolojiye mensup birkaç kendini bilmez kişinin yüzünden vatansever olan Doğulu vatandaşlar lekeleniyor ve belki de bu yönden geç kalmış bir kalkınma programının tatbikine, şimdi geçiliyor. Yoksa Irak olaylarından önce Türk Hükümeti Doğu Anadolu'da yaşayan vatandaşları ile ilgileniyordu.

Anlayamadığım husus şudur:

---

*- Bu yazı *"YÖN" dergisinin* 40. sayısında çıkan *"Kimler İçin Çan Çalıyor"* başlıklı yazıya cevaptır.

Sözde sosyalist bir Kürt genci kalkıyor da bir bölgenin adına konuşuyor. O bölgede, kendi gibi düşünenler hariç, diğerleri namına utanmadan sıkılmadan nasıl zehrini zerk ediyor. Bu hakkı kendisine kim vermiş, Doğulu demek o ve onun gibi düşünenler demek değildir. Diyebilirim ki Doğulular vatansever ve iyi vatandaşlardır. İyi vatandaş olmalarını uyarmalarla temin etmek de bir vazifedir.

Aslen kudretli cumhuriyetin sağlam idaresi altında hakiki bir Türk ve Tuncelili olan doktorun bu fikre saplanışının elbette ki birkaç sebebi var. Mensubu bulunduğu ailesi Dersim harekatında, gerek haklı veya haksız olarak tedip ve tenkil edilmişlerdi. Şimdiki doktor o zaman küçük yaşta idi, orada tahsiline devam etti ve neticede devletten maaş alan bir memur oldu. Bütün bu ve benzeri hadiselerin tesirinden kendisini kurtaramayarak yabancı ideolojilere alet olmaktan ileri gidememiştir. Ki bu hususlarda, yüksek Türk Adliyesi'nde halen mahkemesi devam etmektedir. Takdir buyurulur ki gerçek ülkücüler dahi hicap duyarlar.

Doktorun bu kısa hayat hikâyesinden anlaşılacağı gibi, kendisi küçük yaşta Doğu Anadolu'dan ayrılmış, bu vesile ile muhit ve ahaliden alakası kesilmiştir. Fakat buna rağmen de, kendisini aşağılık duygusundan kurtaramayarak maceraperest davranışları ile Doğuluları itham etmektedir, her şeyden evvel böyle bir yazıyı kaleme alabilmesi için halkla temas etmesi, onların kendisi ile bu hususta hemfikir olup olmadıklarını anlaması gerekirdi. Kendisi de bilir ki, aynı fikirde olanların sayısı azdır. Aksini iddia edenler denesinler.

Dr. Sait Kırmızıtoprak birçok tenakuzlara düşerek, yazdığı girift yollarla fikrini ve istediğini şu cümlelerle izah etmektedir: " *Gerçekleri olduğu gibi kabul edelim. Doğu Anadolu halkının büyük ekseriyeti Kürt aslından gelmektedir... Halkın aslen Kürt olması ve hâlâ Kürtçe konuşmaları onların Türkiye birlik ve beraberliği konusundaki duygularını katiyen zedelememiştir. Bu yüzyılda önemli olan beraberce, bir arada kardeşçe yaşamak ortamını yaratabilmektir. Hangi metot ve amaçlarla uygulanırsa uygulansın asimilasyon hiçbir ülkede başarı sağlayamamıştır. Hem sonra gereksiz ve faydasızdır böyle bir çaba. İnsanların beraberliğini kan ve ırk kavramları üzerinde bina etmeye çalışanlar, sosyal kanunların tabii gelişimi karşısında ezilmişlerdir.*" gibi.

Şimdi bunlar üzerinde biraz duralım:

Bizim ana fikrimiz Doğu'daki halkın tamamen Türk olduğudur. Her ne kadar milliyetçi fikirler; zamanla Arap-Hars medeniyet ve İslam taassubu tesiri ile zedelenerek yön değiştirmiş, cüzi bir halk kitlesi kendilerini Arap, Kürt vesair zannetmişlerse de, bunların Türk olduğu doktorun aksini ispat edemediği tarihi vesikalarla sabittir. Hatta, kendilerinin kapıştıkları İslam Ansiklopedisi'nin 68. fasikülündeki bu vesikalara, şimdilik ekleyecek başka bir husus görmüyorum. Böyle olunca halkın, edebi değeri olmayan bir ırkı da temsil etmeye yetersiz bulunan, hükümetin gereken ilgiyi göstermemesini ve müsamaha neticesi, Kürtçe konuşmaları onların Kürt olduklarına delalet etmez. Birlik hususundaki duygularını da elbette ki zedelemez. Ancak aksi düşünülürse, doktorun arzu ettiği kardeşçe yaşama ortamı ve asimilasyon gibi meselelerle karşılaşırız.

Bir hak talep etmeyen vatandaşlarla zaten asırlardır kardeş gibi yaşıyoruz ve yaşamaya devam edeceğiz. Ayrıca iddia edildiği gibi halkları tek ırk tek kültür etrafında kaynaştırmak gayreti de mevzuu bahis değil ki fayda ve zararını düşünelim. Acaba doktora bu şüphe ve ilhamlar nereden geliyor?

Tarihen kan ve ırkımızın aynı olduğu sabit olduğundan, beraberlik ve birliğimizin ayrı kan ve ırkları üzerinde bina ettirilmeye çalışılması çok tehlikelidir. Anadolu köylüsü ve aydını haklı olarak daima bu tefrikten kuşkulanır. Yoksa Sait Kırmızıtoprak'ın belirttiği gibi ne bir üstünlük ne de bir üvey evlat gözü ile bakılmasına hak verir bir cihet yoktur. Kendisine siper ettiği diğer azınlıkların ise, kendileri gibi iddialarının olmadığını da bilmelidir.

Biz yukarıdan beri Kürt diye bir ırkın Anadolu'da olmadığını belirtmekle neyi ifade ettiğimizi açıkladık. Sorarım size illa Kürt ırkı vardır demekle neyi ifade etmek istiyorsunuz?

Şimdi beni dinleyin: Ne Avni Doğan Bey ne de ben yangına körükle giden zihniyetin şampiyonluğunu yapmıyoruz. Yalnız memleketin yüksek menfaatleri ve tamamiyeti mevzuu bahis olduğu zaman, bu memleketin her namuslu evladı vazifesine şevkle devam eder. Doğu'yu ve Doğulu'yu bu vatandan, bu vatanın evlatlarından ayıran, ayırmaya kalkışan her zihniyetin karşısındayız. Kürt dili ve edebiyatı hakkındaki hakları ister siz verin, ister Avni Doğan Bey versin, bu Kürt ırkının mevcudiyetine delil teşkil etmeyeceği gibi, inandırıcı olmaktan da uzaktır. Sizin izah etmek istediğiniz hususlar gerçekte, bir hürriyet havası içinde melanet dolabı çevirmekten başka bir şey değildirler.

Siz ideolojinizin gayreti ile bir hakikati görmek istemeseniz bile gerçekler şamar misali onları tahrif edenlerin suratına inmesini bilecektir. Nasıl ki siz memleketin zararına olsa dahi bir fikri savunmaya inanmışsınız; biz de yurdun dört köşesini bir bütün olarak kabul etmiş bulunuyoruz. Bunun haricinde halk arasında tefrik yaratan bu kötü insanların yeri olmadığına ve bütün milletin bunları ret, tel'in edeceklerine inancımız katidir.

Büyük propagandacılar, inandırmak için gayret sarf ederler, ama hiçbir zaman için yurtsever oldukları devletin resmi kayıtları ve vesikaları ile sabit olan ölülerin, arkasından töhmete geçecek kadar adileşmezler. Gerçekleri açıklayanlara samimiyetsiz demezler. Milli inkılapları çevresinde yaşayan ve maddi bakımdan hiçe inmiş, fakat manevi bakımdan vatanseverliğini kesin olarak ispat eden bir ailenin fertlerine ağalık damgasını vurmazlar.

Bölgenin tarihi oluşunu karanlıktan kurtarma gayretiyle kaleme alınmış..." kıymetli bir eseri, düşünen bir varlık olarak mal ve bir aile hatıratı diye telakki etmezler.

Gerçek ile ilgisi olmayan, tarif edilmiş bu hususları, Kırmızıtoprak'ın akrabalık kisvesi altında umumi efkâra açıklamasındaki cesaret ve gayretin de bir sebebi vardır. Bunu merhum Mehmet Şerif Fırat'ın bir oğlu ve ailenin de yakın bir ferdi olarak açık-

lamakla bir gerçeği izah etmek isterim: Faydaları ve değeri Sayın Devlet Başkanımız Cemal Gürsel'in sunuş yazısı ile açıklanan Türk aydınlarınca malum olan Doğu İlleri ve Varto Tarihi'nin halk üzerindeki müspet tesiri Sait Kırmızıtoprak'ı ve onun gibi düşünenleri her an endişelendirmiş, türlü türlü taktiklere başvurmalarına sebebiyet vermiştir. Şimdi kitabın değeri ve faydası üzerinde duracak, şahsiyet yapacak değilim. İşte Kırmızıtoprak bu hilafı hakikatlerle dolu yazısı ile, kitabın halk üzerindeki müspet tesirini gidermek, kendi kötü fikirlerinin yayılmasına zemin hazırlamak istemektedir. Fakat şurası unutulmamalıdır ki Türk ulusunun egemenlik ve toprak bütünlüğünün devamı fani fertlerin vücutlarına, bir ailenin mevcudiyetine bağlı olmayıp Türk camiasının sarsılmaz iman ve kuvvetine dayanmaktadır. Bu açıklamanın ışığı altında Sait Kırmızıtoprak'ın Doğu İlleri ve Varto Tarihi ve ailemiz hakkında ithamlarını cevaplandıralım:

1- Doğu İlleri ve Varto Tarihi bir gerçeği açıklamakta ve hiçbir zaman aile hatıratı hüviyetini taşımamaktadır. Çünkü müellifin 1900-1914 yıllarına ait 2 ciltlik, henüz basılmamış *"Hayat ve Hatıratım"* eseri elimizde mevcutken bu yola saplanması gayri mantıkî olur. Diğer taraftan eseri iyice tetkik ettiğinizde göreceksiniz ki müellif önsözde: *Bu eserimin tarihi olayları; ilk önce Varto İlçesi'nde başlamış ve dolayısı ile Doğu illerimizin tarihi hülasa edilerek sıralanmış, en çok Varto'da oturan kabileler ve bütün aşiretleri, Hormek kabilesi hakkında geniş bilgiler mevcuttur."* demiş. Bu açık itiraf karşısında, Hormek kabilesinin Varto'da yerleşmediğini ve hiçbir tarihi hadiselerinin olmadığını, elde mevcut vesikalara karşı kuru bir şekilde kabul etmek lazımdır. Ki eserin tümü için: *Fero ailesinin serüvenlerine tahsis edilmiş"* şeklinde anlamak gülünç değil mi? Ki aile bu eserin kapsamına giren mıntıkalarda yaşamış, daima kötü zihniyetle mücadele etmiş ve vatan savunmasında kendilerine düşen vazifeleri yaptıklarından dolayı taltif edilmişlerdir. Bunu müellifin vesikalarla izah etmesini neden hazmedemiyorsun?

2- Doğu İlleri ve Varto Tarihi'nin, Doğu'da yaptığı tesiri de kendi gayesine uyar şekilde izah etmeye kalkışan Kırmızıtoprak, yukarıda belirtildiği gibi mezkur vilayetlerde hiçbir temas yapmadan ve anlamadan uydurmaktadır. Bir eseri yapıcı olarak tenkit etmek elbette faydalıdır. Bunun için de müspet delillere istinat etmek gerekir. Eğer Kırmızıtoprak kendilerini bu durumda hissedebilseydi, başka anormal yollara başvurmazdı. Kendi ve kendi gibi düşünenlerin eserdeki fikirleri kabul etmediklerini biliyoruz, hem de bütün vesikalara rağmen.

3- Fero ailesi ne mezhep tekelciliğini ve ne de ağalık müessesesini kabul eden bir ailedir. Bu adı ve isnadı da şiddetle reddederiz. Eğer kendi gibi düşünenlerle yaptığımız mücadelelerde, bizleri büyük bir halk kitlesinin desteklemesi onlarca bir ağalıksa yanılıyorlar. Şayet hayatları pahasına da olsa muhitlerinde ve her yerde Atatürk ilkelerini yaymak ve savaşmak için, bir kitleye tesir etmek ağalık olarak telakki edilirse bu da bir gaflettir. Yoksa fertlerin sırtından geçinmeyip, onlara yardım etmek ve hatta çok az mülkünü geçimleri için halka tahsis etmek, haksızlığa tahammül etmemek ve bin neti-

ce büyük bir kitlenin sevgi ve ilgisini kazanmak hiçbir temiz vicdanda ağalık olarak vasıflandırılamaz. Bizler Türkiye hudutları dâhilînde bulunan milletimizin dini cephede mezhep farklarının varlığı ve fakat Milli Cephe'de aralarında bir vahdetin mevcut olduğunu kabul ediyoruz. Kırınızıtoprak şunu da bilmeli ki laikliğin, demokrasinin hakiki manalarını Batı'da olduğu gibi Doğu'da da anlamayan kalmamıştır. Ancak kendi kafalarında hayal ettikleri ortamı teşekkül ettirmek için hiçbir vatandaş vicdan ve din hürriyetinden kendi kendini mahrum etmez. Burada ne gibi bir mezhep düşmanlığı iddiası ve menfaati olabilir.

4- Merhum babamın öldürülme hadisesine gelince: Bütün ömrünü Türklük ve Cumhuriyet uğrunda harcamış olan bir şahsın öldürülmesi, pek tabii ki sizin gibiler için bir değer ve ölçü taşımaz. Türk milleti için ayrı bir değeri vardır diyebilir. Bunun için de şu kısa açıklamayı faydalı bulurum: Evet merhumu vuran öz amcası Halil Kanmaz'dır. Bununla da öldürme meselesinin ideolojik gayretlerle olmadığı anlaşılmasın. Katil olaraktan da tek kişi gösterilmesin. Tahrik ve teşviklerin mevcudiyeti kabul olunmalıdır. Çünkü bidayette Doğu'da tutulan ve sevilen merhumun Tanin Gazetesi'nin 6 Kasım 947 tarih ve 4454-1504 sayılı nüshasında: *"İrtica yılanı uyanıyor!"* başlığıyla neşredilen Varto mektubu kendisine çok düşman kazandırmıştır. Mektubun mahiyetinin anlaşılması zımnında sayın Etem İzzet Benice'nin Son Telgraf Gazetesi'nin 8 Kasım 1947 tarih ve 3917 sayılı nüshasındaki beyanını kısmen aşağıya alıyorum: *Ve DP'nin geniş demokrasi tatbikatının hızlanmasından cesaret alarak Kemalist devrimin gerisinde kalan zihniyet ve hayat sahnelerine doğru faaliyet muhafazasına başladıklarını efkâr-ı umumiyeye bildiren âdeta açık bir rapordur."*

Kısmen meali anlaşılan bu mektup yüzünden basında bir çok yazışmalar olmuş, müellif aleyhine mitingler tertip edilmiştir. Bundan sonra da Doğu İlleri ve Varto Tarihi'nin neşrî öldürme hadisesinde önemli rol oynar. Sözlerim şimdilik Doğu İlleri ve Varto Tarihi'nin önsözündeki bir cümleyle son vermek istiyorum: *"Türk'üz Türkçe konuşacağız. Türkiye Cumhuriyeti ve Türk yurdunun savunması için ovasında sapan işletecek, dağlarında yeleli aslanlar gibi yurdumuza saldıranlarla dövüşecek, ya gazi ya şehit olacağız."*

Atilla Fırat

"Yeni İstanbul" gazetesi, 1 Kasım 1962

Mahkeme kanalıyla gelen tekziptir.

Gerçekleri Ters Gösterme Çabası!...(*)

Bir süre önce Avni Doğan'ın Doğu meselesi ile ilgili Dünya gazetesinde yayınlanan seri yazıları hakkındaki görüşümü Yön'de açıklamıştım. Doğu insanlarını ve gerçeklerini Türkiye halk efkârına en doğru ve bilimsel yönüyle tanıtmayı amaç edinen yazıma, niçin Avni Doğan değil de M. Şerif'in aile avanesi telaşlandı? Onları itekleyen nedenlerin mahiyeti nedir? 1 Kasım 1962 tarihli gazetenizde Atilla Fırat imzasıyla sıçratılmak istenen çamurun tek tek analizi, bu soruların aydınlanmasına yardım edecektir.

1- Benim Yön'de yayınlanan yazımın konusu Fero ailesi değildir. Avni Doğan'ın yazılarında çalınmak istenen hayalî çandır. Gerek ilgililer arasında, Avni Doğan'ın yazılarından memnun kalınmadığını belirten davranışlar, gerekse Doğulu aydın ve gençlerin sert reaksiyonu görüşlerimi doğruladı.

Birkaç örnek sayalım: CHP meclisi toplantısında Avni Doğan sayın İnönü'ye, Doğu meselesini bahane ederek, cepheden hücuma geçti. Doğu'da sert polis ve jandarma tedbirleri almayan, adeta Doğululara yurttaş muamelesi yapmaya başlayan(!) hükümeti tenkit etti. Arkasından da kendi genel müfettişliği zamanında yapılmış yüz kızartıcı katliam ve *"haraçname"* işlemlerinin sorumluluğunu sayın İnönü'de aramaya kalkıştı.

Sayın İnönü de: *"Avni Doğan'ın adetidir, ne zaman sıkışsa görevli bulunduğu sırada vukua gelmiş bir olayı tazelemeye çalışır."* diyerek Avni Doğan'ı kendi oyunuyla tuşa getirdi. Ve bulanık suda avlanmaya kalkarak, olmayacak düşlerin uğrunda *"Doğu"* sırtından politik yatırım yapmak isteyen Avni Doğan, parti meclisinden istifa etmek zorunda kaldı. İş bununla da bitmedi; CHP Meclis Grubu'nda Sayın Ratip Tahir Burak tarafından Doğu ile ilgili yazılarından ötürü Avni Doğan *"jurnalcılık"*la adlandırıldı. Ayrıca Vatan'da, Barış Dünyası'nda hak ettiği cevaplar verildi. Avni Doğan'ın Doğu düşmanlığını telkine davet çanı, gerek CHP yöneticileri ve gerekse halk efkârı karşısında umduğunu bulamadı. Sağduyu yurtseverlik ve Doğu insanlarına güven bir kez daha kötü niyetlileri yenilgiye uğratmıştı.

2- Avni Doğan'ın yazılarında bahis konusu edilen ve tarihi delil olarak gösterilmek istenen Varto Tarihi adlı eser ve yazarına sırf bir gerçeği belirtmek için kısaca değinilmiş ve şu cümle eklenmişti: *"Aslında basit bir aile geçimsizliğinin ve çok ilkel komplekslerin karakterize ettiği M. Şerif olayının Doğu'da yaşayan yurttaşlarımız için her ne şekilde olursa olsun bir değer ve bir ölçü taşımadığını belirtmek için yaptık bu kısa izahı."*

Evet ne Mehmet Şerif, ne de kitabı bizim için bir değer ve ölçü taşımıyor, taşıyamaz. Ancak bu kitap ve alet edildiği yıkıcı amaç, mirasçılarının bu yüzden düştükleri

*- Bu yazı bu sütunda 1 Kasım günü çıkan *"Hakikatlardan Korkanlara Cevabımıza"* cevaptır.

çıkar kaygıları ve çevirmek istedikleri jurnalcılık dolaplarını da açıklamak gerekiyor. Bir bakıma bana cevap vermeye çabalamak kendilerini anlatmak bakımından son derecede ibret verici oldu.

Şunun için: Doğu'nun sosyal, ekonomik yapısının özellikleri, bu bölgemizin bazı aile ve fertleri için öteden beri bir geçim ve menfaat kaynağı olmuştur. Şerifzadeler bu soydan insanların en tipik örnekleridir.

Avni Doğan'ın yazılarında şu cümleler yer alıyor: *"Neşrinden bir hafta sonra bu kanlı cinayeti işleyen gizli eller, aldıkları intikam ile yetinmemiş, kitabı da piyasadan toplayarak yok etmişlerdir. Zavallı yazarın (hem de ne zavallı!..) hangi vatan köşesinde gömülü olduğunu dahi bilmiyoruz. Düşmanlığın derecesine bakın ki kitapları gibi mezarı da ortadan kaldırılmıştır."*

Bir de M. Şerif'in oğlu olduğunu söyleyen A. Fırat'ın Yeni İstanbul'daki ifadesini okuyalım: *"Evet merhumu vuran öz amcası Halil Kanmaz'dır."* Doğu severlikten ve namusluluktan söz eden çıkarcı Doğu düşmanları! Madem babanı öz amcası öldürdü, ne diye bütün Doğuluları –verdiğiniz kasıtlı yalan bilgi sonunda meydana geldiği aşikâr– itham eden bu yanlışı düzeltmediniz bugüne dek. İşinize gelmezdi çünkü. Bir milli şehit (!) ve bir büyük tarihçi (!) avanesi geçinmek, hükümetlerin Doğu'da bulunan gayri resmi ileri karakolları pozunda görünmek pek çekici oluyordu! Hazır telif hakkı adı altında parsa toplamak, gerektiğinde hükümeti kendinize muhtaç gibi göstermek de varken! Türkiye ve Doğu ne çekmişse sizin gibi jurnalcılardan çekmiştir. En temiz, en faziletli ve dürüst devlet adamlarına bile yanaşıp, onları hayali, uydurma tehlikelerin mevcudiyetine inandırmaya çalışmak, geçim kaynağınız oluyor. Kocaman milli ve duygulu sözlerin arkasında da gizlenmeyi ihmal etmiyor, dokunulmazlık zırhına bürünmeye çalışıyorsunuz. Ama geçti o günler...

27 Mayıs'la birlikte, sizin gibilerin maskeleri düştü. Sihriniz bozuldu artık. Özgür fikir ortamında sizin gibiler kurduğunuz yalan ve fesat kapanına sıkıştırılınca: *"Evet merhumu öldüren öz amcası Halil Kanmaz'dır."* demek zorunda kalabiliyorsunuz. Utanmadan da: *"Öz amcasını teşvik ve tahrik edenlerin mevcudiyeti kabul olunmalıdır."* demektesiniz. Ne hazin, ne cılız bir savunma! Pek iyi babanı öldüren muhakeme edilmedi mi? Mâhkum olmadı mı? Söyler misin kimmiş, Halil Kanmaz'ı teşvik ve tahrik edenler? Mahkemede bu sabit oldu mu? Bütün bunların hiçbirine cevap vermeyeceğini biliyorum. Çünkü Hallo Ağa'yı (tabir babanızın kitabından alınmıştır, sayfa: 120) öz yeğeni M. Şerif'i öldürmeye iten nedenler münhasıran özel ve ailevidir. Ben bunu genel olarak *"aile geçimsizliği"* tarzında belirtmiştim. Ama çok arzu ederseniz Hallo Ağa ile babanızın arasını açan olayları teferruatına kadar açıklayabilirim. Hem de o çevrenin gören, bilen insanlarının ağzından.

1- Yön'deki açıklamam pek telaşlandırdı sizleri. Şaşkına döndünüz. Korkunuzu şu cümleniz apaçık ortaya koyuyor: *"Sizin izah etmek istediğiniz hususlar gerçekte, bir hürriyet havası içinde melânet dolabı çevirmekten başka bir şey değildir."*

Nasıl kızmazsın şu 27 Mayısçılar'a, Anayasa'yı hazırlayanlara, şu ilerici aydınla-

ra, gençliğe?... Neden hürriyet havası getirdiniz? Neden insan hak ve haysiyetinin daha fazla sömürülmesine engel oldunuz? Bakınız Şerifzade ve onun gibiler rahatsız oluyor, feryat ediyorlar hürriyet havasından. Fikre karşı fikirle boy ölçüşmek çapını gösteremeyince: *"Ah şu hürriyet olmazsa ben yapacağımı bilirim."* der gibi diş gıcırdatıyorlar. Hoşuna gitse de, gitmese de Bay Atilla, 27 Mayıs Türkiye'sinde Atatürk kuşağının zinde kuvvetleri hürriyet kapısını aralamışlardır. Senin bahsettiğin, melanet dolapları, ancak karanlık ruhlarınıza uygun, özlemle aradığınız istibdat ve kapalı düzenlerde döner. O tip düzenlerde ruhlarından ve kafalarından kötülük, jurnal ve egoizm akanların kahramanlaştığını daha dün gözlerimizle gördük. Ama hürriyet ve fikre saygı ortamında sizin gibiler sudan çıkmış balık gibidirler. İnançsız, fikirsiz, korkak, şahsiyetsiz insanlar ancak hür ağızlara kilit vurulduğu gün piyasaları doldurur. Tıpkı Abdülhamit devrinde tıpkı düşükler devrinde olduğu gibi...

2- *"Türkiye'de bir Kürt devleti kurmak fikri hortladığı andan itibaren, vatansever kişiler vazifelerine başlamışlardır. Bütün bunlarla Türk doktorunun fikirlerinin Irak olaylarıyla bağdaşamayacağını izah etmek istemiyorum. Bu düşünülse bile, Türkiye Cumhuriyeti'ni bir Arap devleti sanmamaları lazımdır. Doktorun bu fikre saplanışının elbette ki birkaç sebebi var. Mensubu bulunduğu ailesi Dersim harekatında, gerek haklı veya haksız olarak tedip ve tenkil edilmiştir. Bir kısmı ise başka illerde iskân edilmişlerdi. Şimdiki doktor o zaman küçük yaşta idi, orada tahsiline devam etti ve neticede de devletten maaş alan bir memur oldu. Takdir buyurulur ki gerçek ülkücüler bile hicap duyacaklardır."*

Yukarıdaki cümleler Atilla Fırat imzalı yazıdan aynen alınmıştır. Önce, güzelim Türkçe'yi bu karmakarışık, anlamsız, bozuk ifadene alet ettiğin için utanmalısın Bay Atilla. Ne demek istiyorsun? Neden açık açık konuşmuyorsun da geveliyorsun? Maskenizi düşürenleri jurnal şantajları yaparak kimseyi korkutamazsınız, olsa olsa kendi küçüklüğünüzü ispat edebilirsiniz. Dersimli oluşum haklı veya haksız *"tedip ve tenkil"* edilmiş bir kitleye mensup olmaksa, sadece şeref verir bana. Nedenini de söyleyeyim: 210 sayılı Akis dergisinin 10. sayfasında; senin suçlamaya kalkıştığın Dersimli suçsuz insanların başına gelen binlerce feci olaydan biri anlatılır: *"1938 yazı idi. Tarlada ekin biçen ve hep bir ağızdan inlemeyle ağlama arası ezik bir Eğin havası tutturmuş olan köylüler birden sustular. Karşıda kır atın üstüne binmiş bir jandarma subayı ile ateşe hazır tüfeklerinin namlularına süngü takılmış 20-30 asker geliyordu. Jandarmalar yaklaşmışlar, teker teker hepsinin üzerini aramışlar ve bütün erkekleri toplayıp götürmüşlerdi...*

Gidenlerin arkasından gözyaşı dökenler, istedikleri şekilde hareket etmekte serbest bırakılır bırakılmaz, derhal koşmaya başlamışlardı. Yüzlerce kişi demin jandarmaların indiği yokuşu nefes nefese tırmanmıştı. Ama Zeyni gediğinin ardında gördükleri manzara hepsinin oldukları yerde çakılıp kalmalarına sebep olmuştu. Dehşetten nutukları tutulmuştu. Üzerlerindeki süngü ve kurşun yaralarından hâlâ kanlar akan 40-45 ceset üst üste yığılmıştı."

1938 yazında işlenen bu tip binlerce olaydan birini bütün delilleriyle veren Akis

dergisi, *"Siyasi Akisler"* başlığı altında bu olayla ilgili şu yorumu yapmaktadır: *"Hadise DP çevrelerinde hiç de iyi karşılanmadı. Katliam tahkikleri iyi idi, ama bunun 1938 yazına tesadüf ettirilmesinin manası var mıydı?.. Şimdi demek lâzım ki Mercan Sürbahani katliamı Nevi'nde olan işlerde mesuliyet İnönü'de aranamaz, çünkü o zaman sadece Malatya milletvekili idi ve hükümet başkanlığını bırakmıştı."*

Akis'in 1958 sonbaharında yayınlanan yorumuna bir şey katmak gerekmez. O devrin hükümet başkanının ise, eski alışkanlıklarıyla bütün Türk gençliğini tenkile kalkıştığına yıllar sonra hep birlikte tanık olduk. Aşağı yukarı, Dersimli her yurttaşımızın akrabalarından bir veya birkaçı Akis'in anlattığı olay tipinde bir âkibete uğradığından; ithamın giderek bütün Tuncelileri hedef tuttuğu görülür.

Bu işte de tutturamazsın Bay Jurnalci! Çoğu sizin gibilerin uydurma jurnalleriyle işlenmiş haksızlıklar olsa bile, biz Tunceliler yurdun bütünlüğü ve savunması bahis konusu olduğu zaman bütün gücümüzle, gerektiğinde oylarımızla bunu birçok defalar ispat ettik.

Yurtseverlik hiç kimsenin tekelinde değildir, hele sizin gibilerin hiç değil. Kitleleri birbirine düşürmeye çalışan belirli menfaat gruplarıdır. Halk çoğunluğu kin ve düşmanlık gütmez. Nitekim menfaatlerini suni, zorlama, kitle çalışmalarına bağlayanlar; halkların kardeşliğinden, dostluğundan ürkmektedirler. Bu sosyal gerçeği pek güzel belirten yazım şöyledir: Halk deyimiyle *"aslını inkâr eden haramzadeleri"*, ırkçı faşistleri şüphesiz çok kızdırmıştır: *"Biz Doğulular şahsiyetlerimize biçim veren, görüş ufuklarımızı aydınlatan Türk kültürü ve Türk diliyle iftihar ediyoruz. Türk edebiyat ve dilini en azından ana dilimiz kadar seviyoruz. Kütahya'nın, Konya'nın alelâde bir köylüsünü, Doğulularla kardeş biliyoruz; aynı çileyi, aynı yoksulluğu yüzyıllardır birlikte yüklenmişiz diyoruz. Zaten açık bir gerçektir ki Anadolu halkları birbirleriyle asla düşman değillerdir. Anadolu köylüsü, işçisi, esnafı Kürt dendiği zaman en ufak bir kuşku, bir küçümseme, bir tehlike ve bir ayırımcılık aklından geçirmiyor. Bütün Anadolu halk kitleleri Kürtleri mert, cesur ve kara günlerin en sadık dostu olarak bilirler."*

3- Ha bire feryat ediyorsunuz: *"Hayır biz ağa değiliz!.. Biz mezhepçilik yapmıyoruz. Soyumuz, kanımız, kafatasımız Turanı'dır... Büyük propagandacılar bile ölülerin arkasından töhmete geçmezler!.. Büyük bir kitlenin destek ve sevgisini kazanmış bir aileyiz vs."*

Ağalığınızın maddi temeli, toprak değildir. Toprağınız olmadığı için toprak, dolayısıyla halk üzerinde bir nüfuz ve sömürme tesis edemeyeceğiniz muhakkaktır. Ama gel gör ki sizlerdeki derebeylik ve ağalık özentisi pekâl başka sömürme alanlarında at oynatabiliyor. Halkın dini inançlarını ve mezhep ayrılıklarını yıllardır hunharca sömürüyorsunuz. Derebeyliğinizin tek dayanağı Alevi-Sünni çatışmasını körüklemektir. Aslında aynı dile, aynı gelenek ve göreneklere sahip; birbirleriyle köklü hiçbir kini ve düşmanlığı olmayan Alevi ve Sünni mezhebine mensup kardeşçe geçinen kitlelerin inançlarını, duygularını sömürmektir sanatınız.

Anadolu'nun her bölgesinde olağan sayılan yayla, otlak, tarla, kız kaçırma gibi

olayları bile hep bu mezhep farklarına bağlar, kitleleri bu yönden körükler, arkasından da sözüm ona taraflardan birinin koruyucusu pozuna bürünürsünüz. Dava masrafları, mücadele masrafları adı altında fakir fukaradan iane toplarsınız. Seçimlere bile münhasıran mezhep farkları açısından bakar, particiliği mezhepçilik kılığına sokar, oy peşinde dolaşırsınız.

Ama bütün çabalarınıza rağmen hemen ekleyeyim ki, belirli menfaat grupları, hatta yalnız ailenizin dışında, halkın sempatisini bir türlü kazanamadınız. Sahte tavırlarla yaklaşılmak istenen kitleler daima, sizin gibilere şüphe ile bakmış; mertlikten, doğruluktan uzak çevrilmek istenen dolaplar halkın asla gözünden kaçmamıştır bu güne dek. Yön'de yayınlanan yazım dolayısıyla gösterdiğiniz faaliyet bunun son örneğidir. Ailenize mensup birkaç gencin bütün kışkırtmalarına, yalan ve jurnallerine rağmen çevremizin pırıl pırıl üniversiteli halk çocukları gerçeklerden ve yurtseverlikten yana çıktılar. Doğulu aydın ve gençlerden aldığım tebrik telgraflarının yalnız bir tanesinde, senin de şahsen tanıdığın, çevremizin olaylarını bilen üniversiteli on gencin telgrafında aynen şu cümleler vardır:

"Dr. Sait Kırmızıtoprak -GÜDÜL. Yön'deki yazılarınızı yakından izleyen bizler, gerçekçi ve samimi bir görüşle ortaya koyduğunuz davaları derin bir memnuniyetle karşılamaktayız. Sömürücülüğe ve zorbalığa karşı açılan mücadelede sizinle hemfikir olduğumuzu belirtir, saygılarımızı sunarız.

İlhami Binici (Bingöl Kültür Derneği Başkanı), Halit Göker- Hasan Göker, Mahmut Buragazi, Selahattin Kaya, Arslan Alpkıray, M. Sadık Alakuş, Ahmet Satılmış, Hilmi Elçi- Sait Kaya."

Bu mert ve uyanık gençlerin sözleri benim için dünyanın en değerli mükafatı, en sağlam desteğidir. Bütün ömrümce genç kardeşlerimin içten gelen bu asil sesine layık olmaya çalışacağım.

Doğu'yu, Doğu'nun çilekeş insanlarını yalan yanlış jurnalleriyle sömürmeye çalışanlar şu noktayı iyice kafalarına koymalıdırlar. Yepyeni, pırıl pırıl Doğulu halk çocukları bilimin, hür düşüncenin ve fikir namusunun ışığında, Doğu meselelerini gerçek yönüyle ortaya koyuyorlar, koyacaklar ve savunacaklardır. Bunun kadar önemli bir diğer gerçek de şudur: 27 Mayıs Türkiye'sinin Atatürkçü, ilerici gençliği, aydınları, işçileri de Doğu insanlarına dostluk ve kardeşlik ellerini uzatmışlardır. Bulanık suda avlanmak; Türkiye'nin birliği, beraberliği ve mutluluğu yolunda omuz omuza kenetlenen kitlelerin arasına nifak tohumları atmak -daha şimdiden maskeleri düşen profesyonel jurnalcılar için- artık eskisi kadar kolay olmayacaktır.

Dr. Sait KIRMIZITOPRAK

"Yeni İstanbul" gazetesi, 10 Aralık 1962, sayfa 2

Bir Tekzip Üzerine

"YÖN" mecmuasında çıkan bir yazısına bu sütunlarda verdiğim cevap üzerine, bir üstadın (!) mahkeme kanalıyla aynı sütunlarda neşri temin edilen cevabî yazısını hayretle okudum. Tekzipçi, Yön'deki yazısında bir siyasi şahsı vasıta kılarak mensup olduğu zihniyete esas darbeyi indiren merhum babamın eserine ve ailemize delilsiz söylentilerde bulunmuştu. Ona göre eserin ilmi değeri yoktu. Şark'ta bir Kürt ırkı mevcuttu. Biz ise yazımızda mümkün olduğu kadar çamur deryasına taş atmamaya gayret etmiş, sadece ithamları kısa yoldan cevaplandırmaya çalışmıştık. Bu yazımız üzerine sütunlarda istediği zemini yarattığına inanmış olacak ki cevaptan ziyade, maksada girizgâh kabilinde, kollarını sıvamış başlamış uluorta yazmaya...

Şimdi aydın (!) tekzipçiye bir sıra dâhilînde layık olduğu cevabı vermek zamanı gelmiştir:

1-Tekzipçi kimdir? Gülabi Ağa'nın torunu olan tekzipçi, yanlış bir politikanın 1938'de, hakikaten mağdur ettiği Şarklı ailelerden birisine mensuptur. Çocuk yaşında ailesi ile Garb'a sürülmüş ve orada tahsiline devam etmişti. Hükümetin bu hukuk dışı tutumu, onun çocuk dimağında henüz nedenini bulmadan O, Tıp Fakültesi'ne girdi. Bu arada 1938 hadisesi, öteden beri memleketin bütünlüğünü parçalamak çabası içinde olan menfi zihniyetli kişilerin ekmeğine yağ sürmüş; faaliyetlerini hızlandırmıştı.

Gizli teşekküller halinde çalışan sefil çetenin, Şarklı Alevi Türklerle başları dertte idi. Kendilerinin kışkırttığı mezhep farkı da, bu zümre ile aralarında kapanması güç bir uçurum açmıştı. 1938 hadisesi, beklenen ümit ışığına kavuşmalarına yardım edebilirdi. Teşkilatlı gruplar halinde çalışmalar başladı. Tarihi bir hatanın mağdur ettiği bu mert ve vatanperver zümreyi hadise ve dil benzerliği istismar edilerek gayelerine alet etmeleri gerekirdi. Tekzipçi gibi tecrübesiz ve maceraperest dimağlardan istifade, meselenin hal olmasına yardım edecekti. Genç doktor namzedi üzerine işlendi. Kaderin esas ananelerden kopardığı genç üzerinde istenilen tesiri yaratmak haliyle güç olmayacaktır. Kısa zamanda tekzipçi ateşli bir taraftar oluvermişti.

Teşkilat zamanla merkezlerde tehlikeli bir manzara arz etmeye ve hükümetin dikkâtini çekmeye başladı. Ellerindeki en büyük istismar vasıtaları Şark olayları ve Şark'ın içinde bulunduğu durumdu. Hükümetlerin Şark'ı ihmali ve oralarda otorite tesis etmemeleri, onların gücünü arttırıyor ve çatlak seslerin vatan sathında yayılmasına fırsat veriyordu. Bölücüler ise alenen faaliyete başladılar. Rezaleti görmemek imkânsızdı. Kısa bir takip sonunda mensupları yakayı ele verdi. Yakalandılar ve adalete teslim edildiler. Fakat idare Şark davasını hâlâ ele almamıştı. Acı durum ve sefalet devam ettiği için, tedbir; şahısların tutukluluğundan başka fayda sağlamadı. Hatta cahil ve esas gayeden de haberi olmayan muhitte bunlar sahte birer kahraman oldular. Dava kökünden halledilmedikçe de bu nevî darbeler sapıklar için bir nimet olmaya devam edecektir.

2- Birtakım soysuz cereyanlara kapılarak sahte bir Atatürkçü kılığında meydana çıkmak metodunu deneyen bu bölücülerin gayelerine erişmeleri için üç meseleyi hâl etmeleri icap ediyordu:

a) Şark'ta bir Kürt ırkının mevcudiyetini ispat etmek ve özel imtiyazlar koparmak.

b) Hükümetlerin yanlış tutumu yüzünden ihmal edilmiş olan bu vatan sathı üzerindeki acı gerçeklerden, istismar yolu ile azami istifadeyi sağlamak.

c) Kati neticeye varmak için öteden beri meşum zihniyetlerin başvurduğu sahte vatanperverlik zırhı altında jurnale devam etmek ve kendi ideolojilerine karşı olan şahsa ve ailelere yersiz isnatlarda bulunmak.

Şark'ta bir Kürt ırkının varlığını ispat hususunda tek engel (fikri yönden) merhum pederimin Doğu İlleri ve Varto Tarihi adlı eseri idi. İlk plânda; eserin belirttiği gerçekleri bertaraf etmek şarttı. Zira her huruçta eser, çetenin baş belası idi. 27 Mayıs'tan istismar yolu ile istifadeye kalkışıldı. Fakat Sayın Devlet Başkanı eserin yeniden neşrine ön ayak olmuştu. Bu kötü tesadüf(!) hesaplarında yoktu. Derhal faaliyete geçildi. Eserin Doğu'ya gelen nüshaları, imkân nispetinde, ortadan kaldırılmaya başlandı. Erzurum'da Milli Eğitim yayınevine gitmiş eserlerden, bir nüsha istemiştim. Bana, *"Biraz önce bir genç gelip, M. Şerif Fırat'ın oğlu olduğunu söyledi ve mevcut nüshaları tamamen aldı."* cevabı verildi. İşte hadisenin canlı bir misali. Çete, bunu da kâfi görmedi. Öyle ya, fikirler; maddi vasıtalar ortadan kaldırılmakla yok edilemezdi. Zamanında aynı kaba usul denenmiş; yazar, kendilerine alet edinilen bir yakını tarafından öldürülmüş, fakat faydadan ziyade zararını görmüşlerdi. Bu sefer de basında mevcut kolları vasıtasıyla harekete geçtiler. Tekzipçi, müellifi ve ailesini yakından tanırdı(!) Bu vazifeyi, ateşli uşak daha iyi becerecekti. Bir taşla iki kuş vurulacaktı. Zira bir taraftan eserin ana fikri, devşirme kaynaklardan edinilen besleme iddialarla çürütülecek, bir taraftan da yazarın akrabası olduğunu iddia eden tekzipçi, merhumun, akrabaları tarafından işlenen basit bir cinayete kurban gittiğini ifade edince salahiyetli(!) ağzın bu ifadesi öteden beri kendilerine tevcih edilen bir isnadı kökünden çürütecekti.

Burada en büyük menfaat Alevi zümresini ikna etmekti. Bu mülahaza ile tekzipçi ilk çıkışı yaptı. Bizim Radyo diye yayın yapan radyonun diliyle de *"ailemizin yeni yetişen gençlerinin uyanık ve ileri görüşlü olduklarını"* yazmayı ihmal etmedi. Aynı mecmuaya, bir yazı götürdüm. Çeşitli bahanelerle yazı neşredilmedi. Tekzipçinin, sütunları vasıta kılmak suretiyle gayesinin tahakkukunu prensip edindiğini de bildiğim için adli yönden yazıyı neşrettirmeye lüzum görmedim ve yukarıda da bu sütunlarda kendisine cevap vermeyi kafi gördüm. Bunu bir nimet bilmiş olacak ki merdivenin ikinci basamağına atlayıverdi.

Her şeyden önce tarihi bir gerçeğin ispatı, ilmi bir kudrete ve müspet delillere istinat etmelidir. Sen, hangi ilmi kudretinle veya hangi delillerle bu boyundan büyük işe burnunu sokarsın bilmem? Eğer senin gibi memleket bütünlüğünü parçalamak, kardeşi kardeşe düşman etmek gayesini güden Demirperde gerisi kaynaklara müracaat edeceksen açık konuş. Yoksa tarihi bir tez ileri sürecek ilmi kudretinde olmadığına göre, senin bu yaptığına üç günlük seyislikle kırk günlük tımar marifeti göstermek denir.

Maskeyi sıkı tutmak için 27 Mayıs ruhunu övmen, Şark'ı ve Şarklı'yı istismar ederken bir kahraman kesilmeye gayret etmen, korkaklığının neticesidir.

3- Verdiğim cevapta 1938'de Garb'a sürülen ailelerden birine mensup olduğunu belirtmiş olmamla, mal bulmuş mağribi gibi derhal istismara yeltenmen, faziletten yoksun olmana delalet eder. Ben bu izahla, o sapık fikre inanmak için, pozisyonunun müsait olduğunu belirtmek istedim. Yoksa Şark'ın ve Şarklı'nın uğradığı gadri ve ihmali sen ve senin gibilerden çok daha iyi bilirim. Aramızdaki fark şudur: Ben ve benim gibi düşünenler yirminci asrın bahşettiği hak ve hürriyetlerden istifade ederek kendimizi, memleket bütünlüğünü ön plânda tutmak şartıyla bir karşılık ve menfaat beklemeden bihakkın Şark davasına memleketin ana davalarına vermişizdir.

Sen ve senin gibi düşünenlerin gayesi ise, malum taktiğinize Şarkın kötü kaderini vasıta etmektir. İşte bizim karşı durduğumuz husus budur. Şark'ın ve Şarklı'nın istismarına asla müsaade edilemez. Sen buna ister jurnalcilik ister menfaatperestlik de...

Ailemin toprak ağası olmadığını kabul eden senin bizi karşı olarak gösterdiğin zümre uğrunda daima çalışmayı vazife bildiğimiz vatanperver zümre değil, seni fikir ailesi içine alan kardeşi kardeşe düşman etmek için zehrini saçmayı itiyat haline getiren zümredir.

Zaten korkaklığın ve şaşkınlığın yazılarındaki tenakuzdan belli. İlk yazıda müstakil bir ırkın mümessili görünmek isteyen sen, ikinci yazıda Milli Birlik ruhunun aşıkı hakiki bir vatanperver, bir Türkolog, rolünü seçmekle aczini hak etmişsin.

Dinle, tekzip meraklısı adam; medeni insan cemiyetlerine, milletlerin bütünlüğüne giden saf ve temiz yol sen ve senin gibilerin içinde çırpındıkları çamur deryasından geçmez. İnsan olarak yaşamak çabasında olanlar, eğer bu yolu herhangi bir tesirle kaybetmiş iseler, aydın kafalar bir pusula vazifesi görmeli, hakiki yönlerini bu aydınlığın bahşettiği izandan faydalanarak tayin etmelidirler.

Hakiki hüviyetin aynası; sütunlarda kamufle edilmiş yaygaralar ve isnatlar değil, davranışlardır. Bu hususdaki marifetleriniz de, meydanda TİP'nin İstanbul'daki bir kongresinde konuşmak için apar topar koşup gelmeyi ne ile izah edeceğini merak ediyorum doğrusu:

Şurası da bilinir ki, milli birlik ve beraberliğimizi bozmak isteyenler komünistlerin uşaklarıdır. Atatürk, *"Komünizm yılan gibidir. Başı görüldüğü yerde ezilmeli!"* buyurmuşlardır. Büyük liderin emirlerine göre hareket etmek en doğru yoldur. Milliyetçilik görüşümüz Atatürk'ün milliyetçilik prensibidir. Bizler Misak-ı Milli birliği gerçekleştiren büyük Atatürk'e ve milli birliğe her zaman gönülden bağlıyız.

Sen ve senin gibilere fazla fırsat verilmeyecektir. Dolayısı ile bu son cevabım olacaktır.

Atilla FIRAT

"Yeni İstanbul" gazetesi, 26 Aralık 1962, sayfa 2

Mahkeme kanalı ile gelen tekzip yazısıdır.

Jurnalcı'nın Mumu...(*)

Varto'dan çekilen ve 18.01.1963 tarihini taşıyan telgrafta şu cümleler vardı:

"Sayın Dr. Sait Kırmızıtoprak – Güdül. Yeni İstanbul gazetesinde çıkan ve gerçekleri gösteren cevabi yazınızı okuduk. Varto akrabaları ve telde isimleri bulunanlar adına teşekkür ederim. İmza: Ali Kemal"

Aynı günlerde, zarfın üzerinde *"Varto. 14.01.1963"* damgasını taşıyan mektup şu cümlelerle başlıyordu: *"Sayın Sait Kırmızıtoprak: Değerli hemşehrimiz, Yön'de yayınlanan makalenizi okuduk. Varto'da büyük akisler yaratan bu yazı, Ferolar hariç herkes tarafından hararetle beğenildi. Haklı ve hakikatlerle doldurulmuş yazınız elbette ki Fero ailesini şaşkına çevirecekti."*

Mektup şu cümlelerle son buluyordu: *"Esasen Fero ailesinin, mensubu bulunduğu Hormek topluluğunun, namuslu aydınlarını ve ileri gelenlerini ortadan kaldırmak (rep bana hep bana) gayretleri hâlâ devam etmektedir. Çevremizde herkesin bildiği gerçek şudur: Bundan evvel olduğu gibi bu gün de Fero ailesinin tutumu hileye, tezvir ata, yalana ve jurnale dayanmıştır. Utanmadan da kendilerine aşiretin büyüklüğü ve Alevi vatandaşların koruyucusu, önderi süsü vermeye çalışıyorlar. Halbuki Varto'da olduğu gibi hiçbir yerde, hiç kimseye iyiliği dokunmayan bu aile, fırsatını buldukça hem Hormeklilere hem de Hormek halkı ile hiçbir ihtilafı olmayan diğer vatandaşlarımıza karşı daima canice hareket etmiştir. Esasen bu adamların tutum ve davranışları Alevi ve diğer yurttaşlarımızın dikkâtinden kaçmamakta, muhitimizde nefretle karşılanmaktadır.*

Mektubumuzu bitirmeden evvel Varto'daki Hormek akrabalarınıza tercüman olarak şükranlarımızı sunarız.

İmza Ali Yıldırım- Ali Sarıkaya"

Doğulu hemşehrilerimizden aldığım benzer destekleyici, takdir edici mektup ve telgraflardan bu ikisine şunun için değindim: Şerifzadelerin kasıla kasıla böbürlenerek; *"Mensup olduğumuz kitlenin sevgi ve desteğini kazanmış bir aileyiz."* yalanlarını suratlarına çarpmak için.

Gerek mensup olduğum Hormek halk topluluğu ve gerekse diğer Doğulu hemşehrilerimizden bu sıcak ilgi ve desteği niçin gördüm? Yön dergisi ve ilgililerini –yazılarımı

*- Dr. Şait Kırmızıtoprak'ın Atilla Fırat'ın 2. yazısına verdiği cevap yazısıdır.

yayınladıklarından dolayı– yüzü aşkın Doğulu genç ve aydın toplu bir şekilde neden kutlamaya koştu?

Çünkü Doğu'nun sosyal özelliklerinden yararlanarak çıkar peşinde koşan kiralık jurnalcilerin en tipik örneğini teşkil edenlerden birinin maskesini suratından çekivermiştim. Bu, aslında büyük bir iş değildi. Namusu, vicdanı ve aklı yerli yerinde duran herhangi bir Doğulu benim yerimde olsa idi, aynısını yapmakta zerrece tereddüt etmeyecekti. Bay jurnalcinin de itiraf ettiği gibi; Şerif ailesini yakından tanıyordum. Masum, güçsüz, kimsesiz insanlara karşı yaptıkları talan, tezvir at ve gaspla bu ailenin muhitte tiksinti yaratan şöhretini, henüz küçük bir çocukken duymuştum. Meğer ailenin yurt çapında dolap çevirmeye çabalayan daha başka marifetleri de varmış:

Doğuluları jurnallemek. Yeni İstanbul'da yayınlanan cevabi yazımızda belirttiğimiz gibi, bununla; Şerifzadeler hem hükümetlerin gözüne girip maddi menfaat sağlamak, hem de çevremizde bir korku havası yaratıp derebeylik özentiliklerine sağlam bir dayanak bulmak hevesine kapılmışlardı. İşte Şerif Fırat'ın acayip, güdük, gülünç, masalımsı aile hatıratı bu amaçla Türkiye halk efkârına sunulmak istenmişti. Önceleri, gönderildiği Doğu'da tasvip görmemiş ve birçok yerde de masalımsı hatıratın adı duyulmamıştı.

1962 yazında eseri okumadan, yazarı ve O'nu dürten nedenlerin mahiyetini bilmeden birkaç tanınmış yazar masalımsı hatıratı bir tarihi delil gibi göstermek ihtiyatsızlığında bulundular. Hem de öz amcasının ailevi bir geçimsizlik yüzünden öldürdüğü yazarı milli şehit(!) mertebesine yükselttiler. İşte ne olduysa bundan oldu. Varto tarihi masalının iç yüzünü ve yazarını gayet kısa ve gerçek ölçüleri içinde halk efkârına tanıttım. Açıklamamdan önce masalımsı hatıratı bir delil sanmış olanlar durumun komikliğini kavrayınca, ısrardan vazgeçtiler. Ama Şerifzadeler için durum bir hayat memat meselesiydi! Bal gibi ekmekleriyle oynanmıştı. Maskeleri düşmüş, jurnallerinin dayandığı yalan temel meydana çıkıvermişti. Telaş içinde aile büyükleri(!) istişarelerde bulundu. Günlerce çareler arandı. Cevap verilmek için Yön'den başlanarak birçok yayın organına yanaşıldı. Umduklarını bulamayınca; merhumun(!) –daha okul sıralarında adi bir provokatör olup arkadaşlarını gammazlamakla tanınmış– oğlu Yeni İstanbul'da piyon olarak sahneye çıkarıldı. Şerifzade fikirden, inançtan, cümle kurup yazı yazmak kabiliyetinden yoksundu ama, küfür etmesini, çamur atmasını, jurnalle meyi merhumdan(!) layıkıyla tevarüs etmişti. İşte Yeni İstanbul'daki son karalama böyle bir dejenere muhayyilenin tam kopyası olması bakımından, tartışmayı izleyenler için eğlendirici oldu.

Bay jurnalcinin hasta muhayyilesinin mahsulü olan -aynı zamanda geçim kaynağı yaptığı raporlarının da malzemesidir- ipe sapa gelmez iddialar şunlardır:

1- *"Sait Kırmızıtoprak 1938 de küçük yaşta iken ailesiyle birlikte Garb'a sürülmüştür. Bu yüzden de gizli teşekküller halinde çalışan sefil çetenin arasına kolaylıkla katılmıştır. DP zamanında da takibe uğramıştır."*

1938 olaylarını takiben Tunceli'den Batı'ya pek çok aile sürülmüştür. Sürülenler arasında ben de bulunabilirdim. Ama nasılsa böyle bir kervana katılmamışım. Bu

bakımdan diğerleri gibi bu iddia da baştan ayağa düzmedir. Çamur sıçratmayı sanat edinen bütün benzerleri gibi, jurnalcinin *"memleketin bütünlüğünü parçalamak isteyen çete"* iddiası da soyut, yuvarlak ve kapalı laf kalabalığı olduğundan yazdıklarından bir şey anlamak mümkün değildir.

Namus, haysiyet ve yurtseverlik duygularının kırıntısını taşıyan bir kimse, yurdu parçalamaya çalışan gizli teşekküllerden haberdar ise; bütün delilleriyle ortaya çıkar, müsebbiplerini adalete haber verir. Jurnalcide bu soylu sıfatların kırıntısı da mevcut olmadığı için, O sadece hayali çamurlar sıçratmakla yetinmiş; giderek Namık Gedik polisinin bütün yurtsever subaylar, aydınlar ve gençler hakkında giriştiği rasgele karalamalardan medet ummuştur. O günlerin geçtiğini, Namık Gedik polisi karalamalarının ancak şeref telakki edilebilinecek fikre saygı ortamının yaratıldığını fark edecek kabiliyette de değilsin bay jurnalci. Hele 27 Mayıs öncesi polis takibatının yarattığı durumu itiraf edişiniz, sizi kendi dilinizle kin ve kaskançlık kapanına sıkıştırmış oluyor: *"Hatta cahil ve esas gayeden de haberi olmayan muhitte bunlar birer kahraman oldular."* Elbette olurlar. Halk somut davranışlara, haksızlıklara ve zulme karşı gelenlere, kendisini savunanlara şaşmaz sağduyusuyla daima arka çıkmıştır.

Doğu'yu savunan, bu bölgemizin dert ve çilelerini dile getiren insanları bu bölgemiz halkının bağrına basmasının nedeni işte budur. Ve senin gibiler böylesi bir manevi mükafatın yüceliğini hiçbir zaman anlayamazlar.

Eğer mutlaka bir *"sefil çete"*den bahis açmak gerekse, bunun en tipik örneği Şerif Fırat'ın çevresine kötülük, katillik ve tezvirat (yalan dolanlar) aile avanesidir. Halen Muş cezaevinde yatan jurnalcinin en yakın akrabalarından Hasan Kaya, Memiş Kaya, Emin Fırat ve Turabi Fırat 1953 ile 1960 yılları arasında, koruyucusu ve sevgilileri pozunda görünmek istedikleri Hormek halkından tam dört insanı kahpece öldürmüşlerdir. Bu soysuz azılı çete yüzünden etrafı sindirmek, halkı haraca kesmek, seçimlerde oy toplamak başlıca kaygılarınız olmuştu. M. Şerif'in öz amcası Hallo tarafından öldürülmesi olayı da aynı sefil olaylar zincirinin bir diğer halkasıdır.

2- *"Hakiki hüviyetin aynası; sütunlarda kamufle edilmiş yaygaralar ve isnatlar değil, davranışlardır. Bu hususdaki marifetleriniz de meydanda. TİP'nin İstanbul'daki bir kongresinde konuşmak için apar topar koşup gelmeyi, ne ile izah edeceğinizi merak ediyorum doğrusu."*

Yukarıdaki cümleler de bay jurnalcinin yazısından aynen alınmıştır. Gerek Yön'de yayınlanan makalelerimde, gerekse Yeni İstanbul'da yayınlanan cevabî yazımda inançlarımı, düşüncelerimi bilimin ışığında ortaya koymuştum. Yazdıklarımı bir kenara iterek, kendine göre art amaçlar aranan , asla söylemediğim ve düşünmediğim şeyleri bana mâl etmeye kalkışma jurnalciliğinin tabii bir icabıdır. Doğu'nun ve Türkiye'mizin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıların giderilmesi, halkımızın daha insanca bir yaşama düzeyine eriştirilmesi bütün namuslu aydınların içten dileğidir. Hür fikir ortamında yurdumuzun dertlerine çare aramak ve çamur sıçratmadan tartışmalara girişmek demokratik düzenin karakteristiğidir.

Sayın İnönü'nün; *"Namuslu insanlar en az namussuzlar kadar cesur olurlarsa, yurdumuzun halledilemez problemi kalamaz."* prensibine bütün kalbimle katılıyor ve yurdun namuslu insanlarının artık yalan dolanlar ve çamur atmalardan ürkmeyecek derecede cesur davrandıklarına inanıyorum.

Davetli olduğum Türkiye İşçi Partisi'nin İstanbul toplantısına katılmak, jurnalciye göre yazdıklarıma uymayan son derecede zararlı bir davranışmış. Bravo doğrusu, zehir hafiyelik dediğin bu kadar olur işte, hem sen TİP toplantısına katıl, hem de yurt dertleri üstüne yazılar yaz! Geceler hayrola bay jurnalci! TİP kanun teminatı altında çalışan siyasi bir teşekküldür. Adı geçen toplantıya davetli olup, katılan senatörler, öğretim üyeleri, pek çok aydın memur ve işçi vardır. Kanun teminatı altında ve herkesin gözü önünde yapılan, tamamen seviyeli, bilimsel açıdan yurt problemlerine eğilen bir toplantıya katılmayı suç sayan mantığa bilmem ki, ne ad verilebilir. Ve ne hazindir bu derece masum, entelektüel, kanunî bir davranışı suç telakki eden daracık kafalar, jurnallerine inandıracak adam bulmak için oraya buraya durmadan yanaşabiliyorlar.

Dr. Sait KIRMIZITOPRAK

"Yeni İstanbul" gazetesi, 3 Mart 1963, sayfa 2

Selim Fırat'ın Kürdistan Press'teki Yazısı - I -

Bir Hain:
Mehmet Şerif Fırat ve İhanetin Ortaya Çıkardığı Bir Kitap
"Doğu İlleri ve Varto Tarihi"
Mehmet Şerif Fırat'ın, Doğu İlleri ve Varto Tarihi Kitabının Beşinci Baskısı Üzerine:

Aşağıdaki yazıyı yazma düşüncesi yıllar önce kafamda şekillendi. Mehmet Şerif Fırat'ın *"yeğeni"* olarak Fero aşireti *"bey"*lerinin son dönemlerdeki ihanetini yakından izledim. İhbarlara şahit oldum. Ben ve benim gibilere küçük yaşlarda aşılanmak istenen Kemalist ideoloji ve devlet doktrinini, hayat içinde, toplumsal ve ulusal mücadele sürecinde reddettim. Bu gün Fero aşireti *"bey"*lerinin bir tarih boyunca ihanetini mâhkum eden nesil, kitleleşerek ulusal mücadeleye katılmış durumdadır...

Bu kitap, *"kendi"* tarihim ve benim gibi düşünenlerin tarihleriyle hesaplaşmalarının *"ilk"* adımıdır. Kavga çetin bir süreçten geçiyor. Bu tartışmanın açılması, yaraları deşecek, bazı odakları alevlendirecek. Bu tartışmanın *"sonu"*da mücadelenin seyri içinde olgunlaşarak hedefine yönelecek.

Mehmet Selim Fırat (Mehmet Şerif Fırat'ın *"yeğeni"*)

1940'ların başlangıcı... Dersim!...

Kürdistan'ın TC sınırları içerisinde kalan bölümündeki *"son"* ihtilal merkezî *"suskun"*dur. TC Kürdistan'a sömürgeci kurumları yerleştirme hazırlıklarını yapmaktadır. Yirmi yılı aşkın Kürdistan ulusal direnmeleri Kemalist devlet erkine zor yıllar yaşatmıştır. Öte yandan TC devlet cihazı, işgalci ordular Kürdistan'a girebilmek için ilk kapıları aralamayı *"başarmış"*tır. TC devletinin bu şartları oluşturmasına katkıda bulunan teslimiyetçi Kürt aşiretlerinin beyleri konumlarından hiçbir şey kaybetmemişlerdir. Kuva-i Milliye TC'nin bir kurumu olarak, biçimde değişiklik olmasına rağmen varlığını sürdürmektedir.

1925'de Osman Paşa kumandasındaki işgalci ordulara Kürdistan'da yol açan milis kuvvetleri, TC'nin vazgeçilmez işbirlikçileridirler. Dönemin olayları genellikle Varto, Muş, Hani ve Genç'te geçmektedir. Hamidiye alaylarına karşı *"direnmek"* şerefine sahip olduklarını iddia eden bölgedeki aşiret reisleri TC'nin kolluk kuvvetleri olarak, Kürdistan'daki ulusal direnme hareketine kurşun sıkmaktadırlar. İhanetin başını Varto'daki aşiret beyleri çekmektedir. Cibran ve Hasanan aşiretleri bu ulusal halk direnmesinin etkin güçleridirler. Hormek ve Lolan aşiret reisleri ise TC'nin milis kuvvetidirler. Kürt ulusal güçleri Muş'a hücum ederler. Tam bu günlerde de Halit Bey ve Yusuf Ziya Bitlis'te idam edilirler. Kürt ulusal direniş güçleri, büyük bir atılımla bölgedeki TC işgalci güçlerini kısmen imha ederler. Karşılarındaki temel güçlerden biri de Varto'daki

Hormek ve Lolan aşiret reisleridirler. Direniş sonunda bastırılır.

Baytar Nuri Dersimi şunları yazar: *"Hormek ve Lolan aşiretleri reislerinin bu muharebelerde Cibran ve Hasanan aşiretlerine vurdukları darbe, Kürtlük tarihinde lanetle yâd edilecektir."*

Aslında burada kastedilen aşiret reisleri genellikle, Kuva-i Milliye teşkilatının asal kurmayları Fero aşireti beyleridir. Bölgedeki tüm yetkiler, Fero aşiretinin TC devleti ile ilişkilerinin sınırları çerçevesinde, bu aşiretin beyleri, özellikle dönemin aşiret erbabının başını çeken Mehmet Şerif Fırat tarafından kullanılır.

Mehmet Şerif Fırat, TC binbaşılarına tokat atan, kırbaçlı, çizmeli, şortlu zorba bir bey olarak tanınır. Bölge valisinin kapısını çizmelerinin öksesi ile açan *"yiğit"* bir *"Alevi"* reisi olarak lanse edilir. Bunlar O'na verilen yetkilerdir. Kürdistan'da her gün yeni bir kırıma girişen TC, Mehmet Şerif Fırat'a pervasız bir kasaba eşrafı, bir külhanbeyi unvanı, askerlerini tartaklama izni verir vs. Yoksa, bir yandan Kürdistan kan gölü halini alırken, Mehmet Şerif Fırat, TC valilerinin huzuruna kırbacıyla çıkacak, öte yandan, Ermenileri ülkelerinde imha eden, Yunanlıları vatansız bırakan TC Kemalist devlet erkinin şefleri, işgalci güçleri sesini çıkarmayacak. Olay çok açık. *"Alevi"*leri kazanma pahasına TC Mehmet Şerif Fırat'ı bir kahraman olarak göklere çıkaracaktır. Nihayet, Kürdistan'daki tüm uşaklarını istediği türde hareket ettiren Kemalistler, Mehmet Şerif Fırat ve benzeri *"Alevi"* liderlerine Şeyh Sait hareketini kundaklama görevi verirler. Daha sonra Dersim ulusal direnmesinde de Şerif Fırat, Fero aşiretinin diğer liderleri TC'nin sadık ulemaları olarak görevlerini başarı ile sürdürürler.

Mehmet Şerif Fırat, diğer Hormek aşiret reisleri M. Kemal tarafından tebrik edilirler. Başardıkları görev ise; Varto'yu TC'nin milis kuvvetleri komutanları olarak, Şeyh Sait isyanının ulusal direnişçilerine karşı *"savunmaları"*dır. Kürdistan'ın işgaline fiili olarak katılan Mehmet Şerif Fırat ve diğer aşiret reisleri, direnme boyunca Hınıs Müfreze Komutanı Kaymakam Osman'a rapor verirler. Bu işbirlikçiler Kemalistler'den günlük emirler almakta, uygulamaktadırlar. Ankara'daki efendileri tarafından mükafatlandırılmaktadırlar. Böylece senaryo 1938'e kadar devam eder. Artık görevler değişmiştir. Kürdistan'a sömürgeci kurumlar yerleştirilmektedir. Mehmet Şerif Fırat burada da görevini başarılı bir şekilde yürütür.. Asimile yuvalarında öğretmenlik yapar. Kürt halkının varlığını inkâr eden yazılar yazar.

Irak Kürdistanı'nda Barzanî önderliğinde verilen mücadele, Türkiye Kürdistanı'nda geniş destek görür. TC ve onun Kürdistan'da ki uşakları paniğe kapılırlar. Mehmet Şerif Fırat bölgedeki direnmeye fiili yardım eden güçleri ihbar eder. Ankara hükümetine duruma hemen müdahale edilmesi için mektuplar yazar. Şerif Fırat'ın *"meşhur" "Varto mektubu"* dönemin gazetelerinde yayınlanır. TC'nin üst düzeylerinde tartışılır. TC'nin bölgedeki mutemet uşağı Mehmet Şerif Fırat böylece TC'nin Kürdistanı işgali sırasında oynadığı rolü sadık bir köle olarak sürdürmektedir. Yıllardan beri Türkiye'de yardımcı ders kitabı olarak kabul edilen *"Doğu İlleri ve Varto Tarihi"* kitabını da bu dönemde yazar.

Mehmet Şerif Fırat köyü Kasiman'da da önemli bir yere sahiptir. *"Modern"* bir beydir. Amcası Xelil Ağa ise, hiçbir resmi kural tanımayan, acımasız, kurallarını kendi-

si çizen ve uygulayan *"ilkel"* bir eşkıyadır. Muş'un Ziyaret nahiyesinde ana ve babalar çocuklarını korkutmak istediklerinde, *"Denge xwe meke keçe. Xelo were me bikuje!"* derlermiş. Xelo zalim, ama burnunun dibinde kendisine karşı gelişen tehlikeyi sezen bir eşkıya. Mehmet Şerif Fırat, Üstükran nahiyesindeki askeri uzmanlarla, TC devletinin sömürgeci simalarıyla kadeh tokuşturan, TC cihazının işbirliği için çalışan biri. Eşkıyaya karşı, her şeyin normale dönüşmesi için didinen biri. Xelil kanuna karşı. TC'den korkmasına rağmen, davarları dağa kaçırmakta, yaşamından ödün vermekten de vazgeçmeyen bir eşkıya. Xelo kanun adamı Mehmet Şerif Fırat'a engeldir. Mal sürülerini dağa kaldırdığında, Şerif Fırat'la efendileri arasında pürüzler yaratmaktadır. Bu durumdan tedirgin olan Şerif Fırat, bir türlü *"uslanmak"* bilmeyen amcası *"eşkıya Xelo"*yu köylülere dövdürür. Bu, koca Xelo için büyük bir darbe olur. Ama Xelo sabreder. Mehmet Şerif Fırat, Xelo ile evli olan annesini zorla geri alır. Xelo bu kadarına dayanamaz. Yıl 1949, Xelo tüfeğini alır. TC'nin yüksek düzeyde bir elemanıyla ilişki kurmak üzere yola koyulan Şerif Fırat'a pusu kurar. Atının sırtında, TC'ye yapacağı hizmetlerin plânıyla meşgul olan, yeğeni Mehmet Şerif Fırat'ı acımadan kurşunlar. Eşkıya Xelo, Bitlis Ağır Ceza'da yargılanır. Kendisine işkence yapılır, ekmek verilmez. TC yetkilileri çılgına dönmüşlerdir. Sonunda Xelo çıldırır ve hapiste katledilir. Daha sonra ailesi izolasyonla başbaşa bırakılır. Çocuklar sürgüne mecbur edilir. TC'nin milli şefini temsil eden dönemin Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Mehmet Şerif Fırat'ın *"Doğu İlleri ve Varto Tarihi"* kitabından ötürü öldürüldüğünü yazar: *"Neşrinden bir hafta sonra bu kanlı cinayeti işleyen eller aldıkları intikam ile yetinmemiştir..."* (kitaba Cemal Gürsel'in sunuş yazısından) temelleri bu gibi yüzlerce yalan ve inkâr üzerine kurulan TC devletinin Cumhurbaşkanı'nın düştüğü düzeye bakın, gizli eller dediği Mehmet Şerif Fırat'ın amcasının, aldığı *"intikam"* ise; *"namus"* ve kendisine karşı dikilen *"saygısız"* yeğeni ile ilgilidir.

Selim Fırat'ın Kürdistan Press'teki Yazısı - II-

Nihayet bu uydurmacı Cumhurbaşkanı, yeni bir sömürgeci siyasetin gereği olarak 1983'lerde, *"yeni"* Kemalist Evren ve şürekası tarafından tekzip edilmiştir. TC'nin 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra çıkardığı 5. baskıda Şerif Fırat için *"1949'da bir cinayete kurban gitmiştir."* deniyor. (Kitaba giriş). Herhalde generaller 1961'in karanlığında yalan söylenebileceğini düşünmüş (!) olacaklar.

1983'ün Kemalistleri eski Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'i tekzip etmekle yetinmemişlerdir. Cemal Gürsel 1961 yılında TC'nin ikinci baskısını yaptığı adı geçen eserin sunuş yazısında Şerif Fırat'ı kastederek; *"Bu idealist insanın mezarının bile nerede olduğu bilinmemektedir."* (sunuş yazısına bakınız) iddiasındadır. Bu sunuş yazısı 1983'e kadar çıkan 3. ve 4. baskıda da aynı kalmıştır. Ama, tarih hiçbir yalanı cevapsız bırakmayacak kadar reel gelişiyor. İhanete, iki yüzlülüğe, dalkavukluğa izin vermiyor. Şerif Fırat yüzlerce insanın katıldığı bir *"tören"*le Varto-Kasiman köyünde defnedilmiştir. TC temsilcileri de bu merasime katılmışlardır. Ama Cemal Gürsel bu *"iddia"*sıyla olayın

dramasının çığırtkanlığını, TC'nin şarlatanlığını yüklenmiştir.

Tarih durmamıştır. Yıl 1980. Generaller bir darbe ile yönetimi ellerine geçirmişlerdir. İlk işlerinden biri de Kürdistan'da ne kadar anti-Kürt kurum varsa onları geliştirmek, yaşatmaktır. Türk devleti, Mehmet Şerif Fırat'ın kitabının 5. baskısını yapmadan önce mezarına anıt diktirmiştir. Cemal Gürsel'in sunuş yazısını okuduklarından ötürü, bu yalana bir *"son"* vermek için ilk önce Şükrü Kaya Seferoğlu'nun yazdığı bir önsözle merhum devlet başkanı Cemal Gürsel'i iyice bir ıslatmışlar. C. Gürsel'in Şerif Fırat'ın mezarı konusundaki iddiası şöyle değiştirilmiş; *"Bu idealist insan, şimdi uğruna hayatını kaybettiği kutsal vatan topraklarında huzur içinde yatmaktadır"* (kitabın önsözünden). Sayın Seferoğlu, Şerif Fırat namus davasına, sizin kurumlarınızın emrinde her türlü pervasızlığa yöneldiği için hayatını yitirdi. Cemal Gürsel'in yalanlarını yakalarken, kendiniz temelde bu yalanların devamında karar kılıyorsunuz. Olay çirkin.. Korkunç.. Kirli.. Zulmün vahşetin her geçen gün daha yükseklere taşındığı TC tarihi ve onun aktörleri bunlardır işte. Her biri ötekine taş çıkartacak kadar cani devlet reisleri. Türk işçi sınıfının, 20 milyonluk Kürt halkının, dünya ilerici demokratik kamuoyunun gözlerinin içine bakıla bakıla gerçekleşen ihanet, vahşet. Mehmet Şerif Fırat hayatını kaybetti. Fero aşiretinin reisleri hayattadırlar. TC'nin sadık mutemetleri olarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Aşiret reislerinin ihanet seceresi Türkeş'in kirveliğine kadar uzanmaktadır. Mala Fero'nun beyleri, ulusal kurtuluş mücadelesine karşı Kürt *"Alevi"* kesiminde TC'nin bir mevzisi olarak tutulmaktadırlar Bu bağlamda sorun biraz da tartışmanın şu odağında seyrediyor; şimdiye değin sol tarafından da ilerici demokrat, devrimci olarak lanse edilen *"Aleviler"*, gerici tutucu olarak adlandırılan *"Sünniler"* iddiasının temellerinin nerede olduğu? Çok açıktır ki; titiz bir tarih izleyicisi, bu iddianın kaynağını mezhep çatışmasından aldığını görür. Sorun, sosyal yaşam biçimleri içinde insan davranışlarına göre tartışılmaz. Tartışma Kemalist, sömürgeci devlet kurumları, onların Kürdistan'daki yeri, bu kurumlara karşı verilen mücadelenin normları üzerine oturtulmalıdır. Aslında bu tartışma geniş, tarihi, sosyal analizleri temel almalıdır. Kısır döngüler soruna açıklık getirmez. Olaya bir ihtilalci, Kürdistanlı bir devrimci olarak yaklaşılmalıdır.

Doğu İlleri ve Varto Tarihi'nin içeriği ve bu kitabın çıkış döneminin sorunları, Kürdistan'ın o dönemdeki yapısı, daha detaylı bir incelemeyi gerektiriyor. Bu çalışma ise gelecekte yapılacaktır. Kürdistan'ın sömürgeleştirilmesi sürecinde; ihanetçi, inkârcı, ihbarcı kişi ve kurumlara, Kürdistan ulusal ve toplumsal kurtuluş mücadelesi cevap verecektir. Mehmet Şerif Fırat'ın bir *"idealist"* olarak huzur içinde yatıp yatmadığına gelince, buna tarih çok iyi cevap vermektedir.

M. Selim FIRAT

Osnabruck, 15.10.1986,

Şeyh Said Ayaklanmasında Varto Aşiretleri ve Mehmet Şerif Fırat Olayı(*)

Alevi aşiretlerin yönetici kesimleri, işi; Kürtlüklerini inkâra, devlete milisliğe ve ihbarcılığa kadar vardırarak, sonuçta Kürt halkına büyük zarar vermişlerdir. Xormekliler'in yeni yetişen kuşağı, ne Mala Fero'nun ileri gelenlerinin 1925'deki tavırlarından, ne de Mehmet Şerif Fırat'ın *"Doğu İlleri ve Varto Tarihi"* kitabından övünç duymamışlardır. Aksine, onların ağırlığı altında ezilmişlerdir. Mehmet Şerif Fırat'ı ilk deşifre eden, yine bir Xormekli olan, Dr. Sait Kırmızıtoprak olmuştur. Öz yeğeni Selim Fırat'ta, Kürdistan Press'deki iki makalesiyle bu kervana katılmıştır. 1925'deki Xormekli ve Lolanlı milis komutanlarının sayıları hiç de azımsanmayacak olanların çocukları, yeğenleri veya torunları, Kürt ulusal demokratik mücadelesinde yer almakla; aşiretlerin toptan ve ebedi olarak hain olamayacağını gösterdiler.

Cibran Aşireti'nin yeni yetişen yurtsever kuşağı ise, yıllardan beri Alevi gençlerle omuz omuza Kürt halkının özgürlük mücadelesindeki yerlerini koruyorlar. Onlar; geçmişin aşiret düşmanlıklarını, mezhep çatışmalarını çok gerilerde bıraktılar.

1925' in bize öğrettiği bir şey daha var. Devlete ihbarcılık yahut milis komutanlığı yapmak, devletin gazabından kurtulmak için yetmiyor. Kendilerini Türk olarak kabul etseler de, devletin yanında da yer alsalar; gerçekte Kürt olmaları, devletin onlara müeyyide uygulaması için yeterli bir nedendir. Nitekim Mehmet Şerif Fırat'ta, Ali Haydar Dikmen'de 1925'deki sürgünlerden nasiplerini almışlardır.

Kitabı bir gözlemle noktalıyorum. Mehmet Şerif Fırat'ın kitabının önsözündeki: *"Türk'üz, Türkçe konuşacağız! Türk Cumhuriyeti ve Türk yurdunun savunması için; ovasında sapan işletecek, dağlarında yeleli aslanlar gibi, yurdumuza saldıranlarla dövüşecek, ya gazi veya şehit olacağız."* sözleri, Kenan Evren tarafından yapılan anıt mezarın taşına işlenmişti. Mehmet Şerif Fırat'ın kızı Ceylan Bingöl; gençlerin kırdığı mezar taşının kırık parçalarını, fotoğrafını çekmem için içeriden getirip yere diziyordu. Mezar taşını yere dizen Ceylan Bingöl; Zaza lehçesini bilmediğim için benimle Türkçe, oğlu ve diğer köylülerle Kürtçe'nin Zaza lehçesiyle konuşuyordu. Demek Mehmet Şerif Fırat'ın; *"Türk'üz, Türkçe konuşacağız!"* öğüdü, kızını bile etkilememişti...

Ruşen ARSLAN

*- Ruşen Arslan, *Şeyh Sait Ayaklanmasında Varto Aşiretleri ve Mehmet Şerif Olayı*, Doz Yayınları, Birinci Baskı, Nisan 2006, s. 114 vd.

Doğu'nun Baş Düşmanı Faşizm - I -

"...Orta tabakalar uçurumun kenarında idiler. Milyonlarca insan, işsizlikten kıvranıyordu. Harpten dönen askerler, hayal sükutuna uğramışlardı.. Sonra hiç de az mühim olmayan amillerden biri de, faşizm düşmanları arasında bir birlik bulunmayışı idi." (Andre Simone, Hitler ve Arkadaşları, 1941, s. 158)

Ünlü gazeteci Andre Simone; faşist diktatörlüğün kuruluşunun klasik bir örneğini teşkil eden Mussolini'nin iktidar makamına geçişinin nedenlerini sıralarken, çok önemli bir noktaya parmak basmaktadır: *"Faşizm düşmanları arasında bir birlik bulunmayışı..."* Günümüzün olaylarını izleyenler, ırkçı faşizmin günden güne geliştiğini, teşkilatlandığını ve bilinen metotlarla geniş propaganda faaliyetlerine giriştiğini kolayca fark etmişlerdir.

İyi ama, bunun Doğu ile ilgisi nedir, diyenler olabilir? Irkçı faşizm tehlikesini önemsememek veya uzağımızda sanmak, tamiri mümkün olmayan kocaman bir aptallık olur. Milletlerarası faşizmin mahiyeti ve Türkiye'deki seyri üzerinde durmadan önce, bütün dikkâtimizle şu cümleleri tekrar tekrar okuyalım: *"Doğu'nun derdine çare.. O topraklar (yani Doğu bölgesi) harita üzerinde bizimdir. Hakikatte değil. Oralarda yalnız devlet nizamları değil, Türklük'te eğretidir, daha doğrusu yok gibidir. O çorak, sarp, dağlık yerler; yalnız devletin parasını yer. Ama boşuna yer. Oralardan devlete ne sevgi, ne destek, ne de kuvvet gelir. Halbuki bütün bu durumun çaresi vardır. Keskin kılıç gibi müessir, Kristof Kolomb'un yumurtası kadar açık ve kolay bir çare. Oraya Kazak-Kırgız göçmenlerini, silahlarıyla ve aşiret teşkilatlarıyla olduğu gibi yerleştirmek"* (*"Milli Yol"* dergisi, 20 Nisan 1962, sayı 13)

"Milli Yol" dergisinde bu satırların yayınlanması tesadüfi değildir. Hitler taslakları, Türkiye'nin müstakbel Zencilerini veya Yahudilerini çoktan seçmişlerdir. Millet Meclisi kürsüsünden sırf Doğulu olduğu için Sayın Recai İskenderoğlu'na akla gelebilecek en ağır ithamı savuranlar, bu sistemli Doğu düşmanlığının nerelere kadar geliştirildiğini apaçık göstermişlerdir.

Doğululardan şöyle düşünenler çıkabilir: Nasıl olsa faşizm büyük toprak ağalarını, vurguncu büyük tüccar ve müteahhitleri, büyük sanayicileri tutan, onların çıkarlarını terörle, baskı ile devam ettiren bir düzendir. Söz gelişi sosyal menşeleri icabı bazı Doğulular, bu tarz bir mantıkla, faşizmin kendileri için elverişli olabileceği vehmine kapılabilirler. Hatta böyle düşünen Doğululara, ırkçı faşistlerin köprübaşlarını tuttuğu partide, faal bir üye olarak rastlayabiliriz. Hemen ekleyelim ki, ırkçı faşist diktatörlük iktidar makamına geçer geçmez, baskı ve katliam makinesini işletecektir. 1938 yılı Ekim ayında Almanya'da cereyan eden Yahudi katliamları ve yağmalarını hatırlayalım. Andre Simone bu katliam ve yağmaları şu cümlelerle anlatır: *"Yahudi katliamları; Alman bankaları ve Alman büyük sermayesi için, beklenmedik bir nimet, âdeta piyango gibi bir şeydi. Alman sermayedarları, Yahudi malları yağmalandığı zaman, hemen hemen yok pahasına, Yahudi bankalarını ve Yahudi fabrikalarını satın almışlardı. Bu suretle Alman sanayicileri ile bankerleri, Yahudi kitlelerinden azami faydalanmak yolunu bulmuşlardır."*

Türkiye'de ırkçı faşist diktatörlüğün bundan başka türlü davranacağını beklemek saf-

dillik olur. Toprak ağaları mı?.. İşte Doğu Anadolu.. Kırgız–Kazak aşiretlerinden toprak ağaları ithali mümkün olmasa bile, yerli safkan Turanilerden Doğu'nun toprak sahibi vatandaşlarının yerine, pekâlâ yeni transferler yapmak mümkündür.

Bu durumda başka bölgelerdeki toprak sahipleri kendi durumlarını daha da sağlamlaştırmak imkânına kavuşabileceklerken, Doğulu toprak sahibi vatandaşlar toprakları ile birlikte, canlarını bile kaybedebilirler.

Günümüzün baş tehlikesi, ırkçı faşizmdir. Irkçı faşizmin dünkü İtalya, Almanya ve bugünün İspanya'sında kullandığı metotlar tıpatıp aynıdır. Vatan, millet, din gibi sihirli kelimelerin arkasına gizlenerek uyuşturdukları kitlelerin sırtından iktidara geçtiler. Ama daha iktidar basamağına tırmandıkları gün, kendilerini destekleyen o aynı kitleleri korkunç baskı ve terör cenderesinin içinde, küçük bir azınlık hesabına, büsbütün yoksullaştırdılar. İliklerine kadar emdiler. Bu arada hayali bir takım iç–dış tehlikeler yaratarak, yurt çapında kitle katliamlarına giriştiler. Mussolini'nin Sicilya, Güney İtalya; Hitler'in Yahudi, Franco'nun Katalonya katliamları gibi...

105 sayılı kanunun çıkışından ancak bir ay önce, devrin Genelkurmay Başkanı, günümüzün ağalara kur yapan politikacısı Ragıp Gümüşpala'nın demecini bir kere daha okumak, bu konuda bizi aydınlatıcı sonuçlara vardırır: *"Şark'ta ağa, bey, şeyh, seyit denilen 35 – 40 kadar köye sahip derebeylikler hâlâ mevcuttur. Bu şahısların öncelikle nüfuzlarının kırılması, Batı'ya nakledilerek yayılmaları ve muayyen yerlerde iskân edilmeleri esas olmalıdır.. Köylülerimiz Türklüklerine müdriktirler. Kürtlük propagandası, sırf derebeyliklerinin devam edebilmesi için şeyh ve beyler tarafından halka yayılmaktadır."* (*"Öncü"* gazetesi, 19 Ekim 1960)

Görüldüğü gibi, Ragıp Gümüşpala'nın partisinin ırkçılarla dolması ve ırkçı bir kimliğe bürünmesi tesadüfi değildir. Kitle sürgünleri fikri ve gösterilen gerekçe her şeyi apaçık gösteriyor. Yoksa köylünün topraksızlığı, gerçek anlamda bir toprak reformu, Gümüşpala'nın umurunda değildir. O, sözüm ona köylü üzerinde nüfuzlarını iyi kullanamayan ağa ve şeyhleri kulaklarından tutup atmak, yerlerine güveneceği kimseleri yerleştirmek arzusundadır. Irkçı faşistlerin dümenini ellerinde tutup Gümüşpala partisini Doğu'da kuranlar, eğer birer çıkarcı, birer kiralık değillerse; Doğu'ya bilerek veya bilmeyerek ihanet etmeyi kafalarına koymamışlarsa, alınlarının akı ile, bugünden tezi yok partiyi terk etmelidirler.

Kısaca değindiğimiz olayların üzerinde azıcık düşündüğümüz zaman kolayca şu sonucu çıkarabiliriz: Irkçı faşizm Doğu'nun ve Doğu insanlarının baş düşmanıdır. O halde sosyal tabaka farkı gözetmeksizin bütün Doğulular faşizme ve faşist antidemokratik kanunlara karşı mücadele eden, Türkiye demokratik kuvvetlerinin bu mücadelesini ellerinden geldiğince desteklemek zorundadırlar. Faşizm düşmanları arasında birlik ancak bu şekilde kurulabilir.

Gelecek yazılarımızda faşizmin mahiyetini ve Türkiye'deki seyrini incelemeye devam edeceğiz.

Dr. Sait KIRMIZITOPRAK

"DİCLE – FIRAT" dergisi, 1 Aralık 1962, sayı 2

Doğu'nun Baş Düşmanı Faşizm - II -

"AP Senatörü Dr. Suat Seren Senato'da:

- Bizim düşmanımız yalnız Ruslar değil, Doğu'daki Kürtler de bizim düşmanımızdır, dedi ve ilave etti;

- Bu bakımdan nüfusumuzun artması lazımdır." (*"Yeni Sabah"* gazetesi, 2 Aralık 1962)

AP Senatörü bu sözleri Senato'da hiçbir ciddi engele uğramadan rahatça söyleyebilmiştir. Mantık ve akıl kontrolünün kabul edemeyeceği böylesine bir sayıklamayı duyan pek çok yurttaş haklı olarak şu soruyu sordu: *"Bu kadarı da olur mu? Bunlar ne biçim sözler? Hem de Senato'da!"*

Evet Senato'da ve pek çok Doğulu senatörün yüksek huzurlarında!

Geçen yazımızda AP Senatörü'nün sözlerini andıran ve aynı ırkçı çevrelerin görüşlerini aksettiren birkaç örnek sıralamıştık. İçinde yaşadığımız günlerin politik havasını yaratan olayların temeline inmek, özellikle ırkçı faşizm denen cereyanın mahiyetine dokunmak şunun için gereklidir. Aylardan beri demokratik müesseselere; halkçı, devrimci, insaniyetçi kuvvetlere yöneltilen kinci, intikamcı kampanya Doğu Anadolu halkına da aynı tehditleri savurmaktadır.

Türkiye ırkçı faşistlerinin, dış ve iç saldırganlık emelleri yeni değildir. Birinci Dünya Savaşı öncesinde Yusuf Akçura, Sadri Maksudi, İyaz İshaqî gibi Kafkasyalıların yurda getirdikleri ırkçı Turancılık cereyanının siyasi amacı şuydu:

Turan ideali uğruna Osmanlı İmparatorluğu'nu, Asya ortalarına kadar uzanan toprakları zaptetmek için vasıta olarak kullanmak. Almanya'nın *"Doğu'ya doğru yayılma"* politikasıyla, bu cereyan her türlü yardımla körüklenmişti. Çünkü güdülen hedef, çıkarılacak harpte Osmanlı İmparatorluğu'nu önce bir geçit ve yardımcı olarak kullanmak, sonra büyük Alman İmparatorluğu'na açık bir sömürge yapmaktı. İmparatorluk, iç ve dış zorluklar ve tezatlar içerisinde çökmekte idi. Bu yüzden de Alman sermayesi, askeri ve mali müşavirleri hiçbir engele uğramadan İttihat ve Terakki hükümetini kendi hesaplarına savaş durumuna sokmuşlardı. Bunda *"Türk Yurdu"* mecmuasının, Türk Ocakları'nın hummalı faaliyet gösteren Turancıların rolü büyüktür. Ancak, çöken imparatorluğun içinde ve tesadüfi mahiyette Turancılığı güden Ziya Gökalp, Kafkasyalı Turancıların gerçek amaçlarını anlayınca ırkçı Turancılıktan ayrıldı: *"Türkü sevmeyen Kürt, Kürt değildir. Kürdü sevmeyen Türk de Türk değildir."* sözü günümüzde bile Ziya Gökalp milliyetçiliğinin insani, yapıcı ve milli karakterini ortaya koyan değerli bir ışıktır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun enkazı üzerinde, Batı emperyalizmine karşı *"Kurtuluş Mücadelesi"*nin önderliğini yapan Atatürk ırk, din mezhep farkı gütmeyeceğini, Türkiye dışında Turan hayali gibi emperyalist bir iddiası olmadığını açıkça söylemiştir.

Milli hudutlar içinde yaşayan ve Türk vatandaşı sıfatını taşıyan her fert ırk, cins, din farkı gözetilmeksizin kanun karşısında eşittir. İmparatorluktan kopan yakın komşuları ve Turan ülkelerini silahla zaptetmekten bahseden ırkçılara büyük Atatürk şu sert cevabı verir: *"Yeni Türkiye'nin ve yeni Türkiye halkının artık kendi hayat ve saadetinden başka düşünecek bir şeyi kalmamıştır. Bir an farz edelim ki, mevzuu bahis vazife kabul edilsin. Pekâlâ ama, tahtı tabiiyet ve idaremize almak istediğimiz milletler derlerse ki bize büyük hizmetler ve muavenetler yaptınız, teşekkür ederiz. Fakat biz müstakil kalmak istiyoruz. İstiklâl ve hâkimiyetimize kimsenin müdahalesini muvafık görmeyiz. O halde Türkiye halkının mesai ve fedakârlığı sadece bir teşekkür almak için mi ihtiyar olunacaktır."* (Mustafa Kemal, Nutuk 1942, s. 432- 433)

Atatürk devrinde ırkçılar ve kara kuvvetler sindirildi. Laisizm, halkçılık ilkeleri ve devrim hamleleri içinde; ırkçı faşistler ve yobazlar, uygun zamanı beklemek üzere pusuya yatmışlardı. 1933'de Hitler faşizminin iktidara geçişinden cesaretlenen ırkçı klik, yeniden sinsi sinsi faaliyete geçti. Her memleketteki faşizmi politik alanda bayrak yapan; büyük toprak ağaları, vurguncu milyonerler, din tüccarları gibi en gerici, en reaksiyoner çevrelerdir. Türkiye faşistleri; Atatürk devrimlerinin kenarda bıraktığı kara kuvvetlerle, vatan-millet gibi kelimelerin arkasına saklanarak kandırdıkları birçok saf gençle bu mürteci ve saldırgan davayı geliştirdiler. Yedi göbek ceddinde Türk kanı taşımayanlara, kafası Hitler'in pergeline uymayanlara; Kürt, Çerkez vs. gibi unsurlara hayat hakkının verilmemesini istediler. Nazi ideolojisi, Türkiye'yi de Almanya safında savaşa sürüklemek için elinden geleni yapıyordu. Fikirden çok heyecanlara, nefretlere, peşin yargılara ve intikamcı duygulara hitap eden faşizmin propaganda dozu karşısında –hükümet 1939 savaşına girmemişse bile– pek çok taviz verilmiş; ırkçılık, gericilik, vurgun çevreleriyle el ele, kademe kademe 1950 yılına kadar ulaşmışlardır.

Görülüyor ki, içinde yaşadığımız yüzyılda ırkçılık; daima gümrükten elini kolunu sallayarak yurdumuza giren bir ecnebi malıdır. Bu yüzden de Vilhelm ve Hitler Almanyası'nın kullandığı aynı yollardan, aynı vasıtalarla ve aynı çevrelere alet olarak tatbik alanı bulmuştur. Günümüzde de ırkçı faşistler çeşitli sosyal tabakalara, bölgelere ve menfaat gruplarının temayül ve endişelerine göre durmadan kılık ve ağız değiştirmektedirler. Kullandıkları yuvarlak, müphem, sihirli sloganlar; halk efkârından, gerçek kanlı çehrelerini gizlemek içindir. Kısaca Türkiye'deki seyrine değindiğimiz ırkçı faşizm; saldırgan, despot ve vurguncu mahiyeti icabı Doğu insanına düşmandır. Bu itibarla halkçı devrimci aydınlar, gençler ve işçiler kadar Doğulular da ırkçı faşizme karşı uyanık olmak, anti-faşist demokratik cephede savaşa hız vermek zorundadırlar.

Dr. Sait KIRMIZITOPRAK

"DİCLE – FIRAT" dergisi, 6 Ocak 1963, sayfa 2

Doğu'nun Baş Düşmanı Faşizm - III -

Irkçı faşizmin mahiyeti, metot ve vasıtaları aynı olmasına rağmen, her ülkenin kendi özelliklerine göre değişik biçimler göstermesi tabiidir. Meşrutiyet yıllarında ve 1933 Hitler iktidarından sonra, bizdeki ırkçılar, Alman emperyalizmi ve saldırganlığının geniş etki ve kontrolü altında idiler. Fakat 1945'ten sonra ırkçı faşizm, birtakım taktik değişiklikleri geçirdi. Bilindiği gibi savaş sonrasının ekonomik güçlükleri, devrin CHP iktidarını bazı reform hamlelerine zorluyordu. Ne yazık ki demokrasi adı altında girişilen çok partili hayat; aslında iktidar partisinin en gerici ve en sömürücü kanadının ana muhalefet partisi haline getirilmesiyle soysuzlaştırıldı. Kitlelerin tamamen başka nedenlerden doğan hoşnutsuzluğu, her türlü sosyal reform, demokratik hareket ve insaniyetçi düşünceye düşman gerici unsurların reaksiyonunun zaferini pekiştirecek şekilde kanalize edildi. Böylece 1950'de büyük gürültülerle seçimleri kazanan DP'nin siyasi iktidarı, ırkçı faşistlerin gelişip serpilmeleri için uygun ortamı da beraberinde getiriyordu.

Burada önemli bir noktayı hatırlamak, varmak istediğimiz sonuçları anlamak bakımından yerinde olur: DP yöneticileri, İkinci Dünya Savaşı'na girmeyen o devrin yöneticilerini, neden korkaklıkla, pısırıklıkla itham ettiler? Neden Adnan Menderes, II. Fatih(!) pozlarıyla bazı güney komşularımıza saldırmaktan bahsediyordu? Ve bugün niçin DP mirasına konmuş ırkçı faşistler, durmadan savaş kundakçılığı yapıp, iç-dış düşmanlardan dem vuruyorlar? Çeşit çeşit sosyal demagojilere ve maskelere rağmen şu gerçek artık iyice su yüzüne çıkmıştır: Türkiye ırkçı faşistleri, içte ve dışta saldırgan, despot bir politikanın en hayasız çığırtkanlarıdır.

Türkiye ekonomik olarak az gelişmiş bir ülkedir. Az gelişmiş ülkelerin faşizmi, iki büyük menfaat zümresinin çıkarlarını korumak ve devam ettirmek ister. Bunlardan birincisi; azgelişmiş ülkeyi, bir ham madde kaynağı ve açık pazar olarak kullanmakta olan beynelmilel mali sermaye; ikincisi de iç pazarı sömüren, aynı zamanda beynelmilel mali sermayenin yerli ajanlığını yapan feodal-burjuva (büyük toprak babaları, vurguncu mahalle milyonerleri, büyük ithalat-ihracat tüccarları vs.) çevrelerdir. Bu durumda, bir yandan yerli menfaat gruplarının ekonomik güçlerini sürdürmek için, içte mutlak bir baskı düzeni kurulmaya çalışılırken, öbür yanda da beynelmilel mali sermayenin görüşlerine uygun olarak dışta saldırgan bir politika güdülmesi esastır. Geniş halk çoğunluğu içinde ufacık bir azınlık teşkil eden bu yerli-yabancı büyük sermayedarlar sınıfı, şüphesiz ortaya çıkıp, bunu haykıramazlar. Yani bizim çıkarlarımızın korunması ve devamı için, içte ve dışta saldırganlık gütmemiz gerekir, diyemezler. Bu görevi, çok örtülü ve sistematik bir şekilde kiraladıkları ırkçı-faşist teşkilatlara verirler. Irkçı faşistler de bu yüzyılın başlarından beri denenmiş, vatan-millet-din-kahramanlık gibi kocaman kelimelerin arkasına saklanarak, aslında yerli-yabancı büyük sermayenin görüşü olan saldırganlık politikasını geniş kitlelerin arzusu haline getirmeye çalışırlar. Irkçı

faşistler, geniş kitleleri avlamak ve iktidara gelip her türlü demokratik halk hareketlerini boğmak için, günün ve ülkenin icaplarına göre sayısız demagojilere, şantajlara, intikamcı duyguların istismarına, ölçüsüz vaatlere, yalanlara başvururlar.

Bu kısa genel tahlilin ışığında günümüzün ırkçı faşizmini değerlendirebiliriz: 1950 de iktidarı alan DP yöneticileri, milletlerarası mali sermayenin görüşlerine –temsil ettikleri büyük toprak babaları ve vurguncu mahalle milyonerlerinin çıkarları icabı– kolaylıkla uydular. Yabancı sermayeye tanınan geniş imtiyazlar, büyük toprak sahipleri ve vurguncu açıkgöz iş adamlarına bol keseden dağıtılan krediler, onların ekonomik politikalarının temeli oldu. Enflasyonun yarattığı geçici bolluk devresinin mahiyeti bilinmediği ve gereğince de anlatılamadığı için, geniş emekçi kitlelerinin sempatisi de cabadan kazanılmıştır. İşte bugünkü ırkçı faşizmin yeşermek istidadını gösterdiği ortam budur. Bir yandan içte daha şiddetli bir baskı düzeni, dışta saldırgan bir politika arzulayan büyük toprak ve sermaye burjuvazisi ve yabancı sermaye imtiyazlıları...

Öbür yanda DP'nin iflas eden ve fakat mahiyeti tam anlamıyla anlatılamayan kısa devreli nispî bolluk devresinin şuuruna eremeyen geniş halk kitleleri, ırkçı faşistler; birincilerin, yani büyük toprak sahiplerinin, mahalle milyonerlerin ve yabancı tekellerin hesabına geniş kitleleri avlamaya çalışıyorlar. Müphem, yaygaracı sloganların mali destek ve yardımlarıyla onlar; kara gömlekli kiralık komandolar, iç-dış düşmanlardan bahisle yaratılmak istenen korku psikozları; hep gerçek çehrelerini gizlemek, halk kitlelerini avlamak içindir.

O halde ırkçı faşizm, sömürücü sermayenin en saldırgan, en şovenist, en gerici unsurlarının açık terörist diktatörlüğüdür. Halk kitlelerinin, milli azınlıkların, ilerici aydınların, insaniyetçi ve demokratik müesseselerin en zalim bir düşmanıdır. Bu durumda Doğu Anadolu'nun yeri de kendiliğinden belirmektedir. *"Yurdun Doğu'su Batı'sı Yoktur."* uyutucu sloganlarıyla yıllardır, bütün yatırımlar muayyen bölgelerin muayyen zümrelerine peşkeş çekildi. Az gelişmiş Türkiye'nin sosyal tablosu içinde *"hiç gelişmemiş"* mahrumiyet bölgesi Doğu Anadolu'dur. Doğu Anadolu ile diğer bölgelerimiz arasındaki farklılık, Türkiye ile ekonomik olarak gelişmiş ülkeler arasındaki farklılıkla aynı ölçüdedir.

1957'de Doğu Anadolu, kitle halinde, devrin iktidarına oylarıyla karşı koydu. Çünkü enflasyon dış yardım vs. her şey muayyen bölgelerin muayyen zümrelerine akıyordu. Çünkü, iç baskı en açık ve zalim denemelerine Doğu'dan başlıyordu. Çünkü, açlıktan ölmemek için başvurulan alelade kaçakçılık olayları, mayın tarlaları ve kurşunlar insan biçiyordu. Ve çünkü en yetkili yöneticiler, sömürücülüğü önlemek, halka bir şeyler vermek yerine; kendi elleriyle yeni yeni sömürücüler imal ediyor, hükümetin destek ve himayesinde piyasaya sürüyorlardı. Cehalet, taassup, suni nifaklar hararetle körükleniyordu.

Irkçı faşistler, geçen yazılarımızda verdiğimiz örneklerden anlaşılacağı gibi, Doğu insanına karşı düşmanlıklarını açığa vurmaktan çekinmiyorlardı. Muayyen bölgelerin muayyen zümreleri hesabına at koşturduklarını saklamıyorlardı. Demokratik düşünce-

ye, kitleler ve bölgeler arasında sosyal adaleti isteyenlere en bayağıca çamurları pervasızca sıçratıyorlardı. Oysa Türkiye'nin ve dolayısıyla Doğu kalkınmasının çözüm yolu, ancak hür düşünce ve bilim ortamında insaniyetçi görüşlerle, hoşgörü ile bulunabilir.

İtalya, Almanya, İspanya gibi ülkelerdeki faşizmin uygulanış örnekleri henüz hatırlardadır. Kitle katliamları ve sürgünleri, toplama kampları, demokrasiye, insan hak ve hürriyetine en ağır darbeler faşizmin günlük baskı sistemleri arasındadır. Doğulular, zulmün, baskının, katliam ve sürgünlerin, ezilmenin, üvey evlat muamelesi görmenin en yeni, en kaba, en canavarca tatbik örneklerine tecrübe tahtası olmak istemiyorlarsa, bütün güçleriyle ırkçı faşizme karşı savaşmak; yurdumuzun demokrasiyi, insan hak ve haysiyetini her şeyin üstünde tutan kuvvetleriyle elbirliği yapmak zorundadırlar.

Dr. Sait KIRMIZITOPRAK

"DİCLE – FIRAT" dergisi, 1 Şubat 1963, sayı 2-8

Ya Doğuluların Günahı Ne?

Türkiye aydın ve düşünürleri arasında en az tartışma konusu olan problemlerden biri de Doğu'dur. Doğu ile ilgilenenlerin de büyük çoğunluğu meseleye daima yanlış parmak basmaktadırlar. Kimileri Türkiye'nin genel problemlerinden bahsederken bölgeler arasında doğmuş ve günden güne uçurumlaşan farklılaşmayı görmezlikten gelirler. Yani bir Doğu meselesinin varlığını kabul etmezler. Toplumcu ve ilerici bilinenlerin bu konuda yazan veya konuşanları ise meseleyi sathî, kıyısından köşesinden ele alır, toplumcu görüşün ışığında nedenlere eğileceklerine, yıllardır bilinen ve söylenen sonuçlara değinmekle yetiniyorlar. Irkçı faşist bir diktatörlüğün hayali ile *"Bozkurt ve Ergenekon"* edebiyatı yapanlar, Doğu'ya yumruklarını sıkıp; düşmanlıktan, vurup kırmaktan ve kitle sürgünlerinden dem vuruyorlar.

Bunların yanı sıra, eski Osmanlı stili bazı yazarlar var ki; onlar da ayrı bir telden çalıyorlar: 1963 Ocak ayı içinde Burhan Felek'in bir fıkrası yayınlandı *"Cumhuriyet"*te. Fıkra MBK zamanında kabul edilen bir kanunla; *"bilhassa Doğu'nun kuş uçmaz, kervan geçmez köylerine dağılan!"* yedek subay öğretmenlerden bahsetmekte ve şöyle devam etmektedir: *"Şimdi bu çocuk orada ne yer, ne içer? Bu ayrı... Kiminle konuşur. Ruhi gıdasını nereden alır ve Allah'tan başka kime güvenir.. Çünkü bunları arayan, soran yoktur. Aileleri dahi bunlarla zor mektuplaşır. E bu çocukları böyle leylek yavrusunu atar gibi atmak reva değildir."*

Yazı Doğu'da bulunan yedek subay öğretmenlerin acıklı haline bir son vermek üzere birtakım gelişigüzel tavsiyelerden sonra şu cümlelerle son bulmaktadır: *"Düşünün! Yirmi yaşında bir tecrübesiz delikanlı.. Tam manası ile dağ başında bir köyde... Ne telefon, ne jandarma, ne yol, ne otobüs, ne radyo... Ne ilaç, ne hekim... Ve Türkçe bilmeyen köylü yavruları... Ne yapar bu çocuk? İlgili ve yetkililer, bir an buralarda kendi çocukları olduğunu düşünsünler... ve bu satırlara ondan sonra kıymet versinler."*

Azgelişmiş Türkiye'nin geri kalmış Doğu bölgesinde, Nusaybin'in Eski Mağara köyünden bir aile, ırkçı sömürücülerin düşüncelerinden habersiz...

Fıkranın dayandığı temel muhtevayı belirtebilmek için, konuyu biraz genişletelim. Bahsi geçen yedek subay öğretmen, bölgelerimizden birinde mecburi görevle bulunuyor. Orada kendilerinden başka yüz binlerce insan yaşar. Öğretmenin muvakkat bir zaman için katlanmak zorunda kaldığı sıkıntılar, bu yüz binlerin yüzyıllardır değişmeden süregelen hayatlarıdır. Öğretmen, Türkiye toplumunun orta tabakasına mensup biridir. İçlerinde muvakkaten bulunmak zorunda kaldığı Doğulu kitleler ise; sömürülen emeklerinin geriye kalan artığı ile geçinmeye çalışan, kendi hallerine bırakılmış insanlardır. Burhan Felek için, Doğulu kitlelerin içinde çırpındığı bütün o acıklı tablolar asla önemli değildir. Hatta Doğuluların bu çilekeş hayatı ona göre son derece normaldir. Anormal olan, düzeltilmesi gereken, yedek subay öğretmen veya onun durumunda olanları bu bölgede görevlendirmemek; yani öğretmeni ya hiç göndermemek veya illa göndereceksek de helikopterle, askeri birliklerle - ne vasıtayla olursa olsun- mutlaka öğretmenin iki yıllık medeni ihtiyaçlarını karşılamaktır.

Burhan Felek, toplumu bir değişmez tabakalar sistemi içinde mütalaa eden ve toplumsal gelişmelerden ürken bir yazardır. Bu yüzden de yıllardan beri, kendini orta sınıfın hararetli bir savunucusu rolünde gösterir. DP'nin dolu dizgin enflasyon yıllarında, Felek büyük bir telaş içerisinde: *"Aman ne yapıyorsunuz? Orta tabaka gittikçe fakirleşiyor. Bu gidişle cemiyetimizin temel direği olan orta sınıf ortadan silinecektir."* diyordu.

Bu telakkinin açık anlamı şudur: Sonsuz şekilde zenginleşmek veya fakirleşmek önemli değildir. Her mahallede bir milyoner doğmuş veya her büyük şehirde yüz binlerce insan gecekondularda sürünüyormuş... Bu korkunç tezat, kılını bile kıpırdatmıyor Felek'in. Ona göre önemli olan, orta tabakanın erimemesi yani küçük burjuvazinin durumunu koruyabilmesidir.

Oysa ki, sosyal kanunlar kişilerin temennilerine uymaz. Milli gelirin ve yatırımların devasa kısımları, belirli bölgelerin küçük azınlıklarının cebine indikçe; zaten fakir olan tabakalar büsbütün fakirleşecek, öbür yandan orta sınıflar da bu sosyal gelişmenin zaruri seyrinde tabi olarak azar azar eriyeceklerdir. Bu şu demektir: Orta sınıftan milli piyango örneği tek tük yeni simalar mahalle milyonerleri arasına karışırken; büyük çoğunluk, fakirler ucuna itilecektir.

Şimdi bu görüşün ışığında, Doğu Anadolu'da muvakkaten bulunmak zorunda bırakılan bir orta tabaka aydınına Felek'in neden acı acı yandığını değerlendirebiliriz. Yedek subay öğretmenin görevli bulunduğu Doğu'da hayatın çetin, handikaplı olduğu doğrudur. Öğretmen sayısız mahrumiyetler ve güçlüklerle karşı karşıyadır. Ama insaf ile düşünelim. Bu kadar yakınma, bu derece acı tasvir tabloları, bu kalpleri paralayan dramatik manzarasının külfeti birkaç kişi için mi olmalıdır? Ya yüzyıllardır bu çileyi, bu yokluğu, bu yoksulluğu çeken Doğu köylüsünün günahı ne? İlgili ve yetkililer bir an için kendi çocuklarının, buralarda muvakkaten bulunan yedek subay öğretmen değil de, sonuna dek yaşamak zorunda bırakılan bir Doğu köylüsü olduklarını düşünebilirler mi?

Felek'in yedek subay öğretmen için acı acı burkulan, yakınan kalemi neden Doğu Anadolu'yu ve insanlarını görmezlikten gelir. Bu rastgele, duygusal bir yakınma değildir. Yukarıdaki satırların altında şuurlu bir inancın, bir taraf tutmanın anlamı yatıyor. Kiminle konuşur, ruhi gıdasını nereden alır ve Allah'tan başka kime güvenir? Bu hüküm; halktan kop-

manın, kitleleri insan saymamanın, Doğu'yu bir sömürge telakki edişin aşikâr ifadesidir. Oysa, Türkiye'de yakınmak gereken tezat bu değildir. Bizzat İstanbul'un içinde, Doğu'nun ücra bir köyündeki yedek subay öğretmenden bin defa kötü şartlar içinde yaşayan insanlar vardır. Öğretmenin Doğu köylüsünden, Doğu insanlarından farkı sadece öğretmen oluşudur. Bir an için öğretmenin durumuna hep birlikte üzülelim, hatta Doğu'ya dağıtılanların hepsini daha başka iyi yerlere gönderelim. Acaba bu çıkar yol mudur? Yurdun geniş imkânları, milli servetin ezici çoğunluğu bir küçük azınlığın yararına işledikçe, enflasyonlar belirli mahalle milyonerleri imal ettikçe; bundan en çok orta sınıf zarar görecek ve mukadder âkibet; Felek'in insan saymadığı yoksul, işsiz, mülksüz kitleler arasına yavaş yavaş itilecektir. Yıllardan beri gazetelere kadar akseden olayların gösterdiği gibi, binlerce küçük işletme sahibi, küçük tüccar, esnaf işini kaybetmekte; yüzlerce lise veya üniversite diplomalı insan kahvelerde pineklemekte, harıl harıl iş aramaktadır.

O halde tutulacak yol nedir? Önce sosyal gerçekleri olduğu gibi görelim: Doğu yoksuldur, Doğulu hayatın çetin şartları ile boğuşmaktadır, Doğulu en ilkel medeniyet araçlarından habersizdir. Kamu hizmetlerinin yeri yoktur Doğu'da. Evet ne yol... Ne hekim... Ne radyo... Ne telefon... Ne şu... Ne bu... (yalnız bu yoklar seremonisine Burhan Felek'in zannettiği gibi jandarma dahil değildir. Çünkü onlar her zaman fazlasıyla bulunur Doğu'nun her yerinde) Fakat bütün bu yokluklara -muvakkaten ve mecburen Doğu'ya gittiğimiz için değil- Doğuluların verilemeyen en tabii hakları, giderilmesi gereken en makul ihtiyaçları gözüyle baktığımız zaman, yakınmalarımız bilimsel bir temel, haklı bir şikayet vasfını kazanır. Ancak Doğu kalkınır, Doğu insanlarını çağdaş medeniyet düzeyinin asgarisine eriştirebilir, kamu hizmetleri Doğu'ya da teşmil edilebilinirse; Doğulularla birlikte, oralara giden memuru da, subayı da, gazetecisi de iyi yaşamak hakkını bulabilir kendinde.

Burada varılacak sonuç şudur: Gerek orta sınıf mensupları, gerekse bu sınıfın fikriyatını yapanlar emeğin sömürülmesine, yatırımların belirli ceplere girmesini önlemede; kısaca dengeli bir toplum düzeninin kurulması çabasında, kaderlerini ve güçlerini geniş emekçi-köylü kitleleriyle birleştirmek zorundadırlar. Çünkü varlıklı sınıflar lehine gelişen düzenler, emekçiler kadar orta tabakanın da zararına yürür.

Doğu'da bulunan subay, memur, öğretmen gibi orta tabaka aydınları; bu bölgede bulunmayı bir angarya, bir işkence gibi kabul edeceklerine, halkın dertlerine eğilmeli, hayat içinde tecrübelerini arttırmalı, yani ruhi gıdalarını içinde bulundukları sosyal ortamdan almalıdırlar. Nitekim yedek subay öğretmenlik sonunda İstanbul'a dönen bazı toplumcu sanatçılar ve aydınlar yazdıkları makalelerinde ve konuşmalarında meselenin bu yönüne değinmişler, mahrumiyet bölgelerinde kendi çektikleri zorlukları, değil, halkın yüzyıllardır içinde çırpındığı yoksulluğu, çaresizliği anlatmışlardır. Hatta Doğuluların dertlerine, özelliklerine, dillerine eğilmek, bu aydınları içinde bulundukları bütün zorluklara rağmen, mutlu kılan tek meşgale olmuştur.

Dr. Sait KIRMIZITOPRAK

"DİCLE – FIRAT" dergisi, 6 Mart 1963, sayfa 2-7

Irkçı, Sömürücü Tehlikeyi Görmek ve Birleşmek Gerek!

"Vurguncular, mahalle milyonerleri, Ege–Çukurova vs. büyük toprak ağalarıyla onların politik ortamda uşaklığını yapan ırkçı sömürücüler, yobazlar, eski devrin yemliğinde çöplenmiş sürüyle parazit; biz Doğululara olduğu kadar subaylara da, aydınlara da, gençliğe de, işçilere de düşmandırlar. Çünkü bu devrimci, halkçı, insaniyetçi kuvvetler onların efendilerini alaşağı ettiler, soygunlarını kursaklarında bıraktılar."

Otuz beş Doğulu üniversitelinin imzasını taşıyan yukarıdaki satırlar üç ay önce Yön'de yayınlanmıştı. AP'nin kumanda mevkiinde çöreklenmiş ırkçı, sömürücü azınlığın sözcülüğünü yapanlardan biri Senato'da: *"Doğu'daki Kürtler de bizim düşmanımızdır..."* cümlesini pervasızca söyleyebilmişti. İşte gençlerin -doğruluğu bugün daha açıkça anlaşılan- gür seslerini yükseltmelerinin nedeni bu aşağılık sayıklama idi.

İntikamcı Tehlike

Gelişen olaylar, yurdumuzda kanlı bir diktatörlük kurmak hevesiyle, bütün demokratik müesseseleri ve halkımızı tehdit eden intikama iktidar tehlikesini apaçık gösterdi. Yine bu gelişen olaylar içerisinde sömürücü intikama karşı, birleşik savaş cephesi de kuruldu. Şimdi üzerinde durulacak en önemli mesele, bütün demokratik ve ilerici kuvvetleri toplayan bu cepheyi daha bilinçli hale getirmek ve devam ettirmektir. Olaylar durulup, ırkçı gericiler kuzu postuna büründüğü zaman, şüphesiz hiçbir şey bitmiş değildir. Aksine intikam ve menfaat hırsıyla gözleri dönen sömürücü çığırtkanları, elverişli ortamı bulur bulmaz sabotaj ve zorlamalarına girişeceklerdir. Bütün bunlar aynı metotlarla tekrarlanan olaylar zincirinin halkalarıdır. 2 Ekim'e kadar İnönü'yü tüm kötülüklerin başı gibi gösterenler, daha aynı günün ertesinde pür-telaş İnönü'nün kanatları dibine sığınmakta, en ufak sakınca göstermemişlerdi. Bu taktik geçici idi. Artık iyice anlaşılmıştır ki halkçı, demokratik kuvvetlerin gücü parçalandığı an; ırkçı sömürücüler, ilk önce gölgesinde korunduğu bu kanatları parçalamakta tereddüt etmeyecektir.

Sömürücülerin Maşaları

Bunlar çeşitli sosyal tabakalara, bölgelere, menfaat gruplarının endişe ve temayüllerine göre durmadan kılık ve ağız değiştiriyorlar. Oysa yapılan bütün demagojik oyunlara ve takılan maskelere rağmen; cepheler belirlenmiştir. Aslında vurgun çevrelerinin, sömürücülerin maşaları durumunda olan ırkçılar; diktatörlüklerini kurabilmek için, bir kitlesel destek bulmak zorunda idiler. Karanlık devrin enflasyon yıllarında -mahalle milyonerlerinin mantar gibi bittirildiği yıllar- geniş kitleler az çok para yüzü görebilmişti. Ama bu, halk kitleleri yararına işleyen bir mekanizmanın doğuracağı devamlı ve köklü bir nefes alma değildi. İşte halkın az buçuk yüzünü görebildiği ve hemen de tükeniveren para, bu soygun devrinin kodamanlarından artakalandı. Meselenin aslı böyley-

di ama, ince hesaplarla pek ilgilenemeyen geniş kitlelerin hiç değilse büyük bir kısmı, ister istemez bu devrin bolluk kerametine inandırılmıştı. Düşük iktidarın mirasına konmak isteyen ırkçı sömürücülerin istismara yeltendikleri en büyük kozları buydu. Biliyorlardı ki saf ırk safsatalarına, halkın karnı toktu. İşsizlik, geçim sıkıntısı, halkın dini inançları... İstismar edilecek, böylece de kötü emellerine ulaşmak uğrunda kitlelerin desteğini kazanabileceklerdi.

İki yüzlü davranış

Evdeki hesap çarşıya uymadı. Gençlik, subay ve aydınlar oynanmak istenen komedyanın perde arkasını biliyorlardı. İşçi ve köylü yurttaşlarımıza karşı nasıl iki yüzlü davrandıklarını ise, son Kavel olayı bütün keskinliğiyle gösterdi. O güne dek işçiden gibi görünen tüm ırkçı sömürücüler, iş başa düşünce, patronların yanında yerlerini aldılar. Gerici basında günlerce *"Kavel olayı tehlikeli bir tertiptir."* başlığı altında, işçileri en kötü şekilde suçlayan tefrikalar dizildi. Toprak reformu söz konusu edilince, aynı menfaat refleksiyle ırkçılar, topraksız köylülere karşı toprak derebeylerini tuttular. Doğu Anadolu'da teşkilatlanabilmek için; bu bölgenin dertlerinden, geri kalmışlığından bahisle Doğuluların sempatisini çekmek istediler. Oysa aynı sömürücü yayın organlarında Doğuluları toptan imha için; Kırgızları davetten başlayarak, Senato'da ise Doğulu yurttaşlarımızı iç düşman olarak ilan etmeye kadar vardılar.

Emekçilere Düşman

Bu bakımdan otuz beş Doğulu üniversitelinin *"Irkçı faşistler, biz doğululara olduğu kadar, subaylara da, gençlere de, emekçilere de düşmandırlar."* sözü tam gerçeğin ifadesidir. Irkçı sömürücülere karşı demokratik savaş cephesinde ilerici, devrimci, insaniyetçi kuvvetler her durumda el ele bulunmak zorundadırlar. İtalya'da, Almanya'da benzerlerini iktidar koltuğuna getiren manivela, kendi gücünden çok, demokratik kuvvetler arasında bir birlik kurulamamasından faydalanmıştır. Dünyanın her yerinde gerici ve sömürücü kuvvetlerin taktiği, bütün halka hükmetmek için; halkçı kuvvetleri parçalamak olmuştur.

Irkçı sömürücülerin işlenmiş, bir siyasi ve ekonomik sistemlerinin olmayışı; birçok yerde iyi niyetli devlet adamları ve bazı aydınlar tarafından ciddiye alınmamasına sebep olmuştur. Oysa bu vuzuhsuzluğun sebebi; halk kitlelerini kazanmak için, her tabakaya, her şeyi vaat etmekte ölçü tanımamaları yüzündendir. Irkçılar bu dağınıklığı; gürültülü nutuklarla, tezahüratla ve kiralık komandolarla saklamaya çalışırlar. Gerçekte ırkçı sömürücülük, büyük sanayici ve sermaye krallarının, büyük toprak derebeylerinin çıkarlarını korumak ve devam ettirmek için kullanılan bir vasıtadan ibarettir.

Yakın tarihin yaşanmış bazı olaylarını hatırlamak, yurdumuzda günden güne azgınlaşan ırkçı sömürücülerin gerçek mahiyetini göstermek bakımından faydalı

sonuçlara götürür: İktidara geçmeden önce Alman işçilerine ölçüsüz vaatlerde bulunan Nazilerin kimler hesabına, nasıl riyakârca bir oyun oynadıklarını şu satırlar açıkça göstermektedir: *"Naziler daha iktidar makamına geçer geçmez, iş ücreti etrafındaki bütün anlaşmazlıkları men ettiler. İşçilerin müessese sahipleriyle kolektif anlaşma haklarını kaldırdılar. İşçiler tarafından demokratik bir şekilde seçilen fabrika komiteleri yerine, sanayi (Führer)leri yani müessese sahipleri tarafından seçilen (güvenilir şahıslar) komiteleri seçtiler. Hükümetin rızası olmadan işini bırakmak hakkını işçiden alan kararlar neticesinde, Alman işçileri, tamamen müessese sahi-binin keyfi arzularına bırakıldılar. Almanya'da iş saatleri sekizden ona, hatta on ikiye çıkarıldı. Hayat pahalılığı % 27 arttığı nispette, işçilerin gündeliğine yapılan ilave % 7 yi geçmiyordu. Alman işçilerinin yıllarca süren mücadeleleri neticesinde meydana getirilen işçi sendikaları bir kalem darbesiyle ortadan kaldırıldı."* (Andre Simon, Hitler ve Arkadaşları: 80)

Kuvvetler Birleşmelidir

27 Mayıs Türkiyesi'nde demokrasi ve hür düşüncenin ışığında tartışılabilen, Anayasamızda yer alan sosyal reformlar, sosyal adalet ilkesi ve işçi haklarının bir kalem darbesiyle toz edilmesi istenmiyorsa; emekten yana demokratik kuvvetler, saflarını sıklaştırmalı, demokratik savaşa hız vermelidirler.

Irkçı sömürücüler hür düşünceyi, demokratik müesseseleri, işçi teşekküllerini, azınlık halkları boğmakla kalmıyorlar. Onlar küçük esnafın, orta tabakanın da düşmanıdır. Bunların sosyo - ekonomik politikası da çeşitli zorlamalarla emekçilerin ve orta sınıfın aleyhinde yürür. Andre Simone'un bu konuda somut rakamlara dayanan enteresan örneklerinden birini kaydedelim: *"Büyük sermayeye, küçük rakiplerini yutmak imkânını vermek için, küçük işletmeleri çok berbat bir vaziyete düşüren birçok kanun neşredilmiştir. Mesela yalnız bir yıl içinde hisseli şirketlerin sayısı 6.094'ten 5.500'e kadar inmiştir. Gene bu zaman içinde, mahdut mesuliyetli dokuz bin şirket tasfiyeye tabi tutulmuştur. Bütün bunlar küçük sermayeli işletmelerdi. Gene bu yıl içinde kırk bin küçük işletme sahibi işlerini kaybederek bir işçi sıfatıyla fabrikalara girmek zaruretinde kalmışlardı."* (Andre Simon: 95)

Yurdumuzda da ırkçı sömürücülerin, büyük toprak ağalarının, mahalle milyonerlerinin ve yabancı tekellerin hesabına ve onların mali destek ve yardımlarını almaya ve geniş kitleleri avlamaya çalışıyorlar. Müphem, yaygaracı sloganlar, hep gerçek çehrelerini gizlemek, halk kitlelerinin desteğini kazanmak içindir. Atatürkçü halkçı gençliğe, aydınlara, işçilere düşen görev bunların maskelerini al aşağı etmek, kitlelere gerçek yararlarının bilincini kazandırmak, antidemokratik kanunların kaldırılmasına çalışmaktır.

Dr. Sait KIRMIZITOPRAK

"Sosyal Adalet" dergisi, 16 Nisan 1963, sayfa 14

Nüfus Semineri Münasebetiyle Kürtaj Serbest Olmalıdır!

Kalkınma plânı ile birlikte en çok sözü edilen konulardan biri de *"Doğumun kontrolüdür."* Gebeliği önleyici tedbirler, yani çocuktan korunma, gerektiğinde rahmi tahliye, yani kürtaj doğumun kontrolünün kapsamına girmektedir. Şimdiye dek bu konuları gayet gizli ve fısıltı ile başkalarına açan veya yardım isteyenler, bugün ısrarla çıkacak kanunu ve devlet tarafından dağıtılacak *"Korunma vasıtalarını"* sormaktadırlar. Hatta diyebiliriz ki, 27 Mayıs sonrasının plân- reform tartışma ortamı içerisinde halkın kolayca anladığı ve sabırsızlıkla beklediği meselelerden biri de; şu gebeliği önleyici tedbirler ve icabında kürtajın belli şartlar içinde serbest bırakılmasıdır.

Politikacılarımızın yıllar yılı gebeliği önleyici tedbirleri ve ihtiyari kürtajı -halkın yararına olan birçok konu gibi- ahlak dışı, kanun dışı sayılmıştır. Sonuç şu olmuştur: Varlıklı aileler -politikacılar da dahil- ahlak ve kanun dışı saydıkları korunma ve kürtajdan bol bol yararlanmış, bazı açıkgöz doktorlar da bu kanuni yasaklar yüzünden servetler edinmişlerdir. Sosyal eşitsizliklerin hepsinde olduğu gibi, bunda da kabak halkın başına patlamış, bu yüzden, her yıl, binlerce kadın bilgisizliğin ve imkânsızlığın kurbanı olup gitmiştir. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın 5 Mayıs 1962 tarihli bir tamimi, yurdumuzda bir yılda tam on bin kadının -bunlar tespit edilebilenlerdir- düşük yaparken öldüklerinden bahsetmektedir. Bazılarınca yaydırılmak istenen kanaate göre, yalnız gayri meşru yollardan gebe kalanlar çocuk düşürmenin yollarını arıyorlar. Oysa gerçek hiç de öyle değildir. Bilhassa köy ve kasaba muhitlerinde evlenmeler çok küçük yaşta olur. Kadın ard arda on yılda takriben 6-7 çocuk sahibi olur. Evde, tarlada, ağılda devamlı bir de çalışma mecburiyeti yüklenen bu zavallılar daha otuzuna girmeden suyu alınmış limona dönerler. Bir yandan sayıları gittikçe artan çoluk–çocuğu geçindirmenin zorluğu, öbür yandan yeni bir gebeliğe bünyece tahammülleri kalmayan bu çilekeş kadınların durumu yürekler parçalayıcı bir haldedir.

Bizim kanun dışı, ahlak dışı ilan ettiğimiz gebelikten korunma veya çocuk düşürtme -işte bu noktada- halk için anlaşılmaz bir telakki ve aşılmaz bir engel kimliği kazanır. İlgililerden en ufak yardım, kürtajı yapacak doktora da gerekli para temin edilemeyince, artık başvurulacak tek bir çare kalmıştır: Ebe–kocakarıların yardımı ile çocuğu düşürtmek. Genellikle değişmeyen kaçınılmaz sonuç karşımıza çıkar; Gayet ilkel ve pis şartlar altında –iğ, tavuk teleği, sabunlu paçavralar, karna ağırlık tatbiki bu iş için kullanılan vasıtaların başında gelmektedir– yapılan düşürtmede enfeksiyon (mikrop kapma) devamlı kanama, rahmin delinmesi, son kalması veya başka bir arıza sonucu kadın ya ölür, ya da bütün ömrü boyunca sakat kalır.

Şimdi bu çıplak realite ile alay edercesine; gebelikten korunmayı ve icabında kürtajı bir felaket olarak göstermeye çalışan Senatör Dr. Suat Seren'in 31 Ocak 1964 tarihli Milliyet gazetesinde yayınlanan şu satırlarını okuyalım: *"Ama doğum kontrolünü aile plânlaması adı altında gizlemeye çalışanlar şimdi de kısırlaştırma ve kürtajı nüfus*

plânlanması kisvesi ile meşru ve kanunî hale getirmeye çalışmaktadırlar. Ve kürtaj ücretleri elli liraya kadar düşecektir..."

Sayın Senatör'ü endişeye sevk eden en önemli nokta, böylece aşikâr olarak ortaya çıkmaktadır: *"Kürtaj ücretleri elli liraya kadar inecek!.."* Kürtaj ücretlerinin elli liraya kadar düşmesi, hatta sosyo -ekonomik zaruretlerle ve belirli ölçüler içerisinde, devlet hastanelerinde parasız yapılması, niçin acayip ve korkunç karşılanıyor bazı çevrelerce?

Dr. Seren, bunu şu cılız gerekçeye dayandırmaktadır: *"Bu yol bizi kültürlü ve seviyeli insanların çocuk yetişmekten kaçınmalarına, kürtaj ve kısırlaştırmalara mazeret bulmaya kadar götürebilir."*

Oysa çok iyi biliniyor ki kültürlü ve seviyeli dediği kişiler genellikle varlıklı sınıfın insanlarıdır. Ve yine çok iyi biliniyor ki gerek gebeliği önleyici ilaç ve araçları bulmak bakımından, gerekse doğum kontrolü yapamadığı zaman, en mutena klinik ve doktorlar kürtaj için, bu mutlu azınlığın emrindedir.

Her şeyden çok sadece bu eşitsizliği gidermek için bile olsa, gebeliği önleyici bilgi ve araçların serbestçe yayılmasını sağlamak gerekmektedir. Ve bu, kanaatimizce, nüfus plânlamasının ötesinde bugün yalnız zenginlerin yararlandığı bir haktan, isteyenin yararlanmasını sağlamak anlamına gelir.

Doğum kontrolünün, plân deyimi ile, nüfus plânlamasının nasıl uygulanacağı, bu iş için gerekli finansman vs. Nüfus plânlaması kanun tasarısında tamam veya eksik yer almaktadır. Ve ayrı bir tetkik konusudur. Biz bilhassa meselenin insani ve sosyal yönleri üzerinde durmaya çalışıyoruz.

Türkiye'de, istatistiklere göre, yılda yarım milyonu aşkın kadın düşük yapmakta, bunlardan on binden fazlası ise sırf bu yüzden hayatını kaybetmektedir. Provoke, yani düşürtmek sureti ile başvurulan çocuktan kurtulmanın nedenleri aşağı yukarı şunlardır:

1- Evli olmayan veya herhangi bir sebeple kocalarından ayrı yaşayan kadınların gebe kalmaları. Gebeliği önleyici tedbirlerin ve kürtajın serbest bırakılmasını istemeyenler bu konuda, savunmalarını ahlakî açıdan yapıyorlar. Deniliyor ki bu durum, gayri meşru münasebetleri çoğaltacak, fuhuşu teşvik edecektir. Bu iddianın bilimsel temeli ve pratik faydası yoktur. Çünkü sosyo-ekonomik tedbirler alınmadan, sırf kanuni yasaklarla fuhuşun ve ahlaksızlığın önlenebileceğini sanan orta çağ anlayışı çok gerilerde kalmıştır. Gazetelere hemen her gün akseden olayların da gösterdiği gibi, bu tip gayri meşru çocuk edinmelerin baş nedeni sosyal dengesizliktir(bir yandan geçim sıkıntısından ve işsizlikten bunalan, görgü ve bilgisi kıt çoğunlukla: öbür yandan gecede zevki ve eğlencesi için binlerce lirayı sarf edebilenlerin yan yana bulunduğu toplum...).

Çocuk düşürtmenin korkunç zararlarını bilseler de, hayatlarına mal olsa da, bu tarz gebe kalmış kadınlar, her şeyi göze almaya razıdır. Toplumun değer yargıları karşısında bu kadınlar -kanuni yasaklar ne kadar sert olursa olsun- çocuğu düşürtmeyi veya bu yolda intiharı göze alacaklardır. O halde fuhuşu önlemek için gebeliği önleyici tedbir-

leri ve kürtajı yasaklamanın hiçbir faydası yoktur. Fuhuşu yaratan sosyo–ekonomik nedenlere inmek ve bu yolda tedbirler aramak şarttır.

2- Evli, çoluk çocuk sahibi olan ve fakat yine de çocuklarını düşürtenler. Tabii bunlar da keyiflerinden düşürtmüyorlar... Geçim ve sıhhi zaruretler öyle bir noktaya dayanıyor ki; yeni bir çocuk beslemek, giydirmek, kısaca yüklenmektense, düşürtmenin yollarını arıyorlar. Köy ve kasaba muhitlerinde büyük çoğunlukla düşüklerin bu cinsten olduğuna gözlemlerimizle tanık olduk.. Burada şunu da ekleyelim ki, halk çoğunluğunun gebeliğin önlenmesi ve bunun mümkün olmadığı hallerde de çocuğu serbestçe ve ucuza aldırtabilmeleri isteği çok derin ve plânlamanın amaçları ile paraleldir.

3- Sıhhi sebeplerle düşürtenler (klinikte bazı hastalıklar sebebi ile gebeliğe son verilmesi). Biz yurdumuzun bütün kaynaklarının, insan gücü ve sosyal adalet anlayışı içerisinde rasyonel bir organizasyona tabi tutulduğu; gerekli sosyo–ekonomik reformların bihakkının gerçekleştirildiği takdirde Türkiye'de insanların çoğalmasından korkulmaması gerektiği kanısındayız. Ancak kanuni yasaklar ve sosyal dengesizlik sonucu her yıl binlerce annenin düşük yüzünden heba olmasına veya sakat kalmasına da daha ziyade seyirci kalınamaz.

Bu itibarla:

1- Gebelikten korunmanın pratik çareleri öğretilmeli ve bu iş için gerekli bilgi, ilaç, araç vs. parasız olarak halka dağıtılmalıdır.

2- Her nasılsa –korunmaya rağmen– gebe kalma halinde, belli şartlar içerisinde kürtaj serbest ve gayet külfetsiz olmalıdır. Bu hem insan sevgisinin bir icabı, hem sosyal eşitsizliğin telafisi, hem de en realist çözüm yoludur.

Dr. Sait KIRMIZITOPRAK

"Milliyet" gazetesi, 30 Nisan 1964, sayfa 2

İlginç Bir Olay (1)

Yarın sona erecek Atatürk haftasında *"büyük kurtarıcı"*yı andık. Ama bu yılki anma törenlerinin yüreğimizi sızlatan bir yönü vardı. Çünkü Atatürk'e "... ... " diye küfreden, Türk'ü; *"Rum'la, Çingene'yle, Yahudi'yle"* karışmış aşağılık bir ırk olarak niteleyen mahkumlar grubundan ikisi aramızdaydı.

Bunlardan biri Gülhane Tıp Akademesi Askeri Hastanesi eski Levazım Müdürü Şevket Turan, diğeri Dr. Sait Kırmızıtoprak'tır.

İkisi de Kürtçülük mülahazasıyla milli duyguları zayıflatıp yok etmek suçundan arkadaşları ile yargılanmışlar; hem hapis cezasına, hem de Emniyet-i Umumiye nezaretinde Çanakkale'de ikâmete mahkum edilmişlerdir. Cezaları onandıktan sonra ikâmet yerlerini değiştirerek Isparta'ya gelen iki hükümlüden Dr. Kırmızıtoprak; Emniyet-i Umumiye nezaretinde bulunmasına rağmen cezaevi hekimliğine atanmıştır.

Şimdi düşünün: Türk - Kürt ayırımında rol oynadığı için bir yıldan fazla hapis yatan ve cezasının üçte biri oranında Emniyet-i Umumiye nezaretinde tutulmasına karar verilen biri mecburi ikâmet yerinin hapishane hekimi oluyor. Böylece işlediği suçtan dolayı taltıf ediliyor.

Bu çarpık durum zihinlerde birçok istifham çizmektedir:

Dr. Kırmızıtoprak Emniyet-i Umumiye nezareti altında bir hükümlü olduğuna göre, kendisi resmi bir göreve atanabilir mi? Bizce hayır. Şu halde Kırmızıtoprak'a Hapishane Hekimliği kim tarafından ve nasıl verilmiştir? Ona bu görevi verenler dosyasını incelemişler midir.?

"Yeni İnkılâp" gazetesi,(*) 16. 11. 1967

İlginç Bir Olay (2)

Emniyet-i Umumiye nezaretinde bulunanlar, mecburi ikâmet yerlerinden ayrılmazlar, emniyet makamlarına sabah, akşam imza verirler.

Türk'ü hakir gören, Atatürk'e söven ve müstakil Kürt devleti kurmak hevesinde olan arkadaşları ile birlikte Askeri Mahkeme'de yargılanan Dr. Sait Kırmızıtoprak dün de belirtiğimiz gibi bir yıldan fazla hapis beş aydan fazla Emniyet-i Umumiye nezaretinde tutulma cezaları almıştır. Ve simdi şehrimizde cezasının ikinci kısmını çekmektedir. Mecburi ikâmet yeri Çanakkale iken, Isparta'ya çevirten, hükümlü olduğu halde hapishane hekimliği gibi, birde resmi görev koparmasını beceren Dr. Kırmızıtoprak'ın sık sık il dışına çıktığı söyleniyor. Bu söylentilerden biri şu:

Dr. Kırmızıtoprak, Başmakçı'da bir ecza dolabı ve muayenehane açmak ister. Sağlık

*- İsparta'da yayınlanan günlük yerel gazete.

Müdürlüğü'nden gerekli müsaadeyi sağlamak için yakın bir arkadaşıyla Afyon'a gider.

Dr. Kırmızıtoprak'ın bu il dışı gezisi iki gün sürmüş ve Emniyet-i Umumiye nezaretinde bulunmasına rağmen il dışında dolaşmasına kimlerin izin verdiği merak konusu olmuştur.

"Yeni İnkılâp" gazetesi, 17. 11. 1967

İlginç Bir Olay (3)

Atatürk Haftası münasebetiyle şehrimizde bulunan ve sürgün cezalarını çekmekte olan iki Atatürk ve Türk düşmanı Dr Sait Kırmızıtoprak'la Şevket Turan'ın kimliklerini tanıtan yayınımız, hemşerilerimiz arasında büyük ilgi uyandırdı. İdarehanemize telefon eden veya bizzat gelen okuyucularımız bu iki hükümlünün Atatürk'e neden düşman olduklarını, Türk ırkını niçin hakir gördüklerini soruyorlar. Önce okuyucularımızın bu isteklerini yerine getireceğiz:

Şevket Turan 1956 yılında Tıp Akademesi Askeri Hastanesi'nde Levazım Müdürü iken Şeyh Sait'in oğlu Ali Rıza Fırat ile temasa geçer. Milli Emniyet; Kürtçülük faaliyetlerinin yoğunlaştığını görünce Şevket Turan'ın evine teyp tesisatı kurarak konuşmaları tesbite çalışır.

Askeri Yargı organlarınca suç delili olarak kabul edilen teyp bantlarındaki konuşmalarından bazıları şöyle özetlenebilir. Şevket Turan der ki: *"Kemal Atatürk bu memlekette en büyük fenalığı yapmıştır. Erzurum Kongresi'ne alınırken kendisine Kürt haklarını tanıyacağını dair yemin ettirilmiştir. Yeminine ihanet etti. Ruslardan 30 milyon, İngilizlerden 25 milyon altın alıp onlara memleketi sattı. İslam dinini kaldırıp lâikliği, hilâfeti yok edip Cumhuriyet'i, şeriatin yerine Avrupa kanunlarını kabul etti, milleti soyup soğana çevirdi."*

8 Mart 1957 tarihinde yine evinde düzenlenen toplantıda Türkler hakkındaki düşüncesini açığa vurur:

"Ben Kürd'üm desem kanımda bozukluk yoktur, saftır. Ama Türk'üm deyince Çingene, Arap, Yahudi, Ermeni karışmıştır."

15 Haziran 1957 tarihindeki toplantıda ise Şevket Turan ne yapacaklarını şöyle özetler:

"8 Milyon Kürd'üz, vahdeti sağlamalıyız. Bunlar arasında çalışıp Türk milli duygularını yok edip Kürtlük ruhunu aşılamalıyız. Irak, Suriye, İran Kürtleri ile temas edip anlaşmalıyız." (Devamı var.)

"Yeni İnkılâp" gazetesi, 18. 11. 1967

İlginç Bir Olay (4)

Ruslar'dan yardım umuyorlardı.

Türk-Kürt ayırımı yaparak vatanı bölmek, vatandaşları birbirine düşürmek isteyen korkunç örgütün iki elamanı Şevket Turan ile Dr. Sait Kırmızıtoprak şehrimizde Emniyet-i Umumiye nezaretinde bulunuyorlar. Askeri Yargı organlarınca hapis ve sürgün cezalarına çarptırılan Şevket Turan, Dr. Sait Kırmızıtoprak ile diğer arkadaşları; emellerine ulaşmak için Ruslarla, İngilizlerin yardımını isteyecek kadar ileri gitmişlerdi. Ve Doğu Anadolu'daki Kürtçe konuşan vatandaşlara şöyle sesleniyorlardı:

"Sen Türk değilsin, sen Kürt'sün; Kürt olduğun için umumi yerlerde Kürtçe konuşmalısın, Kürt lügatını, Kürt gramerini öğrenip, öğretmelisin. Radyodan Kürtçe neşriyat yapılmasını istemelisin, sen Türk olmayıp Kürt olduğuna göre ayrı Kürt milletisin, yaşadığın topraklar dört bin seneden beri Kürt ırkına aittir, Kürt ırkı Türk ırkından ayrıdır. Türk ırkı; Rumla, Çingene ile Yahudi ile karışmış aşağılık bir ırktır, sen ise saf, necip kahraman, güzel ve üstün bir ırksın, Türk ırkı, Türk milliyetçiliği altı yüz senedir seni sömürmektedir. Gariptir, seni zincire vurmuş, haklarını elinden almış köle gibi kullanmakta, öldürmektedir. Lehçe farkı tarikat farkı sebebiyle aramıza nifak sokup bölmektedir. Hepimiz Kürt lügatını, Kürt gramerini öğrenince birliği kurup korursunuz. Türk milliyetçiliği ile Kürdistan denilen topraklarda müstakil Kürt devletini kurarız. Yabancı devletler bu gayemiz için bizi destekliyorlar. Yeterki; sesimizi davamızı bu devletlere duyaralım. 'Kürt Parti Nizamnamesi' hazırdır. Buna yalnız Kürt olanları alacağız, Kürt bayrağı sarı ve yeşildir. 'Kürt İstiklal Marşı' hazırdır.

1920 senesinde İngilizler ile Rusların Sevr Muahadesi'ne koydurdukları Kürt istiklaline veya muhtariyetine ait hükümleri bir hak olarak talep edelim. Rus ve Alman sosyologlarına, tarihçilerine müracatla bir Kürt ırkının, milletinin ve bir Kürdistan'ın olduğuna dair vesikalar elde edip 'Dünya Devletleri'ne Kürtlük ve Kürdistan şahsiyetini, hâkimiyetini kabul ettirelim."

Görülüyor ki korkunç örgüt *"devlet içinde devlet kurmak"* için her çareye başvurmaya kararlıydı. Ve faaliyetlerinin devamı için lüzümlu parayı toplamak üzere Ankara'da Ziraat Bankası'na Mehmet Bilgin adına 85636 sayılı bir hesap açtırılması görüşülüp kararlaştırılmıştı. (Devamı var.)

"Yeni İnkılâp" gazetesi, 19. 11. 1967

İlginç Bir Olay (5)

Adnan Menderes'e fahri hemşerilik verildi diye niçin gazaba geldiler.

Askeri Yargı organları tarafından hapis ve sürgün cezasına çarptırılan Şevket Turan, Dr. Sait Kırmızıtoprak ve arkadaşları milli birliği ve insicamı bozmak, Kürtçülük mülahazasıyla milli duyguları yok etmek için büyük çaba gösteriyorlar.

Lozan Muahadesi'ni tutmakta direniyorlardı.

Nitekim bu husus Yüksek Yargı organlarının karar gerekçesinde yer almış, sanıkların Menderes'e fahri hemşerilik verildi diye niçin gazaba geldikleri şöyle belirtilmiştir: *"Diyarbakır Belediyesi Reisi'ne çekilen tel ise Kürt ırkından kabul ettikleri Belediye Reisi'nin o tarihteki Başvekil Adnan Menderes'e fahri hemşerilik tevcih edilmiş olmasından gazaba geldikleri ve hemşerilik tevcihi ile davaya iki büyük darbe indirilmiş olduğunu kabul ettikleri içindir."*

Bunlardan birincisi: *"Diyarbakır ahalisinin kısmı küllisini telâkkilerince Kürt ayrımına tabi tuttuklarından bir Türk Başvekil'in hemşehri kabulü, Lozan'ı kabul Sevr'i inkâr olacağı ve halka sen Kürt'sün, Türk değilsin şeklindeki aşının yapılmasını güçleştirdiği"* neden doğmaktadır.

İkinci husus ise daha ilginçtir: *"Fahri hemşerilik verildiğinde, Başvekil verildiğinde, Başvekil, Birleşik Amerika Devletlerini resmen ziyaret etmektedir. Kendisine Kürt ayırımı yapılan şehrin fahri hemşeriliği, Belediye Meclis kararı ile verilince o belde halkınca böyle bir tefrikin kabul edilmediği manasına gelir. Milli Birlik, insicam birlikte yaşama arzu ve inancı, yani milli duyguyu teşkil eden vatanperverliğe ait his ve düşünce muhassılası teşehhüs etmiş olur. Başvekil kuvvet kazanır. Amerika Devleti'nden de ona göre tutum ve davranış görür, kuvvet bulunca Amerika, Rusya devletleri Kürtlük davasını destekliyorlar diye ekmeye çalıştıkları kötü tohumu tutturacak vasatı kaybettirir. Belediye Reisi'ne ateş püsküren telgraflardaki açık olan irade budur."* (Yarın: Bağdat Paktı'nada karşıydılar.)

"Yeni İnkılâp" gazetesi, 21. 11. 1967

İlginç Bir Olay (6)

Bağdat Paktı'na da karşı idiler.

Şehrimizde sürgün cezalarını çekmekte olan Dr. Sait Kırmızıtoprak ve Şevket Turan ile Çanakkale'de bulunduklarını sandığımız diğer suç ortaklarını Bağdat Paktı'da gazaba getirmişti.

"Çünkü Mezopotamya dedikleri Irak, İran ve Türkiye'deki altı yüz millik arazi şeridinde Kürdistan kurulacak, suni olan hudutlar kalkacak ve bu üç devletteki 12-14 milyon Kürt milleti, Kürt devletini kurtaracaktır. Bu paktlar ise buna manidir."

İste pakta karşı olmalarının sebebi bu idi.

"Bu sebeple pakta dahil devletlere, hükümet başındakilere veryansın ediyorlar, ihtilal yapan geçici Irak Anayasası'nın üçüncü maddesinde Irak Kürtlerine muhtariyet tanıyan Abdulkerim Kasım'ı aynı kasıtla göklere çıkarıp, meth ü senasını yaparlar. Irak elçiliğine gidip, her biri bu başvekilin ilk nutkuna ait basılı broşürü alıp birbirlerine yolluyor, teksir ediyor, hattâ '4. Avrupa Kürt Talebe Kongresi' zabıt-

larında da Abdülkerim Kasım'ın Kürtlere tanıdığı haklar, dolayısıyla methiyesi yapılıyor. Türkiye'ye İran'a çatılıp aynı hakları tanıması istendiğinden bu zabıtlar getirilip teksir edilip aralarında dağıtılıyor. Buradaki fikirler halka, üniversite gençliğine aşılanıyor. Yabancı devlet reislerinin müzaharetlerinin temin edildiği söylenerek, devasâliklerinin cüretleri artırılmak isteniyor."

"Ezcümle Stewenson'a davalarını duyurdukları, Abdülnasır'ın Melle Mustafa Barzanî'yi kabul edip, sen Irak'ta Nasırcı hereketleri destekle, ben de, Irak'a baskı yapıp Kürt halkının haklarının tanınmasını temin ederim dediği propaganda ediliyor."

"Amerika, Rusya devleti petrol bölgesinin stratejik hâkimiyetine sahip Kürdistan topraklarında, Kürt devletinin kurulmasına müzaharet ile peşinen Kürt devletinin dostluğunu kazanıp petrol bölgesi hâkimiyetinin başka bir devletin hâkimiyeti altına girmesini önlemek için davalarını desteklediklerini. Sanfransisko Devletler Topluluğu'na yazılı müracaatları ile Kıbrıs'ta 100 bin Türk'e tanınması istenen hakların kendilerine de tanınmasını istediklerini, yine Ankara Hukuk Fakültesi, Orman, İktisat ve İstanbul Fakülteleri'nin bu şubelerindeki talebelere aşılamak suretiyle milli duyguları yok etme kasıtlarını ortaya koymuşlardır." (Devamı Var)

"Yeni İnkılÂp" gazetesi, *22. 11. 1967*

İlginç Bir Olay (7)

Şevket Turan

Memlekette milli hisleri zayıflatıp yok etmeye çalışan bir örgütün çalışma metodlarını özetlemeye çalıştık. Bugünden itibaren sürgün cezalarını şehrimizde çekmekte olan Şevket Turan ile Sait Kırmızıtoprak'ın hangi suçlarla yargılanıp mahkûm edildiklerini Askeri Yargı organlarının kararlarından yararlanarak okuyucularımıza sunacağız. Çünkü şehrimizdeki iki hükümlü kafalarındaki zehirli fikirleri temiz ve saf dimağlara pekâlâ akıtabilirler. Fakat vatandaşlarımız onların ne yapmak istediklerini ve yakın geçmişte nasıl çalıştıklarını öğrenirlerse tehlike kısmen önlenmiş olur.

Şevket Turan

Önce Şevket Turan'ı ele alalım: *"Şevket Turan'a isnat edilen Kürtçülük faaliyetleri, bu faaliyetlere matuf cemiyet kurma, yol gösterme, sevk ve idare etmeye ait fiille"*dir.

Şevket Turan: Ankara Gülhane Tıb Akademisi Askeri Hastanesi'nde Levazım Müdürü iken İç Cebeci'deki evinde 1956 senesinde Şeyh Said'in oğlu Ali Rıza Fırat ile temas kurduğu; Kürtçülük faaliyetlerinde bulunduğu görülerek, Milli Emniyetçe evindeki bu toplantılarda yapılan konuşmaları tesbit için teyp tertibatı kurulmuştur. (Devamı Var)

"Yeni İnkılâp" gazetesi, 23. 11. 1967

İlginç Bir Olay (8)

Şevket Turan

(Dünden devam)

Teyp bantlarına göre Şevket Turan'ın Asker Avşar ile yaptığı konuşmada Atatürk'e en galiz küfürleri etmesi, *"Sevr Muahadesi'nin hükümlerinden en ağır zillet hissi ve kederi duyacağı halde bunu hak diye tanıtmaya ait propaganda vesilesi yapması"* Kürtçülük kastına delil olarak kabul edilmiştir.

Ayrıca Şevket Turan: *"... önce İnkılâplara isyan edip, milletin mali unsurları arasında devlete gaile açan Şeyh Said'i aynı kastı cürmi ile siyasi lider addedip, devleti katliam yapmakla suçlamış ve yazdığı şiirle ağaç kesilmekle yok olmaz, kuvvetlenir, Kürtçülük vardır, olacaktır şeklinde kastını ortaya"* koymuştur.

Şevket Turan: *"1959 senesi Ağustos, Eylül ayında bu maksada ait faaliyetler için geziye çıkıp Mardin, Siirt, Diyarbakır bölgelerinde dolaşmış ve halk arasında İran Kürtlere yakında muhtariyet tanıyacak, biz de iki esas üzerinde çalışıyoruz diye evinde ki esas üzerinde çalışıyoruz diye evinde ki toplantıda alınan kararları anlatmış ve Avukat Ziya Şerefhanoğlu ile Dr. Mustafa Özdirekçi'nin Kürtçülük faaliyetlerini övüp İstanbul'daki cemiyetin faaliyetlerini önayak olmuştur."*

Şevket Turan'ın Kürtçülük faaliyetleri ile ilgili dış temaslara gelince: Yüksek Askeri Yargı organlarına göre, bu münasebetlerin maddi delili: *"News Week mecmuasının 8. 6. 1959 tarihli yazısıdır."*

"Kayıp aşiretler, Kızıl Hançer diye Kürt halkı, Kürt toprakları şeklinde" davalarına yardımcı olur düşüncesiyle kasıtlı olarak kaleme alınan ve ilmi dayanağı bulunmayan bu yazıyı Şevket Turan teksir ettirip halka yaymıştır. Ayrıca şiirleri de Kürtçülük şuurunu uyandırıp, milli hisleri yok etmek amacını gütmektedir. (Yarın: Dr. Sait Kırmızıtoprak)

"Yeni İnkılâp" gazetesi, 23. 11. 1967

İlginç Bir Olay (9)

Dr. Kırmızıtoprak

Askeri Yargı organları Şevket Turan'ın ülkü arkadaşı Dr. Sait Kırmızıtoprak'ı da milleti bölüp milli duyguları yok etmek vb. suçlardan on altı ay hapis, beş ay on gün sürgün cezasına mahkûm etmiştir. Cezasının ikinci bölümünü şehrimizde çeken Dr. Sait Kırmızıtoprak hakkındaki bu mahkûmiyet kararı şöyle özetlenebilir:

Sait Kırmızıtoprak: *"25 Ağustos 1959 tarihinde Ziya Şerefhanoğlu'nun yazıhanesinde yapılan toplantıda Şark'tan üniversiteye gelen gençlere; milli duygularını yok edip Kürt şuuru, Kürt milliyetçiliğinin aşılaması teklifini hararetle desteklemiş ve aynı kastı cürmi ile 'Kürt Milliyetçiliği ve Yeni Kürt Hükümeti' başlığını taşıyan yazıyı halen*

eşi olan karısına verip, dağıtmak için teksir ettirmiştir."

Irak Büyük Elçiliği'nden General ve Başvekil Kasım'ın Irak Kürtleri'ne muhtariyet tanıyan bülteni olarak davaya mesnet diye vasıta olarak kullanma kastını izhar etmiştir.

Doğu'nun ihmal edilmesi ile yapmak istediği tevilin yaptığı faaliyetlerle bağlantısı yoktur.

Doğu'nun ihmalinden, dengesizliğinden ve o bölgede yaşayan milletin aslî unsurunu teşkil eden bütün fertleri sıkıntıya maruzdur. İmar İskân ve medenî ihtiyaçlara cevap verilmesi, ancak bu milli duygularla ele alınıp hükümet tenkidi yapılır, ihtiyaçların dile getirilip cevaplandırılması istenir, kendi suni kabullerine göre, milleti bölüp yalnız bir zümre için siz Kürt'sünüz, bu sebeple haklarınız, gasp olunuyor, bu sebeple ezilip sömürülüyorsunuz, müşterek yaşamayı bırakın, ayrı millet, ayrı devlet kurun. O zaman haklarınıza sahip olursunuz şeklinde milli duyguları yok ederek yapılan faaliyet ruhlara, kafalara bu tohumların ekilmek istenmesindeki kasıt aşikârdır.

"Yeni İnkılâp" gazetesi, 25. 11. 1967

Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın Savcılığa Şikayet Edilmesi

Yayınımızla ilgilenen C. Savcılığı Kırmızıtoprak'ın durumunu Bakanlığa intikal ettirdi.

Kürtçülük mülahazasıyla milli duyguları zayıflatıp yok etmek suçundan Askeri Mahkemede yargılanan Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın hem hapis, hem de sürgün cezasına çarptırıldığını ve cezasının ikinci bölümünü şehrimizde çekerken kendisine hapishane hekimliği gibi resmi bir de görev verildiğini bildirmiştik.

Öğrendiğimize göre C. Savcılığı yayınımızla ilgilenmiş hükümlü olan Sait Kırmızıtoprak'ın durumunu Adalet Bakanlığı'na bildirerek hapishane hekimliğinde istihdamın mevzuatının olup olmadığını sormuştur.

"Yeni İnkılâp" gazetesi, 19. 11. 1967

Sait Kırmızıtoprak'a:

Gazetemizin, sizin hakiki veche ve şahsiyetinizi meydana çıkaracak olan yayını üzerine fena halde sinirlenip öfkelenmişsiniz.

O kadar sinirlenip öfkelenmişsiniz ki; takınmakta olduğun *"iyi insan, iyi vatandaş"* maskeni düşürdüğünün dahi farkında olmayarak hemşehrilerimizin huzuruna çırıl çıplak esas hüviyetle arz-ı endam ettin.

Şahsıma ve gazetimize cevap vermek isterken kaleme aldığın küfürname ile asaletinin ne olup, ne olmadığını bizden önce ortaya koydun.

Meşhur bir tabir vardır: *"Merdi kaptı şecaat arzederken sirkatin söyler."*

Sözde cevap olarak neşrettiğin beyanname bu tabiri bir kere daha doğrulamış bulunuyor.

Hamiyet ve şefaatlerine sığınmaya çalıştığın kıymetli hemşehrilerim Diş Hekimi Turhan Özgül'ün ne olup olmadığını hele hele meslek bezirgânı olmadığını ve menfaat için asla maske taşımadığını çok iyi bilirler. Bilinmeyen senin gibi maske ile maskesini indirip hakiki hüviyetlerini efkârı umumiyeye göstermek benim için şerefli bir görevdir.

Beyannamede sağa, sola atmaya çalıştığın çamurlar ve şahsıma yönelttiğin adi iftiralar beni bu görevden döndüremez.

Simdi sana soruyorum?

Milli duyguları yok etmek, zayıflatmak bu yönde cemiyet kurmaya çalışıp faaliyet göstermek ve bu cemiyeti sevk ve idare etmek vs. gerekcesiyle 16 ay ağır hapis ve 5 ay 10 gün sürgün cezası almadın mı? Halen burada sürgünlü olarak bulunmuyor musun?

Sözde cevap olarak neşrettiğin şahsiyet ve haysiyetinin derecesini götüren reklâm beyannamesinde niçin bunlara ait tek satır cevap yok.

Hakkınızda şerefli Türk Adliyesi'nin vermiş olduğu kararın gerekçelerinden alınmış kısımlardır.

Sen nasıl olurda Türk Adliyesi'nin karar gerekçelerine yalan ve iftira diyebiliyorsun? Şayet iftira ediyorsak adliye önünde seninle hesaplaşırız ve Türk Adliyesi'nin tokatını tekrar suratına yediğinde belki o zaman doğru yola gelirsin.

Çamurdan ve iftira kumkumasından ibaret beyannameni dağıtmaya çocuk yaştaki hemşerilerimi alet edeceğine, mahkeme ilâmı ile tescil edilmiş o menfur emellerini dağıttırmak için, eğitmiş olduğun hanımını kullansa idin daha çok yerinde olurdu. Zira böylece hanımının kabiliyetini seviyor göründüğün hemşerilerime de göstermiş olurdun. Şimdilik bu kadar Kırmızıtoprak.

Saygılarımla

Diş Hekimi Turhan ÖZGÜL

"Yeni İnkılâp" gazetesi, 21. 11. 1967

İnfial

Tesçilli Türklük düşmanı Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın dağıttırdığı beyannama muhitimizde infial uyandırdı.

Gerçek milliyetçi vatandaşların hislerine tercüman olarak Kırmızıtoprak hakkında dava açmak için ilimizden beş, Burdur'dan dört avukat gazetemizden vekâlet istediler.

Milli duyguları zayıflatarak yok ederek vatanı bölmeye, vatandaşları birbirine düşürmeye yeltenen korkunç bir örgütün iki elamanı şehrimizde bulunmaktadır. Bunlardan biri Şevket Turan, ikincisi de Dr. Sait Kırmızıtoprak'tır. Her ikisi de diğer suç ortakları ile birlikte Askeri Mahkeme'de yargılanmışlar; on altı ay hapis on günde sürgün cezasına çarptırılmışlardır. Sürgün yerleri Çanakkale iken nedense Dr. Sait Kırmızıtoprak'la Şevket Turan, Çanakkale'yi istememişler Isparta'ya gelmişlerdir. Burada kendisine hapishane hekimliği gibi bir görev de verilen Dr. Kırmızıtoprak; mesleği icabı hemşehrilerimiz ve hatta komşu il, ilçe ve bucak halkı ile sıkı temas halinde olduğundan dimağında taşıdığı korkunç fikirlerin başkalarına empoze edilmesini önlemek için gerek arkadaşının kimliklerini tanıtmakta fayda gördük, Türk düşmanlıkları en yüksek Askeri organlarca tescil edilen bu iki kişiye karşı halkı, uyarmayı görevimiz bildik. Yargı Organları'nın karar gerekçelerinden pasajlar alarak bu görevimizi yerine getirdik.

Fakat yayınımızla maskesi düşürülen Dr. Sait Kırmızıtoprak sesini kısıp köşesine çekileceği yerde yavuz hırsız misali bir beyanname yazarak dağıttırdı.

Gazetemize cevap niyeti ile dağıtılan küfürname, bu tescilli Türk düşmanının seviyesiyle mütenasipti. Gazetimize, sorumlu müdürümüz Turhan Özgül'e çamur atıyor ve kendisi sanki Türk-Kürt ayırımı yaparak, menfur emeline; yani vatanı bölmeye ulaşmak amacında olan örgütün halkası değilmiş gibi görünmek istiyordu.

Gazetimizin Şevket Turan ve Dr. Sait Kırmızıtoprak'la ilgili yayını milliyetçi ve Atatürk ilkelerine yürekten bağlı olanlar arasında ne kadar olumlu karşılandı ise Dr. Kırmızıtoprak'ın yayınladığı beyanname de o nisbette infial uyandırdı.

Nitekim Isparta Barosu avukatlarından Nevzat Özbalcı, Hakkı Turan Öner, Mustafa Güner, Güngör Çakmakçı, Ali Bal ile olaya muttalı olan Burdur Barosu avukatlarından Abdulah Ergül, Talât Şener, Cahit Karaaslan ve Ali Şahin beyanname sahibi hakkında dava için Sorumlu Müdürümüz Diş Hekimi Turhan Özgül'den müsaade ve vekâlet talebinde bulundular.

Değerli hukukçularımızla aydın ve milliyetçi vatandaşlarımıza teşekkür ederken, vatanı bölmek için uğraşmış olanları tanıtmaya devam edeceğimizi de tekrarlarız.

"Yeni İnkılâp" gazetesi, 22. 11. 1977

1969-1971 YILLARI ARASINDAKİ

- YAZILAR,

- AJANDALAR,

- KİTAPLAR,

- TÜZÜK ve PROGRAMLAR

Kitap Çalışmaları

Bu dönemler arasında Dr. Şivan bilinen kadarıyla kitap bazında şu çalışmaları yapmıştır:

"Memo Qol"

"Memo Qol", Dr. Şivan'ın Dersimli bir silahşor hakkında yazdığı bir romandır. Eserin akibeti bilinmiyor.

"Ezen ve Ezilen Milletler Sorunu"

Dr. Şivan'ın, ezen ve ezilen ulusları ele aldığı bu önemli çalışma ne yazık ki, bu gün elimizde yoktur. Bu eserin akibeti hakkında bir kaç iddia var. Bu iddialardan biri, eserde Sovyetler Birliği'ne eleştiriler içerdiğinden Ömer Çetin tarafından örgüt politikasına aykırı bulunduğu için yok edildiğidir.

Ömer Çetin bu kitap hakkında şunları söyler: *"Bu kitabın bir nushası benim elime düştü. Tüm belgelerim, Celal Talabani'nin bana yazdığı mektuplar, benim ona yazdığım, Ali Askeri, Yekiti ile yazışmalar, -Yekiti'yi ayakta tutan bu güne getiren biziz- bütün bu belgeleri köyde bırakmıştım. Köy basılınca, kardeşim bunları gece götürüp bir yere saklıyor. Ondan sonrada sakladığı yeri hatırlamıyor. Böylece elimde bulunan bütün belgelerimle beraber söz konusu kitapta kayboldu."* (Çetin, 24 Eylül 2011)

"Ferheng Kurdî û Tırkî"

Jeyce Blau'ya ait olan Kurmancça-İngilizce-Fransızca sözlüğü, Dr. Şivan birçok eklemeyle Türkçeye çevirir. *"Ferhen-ga Kurdî-Tırkî/Kürtçe-Türkçe Sözlük"* adıyla S. Şivan tarafından hazırlanan bu sözlüğün 1. baskısı 1971, 2. baskısı ise 1975 yılında Belçika'da yapılır.

ÖNSÖZ

Açıkça bilindiği gibi, yazı dili ile konuşma dili arasında, önemli bazı farklar vardır. Şayet herhangi bir dil üzerinde yazmak ve okumak açısından uzun boylu bir çalışma ve eğitim yapılmamışsa, denebilir ki o dil henüz olgunlaşmamıştır ve her açıdan yetersizdir. Zira bir dilin deyimlerini, ön-arka edatlarını (prêpositims et postpositions) tanımadan ve fiil çekimlerinde kullanılan kaideleri vs. bilmeden sıhhatli bir yazı diline sahip olmak mümkün değildir.

Fakat bu yazı dili ile konuşma dilinin birbirlerinden uzak ve ayrı oldukları anlamına gelmez. Tam tersine yazı dili ne kadar yararlı ve bizatihi o milletin kendi dili olmaya hak kazanır. Bilindiği gibi bazı diller vardır ki sadece bir sosyal grup ya da bir kısım oku-

muşlar arasında anlaşılır ve yazı dili olarak kullanılır. Mesela Osmanlıca böyle bir dildi. Bir takım şair, edip ve saray yetkilileri dışında, imparatorluğun fertleri ve milletleri, Osmanlıca yazı dilini anlamıyorlardı. Bu tip dillere *"dil"* değil *"jargon"* adı verilir.

Biz övünçle diyebiliriz ki birçok dünya dilleri arasında Kürt dili, yazı dili ve milletin sahip olduğu konuşma dili açısından çok ileri bir aşamada bulunmakta ve mutlu bir beraberlik arz etmektedir.

Zira bilhassa 1932 yılından bu yana, başlıca Suriye, Sovyetler Birliği vs. ülkelerde Kürtçe ile yazılıp yayınlanabilmiş dergi, kitap, gazete vs. yayınlar, büyük bir itina ile düzenlenmiş; yalın, sade ve yaşayan dilin bizatihi kendisinden beslenmişlerdir. Bir başka deyişle yazılı ve modern Kürt dili; bütün cevherinin ve ana yapısını köylü, işçi, rençberin dilinden, yani bizatihi yaşayan canlı milletinin dilinden almıştır. Türkiye'de de bu geleneğin ve yazılı Kürt ana eserlerinin geliştirilmesi, korunması ve devam ettirilmesi gerekir.

Bu nedenle de bu sözlüğü, okuyucunun hizmetine sunmak istedik. Bu sözlüğün tohumu, hepsinden önce rahmetli CELADET BEDİRXAN tarafından, HAWAR dergisinde atılmıştı. Sonraları Prof. Kamuran BEDİRXAN'ın kontrolü altında ve O'nun yardımıyla; Canlı Doğu Dilleri Milli Okulu'nda (L'Ecele Nationis des Langues Orientales Vivantes) ve Paris'te bayan Jayce BLAU tarafından derlenmiş ve yayınlanmıştır.(*) Biz de Fransızca ve Türkçe dillerini bildiğimiz kadar ve bazı arkadaşların da yardımıyla bu kez aynı sözlüğü KÜRTÇE-TÜRKÇE şeklinde hazırladık. Bu çeviride bazı kelimelerin anlamlarını; tetkik ettikten ve emin olduktan sonra düzelttik ve bazı çok gerekli olup ta sözlükte bulunmayan kelimeleri de ilave ettik.

Nihayet ilave etmek gerekir ki bu bir cep kitabıdır. Yani nasıl ki bizatihi kendimiz pratikçiyiz ve lenguistik bilimi bakımından da bir iddiamız mevcut değildir ve sonuç olarak ta az ya da çok yararlı bir şey ortaya koymak isteriz. Bu nedenle de her şeyden önce pratiğe de yer veririz. Böylece ümit ediyorum ki çok kısa zaman parçaları içerisinde diğer sözlükler ve eserler yayın hayatına dolayısıyla milletin hizmetine girsin; dil, edebiyat, sanat, folklor ve tüm kültürel konular Kürtçe olarak işlenebilsin ve yayınlanabilsin.

Kuvvetle inanıyoruz ki Kürtçeye biraz aşına olan biri ya da bir Kürt, yani ana dili Kürtçe olan biri bu elinizde tuttuğunuz sözlük sayesinde Kürtçe yazılmış yazılı metinleri ve eserleri okuyabilir ve biraz gayretli bir çalışma yazı dili üzerinde yaparsa kendisi yazabilir.

Mart 1971

S. ŞIVAN

---

* - J. BLAU, DICTİONNAİRE KURDA-FRANÇAİS-ANGLAİS, Bruxelles, 1965, (Publications du Centre peur l'Etude des Problême du Monde Musulman Contempormin.

"Zımanê Kurdî"

Ziya Avcı, T-KDP'nin Kürt diline verdiği önem konusunda: *"...Biz kırk yıl sonra bile Kürt dilinin geliştirilmesi konusunda T-KDP'nin politik perspektifine eriştiğimiz kanaatini taşımıyorum. Bütün parti yayın ve broşürleri önce Kürtçe yayınlanıyor ve dağıtılıyor, sonra da Türkçeye çevrilip yayınlanıyordu. Simdi böyle bir ahlakî içseleştirmiş mıyız?"* (Avcı, 2011: 249)

Necmettin Büyükkaya'nın *"Kalemimden Sayfalar"* kitabında yayınevi tarafından yapılan açıklama da Dr. Şivan'ın Kürt dili üzerindeki çalışmasına değinir: *"... Dr. Şivan bilindiği gibi dil konusuna da tam bir araştırmacı gibi ve profesyonelce eğiliyordu. Neco, Doktorun bu çalışmalarından da esinlenerek hatta diyebiliriz ki doktorun teşvikiyle Zazaca üzerinde ve genel olarak dil üzerinde çalışmanın gerekliliğini kavrıyor ve programına alıyor. Çünkü bir arada bulundukları o kısa süre içinde Doktorun Siverek Zazacası ile ilgili Neco'ya sık sık sorular sorduğunu anlatırdı(Doktorun anadili Dersim Zazacası idi). Doktor yoğun siyasi çalışmaları yanı sıra O da Neco gibi Kurmanciyle de boğuşmak mecburiyetinde kalmıştı. Buna rağmen kısa bir süre içinde hem mükemmel sayılabilecek bir seviyede öğrenmiş hem de bilindiği gibi Kamuran Bedirxan ile Joyce Blau'nun birer eserlerini genişleterek iki değerli yapıtı insanlarımıza kazandırmıştı."* (Büyükkaya, 2008: 573-574)

Dr. Şivan dilin, ulusun var olmasının vazgeçilmez bir öğesi olduğu gerçeğiyle, Kürt dilinin konuşulması, yazılması ve geliştirilmesi gerektiği inancındadır. Bu amaçla Kürt dili konusunda da çalışmalarda bulunur. Bilmediği Kurmancça lehçesini kısa sürede öğrenerek; bu lehçenin grameri hakkında, kitap yazar hale gelir. Söz konusu kitabın uzun olan önsözünde dil ile ilgili önem teşkil eden düşüncelerini dile getirir.

Kamuran Bedirxan ve S. Şivan (Dr. Şivan) tarafından yazılan/hazırlanan *"Zımanê Kurdî"("Kürt Dili")* Türkiye'de 1976 yılında Kawa Yayınları tarafından yayınlanır.

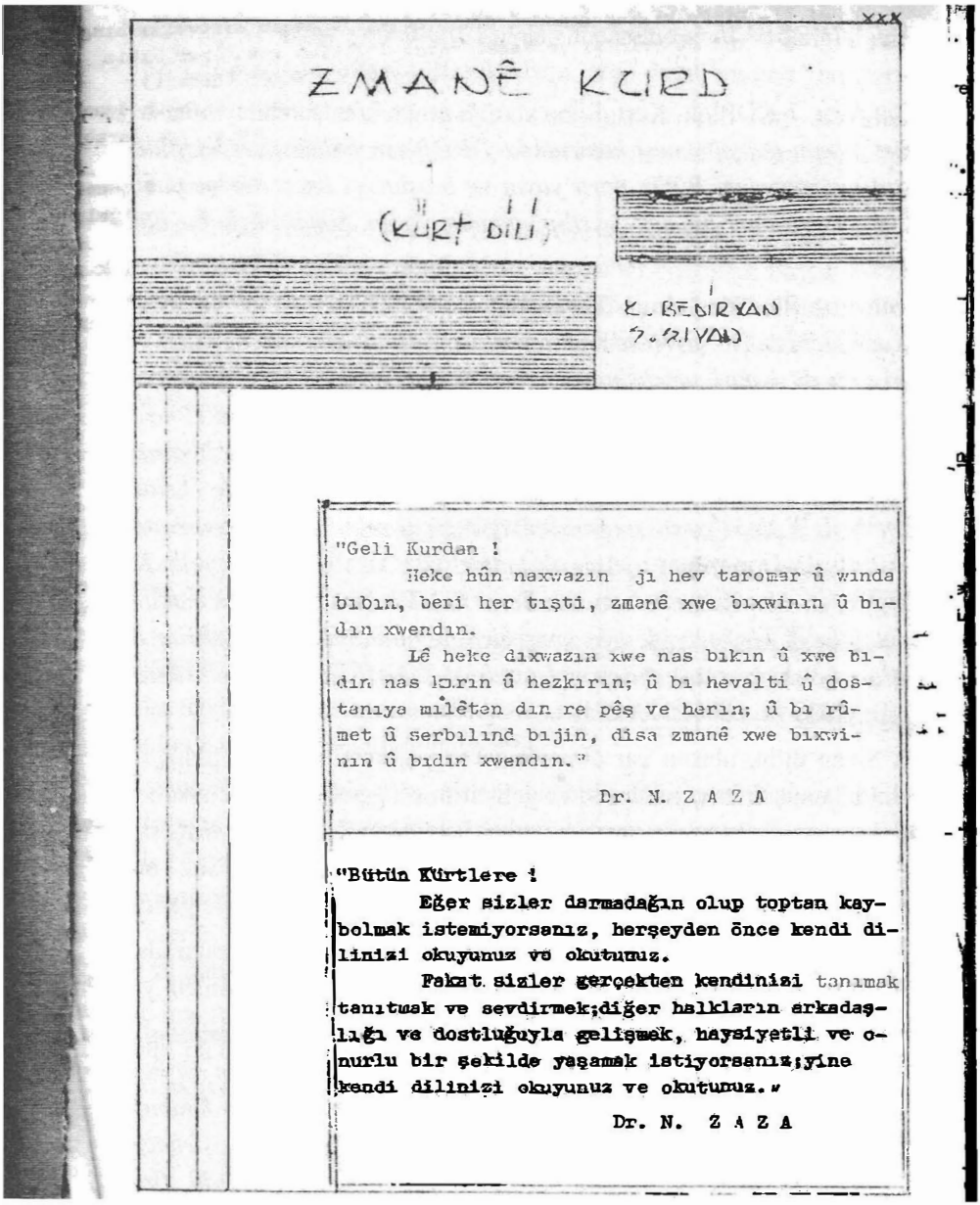
Bu kitap hakkında Ziya Avcı şunları yazar: *"Ben oraya (Dişêş kampı) gittikten sonra basın grubuna yardımcı olarak görevlendirildim. Biz o vakit Kamuran Ali Bedirxan tarafından yazılmış, Dr. Şivan tarafından Fransızca'dan çevrilmiş Gramer kitabını hazırlıyorduk. Dr. Şivan kitabın çevirisi ile yetinmemiş, açıklayıcı bilgilerle genişletmişti. Bizim bir sonraki aybaşında gelecek gruba seminer için yetiştirmemiz gerekiyordu. Zira kitabı geri dönecek bu grupla Kuzey'e birlikte götürmeleri için acele ediyorduk. Yeni gelecek grup gelmeden biz o çalışmayı bitirip hazır hale getirdik..."* (Avcı, 2011: 63)

Uzunca olan önsöz de Dr. Şivan şunları yazar:

Sayın Okuyucular:

Dil Nedir?...

Her şeyden önce, genel bir kuş bakışı ile, bu sorunun üzerinde biraz durmamız ve onunla meşgul olmamız gerekir. Bütün bilginler ve düşünürler tarafından da doğrulan-

ZMANÊ KURD

(KÜRT DİLİ)

K. BEDIRXAN
S. XOYBUN

"Geli Kurdan !

Heke hûn naxwazın ji hev taromar û winda bıbın, beri her tıştı, zmanê xwe bıxwının û bıdın xwendın.

Lê heke dıxwazın xwe nas bıkın û xwe bıdın nas kırın û hezkırın; û bı hevalti û dostanıya milêtên dın re pêş ve herın; û bı rûmet û serbılınd bıjin, dısa zmanê xwe bıxwının û bıdın xwendın."

Dr. N. Z A Z A

"Bütün Kürtlere !

Eğer sizler darmadağın olup toptan kaybolmak istemiyorsanız, herşeyden önce kendi dilinizi okuyunuz ve okutunuz.

Fakat sizler gerçekten kendinizi tanımak tanıtmak ve sevdirmek;diğer halkların arkadaşlığı ve dostluğuyla gelişmek, haysiyetli ve onurlu bir şekilde yaşamak istiyorsanız;yine kendi dilinizi okuyunuz ve okutunuz."

Dr. N. Z A Z A

dığı ve açıklandığı gibi, dil; her hangi bir sosyo-ekonomik sistemin ürünü değildir. Yani bir milletin düzeni ne olursa olsun, o milletin sahip bulunduğu dilin temel çatısı, daima ana yapısını koruyarak, bahse konu milletin bütün fertlerinin hizmetinde, yaşamaya devam eder. Başka bir deyişle dil, ekonomik sisteme bağlı değildir ve üstelik herhangi bir üst yapı (supra-strustura) müessesesi gibi de kabul edilmez.

Bu nedenlerle, komünato düzeni günlerinden zamanımıza dek; kölecilik, derebeylik (feodalite), sermayedarlık (kapitalizm) ve sosyalizm düzeninin aşamalarının seyri boyunca, her millet özel bir dile sahip olarak yaşamıştır. İster tarihi aşamaların seyrin-

de ve isterse günümüzde, herhangi bir milletin sahip bulunduğu düzen ne olursa olsun, düzene bağlı olmaksızın, bahse konu milletin dili; daima bağımsızlığını, devamlılığını muhafaza etmiştir. Mesela, Octobr İhtilâl'inden önce de, Rus milleti ve diğer Sovyet milletlerinin her biri, özel birer dile sahip idiler. İhtilâl'den sonra ekonomik sistem yeni istihsal vasıtalarının mülkiyeti, ihtilâlciler tarafından değiştirildi ve siyasi iktidar, işçilerle köylülerin eline geçti. Tabii olarak hukuk, sanat, felsefe, din vs. gibi üst yapı müesseseleri de, ihtilâlin kendi öz dinamiklerine göre değiştirildi ve sosyalist sisteme uyduruldu. Fakat bilindiği gibi, Rus dili ve diğer Sovyet milletlerinin dilleri, temel anlamda, olduğu gibi kaldılar.

Çünkü dil, herhangi bir sosyal sınıfın ya da ferdin veya sosyal grubun malı değildir. Yani dil; bahse konu milletin bütün fertlerinin ve insanlarının ortak malıdır. Bu görüşün ışığı altında; gayet basit ve sade olarak, dilin tarifini yapabiliriz.

Dil vasıtadır, öyle bir vasıtadır ki, bu vasıtanın sayesinde insanlar birbirleriyle anlaşabiliyorlar, konuşabiliyorlar ve yakın ya da uzaktan; birbirleriyle haberleşebiliyorlar. Yani her milletin özel bir dili vardır ve bu dil aracılığıyla, o milletin bütün fertleri kendi aralarında anlaşabiliyor, konuşabiliyor, alış-verişlerini ferdî ya da toplumsal seviyelerde, düzenleyebiliyordu.

Yukarıdaki satırlarda da ifade edildiği gibi, temel anlamda dil, herhangi bir düzenin ürünü değildir; bu düzenden bağımsız olup, bütün fertlerin ve sosyal sınıfların ortak malıdır. Ve o milletin temel düzeni değiştiği zaman da, bir üst yapı kurumu gibi, dil değiştirilemez ve bahse konu milletin hizmetinde yaşamaya devam eder. Bir başka çok önemli nokta da, dil herhangi bir devlet ya da hükümete de bağlı değildir. Zira, herhangi bir millet, devlet ve hükümet sahibi olsun ya da olmasın, yine de bağımsız ve özel bir dile sahiptir. Bu nedenle de bazı ülkelerde hâlâ esir olarak yaşayan milletlerin dillerinin varlığının resmen tanınmadığı ve kabul edilmediği halde, yine de bahse konu esir milletler özel ve bağımsız birer dile sahip olarak yaşamakta devam ediyorlar. Bu gerçek, bilimsel kaçınılmazlığın en tabii yansımasıdır. Açıkça anlaşılıyor ki, herhangi bir milletin sahip olduğu dil ile o milletin düzeni, devleti, hükümeti arasında, temel bir bağlantı mevcut değildir.

Ne var ki, milletlerin geçirdiği uzun tarihi devirler boyunca, sahip oldukları diller; donmuş ve kaskatı bir formu da muhafaza etmiş değildirler. Açık bir görüşe sahip olabilmemiz için, dilin bazı temel nitelikleri üzerinde birkaç söz etmemiz gerekir.

Her dilin bir temel kelime hazinesi vardır. Buna o dilin vokabüleri denir. Bu kelimeler arasında özel ve temel bir düzen vardır ki, bu kelimeler, ancak bu düzen sayesinde birbirleriyle bağlantı kurarlar; buna da dilin oynaklığı (articulation) sistemi adı verilir. Nihayet, bu kelimeler rastgele değişir ve fakat ödev ve aksiyonlarına uygun bir şekilde sıralanırlar ki, bu da sentaks (söz dizimi) sözcüğüyle ifade ediliyor. Sonuncu iki özellik; yani oynaklığı ile söz dizimi bir arada o dilin kaide ve esaslarını, yani gramerini teşkil ederler.

Şu halde, bu söylediklerimize ekleyebiliriz ki, tarihi devirlerin seyri içinde ve günümüzde, herhangi bir milletin temel ihtiyaçlarına ve sosyal–siyasal olanaklarına uygun olarak, bazı gramer kaide ve usulleriyle kelimelerinde bir takım değişiklikler ve gelişmeler olabilir. Yani bir yandan, dilin kelime hazinesi yavaş yavaş zenginleşirken, bir yandan da dilin kendisi incelik, tatlılık, ahenk ve sadelik kazanır. Diğer taraftan da, dilin grameri iyice analiz edilir, tetkikten geçirilir, yani devamlı olarak gelişir; lengüistik(dilbilim) açıdan sistematize edilir ve düzenlenir. Bu tabii ve düzenli gelişimin seyri boyunca, dilin lehçe ve şiveleri arasında da yakınlaşmalar, giderek tanımlaşmalar ve genel tabii bir birlik meydana gelir. Nihayet eklemek gerekir ki, uzun tarihi devirlerin seyri içerisinde ve günümüzün çok yoğun insan ve millet ilişkileri boyunca, her dil diğer dillerden özellikle komşu dillerden kelime almaya ve onlara kelime vermeye mecburdur ve bu; zorunlu bir alışveriştir. Fakat, zaruri olmayan ve bir takım tarihi, siyasi ve sosyal nedenlerle herhangi bir dilin içerisine girmiş bulunan fazlalıkların da atılması ve dil hazinesinin temizlendirilmesi ve arınması da gerekir. Fakat bütün bunların dışında, bir dilin temel kelime hazinesi ile grameri, asla ortadan kaldırılamaz ve yok edilemez. Bir başka deyişle, eğer milletin bizatihi kendisi yaşıyorsa yani tamamiyle asimile (erime, benzeşme, özümleme) edilmemişse, ya da toptan yok edilmemiş ve kökü kazınmamışsa, bahse konu milletin dili de, hiçbir zaman kaybolmaz, ortadan kaldırılamaz ve hatta sürgit onun yazı ve okuma dili olarak kullanılması da yasaklanamaz ve de önlenemez.

Kürt Dili

Dil meselesi üzerinde ileri sürülen görüşlerin bu bilimsel çerçeve içerisinde bulunması gerekir. Geri kalmış ülkelerde ya da faşizmin hüküm sürdüğü memleketlerde, kültür ve dil meselesinin konumunda da, birçok defalar bazı teori ve görüşler; bilim ve anlayış dışı bir şoven kaftan içerisinde ortaya atılır ve sanki bilimsel gerçeklermiş gibi, zorbalıkla dahildeki milletlere kabul ettirilmek istenir ve okullarla kültür yerlerinde de bu teori ve görüşler okutturulur. Batıda bu tip yalancı teorilere (les pretentions pasudo-scientifique) yani bilim adına yalancı palavralar (atmasyon) denir ve alay konusu edilirler.

Evet, bütün eski milletler gibi, Kürt milletinin de bir dili vardır ve ona Kürtçe denir. Nasıl ki, binlerce yıldan çok önceleri, Kürt milleti tarih sahnesine çıkmış ve büyük tarihi dehalar; Kiaksarlar ve Selahaddin, Eyubiler zamanında ünlü devlet ve imparatorluklar kurmuş ve o günlerden günümüze dek, Kürt dili de Kürt milleti gibi yaşamakta devam etmiştir.

Nasıl ki, soy itibarıyla, Kürt milleti tarihi kökenleri itibarıyla Hindo-Avrupa milletlerinin (Aryen) bir kolu ise, Kürt dili de bu aileye mensuptur. Yani Ari (Aryen) dilleri familyası arasında yer almaktadır. Kürt dili ile diğer Ortadoğu milletlerinin özellikle İrani kavimlerin dilleri arasında, çok yakın ilişkiler ve etimolojik (kelimelerin kaynakları ve temelleri) akrabalıklarla kelime alışverişi vardır. Diğer taraftan, İslam dininin ve özellikle Kur'an dilinin tesiri altında, günümüzde bile diğer birçok diller arasında; mesela Türkçe, Acemce ve hatta Hindistan ve Endonezya dilleri gibi, Kürtçe'de de

bazı Arapça kelime ve deyimler vardır. Bunun dışında Kürtçe; tamamen bağımsız yaşayan ve özel bir kelime hazinesi ile gramere sahip bir dildir. Ta bundan üç yüz yıl önce, büyük bilgin ve ünlü Kürt yazarı Ehmedi Xanî, dram-teatral eseri Mem û Zin'in önsözünde aşağıdaki mısralarla, kendi anadiline karşı olan insanca tutkusunu, çok canlı bir şekilde dile getirmektedir:

Bu meyve iyi isterse kötü,
Onun eteğinde çekmişim iki yüz hat.
Bu meyve, eğer verilmemişse su;
Kürtçe'dir o, gücümüzün yettiği kadar.
O şayet çok büyümüş değilse de, filizidir.
Ve fakat benim için sağlam ve tatlıdır.
O meyve, eğer tam olgun değilse de;
O filizidir ve benim için sağlıklı, azizdir.
Elbisem,sevgilim ve barınağımdır,
Uydurma değil, gerçek mülküm ve vatanımdır o.
(Ferbuna Xwendına Kurdi, Kamuran Bedirxan, Paris, 1968: 47)

Ehmede Xanî'nin diliyle edebî dehası ve özellikle onun felsefesi üzerinde, enine boyuna durulduğunda, açıkça görülür ki, onunla son yüzyılların büyük düşünürleri arasında, birçok ortak felsefi noktalar -ki burada yerimiz, Xanî ile Hegel- Marks'ın felsefi görüşleri arasındaki benzer ve ortak noktaları bulup çıkarmaya ve okuyucuya sunmaya elverişli değildir - dil, milliyetçilik ve vatanseverlik konularında ortak benzer bilimsel görüşleri vardır. Bu yüzyılın büyük düşünürleriyle devrimcilerinin görüşleriyle Xanî arasında da şaşılacak derecede yakın benzerlikler ve sonuçlar göze çarpmaktadır: Mesela çağımızın büyük devrimcisi Lenin de, Xanî'den tam 220 yıl sonra, tıpkı onun heyecanlı ve devrimci üslûbuyla milleti, vatanı ve dili konusunda şöyle yazmaktadır:

"Dilimizi ve ülkemizi seviyoruz. Başlıca görevimiz, Rusya'nın çalışan yığınlarını, yani halkımızın onda dokuzunu, sınıf bilinciyle silahlanmış sosyalistler haline getirmektir... Milli gururla doluyuz ve bu nedenle geçmişteki köleliğimizden... bugünkü köleliğimizden nefret ediyoruz... Diğer milletlere baskı yapan bir milletin kendisi de bağımsız olamaz.

19. yüzyılda mutlak demokrasinin başlıca temsilcileri olan ve ihtilâlci proletaryanın ustaları haline gelen Marks'la Engels böyle demişlerdi. Biz büyük Rus işçiler, milli gururla dolu, her yönden özgür, bağımsız, özerk, demokratik, cumhuriyetçi ve gururlu; komşularıyla kulluk ve her milleti alçaltan imtiyaz ilkesiyle ilişkiler kuran büyük bir Rusya istiyoruz." (Bolşevizmin Tarihi, Artur Roosenberg, E Yayınları, Ankara, 1969: 78)

Ünlü *"Hawar"* dergisinin sahibi ve Kürtçe Latin alfabesinin üstadı Celadet Bedirxan'da bu konu üzerinde durduktan ve Kürt aydınlarıyla okumuşlarına yönelttiği imdat ve şikâyet çığlıklarından sonra, aşağıdaki sözleriyle haykırır: *"Evet, biz ana dilimizle okuma-yazma bilmiyoruz. O dil ki, onunla okuyup-yazmak bütün diğer dillerden daha kolaydır. Ben bizzat kendim denemişimdir.*

Okuma-yazması bulunmayan bir Kürt, bilgi ve kabiliyetine göre, beş ila otuz gün zarfında, Kürtçe okuyup yazmayı öğrenebilmektedir. Ocağı yıkılaşalar!.. Siz ki yabancı dilleri öğrenmek için, yıllarca çalıştınız ve hâlâ çalışıyorsunuz ve sırf yalancı birtakım 'palavralar' için didiniyorsunuz, o kadarcık bir zamanınız yok mudur?..

Be herifler, utanın, suratınız kızarsın... Ya dilinizle okuyup-yazmayı öğreniniz ya da demeyiniz ki biz Kürd'üz. Dilini bilmedikten sonra, Kürt olmanın hiçbir onurlu tarafı yoktur. Ve sizler için ise büyük bir yüz karasıdır bu." (Thomas Bois, *"Conniaasance Des Kurdes"* (*"Kürtleri Tanıma"*), Beyrauth, Khayats, 1965: 115)

Nasıl ki, bütün dünya dilleri, aynı zamanda birtakım lehçe ve mahalli şivelere de sahiptir, Kürt dilinin de lehçeleri ve her lehçenin de önemsiz şiveleri (ağız) vardır. Bu konuda, yani Kürtçe'nin lehçeleri konusunda, kürdolog ve Kürt lenguistikçileri (dil bilgini) mesela Celadet ve Kamuran Bedirxan, Roger Lescot, Prof. K. Kurdo, J.de Morgan, Basile Nikitine, D.N. Mackenzi, Oscar Mann, Gaw Mukrîyanî, Kemal Badıllı, Thomas Bois'nın görüşleri, en doğru, yalın ve bilimsel olanıdır. Üstelik, okuyucuya hatırlatalım ki, ünlü tarihçi ve kürdolog Thomas Bois, 1827 yılından iki yıl öncesine kadar, bütün enerji ve bilimsel doğruluğu ve bağlılığı ile Kürt milletinin tarihi, dili, folkloru, sanatı ve örf-adetleri üzerinde çalışmış, bu konularla ilgili olarak, yüzlerce makale ve ondan fazla kitap yazarak (Kürtçe yada Fransızca) kendisini saydırmış bir otoritedir. Onun ünlü eseri *"Connaissance Des Kurdes" ("Kürtleri Tanıtma")* adlı kitabından alacağımız aşağıdaki satırlar, bu konuda en özlü ve sağlam bilgiyi, okuyucuya vermeye yeterdir.

Kürtler, Hindo–Avrupa familyasına mensup bir dille konuşurlar. Kürt dili, aynı zamanda modern Farsça'nın da akrabasıdır. Fakat, ne temel kelime hazinesi (vocabulaire) ve oynaklık sistemi (articulatione) ve ne de sentaks (söz dizimi) bakımından, bu iki dil arasında herhangi bir karışım asla mevcut değildir. Yani her biri, tamamen bağımsızdır.

Kürtçe'de iki büyük lehçe vardır:

Kurmancıya Bakur (Kuzey Kurmancçası):

Kuzey ve Kuzey-Batı Kürdistan'da, yani Türkiye, Suriye ve Sovyet Kürtleri'yle, Kuzey Irak ve Güney İran Kürtleri arasında, bu lehçe konuşulmaktadır.

Öbürü Kurmancçiya Nivro (Güney Kurmancçası) dır ki, buna Sorani de denmektedir. Bu lehçe ise, Güney Kürdistan'da yani Irak ve İran Kürdistan'ının güneyinde konuşulmaktadır. Her iki lehçe arasında, Büyük Zap, adeta nispî bir hat çizmektedir.

Sayıları daha az olan diğer bazı Kürtler; mesela Zazalar özel bir lehçe ile (Gorani ya

da Hevramani de denmektedir) konuşurlar. Söylenebilir ki, bu lehçe farklarının yanı sıra, büyük aşiretlerin ve vadilerin de kendilerine özgü bir takım şiveleri (ağız) vardır. Fakat, bu olay son derece normaldir. Zira bu tip lehçe ve şiveler halindeki dil farkları, diğer bütün dağlı halklarda ve hatta bütün milletlerde, tıpkı Kürtler gibi mevcuttur. Mesela, Meğreb Arapları, Irak Arapçasını anlayamazlar ve hatta Mısırlılar Lübnanlılarla konuşmakta çok güçlük çekerler. (Thomas Bois, *"Conniaasance Des Kurdes" ("Kürtleri Tanıma")*, Beyrauth, Khayats, 1965: 115)

Kürtçe Nasıl Yazılmalıdır?...

Günümüzde, özellikle Kuzey Kurmancçası için, bu sorunun cevabı kesin olarak verilmiş ve Kürt halkı için çok değerli bir realite halinde sonuçlanmıştır. Her ne kadar, İslamiyet'in ortaya çıkmasından önce de, Kürtlerin özel bir alfabeleri vardı ve bugün bazı Yezidi Kürt okumuşları yine bu alfabe ile okuyup yazabilmekte iseler de, artık bu arkaik -onun tarihi değeri bir yana- alfabenin üzerinde ısrar etmek için, hiçbir geçerli sebep mevcut değildir. Diğer taraftan; Alman, Slav (Cyrillique), Ermeni vs. alfabe sistemlerini esas alan ve bu konuya ilişkin daha başka bir takım denemeler vardır. Mesela Sovyetler Birliği'nde, Büyük Oktobr İhtilâli'nden sonra on yıl kadar bu ülkede, Kürtçe; Latin alfabesiyle yazılıp okunmuş idi. Sonraları bu alfabe terkedilmiş ve onun yerine Kril alfabesi ikâme olmuştur. Fakat bugün yeniden, özellikle Prof. Kanadê Kurdo ve bazı bilginlerle kürdologların öncülüğünde, Sovyetler Birliği'nde, Latin alfabesiyle Kürtçe'nin okunup yazılmasına başlanmıştır. Ümit ediyoruz ki, yakın bir gelecekte Sovyetler Birliği'nde yeniden Kürtçe için Latin alfabesine dönülsün ve Leningrad, Moskova, Bakû ve Erivan Kürdoloji Enstitüleri ile okullarında yapılan araştırmalar ve özellikle son otuz yıl içerisinde bu ülkede Kürtçe olarak yayınlanmış bulunan 600'den fazla orijinal ya da çeviri eserle, biri 30 bin ve diğeri de 35 bin kelimelik iki Kürtçe sözlük, gazete, dergi ve tüm yayınlarından, böylece (yani Latin alfabesine dönülmekle) bunlardan Latin alfabesine vakıf büyük Kürt çoğunluğu yararlanabilsin.

Esefle belirtmek yerinde olur ki, Irak ve İran Kürtleri arasında, yaygın ve geçerli alfabe, Arap alfabesidir. Bugün Irak Kürdistanı'nda ilk okuldan üniversiteye kadar, resmi bir şekilde Kürt yetkililerinin sorumluluğu altında ve devlet eliyle, bütün milli eğitim hizmetleri ve öğretim Kürtçe olarak yapılmaktadır. İran'daki resmi kanallarda bu konuda bazı adımlar atılmaktadır, fakat yine Arap harfleriyle. Artık bilmiyoruz; Irak Kürdistanı yetkilileriyle, İran Kürtleri'nin öncüleri ve dilbilimcileri, Latin alfabesine dönüş yapacaklar mı? Ya da bu böyle devam edip gidecek mi?.. Kanımızca, bu alfabe işi düzenlenir ve tek alfabe üzerinde karar kılınırsa – ki bu birliğin mutlak olarak Latin- özellikle *"Hawar Alfabesi"* üzerinde kurulması şarttır. Zira gerek Irak Kürtleri'nin yetkilileri ve gerekse İran Kürtleri'nin liderleri de, hem kolay yazı ve telaffuz bakımından ve hem de bu alfabenin evrenselliği dolayısıyla üstünlüğünü ve büyük avantajlarını kabul ve teslim etmektedirler. Bu alfabe birliğinin gerçekleşmesinin, Kürtçe'nin gelişip olgunlaşmasında ve tabii zenginliğiyle inceliğini okuyucunun hizmetine daha geniş şekilde sunmasında

etkili bir rol oynayacağından, şüphe edilmez. Ayrıca asıl mesele olarak, bu sayede, Kürt halkının geniş kitleleri ve özellikle işçiler, köylüler ve rençberler, yayınlanmış eserlerden yararlanabilir ve kısa zamanda genel kültürlerini geliştirebilirler.

Yukarıda da söylediğimiz gibi, Suriye ve Türkiye'de alfabe meselesi, en mantıklı, verimli ve modern bir şekilde çözümlenmiştir. *"Hawar Alfabesi"*, evrensel ve tabii bir şekilde Kürt halkının geniş kitleleri arasında tanınmış ve yayılmıştır. Gerçekten de, *"Hawar Latin Alfabesi"*, birkaç yıllık bir denemeden sonra, kaçınılmaz bir tabiilikle, dil bilginlerini ve enstitülerin sınırlarını aşmış ve Kürt halkının malı olmuştur. Hatta, bu alfabe, Arap alfabesinin resmi ve yaygın tesirine rağmen, Irak ve İran Kürtleri arasında da, yer yer tanınabilmiştir. Bununla beraber itiraf etmek gerekir ki, Irak ve İran Kürt aydınlarının Arap harfleri ile okuyup yazmaları ve Latin alfabesi ile gereği kadar ilgilenmemeleri dolayısıyla, maalesef *"Hawar Latin Alfabesi"* bunlarda, doğru ve belirli bir sistem içinde tanınmamıştır.

Bu son yıllara kadar, Türkiye'de de durum böyle idi. Zira 1924 yılından sonra, Türkiye Kürtleri arasında Kürtçe okuyup-yazma olanağı yoktu. Fakat günümüzde -her ne kadar çok yavaş ve çetin zorluklarla da olsa- *"Hawar Alfabesi"*, Türkiye okuyucuları arasında tanınabilmiş ve hatta mutlulukla belirtmek yerinde olur ki, bu değerli alfabe, köylere kadar sağlıklı bir şekilde yayılmıştır.

İlk defa, 15 Mayıs 1932 yılında, Şam'da yayınlanmış bulunan ünlü Kürt dergisinin adıdır *"Hawar"*.(*) O tarihten 1935 yılına kadar, bu derginin yirmi altı sayısı yayınlanabilmiştir. Ve 1935'ten 15 Mayıs 1941 yılına kadar, bazı siyasi nedenlerle yayınını durduran dergi, yeniden yayın hayatına girmiş ve 15 Ağustos 1943 yılına kadar, elli yedi sayısı çıkmıştır.

Hawar, siyasi konulardan çok, Kürt dili, edebiyatı, sanatı, folkloru, örf-adetleriyle tarihi üzerinde durmuş ve bu konularda çok ciddi ve sistemli bir şekilde meşgul olmuştur. *"Hawar"*ın yanı sıra, yine Şam'da 1 Nisan 1942'den 1945 yılına kadar yayınını sürdüren *"Ronahi"*,(**) bütün aktüalite ve özellikle o yılların Dünya savaşı olaylarını, geniş bir perspektif içinde, okuyuculara sunmuştur. Beyrut'ta, yine *"Hawar"* geleneği ve onun Latin alfabesiyle, siyasi gazete *"Roja-Nu" ("Yeni Gün")* yayın hayatını, 1943-46 yılları arasında sürdürmüştür. İlk Kürt Alfabesi 1932 yılında Celadat Ali Bedirxan tarafından Latin harfleriyle yayınlandı.

1924 yılından yakın zamanlara kadar, ilk defa 1953 yılında, Diyarbekir'de yayınlanan günlük *"İleri Yurt"* gazetesinde, bazı Kürt atasözlerinin yanı sıra birkaç fıkra,

---

*- Hawar dergisi, 15 Mayıs 1932 tarihinde Celadat Ali Bedirxan tarafından Suriye'de çıkarılır. 24. sayısına kadar Latin ve Arap harfleriyle, ondan sonraki sayılar sadece Latin harfleriyle yayınlanır. 26. sayısından sonra politik baskılar nedeniyle, yeniden yayınlandığı 1941 yılına kadar yayına ara vermek zorunda kalır. 15 Nisan 1941'de yeniden yayın hayatına başlayan Hawar 57. sayısını çıkardığı 15 Ağustos 1947'ye kadar yayınını sürdürür.

**- Ronahi dergisi, 1 Nisan 1942'de yine Celadat Ali Bedirxan tarafından çıkarılır. Aralık 1945'e kadar 28 sayı yayınlanır.

Türkçeleriyle birlikte, Kürtçe olarak yayınlanabilmişti. Bunu takiben *"Dicle–Fırat"* haftalık gazetesi ile *"Deng"*, *"Roja Newe"* ve *"Yeni Akış"* dergilerinde, bu gelenek, imkânların ölçüsünde ve yazarların yazılı Kürtçe bilgileri oranında, devam etti.

Fakat, ancak 1965 yılında, Kemal Badıllı'nın hazırladığı *"Türkçe İzahlı Kürtçe Grameri"*nin serbestçe piyasaya çıkmasıyladır ki, o güne kadar devam eden demir çerçeve kırıldı.

Ankara'da basılan ve serbestçe yayınlanan bu eseri, Musa Anter'in iki eseri izledi. Bunlardan birincisi Kürtçe-Türkçe olarak kaleme alınmış bir tiyatro eseri, diğeri de Kürtçe-Türkçe sözlüktür.

M. E. Bozarslan'ın Alfabesi, 1968 yılında basıldı ve yalnız Kürt aydınları ile okumuşları arasında değil, ta köylere kadar yankı yaptı ve bu konuda yeni bir çığır açtı. Bu alfabenin yayınlanmasından sonra, yine Bozarslan'ın kalemiyle, Ehmede Xanî'nin *"Mem û Zîn"*i Türkçe çevirisi ile, basıldı ve bu büyük klasik, Türkiye okuyucusunun hizmetine sunuldu.

Ne var ki gerçeği ifade etmek gerekirse, Türkiye'de alfabe ve Kürtçe okuyup-yazma konusunda harcanan bu dar, geçici ve rastgele çabalar ne kadar değerli olursa olsun; gramer, deyim ve mecazî (figure) kullanımlar, yani yazı dilinin kendine özgü usûl ve düzeni açısından, Türkiye Kürtleri henüz çok gevşek ve yetersiz bir aşamada bulunmaktadırlar: Bu, bir yandan birtakım siyasi ve zorlu imkân darlıkları yüzünden ve bir yandan da bizim gevşekliğimiz, bencilliğimiz ve yanılmalarımızdan dolayıdır ki, on yılı aşkın bir zamandan beri, henüz bu gevşek ve yetersiz aşamayı atlatabilmiş değiliz.

Kanımızca, her şeyin başında, asıl bizim bu son nokta yani kendi gevşekliğimiz, bencilliğimiz ve sapmalarımız üzerinde durmamız gerekir. Rahmetli Celaddet'inde bundan tam otuz yıl önce söylediği gibi, biz Kürt entelektüelleri, yabancı dilleri öğrenmek için, yıllarımızı harcarız da, kendi ana dilimizle okuyup-yazmayı alışkanlık haline getirmek ve yazı dilini öğrenmek için, en ufak sıkıntıya girmeyiz ve en fenası da, buna tenezzül etmeyiz. Ama bu noktada bir anımı burada tekrarlamak isterim:

Geçen yıl, bir gün, bir tesadüf sonucu, Evdırıhman Qasimlo (Prag Üniversitesi öğretim üyelerinden ve Kürt-Kürdistan Tarihi yazarı) ile karşılaşmıştık. O günlerde çok sıkı bir şekilde, Kürtçe okuyup-yazmayı yani Kürt yazı dilini öğrenmekle meşguldüm. Diğer birkaç arkadaşla birlikte yaptığımız sohbette, Qasimlo ısrarla sözü siyasi meselelere getirmek ve bu konudaki görüşlerimizi öğrenmek istiyordu. Ona karşılık, ben devamlı olarak konuşmayı; dil ve özellikle yazı dili üzerinde yoğunlaştırıyor ve arkadaşların dikkâtini hep bu noktada toplamak istiyordum. Bu durum karşısında biraz şaşırmış görünen arkadaş Qasım, doğrudan doğruya bana hitap ederek:

"Siz ne ile meşgul oluyorsunuz, Allah aşkına? İnsan entelektüel olsun ve yurt dışında da siyasi konularla uğraşmasın, olur mu böyle şey?."

"Kardeşim, ister yurt içinde ve gerekse dışında, çoğu defa özellikle palavra ile yapılan alışılmış siyasetten, ben bir şey anlayamıyorum. Belki bazılarınca önemsenme-

yebilir ve küçük görülür, ama ben her şeyden önce, temel bir ödev olarak Kürtçe öğrenmek istiyorum."

"Niye sen Kürt değil misin?"

"Evet Kürd'üm. Fakat maalesef benim Kürtçe'm pek yeterli değildir. Çünkü ana dilim, Kürtçe'nin Zazaca lehçesidir. İkinci olarak, bildiğiniz gibi, yazı dili ile konuşma dili arasında, bazı önemli farklar vardır. Şayet bu konu üzerinde iyi bir tetkik yapılmaz ve yazı dilinin basit ve fakat püf yanları öğrenilmezse, hiçbir zaman Kürtçe olarak edebî, sosyal ya da siyasi konularda, doğru-dürüst bir şey ortaya çıkarılamaz ve Kürt halkının hizmetine sunulamaz."

Qasimlo'yu tanıyanlar bilirler; güler yüzlü, sempatik ve alçak gönüllü bir arkadaştır. Bu çıkışın üzerine, aniden daldı ve bir müddet öylece düşündükten sonra, yeniden sözü aldı: *"Beni bağışlayınız. Gerçekten de hakkınız var. Benim de şahsen gözlemlediğim budur. Mesela, günümüze kadar bizim öğrencilerle entelektüellerin büyük çoğunluğu arasında, daima makro-politika (yüksek siyaset) moda olmuş ve bu nedenle de, biz dil meselesine fazla önem vermemişiz. Birçok arkadaşımıza göre, dil meselesi sadece lengüistikçileri ilgilendiren, değersiz bir uğraşıdır. Bu itibarla diyebilirim ki; Paris ya da Kürdoloji enstitülerinin bulunduğu diğer yerlerde bulunan siyasiler ve diğerleri, asla bu öğrenme yuvalarını önemsemezler ve bu alanda birkaç istisnanın dışında Kürt dili, edebiyatı, folklor ve sanatının geliştirilmesi uğrunda, kimsenin pek öyle zahmete girdiği de yok. Hatta asıl şaşılacak olan odur ki, bu baylar, yani öğrenci ve entelektüellerimizin çoğunluğu; Kürtçe olarak şiir, hikâye, destan, makale vs. bir şey yazabilecekleri yerde, bir başka yabancı dile inciler dökmekte ve Kürt dilinin serbestçe kullanılmasını da yine bu yabancı dillerle yazılmış eserlerle ve Kürt halk çoğunluğunun anlayamadığı dillerle istemektedirler!... Bu nedenle de, maalesef Kürdoloji enstitülerindeki öğrencilerin hemen hepsi yabancıdırlar ve çünkü, bizim makro-politiksen (yüksek politikacı) arkadaşlarımız böyle küçük işlere(!) tenezzül etmemektedirler."*

Arkadaş Qasım, böylece parmağını bizim eski ve ağır bir yaramızın üstüne bastı, açık ve sert bir tonla eksiklerimizi gözümüzün önünde tekrarlamış oldu. Gerçekten de, özellikle Türkiye'de, öyle makro politikacılarımız ve yabancı dillerle yüksek politika kıraat eden yazarlarımız vardır ki, *"fort ve fınfonek"* açısından, mangalda kül bırakmıyorlar. Hatta bunlar arasında bazı oportünist (günün adamı), dejenere (yozlaşmış, bozulmuş) ve kısa görüşlüler, hadlerini ve eylemlerinin hiçliğini anlayıp bir köşeye çekilecekleri yerde, üstelik şecaat (yiğitlik, yüreklilik) arz ediyor ve kof bir kendini beğenmişlik ve kıskançlıkla, diğer arkadaşların ve özellikle ellerinden gelse tüm gençlerin ve gerçek düşünürlerin yollarında, takoz olmakta ısrar ediyorlar. Bu tip küçük burjuvalara (kentsoylulara) ve siyaset bezirganlarına (tüccarlarına), biz rahmetli Celaddet'in deyimiyle diyoruz ki:

"Ya Ana Dilinizle Okuyup Yazınız; Ya Da Demeyiniz ki Biz Kürd'üz."

Bu itibarla denebilir ki, bazı yürekli arkadaşların (Kemal Badıllı, Musa Anter, M. E. Bozarslan, Edip Karahan vs.) nispeten sınırlı da olsa, yaptıkları çalışmalar sonucu, az

ya da çok bu alanda içimizde bir kıpırdanma olmuşsa da, şüphesiz bu yetersizdir. Yukarıdaki satırlarda da belirttiğimiz gibi, yazı dili ile salt konuşma dili arasında, bazı önemli farklar vardır. Okumuş Kürtlerimiz ve özellikle halkın arasında yaşayanlar, şayet yazmak ve okumak açısından, büyük bir dikkât ve uyanıklık içerisinde; dilimizin gramerine, kaide, usul, deyim, ön ve arka edatlarla (Pre et potansitions), kısacası yazı dilinin pratiği ile ilgilenmezlerse, asla yararlı ve ciddi bir şey ortaya koyamazlar. Bu alanda, biraz olsun yararlı olabilmek amacıyla, bir temel ve denenmiş sözlüğün (Joyce Blau, Dictionnaire Kurde-Françis-Anglais, Bruxelles, 1965) yanı sıra, şayet imkân bulabilirsek, bu kitabı da okuyucunun hizmetine sunmak; yani yayınlamak emelindeyiz.

Arzumuz bu denenmiş, yazı dilinin pratiği bakımından son derece yararlı ve âdeta anahtar niteliğindeki sözlüğü de yayınlayıp, okuyucunun hizmetine sunmaktır. Bu sözlüğün temel çalışmaları da, yine Celadet Bedirxan'ın eliyle, 1941 yıllarında başlamış ve daha sonraları K. Bedirxan'ın yardımı ve kontrolü altında, öğrencisi bayan Blau tarafından derlenmiş ve 1965 yılında, Bruxelles'de *"Puplications du Centre Pour L'Etude des Promlemdu Monde Musulman Contemporain"* yayınları arasında, basılmıştır.

Birkaç Söz de Bu Kitap Üzerine ?

Bu kitabın özü, 1941 *"Hawar"*ında, Celaddet Bedirxan tarafından, ilk kez düzenlenmiş ve yayınlanmıştır. Bu seri makalelerin başlığı, *"Grameri Kurmanci"* idi. Daha sonraları, Celaddet'in kardeşi Kamuran Bedirxan, 1947 yılında, Paris, *"Doğu Yaşayan Diller Milli Okulu"*nda (I'Ecole National des Lengues Orentales Vivantes) Kürt dili profesörlüğüne getirildi. O günlerden bu yana da, Celaddet Bedirxan ve Roger Lescot'nun müştereken geliştirdikleri ve temelini attıkları sistem, Kamuran Bedirxan'ın yönetimi altında, günden güne olgunlaşarak ve Avrupa'nın daha başka Kürdoloji Enstitüleri'nde de benimsenmek suretiyle, günümüze dek gelmiştir. Paris, *"Yaşayan Doğu Dilleri Okulu"*nda Kamuran Bedirxan vermiş olduğu derslerin bir kısmını özetleyerek, *"Lengue Kurde" ("Kürt Dili")* adı altında yayınladı. Bu kitabın üçüncü baskısı 1968 tarihini taşır. Paris'te yayınlanmış bulunan bu eserin, bütün tarif ve izahları Fransızca olup, sadece misaller Kürtçe olarak verilmiştir. Yani Badıllı'nın *"Türkçe İzahlı Kürtçe Grameri"* gibi...

Bu kez, bu elinizde tuttuğunuz kitabın hazırlanmasında, biz yine Celadet ve Kamuran Bedirxanlar'ın metodunu esas tuttuk. Fakat, ilk iş olarak, Fransızca olarak yazılmış bütün izah ve tarifleri kaldırarak; onları, önce Kürtçe ve sonra da, okuyucu için –hiç değilse bu aşamada– kolaylık olsun diye, Türkçesi'yle birlikte alt alta sıraladık. *"Fiil"* bölümünü, sistematik bakımından ve *"ön-arka edatlar"* ile *"zarf, bağlaç ve ünlem"* bölümlerini ise tamamen değiştirdik, misalleri çoğalttık ve genişlettik. Bu çalışmada, özellikle Celaddet Bedirxan–Roger Lescot'un kitabından da(*) çok yararlandık. Ayrıca, son bölümlerinde yer alan Kürtçe misallerin bir kısmı ya kendimizindir; ya da

*- Celadet Bedirxan-Roger Lescot, Grammaire Kurd-Dialecte Kurdmandji, Paris, 1970.

Kürtçe eserlerden, bizzat kendimiz derleyip çıkardık. Bu nedenle de, bu çabamızın değeri ne kadar az ve mütevazı olursa olsun, elinizde tuttuğunuz bu yapıt için, komutan çok hoşlanacak ve kısaca onu elinden düşürmeyecektir.

Bu önsözün sonunda, önemli bir noktayı okuyucuya hatırlatmak isteriz:

Okuyucu, şayet özellikle kitabın ilk bölümleri ve fiil çekimleriyle; tıpkı bir matematik kitabı gibi ilgilenmez ve konuları birkaç kez yazarak işlemezse, mümkündür ki, dersleri takip ederken sıkılır ve arzu edilen yararı edinemez. Buna karşılık, eğer okuyucu, konuları ve özellikle fiil çekimleri ile misallerin anlayabilmek için; sabırlı, dikkâtli bir çalışma yapar ve bilhassa yazarak çalışırsa, bu taktirde kitaptan çok hoşlanacak ve kısaca kitabı elinden düşürmeyecektir.

Umuyoruz ki, bu mütevazı çalışmamız; okuyucu için yararlı olsun ve en yakın gelecekte, ister bu alanda ve isterse diğer konularda, daha değerli çalışmalar yayınlanabilsin.

14 Mart 1971

S. ŞIVAN

"Kürt Millet Hareketleri ve Irak'ta Kürdistan İhtilali"

Bu eserin II. kısımda anlatılan Güney Kürdistan Özgürlük Mücadelesi; *"Kuzey Irak Kürt Halk Hareketi Ve Baas Irkçılığı"* adı altında Komal Yayınları tarafından 1975 yılında, kitabın tümü ise 1997'de APEC Yayınları tarafından *"Kürt Millet Hareketleri ve Irak'ta Kürdistan İhtilali"* adıyla Stockholm'de birinci baskısı yayınlanır. Kitap, ayni yayınevi tarafından Diyarbekir'de ikinci baskı olarak 2015 yılında yayınlanır. Kitap, 2014 yılında El Yayınları tarafından İstanbul'da yayınlanır.

ÖNSÖZ

Irak Kürdistanı İhtilalı hakkında, Türkiye halkoyu tamamen bilgisizdir. Zaman zaman gazetelerde bu konu ile ilgili olarak yer alan haberler ve derme çatma röportajlar ise ya bilhassa yalan beyanlarla doldurulmuştur, ya da basmakalıp tekerlemelerden ibarettir.

Elinizde tuttuğunuz bu kitabın yazarı, profesyonel değildir. Ne var ki; KÜRT MİLLET MESELESİ ve IRAK KURDİSTANI İHTİLALI'nın teorik konumunu yaparken, konuyu bütün yönlerden, uzun süreyle tetkik etmiştir. Bu teorik tetkiklerini İHTİLALDE bizzat yaşayarak, daha önceki tecrübeleriyle birleştirmiş ve somut olayların değerlendirilmesine de daima gerçeği aksettirmeye itina etmiştir.

Bu kitap, Türkçe ve Kürtçe olarak yazıldı. Türkçesi'nin daha önce piyasaya verilmesi, Türkiye Kamuoyu'nu mümkün olabilen genişlikte bu konu da bir an önce bilgi sahibi kılmak amacından ötürüdür.

Kitabın çoğaldığı imkanlar göz önüne alındığı zaman, okuyucu, gayet bol miktarda bulunan imlâ yanlışlarını bizzat kendisi düzeltecek ve eminiz bu yönden bizi kınamayacaktır. Yazar, ilk fırsatta bu kitabın Türkçe ve Kürtçelerini bir arada ve kuşkusuz daha tatminkar bir baskı içinde ve bol miktarda okuyucunun hizmetine sunabileceği umudundadır.

Kitabın ilk on bir sayfası *"Giriş Bölümü"*dür. 12-102 sayfaları arasındaki KISIM: I de *"KISACA KÜRT TARİHİ VE KÜRT MİLLET HAREKETLERİ"* incelenmektedir. KISIM: II, *"IRAK'TA KÜRDİSTAN İHTİLALI"*ni konu edinmiştir. Metinde Kürtçe özel adlar ve Kürtçe kelimeler orijinal Kürtçe Latin Alfabesi'yle yazılmıştır.

Kitabın hazırlanmasında ve çoğaltılmasında emeği geçen dostlar dilerim çok yaşasınlar.

SAYGILARIMLA

S. A. ŞIVAN

"Kürt Millet Hareketleri ve Irak'ta Kürdistan İhtilali"

Kitabından Bazı Pasajlar:

Türkiye'de Kürt Millet Hareketleri

*"Yunan Gâvuru"*nun Anadolu'dan kovulmasında, Mustafa Kemal ve arkadaşları, Kürt halkının mutlak desteğinden ve hatta Kürt-Türk müşterek hareketinden, sonuna kadar yararlanmışlardır. Daha önceki *"Ermeni Taramaları"*nında aynı *"gâvura"* karşı birlikte cihad, yani dini çelişki ustaca kullanılarak, Kürt halkının temiz dini duyguları, başka bir kavmin haksız olarak katliamlara tabi tutulmasında maalesef istismar edilmiştir.

Ne var ki, *"Yunan Gâvuru!'*na karşı açılan Anadolu Kurtuluş Savaşı'nın gerçekten meşru ve haklı esprisine sonuna kadar sadık kalınsa ve Türklerle beraber Kürt halkının da temel demokratik, milli hakları *"milletlerin hak eşitliği"* çerçevesinde, sağlam bir şekilde gerçekten demokratik ölçüler içerisinde bir çözüme bağlanabilse idi, iki milletin müşterek mücadelesi, tam bir beraberlik ve kardeşlik mutlu sonucu ile bitebilirdi.

Yunanlılara karşı Kurtuluş Savaşı'na, Mustafa Kemal Kürdistan'da, Kürt halkının destek ve tasvibiyle tertiplediği kongrelerle girişmiş ve bütün savaş boyunca kâh kendisi kâh arkadaşları tarafından, *"Türk-Kürt kardeşliği ve memleketin yegâne milli*

unsurları oldukları..." sloganları ve propagandası bazen açıkça bazen de alttan alta işlenmiştir. (Jonh Reed; Dünyayı Sarsan On Gün, Ağaoğlu Yayınları, 1968, s. 213)

Nitekim Anadolu Kurtuluş Savaşı'nda, Yunanlıların müstevli niteliğinin *"Gâvur!"* sıfatıyla pekiştirilmesi, Mustafa Kemal'ın İslam-Hıristiyan çelişkisinden ne denli yararlandığını ve özellikle Müslüman Kürt halkının milli hak isteklerini, dini inançları yönünden kanalize etmek suretiyle, Yunanlılara karşı yürütülen mücadelede, ancak iki milletin müşterek hareketinden ötürü başarı kazandığı açıkça göstermektedir.

Ankara'nın faşist iktidar elitince, *"batılaşma"*; Türkiye'de kılık kıyafet değişiklikleri; şapkanın kabulu, bir takım müesseselerin aktarılması... ve laiklik ilkesinin tatbikatı şeklinde anlaşılıyordu. Oysa "Laiklik" ilkesi bu kadronun elinde, İslami değerlerin bir yana itilerek, bir nevi dinsizliğin ideolojize edilmesi şeklinde tatbik alanına kondu. Bütün bunlar, ırkçı-Turancı subaylarla aydınların öteden beri özlem ve özenti duydukları Avrupa toplum yapısının bir takım üst yapı kurumları idi.

Böylece Osmanlı İmparatorluğu enkazının ve Anadolu Müslüman halklarının dini inançlarından doğan çelişkileri de kullanarak, Yunanları kovan hareketin içinde çıka çıka ırkçı-Turancı bir kadronun yönetiminde, iki ana dâhilî çelişki ile malül bir başka *"hasta adam"* çıkıverdi: Yani birincisi, Türk halk kitlelerin sosyal yapılarına bağlı sınıfsal çelişki.

Mustafa Kemal, Çankaya'da etrafını çeviren ve gayri Müslüm, gayri Türk unsurların maddi zenginliklerinden yakınan yakınlarına, şu korkunç tavsiyede bulunmuştur: *"Zenginleşiniz!"*

İste yeni devletin bütün imkânları, dibçikleri ve dar ağaçlarıyla başlatılan bu zenginleşme yarışı ve hırsı, zaten yoksul ve perişan bir durumda bulunan iç pazarın iyice soyulması sonucunu doğurdu. Hatta bu da yetmeyince, öldürülen veya sürülen Kürt Beyleri ile Kürt halkının malları, bazı gruplar ve fertler tarafından, âdete yağma edildi. Bütün bunlar da yetmediği zamanlar, İsmet Paşa'nın ünlü *"Varlık Vergisi"* gibi kanunları ile, bu talan düzeni, resmen kanunî bir hale geldi.

(...)

Besbelli ki Yunanlıların kovulmalarından sonra, Anadolu'da iktidarı ele geçiren kadroların ilerici ve sosyal ihtilal kavramının kapsamı içerisine girebilecek, bir tek yönü dahi mevcut değildir... *"Anti-emperyalist deyimi bile, 1923'lerden sonra bir daha ağızlara alınmayacaktı."*(*) (Dr. Şivan, 2015: 67 vd.)

---

*- Basta Lord Curzon olmak üzere, Batı diplomasinin esnek ve uzaklara matuf politikası, Türkiye iktidar elitlerini daha o zamanlardan çok iyi teşhis etmiş ve hesaplarını ona göre yapmış bulunuyordu. Nitekim, şimdiki Ortadoğu liderleri kadar sözünü tutmayan Türkiye yetkilileri dış politikada da kısa bir müddet sonra mutlak olarak İngilizlerin dümen suyuna girmekte geçikmemiştir. Bu teslimiyet "Modern ve Batılı bir devlet olmak" syut bahanesi altında ma'zur gösterilmek ve kitlelere yutturulmak istenmiştir. Türkiye Hükümetleri, en haksız durumlarda bile (Cezayir'e karşı Fransa'nın tutulması, Kore'ye asker gönderilmesi vs.) batılı büyük güçlerin en uslu bir piyonu olmaktan kurtulmamışlardır.)

İkincisi, *"Milli Dâhilî Çelişki"*dir.

Açıkça anlaşılıyor ki Ankara Hükümetlerinin Kürdistan'da giriştikleri katliamları, sürgünleri, baskı tedbirlerini ve sömürü politikasını sosyal bir çerçevede ve sınıfsal mahiyette göstermek zorlamaları, ciddiyetten uzaktır. Türkiye ırkçı-faşist hükümetleri, bütün bu insanlık dışı, hukuk dışı ve vicdan dışı cinayetlerini: *"Biz Doğu ve Güneydoğu Anadolu(Kürdistan)'daki şeyhlik ve ağalık müesseseleriyle aşiret beylerini tasfiye ediyoruz! Zira bunlar, "Cumhuriyetin ilerici güçlerine karşı dikilen reaksiyoner ve harici düşmanlarımızın içimizde bulunan maşalarıdırlar!"* paravanasını arkasında maskelemeye çalışmışlardır.

Bu iddianın, bırakınız derinlemesine etütleri, azbuçuk gerçeklere bakmasını bilen dikkâtli bir müşahadenin ışığında dahi, tutar yönü yoktur. Bizzat kendisi sosyal muhtevadan yoksun, devlet dipçiği ve resmi dalevereler yoluyla zenginler yaratmak ve dahilî pazarları talanlar yoluyla sonuna kadar soymak durumunda bulunan bir düzenin, hangi ilerici ve halkçı yönü olabilirdi? Kılık-kıyafet değiştirerek Ankara'nın lüks salonlarında yarı çıplak dans partileri tertiplemek, dinsizliği *"Laiklik"* adı altında kanunî teminatlara bağlamak suretiyle *"devrimci"* bir kaftanın içinde yutturmağa çalışmak, Ankara'yı parselliyerek devlet idaresinin en yüksek seviyelerinde *"arsa spekülatörlüğü"* avına çıkmak!.. Bunlar mı idi ilerici, halkçı, devrimci, hareketler!?

Kürdistan halkının milli kültürleriyle ana dillerinin serbestçe gelişmesi şöyle dursun, hemen tatbik alanına konulan kopkoyu asimilasyon ve Kürtleri toptan (dillerini, tarihlerini, etnik ve sosyal özellikleriyle milli varlıklarını) inkâr etmek politikası, dünyanın başka yerlerinde de örneğinden başka bir şey değildi. (Dr. Şivan, 2015: 69)

Mesele açıktır: 1923'te Anadolu'nun siyasi kaderini Ankara'da eline geçirmiş bulunan askeri diktatörlük idarecileri, katıksız bir şekilde ırkçı-Turancı bir tutum ve tatbikatın içine girmişlerdir. Böyle bir iktidarın Kürdistan'da başvurduğu ırkçı asimilasyon tatbikatına karşı, Kürt köylü kitleleri, aşiret şefleri ile din liderlerinin, feodal orijinine rağmen objektif olarak ilerici bir çizgide bulunan ve haklı bir çıkış noktasından doğan Kürdistan milli direnme hareketlerine, yiğitçe katılmışlardır.

O halde, Kürdistan halk kitlelerinin milli direnme hareketlerini, hangi hasta mantık ve hangi aptal tarih anlayışı ile karşı ihtilal, reaksiyon hareket, ya da aşiretlerin baş kaldırmaları şeklinde niteleyebiliriz?

Şimdi, *"Yunan Gâvuru"*nun Anadolu'dan kovulmasından sonra, Kürt halkına reva görülen insanlık dışı, çağ dışı ve vicdan dışı muamelenin kısa bir özetine geçebiliriz:

Lozan'da Müttefik delegeleriyle, Ankara ırkçı-Turancılarının mümessilleri karşı karşıya gelmeden önce, pazarlıklar bitmiş ve mizansen Lord Curzon tarafından hazırlanmış bulunuyordu.

"... Irak Petrol Şirketleri'nin İngiltere dışında kalan hisselerinin tamamı, yani

İngiltere'nin sahip bulunduğu %50'nin dışındaki %50 hisse, ABD ile Fransa arasında paylaşılacak. Türkiye ise Sevr'in tatbik edilmemesi ve Kürdistan'ın büyük parçasının kendisine bırakılması karşılığında, Musul ve petrolleri üzerindeki isteklerinden vazgeçecekti..." (Joyce Blau, Le Probleme Kurde, Bruxelles, 1963: 34)

Sonrasını biliyoruz. Kürtler aldatılmışlardı. TBMM'nin bir celsesinde, Erzurum Milletvekili M. Hüseyin Avni Bey kürsüye fırlayıp: *"Bu memleket, Kürtlerin ve Türklerin müşterek malıdır. Bu kürsüden iki milletin söz söyleme konusunda eşit hakları vardır: Türk milleti ve Kürt milleti."*

Ama çok geç, 1925 yılının başına kadar geçen bir buçuk yıllık zaman içerisinde, belli başlı Kürt münevverleri –bizzat Ankara'nın en yüksek yetkililerinin gizli emirleriyle– polis ve ordu tarafından ortadan kaldırılacak ve Kürt halkı, Şubat 1925 yılında, gittikçe sıkıştırılan ırkçı Türkleştirme kıskacından sıyrılabilmek için, Şex Said'in önderliğinde silaha sarılmak zorunda kalacaktır...

Zira Yunanlıların kovulmalarından hemen sonra, Anadolu'nun siyasi kadrolarını eline geçirmiş bulunan İttihat-Terakki taklidi askeri cunta, kopkoyu bir ırkçı tutumla Kürdistan'ın tüm yeraltı-yerüstü servetlerinin talanına hemen girişmiş ve Kürt halkının dili, kültürü, tarihi ve tüm moral değerleri kabaca ayaklar altına alınarak en barbar şekilde horlanmış ve Kürt milli varlığı toptan imha edilmek istenmişti.

Şex Said, Milli Direnme Hareketi'nin yönetiminde, kendisine yardım edebilecek münevver bir kadrodan, elini çabuk tutan hükümet cellatlarının gizli cinayetleri yüzünden, maalesef mahrum kalmıştı. Yaşına rağmen (80 yaşında idi), Kürt halk kuvvetlerinin başında, aylar boyu kahramanca dövüştü. Dersim'in öteden beri Kürt milli değerlerini hassasiyetle korumakla ün yapmış Koçan aşiretlerinin direnme ihtilaline fiilen katılmaları ve Seyit Rıza ile diğer Alevi-Kürt aşiretlerinin de Şex Said kuvvetlerinin kuzeyini emniyete almaları, 1925 Hareketi'nin genişliğini ve Kürt milli birliğini aksettiren en somut tarihi delillerdir.

Buna rağmen, 1925 Kürt Milli Direnme Hareketi başarıya ulaşamadı. Bunun nedenleri konusunda çok şey söylenmiştir. Bizce haklı ve meşru bir çıkış noktasından (Türkleştirme tatbikatına ve diğer asimilasyon zorlamalarına karşı) harekete geçen Kürt halk kuvvetlerinin sonuca ulaşamamasının en önemli nedeni, uygulanan askeri stratejinin yanlışlığıdır. Elindeki yarı muntazam ve çok eksik teçhizatlı kuvvetlerle, genellikle dağlık ya da muntazam ordu birlikleri için gayri müsait olan arazi parçalarında, hükümet kuvvetlerini oyalayarak zaman kazanmak ve bu arada kadrolarını pekiştirmek yerine; hareketin başlarında kazanılan büyük askeri zaferlerin cazibesine kapılarak savaşın ovaya intikali ve hele Diyarbekir'in muhasara edilmesi, şüphesiz küçümsenemeyecek askeri stratejik hatalardı.

Bununla beraber yukarıda da gördüğümüz gibi, lider, büyük bir şansızlık eseri olarak hareketin başlamasından önce, bu konuda kendisine yararı dokunabilecek münevver ve uzman bir kadrodan mahrum edilmişti. Ve bu nedenle de mazurdu.

Sonuca rağmen, Şex Said büyük insani meziyetleri ve katıksız milliyetçiliği ile, Kürt tarihinin iftihar sayfalarına büyük adını kanıyla yazmıştır.(*)

Mukavemet hareketinin başarıya ulaşmaması sonunda, ırkçı-faşist Ankara Hükümeti'nin Kürdistan'da başvurdukları kanlı marifetlerini, bütün Kürt halkı çok iyi bilmekte ve hatırlamaktadır. Biz bir yabancının kaleminden çıkan şu birkaç cümle ile, tablonun korkunç bilançosuna değinmekle yetineceğiz: *"Kürdistan ateş, kan ve demirle boğuldu, insanlar çeşitli işkencelere tabi tutuldu ve öldürüldü. Köyler yakıldı. Mahsuller tahrip edildi. Çocuklara bile merhamet edilmedi. Özel İstiklal Mahkemeleri tamamen askeri ve ırkçı ölçülerle binlerce insanı astı, sürdü ya da zindanlara tıktı. Bu mahkemeler Türkiye'yi bir boydan bir boya temizlediler..."* (L. Rambout, Les Kurdes et le Droit: 289)

Bütün bu zulümler, cinayetler, katliamlar, sürgünler ve asimilasyonun (Türkleştirme) tüm hunhar uygulamaları, sadece evet sadece bir tek şeye yaradı: *"Kürt milliyetçiliğinin ve milli hassasiyetinin daha da kuvvetlenmesi ve olgunlaşması."* (Dr. Şivan, 2015: 72 vd.)

Daha önce de gördüğünüz gibi Osmanlı İmparatorluğu, teokratik esaslara müstenit bir askeri ve idari formasyonlar haritası idi. Yani bu birlik içinde, pek çok kavim ve dini topluluklardan meydana gelmiştir. Ayrıca hanedan devlet tipinin bütün özelliklerine sahip olarak Avrupalı güçlerin (burjuva devletlerinin) açık bir pazarı ve yarı sömürgesi durumunda idi.

Oysa geçen yüzyılın son yarısında, önce Avrupa'da piyasaya çıkan bazı Türk aydınları, sırf sultanın Türk aslından gelmesinden ötürü, kendilerini bu İmparatorluğun tabii varisleri saymaya başladılar. Ve de daha da mühimi O'nun yarı sömürge şartları içerisinde bulunan hasta bünyesini, asla doğru teşhis edemediler.

1839 Gülhane Hattı Hümayunu'ndan başlayarak Osmanlılık, Jön Türk hareketleri, İttihat-Terakki iktidarı ve son Yunanlılara *("Yunan gâvuruna")* karşı Anadolu Müslüman halklarının (Başta Türkler ve Kürtler olmak üzere) giriştikleri savaşın sonlarına ve günümüze dek, Türk asılı aydınlar ve sivil-subay cuntaları (Az gelişmiş ülkelerin başlıca politik iktidar eliti), hep Avrupa'nın burjuva devletlerine özenmeye devam etmişler ve tıpkı onlar gibi efendi- sömürgeci millet olmak, megala manyak komplekslerinden bir türlü kurtulamamışlardır.

(...)

Tıpkı diğer Müslüman milletler gibi, imparatorluğun birliği içinde bulunan Kürt halkı da, yakın zamanlara kadar, Müslümanların birleştirici bağlarına kendi milli değer-

---

* - Şêx Said, İstiklal Mahkemesi'de, halkının milli hakları uğrunda silaha sarıldığını, sadece bu görevini yerine getirmediği için, üzgün bulunduğunu ve milleti uğrunada ölüm cezasına mahkumiyeti, kendisi için bir şeref saydığını tekrarladıktan sonra: *"Ölüme, Kürt şehitleri diyarına sakin bir kalple gideceğim, zira dört milyondan fazla Kürt, kanlarımızın hesabını mutlaka birgün saracaktır."* (Cf. Asie Francaise, Juiller, 1925: 232)

lerinden önce yer vermiş ve bunda da sonuna kadar samimi ve saygılı olmuştur. Bu halkların yani imparatorluğa bağlı Müslüman halklarının nazarında, asıl çelişki, Avrupalı Hıristiyan güçlere karşı, Müslüman halkların hep birlikte hareketi şeklinde telakki edilmiş ve milli çelişkiler örtülmek ya da ikinci plâna alınmak istenmiştir. Bu nedenlerle de Kürtlerin iç işlerine karışılmadığı ve milli değerlerine serbestçe sahip olabilmelerine imkân verildiği müddetçe, imparatorluğun birliği içinde kalmayı daima tercih etmiş bulduklarını söylemek mümkündür.

Dâhilî milli otonomileri ve milli değerlerinin serbestçe gelişmesi konusunda titizlikle kıskanç olan Kürt halkı, her seferinde biraz daha sıkıştırılmak istenen -değişik zamanlarda ve değişik mahiyetlerde kullanmakta devam eden milli baskı- esaret zincirlerine, daima karşı çıkmış ve asla *"pes"* dememiştir. Bu milli hareketleri, büyük çoğunluğu ile, her seferinde tesadüfi mahiyette yani, milli nefsini koruma veya milli otonomilerini istidat şeklinde, ortaya çıkmıştır. Kürt milliyetçiliğinin, bu milliyetçi hareketlere önderlik etmek zorunda bırakılmış şahısların sosyal orjinleri (mensei) ne olursa olsun, objektif olarak son derece ilerici ve çağdaş sosyal hareketlere paralel ve çok yakın bir çizgide cereyan etmiş bulunduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz. Bu milliyetçilik, ana topraklarının sonsuz servetleriyle sosyal, kültürel, artistik vs. değerleri kabaca sömürülen mazlum milletlerin, mutlak olarak meşru ve vazgeçilmez insan hakları temeline oturan, demokratik ve ilerici milliyetçiliğidir. (Dr. Şivan, 2015: 52 vd.)

Ve Sonrası

Kürt aydınlarının ve Kürt meselesinde ırkçı fanatizmin dar çemberini kırabilmiş ve vicdanlı Türk aydınlarının önünde, zor ve fakat son derece acil bir görev var:

Türkiye hükümetleri, Kürt meselesinde ve Kürt halkının tamamen nefsini korumaktan gelen silahlı direnme hareketlerinde, devamlı olarak Türkiye halk oyuna yalan söylemişlerdir. Özellikle Türk aslından gelen kitleleri, Kürt kardeşleri mevzuunda şartlandırmak için, akla gelen her türlü iftiraya, tevzire, yalandan üstlerine suç yükletmeye başvurmak, propagandanın en iğrencini yıllarca işlemek, Kürt milletini horlamak ve küçük düşürmek için aklın hayalin kabul edemeyeceği derecede küçük hesaplar ve alaturka kurnazlıklarla, iki milleti birbirine yabancılaştırmak için, ne mümkünse yapmaktan geri kalmamışlardır. Örneğin, Kürt halk kitlelerinin ya da militanlarının en basit demokratik milli hak isteklerini ya da sırf bundan bahsedilmiş bulunmasını, hep şu şekilde halk oyuna intikal ettirmektedirler:

Kürtler, Türk düşmanı milletlerarası güçlerin oyuncağıdırlar. Kürtçü hareketler ya İngiltere, Fransa (Türk hükümetlerinin Sovyetlerle dost bulunduğu zamanlar) ya da Sovyetler Birliği (aynı hükümetlerin Batılılarla senli benli ve Sovyetler'in ise *"tu kaka!"* olduğu devirlerde) tarafından teşvik görmekte, himaye ve finanse edilmektedirler.

Son yıllarda bu dış tahrik ve dış destek (kökü dışarıda!) ithamına Mustafa Barzani yönetimindeki Irak Kürt Millet Hareketi de eklenmiş bulunmaktadır. Ve yine en ufak

demokratik doğal davranışı (Söz gelişi Kürtçe bir şiir ya da metni yazılı olarak bulundurmayı, genel bir yerde Kürtçe konuşup Kürd'üm demeyi...) Türkiye'nin toprak bütünlüğünü parçalamak, yabancıların teşvik yardımıyla Anayasa'yı iptal ve vatan topraklarının bir kısmını, yabancı hâkimiyetine sokmak ithamıyla kovalamışlar ve bu masum demokratik davranışlara başvuranları sürüm sürüm süründürmüşlerdir.

İşte çok zor ve fakat son derece acil olan görev, elli yıldan beri Türkiye kamuoyunu aldatan ve her seferinde aynı yüzsüzlükle tekrar edilen bu ithamları tezgahlayan ırkçı-faşist hükümetlerin maskesini düşürmek...

Fikir namusuna sahip Türk aydınlarının ve Türkiye kamuoyunun mutlaka bilmesi ve farkına varması gerekir. Bütün bu yalanların ve iftiraların tam tersine, tüm milli demokratik ve insan haklarından mahrum edilerek köleleştirilmek istenen Kürt halkına karşı, bizzat o hükümetlerdir ki devamlı bir şekilde dış ittifaklar, komplolar, tuzaklar aramışlar ve bunda da başarı göstermişlerdir.

Evet, ırkçı-faşist Türkiye hükümetleri, vatandaşlarından bir kitleyi (Kürtleri) ezmek, onları asimile etmek (yani Kürt halkını kendi serbest rızasının tersine ve zor kullanarak Türkleştirmek) ve milli demokratik hak istemlerinin direncini kırmak ya da yok etmek uğrunda, çalmadık yabancı kapı ve avuç açmadık para babası devlet bırakmamışlardır.

Bir iki somut örnekle, bu doğruyu belgeleyelim. Kürt halkına tatbik olunacak asimilasyon uygulamalarına seslerini çıkarmamak şartıyla, Musul petrollerinin Batılılara nasıl peşkeş çekildiğinden, yukarıda söz ettik. Sovyet diplomatlarından Khondkarian, Ağrı Kürt Mukavemeti Hareketi'nde, Türkiye hükümetlerinin Sovyetlerden yardım talebinde bulunduğunu saklamamıştır.

Bunlar gibi yüzlerce gizli pazarlık ve diplomatik dolaplar da para etmeyince, Ankara hükümetleri resmen Irak ve İran hükümetlerine başvurarak, bu ülkelerde de Kürt asıllı toplulukların bulunmasını birer iç tehlike şeklinde göstermeyi telkin etmek suretiyle, Kürt halkının haklı taleplerini menfi yönden istismar etmişler ve Kürt halkının boğulması için müştereken hareket etmek teklifinde bulunmak zilletinden çekinmemişlerdir.

8 Temmuz 1937 (Dersim katliam programını tatbik mevkiine koyan ve Dersim'in Kürt gerilla kuvvetleriyle hükümetin bir türlü başa çıkamadığı aylardır bunlar) günü, Tahran'ın Sadabad Sarayı'nda imzalanan ve aynı adı taşıyan antlaşma, bu "Haçlılar İttifakı"nın ilkidir. Her üç hükümet (Türkiye-İran-Irak), hangisinde patlak verirse versin Kürdistan mukavemet hareketlerine müştereken müdahale etmeyi ve askeri hareketa girişmeyi taahhüt ediyorlardı. 8 Temmuz 1937 Sadabad Paktı'nın 7. maddesi aynen şöyledir: *"Birbirlerine komşu olan bu devletlerden her biri, kendi siyasi sınırları içerisinde ya da hudutlarda vakî olabilecek ve merkezî otoriteye doğru yöneltilmiş her türlü harekete ya da silahlı eşkıya gruplarına karşı, emniyeti ve güvenliği sağlamak amacıyla, sınırda ya da o memleketin herhangi bir toprak bölümünde otoriteyi yeniden kurmak için, birlikte ve beraber harekete geçeceklerdir."*

Bu ifade, antlaşmanın gerçek ve yegâne amacını yani; Kürt halkının en masum demokratik milli hak isteklerini vermemek konusunda üç devletin tam bir *"Haçlılar İttifakı"* kurmuş bulunduklarını, matematik bir kesinlikle göstermektedir. Nitekim adı geçen antlaşma için, Lucien Rambout (Thomas Bois), *"Les Kurdes et Le Droit" ("Kürtler ve Haklar")* adlı kitabında, şöyle yazacaktır: *"Ancak ve ancak Kürtlerin mevcudiyetinin yarattığı korkudur ki, bu üç devleti bir araya sık sık getiriyor ve böylesine bir maddeyi kaleme aldırtabiliyor..."*

1948 yılında, Birleşmiş Milletlere verilen bir memorandumda ise, bu pakt hakkında: *"Ana ve esas amacı itibarıyla, bu pakt Kürt milliyetçiliğini mahvetmek için vücuda getirilmiştir."* denilmiştir.

29 Mart 1946 günü (Mehabad Kürt Cumhuriyeti'nin kurulmasından tam iki ay sonra) üç devlet mümessilleri, Kürt tehlikesi(!) dolayısıyla tekrar bir araya geldiler. Her türlü yıkıcı sınır faaliyetlerine karşı üç devlet, yeniden *"iyi komşuluk ve dayanışma"* antlaşmasını tazelediler. Irak muhalefet liderlerinden Kemal Çadırcı, Kürt halkına karşı imzalanan bu *"Haçlılar İttifakı"*nı haber aldığı zaman, verdiği bir demeçte bunu: *"Arap ülkeleri için bir felaket"* olarak nitelemekten kendini alamamıştır.

Aradan daha dokuz yıl geçmeden, 24 Şubat 1955'te Adnan Menderes'in teşebbüsü ile, Bağdat'ta, Bağdat Paktı adını taşıyan ve yine Kürtleri hedef alan, yeni bir *"Haçlılar İttifakı"* kuruldu. Bir müddet İran'ın da katılması suretiyle tamamlanan *"Trio"* antlaşması hakkında, Orta Doğu olayları uzmanı, Fransız yazarı Maxime Rodinson şöyle yazmaktadır: *"Ancak bu paktın imza edilmesiyledir ki, Iraklı yöneticiler, Kürt halkının herhangi bir şekilde hak isteklerine karşı, ilgili devletlerden sağlayacakları destek sayesinde, kendilerini emniyette görebilirlerdi."* (Maxime Rodinson, İsrail et Le Refus Arabe, Seuil, 1968: 60)

Ne garip bir tecelli ve ne iki yüzlü bir oyun: Aynı Ankara Hükümeti, Bağdat Antlaşması'ndan sadece iki ay sonra, Nisan 1955'te katıldığı Bandung Konferansı'nda, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun ağzından, esir milletlerin kurtulmaları ya da insani ve demokratik milli haklarının tanınması hususunda, bütün kardeş Asya-Afrika milletleriyle birlikte, elinden gelen yardımı yapacağına dair, namus (!) üzerine söz verecektir.

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra, başta ABD olmak üzere, Müttefik Devletlerin zorlamaları ve dış yardım hususunda koşulan bazı rejim değişiklikleri şartlarından ötürü, 1946 yılında, Türkiye'de çok partili hayata geçildi. Şüphesiz bu, tepeden inme, biçimsel bir siyasi rejim oyunu idi. Buna rağmen, oyun gereğince kontrol edilmeyecek derecede, Türkiye halk kitlelerinde büyük dalgalanma hareketlerine sebep oldu. Ve 1950 yılının 14 Mayıs'ında; ırkçı-faşist bir temel üzerinde, yıllardan beri dipçikli bir askeri diktatörlük rejimi kurmuş bulunan subay-aydın cuntasının politik iktidarı devrildi. Bu nedenle de Türkiye'de herhangi bir sistem değişikliği söz konusu olamazdı. Bunun tabii bir sonucu olarak da, yeni sivil hükümet, siyasi iktidarın haline gelebilecek sosyo-ekonomik şartları asla bulamayacaktı.

Aydın-subay politik eliti, bürokratların da yardımıyla, hiçbir zaman serbest bir

seçimle iktidarı alamayacağını iyice kestirince ve sivil hükümet de bu elidi (yani subaylarla Kemalist aydınları) hafife aldığını gösterir davranışlarda bulunmakta ısrar edince, 27 Mayıs 1960'ta, beklenen hükümet darbesi yapıldı. Ve DP sivil iktidarının ileri gelenleri asıldılar.

Bu şekli ve nispî demokrasi yıllarında, Kürt aydınları ve Kürt halkı da, büyük ümitler içinde, kendilerine karşı daha müsamahakâr ve anlayışlı davranılacağını umuyorlardı. Zamanla, iki millet arasında ırkçı-faşist hükümetlerin haksız ve yersiz bir basiretsizlikle yarattıkları yabancılaşmanın ve düşmanlıkların yumuşatılacağı sanılmakta idi. Böyle bir demokratik gelişmenin asgari şartı ise, Kürt halkının temel, meşru ve demokratik milli haklarına saygı göstermekle mümkün olabilirdi.

Özellikle 1923'lerden beri; Kürd'üm demenin, Kürtçe konuşmanın dahi yasaklandığı bir memlekette, hiç değilse bu gülünç ırkçı-faşist yasaklamaların ve Kürt halkını horlama tatbikatının son bulması gerekirdi. Yarım yüzyıldan beri, Kürt diline ve kültürüne karşı yürütülen Ortaçağ benzeri katliam milyonlarca insandan meydana gelen Kürt toplumunun tüm edebî, sanatsal ve moral kültür değerlerini tamamen yok etmiş ve yarım yüzyıllık zaman içerisinde bir tek Kürtçe yazılmış eser dahi yayınlanamamıştır.

Küçük bir mukayese, yalnız Kürt halkının fizik yaşantısına değil, belki ondan da önemli olarak, onun kültürel-moral milli değerlerine tatbik edilen korkunç asimilasyon katliamının acı sonuçlarını ve bunun Türk hükümetleri için bir yüz karası şeklindeki mahiyetini göstermeye yeterlidir. (Dr. Şivan, 2015: 86 vd.)

Kürdistan'da, Kürt aydınları ve üniversite öğrencileri arasında meselenin tartışılması durmadı. Özellikle katliam yıllarını yaşamamış ve jenositlerin korkunç dehşetini bizzat müşahede edememiş genç kuşaklar, Kürt adını taşıyan her şeye (Kürt Böreği'nin adının değiştirilmesinden tutunuz da *"Kürdün Gelini"* adlı Türkçe türkünün *"Türkmen Gelini"*ne dönüştürülmesi, *"Vurun Kürt uşağı namus günüdür." "Vurun Türk uşağı"* olmuş acayipliklerine kadar....) karşı girişilmiş bulunan bu gayri ilmi, gayri insani ve gayri mantıki asimilasyon kampanyalarından hiçbir şey anlamıyorlardı.

Bu ırkçı-faşist uygulamaların anlamsızlığı ve bizatihi Türk halkının asla yararına olmadığı ve hükümetlerin Kürtleri ezmek politikasında devamının, bir Türk-Kürt düşmanlığı ve yabancılaşması şekline tabiatıyla dönüşüldüğünü; okullarda, kışlalarda, fabrikalarda Kürt aslından gelen vatandaşlara karşı hor muamele edildiği ve yarım yüzyıldan beri ırkçı-Turancı fikirlerle şartlandırılmış Türk asıllı kuşakların da bu horlamalara katıldıkları ve bütün bunlara *"Dur!"* denmesi gerektiği tartışılmakta ve çözüm yolları aranmakta idi.

Türk hükümetlerinin polisi, bu yasal, açık ve kanun teminatı altında cereyan eden fikri faaliyete daha fazla dayanamadı. Ve 17 Aralık 1959 günü, aralarında üniversite öğrencilerinin de bulunduğu 49 Kürt aydını tutuklandı. Tutuklamalar son derece gizli yapılmasına ve olayın yayınlanmasını yasaklayan *"neşir yasağı"*nın dahi yayınlanma-

sının yasaklanmış bulunmasına rağmen, bu tutuklamalar Kürdistan'da ve dünyada büyük yankılara ve dalgalanmalara sebep oldu.

Mizansen, bizzat devrin Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve İçişleri Bakanı Namık Gedik tarafından, polis ilgililerıyle birlikte hazırlanmış ve halk oyuna bir *"Komünist Hareketi!"* şeklinde takdim edilmek istenmişti!.. Harbiye'nin ünlü *"Ölüm Hücreleri"*nde tamamen tecrit edilen ve aylarca işkence gören Kürt aydınlarına ve onlara kapıdan olsun bir pusula,bir kısa yazılı not ile ziyaret etmek için ta Kürdistan'ın en uzak köşelerinden kafile kafile gelen ziyaretçilere baskı yapıldıkça, olayın yarattığı ilgi ve Kürt Mücahitleri'nin mücadele azmi, daha da bilendi.

Bu tutuklamalardan altı ay sonra, subay-aydın cunta seçkini, (27 Mayıs 1960) bir askeri darbe hareketi ile, iktidara el koyduğu zaman, Kürt Mücahitleri hâlâ *"Ölüm Hücreleri"*nde ölümle boğuşmakta idiler. En yakın akrabaları, savunma avukatları da dahil olmak üzere, tecrit müddeti içerisinde bir tek canlı varlıkla görüştürülmemişler (baskı aleti polisler hariç) ve tamamen ışıksız, rutubet ve küf içinde bulunan soğuk ve her biri birer mezar büyüklüğündeki daracık hücrelerine, bırakınız günlük yayını, meslekleriyle ilgili teknik neşriyatın girilmesi dahi yasaklanmış idi. Bu insanlık dışı modern işkence usulü tatbikatının dördüncü ayında, Ankara Hukuk Fakültesi'nin mümtaz öğrencisi Mardinli Emin Batu, dondurucu soğuklardan dolayı özofagus (yutak) damarının çatlaması sonunda, saatlerce ağzından kan kusmuş ve kimse yardımına gelmeyince de şehit düşmüştü. Bu yürekler parçalayıcı cinayet üzerine korkan ilgililer, aynı günlerde komaya giren ve kan kusan üç mücahidi hastanelere nakletmek zorunda kaldılar.

27 Mayıs'ı gerçekleştiren darbecilerin ekseriyeti *"Kandaşım!"* *"Dış Türkler!"*, *"Turan Ülkesi"*, *"Bozkurtlar!"* ve *"Beyaz Zambaklar Memleketi'nde!"*(*) çerçevesini bir karış aşamamış, fikri ve sosyal muhtevadan yoksun, tipik bir *"askeri cunta"* grubu idi. Nitekim, darbecilerle müştereken hareket eden eski sivil faşist-bürokrat politikacıların da tavsiyeleri üzerine, cezaevlerinde bulunan tüm politik tutuklular ve mahkumlar serbest bırakıldıkları halde, *"milli menfaatlere aykırı hareket ettikleri"* gerekçesiyle, *"Kürtçülükten"* sanık olarak aylardan beri en kötü şartlar altında tutuklu bulunan Kürt aydınları ve üniversite öğrencileri, cezaevlerinde tutuldular.

İş bu kadarla da bitmedi. Darbeciler; Şerlok Holmes Polis Hikâyeleri'ne taş çıkartacak bir de mizansen hazırlamak için harekete giriştiler: Güya DP Hükümeti; Kürtlere birtakım haklar vermek istemiş, sırf bunu gizlemek için de Kürt aydınlarını tevkif etmiş ve de Sovyetlerle de bu konuda bağlantı kurmuş!... Bu hazırlığın bir başka yönünü de göz önüne alan darbeciler, 27 Mayıs'ı izleyen günlerde, Doğu Anadolu'dan devşirtilen 244 Kürt ileri gelenini, *"devlet güvenliğine karşı komplo hazırlamakla"* itham ederek tutukladılar ve

*- 27 Mayıs Hükümet Darbesini takip eden günlerde, Yaşar Kemal, Darbecilerin politik eğilimlerini tesbit için, her biriyle ayrı ayrı konuştu ve konuşmaları Cumhuriyet gazetesinde yayınlandı. Hemen bütün darbeciler, bu tip ırkçı-Turancı sözcükler ya da "Zambakalar Memleketi'nde" gibi romantik laflar etmişlerdir. Bu röpartaj, Türkiye'de poitik elitlerin cehaletini ve ırkçı-Turancı standart" tipini korkunç bir açıklıkla gözler önüne sermektedir.

Sivas Temerküz Kampları'nda topladılar.

O günden bu güne kadar da, Kürt aydınları ve militanlarına karşı yürütülen baskı, yıldırma, ekonomik olarak çökertme (memur olanların işine son verilmesinden tutunuz da her birkaç ayda yer değiştirtmeler, üniversite mezunu Kürtlere "er" olarak askerlik yaptırtmalar, hatta özel iş yerlerinde çalışanları polis tehditleriyle el altından iş verenlere kovdurtmalara kadar, akla gelen tüm ırkçı-faşist metotlar) ve periyodik aralıklarla yapılan ferdî ve toplu tutuklamalar devam edip gidiyor.

Bu arada, yalnız dostlarının ve Kürt halkının değil, düşmanlarının dahi kişisel meziyetlerine hayran olduğu Av. Faik Bucak, 4 Temmuz 1966 günü görünmeyen ellerin(!) alçakça kurduğu kahpe bir pusuda şehit edildi. Kürdistan ezilen kitlelerinin ümit mihrakı haline gelen, sonsuz cesareti, inancı ve derin bir halk sevgisiyle lider meziyetlerine sahip bulunan Faik Bucak'ın şehit düşmesi, tüm Kürdistan'da ve üniversite muhitinde derin bir üzüntüye ve öfkeye sebep oldu.

Şurası kesinlikle anlaşılmıştır: Kürt aydınları ve milliyetçi militanları Kürdistan halkının derin özlem ve isteklerine uygun olarak, yürütmekte bulundukları demokratik mücadeleyi tüm güçlerince devam ettirmek azmindedirler.

Irkçı-faşist Ankara iktidarlarının: *"Türkiye'yi parçalıyorlar!"*, *"Türk düşmanlarının içimizdeki aletleri!"*, *"Vatan hainleri!"* suçlamaları; bu fedakâr, sabırlı ve bilinçli mücadele karşısında iflas etmek mecburiyetindedir. Zira, Kürt aydınları ve ne istediklerini çok iyi bilen Kürt militanları, Türkiye'nin toprak bütünlüğü konusunda, ırkçı-Turancı safsatalarla vatanperverlik fiyakası satan herkesten daha fazla hassas ve sadık olduklarını ve asla Türkiye'yi parçalamak gibi bir niyetleri olmadığını, matematik bir kesinlikle, sevk edildikleri askeri ve sivil mahkemelerde ispat etmiş bulunmaktadırlar.

Nitekim tüm engellemelere, suçlamalara, baskı ve yıldırma hareketlerine (gizli ya da açık) rağmen; mücadele açık olarak Türkiye halkının önünde verilmektedir. Siyasi partiler, mitingler, basın, konferanslar, folklor gösterileri, ilerici dernekler vs. gibi demokratik vasıtalar, bu mücadelenin yegane faaliyet mihrakları haline gelmiştir. Hiçbir *"Polis oyunu!"* ve hiçbir *"Cunta maceracıları grubu!"* Kürt halkının bu olumlu, şuurlu, realist ve demokratik mücadele metodunu rayından çıkaramaz ve sabote edemez. (Dr. Şivan, 2015: 91 vd.)

Türkiye'de Kürt Millet Meselesi Dolayısıyla Ortaya Çıkan Bazı İlginç Sahneler ve *"İnciler!"*

İtiraf etmek gerekir ki, yarım yüzyıldan beri *"Kürt yoktur!"* ya da *"Kürt adı verilen aldatılmış Türkler"*in ilk doğacak fırsatta Türkiye'nin temeline dinamit koyacakları(!?) tarzında yapılan telkinler, Türk asıllı kitleleri ve özellikle ırkçı-Turancı eğitimden geçmiş bulunan okumuşları, bu konuda *"olumsuz"* olarak şartlandırmıştır. En vicdanlı ve cesur gibi görünen kalemler ve ağızlar dahi, bu meselenin tabu haline getirilişine sessizce boyun eğmişlerdir ve hatta giderek, kendileri de bu uydurma fantezilerin tesirinde kalmaktan kurtulamamışlar ve *"Kürt yoktur!"*, *"Kürdistan yoktur!"* iddiasına kalkışmışlardır. Örneğin okullarda,

üniversite amfilerinde, asker ocaklarında, devlet dairelerinde vs. yerlerde, zaman zaman duyulan *"Ben Kürd'üm"* deyimi, acayip pozisyonlar ve şaşkınlıklar yaratmaktadır: *"Nasıl olur? Sen Kürt olamazsın, Kürt, Kürtçe ve Kürdistan diye bir şey mevcut değildir."* diye kendisini adeta azarlayan bir profesörüne, öğrencisi gayet masumane bir tavırla: *"Öyle olsun hocam. Diyelim ki Türkiye'dekiler Kürt değildir, Türk'tür. O halde, Irak, İran ve Suriye'de kendilerine Kürt adı verilen ve bunca yıldan beri sürüm sürüm sürdürülenler kimlerdir?"* sorusuna hocası verecek cevap bulamayınca, öğrencisi devam etmiştir: *"Mademki biz Türkiye Kürtleri aslen Türk'üz, o halde diğer Kürtlerin de aslen Türk olmaları gerekir. Peki öyleyse neden Kıbrıs'ta bulunan bir avuç soydaşımıza karşı esirgemediğimiz şefkat ve yardımın binde birini, İran-Irak-Suriye'de bulunan Türk asıllı Kürt soydaşlarımıza yapmıyoruz? Hatta vazgeçtik bu yardımlardan, bizim Ankara hükümetleri değil midirler ki, 50 yıldan beri Kürt halkının bulunduğu devletlerin idarecilerini sık sık bir araya getirmekte ve onlara 'Kürt Tehlikesi'ni empoze etmek suretiyle birtakım anti-Kürt antlaşmalarının (Sadabad, Kasri Şirin, Bağdat, Sento...) önderliğini yapmaktadırlar?"*

Polis terörünün fazla kol gezemediği kurumlarla, özel konuşmalarda, jandarma-polis korkusunu yenebilmiş Kürt aydınları ve Kürt halkı arasında buna benzer konuşmalar ve sohbetler, *"Kürt yoktur!, Kürt vardır!"* acayiplikleri arasında devam edip gitmektedir.

Sosyolog ve Din Bilgini M. E. Bozarslan; 1968 yılında, Kürtçe okuyup yazmayı öğreten bir *"Alfabe"* yayınladı. Ve arkasından da kitabı toplatılarak kendisi de tutuklandı. C. Savcısı, sorgu esnasında, son derece kızgın ve azarlar bir tonla: *"Bu nedir?"* diye sorar:

M. E. Bozarslan, *"Alfabe, efendim"* cevabını verince, bay savcı küplere biner:n *"Nasıl olur? Kürtçe diye bir dil ve de Kürt diye bir millet mevcut değildir. Kim koyuyor bu zehirli fikirleri kafanıza?"*

Bozarslan gayet sakin bir sesle: *"O halde siz kendinizi üzmeyiniz Savcı Bey! Mademki Kürt yoktur, Kürtçe yoktur. İnanınız ki şu elinizde tuttuğunuz (Eliyle savcının elinde bulunan Kürtçe alfabeyi göstererek) alfabe de mevcut değildir. Bari bırakınız da evime, çoluk çocuğumun yanına döneyim. Mevcut olmayan şeyler için birbirimizi yormak anlamsız."*

Türkiye'de pek sık olarak şahit olunan bu tip *"inciler"* zaman zaman dış basına da intikal etmekte ve *"Yalancı Ilmi İddialar"* (Les pretentions pseudoscentifique) başlığı altında, alay konusu edilmektedirler. 11 Nisan 1946 günkü Son Posta gazetesinde yayınlanan ve notunun *"Kürt Millet Hareketi"* adlı kitabından aktarılan makale, bu yalancı-ilmi iddialardan sadece bir tanesidir: *"Bizimle ilgili olarak, şu ya da bu şekilde; ister göçebe, ister yerleşmiş olarak, ister şuurlu ve isterse şuursuz, memleketimizde asla bir Kürt azınlığı yaşamamıştır. Bazı yabancıların son yıllarda, Kürdistan ya da Ermenistan adını verdikleri bölgelerimizde ihmal edilmiş Kürtler yaşamakta idiler. Osmanlı İmparatorluğu'nun verimsiz ya da unutulmuş köşelerindeki bu Türkler, Arap ve Acem dillerinden aldıkları bazı kelimeleri kendi Türkçeleriyle karşılaştırmışlar ve son derece gülünç (!) bir dille konuşur olmuşlardır. Bugün, açılan ilkokullar sayesinde, bu durum büyük çapta giderilmiştir. Biz ümit ediyoruz ki, çok yakın bir gelecekte, bu bozuk ve acayip bir kılığa girmiş bulunan Türkçe'nin kalıntısı, artık mevcut olmayacaktır."*

Dışarıda bilim adamlarına ve gazetecilere mizah konusu olan ve onlara eğlenceli vakit geçirten bu *"inciler"*, maalesef yarım yüzyıla yaklaşan bir müddetten beri, Türkiye'de acı, zalim ve asla giderilmesi mümkün olmayan (özellikle bu müddet içerisinde Kürt edebiyat, sanat, folklor ve kültürünün katledilmesi) facialar doğurmuştur. Bugün de bu dar ırkçı-Turancı faşist dairesini kırmak, gerçekten büyük sabır, mücadele azmi ve fedakârlık gerektirmektedir. Bu nedenle, biz Kürtler, Batılı yazarlar gibi eğlenemiyoruz ve kalbimiz parçalanarak her iki millet adına (Türk ve Kürt) üzülüyoruz. Bu üzüntümüzün haklılığını, şu son yıllarda bizzat devlet ve hükümet başkanlarından tutunuz da bakan demeçlerine kadar doğrulayan çeşitli örnekler mevcuttur:

1960 yazında, kalabalık bir heyetle Kürdistan'da bir geziye çıkan MBK (Milli Birlik Komitesi) üyelerinden bir cuntacı, derdini Kürtçe olarak anlatmak üzere yanına yaklaşan bir köylüyü, gazetecilerin ve yanında bulunanların hayret dolu bakışları altında: *"Defol yanımdan! Önce Türkçe konuşmasını öğren sonra gel yanıma, zira bu memleket Türklerindir."* gerekçesiyle kovmuştur.

Aynı yaz, Kürdistan'ın en mühim merkezlerinden olan Diyarbekir'de, aynı cuntacılar tarafından, Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'e şu sözler söyletildi:

"Size Kürt diye hitap edenlerin suratına tükürünüz!"

1966 Varto Depremi dolayısıyla, felaketzedelere maddi ve manevi destek sağlamak gerekçesiyle(!) korkunç zelzele mahalline giden Bakan Haldun Menteşoğlu (şimdiki İçişleri Bakanı), gazetecilerin ve kalabalığın huzurunda, felaketzedelere şöyle çıkışmıştır: *"Nerdeyse yıkılan ahırlarınızı (Bakan, Vartoluların oturdukları evleri ahırlara benzetiyor!) bize birer saray gibi yutturmaya çalışacaksınız! Hem sonra nedir bu sızlanma? Burada sadece üç bin kişi öldü! Oysa Vietnam'da otuz binler ölüyor!"*

Halkın öfkelendiğini ve kendi ana dilleri Kürtçe ile protestolarda bulunduğunu duyunca, iyice zıvanadan çıkar ve şu hakareti savurur: *"İnsana benzeyen bazı mahlukların ağzından hayvani sesler çıkmaktadır!"* ve ilave eder: *"Eğer sizler bu devletten memnun değilseniz, kendinize bir başkasını arayınız!"*

Bir müddet sonra, Doğu Anadolu'da yapmakta bulunduğu bir gezi esnasında, *"Bölgeler arasında farklı muamele yapıldığını, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun ihmal edildiğini..."* bağırarak açıklayan dinleyicilerine, Başbakan Süleyman Demirel öylesine kızmıştı ki, piknik-tombul tiplerden ender çıkılan bir tonla: *"Hudut kapılarımız açıktır. İsteyenler defolup gidebilirler bu memleketten!"* demiştir. *"Kimin memleketinden kimi kovuyorsun!"* diye karşılık veren bir dinleyicinin, kalabalık arasında polis tarafından kovalanması ise, bu melo-dramatik (acı-gülünç) sahneyi tamamlamıştır.

Bu örnekler çoğaltılabilinir. Fakat, bu birkaç siyasi mizah örneği Kürt millet meselesinin Türkiye'de, en yüksek seviyedeki anlayış tarzını açık ve net bir şekilde ortaya koymaya yetmektedir.

Türkiye'de politik iktidarı (açık ya da kapalı cuntalar halinde) günümüze kadar elinde tutmuş bulunan elitlerin, Kürt millet gerçeği konusundaki bu ırkçı-Turancı tutumu, maa-

lesef Türkiye'nin tüm fikir ve düşünce hayatını da felce uğratmıştır. Türkiye fikir ortamı, bu konuda öylesine şartlandırılmış ve kısırlaştırılmıştır ki, Türk asıllı kitlelerin yani kullanılan deyimle bizzat Türk milletinin temel demokratik ve sosyal istekleri bile, hep bu *"Kürt tehlikesi!"* ve *"Aynı demokratik hakları Kürtlerin de kullanacağı ve o zaman Türkiye'nin parçalanacağı!"* şeklindeki en bayağı paravanaların arkasında yıllar yılı uyutulmuştur.

1946'da, bilinen sebeplerle çok partili siyasi hayata geçilmek mecburiyeti doğduğu günlerde, Cumhuriyet Halk Partisi'nin sivrileri: *"Demokrasi mi?"* demişlerdir, *"Eğer böyle bir musibeti Türkiye'de uygularsak Fırat'ın doğusundaki Hasolar ve Memolar eşkıyalarını seçip, meclise göndermeyecekler mi? Geçelim böyle martavalları!"*

Benzer bir yargıyı, bu yakınlarda, *"Kürt Millet Gerçeğine"* güya Leninci bir gözle eğilen zoraki bir sosyalistten okumak, gerçekten acıdır. Mihri Belli, üst perdeden kendisini kaptırdığı *"cuntacılık merhalesi"* hastalığında öylesine bir agnostik (bilinemezci) devreye varmış ki, aksiyon gerçekliğini ve bilimsel mantık zincirini tamamen kaybeden bir perişanlık içinde, şu yargıya varmaktadır:

Kürtlerin kendi hallerine bırakılmalarının (Yani Kürt halkının kendi kaderini serbestçe tayin hakkını kullanması halinin...) doğru olamayacağını ve böyle bir durumun sonunda, Kuveyt Şeyhliği gibi bir durumla karşılaşmanın kaçınılmaz olduğunu, söylemektedir.

Aynı yazının başlangıcında, Lenin ve Stalin'den ezberlenmiş cümleleri, tırnak açmak dürüstlüğünü dahi göstermeden nakleden bu *"Tepeden inmeci!"*, o cümlelerin gerçek anlamından ve onları yaratan halklara saygı, güven ve gerçek halk sevgisinden o kadar habersiz ve o kadar nasipsiz ki...

Irkçı-faşist cunta iktidar adaylarına Lenin'den ezberlenmiş cümlelerle *"Milli Demokratik Devrimci"* gibi uydurma bir kaftan giydirmek için çırpınan yalnız Belli olsa idi, önemsenmiyebilirdi.(*) Yıllardır, sosyalist olduğu söylenen bir siyasi partinin bünyesi içerisinde de, Kürt asıllı sosyalistlere tahammülsüzlük ve onları devamlı şekilde *"Kürtçülük"* jurnal kumkuması, asla durmamıştır. Eskilerden Mehmet Kemal, Türkiye İşçi Partisi'nin Genel Kongresi'ne tekaddüm eden günlerde, partiye yakın bir dergide şunları yazdı: *"... Bunca hapis, bunca tehdit, bunca eziyet bizi sindirmedi. Beceriksiz birkaç toprak ağası, beceriksiz birkaç sendikacı, kendi etnik sorunlarına kanal atayan üç beş kişi mi (!) bizi yok sayacak? Olmaz böyle şey!"* (Ant Dergisi, 10 Aralık 1968, sayı 102)

Sosyalist ahlak ve sosyalist gerçekçilikle hiçbir ilgisi bulunmayan bu cümlelerin, subaylara yaranmak için dalkavukluk derecesine varan açık anlamı, hiçbir teville mazur gösterilemez.

Türk solcularının ve de kendilerini solcu olarak satmak isteyenlerin, bu tipatip ırkçı-

*- 1962 yılı yazında, kendisini ziyaret eden Doğulu (Kürdistan) üniversite öğrencileri grubuna, Yön dergisi sahiplerinden sosyalist Doğan Avcıoğlu, Millet Meselesi konusunda Stalin'in görüşlerini paylaştığını söyledikten sonra: *"Mesela.."* demiştir, *"Türkiye pekâlâ bir Türk-Kürt Federasyonu olabilir; ama biz, bildiğimiz sebeplerle buraları şimdilik açıkça yazamıyoruz."* Aynı Avcıoğlu, bir cunta grubuna angaje olduktan sonra, yazdığı bir makelesinde şöyle yazacaktır: *"Şayet bir gün Doğu'da Kürtler herhangi bir harekete girişirlerse, herkes şunu iyi bilmelidirki, onlara ilk karşı çıkacak olan Türk sosyalistleri (!?) olacaktır."* (Dr Şivan, 1997: 102, dipnot 45)

Turancıları andıran faşist histeri krizleri, bazı iyi niyetli ve fakat Türkiye'nin sosyal yapısını gereği kadar etüd edememiş bulunan Kürt aydınlarını şaşırtmış ve hayal kırıklığına uğratmıştır.

(...)

- Türkiye azgelişmiş bir ülkedir.

- Türkiye politik iktidarı, açık ya da kapalı bir şekilde, bu iktidara el koymuş bulunan ve hemen hepsi ordu saflarından devşirilen subay ve sivilleşmiş eski subaylarla aydınlardan müteşekkil faşist tandanslı cuntaların elindedir. Bu tip cuntaların gerçek sahibi bulunduğu Türkiye siyasi iktidarları, kendi serbest rızalarıyla başta ABD olmak üzere, bazı büyük devletlerle ve kendi serbest rızalarıyla ikili ya da çok taraflı antlaşmalara girişmişlerdir.

Türkiye'nin sosyal yapısı ve siyasi mukadderatını elinde tutan cunta iktidarlarının karakterize ettiği bu iki neden, Türkiye'yi büyük milletler arası sermaye çevrelerinin tesir alanı içine sokmuştur. Bu tesir alanı içerisinde bulunan yerli montaj sanayicileri ile komisyoncuların (kompradorlar sınıfı) ve keza yerli feodal -burjuva görünümündeki eşrafın- bu dış sermaye çevreleriyle samimi bir işbirliği içine girdiği de, su götürmez.

Azgelişmiş bir ülke milliyetçiliğinin, yani bu dış ilişkilere karşı çıktığını iddia eden bir milliyetçiliğin, neden her zaman ilerici bir muhteva taşımayacağının sırrı, işte bu sonuncu noktada yatmaktadır.

Çünkü, Türkiye'nin kompradorlarıyla eşrafı, yabancı sermaye çevreleriyle olan ortaklıklarını, subaylarla faşist tandanslı aydınlardan meydana gelen ve (açık ya da kapalı) yönetimi her zaman elinde tutmuş bulunan iktidar elitlerinin müsadesiyle ve bu elitlerin himayesi altında, sürdürebilmektedirler.

Bu son derece önemli bir noktadır: Zira az gelişmiş ülkelerde; ne kompradorlar, ne eşraf ve ne de bir-iki sınıfın ortak bir iktidarı asla söz konusu olamaz. Zaman zaman birtakım biçimsel ve kısa vadeli ayak oyunlarıyla, böyle bir yalancı iktidar görünümü ortaya çıksa bile, bu iktidar, temelinde her türlü ideolojik ve sınıfsal garantiden mahrumdur. Çünkü, bu sınıflar (kompradorlar ve eşraf), asla Avrupa'nın teknik seviyesi son derece gelişkin istihsal vasıtalarına sahip bulunan ve siyasi iktidarlarını kendi sınıfsal değer yargılarına en uygun şekilde ideolize etmiş gerçek burjuva sınıfının temel karakteristiklerine sahip değillerdir.

Az gelişmiş ülkelerin çoğunun geçirmekte bulunduğu sosyo-ekonomik şartların yarattığı bir sonuçtur bu. Böylece, az gelişmiş ülkelerde politik iktidarı ellerinde tutabilen subay-aydın politik eliti, sınıfsal bir temeli bulunmadığı için, milletlerarası münesebetlerde hiçbir ölçü ve sosyal ahlak endişesi de tanımamaktadır. Yani, bu elit işine gelmediği ya da iktidarı tehlikeye düştüğü anda, siyasi ilişkilerini büyük bir samimiyet içerisinde sürdürdüğü dış büyük devletten ya da devletlerden yüz çevirebilmekte hiçbir şey olmamış gibi, başka bir sistemin büyük devletine ya da devletlerine yanaşabilmektedir.

(...)

O halde, ister sol ve isterse İslami değerlere ön plânda değer vermek şeklinde karşımıza çıksın, Türk milliyetçi hareketi, kesin ve net bir şekilde, iktidar elitlerinin inhisarında ya da kontrolü altında bulunmaktadır. Yani ister solcu bir temel ve isterse İslami bir muhteva taşıyor görünümünde bulunsalar bile, Türk milliyetçileri, ordunun yani gizli ya da açık cunta gruplarının tanıdığı problematikler (hudutlar) dâhilînde içra-i faaliyet etmek zorundadırlar.

İste bunun içindir ki Türk milliyetçileri, bir yandan yabancı milli baskılara karşı çıktıklarını iddia ederlerken, diğer taraftan da bizzat kendileri Kürt varlığını iddia ederlerken, diğer taraftan da bizzat kendileri Kürt varlığını ve demokratik milli haklarını (Kürt dilini, edebiyatını, tarihini, kültürünü, sosyal değerlerini...) inkâr etmekte ya da görmezlikten gelmektedirler. Ve bunda ısrar ettikleri müddetçe de, Türkiye; ırkçı-faşist gerici iktidarlarının suç ortakları ve gerici-yalancı bir milliyetçilik şarlatanlığının mensupları olmaktan asla kurtulamazlar.

Ancak demokratik bir mücadele cephesi içerisinde, Türk ırkçı-faşizmi ile bu faşist iktidarı sürdüren Türk politik elitlerine (subay-aydın cuntaları) karşı, Kürt milli varlığının ve milli demokratik haklarının tanınmasını amaç edinen bir eylem şekline girmektedir ki;

- İslami değerleri, Türk politik elitinin *"Laiklik"* ilkesine karşı koruyarak ki bunun tatbikatı Türkiye politik elitinin elinde, dini değerlere üst seviyeden yapılan kaba horlamalar ve baskı tedbirleri şeklinde olup, münhasıran tefsiri ve tatbikatı da bu elitin (subay-aydın) tekeline alınmıştır, ya da;

- Sosyalist bir Türkiye amacı güden, milliyetçi hareketler, objektif olarak ilerici bir çizgiye girebilirler. Ve halk kitlelerini (Kürt ve Türk asıllarına bağlı olmaksızın) iktidar eliti cuntalara karşı, sürükleyebilirler.

Başka bir ifade tarzı ile, Türkiye'de çözümü gereken birinci ve acil çelişki: Kürt millet gerçeğidir.

Bu çelişkiyi görmeyen, dolayısıyla da ırkçı-faşist politik elitlerin müsaade ettiği problematikler dâhilînde çalışanlar –halktan yana ve demokratik sloganlar kullansalar bileyanılgı içerisindedirler. *"Kürt Tehlikesi!"* telkininin yaratığı kabus ve Kürt millet gerçeğinin içerisine gizlendirildiği *"tabu!"* yıkılmadıkça, ister İslami değerlerin ve isterse sosyalist bir kalfanın içerisinde karşımıza çıksın, gerçek anlamda ve uzun vadede Türkiye halklarının demokratik iktidarı –biçimsel sezim oyunlarının yarattığı nisbi ve geçici bazı avantajlara rağmen- asla gerçekleşemez... Ve siyasi partilerle onların önderleri, Türkiye halk kitlelerine ister samimi ve isterse oportünist niyetlerle, ne vaat ederlerse etsinler ve velev bin kere de *"sandıktan çıksalar!"* yine de bu kitlelerin lehine girişebilinecek temel değişikliklere ellerini bile süremezler.(*) (Dr. Şivan, 1997: 98 vd.)

---

*- 1969 baharında bazı politik hükümlülere siyasi haklarının iadesini öngören bir kanun teklifi yüzünden, az daha AP (Adelet Partisi) Menderes'in akibetine uğrayacaktı. Şekli bir formaliteden bile, böylesine öfkeye kapılan ordunun bu açık müdahalesi kaşısında, bilimsel (?) geçinen bazı zevatın ve politikacılarının değilse bile, kitlelerin geniş çapta gözleri açıldı ve şuuru bilendi.

Gerçekten de, olayı kücümseyen, gerçeklere "devekuşu" alışkanlıklarıyla yanaşan ve meseleyi *"İsmet Paşa*

Sonuç

(...)

O halde denebilir ki, Kürt aydınlarıyla milliyetçi militanların, Kürt halkının temel istek ve özlemlerine uygun olarak, Kürt milli demokratik haklarının istirdadı uğrunda yürüttükleri mücadelenin, biçimsel demokrasinin giderek kitlelerin gerçek demokrasisine dönüşmesi yönünde, mutlak olarak olumlu katkıları olacaktır. Bunun arkasına çıkabilecek tek güçlü engel, iktidarın iplerini perde arkasında ellerinde tutan subay-aydın cunta gruplarından birinin *"Kürt tehlikesi vardır!..."* ya da *"Siz Kürtlerle başa çıkamıyorsunuz!..."* gerekçesiyle sandıktan çıkmaları bir kere daha alaşağı etmesidir.

Hiç şüphesiz, böylesine açık bir cunta iktidarı, Türkiye halk kitlelerini (Türk ve Kürt) şimdikinden daha beter sıkıntıların içine sürükleyecektir. Açık cunta ve askeri dikta iktidarlarının eski yıllarını ve o yılların darağaçlarıyla dipçiklerini hatırlayanlar, 1960 Mayıs'ın sonrasında ortaya çıkan olayları yerli yerine oturtabilenler, açık cunta iktidarının yani *"siyasi terör rejimi"*nin ne olduğunu rahatlıkla anlamaktadırlar.

Fakat, böyle bir açık cunta tehlikesi bahis konusu olsa bile; hiçbir iz'an, vicdan ve akıl sahibi insan Kürt halkından, temel demokratik milli haklarından ilanihaye vazgeçmesini isteyemez ve istese de bunu frenleyemez. Bu itibarla, bir nebze halk sevgisi taşıyan ve ırkçı-Turancı şartlandırmanın dar çemberini kırabilmiş tüm Türkiyelilerin en baş ve en acil görevleri arasında, şu temel prensip yer almalıdır. Kürt halkı; demokratik milli haklarını serbestçe kullanmalı ve dolayısıyla Türk milleti adına tatbik edilen dâhilî ezmeden doğan Türk milli imtiyazları yerine, iki milletin aynı toprak üzerinde eşit şartlarla yaşamaları uğrunda, herkes elinden geleni yapmalıdır. Böyle bir yardımlaşma ve dayanışma, her şeyden önce Kürt mücahitlerinin polis ve cunta tasallutuna karşı yalnız bırakılmalarını önleyecektir.

Kürt halkının temel milli demokratik haklarını serbestçe kullanabilmesini, en önemli ve en acil bir ön amaç olarak benimsemek; aynı zamanda eylem gerçekçiliğinin zaruri bir icabı ve teorik bakımdan da, diyalektik bir görev olarak Türk aydınlarının ve gerçek milliyetçilerin karşısına çıkmış bulunuyor. Bu, başka açıdan, Türk aydınlarıyla düşünebilen politikacıları için, hem insanlık ve hem de İslamlık görevlerinin tabii bir icabı ve hem de kendi öz varlıklarıyla Türk halkının temel yararına uygun bir eylem birliği olacaktır. (Dr. Şivan, 1997: 108-109)

---

faktoru" etrafında geveleyen politikacılarla aydınların tam aksine, geniş halk kitleleri sağlam sağ duyularıyla, tam teşhisi koymakla geçikmedi. Kahvelerde, dükkanlarda, özel konuşmalarda ve hatta köy kahvelerinde, halk verdiği "oy"un hiçbir değerinin bulunmadığını ve işe yaramadığını... Parlamento ile hükümetin tamamen acz içerisinde bulunduğunu... Silahların gölgesinde demokrasicilik aynandığını... hissetti ve günlerce tartıştı.

CAŞ Û CAŞÎTİ

DU XORTÊN KURD

Xortekî Kurd, bî trompelek(erebe) leşkerî û bî unîforma (kîras, kînc û kol) pêşmergeyî dî navbeyna Duhok û Musîlê de dîajot. Nîşkave, otomobîlek Împalayê model nû û sor, ji beranberî cîpa leşkerî ve dengê xwe bîlînd kîr û jî şoforê wî re bi îşareta destan da rawistandinê. Hema, her du trompêl jî, li gora qeydeyên trafîk (seyrûsefer) rawistand. Jî Împalaya sor, xortek qasî 25 salî, drêj, zîrav û porreş pêya bû.

Xwedî û şoforê Împalaya sor, piştî pêyabunê bi pêngavên bazdayî ve xwe gîhand cîpa leşkerî û bi dengekî kelandinî dest bi axaftinê kir:

"Ez benî, herwekî tu dizanî, bavê min wek yên din(*) jî bo pûçkirin û temirandina şoreşê, bi destê hikumatên Baxda ve çek helgirtî bûn. Niha jî, hikumat dixwaze wan çekan ha, bistîne. Lê, midetek dûrûdirêj, serok caşan ev daxwaz neanîye cîh. Jî bona vê yekê ye ku, bi razîbûna Serok Barzanî û PDK, hikumat hemû caşên mezîn avêtîn hepsê,

*- Li Îraq, di serê heyva Hezrana 1971 an de, hemû serok caş, ji alîyê hikumeta merkezî ve hatîbûn girtin. Sebebê vê girtinê, ji ber ku bi heta vê gavê, piraniya caşên mezin, çekên xwe teslîm nekirbûn. Herwekî tê zanîn, di wextê şorişa Kurdistanê de gelek mirovên (axa, beg, serok aşîr, dewlemend û xwenda)

li vir, axaftinker, ji bilî bavê xwe dxwaze qala ceşên din jî bike.) hate girtin. Niho ez ji bo wî têm. Bi heta vê gavê, me bi zor, sê sed tifing teslîm kir, divê em sed û neh tifingên din jî teslîm bikin. Lê, herwekî tu jî pê agehdarî, xwendîyên wan sed û neh tifingan, di wextê şer de, îltihaqê soriş kiribûn. Yanî ji bo tifingan hatî bûn ba we... Daxwaza me ew e ku hûn dermanek jê bikin û bavo jî hepsê zûve xilas bibe..."

Şoforê cîpa leşkerî, her di şuna xwe de, bê telaş û bê lez guhdarîya yê din dikir, û bi tenê car caran serê xwe dîhêjand. Piştî ku axaftina mixetabê (henber) wî lê vegerand:

"Bi ya min, tu derman nîne. Divê te, bi temami 409 tifingan teslîmî bikî û hingê xwe jî hepsê xilas bike!"

"Tiştek din. Ger ez bi heta nik serok herim û jê re daxwezîyê me îzah bikim, dê çawa bibe? Her hal, piştî ku serok halê me seh bike, dikare me ji vî derdî xilas bike."

Xortê cîpa leşkerî nêzîke 30 salî dixuyan. Lê rûyê wî bi tava roj şewîtî bu û gelek jî wek yên karker û cotkaran, ji emrê wî zêdetir qermiçî bû. Destê wî yê çep, her li ser xelqa dîreksîyonê, nîv vegerîya û bi destê rastê jî alîyê rojhelat nîşanda: *"Ma Çîyayî, tu nizanî ku rêya Gîlala di vî alîyî da ye. Lê nîsbet me, çi rê dermanî nîne. Çi heye ku, li gora seh kirina me, di wan rojan de gelek caş an mirovên wan, ji bona effû kirina deynên xwe yên çekan, çûne ba Mistefa Barzanî, lê hemû dest vala zivirandine. Ji ber ku, Serok jî di vê meseleyê de gelek bi qerar e. Dixwaze, ew tifingên ku çaşan jî bo tamirandina şorişê, jî hikumetê re wergirtî bûn, hemû bêne teslîm kirinî... Belê, şoriş hemû caşên me efû kirin. Lê vê ne ew e ku gurûrê caşan ne yê şikestin û hemû kirinên van tên jî bîra kirin... Şîreta min, hûn bi lez sed û neh tifingên din jî peyda bikin. Da ku bavê te bikaribe ji hepsê derkeve."*

Xortê cîpa leşkerî, bi hareketên rehetî û hostayî, frênê dest hêla û bi pîya, xwe ya rastê pedalê gaz livlivand. Belê, axaftina şoforê cîpa leşkerî qedîya bû û bê çavnêrîya bersîva yê mixetebê xwe jê veqetîya, di nav toz û tîrejên rojê de, ji ber çavan winda bû.

Ev axaftina jorîn, di 13 Hezîrana 1970'an û navbeyna du cîvanên Kurd de derbas bû. Navê pêşmerge Evdirezak Doskî û yê xwedî İmpala Çîya Duwelî bûn. Her du, hemsal û hem gundîyên hevûdu bûn; û ji zaroktîya piçûktirin bi heta sinifa diduya lisê(senewî)yê bi hev re hevaltîyeke gelek şîrîn derbazî kiri bûn. Her yekê bi yê din ve xwedî gelek bîranînên xweş, jîndar û rengareng bû. Bi rastî, der drêjahîya salan ve Evdirezak û Çîyayî; hevdu gelek hez kirî bûn; û digel hev gelek rojên bextîyar, di salên zaroktî de, bihurandîbûn.

Lê rojek ji rojen, qeder rê ya her duduyan sed û heştê derece ji hev dûr xist... Di serê meha (heyv) Elûna 1961'an de hikumat û leşkerê Ereb, bi hemû hêz, top, balafir, tank (debabe), mîtralyoz (reşaşe) û çekên modern û curbecur ve êrîş dabû ser Kurdîstanê. Gund û bajarên Kurdîstanê di nav agir û du, duman û şewitandinê û çîyayên Kurdistanê di bin bombardimanên Mîg, Hawker-Hunter, İlyuşîn... de, ketibûn bin lingê dijmin. Belê, hikumata faşîst û leşkerê wî bi bêbextî û hovberî ketî bûn Kurdîstanê û bi şerê ku bê îman û bê vîcdan, dest avêtî bûn hilweşandin û hilkişandina Kurd û Kurdistanê...

Herwekî tarîx bi eşkera dîyar dike, Milletê Kurd miletek kevn e, cesur û qehreman e, comerd û ciwanmerd e û tu caran jî bi dil koletî û pîsîtî qebûl nekirîye û nake. Dîsa tarîx şahîde ku, dijminên milletê Kurd, ancax bi felbazî, zordarî û bîle tê de mane. Yanî Milletê Kurd tu caran kolîdarên xwe, wek dost an bira qebul nekirine. Kengê ku îmkan û firset dîtîye, bê teredut û bê guman dest avetîye çek û ji bo derêxistina dijmin, salan û salan ve xwîna xwe wek çemên Kurdistanê, li ser axên wê yên miqades rêtîye.

Belê, Şorişa Kurdistana Îraqê, yekek ji wan bizavên bi çekên Kurdan e. Wek gelek cîwan û xortên Kurdan, Evdirezak jî -jî gundîyek Duhokê- hema dev ji dibîstan û xwendinê berda û xwe gihandibû rêzên şoriş. Yê din heta hevalê wî yê zaroktî û xortî Çiyayî, mixabin ji roja yekê bi heta dawî, di nav dijmin de ma. Ji ber ku, bavê Çîyayî, Duwelî Seîd Axa, xwedî gelek gundan, devlemend û serokê aşîra Doskî bû. Çawa ku, bi rengekî tebîî, kurek ji gundîyên Kurdîstan, wek Evdirezak, bê teredüt giha bû Şoriş; wek gelek beg, axa, sêx, serok aşîr û rawistandin avêt himbêza dijmin û salan û salan ve dijî Kurdan û digel dijminên me şerê pêşmerge û xulamtîya hikumatên faşîst kir.

Bi vî awayî, di payîzêa1961'an de Evdirezak û Çîyayî jek ve bûn. Yê pêşin, di nav sefên şoriş de, hedî hedî têgihîşt û pêşve çû. Piştî derbas kirina hin qonaxên dijwar û xeter û bi zehmet kêşîyek gelek dûrudrêj, Evdirezak bû zabitek pêşmerge. Yê din, di nav dewlemendîyek pê hejmar bê şerm û be haysîyet de, hemû wext û enerjîyê (hêz, qiwet) xwe yên ciwantî, li Musil û Baxda di nav zewk û şilatî û bi otomobîlên luks (keşxe, rangareng, nû) ve bihorand. Niho jî hêj şagirtê unîversîta Baxda ye û dixwaze fakulta hiqûk biqedîne.

Herwekî xwendawerên me seh kiriye, sahneya jorîn, yekek ji sahnayên drama (eş, derd û kulên komelayetî ya Milletê Kurd e. Vê sahne ha, di nîzîkê Musil û deşta Slêwanê û di bin tîrejên germên havînê de û di nav du xortên Kurdanê de, rewş û Milletê Kurd çiqas rind xuya dike.

Ji alîyekî ve Milletê Kurd, PDK şoriş û pêşmergên Kurdistanê û Serok Barzanî... Ji alîye din de; di dijminên me yên derve, caşên mezin û kurên wan yên xwedî İmpala, xwedî dîploma an xwendekar... Her wext dibohore, Milletê Kurd dê hêdî hêdî nîrê koletî û xwînmêjandinê bişkene û sedî sed bigêhêje azadî, serfirazî û jîyanek bextîyarîya xwe. Vê gotina me ne xeyal û ne jî daxwazek şexsî ye. Tarîx û zanîstîya sosyal ûsa dibêje. Û vê determînîya (peyvîstî, zeruret) tarîxî heroj xwe ispat dike: Di roja me de çi millet ne maye ku, ji bo azadî û şkenandina nîrê koletî, rêya xabat û tekoşîneka şorişgerî megire. Misalek nizîktirin Milletê Pakîstanê Bengalê qehreman êrîş da ser kîregirtî û faşîstên Rojava (Pencap).

Heçî Milletê me, der drêjahîya salan ve tucaran dest bi teknoşîna şorişgerî bernedaye û tucaran zordarî û kolîdarîya dijminê qebûl nekirîye. Belê, di qonaxên şerê azadî û tekoşîna Milletê Kurd de, gelek rojên dijwar û sahneyên dramatîk henin û ûsa dixuyê ku hêj ev rojen dijwar dom dikin û dê bikin. Bê guman e ku, di sed sala me û di rewş û pêrîşanîya me kêm millet mane. Hin sebebên hindur û hin jî yên derve, di der dirêjahîya salan ve li dijî azadîya milletê me de bûne manîyên dijwar. Ew xwîna ku Milletê

Kurd ji beranberê wê ew derece ye em gîhane, bi timamî biyê xwîna me nî ne.

Gelo, ji bo çi, piştî ewqas zehmetkêşî û tekoşînên bi çek, dîsa jî Milletê Kurd, hêj jî jî koletî û xwînmêjandinê bi temamî rizgar ne bûye? Me got: Ji ber hin sebebên hundir û derve... Bê şik, texlît û ders kirina wan sebeban drêj e û li gora vê broşurê jî nî ne. Lê belê, gava ku me qala caşîtî kir, divê em nemaze li ser sebebên hindur hin bisekinin. Da ku, mesela caş û caşîtî, hêj zêdetir xuya bibe.

Bê şik, *"caş û çaşîtî"* di nav civata Kurdan de îcat ne bûye. Tarîxa hemû milletên de *"caş"* henin. Em, di vê broşura me ya diltenik de, nemaze dixwazin *"mesela caşîtî"* bin serpêhatîya Şorişa Kurdistanê Îraq dê, bidin ber çavan. Bawerîya me ew e ku ew çax, ji alîkî dramê çiroka zabit-pêşmerge Evdirezak û kurê caş Çîyayî, hêj zêdetir dê xuya bibe. Di serde jî, divê mezinê caşan û pîsîtî û kirêtîya wan, li hemû derên Kurdistanê de baş bête seh kirin, da ku nemaze di perçeyên Kurdistanên din de, wek îbret û dersek tarîxî bête fam kirin û ders kirin.

CAŞ ÇİYE?

Di lehça nîvroya Kurdî de gotina *"caş"* jî bo ker an kurê kerê têtе bikaranîn. Cî cî jî *"caşik"* dibêjîn. Lê hin mirov gotina *"caşik"* jî bo diyar kirina *"caşên"*e muhîm an kurên caş dibêjin. Ev gotina bi nav û deng, xaînên Milletê Kurd nîşan dide. Bi taybetî, ewên ku Kurdî ye dijminên Milletê Kurd in û bi serde jî ji bona perçiqandina tevger û şorişên wî bi pere û menfaat çek hildigirin, ji van re *"caş (caşik)"* têtе gotin. Yanî wek Viet-giah (xaînên Vîetnam), caşên me jî ji beranberê ev xaîntîya milletê xwe pere digirin û bi her awayî kiregirtîyên timam in.

Cara yekê, li kûderê û ji alîyê kî/kê ve ev gotin hatîye bikaranîn, ne dîyare. Hinek dibêjin, di wexta berxwedana Şêx Mehmudê Berzencî de hin axa, beg û şêxên Kurdan bûbûn şîrîkê Îngîlîz û yê Melîkê Haşîmî. Jivwan mirovan ha pere û techîzatê Îngîlîz *"qiwetên mîlîs"* teşkîl bûn/kir û dijî Kurdan şêr dikir in. Ji van mîlîsan re ha *"caş"* hatîye gotin û bi devê Mistefa Barzanî ve ji bona Kurdên xaîn hatîye bikaranîn. Lê li vir, şekil zêdetir, mana muhim e. Cara yekê kengê û bi devê kî ve hatîye/gotin jî niqta manîdar û tarîxî ev e ku gotina *"CAŞ"* û *"CAŞİTİ"* li her derê Kurdistanê û bi heta hemû cîhanê de hatîye seh kirin û bi vî awayî cih girtîye. Di vî warî de, anekdotek (darbi mesel, methelok) gelek bi nav û deng heye: Rojnamevanek Frensewî, di wextê xeberdanê de, ji Mistefa Barzanî re dibêje:

"Ez benî, herwekî tiştek eşkera ye, caş heywanek zehmetkêş, reben û bi heta dil soz e jî. Ma çawa dibe ku navê ker, ji bo xaînên millet bi navê wî tên wesif kirin, bi a me dê gelek muteesîr û acîz bi be..."

Jî beranberê vê mutalaa, qenaatê serok çi ye, em nizanin. Lê, dibe ku, jî bona dîyar kirina bê eqlî, bê şermî, bê îzanîya xaînên Kurd, gotina "caş" hatîye bikaranîn û bûye gotinek bi nav û deng.

Berîya ku em qala caşên îro bikin, divê em bi kurtî hin caşên tarîxa Kurd û Kurdistanê , caşê mezîn û bi navûdeng, İdrisî Bidlisî ye. Di şerê 23 Tebax a 1514'î de İdrîsî Bidlîsî dijî Eceman bû ye weke vezîr alîkarê Yavuz Siltan Selîmî û Kurdistan firotîye Osmanîyan. Yekê dikare bibêje ku li gora caşên nû û caşên modern, İdrîsî Bidlîsî cîyek gelek sivik û masum digire. Jî alîkî jî ew çax, şertên tarîxî ji bo hereke û ramanên milletperverî hêj tênegîştî bû û berberî û dîjmanahîya nav ol û mezheban, berberîyeka bingehîn hebû. Ji alîyê din ve jî İdrîsî Bidlîsî jî beranberê arîkarîya Siltan Selîmî, ji bo Kurdan heqa îdareya Otonom (emîra û sancaq'en Kurd, li hindur û otonom/serbixwe bûn) standî bû.

Di şorişa 1925 an de jî, wek yên din, gelek caşên mezin peyda bûn û bûn şîrîkên dijmin. Yekek jî van caşan gelek muhim e ku QASÎMÊ CİBRANİye. Kurapê Mîralay (kolanel, albay) Xalid û hevlingê Şêx SEİD bû Qasim. Wî caşê bê şeref, mekteba harbîyeyê ya Osmanî xilas kirî bû û bi rutbeya serhezar (bînbaşi, miqedem) zabitek Tirkan bû. Lê, li dora xwe, her xwe Kurdperwer da bû naskirin. Qasim li dawiya Nîsana 1925 î de li ser rêya Varto û nêzîkî Pira Çarbihar de giha Şex SEİD û hevalên wî. Jî wan re da zanîn ku, ew jî Kurdperwerek dilsoz e û dikare alîkarîya şoriş û Şêx SEİD bike. Lê, Serhezar Qasim bi dil û can mirovê dijmin bû û xwe frotî bû. Bi rojan ve Şêx SEİD û hevalên wî dan rawistandin û piştre jî bi hev re ketin nav kemîneka (pisû) dijmin. Ancex ew çax perdeya rûyê Qasimî hate xwar û caşîtîya wî dîyar bû.

Her wekî me, di rêzên jorîn de jî dîyar kir, bi vê broşura piçûk, daxwaza me ew e ku, em meseleya caşitîyê di çarçova Şorişa Kurdistana Îraqê de, bidin ber çavan. Ji lewre, em dikarin bibêjin ku, bi heta niho, serkeftin û hemû imkaniyetên hindur û derve, ji bo caşan bû. Ji ber ku nemaze, ji despêka vê sedsalîyê bi heta Şorişa Kurdistana Îraqê, hemû hareke û şorişen Milletê Kurd, bi xwîn û agir hatî bûn vemirandin. Mesela lî Kurdistana Bakur (Tirkiya), hin malbat û giregirên Kurdan henin ku, di navbera hemû harekên Millettê me de timûtim bûne şîrîk û piştgirê hikumata dagirker. Ango caşên kronîk(muzmîn) in. Bi heta, di nav civata me de, van malbatan giregirên Kurdan yekbiyek diyar in û milletê me, evan baş nas dike. Lê, em ûsa dil dikin û difikirin ku, piştî tecrubeya Şorişa Kurdistana nûha û aqîbeta caşên wî, dibe ku di roja paşeroj de, ev şîrîkatî û pîştevanîya ku caşên Kurdistana Tirkiya ji bo hikumatên faşîst-kemalîstan dikin, rojbiroj bi nîsbet dê kêm bibe. Ji bona vê yekê ye ku, îro em naxwazin nav bi nav qala hemî caşên giregirên Kurdistana Tirkiyayê bikin. Bes, divê baş û bi îbret bête fam kirin ku, di navbera Şorişa Kurdistana nîvro de *"caşîtî"* bi timamî miriye û îflas kiriye. Ji ber ku, di navbera Şoriş û nemaze pişti serkeftina Şoriş, hemî caşên mezin, jî hatine girtin. Ev hale ku, bi heta niha, rewş û aqibet bi timami miqabilê vê kirinê bû. Mesela, piştî şikestina şorişên me yên berê, bi milyonan ve gundî, cotkar, karker, pale, şivan û rebenên Kurd û kurmanc bi alîkarîya caşan ve hatine kuştin... girtin... surgin kirin... pîs û nizim kirin. Lê, bi dilşadi, em dikarin bibêjin ku, êdî roj ji bo gundî û karkerên kurd û kurmancan diçirise. Ji ber ku, *"dina bi dor e."* nûha kuştin, surgin, girtin, pîs, nizm û kirêt kirin jî bo caşên e...

Di navbera Şorişa Dêrsim de, du navên bi lanet henin; Rêber İbrahîm Axa û Xidirê Bextîyarî. Jî wan, yê pêşin yanî Rêber İbrahîm Axa, mêrkujê qehreman û ramangîre mezinê Kurd ELÎŞÊR e û yê din jî, bi bêbextî, brayê xwe serok pêşmergeyê *"piling"* ŞAHÎNÊ BEXTİYARİ şehîd kirî bû. Hema, em di cî denînin bîra xwendevanan ku, piştî ew xulamtî û xiyaneta bê emsal, van herdu caş jî, bi destê leşkerê Tirk ve hatin gulebaran kirin... Wek yê Rêber û Xidir, gelek misal henin û ispat dikin ku, piştî ev xulamtî, bê namus û bê şerefîya caşan, hikumetên faşîst, nemaze li Tirkiya, kengê ku karê xwe qadandiye, pirî caran, dest avêtîye pûç kirin û kuştina caşan jî.

Di rêzên hinek dûr de, dîsa em ê bên ser vê niqta û qala caşek mezinê din (SÎLÊMAN NAZİF) bikin. Niha, ji bona ku, mesela caşiti, em baş û bi hesanî ders bikin, divê em bi rengekî tevayî caşan bikin du bir û ji wan re hin mijûl bibin: CAŞÊN KEVN (klasîkî, bêserûber) û CAŞÊN NÛ (modern û îdeolojîkî).

CAŞÊN KEVN AN CAŞÊN KLASÎKÎ

Herwekî me got: Di navnera harekên Milletê Kurd de, hin malbat û giregirên Kurdan henin ku, bi rengekî tebîî, timûtim digel hikumat û dijminên Millettê Kurd de nin. Bi rastî, caşitîya van mirov û malbatan, ancax li gora struktura (çêbûn, yapi) Milletê me, têtе sehkirin. Ji ber ku, komela Milletê Kurd, hêj bi timami, ji qonaxê aşîrtî û koçeberîyê derbasî nebûye. Herwekî Şorişa Kurdistana Îraqê jî teyîd dike ku miletperwerîya Kurd, ji serok aşîr, axa, beg û dewlemendên mezin zêdetir, di nav gundî, şivan, rencber, cotkar, gavan, karker û xebatkerên Kurdan de, cî yek berkeftî û qaîm girtîye û ji bona wan Kurdan, bûye hêvîya azadî û rizgarîya ji nîrê koletî, bindestî, feqîrtî û nebûnî yê... Bi heta tiştek ecêb ev e ku, wan axa, beg, serok aşîr, şêx û dewlemendên mezin, ji bona çi... û jî bo meslehate kî/kê caş in û caşîtîyê dikin... Bi tevayî, pê nizanin. Mesela, hikumata Abdulkerîm Qasim, bi mana yek de şîrîkê komunîst(şuî)an bû û her qala pûç kirin û serok aşîrên mezinên Kurd, bê teredüt û bi dil û can, bûn piştgirî û şirîkên rejîma Qasimî dikir. Piştî Qasim, li Îraq sê caran darbeyî hikumat (inqilab) çêbu û heşt caran jî hikumat hate qulpandin. Lê, reng û kirinên van hikumetan çi dibe bila biuya, şîrîkatî û piştgirtîya aşîr, axa, beg û şêxên mezînên Kurdan digel hikumet, tim û tim dom kir.

Belê, van caşên kevn û bêserûber, bi rastî kerên timam in û bê serûber in. Li ba van caşan Kurdîtî, milletperwerî an welatperezî ramanek xeyal e, tu caran sernakefe. Mêjî û eqlê wan, tevger û ramanên milletperwerîyê qebûl nake.

Digel vê bêhêvîtî, bêbîrûbawerî, şebebek dinek muhim jî heye; ger yekek ji wan axa, beg, şêx, an serok aşîran ve bikeve nav rêzên şoriş an alîkarîya şorişê bike, hema otomatîkman axa, şêx an begên din, jî ber dijminahîya aşîrtîya kevn an çavtengîya besît, xwe dawêjin himbêza dijminên şorişê. Ger, bixwe serokê şoriş, bi tesadüf bigêhêje malbatek ji wan axa, şêx, an serok aşîran; hingê ew çend axa, beg, şêx û serok aşîrên mezin, bi dil û can, dibin caş. Vê niqta, nemaze di navbera şorişa 1919 yê Silêymanîye (Serok Sêx

Mahmudê Berzencî ye), ya 1925 (Serok Şêx Seîdê Pîran e), ya 1938 a Dersîmê (Serok Seyîd Riza ye) û dawî 1961 an de (Serok Mistefa Barzanî ye û menşê wî, digehe malbata Şêxe Barzan), gelek eşkera dixwîye. Lê mesela di şorişa çiyayê Agirî de (1927-31) serokê herekê milî ya Kurd İhsan Nurî, kurek e gundî yê kurmanc bû û ji bona vê yêkê jî; gelek axa, beg, şêx û serok aşîrên Kurdan, keti bûn nav hareke.

Di nav şorişê de, me bi xwe, mişahade kir: Gelek caşên kevn hedî hedî fam kirî bû ku, vê şoriş ne ji bo aşîr an şêxe Barzan e. Bilakis, ji Zaxo bi heta Xaneqîn, Milletê Kurd, li dora Serok û PDKê kom bûye û jî bo azadî û xwedîbûna qedera mîllî, şerê dijmin dike. Hingê, gelek caşên kevn, bi tifing û cebirxaneyên xwe ve îltihaqê şorişê kirin û serde jî bûn pêşmerge. Hinek jî van jî, sehkir bûn ku ev hareka ji bo meslehata mîllî û ji bo azadîya şeref û heysîyetê Milletê Kurd e. Lê belê, piştî ev qas xisir, dijminahî û kirêtî... êdî rûyê van nema bû ku, bên îltîhaqê şoriş bikin. Balam, bi rastî, ewan caşan wekê salên pêşî, tu caran bi dil û can şerê me nekir in û bi heta cîh cîh bi dizî gelek jî îstîfade dan şorişê.

Eşkera dixwîya ku, orîjînê (bingeh, menşe) caşîtîya kevn, di nav bingehê komalê me de, diraze. Ji ber ku, di maneya sosyolojî de, komelê Kurd, hêj bi timamî, ji qonaxên muesiseyên aşîrtî û şêxatî ve derbas nebûye. Bi rengekî tebîî, milletperwerî û unsurên milletperwerîyên tarîxî, îqtîsadî, sosyal û sîyasî; sinorên eşîrtî û derebegatî taromar dikin. Di mîlletperwerî de, meslehat û ramanên kesên komel, li gora meslehat û mebdeya millî pêk tên.

Li gora şema (qalib, çarçove) klasîkî, piştî pûçkirina sîstema derebegatî, milletperwerî ketîye nav meydana sîyasetê. Bi gotinek din, di maneyê îdeolojî (mebde) de, milletperwerî û sistema kapîtalîzmê bi hev re pêk hatine. Herwekî cara yekê, 14'yê Tirmeha 1789'an de; û li Frensa, piştî şorişa mezin, tebeqa derebeg û ruhbanan (papaz, qeşe) an pûç bûn an jî hatin kuştin û hikmê sîyasî kete nav lepên tebeqa birjuwazî. Ji bona ku îqtîdara xwe yên sîyasî qaîm bikin û di bin sîya qiweta dewletê de meslehatên xwe yên tebeqayî reva bibin, birjuwazîyê Ewropa xwe nemînendayê hemû tebeqayên millet (gundî-cotkar-karker) da nîşan dayin. Yanî bi navê milletperwerî ve axaft. Bi rastî, ev milletperwerî, li gora meslehat û menfaatên tebeqa birjuwazî îdeolîze (ji bo gîhana armancek sîyasî hînkirin û telqîn kirina bîrûbawerîyek dîyare) bû. Ji ber ku, bona îstîsmara bazarên hindur û derve, tebeqeya birjuwazî hewceyê çerxa devletê bû. Yanî tebeqa birjiwazî, başsehkirî bû ku, dewlet sulta û xizmetkarê tebeqayek sosyal e û bes di bin şemsîya dewletê de, birjuwazî dikare karûbar, îstîsmar û xwînmê jandina xwe yên hindurî û derveyî pêk bîne. Ji bona vê yêkê hingê ku birjuwayên Ewropa yên Rojava, dewlemendî yeke bi laş û gewde serhev kir; hedî hedî dest avêt zept kirina îqtîdara sîyasî. Ji bo destxistina îqtîdara sîyasî, li her welatên Ewropayên Rojava, tebeqeya birjuwazî metod û qeydeyên curbecur pêk anî... Bi vî awayî, bi heta dawîya sed sala 19'an, li her dera Ewropayê, birjuwazî hati bû ser hukmê sîyasî. Yanî hikmê dewletê xistî bû bin lepên xwe. Bê gumane ku, ev dewlet ha *"dewleta birjuwazî"* û ev milletpewerî bi xwe jî *"milletperwerîya birjuwazî"* bû. Niha em bêne ser mijareki dî:

MİLLETPERWERİYA MÎLLETÊN BÎNDEST

Mixabin e ku, hin niviskar û entellektuel (rewşenbir, minewer), ferqê milletperwerîya birjuwazî ya serdest û ya milletên bindest nikarin seh bikin. Li gora mantiqê şema klasîkî, hemû raman û harekên milletperwerî dixin yek turik û bêdanûstandina dialektîkî û bê anelîzek kur û zanîstî, bi qenaetek pêşin îddîa dikin û dibêjin: *"Hemû milletperwerîya cîhanê şoven e û zidê harekeyên sosyal e..."* Bilakis, milletperwerîya milletên bindest bi xwe dî mihtevayek pêşverûyî, demoqratîk û sosyalî de y e. Ji ber ku, li dijî perçiqandina emperyalîzm û zorkerîya milletên koledar, radibe. Lê çi heye ku, di navbera tekoşin û şerên azadî de, hemû milletperwerîyên milletên bindest, nikarin bikevin qalibek pêşverûyî, dimoqrat û sosyal. Mesela, em bigirin şerê 1920-23 yê Yewnan. Herwekî heqîqetek tarîxî ye, li dijî emperyalîstên Ewropa, Milletê Tirk û Kurd, bi hev re dest avêt çekan û rabûn. Piştî derexistina emperyalîstên xiristîyan (file) û rizgarkirina Anatolî*), bi şuna ku, li ser biratî, wekhevî û yekîtîya Tirk û Kurd; dewletek dimoqratîk, sosyal û federe çêbihaş îqtîdar sîyasî li Enqara, di 1924 pê ve ket destê cuntayên faşîst û nî jadperest. Diktatorê leşkerî û nemîndeyê turanperestan Mistefa Kemal û hevalên wî hema ji ew roj û vir ve dest avêt asimile kirin (bişawtin, helandin; ji ortê rakirina tarîx, kultur, folklor, edeb, ziman, hemî bihayên rûçikên Kurd û îstîsmara îqtîsadîya bin û ser erdê Kurdistan) û hilveşandina Milletê Kurd.

Gotinek zanistî û heqîqetek tarîxî ye ku, ji ewê rojê û vir ve bi destê Mistefa Kemal û hevalên wî yên Tirkperest û Turanperest; milletperwerîya Tirk, hemû cewher û asasên pêşverûyî, dimoqratîk, sosyal û meşru winda kir. Û bû wek milletperwerîyek faşîst, nî jadperest, kevnare, şowen, emperyalîst...

Li Îraqê jî, ji bilî hin fêrqên taybetî; berberîya Milletê Kurd û Ereb, hedî hedî ket galiba yê Mistefa Kemal. Nemaze, ji 1936 an pê ve û di wextê Reşît Alî û Hikmet Silêyman de, îqtîdara sîyasî wek texlîdê Kemal û Hîtler, li ser Milletê Kurd, zext û perçiqandineka şowenî û faşîstî tetbîq(tenfîz) kir.

Eşkera dixuye ku, milletperwerîya Kurd; li dijî faşîzm, diji diktatorîya leşkerî, dijî perçiqandina milli, sosyal û ekonomîkî (iqtîsadî) û dijî asîmîle kirina Milletê Kurd pêk hatîye. û roj bi roj Kurdîtîya me, di nav herekên milliyên me yên hindur û yên cîhanê de pêşve çû, bû xwedî şexsîyeteke pêşverûyî, dimoqratîk û bi her awayî meşru. Tarîx şahîde ku, hemî harekên Milletê Kurdên bi çek, harekên gundîyên Kurdistanî ne.

Ji ber ku gundîyên me bi rengekî aktîf, ketine nav meydanê şer. Û piştî şikestina her harekeyê Kurd, bi mîlyonan ve gundî, cotkar, pale, gavan, şivan û karkerên Kurd an hatine kuştin û an jî hatine surgîn (mefî) kirin.

---

*- *"Anatolî"* gotinek yewnanî ye û ji bo rojhelat têtе bikaranin. Ji Anatolî an Asya ya piçûk re, di navbera tarîx de tucaran Tirkîya ne hatîye gotin. Navê Tirkîya gotinek nû, sunî û emperyalîst e. Ji ber ku, li Anatolî (Asya ya Piçûk) du millet henin; TÎRK û KURD. Gotina Tirkiya piştî înkar kirin û tetbîqata asîmîlekirina Kurdan, ji alîyê Kemalîstan ve hatîye bikaranin.

Heçi malbatên mezin û giregirên Kurdan, ji bilî çend camêr û malbatên milli, em van jê vala dibinin. Herwekî me li jor jî got, milletperwerî û tekoşîna şerê azadî; ne karê şêx, beg, axa, serok aşîr û dewlemendên mezin e. Herwekî Şorişa Kurdistanê, Kurdistana Îraqê, bi eşkera nîşan dide, di der dirêjahîya hareketên me yên mili yên bi çek de, tebaqeya mal mezin û dewlemendên Kurdan, bi piranî bûne şirîkên dijmin yanî bûne caş. Ji bona ku ev tebeqa, tebaqeyek çaxê navîr e, kevn e, ji raman û armancên milletperwerîyê re tucaran nêzik nabe û heta fam jî nake. Em dubare bikin ku, tebeqeya axa, beg û şêxên mezin, li dijî hareketa li ser milletperwerî xwedî çi hiş û tevger nî ne.

Lê dîsa jî, di tarîxa Kurdistanê de, caş û caşîtî; wek yê Şorişa Kurdîstanê îro, tucaran berfireh, sîstematîze, rengareng û domdar ne bûne. Ji 11 Elûn 1951 bi heta 11 Adar 1971 dîgel leşkerê dijmin bi hezeran ve (li gora texmîn mixtara ceşên kevn û qasê 30.000 bû) caşên çekdar hebûn. Herwekî, di axaftina Evdirezak û Çîyayî de jî seh bû, îro hema caşên kevnên mezin hatine girtin. Caşên mezinên kevn (ku jî wan her yekê ji bo mirovên xwe, bi kemasî sedan û cebîrxaneyên muhim standiye) evan in;(*)

1) Miho Axa (Herkî-Musil)
2) Sebir Şêx Rekib (Surçî)
3) Fexrî Şêx Rekib (Surçî)
4) Tekadin Şêx Ubedilah (Surçî)
5) Şêx Qadîr (Surçi)
6) Duwelî Seîd Axa (Doskî- Duhok)
7) Mihammedê Kelhê (Rêkanî)
8) Ehmedê Kelhê (Rêkanî)
9) Kerimxan (Lolan *"Sofî"*)
10) Eshedê Fetah (Herkî-Hewlêr)
11) Qazîye Fetah (Herkî-Hewlêr)
12) Qazî Haçi Mele (Mizurî Jer-Duhok)
13) Bişar Axa (Sindî-Zaxo)

---

*- Wan, caşên gewre (mezin) an şêx, axa, serok eşîr ên mezin in. An jî xwedî ax û dewlemendên temam in. Hinek jî ji wan bes serok aşîrîn, yên din ji him şêx û him jî serok û aşîr in, lê piranîya wan him serok aşîr, xwedî ax axa û him jî dewlemend an şêx in. Yanî xwedî hemû wesfên îstîsmarî û tesîra oldarîyê de ne.

Divê em bînin bîra xwendewanan ku; axa, şêx, beg û serok eşîrên navîn an piçûk; bi xurtî, ji roja yekê bi heta dawîya şer di nav şoreşê de bûn û wan serok eşîr an axa yên navîn, çi ji bo fedekarî û dilsozîya bilind û çi jî, di senata şerevanî de, gelek jêhatî û qehreman bûn. Ev mîsal eşkera û dîyar dike ku, ji bilî axa û dewlemendên mezintirîn; milletperwerî di naw hemû tebeqayên Milletê Kurd de wek dînamîk û hêzek (qiwet) bingehîn û qaîm cîh girtîye. Divê, ji alîyê milîtan û pêşengên Milletê Kurd ve ev niqta baş bête sehkirin. Gava ku me qala axa, beg, şêx û serok aşîran kir, divê em wesfê mezintî û caşîtî digel hev bikarbînin û mîsalên mişaxas deynîn. Herwekî Serok Barzanî jî dibêje: *"Ew serok aşîr, axa û şêxên mezin, her caş in û her de bibin caş. Bi heta em zikê wan tîjî pere û zêr bikin, dîsa jî, timûtim me dihêlin û xwe bi lez digehenin me, ji ber ku tu caran em bi qase dijminê me xwedî zer û pere nîn in..."*

Miheqeq, hin îstîanayê vê qeyde jî hene. Lê tarîx û têkoşînên Milletê me ispet dike ku, piranîya axayen mezin, şêxên mezin, xwedî axên mezin û serok aşîrên mezin,ekseriyet caş in.

14) Evdila Axa (Şerefan)
15) Seyîd Kewkesê Nêrî (Kurê Seyîd Taha- Hewlêr)
16) Ebubekîrê Mehmud Axa (Mîr Evdelan-Ranya)
17) Hemza Axa (Mîr Evdelan-Ranya)
18) Şêx Miavîye (Ezdî-Şêxan)
19) Şêx Tahsîn (Ezdî-Şêxan)
20) Evdila Mihamed (Rêkanî)
21) Emîn Resul (Rêkanî)
22) Ziboyê Mehmud Axa (Zibarî)
23) Lethoyê Ehmed Axa (Zibarî)
24) Farisê Ehmed Axa (Zibarî)
25) Osman Mîran Axa (Şaklava)
26) Bayz Axa (Gerdî-Hêwler)
27) Muhsîn Beg (Berwarî Amadîye)
28) Cafer Bêsifkê (Doskî-Duhok)
29) Eshed Şetne (Dolamarî-Mergesor)
30) Husên Xidir Axa (Surçi-Xelîfan)
31) Emer Xidir Axa (Surçî-Xelîfan)
32) Mişir Smaîl Axa (Goran *"cêj"*- Aqra)
33) Mihamed Faris (Zibarî-Aqra)
34) Kurdo Bawil Axa (Rewanduz)
35) Şêx Husenî Boskî (Ranya)
36) Baîz Ebas Axa (Ako)
37) Smaîlê Suwar Axa (Bilbas)
38) Enwer Beg Betuate (Xoşnav)
39) Enwer Balîsan (Xoşnav)
40) Sabir Axa (Şaklava)
41) Evdîrehman Beg (Sisawa-Şaklava)
42) Kerîm Mecîd Axa (Koî)
43) Reşaxa Xurşîd Beg (Lolan-Hewler)
44) Xan Evda (Bradost-Kanê Reş)
45) Mehmud Beg Salîh (Bradost-Kanê Reş)
46) Hecî Brahîm (Çermega *"Uzeyrî"*-Slêmanî)
47) Hedî Axa Puncîne (Dizey-Hewler)
48) Mihamed Sebir (Dizey-Hewler)
49) Xidirê Ehmed Paşa (Dizey-Hewler)

50) Slêman Axayê Dibege (Dizey-Hewler)
51) Maruf Axayê Dibege (Dizey-Hewler)
52) Şemo Harun Axa (Gerdî-Hewler)
53) Simko Aşuke (Gerdî-Hewler)
54) Şêx Ehmed (Surçî)
55) Şêx Celalê Brifkî (Naqşî)
56) Teter Mehmud Axa (Zibarî-Aqra)
57) Emer Mehmud Axa (Zibarî-Aqra)
58) Şêx Seîdê Bamernê (Naqşî)
59) Şêx Reşît (Bradost-Naqşî)
60) Hecî Mihemed (Bradost-Naqşî)
61) Husen Receb Axa (Şiwan-Kerkuk)
62) Cemal Axa Kakey (Kaley-Kerkuk)
63) Hecî Mecîd Ristem (Osman Ezîdî *"Çermege"*-Silêmanîye)
64) Şêx Rauf Sosî (Sardeş)
65) Rauf Axa Hemawend (Çemçemal-Kerkuk)
66) Kerîm Axa Hemawend (Çemçemal-Kerkuk)
67) Mela İbrahîm Ehmed (Serêsma-Xelîfan)
68) Hecî Mehmud (Hawernî)
69) Serhed Xelîfe Unis (Şahrîzor)
70) Uweyîs Mam Yahya (Koî)
71) Hecî Rauf Newrolî (Halepçe)
72) Hemey Exeweysî (Piris- *"Nevrolî"* Halepçe)
73) Mehmud Mîroz (Tîpêture-Sahrîzor)
74) Koxa Mihamed Nevrolî (Halepçe)
75) Salîh Ristem Xan (Xaneqîn)
76) Evdirehman Cihanbehş (Xaneqîn)
77) Hecî Elî Mehmud Xidir (Xaneqîn)
78) Evdila Pervez Xan (Xaneqîn)
79) Emer Axa (Baclan-Xaneqîn)
80) Husen Axa (Baclan-Xaneqîn)
81) Şêx Hemê Salîh (Zeqle-Xaneqîn)
82) Şêx Mihamed Salîh (Berzancî *"Qadirîye"*- Xaneqîn)
83) Şêx Rauf (Berzancî *"Qadirîye"*- Xaneqîn)
84) Evdilah Şerîf (Xaneqîn)
85) Şêx Nisret Seîd Sadiq (Silêymanîye)

CAŞÊN İDEOLOJİKİ (MEBDEÎ)

Jî bona ku em di nav hereke û Şorêşên Kurdistanê de, cîhê caşên îdeolojîkî an caşên nû (caşên 66) baş seh bikin; divê bi kurtî, em qala partên şorişger û bi taybetî jî, qala PDK bikin.

Herwekî tê zanîn, ji bo gihana armancek sîyasî, ji destpêka vê sedsalê bi heta roja me, rolê partîyên şorişger wek realîteyek (vakia, haqîqat) tarîxî û vesiteyek bingehîn hatîye nas kirin. Bi heta, em dikarin bibêjin ku, bê partiyek şorişger, şoriş û tekoşîna sosyal an azadîya millî, tu caran naçe serî. Yanî bi tenê, partiyek şorişger dikare harekeyek şorişger hazir, sevk û îdare bike û piştre jî, wî biparêze.

Bi vê maneyê de, cara yekê, bi destê ramangîr-şorişger Lenîn ve partiyek disîplîne (bi îtaa û bi serûber), teng, bi qerar, hîyerarşîze (ji husreyek partî bi heta Polît Buro/ *"Mekteb Sîyasî"*, qedeme kirina teşkîlat), merkezî, bi hêz û bi xeta polîtîkeyek (sîyasî) dijwar ket meydana tekoşînê. Navê vê partîya şorişger, Bolşevîk bû û sevk û îdare kirina vê partîyê jî, di destê qadroyek profesyonel(*) de bû.

Di çirya yekê ya 1917 an de Partîya Bolşevîk, li Urîsya, şorişek tebayî da destpêkirin. Li sovyetîstanê, piştî hin merhaleyên dijwar û şerek hindurê zehmetkeş, îqtîdara sîyasî, bi temamî, kete destê tebeqa cotkar û karker (Di termînolojîyê sosyalde, jî van her du tebaqan re, *"proletarya"* tête gotin.): Ev mîsal hebûn û ehemîyeta partîyek şorişger, wek heqîqetek tarîxî û pevîstîyek (determînî, zarurî) dîalektîkî da zanin ku; bê partiyek şorişger, tu caran hareketek mîllî an sosyal, naçe serî û bi ser de jî, nakeve nav qalibek şorişgerî.

PDK (Partî Dimokqrata Kurdistan) ji cara yekê, li Mehabad, di bin vê tesîra tarîxî û realîteya cîhan de, di sala 1945 an de, saz bû. Ji wê rojê pêve, PDK, timûtim wek organîzator û fors motorê (qiweta bingehîn) Hareketên Milletê Kurd xebitîye û dixebite.

Li Mehabad, berîya sazkirina PDK, li Kurdistana Îraqê, bi destê Mîrhac Ehmed, Nuri Ehmed Taha, Îzzet Evdilezîz û hwd. ve, *"Rizgarîya Kurdistan"* teşkîl bû. Ev teşkîlata dizî, di 1946'an de bû du bir: Ji Rizgarîya Kurdistan, birek jêkve bû û îltîhaqê PKÎ (Partî Komînîsta Îraq) kir. Ya din ku vebir bû jî ji ya pêşin zêdetir û gelekî berfirehtir bû û navê xwe guhêrand û bû PDK.

Piştî şorişa 14 Tirmeh 1958 PDK, jî dizî derket û wek piştgir tek esasî, ji bo parastin û berfirehkirina şoriş, ket meydana tekoşînê. Nemaze, li Musil(**) Di navbera Hareketa Şêx Abdiselamê Barzanî de, bûyerek (hadîse) curerengi heye û nemaze rewşa caşên me

---

*- Militan û xebatkarên zana) ku şorişger in û bi hemû hêz, raman û kiryarên xwe ve ji bo kirina şoreşê dixebitin, ji van re, profesyonel dibêjin. Militanek profesyonel, ger tê de îstîfade şoriş nî ne, jî derveyî xebara şorişgerî, karkî çi û meslegekî dî nake. Ji ber ku, bo milîtanek/şorişger, kiryarê şorişger, meslegek miqedes û bertirîn e.

**- Herwekî, 1958 an de, karbidestên Surîye û Misir li hev hatin û Surîye bû wek wîlayetek Misir. Nasir her dixwast ku, Îraq jî bixîne bin lepê xwe. Ji bona vê yekê, bi alîkarîya plana Nasir ve General Şewaf, 7ê Adara 1958'an de, rabû. Aşîra Şamar (Ereb) û hin leşkereyên Ereb bûn şîrîkê şawat. Ramangîr Kemal Kazançî, di vê rabûna dijî şoriş re, bi destê aşîra Şamar hate xeniqabdin.

yên xwenda û di derheqa wan de dîtîna dijminên me, gelekî baş nîşanî dide:

Herwekî di bin kumandarîya Abdiselam Barzanî de, hêzên bi çek ên Kurd demek dûrûdrêj, leşkerê Osmanîyan taromar kirî bûn. Talad Paşa, Serokwezîrê Îttîhat ûTerakkî û wezîrê hundir, geleke fêlbaz bû. Ji bona pûç kirina hareketa Kurdan, Kurdek Dîyarbekerî û aqilmend (!) bi selahîyetên berfireh, tayînî Baxda kir. Navê wî caşê Talad Paşayî Slêman Nazîf bû.

Tekoşîn û serê Abdiselam Barzanî û caş Slêman Nazîfê bi salan ve dom dike. Caş Slêman Nazîf, çiqas fêlbaz, bê rumet û bê şeref bûye, Abdiselam Barzanî jî ewqas mêxas, şerevan û egit bû. Rojek ji rojan Caş Slêman bi acîzî û hêrsa xwe ve di derheqa Abdiselam de, ji serokwezîrê (sadrazam) Osmanî re, nameyek dilteng û ture dinivîsî. Di vê name ya Caş Slêman de, kelamek manîdar derbas dibe: *"... Divê an serê min, an jî Serê Şêxê Barzan, bi cenabê wê re bête pêşkeş kirin..."*

Gava ku kelam têtе xwendin, Talad Paşa bi kêfxweşî dikene û bi dengekî bilind heneka xwe dike û dibêje: *"Xem nîn e. Bi rastî, Serê Şêxê Barzan an yê Slêman ferg na ke. Bi kemasî, yekek ji wan bête serjêkirin, ji bo me gelek meqbul e. Ji ber ku, her du jî Kurd in..."*

Tarîx her dubare dîke; îbret û mîsalên xwe yên dijwar û jan dîde ber cavên me. Jî Talad Paşa 52 sal bî şûn de paşeyek Ereb, Okeylî, wekî yê pêşin, li Ewropa, van gotinên jêrin derpêş dike: *"... Me sa û gurên kovî berdane hevdu. Gava yekek ji wan, bi destê yê din ve bête xendixandin, hesabê yê mayî, dê em bi xwe bibînin."*

Herwekî tê bîra xwendevanan; di destpêka sala 1966 an de, Celal Talabanî û hevalên wî bû bûn caş û xwe gihandî bûn hikumata Baxda. Celal û hevalên wî, bi salan ve, bi pere, çek cebirxane û hemû îmkanîyetên hikumet ve şerê pêşmerge û yê Mistefa Barzanî kir. Ji bo Okeylî Paşa; Celal û hevalên wîsa, Barzanî û pêşmergeyên Kurd gur bûn. Piştî ku, yekek ji wan yê din bi xwe, êdî karê Okeylî, li gora aqlê wî, gelek dê hesantir bibûya. Lê vê carê, kêfa paşayê me hat şikandin. Milletê Kurd, ne bi tenê şerê sar yên kiregirtî; lê belê, şerê leşkerên nîzamî, modern û qat bi qat bilind jî kir û bi qehramanî serkeft.

Jî bo pûçkirina hareketa dijî şorişê, PDK û milletanên Kurd, rolek mezin lîst û li gel PKÎ bû organîzasyonek xwedî rûmet û prestîj (qedr û qiymet).

Lê serokatîya partîyê, qiymeta wê pirestîja hêja û nemir tu caran sehnekir. Ji ber ku, di navbera Qumîteya Merkezî ya (Lîcna Merkezî) partîyê û nemaze jî sekretêrê tevayî Hamze Evdilah û bingeha partîyê de, çi danustandinên qaîm, dîsîplîna merkezî û hîyerarşize (sîlsîleî-meratîp) mewcud nîne bûn. Qomîteya Merkezî û Sekretêrê partî, ji bingehîn ve, xwedî çi têkîlî, însîyatîf (xebata bi dilûcan û bi zanîn) û cewherê şorişgerî nebûn.

Ev rewş bû ku, li Îraqê, bi heta wexta Osmanîyan de, Kurdên îro, ji bo azadîya milli, çend caran dest avetî bûn çekan. Nemaze, di 1908 an de, harekta Abdiselam Barzanî vir ve bi heta roja me, heraketên biçekên Kurdan, li Nîvro, timûtim dom kir. Di nav van rabûnên bi çek û nemaze di nav şerê Kurd û Îngîlîz, şerê Kurd û Ereb de, raman û tevgerên milletperwerî, di nav Kurdan de, cîhek gelek qaîm û berkeftî satand.

Lê belê, hin zimandrêj û pasîfîstên (aşîtîxwaz, tirsonekên şoriş) Kurdên ku ketî bûn PKÎ tucaran ehemîyeta azadîya mîllî ya Kurdan û berberîya milli ya hundir, fam nekirbûn. Mixabin e ku Hemza û hevalên wî jî, ev niqteya tarîxî û berberîya (tenaquz) bingehîn wekê yên pêşîn, sehnekir. Ji wan kemesî û kurtbînî re, grubek birjuwayên piçûk û firsatperest, di cî de îstîfade kir. Piştî temîn kirina piştevanîya Mistefa Barzanî -Jî bo Barzanî çi rê yek din ne mewcut bû; ji ber ku, Hemze û hevalên wî keti bûn şaşîyê- Îbrahîm Ehmed û Celal Talabanî, Hemze û hevalên wî qulpandin û jî partîyê derêxistin (Kongrêya 4. 1959)

Di Kongêreya payîza 1959'an de, bi temami, birjuwayên piçûkên bajarî, bûn hakimê partî. PB ya PDK piştî ev kongreyê, bi vî awayî, teşkîl bû: Sekretêrê Tevayî Av. İbrahîm Ehmed (Slêymanîyê), Endamê Polît Buroyê Av. Celal Talabanî (Slêymanîye), Av. Emer Mistefa Debbabe(Hewler); Zabit Ezîz Şemzînî (Kesek ji malbata Şêx Ubeydulhê Nerî ye û li Urisya xwendiye); Mihendîs Elî Abdilah(Koîsencaq); Mihendîs Nurî Şawîz (Slêymanîye).

Ji bona ku em caşên şestûşeş baş seh bikin û di nav analîzek sosyolojîk de, cîhê wan bi rengekî objektîfî daynîn, divê bi kurtî, em çend gotin, derheqa Îbrahîm Ehmed û Celal Talabanî de, derpêş bikin. Daku ew mirovana çawa ne?...

Îbrahîm Ehmed, 55 salî (li gora 1966), entelektuelek sar, hejxwekirî û xwedbîn e. Bi exlaqek şorişgerî û diltenikîyeke zana zêdetir; dixwaze karê xwe bi hîle, fêlbazî û bikaranîna mirovên din ve rêva bibe. Piştre, di tevgerên xwe de jî, pir caran rêya sistî û tirsonekî digire.

Heçî Celal; 33 salî, mirovek serhişk, sivik û mixteris e. Hin qabîlîyetên wî hene; lê belê timûtim hewsarê wî di destê mirivên din de bû. Ji bona vê yekê jî; tevger û karên wî miakisê hev in, kurdperwerek derewîn û şorişgerek bizdonek (qeçax, revok) e.

Van rûçikên Îbrahîm û Celal baş xuya dikin ku; di kongrêya 1959 an de, ji beranberê mesela Milletê Kurd û Mistefa Barzanî, her du jî tu caran dilsoz nebûn. Bi aqlek gelek fêlbaz û bi exlaqek oportunîst (menfaatperperest) û bi durû ve dixwast ku ji bo pûçkirina Hemze û hevalên wî, bi Mistefa Barzanî re îstîfade bikin û piştre jî wext û firsetên miseît de dê Serok jî hareketa Kurd, dûr bixîn in. Herwekî Mistefa Barzanî, Kurdperwerek qaîm, dilsozî, ji beranberê sistî û şaştîya gruba Hemze Abdilah, xwast ku grubek xebatker, kelandî û bihêz bête helbijartin.

Herwekî heqîqetek zanîstîye, birjuwayên piçûk ên radîkal (Şerxwazên tuj, kelandî) dikarin hareketek bi çek destpêbikin, an bi kevin nav harekayek bi çek. Bi heta, imkan heye ku di nav harekeyek biçek de, rolekmezin bileyîzin; û hedî hedî di nav tebeqa gundî-cotkar-karker de bên helandin û bibin şorişgerên heqîqî (weke mînaka Fîdel Castro û hevalên wî).

Ger dê sekretêrê tevayî İbrahîm Ehmed û hevalên wî de, cena herî mezin û ên bingehînên şorişgerî hebûna, wan dîsa xuya bikir. Lê belê wan mirowan taybeti birjuwayên piçûk, bê sebir, bê serpêhatîya şorişgerî û nemaze ye jî, megaloman (nexwaşîya xwe ne

naskirinê û pezpilindîyê) û Kurdbîn bûn. Yanî, Îbrahîm û Celal ji wan rûçik û wesfên bingehînên şorîşgerî re vala bûn. Jî bona vê yekê ye ku, di nav herekê ta bi çek û nemaze qada şêrê pêşmergayetîyê (partîzanî, gerîlla) tevlihev de, şaş bûn û bi netîce jî, ji bo hereketê û şoreşa Kurdistanê bûn sekter (çewtî, xeletîya zanînê). Wan şorişgerên derewîn û bê qebîlîyet, bi ser de jî xwe wek ultra-revolusîoner (bilindkirîn şorîşger) nîşan dan û serkumandarê şoriş û serokê PDK Mistefa Barzanî, wek mirovek nezan, despot û kevneperest îlan kir: *"Divê hemû endamên partî û peşmerge li dijî Barzanî rabin û Şoreşa Kurdistanê ji xirabîya wî xilas bikin..."* (Ji belavokê PB ya PDK, 19 Nîsan 1964)

Di vê broşûra me ya piçûk de, bê şik, em nikarin dûrûdirêj analîza vê bûyera muhîm û tarîxî bikin û teferûatên wê binivîsîn in.(*) Lê, heqîqatek gelek eşkera ye û bi bûyerên amelî ve ispet bibû ku, ev PB ne şorişger e û li ser serokatîya (Pêşengî, Serokatî) ne Şorişa Kurdîstan, çi îdî û heqên van bizdonekan (revok, tirsonek) ne maye. *"Em, dibêje Pradîer, di bûyerên Talabanî de, çewtî û hevesek maceraî (avantür) dibînin. Bingeha vê grubê, bi temami, bajarî û birjuwayên piçûk bûn û her çiqasî ku wan mirovan bi ramanên Marksîst-Lenînîst re, hin tişt guh lê bû bûn jî, lê di qada şerê azadî û di nav rêzên leşgêrên cotkar û şorişger de, xwe şaş kir. Ev Polît Buro, tu caran mahîyeta şerê bi çek û fonksîyonêl (tevger, amel) şefên (serok, pêşeng) pêşmergan famnekir. Ji bona vê yekê ye ku, sinheta şorişgerî fêr nebûn û di qada şer de, revîyan."* (Jean Pradîer, LES KURDES, *"Rêvolutîon Sîlencîeuse"*, Ducros êdîteur, Bordeaux, 1968, p. 204)

Ger Celal û hevalên wî, bi revînê sekînî biwan, dîsa jî xem nîne bû. Lê, Celal û hevalên wî, di destpêka 1966 an de, xwe gîhande Baxda û bi serde jî, li dijî pêşmerge û şoriş, cek helgirt. Ji wê rojê pê ve, bi heta 11'yê Adara 1970'yî bûn sebebê rijandina ewqas xwîna Kurdan. Kurdistan bi seranser tarumar kir û serkeftina şorişê, bi temami penc sal paşve dan. Piştî ku Celal Talabanî, Îbrahîm Ehmed, Emer Debabe, Elî Askerî, Hîlmî Şerîf, Mela Mator, Kemal Fuad û hwd. bi rûrêşî û bê şerefî ve xwe avêtin himbêza Baxdayê û bûn kiregirtîyen kirêt: Hingê, êdî di vî warî de, hemû minaqaşe û teredudên hindur û derve, dumahî hat. Ji ber ku, xîyanetê caşên şestûşeş, bi rengekî mişaxas û bi tevgerên wan ve, bû heqîqetek eşkera û vekirî. Kirin û xisarên caşên îdeolojîkî (66) bê hejmar in: Ji ber ku, caşîtî û xîyanet, di destê axa, beg, şêx û dewlemendên mezin derket; û bi rojname, kitêb, radyo, pereyên bê hisab, bi zewkên bajarên mezin, trompêlên nû, bi çekên curbecur û pişevanîya ordiyek modern ve ket deştê qadroyek şarlatan (zmandrêjîya bê şerm û derew) û bê exlaq. Ev qadro, bi hemû hêz û îmkanên xwe ve dixwast ku, *"caş û caşîtî"* ji beranberê efkara cîhan de bikin şîrîn, xwedî heq û meşru.

Belê, divê vê heqîqeta tarîxî tu caran neyê ji bîrakirin û îhmal kirin. Bi dengekî bilind û eşkera gere timûtim, em kirin û xisarên wan caşên nû bê wastandin û li her derî qîr bikin. Mesela, ev neşrîatên ku ji binî bi heta serî bîhna xiyanet dida û di demek drêj,

---

* Di kitêba me ya *"KÜRT MİLLET HAREKETLERİ VE ÎRAQ'TA KURDİSTAN İHTİLALİ" ("BIZAVA MILETÊ KURD Û ŞORİŞA KURDİSTANê LI IRAQÊ")* de, ev bûyer, di nav çarçova objektivî (rastîya zanîstî) de hûr û kûr hatîye analîz (tehlîl) kirin. Ev kitêb, 1970 yê Gulanê de, bi Tirkî çap û belav bû bû. Me daxwaz heye ku, di demek nûzîk de, carekî din, bi Kudî û Tirkî em dê bi hev re çap bikin.

stûnên Al-Nûr de zanîn û plangerî belav bû... Ji Şerê Rewanduz (Gulan 1966) bigirin bi heta Adara 1970'yî ew hezeran pêşmerge, gundî, cotkar, zarok, pîr, jin, ducan û tavay bê sucên Kurdistanê bi destê çeteyên Celalî hatin şehîd kirin... Gulebaran kirin... Sotin... Xeniqandin... Pîs û nizm kirin... Ewan hemûyan dê em çawa ji bîra bikin. Bilakis, em dê kirina caşên îdeolojîkî, li her derê Kurdistanê û derve belav bikin, ders bikin û wek tebelayek îbret û zerurî ji diwarên Kurdîstan re daliqînin. Daku ji sibe heta êvarê, li vê tabela, em bi çavên îbret, zanîn û eqil binêrin.

Ji ber ku, ev caşîtî (yê şestûşeş) caşîtîyeka heqîqî, mebdeî, entelektuel û zanînê bû. Caşîtîyek organîze (bi serûber, rêkûpêk), sîstematîze, bi zanîn, bi çek, bi pere, bi rojname, bi kitêb, bi radyo... bi şîrîkatîya dijminên Milletê Kurd re bû.

Belê, îro Celal Talabanî û hevalên wî yên gunehkar, bi temamî pûç bûne û fizîkman jî bê tesîrin. Lê niqteya asas û bingehîn ew e ku, di perçeyên Kurdistan ên din de, gelek prototîpên (texlît, namzed) Celal Talabanî henin û nemaze jî, piştî efû kirina Celal û caşên mebdeî, bê tirs û bê perva, ketine meydanê kirin û fîrotinê. Ûsa dixuye ku, jî merhamet û sîyaseta PDK û yê SEROK re, wan exmaqan çi ders ne standîye û aqîbeta caşan baş seh ne kiriye. Şuna ku zû xwe ji meydanê bikişinin û li qulikan, xwe veşêrin, bilakis bi cesaret û curetek rûreş ve, li ser Kurd û Kurdistan, bê perva, li bo dijminên me bazarî dikin û ji bo firotina xwe dîgerin. Lê belê, kumla gurzê millet û şoriş dijwar e û pêşî an paşîyê, sedîsed wek gurzek pola, serê hemû xaîn û dijminên Milletê Kurd dê biperçiqîne.

LENET Û MİRİN Jİ BO HEMÛ CAŞÊN ÎRO Û PAŞEROJ...

LENET Û MİRİN Jİ BO HEMÛ DİJMİNÊN MİLLETÊ KURD...

BÎJÎ KURDİSTAN Û ŞORİŞA KURDİSTAN...

BİJÎ PDK Û SEROK BARZANÎ...

5 Tirmeh 1971

S. ŞIVAN

XWEBÛN/HOYBUN CEMİYETİ, AGRI KÜRT MİLLİ DİRENME HAREKETİ HAKKINDA GÖRÜŞ VE TESPİTLER(*)

İstanbul'un Ankara Hükümeti kuvvetleri tarafından işgal edilmesi üzerine, Ankara Hükümeti'ne muhalif olanlardan isteyenler İngiliz Hükümeti'nin yardımıyla Türkiye haricine çıkarıldılar. Kürt Millet Fırkası temsilcilerinden olan İskender Bey, babası ve dayısı ile birlikte Mısır'a gittiler. Irak'ta bulunan Dr. Mehmet Şükrü Bey'in nakdi yardımları sayesinde İskender Bey, Mısır pasaportu çıkartarak Beyrut'a geldi. Beyrut'ta siyasi çalışmalarına başladı. Belçika'da toplanan Tazyık Altındaki Milletler Konferansı'na, Beyrut'tan müracaatlar yaparak Kürt milletine yapılan zulümden bahs ederek Kürt istiklali ve milli haklarının tanınması için yardımcı olmalarını talep etti.

Şeyh Sait Milli İhtilal'inin faşist Türk kuvvetleri tarafından bastırılmasından sonra Dr. Mehmet Şükrü Sekban ve diğer Kürt münevverleri ile görüşmek üzere Iskender Bey, Bağdat'a gitti. Dr. Mehmet Şükrü Sekban, İhsan Nuri, Mülazım Vanlı Rasim, Hertuşlu Mülazım Hurşit ve Şeyh Said'in oğlu Şeyh Ali Rıza ile görüştü. Paris'te bulunan Şerif Paşa ile de mektuplaşıyordu. Bütün bu Kürt münevverleri umumi bir Kürt Kongresi'nin yapılmasını istiyorlardı.

İskender Bey'in Bağdat'taki siyasi faaliyetlerini haber alan İngilizler kendi maslahatlarına uygun düşmeyen bu faaliyetlerinden dolayı onu Irak'tan çıkardılar. Beyrut'a gelirken Suriye'de bulunan Kürt aşiret reisleri ve Kürt münevverleri ile de görüştü ve onların da aynı görüşte olduklarını gördü.

Beyrut'ta Ermeni Taşnak Cemiyeti üyelerinden Garo Sasoni'ye de Kürt ve Ermeni meselesi hakkındaki, görüşlerini anlattı ve Kürt meselesi için yardımcı olmalarını istedi. Garo Sasoni kendisinin bu işe salahiyetli olmadığını, Cemiyet merkezine durumu bildireceğini söyledi. Birkaç ay sonra İskender Bey ile görüşmek üzere Taşnak merkezi tarafından Şahin Natası yollandı. Görüşmeler onunla da yapıldı, konuşmalar her ikisi tarafından muafik görüldü ve Taşnak merkezine durumun götürülmesi için Natası ayrıldı. Taşnak merkezi anlaşmanın imzalanması için salahiyetli olarak Vahan Papazyan'ı Beyrut'ta yolladı. Vahan Papazyan, Osmanlı Millet Meclisi'nde Van milletvekili olarak bulunmuş, dağlarda komitecilik yapmış, Erivan Ermeni Cumhuriyeti'nde bakan olarak bulunmuştu. Kürt ve Ermeni dostluğuna samimi olarak inanmaktaydı. Paris Sulh Konferansı'nda Kürt murahhası Şerif Paşa ile Ermeni murahhası Nober Paşa'nın kararlaştırdıkları esaslar içerisinde konuşmalar yapıldı ve anlaştılar. Buna göre, Ermeniler tarafından Kürtler aleyhine yapılan menfi propaganda durdurulacak, Ermeni teşkilatları tarafından Kürtler lehine artık propaganda yapılacaktı. Kürtler teşkilatlanıncaya kadar yabancı devletlerde bulunan Kürt münevverleri arasında irtibatı Ermeniler temin edecekti. Ermeniler bundan böyle muhayyel Büyük Ermenistan davasından vazgeçeceklerdi ve nihayet Ermeniler ellerinden geldiği kadar Kürtlere manevi ve maddi yardımda bulunacaklar.

*- Bu çalışma Nazmi Balkaş (Rüstem'e/ Soro)ya aittir.

Kongre için ön hazırlıklarını bitiren İskender Bey, Ekim 1927'de kongrenin Beyrut'ta toplanacağını bildirir. Kongreye, Irak'tan Dr. Mehmet Şükrü Sekban, Abdülkerim Rüstem, Horemanlı Mülazım Kamil Bey, Suriye'den Berazan Aşiret reislerinden Mustafa ve Bozan Şahin beyler, Şeddadi Aşiret Reisi Casan Ağa, Celladet Bedirhan, Türkiye'den Liceli Fehmi Bey, Hevirkan Aşiret Reisi Haco Ağa, Raman Aşiret Reisi Emin Ahmet Ağa hazır bulundular.

(Bu bölümde Hoybun Cemiyeti'in tüzüğü yer almaktadır.)

Halep şehri Xwebûn'un faaliyet merkezi olarak seçildi. Cemiyetin idare heyetine Celadet Bedirhan Bey, Mustafa Şahin Bey ve İskender Bey seçildiler. Bu heyet istediği zaman kongre iştirak etmiş üyelerden bir veya birkaçıyla birlikte çalışmak için kongreden salahiyet aldı. Kürtçe, Farsça ve Türkçe beyannameler neşr edilerek Xwebûn Cemiyeti'nin kurulduğu ilan edildi. Fransızlar ilk önce Xwebûn'un faaliyetine mâni olmadılar fakat sonra Türklerin müracaatları üzerine faaliyetine mâni olmaya başladılar.

Xwebûn, Çabakçur, Farkın, Sasun ve Agrı dağlarında Türklerle mücadele eden Kürt çeteleri bir intizam ve düzene bağlanıp merkezden idare etmek için çalışmalar başladı. Maalesef bu çalışmaların ne şekilde yapıldığını bilmiyoruz. Kanaatimizce bu bir fikirden ibaret kalmıştır. Yalnız Sasun mıntıkasındaki çetelerde bir kaç Ermeni militanlarını görüyoruz bunun Xwebûn ile alakası bulunup bulunmadığı hakkında kesin bir bilgiye sahip değiliz.

Şeyh Said Kürt Milli İhtilali'nin bastırılmasından sonra Türk Hükümeti'ne teslim olmayan Celalî, Hesanan Cibran, Sipkan ve Hayderan aşiretlerine mensup cesur Kürt militanları dağınık çeteler halinde Agrı'nın sarp yerlerine çekilmişlerdi. Dağ kanunları ve aşiret ananelerine göre aralarında en zeki, en akıllı, en cesur ve en kuvvetli olan Celalî Berho'nun reisliği altında yaşıyorlardı. Kâh hükümet kuvvetlerine, kâh Kürt köylerine, kah Azeri köylerine saldırıp ele geçen ganimetleri dağ ve aşiret kanunlarına göre aralarında bölüşüyorlardı. Her çete yalnız başına yaşayamayacağını bildiğinden hükümet kuvvetlerinin saldırılarına karşıda birlikte hareket ediyorlardı. Agrı'nın durumu 1926 yılının ortalarında bu durumdaydı.

Irak'ta bulunan İhsan Nuri, Mülazım Vanlı Rasım ve Hertuşlu Mülazım Hürşit, Kuzey Kurdistan'ın durumu ile yakından alâkadar oluyorlardı. Gelen giden kaçakçı tacirlerden ve yolladıkları özel şahıslarla Çabakçur, Farkın, Sasun, Agrı ve hatta Dersim'deki durumu araştırıp tetkik ederek inceliyorlardı. Kürt Milli Hareketi'ni tekrar alevlendirmek için ve yakından tanıdıkları Agrı, planları için en müsait yer olarak görüyorlardı. Agrı'ya gizlice gitmeye karar verdiler. Birkaç Kürt militan rehberleri ile birlikte gizlice İran topraklarına girdiler. Fakat köylere uğramaları ve Irak'tan ayrılışlarının sebebinin etrafa yayılışı nedeniyle uzun bir yol kat etmeden İran Hükümeti tarafından izleri keşfedildi. Yakalanmaları için İran müfrezeleri harekete geçti. Yapılan müsademelerde Rasim'in şehit düşmesi üzerine mücadele azmini kaybeden Hürşit'te Irak'a geri döndü. İhsan Nuri ise yalnız başına bin bir mücadeleden sonra Agrı'ya ulaşmaya muavfak oldu.

Cesaret ve iyi idareciliği sayesinde kısa zamanda Agrı'da İhsan Nuri isim yaptı. İyi bir klasik askeri bilgiye sahip olan İhsan Nuri derhal çeteleri düzen ve intizama sokarak tertip ettiği baskınlarla Türk Hükümet kuvvetlerini perişan edince bütün Agrı çetelerine liderliğini kabul ettirdi.

İhsan Nuri'nin Agrı'da bulunduğunu haber alan Xwebûn derhal kendisini Agrı askeri murahhası ve milli hareketin umumi kumandanı olarak tayin etti. Bu tayin ile İhsan Nuri ile Xwebûn arasında eskiden sağlam bir bağın olmadığını ve birlikte ciddi bir çalışmanın yapılmadığını söyleyebiliriz. İhsan Nuri Paşa, Kürt milli kuvvetlerinin kumandanı ve Agrı teşkilatının reisi sıfatıyla Xwebûn umumi merkezi ile irtibatını muhafaza ederek aldığı talimatları yerine getiriyordu.

Kürt milli çetelerini tanzim ve tertip etti. Her aşiretten muhtelif kollar kurup onları da aşiret ileri gelenlerinden tayin ettiği mıntıka kumandanlarına bağladı. Eğitim ve disiplin bakımından onları yetiştirdi.

1924'de Bitlisli Yusuf Ziya'nın kardeşine çektiği bir telin Azadî teşkilatına mensup subaylar tarafından yanlış anlaşılması üzerine emrindeki fırkasıyla birlikte Türk faşist kuvvetlerine karşı direnmek için dağa çıkan İhsan Nuri, Siirt mıntıkasında siyasi ve ideolojik çalışmaların yapılması üzerine askerlerini terhis edip kendisi ve birlikteki subay arkadaşları ile beraber Suriye'ye sığınmışlardı. Siyasi ve ideolojik çalışmaların önemini maziden ders almıştı. Silahlı birliklerin muavfikiyeti ancak siyasi bir örgütleme temeli üzerine kurulabilir. Yoksa askeri başarılar neticesizdir. İhsan Nuri Paşa Celalî Aşiret Reisi İbrahime Hasike Telle reisliği altında bir idari teşkilat kurdu. Her türlü malzemeden mahrum olan o dağ başında Agrı adında bir de gazete çıkarmaya muavfak oldular.

Türk kuvvetlerine yapılacak taarruzlar, akınlar ve pusular için önceden keşif kolları çıkartılıp düşmanın vaziyeti ve durumu tetkik ediliyordu. Sonra ele geçen bilgilere göre planlar yapılıyor ve merkezden verilen emirlerle Kürt kuvvetleri hareket ediyorlardı. Günden güne Kürdistan'ın kurtarılmış bölgeleri çoğalıyordu. Kürt kuvvetleri bu intizamlı ve planlı çalışmalarından iyice kuşkulanan Türk faşist Hükümeti ciddi ve disiplinli bir hareketle karşı karşıya bulunduğunu anlayınca, hile ve yalanla müzakere yoluna başvurdu. Hareketin mahiyetini anlayabilmek ve bu arada da askeri hazırlıklarını tamamıyla bilmek için görüşme teklifinde bulundu.

1928 yılının Eylül ayında Beyazıd vilayet merkezinden 30 km. bir mesafede bulunan Şeyhli Köprüsü'nde yapılan görüşmelerde Türk Hükümeti, şimdiye kadar Anadolu halk direnme hareketlerinde kullandıkları taktikleri olan mevki, rütbe ve para teklifleri ile Agrı liderlerinin karşısına çıktılar. Türk Hükümeti'nin takip ettiği siyasetini bilen İhsan Nuri Paşa'da fikirlerindeki samimiyet derecesini ölçmek için ilk şart olarak Anadolu'da sürgün bulunan Kürtlerin yerlerine dönmelerini, müsadere edilen emlak ve arazilerinin geri verilmesini ileri sürdü. Başvekil İsmet Paşa mecliste yaptığı konuşma ile Doğu'daki hareketin durdurulması için genel af kanununu çıkardı (1928).

Türk Hükümeti'nin acele olarak bu af kanunu çıkartması bir siyasi manevra oldu-

ğunu, Agrı Hareketi gelişmesine set çekmek askeri sevkiyat ve lojistiğini tamamlamak için zaman kazanmak olduğunu Xwebûn ile Agrı'dakiler biliyorlardı. Bununla beraber yapılması lâzım gelen hazırlıklar ve tatbik edilen strateji bunu doğrulamıyor.

Sürgünden dönen Kürt aydınlarından Diyarbekirli Cemil Paşazadelerden Kadri, Ekrem, Bedri, 29 Mart 1929'da Agrı madeninden Dr. Nafiz ve kardeşi Nürettin Zaza, Elazîz vilayetinden Ziraat Dr. Arif Abbas ve daha birçok Kürt aydının önemini kavrayamadıklarından ve Agrı ile temas kuramadıklarından Kürdistan davasına daha iyi hizmet etmek fikriyle Suriye'ye geçip Xwebûn teşkilatına girdiler.

Xwebûn'un merkez komitesi azaları ve mıntıka mesulleri ile birlikte Lübnan'da yapılan bir toplantıda Ekrem ve Kadri beyler merkez paşalıklarına seçildiler. Parti merkezi de Hasip Çaya taşındı. Xwebûn Celalî Aşiret Reisi İbrahim Hasekiye paşalık rütbesi vererek Agrı vilayetine vali tayin etti. Vilayetin diğer memurluklarına da tayinler yapıldı.

Vilayet Jandarma Komutanlığı'na: Temir Ağa,

Korhan Kazası Kaymakamlığı'na: Molla Hüseyin Efendi,

Koahan Kazası Kaymakamlığı'na: Ömer Ağa,

Boti Nahiyesi Müdürlüğü'ne: İbrahim Ağa,

Ortili Nahiyesi Müdürlüğü'ne: Hasan Efendi,

Kori Nahiyesi Müdürlüğü'ne: Musa Berkili Ağa.

İhsan Nuri Paşa, Agrı'da müstakil bir Kürdistan cumhuriyetini zamanından önce ilan etmiş ve Kürt bayrağını Agrı'ya çekmişti. Askeri ve idari teşkilatını da kuvvetlendiriyordu. Xwebûn ile irtibatını Ermeniler sayesinde devam ettirmekte idi. Ankara'nın faşist Hükümeti, affa rağmen Agrı'daki hareketin dağılmadığını bilâkis gittikçe idari ve askeri bakımdan kuvvetlendiğini gördüklerinden bunun daha da tehlikeli ve yaygın bir şekle girmeden ortadan kaldırılması için bütün askeri güçlerini seferber etmişlerdi. Salih Omurtak Paşa'nın kumandasında 40 bin piyade, 10 batarya top, 550 mitralyöz ve 50 savaş uçağından mürekkep bir askeri kuvvetle 11 Haziran 1930'da Agrı'ya doğru genel taarruza geçtiler.

Askeri bilgisi ve cesareti bakımından gerçekten iyi bir asker olan İhsan Nuri Paşa yerinde ve zamanında esnek bir takım gerilla taktikleriyle planlar çiziyor ve uygulamak için emirlerini veriyordu. Plâna göre Agrı çıvarındaki Kürt kuvvetleri Agrı'nın müdafaasını üzerine alıp düşmanı oyalayacak, Agrı'nın batı ve güney batısında bulunan Kürt kuvvetleri de Türk Ordusu'nun arkasından Deyadin, Tendürük, Patnos, Aladağ, Sıpan ve Zilan mıntıkalarındaki Türk kuvvetlerine hücum edeceklerdi. Bu hücum hareketi ile bir taşla iki kuş vurmuştu, bir taraftan Türk kuvvetlerinin Agrı'ya yüklenmesine mani olmuştu, diğer taraftan Türk kuvvetlerinin cephesini genişletip bu kuvvetlerin dağılmalarını temin etmişti.

20 Haziran'a kadar yapılan şiddetli savaşlarda faşist Türk Ordusu mühim zayiat verdi. 30 mitralyöz, 60 deve yükü cephane, 500 tüfek ve 50 çadır Kürt kuvvetlerinin eline geçti. Ve bu arada 5 Türk uçağı da düşürüldü.

20 Haziran'dan 27 Temmuz'a kadar faşist Türk Ordusu daha ziyade bütün kuvvetleriyle Zilan Deresi'ne saldırdılar. Yaklaşık olarak bu tarihler arasında cephede savaşan 60 bin Türk askeri olduğunu Türk ve yabancı basın (taymıs) bildiriyordu.

Türkler bu saldırılarında kesin netice alamadılar. 800 ölü ve 2 bin yaralı, 700 esir ve yüklü miktarda savaş malzemesi Kürt kuvvetlerinin eline geçti.

Kürt milli kuvvetleri ile başa çıkmayan faşist Türk Ordusu hıncını vadi ve ovalardaki silahsız Kürt köylüsünden çıkartı. Bu hareket esnasında Agrı civarında 130, Zilan civarında 200 köy yakmışlar ve 10 binden ziyade masum çocuk, kadın, ihtiyar ve silahsız köylüyü öldürmüşlerdi. Bu katliam hareketinden sonra halkın nefretini kullanıp hareketi yayıp genişletmek lâzımdı. Kürt kuvvetleri Borsu'dan başlayarak Beyazid'a kadar uzanan hat üzerinde bir karşı taarruz hareketine giriştiler. Bu taarruz neticesinde bütün mühimmatı ile 2 adet ağır top, 24 adet vikors ve 30 adet hoçkis mitralyoz, 600 adet tüfek pek çok miktarda bomba ve cephane telefon makineleri vs. ellerine geçti. 8 savaş uçağı da mitralyöz ve tüfek kurşunları ile düşürüldü.

İhsan Nuri Paşa, Xwebûn'un merkezine gönderdiği raporunda Türk kuvvetlerinin bütün gücüyle Agrı Hareketi'ne yüklenmesinin önüne geçmek için güney cephesinde de Türk kuvvetlerine saldırılmasını ve hareketi genişletilmesinin elzem olduğunu bildirmişti. Toplanan merkez komitesi Agrı'nın yükünü hafifletmek maksadı ile Suriye'den 3-4 Ağustos 1930 Pazartesi gecesi Türkiye'ye girilerek Türk kuvvetleri ile çarpışmaya karar verdi. Bütün Suriye hududu boyunca 6 yarden Türkiye'ye hücum edilecekti.

1- Ekrem ve Kadri beyler Mardin üzerine yürüyüp şehri muhasara eden kuvvetlere katılacaklardı. 3-4 Ağustos gecesi Mardin'e 6 km. yakın olan Diyrê Bêndera'ya geldiklerinde Gurslu Mahmudî Alî Şêr ve Meskinanlı Sado Heme Gaso tarafından gönderilen iki haberci buluyorlar ve kendilerinin önce şehri muhasare etmelerini Neşkinan ve ve Gurslularında arkadan yetişeceklerini bildiriyorlar. Halbuki Derik eşrafından Haci Osman Rexşo Ağa'nın oğlu İlyas Efendi'den söz almışlardı. Emirlerindeki az kuvvetle Mardin'e hücum etmeden Mazıdağı'na geçiyorlar ve kendilerine iltihak olmayınca hiç bir şey yapmadan Suriye'ye dönüyorlar.

2- Haço Ağa, Celadet Bedirxan ve arkadaşları ile beraber Nevêrka dağlarına geldiler (Nusaybin'nin kuzeyinde Bakok dağları civarına). Haço Ağa hasımlarının muhalefetine uğradığından bir şey yapmadan Suriye'ye geri dönüyorlar.

3- Suruç kazasına yakın bir karakol Bozan Bey'in gönderdiği bir müfreze baskın yapmakla iktifa etmişlerdi.

4- Milli Aşiret Reisi Mahmut Bey ve İbrahim Paşa ise işin önemini kavramadıklarından yerlerinden bile kıpırdamadılar. Siyasi mültecilerin ve silahlı hareketin önemini ve tekniğini bilmeyenlerin, görev anındaki tutarsızlıkları...

Bu hareketlerden sonra Fransızlar, Xwebûn Cemiyeti'nin tanınmış şahsiyetlerini Cezire'den Şam'a sürgün ettiler. Xwebûn Cemiyeti, Kurdistan'da yapılmakta olan ihtilal hareketlerinin sebeplerini izah ve Kürt haklarını müdafaa eden bir Arapça *"El*

Keziyeyi Kürdiye" diğeri Fransızca *"La question Kurd"* ve aynı mahalde birde İngilizce üç kitap neşr ettiler.

20 Ağustos 1930 tarihine kadar yapılan silahlı çatışmalarda daima Kürt kuvvetleri muzaffer çıkmışlardı. Iğdır Kasabası'da Kürt kuvvetleri tarafından ele geçirtilerek mühim miktarda mühimmat ve cephane ele geçirmişlerdi. Ararat Ovası'nı, Beyazid ve Eleşgirt Ovası'ndan ayıran dağların iki mühim geçidi olan *"Zor, Organi"* boğazları Kürt kuvvetleri mıntıkalarında faaliyete geçerek Agrı'ya taarruz eden askerin gücünü zayıflatmışlardı.

Üç aydan beri yaptıkları şiddetli saldırılara rağmen Türk kuvvetleri Agrı'nın hiç bir mıntıkasını ele geçirememişler dağ mıntıkalarına nüfus edememişlerdi. Büyük, Küçük Agrı dağları *"Ararat"* ve buradan Toprakkale'ye kadar Karduk, Tendürek, Aladağ, Kılıç Gedik, Erçiş, Zilan, Abaga, Bergıri ve Diyadin hala Kürtlerin elindeydi. Türk askerlerinin maneviyatları fena bozulmuştu. Kürt kuvvetleri İhsan Nuri Paşa ve İbrahim Heski Paşa idare etmekteydi. Başlıca mühim kumandanlar Demir Paşa, Emin Paşaoğulları, Heyderanlı Namo ve Nadir beyler, Hesananlı Ferzende Bey, Halit Bey, Seyit Resul ve Hüseyin ağalardı.

Türk politikacıları askeri hareketlerin muavfak olmadıklarını görerek Kürt kuvvetlerini arkadan çevirip vurabilmek için İran Hükümeti ile bir hudut düzeltmesine lüzum görmüşler ve Van Vilayeti'nin münbit bir kısım arazisini İran'a vermek karşılığında Agrı dağlarının doğu ve kuzey mıntıkalarını tamamen Türk sınırları içine katmaya muavfak oldular. Askeri terbiye bakımından bu çok büyük bir başarıyı Kürt Milli Hareketi'nin İngilizlerin ve Taşnakların bir oyunu olduğunu Ruslara inandırarak, siyasi başarıyla tamamladılar.

Eylül 1930 tarihinde her taraftan Agrı mıntıkasına en modern silahlarla Türk orduları tekrar saldırdılar ve Kürt kuvvetleri haftalarca bu muhasaraya aç susuz göğüs gerdiler. Daha önce Zilan mıntıkasıda yapılan katliamdan dolayı Agrı'nın iaşe durumu çok kötü bir şekle girmişti. Aç sefil ve perişan kalan aile ve çocuklarını açlık ve ölümden kurtarmak için bir yarma hareketi yaparak kendilerine iltica hakkı bile tanımayan İran'a sığındılar.

SONUÇ

Agrı, Tendürek, Aladağ ve Suphan'a doğru uzanan 170 km. uzunluğundaki bir hat, Agrı'dan Toprakkale'ye kadar uzanan 120 km. uzunluğundaki bir hat Toprakkale'den Suphan Dağı'na kadar uzanan 110 km. lik bir hatla çevrili üçgen şeklindeki 9 bin km. karelik saha Kürt silahlı kuvvetleri tarafından savaş sahası olmuş. 20 Ağustos 1930 tarihine kadar bu saha Kürt kuvvetlerinin kontrolü altındaydı. Temmuz ayında yapılan Türk saldırılarının muavfakiyet kazanıp Agrı'yı işgal etmelerinde İhsan Nuri Paşa'nın düştüğü hatalar bizce şunlardır.

1- İyi bir klasik askeri bilgiye sahip olan İhsan Nuri Paşa, 20 Ağustos'a kadar çok güzel bir askeri strateji plânı uygulamıştı ve plânında muafak olmuştu. Bu tarihten sonra plânında yanlışlıklar görüyoruz. Şöyle ki bu muavfakiyetin arkasından süratle dağıtmış olduğu kuvvetlerini tekrar toplaması lâzım gelirken bunu yapmamıştır. 9 bin km. karelik saha her ne kadar Kürt kuvvetlerinin kontrolü altında ise de kurtarılmış üsler çok dar bir sahada Agrı dağlarının sarp yerleriydi. Bu üssünü genişletmesi lâzım gelirdi ve düşmanla olan cephesini de daraltması lâzımdı. Bunu yapmak için de İran Devleti tarafından değiştirilen mukabilinde verilen toprakları yıldırım süratiyle işgal edip arınmış bölgeye dahil etmesi lâzım gelirdi. Agrı'nın kuzeyindeki Iğdır'ı işgal ettiğine göre oradan Ermenistan sınırına kadar olan yerleri de ele geçirip Agrı'nın kuzeyini tamamıyla arınmış bölge yapması lâzımdı. Diğer taraftan Agrı'nın güneyindeki Tendürek dağlarına kadar güney sınırı da arınmış bölgeye dahil edecekti, o Türk silahlı kuvvetleri ile yalnız batı yönünde ve daraltılmış bir cepheyle mücadele ederlerdi.

2- Bütün Kürt Milli Direnme hareketleri, Türkler tarafından bir yabancı devlet oyunuyla başladığı etrafa propaganda edilmiştir. Agrı Milli Direnme Hareketi'ni de İngilizlerin bir oyunu olduğunu Sovyetleri inandırmışlardı. Ermeni burjuvasıyla feodallerini temsil eden Taşnak Ermeni teşkilatı Batı taraftarı ve Sovyet Hükümeti'ne muarızdı. Taşnak önderlerinden birçoğu bu fikirlerinden dolayı Ermenistan Cumhuriyeti'nden kovulmuşlardı. Daha 1928 tarihinde Ermeni Taşnak Cemiyeti'nin Agrı Kürt Milli Direnme Hareketi'ne yardım maksadıyla Tebriz'den mümessil olarak gönderdiği Alaşgertli Ardeşes, Rus askeri kumandanları tarafından Iğdır mevkiinde mühimmat ve malzeme verileceği vaadiyle iğfal edilerek yakalanmış, Erivan'a ve oradan da Tiflis'e gönderilerek yok edildiğini İhsan Nuri Paşa biliyordu. İhsan Nuri Paşa, Sovyetlerle direkt olarak temas etmesi lâzımdı. Hareketin bir yabancı oyunu olmadığını ve Ermeni Taşnak Cemiyeti'nin bir kolu olmadıklarını, Kürt Milli Kurtuluş Hareketi olduğunu, Sovyetleri ikna etmeleri lâzım gelirdi. Hiç olmazsa Sovyetlerin tarafsız kalmasını temin edecekti. Maalesef direk olarak temas edilmemiş araya daima Ermeni ajanları koyulmuştur. Bu da büyük bir siyasi bedeldi.

3- İyi bir teşkilatçı olması lâzım olan İhsan Nuri Paşa, askeri zaferlerin ancak siyasi çalışmalarla sağlamlaşacağını biliyordu. Fakat o günün şartları ve Xwebûn'un teşkil yeri ve tarzı nedeniyle, askeri hareketlere önem verdiği kadar siyasi çalışmalara ve teşkilatlanmaya önem vermemiştir. Bütün ümidini merkezi Türkiye Kürdistanı'nın sınırları dışında olan ve harekete çok uzak olan Xwebûn teşkilatına bağlamıştı. Xwebûn teşkilatının merkez kadrosunu hareket merkezine davet etmesi lâzımdı. 1926-1930 yılları arasındaki üç yıllık hareket devresinde istenseydi Kuzey Kürdistan'ın birçok yerinde en az Agrı, Bitlis, Muş, Erzurum, Diyarbekir, Bingöl ve Dersim illerinde siyasi teşkilatı kurup yer yer gerilla üsleri kurulabilinirdi.

4- Xwebûn, Suriye sınırından Türkiye'ye sızıp teşkilatını kurabilir ve yer yer de faaliyetlerde bulunabilirdi. Bu da Xwebûn'un kadrosunun ya yetersiz beceriksiz eller-

de olduğunu ve yahut bir teşkilata girmenin önemi gereği gibi kavrayamamışlardı.

5- İhsan Nuri Paşa, ikmal ve depolamaya gereken önemi vermemiştir. Çünkü bir kaç aylık Agrı muhasarası ve Agrı'yı terk etmek mecburiyetinde kalmalarında en önemli faktör yiyecekti.

6- Zilan ve civarında yapılan katliamdan sonra halkın nefret hissini kullanarak hareketin genişletilmesi ve yayılması lâzımken bir karşı cephe taarruzu yapılmıştır. Bu da hatalıydı.

7- Yaz 1930 hareketi sonunda, durum kötüleşmeye yüz tutunca İhsan Nuri ve arkadaşları;

- Ya eski savaş alanında,

- Ya da güneye doğru yer değiştirerek, yeniden gerilla savaş taktiklerine dönebilirlerdi. Zira yaz taarruzu, Türk Ordusu'nuda zayıf düşürmüştü, kış yakındı. Ve karla birlikte, ihtilalcılar eksikliklerini giderebilir, üslerini yeniden kurabilirlerdi. Bu nedenle İran'a sığınma acele, telaşlı ve henüz her şey kaybedilmeden olmuştur.

8- Hareketin başlarında, özellikle 1930 baharında inatla cephe savaşına yönelme yanlıştı. Daha oynak ve gerilla taktiklerini benimseyen bir savaş şekli ile 1930 yaz kampanyası, tesirsiz bırakılabilinir ve yıpranmaya bilinirlerdi. Bunun yanı sıra, ele geçen cephane ve donatım iyi depolanmadığı ve ilerde muhtemel gerilla alanlarına yayılamadığı için savaş sahasında bulunan köyler de yok edilince, hareketin çöküşü çok ani ve beklemedik bir tarzda olmuştur.

9- Her halükârda Taşnak ile birlikte hareket temelinden yanlıştı. Xwebûn kurucularının bu ittifakı mazur göstermek için saydıkları gerekçeler, toptan tutarsızdır. Taşnak, ne milletler arası arenada ve ne de Orta Doğu'da harekete en ufak siyasi destek sağlamadığı gibi, sosyo-politik yapısı ve sahip olduğu burjuva ideoloji nedeniyle Sovyetlerin, Hıristiyan-Müslüman çelişkisi nedeniyle de tüm Orta Doğu Müslüman halklarının -hatta Türkler de dahil- gazabını ve nefretini çekiyordu. 20 Ağustos 1920'de Sevr Antlaşması'na tekaddüm eden günlerde, Ermenilerle Kürt delegelerinin anlamış olmalarının objektif şartları, asla 1927'ler de mevcut değildi. Zira o zaman taraf olan büyük emperyalist güçlerdi ve istenen amaç ise siyasi bir destekti. Oysa 1927'de taraflar Orta Doğu halkları idi. Hareketin niteliği ise politiko-militerdi.

10- Siyasi amacın ilk günden itibaren *"bağımsızlık"* olarak ilanı gerekli değildi. Bunun yerine milli demokratik hakların istirdadı ya da federatif cumhuriyet, düşman içi çelişkilerini ve faşist güçlerin *"kutsal savaş"* sloganlarının tersine çevrilmesine yaraya bilirdi.

11- Dersim ile gereken bağ kurulamamıştır ve maalesef Agrı Milli Direnme Hareketi müddetince de pasif kalmıştır.

Belirleyiciler	Kürt	Puan	Türk	Puan
1- Hareketin Zamanı(*)	Orta	6	Elverişli	9
2- Programın çekiciliği	İyi	8	Orta	5
3- Halk desteği (**)	Agrı civarı	5	İyi	7
4- Önderliğin niteliği	Orta	6	Pekiyi	9
5- Birliklerin niteliği	Orta	5	Pekiyi	9
6- Askeri yeterlilik	İyi	7	İyi	8
7- Birlik sayısı	Orta	5	Pekiyi	10
8- İç birlik	Orta	6	İyi	8
9- Donatım	Zayıf	4	Pekiyi	10
10- Hareket arazisi	Pekiyi	9	Orta	5
11- Ekonomik durum	Zayıf	4	Pekiyi	9
12- İkmal (depolama)	Zayıf	4	İyi	7
Netice	Orta	70	Pekiyi	96

*- Hareketin Zamanı: Askeri hazırlık, mevsim, milli tansiyon vs.

**- Halk desteği: Siyasi, teşkilatlanma.

"DERSİM KÜRT MİLLİ DİRENME HAREKETİ" HAKKINDA GÖRÜŞ VE TESPİTLER(*)

1925-1927 yıllarındaki Şeyh Sait Kürt Milli İhtilali'ni, 1927-1930 yıllarındaki Agrı Kürt Milli Direnme Hareketi'ni bastırmak için uğraşan ırkçı faşist Türk hükümetleri şimdiye kadar Dersim'de mevcut olan Kürt milli potansiyeline siyaset icabı olarak direk karşı çıkamamışlardı. Hatta Kürtler arasındaki mezhep ayrılığından faydalanarak sinsice ve kurnazca Alevilik kalıplarına sokarak Sunni Kürtlere karşı kulandılar.

Irkçı, Turancı-faşist Türk hükümetleri Dersim'de de assimilasion hareketlerine girişebilmek için önceden Dersim'e askeri ve sivil birçok elamanını yollayarak tetkikler yaptırıyordu. Verilen raporlara göre ilerde tatbik edilecek assimilasion planlarını hazırlıyorlardı.

Daha Mayıs 1925'de Orgeneral Kazım İnanç, Korgeneral Naci Eldeniz, General Nurettin ve mahiyetleri ile birlikte Hozat'a kadar gidip Dersim'i tetkik etmişlerdi. Bu seyahate iştirak eden Naşit Uluğ, *"Tunceli Medeniyete Açılıyor."* isimli kitabında Elazîz'de misafir edilen Dersim aşiret ağaları için yazdıkları, o zamanki faşist Türk hükümetinin zihniyetini apaçık ortaya koyuyor.

"Elazîz'de Safa Oteli'nde havali kumandanın misafiri olarak bir iki ay beslenen ağalar, yolumuza çıktılar, atlarımızın özengilerini öptüler. Duada ve senada bulundular ama...

... Lakin o günün şartlarına göre, Dersim ile temasımız (öğüt) safhasını aşmadı. Taasup isyanına (Şeyh Sait) iştirak etmemiş ağalar belki de okşanmış oldu..."

1925 yılı sonlarında İçişleri Bakanlığı tarafından tetkikler yapmak için Mülkiye Müfettişi Hamdi Bey, Dersim'e yollandı. Hamdi Bey verdiği raporunda: *Dersim Cumhuriyet için bir çıbandır, bu çıban üzerinde kati bir ameliyat yapılmalıdır..."* diyordu.

Diyarbekir Valisi Cemal Bardakçı ise verdiği raporda: *"Dersimlileri sürgün etmeli, adam olmayacağına kanaat ettiği Koç Uşağı'nın üzerine bir askeri hareket yapılarak haddinin bildirilmesini..."* teklif etmişti. Bu teklif üzerine 1926 yılında Koç Aşireti üzerine askeri birlikler sevk edilmişti.

Kürdistan'da assimilasionu daha kolaylıkla yapabilmek için, 1927 yılı sonlarında çok geniş yetkilerle Umumi Müfettişlikler kuruldu.

1931 yılının sonlarında İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Jandarma Komutanı Kazım Orbay, Umumi Müfettiş Dr. Tali Öngören, Kor Komutan General Kenan, Umum Müfettişlik Asayiş Müşaviri Şükrü Sökmenmensüer ve Tüm Komutan General Kopdagel'den müteşekkil kalabalık bir heyet Dersim'e gidip tetkik ve müşahedelerde bulunuyorlar. Dersim'i Türkleştirmek için alınacak tedbirlerin başında halkın diren-

*- Bu çalışma Nazmi Balkaş(Rüstem / Soro')a aittir.

meye geçmesine mani olmak için ilk şart silahların toplanmasını sonra ağa, seyit ve bir kısım köylünün sürgüne yollanmasının elzem olduğu fikrindeydiler.

İsmet Paşa"nın Doğu gezisi ve arkasından yazdığı meşhur *"Şark Seyahati Raporu"* ile de faşist metotlarla Türkleştirme zihniyetini apaçık ortaya koymakta idi. 1936 yılında Başbakan İsmet Paşa, General Kazım Orbay ve General Abdullah Alpdoğan'ı vazifeyle Dersim'e yolladı. İki general Dersim'ı dolaşıp tetkikler ettiler ve müşahedelerini İsmet Paşa'ya anlattılar.

Ve nihayet faşizm bombası Türk faşist iktidarının en salahiyetli şahsının ağzından Dersim'in üzerinde patlatıldı. 1936 yılının sonbaharında, meclis açış konuşmasında M. Kemal, Dersim için ırkçı, Turancı-faşist kararını açıkladı.

"Dahili işlerimizde en mühim bir safha varsa o da Dersim meselesidir. Dahilde bulunan işbu yarayı, bu korkunç çıbanı ortadan temizleyip koparmak ve kökünden kesmek işi, her ne pahasına olursa olsun yapılmalı ve bu hususta en acil kararların alınması için, hükümete tam ve geniş salahiyetler verilmelidir.

Hazırlanmış olan tasarı meclise sevk edildi, gizli tehditlerle, Şark milletvekillerinden bir kaçının muhalefeti dahi yok edilerek M. Kemal'in istediği şekilde tasarı ittifakla kabul edildi.

4 Ocak 1936'da kanunlaşan 2884, 2885 ve 2887 sayılı bu Tunceli kanunları tetkik edildiği zaman ırkçı, Turancı-faşizm tarihinin fanatizmine kendini kaptıran, askeri hareketi yönetenlere mükafat olarak veriliyordu.

Türkler ve hatta hiç bir yabancı kuvvet 1937 yılına kadar Dersim'e hâkim olamamıştı. Dersimliler istilacıların sel gibi gelip geçen akınlarından tabiatın kendilerine bahşettiği Ali Boğazı, Kutu Deresi, Kalan Deresi, Dojik Baba, Bobyaz Baba ve Zel Baba gibi tabii müstahkem kalelerine çekilmişler ve akınlar geçtikten sonra yeniden eski yaşantılarına devam etmişlerdir. Dersim kendine has milli otonomisiyle mülki ve askeri idaresini kurmuş, kendi milli özelliklerine uygun bir şekilde geliştirmişti. Fevkalade hallerde Dersim aşiret şefleri ve ileri gelenleri ile dini liderlerin toplanmasıyla meydana gelen Cemaatê Eşiran (Dersim Genel Meclisi) da kararlar alınırdı. Bu kararları bütün aşiret şefleri uygulamak mecburiyetindeydiler. Ayrıca her aşiretin kendi idaresinden sorumlu kendi aşiret meclisleri vardı.

Cumhuriyet devresinde Dersim'in gerçek lideri Seyit Rıza idi. Seyit Rıza katıksız bir Kürt milliyetçisi idi. En yakın fikir ve silah arkadaşı Dersim Kürt milliyetçiliğinin beyni olan eşsiz mücahit Şair Ali Şêr idi. Irkçı, Turancı-faşist Türk iktidarı şimdiye kadar fırsat bulamayıp ta saldırmadığı bir Dersim kalmıştı Kürdistan'da ve Dersim'e de saldırmaya karar verdiler.

Tunceli kanunları ile Dersim bölgesinde özel bir askeri idare kuruldu. Dersim kumandan ve valisi olarak General Abdullah Alpdoğan tayin edildi, ikinci bir vazife ve yetkisi de 4. Umumi Müfettişlik göreviydi, onunla da Dersim'e komşu vilayetlerden (Çabakçur, Elazîz) yapılacak maddi ve manevi yardımlara mani olacaktı, General Abdullah Alpdoğan

derhal Elazîz'e hareket etti. Tasarlanan katliamı yapabilmek için derhal Elazîz merkezinde *"Dersim Valiliği"* adıyla bir teşkilat şebekesi kurdu. Alpdoğan, Elazîz'de yayınladığı beyannamelerle Dersim, Palu ve Çabakçur'un ıslaha muhtaç olduğunu tehdit edici bir lisanla ilan ediyordu. Dersim adının Tunceli olarak değiştiğini ve Dersim kazalarında yapılacak askeri kışlalar ile askeri stratejik noktalarında yapılacak karakolları ilan etti. Murat üzerinde Pertek beton köprüsü, Pertek-Hozat üzerinde Singeç beton köprüsü ile Elazîz-Hozat-Pulur yolunun da yapılmasına başlandı. Bu arada Palu yolu üzerinde Kuluşlur Köprüsü'nün inşaatına başlandı. Pulumur ve Ovacık'ın kaza merkezi olan Pulur'de askeri kışlalar, Kahmut ve Sın karakol inşaatları başladı. Kahmut Karakolu'na gidebilmek için Pah ile Kahmut arasındaki Harçık Suyu üzerinde telle bir asma köprü yaptırıldı. Askeri strateji bakımından çok önemli olan bu inşaatların ne maksatla yapıldıklarını bilen Dersimliler, büyük endişe içinde bunları izliyorlardı.

Dersim'e yapılacak askeri hareketi görebilen aşiret reisleri kendi aralarında toplantılar yapıyorlar, maalesef müşterek bir faaliyet planı üzerinde ittifaka varamıyorlardı. Ancak biri birine dost olan aşiretler yer yer ittifaklar yapabilmişlerdi. Başta Seyit Rıza olduğu halde, Yukarı Abbasan, Ferhadan, Karabalyan aşiretleri ile Bahtiyar, Yusufan, Demnan, Heydaran ve kısmen de Kalan aşiretleri kuvvetli ve sıkı bir ittifak kurabildiler.

Ovacık, Koçan, Şemkan, Mazgert, Pulumuriye ve Nazımiye mıntıkaları aşiretleri ise kendilerine saldırmadıkları taktirde tarafsız kalacaklardı. Hozat aşiretleri Elazîz'e gidip hükümetin her türlü tekliflerini kabul ettiklerini Alpdoğan'a bildirmişlerdi.

General Aldoğan, Dersim aşiretleri üzerinde sonsuz nüfusu olan Seyit Rıza ile görüşmek için müracaatlarda bulundu, verilen teminatlar ve sözler üzerine Seyit Rıza, Elazîz'e gelip Alpdoğan ile görüştü. Generalin Dersim hakkında beslediği ırkçı, Turancı-faşist fikir ve emellerini anladı ve derhal Dersim'e geri döndü. Generalin fikirlerini aşiretlere bildirdi.

Alpdoğan, Seyit Rıza'nın satın alınmayacağına inandıktan sonra, kurmay Binbaşı ve İstihbarat Reisi olan Şevket'i, aşiretler arasına nifak sokmak ve Seyit Rıza'nın nüfuzunu kırmak için vazifelendirdi. Binbaşı Şevket, Hozat'ta ve oradan Ovacık merkezine giderek yanına aldığı bir iki aşiret reisi ile birlikte Seyit Rıza ile arası bir arazi ihtilafından açık olan Rehber'in yanına gitti ve Rahber'i kandırarak Elazîz'e götürdü. Alpdoğan, Rahber'i para ve vaadlerle satın aldı ve Seyit Rıza'ya karşı hasım olmasını temine muavfak oldu. Seyit Rıza bütün bu olaylardan haberdardı.

Alpdoğan yayınladığı bir tebliğle Dersim aşiretlerinden 200 bin(*) Martın tüfengi istedi ve her aşirete düşen sayıyı belirti. İstihbarat Reisi Binbaşı Şevket ise durmadan Hozat aşiretleri arasında dolaşıyor ve Hükümetin alacağı tedbirlerin Dersim'in refahına ve kalkınmasına yarayacağını propaganda ediyordu. Silahlarını teslim eden aşiretlerin mıntıkalarında serbestçe yaşayacaklarını asıl tenkil hareketinin Seyit Rıza ve taraf-

*- Bu sayıda bir abartı söz konusudur. s.a.a.

ları aşiretlere olacağını söyleyerek nifak tohumlarını atıyordu. Hozat aşiretlerinden binlerce kişi gelip silahlarını teslim ettiler.

Seyit Rıza, Tunceli Kanunun kaldırılmasının ve Dersim'e milli hakları tanıyan bir idare sisteminin kurulmasını Alpdoğan'a müracaat ederek istedi. Alpdoğan bu müracaata karşı jandarma alayını ve 9. Fırkayı Dersim hudutlarına sevk etti ve askeri uçaklara emir vererek Dersim üzerinde tehdit uçuşları yaptırdı.

Böylece 1936 yılı, Türk kuvvetleri taraftan Dersim'e yapılacak taarruzun hazırlıkları ile geçti.

1937 yılı Dersim için harp yılı oldu. Her taraftan Dersim üzerine askeri kıtalar sevk ediliyor ve Dersim uçaklar tarafından bombalanıyordu.

Demenan ve kısmen de Nazımiye aşiretleri hudutlarında yapılmakta olan Kahmut Köprüsü ve askeri karakollara 21-22 Mart 1937 gecesi Demanan ve kısım Nazımiye aşiretleri hücum ederek köprüyü yıkıp, karakolları yaktılar.(*) Silah toplamak için Yusufan aşireti mıntıkasına giren müfrezelerin bir kıza tecavüzlerini haber alan aşiret reisinin oğlu Fındık, bu sadist Türk müfrezesine ateş ederek gereken derslerini verdi. Bu sebeple Mazkert mıntıkasında çarpışmalar şiddetlendi.

Seyit Rıza'nın oğlu Bra İbrahim, Hozat'a gelerek, Alpdoğan'a ve idarecilerine yapılmakta olan askeri hareketin adilane bir şekilde yapılmasını babası adına dilemişti. Bra İbrahim geri dönerken Binbaşı Şevket'in yaptığı plân mucibince Kırgan Aşireti, Deşt köyünde misafir bulunduğu evde gece öldürüldü.(**) Genç evladının kahpece öldürülmesine müteessir olan Seyit Rıza, Kırgan Aşireti merkezi olan Sin köyünü 26 Kasım 1937 günü kuşatarak katilleri istedi. Alpdoğan katilleri vermediği gibi üstelik Binbaşı Şevket'in emrine vererek onları taltif etti.

Bu sıralarda Suriye'ye iltica etmiş olan Kürtlerden Hasanan Aşireti reislerinden Fasih, bir Kürt müfrezesiyle Diyarbekir'e 12 km. mesafede Karaküprü mevkiindeki jandarma karakoluna yaptıkları baskından dolayı Dersimliler mesul gösterildi ve Diyarbekir Kolordusu'da Dersim'e sevk edildi.

İsmail Hakkı kumandasındaki Elazîz fırkası da Seyit Rıza mıntıkasına hücum etti. Hozat'ın Bahtiyar, Yukarı Abbasan, Karabal ve Ferhat aşiretleri ile Nazımiye İlçesi'nin Haydaran, Mazkert İlçesi'nin Demanen ve Yusufan aşiretleri mıntıkalarında şiddetli savaşlar oluyordu. Kahmut tarafındaki faşist Türk kuvvetlerinin büyük kısmı imha edilip geri kalanlar Mazgirt'e doğru ricat ettiler. Sin tarafındaki Türk kuvvetleri de aynı âkıbete uğrayarak Beyazdağ'a doğru ricat ettiler. Kürt kuvvetlerini Hozat istikametine doğru geri püskürtüler.

---

*- Böyle bir toplu karakol saldırısı söz konusu değildir. Askerlerin bir kadın tecavüzlarıyla Kahmut Köprüsü ve Sin Karakolu basılır. s.a.a.

**- Baba Îvrahîm ile amcası oğlu Rayberê Qop arasında arazi ve kadın meselesi sorunu vardır. Baba Îvrahîm bu husumetten dolayı Rahberê Qop tarafından Sîn köyünde tezgahlanan bir tuzak sonucu 1933 yılında öldürülür. Bunun üzerine Sêy Rıza, Sîn Köyünü basar. s.a.a.

Yukarıda adı gecen aşiretlerin dışında kalan diğer Dersim aşiretleri ise bu kanlı mücadeleye seyirci ve tarafsız kaldılar.

Seyit Rıza bir kere daha Alpdoğan'a müracaat ederek hareketin durdurulmasını, Kürt milli haklarına saygı gösterilmesini ve oğlunun katillerini teslim edilmesi şartıyla askeri kuvvetlerden alınan askeri teçhizat ve esirleri geri göndereceğini bildirdi. Alpdoğan bu şartlara karşı 80 bin tüfekle kayıtsız şartsız teslim olmasını istedi.

Erzurum, Erzincan kolorduları ve Ankara'dan muhafız alayı da Dersim'e doğru seferber edilmişti. Türk Hükümeti, batı vilayetlerinde mevzii seferberlik ilan ederek, 26-27-28 doğumluları silah altına almıştı. Genel Kurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak beraberinde Asbaşkan Orgeneral Asım Gündüz ve kurmayları olduğu halde Dersim'e gittiler. Irkçı, Turancı-faşist Türk kuvvetlerine Nazımiye-Keçiseken-Sin-Karaoğlan hattını süratle ele geçirmek için emirlerini verdiler.

Harp yeniden şiddetlendi. Kürt kuvvetlerinden yedikleri büyük darbelere karşı Türk faşist kuvvetleri teslim olan fakir ve silahsız Kürt halkını tamamen imha ediyorlardı. Hareketi bizzat Seyit Rıza yöneltiyordu, *"Teslim olunuz!"* çağrılarına karşı ölünceye kadar mücadeleye yemin eden Kürt gerillacıları silahları ile cevap veriyorlardı.

Alîşêr'in Kürt Direnme Hareketi içindeki rolünü ve kişisel meziyetlerini iyi bilen Alpdoğan başına iyi mükafat vaad ediyor ve Alîşêr'i yok etmek için plânlar yapıyordu. Kürt direnme kuvvetlerini aldatmak için. Türkler Rehber'in Hozat'tan kaçarak asi kuvvetlere katılmış olduğunu resmi bir tebliğ ile ilan etti. Rehber bir kısım maiyeti ile ilk önce Bahtiyari Aşireti ile ve amcası Seyit Rıza'ya da haber göndererek af dileyip hata ettiğini ve Türklerle çarpışacağını bildirdi. Seyit Rıza bu haberlere inanmadığı halde aşiret reislerinin ısrarları karşısında batı cephesinde çarpışmalara katılmasına izin verdi. Rehber bir müddet Alîşêr'in idare ettiği mıntıkada Türklerle çarpıştı. Alîşêr'in itimadını kazandıktan sonra bir gün Alîşêr'in evine Efendî ile birlikte gitti. Alîşêr yemek hazırlığı ile meşgul olduğu bir esnada, Rehber, Alîşêr'e (75 yaşında) tabancasıyla ateş ederek onu şehit etti. Alîşêr'in karısı, eşinin öldürdüğünü görünce çektiği tabancasıyla Rehber'e ateş etti. Fakat Efendî'yi öldürdü. Rehber onu da şehit etti, her ikisinin de kafasını keserek Generali Alpdoğan'a götürdü. Bundan sonra artık Rehber, açıkça Türklerin casusu oldu.

Harp bütün şiddetiyle devam ediyordu. Türk Ordusu bütün kuvveti ile Bahtiyarı Aşireti üzerine yüklenmişti. Bahtiyarı Aşiret Reisi Şahînê Bahtiyarı, Türk ordularına büyük darbeler vuruyordu. Seyit Rıza da bizzat harp sahasındaydı. Kureyşan Aşireti dahi Kürt kuvvetlerine yardıma koştu. Savaş haftalarca devam ediyordu Türkler ormanları da yakmaya başladılar. Genç Şahînê Bahtiyarı da Pırço'nun oğlu Hıdır, uyku esnasında öldürüp başını Hozat'ta götürdü, fakat Hozat'tan dönerken Şahîn'in kardeşi ve amcazadeleri tarafından hak ettiği cezayı tattı. Kıymetli önderlerini kaybeden Bahtiyarı Aşireti üstün düşman kuvveti karşısında bir müddet dayandıktan sonra mukavemetleri kırıldı, kısmen imha edildiler, bir kısmı da Seyit Rıza kuvvetlerine katıldı ve böylece bu mıntıka faşist Türk kuvvetlerinin işgali altına girdi.

Seyit Rıza mıntıkasını terke mecbur olmuş, bitaraf kalan aşiretler arasına geçerek bunları dahi harekete iştirak etmeğe ve harp sahasını genişletmeye çalışıyordu. Türkler, Tujik Dağı eteklerini tamamen işgal etmişlerdi, ellerine geçen silahsız Kürt halkını sadistçe öldürüyorlardı. Türk kuvvetlerine rehberlik yapan ve Bra İbrahim'i öldüren Kırgan Aşireti mıntıkası da faşist Türk kuvvetleri tarafından işgal edildi ve jenoside tabii tutuldu.

1937'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada İsmet İnönü: *"Hükümet iki seneden beri Tunceli mıntıkasında hususi ıslahat programı takip etmektedir..., ... Islahat programına mukavemet ve muhalefet etmek istediler. Bu bizim hususi askeri tedbirler almamızı icap ettirdi..., Oradaki vatandaşların işitmelerini isterim ki Cumhuriyet Hükümeti oraya ıslah programını süs olarak, heves olarak götürmedi. Müşkülata uğrarsa da yaz kış bu programı biz orada tatbik edeceğiz..."*

İnönü, 19 Haziran 1937'de yanında Refik Saydam olduğu halde Dersim'e doğru hareket etti ve Dersim'in Kızıl Dağı'na giderek askeri komutanlara milli hakları için direnen ve ileri bir açıdan hareket eden Kürt aşiretlerinin yok edilmesi gereken ırkçı, Turancı-faşist emirlerini vermiştir.

Şeyh Said, Kürt Milli İhtilalı'nın bastırılmasından sonra Suriye'ye gitme mecburiyetinde kalan Şeyh Said'in kardeşi Şeyh Abdurrahim maiyetinde bulunan Kürt militanları ile birlikte 1937 yılının Haziran ayı sonlarında yardım için Dersim'e doğru hareket etti. Bu Kürt gerilla grubu ile birlikte Suriye'de bulunan Türk ajanı katil Yüzbaşı Sadık'ın ihbarı neticesinde Bismil yakınlarında gizlenmiş bulundukları buğday tarlaları yakılmak suretiyle yapılan çarpışmalar neticesinde kahramanca şehit oldular.

Seyit Rıza'nın Koçan Aşireti mıntıkasının Uzun Meşe mevkiinde olduğunu, istihbaratçıları vasıtasıyla öğrenen Türk kuvvetleri uçak, topçu kuvvetleri bu mıntıkayı iyice bombaladıktan sonra yarma hareketiyle Ovacık istikametine çekilmeye muavfak oldu. Bu savaşta Seyit Rıza'nın karısı Besi, oğlu Şeyh Hasan, üç torunu ve bin kişiye yakın bir kuvvet şehit düşmüşlerdi.(*)

Seyit Rıza, Munzur eteklerine çekilmişti. Kış mevsiminin başlaması üzerine Türk kuvvetleri eski saldırganlıklarında artık bulunamıyorlardı. Yeni bir hile ve oyuna başvurdular. Erzincan valisi eskiden beri Seyit Rıza'nın iyi bir dostuydu. Vali vasıtasıyla artık Dersimlilerin isteklerinin kabul edileceğini, şimdiden bütün orduya ateşkes emri verildiği, olan zararların hükümet tarafından telafi edileceğini, içilen yeminlere ve sözlü teminatlara kanan Seyit Rıza anlaşmak için Erzincan'a indi.(**) 5 Eylül 1937 tarihinde maiyeti ile birlikte tevkif edildiler.

- Çembere alınan Sêy Rıza ailesiyle, toplam 30-35 kişi Pulur("Ovacık")* tarafına geçmek ister. Ancak yerleri tespit edilen Sêy Rıza ve ailesi ucak(lar) tarafından bombalanır. Lacînan Yaylası, Derê Semîko denilen yerde Sêy Rıza ve iki kişi dışındakiler tüm aile katledilir. Yani öldürülenler bin değil, toplam 30-32 kişidir. Kurtulanlardan biride cesetler altında kalan Sêy Rıza'nın kızı Leyla'dır. Leyla çok sonra 15 Temmuz 2015'de vefat eder. s.a.a.

**- Böyle bir görüş olmasına rağmen kanaatimce, Sêy Rıza, Dersim'de kalacak durumda değilidir. O talivların arasında saklanmak amacıyla yanında iki kişiyle Erzîngan'a geçmek ister. s.a.a.

Elazîz Askeri Harp Divanı'nda yargılandı ve hakkında idam kararı verilerek 18 Kasım 1937'de Elazîz'in Buğday Meydanı'nda şafakla beraber 11 Kürt mücahidi şehit edildiler. Bu kahraman Kürt mücahitleri Seyit Rıza, hastanede yaralı olarak bulunan oğlu Resik Hüseyin, Seyit Rıza'nın kardeşi oğlu, Yusufhan Aşireti Reisi Kanber, Kureyşan Aşireti Reisi Seyit Hüseyin, Demanan Aşireti reislerinden Cebrail, Ali Ağa ve dört Kürt mücahidi idi.(*)

1937 yılı sonlarında Mustafa Kemal ve Celal Bayar'da Dersim'e gittiler. 1938'de yapılacak Dersim katliamı için gereken direktiflerini vermişlerdi. Irkçı, Turancı-faşist Türk kuvvetleri kıştan önce Dersim'i kontrolleri altına alamadıklarından kuvvetlerini Elazîz'e geri çektiler.

1938 BÜYÜK DERSİM KATLİAMI

1938 ilkbaharında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada Başbakan Celal Bayar: *Ordularımız pek yakın zamanda Dersim mıntıkasında manevralar yapacak ve ondan sonra bu mıntıkanın sakinleri tamamen kaldıracak ve bu meseleyi kökünden keseceğiz..."*

Katliamı yapmak için Dersim'e üç kolordu daha sevk edildi. Dersim Katliamı bizzat Ordu Müfettişi Orgeneral Kazım Orbay sevk ve idaresi altında iki safhada yapıldı ve bütün Dersim tarandı.

Zahmetsizce katliam yapmak için hileye başvurdular ve silahlarını teslim edeceklerin af edileceğini hükümet ilan etti. Türk Hükümeti'nin bu çağrısına inanıp ta teslim olan Karabal, Ferhat, Pilvenk, Aşağı Abbasan, Şeyhmehmedan, Karaca Seyitleri ve Hozat kasaba içerisi halkının çoğunluğu ırkçı, Turancı-faşist Türk kuvvetleri tarafından jenoside tabii kılındı. Yazın sonlarına doğru Nazımiye'nin Hormekan, Kureyşan, Alan ve Mazgirt'in Barnasuran aşiretleri de kısmi bir jenoside tabii kılındı.

Ekim 1938'de Dersim'in derelerinde, nehirlerinde, vadilerinde, uçurumlarında, dağlarında ve toprağında hatta havasında bile 60 bin şehidin ruhları kol geziyordu. Dersim'in jenoside tabii kılındığını gören Demananlı militanlar, Sılê Pıtlerin komutasında Kutu ve Laş derelerinde, Haydaran kuvvetleri Xıdê Alê Îsmê komutasında Zel mıntıkasında ırkçı, Turancı-faşist hükümetin sadist kuvvetlerine yüklendiler ve aman vermediler...

SONUÇ

Askeri hareket 100 km uzunluğunda ve 60 km genişliğinde yaklaşık olarak 5.000 km²lik bir sahada olmuştur. Dersim Milli Direnme Hareketi'nin bu kadar dar bir saha içinde kalması ve Kürdistan'ın diğer mıntıkalarına yayılması ve hatta bütün Dersim'e dahi yayılmasının sebebi üzerinde durmamız lazımdır. Yoksa hareketin o dar saha için-

*- İdama mahkum edilen on bir kişidir. İdam edilenler ise yedi kişidir. s.a.a.

de muvaffakiyet kazanması imkansızdı. Çünkü hareket çepeçevre çok üstün kuvvetlerle sarılmış bir durumdaydı. Ancak arazi şeklinin ve tabiat şartlarının, Kürt direnme kuvvetlerinin lehine olması direnmelerini uzatabilmiştir.

Bizce hareketin genişlememesi sebepleri şunlardır:

1- Dersim Direnme Hareketi'nin başlamasından önce hiç bir politik teşkilatlanma yapılmamıştır. Koçkir Direnme Hareketi esnasında Mustafa Paşa'nın oğlu Alişan Bey, Alîşêr ve Baytar M. Nuri'nin Dersim'de yaptıkları siyasi çalışma ve teşkilatlanma da yeteri kadar olmamıştır. Dersim ile Kürdistan'ın diğer vilayetleri arasındaki ekonomik, sosyal ve politik ilişkiler iyi bir teşkilatlanma sayesinde kuvvetlendirilebilinirdi. Ve bu sayede Dersim ile Kürdistan'ın diğer vilayetleri arasındaki yabancılaşma yok edilebilinirdi.

2- Daha önce yapılan Kürt Milli Direnme hareketlerine karşı Türk faşist hükümetlerinin yaptıkları sürgünler, hapisler, katliamlar, hareket sahasındaki bütün köylerin yakılması ve bu faktörler tesiriyle meydana gelen ekonomik çöküntü Kürdistan milli potansiyelini çok zayıflatmıştı. Kürt milleti fikren, bedenen, iktisaden zayıf ve yorgun durumdaydı. Kendisini bu duruma sokan en büyük düşmanın faşist Türk silahlı kuvvetleri ile hain Kürt aşiretleri olduğunu Kürt halkı söylüyordu. Bu hain aşiretlerden bir kısmının Dersim aşiretlerine mensup oluşu ile Kürt Milli Direnme hareketlerinde Dersim'in tarafsız kalışını ampirik olarak birleştiriyor ve Türk Hükümeti'nin yaptığı menfi propagandaların tesiriyle de Dersim Direnme Hareketi'ne, karşı Kürdistan'ın diğer vilayetleri seyirci kalmıştı.

3- Kürtleri parçalayıp hükmetmek için durmadan körüklenen Alevi ve Sunnilik propagandası Yavuz Selim'den beri Türkler tarafından kullanılmıştı. Dersim aşiretlerinin çoğu Alevi olması ve Dersim ile diğer Sunni Kürtler arasındaki sosyal ve ekonomik münasebetlerin az olması dolayısıyla Aleviliğin ne olduğu Sunni Kürtler tarafından bilinmiyor ve yapılan menfi propagandalara kolaylıkla inanıyorlardı. Dersim ile Sunni Kürt mıntıkaları halkı gittikçe birbirinden yabancılaşıyorlardı. Şeyh Sait Kürt Milli İhtilal Hareketi'nin bastırılmasında Dersim Alevi aşiretlerinin bir kısmı Bingöl ve Varto'daki Alevi Kürt aşiretlerinin Türk silahlı kuvvetleri ile birlikte, Kürt silahlı kuvvetlerine ve silahsız Kürt halkına saldırmalarını unutmayan Sunni Kürtler, Alevi Kürtlerin Kürt milli mefkuresine düşman olduğu zehabına kapılmışlardı.

Türk Hükümeti tarafından: *"Dersim Kızılbaş'tır, Kürtlükle alakaları yoktur, din düşmanıdırlar."* diye yapılan menfi propagandaların tesiri ile de Sunni Kürt halkı Dersim Direnme Hareketi'ne seyirci kalmıştır.

4- Dersim'de aşiretler arası ekonomik münasebetlerin az olması dolayısı ile aşiret mıntıkaları tamamıyla birbirinden ayrılmıştı. Aşiretler arası ihtilaflar ve coğrafik yapısında elverişli olmaması aşiretler arası sosyal münasebetleri azaltmıştı. Çok kuvvetli bir aşiretçilik zihniyeti Dersim'e hakimdi.

Dersim Milli Direnme Hareketi'nden önce ancak Seyit Rıza'nın başkanlığında Şeyh Hasanan(Ferhadan, Karabalyan, Abbasan)lar, Bahtiyar, Yusufan, Demanan, Hayderan ve kısmen de Kalan aşiretleri ittifak kurabilmiştiler. Dersim'e hakim olan aşiretçilik zihniyeti ile hareket eden diğer aşiretler ise harekete seyirci kalmışlar, ancak Türk silahlı kuvvetleri mıntıkalarına saldırdıkları vakit silaha sarılmışlardır. Hakim olan bu aşiretçilik zihniyetinden dolayı hareket bütün Dersim'e dahi yayılmamıştır.

5- Dersim Milli Direnme Hareketi'ni idare eden kadro çok az ve Kürdistan'ın diğer vilayetlerinde tanınmıyorlardı. Seyit Rıza ve Alîşêr'i ise Dersim'e yakın mıntıkalar tanıyordu.

6- Dersim Direnme Hareketi'nin takip ettiği askeri strateji plânı da hatalıydı. Çünkü daima seyyaliyet durumunda olmaları, hareket inisiyatifi kendilerinde olmaları ve baskınlarla düşmanı sürekli taciz etmeleri lâzımken müdafaa durumunda ve hareket inisiyatifini Türklere kaptırmışlardı.

7- Dersim Milli Direnme Hareketi'nden önce ekonomik ihtiyaçların doğurduğu talan ve yağmacılık hareketleri civar Kürt aşiretleri tarafından unutulmuyor ve yapılan menfi propagandalarla: *"Dersim haydut, eşkıya yatağıdır!"* sözlerine kanan Kürt aşiretleri Dersim milli direnme hereketine seyirci kaldılar.

Belirleyiciler	Kürt	Puan	Türk	Puan
1- Hareketin Zamanı	Zayıf	2	Pekiyi	10
2- Programın çekiciliği	Orta	6	Orta	5
3- Halk desteği	Zayıf	3	İyi	8
4- Önderliğin niteliği	Orta	6	Pekiyi	10
5- Birliklerin niteliği	Orta	5	Pekiyi	10
6- Askeri yeterlilik	Zayıf	3	Pekiyi	10
7- Birlik sayısı	Zayıf	3	Pekiyi	10
8- İç birlik	Zayıf	3	Pekiyi	10
9- Donatım	Orta	6	Pekiyi	10
10- Hareket arazisi	Pekiyi	10	Zayıf	2
11- Ekonomik durum	Zayıf	3	Pekiyi	10
12- İkmal (depolama)	Zayıf	3	Pekiyi	10
Netice	Zayıf	53	Pekiyi	105

TÜRK ORDUSU, TÜRKİYE VE KÜRDİSTAN HAKKINDAKİ GÖRÜŞ VE TESPİTLER(*)

TÜRK ORDUSU VE KÜRDİSTAN

Biz düşmanımızı iyi tanımak ve bütün zaaflarını, çürük taraflarını ve kuvvetli taraflarını birlikte görüp öğrenerek; çalışma ve mücadelemizi ona göre sürdürmek zorundayız. Bunu yaptığımız zaman düşmanımızın bilmediğimiz veya görmediğimiz birçok zayıf taraflarını görecek ve O'nu gözümüzde büyütmek amacıyla yapılan propaganda ve şartlandırmaların ne kadar asılsız olduğunu müşahede edecek ve kedinin kaplan diye halkımıza gösterildiğinin farkına varacağız. Ve ancak bu gerçek tahlillerin ışığında yapacağımız çalışma ve mücadele ile başarı kazanacağız.

Bir milletin diğer bir millet üzerinde veya bir sınıfın diğer bir sınıf üzerinde iktidarını sürdürebilmesi için, hakim millet veya sınıfın emrinde baskı aracı olarak sürekli ordu ve polis bulunur. Burjuva devletinde, sürekli ordu ve polis iktidarın elinde maddi aletlerdir. *"Bütün gerçek halk devrimlerinin ilk şartı"* burjuva devletinin *"askeri ve bürokratik devlet makinesi"*nin parçalanmasıdır.

Türkiye gibi dahilde milli çelişkinin bulunduğu az gelişmiş ülkeler de ise durum değişiktir. Günümüzde, yani şu sıralarda bizim durumumuzda ki Bengal halkının milli kurtuluş hareketine giriştiği Pakistan'da ve Kürt halkının otonomi idaresine kavuştuğu Irak'ta olduğu gibi Türkiye'de de ekonomik temelden yoksun olan ordu ve bürokrasi iktidarı açık veya gizli ellerde bulundurmaktadır. Bu az gelişmiş ülkelerde ordunun emrindeki milli ezmeye dayanır. Bu kısa girişten sonra Türk Ordusu'nun niteliklerini şu şekilde sıralayabiliriz.

1- Türk Ordusu, 1923'den beri siyasi iktidarı elinde bulundurmaktadır.

2- Türk Ordusu, Kürdistan'da işgal ordusudur.

3- Türk Ordusu, Batı Türkiye'de ilerici hareketlere karşı kullanılan gerici ve reaksiyoner bir ordusudur.

4- Türk Ordusu, milli kurtuluş savaşlarına karşıdır ve gerici ittifaklar içindedir.

5- Türk Ordusu, tüketici ve dış yardımlara bağlı bir ordudur.

6- Türk Ordusu, dikine konulmuş bir yumurtadır. Bunu yana yatırarak kırmak gerekir.

Şimdi burada ayrı ayrı bu nitelikler üzerinde durabiliriz.

1- Türk Ordusu 1923'den Beri Siyasi İktidarı Elinde Bulundurmaktadır.

Türk Ordusu'nun son darbe tarihi olan 12 Mart 1971 Muhtırası ve bu muhtıra ile kurulan yeni Türk Hükümeti, Türkiye'de hangi güçlerin iktidarı ellerinde bulunduğunu bir kez daha kesin bir şekilde belirtti. Yeni Hükümet üyelerinin kişilikleri, yeni

*- Bu yazı ve seminer Hikmet Buluttekin(Çeko)'e aittir.

Hükümetin varlığı lafta kalmış olan meclisin korkusundan zaten seve seve vereceği güvenoyunu almak gereği duymadan hemen Milli Güvenlik Kurulu toplantısına katılması ise gerçek iktidar sahiplerinin kimler olduğunu açıkça saptadı.

Türk Ordusu bu kadarıyla da yetinmedi ve Kürdistan'ın Diyarbekir ve Siirt vilayetlerinin de içlerinde bulunduğu 11 Türkiye ilinde bütün iktidarı kayıtsız şartsız eline aldı. Böylece sıkıyönetimi ilan ettiği bu 11 ilde iğrenç bir şekilde olmak üzere bütün Türkiye'de demokratik hareketlerin ırzına geçmeye başladı.

Bugün Türkiye'de demokratik hareketlerin ırzına geçmeye başlayan gerici-faşist Sunay-Tağmaç cuntası hapishaneleri Kürt ve Türk devrimcileriyle doldurmuş bulunmaktadır. İçinde üniversite profesörleri, öğrencileri, memur ve işçilerin bulunduğu tutuklanan veya gözaltına alınmasına karar verilen devrimcilere ait isim listeleri, radyo ajanslarının baş haberi olmuştur artık. Bununla da yetinmeyen gerici-faşist Sunay-Tağmaç Cuntası, devrimcileri yer yer katletmeye başlamıştır. Burada bu katletme olayları üzerinde durmamız mümkün değildir. Fakat daha dün Adıyaman'da ikisi üniversite öğrencisi olan üç devrimcinin boğazlandığını belirtmeden geçmekte olmaz. Gerici-faşist Sunay-Tağmaç Cuntası bu devrimcileri katletme yarışında önde giden köpekleri polis ve jandarmalara arpalıklarından mükafatlar ödemekte ve halkı devrimcileri jurnallamaya icbar etmekte ve bu iş için de kendilerine jurnal bahşişlerinin verileceğini belirtmektedir. Son olarak şunu belirtelim ki bu gerici-faşist cunta, Diyarbekir'de 200'e yakın Kürt devrimcisini gözaltına (nezarete) alınış ve 60'nı hücrelere kapatmış bulunmaktadır. Bunların haklarında gıyabi tutuklanma kararı verilmiş, 12 kişiyi de eklediğimizde, gerici-faşist cuntanın Kürt Milli Hareketi'nin gelişip ihtilalci bir muhteva kazanmasından ne kadar korktuğu anlaşılır birazcık.

12 Mart Sunay-Tağmaç Cuntası'nın darbesine getirmiştir acaba? 12 Mart, 1961'de iktidarı şeklen tekrar emrindeki sivillere devreden ordunun bu dönemdeki kapalı iktidarı yerine açık iktidarını getirmiştir. Dün gizli olarak iktidarını sürdüren Sunay-Tağmaç Cuntası bugün açıkça iktidara el koymuştur. Peki 12 Mart'tan önce durum nasıldı? 12 Mart'tan önce şekli iktidar AP Hükümeti'nde, gerçek iktidar ise ordudaydı. Ve son yıllarda ise Sunay-Tağmaç Cuntası iktidarda bulunmaktaydı. Türkiye'yi bu cuntalar bu gün olduğu gibi o günlerde de Milli Güvenlik Kurulu yönetiyordu. Milli Güvenlik Kurulu'nun tasvibinden geçmemiş hiçbir kanun meclislerce çıkarılmazdı bugün olduğu gibi. Hükümet ve meclisler Milli Güvenlik Kurulu'nun emrindeydi yine. Hükümet, ordunun hoşlanmadığı bir adım attığı zaman, başbakan ve bakanlar hemen Milli Güvenlik Kurulu'na getirtilip kulakları çekiliyor ve iki adım geriye getiriliyordu. Veyahut komutanlar tarafından ikide bir hükümet ve meclislere *"hizaya gel"* muhtıraları veriliyordu.

Yukarıda belirttiğimiz gerçekleri yansıtıyor diye Yeni Gazete'nin 8 Ocak 1971 günü çıkan sayısında yayınlanan ve Hikmet Bil imzasıyla *"Höt Deseler Yeter!"* başlığını taşıyan makaleden birkaç satırı buraya aktarıyorum:

"Mesela Türk Ordusu, demokrasinin Türkiye'de ille yaşamasını istiyorsa ve o

demokrasi Demirel'de şayet düğümlenmişse, o düğüm birkaç telefon konuşmasıyla da pekâlâ çözümlenemez mi?... Mesela Tağmaç'ın yaveri bir kaç AP milletvekillerine telefon eder...

- Ne yapıyorsunuz yahu siz. Şaibeli bir Demirel için demokrasimizi bozuk para gibi harcamaya mı niyetlisiniz? İstifa edin AP'den yahu...

Deyiverirdi.

Ve o gün Demirel, Senato'da olduğu gibi Meclis'te de azınlıkta kalır ve çeker giderdi...

Demirel, Meclis'te milletvekili satın alır, hükümet kurarken bunun adı da demokrasi olurdu, O'nun bir kaç milletvekilinin kulağını telefonla çekmek neden demokrasiye ihanet sayılır? İşte bunu anlamak çok zordur!

Ne tanklara, ne de ihtilallere lüzum var! Çürüdü zaten AP çoktan...

'HÖT...' dense iskambilden şato gibi birbirlerinin sırtlarına yıkılmaları işten değildi onları?..."

Görüldüğü gibi demokrasi öldürülüyor. Şayet 12 Mart Muhtırası ile şekli demokrasi öldürülseydi. Bu sefer 9 Mart gecesi hükümeti devirmek isteyen ve bilahare ordudan uzaklaştırılan subay cuntası hem muhtırayı verenleri hem de kendilerine muhtıra verenleri öldüreceklerdi.

Bugünkü ordu iktidarının kaynağı, ta İttihat-Terakki'nin 1908 Cuntası'na kadar gider. Bu iktidar daha sonları Mustafa Kemal askeri diktatörlüğü ile devam etti. Yunanlıların Anadolu'dan çıkarılmasından sonra Türkiye'de iktidarı ele geçiren Mustafa Kemal askeri diktatörlüğü ile başlayan askeri-sivil iktidarları bazen açık bazen kapalı bir şekilde devam etmiş ve etmektedir.

Mustafa Kemal liderliğindeki Osmanlı subaylarının öncülüğünde, Kürt ve Türk halklarının müşterek mücadelesi ile verilen Anadolu Kurtuluş Hareketi, haklı ilerici bir mücadele idi ve bu halk kitlelerinin fedakârlığı ve yiğitliği sayesinde başarıya ulaştı.

Anadolu Kurtuluş Hareketi başarıya ulaşır ulaşmaz, Mustafa Kemal'in başlarını çektiği Osmanlı subay cuntası, Kürt Milli Demokratik haklarını tanıyacaklarına, Batı Türkiye'de ise ekonomik ve sosyal devrimleri gerçekleştirerek gerçek halk iktidarını kuracaklarına, Kürt Milli Demokratik haklarını zorla, hile ile ve kalleşçe tamamen gasp ettiler. Irkçı askeri cunta iktidarlarını ise, bu şekilde yarattıkları dahili milli çelişki yani Kürt milletinin ezilmesini esas alan bir baskı üzerine inşa ettiler. Bu iktidarların varlığı, Kürt milletinin ezilmesine ve tahakküm altında tutulmasına bağlıdır. Bu nedenledir ki, Türk Ordusu işgal eden bir ordu olarak kalmamış ve aynı zamanda Kürt milletini *"assimile etmek için, yaratılan metotların ideolojik ve teşrii planlayıcısı"* olmuştur.

S. A. Şivan, *"Ezen Milletler ve Ezilen Milletler"* adlı incelemesinde, azgelişmiş ülkelerde, iktidarı ellerinde bulunduran güçleri tahlil ederken, hangi şartlar altında ordunun iktidarı elinde bulunduracağını şu şekilde belirtmektedir:

"Bu sorunun cevabını karşılayabilecek ve azgelişmiş memleketler için yüzde yüz geçerli sayılabilecek bir genelleme yapmak, şüphesiz çok zordur. Bununla beraber iktidarın ağırlık merkezinde bulunan ihtilalcı entelektüeller ve milliyetçi (ezilen milletlerin ileri milliyetçiliği) şeflerin, geniş halk kitleleriyle tabanda kaynaşıp teşkilatlanamadığı ve dolayısıyla de dahili sosyal ve ekonomik dönüşümlerde halklarının iktidarını teminat altına almadıkları ülkelerde; yegâne organize kuvvet olan ordunun baş sırayı (siyasi iktidarı ellerinde bulunduracak güçler arasında) tutacağını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bu durumda azgelişmiş memleketlerde bir dahili milli çelişki mevcutsa, yani askeri kuvvet sadece 'ezme' işleminin tatbik aracı değil aynı zamanda milli seviyedeki assimilasyon metotlarının ideolojik ve teşrii planlatıcısıdır da..." (Şivan: 82)

Yukarıdaki tahlil Türkiye için, geçerli ve doğru bir tahlildir. 1923-1950 arasındaki 27 yıllık bir süre içinde açık iktidarlarını sürdüren subay-aydın bürokrat cuntaları bu dönemde Kürt varlığını devamlı olarak *"tüm kötülüklerin kaynağı"* olarak göstererek halkımızı katletmiş sürmüş ve yarı ölü, yarı sağ bir duruma sokmuşlardır. Ve iktidarlarını bu şekilde sürdürmüşlerdir. Kürt milletini tamamen katlederek veya asimile ederek yok edememişlerdir. Zaten Kürt milletinin ezilmesine ve tahakküm altında tutulmasına borçlu oldukları iktidarlarının devam edebilmesi için Kürt milletinin esir olarak varlığı gerekiyordu. Çünkü yine karşılacakları her ekonomik ve sosyal sıkıntıya sebep olarak O'nun oyununu gösterecekler ve iktidarları böyle devam edecek.

1950'de oynanmak istenen demokrasi oyunu beklenmedik gelişmeler sonunda, açık cunta iktidarları yerine DP sivil hükümeti iktidarı geldi. 1950 sonrası şekli demokrasi ortamında Kürt milliyetçiliğindeki gelişmeler ve diğer siyasi ve ekonomik hak taleplerindeki gelişmeler karşısında bunalan DP sivil hükümeti de diğer cunta iktidarları gibi *"bütün kötülüklerin kaynağı"* olarak kamuoyuna Kürt Milli Hareketi'ndeki gelişmeleri gösterdi ve 49 Kürt aydınını tutukladı. Bu fayda etmedi. Ordu 27 Mayıs 1960'da iktidara el koydu. Bütün siyasi ve adi suçluları affeden 27 Mayıs Cuntası'nın tutuklu Kürt aydınlarını serbest bırakmaması. Üstelik *"Ağa"* ismi altında sürgüne gönderdiği 55 kişinin Kürt olması, O'nun Kürt düşmanı ırkçı-faşist karakterinden geliyordu.

1960'ta şekli olarak iktidarı sivillere devretmiş gözüken ordunun 1965'teki cumhurbaşkanı seçiminde meclisin etrafını kuşatarak namluların gölgesinde devrin Genel Kurmay Başkanı Cevdet Sunay'ı cumhurbaşkanı seçtirmesi ve DP'lilere siyasi haklarını vermek isteklerinin belirlediği 1969 Mayıs'ında tankların Ankara'ya yürümesi üzerine bu istekten vazgeçilmesi olayları ordunun gerçek iktidar olduğunu gösteriyordu.

1961- 12 Mart 1971 arasındaki bu on yıllık süre içinde Türkiye'de Kürt sorunu tartışılmaya başlanmış ve Kürt Milli hareketleri doğru rayına oturmaya yönelmişti. Irak'ta Kürdistan İhtilalcı Hareketi'nin başarısının halkımıza kazandırdığı bilinç, Türk Ordusu'na korku terleri döktürüyordu. Yine beşi Kürdistan'da olmak üzere kurulan yedi Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nın faaliyetleri O'nu tedirgin ediyordu.

Genel Kurmay Başkanı Memduh Tağmaç'ın: *"Yurdumuzun bütünlüğünü bozmaya uzanan elleri kıracağız"* dediği, 1971 Yılbaşı Mesajı bu korkuyu dile getiriyordu. 12

Mart'ta iktidara el koymanın nedenlerinden biri ve en önemlisi Kürt Milli Hareketi'ndeki bu gelişmelerdi. İşte, bundan ötürüdür ki, yeni hükümetin programında: *"Türkiye'yi bölmek isteyenlere asla fırsat verilmeyecektir."* denilmekte şöyle devam edilmektedir: *"Bütünlüğümüzü bozacak ve dışarıdan yardım gören kuruluşlar tasfiye edilecektir."*

Bu programla iktidara gelen ve ordunun emrinde olan hükümetin bundan sonra Kürt halkına karşı bir takım ezme hareketlerine girişeceği muhakkaktır. Çünkü bu onların iktidarı için gereklidir.

2- Türk Ordusu Kürdistan'da İşgal Ordusudur

Bu işgal ordusunu iyi tanımak gerekir. Çünkü bu işgal ordusu, burjuva sömürgeci devletlerinin sömürgelerindeki işgal ordularından farklı bir karakter taşır. Burjuva devletlerin sömürgelerdeki işgal orduları; burjuva iktidarının, sömürge ülkelerinin ekonomik zenginliklerini gasp ve talan etmesini sağlayan baskı aracıdır. Ve bu burjuva orduları sömürge ülke halklarını asimile etmeye kalkışmaz. Bu halkların milli ve kültürel değerlerini gasp etmez. Oysa daha önce de belirttiğimiz gibi, Türk Ordusu'nun kendisi bizzat iktidardadır. Bu iktidarını, diğer bir kaç azgelişmiş ülkede görüldüğü gibi, daha milli çelişki üzerine, yani Kürt milletinin ezilmesi ve asimile edilmesi üzerine kurmuştur. Bu nedenle, Kürdistan'ın ekonomik zenginliklerini gasp ve talan etmekle kalmaz; aynı zamanda Kürt milletini asimile etmek (dilini, tarihini, folklorunu, edebiyatını, musikisini inkâr ederek gasp etmek) için her türlü baskı metotlarını uygular ve faşist ideolojilere kaynaklık eder.

Harp Okulları ve Akademileri'nden tutunuzda en ücra bir birliğin eğitim karargahlarına kadar, tüm askeri eğitim alanlarında, ilk, orta ve yüksek öğretim hayatları boyunca direkt olarak veya basın yoluyla endirekt olarak, Kürt milleti kendisine *"en büyük düşman"* ve *"en büyük tehlike"* olarak gösterilen Türk Ordusu'nun; Kürdistan'ı kendi vatanı olarak kabul etmesi, O'na ısınması ve Kürt'ü kendi halkı bilerek, O'na bir Türk'e yaptığı muamelenin aynısını yapması imkansızdır.

Cumhuriyetin ilânından günümüze kadarki, Kürt Milli Direnme hareketleri ve özelikle Şeyh Sait, Agrı, Sason ve Dersim Kürt Milli Direnme hareketlerini incelediğimizde; göreceğimiz, sadist ve faşist katliamlar, yakıp-yıkmalar ve jenosid hareketleri bunu doğrular. Son olarak 1970 baharında yapılan Komando Harekâtı bu doğrulamayı doruğuna eriştirir.(*)

Aradan geçen bu son otuz yıllık süre, Türk Ordusu'nun bu faşist ve ırkçı karakterini değiştirmemiştir. Bilakis bu konuda şartlandırılmıştır. Hem de en yetkili mercilerce sistemli olarak. bu sistemli bir şekilde yürütülen *"Kürtleri düşman gösterme"* faaliyetleri, son yıllarda sadece ordu içinde kalmamış ve tekrar meclislere kadar sıçramıştır.

*- Heval Rüstem'in yukarıda adı geçen Kürt Millet Hareketleri üzerindeki incelemelerinde bu jenosid hareketleri belirtilmiştir.

Tıpkı daha önceki Kürt Milli Direnme hareketleri arifesinde olduğu gibi. Mesela, Kasım 1962 sonunda Senato'da plân görüşmelerinde doğum kontrolü tartışılırken 27 Mayıs Askeri Cuntası Hükümeti olan Milli Birlik Komitesi'nde/Hükümeti'nde Sağlık Bakanlığı yapan AP Senatörü Dr. Suat Seren: *"Doğum kontrolü Doğu'da* (Kürdistan'da) *yapılamayacağından ötürü Kürtlerin nüfusu artacaktır. Oysa, bizim düşmanımız yalnız Rusya değildir; Kürtler de bizim düşmanımızdır."* diyerek ırkçı politikalarını açıkça ortaya koyuyordu ve bugünden sonra da bu mealde sayısız konuşma yapılıp, sayısız yazı yazılacaktır. Biz burada onlardan bahsedecek değiliz. Çünkü hem zamanımızı alacak hem de bunlar sizce malumdur.

Türk Ordusu, tamamen yabancısı olduğu ve kendisine sistemli olarak en büyük düşman diye tanıtılan Kürt halkını yaşadığı Kürdistan'a gelince kendisini bir yabancı toprakta işgalci kuvvet olarak görür. Çünkü, tamamen ayrı ve hiç anlamadığı bir dil ile konuşan, tamamen yabancısı olduğu değişik kültür ve değer yargılarına sahip olan bu halkı ezmek, horlamak ve assimile etmek kendisine empoze edilmiş ve bu konuda eğitilmiştir. Bilinen bu gerçek ancak geçen seneki işgalci terör birlikleri olan Komandonun zulmünden sonra bazı namuslu aydın ve gazeteciler tarafından yazılıp söylenmeye başlandı. Bu konuda TİP İstanbul Milletvekili M. Ali Aybar'ın Meclis'e verdiği önerge tartışılırken, bu husus ortaya konuldu ve ilginç tepkiler gösterildi. Ordu'nun meclisteki köpekleri, bunun şanlı ordularına hakaret olduğunu ileri sürdüler. Bu ilginç tartışmanın kısa bir bölümünü durumu daha iyi yansıtır kanısıyla meclis zabıtlarından buraya alıyorum:

"M. Ali Aybar: Hükümette, başbakandan sormak isteriz. Bundan sonra elbet konuşacaklardır. Bu raporlar kendilerine de verilmiştir. Kendileri gazeteleri de okumuşlardır. Kimin yakasına yapışılmıştır? Kimden hesap sormuşlardır? Hatta Diyarbekir Tıp Fakültesi'nde, başına sert bir cisimle vurulduğundan ötürü bu köylerin birinde yaşayan bir vatandaşımız ölmüştür. Yine bu raporlarda, bir hamile kadının çocuğunu düşürdüğünü ve müteakiben kendisinin de gördüğü işkencelerden dolayı öldüğü kaydedilmektedir. Bunlar hakkında hükümet nasıl bir muamele yapmıştır.

Bizim bildiğimize göre, komando yetiştirmek için açılmış okullar da masum vatan evlatlarına Güney Doğu'da ve Doğu'da (Kürdistan'da) *yaşayan vatandaşlarımıza düşman gözü ile bakmaları telkin edilmektedir. (AP sıralarından: 'Yalan! Bu yalan! Yalan söylüyorsun!' sesleri, gürültüler.)*

İçişleri Bakanı Haldun Menteşeoğlu (Muğla Senatörü): 'Yalan!'

Başkan: 'Müdahale etmeyiniz efendim.'

M. Ali Aybar: 'Çünkü gazeteciler komandolara bu yaptıkları işlerin suç olduğunu söyledikleri zaman... (AP sıralarından gürültüler)

Ahmet Buldanlı (Muğla): 'Yalan senin bu söylediğin, sahtekâr...'

Başkan: 'Sayın Buldanlı müdahale etmeyiniz efendim.'

Ahmet Buldanlı: 'Beyefendi, sayın başkan, bu adam orduya hakaret ediyor. Türk Ordusu'nu, milli ordumuza hakaret ediyor.'

Başkan: 'Müdahale etmeyiniz.'

İçişleri Bakanı Haldun Menteşeoğlu: 'Komando okulunun nerede olduğunu biliyorsunuz?'

M. Ali Aybar: 'Benim öğrendiğime göre komando okulu Yozgat civarında imiş.'

İçişleri Bakanı Haldun Menteşoğlu: 'Yalan! Yalan söylüyorsun!' (AP sıralarından gürültüler)

M. Ali Aybar: 'Yeri o kadar önemli değildir. Yeri nerede olursa olsun, yalnız söyledim ve basında çıkmış haber önemlidir. Nitekim komandolara gazeteciler: 'Bu yaptığınız suçtur!' dedikleri zaman, komandolar kendilerini suçlu görmemekte ve: 'Biz vatan hizmeti yapıyoruz.' demektedirler. Yaptıkları, dayak atmak suretiyle, işkence yapmak suretiyle yaptıkları girişimler, teşebbüsler... Bunlar vatan hizmeti midir? Bir vatandaşımızın vatandaşlığından şüphe etmeye kimin hakkı vardır. Güney Doğu'da yaşayan vatandaşımıza: 'Defolun Barzanî köpekleri!' demeye kimin hakkı vardır?'

Abdülkadir Özmen (Mardin): 'Yalan söylüyorsun köpek!'"

Köpeklerin kime köpek dediğini bir tarafa bırakarak devam edelim: Yukarıda görüldüğü gibi, namussuz ırkçı iktidarlarca bile artık, *"Kürt milletinin düşman olarak tanıtılması"* ve ezilmesi gerektiği esasına göre eğitildiği inkâr edilemeyen işgal ordusu, Kürdistan'da, kendisini yabancı bir toprak üzerinde zulüm çarkını işlemekle görevli sayar ve bu işgalci mekanizma içinde yer almış askerler bu görevi ister istemez yerine getirirler. Ve bu görevi yerine getirdikten sonra da bunu artık severek ve bir ihtiyaçmış gibi yaparlar. Kürdistan'da askerlik (jandarma) yapıp da adam dövmeyen yoktur. Onlar için Kürt halkı bir davar sürüsünden farksızdır. *"O ancak dövülmeye ve ezilmeye layıktır."* ve *"ancak dayaktan anlar"* sözleri kafasına okunmuş Türk askeri, Kürdistan'a ayak basar basmaz ilk iş olarak bu sözleri pratiğe koyar.

Kürt halkı ise, Türk Ordusu'nun daima bir işgalci kuvvet olarak, topraklarını işgal ederek kendisine zulüm yapan bir yabancı işgalci kuvvet olarak görmüş ve görmektedir. Daha sonraki komando zulmü bölümünde göreceğimiz gibi, bu zulme maruz kalan Kürdistan köylüleri bu gerçeği açıkça dile getirmişlerdir.

Halkımızın Türk Ordusu'ndan ve özellikle bu dönemde jandarmalardan çekmediği kalmamıştır. Bu işgalci kuvvet tarafından dövülmemiş, elinden bir şeyi alınmamış fakir Kürdistan köylüsü yoktur. Halkımız maruz kaldığı bu zulüm pratiğinden yine milli çelişkinin bilincine ve özellikle bütün kötülüklerin Türk Ordusu'ndan geldiğinin bilincine varmıştır. Buna karşılık, Türk Ordusu'da bunu iyi bilmektedir. Kendilerinin bir işgalci kuvvet olduğunu ve Kürt halkını bir türlü kazanamadıklarını anlamış olan, Qılaba, Sêgırg tabur komutanı, bunu 1970 yazında bölgeyi gezmeye gelen Orman Bakanlığı memurlarından MİT mensubu (Milli Emniyetçi) İzzet Arseven'in *"Halkla münasebetiniz nasıl?"* sorusuna cevap olarak şöyle açıklar: *"Maalesef gördüğünüz şu topraklar bizim, fakat halk ise Barzanî'nindir. Buna sebep de bizim jandarmamızdır."*

Bu söz gerçeği yansıtmaktadır. Ama tam olarak değil. Çünkü, üstünde bulunduk-

ları ve bizim dedikleri topraklar onların değildir. Sadece onların işgali altındadır. Bu belirtilmiş olsaydı, gerçek durum tam olarak yansıtılmış olunacaktı.

İşgalci orduların, ister burjuva iktidarlarının emrindeki sömürge ülkeleri işgal etmiş işgalci ordu olsun, ister Türk Ordusu gibi dahildeki milli çelişki üzerine iktidarını kurmuş işgalci ordu olsun bir takım ortak yanları vardır. Her şeyden önce zalimdirler. Özellikle ikinci tip işgal orduları zulüm makinesidirler. Sonra hırsızdırlar. Rüşvet yiyicidirler ve ikinci işgal orduları assimilasyon yuvalarıdır.

Şimdi işgalci orduların bu meziyetlerini birer birer ele alıp üzerinde duralım. Burada Türk Ordusu'nun bu güne kadar yapageldiği Kürt halkına zülmetme hareketlerini zamanımızı alır ve diğer yayınlarımızda bulursunuz diye atlayacağım. Ve sadece, nedenleri ve yarattığı tesirler bizim için önemli olan Komando Harekâtı üzerinde duracağım.

Türk Ordusu Zalimdir; KOMANDO HAREKÂTI:

Devrimci ihtilalcı hareketler doğmadan önce, doğum sancıları kendini gösterir. Gerici ve ölmeye mahkum iktidarlar, bu doğum sancılarını önlemek için, baskı ve şiddet tedbirlerine başvururlar. Oysa, bu zora dayanan baskı ve şiddet hareketleri tamamen ters yönde etkisini gösterir. Yani ihtilale ebelik eder ve onun doğmasını kolaylaştırır.

18. 8. 1969 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesi -ki aslında emir ordudan gelmiştir- *"toplu köy aramaları"* ismi altında, yedi Kürdistan vilayetinde Komando Hareketi'ni öngörüyordu. Sekiz aylık bir gecikmeyle 1970 baharında ve Irak Kürdistan'ın otonomi idaresine kavuşmasından hemen sonra ilk elde Diyarbekir, Mardin, Siirt ve Muş olmak üzere yedi vilayetin dördünde başlayan Komando Hareketi, ihtilalcı bir hareket ebelik yapacak bir dönemde yapıldı. Tıpkı 1936 Dersim Manevraları gibi.

Hareketin gazetelere akseden yanı ve resmi gerekçesi; bölgeyi (Kürdistan) silahtan arıtmak ve eşkıya avlamaktı.

Oysa Kürdistan'da terör birlikleri olarak kullanmak amacıyla ve muhtemel bir Kürt ihtilalcı hareketini bastırmakta kullanmak düşüncesiyle kurulan ve yıllarca özel olarak bu iş için eğitilen komando birliklerinin, Kürdistan harekâtı şu amaçla yapılmıştı:

1- Kürt Milli Hareketi'nde görülen geniş ve hızlı gelişmeler ve 11 Mart 1970'de Irak Kürdistan'ında otonomi idaresinin kurulması ile gittikçe bilinçlenen Türkiye Kürtlerinin muhtemel bir Kürt Milli İhtilalcı Hareketi'ne girişmemesi için terör yaratmak ve halkı korkutmak.

2- Muhtemel bir Kürt Milli İhtilalcı Hareketi'nde kendilerine karşı etkili bir şekilde ve büyük bir ustalıkla kullanılabileceğini sezdikleri Kürdistan halkının elindeki silahları almak.

3- Yine böyle bir Kürt Milli İhtilalcı Hareketi'nde yer alabileceklerinden korktukları ve ekonomik ve sosyal nedenlerle işgalci hükümete baş kaldırmış olan eşkıyaları yok etmek.

4- Mevcut iktisadi ve ekonomik sıkıntıları ve hayat pahalılığını fakir halk kitlelerine unutturmak, bütün dikkatleri *"Kürt tehlikesi"* üzerine çevirmek.

5- Bu şekilde iktidarlarını sürdürmek.

Ve yok etmek istenilen milli bilinci kuvvetlendirdi. Berraklığa kavuşturdu.

Görülmemiş bir zulüm cihazı olan komandonun Kürt halkına yaptığı zulüm ve işkenceyi yerinde tespit eden Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nın, cumhurbaşkanı ve parlamenterlere ve basına sunduğu *"Utanç Raporu"* şöyledir:

3a- Silvan İlçesi'ne yapılan baskın ve olaylar:

Silvan İlçe Merkezi Jandarma İkinci Kumandanlı'ğına bağlı altı helikopter, iki motorlu araç, donatılmış dört bina yakın jandarma ve komando, ayrıca topçu keşif uçaklarının da desteği ile kuşatılmıştır. Hiçbir arama yetkisi olmadan, kimseye hiçbir şey sorulmadan, sabah saat 04.00'den akşam saat 19.00'a kadar tam on yedi saat ilçedeki evler ve dükkanlar didik didik edilerek aranmış ve halka üç özel kampta tutularak işkence edilmiştir.

Silvan'ın Feridun Mahallesi'nde Molla Mehdi ve amcası dövülmüş, savcılığa başvuran Molla Mehdi, savcı tarafından kovulmuş, jandarma ve polisler tarafından nezarete atılarak sabaha kadar işkence edilmiştir.

Silvanlı bir vatandaş olan Abdülkerim Ceyhan olayı şöyle anlattı:

"8. 4. 1970 tarihinde saat 03.00 sıralarında dört bine yakın asker, 200 motorlu araç, 6 helikopter ve keşif uçakları ile Silvan'ı sardılar. Halka, hiçbir şey sormadan evlerinden döverek çıkarıp, şehrin üç ayrı bölgesinde kamplara aldılar. Üç saatlik işkenceden sonra memur ve talebeleri bıraktılar. Geri kalan kadınlı erkekli vatandaşlara saat 19 kadar insanlık dışı işkenceler yapıldı. Ben, Nüsret Bilici, Mahmut Okutucu adındaki vatandaşlarla kaymakamlığa çıkararak, bu yapılanların yasa dışı olduğunu söyleyince kaymakam: 'Defolun karşımdan! Sizin gibi namussuz bir millet kanundan anlamaz, gidin istediğiniz yere şikayet edin.' ve beni nezarete aldırdı."

3b- Bismil İlçesi'ne Bağlı Köylere Yapılan Baskın ve İşkence Usulleri

Merkeze bağlı Çekildiz Köyün'den Şehmus Esen ve oğlu, dayısı Reşit ve oğlu, amcası Mehmet ve oğlu karşılıklı çırılçıplak soyundurularak karıları ve gelinlerine teşhir edilmiş ve falakaya yatırılmışlardır. Bu muameleye dayanamayan Reşit adındaki vatandaş boyuna ip atarak intihara teşebbüs etmiş, yarı ölü olarak kurtarılmıştır.

Yine merkeze bağlı Eski Çöltepe Köyü'nden Abdülkerim Kaplan ve kardeşine üç saat özel olarak işkence yapılmış ve komaya sokulmuşlardır.

Yine Kembeli Köyü'nden Ramedan Ramazan, Nevzat Kaya, Hacı Yusuf ve isimlerini açıklamaktan çekinen diğer vatandaşlar falakaya yatırıldıktan sonra ayaklarına su dökülerek dövülmüş ve bundan sonra zorla halay oynattırılmıştır. Aynı köyden Ramazan adlı köylüye yerdeki insan pisliği zorla yedirilmek istenmiş, köylü bunu yapamayınca, bayıltılıncaya kadar dövülmüş ve bu vatandaş bir hafta komada kalmıştır.

Kepekli Köyü'nden Yusuf adlı vatandaş ile iki çocuğu ve köy muhtarı yukarıda belirtilen işkencelere tabii tutulmuş, hatta köy muhtarı üç sefer çırılçıplak soyularak kamçılanmıştır.

Ayrıca Bismil'in diğer köylerinde de vatandaşlar, kendilerine de işkence yapıldığı halde korkularından itiraf etmemişlerdir.

3c- Diyarbekir Merkezine Bağlı Köylerde Yapılan ve İşkenceler

Dövel Köyü'nden Dursun Yanardağ oğluna yapılan işkenceye dayanamayarak, oğlunun üzerine kapanmış, bunun üzerine kendisi de dövülmüştür. Kafasına vurulan dipçiklerle komaya giren bu vatandaş Diyarbakır Tıp Fakültesi Hastanesi'nde kaldırmış, dört gün sonra ölmüştür. Çocukları korkudan şikayet etmemişler ve köyü terk etmişlerdir.

3d- Mardin İli'nin Mazıdağ İlçesi'ndeki Köylerde Yapılan Baskın ve İşkenceler

Küfrak Köyü'ne tıpkı işgalci kuvvetler gibi girilmiş, köylere yat kalk talimleri yaptırılmış kadınlarının yanında kendilerine ve kadınlarına haysiyet kırıcı küfürler yapılmış. İkinci bir baskında köylüler korkularından köyü terk etmişler ve kaçışta beş yaşındaki bir çocuk iki gün iki gece kırlarda kaybolmuştur.

3e- Mardin İli'nin Derik İlçesi'ndeki Köylerde Yapılan Baskın ve İşkenceler

Salan Köyü'nde köylülere türlü işkencelerden sonra: *"Bundan böyle kadınlarınız bir hafta sizin, bir hafta bizim olacaktır."* demişlerdir.

Revşat Köyü'nde tam dokuz sefer baskın yapılmış, her dokuz seferinde köylülere yat-kalk sürüm talimleri yaptırılmış, takla attırılmış, koca taşlar çektirilmiş, çırılçıplak soyundurulmuşlardır. Hatta çırılçıplak soyundurulan köy imamının tenasül uzvuna ip bağlanarak karısı tarafından köy içinde zorla dolaştırılmıştır. Bu hadisenin üzüntüsünden köy imamı kayıplara karışmış, intihar ettiği tahmin edilmektedir. Cumhuriyetin, devletin, reisicumhurun bahtına düştük diyen köylülere: *"Cumhuriyetinde, devletinde, sizinde..."* şeklinde küfürler savrulmuştur: *"Siz Barzanî uşaklarısınız. Sizi buradan kovuncaya kadar zulm edeceğiz. Kime giderseniz gidin, bizde sizleri öldürme emri var. Kimse bize mani olamaz."* denilmiştir.

3f- Mardin İli'nin Midyat İlçesi'ndeki Köylerde Yapılan Baskın ve İşkenceler

Komandolar tarafından ilçenin bütün köylerine zulüm edilmiş, arkadaşlarımızın gidebildikleri köylerde olaylar şöyledir:

Arnas Köyü'nde Hıristiyan olan vatandaşlar yerlere atılmış, zorla sünet edilmek istenilmiştir. Bütün herkes çırılçıplak soyundurulmuş ve dini liderlerine hakaretler edilmiştir.

3g- Mardin İli'nin Savur İlçesi'ndeki Köylere Yapılan Baskın ve İşkenceler

Barınan Köyü'nde firari Mehmet Çelik'in karısı ve kızı komandolar tarafından üç gün dağda dolaştırıldıktan sonra çırılçıplak soyundurularak bir gün köyde dolaştırılmıştır.

Gündün Köyü'nde halk beş saat bataklığın içinde tutulup yat kalk sürüm talimleri yaptırılmıştır.

Cirze Köyü Muhtarı Mehmet Kile'nin hayalarına taş bağlanıp dört saat koşturul-

muş ve yine aynı köyden Cafer Cin isimli şahsın altı dişi kırılmıştır.

Deriş Köyü'nde yapılan işkenceden dolayı 250 hanelik köy halkı etraf köylere göç etmişlerdir.

Tizyan Köyü'nde dayaktan hamile bir kadın çocuğunu düşürmüş ve iki gün sonra da kendisi ölmüştür. Halk korkudan şikayetçi olamamaktadır.

Kavsar Köyü'nde yapılan işkenceden dolayı Mahmut Öztaş adındaki vatandaş ölmüştür.

Dara Köyü'nde bir vatandaş gözleri önünde oğluna yapılan işkencelerin acısına dayanamayarak kalp krizi geçirerek ölmüştür.

3h- Siirt İli Eruh İlçesi'ne Bağlı Köylerde Yapılan Baskın ve İşkence

Sive Köyü'nde meydanda köy halkına işkence yapılırken, kardeşine yapılan işkenceye dayanamayan gebe bir kadın kardeşinin üzerine kapanmış. Bunun üzerine kadın da dövülmüş. Kadın çocuğunu düşürmüş ve sonra kendisi ölmüştür. Korkudan kimse şikayetçi olmamış. Ve bu köyden 100 hane dayanamayarak Türkiye sınırlarını terk etmiş.

Ayrıca İdil-Cizre arasındaki göçebelerin kadınlarının altınları alınmış ve malları talan edilmiştir.

12-19 Haziran 1970 tarihleri arasında, Milliyet gazetesinde yayınlanan bir seri röportajda, komando zulmüne uğramış Kürdistan köylerini gezen İsmail Cem ise şunları yazıyordu: *"Diyarbakır'ın sapa bir köyünde aramayı anlatan köylü: 'Güneş daha doğmamıştı. Büyük bir gürültüyle uyandım. Evden dışarı bakarken evlerden de insanlar çıkarıldı. Hepimiz bir küme olduk. Sonra kadınları başka bir kümede topladılar. Bizi sıra dayağına çekiyorlardı: 'Getirin gizlediğiniz silahları.' diyorlardı. 'Barzanî'nin köpekleri!' diyorlardı. Hepimiz çırılçıplak etmişler, vur Allah vuruyorlardı."*

Görülmemiş bu zulüm halkımıza neden yapılıyor? İşgalci ordunun terör birlikleri olan komandolar neden vur emriyle harekete geçiriliyor? Bu neyi işaret etmektedir? Bu zulüm neye yaramıştır ve etkisi ne olmuştur?

Hiçbir halka reva görülmemiş bu zulüm, iktidarlarını bu tip zulüm hareketleriyle sürdüren, ırkçı-faşist cunta iktidarlarının can çekiştiğini ve sonunun geldiğini göstermektedir. Sonunun tam olarak gelmesini ise halkımızın indireceği darbe sağlayacaktır. Bu zulüm işte bu darbeyi indirmek için halkımızı harekete geçirecek bir etki göstermiştir.

Komando Harekâtının Halkımız Üzerindeki Etkisi:

1- Halkımız bu son Komando Harekâtı ile bu zulmün kendisine neden yapıldığı bilincini kazanmıştır. Komando Harekâtı'nın ve zulmünün, kendisinin Kürt olması nedeniyle başına geldiğini öğrenmiştir ve bilmektedir. İsmail Cem, yukarıda adı geçen röportajlarında Kürdistan köylülerinin bunu kendisine açıkça nasıl söylediklerini şöyle kaydetmektedir: *"Köylünün Komando Harekâtı ile ilgili yorumu açık ve kesindi: 'Biz Kürt olduğumuzdan bunu bize ettiler. Silah toplamak işin bahanesi' diyordu. Kimisi de: 'Irak'takilere bakıp aynı şeyi biz de yaparız diye gözdağı veriyorlar.' şeklinde konuşuyordu."*

Köylümüzün bu yorumu başka bir açıklama gerektirmeyecek kadar açık ve doğru.

2- .... sınden hemen sonra başlayan bu zulüm hareketi ile o başarı arasındaki diyalektik bağıntıyı görmüş ve kendisine her *"Kürtoğlu Kürt, defol Barzanî'nin yanına!"* denilmekle, bir uyuşuk damarı canlandırmış ve harekete geçirmiştir.

3- Kürt halkı gerçek düşmanını tanımış ve elindeki silahını almak isteyen düşmanın bunu ne maksatla yaptığını öğrenmiştir. Buna karşılık da düşmanını ancak bu silahla yenebileceği fikri kafasında kıvılcımlanmıştır. (Bu Komando Harekâtı sırasında halkımızın elinden alınan silah miktarı M. Ali Aybar'ın Meclis'te açıkladığına göre şöyledir: 1590 ateşli silah ve 185 adet şiş, kama gibi silahtır.)

4- Kurtuluş yolu kafasında kıvılcımlanan halkımız, harekete geçmiştir. Mesele, bu dört Kürdistan vilayetinden birinin bir köyünde komando zulüm ile köy halkından silah almıştır. Bu zulüm hareketinden sonra köylüler, köyleri yakınında bulunan komando birliğine ait akar-yakıt deposunu kundaklayarak havaya uçurmuşlar ve köy ağasına ait motopompu da tahrip etmişlerdir. İsmail Cem, röportajında bu konu ile ilgili olarak şöyle demektedir: *"Bölgenin resmi sorumlusu; 'Olay doğrudur, fakat yazarsanız tekzip ettiririm.' diyordu."*

Türk Ordusu H....dır:

"Devlet malı deniz, yemeyen domuzdur." anlayışının hâkim olduğu Türkiye'de en büyük h....lık yuvası ordudur. Ordunun her kademesindekiler ellerine geçeni çalmaktadırlar. Generallerinden tutunuz da en basitlerine kadar. Bunlar çoğu zaman aralarında bir şebeke kurarak bu hırsızlık ve vurgun hareketlerini yürütmektedirler. Bu şebekeler meratibi silsileye göre bağrında general dahil her rütbeden asker bulundurabiliyor.

Bugün piyasada, halkın elinde ordu malı binlerce tüfek, tabanca ve sten vardır. Ayrıca bu silahlara devamlı olarak ordu malı mermi temin edilmektedir. Bunların hepsi bu tip şebekeler tarafından çalınarak satılmıştır.

Yine bugün piyasada on binlerce askeri motkomer, pantolon, potin, parke ve palaska bulunmaktadır. Bunların hemen tümü subay elbisesidir ve ordu malıdır. O halde binlerce subay bu silah ve giyeceklerin çalınmasından suçludur.

Ayrıca büyük çapta silah, mermi, makine parçaları ve makine, inşaat vs. malzemeleri, patlayıcı maddeler ve battaniye satmaktan sanık olarak ara sıra yakalanan subay ve astsubayların bu marifetleri gazetelerde sık sık arzı endam etmektedir. Bunlar tesadüflerle ortaya çıkan hırsızlık hadiseleridir ve artık mecburen açıklanmaktadır. Yani Aysberg buzullarının su yüzünde görünen kısmıdır. Bu hırsızlık hadiseleri gizlenmeyecek bir şekilde ortaya çıktığı zaman da hemen: *"Barzanî'ye silah kaçıran bir şebeke"*nin yakalandığı balonu uçurulmaktadır.

Bütün bunlardan başka bazı birliklerde kumandanlar, aralarında kurdukları şebekeler erlere esrar gibi uyuşturucu maddeler temin ederek ve erlerin bunu içmelerine göz yumarak milyonlar vurmaktadır. Bu vurgunlardan her kumandan rütbesine göre bir hisse almaktadır.

Türk Ordusu Rüşvet Yiyicidir:

Türk Ordusu'nun yalnız Kürdistan'da rüşvet miktarı senede yüz milyonlara varır. Komutanların ordu ile ticari ilişkileri bulunan, tüccar, müteahhit ve komisyonculardan aldıkları komisyonları bir tarafa bırakarak, O'nun Kürdistan'da bir vergi gibi meşrulaştırdığı ve müesseseleştirdiği rüşvetten biraz bahsedelim. Alınan rüşvetten birlik komutanından erata kadar haberdar olan herkes rütbesi oranında bir hisse alır. Açıkgözler, kumandan arkadaşlarından gizli olarak aldıkları rüşvetleri bazen cebe indirmekte ve bunların duyulması bazı gizli anlaşmazlıkları doğurmaktadır. Bu anlaşmazlıklar zaman zaman açığa çıkarak devam etmektedir. Sınır boylarında ve daha içteki kaçakçılık alanlarında rüşvet gelirleri o kasaba ve şehirlerin, belediyelerin bütçelerini fersah fersah aşmaktadır.

Kürdistan'da halkı dövmeyen asker olmadığı gibi, rüşvet almayan asker de yoktur denilebilir. Şayet rüşvet almamış birkaç kişi çıkarsa bunların rüşveti bulamadıklarından ötürü ceplerini şişiremedikleri kabul edilmelidir.

Kürdistan'da kalmış Türk Ordusu mensupları, on binleri ve hatta çok çoğu zaman yüz binleri vurarak yurduna döner. Bunu bilen açıkgöz Türk gençleri Kürdistan'a jandarma olarak gelmek için çok çaba göstermektedirler.

Jandarma, köylüler arasında çıkmış en ufak bir ihtilafı bile fırsat bilerek olaya müdahale eder ve suçlu suçsuz arayacağına her iki taraftan da rüşvet alıncaya kadar, hepsini işkenceye tabii tutmaktadır.

Bu hususta birçok olaya sizlerde şahit olmuşsunuzdur. Hatta bizzat yaşamışsınızdır. İşte burada, 28. 12. 1964 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan ve Mustafa Eski isimli Silvan'ın Bayrambaşı Karakol Komutanın 9. 11. 1964 günü bir arkadaşına yazmış olduğu mektubu bu gerçekleri bir derece yansıtıyor diye buraya alıyorum: *"Burada geçim şartları fena değil. Sanki orada israf olmuşum. Burada 125 kuruş sökmüyor. Sopa kuvvetli burada. Bir elime düşsen,, beşin önüne iki sıfır koymadan (yani 500 TL) kurtulamazsın. Çok sertim. Oradaki gibi sanma. Kürtleri tir tir titretiyorum. Karakola 19 köy ve 9 muhtarlık bağlı. Çok hareketli. Binden aşağı iş yok. Diyarbakır'da bir arsa aldım. Apartman yaptıracağım."*

İşte işgalci kuvvetin gerçek marifetleri bu satırlardadır.

Türk Ordusu Asimilasyon Yuvasıdır:

Daha önce azgelişmiş bir ülke olan Türkiye'de iktidarını Kürt milletinin esir olarak tutulması ve ezilmesi üzerine bina eden Türk Ordusu'nun aynı zamanda assimilasyon çarkını çevirdiğini belirtmiştim. Burada askere alınan Kürt gençlerinin maruz kaldığı assimilasyon eğitiminden biraz bahsedelim.

Askere alınan Kürt gençleri ilk iş olarak er eğitim merkezleri ile okuma yazma okullarında faşist bir eğitime tabii tutulmaktadır. Buralarda kendilerine Türk oldukları, Kürt diye bir milletin ve Kürtçe diye bir dilin bulunmadığı, bunların uyduruk şeyler olduğu anlatılmakta ve kendilerine Türkçe lisanı ve bu lisanla okuma-yazma öğretilmeye çalışılmaktadır.

Askere alındıkları günden itibaren devamlı hakir görülen *"Kuyruklu Kürt!"*, *"Mağara numaran kaç?"* gibi sözlerle devamlı horlanan bu gençler, kendi öz kültür ve değer yargılarına yabancı kılınmak istenmektedir. Bütün askerlik hayatı boyunca devam eden bu assimilasyon eğitimi sonuçsuz olmakta ve köyüne veya kasabasına dönen Kürt gençlerinin halkına yabancılaşmasını sağlayamamaktadır. Birkaç aylık bir süre içinde öğrenilen okuma-yazma kısa zamanda unutulmaktadır. Türkçe'nin unutulması biraz daha zaman istemektedir.

Türk Ordusu'nun ve O'nun emrindeki hükümetlerin ırkçı assimilasyonist politikalarını ortaya koyan ve 6 Kasım 1970 günü Yeni Gazete'de yayınlanan ve Kürdistan'da kültür emperyalizminin uygulamasını öngören görüş daha sonra şöyle demektedir:

"1- Bölge esaslı şekilde etüd edilerek bilhassa adli ve idari mercilere olağanüstü yetkiler verilmelidir.

2- Bölgedeki ağaların halk üzerindeki otoritelerini sıfıra indirecek tedbirleri en kısa zamanda almak. Bu iş için gerekiyorsa bir operasyona gitmek bile, zarardan çok fayda sağlar.

3- Komando Harekâtı'nı daha planlı ve daha hukuki hale getirmek lazımdır. Ve bütün bölge 'vasıflı yollarla' birbirine bağlanıncaya kadar da bu planlı komando harekâtına devam edilmelidir.

4- En iyi tedbir de vaktiyle kötü denemesi yapılmış olan 'iskan meselesi'dir. Bu bölgelere yerleştirilecek Batı insanları, bölgenin değişmesinde en büyük rolü oynayacaktır."

Bütün bu assimilasyonist tedbirler hâlâ düşünülmekte ve planları tezgahlanmaktadır. Bunu unutmayalım.

3- Türk Ordusu, Batı Türkiye'de ilerici hareketlere karşı kullanılan gerici ve reaksiyoner bir ordusudur.

Mustafa Kemal ve etrafında toplanmış diğer Osmanlı subaylarının komutasındaki Türk Ordusu'nun gerici ve reaksiyoner karakteri daha 1920'lerde kendini göstermiştir.

Mustafa Kemal cuntası işçi sınıfıyla diğer fakir halk kitlelerin bilinçlenip devrimci teori ile silahlanmalarını önlemek için Milli Mücadele yıllarından itibaren bir takım kalleşçe oyunlara ve hilelere girişti.

İlk iş olarak Türkiye devrimci hareketi önderi Mustafa Suphi'yi 14 arkadaşıyla birlikte 28 Ocak 1921'de Trabzon'da jandarmalarına öldürttü. Yine bu yıllarda bir taraftan ordunun yüksek kademeleri arasında kalmak şartıyla *"Türkiye Komünist Partisi"*ni kurar. Diğer taraftan işçi hareketlerini ve sosyalist düşünceyi mahkum ediyordu.

1921 yılında Mustafa Kemal cuntası, gerçek halk iktidarını kuracaklarından korktukları Çerkez Ethem komutasındaki *"Kuvvayi Seyare"* halk gerillalarını tasfiye etmek için Yunanlılarla savaşmayı bırakarak *"Yeşil Ordu"* olayını yaratmış, Tokat milletveki-

li Nazım Bey ve arkadaşlarını cezalandırmış, Çerkez Ethem, Tevfik ve Raşit kardeşler kalabalık bir grupla Yunanlılara iltica etmek zorunda kalmışlardı.

Bundan sonraki yıllarda da Türk Ordusu gelişen Türkiye devrimci hareketlerinin en büyük düşmanı olarak kalmakta devam etmiştir. Günümüzde cereyan eden bazı olaylar Türk Ordusu'nun bu niteliğini belgelendirmektedir.

Mesela bu son yıllarda hızla artan Batı Türkiye'deki topraksız köylerin toprak işgalleri hareketi karşısına Türk Ordusu yine gerici bir kuvvet olarak dikilmekte ve toprak ağalarının jandarmalığı görevi üstlenmektedir.

Yine bu dönemde Zonguldak kömür işçileri Türk Ordusu'nun faşist kurşunları altında can vermiştir. Türk Ordusu'nun işçilerin kanına girdiği 16 Haziran 1970 olayları ise hala tazeliğini muhafaza etmektedir.

Bilindiği gibi 15 Haziran 1970 günü İstanbul, Gebze ve İzmit'te 100 bine yakın işçi, 113 iş yerinde birden iş bırakarak direnişe geçmiş ve bu direniş 16 Haziran günü devam ederken işçilerin yolları tanklarla kesilmiş, tüfekli ve süngülü askerlerle coplu, tabancalı polisler işçilere ateş ederek üç işçiyi öldürmüş birçoğunu da yaralamışlardır. Bundan hemen sonra da bölgede askeri idare (sıkıyönetim) ilan edilmiştir. Bu sefer ordu işçilerin cesetlerine basa basa açık iktidarını kurmuştur.

Türk Ordusu halktan kopuk ve halk düşmanı bir bürokratik ordudur. Onların tabiriyle *"Ordu siyasetin dışında ve üstündedir.", "Ordu mukaddestir."* Halka tepeden bakar ve halkı hakir görür. Subaylar Türkiye'nin en fazla maaş alan ve her türlü imkana sahip bürokratik grubudur. Bu nedenle Harb Okulları'na aldıkları öğrencilerin kimlikleri üzerinde hassasiyetle durulmaktadır. Kürt öğrencilerin bu okullara kabul edilmesi, ihanet olarak telaki edilmektedir. Tesadüfen girenler ise hem öğrencilik hayatlarında hem de olabilmişlerse subaylık hayatlarında süründürülmekte, atılmakta veya pasif bir göreve atanmaktadır.

Ayrıca alınacak öğrencilerden aranan şartlardan biriside *"siyah derili olmaması"*dır. Fakat bu şartlar arasında önemlilerden biri de *"alınacak öğrencinin yakının subay olması"* şartıdır. Bu okullara alınan subay çocukları ve yakınlarının sayısı ezici çoğunluğa varmaktadır. Böylece subaylık babadan oğula geçen bir meslek durumuna getirilmiştir. Bu şekilde de Kürt düşmanı ve Türk halkının düşmanı ordunun iktidarı devam etmektedir.

8 Ekim 1970 tarihli Cumhuriyet gazetesinde çıkan şu haber Türk Ordusu'nda yine paşa çocuklarının paşa olacaklarını göstermektedir.

"Deniz Harp Okulu'nun üçüncü sınıfında başarı göstermedikleri için sınıf geçemeyen ve içlerinde Genel Kurmay Başkanı Mamduh Tağmaç'ın oğlu da bulunan 16 öğrenciye okul tarihinde ilk olarak bir sınav hakkı tanınmıştır.

Bu arada Deniz Harp Okulu'nu 1. ve 2. olarak bitirenler her yıl Amerika'ya gönderilirken, okulu 19. olarak bitiren Deniz Kuvvetleri Komutanı'nın oğlunun da listeye eklenmesi için özel bir emir gönderilmiştir."

Bu tip haberlerin yanında gazeteler hemen hemen her gün devrimci hareketlerde bulunmalarından ötürü ordudan atılan subay ve askeri öğrenciler hakkında yeni bir haber yayınlarken, öte taraftan devrimci üniforması kılığıyla başka bir cuntayı devrim adına iktidara getirmek için çalışmalar yapılıyor. Haberler yayınlanıyor.

Peki bu paşa çocuklarının yerine harp okullarına Kürt, Türk halk çocukları alınıyorsa ve bazı genç subaylar arasındaki devrimci denilen hareketlere meydan ve imkan verilirse ve hatta devrimci üniforması ile devrim adına başka bir cunta iktidara gelirse Kürt milli meselesi ve Türk halkının gerçek iktidarı meselesi bir çözüme kavuşacak mıdır acaba?

İşte işin can alıcı noktası budur ve siyasi sahnede bunun yansıması olan *"Türk ve Kürt işçileri birlikte sınıfsal kurtuluşlarını verecek ve ancak ondan sonra Kürt milli hakları tanınacaktır.", "Şoven milliyetçiliğe karşıyız ve şoven milliyetçilikle savaşmalıyız."* tuzakları ile halkımızın devrimci milli bilinci yozlaştırmak istenmektedir.

Partimiz bu noktada çok hassas ve uyanık olmalıdır.

Şunu kesinlikle bilmeliyiz ki ırkçı işgalci Türk Ordusu yenilmedikçe, yok edilmedikçe yani askeri bürokrat makine kırılmadıkça ve yerine Kürdistan'da İhtilalcı Kürdistan Halk Ordusu, Batı Türkiye'de de İhtilalcı Türk Halk Ordusu almadıkça hiç bir mesele diyalektik bir tarzda çözümlenemez. Gerek Kürt halkının ve gerekse Türk halkının gerçek iktidarlarından ise bahsedilmez.

Bu devletlerin iktidarlarına karşı harekete geçecek silahlı eşkıya gruplarına karşı birlikte mücadele etmek amacıyla kurulan bu gerici ittifaktan sonra aynı devletler, Mahabad Kürt Cumhuriyeti'nin kurulmasından iki ay sonra 29 Mart 1946'da ikinci gerici ittifaklarını kurdular. Burada kastedilen silahlı eşkıya grupları biz Kürtleriz.

1955'de kurulan Bağdat Paktı ise bu üç devletin Kürt milletini esaret altında tutmak için kurdukları üçüncü gerici ittifaktır. Bu ittifaklar neye yaradı ve bugünkü durum nedir? Bu suallerin cevabı son olarak kurulmuş bulunan ve Amerika'nın yardımı ile bir araya gelen Türkiye, İran, İngiltere ve Pakistan'ın üyesi bulunduğu CENTO'nun da aynı akıbete uğrayacağını göstermektedir.

1958'de Abdülkerim Kasım iktidarı, Irak'ın gerici Bağdat Paktı'ndan çıkarak onun dağılmasına sebep olmuş ve Irak Kürdistan'ı otonomi idaresi statüsünü kazanmıştır.

CENTO bir askeri ittifak değildir ama Kürt milletinin esaret altında tutulmasına hizmet etmektedir ve bu yolda kullanılmaktadır. Yalnız son yıllardaki olaylar CENTO'nun ölü bir ittifak olduğunu göstermiştir. dağılması ise yakındır.

4- Türk Ordusu, milli kurtuluş savaşlarına karşıdır ve gerici ittifaklar içindedir.

İki yıl Türk Ordusu'na yedek subaylık yapan Üstün Kırdar, Türk Ordusu üzerine 8 Aralık 1970 tarihli Devrim gazetesinde yazdığı bir yazıda şöyle demektedir: *"Türk Ordusu'nda okutulan ders kitaplarından birinde şöyle bir tanımlamayı görmüştüm:*

'Milli kurtuluş savaşları, bu geri kalmış ülkelerde halkı tahrik edip parçalamak için komünistler tarafından uydurulmuş bir terimdir.'"

Üstün Kırdar, bu tanımlamaya şaşmaktadır. Oysa biz buna şaşmamaktayız. Çünkü bir başka milleti tahakküm altında tutarak ve ezerek iktidarını sürdüren ırkçı ve işgalci bir ordunun milli kurtuluş hareketlerinden yana çıkması, her şeyden önce kendi varlığını inkar etmesi demektir.

Kürt Milli Kurtuluş Hareketi'nin günün birinde başlayacağı kabusunun uykularını kaçırttığı Türk Ordusu ve emrindeki hükümetler bir yandan dünya halklarının milli kurtuluş hareketleri karşısında gerici karşı safta yer alırken, öte taraftan Kürt halkının ve özellikle askerliğini yapan Kürt gençlerinin kafalarını bulundurmaya çalışmaktadır.

Askeri cuntaların emrindeki Türk iktidarlarının Cezayir Milli Kurtuluş Savaşı karşısındaki düşmanca tutumu ve 25 Haziran 1950'de başlayan Kore Savaşı'na, Kore halkını öldürmek ve yok etmek üzere bir tugaylık kuvvet göndererek aktif şekilde katılması, dünya devrimci tarihinde nefretle anılmaktadır.

Bu hareketleri yanında bir takım gerici ittifaklar içinde bulunan Türk Ordusu'nun NATO içindeki durumu bizim için önemlidir.

NATO İÇİNDE TÜRK ORDUSU

Faşist Türk ideologlarının deyişiyle: *"Her geçen gün daha tehlikeli hal almakta olan kızıl zulüm ve istila tehdidine karşı"* Birleşmiş Milletler ilkelerine uygun bir şekilde 4 Nisan 1949'da kurulan NATO kolektif bir savunma sistemidir.

Türkiye'nin NATO'ya kabul edilmesi, NATO'nun kurulduğu tarihten iki buçuk yıl sonra gerçekleşti. Türk Hükümeti, NATO'ya giriş neden ve gereğini şu şekilde açıklıyordu: *"1945-46 yıllarında Sovyetlerin bir yandan Türkiye'nin Doğu Anadolu toprakları üzerinde resmen talepte bulunması ve öte yandan da Boğazlara yerleşmek hususundaki isteklerini resmen açıklaması, Türkiye Cumhuriyeti'nin Milli Mücadele'den beri en kritik safhaya sokmakta idi. Egemenlik ve toprak bütünlüğüne karşı yönelen bu tehlike karşısında Türkiye, Sovyet Rusya karşısında denge unsuru olabilecek bir kuvvete dayanmak veya böyle bir kuvvetin ittifakını elde etmek zorunda bulunuyordu.*

4 Nisan 1949'da NATO'nun kurulması ve bu ittifak ile B. Amerika'nın kolektif ittifak sistemini benimsemesi şüphe yok ki Türkiye için büyük bir ferahlık yaratmıştı. Bunun için Türkiye kurulduğu günden itibaren bu ittifak sistemine katılıp ittifakı kazanmak istiyordu."

Türkiye bu NATO ittifakına katılmak için gösterdiği iki bucuk yıllık çabanın gerçek sebebi, yukarıda halkları aldatmak için belirtilen gerekçe değildir. Gerçek sebep, 1923'den beri iktidarı elinde bulunduran faşist asker-sivil cuntaların iktidarlarını sürdürmek istemesiydi. Bu faşist hükümetlerin iktidarlarını sürdürmesi Kürt halkının ezilmesi, uyutulması ve baskı altında tutulmasına bağlıydı. Kısacası bu işgalin devam etmesine dayanıyordu. Bu işgali sürdürebilmek, Kürt halkını ezmek içinde faşist ve terörist bir

baskı unsuru olan ve 1950'de sayısı 350 bine varan orduyla daha iyi imkanlara kavuşmak, daha iyi donatmayı bırakalım bir tarafa, beslenmeyecek bir durumdaydı.

Kürdistan'ı işgal altında tutabilmek ve bu sayede iktidarda kalabilmek için gerekli 350 binlik orduyu NATO müttefik kuvveti durumuna sokarak iktisadi ve ekonomik yardımlar alınacak ve bu sıkıntılı durum giderilecekti. İşte NATO'ya giriş nedeni budur. Bu nedenle 19 Şubat 1952'de TBMM, NATO'ya giriş kararını alıyordu.

NATO STRATEJİSİ VE GEÇİRDİĞİ DEĞİŞİKLİKLER

İkinci Dünya Harbi'nden sonra NATO üyelerinin elindeki kuvvet ancak 100 tümen kadardı. Avrupa'nın konvansiyonel (klasik) silahlarla Sovyet Rusya'nın 200 tümenlik kuvvetine karşı savunulması olanaksızdı. Bu nedenle üyeler bir nükleer şemsiyenin gölgesine sığınarak NATO stratejisini tespit ettiler. Buna göre ilk NATO stratejisi: *"Üye devletlerden herhangi birine nükleer veya konvansiyonel silahlarla bir tecavüz vaki olursa, müttefikler buna ellerinde bulunan nükleer silahları kullanarak mukabelede bulunacaklardır."* şeklindeydi.

Görüldüğü gibi bu stratejide mahalli veya mevzi bir savaş stratejisi öngörülmüyor ve Türkiye gibi Sovyet Rusya ile komşu olan devletler için değişik bir durum yaratmıyordu.

Strateji karşılıklı kuvvet dengesine göre saptanır. NATO'nun bu ilk stratejisinin dayandığı kuvvet dengesi ise Doğu Bloku'nun nükleer silahlardan yoksun bulunması ve nükleer silahlara sahip olduktan sonra da; Doğu Bloku'na nazaran NATO'nun önde bulunması idi.

Sovyet Rusya'nın nükleer silahlara sahip olması ve kullanabilecek hale gelmesi, kuvvet dengesini bozdu. Çünkü NATO bu dönemde ancak 20-25 tümenlik bir konvansiyonel kuvvete sahipti. Bu kuvvet üstünlüğünü tekrar kendilerine geçirmek için Amerika, nükleer silahları küçülterek taktik alanda kullanılabilecek hale getirerek kuvvet dengesini yeniden sağladı 20-25 konvansiyonel tümene, 100-120 tümenlik bir kuvvetin iş görme kabiliyetini sağladı. tabiatıyla NATO stratejik konseptinin değiştirilmesine lüzum kalmadı.

Sovyet Rusya'nın da nükleer silahları küçültüp taktik alanda kullanabilme imkanına sahip olması, kuvvet dengesinin Sovyet Rusya'nın lehine tekrar bozdu. Dengenin yeniden sağlanması ancak NATO devletlerinin üstün sayıda nükleer silah ve çok çeşitli atma vasıtasına sahip olmaları ile mümkün oldu. Bu işe müthiş bir silahlanma yarışına sebep olmakla beraber kuvvet üstünlüğü NATO müttefiklerinde kaldı.

... sonucu Sovyet Rusya dengeyi yeniden sağladı. Ancak bu defa Amerikalılar nükleer takatli denizaltılar bu denizaltılardan atılan nükleer başlıklı polaris füzelerine sahip olmuşlardır. Bu nükleer güç üstünlüğü NATO stratejisinde bir değişiklik gerektirmiyordu. Eski Sovyet Rusya'nın da yukarıda bahsedilen nükleer güce sahip olması ve aşağıda belirteceğimiz gelişmeler Amerika, İngiltere'yi NATO stratejinde değişiklik yapmaya zorladı.

Bu gelişmeleri şöyle sıralayabiliriz:

Her iki Blok'un elindeki nükleer ve termonükleer silahlar ve bunları kullanma vasıtaları birbirleriyle denge halini sağlayacak duruma varmıştır. Ayrıca bu savaş silah ve araçları ve uzay teknolojisinde kaydedilen gelişmeler her iki Blok'u karşılıklı yok olma durumuyla karşı karşıya getirmiştir.

Sovyet Rusya'nın 1956 yılında ortaya attığı, *"Barış içinde bir arada yaşama" ("Peaceful Co-existance")* ilkesi politikası etkili oldu. Ve nükleer silahların tekelini ellerinde bulunduran bu iki blok lider devleti yani Sovyet Rusya ve Amerika'nın nükleer denemeleri yasaklama ve nükleer silahların yayılmasını önlemek için yaptıkları girişimler başarılı gelişmeler gösterdi.

Vietnam Savaşı'nın ekonomik yükünün artması ve öteki ekonomik sıkıntılar ve politik gelişmeler Amerika'yı NATO harcamalarını bir oran dahilinde diğer üye devletlerin omzuna yüklemeye zorladı.

İste bütün bu gelişmeler sonunda Amerika ve İngiltere'nin önerisiyle 13-14 Aralık 1967'de Brüksel'de toplanan NATO (Kuzey Atlantik) Konseyi eski stratejiyi bir yana bırakarak Esnek Mukabele Stratejisi'ni kabul etti. Şimdi bunun ne olduğuna bakalım.

Bu stratejisinin esası: *"Birbirini tamamlayan ve süreklilik gösteren savaş tipleri belirli ve silahların kullanılacağı harplerden başlayıp hiç bir sınır tanımayan harplere kadar sıralamaktadır. Yani partizan harplerden termonükleer harplerin sınırsız olarak kullanılacağı genel harbe kadar bir seri harpler dizilmekte ve bunlara bir merdivenin basamakları gibi birer birer çıkılmaktadır."* şeklindedir.

Anlaşılacağı gibi Esnek Mukabele Stratejisi genel bir nükleer savaşı uzak bir ihtimal kabul etmekte fakat münferit kullanılma ihtimallerini kabul etmektedir. Ancak tırmanma kademelerine; nükleer silaha sahip devletlerin tam bir serbestlik ve inisiyatif içinde verecekleri bir kararla çıkılmasına rağmen nükleer silahlara sahip devletler için şartlı olarak mümkün olabilmektedir.

Görüldüğü gibi Esnek Mukabele Stratejisi, Avrupa'da bir Sovyet saldırısı vukuunda, önce konvansiyonel silahların kullanılmasını, sonra taktik nükleer silahlar aşamasına atlamasını öngörmektedir.

NATO TÜRKİYE'YE NE KAZANDIRMIŞTIR?

NATO yoluyla sağlanan yardımlar sayesinde Türk Ordusu beslenebilmiş, donatılmış ve böylece iktidar yine askeri cuntaların veya onların emrindeki ırkçı sivil hükümetlerin olmuştur. Kürdistan işgali de bu sayede de...

BUNA KARŞILIK NATO TÜRKİYE'Yİ NASIL BİR DURUM İÇİNE İTMİŞTİR?

a) Esnek Mukabele Stratejisi önce klasik silahların kullanılmasını gerektirdiğinden bir savaş esnasında Türkiye, savaşın ön safında yalnız kalabilecektir.

b) NATO, Türkiye'yi topun ağzına sokmuştur:

NATO üslerinin bulunduğu Türkiye'nin coğrafik konumu, Sovyetlerin kendi ülkelerinin emniyeti bakımından çok önemlidir. Çünkü Batı Bloku'nun müttefik paktlarla, Doğu Bloku'nun çevresinde teşekkül ettirdikleri çemberin en önemli mevkilerinde yer almaktadır. Sovyet sanayi ve hammadde kaynaklarının en hassas bölgeleri olan güney Rusya ve Urallar bölgesine, Hazar Denizi petrol tesislerine, Karadeniz ulaştırmasına, üs ve limanlarına yapılacak stratejik taarruzlar için ideal bir yerdir. Bu itibarla Sovyetlerin kendi güvenlik endişeleri dolayısıyla, nükleer kademeye çıkmadan biri olarak seçmesi dahi çok muhtemeldir. Bu gibi bir durumda taktik alanda nükleer silahlar bile Sovyetlerce kullanılabilecektir.

1970 Kasım sonunda Ottawwa'da toplanan NATO Nükleer Planlama grubu çalışmalarında Yunanistan hariç hiçbir NATO üyesi devletin yanaşmadığı, taktik nükleer silah olarak nitelenen nükleer mayınları kullanmak isteğinin Türkiye'den gelmesi ve bunları kullanmak yetkisinin kendisine, verilmesinin ileri sürülmesi üzerinde durulacak bir husustur. Bu nükleer mayınlar Kürdistan'ın Erzurum, Kars ve Ağrı üçgeni içindeki sahaya döşenecekti. Bunda güdülen amaç şuydu: Bu mayınlar insanların kitle halinde ölümünü sağlayacak cinstendir. Bunlarla bir Kürt hareketi esnasında faşist Türk Ordusu hiç acımadan Kürt halkını öldürecekti. Bunu bilen NATO üyeleri Türkiye'ye vermediler.

c) NATO stratejisi en etkili Türk birliklerini Boğazları savunmak amacı ile Trakya'da temerküz ettirmiştir.

d) NATO ve daha önceden başlayan Amerikan yardımları Türk Ordusu'nu üreticilikten alıkoyup, yükünü Türkiye'nin taşıyamacağı kadar ağır bir tüketim kaynağı haline getirmiştir. Ayrıca bu yardımlarla sağlanmış silah ve teçhizatın yedek parça ihtiyaçları dışarıdan sağlanmaktadır. Bir savaş esnasında yedek parça ve yakıt noksanlığından bu silah ve teçhizatın büyük bir kısmının kullanılmayacağı ortadadır.

e) Türk Ordusu, Amerika ve Rusya'dan sonra en büyük kara ordusuna sahip olmasına karşılık savaş gücü bakımından NATO tarafından kabul edilebilir asgari standartların da altındadır.

GERİCİ İTTİFAKLAR DİZİSİ İÇİNDE TÜRKİYE

Kürt Milli Kurtuluş hareketlerinin kaçınılmaz olarak bir gün ortaya çıkacağından devamlı olarak korkan Türk Ordusu ve emrindeki cunta ve sivil hükümetler, diğer Kürdistan parçalarının hakimiyetleri altında bulunduğu Irak ve İran ile bir dizi gerici ittifak kurmuşlardır. Bu ittifakların ilki bu üç devlet arasında Tahran'ın Sadabad sarayında, Dersim katliamlarının devam ettiği 8 Temmuz 1937'de imzalandı.

5- Türk Ordusu, tüketici ve dış yardımlara bağlı bir ordudur.

1947 yılında kalabalık bir Amerikan Yardım Heyeti'nin Türkiye'de yaptığı incelemelerden başlayan Amerikan askeri yardımı daha sonra Türkiye'nin 1952'de NATO'ya girmesinden sonra NATO adına yapıldı. Bu güne kadar da bir takım ikili anlaşmalarla devam etmektedir.

Bu askeri yardımın amacı askeri yardım heyetlerinde görev almış James Madison Garret'e göre: *"Sovyetler Birliği'nin kolay bir askeri zafer sağlanmasını önlemekti..."* Garret yapılan yardımın ne olduğu ve nasıl yapıldığı konusunda da şunları yazmaktadır:

"Türkiye'ye yardım genellikle mevcut stoklardan sağlanıyordu. Örneğin, ilk planda Türkiye'ye 75 mm. silahlarla donatılmış, M tipi hafif tanklar verilmişti. Bu tanklar, Amerika Birleşik Devletleri'nin Ordusu için işe yaramaz sayılıyordu. 76 mm. silahlara sahip M-4 Sherman tankları içinde de durum aynıydı.

Türkiye'ye ilk ağızda yollanan F-47 avcı ve B-26 bombardıman uçakları da Amerikan Ordusu'nda artık kullanılmıyordu. Türkiye'ye ancak 1952 Ekimi'nde F-84 modern jet avcı uçakları verildi. Bir kısım jetler 1950'de ön görülen tahsisatla ancak 1954'de getirilebildi.

Landsdowle ve Lardner gibi kızağa çekilmiş gemiler Türkiye'ye verildi."

Yardım olarak verilen silah araç ve gereçlerin hemen hepsi İkinci Dünya ve Kore savaşlarında arta kalmış, modası çoktan geçmiş ve yedek parçası bile artık bulunmayan tipten silah ve araçlardır. Bu silahlar çoğunun bir savaş esnasında gerek yedek parça ve akaryakıt gereksinimi ve gerekse hurda durumunda olmaları nedeniyle işe yarayacağı şüphelidir. Yapılan en küçük bir eğitim manevrasında bile bu silahlar ve araçlar (tank vs.) çoğu yarı yolda kalmaktadır.

Yardımın Türk Ordusu Üzerindeki Etkileri

1- Türk Ordusu'na hakim olan, *"Amerikan yardımı olmazsa Türkiye, ordusunu besleyemez."* düşüncesi Türk Ordusu'nda yaratıcı gücü öldürmekte ve ordunun kendisine olan güvenini çökertmektedir.

2- Orduda hakim olan ikinci düşünce olan, *"Ordu üretmez, savaşır!"* ise orduyu üreticiliğe yabancı bir tüketici yığın haline getirmiştir. En basit askeri araç ve gereçler için bile dış yardıma muhtaçtır.

"Ordu üretici olamaz, ordu tüccar ya da fabrikatör de değildir, istediğini parasını verir alır. Ordunun görevi savaşmaktır!" felsefesi tamamen bir tüketim ekonomisi üzerine kurulmuş 500 binlik Türk Ordusu yükünü Türkiye'nin taşıyamayacağı bir tüketim kaynağıdır. Türk Ordusu bütçeden 5 milyar liranın üstünde pay alır. Bu paranın genel borcun beşte biri kadar olduğunu göz önüne aldığımız zaman, halkın ekonomik zenginliklerinin Türk Ordusu'nu beslemek ve semirtmek için çarçur edildiğini görmekteyiz.

Bu beş milyar liranın üstündeki Milli Savunma bütçesinin %98'i ancak personel giderlerini karşılayabilmektedir. Çünkü subaylara ve özellikle generallere çok yüksek meblağlara varan maaşlar ödenmektedir. Yedi-sekiz bin lirayı aşan bu maaşlardan başka, her generalin .... halkın parasıyla yapılmaktadır. En basit karakol komutanları çavuş-onbaşılara bile bugün lojman yapılmaktadır.

Her şehrin en gözde yerinde yapılan lüks Ordu Evleri ise subay ve astsubayların katmerli iktidarını temsil eden sefahat ve ahlaksızlık yuvalarıdır. 5 milyar liranın tümü bu şekilde yenilmektedir.

Geriye kalan %2 ise malzeme, teçhizat ve silahların yenilenmesi, eksilen stokların yerine yenilerinin konulması ile sağlanmakta çalışılmaktadır.

3- Dış yardım, Türk Ordusu'nu harp sanayinden mahrum bırakmıştır. Dış yardımın amacının Türk Ordusu'nu bir harp sanayine kavuşturmak olduğunu düşünmek, pazar ekonomisi bilmemek demektir. Geçen yıllar ise dış yardımın yapılış amacını göstermekte gecikmedi.

Bugün ana tamir fabrikası ve ikmal merkezleri, basit bir tamir bakım atölyesine; Kırıkkale'deki silah fabrikaları ile Makine Kimya Endüstrisi Kurumu ise tabanca, barut, dinamit, mermi ve kasatura gibi basit silah ve araçlarının imalatıyla uğraşan atölyeler niteliğindedir.

4- Dış yardımın uyuşturucu ve tüketici karakteri ile vurguna alışan Türk Ordusu, bu kez halktan yardım koparmak için bir takım kampanyalar, dernekler ve vakıflar kurmakta, böylece fakir halkın sırtından vurgunlara girişmektedir.

Birkaç yıl önceye kadar *"Donanmaya Yardım"* için düzenlenen *"Millet Yapar Kampanyası"* aldatmacasını bu sene, Hava Kuvvetleri Komutalığı'nının başlattığı *"Türk Hava Kuvvetlerine Yardım Kampanyası"* aldatmacası izledi. Çünkü çağımızda böyle yardımlarla kurulmuş veya geliştirilmiş bir deniz ve hava kuvveti yoktur ve olmamıştır. Türkiye gerçekleri karşısında ise bu bir aldatmacadır. Bu hususu bir cuntacı asker emeklisi olan Tabii Senatör Haydar Tunçkanat, 18 Aralık 1970 tarihli Cumhuriyet gazetesinde şöyle izah etmektedir:

"Bugün Türk Hava Kuvvetlerini kısmen olsun dışa bağlılıktan kurtarabilmek için en azından 500 milyon liralık bir iç yatırıma ihtiyaç vardır. Ayrıca bunun dış finansmanı için de 10-15 milyon Dolar (150-200 milyon TL) gereklidir. Toplam olarak 650-700 milyon liralık bir proje için 13 milyon lira çok küçük bir rakamdır."

6- Türk Ordusu, dikine konulmuş bir yumurtadır. Bunu yana yatırarak kırmak gerekir.

Belki hepiniz denemişsinizdir. Dikine konulmuş bir yumurtaya üstten ne kadar baskı yapılırsa yapılsın, kırılmaz. Fakat elleriniz arasında bir defa yana yattı mı artık kırılmaması için bir sebep kalmaz. Bugün yumurtanın dik olarak durmasını sağlayan desteklerin en önemlisi ve başlıcası Kürdistan işgalidir. Kürt halkının ihtilalci bir kıpırdanışı yumurtanın destekten mahrum kalması demek olacak ve onu yana yatıracaktır. Kırılması ise Kürt halkının indireceği ihtilalci darbelerle hiç de zor olmayacaktır.

Dikine konulmuş bu yumurtayı en büyük destek olan halkımızın esaret altında yaşamasından nasıl mahrum bırakacağız? Şüphesiz silahlı bir ihtilalci hareketle. Yani düşmanımızı silahla yeneceğiz. Savaşarak. Bu yenme bir günde olmayacaktır. Bu nedenle *"uzun süreli bir halk savaşı"*na dönüştüreceğimiz, plânlı bir *"silahlı halk ayaklanması"*nı gerçekleştirmeye hazırlanmalıyız. Partimiz mademki bir ihtilalci partidir, o halde ihtilal yapmalıdır. Yoksa mevcut olan ve halkımızın ihtilalci milli potansiyelini

öldürmeye çalışan veya onu yanlış hedeflere kanalize ederek çıkar sağlayan gruplardan farkımız olmaz.

Düşmanımızı ancak silah ihtilalcı savaş sonunda yenebiliriz.

Neden?

1- Çünkü düşmanımızın silahlı kuvveti yani Türk Ordusu, yurdumuzu silahla işgal etmiş ve aynı şekilde bu işgalini silahla sürdürmektedir.

2- Çünkü düşmanımız bizi silahla yok etmek istemektedir. Komando Harekâtı ve nükleer kara mayınlarının ısrarla Kürdistan'a döşenilmek istenmesi bunun bir iki belirtisidir. Ve her gün bir iki Kürt, Türk Ordusu'nun jandarmasının kurşunlarıyla şurada burada can vermektedir.

3- Çünkü halkımız kurtuluşunu bu yolda görmektedir. Açık siyasi partiler içinde mücadele etme ve parlamento aldatmacasını fiyasko ile sonuçlanması ve yaşadığı hayat pratiği ile kazandığı *"Kürt olması nedeniyle ezildiği, horlandığı, ilaçsız, doktorsuz, yolsuz, susuz, okuma imkanlarından mahrum bırakıldığı ve yok edilmek istendiği"* bilinci O'na bu bilimsel yolu göstermiştir.

4- Çünkü halkımız bütün milli haklarının ve ekonomik zenginliklerinin silah zoruyla gasp edildiğini, geçmiş silahlı Kürt Milli Hareketlerini nesilden nesile anlatarak bunu unutmadığını izah etmektedir.

5- Çünkü halkımız namlusu altında ter döktüğü jandarmayı kendi topraklarından silahla kovmak istemektedir ve bu tip girişimler yer yer kendini göstermektedir.

1- Irak Kürtlerinin başında şimdiye kadar zayıf hükümetler vardı (İngiliz Faysal, Ab. ve Baas). Halbuki Türkiye Kürtleri çok zulüm görmüşler ve kuvvetli hükümetler tarafından çok ezilmişlerdir.

2- Kürdistan (Irak) Osmanlılar zamanında bir çok Kürt şoreşleri olmuşlardır. Fakat Osmanlılar zamanından sonra Irak hükümetleri tamamıyla köylere daha fazla girmemişlerdir. Halbuki TC bütün köylere birer karakol sokmuştur ve bütün hareketleri de bastırılmıştır.

3- Türkiye'de yapılan zulümlerden dolayı halk mecburi bir reaksiyon göstermiştir. Halbuki Iraktakiler ise daima devlet ve özerklik kazanmak istemişler ve soreş yapmıştır.

4- Türkiye'de okuyanlar halktan uzaklaşmışlar. Halbuki uzakta okuyanlar çok az ve onlarda kendi aşiretleri içinde kalmışlardır.

5- Irak, İngiliz ve Fransızlar tarafından kurulan yapay bir devlettir. Halbuki Türkiye halifelik sahibi Osmanlı İmparatorluğu'nun devamı kuvvetli ve yerleşmiş bir devlettir. Halbuki Irak, Arap'tır ve buradaki Irak Kürtleri daima Irak Hükümeti'nin İngilizler tarafından oluşturulduğunu söylemiş ve isyan etmişlerdir. Eğer TC zulüm yapmasaydı Türklere yakın olurlardı. Musul için, Türkler ile İngilizlerin yaptığı silahlı mücadelede, Kürtler, İngilizler ile boğuştu. Türkler, Musul'un elden tamamıyla çıktığını gördüğü zaman ondan sonra Kürtlerle çarpışmışlardır.

6- Irak'ta yapılan ihtilallerden daima Iraktakiler faydalanmış ve millette bir birlik oluşmuştur. Halbuki Türkiye'de ise Kürtler çok öldürülmüş ve hiç bir zaman birlik olmamışlardır. Irak'ta Kürtler ümitlerini silahlı mücadeleyle bağlamış ve haklarını elde etmişler. Türkiye'de ise böyle olmamıştır.

7- ... dolayı halk daima korkmuştur ve asker... hiç bir zaman yenilmez kanısı oluşmuştur.

8- Irak Kürtlerinin hepsi asker olmamış ve köylüsü Arapça bilmez. Halbuki Türkiye'de ise herkes askerlik yapmış ve köylü Türkçe biliyor (askerlik eğitimle hayvan gibi emre itaat etmesini öğretmişlerdir).

9- Arapça çok zor öğrenilen bir lisandır. Halbuki Türkçe basit bir lisandır ve çabuk öğrenilir.

10- Arapça yazısı zordur, Latince kolay öğrenilir.

11- Kürdistane Irak'ta hiç biri, Arapça konuşanı efendi kabul etmezler. Halbuki Türkiye Kürtleri ise Türkçe konuşanı efendi kabul ederler.

12- Irak'ta daima Kürt milletinin varlığı kabul edilmiş ve Kürtçe yazılı eserler vardır. Halbuki Türkiye'de hiç bir zaman Kürt varlığı kabul edilmemiş ve yazılı sözlü yasalarda...

13- Kıyafetlerde de Irak'ta daima bir milli kıyafet vardır. Halbuki Türkiye'de hiç bir milli kıyafet kabul edilmemiştir.

14- Türkiye'de daima bir asimilasyon hareketi düşünülmüştür. Halbuki Araplar hiç bir zaman Kürtleri asimilasyonu düşünmemişlerdir.

15- İktisadi bakımdan Türkiye ilerlemiş ve şehirler çok sayıdadır. Halbuki Irak'ta şehirleşme olmamış, yalnız küçük küçük kasabalar oluşmuş ve şehirler köylü için yabancı bir yer değildir. Köylü şal şapık ile şehre inmeye sakınca görmemiştir. Halbuki Türkiye ise şehirlerdeki köylüler, kıyafetiyle daima fark ediliyor. Halbuki Irak'ta böyle bir şey yoktur.

Köylü Türkiye'de şehirlerde alış verişe çok gidip geliyor. Halbuki Irak'ta köylü şehre inemiyor ve inende hiç bir yabancılık çekmiyor.

18- Türkiye'de şehre inen köylünün, az Türkçesiyle alay edilir. Halbuki Irak'ta Arapçayı bilmeyen ve konuşmayan Kürt'te aşağılık duygusu yoktur.

19- Araplarda aşiretçilik vardır. Halbuki Türkiye aşiretçiliği aşmıştır. ... daha çoktur.

20- Türk milleti, ksenefobi (herkesi hakir görüyorlar ve her yabancı milleti kendine düşman görürler ve sevmezler.) Halbuki Araplarda bu yoktur.

21- Türkiye'de dışarıda gelen Türkler daima faşizmi getirmişlerdir.

22- Irak Kürdistanı daha homojendir. Halbuki Türkiye'de böyle değil, Kürtler Ankara çevresinde ve Türklerde .... şehirlerinde daha çoktur.

23- Türkiye Kürtleri, Türklere kız alıp vermişler. Halbuki Araplarda bu yoktur.

24- Türkiye köylüsünde bir köyde bir Türkçe bilen varsa bütün köylü onunla Türkçe konuşur.

25- Kürtlerde Araplarla fizyolojik, adet ve anane, evler arasında (sosyolojik) farklılıklar çoktur. Halbuki Türkler de bu azdır.

26- Jeografik sınırlar .... mesela .... sınırlarda Kürtler dağlık, Araplar ovalıktadır. Kürtler kendi mıntıkalarını beğenirler ve Arap topraklarını hakir görürler, Türkiye'de bu yoktur.

27- Türkiye Kürdistan'ında din daha kuvvetlidir. Halbuki Irak'ta Hıristiyan, Yezidi din fanatizmi yoktur.

28- Iraktakiler(Kürtler) daima kendi asıllarını biliyorlar. Halbuki Türkiye Kürtleri hiç bir zaman asıllarını bilmiyor *("Kürt, Türk asıllıdır")*.

29- Irak Kürtleri dini daha iyi biliyorlar. Halbuki Türkiye Kürtleri dini iyi bilmiyorlar (din fanatizmi vardır).

30- Türkiye Kürtleri bir milli şefinden dolayı Türklerden aciz değil (Türkleri din, mini etek... vs. diye kendisinden ayırıyor. Irak'ta dinden dolayı değildir, millet meselesinden).

31- Türkiye Kürtlerinin hiç biri ihtilalı düşünmüyor. Yalnız Molla Mustafa gelip bizi kurtaracak diyorlar. Türkiye Kürtleri realist değil ve Irak Kürtleri realistler. M. Mustafa, hiç bir zaman devletten bahsetmemiştir.

32-

TÜRKİYE'DE KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ'NİN (T-KDP/T'deKDP) BİRİNCİ KONGRESİ

Partinin kuruluş kongresi metni Kürtçe ve Türkçe olarak hazırlanır:

Birinci Kongremiz:

Tam bu noktada, hemen eklememiz gerekir ki, bize göre Türkiye'de dahilî milli çelişki, diğer tüm dahilî ya da dış çelişkilerin en önemlisidir. Çünkü Kürt halkının varlığı ve O'nun assimilasion metotlarıyla ezilmesi, faşist iktidarların devamı için temel bahane olmuştur. Nasıl ki Hitler Faşizmi, bir zamanlar diktatoryalarının ana sebebi olarak, Yahudilerin mevcudiyetini şoven bir kılıfla Almanya'nın her kesimine yutturmuş idiyse; ırkçı Kemalistler de şoven askeri diktatörlüklerinin temelini Kürt meselesi, özellikle de O'nun inkâr edilmesi üzerine atmışlardır:

Yarım yüzyıla yaklaşan bir zamandan beri bütün okullarda, eğitim yuvalarında, kışlalarda, karargâhlarda, dairelerde, mahkemelerde ve tüm resmi yerlerde, durmaksızın ırkçı ve şovenist Turancı propagandayla, Mustafa Kemal'in şahsı putlaştırılmıştır. Özellikle biraz okumuş olanlar, mutlak olarak bu şoven potanın içinde oluşuyorlar. Bunun pek tabii bir sonucu olarak, Kemalist subay ve bürokratlar ki bir kere daha söyleyelim, ister açık isterse kapalı olsun, Türkiye'de siyasi iktidarın gerçek sahipleri bu subay ve yüksek bürokratlardır. İster iç ve isterse dış, tüm ilişkilerini Kürt halkının düşmanlığına müstenit bir düzeyde sürdürürler. Bunun içindir ki, bir anlamda, Türkiye kamuoyunun geniş ekseriyeti de, bu düşmanlığa göre şartlandırılmıştır.

Basit bir örnek:

Şayet birisi açıkça Kürd'üm der, ya da Kürt halkı için en basit insan haklarından söz ederse, hemen bu kimsenin başına belalar yağmakta ve polis, askeri mahkemelerle faşist yetkililer onu vatan haini ilân ederek sürüm sürüm süründürmektedirler. Asıl üzülmesi gereken acı nokta odur ki; okumuş, üniversiteli, aydın, liberal, sağcı, solcu ve hatta gerçek bir demokrasinin sözünü içtenlikle edenler bile, Kemalistlerin bu tuzağına düşmektedirler. Bu nedenle de (yani Kürt halkını inkâr dolmasını yuttukları için) Kürt halkının inkâr ve assimilasyonu tatbikatına karşı, ya kendilerini vurdum duymazlığa veriyor ve çoğunlukla bu alanda su-baylarla Kemalist bürokratların suç ortağı ve yardımcısı oluyorlar.

Bu nedenlerle, bugün piyasa partilerine ve onların hükümetlerine -ki bu sivil hükümetlerin bizzat kendileri dahi, subaylarla yüksek bürokratların direkt vesayeti ve kontrolü altındadırlar- en küçük bir inancımız kalmamıştır. Parlamentonun kendisi de, -subay ve yüksek bürokrat- cunta iktidarlarının hükmü altında hiçbir teşrii fonksiyona sahip değildir ve özellikle son yıllarda en küçük iş görmeyen bir arpalık haline gelmiştir.

Arkadaşlar!..

Somut bir analizin sonucunda, halkımızın milli demokratik haklarının istirdadı

için; milli bir yolla program ve milli bir teşkilat öncülüğünün zaruretiyle, kesin olarak, açıkça ortaya çıkmaktadır. Bazı oportunist ya da safdil kimseler, yıllardan beri parlamento ile ve Kemalist partilerle halkımızı oyalayarak O'nun milli potansiyelini israf etmek istemektedirler.

Evet, 1946 yılından bu yana, Türkiye'de şekli oyuncakları andıran birtakım piyasa partileriyle, hiçbir pratik değeri bulunmayan yalancı bir seçim oyunu vardır. Fakat, bugün biraz izan sahibi ve uyanık olan herkes çok iyi bilmektedir ki, perde arkasında ve bazen de çok açık olarak (27 Mayıs1960) hükümet darbesi ve O'nu takip eden olaylar....Yine de subaylarla faşist bürokratlar ve bunların cuntaları, siyasi iktidarın sahibi olmakta devam ediyorlar.

Bu gerçeğin yanı sıra, yirmi beş yılı aşkın bir zamandan beri; bazı Kürt aydınlarıyla milliyetçileri, hâlâ yılgınlık ve gevşeklik uykusundadırlar. Ya gerçekten bunların beyinleri donmuştur, bunlar hiçbir zaman doğru ve bilimsel bir analiz yapıp, hatta anlamamışlardır; ya da kişisel yaşantıları dolayısıyla Kemalistlerin ortakları olmuşlardır. Ve bu nedenle de bize her gün sivil hükümetlerin, piyasa partilerinin ve parlamento arpalığının hikâyesini okumaktalar. Zira bunların yaşantıları ve ilişkileri, faşist düzenin gereklerine uygun bir şekilde düzenlenmiştir. İşte bu durumda olan bayların, kendilerini korkaklıktan, ödleklikten ve yılgınlıktan kurtarabilmeleri çok zordur. Ne var ki bunlar, bir köşeye de çekilmiyorlar: Hem Kürt olduklarını hatta su katılmamış Kürt milliyetçisi olduklarını söylerler ve hem de Kürt milli haklarının ve onurunun istirdadı uğrunda hiçbir tehlikeyi, fedakârlığı, feregatı ve kesin sonuçlu mücadeleyi göze almamaktadırlar.

Arkadaşlar!..

Sürgit bu durumda kalmamız acı değil midir? Utanç verici değil midir? Bizim için yüz karası değil midir?.. Be birader, kölelik ve uşaklık bu kadar tatlı mı geliyor bizeki, hem günümüze kadar tutturduğumuz hareketlerle, gösterdiğimiz yolun yanlış ve sapık olduğunu; hem piyasa politikacılarının palavralarıyla atmasyonlarının yalan olduğunu biliyoruz ve hem de gerçek ve devrimci bir çalışma ve de mücadeleden kaçınıyoruz?..

Ne zamana kadar halkımız faşistlerin boyunduruğu altında; bütün insani, milli ve demokratik haklarından yoksun olarak yaşasın?...

Evet, Türkiye'de Kürdistan Demokrat Partisi, bu zaruretlerden dolayı; bilgili, bilinçli bir siyasi, tarihi ve pratik tecrübenin sonucunda ve sizin elinizle kurulmuştur. Bütün devrimci partiler de olduğu gibi; başlangıçta parti Merkez Komitesi, bir çekirdek gibidir. Ne var ki, kanaatimizce bu çekirdek; epeyce sağlam, kendini bilir, kendi gücüne ve milletimizin potansiyeline inançlı ve düşmanımızın karakterinin de bilincindedir. Tam bu noktada eklememiz gerekir ki, milliyetçiliğimize ve vatanseverliğimize, hayatımız boyunca en ufak bir gölge düşmedi ve bu milli niteliklerimiz yıldan yıla gelişerek, olgunlaştı. Ve devrimci teorinin rehberliğinde şuur kazandık, kendimizi tanıdık...

Halkımızın mücadelesinin seyri içinde, partimiz kendisini tarihi bir göreve, aday olarak atamıştır. Çünkü devrimci militanlar ve teşkilatlar, bilgili ve yüksek bir inanç

seviyesini bulunca, bu mukaddes görevin yerine getirilmesi için, kendi kendilerini tayin ederler. Biz inanıyoruz ki, ancak milli, akıllı, bilgili, fedakâr ve her bakımdan birbirine kenetlenmiş bir teşkilatın öncülüğünde, milletimiz milli-demokratik haklarına kavuşabilir. Bugün, çalışmamızı ve mücadelemizi; bu yüksek inançların, sağlam doğruların ve milli ideolojinin potasında yoğuralım ki, bu tarihi, kaçınılmaz ve şerefli görevin üstesinden gelebilelim. Bundan dolayı, yüksek bir ideolojik seviyenin yanında, başka bazı silahlar da (Devrimci teorinin bilinmesi, kendi milli devrimlerimizle tarihimiz ve dünyanınkileri hakkında doğru değerlendirme; yaşadığımız zaman içinde kendimizin ve düşmanımızın durumunun analizi...) yüzde yüz gereklidirler. Bu kısa hatırlatmadan sonra, şimdi de partimizin amacı üzerinde biraz duralım:

Partimizin Amacı (Hedefi):

Partimizin programında, amacımız şu şekilde konmuştur:

"Md.3- Partimiz Türkiye Kürdistanı'nda yaşayan Kürt halkının, kendi kaderini bizzat kendisinin tayinine hakkı bulunduğuna inanır, bu amaca varmak için, Kürt milli varlığının resmen tanınmasını ve Kürt milli demokratik haklarının istirdadını temel şart sayar."

Arkadaşlar!..

Bu maddede çok açık olarak ifade edildiği gibi, partimiz amacına (Türkiye'de Kürt halkının, kendi kaderini bizzat tayin etmesine hakkı vardır) varmak için iki temel aşamayı öngörmektedir:

"Kürt milli varlığı resmen tanınmalıdır!" Evet, yukarıda birkaç defa tekrar edildiği ve sizce de çok iyi bilindiği gibi, her şeyin başında, cunta iktidarlarının resmi ağızlarında biz mevcut değiliz! Yani Kürt Milleti yoktur! Eğer bir şey gerçekten varsa ve mevcudiyetini de tarihin en eski devirlerinden beri günümüze kadar sürdürerek bugün de yaşıyorsa; o şeyin bizatihi kendisinin varlığını ispat etmesi ve bunu kabul ettirmesi gerekir.

İkinci etap:

"Ve Kürt milli demokratik haklarının istirdadı mutlaka gereklidir!" Evet halkımızın milli demokratik hakları; zorbalıkla, kabalıkla ve kalleşçe gasp edilerek hasır altı edilmiştir. Bu temel haklarımız; yani halkımızın milli-demokratik hakları istirdat edilmedikçe, asla halkımız kendi kaderini bizzat kendisi tayin edemez.

Somut bir analizde, gerçek durumumuz nedir? Ve biz hangi vasıtalarla ve nasıl bir yoldan bu amaca varacağız?

Hepimizin bildiği ve kabul ettiği gibi, ideolojimizin temeli ve forsmotoru; mücadelemizin ana dinamiği milliyetçiliğimiz, yani, Kürtçülüğümüzdür. Yukarıda, kısaca *"millet şoven, yani gerici milliyetçilik"* ve *"ilerici, yani ezilen milletlerin milliyetçiliği"* üzerinde durmuştuk.

Milletimizin geçmişi, tarihi, coğrafyası ve kültürü üzerinde bilgi sahibi olmak

kadar; devrimci teori, sosyoloji bilimi, yaşadığımız zamanın durumu hakkında da bilgi sahibi olmamız gerekir. Zira devrimci teori ve bilimsel sosyoloji silahları olmadan, hiçbir zaman kendi milli mücadelemiz ve devrimlerimizle, dünya devrim ve mücadeleleri arasında dialektik bir bağ kuramayız; dolayısıyla da tarihi görevimizi anlayamayız.

Memnuniyetle söyleyebiliriz ki, Merkez Komitemizin (MK) kişiliğinde, ana çekirdeğimiz olup, partimizin bütün otoritesi onun elinde toplanmıştır, yukarıdaki nitelikler, en azından sağlıklı ve yalın bir tohum halinde mevcuttur. Yani partimiz, Kürtçülüğümüz yanında, sosyal bilimsellik ve devrimci teori silahlarını da kuşanmıştır. Bir başka deyimle, yaşadığımız zaman ve ortam; aştığımız tarihi aşamayı partimiz; milletimizin milli demokratik haklarının istirdat edilebilinmesi için, bu bilimsel ve doğru analizlerin ışığında değerlendirmeyi zaruri görmektedir. Tüm milli, sosyal ve ekonomik haklarımızın istirdadı ve korunabilmeleri için, parti komiteleriyle üyelerimizin de bu temel görüşlerin ışığında günden güne eğitilmeleri ve olgunlaşmaları gerekir. Kanaatımızca, münhasıran ancak bu niteliklere sahip olarak, partimiz Kürt halkının geniş kitlelerini mutlu, onurlu bir yaşantı düzeyine ve modern bir toplum haline getirebilir ve bu aşamalar O'na öncülük edebilir.

Evet, bu embriyonun bizatihi kendisi, partimizin MK'nın yapısında mevcuttur. Çünkü partimiz, devrimci teorinin rehberliği ve halkımızın devrimci muhteva taşıyan tarihinin ışığı altında doğmuştur.

Aksiyon Şekli... Strateji ve Taktik:

Arkadaşlar!...

Yukarıda, piyasa partileriyle Ankara Parlamentosu'nun, subay-yüksek bürokrat vesayeti ve kontrolü altında bulunduğunu açıkça söyledik. Şayet biz bunlara karşı eli kolu bağlı dursak; bu, *"melle"* hikâyesini andırır ve yüzlerce yıl bu aşağılık köleliği kabul edeceğimiz anlamına gelirdi:

Melenın biri, nefsini yenememiş ve bir kadınla gayri meşru münasebet kurmuş. Kadının oğlu, durumu öğrenir öğrenmez; hemen babasına koşmuş: *"Baba! Mele annemle kötü ilişkiler kurmuştur. Anneyi O'nun elinden kurtarmamız gerekir."*

Baba çaresizlik içinde başını sallamış ve şu cevabı vermiş: *"Evet, ben de biliyorum. Fakat, biz Allah'a güvenip bekleyelim."*

Babanın bu yılgınlığı ve ümitsizliği karşısında, onun yiğit oğlu, kendi başına harekete geçer ve caminin minaresine kaygan bir sıvı döker. Ezanın okunması esnasında mele kayar ve minareden düşerek ölür...

Haberi alan baba, oğlunu yanına çağırır: *"Bak oğlum! Ben sana dememiş miydim ki, Allah'a havale edip bekleyelim!..."*

Oğlu cevabı yapıştırır: *"Baba! Eğer biz Allah'a bıraksaydık, daha yıllarca mele anamızın... eskitmeye devam edecekti."*

Arkadaşlar!...

Hikâye acılı ve serttir. Ne var ki, bizim ve düşmanımızın ilişkilerini çok güzel anlatmaktadır. Evet, anamızı yani Kürdistan'ı aç gözlü ve kuduz melenın tasallutundan kurtarmamız gerekir... Fakat nasıl ve hangi vasıtalarla? Bu soruya cevap aradığımız zaman, aksiyon şekli, strateji (aksiyon şeklinin temel yolu) ve taktik meselesi (Bir amaca varmak için belli bir stratejiye uygun geçici ve zik-zaklı hareketlerle, kaideler) karşımıza çıkar.

Bildiğiniz gibi, bilhassa bu son yıllarda, Türkiye'de, tartıştığımız konuyla ilgili olarak, iki görüş piyasada belirmiştir: *"Kürt meselesi, sadece İşçi Partisi içerisinde çözümlenebilir. Çünkü Türk ve Kürt proleteryasının düşmanları aynıdır: Yani Amerikan Emperyalistleri ve onların ortaklarıdır. Amerikan Emperyalistleri ve onların yerli kapitalist ortakları yenilmedikçe ve iktidar da İşçi Partisi'nin eline geçmedikçe, Kürt halkı hiçbir zaman milli-demokratik haklarının sözünü edemez!..."*

İkincisi ise şudur: *"Türklerin partileriyle hiçbir ilgimiz yoktur. Çünkü biz partiler üstüyüz ve partilerin dışında çalışmamız gerekir..."*

Hiç şüphesiz, her iki görüş de baştan aşağıya yanlıştır ve sapmadır. Bu nedenle, her ikisi de iflas etmiştir. Bu yanlış sapık saplantılar yüzünden, yıllardan beri Kürtçü hareketler aldatılmış ve adeta dondurulmuşlardır.

Birinci görüşü Irak, Sudan, Pakistan'da vs. deneyenler oldu. Sonuç sıfırdır. Çünkü yukarıda da söylediğimiz gibi; adı geçen ülkelerdeki gerçek iktidar sahipleri subay ve faşist aydınlar elitidir. Her ne kadar, bu elitin ekonomik (sınıfsal) temeli mevcut değilse de; bu şoven ve temelsiz (ekonomik olarak) iktidar şekli, pek çok azgelişmiş ülkede bir gerçektir ve tarihi bir kategori olarak karşımızda duruyor. Çünkü bu ülkelerde, Avrupa ve Kuzey Amerika'daki gibi milli burjuva sınıfları mevcut değildir... Bu nedenle de bize göre, Türkiye'de başlıca siyasi iktidar eliti olan subaylarla-faşist aydınlar yerine; önemsiz elit ya da sınıfları gerçek iktidar sahipleriymiş gibi yorumlayan her türlü görüş ve stratejilerini bu görüşe uygun olarak tespit eden her türlü hareket, başarısızlığa uğramaya mahkumdur.

Diğer taraftan, Kürt halkı varlığını resmi bir şekilde kabul ettirmediği ve millidemokratik haklarını istirdat etmediği müddetçe; Türk ve Kürt proleteryalarının birleşmeleri ve kader birliği yapmaları çağrısı, kitabî ve pratik değeri olmayan bir söz olarak kalır. Lenin de, *"Milletlerin Kaderlerini Tayin Hakkı..."* adlı eserinde, birden fazla milletin yaşadığı ülkelerde ortaya çıkan dahilî milli ezme tatbikatlarından bahsetmekte ve şöyle demektedir: *"Bütün dünya milletleri için tam hak eşitliği. Ve her millet serbestçe, kendi kaderini bizzat kendisi tayin etmelidir."*

Aynı yapıtının (eser) 114. sayfasında, ezen (zorba) milletler hakkında, Lenin şunları eklemektedir: *"Bugünkü Rus kuşağının milliyetçi önyargılarına karşı gelmekten korktuğumuz için, eğer biz bu talebi 'milletlerin kendi kaderlerini serbestçe tayin hakkı' şeklinde ileri sürmeyi unutursak, ya da bunda duraksama gösterirsek... dudaklarımızdaki 'Bütün*

dünya işçileri birleşiniz!' çağrısı utanmazca bir yalan haline gelir."

Arkadaşlar!...

Açıkça görüldüğü gibi, gerek teorik konum ve gerekse pratik deneyler açısından bu birinci görüşün yani *"Kürt millet meselesi ancak İşçi Partisi içerisinde çözümlenir..."* görüşünün tutar tarafı yoktur. Yani çürük, hayal ve sapmadır. Ola ki bazı oportünist ya da yılgın kimseler, sırf kendilerini mazur göstermek ve milli görevlerini unutturmak için, bu eski ve basma-kalıp formüllerin paravanası arkasında halkımızı aldatmaya ve oyalamaya çalışıyorlar... Kanaatımızca bunun daha fazla ayrıntılarına girmek hem sıkıcıdır ve hem de yararı yoktur. Çünkü meşhur sözdür: *"Yanlış hesap Bağdat'tan döner."* Evet sonuç ortadadır!..

İkincisi de yanlış ve sapmadır. Çünkü biz ne Türkiye'nin dışında ve ne de üstündeyiz. Evet, bizim için baş çelişki, dahilî milli çelişkidir ve bu da Kürt halkının inkârıyla, assimilasiyonu tatbikatından doğmaktadır. Milletimiz milli-demokratik haklarına yeniden sahip olmadıkça ve kendi kaderini bizzat tayin imkânlarından mahrum bulundukça, Amerika ile de direkt bir alışverişimiz olmayacaktır.

Ne var ki; biz uyanık, bilgili, gerçekçi ve devrimci düzeyde; çeşitli münasebetler ve ilişkiler kurmak zorundayız. Biz hedefimizi net bir şekilde belirledikten, kendi gücümüze inandıktan ve ideolojik olgunluğa eriştikten sonra; niçin şuurlu ve muvakkat ilişkilerden çekinelim?

Bir şartla ki, kendimizi teslim etmeyelim ve satmayalım. Halkımızın ve partimizin yararı uğruna; çeşitli ilişkilerin içine girebileceğimiz gibi, düşman içi çelişkilerden de mutlaka istifade etmeliyiz.

Anlaşılıyor ki, bahse konu her iki görüşte dar, yanlış ve sapmadır! Bu sekter ve sonuçsuz tuzaklara düşmemek için, devrimci teori ve sosyoloji bilimi kadar; milletimizin geçmişi; tarihi, etnik coğrafyası ve yaşadığımız zamanın durumu hakkında da derinlemesine bilgi sahibi olmamız gerekir. Nasıl ki, devrimci teori bilinmediği zaman *"duygusal ve dar milliyetçiliğe saplanılıyorsa..."*, şayet bu sonuncu bilgilerden (milletimizin geçmişi ve tarihi, etnik coğrafyası ve günümüzün durumu...) yoksun olursak, o zaman da yüzde yüz *"sol sapma ve sol sekterlik.."* bataklığına saplanmak kaçınılmazdır. Şayet, biz gerçekten sağlıklı bir çalışma ve mücadele arzuluyorsak, o zaman her şeyden önce, şu yukarıda bahsi geçen her iki hastalık ve tuzaktan, kendimizi ve tüm üyelerimizi dikkâtle koruyalım!

Arkadaşlar!...

Yukarıdaki temel soruyu bir kere tekrar edelim:

Biz nasıl ve hangi yollardan belirlediğimiz hedefe varacağız?...

Bu sorunun cevabını araştırmaya geçmeden önce, genel olarak herhangi bir partinin anlamı üzerinde, azıcık duralım:

Parti siyasi bir organizasyon (örgüt, teşkilat) olup, herhangi temel bir siyasi hede-

fe ulaşmak için kurulur. Yani, siyasi bir hedefe varabilmek için, parti temel bir vasıta (araç) olarak kullanılır. Açıkça bilinir ki, siyasi bir parti; her şeyden önce hedefini ve niteliklerini iyice tespit etmelidir ki, iç ve dış durumun objektif şartlarına ters düşmeyen, doğru ve uzak görüşlü bir strateji öngörülebilinsin. Yukarıda temel hedefimizin ne olduğu belirtildi.

Şimdi de partimizin temel nitelikleri üzerinde birkaç söz edelim:

Partimizin programında, bu nitelikler şöyle konmuştur:

"Md. 2- Partimiz ilerici ve devrimci bir siyasi organizasyondur."

"Kürt milliyetçiliği" bölümümüz de, biz ezilen (esir) milletlerin milliyetçiliği üzerinde durmuş ve bu milliyetçiliği karakterize eden demokratik, meşru ve ilerici muhtevayı belirtmiştik. Partimiz, Kürt halkının milli-demokratik haklarının istirdadı uğrunda mücadele ettiği müddetçe, bu temel niteliklere hak kazanır. Yani demokratik, meşru ve ilericidir.

Devrimciliğimize gelince:

Evet, partimiz devrimci bir örgüttür. Tam bu noktada, devrimci bir partinin ne olduğunu tarif etmemiz gerekir. *"Uzak ya da yakın bir gelecekte, belirli bir devrim hareketini hazırlamayan parti, asla devrimci değildir..."* Bu tarif, devrimcilik iddiasında bulunan partilerin tanımlanmasında temel hareket noktasıdır. Gerçekten de, belirli bir devrim hareketini hazırlamayan (uzak ya da yakın bir gelecekte...) bir siyasi parti, sözle kendisini nasıl nitelerse nitelesin, asla devrimci olmak vasfına hak kazanamaz. O tip partilerin sosyal terminoloji de bir sürü adı vardır. Ne var ki, burada bizi ilgilendiren ana görüş şudur: Devrim yapmayı göze almayan ve devrim yapmaya hazırlanmayan bir parti, devrimci değildir.

Başka bir deyişle, devrimi düşünen ve devrimi yapmaya hazırlanan siyasi parti, devrimci bir partidir. Biz partimizin devrimci olduğunu söyledik. Yani gerçek devrimci! Mademki bu nokta üzerinde hiçbir kuşkumuz yok, o halde devam edelim:

Hiç şüphesiz, gerek bizim milli tarihimizde ve gerekse dünya tarihinde; milli demokratik hakların istirdadı ya da milli kurtuluş için, birçok çeşitli metotlar kullanılmıştır ve kullanılmaktadır. Bu vasıtalarla metotlar üzerinde, ister içimizde ve isterse dışımızda tartışmalar ve fikir teatileri az değildir. Fakat her şeyin başında ve sonunda, biz kesin olarak inanıyoruz ki, teorinin ve de sağlıklı, geçerli bir stratejinin kaynağı, daima mücadelenin ve pratiğin içindedir. Halkımızın dışında ve pratikten uzak olarak; süslü sözler ve yüksek siyasetle, Kürt meselesi çözümlenemez. Bu şekilde strateji hakkında edilen o kocaman ve kitabî laflar ise, sadece çöp tenekesine yarayacaktır.

Partimize gelince, birinci kongremizde, devrimci teoriyle dünya pratiğinin ışığı altında ve tarihimizin özel şartları içerisinde, Kürtçülüğün teorik konumunu yapmıştı. Bu kez bizim yaptığımız, bu konumun bir özetini, geçen zamanın ışığı altında, bir kez daha tekrar etmekten ibarettir. Bugün üzerine basarak söylememiz gerekirse, arada cereyan eden olaylar her gün partimizin bu konumunu teyit etmektedir. Bu görüşteki

bir diğer nokta da şu idi; özellikle teorik anlamda ve de milli düzeydeki mücadelede; dar sekter öncülük, yanlıştır. Yani, bilhassa sıcak direnme zamanlarında, geniş bir milli cephenin kurulması gereklidir.

Ne var ki hemen eklemeliyiz, şayet milli mücadelenin seyri içerisinde, devrimci bir çekirdeğin etrafında tecrübe kazanmış bir siyasi teşkilat mevcut olmazsa, o mücadele mutlaka karanlıkta kalmaya, ampirik (bilimsel olmayan ve münhasıran kişisel tecrübeye dayanan) metotlarla yürümeye ve bu nedenle de hiçbir zaman gerçek bir devrimci kalıba girmemeye, mahkumdur. Bundan dolayıdır ki, partimiz milli bir program etrafında, tüm milli güçlerin harekete geçirilmesini ve bu güçlerle sağlam bağlar kurarak, milli ezmeye karşı direnmeye geçirmeyi, zaruri görmektedir.

Bundan ötürü değil midir ki partimizin stratejisi, pratik zaruretlerin potasında biçim kazanmaktadır; Düşmanımız, bizi milli plânda ve zorba-kaba metotlarla ezmektedir. Kürdistan'ın bütün zenginlikleri (ister yeraltı ve isterse yerüstü) askeri işgal ve sömürgecilik anlayıyla sömürülmektedir. Bizi ezmek ve yurdumuzu soymak için, düşmanımız faşist cunta iktidarları, sırasıyla Rusya'nın, Fransa'nın, Almanya'nın, İngiltere'nin dostu ve müttefiki idiler, şimdi ise Amerika Birleşik Devletleri'nin yakın dostu ve müttefikleridirler. Biz kesin olarak biliyor ve inanıyoruz ki, milletimizi ezmek ve yurdumuzu soymak için, cunta iktidarları şayet yarar bulurlarsa, şeytanla bile (nasıl ki Irak, İran, Pakistan vs. ile sırf Kürtleri ezmeye devam etmek amacıyla ittifaklara girişiyor ve hiçbir yerde halkımızın milli haklarına sahip olmasına imkân bırakmak istemiyorlarsa...) antlaşmalara ve ittifaklara girmekte, bir saniye bile tereddüt etmezler. Ve bunun için de para, silah, cephane dilenmekte devam ediyorlar.

Açık ve kaçınılmaz bir sonuçtur bu: Partimizin de devrimci fiili metotlarla, bu barbar ezmeye karşı, milletimizi korumak için, O'nu bizzat direnmeye geçirmesi gerekir.

Bu milli direnmenin hazırlandırılması için bilgi, tecrübe, cesaret, disiplin, fedakârlık ve siyasi şuur gereklidir. Ancak bu devrimci niteliklere sahip olmak şartıyla, partimiz halkımızın en devrimci, en savaşçı ve en aktif kesimiyle kaynaşabilir ve O'nun gerçek desteğini kazanabilir. Yani, bir taraftan, biz Kürt devrimcileri olarak, Kürt halkının derin istek ve özlemlerini realist ve doğru bir şekilde ortaya koyacağız. Diğer taraftan; pratik içinde, yavaş yavaş profesyonel devrimciler (yani tüm işimizi ve gücümüzü devrimci çalışmaya vereceğiz) haline geleceğiz. Sabır, feragat, fedakârlık ve bilgiyle milli mücadelenin içine atılacağız ki, halkımızın sıcak mücadele devirlerinde, partimiz en ön saflarda, yüksek fedakârlık ve zahmetleri göğüsleyebilsin.

Bu nedenle de, milli kitleler arasında ve milli plânda; doğru ve devrimci taktiklerle, mücadelenin içinde olacağız. Bu devrimci ve uzak görüşle çalışarak; mücadele içinde fedakârlığı nisbetinde partimiz prestij kazanacak ve öncü çekirdek güç olacaktır. Ancak o zaman partimiz milletimizin kaderi üzerinde konuşmaya hak kazanabilir. Yani, partimizin temelini her bakımdan sağlam, inançlı, devrimci ölçülerle ve çetin mihraklar halinde atalım. Ancak bu şekilde, bizler halkımızın desteği, bizimle kaynaşması ve inançlı katkısı ile faşist cuntaların hakkından gelebilir ve başarıya ulaşabiliriz.

Arkadaşlar!...

Bugün partimizin öngördüğü strateji kısaca budur. Birinci kongremizde de ifade edildiği gibi, hiç kimse, doğru taktikleri kapsayan hazır bir reçete bize sunamaz. Zira devrimci ve doğru taktikler, ancak pratik içinde; mıntıkanın, zamanın, durumun ve olayların analizi sonunda saptanırlar. Ne var ki, şayet arkadaşlarımız daima uyanık, cesur, fedakâr ve ağızlarını tutmasını öğrenirlerse; inisiyatifi daima ellerinde tutar ve şaşırıp paniğe kapılmazlarsa, yeni durumlarda, temel stratejimize uygun yeni kararlar alabilirlerse, eleştiri ve özeleştiriyi (kritik ve otokritik) ihmal etmezler ve parti içi demir disiplini de hiçbir zaman gevşetmezlerse ve nihayetinde yavaş yavaş professiyonel bir çalışma tarzına girerlerse, iste o zaman biz; pratiğin tüm zorlukları ve engelleriyle başa çıkabilir ve bunları çürütebiliriz. Doğru ve yararlı taktikler, ancak böylesine zengin bir pratik laboratuvarının içinden çıkabilir ve anlaşılırlar.

Arkadaşlar!...

Önce de söylendi, teşkilatın kuruluşu ve gelişmesi esnasında, daima gizlilik kuralları ve dar bir doğrultu içinde çalışmamız gerekir. Bundan ötürü de partimizin demir bir disiplin ve dar hudutlar içerisinde faaliyet göstermesi gerekir. Başlangıçta, münhasıran milli potansiyel birikiminin bulunduğu yerlerde, kendimizi aşılayalım! Şüphesiz, tek başına kendimizi aşılamak da yeterli değildir. Bütün milli-devrimci enerjimiz, uyanıklığımız ve fedakârlığımızla; bu aşının tutması ve olgunlaşması için durmaksızın çalışalım.

Şimdi, bugünkü temel görevimize bir kere daha dönelim:

Zamanın ve ortamın somut şartları içerisinde; tüm iç-dış imkânları değerlendirerek ve milli plânda; çekirdeksel ve sağlıklı bir şekilde tüm dikkâtimizi teşkilata verelim! Ancak bu çabanın sonunda, partimizin üyeleri; gerek devrim sanatı ve gerekse siyasi şuur yönünden bilgi sahibi olur ve ustalaşabilirler.

Parti İçi Disiplin ve Devrimci Nitelikler:

Arkadaşlar!...

Yeni durumlarda yeni kararlar almak... Kritik ve otokritik kuralları ve parti içi eğitimin ışığı altında günden güne olgunlaşmak ve kendi kendimizi yenilemek... Bu vasıflar; sayısız deneylerin sonucunda, devrimci niteliklerin temel kanunları gibi telaki edilirler. Ve bize, devrimci teori tarafından sunulmuşlardır. Gerçekten de, dialektik mantığı ve devrimci alçak gönüllülüğü kaybetmez; daima da uyanık, sadık, fedakâr ve cesur bir devrimci yolu izler ve bu mücadelenin gerektirdiği tehlikeleri de tıpkı yüksek bir mutluluk gibi göğüslersek; o zaman bu tarihi göreve aday olabiliriz. Üstelik, bu devrimci niteliklerin sayesinde tembellikten, korkaklıktan, menfaatperestlikten, kendi kendimizi abartmaktan ve iki yüzlülükten, kendimizi uzak tutabiliriz.

Şüphesiz devrimci bir ortamda ve mücadelenin pratiği içerisinde, günden güne deneyim kazanıp törpüleneceğiz. Adım adım tecrübemiz ve görgümüz artacaktır. Ancak bu şekilde sinir yapımız ve günlük yaşantımız, devrimci bir potanın içinde yeni

boyutlar kazanabilir. Üstelik bu devrimci kişilik sayesinde kendimizi kibirden, egoistlikten, kıskançlıktan ve gevezelikten kurtarabiliriz. Çünkü esefle belirtelim ki, küçük burjuvalara özgü olan bu kusurlar, az ya da çok hepimizde mevcuttur. Kürt milliyetçiliğinin fikir babası büyük şair Ehmedé Xanî de Kürt ileri gelenlerinin kıskançlıklarıyla, kendi kendilerini beğenmişlikleri ve bundan ötürü de bir türlü birleşmemeleri üzerinde uzun boylu durduktan sonra, şöyle devam etmektedir:

Şaşakaldım ben Allah'ın hikmetinde,
Kürtler dünya devletinde,
Niçin, bu şekilde kalmışlar yoksun?
Neden hepsi toptan olmuşlar, mahkum?
Onlar, kılıçlarıyla şöhret şehrini fethetmişler.
Himmetle, ülkelere boyun eğdirmişler.
Mirlerin her biri, Hatem cömertliğinde,
Erkeklerin her biri, Rüstem mertliğinde.
Düşün! Arabistan dan Gürcistan'a kadar,
Kürtlüktür olmuş siper ve kale,
Osmanlılar ve Acemler hisardır onlara.
Dört bir kenarı tutan da yine Kürtlüktür.
Her iki tarafta, Kürt Halkını,
Hedef yapmışlardır zevk oklarına

O zaman, bu Osmanlı deryasıyla Tacik Denizi,
Ne kadar tahrik etse ve harekete geçseler de,
Kürtler, omuz omuza kanlarını dökerek,
Onları ayırırlardı Berzah misali,
Fakat bizler daima dağınık ve ittifaksızız.
Bu nedenle de parçalanırız, çünkü;
Hep birbirimize karşıyız,
Şayet olsaydı bizim de ittifakımız,
Ve birbirimize itaat etmesini bilseydik,

O zaman dini de, devleti de tamamlar,
Bilimi de, ilerlemeyi de sağlardık.
Sözlerin de ortaya çıkardı gerçek değeri,
Gerçek kabiliyetler de gösterebilirdi kendilerini.

Evet arkadaşlar!

Günümüzden tam 275 yıl önce, Kürtçülüğün büyük düşünürü, milliyetçiliğimizin meşalesini, dahiyane bir coşkuyla yükseltmiş idi. Bu arada Xanî, son derece realist ve sert bir üslûpla bizim ferdiyetçi, çekememezlik, yılgınlık ve bencillik gibi niteliklerimizi de gözler önüne sermektedir. Atalarımız için, O'nun serzeniş ve tenkitleri son derece yerinde ve ustacadır. Günümüzde de, şayet biz bütün tarihi olayları değerlendirip, bunlardan ders almasını bilmez ve nefsimizi bencillik, kıskançlık yılgınlık ve ferdiyetçilik gibi pisliklerden arındırmazsak, tıpkı atalarımız gibi, büyük düşünürümüzün ruhunu bir kere daha tazip etmiş olacağız. Belki de, tarihin şartları içinde, atalarımız için bazı hafifletici bahaneler bulunabilir; fakat bizim için hiçbir bahane ve yol mevcut değildir. Biz, milletimizin büyük öncüsünün tavsiyelerini tutmaya mecburuz. Ancak o zaman, yeryüzünde alnı açık, başı dik gezebiliriz.

Yukarıda da söylendiği gibi, temel görevimiz; bugün için gizli teşkilat çalışmasıdır. Ne var ki, parti merkezînin haberi tahtında ve partimizin kontrolü altında; yararımızın bulunduğu yerlerde, arkadaşlarımız açık çalışmalara da katılabilirler. Bir şartla ki, merkeze doğrudan doğruya bağlı bulunmayan ve parti kontrolünde olmayan çalışmalara imkân tanınamaz. Bu nedenle de, bugünden itibaren, bütün açık ve kişisel bağlantılarımızı; parti stratejisini uygun bir şekilde düzenlememiz gerekir. Bu tutumun ışığında; eski açık alışkanlıklarla bazı meşguliyetlerden uzak durmamız gerekir.

Partimizin üyeleri nasıl olmalıdır? Şüphesiz, biz ilk elde kusursuz ve her bakımdan mükemmel kimseleri kolaylıkla temin edemeyiz. Bu nedenle de sabır ve akılla, partimiz bir okul gibi olmalıdır. MK'nin, bölge komitelerinin üyeleriyle, profesyonel arkadaşlarımız, bu okulun militan-öğretmenleri olacaklardır. Ancak bu suretle, Kürt halkı arasında bulunan sadık, güvenilir ve yiğit militanları keşfedebilir ve bunlara sorumluluklar verebiliriz. Her şeyin başında; ideolojik yükseklik, siyasi şuur, teknik bilgi ve biyolojik faktörler gelir.

Üyelerimizle arkadaşlarımızın, sevk ve idare kabiliyetlerine de sahip bulunmaları gerekir. Bunların yanı sıra, üyelerin nitelikleri arasında cesaret, açlığa ve türlü mahrumiyetlere katlanabilme, sadık ve sağlam bir karakter de aramalıyız. Milli tarihimizde ve halkımızın mücadelesinde, bu devrimci nitelikleri teyit eden pek çok değerli misal vardır. Daima milli tarihimizden örnekler getirerek, bu nitelikleri üyelerimizin gözleri önüne sermek gerekir.

Çalışma geleneğimizde ve stratejimizin esasında; kemiyetin yani kelle hesabının, gürültülü çıkışların, kendi başına girişilen sorumsuz ve sonuçsuz hareketlerin yeri yoktur. Bizler fedakâr, disiplinli, ağzını tutmasını bilen ve yüksek bir karaktere sahip militanlar ve öncüler bulup çıkarmak istiyoruz. Ancak bu şekilde ve pratik içinde devrimci ve sağlıklı bir kadroyu yetiştirebiliriz. Böyle bir profesyonel ve devrimci kadro yaratılmadan; milli plânda, halkımızın mücadelesini ve devrimci hareketlerini başarıya götüremeyiz.

Arkadaşlar!...

Uyanık olmak, sabır etmek, etrafını görerek çalışmak; hiçbir zaman korkak, pasif, tembel, başına buyruk ya da çok şüpheci olmak anlamına gelmez. Nasıl ki; cesaret, iyimser olmak ve kendi nefsine güvenmekte *"aceleci"* olmak anlamına gelmez. Ne var ki; büyük bir devrimci, *"acele"* konusunda şunu söyler: *"Bir atasözünde yer alan, 'acele etmek başarı sağlamaz.' yargısı, asla acele etmememiz anlamına değil akılsızca hareket etmememiz anlamındadır."*

Kanaatımızca, bu yorum doğrudur. Özellikle biz Kürtler için. Günümüzde, bizim durumumuzda hemen hemen esir millet kalmamıştır!.. Evet, durmak ölümdür. Bir şartla ki, çalışmamızı akıllı olarak yapalım! Eğer biz, tarihi fırsatları ve milli potansiyel birikimimizi zamanında tespit edemez, milli-devrimci hareketlerin seyrinde korkak, kararsız, müterediddit, eli kolu bağlı, ve seyirci kalırsak hiçbir zaman, gerçek devrimciler olamayız. O zaman, bu esirliğimiz ve köleliğimiz de devam edip gidecektir. Bunun tabii sonucu olarak, halkımızın gerçek özlem ve isteklerine yabancı kalacak ve hiçbir zaman halkımızla kaynaşamayız. Tam bu noktada, iki tarihi olayı hatırlayalım ve ibret dersi alalım:

Cezayir ve Irak Kürdistanı devrimlerinin hazırlığında ve başlatılmasında; bazı çok konuşan ve bilgin (!) geçinen gruplar; güya birtakım basma-kalıp ve yanlış analizlerin icabı olarak, daima eli kolu bağlı ve korkak bir pozisyonda pasif kaldılar. Bundan ötürü de tükendiler ve tarihin çöplüğüne atıldılar. Oysa ki, devrimden önce, bu gruplar bol keseden kendilerini gerçek milliyetçi, bilimsel sosyalistler, bilgili ve usta öncüler olarak reklam etmişlerdi! Fakat, tarihi ve milli görev saati gelip çattığında, açıkça anlaşıldı ki, bu adamlar ya da bu gruplar sahtedirler; milliyetçilikleri ve sosyalistlikleri de yalancılıktan ibarettir. Zira bu baylar, hiçbir zaman tarihi görevlerini, özellikle milli direnmenin önemini ve milli etaptan geçmenin tarihi kaçınılmazlığını anlayamamışlardır.

Bu iki tarihi misalin de, bize çok açık-seçik anlattığı gibi olgunlaşmak, pratik ile düşünce arasında tutarlı bağlar kurabilmek ve daima gelişebilmek için, teori ve pratiğin at başı gitmesi gerekir. Bu nedenle de, daima her parti üyesinin elinin altında bazı temel kitaplarla, parti yayınlarının bulunması zaruridir. Ayrıca, merkezî ve muntazam bir yayın organı da, gündemimizdedir. Bilhasa bugünden itibaren dil, edebiyat, etnik coğrafya, Kürdistan tarihiyle jeopolitik durumumuz hakkındaki çalışmalarımızı yoğunlaştırmamız gerekir.

Arkadaşlar!..

Tam bu noktada, bir kere daha itiraf edelim ki tek başına dil, edebiyat çalışmalarıyla, açık ve ferdî plândaki Kürtçü hareketler, hiçbir zaman kesin bir sonuç sağlayamazlar; siyasi teşkilat olmadan ve devrimci metotları kullanmadan her kim ki: *"Bir gün nasıl olsa ana-hedefimize varacağız, yani Kürt milli-demokratik haklarını istirdat edeceğiz.."* diyorsa, ham bir hayal ve yalancı bir rüya görüyor. Çünkü tüm dünya ve Irak Kürdistanı devrim deneylerinden ortaya çıkan açık ders şudur: Ancak devrimci direnme aşamalarında ve organize bir mücadeleyle; biz prestij kazanıp, maddi imkân sahibi

olabiliriz ve o zaman bu tarihi görevimizi hakkıyla yerine getirebileceğiz.

Arkadaşlar!...

Bu sözlerimizin sonunda, çok önemli bir nokta üzerine, bir kere daha dikkâtlerinizi çekmek isteriz. Çünkü, bu temel prensibi; biz gerek eski arkadaşlık dönemi ilişkilerinde ve gerekse devrimci tecrübenin seyri içinde, bizzat kendi nefsimiz için de zaruri görüyoruz: Pratikte, en azından ideolojik seviyenin yüksekliği ve siyasi bilinç kadar, devrimci ahlak da mutlaka gereklidir. Yemin metnimizde de yer aldığı gibi; arkadaşlarımızı korumamız, sadakâtle ve mertlikle hareket etmemiz, mücadele gerektirdiği fedakârlığı ve feragatı paylaşmamız ve daima tehlikelerle, rizikoları göze almamız gerekir.

Şayet arkadaşın biri dâhilî disiplini tanımazsa, hiçbir fedakârlığa katlanmazsa, arkadaşlarını korumazsa, parti programına ve içtüzüğüne aldırmazsa, ağzını tutmaz ve gevezelik yaparsa, kendini bilen gizli gizli çalışmayı önemsemezse, meseleleri ve arkadaşlarının eksikliklerini sorumlu kademelerde gözler önüne serip tenkit edeceği yerde; tam aksine özel ve sorumsuz toplantılarda alelusul gevezelik konusu yaparsa ve nihayet arkadaşlarının tenkidine aldırmaz ve kendi kendisini abartırsa, biz mutlak olarak inanıyoruz ki böyle bir arkadaş çok kısa zamanda tükenecek ve cerahatleşecektir.

Tabiatıyla bu cerahat, hemen vücudumuzdan sökülüp atılacaktır. Gerçek odur ki, bu şekilde bencillik (subjektivizm) ve çürüme pozisyonuna girmiş böyle bir arkadaş hiçbir şeyin, özellikle gizli ve devrimci bir çalışmanın hakkından asla gelemez. Çok iyi bilmemiz gerekir ki, ancak yüksek bir sorumluluk, fedakârlık ve sadakât anlayışıyla ve de birbirimize en sağlam bir şekilde kenetlenmekle; birliğimizi koruyabilir, parti içi ve parti dışı tuzakları zamanında anlayabilir ve bunları tesirsiz hale getirebiliriz. Ve böylece kendimizi de okumuşlara ya da akılsızlara özgü, şu ünlü gevezelik ve kıskançlık hastalıklarından arındırabiliriz.

Devrimci selam ve sevgilerimiz bütün arkadaşlar içindir.

PB. adına

Heval FERİDUN

Çok önemlidir. Not:

Görüldüğü gibi, yayınlarımız iki dilde yazılıyor. Özellikle bizim imkânlarımızda bu epeyce zor ve pahalı bir iştir. Fakat ya bazı arkadaşlarımızın Kürtçe bilmemeleri ya da Kürtçe yazı diline yabancı olmaları nedeniyle, biz bu zorluğu göze alıyoruz. Bu nedenle de, hiç olmazsa, Kürtçe bölümünü birçok kere okuyunuz, yazınız ve ancak mecbur olduğunuz zaman Türkçesine başvurunuz.

İkincisi de şayet siz bu parti yayınlarını birer teberik gibi saklar, okumaz ve okutmazsanız, o zaman bu kadar çaba neden? Bu alanda da günden güne ustalaşmanızı rica ediyoruz. İnsanın istek ve iradesinin karşısında, hiçbir engel ve yasak tutunamaz.

Yeter ki siz isteyin, her an inanç, akıl ve bilgi ile hareket edin, o zaman bu broşürlerin de gerek şahsen daha iyi yetişmeniz açısından ve gerekse parti açısından, daha yararlı olacakları açıktır.

Genel Sekreter

Arkadaş Feridun.

TÜRKİYE'DE KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ'NİN (T'de KDP) PROGRAM VE TÜZÜĞÜ

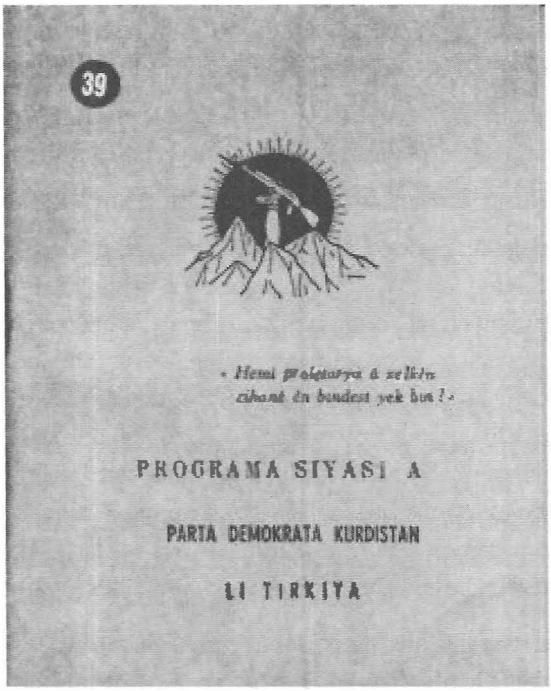
Bu program ve iç tüzük, partimiz merkez komitesinin birinci toplantısında müzakere ve kabul edilmiştir.(*)

Giriş

Kiaksar'dan Selahedin'e Kadar Kürtler:

Kürt halkı, tarihin en eski çağlarından beri, Kürdistan adı verilen topraklarda, komşu milletlerden kesin tarihi, etnik ve lengüistik (dilbilim) hudutlarla belirlenmiş farklı ve istikrarlı bir topluluk halinde günümüze dek yaşaya gelmiştir.

Kürtlerin ataları olan Medler ve Karduklar, uzun tarihi devirler içinde, bugünkü Kürdistan'da kendi sosyo–ekonomik münasebetlerini tanzim ve idare eden, tamamen siyasi bağımsızlıklarına sahip devletler ve imparatorluklar kurmuşlardır. MÖ 612 yılında, bugünkü Musul yakınlarında bulunan Asurluların başkenti Ninova'yı zapteden ünlü Kürt İmparatoru Kiaksar'dan beri, Kürt halkı, Orta Doğu'nun tüm sosyal-siyasi olaylarında, daima önemli rol oynadı.

İslam dinini kabul ettikten sonra da, Kürtlerin bu etkin tarihi rolü sona ermedi. 10. yüzyılda merkezî Diyarbakır olmak üzere, Zagros dağlarının ötesine ve bütün Güney Kürdistan'a hükmeden Kürt Merwan devletinden sonra, Avrupa'nın Haçlı Orduları'na meydan okuyan Kürt Eyübi Devleti, tarih sahnesine çıktı. Eyubi prenslerinden Selahedin, sadece Kürtlerin değil, bütün İslam dünyasının tanıdığı en büyük komutan olarak,

*- Program ve iç tüzük, iki dilde yan yana sayfanın sol yarısında Kurmanci olarak *"Program û Nizamnameya Navxwe ya Partîya Demoqrata Kurdistana li Tirkiya"*, sağ yarısında da Türkçe'si yer almak üzere, aynı kitapçıkta birlikte yayınlanmıştır. Kitapçığın orijinali, 48 sayfadır. Biz, burada sadece Türkçe bölümünü aldık. Bu kitapçığın son sayfasında yine her iki dilde yan yana *"Partiye Giriş Yemini"* yer almaktadır.

bugün de Avrupa'nın ve dünya tarihinin en önde gelen simaları arasında yer almakta ve Kürt milli dehasının İslam dinine kendisini kalkan yapan büyük cevherini sembolize etmektedir.

13. yüzyıldan itibaren, Moğol istila ordularının bir baştan bir başa yakıp yıktığı Hindistan, İran ve Ön Asya topraklarının içinde, Kürtlerin yurdu da vardı. Kürt halkının ve onun kendi öz devletlerinin yüzyıllar boyu emek vererek meydana getirdiği sayısız sanat eseri, büyük şehirler ve yoğun ticarî-iktisadi ilişkiler, bu barbar ve uzun süreli istila dalgaları altında boğuldu.

Moğol istilasının çok zayıf düşürdüğü ve parçaladığı Kürt prenslikleri; çeşitli iç-dış etkenler yüzünden, yakın çağlarda kendi aralarında merkezî bir otorite etrafında birleşebilecek gerekli objektif sosyo-ekonomik şartları bulamadılar. Bununla beraber, yakın zamanlara kadar, Kürt halkı, dahilde tamamen otonom; yani kendi öz siyasi-sosyal müesseseleriyle kültürel değerlerine sahip emirlikler (prenslik) halinde, Osmanlı İmparatorluğu ve İran Şehinşahlığı'nın *"hanedan tipi"* siyasi birlikleri içinde, yaşamaya devam etti.

Müttefik Güçler Sevr'de Kürdistanı İtiraf ve Teyit Ediyorlar:

10 Ağustos 1920'de, Osmanlı İmparatorluğu yetkilileriyle, başlıca Müttefik Güçler (ABD, İngiltere, Fransa, İtalya vs.) arasında imzalanan Sevr Anlaşması, Kürt milletini ve Kürdistanı; kendi tarihi, etnik ve lengüistik coğrafya içerisinde, dinamik bir realite olarak tespit ve bu milletin kendi siyasi kaderini serbestçe tayin hakkını (oto determinasyon) da kabul ve taahhüt etmiştir.

Kürt Halkı *"Gâvur"* İstilasına Karşı Türk Halkı ile Omuz Omuza:

Fakat Kürt halkı, bu vazgeçilmez doğal hakkını kullanmaya başlamadan önce, Avrupalı güçlerin desteğini sağlayan Yunanlılar, Anadolu'yu işgale başladılar. Kürt halkı, kardeş Türk halkı ile birleşerek, Hıristiyan güçlerin tertiplediği bu istila hareketine karşı koydu. Kürt halkı, 1920-23 yılları arasında, demokratik milli haklarını kullanmak ve Sevr'i tatbik etmek yerine; Hıristiyan-Müslüman çelişkisinin o günün şartları içinde ağır basan yönü dolayısıyla Anadolu Kurtuluş Savaşları'na fiilen ve aktif bir şekilde katıldı. Başlıca Kürt ve Türk halklarının, *"gâvur.."* sözcüğüyle nitelenen yabancı istila hareketlerine karşı yürüttükleri bu müşterek mücadelelerinin sonunda, Anadolu halklarının yani Kürt ve Türk halklarının gerçek kurtuluşu yerine, siyasi iktidar eski Osmanlı subaylarıyla aydınlarından müteşekkil ırkçı-Turancı bir *"cuntanın"* eline geçti.

Kürt ve Türk Halkı Faşist Askeri Diktatörlüğe Karşı:

Bir askeri diktatörlük halinde, iktidarı üzerine bina edilen yeni Türkiye idarecileri; İttihat-Terakki'nin ırkçı-Turancı fikirlerinden mülhem (esinlenmiş), bir başka ideolojiyi geliştirdiler. Bu yeni ideolojiye (Kemalizm) göre, *"laiklik"* ilkesi ve Avru-

pa toplumlarının bir takım üst yapı müesseseleri (kılık-kıyafet değişikliği... Medeni Kanun... Ceza Kanunu... vs.) Türk ırkının üstünlüğüne dayanan şoven bir milliyetçilik içinde, mecz ediliyordu. Türk subaylarının ve sivil aydınlarının bu yeni ırkçı faşist ideolojisi, Ankara'da siyasi iktidarı gasp ettiği günden bu yana, gelmiş-geçmiş tüm hükümetlerin eline *"laiklik ilkesini"* dinsizlik, milliyetçiği de, Türkler den başka tüm halkları, özellikle Kürtleri, inkâr ve asimile eden bir tatbikat şeklinde tezahür etmiştir/belirmiştir.

Anadolu halk kitlelerinin (Türk-Kürt) rızası hilafına (tersine) ve siyasi cebir yoluyla tatbik sahası bulan bu çağ dışı, bilim dışı ve insanlık dışı faşist tatbikat çok acı, çok kanlı ve çok sıkıntılı geçti... Fakat her şeye rağmen, 1925'lerden beri, ırkçı-faşist Ankara hükümetlerinin başvurdukları kanlı asimilasyon (zor kullanarak Kürt dilini, Kürt kültürünü, Kürt sanatını, Kürt edebiyatını Kürt tarihini inkâr ve Kürt sosyal–ekonomik değerlerini gasp) zorlamalarına yani Türkleştirmeye karşı Kürt halkının fiilî ve fikri direnme hareketleri, asla kırılmadı.

(1925 -38) Kürdistan Silahlı Direnme Hareketleri:

1925 yılından, 1938 büyük Dersim katliamına kadar geçen 13 yıllık bir tarihi dönem içinde, Kürt halkının, faşist-Turancı hükümetlerin Türkleştirme tatbikatına karşı başvurduğu *"silahlı direnme hareketleri"*, objektif olarak kaçınılmaz idi.

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte, Türkiye'nin siyasi şartlarına kendisini adapte etmiş bulunan Kürt milliyetçiliğinin fikir mücadelesi; ilerici, demokratik ve meşru bir muhteva taşıyan bu *"silahlı direnme hareketleri"*nin tabii bir devamından ibarettir.

Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi Kökenleri ve Dahilî Milli Çelişki:

O halde günümüzde, Kürt halkının temel milli demokratik haklarını istirdat uğrunda giriştiği mücadele, kökenlerini bu tarihi gerçeklerden ve çağdaş millet hareketlerinin kaçınılmaz evrensel esprisinden almakta ve bu nedenle de; ilerici, haklı ve meşru bir çıkış noktasından hareket etmelidir. Bu mücadele, az gelişmiş bir ülkede (Türkiye) iktidarı ele geçirmiş bulunan, askeri cuntaların (açık ya da kapalı) kontrolündeki ırkçı-Turancı (subay–aydın) politik elitler ve bu elitlerin icra organı olup, Türk milleti adına siyasi iktidarı sürdürdüğünü iddia eden zorba hükümetlere karşı verilmektedir. Zira, biçimsel seçim oyunlarına rağmen, silik şahsiyetli sivil hükümetler de perde arkasında cunta gruplarının kontrolü altında bulunmaktadırlar.

Türk halkının gerçek özlem ve çıkarları; asla Kürt halkının demokratik milli haklarının gaspını gerektirmez ve bu doğal hakların kullanılmasıyla çelişmez. Bu nedenledir ki, Kürt halkının; bir dile, bir kültüre, bir bölgeye, bir millete tanınmış tüm imtiyazlara karşı verdiği mücadele; Türk halkının gerçek demokratik mücadelesinden ayrılmaz. Yani Kürt halkının temel demokratik milli haklarının istirdadını amaç edinen bir eylem birliği; bizatihi Türk halkının sosyal ve demokratik gerçek iktidarının önüne

dikilen cunta iktidarı engelini ve dolayısıyla Kemalist ideolojinin, uzun yıllardan beri Türk kamuoyunu şartlandırmış bulunan dar çemberini de parçalayacaktır.

İşte, Türkiye ırkçı-faşist hükümetleriyle, bu hükümetleri de kontrolünde tutabilen baskı kuvvetleri (cunta grupları) tarafından bir millet adına zorla sürdürülen milli ezme tatbikatından doğan Dahilî Milli Çelişki, kısaca budur. Yani Kürt halkının rızası hilafına ve kaba kuvvet yoluyla inkâr etmek... horlamak, tahkir etmek, baskı altında tutmak ve de yok etmek.

Yani Türkleştirmek...

Türk ve Kürt Halkının Gerçek Düşmanları: Faşist Cunta İktidarları ve Onların Hükümetleridir.

Oysa, bir başka deyişle, Kürt halkının temel milli demokratik haklarının tanınması; Türkiye'de gerçek ve demokratik bir halk iktidarının gerçekleştirilmesinde en büyük engeli teşkil eden ve yarım yüzyıldan beri ırkçı-Turancı şovenizmin hakim önyargılarıyla felce uğramış bulunan, Türkiye fikir ortamının donmuş taassubunu da yıkacaktır.

Bu nedenle, partimizin mücadelesi, sadece milli varlığı ve milli demokratik hakları gasp edilmiş ve bu haklarının istirdadı uğrunda savaşan Kürt halkının değil; daha insanca ve daha mutlu bir yaşama düzeyine, serbest iradesi ve gerçek iktidarıyla ulaşmak çabasında bulunan kardeş Türk halkının da mücadelesidir.

YAŞASIN, HALKLARIN KADERLERİNİ SERBESTÇE TAYIN HAKKI...

YAŞASIN, MİLLETLERİN TAM HAK EŞİTLİĞİ... HÜR YAŞAMA VE MUTLU OLMA HAKKI...

YAŞASIN TÜRK VE KÜRT HALKLARININ KARDEŞLİĞİ VE BİRLİĞİ!...

TÜRKİYE'DE KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ (T'de KDP/T-KDP) TÜZÜĞÜ

Madde: 1- Partinin adı: TÜRKİYE'DE KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ.

Madde: 2- Partimiz ilerici ve devrimci bir siyasi organizasyon olup, Türkiye'de kurulmuştur.

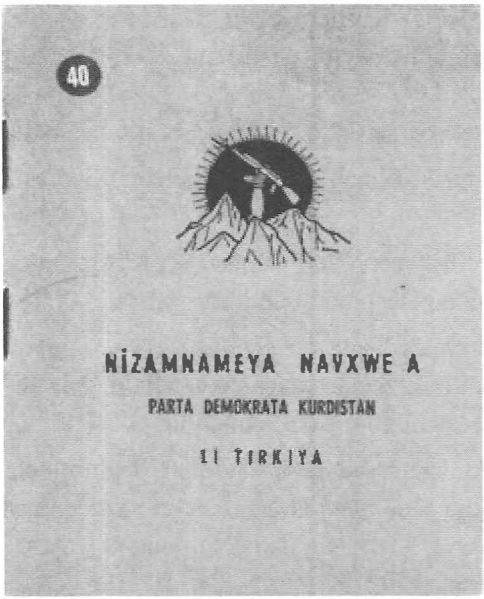
Madde: 3- Partimiz Türkiye Kürdistanı'nda yaşayan Kürt halkının, kendi kaderini bizzat kendisinin tayinine hakkı bulunduğuna inanır. Bu amaca varmak için, Kürt milli varlığının resmen tanınmasını ve Kürt milli demokratik haklarının istirdadını temel şart sayar.

Madde: 4- Partimizin mücadelesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğü esprisi içinde, Türk milli imtiyazları yerine; Türk ve Kürt halklarının tam hak eşitliğine müstenit gerçek kardeşliğini ve beraberliğini ikâme etmek esaslarına dayanır.

Madde: 5- Türkiye hudutları dâhilînde yaşayan Kürt halkının ana tabanı, Kürdistan'ın geniş köylü kitleleridir. Bu nedenle partimiz; ana amaç ve hedeflerinin gerçekleştirilmesi uğrunda girişeceği eylemlerinde, Kürdistan köylüsüne dayanacaktır.

İşçiler ve partimizin programını benimseyen aydınlar, öğrenciler, memurlar, esnaf ve sanatkârlar gibi orta tabaka mensupları, Kürdistan köylüsünün tabii yardımcıları ve müttefikleridirler.

Madde: 6- Kürt millet hareketinin ve dolayısıyla Kürdistan'ın geniş köylü kitlelerinin öncü ve organizatörü durumunda bulunan partimiz, sosyal-siyasi eylemlerinin seyri boyunca, şu temel görüşleri titizlikle göz önünde tutar:

a- Türkiye'de siyasi iktidarın gerçek kuvveti, cunta (subay-aydın) gruplarıdır. Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, ekonomik bir temele sahip bulunmamakla beraber, cuntalar, siyasi iktidarı zorla (açık ya da kapalı) ellerinde tutmaktadır.

b- 1946'dan beri, cuntaların açık ırkçı-faşist diktatörlüğü şeklen sona ermiş gibi gösterilmekte ise de, 27 Mayıs 1960 hükümet darbesi ve sonrasındaki olaylar, cunta gruplarının perde arkasında, siyasi iktidarın iplerini ellerinde tuttuğunu ispat etmektedir. Bu nedenle, Türkiye'de birden fazla siyasi partinin ve seçim sisteminin varlığına rağmen, gerçek bir demokrasi ve

fikir hürriyeti asla mevcut değildir. Ve *"biçimsel demokrasinin"* yaşaması dahi, her türlü garantiden mahrumdur.

c- Türkiye'de siyasi iktidarı ele geçiren cunta grupları, Türkiye halklarının büyük bir dilimini teşkil eden Kürt halkının, milli varlığını inkâr ve temel milli demokratik haklarını gasp ettikleri için, 1920-23 müşterek *"Kurtuluş Mücadelesi"*nin ilerici, haklı muhtevasına ihanet etmişler ve bu nedenle de meşruiyetlerini yitirmişlerdir.

d- Bu açıdan T-KDP -gerek iktidar ve gerekse muhalefette bulunsunlar- Türkiye'nin diğer siyasi kuruluşları ile, ancak Kürt milli varlığının tanınması ve Kürt milli demokratik haklarının açıkça teslimi şartı ile fikir ve eylem birliğine girebilir.

e- Bu temel ve ön şartı hesaba katmayan; yani Kürt milletinin milli varlığını inkâr ve Kürt milli haklarının gaspını tasvip ya da görmezlikten gelen tüm siyasi, gayri siyasi kuruluşları; Kürt halkını ezen ırkçı, faşist hükümetlerin ve baskı kuvvetlerinin suç ortağı sayar.

Madde: 7- T-KDP, emperyalizmi ve özellikle günümüzde ortaya çıkan bazı azgelişmiş ülkelerdeki dahilî, milli-sosyal çelişkileri, bilimsel metotlarla analiz eder: Giriş bölümümüzde, mahiyeti kısaca belirtilen Dâhilî Milli Çelişki çözülemediği, yani Türkiye'de Kürt halkının inkârı ve demokratik milli haklarının gaspı şeklinde ortaya çıkan, dahilî-milli ezme tatbikatı sona ermediği müddetçe; Kürt halkının dahilî-milli muhalefet potansiyelini münhasıran, *"Milletlerarası Emperyalizme Karşı Savaş!"* alanına kanalize etmek isteyen tüm fikri ve aksiyoner çabaları kötü bir tuzak ya da fahiş bir yanılgı olarak telâkki eder.

Madde: 8- Türkiye Kürdistanı adı tanınmalı ve hudutları etnik, coğrafî ve tarihi gerçeklere uygun olarak belirtilmelidir.

Madde: 9- Kürt dili, Türkiye Kürdistanı'nın resmi dili olarak kabul edilmelidir.

Madde: 10- Kürt kültürü serbestçe gelişmeli ve Kürtlere kendi çocuklarının tahsilinin her kademesinde, kendi ana dilleri ve öz kültürleriyle yetiştirme hakkı tanınmalıdır.

Madde: 11- Türkiye Kürdistanı'nda sağlık, eğitim ve öğretim hizmetleri tamamen karşılıksız verilmeli ve Kürt çocukları için tahsilin her kademesi, tamamen parasız olmalıdır.

Madde: 12- Türkiye'nin tüm yeraltı ve yerüstü servetlerinden sağlanan gelirlerden Kürdistan'ın hissesi, Türkiye genel nüfus oranında tespit edilmelidir.

Madde: 13- Ekonomik plânlamada; günümüze kadar bir sömürge alanı zihniyeti içinde sömürülmüş ve ihmal edilmiş Kürdistan'ın kalkındırılmasına öncelikle ve ivedilikle yer verilmelidir. Kalkınma plânları bu esaslara göre hazırlanmalıdır.

Madde: 14- Sanayi kuruluşları, özellikle ağır sanayi tesislerinin dağıtımında, günümüze kadar apaçık bir şekilde tatbik edilen sömürgeci tasarruflardan vazgeçilmeli ve Kürdistan'ın yer altı servetleri mutlak olarak Kürdistan'da işletilmelidir.

Madde: 15- Partimiz, emperyalizmin her türlüsüne karşı milli ve sosyal hak talebinde bulunan ya da kurtuluş mücadelesini veren tüm dünya halklarından yanadır.

Partiye Giriş Yemini

"Ben biliyor ve inanıyorum ki, mensubu bulunduğum Kürt halkı; zorbalar tarafından bütün insani, milli, sosyal ve kültürel haklarından; zorla, hile ile, kabalıkla mahrum edilmiştir. Halkımızı özgürlüğe kavuşturmak, onurlu ve mutlu kılmak ve bunları koruyabilmek için; devrimci çalışma ve mücadele yapmak, özellikle milli bir teşkilat kurmak zaruridir. Bu nedenle; ölünceye kadar bu soreşger (devrimci) yolda yürüyeceğime, arkadaşlarımı koruyacağıma, Kürt halkının özlem ve isteklerini gerçekleştirmek için tüm gücümü harcayacağıma ve partimizin saflarında çalışacağıma; namusum, şerefim, tüm fikri ve maddi mukaddesatım üzerine yemin ediyorum."

PARTÎYA DEMOQRATA KURDİSTANÊ Lİ TİRKÎYA FİŞÊ ENDAMETİYÊ

Hejmar:

1- Nav:	Hesen Oğuz
2- Navê malbatê:	Mihemed Kenan- Oğuz
3- Navê bavê:	Kenan
4- Emrê wi:	45
5- Karê wi û rewşa wi ya xwendinê:	Peşmerge
6- Halê wi yê medenî:	Zewicî
7- Rewşa wî ya leşkerî:	
8- Rewşa wî ya malî:	Ortê
9- Mehanîya wî:	5 Dirhem
10- Taerîxa wî ya katina nav partî û wezîfa wî:	1 Gulan 1971
11- Navê wî yê veşartî:	Üsif
12- Endesa wî:	Mamele

TÜRKİYE'DE KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ'NİN (T'deKDP) İKİNCİ OLAĞANÜSTÜ KONGRESİ(*)

Kürt Miliyetçiliği ve Partimizin Strarejisi

Giriş:

Arkadaşlar!.

Her iki kongremiz arasında, çok fazla bir zaman geçmedi. Fakat, yine de bu geçen zaman zarfında, MK'nin bütün üyeleri, partimizin bölgelerine dağıldılar; sağlam ve inançlı bir temel üzerinde çalışmaya başladılar. Bugün biz, fevkalade bir toplantı yapıyoruz. Çünkü bu müddet zarfında edindiğimiz tecrübenin ışığı altında, bir kere daha ve kısaca; temel meselelerimiz üzerinde durmak gereği doğmuştur.

Açıkça anlaşıldığı gibi, gizli çalışma ve özellikle de saklı ve devrimci teşkilatın yürütülmesi konusunda; imkânlarımız ve tecrübemiz çok azdır. Devrimciyi belirleyen önemli niteliklerden birisi, *"realist"* olmasıdır. Yani devrimci eksikliklerini iyi bilmeli, kendi kuvvetinin bilincinde olmalı ve bütün özel imkânlarını da iyi tanımalıdır. Bu nedenlerden ötürü, biz bir kere daha, Kürt millet meselesi yani Kürtçülüğümüz ve onun teorik konumu, diğer taraftan da; partimizin programı ve stratejisi üzerinde bir kaç söz söylemek istiyoruz.

---

*- Parti kurucularının bazıları, kuruluştan hemen sonra partiyi özellikle iki konuda eleştirmeye ve partiden uzaklaşmaya başlarlar. Bu sorunlardan biri, partinin *"miliyetçi"* olduğu yolundaki eleştiridir. İkinci konu ise silahlı mücadele konusudur. Partinin kuruluşunda silahlı mücadelenin gerekliliği ortaya konmuştur. Ancak daha sonra silahlı mücadelenin zorunlu olduğu dile getirilir. Bundan dolayı M. Emin Bozarslan, Yılmaz Çamlıbel ve Ziya Acar partiden ayrılırlar.

Bu sorunlar üzerine Güney Kürdistan'dan gelen Dr. Şivan, Ankara'da partinin MK toplantısını yapar, ancak bu toplantı partinin Olağanüstü Kongresi'ne dönüşür. Böylece partinin kuruluşundan iki ay sonra, 22 Ağustos 1970'de Ankara'da Olağanüstü Kongresi yapılmış olur. Toplantıda Dr. Şivan, Parti Sekreteri olarak önemli ve etkili bir konuşma yapar.

Bu gelişinde uzun bir süre ülkede kalan Dr. Şivan, ancak Eylül 1970'de Dîşêş Kampı'na geri döner.)

22 Ağustos 1970 tarihinde yapılan toplantıda Dr. Şivan'ın yaptığı konuşma metni Kürtçe ve Türkçe yan yana olmak üzere aynı broşürde yayınlanır. Broşürde bulunan her iki dildeki bu metin, partinin resmi görüşüne dönüşen -parti tarafından onaylanan- bir yazı olduğundan, orjinalı Kürtçe olarak yapılan konuşma biraz daha değişiktir. Dr. Şivan bu konuşmanın ilk Kürtçe versiyonunda *"Hurmuz"* kod adını kullanırken, parti tarafından onaylanan Kürtçe ve Türkçe versiyonlarında ise *"Feridun"* kod adını kullanır.

Sunulan bu rapora şöyle bir not eklenir:

"Bu rapor, partimizin Merkez Komitesi (MK')nin ikinci toplantısında; PB adına parti genel sekreteri arkadaş FERİDUN tarafından okunmuştu. Görüşme ve müzakerelerden sonra, aşağıdaki metin, partimizin temel görüşü olarak, MK tarafından kabul edilmiştir."

Millet Nedir ?

Arkadaşlar!.

Kürt millet meselesi üzerinde iyice aydınlanabilmemiz ve sağlam bir kanaat edinmemiz için; her şeyden önce *"millet"* realitesine göz gezdirmemiz gerekir. Acaba millet nedir? Sosyolojik bir analiz içerisine, millet kavramı nasıl konur?... Bu sorularla meşgul olduktan sonra, artık milliyetçilik -burjuva milliyetçiliği ve esir milletlerin milliyetçiliği- ve özellikle de bilimsel bir analiz içerisinde *"Türkiye'de Kürt millet meselesi nedir?"* sorusu üzerinde durabilir ve bunları net bir şekilde açıklığa kavuşturabiliriz.

Her şeyden önce, millet tarihi bir kategori ve sosyolojik bir realitedir. Milletin tarifi için, günümüze kadar çeşitli unsurlar ve gerekler kullanılmıştır. Şüphesiz, millet gerçeği konusunda kullanılan unsurlar ve bu unsurlara dayandırılan tarifler de çoğu defa birbirinden farklı, izafi ve ekseriya da yanlıştır. Bununla beraber, bilimsel bir analiz potasında, bazı temel unsurlar vardır ki, *"millet"* mefhumu ancak bunların yardımıyla anlaşılır ve tarif edilir.

Dil birliği: Bilindiği gibi, insanlar arasında her türlü ilişkilerin, mübadelelerin yapılabilmesi için; dil, temel bir vasıtadır. Bu nedenlerden ötürü, tarihin en eski çağlarından günümüze dek, her millet özel bir dile sahip olarak yaşayagelmiştir.

Toprak birliği: Toprak da, bir milletin yaşaması ve varlığını sürdürmesi için, mutlaka gereklidir. Zira, millet dediğimiz topluluğun müşterek bir toprağı mevcut değilse, o milletin fertleri arasında sosyo-ekonomik ilişkiler kurulamaz ve birbirleriyle konuşma olanağı bulamazlar.

Ekonomik mübadele ilişkileri: Bir milletin müşterek bir dili ve toprağı olunca, bunun tabii bir sonucu olarak, o milletin fertleri arasında ekonomik üretim ilişkileri vücut bulur. Şüphesiz, her milletin ekonomik sistemi; tarihi aşamalarda, hep aynı şekilde kalmaz. Eşya mübadelesinin yanı sıra; iç ticaret, pazar ilişkileri, kazanç ve sermaye birikimi sonunda, milli birlikte yavaş yavaş gelişir ve olgun bir şekil alır.

Milli karakter: Pek tabii olarak, yukarıda sayılan bu üç nitelik; yani ortak bir dile ve toprağa sahip olmak ve ekonomik ilişkilerin mevcudiyeti, bir milletin varlığı için temel unsurlardır. Fakat bildiğiniz gibi, tarihin uzun ve çetin devirleri boyunca, bazı milletler ya tamamen tarihten silinmişlerdir ya da asimile (eritme, benzetme) edilmek suretiyle ortadan kaldırılmışlardır. Bu itibarla; dil, toprak birliği ve ekonomik ilişkiler de tek başlarına yeterli değildirler. Özellikle sömürücü milletlerin baskıları karşısında, küçük ve esir milletler, milli kültürleri, milli hareket ve geçmişleri; milli kader ve psikolojik bağlantılarıyla kendilerini koruyabiliyor ve canlılıklarını sürdürebiliyorlar. Bunların hepsine birden *"milli karakter"* adı verilmektedir. Pek güzel anlaşılıyor ki, milli karakter de çok önemlidir ve yukarıda sayılan temel unsurların yanı sıra, çok ileri bir yer işgal etmektedir. Şimdi, bu temel unsurların ışığı altında, milletin tarifini yapabiliriz:

Millet öylesine bir topluluktur ki, onu teşkil eden fertler arasında dil, vatan (yurt, toprak) ortaklığı ve ekonomik ilişkiler mevcuttur. Fazladan olarak, onun milli karakteri; tarihi, ırkî, kültürel faktörlerin ve toplumsal psikolojisinin çerçevesinde oluşur.

Kürt Milleti:

Bu bilimsel tarifin ışığı altında, Kürt milletinin varlığı ve canlılığı; çok açık ve net bir tarihi gerçek olarak ortaya çıkmaktadır. Kürt milleti, yaşayan özel bir dile sahiptir. Açık bir tarihi gerçektir ki; Kürt milletinin ırkı gibi O'nun dili de Hindo-Avrupa ailesinin dilleri arasında yer alır. Yani Ari bir dildir. Kürt dili, özel bir kelime hazinesine sahiptir ve kaidelerle düzenlenmiştir. Yani, tamamıyla bağımsız ve kendine özgü bir dildir. Bu nedenle de, Kürtçe'nin kelime hazinesi ve grameri; yani kaide ve usûlleri Kürtçe'nin özel niteliklerine uygundur.

Birkaç kelime ile, Kürt edebiyatından söz etmemiz gerekir. Sözlü, yani halk edebiyatımız çok renkli ve zengindir.Yazılı edebiyatımıza gelince, özellikle dünya klasikleri arasında yer alan Feqeyé Teyran, Melayé Cıziri, Ehmedé Xanî, Hacı Qadıré Koyi en ünlüleridir. Yüzyılımızda da Kürt şair, yazar, filozof ve sanatkarları sayılmayacak kadar çokturlar. Her ne kadar 1942 yılından bu yana, Türkiye'de Kürt adını taşıyan ve Kürtçe olarak söylenen her şey en barbar ve şoven bir şekilde inkâr edilmiş ve yasaklanmış; bugün de bu tutum ve tabu aynen sürdürülmekte ise de; küçücük bir imkân ve serbestlik bulduğu yerlerde, Kürtçe serpilmiş ve dünya dilleri arasında itibarlı bir yer yapabilmiştir kendisine. Kürt modern şair, yazar ve sanatkârları, dünyanın her tarafında seslerini duyurmuşlardır. Bunlardan birkaçının adını analım: Cegerxwin, Ereb Şemo, H. Cındi, Goran (Evdılah Sıleman), Ehmed Mıxtar, M. Heymen, Evdırehman Hejar, Békes, Nuredin Zaza, Osman Sebri, K. Kurdo, Reşit Kurd, Qedrican vs....

Bir milletin varlığı için ikinci unsur, topraktır. Evet, bütün eski ve tarihi milletler gibi Kürt milletinin de bir yurdu vardır ve bu yurda Kürdistan adı verilmektedir. Şerefxan, Minorsky, Marr, Nikitin, Bois, Emin Zeki, Mıhemed Eli Ewni gibi büyük tarihçi ve Kürdologların kaleminden; Kürtlerin ve Kürdistan'ın tarihi, bilimsel metotlarla yazılmış ve ortaya konmuştur.

Kürdistan; massiv ve kütlevî birlik arz eden, bir toprak parçasıdır. Fırat Nehri'nden, Loristan ve Toros dağlarından, Aras Nehri'ne kadar, masif bir kitle olan Kürdistan topraklarına; tarihte Kardaka, Medya... ve nihayet Kürdistan adı verilegelmiştir.

Tarihi gerçekler; Kardux, Urartu ve Medya milletlerinin, bugünkü Kürtlerin olduğunu ve devletleriyle imparatorluklarını da yine bugünkü Kürdistan'da kurmuş bulunduklarını göstermektedirler.

Kürt Medya İmparatorluğu, büyük kumandan ve imparator Kiaksar (MÖ 633-

584) zamanında; bütün İranî milletleri ve Asurlular (asurluların ünlü başkentleri Ninova MÖ 612 yılında büyük Kiaksar tarafından zapt edilmiştir.) Kürtlerin hükmü altına alınmışlardı. Dara ve Keyhüsrev zamanlarında Kürt ve Fars milletleri birlikte yaşıyorlardı; bunların müşterek imparator ya da sultanları bazen Kürt ve bazen Fars idiler.

İslam dininin doğuşundan sonra kurulan, belli başlı Kürt devletleri şunlardır: Sadadi (MS 951-1088), Hesenwahi (MS 941-1014), Merwani (MS 990-1096) ve nihayet Eyubiler tarih sahnesine çıktılar. Korkusuz ve kaplan yürekli bir süvari, bütün Müslümanların öncüsü ve Kürtlerin komutanı Selahedin-i Eyubi ve Kürt halkı, İslam dinini ve Müslüman milletlerin yurtlarını korumak için; çelikten kale ve kalkan oldular.

Kürt halkının fertleri arasında ve toplum seviyesinde, halkımızın yaşadığı tarihi aşamalara uygun olarak ekonomik ilişkiler ve bağlantılar gelişmiştir ve gelişmektedir. Her ne kadar Kürt toplumu, henüz aşiret ve yarı göçebe etabını tamamıyla aşamamışsa da, derebeylik ve feodal üretim ilişkileri de hiçbir zaman temel ekonomik sistemimiz olmamıştır. Gerçek odur ki, diğer birçok az gelişmiş ya da hâlâ sömürülmekte bulunan ülkelerde olduğu gibi, bugün bizim toplumumuzda da komünotodan prekapitalist aşamalara kadar çeşitli üretim ilişkileri ve ekonomik rüşeymler mevcuttur. Fakat, her şeyden önce, Kürt toplumu, ekonomik sistem açısından da bir birlik ve milli antite arzeder.

Bütün bunlara eklememiz gerekir ki, milletimiz; tarihinin ve bilhassa yüzyılımızda giriştiği milli direnme hareketlerinin açıkça gösterdiği gibi; Kürt milleti, milli karakterin birliği bakımından da çok yüksek, dinamik ve sarsılmaz bir düzeyde bulunuyor. Milliyetçilik ve yurtseverlik, yüksek hasletler, inanç ve iman kaynağı ve temel dinamikler şeklinde Kürt milleti arasında yerleşmiştir. Bu nedenle de, özellikle Kürdistan'ın geniş köylü kitleleri arasında; Kemalist siyaset ve ezme, asla başarı kazanmamış ve Kürt halkı Türkleşmek gibi bir zilleti ve aşağılığı hiçbir zaman kabul etmemiş; dolayısıyla da asimile edilememiştir. Silahlı milli savaşlarının başarısızlığı sonunda, Kürt milleti bitap düşerek asimile olacağı, yani Türkleşeceği yerde, tam aksine yurtseverlik ve milliyetçiliğimiz günden güne olgunlaştı, sağlam dayanakları buldu, bilinçli bir şekilde kendi kendine güven kazandı. Bu göz gezdirmeden sonra, şimdi milliyetçiliğin kökenlerine eğilelim:

Feodaliteden Milliyetçiliğe:

Arkadaşlar!..

Biliyoruz ki 17. yüzyıldan itibaren, Kapitalist sistem, coğrafi keşiflerin, kıymetli maden ticareti ve köle alışverişinin sayesinde, Batı Avrupa'da yavaş yavaş gelişme olanakları bulmuştu. Avrupa'nın bu zenginliği, diğer kıtaların talanıyla mümkün olabilmişti. Bu olayı takiben, buhar makinasının keşfi, sanayi ihtilalini başlattı.

Bir yandan fen ve teknik dev adımlarıyla gelişirken, diğer taraftan da yeni yeni seçkin vasıtalar ve sayısız imkânlar, Avrupa toplumlarının elinde ve hizmetinde toplanıyordu.

Fakat, Avrupa zenginliğinin kaymağı, Avrupa burjuvazisinin pençesinde idi. Bu ihtihsal vasıtaları ve çeşitli makinalar, Avrupa toplumunu da tamamen değiştirdi. Kültür, sanat, edebiyat, hukuk, felsefe vs. burjuva sınıfının menfaatlerine, egemenliğine ve zevklerine uygun olarak yeni şekil almakta idi. İlk defa Fransa'da büyük ihtilal ile (14 Temmuz 1789) siyasi iktidar, mutlak bir şekilde burjuvazinin eline geçti ve o tarihten sonra, Avrupa'nın diğer ülkelerinde de günden güne derebeylik sınıfı ve merkezî feodalite (Avrupa'nın kral ve monarkları) yıkıldı ve çeşitli formasyonlar içerisinde, burjuva sınıfı Avrupa'nın her yerinde, siyasi iktidarı ele geçirdi.

Açıkça bilindiği gibi, burjuvazi feodal sınıfın iktidarını yıkmak için, işçi ve köylü sınıfının mutlak ortaklığından yararlanmıştı. Mülksüz işçiler ve de mülksüz ya da az mülklü köylüler, yüksek bir heyecanla burjuva sınıfının çağrılarına uydular ve bu sınıfın öncülüğünde Avrupa ihtilâllerine fiilen katıldılar. O zamanların slogan ve haykırışları şunlardı: Özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve adalet...

Ne var ki, bu mukaddes sözler ve yüksek sloganlarla istekler, temelde burjuva sınıfının menfaatları ve iktidarı için ortaya atılmışlardı. Zira, kapitalist sistemin daha gelişmesi ve devamının sağlanması için, her şeyden önce *"devlet makinası"* gerekli idi.

Yani Avrupa burjuvazisi daimî orduyu, polisi, jandarmayı ve bürokratları (memur, maliyeci, teknisyen...) emrinde kullanmaya başladıktan sonradır ki, dahilî pazarları ve imkân gördükçe de dış pazarları yıllar yılı sömürmüş ve soymuşlardır.

Sosyolojik bir sözcükle, Avrupa'nın bu sınıfına *"milli burjuva"* denir. Çünkü bu sınıf bir yandan bütün iç pazarları da Asya, Afrika ve Amerika'nın sömürgeleştirilmeleri ve bu uğurda gerekirse diğer burjuva devletleriyle çatışmaktan ve savaşmaktan da çekinmemektedir. Üstelikte, bu sömürü ve soygun düzenini saklamak ve de kolaylaştırmak için, Avrupa burjuvazisi yurtseverlik adına konuşur. Açıkça görüldüğü gibi; bu tip bir milliyetçiliğin temeli, burjuva sömürüsü üzerine kurulmuştur. Bu nedenle de *"burjuva milliyetçiliği"* adıyla anılmaktadır. Pek tabii olarak ordusu, polis, jandarma ve bürokrasisi ile burjuvanın hizmetinde sağlamlaşan devlet de burjuva sınıfının devleti idi. Fakat burjuva dilinde buna *"burjuva devleti"* yerine *"milli devlet"* denir.

Yukarda söylediğimiz gibi; Asya, Afrika ve Amerika'nın geniş ülkeleri yıllar yılı burjuva devletlerinin boyunduruğu altında yaşadılar ve sömürüldüler. Fakat bu sömürü esnasında, Avrupalı Efendiler bu ülkelerin geleneksel yapılarına, çoğu kez dokunmuyorlardı. Bu ülkelerde dişlerine uygun gelen bazı hain adam ya da sosyal sınıfların aracılığıyla, sömürü düzenini sürdürüyorlardı. Bu klasik örneğe, assosiasion (ortaklık,.. birlikte) ezme şekli denir. Çünkü Avrupa burjuva devletleri, hiçbir zaman bu sömürülen ülkelerin esir milletlerinin varlığını inkâr etmediler. Ne var ki, bazı hain sosyal sınıf ya da kimseler aracılığıyla, bu ülkelerin tüm zenginliklerini ve iç servetlerini ha bire emiyorlardı.

Esir ülkelerde, -aracı hain kimse ya da zengin sınıflar mevcut bulunmadığı zamanlarda da- Avrupalı Efendiler bizzat kendi elleriyle ve zorbalıkla bazı hain ruhlu adamlara para ve toprak vererek bu hain sınıfları yarattılar ve bu sayede sömürülerini sürdürdüler. Buna karşılık, bu tip klasik sömürü şeklinde; boyunduruk altında tutulan milletlerin varlıklarıyla, bunların kültürleri, sanatları, edebiyatları, tarihleri vs. inkâr edilmedi ve asimilasyona gidilmedi.

Bu ortaklık (assosiasion) metodunun yanı sıra, bir başka metot da denendi. Bu metodun klasik örneği Cezayir'dir. Fransa yetkilileri ve burjuvaları, Cezayir'i tıpkı vilayetleri gibi telâkki ettiler ve daima şunu söylediler:

*"Cezayir Fransız"*dır. Yani bunlara göre Cezayir toprağı ve milleti mevcut değildi; yıllar geçtikçe, Cezayirli olan her şeyin unutturulması ve ortadan kalkması gerekiyordu. Bu nedenle de Fransız zorbalar, yüzyıl kadar Cezayir'de asimilasiyon metodlarını kullanarak, Cezayir halkını eritmeye ve yok etmeye çalıştılar. Bu aşağılık ve yüz karası tatbikatı kabul etmeyenler ise ya öldürüldüler ya da sürüldüler. Bu tip işgal ve ezmeye de *"asimilasion"*, yani birbirine benzetme, eritme ve en sonunda yok etmek, (kökünü kazımak) adı verilir. Başka bir deyişle, buna direkt yani dolaysız (vasıtasız) işgal denmektedir.

Zira milli plânda, zorba (ezen) milletle, ezilen (esir) millet arasında hiçbir bağ kurulamaz. Bir şartla ki ancak ezilen millete mensup bir fert; kendi soyunu, kültürünü, dilini geleneklerini ve milletinin tüm milli niteliklerini red ve inkâr ederse, ancak o zaman menfaat ve imkân sahibi olabilirler.

Türkiye'de halkımızın ezilmesi, bu şekilde oluyor. Yani asimilasiyon metodlarının uygulamasıyla... Başka bir deyişle Türk faşist ve Turancıları (subaylarla yüksek bürokratlar) milletimizi, toprağımızı, dilimizi, tarihimizi, kültürümüzü, gelenek ve göreneklerimizi ve edebiyatımızı red ve inkâr etmek suretiyle; hepimizi Türkleştirmek istiyorlar. Bununla da yetinmiyor, tüm yer altı ve yerüstü zenginliklerimizi tam bir soygun zihniyetiyle sömürüyor ve çalıyorlar. Bu sayısız ve değerli zenginliklerimizle (petrol, maden, kömür, işgücü...), Anadolu'nun Batısı'nı, yani kendi ülkelerini zenginleştiriyor ve mamur bir hale getiriyorlar. Bu sömürü ve soygun düzeninin devamı ve kolaylaştırılması için de, kâh bizi toplu bir şekilde öldürüyor, sürüyor, hapse atıyorlar; kah tahkir ediyor, aşağılıyor ve horluyorlar.

Aklına geliyor insanın:

Türk milletinin bizzat kendisi Yunan Savaşı'na kadar, Avrupa burjuvazisinin elinde esir idi ve bugün de büyük devletlerin yardım ve bağışlarıyla kucak kucağa olduğu halde, peki nasıl oluyor da aynı anda kendisi de emperyalist ve efendi bir millet olabiliyor ve Kürt milletini sonuna kadar ezmekte inat edebiliyor?...

Bilimsel gerçeklerle ölçüye vurulunca, bu nokta gerçekten çok şaşırtıcı ve karmaşıktır. Bu nedenle de çok iyi anlaşılması ve analiz edilmesi gerekir. Çünkü esir milletlerin milliyetçiliğinde, daima demokratik ve meşru bir muhteva mevcuttur.

Özellikle haklı ve ilericidir. Bu milliyetçilik, bu yüzyılın başlarında, önce Çin, Hindistan ve Asya'nın diğer ülkelerinde, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da, bütün Afrika ülkelerinde, burjuva sömürücülüğüne karşı, ortaya çıkmıştır. Şüphesiz Asya–Afrika'nın bütün milletlerini kapsayan bu milliyetçilik, milli ezmeye ve emperyalizme karşıdır, demokratik bir muhteva taşımaktadır. Ve bu nedenle de ilerici, meşru ve haklıdır. Yani *"gâvur"* ve Avrupa emperyalizmine karşı savaşta, Türk ve Kürt milliyetçiliği mukadderatını birbirine bağlamıştı ve her ikisi de ilerici, demokratik ve meşru idiler.

Bu noktanın düğümü de işte tam buradadır. Kurtuluş Savaşı, yani Avrupa burjuva devletlerinin kovulmalarından sonra, bazı az gelişmiş ülkelerde, yeni bir çelişki gelişme imkânı buldu. Mesela 1920-1923 savaşları sonunda, Yunan kuvvetleri, Türk ve Kürt halklarının ortaklaşa mücadelesiyle kovulmuşlardı. Ne var ki bu defa da, özellikle hemen 1924 yılından itibaren, Ankara'nın şoven askeri diktatörlük hükümeti, en barbar, kanlı ve vahşi metotlarla Kürt halkını asimile etmeye başladı.

Daha başka bazı az gelişmiş ülkelerde de, Türkiye'ninkine benzeyen dâhilî milli ezme olayları birbirlerini izledi:

Örneğin Batı Pakistan (Pencap) Bengal'ın (Doğu Pakistan) efendilik tahtına kurulurken, Irak ve Sudan Arapları da aynı şekilde dahildeki Kürtleri ve Zencileri emperyalist metotlarla, ezmeye başladılar.

Şimdi artık, bu yeni dahilî milli çelişkinin adını, sosyolojik bir sözcükle koyabiliriz: Az gelişmiş ülkelerde dahilî milli çelişki. Evet, Türkiye'de Kürt ve Türk halkları arasında, Kemalist ve Turancı cunta iktidarlarının sebep olduğu ve devam ettirdikleri bir dahilî milli çelişki vardır: Bazen geniş katliam ve sürgünlerle, bazen çeşitli baskı metotları ve tutuklamalarla ve bazen de okul ve kültür emperyalizmi yoluyla: Günümüzde Kürt halkı milli plânda ve her bakımdan (sosyal, ekonomik, kültürel vs.) Turancı ve şöven iktidarların (Kemalist subay ve bürokrat cuntaları) pençesinde esirdir, boyunduruk altındadır; barbar, kaba, kalleş ve zorba metotlarla ezilmektedir.

Şimdi yeniden Osmanlı müstemlekesine dönelim ki, bu müstemleke içinde Türk, Arap, Kürt vs. milletleri vardı ve onunla azıcık meşgul olalım! O zaman Türk milliyetçiliği özellikle 1924 yıllarından itibaren tüm meşru, demokratik, insani ve ilerici özünü hangi nedenlerle yitirmiş; buna karşılık şoven, haksız, gerici, megaloman (büyüklük hastalığı) ve zorba bir milliyetçilik haline gelmiş bulunduğu daha kolaylıkla anlaşılır.

Türk ve Kürt Halkları Arasında, Dâhilî Milli Çelişkinin Kökleri:

Bilindiği gibi, sömürge ülkeleri arasında Osmanlı İmparatorluğu'da bulunuyordu. Açık bir tarihi gerçektir ki Osmanlı İmparatorluğu *"hanedan"* tipi bir devletti ve İslam dininin esaslarına göre kurulmuştu. O'nun halife ya da padişahı, kendisini tüm Müslüman kavimlerinin sultanı sayardı. Bu nedenle de, imparatorluğu teşkil eden

çeşitli kavimler arasında teokratik (dini) ve gevşek bir denge egemendi. Diğer Asya ülkeleri gibi 19. yüzyılın sonlarına doğru, tüm Osmanlı ülkelerinin dahilî pazarları ve zenginlikleri de, çok açık bir şekilde Avrupa devletlerince (Fransa, İngiltere ve sonraları Almanya...) sömürülmekte idi.

Fakat ne yazık ki Türk aydınlarıyla okumuşları, bu temel ve fakat kolaylıkla anlaşılabilinir noktayı, hiçbir zaman doğru bir şekilde ve bilimsel ölçüler içerisinde değerlendirmemiş ve anlayamamışlardı. Sırf Osmanlı sultanlarının Türk asıllı oluşları nedeniyle, Osmanlı devletini de tıpkı Avrupa'nın burjuva devletleriyle eşdeğer tutmuşlar ve Osmanlı'yı daima Türk milletinin çıkarlarını koruyan bir *"milli devlet"* şeklinde yorumlamışlardır. Bu yorum baştan ayağa yanlıştı, şaşkındı ve bilimsel değildi. İşte önce Turancı sonra da Kemalist milliyetçilik, bu çürük, bilimsel olmayan şoven ve yalancı temelin üzerine bina edildi. Ve Türk milliyetçiliği dünya olaylarından esinlenerek yavaş yavaş doğrulara yöneleceğine ve bilimsel bir muhteva kazanacağına, tam aksine günümüze dek bu faşist Kemalist taasup içerisinde devam edip gitmektedir.

Evet milli plânda, Türk-Kürt çelişkisinin Türkiye'deki temeli budur. Bir kere daha tekrar edelim ki, bir yandan, Osmanlı İmparatorluğu'nun bizzat kendisi müstemleke (sömürge) idi. O'nun ekonomik sistemi de hiçbir zaman Ortaçağ'ın derebeylik ve merkantilist (kapitalizmden önce özellikle maden zenginliği ve karmaşık ticari ilişkilerle belirgin ekonomik aşama) aşamalarını da aşamamıştı. Üstelik 19. yüzyıl sonlarında, Osmanlı'nın bütün pazarları ve zenginlikleri, Avrupa devletlerinin eline geçmişti. (Düyun-u Umumiye İdaresi...vs.) Diğer taraftan da asıl şaşılacak nokta, şuydu: Nasıl oluyorda fukara Osmanlı devleti, bizzat kendisi hem sömürge ve hem de aynı anda sömürge sahibi, yani emperyalist ve efendi olabiliyor. Yani bu Turancı ve Kemalist mantığa göre, Osmanlı devleti hem müstemleke ve hem de müstemleke sahibi idi. Bu parlak(!) tarih anlayışı sürdürülünce, Türk milleti de tıpkı Avrupa burjuvazisi gibi efendi millet ve Osmanlı devleti de kapitalist sistemin ürünü *"Türk Milli Devleti"* oluverir!. Kuskusuz, Osmanlı Devleti'ni bu şekilde koymak ancak hasta bir mantık, yalancı ve bilim dışı bir tarih anlayışı ile mümkündür.

Bu anakronik (çağ dışı), megaloman (büyüklük hastalığı) ve şoven milliyetçilik anlayışı, kaynağını nereden aldı ve neden Türk ve Kürt halklarının bunca zahmet çekmelerine ve kanlarının dökülmesine sebep oldu ?..

Çünkü Türk entellektüelleriyle okumuşları, kapitalist sistemle burjuva ihtilallerine ve daha sonraları özellikle 1830'lardan sonra, Avrupa'da ortaya çıkan sosyo-politik çalkantılara, realist ve bilimsel açılardan yanaşmadılar. Bu nedenle de, Türk milliyetçiliği, bu cihan-sümul olaylardan esinlenerek ilerici ve bilimsel bir kişilik kazanacağı yerde, Fransız klasik burjuva ihtilâli çerçevesinde kendisini dondurdu. Bunun pek tabii bir sonucu olarak da, Türkçülük anakronik, megaloman ve şoven bir yolda yürümekte devam ediyor. Bilimsel ve temel olan gerçek bir kere kaybolduktan sonra, devam da tabiatıyla anormal ve hasta ölçüler içerisinde tezahür eder; mesela, Türkiye Kemalistleri, Avrupa burjuvazisinin şekli müesseselerine ve üst yapı kurumlarına hay-

randırlar: Avrupa kanunları, Avrupalıların elbiseleri ve iç çamaşırları, laisizm, Avrupalılar gibi çıplaklık, dans, plaj ve Avrupa'nın en son moda cereyanları... Ve bunlara giydirilen temelsiz, taklit ve yalancı bir demokrasi. Ne var ki, Avrupa nedir? Avrupa zenginliğinin ve zamanının şartları içerisinde Avrupa sanat ve fikir hayatının gelişmişliği, kaynağını nerelerden alıyordu? Avrupa medeniyetini yaratan ve sonra da yeni çelişkiler içerisinde onun milliyetçilik hareketlerini gerici ve emperyalist boyutlara iten objektif şartlar nelerdir?

Arkadaşlar!.

Bizim zamanımız, bu soruların üzerinde enine boyuna durmaya elverişli değildir. Şu kadar ki, tarihi gelişim ve objektif sosyolojik şartları içerisinde, Türk milletinin bizatihi kendisi Asyalı bir millettir. Yunan savaşına kadar da, Asya'nın diğer halkları gibi, Avrupa burjuvazisinin bir sömürgesi idi. Yunan Savaşı ya da halkın (Türk ve Kürt) deyimiyle *"gâvura karşı cihad"*ın bizzat kendisi de, kullanılan anlamda bir *"Milli Kurtuluş Savaşı"* değildir. Açık bir gerçektir ki o zamanlar, Anadolu'da dini çelişki, yani İslam-Hıristiyan çelişkisi, hâlâ milliyetçilikten ağır basıyordu. Bu nedenledir ki savaşın başlangıcından 1923 yılının sonlarına kadar, gerek Mustafa Kemal ve gerekse arkadaşları, daima İslam dinine ilişkin sloganlar kullanmışlardır. Öyle ki âdeta savaşın amaç ve hedefi tüm Müslüman milletlerinin (özellikle Türk ve Kürt) kurtuluş ve halifelik düzeyinin yeniden kurulması şeklinde konmuştu. Çünkü, o zamanın temel dinamikleri, İslam dininin kurtarılması ve Anadolu'nun Müslüman milletlerinin (Türk ve Kürt) kardeşliği idi.

Tarihi bir kaçınılmazlıkla, Kürt halkı, Türk halkıyla birlikte, İslam dinini korumak ve Anadolu'yu kurtarmak için, kahramanca Yunan Savaşı'na katıldı. Bu nedenle de, halkımız günün şartları içerisinde, Sevr Antlaşması'nın tatbikatına hemen girişmedi. Oysa ki bu antlaşma da (10 Ağustos 1920), müttefik devletler (Fransa, İngiltere, ABD, İtalya...) tarafından Kürt milletinin bütün hakları ve Kürdistan'ın hudutları, milletler arası diplomasinin kuralları içerisinde ve açıkça tanınmış ve üstelik bu antlaşma da, bir yıllık bir otonomi idaresinden sonra, Kürt milletinin isteği halinde *"siyasi bağımsızlığını da ilân edebileceği..."* açıkça yazılmış ve garanti edilmiştir.

Arkadaşlar!...

Bu tarihi gerçeklere rağmen, yine de biz, hiç bir zaman 1920-23 savaşının anlam ve hedeflerine karşı değiliz. Çünkü atalarımız, o günün objektif şartları içerisinde ve bu konuda bilgileriyle anlayışları derecesinde; dindaşları ve komşuları Türk halkıyla birlikte, İslam dinini korumak ve müslüman ülkelerini kurtarmak için silaha sarılmışlardı.

Fakat biz kesinlikle askeri diktatörlüğe, Türk şovenizmine, milletimizin asimilasiyona tabii tutulmasına, zorba sömürü ve faşist iktidarların milli baskılarıyla, Türk miliyetçiliğinin kendisini abartan espirisine karşıyız. Çünkü, *"gâvurun" kovulduğunun hemen ertesi günü ırkçı ve faşist Kemalistler, milletimizi inkâra ve milletimizi asimile etmeye başladılar. Yani tıpkı Fransa örneği, "Türkiye'de Kürt yoktur!.."*

dediler. Kemalistlerin ağzından, faşist iktidarın politikası ve zihniyeti şu şekilde ifade edildi: *"Türkiye'de sadece bir millet vardır, O da Türk milletidir. Diğer milletler (bu sözcük münhasıran Kürtleri kastediyordu) asil Türk milletinin hizmetkârları ve uşaklarıdırlar. Türk olmayanların bu memlekette bir tek hakları vardır: O da kusursuz bir şekilde Türk milletine hizmet ve uşaklık yapmalarıdır."*

Bu sözlerin sahibi, Mustafa Kemal'in ünlü bakanlarından Mahmut Esat Bozkurt'tur. Gerçekten de, faşist iktidarın Adalet Bakanı, çok yalın ve net bir üslûpla, bu konuyla ilgili Kemalist politikayı ve zihniyeti açık bir şekilde dile getirmektedir: 1925'ten 1938 yılına kadar, Kürt halkı, bu faşist ve zorba ezme politikasına, üç defa geniş çaplı silahlı harekete karşı koydu. Bu milli direnme ayaklanmaları müddetince, iki milyondan fazla Kürt ya şehit oldu ya da sürgün edildiler.

Çok güzel anlaşılıyor ki bu tip sömürü ve ezme tatbikatı, Avrupa burjuva devletlerinin sömürü şekline benzememektedir. Çünkü Avrupalıların ezme tatbikatında, esas sömürü, ekonomik düzeydedir. Şayet ekonomik sömürüyü tehlikeye atacak hareketler ya da ayaklanmalar meydana çıkmamışsa, sömürgeciler asla geniş çaplı katliam ve sürgün hareketlerine baş vurmamışlardır.

Halbuki *"Dahilî Milli Çelişki"*nin mevcut bulunduğu az gelişmiş ülkelerde (Türkiye, Irak, Sudan, Pakistan vs. gibi) zorba ve faşist devlet şoven bir milliyetçilik adına, ekonomik sömürünün hemen yanı sıra, dahildeki diğer milletin inkârına ve asimilasiyonuna koyulmaktadır. Esirleştirilen milletin yer altı ve yerüstü tüm zenginliklerinin sömürüsüyle kalınmamakta; bu milletin tarihi, kültürü, edebiyatı, dili, örf adetleri, sanatı ve bütün milli değer yargıları da inkâr edilmekte ve yok edilmeye çalışılmaktadır. Bu itibarla söylenebilir ki, tarihteki bütün milli ezme ve sömürü şekilleri içerisinde; *"assimilasion"* en barbar, en aşağılık ve en vahşi olanıdır.

Türkiye'de Kürt ve Türk halkları arasındaki *"Dahilî Milli Çelişki"*nin tarihi kökleri kısaca bunlardır. Kürt milletinin ezilmesi ve assimilasiyonu devam ettiği müddetçe de, bu çelişki daima vardır ve asla ortadan kaldırılamaz. Bu ezmenin devamı boyunca; her türlü özgürlük, demokrasi, insan hakları ve parlamenter düzen lafları, tümüyle yalandır. Çünkü Ankara'nın subay ve yüksek bürokratları (zira 1923 yılından beri siyasi iktidar açık ya da kapalı daima bu elitin pençesinde olagelmiştir), Kürt milletini baskı altında tutabilmek bahanesi altında asla insan haklarını, gerçek demokrasiyi ve sosyal özgürlüğü kabul etmezler. Bu nedenledir ki, kemalist yetkililerle cuntaları asla meşru değildirler; ister Kürt ve isterse Türk halkları için, zorba kaba kuvvet, faşist ve sömürücü iktidarlardır. Yani Kürt ve Türk halklarının gerçek düşmanları, cunta (açık ya da kapalı) iktidarlarıdır.

PARTÎ ÇÎ YE? TEŞKÎLATÊN PARTÎYÊ ÇAWA TÊNE DANÎN?

Partî komeka pêşeng e. Ji bona bi îstimarê re mucadele kirinê û xebatê pêşengî û sergerîyê ji miletê bindest û sinifên ten perçiqandin re dike. Partî komeka mirovên fîdakar, xebatkar, bêtirs û şolê xwe zane ye. Ev rûçik û wasfeyên han di partîyên şorişgerên vêşarti,divê bi şiklekî xurt û berztir hebe. Yanî partîyên şorişgerên vêşarti, gere ji qadroyên(komêna) canfîda, zana xwedan şûûr û xebatkar pek bê. Ev qadroyên han, dibe li gora miletê xwe an sinifa xwe jimareka piçûk be. Lê piçûk û hindik bûna qadroyan, anku endaman, tucaran ne qelsî ye û ne bê kuwetî ye ji bona partîyê. Ev hindikî ji partîyên vêşarti şorişgeran re kuwet e û îmkana rêvabirina xebatên partî û gerandina teşkîlatê dide partî yê. Bi şertekî ku di nav kom û rêzên milet de bi awakî dendikekî piçûk û saxlem qomîte û hucreyên partî ji mirovên xebatkar, xwedan şûûr, hîşyar û bîcerg û fîdakar hatibe danîn. Awê ku xwîya bu em naxwazin li ser awayê berê hema herkes bi berekî ve û pêk ve endamê partî bête qebûl kirin. Ji ber ku Partîya me, partîyeka şorişger e, vêşartîye û partîyeke huquqî ye.

Niha li vir ez dixwazim meseleyekî me ya Kurdî bibêjim: Carekî Sofîyekî bi Şeytanî re pîvaz çandîye. Gava parvekirinê bi şer çûn e. Û wê gavê di şikeftekî de bûn e. Sofî darekî dîrêj daye destê Şeytan û darekî kurt jî kirîye destê xwe û gotîye: *"Madem tu dixwazî şer bikî kerem bike."* Ji ber ku di şikefte de dare xwe ye dirêj Şeytan nikaribûye bibe bîne baş hatîye kutandin. Piştra ji Sofî re gotîye te li min hîle kir. *"Kerem bîke em li derva lihevxin."* Sofî rabûye darê xwe da ye Şeytan û darê wî yê dirêj jî girtîye destê xwe û le zivirandîye gotîye: *"Baş e. Bi fermo"* û çûne derva. Dîsa sofî încar bi darê dirêj ji dûr ve Şeytan da ye ber daran, heta ku Şeytanê xwedan darê kurt gotîye: *"Ez bextê te de me bes e."*

Îro ji ber ku partîya me partîyeke wêşartî ye, ev ew e ku em di şikeftêdane û gere darê me kurt be û zû here bê. Ku darê me yê kurtzû çû hat dijminê me heta darê xwe yê dirêj digihînê me, em serê wî dişikînin. Gava em ji şikeftê derketin jî em darê dirêj digirin destê xwe. Dijmin êdî nikare bi me.

Divê partî bikaribe xebata teşkîlata xwe bi rêve bibe û wê bigerîne. Mesele ne ew e ku milet pêk ve têkeve partîyê. Mesele qadroyek têgihiştî, xebatkar û fîdakar pêkanîn e. Belê partî partîya milîy e. Xebatê ji bona rizgarkirin û azadkirina miletê Kurd dike. Îro herçiqasî ev qadroya hanê tenê vê xebatê dike jî, sibê ew ê miletê pêk ve li hemberê dijmin rake. Ji bona vê yekê jî Partiya me divê ji alîyekî ve teşkîlatên partîyê dayne û vê qadroyê pêk bîne û ji alî dinê ve jî divê ji bona kela Kurdîtîya miletê zêdekirinê û milet têgihandina ajitasyon û propaganda ya bi çek û bê çek bike. Bê navê partî bi devkî an nivîskî.

Ev xebata teng na yê wê manayê ku divê êdî teşkîlatên partîyê berfireh nabe û divê em rawestin. Divê ev yek baş bête zanîn ku hewceye em li her derê Kurdîstanê û li hemû cîyê ku Kurd lê rûdinên ger îmkan hebe qomîte û hucreyên partîyê daynin.

Li vira ez ê li ser teşkîlat çêkirinê, qadroyeka wek murî xebatker pêk anînê û şiklû rêkên xebat kirinê bisekinim. Hevalên din jî ew ê li ser kismên din bisekinin.

Ji ber ku ewê heval Şivan got; Ewakam heye ku piştî çendekî leşkerê Tirk bê xelkê me biêşîme çekê wî berhevke û bixwaze wî bibirine.

TEŞKÎLATÊN PARTÎYÊ BÎ AWAYÎ HATÎYE DANÎN Û EM Ê JÎ JI ÎRO PE VE ÇAWA TEŞKÎLATÊN PARTÎYÊ BERFÎREH BÎKÎN?

Her endamÊ partîyê divê bizanibe teşkîlatên partîyê ji kîjan qomîteyan û bi çi şiklî hucreyan pêk tê? Îcar en wek me yên ku teşkîlat datînin û endamên qomîteyê û wan digerînin divê wek nan û av bizanibin ku teşkîlatên partîyê bi çi awayî tê danîn û dixebite. Divê em vê yekê baş bizanibin ku, em bikaribin hînî endaman bikin. Ji ber hindê dixwazim hûn baş guhdarî bikin û cîyen ku hûn tê negihîştin pirsbikin. Li ser danîn û xebata teşkîlata partî Nîzamname Nawxweya Partîyê û Li Ser Pratîk û Çêkirina Teşkîlat: Raportek kilîljindi dest me de û niha ezî cî cî ji wan hînek nivîsaran bixwînim. A din jî divê ev herdu pirtûk gelek caran ji alîyê we ve û endaman ve bête xwendin û derskirin.

Em ê li vir li ser van esasan bisekinin:

1- Çêbûyîna Teşkîlatên Partîyê

a) Qomîteyên Partîyê,

b) Hucreyên Partîyê

2- Girtina endaman,

Şertên endametîye

Wazîfa endamen,

Cezakirina wan,

3- Meseleya malîye ya Partîyê,

a) Girtina heyvanan û teberûyan,

b) Perê Partîyê xerçkirin,

4- Di nav teşkîlatên Partîyê de nivîsandin û xeber rêkirin

5- Kod danîn

6- Sonda ketîna nav Partîyê.

TÜRKİYE'DE KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ (T-KDP) MERKEZ KOMİTESİ BİLDİRİSİ(*)

GENEL OLARAK

Kürdistan halkı, bütün dünya halkları gibi tarihinin sancılı günlerini yaşıyor. Son derece yoksul ve son derece geri bırakılmış Kürdistan halkı, ırkçı-şoven merkezi otoritelerin faşist baskıları altında gerek red ve inkar edilen milli varlığı ve gerekse zorla gasp edilen demokratik haklarının mücadelesi içinde bu sancıyı çok daha derinden ve çok daha ağır duymaktadır.

Emperyalist dünya savaşları sonucu bir bölümü Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği sınırları içinde kalmak üzere 5 merkezi otorite tarafından (Türkiye-İran-Irak-Suriye) bölüşülen Kürdistan halkına sadece SSCB içinde milli varlığına sahip olma ve demokratik haklarını kullanma ve dilini ve kültürünü geliştirme imkanı sağlandı.

İran, Irak ve Suriye ve Türkiye'de ise milli varlığı inkar edilen ve bu inkar politikasının kaçınılmaz sonucu olarak demokratik haklarına el konulan Kürt halkı durmaksızın çağ dışı, insanlık dışı vahşi metotlarla yok edilmek istenmektedir.

Orta Doğu'ya musallat olan dar milliyetçi görüşün vazgeçilmez koruyucusu ve uygulayıcısı ordu bürokrasinin ve ırkçı-şoven iktidar elitlerinin insan mantığına sığmayan akıl almaz metotlarla yok etmeye kararlı göründükleri Kürt halkı, Kürdistan'ın her biriminde ve her bölümünde direnmektedir.

Bu direnme hareketleri elbette ki yüzyıllardır bir arada yaşadıkları ve kaderleri ve çıkarları ortak olan İran'da Fars ve Acem; Irak ve Suriye'de Arap ve Türkiye'de Türk halkının gerçek özlem ve çıkarlarına karşı değildir. Tam tersine bu halkların gerek demokrasi ve gerekse siyasi ve iktisadi istiklâl mücadelelerinin temel esprisi içindedir.

Direnme hareketlerinin başlı başına bir bölümü ve silahlı mücadelesi Irak Kürdistanı'nda verilmektedir. Dört bir yanı dost olmayan devletlerle çevrilerek izole edilen bir kara parçası üzerinde tepeden tırnağa modern silahlarla teçhizatlanmış Irak silahlı kuvvetlerine karşı büyük bir sabır ve metanetle, büyük bir inanç ve kararlılıkla ve kahramanca direnen peşmergeler sessiz-sedasız yirminci yüzyılın destanını yazmaktadırlar. Bu gün gerici BAAS iktidarının ırkçı politikasına alkış tutan ve faşist uygulamalarının şarlatanlığını yapan zavallı tellâllardan başka herkes bilmektedir ki Irak Kürdistanı'nda. Dünya halklarının milli kurtuluş mücadelesinin doğru ve temel şiarları çerçevesinde haklı ve meşru bir mücadele verilmektedir. Ve gene BAAS'ın ve onun içerde ve dışarıdaki yaltakçılarından başka herkes biliyor ki bu savaş aynı zamanda aldatılan ve kana boğulan fukara Arap halkının da gerçek düşmanlarını tanıması ve gerçek demokrasiye ulaşmasının mücadelesidir.

Türkiye'ye gelince durum hemen hemen aynıdır. Türkiye'de KÜRDİSTAN

*- Bu bildiri Orhan Kotan tarafından hazırlanıp yayınlanmıştır.

DEMOKRAT PARTİSİ- siyasi programının giriş bölümünde durum şöyle değerlendiriliyor:

"Türkiye'de siyasi ve iktisadi iktidar güçleri açıkça Amerikan ve Avrupa sermayesinin emperyalist emellerine hizmet ederler. Bütün boyutları ile genel olarak emperyalizmin emrinde ve hizmetindedirler.

Bunun yanında bu siyasi ve iktisadi güçleri Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları içinde yaşayan Kürt halkına karşı askeri işgal ve iktisadi istila (yerleşme-yayılma-sömürme) eylemi ile bizzat emperyalist uygulamaya karşı mücadele etmek mecburiyetindedir. Bu mücadelenin adı DEMOKRATİK MİLLİ DİRENME MÜCADELESİDİR.

Kürt halkının demokratik milli direnme mücadelesi hiç bir surette Türk halkına karşı değildir. Ve Türk halkının temel özlem ve çıkarları ile çatışmaz. Mücadele Kürt halkının milli varlığını red ve inkar eden ve temel demokratik haklarına zorla, hileyle gasp eden iktidarlara karşıdır."

Yukarıya siyasi programının girişinden bir bölümü aldığımız TÜRKİYE'DE KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ, yıllar boyu ırkçı-şoven iktidar elitleri tarafından asimile ve jenosit ile yok edilmek istenen Türkiye Kürdistanı'nda yaşayan Kürt halkının milli varlığının esprisi içinde demokratik direnme hareketinin örgütlü gücü ve öncü müfrezesi olarak ortaya çıktı. Parti, halkın gerçek acılarından ve temel özlemlerinden kaynaklanarak vücut bulduğu andan itibaren dar milliyetçi ön yargılar ve dogmatik bilgilerle şartlanmış sekter Türk aydınları ve bir kısım sorumsuz Kürt tarafından alabildiğine karalandı. Bir yandan gerici ve bölücü olarak karalanan parti öte yanda komünist olarak afişe edilmek istendi. Her iki durumda da görünen ve görünmeyen amaç Kürt halkının haklı ve meşru Demokratik Milli Direnme Hareketi'nin gücünü bölmek ve inancını dağıtmak olarak ifade edilebilir. Parti bir yandan ırkçı-şoven iktidar elitlerinin terör ve zulüm örgütleri ile boğazlaşırken bir yandan da bu irili ufaklı ihanet şebekelerine karşı amansız bir mücadelenin içine girdi.

Türkiye'de-Kürdistan Demokrat Partisi'nin inancı şudur: *"Kürt halkı da cümle halklar gibi mübarektir, mukaddestir. Kürt halkı da cümle halklar gibi aydınlık ve mutlu bir hayata layıktır."*

T-KDP'nin Gelişmesi.

Partimiz, halkımızın içinde bulunduğu son derece nazik durumun tabii bir sonucu olarak içten ve dıştan gelen tahriplerle bir hayli yara aldı ve zedelendi Önce Polit-Büro'nün üç üyesi hesabı tarih içinde sorulacak olan bir olaydan ötürü tutuklanarak kurşuna dizildiler. Yönetim mekanizması parçalandı.

Bu durum sadece parti tarihimizin değil fakat bir bütün olarak Kürdistan tarihinin çok önemli bir bölümü olarak gelecekte uzun uzun tartışılacak hak ettiği yerine oturtulacaktır. Ancak bu olay bize şunu öğretti: Türk Milli Emniyeti, MİT ve benzeri terör ve zulüm örgütleri Kürt halkının son derece haklı ve meşru olan ve mutlaka kazanılacak

hareketini boğmak için elinden gelen her şeyi yapacaktır. Onlardan hareketi bölmek ve parçalamak için her kahpelik ve tuzak beklenebilir.

Bu kanlı oyun sonunda Dr. Şivan, Çeko, Bürüsk gibi yiğit önderlerle beraber, dürüst Kürt milliyetçisi Sait Elçi'yi de kaybettik. Onların derin acıları hareketimizi bölmeyecek ve fakat hareketimize güç katacaktır.

Değerli arkadaşlarımızın ölümü elbette ki partimiz bünyesinde büyük bir yara açtı. Ama partimizin inançlı ve kararlı tabanı her güçlüğü ve engeli göğüsleyecek metaneti ve sabrı ve direncini ispat etmek istercesine katiyen çözülmedi. Ve daha güçlü ve kararlı olarak mücadeleye devam etti. Ancak bu felaketi fırsat bilerek ırkçı-şoven iktidarlarla işbirliği yapan, faşizmin kirli ve kanlı hançerlerini halkımızın böğrüne saplamak isteyen bir kısım gözü dönmüş bedbahtlar sahipsiz kalan bölgelerimize el attılar. Partimiz felaketi göğüslerken elbette ki çok çalışmak zorunda idi. Bu yüzden boş kalan bölgelerimize el atan ikiyüzlülere ve korkaklara diyeceğimiz şudur: Hiç kimsenin şüphesi olmasın ki partimizin saflarında omuz omuza biriken halkımız bu ihanet şebekelerine hak ettikleri cevabı er veya geç verecektir.

Aradan geçen uzun ve acılı mücadele günlerinden sonra bu gün T-KDP bize neler öğretti? Bunları belirleyelim:

1- T-KDP bize önce şunu öğretiyor: Kürt halkının gerçek ve temel özlemlerini ele almayan; mücadelemizin dünya halklarının siyasi ve iktisadi istiklal mücadeleleri içindeki yerini belirlemeyen ikiyüzlü, dönek kadrolardan temizlenmemiş, şüpheciler ve örgüte güven duymayanlardan kurulan bir parti Kürt halkının mücadelesini yürütemez. Ancak teslimiyetçi politikayı reddeden, Türk faşizmine ve O'nun ırkçı-şoven iktidar elitlerine karşı tavizsiz bir mücadeleyi kararlı olarak ele alan bir parti Kürt halkının demokratik Milli Direnme Hareketi'ni götürebilir.

Bu açık durum bize, Kürt halkını böyle bir partiden koparmanın, O'nu aslında mücadeleden koparmak olduğunu öğretiyor.

2- Çağımızda milli kin, sınıf kini ile iç içe büyümektedir. Bu nedenle T-KDP bize Kürt halkının Milli Devrim Hareketi'nin, Sosyal Devrim hareketi ile iç içe ve kan içindeki maddeler gibi mutlaka beraber yürümesini öğretiyor. Kürt halkını yabancı cellatların elinden alıp kendi cellatlarının eline teslim etmeyeceğiz. Buna inançlı ve kararlıyız.

3- Partimiz bize, dünya halklarının siyasi ve iktisadi istiklal hareketinden kopmuş, doğru ideolojileri donmuş kalıplara mahkum eden, partilerin değil, ancak halkının içinde, kanını ve canını halkından alan ve sınıfsal yapısına bağlı olmaksızın cümle halkı bünyesinde barındıran gerçek bir CEPHE teşkilatının hareketimizi başarıya götürebileceğini öğretiyor.

4- T-KDP'nin tecrübeleri bize, partimizi yeniden tepeden tırnağa ele almanın gerekli olduğunu öğretiyor. Kürdistan köylüsünün programda açıklanan Milli Muhalefet Potansiyeli'ni doğru hedeflere kanalize etmeyi:

Kürdistan köylüsünün vazgeçilmez müttefikleri olan aydınları, öğrencileri, prole-

ter unsurları ve militan orta sınıf insanlarını demokratik milli direnme hareketinin gerçek mücahitleri olarak hazırlamayı ve harekete geçirmeyi;

Türkleşmiş kurumlarda Türkleşmiş Kürt proleterlerin, Türk proleteryasının temel mücadelesine katıksız olarak katılmayı ve fakat TÜRK proleteryasına Kürdistan Milli Direnme Hareketi'nin haklı ve meşru özlerini götürme görevi içinde hazırlamayı;

Komşu ülkelerdeki milli kurtuluş hareketleri ile yakın ve sağlam bağlar kurmayı, bu cümleden olmak üzere;

Irak Kürdistanı'ndaki silahlı direnme hareketini politik ve maddi gücümüzle desteklemeyi;

Filistin fedailerinin haklı mücadelelerine kayıtsız şartsız arka çıkmayı;

Yıllar ve yıllar boyu vatansız yaşayan ve elbette halk olma gururunu taşıma hakkına sahip olan İsrail halkının Orta Doğu devrimci çemberi içinde gerçek yerini alması için sınırsız bir sabır ve inançla çalışmayı;

Ve bu genel esaslar içinde halkımızın milli ve tarihi değerlerine ve kurumlarına kıskançlıkla sahip çıkmayı öğretiyor.

T-KDP'nin tecrübeleri bize, Kürt halkının milli varlığına sahip olma ve demokratik haklarını kazanma ve kullanma mücadelesinin, Türkiye'de hiç bir garantisi olmayan göstermelik demokrasinin şartları içinde hiç bir surette olmayacağını halkımızın militan teşkilatlarının sağlıklı olarak kurulmasını öğretiyor.

6- T-KDP, büyük Şeyh Sait hareketinden, kanlı Dersim direnmesine, Zilan katliamından Ağrı dayatmasına kadar bütün demokratik muhtevalı milli direnme hareketlerinin gerçek mirasçısının T-KDP olduğunu öğretiyor. T-KDP bize ayrıca irili ufaklı fakat ırkçı-şoven iktidar makinesinin faşist dişlileri arasında kalan partilerin Kürt halkının mücadelesini yürütemediğini, yönetemediğini ve mücadeleyi yok olmaya mahkum ettiğini öğretiyor. Bu yüzden biz Kürt halkından talepte bulunan hiç bir siyasi organizasyonu (ister iyi niyetle ister fitne ve fesat için olsun) kabul etmiyoruz.

Ve iddiamız şudur: Kürt Halkının Demokratik Milli Direnme Hareketi'nin öncü gücü ve teşkilatlı müfreze ancak ve sadece TÜRKİYE'DE-KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ'dir. Bunun dışında kalan bütün teşkilat ve fraksiyonlar faşizmin izni ve icazeti ile halkımızın böğründe yuva kuranlardır.

Bunlar, faşizmin kanlı kırbacını halkımızın fukara ve çıplak bedenine vuranlardır.

Bunlar, sapıklar ve sapmacılardır.

Bunlar, ana rahminden temizlenip atılmış, kendilerine kanal arayan kan pıhtılarıdır.

İşte T-KDP bütün bu pisliklerin ve cerahatlerin içinde canlı ve sağlıklı bir organizmanın militan, mücahit bir teşkilatın, cesur, kararlı ve inançlı bir kadronun her felaketi ve tahripkar akımı alt edecek bünyeye ve cesarete sahip bir partinin şart olduğunu bize öğretiyor.

7- T-KDP bize, Kürt halkının gerçek partisinin bu günün olaylarını değil yarının

olaylarının da teker teker ele alınarak incelemeyi ve nasıl olacaklarını değil, nasıl olmaları gerektiğini karara bağlayarak uygulamanın şart olduğunu öğretiyor.

8- T-KDP bize devrimci eylem ve eylemi oluşturan devrimci ideolojiyi bir donmuş maddeler yığını, bir kenar çöplüğü, bir reçete olarak değil, halkımızın değişen ve gelişen durumunu yakından takip etmeyi ve her yeni duruma yeni ve doğru çözüm yolları aramayı ve bunları öğretiyor.

8- Ayrıca dünya halklarının siyasi ve iktisadi istiklal hareketlerinin özüne hâkim olmayı öğretiyor. Ancak bu hâkimiyet, bir takım maddeleri ezberlemek ve onları körü körüne taklit etmek değildir. Teoriyi özel şartlarımıza korkusuzca ve kusursuzca uygulamak demektir. Tecrübelerden donmuş kalıplar çıkarmak ve bunları uygulamak son tahlilde işgalcilerin ve istilacıların işine yarar. Bu bakımdan partimiz şehirlerde kalıplaşmış bir kaç aydını tatmin etme hastalığı içinde sivri ve keskin ve fakat uygulaması olmayan parlak laflar etmiyor. Halkımızın gerçek ve vazgeçilmez demokratik milli direnme hareketinin mütevazi özlemlerini ve isteklerini formüle ediyor.

9- T-KDP bize Kürdistan halkı ile tam bağlar kurmayı ve bu bağları kuvvetlendirmeyi öğretiyor. Yığınların meselelerine vakıf olmayı, yığınların meseleleri üzerine partinin siyasi programı esasları içinde çözümler getirmeyi öğretiyor. Sadece yığınları eğitmeyi değil, yığınlardan öğrenmeyi öğretiyor.

10- T-KDP der ki: Halkımız, partimizin anasıdır. Kaynağıdır. Biz halkımızdan süt emiyoruz.

Partimiz halk kaynağının içinde kan alır, can bulur.

Parti der ki:

İçindeki hainleri ez.

İçindeki dönekleri at.

İçindeki korkakları ele.

İçindeki kirlerden kurtul.

Parti derki; Kendini büyük görme, kusurlarını gör. Hatalarını kabul et. Boş gurura kapılma.

Parti derki; Hatalarını görmezsen, hatalarını gizlersen, sancılarını söylemezsen eksikliklerini tamamlamazsan: YENİLİRSİN.

T-KDP hatalarını ve eksiklerini açık yüreklilikle ortaya koyuyor. Daha iyiye, daha güçlü ve daha sarsılmaz olmak için mücadele ediyor.

T-KDP Kürt halkının tek umudu ve tek dayanağıdır.

T-KDP bu zor ve çetin geçitlerden geçecektir. Ve halkımızın Demokratik Milli Direnme Hareketi'ni başarıya götürecektir.

YAŞASIN DÜNYA HALKLARININ SİYASİ VE İKTİSADİ İSTİKLAL MÜCADELESİ.

YAŞASIN KÜRT HALKININ DEMOKRATİK MİLLİ DİRENME HAREKETİ.

Türkiye Kürdistanı'nda Marksist-Leninist mücadeleyi önerenler, T-KDP'yi Marksist-Leninist bir parti gibi görmek isteyenler büyük bir hata içindedirler. Emek sermaye çeliş(k)isinin yani modern toplum sınıflarını oluşturan burjuva-proleter mücadelesinin çözümü elbette ki sosyalist devrimden geçer. Ancak halkının %100'ü son derece geri bir üretim biçiminde bulunan ve etkin unsuru (%85-90) köylü yığınlarının teşkil ettiği Kürdistan'da T-KDP Marksist-Leninist mücadele içinde değildir. Bu önerinin sahibi değildir. Ve bu önerinin sahibi olamaz. T-KDP halkın sınıfsal yapısına bağlı olmaksızın bütün sınıf ve tabakalarının sorularına cevap veren ve özlemlerini bünyesinde barındıran bir CEPHE partisidir. Bir MİLLİ partidir. Kürt halkının Demokratik Milli Direnme Hareketi'nin teşkilatlı gücü, öncü müfrezesidir. T-KDP'nın milli karakteri halkının mücadelesinin tabii bir sonucu olduğu gibi, sosyal karakteri de ezilen, hakir görülen fukara ve mazlum Kürt halkının daha mutlu ve daha aydınlık bir dünya içinde yaşamasını amaç saydığından elbette ki halkı, düşman harami çetelerin hükümranlığından azadedir. Bu sebeple parlak günlük laf kalabalığından titizlikle kaçınmak prensibi T-KDP'nin ana prensibidir. T-KDP basmakalıp teorik şemalardan hareket bizatihi halkın somut durumundan, somut acılarından, somut ve objektif özlemlerinden hareket eder.

Türkiye Solu, önce Kürdistan'dan kaynaklanan her demokratik hareketi kuşkuyla ve güvensizlikle karşılamak hastalığından vazgeçmelidir. BAAS'ın ırkçı uygulamalarını ilerici-devrimci görmek göstermek hastalığından vazgeçmelidir. Kürt halkının ezme ve yok etme politikasına karşı biriken öfkesini ve isyanı, halkın yerli ve milli değerlerine yabancı düşen uluslararası genel doğruların kanalına akıtmak hastalığından vazgeçmelidir. Irkçı-şoven iktidar elitlerinin ve tabii egemen sınıf ideolöjisinin dümen suyunda Kürdistan Milli Direnme hareketlerini emperyalizmin güdümünde, gerici, irticai olarak görmek, göstermek hastalığından vazgeçmelidir. Kürdistan Milli Direnme hareketlerini komünist bir Kürdistan halkının yerli ve milli değerlerine saygısızlık etmek hastalığından vazgeçmelidir. Kürdistan halkının içinde bulunduğu üretim biçimine, sosyal ve idari ilişkilerine, politik bilinç seviyesine, uygun olmayan mücadele biçimleri önerme ve bunu icazetli olarak oynama hastalığından vazgeçmelidir. Ve Türk Solu son tahlilde egemen, egemen dili, egemen baskısı ve egemen askeri, mali ve idari sistemin içinde bulunduğunu bir an bile asla unutma hastalığından vazgeçmelidir.

Türk Solu'nun siyasi programları milli direnme hareketlerinin özlemlerine cevap vermez. Bu siyasi programlar, milli direnme hareketlerinin tabanına yabancıdır. Çünkü işçi seviyesinde düşünülerek hazırlanmıştır. Yabancılık, sınıf mücadelesi esas alınarak ve dolayısıyla toplumun bütün sınıf ve tabakalarının sorunlarına karşılık verememe durumundan ötürüdür.

Milli tahakküme karşı biriken isyan toplumun bütün sınıf ve tabakaları için ortak karakter taşır. Bu bakımdan Demokratik Milli Direnme hareketlerinin siyasi programlarının, bütün sınıf ve tabakaları kapsayan ortak formüller taşıması gerekir. Boyutları teo-

ride belirlenmiş, pratikte ise (doğru olmalarına karşı) çok cılız ve takatsiz olan şiarların yararına halkların özgün mücadeleleri kullanılmaz. Kürt Halkının Demokratik Milli Direnme Mücadelesi teorik şemaların tuzağına düşmeden, düşürülmeden açık yüreklilikle değerlendirilmelidir. Hele ırkçı-şoven iktidar elitlerinin zulmünden ve baskısından çekinilerek, Kürt Halkının Milli Direnişi'ni karalamak bunun arkasına (faşizmden icazetli) Kürt emekçileriyle Türk proleterlerinin ortak mücadelesini önermek son derece ahlaksızca bir düşüncedir. Kaçakçılıktır. Korkaklıktır. Kürt halkının kesintisiz devrim doğrusundan saptırmak ve sonuç olarak ebedi bir köleliğe mahkum etmektir.

Türk Solu bir sömürge politikasının tabii sonucu olarak Kürt militanlarını her halükarda Türk sosyalist hareketinin içinde mütalaa etmek, Türk sosyalist hareketinin günahlarını taşıma mecburiyetinde görmek, halkın özgün mücadelesini bir yana iterek bir kültür ayrılığı içinde bir şiar ayrılığı içinde, bir program ve hedef ayrılığı içinde bulunan Türk proleter hareketinin içinde mücadele önermek, Türk dili ile Kürt halkına siyasi ve iktisadi bilinç götürme ile mahkum etmek hastalığından da vazgeçilmelidir.

Kokuşmuş, köhne idealizmin çürümüş beyinlerinden bir şey beklemiyoruz. Şoven yargılar ile kendini mahkum eden küçük burjuva bürokratlarından, radikallerden ve Kemalist şaklabanlardan da bir şey beklemiyoruz. Ama diyalektiğe, bilime saygılı olduğu iddia eden sol özeleştirisini açık yüreklilik ile yapmak mecburiyetindedir. Kürt halkının mücadelesine saygılı olmak açısından sahip oldukları mıras gerçekten yüzkızartıcıdır.

Türkiye'nin heterojen yapısının karşılığı: TÜRKİYE HALKLARIDIR. Kristalize halk kesimleri vardır ve bu objektif olarak belgelenmiştir. Öte yandan devrimci çizgiyi, işçi sınıfının felsefesi, ideolojik sistematiği ile belirlemek ayrı şeydir, milli özlemlerin demokratik niteliği ile sınıfsal hareketlerin özdeş tutulması ayrı şeydir. Hiç unutulması gereken temel bir yasa da şudur: Burjuva milliyetçiliğini, halklar milli kurtuluş hareketleri ile çağımızda mahkum etmişler. Burjuva milliyetçiliği, küçük-burjuva eğilim ve özlemleri ile Leninist öğretinin, diyalektik materyalizmin mantığı akla kara gibi, eksi ile artı gibi sadece nicelik olarak değil nitelik olarak da taban tabana zıt, taban tabana ayrı bir dünya görüşünü, ayrı bir yorumu ve ayrı bir eylem biçimini oluştururlar. Gerçekleştirirler...

Denilebilir ki kapitalist toplumun iç dinamizmini oluşturan çelişkileri, feodal toplumun diyalektiğine oturtmak ne kadar ters ve tutarsız, cesetleşmiş bir öneri ise Türkiye'nin özgün yapısını, kristalize halk kesimlerini ve bunların objektif durumlarını ele almadan bir ağızdan öne sürülen ortak eylem, ilke birliği vb. de o kadar ters, o kadar garabet ceninlere gebedir.

Şimdilik bu kadar.

T-KDP MERKEZ KOMİTESİ

PROPAGANDA

Propaganda toplumun görüş ve davranışı kişilerin belli bir görüşü, belirli bir davranışı benimsemelerini sağlayacak biçimde etkileme çabasıdır.

Propaganda, herhangi bit düşünceyi, bir kanıyı yaymak ve ondan yana olanları çoğaltmak için söz, yazı veya başka araçlarla yapılan etkidir. Toplum içinde kullanılan bir dil diye de ifade edilebilir.

Propaganda çok ve değişik şekildedir. Hemen hemen her şeyden faydalanılır. İnsan hayatını etkileyen her şeyde propaganda vardır. Gerçek patlayıcı maddeler gibi insan duygularında ve ruhunda saklı yıkıcı güçleriyle yapıcı güçler, propaganda uzmanları tarafından istenilen istikamette kullanılabilir.

Propagandanın iki şartı vardır:

1- Bir konuyu, bir *"temayı"* (daima tekrarlanan konu) bıkıp usanmadan, fasıla vermeden tekrar etmektir. Ancak propagandanın usandırıcı olması için *"tema"*yi değişik görüş ve biçimde vermektir. Değişik görüş ve şekilde sunulan bir tema propagandada başarının ilk şartıdır. Asla uygun, aslı bozmamak üzere, asıl için her şey propagandanın hizmet aracıdır.

SİLAHLI PROPAGANDA

Halkı gerillaya kaydetmeden önce, var olmaları için geçerli sebepler bulunduğuna onları inandırmalı, böylece ayaklanma hakikaten bir halk savaşı olmalıdır.

"Kitleleri ikna için onlara hitap etmek gerekecektir; onlara konuşmalar yapmak, demeçler vermek, açıklamalarda bulunmak, kısacası politik çalışmaları yürütmek, 'kitle çalışması' yapmak gerekir. Böyle olunca ilk savaşçı nüvenin küçük propaganda devriyelerine ayrılarak dağlık bölgeleri kaplaması, köylere gitmesi, toplantılar yapması devrimin sosyal ve milli amaçlarını açıklamak, köylü düşmanlarını lanetlemek tarım reformu ya da hainleri cezalandırmak vaadinde bulunmak için orada burada konuşmalar düzenlemesi gerekecektir. Eğer köylüler kuşkulu iseler, devrim inancı, yani kendileri ile devrimcilere olan inancı tazelemek yoluyla kendilerine olan güvenleri sağlamlaştırılacaktır. Köylerde açık ya da gizli birlikler kurulacak ve devrimin programı durmadan tekrarlanacaktır. Ancak bu safhanın sonunda kitlelerin aktif desteği kazanıldıktan sonra sağlam bir artçı birliği, muntazam ikmal geniş bir istihbarat şebekesi, hızlı bir ikmal, geniş bir istihbarat şebekesi, hızlı bir posta ve gerilla toplama merkezi ile gerillalar düşmana karşı direkt harekete geçebilecektir."

Vietnam da Komünist Partisi, Kurtuluş Ordusu'na bir öz ve şekil kazandırabilmek için 1944'de Kurtuluş Ordusu Propaganda Bölüğü'nü kurmuştur. Böylece parti bir devrimci ordunun çekirdeğini organize etmiştir. Sonradan bu çekirdek, halk milisleriyle muntazam olmayan gerilla birliklerini teşkil etmek üzere bütün ülkeye yayılmıştır. Hedefi savaşmak değil savaş birliklerini kurmaktır.

Politik mücadele silahlı mücadele için bir eğitim olarak hizmet eder. Seferberliği yürütmek ve morali kuvvetlendirmek için büyük önem taşıyan ard savaş sahasında en uygun mücadele şekli budur.

Kısacası siyasi mücadele ile silahlı mücadele el ele gider, birisinin zayıf olduğu yerde ötekisi de zayıftır.

Şu şartlarda silahlı propaganda günün en önemli konusu olur.

1- Köy nüfusunun şehir nüfusuna göre çok daha fazla oluşu propagandacıların halkla (suda balık gibi) kaynaşmasına müsaittir. Bu gibi propagandacıların dikkat çekmemelerinin sebebi, düşmanın ülkenin örf ve adetlerine yabancı, işgalci bir kuvvet olması dolayısıyla, dikkatlerinin başka yerlere çekilebilmesi olasıdır.

2- Propagandacılar devrime, devrimci halk ordusuna bağlıdır. En önemlisi bunlar askeri zaferlerin görünen ve hissedilen gerçeğine dayanmaktadırlar.

EĞİTIM CALIŞMALARINDAN ÖRNEKLER

Ders: KARARGÂH VE KARARGÂH ÇALIŞMASI
Müddet: 30'
Şekli: Konferans

Arkadaşlar, sizlere kısaca karargâh ve karargâh çalışması nedir? Bunu izaha çalışacağım. Karargâh ve karargâh çalışmalarından geçmeden önce kitleler arasında çalışacağımıza göre büyük bir devrimcinin şu sözlerini size açıklamaktan fayda buluyorum.

Kitleler arasında çalışan her birimiz, onlara patronluk etmeyip, arkadaşları olmalıyız. Bürokratik bir politikacı değil, yorulmaz bir öğretmen olmalıyız. Ne zaman ve ne şartlar altında olursa olsun, bir devrimci, kişisel çıkarlarından önemsiz saymalıdır. Bundan dolayı çıkarcılık, gevşeklik, fesat, dikkati çekme çabaları, son derece rezil şeylerken, kendini düşünmeme, kişinin bütün enerjisiyle çalışması, kamu hizmetine içten bağlılık ve sessiz sıkı çalışma saygı görecektir. Sadece biz değerliyiz, başkaları hiç bir işe yaramaz diye düşünmek tamamen yanlıştır. Politik açıdan geri olan insanlara gelince, biz; onları hor görüp küçümsememeli, onlara dostluk göstermeli, birleşmeli ve ileri gitmeleri için onları ikna edip cesaretlendirmeliyiz."

Her arkadaşın, en azından şu üst paragrafta söyleneni şu anda bile kendisinde hissettiğinden emindir. Her birimiz belki de ileride birer karargah komutanı veya karargahın herhangi bir kademesinde vazifeli olacağız. Bunun için konuya gereken önemi gösterirsek konuyu anlayacağımızı umarım.

BÖLGELER HAKKINDA KISA NOTLAR

A BÖLGESİ

CUDİ DAĞI (2089)

Silopi Ovası'na hâkim susuz, dipleri bazen meşe ve ot cihetinden fakir. Kuzeyde Botan Suyu'na doğru sokuluş olan yerlerin etekleri MEŞELİK. Çok yeri kayalık.

DERŞEV DAĞI (Derşu-Kaza) (1891)

Kasır boğazına doğru tedricen yükselir. ŞIRNAK tarafında birbirine yaklaşarak hayli arızalı, dereli-tepeli bir dağ sahası meydana getirirler. Bitki:

ŞIRNAK-ERUH BÖLGESİ

Hezil, Dicle Boğazı ve Botan Suyu arasında kalan ŞIRNAK ve ERUH kazalarına ait bu arazi dağlık, dereli tepeli, hayli arızalıdır. Buralarda geniş bir ova yoktur. Her taraf dere bayır meşeliktir. Bazı yerlerde ardıç ve menengeçte görülür.

Bölgede; arpa-buğday-darı ekilir, fakir yerlerdir. Koyun-keçi(tiftik)-sığır çok beslenir. Elma, armut, erik, çok ceviz, üzüm, zerdali yetişir.

Kar yükseklerde bütün kiş tutunur, alçak yerlerde az yağar.

Dicle Boğazı ve Botan Suyu'na bakan kısımlarda kuytu düzlükler görülür, buralarda yazlar sıcak geçer. Buralar bol suya maliktirler. Buralarda ziraat iyidir. buradaki köyler 100 haneye yaklaşır.

Şırnak ve Cizre arasındaki yol Kaerik (KASIR) Boğazı'ndan geçer. Bu boğaz derin ve yamaçları çok sarptır.

- Miçari Ovası-Dergül Düzü-Silopi Ovası iyi mahsul verirler.
- Derşev Dağı'nm batısındaki; Fındık ve Tanzi bölgeleri incelenmeli.

B BÖLGESİ

HEREKOL DAĞI (2943)

Dağ bir kütle durumundadır. Dağın esas sırtı K-B-D-G'ye doğru uzanır. Bu sırt üzerindeki en yüksek tepe NİKSİN (2943) tabir edilir. dağın üzeri ve etekleri yer yer yayladır. Su ve ot vaziyeti çok iyidir. 2000 mt. yüksekliğe kadar meşe ağacı mevcuttur.

Herekol Dağı ve Hezil Suyu ötesinde dağlar, sıradağ halini alır. Beytuşşebap Kazası'ndan sonra hiçbir yerde yükseklik 2500 mt.den aşağı düşmez. Bu sıradağlar üzerinde bir çok tepeler yükselir.

Mememusa Dağı: 3219,

Meydan Soran Dağı: 3250,

Çîyayê Reş: 3150,

Kara dağı: 3700, genişliği ve yüksekliğiyle Zap Suyu'na dayanır. Bu dağın üzerinde çıplak kaya her yerde görülmez. Su ve ot boldur.

GÜYAN mıntıkasına kar az tutar, dağlarda kar varken Guyan Vadisi sıcaktır. Buralarda dut ve çeltik yetişir.

DAĞ NOTLARI (BIRÛSK)

DAĞCILIK

a- Sivil dağcılık,

b- Askeri dağcılık

DAĞCILIK MALZEMELERİ

1- Dağ çantası,

2- Dağ ayakkabısı,

3- Dağ ipi (36 m.)- Dağcı ipi (3.60 m.)

4- Uyku tulumu- Battaniye,

5- Sikkeler,

6- Hedikler (Şayet kış ise),

7- Lekân (Şayet kış ise),

8- Kayak (Şayet kış ise)

Gerilla için sadece dağ çantası, ipler ve battaniyeler yeterlidir. Ne var ki bir gerillanın dağlık arazi de hayatını idame ettirebilmeleri için aşağıdaki bazı tavsiyeleri en azından bilmeleri gerekiyor.

DAĞLAR

a- Dağlar bir maniadır: Ordular için dağlarda yaşamak ve hareket etmek kabil değildir,

b- Dağlarda muharebe meydanları yoktur,

c- Dağlar birer geçittir: Aşmak için tedbirler kafidir,

e- Dağ savaşları geç ve güç inkişaf eder,

f- Dağ savaşlarında kazançlı çıkmak istiyorsan; a- Fenni eğitim, b- Dağ eğitimini bilmen gerekiyor,

g- Dağ muharebeleri zaman, kuvvet, malzeme ve disiplin muharebeleridir,

h- Dağdaki taktik hatanın telafisi imkânsızdır,

ı- Dağlarda kamuflaj ve gözetleme elverişlidir,

DAĞLIK ARAZİNİN VASIFLARI

1- Büyük arazi kesimleri, dik, sivri kayalar, arazi kompartımanları,

2- Büyük ve sık ormanlar, çengeller,

3- Buzla kaplı tepeler,

4- Fena hava şartları veya yüksek irtifalar.

HAVA

Dağ havasına önceden kendini alıştırmışsan, eğitimini yapmışsan dost. Aksi halde en büyük düşmanındır.

DAĞLARDA HAVA ŞU ŞEKİLLERDE KENDİNİ GÖSTERİR

1- Yaz ve kış mevsimindeki istikrarsızlık,

2- Ani ve mevzi hava değişimleri,

3- Gece ve gündüz arasındaki sükunet farkı,

4- Şiddetli yağmur-kar tipisi.

DAĞLARDA İKMAL

1- İnsan ve Makkav taşıtı,

2- Helikopter (şayet varsa, ki yoktur).

YOLLARIN SEÇİMİ

1- Sabahın erken saatlerinde karın ve buzun en sıkı oluşu,

2- Derelerin sabahın erken saatlerinde en sığ halde bulunuşu,

3- Dağ derelerinin tercih edilmeyişi (kaygan olduğundan),

4- Hattı balaların hemen altındaki patikalardan yürünmesi.

SULARDAN GEÇİŞ

a- Geçiş için en müsait zaman sabahtır,

b-Geçişe en müsait yer bulunmalı,

c- Ayak yaralanmalarını önlemek,

e- Akıntısı yavaş olan sularda başa ve sona kuvvetli adamlar koymak suretiyle 4 kişi yan yana geçer,

f- Akıntı hızlı olan yerlerde gruplar yardımlaşma ile geçilir.

1- Çember usulü,

2- Zincirleme geçiş,

3- Halat yardımı ile geçiş.

DESTEK SİLAHLARIN KULLANILMASI

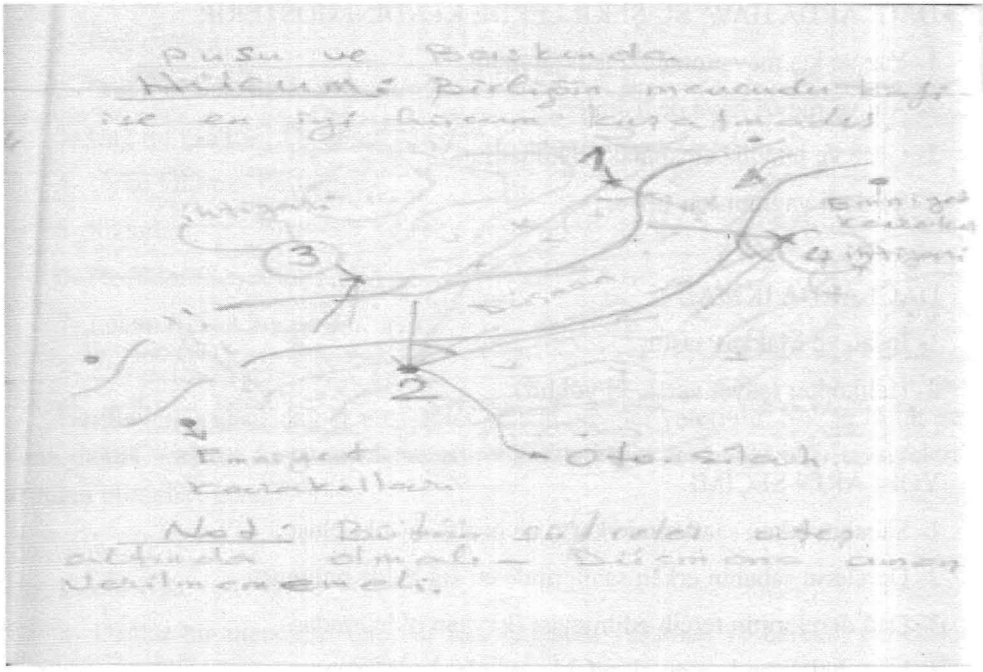
MAKİNELİ TÜFEKLER:

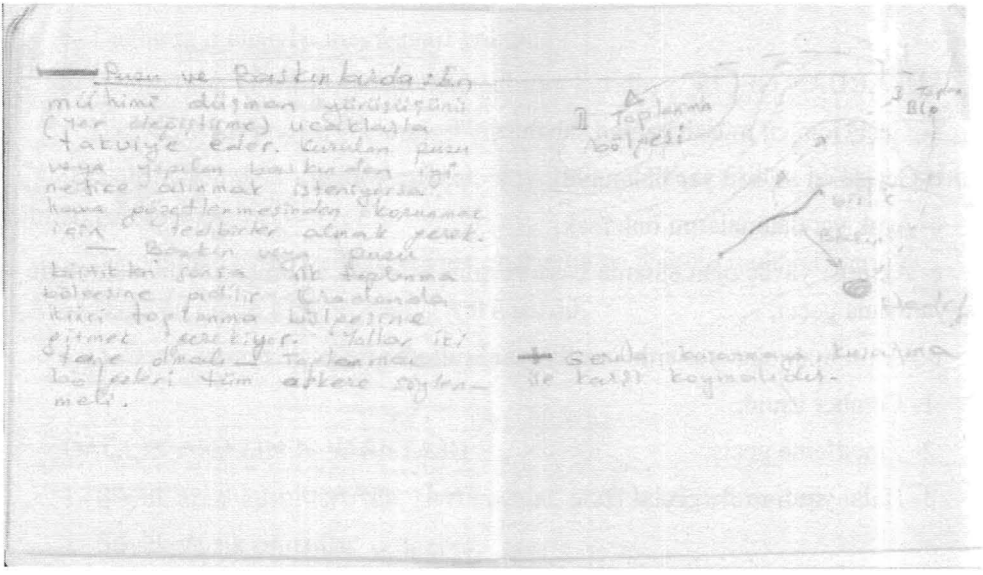
a- Makineli tüfeğin en çok kullanılan şekli cephe ateşidir,

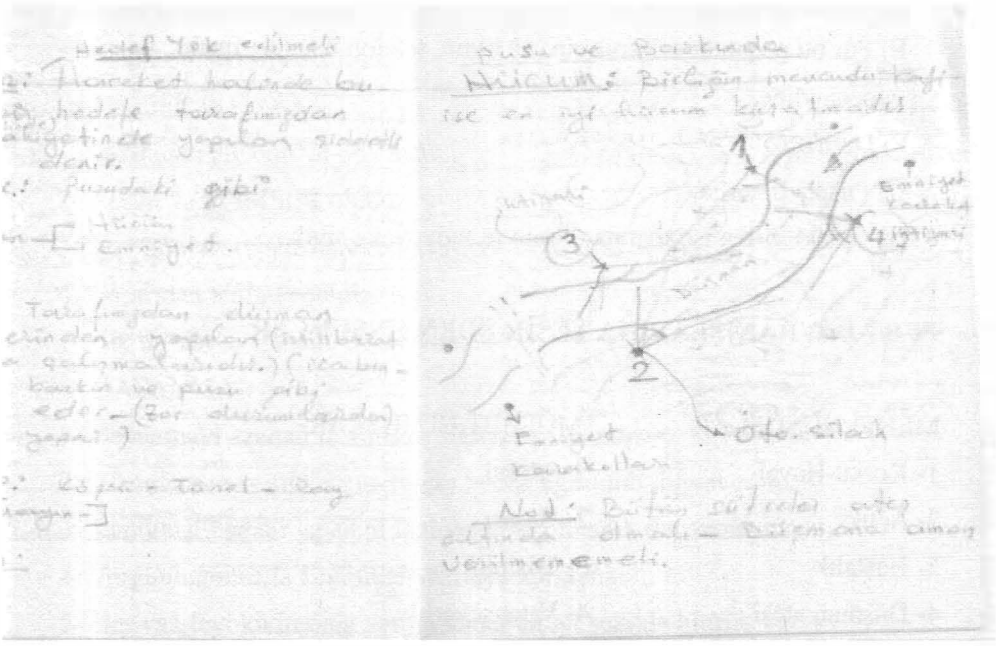
b- Boğazlardan yön ateşi yapılabilir.

TÜFEKLER:

Dürbünlü ve piyade tüfeği en iyi silahtır.

İKMAL Û TAKTİK

1- İkmal û taqtîk pevra nin e,

2- İkmal divê zu be (naqilkirine de).

A) Bi trompel (araba),

B) Bi heywan,

C) Bi mirov.

a) Xelke wî min mintiga (pere an bê pere),

b) Peşmerge,

c) Jinên ku bixwazin di qada şer de dikarin bixebitin.

3- İkmal hêzen leşkerê nîzamî de jî paşi yê ve diçe peşîye. Di hêzen peşmergede; hem ji paşi diçe peşî hem peşîye ve diçe paşîye.

4- Şiklê îkmal divê basît be.

5- Depoyen îkmal gere dizî be.

Berî her tistî gere peşmerge re ev tişten han hebin

A) Cebirxane û tiştên peqandin (tahrip),

B) Xwarin û vexwarin (çenteyê nan û matara),

C) Cil (kinc),

D) Nivin (batanya û ed.),

E) Pûr bu peqandina û xrakirina rê hesin, telefon û anbar, mede peqandine,

F) Derman,

G) Pusula û xerîta,

H) Gelekî kirina îstîxbarata dijmin re radyoyeke sivik.

FERT DAVRANIŞLARINA TESİR EDEN UNSURLAR

MENFİ HUSUSLAR	MÜSBET HUSUSLAR
1- Korku-Hayal	1- Moral
2- Açlık	2- Başarı
3- Hastalık	3- Disiplin
4- Düşman ateşi	4- Vatanseverlik
5- Endişe-Sok	5- Liderlik
6- Yorgunluk	6- Birlik

LİDERLİK VASIFLARI

A- TAVIR VE HAREKET

1- Görüş ve hareketlerinizi en yüksek seviyeye çıkarınız.

2- Kaba davranıştan-çirkin söz sarfından kaçınınız.

3- Alkollü içkiler- Kadından (düşman casusu olabilir) sakının.

4- İnisiyatifi elden bırakmamayı ihtiyat edinin.

B- CESARET (FİZİK-MORAL)

1- Korku hislerden kendinizi kurtarın.

2- Nefsinize hakim olun.

3- Fiziki tehlikeyi ve zihninizdeki musibeti yenininiz.

4- Daima doğru olanı yapınız.

5- Hatanızı kabul ediniz.

C- İTİMADA LAYIK OLMA

1- Mazeret uydurmayın.

2- Size verilen işi şahsi inancınız ne olursa olsun en iyi şekilde yapın.

3- Teferrütte önem veriniz.

4- Dakik olmayı itiyat edinin.

D- VAZİFE İŞTİYAKI

1- Vazifenizi anlayın ve ona inanın.

2- Neşeli ve İYİMSER olunuz.

3- İyi olmayan (tatsız hareketler) işleri astlarınıza açıklayın.

4- Başarıdan istifade ediniz.

7- Hiç bir zor karşısında bıkmayınız.

E- DAYANMA

1- Dayanmayı azaltan lüzumsuz faaliyette kaçının.

2- Vücudumuzun mukavemeti için beden eğitimini ihtiyat edin.

3- Kendinizi bedeni ve zihni faaliyete tabii tutarak dayanmayı artırın.

4- Yorgunluğunuzda kendinizi vazifeye zorlayın.

5- Her vazifeyi kudretiniz yettiği kadar en iyi şekilde bitirin.

G- İNİSİYATİF

1- Zihnen ve bedenen tetikte bulunun.

2- Bir üst komutaya kendinizi hazırlayın.

H- LİDERLİK PRENSİPLERİ

1- Teknik ve taktik bakımdan ehil olun.

2- Kendinizi biliniz ve tekamül imkanları arayınız.

3- Astlarınızı tanıyınız. Onlarla ilgileniniz.

4- Olup bitenlerden astlarınızı malumatlı kılınız.

5- Hareketlerinizle astlarınıza örnek olunuz.

6- Görevin anlaşılması için açıklık kazandırınız.

7- Görevin murakabe ve ifasını sağlayın.

8- Dostlarınıza meseleleri anlatınız.

9- Esirlere durumu anlatınız.

10- Hainleri hiç bir suretle affetmeyiniz.

11- Düşmanınıza karşı amansız olunuz.

12- Halka iyi davranınız.

VAZİFE VE YETKİLER

Tek er:

1- Disipline riayet etmeli.

2- Verilen her görevi en iyi şekilde yapmalı.

3- Okuyup yazmasını öğrenmeli,

4- Bir üst göreve kendisini hazırlamalı.

5- Pusula kullanmasını-pratik bilgileri bilmeli.

Tim komutanı (Onbaşı-Çavuş):

1- Tim'e komuta eder (4 er).

2- Tim'in komuta ve hareketinden sorumludur.

3- Disipline riayet etmeli.

4- Verilen görevi yapmalı ve durumdan üstünü haberdar etmeli.

5- Bir üst göreve kendisini hazırlamalı.

Manga komutanı (Astsubay):

1- Manga'ya komuta eder.

2- Manga'nın komuta, hareket ve disiplininden sorumludur.

3- Pusula, harita ve krokiyi bilmeli.

4- Disiplinli olmalı.

5- Her görevi kusursuz yapmalı ve üstüne haber vermeli.

6- Bir üst göreve kendisi hazırlanmalı.

Takım Komutanı (Subay)

Takım gerillanın temelini teşkil eden ve en çok gerilla faaliyetinde bulunan askeri ve siyasi örgüttür.

1- Takım'a komuta eder.

2- Takım'ın disiplin ve komutasıyla mesuldür.

3- Siyasi subayın hazırladığı istihbaratı tetkik eder. (Müstakil görevde ise ona göre hareketini plânlar.)

4- Aldığı her görevi mütalaa eder, arazi çalışması, takımın göreve göre hazırlanması ve üstüne görev hakkında tekliflerde bulunur ve görevi eksiksiz olarak ifa eder.

5- Hareket esnasında eline geçen esirlerin üstlerini arama yetkisi vardır. (Burada astlar emir almadan tutukluların üstlerini arayamazlar- silahlarını almakta serbesttirler.)

Brîfing (Planê Geranek) 8. 6. 1971

1- Armancên Geranê
   a- Sîyasî,
   b- Leşkerî,
   c- Bîyolojîk.
2- Planê Geranê
   a- Teşkîl kirina grubê,
   b- Lojîstîk û îbate,
   c- Tedbîrên li ser emnîyetê
   d- Peyda kirina,
   e- Rê ya lê çûyin, reberî.
3- Tetbîkatê Geranê
   a- Mihakemê wezîye,
   b- Xeletîyên bingehin
   c- Netîce.

Deftera Diravên Qomîta Herêma (6) HERAQOL
PARTİ DEMOKRATİ KURDISTAN Lİ TİRKİYÊ

HATİN (AKTİF)

Roj,	Jî kijan qomîtê hatîye:	Pere Lîra krş
11. 9. 1970	Beran (6a)	10 00
11. 9. 1970	Jêhat (6b)	10 00
11. 9. 1970	Dijwar (6d)	10 00
11. 9. 1970	Mihemmed Demîr (6f)	5 00
11. 9. 1970	Jî Buro yê (Hurmuz)	850 00
Hemû (Yekûn)		885 00

ÇÛYİN (PASİF)

Roj.	Kê xerokirîya, teslîwî kijan qomîte baye	Pere Lîra krş
11. 9. 1970	Beran (6a)	200 00
11. 9. 1970	Jehat (6b)	300 00
11. 9. 1970	Dijwar (6d)	350 00
Hemû (Yekûn)		850 00

HATİN (AKTİF)

Roj.	Ji kijan qomîtê hatîye:		Pere Lîra krs
	Hemûyê Berê (Naklî Yekûn)		885 00
30.10.1970	6b (Bazê) Heyvane û arîkarî		340 00
30.10.1970	6c Heyvane (Xalis)		10 00
30.10.1970	6d	(Mere)	170 00
30.10.1970	6f	(Hogir)	15 00
30.10.1970	6r	(Mere)	60 00
30.10.1970	6n	(Mere)	120 00
30.10.1970	6d Arîkarî	(Mere)	320 00
30.10.1970	Ji Buro	(Hurmuz)	500 00
			2420 00
Hemû			2420 00

KOMA AZADÎYA KURDİSTAN/KAK TÜZÜĞÜ ve KAK'a AİT DİĞER BAZI BELGELER

KOMA AZADÎYA KURDİSTAN'IN ANA TÜZÜĞÜDÜR

ADI: Koma Azadîya Kurdistan (K.A.K)

MERKEZİ: Türkiye'dir. Olağanüstü haller dışında *"PENCAŞER"* üyelerinin yarısından fazlasının bulunduğu yerdir.

AMACI: Kürt milletinin milli bir kurtuluş savaşına hazırlamak, Kürdistan'ın bağımsızlığı için savaşarak Kürdistan toprakları üzerinde bağımsız, sosyal ve demokratik bir Kürdistan kurmaktır.

KAK gizli bir cemiyettir. Zamanı gelince yeraltı teşkilatı olmaktan çıkarak faaliyette bulunacaktır. KAK zaman ve mekân mevzubahis olmaksızın, her yerde, her türlü şartlar altında amaca ulaşana dek mücadelesini devam ettirecektir.

KURULUŞU: KAK...de...de XXXXX taraflarından gizli olarak kurulmuştur. Kurucular merkezi meydana getirirler. Merkez teşkilatının adı PÊNCAŞÊR'dır. Pêncaşêr teşkilatın en yetkili organıdır. Kurucu üyeler teşkilatın devamlı üyeleri olup görevlerinden ayrılıncaya kadar tüm yetki kendilerindedir. Verecekleri karar kesindir. Bütün organlar bu kararlara uymak zorundadır.

Pêncaşêrlerden biri herhangi bir sebeple ayrılmak zorunda kalırsa yerine ittifakla Sêtirlere mensup veya dışarıdan biri alınır. Pêncaşêrlerin yarısından fazlasının ölmeleri, tutuklamaları veya herhangi bir sebeple görev yapmayacak bir durumna düşmeleri halinde o kişilere bağlı ve ilk halkayı teşkil eden Setîr başkanları Pêncaşêrlerin yerini alırlar. Kendileri KAK'ın kalan Pêncaşêrleri tarafından durumdan haberdar edilirler.

GENEL PRENSİPLER: Din dil farklı gözetmeksizin *"Ben Kürdüm, Kürdistan'ın bağımsızlığını her şeyden üstün tutarım."* diyen ve bu uğurda çaba gösteren Kürtler arasında bir ayırım yapılmaz.

Çağımızın gerçekleri ile bağdaşmayan ilkel zihniyete, ağalık, şeyhlik, aşiretçilik, bölgecilik gibi bir ulusu yok edici şeylerle milli birliğimize, ülkemizin gerçeklerine uymayan ideolojilerin hiç birisiyle KAK'ın ilgisi yoktur. KAK tamamen Kürt halkına dayanan ve gücünü halkından alan bir kuruluştur. Görevli milletin efendisi değil hizmetçisidir. Hizmetten unvan, imtiyaz veya herhangi bir maddi ve manevi menfaat beklenemez.

KAK'a ve Kürt milletine hıyanet edenler asla affedilmez. Ayrıca tesadüfün, şansın, dikkatsizliğin yeri ve affi yoktur. KAK barışçı bir kuruluştur. Ezilen halklardan yanadır.

KAK'a ÜYE OLMANIN ÖN ŞARTLARI

1- Kürt olmak (Kürdüm, Kürt olmakla iftihar ederim diyen herkes Kürt'tür.)

2- Kürdistan'ın bağımsızlığına inanmış olmak.

3- Dürüst, sadık, sözüne güvenilir olmak.

4- Kötü alışkınlıkları olmamak.

5- Mali imkanları nispetinde tespit edilen aidatı ödemek.

6- KAK'ın tüm ilkelerine önceden itirazsız kabullenmek veya verilecek görevi ne pahasına olursa olsun yapmayı kabullenmek.

7- Komca Tîr olmasına karar kılınmış olmak.

8- Bağlılık yeminini bir tir'in huzurunda yapmak.

9- Kendisine verilecek olan üyelik fişini doldurup imzalamak.

Tirlerin Yapacakları Bağlılık Yemini

Yemin bir avuç toprak ve bir silah üzerinde yapılır. (Silah; tabanca, bıçak, vb. şeylerdir. Kalem de silah sayılır.) Sol avuçla toprak avuçlanır, sağ el de silahın üzerine konulduktan sonra sesli olarak üç defa şu yemin tekrarlanır:

"KAK'ın prensip, strateji, ideoloji ve emirlerine aykırı hareket etmeyeceğime, her ne pahasına olursa olsun sır vermeyeceğime, milli menfaatleri en kutsal varlık sayacağıma, Kürdistan'ın tam bağımsızlığı için seve seve ölüme atılacağıma öldüreceğime, bana verilecek görevi münakaşasız kabul edip yerine getireceğime, namusum, şerefim ve kutsiyetim üzerine söz veriyorum."

Organlar

KAK şu organlardan oluşur:

1- PENCAŞÊR; Kom'un beyni ve en yüksek kumanda merkezidir. Pencaşêr şu kısımlardan meydana gelmiştir:

a) Civina Dadimendi: Adalet ve haysiyet kolu,

b) Civina Taktik û Zaninê: Bilim koludur,

c) Civina Çavdari: İstihbarat koludur.

2- SÊTÎR: Üç Tîr'den oluşan icra organlarıdır.

3- PÊNCAP: Lüzum his edilen yerlerde kurulan şubelerdir.

TEŞKİLAT

İlk halkanın teşkili: Pencaşêrlerden birisinin Sêtir kurmakla görevlendirdiği kişi, Pencaşêrlerin tasvibini aldıktan sonra ilk halka meydana getirecek üçlüyü kurar. Görevine karar kılınan Tîr, Sêtîr'e aldığı iki kişinin hüviyetlerini kendi hüviyeti ile birlikte en emin yolla bildirir. (Genel merkeze bildirilecektir.)

Hüviyet tespiti aşağıdaki örneğe göre doldurulacaktır:

KAK ÜYELERİNİN DOLDURALARACAKLARI FİŞ

Adı ve Soyadı:

Doğum yeri ve yılı: (İli, ilçesi, köyü, belirtilecek)

Babasının adı: (Sağ ise mesleği ve yaşı)

Annesinin adı: (Sağ ise mesleği ve yaşı)

Mesleği:

Tahsili:

Bekar mı, evli mi? Olduğu:

Varsa çocuklarının sayısı:

Aynı ikametgahta kaç kişi oldukları:

Kardeşlerinin adı, adresi, meslekleri, yaşları:

Gelir Kaynakları:

Normal yıllık gelirleri:

Bildiği diller ve dereceleri: (Orta, iyi, çok iyi)

Bildiği sporlar: (Ata binme, silah kullanma, yüzme vs.)

Şoförlük bilip bilmediği:

Adresi:

a) İş adresi:

b) ev adresi:

c) Bağlı olduğu vilayetteki adresi:

SÊTÎRLER VE KURULUŞU

KAK'ın faal üç üyesinin kendi aralarında kurdukları KAK genel merkezine bağlı bu kuruluşlara Sêtîrler denir. Her Sêtîr'in bir başkanı vardır. Başkanlık değişmez bir görevdir. Setir başkanlarını ancak genel merkez değiştirebilir. Sêtîr kurulduktan sonra her ne pahasına olursa olsun Genel Merkezin kararı olmadıkça kapatılmaz.

Sêtîr'ı kurmakla görevlendiren kişi, kuruluşun başkanıdır. Toplantılarda yapılacak oylamalarda başkanın da bir oy hakkı vardır. Başkanın görevleri arasında Sêtîr'i toplantılara çağırmak, merkezle haberleşmeyi sağlamak, alınan kararları derhal merkeze bildirmek, aidatların muntazam toplatılıp merkeze göndermek gibi hizmetleri vardır.

TÎR: Sêtîr'e katılan her üye *"Tîr"* adını alır. Sêtîr üç Tîr'den oluşur. Kararlar ve ittifakla veya iki kişinin uygun bulması ile alınır. Alınan karara muhalif kalan da karara uymak zorundadır.

Her Sêtîr'in bir iç temas bir de dış temas parolası vardır. İç temas parolasını kendi aralarında kararlaştırırlar. Dış temas parolasını merkez kendilerine bildirir. Bu parola ile

merkez ile temas kurulur. Her hususta kesin kararı ancak KOM verebilir. Sêtîrlerin aldıkları kararlar Kom tarafından değiştirilebilir. Sêtîr kapatılabilir. Üyelerin cezalandırılması da Kom'a aittir. Cezaların çok ağır olduğunu ve mutlaka uygulanılacağını her üye bilir ve peşinen kabul eder.

Uygulaması Gereken Hususlar:

1- Namuslu Kürt milliyetçilerinin arasında hizipleşmeye meydan vermemek. Onlarla teması kesmemek ve devamlı onlarla ilgilenmek.

2- Milliyetçi kardeşlerine sürekli olarak; sosyal, askeri, politik ve ekonomik hususlarda bilgi vermek. Onların görüş ve inanışlarına son derece saygılı olmak. Kardeşlerini elden geldiği kadarı ile en modern fikirlerle müccehez kılmak. Karşılıklı sevgiyi sağlam temellere oturtup, ilerideki organik organizasyonlara zemin hazırlamak, bu kardeşlerine. Az gelişmiş ülkelerde ve sömürgelerde hâkim milletlerin yürüttükleri korkunç ve sinsi hareketlerle bağlamak. Onun dünyayı değerlendirme, uluslar hakkındaki görüş ve yargı ufkunun genişlenmesini sağlamaya yardımcı olmak.

3- Faşist eğitim düzenin gereği olarak şartlandırılmış, bilinçten yoksun Kürt gençlerine milli bilinci vermek. Onları yetiştirmek, bunu en büyük görev olarak kabullenmek ve bu eylemde bulunurken her türlü zorlukları bilerek göğüslemek. Ve önemlisi bu eylemin okuma olanağından yoksun, asıl gücümüzü teşkil Kürt köylüsünün, Kürt rençperinin ve Kürt küçük sanat erbabının içinde süratle yaygınlaştırmak.

4- Önemli haber ve durumların bir raporla derhal merkeze hiyerarşik sıraya göre iletilmesi zorunludur.

Raporların altına hiçbir zaman isim yazılmaz. Üyelerin kod numaraları isim yerine geçer.

***

Her şey halkımıza aittir. Halkımıza ait olan objeler üzerinde hiçbir kimse veya zümre tekel kuramaz. Bu bizim, sömürünün her biçimine karşı oluşumuz gereğinden doğmaktadır.

***

Dileğimiz, bu tür hataların tekrarlanmamasıdır.

***

AMACIMIZ:

HÜR, BAĞIMSIZ VE HERKESİN TASTAMAM MUTLU OLDUĞU

BİR KÜRDİSTAN İÇİN SAVAŞTIR.

(KAK)

KOMA AZADÎYA KÜRDİSTAN

KAK ÜYELERİNE UYARI GENELGESİ

Ulusların kuruluş harcı, iki grup insanın kanı ile yoğrulmuştur. Birinci gruptakilerin, adı-sanı ve kimlikleri bellidir. Bunları herkes tanır, görür veya işitir. İkinci gruptakileri ise kimse tanımaz. Bunlar isimsizdirler. Harekete katkıları inkâr edilmez, fakat kendileri bilinmezler. Bunların sayısı ise şüphesiz birinci gruptakilerden kat ve kat fazladır. Bu gün biz KAK mensupları, ikinci gruptakilerin saflarına girmek mecburiyetindeyiz. KAK bu temel prensip ve gizlilik esasına sarılmıştır.

Bu açıdan giderek; KAK'ın merkezi otoritenin hiçbir zaman sarsılması ve zedelenmesi zorunluluğu vardır. Üyeler arası ilişkilerden birbirlerine karşı olan tutum ve davranışlardan otorite varlığı pekalâ anlaşılabilir. Demek oluyor ki KAK'a bağlı üyelerin sair zamanlardaki, birbirleri ile olan ilişkileri ile örgüt içindeki birbirleriyle olan ilişkileri tamamen farklıdır. Ve bu ikinci durumdaki ilişkiler, daha çok ciddi, olgun ve sağlam olması gerekmektedir. KAK'ın hiyerarşik sırasına göre; üyeler bağlı olduğu bir üstüne saygılı olmak ve onun emirlerine itaatkâr olmak zorundadır. (Not 1) KAK'ın strateji, prensip ve ideolojisinden doğan disiplin ve ahlak mefhûmları gereğince; üyeler ve üyelerin üstleri arasındaki lâubali tutum ve davranışlar gerçekten affedilmez en büyük hatadır. Bu hususlar tüzükte, öz olarak belirtilmiş olmasına rağmen, bazı üyeler tarafından birtakım hatalar yapılması nedeni ile bu uyarı genelgesini yazmayı gerekli bulduk. Bu çağa gelmiş ve örgüte alınması uygun görülmüş arkadaşların bu denli aksaklıklara mahal vermeleri bizi cidden çok üzmüştür. Fakat bu uyarıdan sonra bu tür hataların yenilenmeyeceğine inancımız da sonsuzdur.

Yeni intisap etmiş üyelerimizin, tecrübesiz davranışları zaman zaman kendilerinin böyle bir kuruluşun mensubu olduğu kanısını uyandıran ifadelerini bilerek veya bilmeyerek kullanmaları verilen raporlardan anlaşılmıştır. Yine bazı üyelerimiz hal ve hareketlerinden şüphelendiği, bazı kişilere (ki bu kişiler ya bize bağlı elemanlar veya bizimle hiç ilişkisi olmayan kişilerdir.) KAK'a bağlı olup olmadığını sormaktadır. Kaldı ki bu tüzüğümüze göre sır olması gereken bir konudur. Bu ve bunun gibi tutum ve davranışlardan sakınmak her üyenin başta gelen ödevleri arasındadır. KAK'ın şeref ve haysiyeti bilinmelidir ki hiçbir organ veya üyenin şeref ve haysiyetinden daha üst bir mertebededir. Hiç bir zaman bu manevi değer zedelenmez. Ve de zedeletilmez. Bu değer yargının merkezinde inisiyatifinde olmadığı her üye kesinlikle bilmelidir. Başarı ve başarının yanı sıra manevi değerlerimizin kolektif esaslara dayalıdır.

Örgütümüz mensuplarının, yüklemiş oldukları sorumluluğun bilincine varıp, aşağıda zikredilen hususlara kesinlikle uymak zorunlulukları vardır;

1-KAK'ın basit ve iğrenç şahsi çıkarlara alet edilmesi düşünülemez.

2- Üye arkadaş, konuşmalarında KAK mensubu olduğunu belirtici davranışlardan süratle sakınmalıdır.

3- Bütün çalışmalar, büyük bir titizlik ve gizlilik içinde yapılır.

4- Gizlilik esasına son derece saygılı olmak ve üç türden başkasını kendisinin KAK mensubu olduğunu öğrenmesine mahal vermemelidir.

5- Tutum ve davranışları ile isim yapmak, kendisinden bahsedilmesini sağlamak ve meşhur olmak özentisinde olmak gibi basit kişisel ihtiraslara KAK alet edilmez.

6- Üye arkadaşın KAK bildiri ve haberlerini yayarken dikkat edeceği en önemli husus mümkün mertebe bu bildiri veya haberin dağıtımını; kendisinden almış olduğunu katiyetle belirtmeyen, kendileri dışındaki sağlam ve bilinçli bir arkadaş vasıtası ile yapmalıdırlar. Şunu önemle tekrarlıyoruz; bu işi yapacak arkadaşın bu bildiri veya haberi kimden aldığını, hiçbir kimseye söylememesi defalarca tembih edilmeli ve bu husus azami garantiye alınmalıdır.

(Not: 1) Burada söz konusu edilen emirler KAK Merkez Komitesi'nin veya sêtîrlerin aldığı emirlerdir. Yoksa üyelerin şahsi emirleri anlamına gelmez. Yine söz konusu edilen saygı ise bütün namuslu Kürt milliyetçilerinin birbirlerine gösterdikleri içten gelen saygıdır. Aslında bütün KAK mensupları kardeştir. Ve aynı saygıyı görecek değerdedir.

KAK BUNU BÖYLE İSTER...

Önsöz

Yirminci yüzyıl bitmek üzeredir. Yeryüzünde var oluşumuz MÖ 4000'de başlar. Arada geçen bunca içinde beylikler kurmaktan öteye gidemeyen, aşiret zihniyetinden kurtulamayan bir millettin evladısın. Elinde bulundurduğun bölge Orta Doğu'nun ta eskiden beri ekonomik ve stratejik önemi çok büyük olan bir bölgedir. Eskiden beri Kürdistan olarak adlandırılan bu bölge bugün, Türkiye, İran, Irak, Suriye ve Rusya adı ile anılan devletlerin sınırları içinde kalmaktadır.

Şunu katiyetle bilmelisin ki her ne kadar uzun ömürlü bir devlet kurmak imkânına kavuşmadıysak da bütün hilelere, bütün dalaverelere rağmen bu bölgeyi bu güne kadar elimizde tutabildik. Ne Arab'ı, ne Türk'ü ve ne de Fars'ı senin öz malın olan topraklarını elinden alıp seni buradan kovacak gücü bulamadı. Seninle hep dost geçinip, düşmanca hareketlerle seni yıpratma yoluna gittiler. Kısmen de başardılar. Ama asla seni yok edemediler.

Bugün Kürdistan nüfusunun %90'nın Kürtler teşkil etmektedir. Bu ilmi bir gerçektir. Ve yine bugün birer devlet olan birçok milletler bu orana varmamışlardır. Mesela Türkler, Anatolia'da ancak nüfusun %20'ni Farslar İran nüfusunun %40'nı teşkil etmektedir. Aynı durum Rusya, Irak, Suriye için de mevcuttur. Demek ki nüfus yoğunluğu bakımından Kürdistan'ın durumu çok iyidir. Zaten en önemli dayanaklarımızdan biri budur.

Gelelim diğer bir duruma: *"Parçala, böl ve yok et."* prensibini uygulayan düşmanlarımızın çabaları bekledikleri sonucu vermemiştir. Kürt milleti parçalanmıştır, birbirlerine düşürülmüştür. Fakat bu millet, hiç bir zaman yok edilmemiştir. Ve kesin olarak bilmelisin ki edilmeyecektir. Neden? Çünkü bu milletin sahip olduğu ve pek az milletin sahip olabileceği bazı özellikleri vardır. Kürt milleti kendinden olan bir ırkdaşını hiç bir zaman tehlike karşısında yalnız bırakmamıştır. Birbirleriyle geçinemeyen, aralarında kan davası olan aşiretler dış tehlikelere karşı derhal birleşebilme faziletini göstermişlerdir. Örnek mi istiyorsun? Uşaklara gitmenin gereği yok. Bak, Türk okullarındaki üç beş kardeşine. Onlar dün birbirlerine bıçak çekmişlerdi. Ama bu gün bir Türk'e karşı yan yana mücadele ediyorlar. Sen bunu yaşıyorsun. İzaha lüzum yok.

Diğer önemli bir husus daha var. Bütün terör ve baskılara rağmen ana dilimizi hiç bir zaman kaybetmedik. Yeryüzünde başka hiç bir millet gösteremezsin ki devamlı bir devlet kurmadan dilini asırlarca yaşatabilsin. İşte biz bunu başarmışızdır.

İşte sen aziz kardeşim, böyle bir milletin evladısın. Bugün dünya çok değişti çok. Afrikalı genci, Amerikalı Kızılderili çoktan atıldı, hürriyet mücadelesine. Çünkü bugün artık, bağımsızlığını elde etmemiş bir milletin yaşamasına bu dünyada imkân kalmamıştır. Sömürücülük alabildiğine almış yürümektedir. Her millet bir diğerini yok etmenin yolunu aramaktadır. Hele bağımsızlıklarını elde etmemiş toplumların durumu çok hazindir. İşte bu şartlar içinde, yabancıların bütün parlak vaadlerini bir yana bırakıp tek amaca doğru bütün milletimizi yönetmek, bağımsızlık için kanımızın son damlasına kadar bütün imkânlarımızı kullanarak savaşmak için and içtik.

Bir ulusun yarı esir, yarı hür olarak yaşamasına imkân yoktur. Bunun için KAK üyeleri yapacakları tüm mücadeleyi, hürriyet ve istiklâl temeli üzerine oturtacaklardır. Ve her KAK'cı bilmelidir ki insanların tabii hakları tedrici bir şekilde, parça parça verilemez. Bu imkânsız bir şeydir. Doğal hakların tedricen verilmesi, hem o milleti uyuşturur ve hem de içinde bulunduğu durumdan kurtulmasını engeller.

Bunu bilen yabancılar, ne yazık ki bu güne kadar bu yolla çoğumuzu uyutabilmişlerdir.

Şöyle ki 1920'ye kadar Osmanlı egemenliğinde kalan milletimiz, muhtar bir durumda idi. Dilini konuşup yazma imkanına sahipti. Ana dili ile öğretim yapan okulları vardı. Gerçi ilkeldi, her şey. Ama kendisine aitti. Mili idi. Asla hor görülmezdi. Cesur, mert, sözüne güvenilir olduğumuzdan İmparatorluğun birinci sınıf vatandaşı durumunda idik.

1920'den sonra durum tamamen değişti. Faşist bir zihniyetle işe girişen Kemal ve etrafı, antropolojik delillerle Anatolia'nın Türklüğünü ispata kalkıştı. Güneş Dil Teorisi gibi saçmalıklarla bir taraftan dünyaya rezil olurken, diğer taraftan da kendilerinden olmayanlara ve özellikle Kürtlere verdiği sözü unuttu. Erzurum Kongresi'nin zabitlerini değiştirdi. 1925 İsyanı'nı bahane ederek Doğu'yu ateşler içinde bıraktı. İşte kardeşim o günden bu güne yarı esir olarak bu toprağın üzerinde köle gibi yaşamaktasın. Bunu kesinlikle bilip kabul etmek zorundasın.

Çünkü:

1- İnsan Hakları Beyannamesi'nin temel ilkelerine aykırı olarak ana dilin ile eğitim ve öğretim yapma imkanından yoksunsun.

2- Devlet okullarında, dairelerde, özel iş yerlerinde kuyruklu Kürtsün.

3- Bulunduğun bölge yasak bölgedir. Halini yabancı devletler görmesin diye, kimse duymasın varlığını diye bütün tedbirler alınmıştır.

4- Kültürün, örf ve adetlerin faşist bir zihniyetle yok edilmeğe çalışmaktadır. Okullarda özel bir sistemle beynin yıkanmaktadır. Ve sen kendini daha yedi yaşından itibaren Türk sanmaktasın. Türkçe bilmediğin halde her sabah o masumluğunla "Türküm doğruyum, çalışkanım." teranesiyle uyuşturulmaktasın.

5- Son zamanlarda önce iktisadi durumumuzu düzeltelim, sonra hürriyet işini halederiz. Aç karınla hürriyet olmaz, gibi bir tutarsız fikri zihinlerimize yerleştirme çabasındalar. Bilmezler yahut ta bildikleri halde bizi uyutmak için derler bunu. Dünyanın hiç bir yerinde siyasi bağımsızlığını elde etmemiş milletler ekonomik bağımsızlığı elde etmemişlerdir. Nasıl etsinler? Hem başkasının boyunduruğu altında olacaksın, hem de ekonomik kalkınmayı gerçekleştireceksin. Bu safsataya ancak gülünür.

İşte kardeşim bütün bunları çok iyi bileceksin. Nasılsa herkes biliyor demeyeceksin. Bilselerde bunları Kürt arkadaşlarınla köylünle, işçinle, senden olan herkesle tartışacaksın. Tartışacağız. asla kazmayacağız. Yılmayacağız. Ta ki uyuşturulmuş zihinleri tekrar faaliyete geçirene dek.

Haklıyız. Haklı olduğumuzu biliyoruz. Dünden daha çok güçlüyüz. Başaracağız diyoruz ve başaracağız. Müsterih olunuz.

Kutsal görevde tümünüze başarılar, mutlu yarınlar dilerim.

KAK Kurucu Üyelerince Hazırlanmıştır.

İDRİSİ BİTLİSİLER YİNE SAHNEDE

Herodot (MÖ 484-428) İskitlerin Kimer Yurdu'nu istila etmelerini şöyle hikaye etmektedir: *"Kimerler gelenlerin haberini aldılar, bir dernek kurdular, fakat her kafadan bir ses çıktı, bir türlü uyuşmadılar. Çoğunluğa göre en iyisi yurdu bırakıp gitmekti. Kralın boyu kalmayı ve savaşmayı diliyordu.*

İki yanda dediğim dedik olduklarından bir anlaşma olmadı, bu defa aralarında savaşa tutuştular. Bütün ulus birbirini kılıçtan geçirdi. İskitler havadan bir yurda böylece konmuş oldular." (Kimer Yurdu, Kürtlerin atası olan Medlerin yurduna yani bu günkü Türkiye Kürdistanı'na komşuydu)

Herodot bugün yaşamış olsaydı, şüphesiz Kürdistan için yukarıda söylenenlerin aynısını söyleyecekti. Çünkü bugün Kürdistan'ı egemenlikleri altına alan Türkler, Araplar ve İranlılar hiç bir zaman kendileri Kürtleri yenerek bu egemen durumu tesis edememişlerdir. Egemen olabilmek için taktikleri şu olmuştur. *"Parçala, biri birine kırdır, hükmet."*

Günümüze kadar Kürdistan'ın sosyal yapısına aşiret düzeni hakim olmuştur. Aşiretçilik âdeta Kürdistan'ı parsellemiştir. Bugün Kürdistan'da egemen olan Türkler, Araplar ve İranlılar aşiretler arasındaki bu rekabeti durmadan körüklemiş, ayrıca aşiretçiliğin Alevi-Sunni gibi dinsel ve siyasal faktörlerle de desteklenmesi pek çok anlaşmazlıkların meydana gelmesine ve bir takım satılmışların yüzünden Kürdistan'da bütünlük sağlanamamıştır.

Biz burada Türkiye Kürdistanı'nda Türklerin bu *"Parçala ve hükmet."* ilkesini nasıl uyguladıklarını ve bugün oynanmak istenen oyunu belirteceğiz.

Kürdistan tarihinde bu satılmışların başında İdrisi Bitlisi gelir.

Yavuz Sultan Selim (1512-1520) Kürdistan'da Osmanlı egemenliğini tesis etmek için silahsız ve savunmasız Alevi namı altında kırk bin (40.000) Sunni ve Alevi Kürd'ü öldürttü. Fakat Kürtleri zorla nüfûzu altına almanın mümkün olmadığını anlayınca, İdrisi Bitlisi adında bir Kürt Hocası'nı elde etmiş ve bu adamın vasıtasıyla Kürt beylerini kazanmaya çalışmıştır. İdrisi Bitlisi, kendisinden daima nefretle bahsedilmesine ve ulusların kaderlerindeki satılık hainler arasında baş köşeyi almasına sebep olan; Kürt milletine oynadığı ve bugüne kadar etkisini yitirmeyen oyunu başarıyla oynamıştır. Kürdistan beyliklerini biri birine kırdırtmış, aşiretleri kendi aralarında mücadeleye sokmuş, Alevi-Sunni çatışmasını körüklemiş ve Türklerin Kürdistan'da egemen olmalarını sağlamıştır. Sultan Selim ve Kanuni Süleyman'a yazdığı mektuplarda bu çirkin oyunun hikâyesini efendisinden kemik bekleyen köpeklerin kuyruk sallayışı misâli anlatmakta ve ihsan beklemektedir. Bu mektuplar elimizde mevcuttur. Yeri ve zamanı gelince bunlar Kürt kamuoyuna sunulacaktır.

Kürt ulusunun bu baş haininin attığı nifak tohumlarının kökünü kazımak bugüne kadar mümkün olmamıştır. Büyük Kürt Şairi EHMEDÊ XANÎ ölmez eseri MEM û ZÎN'de (1695) bu ittifaksızlığı ve bu çirkin oyunları şöyle dile getirmektedir:

DERDÊ ME

Ger dê hebunwa me padîşahek
Layiq bidîya xwedê kulahek
Tayîn bubûwa ji bo wî taxtek
Hazir vedibû ji bo me bextek
Hasil bubûya ji bo wî tacek
Elbet dibû me jî rewacek
Xemxwarî dikir li me yetîman
Tînane derê ji dest leîman
Galip nedibû li ser me ev Rom
Ne dibûne xerabeyî di dest bûn
Mahkûm û aleyhî û sehalîh
Maxbûb û Mitî ê Tirkû Tacîk
Emma ji ezel Xwedê wisakir
Ev Rom û Ecem li ser me rakir
Tebîyetê wan eger çi are
Ew are, li xelkê namîdare
Namûse li hakimû emîran
Ta wan çîye şaîr û faqîran
Herçî bir şûrê destê hîmmet
Zebt kir ji xwera bi mêrî dewlet

Ez mame di hîkmeta Xwedê da
Kurmanc di dewleta dinê da
Aya bi çi wechî mane mahrûm?
Bîlcimle jibo çi bûıne mehkû?
Wan girtî bi şûr i şehrê şuhret
Tesxîr i kirin bîladê hîmmet
Her mîrekî wan bi bezlê Hatem
Her mêrekî wan bi rezmê Ristem
Bi fikir ji Ereb heta Gurcan
Kurmanc hemî li çar kenarin

Herdû terefan qebîlê Kurmanc
Bo tîrê qeza kirîne amanc
Goya ku li serhedan kilîdin
Her taîfe seddekin sedîdin
Ev pul zemî Rom û behrî Tacîk
Hindî ku bikin xuruc û tahrîk
Kurmanc dibin xwîn muletteh
Wan jek ve dikin mîsalê Berzan
Ciwanmêrî yû hîmmet û sexawet
Mîrînî yû xîret û celadet
Ew xetme jibo qebîle Ekrad
Wan dane bi şûr û hîmmetê dad
Hindî ji şecaetê xeyûrin
Ew çende ji minnetê nefurin
Lew pêkve hemîşe bê tifaqin
Daîm bi temerrid û şîqaqin
Gar dê hebuwa me îttîfaqek
Vêkra bikira me înqîyadek
Rom û Ereb û Ecem temamî
Hemyan ji mera dikir xulamî
Tekmîl-i dikir me dîn û dewlet
Tahsîl-i dikir me îlm û hîkmet
Temyîz-i dibûn ji hev meqalat
Mimtaz-i dibûn xwedan kemalat.

Türkçesi
DERDİMİZ

Olsaydı eğer bir padişahımız
Allah ona lâyik görseydi bir taç
Tayin edilseydi ona bir taht
Açıkça açılırdı bizim de bahtımız
Hasıl olsaydı ona bir taç

Elbette olurdu bize de revaç
Biz öksüzlere acır
Namertlerin elinden kurtarırdı bizi
Bize galip gelmezdi bu Türkler
Baykuşların elinde viran olmazdık
Olmazdık, mahkum yoksul, perişan
Yenilmezdik ve boyun eğmezdik Türklere/Taciklere
Fakat ezelden beri Allah böyle yaptı.
Bu Türkleri ve Acemleri bize saldırttı
Onların yoksulluğu gerçi utanç vericidir
Ama bu utanç ünlü kişileredir
Bu önderler ve baylar için namustur
Ozanların ve yoksulların gücü nedir ki?
Her kim ki himmet elini kılıca götürdüyse
Kendisi için devleti zapt etti erkekçe

Ben Allah'ın hikmetinde şaşa kaldım
Kürtler dünya devletinde
Acep ne sebeple kalmışlar boynu bükük?
Hepsi birden niçin olmuş mahkum?
Onlar kılıçla şöhret şehrini fethetmişler
Himmet ülkesine boyun eğdirmişler
Onların her bir beyi Hatem cömertliğinde
Ve Rüstem cengaverliğindedir her bir yiğidi
Bak, Arabistan'dan Gürcistan'a kadar
Kürtlüktür olmuş kaleler gibi
Bu Türklerle Acemler onlarla hisar olmuş
Kürtlerin hepsi dört kenarda yer tutmuş
Her iki taraf Kürt kabilelerini
İmha oklarına hedef yapmışlar
Sanki Kürtler sınır başlarında kilitmiş
Her kabile sağlam bir set gibidir.
Bu Türk deryasıyla Tacik denizi

Ne kadar çıksalar harekete geçseler
Kürtler kana bulanırlar
Onları berzah gibi birbirinden ayırırlar
Cömertlik, himmet, mertlik
Beylik, hammiyyet ve yiğitlik
Hep Kürt kabileleri için onaylanmıştır
Onlar kılıçla ve himmetle ün salmıştır
Cesaretten hammiyyeli oldukları kadar
Minnete de nefret ederler
Bu hamiyet ve yüksek himmettir ki
Engel oldu minnet yükünü yüklenmelerine
Bunun içindir ki hepsi her zaman ittifaksızdır
Her zaman birbirlerine karşıdır ve parçalanırlar
Olsaydı eğer bir ittifakımız bizim
Hep birlikte birbirimize itaat etseydik
Türkler, Araplar ve Acemler tamamen
Hepsi bize uşaklık ederlerdi
O zaman dini de devleti de ikmal eder
İlmi de hikmeti de elde ederdik
Sözler o zaman birbirinden ayırt edilir
Gerçek hüner sahipleri çıkardı ortaya.

***

Türkler 19. yüzyılda Kürdistan'da egemenliklerini perçinlemek için 1838'de Kürdistan seferini yaptılar. Bu seferde o sıralarda Osmanlı Ordusu'nda öğretmen-subaylık yapan ve bilâhare Alman Ordusu'nda Feldmereşal olan Alman Helmuth von Moltke'de bulunmuştur. Moltke, o sıralarda yazdığı mektuplar da Türklerin yukarıda söz konusu edilen Kürdistan politikasına ve Kürdistan'da yaptıkları zulümleri bütün açıklığıyla anlatmıştır. Bu mektuplar tarihe mal olmuştur.

Moltke: *"Bir Kürt Hisarı'nın Muhasarası"("Said Bey Kalesi")* - 12 Mayıs 1938 tarihli mektubunda adı geçen Kürt Hisarı'nın nasıl zapt edildiğini, son Kürt beyliklerinin nasıl ortadan silindiğini, Türklerin Kürtleri nasıl parçaladığını, bu muhasaradan daha önce Osmanlı Hükümeti'ne isyan edip Osmanlı Ordusu'nun diğer bir kısım Kürt aşiretleriyle işbirliği yaparak yenebildikleri, Bedirxan Bey'in ve diğer bir kısım Kürt aşiretlerinin Osmanlı Ordusu'nun müttefiki olarak bu muhasaraya katılışlarından bah-

setmekte ve şöyle devam etmektedir: *Müttefikimiz Kürtler şimdiden hayli iş görmüşler ve esas kalenin yollarını ve onu ilk bakışta hemen hemen erişilmez gibi gösteren bir sürü küçük burç tahkim edilmiş mağara ve bunun gibileri zapt etmişlerdi. Bu adamlar namluları altın ve gümüş kakmalı, çok defa fitilli, uzun, eski biçim tüfeklerine rağmen mükemmel nişancıdırlar. Savaş için hemen hemen yalnız geceleri harekete geçerler, gündüzleri taşların arkasına gizlenirler; her tarafta bir çeteci bulunur ve düşman nerede başını gösterse hemen bir kurşun yapışıverir."*

Fakat burada şunu belirtelim ki, düşman dediği de yine bir Kürt'tür. Yani kısacası Türklerin Kürdistan politikası, kurşunu yapıştırıvereni de Kürt, kurşunu yiyeni de Kürt yapmıştır. Bir kurşun bir Kürt tarafından atılmakta ve bu kurşunla bir Kürt öldürülmekte ve de bu kurşun Türklerin Kürdistan'daki egemenliğini ha bire perçinlemektedir. İşte 19. asır Kürdistanı.

19. yüzyılın sonunda Kürdistan'da bağımsızlık sancılarının görünmesi üzerine Kürtleri Osmanlı Ordusu'nun yenemeyeceğini gayet iyi saptayan Abdülhamit, o güne kadar izlenen Kürdistan politikasını değişik bir tarzda uygulamıştır. Bunun gereği olarak Hamidiye Alaylarını Kürtlerden kurdu.

Bu alayların kurulmasının sebebini Ziya Gökalp şöyle izah etmektedir: (Ziya Gökalp, Kürt Aşiretleri, Barış Dünyası, Sayı 13, Nisan 1953) *"Sultan Hamit, Doğu Anadolu'da baş kaldırmaya başlayan Ermenilere karşı Kürtleri bir tampon olarak kullanmak amacıyla 36 Hamidiye Alayı teşkil ettirdi. Aşiret reislerine de alay komutanlığı ve kaymakam unvanı verdi. Bunlar okuma yazması olmayan kimselerdi. Her alay 1200 atlı idi. Alaylar padişah tarafından silahlandırılmıştır. Sonraları bu aşiretler zamanla kendi aralarında mücadeleye girmişlerdi. Zaten Sultan Hamid'in esas amaçlarından biri de bu idi. Kürtleri kendi aralarında mücadeleye sevk ederek birleşmelerine ve bağımsızlık istemelerine engel olmak."*

Sultan Hamid bu amacına ulaşmıştır. Çünkü bu aşiretler ve özellikle cahil aşiret reisleri bu ufak ve geçici çıkarlarını bir tarafa bırakarak geleceklerini garanti altına almak, birleşerek Kurtuluş Savaşı'na vermeyi akıl edinemedikleri gibi bağımsızlık için harekete geçen Kürt aydın ve milliyetçilerinin bu hareketlerini kösteklemişlerdir. Fakat bu ileriyi görememek onlara pahalıya mal olmuştur. 1920-1938 Kürdistan Kurtuluş Hareketleri esnasında Türk Hükümeti ile işbirliği yapanları dahi kellelerini kurtaramamışlardır.

Ziya Gökalp, *"Kürt Aşiretleri Üzerinde Sosyolojik Tetkikler"* adlı incelemesinde Kürt aşiretlerinin birlik olmalarının yani aşiret düzeninden kurtularak uluslaşamamalarının nedenini araştırmakta ve şunları yazmaktadır: *".../.. Kürtlerin hassasi mümeyyiz iki bende münkasim olmaktır. Bu halete Kırmanç lisanında 'dı bendi' denilir. Her köyün içinde bile mutlaka iki muhasım bent vardır. Bu bentlerin bazısı bir kazaya mensuptur. Mesela bütün Midyat kazası Heverkî ve Dekşurî namlarında iki bende münkasimdir. Midyat kazasındaki daimi savaşlar hep bu iki bendin çarpışmasından ibarettir. Midyat'ın Mahlemi nahiyesinde bu bentler başka isimler alırlar. Heverkî'ye Halil Begî,*

Dekşurî'ye İsa Begî adını verirler. Savur kazasının Ömeryan Nahiyesi'nde iki bent vardır. İsimleri: Mahmudekî ve Atmanekî'dir. Siverek'de Millî, Karakeçi bentleri vardır."

Ziya Gökalp, *"dı bendi"*nin yanı Türkçe anlamıyla ikiliğin, birlik olamamanın Kürtler için mukadder olduğu zehabını uyandıran bir ifade kullanıyor. İkiliğin müzmin bir hastalık gibi Kürt toplumunu sardığını, bundan kurtulmanın ümitsizliğini belirten Ziya Gökalp hatalı ve belki de kasıtlı bir teşhiste bulunmuştur.

Çünkü, kendisinin tetkik ettiği Kürt toplumunun sosyal düzeni aşiret düzenidir. İkilik ise aşiret düzenin tabii bir gereğidir. Her toplumda hâkim sosyal düzen; aşiret düzeni oldukça, ikilikten ve hatta çoklu mücadeleden eser görülecektir.

Kürt toplumunun sosyal yapısına aşiret düzeni hâkim oldukça bu *"dı bendı"*lik ve aşiretler arası mücadele görülecektir. Bu mücadeleler küçük çıkarlar uğruna oluyor. Fakat bunlar uluslaşmaya engel diye kabul edilirse en azından saçma olur.

Kürt toplumunda bugün bu aşiret düzenin yıkılarak sosyal aşamanın oluşması, diğer bir deyimle uluslaşma sorunlu bir süreç olarak kendini göstermektedir. Bir kurtuluş hareketi esnasında bu aşamanın çok hızlı ve zorunlu olacağı şüphesizdir. Bu ulus bilincine eren toplum için tabii bir aşamadır. 19. yüzyıla kadar Alman ve İtalyan prenslikleri durmadan birbirleriyle mücadele ederek savaşmışlardır. Ta ki sosyal aşama oluşuncaya kadar. İşte bu sosyal aşama uluslaşmayı zorunlu kılmıştır.

***

1920'de Koçgiri Hareketi diye bilinen Kürt hareketinin bütün Kürdistan'da bağımsızlık hareketini başlatacak nitelikte olduğunu sezen Mustafa Kemal ve avenesi, daha önceki yazılarımızda belirttiğimiz gibi; Kürt Bağımsızlık Hareketi'ni kösteklemek için her türlü hileye başvuruyorlardı. Hemen Sivas Valisi Reşid görevli kılındı. Aralık 1920'de Sivas Valisi Reşid, Mustafa Kemal adına Koçgiri Kürt Hareketi liderlerinden Baytar M. Nuri Dersimî ve arkadaşlarını Sivas'a çağırarak: *"İngilizlerin Türkiye'yi dünya haritasından çıkarmak istediklerini, bu nazik durumda Türklerle işbirliği yapmanın zorunlu olduğunu ve Türkiye hakkında yabancıların ihtirasları izole edildikten sonra Türkiye Hükümeti'nin Kürdistan'ın haklarını kabul edeceğine katiyen emin olmalarının gerektiğini"*; Türklerin darda kaldıkları zaman yapmasına pek iyi bildikleri ikiyüzlülük ve nazikane bir dille belirtmiştir.

Mustafa Kemal ve avenesi Kürt ve Türk halkının saldırgan devletlere karşı birleşerek savaşmalarının gerektiğini, gelecekteki Muhtar Kürdistan ve bağımsız Türk Devleti'nin tahakkuku için bunun elzem olduğunu, her fırsatta belirtmişler ve üç buçuk Türk faşisti egemen duruma geçinceye kadar taviz üstüne taviz vermişlerdir. Ondan sonrası: Yüz karası...

Bugün, yani kurtuluş savaşlarının, bağımsızlık ve özgürlük hareketlerinin zafer çığlıklarının duyulduğu günümüzde Mustafa Kemal ve avenesinin oynadığı oyun oynanmak istenmekte ve hatta modern İdrisi Bitlisilerin sahnede oldukları görülmektedir.

Bunlar, mazlum ulusların kurtuluşunu, egemen ulusların proleter sınıfının kurtuluşunda gören veya öyle gösteren oportünistlerdir. Bunlar Kürt ulusunun hamisi olarak sahnede görünmekte, Kürtlerin varlığını bile çoğu zaman kabul etmeyen fikir babaları şoven Türk sosyalistlerinin çığırtkanlığını yapmakta ve kimisi de bilgiç kesilerek: *"../... Lozan'da Batılı emperyalistlerin Kürt kozunu oynama isteklerine karşılık Türk halkıyla Kürt halkı tam bir dayanışma örneği göstermişlerdir."* diyecek kadar sapıtabiliyor.

Lozan için oynanan oyunları bu bilgiç faşist eğitim süzgecinden geçtiği için bilmiyor kabul ediyoruz. Fakat Türk ve Kürt halkının ne zaman ve nerede tam bir dayanışma örneği gösterdiğini bir türlü anlayamadık. Yukarıda ve geçen yazılarımızda belirttiğimiz gibi Kürt halkı, Lozan'dan önce devamlı aldatılmış ve Lozan'dan günümüze kadar geçen zaman zarfında yapılanlara baktığımızda bilgiç beyin bu söylediklerini doğrulayan hiç bir şey göremiyoruz. Çünkü Kürt halkı günümüze kadar direkt ve indirekt katliama uğramış durmuştur. Bütün bu söylenenleri Dışişleri Bakanı Londra Playboy meyhanesinde demeç vererek skandal yaratan Türkiye'de normal görmek kanaatindeyiz.

Bu bilgiçlerin fikir babaları ise Kürt milliyetçiliğini bölgecilik ve şoven milliyetçilik olarak nitelemekte ve yermektedirler. Bizim bunlara diyeceğimiz şudur: *"Hakim milletlerin milliyetçiliği gericilik, mazlum milletlerin milliyetçiliği ise ilericiliktir."* Bizim milliyetçiliğimiz şoven milliyetçilik değildir. Çünkü biz her şeyden önce egemenlik altında yaşayan bir milletiz. Şayet Kürt ve Türk bu memleketin kaderinde aynı derecede söz hakkına sahip olsalardı ve bu devlet bir Türk-Kürt federe devleti olsaydı o zaman Kürt milliyetçiliği ve Kürtçülük şoven milliyetçilik olurdu. Bu hususu fikir babalarının pek iyi bildiği malum ve fakat kendileri şoven sosyalist oldukları için bu çelişkilere düşüyor ve bu denli maskara oluyorlar.

Dünya kamuoyu artık şunu alenen kabul etmekte ve de dünya basını belirtmektedir ki: *"Irak Kürt Hareketi artık sadece Irak meselesi değildir."* Bir Türk gazetecisi de buna şu ilavede bulunmaktadır: *"Gerçekten de Orta Doğu'nun diğer büyük bir problemdir bu..."* Bütün bunlardan sonra şunu belirtmek gerekir ki, Kürdistan bir bütündür. Yaratılmış bir takım suni sınırlar Türkiye, İran, Irak ve Suriye Kürdistanları arasında sosyal ve ekonomik ilişkileri bile bir türlü ortadan kaldıramamıştır. Bu ilişkiler halen devam etmektedir.

Milli kurtuluş savaşlarının başarıya ulaştıkları şu sıralarda Kürt Milli Kurtuluş Hareketi'ni kösteklemek için oynanmak istenen oyunlar artık etkisiz olmaktan öteye gidemiyor. Sahnedeki İdrisi Bitlisilerin maskesini ise olaylar zaman zaman düşürmekte ve kara yüzleri teşhir olunmaktadır.

Biz, Kürdistan'ın kurtuluş yolunun dağdan geçtiğine inanıyoruz. Çünkü diğer yollar kapalıdır. Çünkü diğer yollar tuzaktır ve çünkü diğer yollar denenmiştir.

Bir Latin Amerika ulusunun kurtuluş hareketinin lideri: *"Latin Amerika'da her yıl açlıktan, hastalıktan, bakımsızlıktan ölenlerin sayısı hiç kuskusuz, Latin Amerika halklarının kurtuluşu için mücadele ederken ölenlerin sayısından daha fazladır.*

Bekleyebiliriz biz ama o zaman mutsuzların, umutsuzların, sömürülenlerin, can çekişenlerin milyonlara ulaşan sayıları artmış olmayacak mıdır?" demektir.

Bu söylenenleri aynen Kürdistan için söyleyebiliriz. Burada şunu belirtmek gerekir ki Kürdistan'da sadece aşiretler arası mücadele ve kan davası yüzünden öldürülenlerin sayısı bile Kürdistan'ın kurtuluşu için mücadele ederken ölebileceklerin sayısından fazladır.

Bu söylenenlerin doğruluğunu günlük gazeteleri takip edenler kuşkusuz kabul ederler. Gün geçmiyor ki Türk gazetelerinin sütunlarını Kürdistan'daki aşiret çatışmaları, kan davaları yüzünden öldürülenlerin, hastalıktan ve açlıktan ölenlerin haberleri süslemesin. Nitekim daha dün Hakkari'de açlıktan üç kardeşimiz öldü. Bu öğrendiklerimiz ise Türk basınına intikal edebilen haberlerdir.

Bütün bu olaylardan Türklere güvenilemeyeceğini öğrendik. Bizim için yaşama ve kurtulma yolu mücadeledir. Mücadelede bulunmak içinde birlik olmak gerek. Mücadele bilincini toplumumuza kazandırmak, onu uyandırmak başta gelen vazifemizdir. Kürtler arasında milli bilinç uyandıkça birlik ve beraberlik kendiliğinden sağlanır. Milli bilincin uyanması için birlik ve beraberlik kendiliğinden sağlanır. Milli bilincin uyanması için kültür değerlerimize sahip çıkarak onlardan yararlanmalıyız.

Bir ulusun kültür değerleri o ulusun gerçek yapısını ortaya kor. Kültür değerlerimize sahip çıkmanın en büyük zorunluluğu asimile olmamız için yürütülen sinsi politikaların geçerliliğini ortadan kaldırmak ve gerçek benliğimize ve de gerçek varlığımıza sahip çıkmak içindir.

Önümüzde aşılması güç bir engel vardır. Bu engeli aşmak için gerekli potansiyel ancak ve ancak halkımızın bilinçlenmesine bağlıdır. Biz gerçek gücümüzü KÜRT ULUSU'ndan alıyoruz. Biliyoruz ki halka dayanmayan her hareket başarısız kalmaya mahkumdur.

Yaşasın Kürt Milli Kurtuluş Savaşının Peşmergeleri

YAŞASIN KÜRT ULUSU

YAŞASIN TAM BAĞIMSIZ KÜRDİSTAN

(KOMA AZADÎYA KURDİSTAN)

(KAK)

KİM KİMİ KOVUYOR? HODRİ MEYDAN!...

Bu memlekette nifak tohumları eken gözü dönmüş örümcek kafalı faşistler çıkarmakta oldukları ÖTÜKEN adlı dergi(!) de son zamanlarda; Anayasa'nın açık ve kesin hükümlerine rağmen, etnik özellikleri bakımından DOĞU'da yaşayan vatandaşlarımızı hor görerek asırlardan beri üzerinde yaşadıkları topraklardan pervasızca kovma çabasındadır.

Bile bile kardeşi kardeşe düşman etme uğraşında olan süper-sapık zihniyetli birisinin DOĞU'lu vatandaşlara: *"... Türk milletinin başını belaya sokmadan, kendileri de yok olmadan çekilip gitsinler: Nereye mi? Gözleri nereyi görür, gönülleri nereyi çekerse oraya gitsinler. İRAN'a, PAKİSTAN'a, HİNDİSTAN'a, BARZANÎ'ye gitsinler. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'e başvurup AFRİKA'da yurtluk istesinler. Türk ırkının aşırı sabırlı olduğunu, fakat ayranı kabardığı zaman kağan arslan gibi önünde durulmadığını, ırkdaşları ERMENİLER'e sorarak öğrensinler de akılları başlarına gelsin."* diyerek tehdit savurana haykırıyoruz: Kim kimi yok ediyor? Kim kimin başını belaya sokuyor? Ve de kim kimi kovuyor?

Tarihin eski çağlarından beri bu topraklar üzerinde yaşayanları, bu topraklardan kovacak bir kuvvet ne olmuş ve ne de olacaktır. Asıl kovulacaklar, halkları birbirine düşürmek emelinde olan hayalperestlerdir.

DOĞU'lu gençler olarak *"Kürt davasını, kurt kurnazlığı ile Türkiye'nin DOĞU illeri davası halinde"* ileri sürmek niyetinde değiliz. DOĞU'nun geri kalmasının nedenleri arasında ekonomik sömürmenin devamı için vatandaşlar arasında mevcut IRK, DİL, DİN ve MEZHEP farklarını istismar ederek onları düşman kamplara bölmek isteyen ziyniyetin karşısındayız. Manevi sömürünün politik alandaki yansıması olan FAŞİZMİ, IRKÇILIĞI ve ÜMMETÇİLİĞİ nefretle reddederiz.

Türkiye'de Anayasa çerçevesinde beraberliği ve kardeşliği tesis etmek şiarımızdır.

Bu şahıs ayrıca, çingene vatandaşlarımızın ıslahı ve *"İnsan güzeli vatandaşlar"* kazanmak için onları HAKKÂRİ'de yaşayan *"50.000 geri Kürdün"* içine sürerek asimile etmeği tasarlıyor. Bilinmelidir ki HAKKÂRİ ne bir hapishane, ne bir tımarhane ve ne de bir ıslahanedir. Türkiye için İSTANBUL ne ise HAKKÂRİ odur. Islah edilecekler, Çingenelerden ziyade, öncelikle böyle sapık ideolojileri savunanlardır. Islah edilecekleri yer ise BAKIRKÖY'dür.

Demokratik baskı gruplarının ve adliyenin harekete geçeceğini umar, durumu kamuoyuna duyururuz.

AĞRI Yüksek Tahsil Talebe Derneği Ankara Şubesi	BATMAN Petrol Yüksek Tahsil Talebe Derneği	BİNGÖL Kültür Derneği
BİTLİS'İ Kalkındırma ve Tanıtma Derneği	CİZRE Kültür Derneği	DİYARBAKIR Kültür Derneği
ELAZIĞ Yüksek Tahsil Talebe Derneği	ERZURUM Öğrenci Yurdu	HAKKÂRİ Kültür Derneği
HINIS Kültür ve Okutma Derneği	KÂHTA Kültür Derneği	KARLIOVA Kültür, Tanıtma ve Yardımlaşma Derneği
MARDİN Kültür Derneği	MUŞ Kültür Derneği	SİVEREK Yüksek Tahsil Kültür Derneği
TUNCELİ Kültür Derneği	VAN'LI Öğrenciler Yardım Derneği	VARTO Kültür Tanıtma ve Yardımlaşma Derneği

PROGRAM Û NİZAMNAMEYA PARTÎYA DEMOQRATA KURDİSTANA TİRKİYÊ

PÊŞGOTİN

Milletê Kurd, milletêkê tarîxî û kevne. Ew xwedîyê medenîyet û dewlet bû. Ev rastîya dîrokê nayê veşartin.

Di jîna milletan de devrên ketî û tarî hene. Di wan deman de carna millet winda dibin, em di rûpelên TARÎXANDE wan milletan dibînin.

Bindestîya milletan ne hindabûne, lewra hindabûn:

Tarîxa Millî, Ezînîya Millî, Hêrsin Millî û Zimanê Zikmakî bîrvakirin e. Milletê Kurd, xwe winda nekirîye û SİTÛNÊ wîyên MİLLÎ dicîdane. Lewra MÎLLETÊ KÛRD DİJÎ...

Lê belê ev jîjan ne jîyanêkî serfiraz û azayî ye. Kurd îro bindestin. Heqqên miruvanî û millî jê hatine sitandin.

Daxwaza Me û Doza Me: Milletê Kurd jî weke millettên Cîhanê azad û serfirazî be.

Ji bona pêkanîna armancê:

PARTİYA DEMOQRATA KURDISTANA TİRKÎYÊ hatîye damezrandin. Xebata Partîyê, rexêkî aştî, demoqratî, mirovanî û komelaytîyê dimeşîne...

Partî, parastîya *"Mîsaqa Millî"* ye. Lewra Partî, bawerîyê bi yekîtî û birayîtî û himberîya Kurd û Tirk a tîne.

Partî, alîkarê hemî milletên êsîr û bindest e.

Partî yekîtî û birayîtîya hemî milletan qebûl dike.

Di hevketina milletan de, aştîyê dixwaze û bawerîya felsefe, dîn û ramanê de herkes azad û serbest e û azad digre.

Partî, bi *"Peymana Miilletên Yekbûyî"* ve, girêdayî ye. Û bi vî aweyî kolonitî û koletîyê (somurgeyîcîtîyê) naxweze û reddike.

Di neqeba rêzên milletan de mûcadelêkê şermezarî û rureşî qebûl nake.

Partî, li alê nîzama hûqûqêye. Lê belê, di nesesa xespa heqqên mirvî û neteweyî de, berxwedan û şoreşî yê nîşan dide.

PARTÎYA DEMOQRATA KURDÎSTANA TÎRKÎYÊ

Madda: 1- Navê Partîyê: Partîya Demoqrata Kurdistana Tirkîyê.

Madda: 2- Daxwaz û Doza Partîyê: Partî, dixwaze li Cumhûrîyeta Tirkîyê de, heq-

qên sîyasî, aborî û zanyarî (kültürel) ji bo netewe ya Kurd bide naskirinî.

Madda: 3- Jibo pêkanîna van şertan:

a)- Lazime di anayasa Tirkîyê de bi cî bibe kû: *"Dewleta Tirkîye ji Kurd û Tirka çêbûye û ev herdû Millet di her aweyîde wekhevin."*

b)- Di Parlemana Tirkîyê de, li gora nifûsa xwe Kurd têne temsîlkirin û di Heyeta Wekîlade cî bistînin.

c)- Tixûbên Kurdistana Tirkîyê bê kifşkirin û di axa Kurdistanê de tû mihacir neyên bicîhkirin. Navên gunda û bajarên Kurdan, neyên gohertin û yên kû hatine gohertin jî divê navên xwe yên kevin bistînin.

ç) Di herêmên Kurdistanê de, walî, Serokên Îdarî, âdlî û giş memûr ji Kurdan çêbin. Tor û adetên Kurdan di qanunan de bi cî bibin.

d) -Di Kurdistan'a Tirkîyê de, zarê resmî bi Kurdî be.

e) -Di Bîstanên Kurdistan ê de, xwendin bi zarê Kurd'i bî; lê Tirk î jî bê hînkirin. Ûnîwersîta Kurdistanê bê danîn. Xwendayên xîzan ji alîyê dewletêva bidine xwendin.

f) Di Kurdistanê de, Radyo û Telewîzyon bi zimanê Kurdî vebin.

g) Kitab, kowar û rojname bi zimanê Kurdî bên çapkirin.

h) Ji zanyarî (ilmê medreseyê) û îbadeta dînî re, Mela û Îbadetxaneyên lazim bi destê dewletê -be kêmayî- bên pêkanîn.

Madda: 4- Partî, dixwaze: Dewlet azayî u serkeftîn û pêşveuna Kurdîstanê, bilez û bi berî destpêbike.

JİBO PÊKANÎNA VA:

a) Ji gundîyan re: Xanî, erd, tov û girêdî pêkbîne çandin û firotina titûnê serbest bike.

b) Ji bo karker û cotkar û paleyan re: Şixûl û kar peyda bike.

c) Ji esnaf û bezirgana re: Qredî zêde vebike

d) Bi cîhkirina koçeran, li deşt û zozanan. Temînkirina çerê û debarê terşe ware.

Madda: 5- Çêkirina, rê, sed, baraj, fabrîqe û sinetên giran û nexweşxanan.

Madda: 6- Pêtrol û meden bên derxistin û di welatê Kurdistan'ê de bê tesfîyekirin.

Madda: 7- Pêtrol û madenên li Kurdistanê dertên, divê %75 Karêvan li Kurdistanê bê xerçkirin.

HONANDİNA (TEŞKİLATA) PARTÎYÊ

Madda: 8- Jibo pêk'anîna armanca Partîyê, Partî bi vî aweyê jêr hatîye honandin:

a) CİVÎNA MEZİN

b) Koma Navkom

c) Koma Herêmî

d) Komo Cî

e) Koma Alîkar

f) Kama Bira

Madda: 9- CİVÎNA MEZİN:

a) Civîna Mezin, ji dû azayên Koma Navkom û ji her Komên Heremî, dû azayên bijartî û bi Serekê Partîyê ve tê meydanê.

b) Civîna Mezin, an dû salan carêk, yan nexwe bi fermana Serekê Partîyê, an jî bi qerara 2/3 Azayên Koma Navkom komdibe.

c) Civîna Mezin, bilindtir e ji hemî komên Partîyê.

Madda: 10- SELAHÎYET Û WEZÎFÊN CİVÎNA MEZİN:

a) Gohartin û nav-danîna Partîyê.

b) Gohartin û helçinînana Serekê Partîye û Azayên Koma Navkom.

c) Nîşandan û kifşkirina rêya partîyê.

d) Qontrola xebata Koma Navkom û Botçeya Partîyê. Batalkirina Qirarên Koma Navkom.

e) Ji holê rakirina (fesha) Partîyê.

Madda: 11- KOMA NAVKOM:

a) Piştî Civîna Mezin, Koma Navkom mezintire ji hemî Komên Partîyê.

b) Bona pêkanîna armancên Partîyê, hemî xebat û şolê Partîyê dajo û vê gorê komên dîtir dide xebitandin. (Di neqeba herdû civatên Civîna Mezin de)

Madda: 12- Koma Navkom, 11-13 azayên ku Civîna Mezin bijartîye tê danîn.

Madda: 13- WESFÊN AZAYÊN KOMA NAVKOM:

a) Divê emrê wî nekemî 25 salî be.

b) Divê bi hindikayî 4 sala di Partîyê de xebat kiribî.

c) Di jîna xwe û xebata xweya Partîyê de çak û kamiran be.

d) Divê xweyî hissîyet û şeref be.

Madda: 14- Koma Navkom, ji nav xwe Sekreterêk û çar Azayên Mekteba Sîyasî hildibijêre; ji bo meşandin û pêşveçûna Partîyê qomîteyan pêktînê.

Madda: 15- Qirarên Civata Mezin bi cî tîne.

Madda: 16- Ji bo peşveçûn û zeximbûna Partîyê qiraran distîne û pêkanîna wan qiraran dixwaze û qontrol dike.

Madda: 17- Dilman û hevketina azayên Partîyê, neqeba aza û Mekteba Sîyasî û Mekteba Sîyasî û komên dî de çareserdike.

Madda: 18- Serfkirina pere ên Partîyê qontrol dike.

Madda: 19- Li pêşberên partîyên sîyasî yên di Tirkîyê de sîyaseta Partîyê tesbît dike.

Madda: 20- Li pêşberên fikrên Sîyasî, Îqtîsadî û Komalîyên Cîhanê de, fikra Partîyê kifş dike.

Madda: 21- Li gora Nîzamê, karker û cotkarên Kurdistanê hêsyar dike.

Madda: 22- Pêkanîn û derxistina rojname û kowara, belavkirina beyanatan û kifş-kirina heyeta bo wa qiraran re.

Madda: 23- Bersîwa pirs û gilîyan. Çareserkitrina xayîleyên Partîyê.

Madda: 24- Kifşkirina cî û zemanê civîta mezin û roja Civîna Mezin.

Madda: 25- Tesbîta ûsûla delegeyên Civîna Mezin.

Madda: 26- Betalkirina qirarên komên ji xwe nizimtir.

Madda: 27- Danîna Komên Cî û Herêmî.

Madda: 28- Hisaba Mekteba Sîyasî datîne û wezîfên wî nîşan dide.

Madda: 29- Ji cem xwe dikarê 1-2 Aza, ji Komên Cî û Herêmî re tayîn bike.

Madda: 30- Dikarê ji bona xwurbûna honandinê (teşkîlatê) û pêkanîna armanca Partîyê, Qasid, Alîkar û Şehna bîşeyne bo hemî koman.

Madda: 31- Koma Navkom, dû mehan carêk; an gava lazimî hebî, komdibe.

Madda: 32- Azayên kû di rêya xebatên partîyê de; hepis, nefî bibe, an dûr bikeve cîyê wî tê parastinî.

MEKTEBA SÎYASÎ:

Madda: 33- Mekteba Sîyasî, ji Sekterterê Koma Navkom û çar Azayên kû Koma Navkom ji nav xwe bijartîye tê damezrandin.

Madda: 34- Mekteba Sîyasî, qirarên Koma Navkom tînê cî. Guhertina sîyaseta Partîyê lazim bibe Koma Navkom civate; gava civata Koma Navkom pêkneyê, wê gavê Mekteba Sîyasî şûxlê Partîyê pêk tiînê û xebata Partîyê dajo.

Madda: 35- SEROKÊ PARTÎYÊ: Serokê Partîyê; Serekê partîyê ya Koma Navkom e. Xweyî heqqe kû rêya û fikra nîşanî Koma Navkom û Mekteba Sîyasî dide. Civîna Mezin û Koma Navkom dibin serekîya wî de komdibin.

Madda: 36- SELAHİYETA SEROK:

a) ... Di ehwalên mûhîm de.

b)... Wexta civata Civîna Mezin borîbe. Dikarê bêyî qirarê Koma Navkom, civata Civîna Mezin kombike.

Madda: 37- SEKRETERÊ KOMA NAVKOM: Sekreterê Koma Navkom, bi azayên Mekteba Sîyasî mesûle. Şûxlên îdarî, hemû nivisandin û emrên Partîyê piştî kû xweyî selahîyet imza bikin; divê yan di bin imzayê xwe yan jî di bin imzayê alîkarê xwe de bide şandin.

Hemû şûxlê Partîyê, ên sîyasî û tanzîmî dinêre. Hemû şûxlê îdara Partîyê li ser milê Mekteba Sîyasî ye. Azayên Mekteba Sîyasî li gora ixtîsasa xwe her yekî li karekî dinêre.

Sekreter hemû xebatan nîşanî Azayên Mekteba Sîyasî dide, lê belê nikarê bi serê xwe qiraran bide.

KOMA HERÊMÎ:

Madda: 38- Di herêmên kû Koma Navkom Kifşkiriye, Koma Herêmî tê danîn.

a)... Koma Herêmî, 5-9 Azayên kû Koma Navkom bijartibî datînin.

b)... Di dû heyvan de carêkî Koma Herêmî komdibe.

Madda: 39- Koma Herêmî, ji nav xwe sê azayan digrê, ji van yek Serek'ê Koma Herêmî'yê. Serek, bi herdû hevalên xwe ve xebata Koma Herêmî pêktînê. Divê Koma Navkom, Serekê Koma Herêmî teswîb bike.

Madda: 40- Bi destûrdana Koma Navkom, Koma Herêmî dikarê rojname û kovarekî derxîne.

KOMA Cİ:

Madda: 41- Koma Cî, ji 3-7 Serekên Komê Arîker li wî cîyê kû Koma Navkom daye kifşkirin, bi destê Koma Herêmî tê danîn. Di wî cîyî de Partîyê, Koma Cî temsîldike. Mesûlê îdarî û xebata Partîyê ye. Li wî cî yê xwe de, emrê kû tên pêktînê û wan emir û xebatên Partîyê li gora nîzamê dimeşîne.

Madda: 42- WEZÎFE Û SELAHÎYETÊN KOMA CÎ:

a) Şol û xebatê li cîyê xwe tesbît dike. Bo pêkanîna van qeraran distîne. Wezîfeyên Koma Arîker û Koma Bira rê'wan dide û ji bona xebata wan rê nîşanî dide.

b) Serekê Koma Cî û bi dû alîyekî ve ji nav xwe dibijêrin.

c) Lazime Koma Navkom, Serekê Koma Cî qebûl bike, *"teswîp"*. Wexta qebûl nekir, divê Koma cî Serekêk dî kifşbike. Wê carê Koma Navkom, ji serekê nû û yê kevin, ji herdûka yekî qebûl dike û qirara xwe ji Koma Cî re dişîne![*]

d) Serekê Koma Cî û herdû alîkarê wî, li gora nîzama Partîyê emrên ji komên mestır hatin û qirarên Komên Cî ve pêkbînin û Partîyê li wî cîyî îdare bikin.

e) Dan û sitandin di navbera Koma Cî û Koma Herêmî, bi destê Serekê Koma Cî tê pêkanîn.

f) Ji xeyrî(xeyrî) Serekê Koma Cî, azayên Komê her yek serekê komêkê arîkare.

g) Koma Cî, mehê carêk dicivê û di vê mehê de tiştê kû li cîye wan bûne liser disekinin. Ji bo wan bûyîya tedbîr û qiraran distînin. Hadîseyên kû gelek mûhîmin û xebera Partîyê jê nîn in, divê Koma Herêmî pêbihesînin (agahdar bikin).

h) Bersîwa pirs û pirsîyarê sira, dide û yê bikeve Koma Bira, di heqqê wî de qirarê dide.

i) Binas û xetayên Komên Arîkar û Bira hebin dikarê binasê wan bi wan bide zanîn. An tezîr bike, an nexwe heta şeş mehan wan ji Partîyê dûrbixe. Gava avêtina wan ji Partîyê lazimbû, divê destûr ji Koma Herêmî bixwazê. Li ser wî: Koma Herêmî, Azayek ji nav xwe dike şûna tehqîqatê û li gora raporê Şehne: (2-3) û ji sisîya dido azayên Koma Herêmî qirar dide paşî ji partîyê tê avêtin.

j) Heyvî (aîdat) û heqqên rojname û kowara berhev dike û ji Koma Herêmî re dişîne.

k) Sê mehan carêk, xebata xwe ji Koma Herêmî re dide zanîn. Bersûwa pirsên Kom'ên ji xwe jortir dide.

KOMA ARÎKER:

MADDA: 43- Koma Arîker, ji azayêkê Koma Cî û çar azayên Arîker tê danîn.

a)... Azayê Koma Cî Serekê vê komêyê.

b)... Piştî ku Koma Cî civata xwe kir, pêşwêre her Arîker ên xwe dide hev û qirarê Koma Cî ji ware dibê û dide zanîn.

c)... Wezîfên Koma Arîker ewe kû, emr û wezîfeyên kû Koma Cî ji Koma Bira re daye kifşkirin û pirs û pirsîyarên Komên Bira ji Komên Cî re.

ç)... Heyvî (aîdat) û heqqên rojname û kowaran bide hev û teslîmî Koma Cî bike.

d)... Ji xeyrî Serekê Koma Arîker, tû azayên vê komê nikarin Aza û Serekê Koma Cî nasbikin.

e)... Azayên Koma Arîker, divê hindik salêk di Koma Bira de xebitîbe.

f)... Bi qirarê Koma Cî, Azayên Koma Bira bilindê Koma Arîker dibe.

KOMA BİRA

Madda: 44- Koma Bira, ji 3. kesa çêdibî. Ji wan hersîyan yek, Serekê Komê ye. Serek, şûxl û xebata Komê dimeşîne. Koma Bira xîmê hovandına partîyê ye.

a)... Koma Bira, li gora nîzama emrê partîyê ji bo xwurtbûn û zeximbûna partîyê dişûxulê, xebat dike û fikrê partîyê li nav milletê xwe belavî dike.

b)... Hefeyê carêkî Koma Bira di ci vê. Bi cînanîna wezîfeyan çavnêr dibî. Wezîfê wê heftîyê li nav aza belav dike.

c)... Em û wezîfêyên ji alîyê partîyê ve ji ware hatine kifşkirin, divê bînine cî.

ç)... Rweşa millet bi partîyê dide zanîn.

d)... Heyvîyên Bira û Bendewar'an, heqqên kowar û rojnameyê dide hev û teber'rûan dide hev û ji Koma Arîker re dişeyîne.

e) Beyanat û rojname û kowarên partîyê dide belavkirin, di heqqên wan de fikr û daxwazên xwe ji koma jor re didine zanîn.

f)... Piştî salêk an sal û nîv, bendewarê kû layîq be ji Birayîtîyê re, ji Koma Cî re dide zanîn.

g)... Mehê carêk li heqqên xebatên xweda, Koma Arîker bide serwextkirin.

h)... Hezjêkirina neqeba xwe û milletê xwe zêde dike. Ji bo kû rewşa millet bizane û bikarbe fikrên partîyê bi wan baş bide zanîn.

BENDEWAR:

Madda: 45- Di nav millet de yê kû meyla wî li ser millet heye û di exlaqê xwe de başe, ew kes dikarê ji partîyê re bibe bendewar.

Bendewar jî, wekî azayên partîyê emrên partîyê tînine cî û bedelê xwe didin. Ew jî wekî azayên partîyê, sir û menfetên partîyê diparêzin.

WEZÎFEYÊN AZAYÊN PARTÎYÊ:

Madda: 46- Azayên Partîye, Pêşmerge yê armanc û şûxûlê partîyê ye.

a)... Emrê partîyê divê bê hêmayî bînê cî.

b)... Divê her û her yekîtîya nava partîyê û navbeyna millet û partîyê biparêze.

c)... Divê ji bona zanyarîya xwe û hevelên xwe bixebite.

d)... Divê kêmahîyên xwe û hevalên xwe ji partîyê re bibêje û tû tiştî ji artîyê veneşêrê.

e)... Divê rabûn û rûniştina xwe bi xelqê re zêdeke û guh bide fikr û xwestekên millet û heta jê bê bi xwe yan bi alîkerîya partîyê, hevketin û dilman û derdên millet dermanke. Li gora fikr û armanca partîyê, milletê xwe hêşyarî bikê.

f)... Dûbendî û qûmpanîyan ji nav milletî rake, yekîtî û birayîtîya ferdî û malbantan, neyartîyên neqeba eşiran rake û di nava millet de aştîyê bicîh bike.

g)... Divê bê emrê Partîyê nekevê tû partîyên sîyasî û wezîfeyên resmî.

h)... Divê bê emrê partîyê, cî û herêmên xwe neguherîne.

ŞERTÊN KETİNA PARTÎYÊ:

Madda: 47-

a)... Divê Nîzama Partîyê bixwînê û armanc û ramanên partîyê tev qebûl bike.

b)... Divê di komên partîyê de xebatê qebûl bike.

c)... Divê emrê wî, 17 salî kêmtirîn nebe û xwe zanîbe.

d)... Divê rastbe, qencbe û bi şeref û namûsbe.

e)... Divê ne xweyê fikrên ziddê armanca partîyê be.

f)... Divê tûcaran xîyanetê bi milletê Kurd re nekiri be.

g)... Divê ne xweyî fikrên bîyanîyên millet be.

h)... Divê ji derbê û kar neketi be.

i)... Divê milletparêz û sîyasetzana be.

Madda: 48- Divê yê kû bikevê nava partîyê, sond bixwe.

a)... Gava bikevê nava partîyê li gora taketa xwe hinêk pereya bide.

b)... Her meh heyvîya xwe bide.

c)... Heyvî (aidat), kêmayî: 1- Pirayî sed banqinotê pereyê lira yê Tirkîyê be.

SERTÊN DERKETİN Û AVÊTİN Jİ PARTÎYÊ:

Madda: 49- Her aza gava kû bivê, bi destûra partîyê dikerê ji partîyê derkevê.

a)... Destûra derketina aza bi vî aweyîye: Ji Bira re Koma Cî; ji Alîker û Koma Cî ra Koma Herêmî, ji Azayên Koma Harêmî re Koma Navkom, ji Azayên Koma Navkom û Sereke yê partîyê re, Civîna Mezin desturê dide.

b)... Yên ku bê destura partîyê derketibin û carêkî dî di xwazin bikevine partîyê, cî yê wî yê kevin çîbe nikare bigre. Bes bi qerara Koma Navkom weke bendewar dikevê partîyê.

c) Yên ji alîyê Partîyê ve ji bo wezîfeyekî jî ji Partîyê derketibe, piştî wezîfa wî xilazbîbî dikarê bikevê cîyê xwe yê berê.

ç) Yên bê destûra partîyê tên avêtin mûamele biwan re tê dîtin.

AVÊTİN(İXRAÇKİRİN)A Jİ PARTÎYÊ:

Madda: 50- Di van xalên jêrî de aza ji partîyê tên avêtin:

a)... E ku sirrên partîyê daye derve û eşkere kirîye.

b)...E ku li ziddê armanca partîyê çûye.

c)... E ku wazîfeyên partîyê dane yê bê ûzûr û neanîye cî.

ç)... E ku şert û wesfên ketîna partîyê winda bike.

d)... E ku 3 mehan li payî hev, an di salê de 3 meha heyvî (aîdat) ya xwe nede.

QİRARÊ AVÊTİNA Jİ PARTÎYÊ VİHA YE:

a)... Ji Koma Bira û Koma Arîker re, Koma Herêmî

b)... Ji Koma Cî û Koma Herêmî re, Koma Navkom qerarê dide.

c)... Ancax qerara avêtina Azayên Koma Herêmî, divê ji alîyê Civata Mezin ve bê tesdiqkirin.

d)... E ku ji partîyê bêne avêtin carêk di jî nikarin bikevine partîyê...

MADDE YÊN MUVAQET (ABOR):

Madda: 1- Heta civata Civîna Mezin, hemû wezîfe û selahîyetên Koma Navkom û Civîna Mezin, di destê damezrandovan de ye.

Madda: 2- Heta pênc sala yên ku partî damezrandine dikarin Civîna Mezin kom hekin.

MOHİR (ŞEQİL) Û İMZA

DÎYARBEKİR

11 Tîrme 1965

SEREK	SEKRETER	MÛHASİB
ZİNAR	PÊŞMERGEYÊ WELAT	EVÎNDARÊ WELAT
(Av. Faîk BUCAK)	(Saît ELÇİ)	(Şakîr Epözdemîr)
Aza	Aza	Aza
DURNAS	JÎREK	BENDE YÊ WELAT
(Av. Şerafettîn ELÇİ)	(Dervîş AKGÜL)	(Ömer TURAN)

TKDP PROGRAMI

GİRİŞ

Kürdistan'ın en büyük düşmanları coğrafik ve stratejik konumu ile yeraltı ve yerüstü zenginlikleri olmuştur.

Ön Asya'da, Avrupa'yı Asya'ya bağlayan stratejik yolun ağzında bulunuşu eskiden beri eşkıya, talancı ve tüccar kavimlerin iştahını kabartmıştır. Orta Doğu'daki coğrafi konumu itibariyle kuzey-güney bağlantısı için en elverişli mevkidedir. Ayrıca, yeraltı kaynakları olan demir, bakır, kurşun, krom ve son zamanlarda büyük önem kazanan petrol bu baş belası durumu pekiştirmiştir.

Kürt tarihi, Med İmparatorluğu dönemi hariç tutulacak olursa, bir milli direnme tarihidir. Yeryüzünde, özgürlüğünü kazanmak veya korumak için bu kadar uzun süre mücadele etmek mecburiyetinde bırakılan bir başka ulus yoktur. Üstünde yaşadıkları toprakların en eski ve biricik efendileri olarak bu direnme onların hakkı ve görevi idi. Biz atalarımızın özgürlük için yılmak bilmez inatçı direnişleriyle ÖZGÜRLÜK için mücadele eden bütün mazlum milletlerinde doğruladığı *"YERYÜZÜNDE ÖZGÜRLÜKTEN DAHA KIYMETLİ HİÇ BİR ŞEY YOKTUR."* sözünün Kürt ulusu için daha da bir önem taşıdığını söylüyoruz.

İslamiyet'ten önce ilkel işgal metotları kullanan yabancılar, İslamiyet'in kabullünden sonra yurdumuza egemen olmak için daha teknik bir yol izlemeye başladılar. Böylece Kürdistan'da günümüze kadar kaynayan yaralar açtılar. Bu metot zaten aşiretçi-feodal bir

yapı arz eden Kürdistanı üç temele dayanarak bölüp yönetmeye yarıyordu:

1- Mezhep farklılıkları (Alevi-Sunni)

2- Dildeki lehçe farklılıkları

3- Aşiret farklılıkları

1514 yılında Yavuz, İdrisi Bitlisi adındaki bir hain aracılığıyla Kürdistan'ı kendisine bağlarken adı geçen ayrılıkları sonuna kadar kullandı. Önce önemli aşiretlerin liderlerine paşalıklar, beylikler dağıttı. Sonra Alevi-Sunni ayrılıklarını körükleyerek binlerce Alevi öldürttü. Böylece Sunni Kürtleri yedeğine alarak Çaldıran seferini başarıyla sonuçlandırdı.

Kürdistan'ın uluslararası bir sömürge oluşunun kökü, bilindiği gibi Kasr-ı Şirin Anlaşması'nda ilk defa kesinlik kazanmaya başlar. Gerçi tespit edilen bu sınırların Kürdistan'ı gerçek anlamda böldüğü asla söylenemez ama bu durum günümüze kadar uzanan jenosid, eritme amaçlarında sömürgecilere hayli kolaylıklar sağlamıştır. Ancak bu bölmeler Kürdistan halkının tepkisini kısa zamanda çekmeye başladı. Peş peşe baş gösteren direnmeleri görmek için Türk Genel Kurmayı'nın yayınladığı *"Cumhuriyet Döneminde İsyanlar"* adını taşıyan gizli kitaba bakmak yeter. Osmanlılar döneminde, beylik kurmaya muvaffak olmuş elli Kürt Direnme Hareketi'nden bahseder bu kitap. Bunlar 19. yüzyıldaki on altı direnme hareketini de eklersek, tam altmış altı direnme hareketi zikredilir. Kısacası, Kürt ulusu her altı yılda bir mevcut merkezi otoritelere karşı direnmiştir.

I. Emperyalist paylaşım savaşı, Kürdistan'ın paylaşımını da birlikte getirdi. Çünkü, bu savaşla birlikte ülkemiz dörde bölündü. Bu haksız tarihi oluşuma hizmet eden başlıca etkenin en önemlisi Kürdistan'daki petrollerdi. Bu ilhaklar Kürt halkının bağımsızlık ve özgürlük tutkusunu söndürdü mü? Maalesef! Hayır. Emperyalist sömürgeci devletler bu savaşlarla kendi bünyelerini içten çökerten ve tedavisi mümkün olmayan yüzlerce bulaşıcı hastalık kaparlarken, mazlum uluslar ve bu arada Kürt ulusu, kurtuluş savaşında *"yabani"* olan mikropların bütününü topa tutarak emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı mücadeleye koyuldular. Bugün emperyalist-sömürgeci sistemin gerici kalelerinden çoğu, dünya halklarının bağımsızlık, demokrasi ve özgürlük mücadeleleri süresince birer birer yıkılmaya başladı ve daha da yıkılmaya devam etmektedir. İşte, bu gerileme, emperyalistleri savaş kışkırtıcılığına ve maceracılığa itiyor. Eskiden sömürgeleri talan ederek siyasi, ekonomik, askeri *"yaralarını sardıran"* emperyalizm, bugün dertlerinin çoğunu sömürgelerin kurtuluş mücadelerinden almaktadır.

Kısacası, halkların sosyal devrim mücadeleleri gelişiyor. Ülkelerinin bağımsızlığı için ulusal demokratik hareketler işbirlikçilere ve faşist hükümetlere ağır darbeler indiriyorlar. Milletlerin kurtuluş mücadelesi emperyalizmin ve sömürgeciliğin yayılma alanlarını daraltıyor, dünyanın tüm anti-emperyalist, anti-sömürgeci güçler ırkçılığa ve yayılmacılığa karşı kararlı bir duruşa hazırlanıyorlar. Sosyal devrimler ve ulusal kurtuluş savaşları ilerliyor, emperyalizm ve sömürgecilik geriliyor.

Kürt ulusu bu gerçekten soyutlanamaz, Irak'ta yerleşen İngilizlere, Suriye'de yerleşen Fransızları ve egemen ulus işbirlikçilerine üst üste indirilen darbeleri başka bir olgu ile açıklamak imkansızdır. Cumhuriyet döneminde şahit olduğumuz 25 Milli Direnme Hareketi'de bu durumu ispatlamaktadır.

Kürt ulusal hareketleri gücünü kesin haklılığından, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nden ve Ulusların Kendi Kaderini Tayin Etme İlkesi'nden almaktadır. Sömürgeci ülkelerin ilhakçı-ırkçı ve sömürgeci ideolojilerinin her türlü yalan ve dalaveresi bu gerçeği göz ardı etmemize yol açamaz.

Kürdistan Demokrat Partisi, Kürt Halkının İllegal Kurtuluş Partisi olarak beyan eder ki; zora dayanan birlikler asla kalıcı değildir. Biz halkların özgür iradelerine dayanan birliklerden yanayız. Bu da ulusların kendi kaderini kendi tayin etme ilkesi ile mümkündür. Ulusların birlikleri(birlikteliği) ancak bu temel ilke ile gerçekleşebilir.

Biz ancak bu temele dayanan Kürt-Türk halklarının birliğinden yanayız.

Kürdistan Demokrat Partisi yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda, yönetiminde aşağıdaki programı uygulayacaktır:

MADDE: 1- Partinin Adı: Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi'dir.

MADDE: 2- Partimiz anti-emperyalist, anti-sömürgeci, anti-feodal, devrimci ve ilerici bir parti olu, Kürdistanlı; işçi, köylü ve orta tabaka mensupları (aydın, zanaatkâr vs.) ile yurtsever unsurları örgütler ve bunların birliğini sağlar. Partimiz Kürt Halkının Ulusal Kurtuluş Partisi'dir.

MADDE: 3- Partimiz Kürt ulusunun kurtuluşu için çalışır. Hiçbir ön şart ileri sürmeksizin ulusumuzun Kendi Kaderini Tayin Etme Hakkı'na saygı gösteren bir Kürt-Türk birliğinden yanadır. Şu şartla ki; bu birlik Kürdistan'da sömürgeci dönemde yapılan bütün tahribatları giderecektir. Bu birlik kabul görmediği taktirde, Kürt ulusu, Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı İlkesi açısından durumu yeniden değerlendirir.

MADDE: 4- Partimiz bütün dünya halklarının kardeşliğinden yanadır. Bu kardeşlik ilişkilerini güçlendirmek için elinden gelen çabayı gösterir. Türkiye'deki Laz-Çerkez vb. azınlıklarla kardeşlik ve eşitliğin oluşması için çalışır.

MADDE: 5- Partimiz eleştiri ve özeleştiri ilkesine sadık, bilimin rehberliğine inançlı, devrimci strateji ve taktiklere bağlı parti programını benimseyen herkesi örgütler.

MADDE: 6- Partimiz emperyalizme karşı ulusal bağımsız bir politika izler. Tüm ulusal ve sosyal devrimleri destekler. Uluslararası ilişkilerde bağımsız bir politika izler. Savaşları haklı ve haksız diye ayırarak tavır alır ve uluslararası sorunların çözümünde karşılıklı saygı ve yarar anlayışı içinde barışçı yollardan yanadır.

MADDE: 7- Partimiz, anti-emperyalist, anti-sömürgeci demokratik Türk parti ve kuruluşları ile dayanışmanın sağlanması için çalışır. Kürdistan'ın tüm parçalarında verilen kurtuluş mücadelelerini destekler, işbirliğini güçlendirir. Dünyadaki tüm ilerici ve demokratik parti ve kuruluşlarla ilişkilerini geliştirir.

MADDE: 8- Partimiz dünyada gerçek barışın sağlanmasına katkıda bulunmaya çalışır. Bu amaçla dünya barışını tehdit eden tehlikelerle mücadele eder. Bütün tarafları Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu ve Bandong (Bankok) Konferansı kararlarına saygıya çağırır. Bütün tarafların elindeki kitle katliam silahları olan Nükleer silahların yok edilmesi gerçek silahsızlanma ve dünya barışının temeli olacaktır.

MADDE: 9- Kürdistan'ın diğer parçalarından gelen Kürtler'den Türkiye

Kürdistanı'nda beş sene kalmış olanlar müracaat etmeleri halinde vatandaşlığa alınırlar.

MADDE: 10- Bu programın üçüncü maddesinde belirlenen şartlarla bir birlik oluşturulması halinde, Anayasa Kürt tarafının ortak yönetime nüfusu oranında katılış biçimine ilişkin tüm kayıtlar, açıklıkla konacak ve birleşik devlet statüsüyle bunun kurumlarının korunması için gerekli garantiler inandırıcı bir tarzda getirilecektir.

MADDE: 11- Partimiz toplumsal ilerleme ve kalkınmanın önündeki en büyük engeli tutarlı ve gerçek demokratik yönetimlerin işlemeyişinde görür. Bunun için devrim iktidarı geniş kapsamlı ilerici ve gerçek bir demokrasinin temelini atar. Düşünce hürriyeti, basın hürriyeti, sanat, sendika, dernek, parti vs. Hürriyeti bu demokrasinin temelleri olacaktır. Ancak bu hürriyetlerin ırkçı-Turancı ideolojilerin hortlatılması, emperyalizm ve sömürgecilikle bağ kurulması doğrultusunda kullanılmasına izin verilmeyecektir.

MADDE: 12- Partimiz ulusal ekonomimizi ve halkımızın hayat seviyesini yükseltmek için çalışır. Ülkemizin yeraltı ve yerüstü doğal zenginliklerinde kamu mülkiyetini öngörür. Ekonomik gelişmeyi plâna bağlar. Kamu mülkiyetinin gelişmesine ve doğal kaynakların bu amaçla rasyonel bir şekilde kullanılmasına dikkat eder. Planın emredici karakterini üretimdeki başıbozukluğa son verecek düzeyde tutar.

MADDE: 13- Ülkemiz yarı-feodal artıkların toprak kapitalizmine kaydıkları sömürge bir tarım ülkesidir. Ulusumuzun bazı kesimleri ırkçı-Turancı merkezi ideolojinin emrine girmiştir. Bu kesimin halkımız üzerindeki baskı ve zulmü kitlelerce nefretle karşılanmakta sömürgecilerin bu işbirlikçileri ile halkımız arasındaki çelişki gün geçtikçe derinleşmektedir. Bu olgu ulusal güçlerin belirginleşmesi süreci ile açıklanabilir.

Ulusal demokratik güçler ve sömürgecilerin işbirlikçileri her geçen gün karşılıklı olarak saflarını dahada sıklaştırmaktadırlar. Öte yandan sömürge güçler ülkemizde kendi pazarlarına uygun bürokratik üretim kurumlarını teşkilatlandırmakta, bu uydu üretim kurumlarının yanında sömürgeci ideolojik, politik ve eğitimsel resmi kurumlarını örgütlendirmektedirler. İşbirlikçi hainlere sus payı verilerek ulusal bilincin bu kurumlarda yaygınlaşması engellenmeye çalışıldığı gibi, Kürt ulusunun inkarı konusundaki resmi ideoloji giderek sistemleştirilmekte, kurumlaştırılmaktadır. Diğer taraftan teşebbüs kabiliyeti hemen sıfır olan bu bürokratik mekanizmalar açıkça Türk sömürgecilerinin ajanları tarafından kontrol edilmektedir. Partimiz mücadelesinin iktidarlarında tabii ki bu ilişkileri alt etmiş ve geri dönüşü engelleyen tüm tedbirleri almış olarak, halkın bilinçli örgütlenmesini tamamlamış olarak bu sömürgeci kurumlarla işbirlikçilerini ideolojik, politik ve askeri bakımdan yerle bir etmiş olacaktır.

MADDE: 14- Kent alanlarının temel üretimi olan ağır sanayi, sanayileşmenin ve ulusal bağımsızlığın temelidir. Ağır sanayinin verimli kılınabilmesi için altyapı tesisleri geliştirilecektir. Kırsal kesimin pazarla ilişkisi böylece pekişecek, sanayinin hammadde talepleri kırsal kesimden sağlanarak bunun ağır sanayi üzerine uyarıcı etkisi artacaktır. Böylece geliştirilecek ağır sanayi, yerli sanayinin dışa bağımlılığını ortadan kaldırılacaktır.

MADDE: 15- Kürdistan'da üretilen elektrik öncelikle Kürdistan'ın ışıklandırılması, Kürdistan'daki sanayi kuruluşlarının ihtiyaçları için kullanılacaktır. Böylelikle sömürgeci yönetimin yıllardan beri titizlikle uyguladığı eşitsizlik ilişkisine son verilecektir. Batman ve

çevre iller petrolü Kürdistan'da rafine edilecek ve petro-kimya sanayi kurularak petrol ürünleri değerlendirilecektir. Kürdistan'da çıkan demir, bakır ve diğer madenler Kürdistan'da işlenecektir. Böylece ucuz işgücü ve yedek sanayi ordusu olarak kullanılan Kürt işgücü Kürdistan'ın kalkınmasının mimarı durumuna getirilecektir.

MADDE: 16- Partimiz ülkede işsizliği kaldırmayı amaçlamıştır. Ayrıca işçiler ve aileleri için iyi bir hayat seviyesi sağlayacak olan bir asgari ücret sistemi öngörecek, modern hayatın akışına uygun çalışma süresi tespit ederek bunun üstünde çalışmayı yasaklayacaktır. Çocuk işçi çalıştırmak yasaktır. Kadın işçilere gebeliğin sonlarında uygun gelecek bir süre ile doğum sonrası ilk bir süre mecburi paralı izin verilecektir. Çocuklu kadınlar için iş yerinde kreş mecburiyeti ve diğer kolaylıklar (hemşire vs. gibi) sağlanacaktır. İşçilere işi ve teknik bilgiyi ilerletme kursları mecburi kılınacaktır.

MADDE: 17- Kürdistan'ın zenginlikleri öncelikle Kürdistan'ın onarılması için kullanılacaktır. Yılların sömürgeci, ırkçı-Turancı tüm tahribatın yaraları sarılıncaya kadar bu böyle sürecektir. Türk kesiminin zenginlikleri de geniş ölçüde bu yolda kullanılacaktır.

MADDE: 18- Kürdistan'da ağalığı ve feodal artıkları tasfiye edecek olan toprak ilişkisi teessüs edilecektir.

Bu meyanda olmak üzere:

1- A) Cahş şeflerinin toprakları kesinlikle zoralıma tabii tutulacaktır.

1- B) Toprak sahibi yurtsever ağaların topraklarının belli bir miktarının fazlası piyasa fiyatı ve uygun bir sistemle kendilerinden satın alınacaktır.

2- A) Bu topraklar (öncelikle kooperatif sistemin faydalılığına kani köylülere olmak üzere) topraksız ve yeter toprağı bulanmayan köylülere dağıtılacaktır. KÜRDİSTAN TOPRAKLARI KÜRDİSTAN KÖYLÜLERİNDİR. PARASIZ DAĞITILIR.

2- B) Partimiz küçük mülkün birimlere bölünmesinin verimi düşüreceğine ve adaletsizliği teşvik edeceğine olan inancını belirtir ve kooperatifçi üretimin yaratacağı faydalar konusunda köylüleri devamlı eğitir. Kendisi kooperatifler kurdurarak ve katılanların daha iyi bir hayat seviyesi tutturduğunu ispatlayarak bu sistemi teşvik eder.

2- C) Yeni toprakları düzenleyip sulayıp tarıma açarak topraksız ve az topraklı köylüye dağıtır.

2- D) Alım-satım kooperatifleri kurdurarak malı dolaysız olarak pazarda değerlendirilmesini ve ihtiyaçların kaynaktan karşılanmasını sağlar, parazit aracıları temizler. Ayrıca krediler sağlayarak tefecileri yok eder.

2- E) İyi cins tohumlar bularak köylüye dağıtır. Fenni gübre kullanımını teşvik eder. Tarım makineleri sağlar. Bilhassa kooperatiflerin bu aletleri edinme olanaklarının fazlalığını gösterir.

2- F) Tarım ve el sanatları ürünlerinin dış pazarlanması olanaklarını sağlar ve geliştirir.

3- Kürt köylüsünün ikinci uğraş alanı hayvancılıktır. Bunun gelişmesi ve bilimsel bir temele oturması için:

3- A) Meralar üzerindeki her türlü imtiyaz kaldırılacaktır. Böylece bu alandaki ağalık ve feodalizm yok edilecektir.

3- B) Göçebe aşiretler yerleşik hale getirilecek, onlara bedava toprak mera sağlanacaktır.

3- C) Hayvancılığın gelişmesi için Veteriner Hekimlik ve hayvan sağlık memurluğu kurumlarına önem verilerek yeni verimli hayvan türlerinin üretilmesi ve geliştirilip yaygınlaştırılması için kamu çiftlikleri açılacaktır. Ayrıca Hayvan Sağlık İstasyonları kurularak geniş müdahalelere hazır hale getirilecektir.

3- D) Bu alana da kredi sağlanacaktır.

3- E) Kanatlı hayvanların yetiştirilip ekonomik bir değer kazanması için kredi, balım, ekonomik türler vs. temin edilerek teşvik edilecektir.

4- Kürt köylüsünün üçüncü uğraş alanı meyvecilik ve orman ürünleridir.

4- A) Orman ürünleri üzerindeki mülkiyet kamu mülkiyetidir.

4- B) Partimiz, sömürgeci yönetimin tahribatlarını gidermek için eski orman bölgelerini yeniden ağaçlandırır. Güzel Kürdistan'ımızın eski yeşil ve zengin görümünü için her türlü tedbiri alır.

4- C) Orman ürünlerinin değerlendirmesini bilimsel bir plâna bağlar. İlgili sanayi dallarını süratle oluşturur.

4- D) Meyvelik için köylere gelişmiş aşıları öğretir ve sağlar. Hastalıklarla mücadele için köylüleri eğitir.

MADDE: 19- Partimiz dış ticaretin anarşist karakter almaması ve plânla gerçek ihtiyaçlara cevap vermesi için tekelleşmesi gerektiğine inanır. İç dolaşımda ise halkın ihtiyaçlarının süratle karşılanması için tespit edilecek esaslar dahilindeki ticareti teşvik eder ve koruyucu tedbirler alır.

MADDE: 20- Partimiz para politikasının ulusal menfaatimize uygun yürütülmesini isterken, bunun çalışan kesimin gelirinin düşürülmesi amacıyla geniş karşılıksız tedavüle dönüşmesine dikkat eder. Mal dolaşımı için zorunlu emisyon oranını ihmal gelişme olanaklarını artırır. Ekonomi için zorunlu olan malların alanına olanak sağlar. Dış ticaretin dengeliliği için çalışır. Bankaların gelişmesi, ekonomik canlanmanın en büyük unsurudur. Bankalar kamu malı olacaktır.

MADDE: 21- Hijyen ve sanitasyon hizmetleri ileri tekniklere uygun yürütülecektir. Buna yetişmiş eleman sağlamak için dış ülkelere öğrenci gönderilecek ve en son gelişmeler izlenecektir. Tabiattaki dengenin korunması için yasaklamalar getirilecek ve halk, sağlık konularında radyo, tv, sinema ve yayınlar aracılığıyla eğitilecektir. Genel Sağlık Sigortası sistemi getirilecek, tıp tamamen sosyalleştirilecektir. Yeterli doktor, hemşire, sağlık memuru vb. yetiştirilmesi için mevcut kuruluşlar genişletilecek, ihtiyaç halinde bunlara yenileri eklenecektir.

MADDE: 22- Kadın hakları kanuni güvenceye alınmakla beraber, partimiz ancak hakka sahip çıkıldığında onun bir değeri olduğuna inanır. Kürdistan nüfusunun yarısını

oluşturan kadınlarımızın kanuni haklarına sahip çıkabilmeleri için dünyamıza özgürce kazandırılacaklardır. Ahlak dışı yollara itilmiş kadınlar yeniden eğitimle kurtarılacak ve insanlarımızın bir daha aşağılanmasına izin vermeyecek mekanizmalar inşa edilecektir.

MADDE: 23- Şehir halkı yöneticilerini ileri demokratik usullerle seçecekler. Şehirlerimiz modern şehirciliğin icaplarına uygun bir plânlamayla yeniden düzenlenecektir.

MADDE: 24- Partimiz gericiliği, şovenizmi, dar görüşlülüğü tarihe gömmek, ulusal demokratik yolda yürümek, ilerlemek için en iyi ilacın bilgisizlik ve okumamışlığı ortadan kaldırmak olduğuna dayanan inancıyla hareket ederek; Kürt öğrencilerinin haklarını garanti edeceğini beyan eder. Yeninin, güzelin, daha ilerinin ve sürecek olan devrimimizin dinamik eylemcisi Kürt gençliğidir. Onların bilim temeline dayılı eğitimleri, devrim görevlerindeki başarılarını arttıracaktır.

MADDE: 25- Biz dünya kültür, edebiyat, sanat ve tarihine zengin katkıları olacak olan Kürt sanat, edebiyat, sanat ve tarihi hususundaki çalışmalara büyük önem vermenin önümüzdeki tarihi görev olduğu inancındayız. Bu zenginlikleri daha ileriye götürecek çalışmaları teşvik ederiz. Tarih müzelerine gerekli önem vererek talancıktan geriye kalan değerleri korumaya çalışırız. Kürt dilinin öğrenimine gerekli önemi veririz.

MADDE: 26- Partimiz, Kürdistan'daki Yüksek Öğrenim kurumlarını Kürtçe öğrenim yapacak şekilde değiştirilip genişletecektir. İleri ülkelerle arasındaki farkı kapatmak için genel bir öğrenim seferberliği açacaktır. Dış ülkelere nüfusları oranında Kürt öğrencisi gönderilecektir. Öğrenci burslarını her isteyenin okuyabileceği sayıyı kapsayacak şekilde genişletmeye çalışacaktır. Üniversiteler özerk olacaktır.

MADDE: 27- Dinin bazı kalpazanların elinde nüfuz ve uyutma aracı edilmesine şiddetle karşıyız. Bunun için din adamlarına gereken önemi verir, yaşantı seviyelerini yükselterek her türlü bağımsızlıktan kurtarınız. Evkaf yasalarını takviye eder, din öğrencileri için dini müesseseler açarız.

MADDE: 28- İlköğrenim mecburidir. Halk için akşam okulları açılacaktır. Böylece sömürgeci yönetim boyunca kendi başına bırakılan Kürt köylüsü, Kürt işçisi ve geniş halk kitleleri bilgi ve görüş seviyelerini yükseltme fırsatı bulacaktır.

DENGÊ PARTİ DEMOQRATİ KÜRDİSTAN AZADİ DAXWAZA MEYE(*)

Sonda me mirine di rêya te da Welat

(Yeminimiz ülke için feda olmaktır!)

Adar. 21.1971

Dünyanın her yanı hareket halinde. İnkılap ve ihtilal hareketleri her tarafı sarsıyor. Zulme karşı, haksızlığa karşı, Emperyalizm ve faşizme karşı. İç ve dış sömürüye karşı. Şahlanan halkların kurtuluş naraları her gün biraz daha dozunu artırmakta, uyuyan halkları uykularından uyarmaktadır. Amerika böyle, Afrika böyle, Asya ve Avrupası böyledir. Daha doğrusu hem demokrasi ve hem de sosyalist bloklar da çatlaklar her gün biraz daha genişlemekte-

dir. Az gelişmiş ülkelerde ise her an bir hadise görmek mümkün. Gençliğin hudut tanımayan hareketlerini de bunlara kattığımız taktirde gümbürtüyü duymamak için sağır olmak gerek.

Fakat şunu açıkça bilmeliyiz ki, Güney Amerika, Siyah Afrika, Vietnam, Laos, Filistin, Macaristan, Çekoslovakya ve hatta Barzan dağlarında Emperyalizm ve sömürgeciliğe sıkılan kurşun sesleriyle kurtuluş çığlıklarının uyandırmadığı tek ülke Türkiye Kürdistanı'dır.

Türk faşizminin ağır baskısı altında senelerdir ezilen milletimizin bu ölü sessizliğinden azap duymamak mümkün değildir. Kürt aydınlarının da bu hazin manzara karşısında dağınık oluşu daha da elem verici.

İlerici aydınlarımız Marx ve Lenin'den, bir kısmı da nasyonal sosyalist Dev Genç'ten kimisi de İşçi Partisi'den medet ummaktadır. Diğer bir kısımda ya Demirel'in militanlığını yapmakta veyahutta Erbakan ile İsmet Paşa'nın arkasına takılmaktadır. Şu medeniyet asrında kendi davasına sahip çıkmadan şu veya bu partinin arkasında yürümekle hak elde edeceğini tasavvur eden insanlara zavalı demekten başka sözümüz yoktur.

Kürt milleti, daha fazla zaman kaybına sebep olmadan Parti Demoqratî Kürdistan saflarında mücadeleye katılmalısın.

Partimiz, insan severliği prensip edinmiş Kürd ve Türk kardeşliğine samimiyetle bağlıdır. Kürt milletinin dahilde her türlü muhtariyette sahip olmasını arzulayan ve bunun gerçekleşmesi için demokratik mücadeleyi benimseyen siyasi bir teşekküldür. Ancak faşist Türk idarecileri bugün sürdürülen zulümlerinden devam eder, özel komandolarla kardeşlerimizi yok etmek isterlerse, Parti bütün gücü ile karşı koyacak ve şehit edilen kardeşlerimizin hesabını mutlaka soracaktır. Bu savaşta akacak kanların sorumlusu faşist idareciler kadar suçludurlar.

Bu itibarla tüm Kürd milletini kendi kurtuluş savaşına davet ediyoruz.

Bu savaş Kürd milletinin demokratik hakları elde edilinceye kadar devam edecektir.

Dünyada yürütülen bütün kurtuluş hareketlerine yürekten bağlı milletimizin kendi kurtuluş savaşını başarı ile yürüteceğine inanıyoruz.

İnsan haklarına dayanan tüm mücadelelerin başarısı dileğiyle.

Parti Demoqratî Kûrdistan (Tirkiyê)

Not:

Partimizin amacı, neşriyatımızın Kürtçe yapılmasıdır. Ancak uzun yıllar kendi dili ile okuyup yazmak olanaklarından mahrum edilen kardeşlerimizin çoğu Kürtçe yazılan bir yazıyı okumadıklarından. Herkesin istifadesi için Türkçe yazmak zorunda kaldık. İleride bu noksanında giderileceğine inanıyoruz.

---

* Söz konusu bu parti bildirisi parti arşivinde 3/249 no'lu belge olarak kayıtlıdır.

Rejîm û Programa Nav xwe ya Partîya Dêmoqrata Kurdîstanê û Rastkirinê wê (Kongrêya Partîyê a hefta(7) bawer pê anîye)

PROGRAM

Bend (1) Navê partîyê: Partîya Demoqrata Kurdîstan e.

Bend (2) Partîya me partîyeka demoaratîye, pêşenge, şorişgêre, ji bo bewrjewendîya paleya, cotkaran, xebatkaran, sen'etkaran (destkar) û xwendekarê (rewşembîred) şorişgêraye, di Kurdistana İraqêda.

Bend (3) Em li Kurdîstana İraqê, di nav komela İraqê de; ji bona azadîyê û rejîma otonomîyê (xudkarîya/serbixwe) dixebitin.

Bend (4) Çi demê yekîtîyek di navbeyna İraqê û Dewletekî Erebî de çê bibe Milletê Kurd wê qerarê xwe bi xwe îdara xwe kirine bide.

Bend (5) Partî ji bo xebata xwe ya sîyasî û tehlileta xwe ya komelayetî ew nazarîyeta ilmî ya pêşketîye ku kêrî milletê me dE were bên ew dê wan bigre.

Bend (6) Em di İraqê de ji bona rejîmekî demoqratî, parlemanî û serbestîya dîna û bîr û bawer, rojname ê belavkirin û tanzîma nekabî û partî ji bona hemû nişţîmanîya xebata dikin.

Bend (7)

i) Xebata me jî bona kaîn kirina biratîyê li navbeyna herdû milletên bira Kurd û Erab daye.

ii) Em li ser sînorê İraqê ji bona alîkarîya biratîya Kurd û Erebên û kewi kirina yekîtîya nişţîmanî dixebitin di İraqê da.

iii) Ev xebata me ji bona kaim kirina hevaltîya rastî di navbeyna millêtê Kurd û milletê alemê de ye.

iv) Daxweza me naskirin bi mafê milletêkê me bu Kurdîstanê de ye.

Bend (8)

i) Em ji bona parastina aştîyê di cîhanê de û sivikkirina nexweşîyê di nav dewletan de û li dû peymana Milletên Yekgirtî de çundin û biryarêd Kongrêyê ya Bandongk û bawerîya jîyana aştî û çêkirina nexweşîyên dewletan bi rêya dan û standinê û heramkirina çek ê biyolojîk û qedexe kirina ceribandina wan çekan dixebitin.

ii) Emê tim û tim li ser sîyasetekî nişţîmanî û dijê (zidê) emperyalîzmê herin. Lewra ne başe ji bo millet û kaîm kirina hevaltîye bi temama milletê alemê re li ser bingeha feyda dayîn û standinê û alîkarîya xebatê azadî û nişţîmanîya ku millet xebataka germ dike ji bona serbestîya xwe û mafê serxwebûna xwe.

Bend (9) Em di navbeyna partîya we û hemû partî û teşkîlatê Îraqê da kaîmkirina hevaltîyê û alîkarîya daxwaz dikin yên ku bawerî bi adaleta meseleya kurd û alîkarîya biratîya xebatê di navbeyna partîya me da û partî û teşkîlatên demoqratî di hemû Kurdîstanê de. Û dîsa em kaîmkirina hevaltîyê bi hemû partî û teşkîlatên demoqratî ra li hemû cîhanê de daxwaz dikin.

Bend (10) Em ji bona jîna aborîya niştîmanî ku pêşve bibin û jîyana milletên xwe ji hemû alîyî ve bilind bikin, dixebitin. Em li ser rêya programa aborîya nû diçin. Ku li ser xwendina tevayî ji hemû alîyên jîyana aborî û belavkirina proje yên kurt û dîrêj û pêk anîna mûtehasisê (qadîr) îdarî û fennî yên lazimin.

Bend (11) Partîya me dizane û bawer pêanîye ku itunê serbestîya aborî û sîyasî, xwedan bûna sin'etê giran û siwike. Ji ber vê yekê em ji bona sin'etkirina welat bi sin'etê giran û sivik, li ser ronahîya keşif kirina maden û sexbirîya niftê dixebitin.

Ji bona ronahî kirina welat û parastina sin'etê niştimanî ji hevrikîya (dexesî) ecnebî, pêşgirtina xebata bi sermalê (sermaye) niştimanî di sin'etta emê sexbirîya berjemendî ya (meslihet) xwe bikin û sexbirî bi sin'etê xwe yê niştimanî û piştgirtina sin'eten şekir, kafez, çerm , çîmento, konserve, cigare û ê dî tir û rakirina bac (vergi) li ser anîna haseta fabrîqa û makîna yên ku ji dervayî welêt tên û ji bona şiştgirtin û alîkarîya sin'ete welat em ê bixebitin.

Bend (12) Emê ji bona ku betalîyê ji binî ve nehêlin û ji bona parastina şûxwilê paleya û xebatkîrên bisigorte qanûna pêşketî derxin in, kirê kêmkin û aşkere bikin û bikine şiklekî ku jîyana paleya û kulfet en wan bike jîyana ku xweş, demê xebatê aşkere bikin, xebatê ji piçûkan qedexkin, ji bona tegihandına parastina îctimaî û parastîna azadîya teşkîlata bi şiklekî ku paleyan û xebatkêrên bisîgorteî biparêze û dibistanê sin'etî zêdebikin û rêya teknîkî ji bo pala pêşva bibin û xwendekan re ji paleyan re bişînin derva emê bixebitin.

Bend (13) Em ji bona berjewendîya Îraqê di neftê da zêdebikin dixebitin. Ev xebata me ji bona parêkijî vê berjewendî li ser avakirina hundir, rêya, sin'eta û çandinê (ziraat=kişt û kal) di Kurdîstanê de li ser hêjmara xelkê wê bê serfkirin û texsîskirin. Emê ji bona parastina zêrevanîya (kontrol) cî anîna îtîfa cîya, hatinê (rantabîlîte), bihayîyê û bi cî anîna qanûna numara 80 sala 1965 ê bixebitin û pîşta şêrîka nefta niştimanî bigrin û şirîkê ku destê xwe dirêjî karen Îraqên navxweyî dîkin xebatê ji bona wan qedexe bikin. Cîh ên derxistina neftê de ji alîyê hikumetê ve sin'eta rafînerîya petrolê bi şiklekî minasib û li gora çaxên hêlê (mintika) bê avakirin û mütehasisên (qadir) îdarî û fennî amade bikin ji vê hêlê re ji bona parastina jê standina (müsadere) neftê paşerojê de.

Bend (14) Ji bona ku erdê Kurdîstanê parekî xas heye di qanûna betavkirina erdê çandinê nedane pêş ça vê xwe. Ji ber vê yekê em dixebitin ku wê qanûnê bi şiklekî usa rastbikin ku her cotyarekî di Kurdîstanê de para wî hebe û ji bona bin birrîna derebegtîyetîyê û ji bona başkirina rewşa cotyaran û zêdekirina destketina wan. partîya me ji bona van daxwazîyên ku li jêrin xebatê dike:

I-

i) Ji bona çêkirin û avadana erdê beyar û belavkirina wan erdan li ser cotyarên bê erd, yan ew erdên ku di dest wanda yê kêmtire ku wekî di qanûnê a da hatîye danîn.

ii) Ji bona safîkirina nexweşîya avadanê bi rêka çêkirina coya û bîrên arêzîyen û çekirina sikrû (bend) ambarên ave (baraj=estîl) li ser avan ji bona avdana wan erdan yên ku bi kêr çandinê (kiştû kalî) tên. Firekirina rê li ber cotyara ta ku faydê ji projeyên avadanîna hikûmetî bibînin.

iii) Alîkarî kirina cotyaran bi pere û makînayên kişt û kalî û ziblê kîmyevî (peynî kîmyevî) ta ku bikarin faydekî zêde ku ji çandina xwe bibînin. Destgirttina wan bi pere û deya ji bo demekî dirêj û bi faîzekî kêm, heta ku ji dest faydexwara rizgar bibin ji bona vandaxwanza partîyan me xebatê dike.

iv) Ji bona cotyaran, danîna komeleyên alîkarîyê hela ku bikaribin berhema (hatin=rantabîlîte) kişt û kalên xwe bifroşin û jibona berhema xwe, tişte lazim ji haceta bikirin.

v) Ji bona şixulên cîvatî (herewez=kalhoz) di nav cotyaran de û hesanî kirinâ belavkirina karanîna makîna û haretên kişt û kalî yên nû (modern).

vi) Ji bona cotyaran, dîyarkirina (nîşankirina) rê yên fennî, ji bona kişt û kalên nû û ji bona ku cotyarên Kurdistanê tiştên nû hinbibin (ferbibin) wan bişînin derve.

II-

Mesela xweyîkirina terş û pez di Kurdîstanê de tiştekî girînge. Di nava hatinên (berhem) cotyaran de hatinên terş û pez beşekî girîng e. Ji ber vê yekê em xebatan dikin ji bona:

i) Hemû wan zincîr û îmtîyazata û peywendîyên xas bo xweyîkirina terş û pez weka mêrg, kozik, yadîgaran û seranûn (puşane) derebegîtîyên dîtir ji bona ku nehêlin.

ii) Koçeran ra werê sekanê wisa avabikin ku zîyan negêhe wan û erdê wan û peydakirina mêrg û kozan ji bona berş û pezên wan.

iii) Ji bona parastin û dermankirina û dolê terş û pez zêdekirina beytarxana û sexbêrîya spîlayîyê bi rêyekî zanistî dijî nexweşîya.

III-

i) Ji bona nehêlana wan qeyda, ewên ku di rêya titûn çandiniyê de û beyankirina şiklên titûnê û kiymetên wê bi rêyekî wîsa ku feyda çandînîya titûnê têda hebe û ji bona çêtirbûna titûnê, van hemûya guhartina qanûna recîya titûnê.

ii) Destgirtina titûnvanan bi pere û bi tov û bi şer tê hêsanî ta ku bikaribin şuxle xwe başbikin.

iii) Hazirkirina pispora (mütehasis) û mirovê zana û kadira ji bona başkirina rengên titûnê û avakirina ambarên baş û nû ji bona parastina titûne ji rizîn û pûç bûnê.

iv) Çêkirin û zêdekirina sin'etên çixara û titûnê û avakirina fabrîqa û labaratuvura wan cihên ku titûn lê tê, bi şiklekî wisa ku Iraq titûnê karibe difroşe dervayî welat.

IV-

i) Çavnêrî li dehla û çêkirina qanûna ji bona parastina dehla bi gora mesleta aborîya welat.

ii) Ji bona desthînana faydên samanê (fekî) nebatî di welat da, hînkirina çandin û temandina dara û çavnêrî bi şuxlê bostanan (bax û baxçe) her di nav hînkirina dehla da cîye ku çîya bin.

Bend (15) Ji bona rêk û pêka (tanzîm) bazirganîya navxwe û ji dervayê welat, alîkirina bazirganên nîştimanperwer, ji bona geşkirina bazirganîyê bi şiklekî ku çavnêrîn li berjewendîya gîştî û nemazeyî be em dixebitin, ji bona berjewendîya welat em ê nehêlin ku kes bi fîyetên qutên millet bilîze. Ji bona berjewenîya herdû alîya em ê peywendîya bazîrganî bi dewletên din re peyda bikin, pişt girtina firotinê, hiştina kirinê (ew tiştên ku ji dervayê welat tên), rêdan ji bona kirina tiştên pewîstî (zarûrî) tenê bidin.

Bend (16)

i) Ji bona daraya welat (malîye ya welat) bi şiklekî wisa rêk û pêk bikin ku mesrefat kêm bibin, ji bona avakirina projên berhem anîn bi hilanîna perên kafî (lazim) û ji bona wekhevîya kirîn û firotinê cîh bînin emê bixebitin.

ii) Ji bona barê, rejîmekî rast bibînin ku bi şiklekî bawerî hebê li ser bacên yekser û bilindbûnî liser deramet û mînata û sivik kirina wan bacên ne yekserî yên ku giranîya wan dikevine ser para pale û zehmetkêşan.

iii) Ji bona zêdekirina sermalên bankên nîştimanî amê rejîmê wan hêzbikin û ligêl emanetê bibe aşkerakin ta ku destê wan hebê di geşkirina aborîya welat de.

iv) Gere Banka Merkezî ya İraqê bêfirêkirin û pişta we bê girtin ku bikaribe pêşîya qaçaxîya drav bigre, zêr bi hêz bike, dravê İraqî hêz bibe û bi rêyekî baş bi zêr û dravên ecnebî yên hemû rengî binxême (Perên İraqên wernên nixamtin bi zêr û perên ecnebî yên kafî).

v) Ji bona pîtaka berê (tarîfa gumruk) yasa (qanûn) bi şiklekî wisa deynin ku aborî çeksazîya nîştimanî bê parastin û berjewendîya hemû kesa pêra hebe.

Benda (17)

i) Di Kurdîstana İraqê de ji bona berjemendiya nîştimanî xweşkirin û qîrkirina rêyan û rêyên hesinî yên nû gere bê rêk û pêk kirin. Ji bona rêkirina petrola İraqê nakilkirin bê temînkirin. Ji bona berjewendîya nîştimanî guhaztina (guhartina) derya, firekirina û avakirina rêyên erd û asmanî, avî, têlî î bê têlî bi dewletên din re gere dayîrekî (ofîsekî) nîstîmanî bê avakirin.

ii) Bi rêkxistinekî modern em ê zozangeha rêk û pêk bikin û firehbikin. Ji alîyeki ve rêyîn navbeyna wan hêsanî bikin û ji alîyekî din ve rêyekî di navbeyna Suleymanîyê Zaxo de ku van zozangehan de bîbûre bê çêkirin.

Benda (18) Ji bona cîh anînekî demoqratî cîh anîna mesela Kurda hêlana hêzekî

pêşmerge em pêwîştî (zarurî) dibînin. Bilindkirina vî hêzî ji alîyê tendurîstî, rewşembîrî, jîyanî û xweyî kirina kulfetê wan bi bîr û bawerîyekî demoqratî û rast û bi nîstimanîya perestîyeka temam û çavnêrî li kulfetên şehîdan evên ku di rêya Şorişa Kurdîstanê da hatine şehîdkirin armanc û daxwaza me ye.

Benda (19) Emê ji bona zêdekirina kadirên tenduristî, zanistgeh û cihên hînbûna laş saxîyê vekin. Em xwendekaran bişînin dervayî welat, ji bona qutkirina hemû nexweşîya pilana deynin, ji bona ku xwe çî awayî ji nexweşîya biparêzin bi nivîsînê û bi îzgehê propaganda şîretên tendûristî hêz bikin, axa pagij peyda bikin û belaş derman bikin.

Di Kurdîstanê da ne xwaşxane, dermangehan zêde bikin, doxtor û derman ji bona cîhên dûr bîşînin, di nav welat de bifîyetên minesip xizmita tendûristî bikin û dermanan çekin.

Benda (20) Di bajarên Kurdîstanê de bi rêya demoqratî rast em ê serok û civatên şarevanî (beledîya) û kargêrên bajar hilbijêrin, ji bona ku gîştî bajarîya bikaribin avayên nû û baş di bajaran de çêkin û bona çêkirina cîhên seyrangeha, rihên leyîstikê, rê û meydanan em ê plana deynin.

Benda (21) Em dixebitin ku jin jî bibin xwedîyê heqên (mafên) sîyasî, aborî û komelî û wek hevi ji bona parastina wan li pêş bi zarûk bûnê û paş bi zarûkbûnê, ji bona parastina mefên kulfetî, daykidayîtî û zarukîye em ê yasa(qanûna) derxînin.

Benda (22) Em ji bona:

i) Ku nexwendinê juhatetê nehêlin xwendekarên Kurd bi rihekî niştimanî perwerde(terbiye) bikin û bi demoqratî mafên wan temîn bikin, kevneperestîya faşîzmê, regesperestîyê di menahecê mektebada nehêlin û wisa bixebitin ku xwendin û tenfîz hevdû bigre.

ii) Ku edep/weje (edebiyat), mêjo (tarîr) û hunerê Kurdî saxbikin û bi werên mirovatîyê ji berhemên milletên cîhanê yên dîtir dewlemend bikin, werên me yên mêjoyî di Kurdîstanê da bi parezin.

iii) Ku di Kurdîstana İraqê de unîversîteke wekî hemû unîversîtê Iraqê hegê wê ya serbixweyî nebe û di hemî barekî zanistîyêda di demekî kurt da pêşbikeve û bibe unîversîteke girind bê vekirin,

iv) Ku xwandina ziman, wêje û hunerê ya Kurdî di unîversîteyên İraqê de bi zimanê Kurdî jî di hemû İraqê de ku were xwendin, komeleyên ziman û zanistîyên Kurdî bê danîn û di Kurdîstanê da izgeha (îstasyonê) radyo û televîzyon bê çêkirin.

v) Ku xwendinê ji kur û keçên Kurda re kotekî (webûri) bikin, ji bona hînkirina paleyan, cotyaran û zehmetkêşeya hîngehên êvarî vekin, kitêp xana gîştî zêdekîn, labaratovarên zanistîya hemû kurên milletê dersa zêdebikin.

vi) Ku wêje û fennê Kurd bilind bikin, ji bona berjewendîya Kurda ye rewayî (têgihîştin), ji bona xîzmetkirina gîştî mirovatîyê karên wan yên şoreşî pêk bînin, pişta jîrekîya wêjeyî û fennî bigin, ji bona hînbûnê, di welat de li gora jimara xwedewanên Kurd

wan bişînin dervayî welat, tîyatroya zêdebikin, fîlmên sînemayê ji derva bînin, wefdên tîyatro û musîqî wegerînin.

Benda (23) Em xebatê ji bona piştgirtina milletê Kurd dikin. Di hemû perçeyên Kurdîstanê de ji bona azadbûna wan û standina mafên wan ê windabûyî em dixebitin.

Benda (24) Em ji bona Kurdên ku iqamê hene û pênç salan jî zêdetir di İraqê de dijîn daxwaza bûyina wana Iraqî (wergirtina cinsî) dikin wekî, Feylîyan, Goyîan, Omerîyan û yên dîtir.

REJÎMA NAVXWE

Pîska-1

Benda (1)- Partî Demoqratî Kurdîstan - Partîyeke demoqratî ye, pêşeng e, şoreşgêr e, ji yekîtîya daxwazên wan kesên demoqratîxwaz û hevarmanc û ên ku pirograma partîyê qebûlkirine û li dû rejîma havxwe diçin û li gora taktîk û pîlan û şîretên partîyê li ber ronahîya zanistîya şorişgêr a rast ji bo millet xebatê dikin pêkhatîye.

Benda (2)- Armancên partîya me ji bo Kurdîstana İraqê di nav Komara İraqê de dest xistina hukmê zatîye, (OTONOMÎ) û ji bo serxwebûna aborî û sîyasîya İraqê û sitendina mafên eqalîyatên ku li Kurdîstanê disekinîn xebate û dîsa jibo dereceya hîşyarîya sîyasî ya endamên partîye zêdebikin qadirên partîyê amade bikin û biratîya Kurd û Ereban pêkbinin.

Pîşka-2

Endamê Partîyê

Benda (3) Ew kesên ku van şertên xwarê bi cî bîne dikare ku bibe endam.

1- Bi program û rejîma navxwe bawerîyê bîne û li gora bendên wan bixebite.

2- Di şaneyeka partîyê de bixebite.

3- Pareyê endametîyê bi van awayan bide:

Heke mehaneyê (hîyvê) deremet a endam en jî dêrandîyekî heta 10 dînaran ve ji % 1'i, 10-25 dînaran ve ji % 3, 25-40 dînaran ve ji % 4, 40-60 dînaran ve ji % 5, 60-100 dînaran ve ji % 6, ji 100 dînar a zêdetir ve ji %1 ê her 25 dînarî divê mehê ji bo endametîye bide.

Têbînî (1) Bi avayekî ku endamekî an dêrandîyekî ku mehê ji 50 filsa kemtir mehaneyê nede, nîv aydatê wan endam an dêrandîyên ku partî rêdan dayê ku di wan mueseseyan de bixebitin û ku li wêrê jî vaydatê din çar kesan zêdetir kulfetê wan hebe ew ê bê efûkirin.

Têbînî (2) Komîteya Navendî kare li gora çax û bûyera paereyê endametîyê zâde bike.

Têbînî (3) Gava ku dêrandîyek hat qebûlkirin, ji bo endamîyê goreya pareyê mehekî bi navê ketina nav partîyê de bide.

Têbînî (4) Ji 18 salî bicûk nebe.

Têbînî (5) Gere heta sînorekî nizim jî hişyarî ya wî ya sîyasî û niştîmanî (welati) hebe.

Têbînî (6) Gere di nav xelqê de hêjayîya wî hebe û ser bilind û paqij be.

Benda (4) Ev kesên ku ji bo endametîya partîyê neyên wergirtin ên ku:

1- Dujminên aştîyê, azadîyê, demoqratîyê û mesela Kurd bin.

2- Xwefiroş an jî sîxwir(cesûs)bin û ku endamî rêkxiraweka herifdine be.

3- Bêy rêdana(izna) partîyê bû ve endemê partîyeka dîtir an jî bibe endamê rêxîraveka dîtir.

Benda (5) Pêdivîyên li ser her endamekê partîyê:

1- Bi hemî şîyanên xwe û li gora program û rejîm û pîlan û taktîk ên partîyê ji bo cî anîna armanc û biryar û şîretêt wê bixebite.

2- Bi hemîû şîyanên xwe yekîtîya partîye û yekîtîya bîr û bawer û kar û dîsîplîna partîye biparêze.

3- Hemî veşartî(sir)yên partîyê aşkera neke.

4- Her gav ji bo ku bi teorî û bingehên şoreşiyên zanistîyên rast, zanyarî û hişyarî û tegihiştîna xwe zâde bikin bixebite.

5- Li dû bingeha rexne (tenkîd) û rexne li xwe girtin here û rastîyê ji partîyê veneşêre û şerê xurarê û serxweşîya serkeftinê bike.

6- Peywendîyên xwe bi milletî ve girêbide û bi çakî guhê xwe bide daxwaz, bîr û rama ên wan û bi serê xwe an jî bi rêya partîyê çarên sanahî ji van derdên wan re dîyarbike û xelqê jî bi sîyaset û raman û bitêbînîyên partîyê bi awayekî zanayî têbigehêjîne.

7- Bêy pirsîyara partîyê cîyê xebata xwe bernede û ew rêkxirawa ku têdeye terk neke û rastge û rast rê û bi cerg ve û mesleheta partîyê jî mesleheta xwe bilind bigre.

8- Bêy pirsa partîyê neve fermanber an jî xizmetpêker (Bêy pirsa partî yê şol ji bo daîmî an jî demeki ji xwe ve wernegre).

Benda (6) Ew kes ên ku hezdikin di rêzên partî ya me de bibin endam, divê di delive (ceribandîn) taqi kirinê û dêrandinê de bibûrin ku va dema, dema dêrandînê ye.

1- Ew kesên ku şertên endamîyên tê de hebe û ji 18 salî biçûk nebe û wecibên endametîyê bi cî bîne derandî ye. Lê belê hê jî ji bo ku ji delîvê dêrandîyê û ceribandinê xelas nebîye, xwedîye hemû mefên endametîyê ye bes mafên helbîjartinê nîn e.

2- Komîteya Nevçeyî em ê sînor ji bo delîvê dêrandinê dayînin li gora nirxên dêrandî û çewanîyan be.

3- Nave ku delîvê dêrandinê ji şeş meha kemtîr be.

4- Kesek hate dêrendin divê du endamên ku du sala zêdetir ji ser endamîyan wan ve bihurîye pakanê ji bo bikin û gere peywendîyên baş li gel wan û dêrandî hebin. Dû re di civata Şeneyê de divê axaftin li ser daxwazê bêtekirin li gora lîsteya taybetîya ku jî alîyê dêrandîbe hatîye dayîn.

5- Her endamekê partîyên sîyasî yên dîtir ku hez dikin bên partîya me bes bi rêden û berpirsîyarîya Komîta Navendî karin bên wergirtin û çi bibe jî li ser milê Komîta Navendî ye.

6- Ew endamên ku dest ji xebatê berdane û dû re dixwazin dîsa bên navrêzên partîyê ewê Komîta Navendî li ser daxwazên wan bisekine û biryarê liser bide.

Benda (7) Derxistin a Endamên Partîyê

Li ser daxwaza komîteya nizim û bi piştgîrtina Komîta Zêrevanî û Çavdêrîyê ya bilind, Komîteya Navendî kare endamekî ji partîyê derxe. Dîsa Komîteya Navçe kare endamekî ji berpirsîyarîyê rûsbike dûre dûgeranekê dayne eger jî van kiryara yek kiribe:

1- Ku nepenîyên (veşertîyên) partîyê aşkera kiribe.

2- Yêkatîya partîyê xeravebike, dubendîyê çêbike.

3- Partîyê ji bo meslihetên xwe yan jî ev ê yekî din mijûl bike.

4- Dû hişyarkirinekî re dîsa cara dudîya têkdaneka dîsîplînê bike.

5- Ji rêk û pîlanên partîyê derkeve û dijî îdeolojîya partîyê bixebite.

6- Bêy rêdana partîyê ku here nav partîyeka an jî rêkxiraweka din.

7- Eger li dû hev heya sê kombûnan bêy hêceteka rast û ravan nede.

9- Eger ji şertên endamî yê yek wendakir.

Benda (8) Mafên Endamên Partî

Her endam xwedîyê van mafa ye:

1- Rexne û pişnîyara pêşkeş bike li gora rejîma navxwe.

2- Dîsa li gora rejîma navxwe ew yekî helbijêre an jî yek wî helbijêre jibo Komîteyekî Partîyê.

3- Daxwaza alîkarîyê di gava neçarîyê û tengavîyê bike.

4- Ji herkesê ku bo xebata partîyê bê girtin an jî bê dûrxistin û an jî bikeve tengavîyê re ew ê partî li gora şîyanê xwe alîkarîyê bike.

Pîşka- 3

Avakirin a Partîyê û ew bingehên ku li ser e.

Benda (9) Avakirina partîyê radibê ji sînorê xwarê bo yê jorî ji şaneyê ji bo komîta rêkxirowê û ji bo Komîta Navçeyî û Komîteya Herêmê (Leqî) û Komîta Navendî û Konfêrans û Kongrêsê.

Benda (10) Avakirina partîyê li ser ser van bingehîn ên rêkêxistinê radibe:

1- Navendîya demoqratî

2- Komîteyên partîyê birêya helbijantinê û dengdana nepenî ve pêktên.

3- Dîsîplîna partîyê hemû endame vedigirê û di maf û wecibanda hemî wekî hevin.

4- Her dezgeheka partîyê di wan dêmên dîyarkirî de raporên çelek ya xwe ji bo rêkxirawa bilintir pêşkêşî dike.

5- Dezgehên xwarê ew meseleyên ku ji bo wan sitendina biryara dezgehên jorîn pedivîye, wan dide ber dezgehên jorîn di wextê de û rênîşandan û ramanen wan dixwazin.

6- Bi awayekî ku berpirsîyarîya ferdî (tenêyatî) betal nebe, hemî dezgehen partîyê bi hemî qonaxên xwe ve esasê sergêrîya pêkveyî ew ê bi cîhbînin û pêtidîye ku hemî muşkilê gîştî bi pêkve helbikin û rê ji bo her endamî vekin ku ew jî dora xwe pêkbîne.

Hemî dezgeh ên partîyê li gora pitirya denga di hemî qonaxa de hemî meseleya çareser bikin û yên kêm li dû yên pir bîçin û yên jêr guhdarîya yên bilind bikin.

Benda (11) Rêkxiraw ên partîyê dikarin li gora deshelat ên (selahîyet) ku ji bo wan hatine dîyarkirin, biryarê bidin bi awayekî ku rêkkeftîbin li gel biryara û sîyaseta gistî ya partîyê.

Benda (12) Dezgehên partîyê yên nizim pêdivîyên ku biryarê dezgehên ji xwe bilindtir bi cîh bînin. Dezgeheka nizim dît ku biryar he rêkkeftî nîn e, lazime berî wê biryarê bi cîh bîne û dû re raman û têdîtinên xwe ji bo dezgeha bilind dîyar bike.

Pîska-4

Rêkxiraw ên Partî yê- Erk û (ferz wazîfe) Deshelatên wan:

Benda (13)

1- Şane: Ew rêkxirawa partîyê ya binyatîye û bingeha wê yê milletî û kanîya wan yasa û deshelatîyê yên ku didine rêkxiraw ên ji xwe bilindtir.

Şane li gora rejîma niha ji (3-7) kesan pêkhatiye û rêkxirawê wan jî ji alîyê rekxiravê ve anjî Qomîteya Navçeyî î ve tê dîyarkirin.

2- Deshelat û Erkên Şanê

A- Li gora sîyaset û pîlan û programa partîyê xebat bike û armanc, erk, nişandan û daxwazên ku partîyê jê xwestîye bi cîhbîne;

B- Serpereştîya endamên xwe bike û sergêrî û dîtinê dike ku hukûkên xwe îstîmal bikin û erkên xwe pêkbînin.

C- En kêm heftê carekî kombibe di bin serakatîya rêkxerî an jî harîkarîyê wî ku ji dî şane ve tê helbijartin.

Ç- Erka li ser endama belavbîke û li ser kirinên wan jêhatin û zîrekîya wan hesab bike.

D- Propaganda partîyê û bîrûbawerên wê yên esasî bike û çapemanî (neşrîyat) yên

wê li devera xwe de belav bike.

E- Serperiştîya şan ên dêrandî û pîştgêra (bendewan) bike û wan bi têgihandina partîyê têbigihîne û bike ku erkên xwe bi cîhbinin.

Ê- Dîravê endaman û dêrandîyan û bêş ên piştgira û bihayên çapemenîya berhevbike.

F- Rojname û belavok ên partîyê bixwînin û li ser guftûgo bikin bi awayekî serbestî û bîr û ramanên xwe ji bo dezgehên bilindtir bişînin.

G- Ji bo di nav endam û dêrandî û piştgiran de hişyarîya sîyasîya giştî û teorî û partîtîye zêdebike bixebite.

H- Li ser listên dîrandinê bisekine û ji qomîteyên bilindtir bixwaze ku endametîye bide dêrandîyan.

İ- Name û gotarên endama li gel dengûbasên pêtivî ji bo komîte ya bilindtir bişîne.

Î- Rapor ên mahane ku tê da jêhatin û karûbarên xwe û li kû çi bi cî anîne û çi pêkanîne hatine dîyarkirin ji bo komîteya rêkxirawê yan jî ji bo Komîteya Navçeyî bi rê bike.

J- Di navçe ya xwe de serperiştîya xebata xelqê bike li gora planên partîyê û wan fêrî xebata şorişgêrî bike û peywendî yên zexim li gel milletî rêkebixe û daxwazên wan bizanibe û dîyarîbike ji bo partîyê.

K- Hemî endam ji ber rêvebirina karûbaret Şanê de berpirsîyarin.

L- Peymendîyên zexim ên domdar pedivîye ku di navbeyna endamên Şanê û dîsa di navbeyna Şanê û rêkxirawa bilindtir de hebe.

Benda (14)- Rêkxiraw

1- Dû rêdana Qomîteya Herêmê Komîta Navçeyî kare li wan nawçeyên ku ji şenekî zêdetir lê hene û bi Qomîteya Navçeyî ê ve girêdana endamên wê bi zehmetbe û ji ber ku dest nede Qomîteya Navçeyî li wêderê bê durüstkirin û ji ber sebebê wekî vana rêkxirawan pêkbîne.

2- Rêkxiraw kare ku hemî erk û deshelat ên Qomîteya Navçeyî bikarbîne bes ew nebin yên girêdayî bi van rêzekan ve (D, G, H, İ) ji perçe (2) ji benda (15) ji rejîma nav xwe.

Benda (15) Qomîteya Navçeyî î

1- Qomîteya Navçeyî nûnerîya (temsîlcîya) partîyê, di wî cîhê ku ji alîyê Qomîteya Navendî ve ji bo hatîye dîyarkirinde, serperîştîya endaman dike û rê nîşanî wan dide. Di vî cîhyê ku ji bo hatîye dîyarkirin de yekser berpirsîyare ji jêhatî û rêvebirina karubarên partîyê û ji cî anîna esasên wê û ji pêkanîna biryar û daxwazên wê.

Endamên Qomîteya Navçeyî ji alîyê endemên partîyê ve tên helbijartin, di gîra jêhatîya (xebata) Qomîteyê de û jimara wan jî (3-9) endam e.

2- Erk û Deshelatên Wê:

A- Li gora program û rejîma navxwe û daxwaz û biryar ên partîtîyê li ser pêk anîna erkên wan endam û şane û rêkxirawan ravabibe û rê nîşan bide û hişyarbike.

B- Berpirsîyarên qomîtê û du alîkarên wî helbijere û ewê erkên wan rêvebirin û rêkêxistina qomîteya navçeyî ve û petitîyê ku en kêr endam wekî Qomîteya Navçeyî bes karê partîyê tenê bike.

C- Qomîteya Navendî rêkê dide ji be Qomîteya Navçeyî ji xwe re berpirsîyarekî helbijêre lê di kare carekî nerazîbûna xwe li ser vê helbijartinekî dîyarbike û sebeb ên wê aşkera bike. Wexta Qomîteya Navçeyî bidurustî bê zanîn.

Ç- En kêm 15 rojan carekî kombibe û gaftû goya bike û biryana pêkbîne û hisebê li gel endam û şane û rêkxirawa li ser karûbarên wan ên partîtî yê bike.

D- Bi rengekî dumahîkî temaşa daxwaza wan kesên ku dixwazin bên nav partîyê bike. Bersivên name û pirsîyar û pêşnîyar ên endam û şane û rêkxirawa bide.

E- Ji bo rêka tevgera paleya û cotyaran û xwendkar û destkar û law û jin û harikarêt aştîyê firehbike bixebite.

Ê- Diravên endametîyê, bêşa û bihayê çapemeniyen partîyê berhevbike û bişîne qomîteya ji xwe bilindtir.

F- Di navça xwe de di sergêrîya xebatên corbecorên milletî pişkbarî bike (îştîrak).

G- Kare di navçeya xwe de li ber ronahîya sîyaseta giştî li gel derêxistina şîretên taybetî li ser bûyerên navçê dîyarnameyan derxîne.

H- Kare bi van cezayan (ceza) endama cezabike, serincrakêşan, inzar (ihtar) û ji karêxistina wextî bi ramana 2/3 yên endamên Qomîteya Navçeyî û ku vi wexta jî ji 6 weha zêdetin nebe.

İ- Ji bo Qomîta Herêmê û Konfiransê nûnerên xwe helbijerin.

Î- Ji bo berfirehkirina karê partîtîye bixebite û kare ji bo çûyîna nav komên milletî, li gora pêtîvîtîyê li gel dîyarkirina erk û deshelatên her qomîteyekê qomîtên destkarî durust bike.

J- Wext û cî yên kombûna amadebike û nivîsandîna guftûgoyan û bi rêkêxîstîna raporên mehan û bersiv dana pirsîyarên qomîteyên bilind û rêkêxistina hasaban bi rêvebibe.

K- Berpîrsîyarê qomîteyê, li hemberî qomîteya bilind rasterast (yekser, dîrekt) berpîrsîyare.

L- Di hemî nîr û hala da di navbeyna xwe û şanê navçeyê de girêdan ê zexîm û damdar pêkbîne.

Benda (16) Qomîteya Herêmê (Leqî)

Qomîteya Herêmê di wê herêma ku qomîteya navendî dîyarkirîye de ji (7-11) endaman pêktê van endaman ji alîyê endamên qomîteyên navçeyî va li gora wê nîsbeta ku Qomîteya Navendî dîyarkirîye ve tên helbijartin û li ser esasê jimara endamên her

qomîtekî û erk û deshelatên xwe bikarbîne, di sînorên ku ji bo hatîye dîyarkirin her wekî dezgeheka bilind di herêmê da.

Di rasta qomîteyên navçeyî de deselatên wê hene wekî yên qomîteya navçeyî di rasta şanê de.

Erkên ku di hûstîyê wê dane di herêmê de, vana ew erkin ku di navçeyekî de di hûstîyê Qomîteya Navçeyî dane.

Qomîteya herêmê di nav endamên xwe de sê kesan heldibijêre ku yek ji vana berpirsîyarê yekê ye û her sê jî qomîteya kargerî pêktînin ku vê qomîteya di navbeyna du kombûna de deshelatdaren Qomîteya Herêmêne.

Qomîteya Herêmê bi rêdana qomîteya navendî kare li berronahîya sîyaseta partîyê ku biryar pêhatîye danîn kovareka taybetî derbixe.

Qomîteya herêmê kêmtirî jî du meha carekî komdibe.

Benda (17) Qomîteya Navendî

1- Qomîteya Navendî dû kongîrêya nûnera bilindtir re deshelatdarê bi cî anindeyînê partîtîyê ye. Serpêrîştîya hemî rêkxiraw ên partîtî yên sîyasî û ên rêkêxistine dike û rêvebirina wan pêktîne.

Dinavbeyna du kongireyan da li gora armanc û proxram û rejîma navxwe ya partîyê sergêrî ya wan rêkxirawan dike ji bo xebata wan.

2- Bi rêka dêrandinê va û ji alîyê kongreyê ve endamên Qomîteya Navendî tên helbijartin û Qomîteya Navendî ji (13-17) endaman û (5-9) endamên cîgir pêktê.

3- Heke endamekî qomîteya navendî nekarîbe û pêçê nebe ku erkên xwe bi cî bîne ew ê ji cîgira ê ku di kongrêsê de pirtir deng wergirtîye bikeve şûna wî.

4- Şertên Endametîya Qomîta Navandî:

A- Emrê wî ji 25 salan kêmtir nebe.

B- En kêm sê sal buhûrî ve ku hatibe nav partîyê.

C- Xwedanê jîbihurîyeke paqîj be.

D- Ji kesên bê biha nebe di partîya me da.

E- Heke ji endamekî qomîteya Navendî yek hazîr nebe, yek ji cîgirê ku di kongreyê de ji hemîya pirtir deng wergirtîye tê şûna wî.

Ê- Heke ji endamekî Qomîteya Navendî yek ji ber xebatekî an karekî partîyê bê girtin an jî hazir nebe, ew ji mafe endametîya Qomîteya Navendî bê par nabe.

Benda (18) Erk û deshelatên Qomîteya Navendî Van Kar û Baran Verdigrin:

1- Qomîteya Navendî ji bo ku Nivîsgeha Sîyasî (Mekteb a Sîyasî) pêkbîne ji bo ku kar û barê wê rêvabive û serpêrîştîya wê bike ewê sekreterekî û çar endaman helbijêre û karê qomîteyên cûrbecûr ji endamên xwe durust bike.

2- Ji bo cî anîna armancên partîyê yên dûr û nêzîk xebatê bike, plan û taktîkên

pêdivî dayne û di rasta hemî bûyer anda sîyaseta partîyê durust dîyarbike.

3- Serpêrîştî û zêrevanî ya bi cî anîna konfirans û kongreyê bike.

4- Ji êrîşan arnanc û bingehên bawerîyên partîyên şoreşgêrane biparêze û yekîtîya partîyê (yekîtîya bîr û kar û heskirin û dîsîplînê) û nepenîyên partîyê biparêze.

5- Dîravên partîyê biparêze û wan şûn bike. Bi awakî ku nepêdivî xiraberekirinî nebe, deramet û xercîyatên partîye birêbixe.

6- Rawestanên partîyê di rasta partî û rêkxiraw û dezgeh û enîyên yekgirtî de, li ser ronahîya program û biryarên konfiransê û kongreyê dîyarbike.

7- Rawestanên partîyê di rasta hemî buyerên sîyasî û aborî û civatî û livînên paleyan û cotyaran û livîna şoreşgêr û bare (wazîyet) dewletan de dîyarbike.

8- Ji bo di hemû delîva de zeximkirina jêhatîya partîyê hemû planan deyînîn û hemî rêka bikişînin.

9- Piropaxandîst ên partîye xwedî bike û hazir bike û dereceya hişyarîya wan bilind bike û millet û endaman ferî xabata şoregêranî bike û bizanibe ku vîya erkên wê yên benahîyê ye.

10- Di nav pale û cotyar û milletê Kurd û Kurdistanê de bi gîştî li gora programa partî û rejîma navxwe hişyarî û têgihandinê (şuur) pêkbine.

11- Meteryalên çapkirinê amade bike û rojnama navendî û dîyarname û pirtûkên têgihandine belarbike û ji nivîsandîna rojname organ û serpêrîştî kirina wê komekî pêkbîne.

12- Bersiva rexne û pêşnîyar û pirsîyar û gilîyên endaman bide û muşkîleyên wan halbike.

13- Hemî erk ên sergêratîyê di hemî delîvên sîyasî û rêkêxistinê pêkbîne û di navbeyna du kongreyan de sergêrîya partîyê bike.

14- Cî û wextê konfiransê û kongreyê dîyar bike û qazî wan bike û nîsbeta nûnêratîyê ji bo dayne.

15- Raporên gîştî ji bo kongreyê û li gora pedivîyetîyê ji bo konfiransê hazirbike.

16- Hemî endamên Qomîteya Navendi li hemberî kongreyê lî ser wan kiryarên ku pêkanîne û li ser wan plan û sîyasetên ku li ser çûyîne yekser, yeke yek û tevayî berpirsîyarin.

17- Karên biryarên Qomîteyên Nizimtir helweşîne.

18- Karên qomîteyên navçeyî û yên herêmê yên rêkxirawên bi taybetî pêkbîne.

19- Ew ên daxwaza kombûna konfiransê an jî kongreyê bike birenyekî îstîsnaî heke:

A- Ku pirtirîya endamên partîyê bi rêya rêkxirawên xwe daxwaz bike.

B- (2/3) du-sê kesên yên endamên Qomîteya Navendî daxwaz bike.

20- Lazime hemî rêkxiraw ên partîyê biryarên wê bi cî bînin. Konfirans û kongre dikarin wan biryaran xerabe bikin.

21- Ewê hesabê li gel nivîsgeha (mekteba) sîyasî bike û ew ê erk û planên pêdivî ji bo dayne.

22- Qomîteya Navendî kare hemû bi cî anîne paqij kirina partîyê bike, dû lêkolîneva (tehkîka) qomîta zêrevanîye û çardêrîyê. Her kesên ku van icraata vegirt kare nerazîbona xwe dîyarbike ji bo pilînoma Partîyê.

23- Qomîteya Navendî, kare ji bo zexim kirina rêkêxistinê û belavkirina hişyarîyê û bi cîhanîna karûbarên partîyê, nûnerên xwe bişîne an jî propagandistên xwe biguhêze ji bo herêm û Qomîteyên Narçeyî yên cûrbecûr.

24- Heke endamekî Qomîteya Navendî karekî wisa kir ku pê bête derxistin ji partîyê, Qomîteya Navendî kare bi ramana pitirya (2/3) du sê kesekî yê denga, wî ji berpirsîyarê rus bike û ji bo siza yê ku lazim ji bo danîna vê yekê peşkeşî plînoma berfireh bike.

Benda (19)

1- Ewê Qomîteya Navendî her du meha carekî xwe bi xwe kombive.

2- Ew ê plînoma partîyê ji çar meha carekî kombibe ku ji Qomîteya Navendî û endamên Qomîteya Zerevanîyê û çavdêrîyê ya bilind û cîgirên Qomîteya Navendî û ew ê hesabên karûbarê jêhatîya sergêratî bike û ji bo demên bihen planên pêtîdî dayne.

3- Li ser daxwaza plînoma îhtîyadî û nûnerên Qomîteyên herêman û yên navçeyî û yên destkarî pêktê. Her qomîteyek ew ê endamekî ji nav helbijêrin û bişînin.

4- Qomîteya Navendî karê ji bo ku li gora programa partî û rejîma navxwe karbike li dervaye Îraqê ji endamên partîyê rêkxirawên partî pêkbîne.

Benda (20) Nivîsgeha (Mekteba) Sîyasî

1- Nivîsgeha sîyasî ya partîyê ji sekreterê Qomîteya Navendî î çar endamên ku Qomîteya Navendî ji nav endamên xwe helbijartîye pêktê.

2- Nivîsgeha Sîyasî di navbeyna du kombûna da hemî biryarên qomîta navende citîne. Heke tiştekî wisa gewimî ku pêdivî be ku sîyaseta dîyarkirî bête guhartin, lazime ji bo kombûne zû Qomîteya Navendî bixwaze.

Pişka- 5

Benda (21) Qomîta Zêrevanîye û Çavdêrîyê

Qomîteya Zêrevanîyê û çavdêrîyê tê helbijartin. Ji alîyê kongreyê ve û li hemberî wê berpîrsîyare. Qomîte ji (7) endaman û du cîgiran pêktê û ew jî nav xwe yekî berpîrsîyar heldibijêrîn.

Benda (22) Erk û deshelat ên Qomîteyên Zêrevanîyê û Çavdêrîyê

1- Ji bo karûbarên qomîteya navendî, alîkarîya wê dike û karûbarên çavdêrîyê yên li dûvêk li gel yên ku nivîsgeha sîyasî jê daxwazê dike.

2- Ew ê lêkolîne vê li ser derameta partîyê û ku bi çi rêke tên xerekirin bike û ew ê li ser ci anîna program û rejîm a navxwe û biryarên bilind bi rengekê durust û rapo-

rên ku li ser karûbarên wan tên nivîseya sîyasî bisekine.

3- Ew ê li der gilîyên endama lêkolîne bike û raporan bide qomîteyên teybetî û ramana xwe li ser dîyar bike.

4- Ew ê li ser raporên ku kêm xemîya endaman û rêkxirawan, ka çi karên muxalîf kirine dîyar dikin bisekine û ew ê şîretan pêdivî bide nivîsgeha sîyasî.

5- Ji bo qomîteya zêrevanîyê û çavdêrîyê çi rengên sergêratîyê tunîne.

6- Heke nexweşîyek (xîlafek) di navbera Qomîteya Zêrevanîye û Çavdêrîyê û Qomîteya Navandî de peyda bibe vê nexweşîya ew ê di plonîmê de bê dîyarkirin û ku hat dîtin, kêmxemî di alîyê herdûyande heye û pêdivî ve hînek endama derxin in, gere plînom gazî konfiransê bike ji bo kombibe.

Benda (23) Ew sizadanên ku Qomîteya Zêrevanîyê û çavdêrîyê pêşnîyar dike:

1- Di rastîya endaman de:

A- Serinc rakêşan, bi nivîsin an jî bi dev.

B- Îhtara bi tenê yî (ferdî) an jî tevayî di nav rêkxirawa wî de.

C- Ji kar û bar ên berpirsîyarîyê rûskirin(ixrackirin).

D- Ji partî derexistina wextî.

H- Derxistina yekcarî ji partî ku vîya ji sizadana mezine.

2- Di rasta dezgeh û rêkxirawên partîyê da:

A- Serinen rakêşan û îhtar.

B- Helweşandin a qomîtê û heta helbijartin têne kirin dîyarkirina qomîteka wextî.

C- Helweşandina rêkxierawê û belavkirina endamên wê li ser qomîteyên partîyên dîtir.

Benda (24) Serokê Partîyê:

1- Serokê partîyê serokê Qomîteya Navendîye jî û yekser ji alîyê kongreyê ve tê helbijartin. Serok kare şîretan li Qomîteya Navendî û nivîsgeha sîyasî û plînamê bike û rê nîşanî wan bide. Qomîteya Navendî û plînom û konfirans û kongre di bin serkokatîya wî de kom dibe. Serok kare di kombûnê û nivîsgehe sîyasî de hazir be û wexta dengdayînekî da ku ji alîyekî ve qasî hev deng wergirtin alîyê ku serok lê ye qezenc dike.

2- Deshelatên Serok

Li ser daxwaza pirtirîyên endaman, serok kare ku di van wextan de gazî kongîreyê bike.

A- Wextê Îstîsnayî

B- Paşî bihûrîya wextekî di ser dema ku biryar pêhatîye danîn ku kongire kombibe dû wextê Qomîteya Navendî rênede.

Benda (25) Sekretêrê Qomîteya Navendî li gel endamên nivîsgeha sîyasîyên din,

di rêvabirina karû bar ên partîyê de berpirsîyarin. Û ewê hemî nivîsandin ên partîyê û arastekirin (tercih) bi îmza wi vin (an jî bi îmzayên ji her dû alîkarên wî eva yekî ve). Ewê ji xebat û kar û barên sîyasî û rêkêxistinê di partîyê de agahdarbe û raporên giştî bide kungîreyê an jî plînomê, lê belê raporên berfirekên hemî kar û barên partîyên cûrbecûr dikeve ser milên endamên nivîsgehe sîyasî û her yekî li gora karê wî. Divê seikreter nivîsgeha sîyasî bi hemî kar û bar û biryarên partîyê agahdar bike û paşî jî wergirtina wan divê bişîne bigehandin a biryara ji bo rêkxirawa.

Ji bo sekretêr berpirsîyara giring heye, bes ev tê wê maneyê ku kare biryara bi tenê bide. Pêdivîye ku hemî biryar bi tevayî bên standin.

Her wextê endamên partîyê ji herdû belavbin û komkirina wan di şîyanê de ne ve pêdîvîye ku nivîsgeha sîyasî çareyên wisa bibîne ku xabata partîyê her domdar be.

Pişka- 6

KUNGİRE

Benda (26)

1- Kongre, di partîyê de herî jimartina bilindtirin û deshilatdar e.

2- Kongire ji endamên Qomîteya Navendî û Qomîteya Zêrevanîyê û çavdêrîyê û endamên cîgir yên ji alîyê kungireyê ve hatine helbijartin û nûnerên ji alîyê hemî endamên rêkxirawên partîyê ve bi nîsbeta ku Qomîteya Navendî û Qomîteya Zerevanîyê û çavdêrîyê û endamên cîgir ve tê dîyarkirin ku hatine helbijartin pêktê.

3- Bi rengekê adetî kungire ji du sala carekî komdibe. Qomîteya Navendî bi rengekê îstîsnai li ser daxwaza (2/3) desêkîyên endamên wê kare ji bo kombûnê gazî Kungireyê bike. (Benda (18), rêza (19), parçê (B)) û dîsa serok jî gora benda (24) kare ji bo kombûnê gazî kungirêeyê bike.

Benda (27) Erk û Deshelatên Kungireyê

1- Program û rejîma navxwe karê rastbike û biguhêre.

2- Guhê xwe bide raporên Qomîteya Navendî û Qomîta Zerevanîyê û çavdêrîyê û guftûgoya li ser bike û kiryarên wan bipîve.

3- Sîyaseta giştî dayne û ji bo meseleyên sîyasî yên weki berberekîya partîye dikin, plan û taktîkên partîtîyê dayne.

4- Wazîyeta dewletê û navxweyî lêkbide û ranvebike û ji bo rêveçûna partîyê planan dayne û li ser çarenosî (kader) biryara deyne.

5- Ji bo partîyê stratajîyê dayne.

6- Li gelîyên endaman binêre û wan bibrîne.

7- Ji Qomîteya Navendî û Qomîteya Zerevanîyê û çavdêrîyê pirsînevê (tahkîk) bike xemsara siza(guvalikara ceza)bike.

8- Serokê partîyê û endamên Qomîteya Navendî û endamên cîgir û endamên Qomîteya Zêrevanîyê û çavdêrîyê û cîgira helbijêre.

9- Bes Kungire tenê kare partîyê helveşîne û navê we biguhere û xebata wê rawestine an jî tekilî nav partîka din bike û an jî îdeolojîya wê biguhore.

Pişka- 7

Konferans

Benda (28)

1- Wexta guhartina sîyasîya giring qewimî, an jî hinek xîlaf di nav Qomîteya Navendî da peyda bûn bi rengekî ku gefa (tehdît) li yekîtîya partîyê bike, em jî li halên pêdivî ku kungire kombibe û li ser daxwaza pirtirîya nîveka endamên partîyê an jî dosêkîya Qomîteyên Navçeyî û çi şîyan nebin ku Kungire bête bestin (kombin), ew ê wê çaxê Konferans kombibe.

Konfirans ji endamên Qomîteya Navendî û Qomîteya Zêrevanîyê û çavdêrîyê li gel endamên cîgir û nûnerên Qomîtên Navçeyî û rêkvirawên bi wan ve girêdayî û nûnerên rêkxirawên bi Qomîteya Navendî ve girêdayî û piropogandîst ên patîyê yên pêşkeftî ew ên ku Qomîteya Navendî bi dosêkîya denga dîyardike pêktê.

2-Xencî guhertina program û rejîma navxwe û guhartina Qomîteya Navendî û danana çarenûsê (kader) ya partîyê û derxistin û ji karê xistina serok ji deshelata Konfirans, karê hemî deshelatên Kongreyê bikarbîne û hem biryarên Konfiransê wekî yên Kungireyê ne.

3- Ji erk ên berahîyê yên Konferansê yek ji waye ku wexta pêdivî hazir bike ji bo bestina (kombûna) Kongirêyê di nezîktirin delîvên mimkunda.

4- Gava mehkemekirina wan endamên Qomîteya Navendî û Qomîteya Zêrevanîyê û çavdêrîyê yên wekî ji alîyê plînoma berfireh ve hatine şîyandin. Konfirans kare endamên herdû Qomîteya derbixe bes jimana derêxistîya ne gihê nîvekê ne bi carekî û ne bi gelek cara.

5- Konfiransa Xwecîhî (Mehelî)

Bi rêdana Qomîteya Navendî li ser daxwaza pirtirya endamên partîyê di navçeyî de an jî li ser daxwaza dosêk yên endamên qomîteya Navçeyî Konfiransa Xwecîhî komdibe.

Konfiransa Xwecîhî ji endamên Qomîteyên Navçeyî û cîgir û endamên qomîta destkara pêktê. Ew ê Konfirans ji bo giriftarî (muskîle) û xilafa di navçeyê de li gora rejîma navxwe halbike.

Pişka- 8

Diravên Partîyê

1- Diravên partîyê pêktê ji:

A- Perên endamîyê ku endam û dêrandî didin, bi perê ketina nav partîyê ve (dixolî).

B- Beşên endam û dêrandî û piştgiran.

C- Bihayên çapemenî yên partîyê.

D- Qezencên ahengên têgihhandinê û hunêrî û civatî yên ku partî pê radibe.

E- Ew pirojeyên ku partî awadike.

Ê- Beşên giştîyên bi rêdana Qomîteya Navendî têne wegirtin.

2- Pereyên endametîyê û bihayên çapemenîya hemû meheyan bi rêya şana(kurye) tên komkirin û tên hinartin (şîyandin) ji bo Qomîteya Navendî (Nivîsgeha Sîyasî), bi rêka Qomîteya Navçeyî û Qomîteya Herêmî. Dîsa dahata (derameta) hemî rêkxiraweya û qomîtên ku bi Qomîteya Navendî ve yêkser girêdayîne tê hinartin ji bo Qomîteya Navendî. Pereyên endametîyê û bûhayên çapemenîyê û bêşa xeyrî wan li gora pûsûleyên ji Qomîteya Navandî derketîyê tênе komkirin.

3- Gere Qomîteya Navendî bi wergirtina wî perê ku gihîştîyê Qomîteya Navçeyî agahdar bike.

4-Gere Qomîteya Navçeyî û herêmê û navendî tênivisên (sicîl) taybetî rêkêbixin û têda dîyarbikin ku çi dahat heye û çewa xırabe dibe.

5- Qomîta diravî ya ku bi Qomîteya Navendî ve girêdayîye kare ji bo xerciyatê û sînorê xirabekirina rêka ji bo qomîteyê û rêkxirawên partîyê dayne û Qomîteya Navçeyî û rêkxiraw nekarin ji ber xwe ve dahata partîyê xirabe bikin.

5- Konfiransa Xwecîhî (Mehelî)

Bi rêdana qomîta navendî li ser daxwaza pitirya endamên partîyê di navçey de an jî li ser daxwaza dosêk yên endamên qomîta navçey Konfiransa Xwecîhî komdive.

Konfiransa Xwecîhî ji endamên qomîtên navçey û cîgir û endamên qomîta destkara pêktê. Ewê Konfirans ji bo giriftarî (muskîle) û xilafa di navçeyda li gora rejîma navxwe helbike.

DÎ DERHEQA BAŞURÊ KURDİSTANÊ DE ÇEND BELGENAME
(GÜNEY KÜRDİSTAN İLE İLGİLİ BAZİ BELGELER)

Dumahîk

2 Tîrmeh 1970

Dûmahîk heye

Biborin: Jî ber ku tunnebûna cîh a ku nivîştînê ne bû, ez neçari lî Derbend mam û min ev Rewşname, jî bo agadarbûn a we nîvîsî. Dîbe ku, kêm û kûrtî di nîvîsîn a min de bibe, lê bawer dikim ku yê min biborin.

Hevalê We.

Rewşname

Derbend: 8 Tîrmeh 70

Rewşname, Bir -I-

Babet: Dan û standinê min ê digel karbidestê şoreş, ta Gelale.

Piştî ku min havalên xwe hîşt, ez gihîştime Amêdî. Ji ber dereng gîhîştina min a Amêdî, îş û karê min di wî roje de çê nebû û ez mame rojeka din. Di wî rojê de ez di gel berpirsyare ên Lêjna herêma Amêdî, Mam Kek Necmeddin. Ew roj, ji hevalên xwe rê wergirt û çû mala xwe, ji bo pişû (tatil). Ez û Kek Teyîp û Kek Elî û çend kes ê pêşmerge, li baregahê partîyêde man.

Heval Teyîp; rewşa piştî derçûna beyan a dîrokî, weha berhev kir.

Berî beyanê wan çiyayên ku tu dibînî, em gihiştibûn wira (Ew çiya, dikete bakûrê Amêdî. Devî devî 10 km. ji Amêdî dûr bû). Di çaxa şer de me car caran Amêdî bi guleyên topan agirbaranî dikir. Lê me gule topên xwe, bi pîvan diavit. Daku bila zerar negihêje rûniştîmanên bajêr. Tenê, leşkergeh a hikumetê, me dida ber gulebaranan.

Her milê Kek Teyîp li ser axaftinên xwe diçû û digot: Piştî ku beyan ji aliyê Hizba Beas derçû, li ser gora bendên peymanê, me hêdî-hêdî baregahek ji bo xwe pekanî û em ketne nava bajêr. Lê mixabin hêsta di dilê birayen me yên Ereb qirrêje, ne xawene. Qewil ew bû ku leşkerê xwe yê çekdar, ji axa Kürdistan bikêşê. Her weku tu ji dibînî, ew heçar asêgehê (rabî'a) han mîna berê cebirxanekî ji me re bigine. Ev çen care, ji bo vê çîrokê me şer daye ser qeymeqam. Ew jî, bextqirrêjeki BAAS'î ye. Bersiveka wilo qayîm, ku çavê me ter bike ne da. Em ji, mane weha diweswesê de.

Ez benî, em Kurd, di şer de wilo dijwar û serhişk in. Wilo di dema aştî de ji, ji bo aştî ya giştî yê welat dem aştîperweriya me. (Bi tiliya xwe ve kuntarên Çiyayê Metina yê zencîre nîşan de). Ew kantarê ku tu dibînî, li wir peşmergeyên me, baregahek ji xwe re damezrandî ye. Kek Temez, niha li wir e (Nêzîkî 5 km; Amêdî durtir û rexê

Rojhilatê-Bakûr e). Temaşebike, wan heşar asêgeha ya ku liser serê pêşmergeyên me yên leheng, bext qirrêjên BAAS'î, Fena Sûtala difîkînin.

A ev e kiryarên me û ev e ji kiryarê birayên me yên ne ji dil.

Kek Teyîp diyare Kurdekî dilşewatî ye. Ne pêdîvî ye ku em bîr û bawerîyê Kek Teyîp şirovebikin. Ji ber ku, *"av"* ji diyare û *"cume avê"* jî.

Dem, hêdî-hêdî temenê me dikojê, tav ji, êdî daketi bû ji ser serê me û berê xwe dabû aliyekî din ê dinê. Tirêj û gizingê tavê rengekî din hilda bû. Em li pêşîya baregahê rûniştîbûn. Kes tunne bû. Kek Teyîp nişkave vegerî û got: *"Tiştekî gelekî pirîng ma ye, di nav tiştên ku pêwîste tu ji min bipirsî. Ka gelo tu dê derxî an na?"*

Min got: *"Kekê hewgas tiştên me heye ku ya baş ew e, qet dest nedayê."*

Kek Teyîp dest bi ponîjandinê kir û xêlekî nesekinî, dest bi pîrqînî kir. Bi nîv ken û nîv axaftin, ev ji jêrê gotin: *"Hey birayê xweşdivê, bêje, bêje ka gundî, rencber, zexmetkêş, cotkarê Kurd ê bê ax û bê zevî, ji bo "ax belavkirinê çi di bêje?"*

Hevalê min nehîşt ez bipeyîvim û bi çargavî ajot: *"Bira nizanim çi bêjim. Jar û tengezarê Kurd ji kêfan nizanin çi bikin. Gelekî, gelekî şad xweşe.*

Heyran me nedizanî, ku xela ji bono hinde hez dike. Me çewtiyeka mezin kiriye. Ax... Ax... Bi serê te, piyê xelqê ji şahiya erdê nagire!"

Heval Teyîp, ji kêfa li ser kursî kûz û nizim dibû, vî alîyî-wî alîyî diçû û dihat. Qîrse-Qîrs ketibû cîhê movikên kursî. Dîsan ji devên hevalê min, fena sêlikekî (plak) nîv-şikestî deng jê derdiçû. *"Heeey!... çendî xweşe ax, fena vî tîrêşkê tavê ê sor. Hey!... Hey!...."*

Berbangê ez rêketim û gihiştime Duhok û min xwe avête baregeha partîyê. Li ber devî, çavê min Mela Behcet ket. Min silav dayê û me destê hevdû givaşt. Ji min re got: *"Wey tu ki xêr hatî, roşti min, jî hinde dixwast ku, ez hevalekî ji Kurdîstan a Bakûr, bibinim û lorîmê xwe jê re bibêjim."*

Min jî jê re got: 'Em paşê bipeyîvin. Min ew wilo hîşt û ez ketme moxa Kek Neoman, moxeka pir bi bedew û paqij û konfor de, li ber mêzekî dûdirêjkî û li ser kursîkî zivirok de runiştî bû. Az ku dîtim, pêşiyê ez nas nekirim, lê dumakî naskir û xêrhatinek li min kir.

Gelek kes ji deri diket û derdiket. Neoman jî hîn caran, ji hineka re hêrs dibû û dibû kizotekî agir û rehê katoriha sûretê wî sor dibû. Hinekan re jî dikenîya û hîn caran destê xwe davêt dûrbistokê, bi awakî girerira, guhdanha wî dida ber guhê xwe û dipeyîvîya. Car caran jî li ser kursîyê xwe yê zivirok, çîz didane xwe.

Neoman ê me, êdî ne Neoman ê berê ye. Ê ku di naz kincên pêşmerge û yê di bin xanî yêkubi ax ve hatiye çêkirin, ne ew e. Ev Neoman a, Neomanekî nû ye. Her wekî Tirk dibêjin: *"Şaban ê welat xilaskir."*

Ez gelekî di moxa wî de mam. Pişti ku îş û karê wî xilas bû, zivirî û jî min te got: *"Ez ê diçime xwarinê, piştî nîvro li virim!"*

Min jî got: *"Keke ez dixwazim hinekî zû rakevim. Jî ber vê yekê pêwiste em bipeyîvin!"*

Û ji derî derket û çû.

Kesekî din ê nas, wek M. Salih jî dune bû. Ez mam tenê, ta ku Neoman hat. Jî ber îş û karê wî ez mame êvarê. Dumahî min jî bo axaftinê mecal dît.

Neoman ji min re got: *"Ez ê sibê te bî otomobîla xwe bibime Musil. Em dê harin wê çaxê ji bipeyîvin!"*

Min jî reşbeleka Kek Es'at dayê û min got: *"Vî reşbelekî bixwîne û em li ser 2-3 tiştan bisekinin. Ne pêwiste em di otomobîle de bipeyîvin!"*

Bilez reşbelek vekir û giran-giran xwend.

Paşê got: *"Ez ew tiştên ku Kek Esat nîvisê ye, baş têgihîştim. Tiştên din maye?"*

Min jî bi kurtî jê re got: *"Ez bi navê hevalê wxe dixwazim van tiştan, bidime ber çavê we. Dema ku em gihîştine Kurdîstanê, li baregahê we de em hatine mêvankirin. Her weha, em vî ji dil dibêjîn û sipasî cenabê we dikin, ji bo mêvankirina me ya pir bi dilpaqijî. Di dirêjî avê mayîna me de, me jî we hêjayîkî gelek giranbiha ditiye û disan mayîna me ya hertimî li Kurdistanê de, pêşî bi silqiserê Serok Barzanî û paşê bi silqîserê we, bûye. Ji ber van bûyeran em amade ne, bi her rengî alîkariya cenabê we bikin. Bi nêzîkbûna kongreyê, çi şûxil ji destê me bê û hûn jî bispêrine me, em dirixî nakin. Dîsa ez dubare dikim û dibêjim, çi şûxil hebe, em ji bo alîkariyê amade be."*

Kek Neoman sipaskir û got: *"Tiştekî hûn bikarîbin nîha tunne ye. Lê ez dîsan sipas qîma we ya di derbarey min de ye dikim!"*

Ez derbasî dabeşa duhem bûn.

"Kekê em dixwazin, ku hûn di vî tiştî de yê ku jî destê we bê, hûn bikîn. Ew jî ev e. Ew kesên ku ji çûyîna dorhêla sînor tên, ger hûn gelekî bawerî pê bikin, me jê re Salîx bidin û bibêjîn; herin di cîhê xwe de danişin, ger tiştekê biqewime 'Bêwan kesan' bigerin û navbera xwe bi wan re saz bikin. An jî ger hûn pêwîst bibinin bêjin ku biçe 'Bêvan' derê û 'Bêwan kes' ê bibîne. Lê wî merci ku hevalên me jî, awayekî Kek Es'at jî weke nivîsiye, agadar bikin. Her weha Serok jî, ji bo mayîna me ya bo aliyê Kurdistanê rê daye. Mektebê Siyasî jî tenê Dr. Mehmud pê agahdar e. Em dixwazin ev a jî li nik we bimîne."

Xêlekî sekinî û got: *"Tu Zinarî nas diki?"*

Min jî got: *"Ev a navekî veşartî ye, navê wî yê dayîk çiye?"*

Got: *"Saît Elçî yî tu nas dikî?"*

Min jî got: *"Belê nas dikim. Em ne xîzbîne lê ev hevala jî mêj ve dostê me ye. Di navbera me de tenê gîrêdanekî dostperwerî heye."*

Neoman pê ve çû û got: *"Tu peywendîyeka min tunne li gel wan. Lê dîsa min jî MS (Mektep Siyasî) fermanek hilda ye. Ew lijne ya ku dorhêla sînor, wê bi H'izba Seît ve bê girêdan."*

Piştra min got: *"Ciyê xwe de ye an na. Bî ya me ev, gelekî pive jî bo tevgera Kurdîstan ya Bakûr. Jî ber ku we rewşa wan, çend cara ji cenabê we re jî got. Jî bîlî Kurdîstana Bakûr zêdetir zîyan digihêje Kurdîstana Otonom."*

Neoman got: *"Ji bo çî zîyan digihêje me."*

"Ez gorî, di vî xizbê de tu rûçikekî Hîzîb nemaye ku em hûr û kur lî ser tiştên wî bîpeyîvin. Ev hizb, hîzbeka nîv-vekîriye û her weha jî bo partî û siyasî yên Ţirka û jî bo şandîyên ku dîxwazîn bêne helbîjartinê re jî, lîstok û banzdana keke. Jî xêncî van gîş tiştan ev biryara lî dorhêla sînor de, wê gelek alozî de jî vî girêdanê agadar dibe û wan lijnan jî hildide di bin destê xwe û wan lijnan mildide dilbin çavdêrîya xwe. Ev a ew e ku, hûn rêya jîyana tevgera Kurd ên li Bakûr, dibirrin. Wan lijnan dîspêrin polisên Tirk Nizanim hêşta çî û çî!..."

Neoman piştî vê axaftîna ku min bî kurtî hîldaye jor, hînekî rawesta û dîsan dest pêkir.

"Ev biryara min neda ye, MS daye. Ez giradayî MS me.

Ez neçarim, ku biryarên MS cî bi cî bikim. Ez ê wan biraderana rê agadar bikim. Êdî ew dîzanîn. Ji bîlî van jî, divê em xebatê ranewestînin. Dî dî rêjî ya xebatê de ê girtin jî û yê kuştin jî hebe..."

Min xwe jî xwe re got, ne hewce ye ku ez dirêj bikim. Çawa hebe ez diçim jor. Hemî tîşt wê diyarî be.

Neoman nîşka ve rabû liser pîya û got: *"Tiştên din man an na? Lê vî jî bîzane Seît çaxê jî qet nesekiniye û derbazî Musil bûye."*

Min jî, jê re got: *"Sipas tiştên ku bêne axaftinê tunne!..."*

Lê hevdû dîtîna Kek Seît û Neoman, têne divê Kek Xasin bizanîbe. Mirov dikare vî tiştî lê bikole û rastiyê derxe.

Neoman ku çû, Kek Ferset û Mele Behçet hatin jor. Pîştî xwarinê em derketin gera şevê. Dûmahî, Ferset em hêlan tenê û çû mala xwe.

Mela Behçet pîştî gilî û gazînê kî dur-dirêj, ku derbarey Neoman de bû, dest bi peyvînê kir. Gotinên wî bi kurtî ev ên jêrê bûn.

"Ez li van dera perîşan û poşmam bûme. Dîxwazim şûxil bikim. Ji bo şûxil jî, min pirs daye we. Lê we jî ev a çend mehe jî min re tu bersîvek rênekir. Herwekî Kek Şivan jî min re goti bû: 'Em ê jî bo xebatê jî jor rê bistînin.'

Ka çî bû? Rê nedane we? Ger rê dabîn, bidine ber xatirê xwedê, çî dibe min jî vî derdî xelas bikin. Bese êdî, ev kêmê ku di dilê min de kom bûye. Çî dibe bîra, ez jî birayekî we me. Jî bo çî hûn min qayîl nabin!..."

Min jî jê re bi Kurtî ev getinên jêre gotin: *"Kek Tu, birayekî me ê dilsoz û lehengî. E m tu cara birayekî wekî te ramangir, jî bîra xwe navêjîn. Tu, bîhna xwe teng meke û firek bigire.*

Tu jî destê te tê, rawesta. Paşê dabeşa 'rê standinê' jî ez jê ne agadarim. Xebat jî

tu caran nasekine û hertim domdare, Rawestandîna xebat ne di destê te û ne amin û ne jî a me deye. Xebat, jî xwe heye. Rawestana te a li vir jî xebateke!..."

Ez sibehî digel Neoman çûm Musil. Em di rê de qet nepeyîvîn. Neoman lî Musil ê xaxizek a *"destlê nedan"* ê da mîn û ez pîştî nîvro gihiştime Hewlêrê. Şev lî cem M. Ezîz mam. Lî nik M. Ezîz bûyerekî wilo girîng ku bête nîvîsîn, ne qewimî.

Sîbehî ez bi rê ketim û gihiştime Gelale.

1961.

Heyva 10 yî hat nav Berwarî ya. Çu nav Dostikiya û heta nêziki Zaxo û zivirin hatin, şerê Lomana bû.

Heyva 12 de û zivirin nav Berwariyê.

Heyva 2. Mela M. çû mintiqa Aqirê.

19 yê heyva 5 li Gelîyê Bêxmên re derbasi mintiqa Soran bû û hate Çîyayê Biradost û çûn Sideka û Balek. Sideka û Balek sitendin û çune Sefin.

Li mintiqa Bêtwate bû ku inqilab bû û çû Koysencax.

Ji we re wezi ne xweş bû û hate Barzan.

Hêza Zaxo (Belge 1/37-38-39-40-41-42)

(1. sayfa)Hêzê Zaxo- Duhok, Hêzê Amadiye, Sêxan-Aqra

Isê Sıwar, Alî Xelîl, Remazan Isê, Sefik Muhammed Sadullah

İlk zamanlar, gerilla hatalı taktikler kullanıyordu.

1962 baharında 1 Mayıs'tan itibaren Gelîya Spî'de Zaxo/Zaxo yakınlarında 303 esir -50 brîndar-, bir batolyan (brîgat) sadece Arap askerleri.

11 Eylül 1961 başladıktan sonra, Zoğo(Zaxo) işgal edildi. Hepsi teslim oldular.

1961 sonbaharında Molla Mustafa ve arkadaşları Pervan ve Zoğo(Zaxo) mıntıkalarına doğru geldiler. Trvanın(Pervan) ita ilk sarana verildi. (Vazlozla ve hükümet kuvvetleriyle Kanı Masê'deler.) Esat Hoşevî, Mehmed Emînê Mîrxanê, Melâ Şînî, Isê Sıwar, Alî Xelîl, Husê (Mırxen/Akra'da değiller) (2. sayfa), Hacı Beruxa, Sex Emes, 500 (Hemi Alîye Barzan) kişiye yakın bir kuvvet Metina dağlarında kaçtı.

1961 sonbaharında Amediya, Duhok ve Zaxo'nun etrafına kadar olan yerlere yeniden gerilla kuvvetlerinin eline geçti. Karargah ve cephe yoktur. Tamemen seyyar ve ikmallerini düşmandan temin ediyorlardı.

1961-62 Ocakı'nda itibaren Kasım'da Molla Mustafa ve gerilla kuvvetleri Perwarîye döndüler ve köylere dağıldılar. Kanı Masê nahiye ilgilileri kaçmak suretiyle Türkiye'ye sığındılar. Dondurucu soğuklar biraz diner dinmez Molla Mustafa etrafın-

daki kuvvetlerle (ki 400-500 kişi mıntıkanın ve civarı iltihakıyla bini geçmişti.) Perwarî Zînî'de denen Aqra-Sexên kısımlarına doğru tarama hareketlerine girişti. Bu harekette kulliyetli miktarda silâh gerillaların eline geçti. (Molla Mustafa'nın 500 kişilik ilk kuvvetlerinin hepsinin silahı bile yoktu. Sonraki iltihakların da ekserisinin silahı yoktu. Ancak silahların istidadından sonra da diğerlerine (3. sayfa) silahların dağıtılması imkânı doğuyordu. Zoho(Zaxo) mıntıkasını 70 kişiyle Isê Sıwar, Ali Xelil, mıntıka Duhok ve Esat için ise sabit bir makar tespit edildi (Germike'de). 1962 Loharê de(Gulan) üç tugay birden Mizurê Jerî(Aşağı Mizur) istediler ki, Molla Mustafa'nın üzerine .... yoğun bir hücuma girsinler. Fahale Isê Sıwar maiyetindeki 150 kadar kuvvetlerle Gelîyî Zoxo(Sipî)'de önünü kesti. Bu takımın tamamı (bir bölük hariç) ölü, yaralı 303 esirle tamamen savaş harici edildi. 4 havan topu ele geçirildi. İlk defadır ki Kürd gerilla kuvvetlerinin eline piyade tüfeğinden fazla olarak, havan topu geçmiş oluyordu (82 mm.lik hava). Subayların 6 esir, 4 ölü ve komutanda yaralı olmak üzere, hepsi saf dışı edilmişti (Tb. komutanı Binbaşı Yüzbaşı (komutan vekili) ölüler arasında idi. Tayyerelerle irtibat halinde olan teğmen de ölüler arasında idi. 2. fırka, liva 3, Tb. 2. Isê ve gerilla kuvvetleri, daha önce (4. sayfa) haber almışlardı. Pusuda 24 saat beklediler. Hareket tam bir zafer idi. Bu Kürdistan milli ihtilâlindeki ilk ve önemli zaferdi. 33 Zîs/ Russi kamyon yakıldı. Ağır makineli 2, hafif makineli 6 ve bol miktarda silah ve cephane ve 4 adet telsiz cihazı (ilk zamanlar aralarındaki irtibatlar tamamen özel kuryelerle yapılmakta idi ve Kürd gerillaları henüz telsiz kullanmasını bilmiyorlardı). Isê Sıwar ellerindeki esirleri (subaylar hariç) serbest bıraktı. Isê Sıwar kuvvetlerinden ise sadece üç şehit, 1 yaralı vardı.

Bu büyük bozgunun yarattığı ruhi çöküntü, Arap kuvvetlerini Mizurî Jerî'deki bozgunun sebebi oldu.

Bu savaşlar boyunca, hükümet kuvvetleri içinde de Kürd asıllı askerler ve subaylar vardı. İlk zamanlar KDP dini esası gereğince bu Kürd askerlerini asi gerilla kuvvetlerine iltihak etmemeleri ve fakat savaş başlar başlamaz, düşman .... içinde panik yaratmaları propaganda edilmişti. Fakat Gelîyê Sipî(Zaxo) (5. sayfa) ölü arasında

Kürd asıllı askerlerin bulunması üzerine, ihtilalcilar Arap kuvvetleri içinde bulunan Kürd asıllı asker ve subayları, gerilla kuvvetlerine iltihak edileceklerini söylediler.

Molla Mustafa, Aqra Sêxen'de Hesê Mınxan ve Melâ Şini bırakarak kendisi Bradost mıntıkasına doğru ileri harekete geçti.

Isê'nın kazandığı zaferden sonra, Ali Xelil, Geliyê Pezikê'de (Amediye'dan Duhok'a gitmekte bulunan) bir düşman birliğini pusuya düşürdü ve kaçırdı.

Yine 1962 yazında Asihe Nahiyesi'nde başka bir düşman birliğini Isê Sıwar'ın kuvvetleri pusuya düşünerek 16 kişi öldürüldü. 106 esir, 2 zabit esir, 4 araba yakıldı. Zabitler hariç, erler serbest bırakıldı.

Bu savaşın hemen sonrasında merkez Zaxo'dan Batufa Nahiyesi'ne kadar savaşarak ilerler. Birkaç saatlik mesafelerde büyük birlikler yerleşerek (Burada 6. sayfa yoktur.)

(sayfa 7) Binbaşı Mecit Sebawî, Batufa üzerine harekete geçmeden önce, Bağdat basınında büyük puntolarla yayınlanan şu demeci vermişti: *"Ya ben Isê Sıwar'ın cesedini kelepçeli olarak kendisini size teslim edeceğim. Ya da bu uğurda öleceğim."* (Son cümlenin üzeri çizilmiştir, yani silinmiştir. s.a.a.) Zavallı binbaşı galiba hiç hesaba katmadığı üçüncü bir ihtimali tahakkuk edeceğinden habersizdi. (O da kendi ölümü) Çevirme hareketinin devamı boyunca, devamlı olarak tayyareler gerilla mevzilerini dövdüler. Ve yine ihtilâl ilk defadır ki, gerilla birlikleri seyyar stratejik durumlarının ileri bir hamle olan cephe savaşına girişiyor ve karargâh kurabiliyorlardı (savaş 40 gün devam etmiş ve düşman ağır kayıplar vererek geriye çekilmişti.

Savaş Haziran 1962'de başlamış Temmuz 1962 sonuna kadar devam etmişti. (Bu cümlenin üzeri çizilmiştir, yani silinmiştir. s.a.a.)

(sayfa 8) Çemberin devamı içinde, Musul'dan Zaxo ve Gelî Spi'da ki kuvvetlere yardım etmek üzere gelen hükümet kuvvetleri Alî Xelîl'in (üzeri çizilmiş, s.a.a.) Alî'nin (Isê'nın gerillalarından) emrindeki birlikler tarafından pusuya düşürülerek imha edildiler.

Haziran ortası- 1962 Temmuz .... Alî Halo (Sîndî Zaxo), Hasîm Azîz (Bazani), Sîlêmani Hecî (Sîndî) (Meşhur Reşit Sîndî'nin kardeşi) 40 günlük savaşı gerilla yanında 7 şehit, 16 yaralı, (Mızannd veya Mızanna İbrahim, Hacı Muhammed) (500''den fazla ölü ve bin kadar yaralı bırakmışlardı.)

1962 sonbaharında, Isê Sıwar maiyetinde 200 kişilik gerilla kuvvetiyle Dicle Nehri'nin sağ yanında Emzala Petrol istihsal borularının (sayfa 9) bulunduğu nahiyedeki Arap askerlerine saldırdılar. 17 ölü ve bin kadar yaralı verdi düşman. Yz. Abdülmelik ölüler arasında idi. Bu saldırın amacı, devamlı olarak Kürd ihtilâlini saklayan ve yok diyen hükümeti yalanlayan bu büyük müşahhaş hareketti.

135 tüfek, 1 telsiz (saha 9) ... ağırlıkları getirmeye imkan yoktu. 300 araba yakıldı. (9-10-11- 1962)

Cîya Metîna 28. 8. 1963 Bamernê'ye ve oradan Metina Dağı'na saldırdılar. Köyleri yaktılar. Baascıların maksadı Kanîya Masr'yı almak ve Bahdînan'ı ikiye bölmek. Bir piyade tümeni 10.000 caşh. Hükümet kuvvetleri dağ ve Amadîya'yı zaptettiler. Bir müddet sonra Isê Sıwar diğer gerilla birlikleriyle birleşti ve komutayı ele aldı. 20 günlük inatçı çatışma. 33 şehit ve 75 yaralı (sayfa 10) kadar gerilla kuvvetlerden. Isê Sıwar'ın 18 yaşındaki Muhammed Sıwar şehitler arasında idi. Savaş seyyar stratejik değil, cephe savaşıydı. 1. Tümenin komutanı General Abdulkerim Ferman'dı. 14. Alay'la müşterek Kurmay Muhammed Emin idi. Çozıklerin komutanı Albay Xelîl(Arap)'tı. Araplar üç halde ilerlediler: 1- Bamernê ..., 2- Amadiya, 3- Banika'dan.

Metina Savaşı'nın gerilla komutanları Isê'den sonra Saît ve Alî Xelîl kardeşler, Alî Holo (veya Halo) Ahmedê Şawê Tegmez, Haşim Azîz, Süleyman Haci, Arîf Dervez (Genel Komutan Eshad Hoşewî) Aseheye ve Sergele tutmuşlardı. Düşman bozguna uğradı ve ağırlıklarını yakmak suretiyle, Bamernê'ye kadar.

(sayfa 11) Bamernê'nin arkasını ise kendiliğinden bıraktılar. Metina Savaşı'nda Suriye birlikleri (de) (Yermuk kuvveti)idi. Onlarda kıçlarına tekmeyi yiyerek gerisin geriye kaçtılar. İkmal ve ulaştırma tamamen kötü şartlarda ve köylüler tarafından yapılmakta idi.

2 ağır top (75 mm), bol miktarda silah-çadır (...), battaniye ve erzak. 35 gündür tuttukları mevzileri bırakarak geriye doğru kaçtılar. (İbrahim Ahmet ile ... pazarlık yapıyorlar.)

Kampanya 3. Abdülselam Arif zamanı.

Küçük çaplı gerilla hareketleri devam ederken 1965 sonbaharında 20-30 kişilik (20-30 bin kişilik. s.a.a.) Arap kuvvetleri Duhok istikametine doğru hücuma geçtiler. Savaşın amacı Kürd'ün Duhok ve Zaxo mıntıkasında mahsulü ve köyleri yakmak, yaklaşan (sayfa 12) kış için Bahdînan bölgesi-Zaxo-Pervarî ve Duhok bu bölgenin buğday ve mahsul ambarıdır. Gerilla kuvvetlerine aş ve barınaksız bırakarak teslime zorlamak ya da kaçırmaktı. Bu büyük taarruz üzerine, Isê Sıwar gerilla kuvvetleri Duhoq mıntıkasındaki arkadaşlarının imdadına koştular. Bir şiddetli karşı atak sonunda düşman geri çekildi. (Savaşın ağırlık merkezi Çevrîk'te cereyan etti.) Isê Sıwar kuvvetleri kendi mevzilerini (Bazêhê mıntıkası) tutmak üzere ayrıldılar. Hükümet kuvvetleri Musul'a çekildiler. Bu arada Hükümet Zaxo'daki kuvvetlerini de geri çekti. İkmal zorlukları çeken ve düşmanın da çekildiğini gören Işê yanında takriben 150 kişilik bir kuvvet bırakarak, diğerlerini muvakkaten evlerine dağıttı. Tam bir gün sonra ise (sayfa 13) Araplar bine yakın büyük kamyonla Musul'da toplanmış olan çok kıtalarını Çîya yê Spîyê'nin güney eteklerinde bulunan Aşeyê civarına süretle ulaştılar (Kuxê Spî). Bu oyun gayet ustalıkla tertiplenmişti. 30 kişilik (30 bin kişilik. s.a.a.) kuvvet bir iki günde Aşeyê'de toplandı. Oysa Isê kuvvetlerinin 10-15 günden önce toplanmaya imkân yoktu. Zira bütün peşmergelerin özel kuryelerle toplatılması gerekiyordu. İlk hamlede güney-batı ve kuzey-batıdan hücuma geçen Arap birliklerine karşı (ki bu saha 35 km. karelik bir alanı kaplıyordu) 100-150 kişi ile tutulması imkânsızdı. Isê kuvvetleri 25.000-30.000 kişiye karşı 12 gün kahramanca ve yer yer göğüs göğüse çarpıştılar. Bundan sonrasını Isê Sıwar'ın bizzat kendisinden dinleyelim:

"Kavgamız 6-2-1970'de Qumrî'de oldu. (sayfa 14) Stratejik tepe (Kuxê Spî) yoğun tayyare, ağır top, tank (Gire mıha=Koyun tepesi) Deşta Silavê'nin bizim beslenmemize büyük yardım oluyordu. Çiyayê Spî'nin alınması, bu irtibatı önleyecek ve bizim şah damarımızı kesecekti."

(Banîya Nergîzî (...) Dicle ile Habur'un birleştiği mıntıkada Adare(Mart) 1966'de 14. 3. 1966.

Ermiştê'den hareketle düşman roksaları (müstahkem mevki) arasından bütün gece yürüyerek geçtiler. 15. günle beraber bizzat Isê başlarında olduğu halde yerlerini aldılar. Akşama kadar(sayfa 15) mevzilerde (nöbetçi .... uyuyordu) geçirdiler. Akşama 20 dakika kala ellerindeki tek havanla düşman mevzilerini dövdüler ve biraz sonra da siperlerinden çıkarak hücuma geçtiler.

Bu nokta da Isê'ye bir sual sordum: *"Bir komutanın karargahını terk ederek tamamen gayri emin bir bölgede bir baskın hareketine bizzat katılması doğru mu?..."*

"25 dakikalık kısa çarpışmadan sonra düşman kuvvetlerinin hepsi imha edildi. Savaşta merhamet ve nazari gevezeliğin yeri yoktur. Biliyoruz ki gelen Arapların çoğu cahil, fakir, aldatılmıştır. Ama bizim için önemli olan kendimizi korumak ve düşmanı çürütmektir....

1 Hv. topu, Bir telsiz (9) ... gullê, 10 jandarma esir, 42 tüfek.

(sayfa 16) *Bir ağır yaralı subay köylülere teslim edildi. (Baskın yaptığımız köylüler bize yardım etmişlerdi. Aynı köylüler düşman zabitini yaralarına bakarak ve O'na bakarak minnettar bıraktılar. Böylece düşman geldiği zaman köy yakılmaktan ve imha edilmekten kurtuldu.*

Düşman kuvvetleri genellikle yakıp yıkmayı, mahsulü mahvetmeyi, erkekleri alıp götürmeyi tercih ediyorlardı. Kadın ve çocukları ya öldürüyorlar ya da kaçmak suretiyle kurtarılmış bölgeye sığınıyorlardı. Bu muhacirler bizim için yeni problemler (yerleşme-iaşe+ibate gibi) yaratıyordu.

Giderken kuzeyden gitmiştik. Esirler ve ağırlıklarla farklı bir yolda (güneyden) iki günde döndük.

Köylümüz umumiyetle dilini tutar ve düşmana haber vermez. Bu yer (sayfa 17) *Türkiye ve Suriye'den görüldü. Seyyare ve kinle hepsi yakıldı. 300 kişilik Arap milis kuvveti de tamamen mevzilerini bırakarak kaçtılar. Hareket sadece bir yaralı ya mal olmuştu (hafif). Bu hareket, Arap milislerini (aynı aşireti mensupları), caşlı korkuttu ve diğer cephelerdekiler de korkuttu ve kaçırttı."*

Dr. Şivan

İRAN KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ/KDP-I İLK PROGRAMI

Bi Navê Xwedayê Mezin

Nehênî, ji kurdî hatiye wergerandin.

Programa Partiya Demokrat a Kurdistanê

Sermaweza 1324an, kanûna pêşî ya sala 1945an, Mahabad, Çapxaneya Kurdistanê.

I. Beşa Yekê

Madde 1- Navê Partiyê: Partiya Demokrat a Kurdistanê ye.

Madde 2- Partiya Demokrat a Kurdistanê, di kar û barên xwe de van prensîbên xwarê li ber çav digre:

Qanûn, edalet, şaristaniyet, hemî destûrên partiyê û ew qanûnên tên qebulkirin, di destpêkî de ji aliyê partiyê ve tên qebulkirin, tenê piştî wê amadeyê bicihkirinê dibin.

Madde 3- Ji bo sembola partiyê, qelem û uşûya genimê hatiye diyarkirin.

II. Beşa Duduyan

Madde 4- Mebesta serekî ya partiyê, li Kurdistanê bidestxistina piraniya mafên xwe di çarçoveya dewleta Îranê de ye, ew jî bi riya bicihkirin û rêkxistina rêvebiriya otonomiyê di wan herêm û navçeyan de ku ji sedsalên berê ve gelê kurd tê de jiya ye û tê de kar kiriye.

Li gor qanûnên demokrasiyê temamê ew tiştên li navçeyên Kurdistanê tên kirin, dibê bersîvdarê berjewendiyên rûniştiyên wan ciyan bin, eşîret û gurubên dînî bêyî tu sînorek û bêyî liberçavgirtina hejmara wan, mafê wan heye nûner ji bo meclisê helbijêrin.

Madde 5- Partî, di kar û barên xwe de riya demokrasiyê dide pêşiya xwe û ji bo baştirkirina rewşa jiyana xelkê hewil dide.

Madde 6- Partî, tu helwêsteke dijmintî li hıneberî dewleta merkezî nagire û ne jî berhelisdarê tu dewletekê ye. Kurd, ku heta niha di bin bindestiya emperyalîzmê de ye û ew dax li ser dilê wê ye û bi awakî xurt jiya ye, tenê daxwaza wê ew e ku jiyaneke aştî û hêminî bidomîne û bi riya qanûnî dixwaze bigihîje mafê xwe yê otonomî neteweyî, tendurûstî û zîraeta rûniştiyan baş bike.

III. Beşa Sisiyan

Madde 7- Dibê temamê dahatî û dewlemendî li gor budçeyê bê rêxistin û mîktara wan li gor planê bê diyarkirin û parvekirin.

Madde 8- Dewlet, di qonaxa yekê ya karê xwe de, dixwaze jiyana xelkê navçeyê baştir bike û dezgehên aborî û siyasî yên navçeyê pêş ve bibe. Ji ber vê, nikare ji sedî 30yî zêdetir ji hatiniya xwe bide dewleta merkezî.

Madde 9- Dibê hemî dezgehên hukmî, siyasî, zîraet û dezgehên zanistî û. hwd. bi memurên kurd bên tijîkirin. Eger hat rawêjkerên biyanî bang kirin, dibê temamê ew kesên tên bangkirin ji bo xizmeta dezgehên civakî, dewletê, dadperwerî, rêvebirî, dezgehî, dezgehên kirîn û firotinê û peywendiyên di navbera wan de bi kurdî be.

Madde 10- Partî, ji bo pêşdebirina zîraetê û bikaranîna awayên nû hewil dide. Her wiha hewil dide hatiniya gundiyan di bazarê de baştir bê firotin.

Madde 11- Partî, hewil dide ku bi riya avakirina gundan re kurdên koçer bicih bike û jiyaneke cîwarî û hêminî ji bo wan temîn bike.

Madde 12- Partî, di temamê Kurdistanê de bergêrî û piştivanî li berjewendiyên siyasî û aborî yên karkeran dike û di vî warî de cihêtiyeke neteweyî, eşîretî û ayînî nake. Her wiha hewlê baştirkirina seviya jiyana karkeran dide.

Madde 13- Bi mebesta pêşvebirina meseleya perwerdeyî, dibê xwendin di dibistanên destpêkî û navendî de ji bo herkesî mecburî û zorî be û kurdî jî di qonaxên xwendinê de bê bikaranîn.

Madde 14- Ji bo bilindkirina seviya jiyana giştî û belavkirina zanyariyê, partî hewil dide Komeleya Zanayên Kurdistanê, kitêbxane, civîn, şano û di warê tîyatroyê û perwerdeya wê de dezgehan ava bike.

Madde 15- Hemî kurdên memur ên di bin xizmeta dewletê, leşkerî û sîvîl ên di dezgehên dewletê û di warên din de, li navçe û herêmên din ên Îranê xizmet û kar dikin, vegerin Kurdistanê.

Madde 16- Desthilatdarên xwecih ên dewletê mafê wan heye ji bo berjewendiyên xwe bi hemî dewletan re, bi taybetî jî di gava ewil de bi dewleta Yekîtîya Sovyetê re peywendiyên kulturî û aborî girê bide.

Madde 17- Dewleta otonomî, xwediyê mafê xwe yê paxanî yê îstîfadekirin, derxistina serwet û samanên bin erd ên Kurdistanê ye û her wiha mafê derxistin û îstîfadekirina van kaniyan jî heye ku heta niha dest lê nehatiye dayîn û wê bide wan kesan ku xwestiyê berhemanîna wan in.

IV. Beşa Çaran

Madde 18- Partî, ji bo pêşdebirina karê bazirganî têdikoşe, ku temamê rûniştiyên Kurdistanê bikarin bêyî asteng û bi bihayeke erzan pêwistiyên xwe pey bikrin.

Madde 19- Partî, ji bo pêşketina rewşa aborî ya Kurdistanê û pêşdebirina pîşesazî di hemî bajarên Kurdistanê de hewil dide û bi vî awayî şûnewarên xerab yên xwegirêdana emperyalîzmê di warê serwetên tabîî yên Kurdistanê de ji ortê radibin, hatiniya van serwetan ji me re bimîne û em bikarin rewşa jiyana me tavan baştir bikin.

Madde 20- Jin, di warê siyasî, aborî û civakî de mafê wan qasî yê mêran e.

Madde 21- Mafê gelên kêmayetî yên wekî azerbaycanî, ermenî û asûrî, ku li Kurdistanê dijîn, dê bê parastin.

Partiya Demokrat a Kurdistanê

Wergera wê ya ji kurdî ji bo rûsî: Kapitan (Neqîb) Vilcheviskj

16. 04. 1946

29 Elûn 1969

Îro em ji Enqerê bi rê ketin. Dotira rojê ew gihîştin Diyarbekir û ji wê re ji em hatin Sêrtê(Siirt).

Rêketin

Neh meheye ku çava min li rêya îro bû ev roj hat. Îro hêvîya roja dine me. Ew roj jî ew dê be. Roja me ewe li dû hev ben. Lê hêvî xilas nabe.

4 Tişrîna Pêşîn 1969

Seat bi seate merîd yanê 30, 4.30 a de ew Sînorê Türkîyê û İraqê re derbasê İraqê bûn. Cara pêşîn bû ku ez derbasî dewleteke din dibûm. Ku hûn pîrsa rastîyê bikin ev derbasîbûn li perçeyekî Kurdistanê derbasbûna perçekî din bû. Herdû perçeyên Kurdistanê wekî hevbûn. Lê belê îro herdû parçeyê ji hev hatîye qatandin.

18 Teşrîna Pâşîn 1969

Gilala.

Îro rojkekî mezin bû ji bo me. Zûva em hêvîya îro bûn. Dîtina Serokê şoreşê xwestina me ya mezin bû.

Li Dîlmanê tevî mesulê Lîva Suleymanîyê û kurê wî me nanê xwe yê êvarê di malekî da xwar. Piştî nan em mijûl dibûn. Seet ji neha deh deqîqe hebû ku me dî nişkava derî ve bû û yek kete hundir û got: *"Selamû aleykum"* pêşîyê min bawerî bi çavê xwe ne anî, lewre me qet nedanî bîra xwe ku ew Mele Mustefa Barzanî ji nişkave mina telaşekî bikeve hundir. Belê em ji bona dîtina wî disekinîyan lê hatina wî ya vira ne. Me digo qey ew dê ji me re xeber bê "werin ji bona dîtinê" û em dê herin cîhekî din ji bona dîtina wî. Neyse zûzûka me heşê xwe civande serê xwe. Gava ku derî vebûbû nizam bi çi awayî em ji cihda rabûbûn pîya. Mele Mustefa çavê xwe li me gerand û ji Şêx Mihemed re got: *"Cemaet vîya ye?"*

Şêx got: *"Belê ezbenî!"*

Li ser bersiva Şêx, Mele Mustefa Barzanî hedî hedî ber me ve hat û destê xwe dirêjkir, destê me hemûyan hejand û got: *"Hûn gellek bi xêr hatine."*

Me jî bersiva wî heryekî me bi awakî da. Mele Mustafa bi serê xwe hate hundir, ev ê pêra bûn nehatin. Li hundir em her pênc (Ez/Çeko, Dr. Şivan, Soro, Reşo û Ronî), Şêx Mihemed, Şêx Raûf û mirovekî wî (vana herdû va berê bi caşa ra bûne û îltîhaq kirine lê belê mirovê bi îtbar nînin) û kurê Şêx Mihemed û du pêşmergeyên din hebûn.

Mele Mustafa ne çû jor û hema li kelekê ber dîwar rûniştû pişta xwe da dîrekê ber

dîwar. Em li ber ronahîya lokisê bûn lê sîya sobê ketibû ser Mele Mustafa û me baş rûyê wî ne didît. Pêşmergeyekî kîsekê wî yê titûnê anî danî ber wî, wî jî dest bi çixare pêçandinê kir û dîsa *"hûn gellek bi xêr hatine"* got. Vê demê de kurê Şêx Mihemed û herdu pêşmerge derketin derva. Gava ku vana derketin devre, Mele Mustafa li wan nihêrî û *"Kû va diçin?"* got. Wan jî *"Ez benî em diçin alîyê din."* Alîyê din jî odeyeka wekî vira bû û cemaetek jî li wira runiştibû. Bi min ve vana jî ji bona dîtina Mela Mustafa hatîbûn.

Mela Mustafa çixarekî li darikê xwe xist û dest bi kişandinê kir. Ji alîyekî ve jî dîsa çixare dipêça. Di vê demê de di bin çavan re min li hevalan nihêrî ku herçar jî mîna min bi çar çava li Mela Mustafa dinihêrîn. Mela Mustafa li gora emrê xwe pirr ciwan bû. Wekî gundîyekî Kurdistanê bû. Xencera wî jî di ber da bû. Xeberdana wî jî wekî gundîya bû. Hedî hedî, nerm û bi dengekî zelal xeber dida.

Ji Şêx Mihemed re got: *"Bavê Kennedy jî mir."* Ez wisa tê gihîştim ku vê xebera ji radyoyê gohdarî kiribû. Min nû sehkir ku bavê Kennedy mirîye. Mela Mustafa hem çixare ji xwe ra dipêça û hem jî geh bi me re geh bi Şêx Mihemed re û du cara jî bi Şêx Raûf re xeber da. Carna jî nav gotinê wî da henek hebûn.

Mela Mustafa ji me pirsî: *"Hûn hemû ji cîh kî ne?"*

Min ji Dr. Şivan re got ji me vê pirsê kir. Dr. Şivan jî bi Kurmancîya xwe ya nîvçe bersiva wî da. Parî şûn va: *"Bi çi awayî hûn gihîştin hevdu?"*

Dr, Şivan: *"Ez û kekê Muhendîs (Soro) em hevalên hev yê kevn in. Di sala 1959 an de em bi hev re ketin hepsê. Van herdûyan (ez û Reşo nişanda) jî hevalin û hevalên me ne jî. Em û Ronî hevalên bûn lê me hev nasnedikir. Lê belê hevalekî me yê ku em bi hev re hatine girtin, hevalê Ronî yî jî me bi vî hevalî re hevdû da naskir in. Me xwest ku em ji Şoreşê re xizmet bikin û bikevine bin emrê Serok, Serokê Mezin!"*

Di gotina vira de Mele Mustafa serê xwe ji ser kîsikê titunê bilindkir û got: *"Ez serok nîn im, ji min re mebêjin Serok! Ez jî mîna her kesî ebdekim. Xizmetê ji Milletê Kurd re dikim."*

Soro jî: *"Wîsa be em jî xizmetkarê xizmetkaranin got. Dû van gotinan re çixarên xwe yê çar û pênca jî pêça û danî ser hev."*

Mela Mustafa bi Şêx re xeber da û dûra got: *"Îro Kurdê İraqê di belaka girandaye, millet gewre ye û doktor nîne, derman nîne Xwedê yardim bike derdekî girane. Gotin hedî hedî ji deva derdiketin lê wekî gotinên neçara nebûn."*

Mele Mustafa di derheqê Şoreşê û karê wê de ji Şêx Mihemed çend pirsan kir û parî mijûl bûn bi Soranî, lê em hinik tê digihîştin. Dû vî ya re Mela Mustafa ji Şêx Mihemed pirsî: *"Xwestina cemaetê ji min çi heye?"*

Şêx got hatine dîtina we. Li vir Dr. Şivan: *"Em ji bona xizmeta Şoreşê hatine û di derheqê Tirkîyê de jî çi pirsên we ku hene em ji bona wan pirsan hazir in."*

Mele Mustafa: *"Na welle min ti pirs nîne, got û dîsa ji xwe re çixare pêçand."*

Dû ra got: *"Çaxa şerê Şêx Seîd û çend sal berê wê li Tirkîyê 2 mîlyon kes hate kuştin. Milyon û nîv Ermenî û nîv milyon Kurd û Milletê Kurd gellek hate êşandin. Îro em naxwazin dîsa Milletê Kurd bê êşandin. Demek şûnva pirsî: Xebera Hikûmata Turk ji hatina we heye?"*

Dr. Şivan bersiva vê pirsê da: *"Me nexwest ku Hikûmata Turkîyê ji hatina me agadar bibe û ji Şoreşê re nexweşî çê bibe. Ji bona vê yekê kes nizane ku em hatine vir.*

1962 da ez li rexê Behdîna bûm. Hikûmata Turk ji me ra gellek baş bû... Em derbas bûn û me 23 kes ji wan li erdê Turkîyê de kuşt. Min ji kaymakamê Colemerîkê ra xeber şîyand ku em li dû mirova hatine û alaka me bi tiştekî din nîne, lê em van mirove din dixwazin. Wele Kaymakam û Cendirme Qûmendanî ev mirov teslîmî me kirin û alîkarîya me jî kirin. Gava alîkarî ku me xwest wan ji bona vîya mirovkî ji me xwestin. Me mirovê xwe şîyand. Wan ev mirovê me ji Colemerîgê birin Dîyarbekirê, ji wêrê jî birin Enqerê hetta Stanbolê û gotin: 'Eşîrên ku li sînorin bên alîkarîya we em navên tiştekî' wele hatin yardima me û bi pere jî gellek yardima me kirin. Lê belê niha nizanim Eshet (Hoşevî) li wêrê bi Hikûmata Turkan çawane? Gere niha Hikûmata Turk neyê êşandin û aciz nebe. Li vira Mela Mustafa di derheqê xîyanetê de çend gotin got. Xwestina wî ew bû ku gere mirov ji melletê xwe ra xîyanetê neke. Li ser vê yekê gellek sekinî û mîna ku li me şîreta bike.'

Li Alî Dr. intînîkî hat. Yekî dixwest ku tişt kî bive. Danî şûva Ronî dest bi xewna xwe kir. Ji M. Mustafa re dive: Min xewnik dît ti li pêşîya min bûyî ez li dû te bûm. Te ji min re digot li dû min were. Ez dihatim. Tu çûyî ber behrekî ketî hundire hücreyekî, hücre ji mûkayê çebûnû û nizam çî... nizam çî. "Gava ku Roni ev mijûlayî dikir min ji şerma serê xwe xwarkiri bû. Ev xewn û M. Mustafa û hatina me va tu girêdanek/alaqayek tine bû. Bi vî awayî ronî hêja ya xwe bi xwe xwe dida berçava. M. Mustafa qet mîna ku ne bihîstive li ser vîya nesekinî. Lê belê tiştekî nexweş bi bê ramanê me bû bû. Evîya jî evha bihurî."

Dr. Şivanî got: *"Yekî Fransawî di pirtûka xwe de divê mêrê Kurd ku hev bigrin kes nikane bi wan."*

Li ser vê yekê Mela Mustafa ji Ahmedê Xanî çend rêz xwend. Vana di Mem û Zînê de li ser mêranî û bê îttîfakîya Kurda hatine gotin. Tê da dihat gotin ku Kurd hevdû bigrin Ereb û Tirk û Ecem ew ê ji wan re xulamî bikirana.

Di van gotinan de Mele Mustafa pirsî: *"Gelo li Turkîyê van pirtûkên han hene?"*

Min got: *"Berî salekî bi latînî Kurmancî û Tirkî Mem û Zîn li Turkîyê derket. M. Mustafa ji Mem û Zîn dîsa çend rêz xwend, lê li ser xwestina Şêx Mihemed em rabûn. Lê ev rabûna bi gor kêfa me nebû. Seet û pêncî (1.50) deqîqe bû ku em mijûl dibûn lê me pir hindik xeber da. Mela Mustafa wekî şoreşgêrê Latîn Emrîka û Asyayê pir xeber nedida. Gellek kêm gotin digot."*

Rabûna me bi xwestina Mele Mustafa nebû. Vê dîtina me Şêx Mihemed bi cîh anî û wî zû rabûna me dixwest. Me xatir ji Mele Mustafa xwest. Rabû pîya û destê me careka din hêjand û em derketin ji odê.

M. Mustafa bi Şêx Raûf û mirovê wî re li hundir ma. Şêx Raûf û mirovê wî merive gellek hêja ne bûn. Lewre bereya îro hatîbûn cem Dr. ji bûna muayene me li wêrê sekiri vû ku vana berê ser benda çaşa bûne. Bi mi ve dîtîna M. Mustafa û me ji bona du tişta li ba vana bû. Eva yekê bila bê zanîn ku Şoreş bi Kurdê Tûrkîya ra tiştê veşartî nake. Ev a duduya jî dîsa bîla Çaş û Kurdên din bizabibin ku ji Kurdên Turkîye jî tên xizmeta Şoreşê dikin û bila pozê wan bişewite.

23 Tîşrîna Pâşîn 1969

Îşev Salih Ûsuvî me dewetî mala xwe kirî bû. Cîhê wî li keleka çem bû. Di odeyeka xanîyekî nû avakirî de bi serê xwe dima. Zar û jina wî li Beğdayê bûne. Xanî nû hatibû avakirin lê belê wekî xanîyê bajara nînbû. Van xanîyê ku li vira ji bona mektebî tenfîzî û mektebî sîyasî û yê din re ji hatine avakirin ji xanîyê gundê Kurdistanê ji herî xerebtir bûn. Bi şev se'et yazdê û nîvan de gava ku em ji mala Salih Ûsivî dihatin di ber xanîyê mekteba tenfîzî ev ê wekî xincîka re dibûrîyan, Dr. Şivan got: *"Bakanliklari görüyor musunuz?"* yanî hûn *"wekaleta, cîhê wêzîra dibînin?"* Yekî ku bi şoreşê û bi tinebûnê nezanibê û ji re bê gotin ku vira cîhê wezîra ya sed salî bawerî bi wê gotinê nayîne.

Oda Salih Usuvî odaka biçûk bû. Li odeyên din de peşmergeyek dido di wan û xizmêta wî dikirin. Ji bona me mirîşkek peyda kîri bû û birinc û şorbenîska ji hebû ji xwe me ji ti nedixwest ku ji bona me zehmet û mesref bekirin. Me hê dest bi nan xwarinê ne kiri bû ku me dît du kes ketin hundir, du pêşmerge ji bi wan re bûn. Ev ê yek amir batalyon M. Tahir Ali, ev ê din jî muavînê mesulê leqekî bû. Tahir Ali, gellek jehatî bûye û di vê nezîkê de di gellek şeran de serketîye li ser vê yekê gotin dive amir hêz. Berê zabitê leşkerî Ereb bîye 1962'an de hatîye ketîye şoreşê, gellêk baş û zîrek tê dîtin. Bi min ve ew dê gellek navdar bibe. Emrê wî jî hê 30 ye. Tahir Alî û cemaeta wî seet heftan de çûn. Salih Ûsivî û evê me dest bi xeberdanê kirin. Soro bona pêr bi Miqadem Ezîz Akrêyî ra çû Hêzê Seffînê ji bona wî ew îşev li vir nîne, civata me ez im, Dr. Şivan, Reşo ye, Ronî ye, Salih Ûsîvî û pêşmergeyê kû xizmeta serpe dike evanane. Salih Ûsîvî mirovekî pir zahmet kişandîye.

Awê ku divên nava Şoreşgerî ya Kurdistana Nîvro de kesî qasa wî hepis nekişandîye. Heta berî salekî jî li Bexğdayê vî bi Kurdî û Erebî tevî gellek xebatkirîye ji bona mafê Kurd rojnameya Birayetî derdixist. Nika ji endemê Mektebê Siyasî ye, karên izge û çapxanê dinêre û mesulê wan e.

Di sala 1966'an de, gava ceşen şest û şeşan çûne, endemê licna merkezî vî ye ji bona ku ceşen şest û şeşan nerin gellek xebitîye.

Salih Ûsivî di derheqa Turkîye de çi tiştekî nizane, lê belê dîsa şîreta dike û dive, 'bi riya kanûnî bixebitin. Bibêjin Kurd û Turk bîrane. Palên Turka, Civatên Millî yên din (yanî Çerkez, Laz, Rûm vs.) bistînin cem xwe bi vî awayî mafên Gelên Kurd bistînin. Hûn dizanin Gandî bi çi awayî mafên Millettê Hîndî stendîye. Qet şer nekirîye. Şer

nebaşe. Ev ê ji me re di derheqa Turkîyê de çend gotin û rewşa Turkîyê bi wî dan zanîn. Bi vî awayî xeberdan gellek direj bû. Salih Ûsivî ji wekî lîderi din naxweze bu li Turkîyê hareketekî bi çek be kirin. Hareketekî ewha ji bona Şoreşa Kurdîstana Nîvro gellek xerab dîbîne û îro li Turkîyê partîyeke ji bona mafê Kurd dizî bixebite bi wî ve kare bê danîn. Danîna partîyeka dizî îro lazime, lê belê gere jimarka pirr hindik û rasbî û bi başbûna wan ev ên ku bawergêhene gere tê de bixebitin. Divê li her bajareki 3-5 kes hebin û bana li wê derê bixebitin gellek baş dibê. Ronî dîsa dipirse ku *"çend mirov hevdû nasbike herî çêtirbe?"* Ew ji divê 3 kes ve daha başe û bi çi awayî dizi xebat û danîna partîyê ew ên ku dîvê ji xabatâ me û danîna koma me gellek caşklî nîne. Lê ez guhdarî dikim. Ev ê dinê gotinê didine dû gotinê. Reşo ji qanûna teşkîlata esasî û ya Turkîyê çend bend xwend û rewşa Kurda li hemberê qanûnan de bi çî awayîye hinekî jî ji vîya wijûl bû û gatina wî Dr.(Şivan) temamkir. Ku bi vî awayî li vê rêya di serîda Ronî vekir.

Min ji hevalan re got: *"Bi çi awayî ve gere em ber van hatina bigrin. Hatina vira gere bi xwesina Şoreşê û me ve ji bona vê yekê gere em xeberekî bişînin Turkîye Şivan (êdî navê wî Dr. lewrê bûn du Dr.) got: 'Wele kî ku bê emê bi destê xwe bişînin cîyê ku jê hatîye. Vana xercî doktoran kesî naxwazin!'"*

Min jî got: *"Ku hatin, hêja kî feydeyekî namîne. Gere hatinê em bibrin û hatin bi daxwazîya me be."*

Şivan: *"Nika di destê me de nîne."* Lê em ê bibên: 'Bihêlin bila hevalekî ji me here Turkîye. wê gavê em dikarin nehêlin. Îro kî bê em ku bi destê xwe paşve bişînin, ew ê vê şandina xweş vana (karbidestên Şoreşê) here.

Li Turkîyê, di derheqa Kurdayetîyê de bi qanûnî çi xebat nikare bê kirin. Serokê du partîyê Turkîya Kurdan û Kurdperestin lê wekî ku Reşo got di nav Turkan de di helin û hun da divin. Turk jî pirr faşistê û qayîl nave ku Kurd mafê xwe listîne. Ji ber vê yekê rabûna Kurda ya bi çek destê kesî ji me de nîne destê Turkan daye. Lewre ew dê li ber vê tedayîya wan Kurdên Turkîya bi xwe xwe rabin kî roj be. Li ser vê xeberdanê Salih Ûsivî dîsa dest bi lazimatîya partîka dizî ji bona ku li Turkîyê bê danîn kir. Lê mijûl bûna heta se'et 11.30 a dornkir. Dawîyê da Dr. ji min re got ti divêy çi, gotina te heye?

Min ji got: *"Tiştê ku bêgotin nema."*

Bi rastî ev ê me pirr pêşva çûbûn. Di vê oda germ de zimane wan gelek vê bûbû. Bi min ve Salih Ûsivî nîyeta meya rast dixwest hîn bibe yan jî mirovekî xwenda bû ji bona wî pirr xeber dida. Min êvarê gava razanê ji hevalan re got, hîn pirr pêşva çûn bi mijûleyîyê.

24 Teşrîna Pâşîn 1969

Du sê rojan şûnve em ê herin Behdînan cem Eshat Xoşevî. Ew e ku terin wê rê ez, Dr. û Ronî ne. Reşo li vira li îzge dimîne. Îro ji Leqa 1 (ji Neman Îsa) birkî yek hat ku Dr. Faik ji Tirkîye hatîye û li vire. Haya Dr. Faik ji hatina me hebû. Ew ê ji gere bi me

ra bata lê mimkin nebûbû. Hatina wî bi rastî ne baş bû. Lewre va Şoreş xerî doxtora ne dixwest kes ji bona xebatê ji Turkîyê bê. Hatina me jî wan kiribû bin emrê wakîyê. Dr. dixwestin lê ewha ev ê ku nişkava derkevin ben re. Bi xeber şandin û bi xwestina me û wan dixwazin ku heta 9-10 doktor bên. Kewlê Dr. Şivan re me nizanîbûn ku bi hatina Dr. Faik şa bibin an berbikevin. Doktor bûna Faik hatina wî xerab nade xuyankirin. Lê bi vî awayî dilê kê ku bixwaze were êndê ewê lêxe bi serê xwe be, lewra rê ji wan ra hatîye vekirin!

25 Tîşrîna Pâşîn 1969

Navpırdan

Îşev mêvanê me hene hatine şevbêrkîya me. Ez van a bi we bidim naskirin:

Hêjar: Hêjar şaîrê Mahabatê ye. Kurd ê Îranê ye. Gava ku Cimhûrîyeta Mehabatê hate hilweşandin ji bo daliqandina Hêjar hikûmata Îranê ferman derxist. Îro 23 sale ku vî ferman a derketîye le hê ji vî ferman a betal nebî ye. Piştî hilweşandin a Cimhûrîyeta Mahabatê Hêjar çûye Surîye yê. Di sala1958 de li ser sewra Abdulkerîm Qasim hatîye Îraqê û gava ku Şorêşê destpêkiriye hetanî îro di Şoreş ê de ye. Li vira karê çapxaneyê dinêre.

Şîîr ên wî li ser nîştimanîya Kurd e. Di derheqa Çaşan de dîwanek derxistî ye. Çaş, ji bo Hêjar gelek tişt dinivîsin û divên Hêjar şaîrekî kevnepereste, şaîrê eşaîra û axa û şêxa ye.

Min ji Hêjar pirsî: *"Ji bo çi çaş li ser we pir dinivîsin in?"*

Wî got: *"Ew zanin ku ez wan baş nasdikim ji bera vê yek ê!"*

Berê bi Îbrahîm Ehmed û wan re partîyê de gelek xebitîye. Di vira gotinê de ji mevanê me ye din Seter jî li ser Çaşan mijûl bû: *"Gotin em partîyîne û li hemberê şexsa û aşîretîyê radibin ji bona vê yekê ez ji bi vanra bûn. 1966 de li binê, Zozek ê bûn. Min dinerî ku teyare tên ser me re dibihûrin û qarşî me nabin û terin cîyê pêşmerge yê M. Mustafa bombebaranî dikin. Vê yeka parî ez fikirandim."*

Min ji karbidestekî me re got: *"Teyare ji bo çi cîyê me bombe makin û diçin cîyê pêşmerge yê M. Mustafa bombe dikin?"*

Ji min ra got: "Ew xwe baş venaşêrin ji bo wî. Ez bi vê gotina bawer nebûm. Ez muavînê Omer Mustafa bûm (Serêkên Çaşaye). Çend roj di nav de çûn, min rojekî nihêrî ku ji bo Ömer Mustafa nivîsandinekî dizî hat. Şika min tê çû. Min jî nivîsandinê bi dizî vekir dît ku, nivîsandina Celal Talabanîye (Min nivîsandina wî nasdikir.) û bi navkî mustear dibêje: *"Ez çûm Beğdayê min ew şixul kir. Sibê ew ê bin piştgirtina teyare û tankan de çeş ê êrîşîrîyê wan ê min gotîye bikin."*

Min ku ev nivîsandin dît ez tê gihiştim ku em tên xapandin. Bin serokatîya partîyê de xwedê -giravî me bi eşîretîyê, axatîyê û şexîtîyê re şer dikir. Lê ew Bexda çî bû. Wele min bindest de ji Reşid Sîndî re (Lêşkerê M. Mûstafa) xebera jorîn şîyand. Dû re min û mirove yê xwe bi wan re şer kir û em hatin me iltihakî şoreşê kir.

Mevanê me yên din her du ji Kurdê Îranê ne. Yek Emir Qazî ye. Emir Qazî birarzîyê Mihemed Qazî ye. Klîşînkofekî di milanda ye û gelek pêdikeve. Mêvanê me yên din ji Xalîd Mihemed e. Rûyê wî gelek sert û cî cî kermiçîye. Ji alîyekî ve simêla wî û çavên wî yên tûj ji alî din ve bejna wî ya dirêj û zexm wî gelek xweş dide dîtin. Hêjar car caran pê yarîya dike û dibêje: *"Xalîd rojê 25 seet radizê le dîsa jî bê xewe."* Îşev Hêjar em gelek dan kenandin. Axaftin hatê ser nexweşî û parez ê,

Dr. got: *"Hûn ev ê qelew gere sibê parîyek nan û tiştekî wekî penirê nîvro yê kasî çar beçî goşt û parî birinç ê verê ji dîsa ew ha hindik bixwin."*

Hêjar ji Dr. pirsî: *"Belê Dr. van ev ê tu dibejî em pêşîyê nan bixwin.."* (Hêjar gelek gelew bû.) Li ser gelewî yê dîsa çend gotin got.

Yek jî wan vî ya bû: *"Cîxerxwîn û hevalekî wî yê wekî wî gelew li gundekî Surîyê li oda mala malbattkî de rûdinin. Gundîkî ji derîva dike ve hundir. Van herdu yê gelew dibîne û demekî li wan dinêre û dinêre û dibêje: 'Xwezî van her du gaha yê min bûna!"*

30 Teşrîna Pâşîn 1969

Barzan

Îro çar ê me yê ku em ji Gilale derketine. Mê barê dermanan bi xwedîyê dewarê ku me kirekirîyê re li bilîyê hişt û em ji bona dîtina wê rêya Gundê Barzan ku 2.30 dikşîne, me da ber gavan. Em gava hatin binê gund, roj û Ronî ne dihiştin ku em di ronahîyê de gund bi çavê rojê bibînin. Mê Ronî yê xwe anî xîretê le ronahî sil bûbû. Gava ku em ketin Gund tarî jî bi me re kete gund. Di Kurdîstana Nîvro de gundê ku Barzanê, pişt a gund re kefleki çîya yê bilind dibihûre. Rexê gund ê din jî gaz û milin. Erdê ajotinê, baxçe û bûstan nine. Gund jî li gora gundê Kurdîstanê yên din gelek mezine û xanîyê beton yê mezin û fire ji gelekin ku ji van xanîyan hinek ji gundê Lokman Barzanî ku le rûdinê (Rêzan) me dîti bû. Yekî de jî Lokman rudinişt. Van xanî yên ji bo ku ev ê çûne Rûsyayê hatine çêkirin ji alîyê Abdulkerîm Qasim ve. Xencî van xanîyan hinek yên din hene ku vana mekteb û nexweşgeh û cîyê şorte û mirovên hikumeta Ereb ên dinin. Dû re em hînbûn ku gund, 180 malê û tê de 1500 kes dijî. Mintika Barzan bê alîye. Ne alîyê hikûmatê digre, ne ji alêyê Şoreşê. Ji bo vê yekê li gundê Barzan; Mudur Nahîye, polîs(şorte), mizmit (memûrê sih'ê) û çend mamostayên Ereb hene. Mintika Barzan di navbera Zê û Ava Sîdeqa de cî digre ku li her dû rexê wê ji herêmê şoreşê li rojava, herema Badînan li rojhelatê herêma Soran û li bakûrê wê jî Tîrkîye cî digre. Şêx Osman kurê Şêx Ahmet li vê herêmê li her tiştî hukim dike. Vê şeva ez baş têgihandim ku eşaîrîtî û şêxîtî gihîştine hev û li Barzan bûne serokatîya herêmê.

Li ser rêya betonarme ve em hatin ber koşka Şêx Osman ku du nobedarê bi klîşînkof li ber derencên ku derî koşkê sekinî bûn. Ne verekirin tekeyê ku di ber koşkê de ye. Li tekê 9-10 kes hebûn û nan dixwarin. Vira odeyeka navçe bû. Di quncikê ber şiwakê de maseyekî û sandelîyekî û li ser masê ji çend kaxez û qelem û tişt ê wekî wan hebû. Li ber diwaran çar alî em li ser sandalyeyan û dezgehê rûniştibûn.

Zilamekî girê bi klîşînkof ku kete hundir civat bi carekî da rabû pîya û em jî li pîya-bûn ku Şêx Osman hat çû li ber maseyê cîyê xwe rûnişt, yek jî li rû yê wî rûnişt ku ew jî birayê wî vî ye. Kêleka lewpê reşkiribûn ku ser û çevê Şêx Osman sî bigre. Bi vî awayî ew evên li hemberen xwe xweş dibîne lê belê ser û çavê wî baş naye dîtin vîya jî wî mezin nîşanî dide.

Şêx Osman wekî Şêxên din li ser dîn,tarîqet û diyanetê xeber nedida. Şal û şepik li ser wî bû û bi bejna xwe ya dirêj û tijî bi rêyê xwe ya sor û bi mêzekirina xwe ya ku wekî mirov dipîve gelek ji xwe razî bû û usa dihat ditin ku gelek bê minet bû. Wî li ser rek û pêk xistina mirovên xwe û şûxilê îdarî û leşkerî û sîyasî kir.

Şuxil yê civatê tek tek pirskir. Qala çek bû ku Şêx Osman got: *"Çar hezar mêrên Barzan bê çekin. Ev ji bo mêrê Barzan tu caran xiyanet ê."*

Li ser xwestina Şêx Osman xortekî 17-18 salî hat hundir û got: "*Bavêm min Çeşan kûştî ye. Jî bo ku ez mala me bibim gundekî din pere lazim ê."*

Şêx pirsî: *"Ji kîjan rex ê Alî Xelîl."*

Şêx hindik fikirî û got: *"Here bira bidin te."*

Cavekî min li Şêx e yê din jî wî nobedarê bi kilîşîjof e ku li ber we nava ode da sekinîye û wekî perçek zinare mirov jê ditirse. Ew derket yekî bi tifink hate şûna wî. Şêx dest bi xeberdan ê kir û got: *"Eshet jî Huso jî Alî Xelîl jî tu li derdên pêşmergeyan napirsin. Kî feqîre? Kî bi derd ê? Tu li pêşmerge nanêrin. Bû çend kes tên ku ez li derde yên wan dinêrim."*

Şêx ji yekî din pirsî: *"Derd ê te çîyê?"*

Wî jî got: *"Ez benî tifinga min xereba ye dîxwazim bigiharim."*

Şêx got: *"Na wele tifing tunîne. Çar hezar Barzanî bê çekin."*

Û dîsa Şêx pirsî: *"Tu ji kêyî? Ez benî, ez tene bi teva me."*

Şêx awe ku parî kêf a wî hatibe: "*Ji bo çek belavkirinê bin destê kê de yî? Ê Teymez."*

Li ser vîya Şêx got: *"Bû belkî sed kes ku ji rexe yên vî alîyî tên û ez tifingan didi-me wan, lê nika tunîne. Dijmin ji reqem 17 avê te milên xwe lê Barzanî bê çekin û Barzanî tifingan jî navin hikûmetê. Herkes zane ku Barzanî navîn Şoreş rojekî de ew'e bişikê. Şex dû vî ya re ji yêki pîremêr pirsî ew çend kesbûne hatine? Ez benî 11 kes."*

Şêx got: *"Katib ê Îdrîs tifinga 11 kesî jê sitendîye û şiyandîye icazê."*

Hê se'et û nîv hebû caş derkeve lê belê hê hestir natibûn. Em çûn mala merîk ku du peşmerge jî mevanê wanin. Ew jî rabîn. Jina merîk nexweş vû bronşît bû. Kure wî yê piçûk ji bronşît-zatureyî bû. Dr. ji wan ra reçete nîvîsî ku herin cem Şêx Osman ji xwe re derman bînan xwedîye male kure xwe ye 6-7 salî jî Dr. da muayenekirinî, tişte-kî wî tinebû. Van gundîyê pirr mêvana di hewînin û ji wan re gellek xizmetî dikirin. Me li mala wan nanê şeveqê xwar û em derketîn. He ji dewarê ku dermana bîrin nehtine. Li vira gund, ez hêvîya ev ê ku bên disekinim. Dr. û Ronî ji li pêşîyê çûn. Dilê Ronî

tunebû ku here. Digo vê sola min te yê ez gere bi sola min a ku li ser dawaraye ra bigihorum. Ronî nikare rê da here. Ge dibêjê çoka min dêêşê û geh divbê sola min tenge li pîye min dixe.

Bu di seet û nîv di ser kewlê me da bihûrî lê belê dewar he nehatine. Ez li vira hevîya wan sekinîme û van xeza dinivîsim.

1 Çileyê Pêşî 1969

Hevintkê

Li ser kevirekî rûniştîme û van xeza dinivîs im. Tava sibê di ava Zê de didirike. Di binê rê de ava Zê diçe. Gure gura avê li vîr pir xweş e, xercî vî dengê avê çi deng tunîne. Nava vira û Hevintkê kîlometreke. Hevintkê pişta xwe daye tavê û ji sarbunê de hildikşe ji ber xanîyê gund heyanî tenişta Zê bû 200 metre heye û her du rexê gund rojava û rojhelat hemû baxçe ne. 40 roj berê gava ku em diçûn Gilalayê me nanê nîvrojê li vir xwaribû. Wê çaxê me bala xwe dabû kullîyê vî gundî hinar pirbûn. Me gelek xwaribûn. Xelkê vî gundî ji Barzanê bû. Ev gund, ji gundê Barzan se'etekî dûre û li rexê alîyê rojava de ye. Vê Şeveqê em ji gunde Barzan rabûn hatin vira. Xulamê Şêx Osman yek ji vî gundî ye. Şêx Osman sibe zû me bi rê kir in. Klîşînkofa wî jî pê ra bû. Mêrik em enîn mala xwe. Sandokê dermane, divê bi hestira ji bilê dibê em li vira bighiştina hev û dû.

24 Çileya Pêşî 1969

Dergel, Müfrezeya Yekê

Nezikî nîvroyê, bo elxam danînê em ji Kargeha Qumrîyê bi rê ketin. Ji derketinê re derketina mufrezê tê gotin. Em nika çar kesin û em her çar ji xebatkarê kargehêne. Ebdila Rêkanî, Osman Ömer û Mihemedê birayê Ebdila Rêkanî, ev ê çaran jî ez im.

Rê ya me alîyê rojhelatê ve diçû, lê belê me ji bo ku kes nizanibe em li wî rexî va terin, me rê ya xwe dirêjkîr û em qedera se'etekî ji alîyê rojava ve çûn û em hê di jêr re zivirîn ser rê ya xwe ya esasî. Êvarê em hatin Dergelê. Dergel wekî gelek gundê Kurdistanê yê din bi top û bombêyên teyara hatîye xerabekirin. Gund li bakûrê çîya yê Metîna ye. Em ê sibehî ji wekî îro li rexê bakûr dirêjayî ya Cîya yê Metîna bipîvin. Em îşev li mala ser leqekî bûn mevan. 2-3 sal berê şoreşê bişika xayîntîyê çek jê sitandîye û gotîye li mala xwe rûnê. Wî jî li wala xwe rûniştîye û hêvî ya roja nîk jî serçûn ê sekînîye îro vaye ew roj hatîye û van roja emrê ser leqîbûna wî û hatîye. Mirov bi axaftin û tevgerê re wî tê digihêjê ku di vî babetî de neheqî lê hatîye kirin. Mirovekî partîyê (PDK) û gelek cara ji bo Kurdîtîyê girtîgeh ê. Wekî Ebdila Rêkanî û Osman Omer (ku zavayê wî ye) ji vê sazimana şoreşê ya îro memnûn nîn e.

Dibêjin: *"Tu nîzam di şoreşê de tunîne. Îro amir batalyonî, sibê qet tiştêk nîn e."*

Gundî jî hatine şevbêrkê. Di nav wanda Fuat Beg heye ku pîremêrekî 50-60 salî

yê. Parîyekî ji bazirganîyê axaftin û axaftin hat ser zimana de, gava ku beşer peyda bûye di bereyî ya hemîya zîmanê Kurdî hatîye rêyê dinyayê. Gava ku Hewa ji tenişta Adem a çepê peyda bû, Adem got: *"Hewar! Navê Hewa yê ji wêrê tê. Vê yeka di Kur'anê da jî he ye. Xwedê berê hemû zimanan, zimanê Kurd jîyand rûyê dinyayê."* Gundîyê din jî serê xwe dihêjînin ten belê belêl...

25 Çileyê Pêşî 1969

Çarçel

Pîstî pênc se'etî rê çûnê re em gihîştin Çarçel ê. Çarçel tê maneya çar şax cîya. Nika em nin ê van çar şax cîyane. Navbera me û Çarçelê de 15-20 dege ye. Çarçele li gorî gotina cîhekî gelek giring û stratejîke. Heval dibên ku *"ku dijmin evder girt, hema bibe heta hidûdê Tirka vê mintikeya hemû hat girtin."* Heta nûka dijmin evder negirtîye. Vî mikerê em hatinê, mikerê nobederê Çarçele ye. Nobedar nobetê li Çarçelê di şikeftkî dûr dibînin digrin. Vê derê li gora cîhê din pir sare û li erdê ji 5 cm befir heye.

Nobedarîya vira pelek digre (24-30). Nika 10-15 kes li vîre û ê din jî li malê xwe ne û 15 roj a carekî bedêl dibin. Ser pelê wan Şabanê Bedûyî gelek zîrek dixwîyê, lê xwendin û nivîsandina wî tunîne. Miker îsal hatîye avakirin. Derî ra, mirov xwe qilûz dike hê kare here hundir. Fireyî û dirêjî ya hundir 2x5 m. ye. Di hemberê derî di hundire nîv a hundir de 1 m bereyayîyê de kuçikekî gilover çêkirine û ji bo dukêl derkeve ser xanîde di texwa kuçik de valayîyeka qasa kuçik hiştibûn lê gava ku agir helkirin ne vê valayîya, ne derî, ne jî herdû şiwakê ku girtina wan nehatîye bîra çi kesekî ku dûkêl nekişandin. Dûkêl a hundir ji sermaya derve çêtir bû ji bo wî me çevên xwe xurand û em li ber agir rûnîştin.

Me got, ji xwe re sobekî peydakin. Peşmergeyekî gote me: *"Wele ez penc dirheman nadim."*

Min jî gav a got: *"Siheta te başe an jî penc dirhem?"* Nikari bû ku bersîvê bide. Ji bo ku çûyîna Amedîye qedexe kin iki peşmerge çûn ser re. Me ji bo îşev danînê, elxameke tirombîlê û du pêşmergeyîre di rê ya jorîn re şîyand gundê Dêrê ku dikeve rojhilatê Amadîyê. Vira hanê bakûre Amadîyê ye û Amadîye ji vira du se'et e. Ji ser ê milê ji hember va tê dîtin.

Bi rûniştina tarîyê re em bi rêketin. Tevî Serpel Şaban û 5 pêşmergeyê wî, vaye em bûn 10 kes. Gava ku em ketin rê, nîvsê şevê *"Hesen"* hat danîn. Gava ku ji yekî hat pirsîn: *"Tu kîyî?"* ku gote *"Hesen"* mirov dizane ku hevalê me ye. Ku navekî dinê got tê zanîn ku ji me nîne. Deh deqîqe şûnva em hatin serê milê ku ronahîyê Amadîyê ku ronahîyeke mirî bû dihat dîtin. Ji vira wê de sere jêr destpêkir û em ketin Gelîyê Mizûrka. Rê gelek bi zehmet ji kevira li ser zinara wekî merdiwenê hatîye çêkirin. Osman û Ebdila ji min re dibêjin: *"Va rêya ji alîye İngîlîzan ve berî 50 salî ji bo leşkerê wan bi serkeve hatîye çêkirin. Eskerê wan gava hatîye serê gelî jor, ji alîyê leşkerê Kurda va dora wan hatîye girtin û gelek telefat dane bi vî awayî İngîlîz şikestîye."*

Di devê gelî dê alîyê jêrînî de li ser milê rastê 100 m. li serîya rê rebîekik(rebîe) heye. Gava ku em ji ber re bihûrîn me gelek hezra pîye xwe û kxik a xwe kir. Lewra bi dengê pîya ji di hesin ku evkas nezîkê rê ye, li milê çepê du rebiê din jî nişanî min dan lê belê ew parîyekî durin. Li hemberê rebîe li alîyê çepê di şikeftekî de agir pê diket ku em 30-40 m. nezîkî wê de bihûrîna me ne hesîyan. Çend deqe şunva em hatin Sûlavê ser cada tirombîlê. Gava ku em bên ser cadeya peşîyê 3-4 pêşmerge li ser rêya cadê sitendin, hê em hatin ser cadê û me dît ku taxsîkek li wêderê ye, lê nate naskirin ku eva kîye. Tene dihate zanîn ku eva şexsaye.

Li ser cadê yek yek me dida dû hev û xwe dida rexê cadeyê yê jorîn ku em neyîn dîtin. Bi wî awayî nezîkî nîv km. em bervî îstikameta Duhokê çûn û me elxameka inirova li ser rê ya ku dere rebiê danî û em dîsa zivirîn û me cade kontrol kir. Qîra rê gelek cîyê xerab bûbû û li ser cadê çalikên avê yên baranê rêz bûbûn. Van çelika ji bo elxame tirambîlê cî yê gelek başbûn. Em hatin nezîkê Sûlavê û çalika ku av têdeye me da kolan û min û Ebdila ji lexima tirombîlê girêda û durustkir. Vira hemberê Amadîyê ye ji bo dengê kolanê ku nere me korna ev e ku di kolanê de kesek hişyar dikir. Me lexima mirova ya din jî li ser rêka rebiekî danî û cade cade em hatin 150-200 m. nezîkayîya Amadîyê û vê tava hîvê de bi dûrbînê li Amadîyê parîk nihêrt le baş nedihat dîtin.

Em nezîkê çar se'eta bû ku li ser radê bûn. Xêrî me tu kes li van dera ne çû û ne hat. Bi şev vê Rêya Amadîyê û Duhok ê hem na şuxule û hem jî çaş û cêş newêrin zêrevan derxîn. Hemû wekî mirîşka bi şev dikişin lûsê xwe. Rebîa û Amadîyê û Maeskera.

Dîsa di ber reviyekî re em bihûrîn û hatin. Dêrê lê hevalê me yê ku hatîbûn ji me re ji bo razanê cî peyda nekiribûn ji wê rê em daşeqitîn gund ê Kanê ku se'et dudoyê şevê bû.

26 Çileyê Pêşî 1969

Kanê

Se'et nezikî dehabû ku dengek hat. Me zanibû ku lexime tirombîlê peqî. Vira 5 km. rojhelatê Amadîyê ye û Amadîye ji vîra tê dîtin. Carna vira dijmin dide ber top a. Du hîvan berê gelek top avêtine vira, bes çêlekik hatîye kûştin. Ku bi hatina me ya vira bihesin divên ew ê îro vira jî bidin ber topa. Ji ber vê yekê kontrola ser rêya Amadîyê dan zêdekirin. Kontrola rê mikerê ku li gunde cî tîne. Berîya nika çûyîna Amadîyê qedexe bûye dîsa le belê dîsa çûndin û hatin bûye. Îro jî hatin heye bes çûyîn tunîne. Qete kirina çûndin û hatinê gelek bi zehmet e. Lewra ewên ku gundî û serpelikê jî digo xelk bê gaz, bê rûn, bê xwê, bê şekir û lazmatîyê din nikare bijî. Kontrola tişt firotinê di destê Celalîyada ye.(*) Hetanî ew kaxezekî nedin kesî nikare tiştekî bikire û dîsa ji xelk bi dizî tere Amadîyê.

Kanê wekî Dêra gundê fileya ye. Fileyên Kurdîstana Nîvro hinek Asurî, ên din jî Keldanîne. Fileyê vira jî Keldanîne. Îro cejna wana ji bo vê yekê sibehî zû zûka tevî zar

*- Celalî: Caşê şêst û şeş, bendewarê, Celal Talabanî û wan.

û zêçê xwe ve bi carekî çûne dêrê. Birastî cejna wan duho bû lê bele Qeşe ancax karibîye îro bê vira, dijmin ji bo hatinê rê nedaye û ji bo wî cejna îro dikin. Roja cejnê di her malê de arak didine mêvanan, ji me ra jî anîn lê me nevexwar. Nîvroyê em çûn ku ew ê di odeyeka biçûk de nezîkî 40 mêr civîyane ku 10-15 kes pêşmerge bûn û li alîyekî ew ê hinek araqê vedixwin ê din jî mijûl dibin û bi dengekî bilin dikenin. Ji dûkela cixarê mirov nikaribû li hundir bi sekine. Ev ê araq vedixwarin yek jî ji wan pêşmergebû û bisilmanbû ê din hemû fileyê Kanê bûn.

Em li malekî bûn Qeşe hat cejna malê. Xortekî bejîn zirav û dirêj bû. Kirasê Qeşa yê reş lêbû û berçavek li ser çava bû. Kurmancî nedizanibû. Li mekteba wan a ku li Musulê de dixwend û ew e îro dîsa here wêderê.

Du-sê se'et ji êvarê çûbû ku em 14 kes ji bo çûyîna ser cadeyê gihîştin hev. Îşev bi me re sê serpel hene. Me navê şevê danî û bi yek rêzekî em ketin rê. Em hatibûn nezîkî cadeyê ji rebim serîya me topik û çend dest reşaş hate avêtên lê me got guh nedayê û em hatin ser cadeyê. Me dît ku elxama tirombîlê bîra kirine. Evê ku elxam teslîmî wan bûne li hev şêwirîn û sê pêşmerge ji bo anîna wê bi rêketin. Vê xeleta berê jî carekî hatîye kirin lê hê jî bala xwe nedane vê yekê.

30-40 m. şûnva em hatin cîyê ku me şeva çûyî bi dûrbînê li Amadîyê temaşe kiribû. Me sê pêşmerge danî bû cî yê ku ji bo elxam anînê sê pêşmerge jê zivirîbûn. Vana ew ê rêya ku ji rebia jî tê ew ê biyrin. Çar pêşmerge jî ew ê li vira bisekinin ku du ji wan serpelin van a jî ew ê hatina ji Amadîyê bistînin bin kontrolê. Ez, Ebdila, Osman û Şaban jî bi ser cadê va hetanî newala ku rêya rebia jê heldikişe çûn û li ber warîlê gazê de me elxameka mirova danî û teneka ku li ber jî li vî cîyî bû. Di varîl jî li pişta vê warîlêne ku yek ji wan jî tijîye. Vana ji bo rebia danîne vir. Ji vira bi dewara Zêrevan dananîna ser cadeyê rexê Duhokê xeletîya me bû. Vê xeletîyê ye ku çûbûn elxamê bînin ku hatin hê durust bû. Di tenekê de dibine rebîa. Me ji bo elxama tirombîlê jî cîyekî ku tirombîla erzaqê tê ser li nezîkî warîlê veda di şûna rêçê tekerlekên tirombîlê de û em bi hêvîya anîna elxama tirombîlê ve sekinîn. Barana ku hurik hurik dibarîya sekinîbû lê belê her cî mij bû û gelek sar bû. Du se'et û nîvê wan temam bûbû ku evê çûnûn elxam anîn.

27 Çileya Pêşî 1969

Kanî

Dîsa em li mala Qeşeyî ne. Vî Qeşeyî nîv xwendaye û ji gundîyê Kanê ye, wekî melê nîv xwenda. Eger lexima ku me şevê dinê danîye ku titimbîlekî îrojî bifirîne û ku pê bihesin ku em li virane ewê Kanê bidin ber topa, ji xwe rebiekik li hemberê gunde û di nav gund de ev ê ku digerin ji wêrê xweş tên dîtin, ji bo wî ji pêşmergeyan re hat gotin ku di nav gund de bira negerin û herkes di mala ku lê dimîne de bila rûnê.

Ku axaftin a top a bû jin a Qeşe got: *"Mirov nikare di vê zivistanê de here cîyekî jî, ne şikeftek heye û ne sitarek, zîyan dîsa digihêje feqîran."*

Min jî got: *"Şoreş, şoreş a feqîraye, ew ê wan ji tangasîtîyê bigihîne firehîyê."*

Serpel ê ku em bi hev re li vê mala dimînin û ku neh sal ê pêşmergeye divê: *"Na wele. Dîsa zîyan digihê feqîra. Gav a ku A. Kasim hate ser hukum axa pûç bûn, îro roj roja axaya ye û her tişt di dest ê wan deye."*

Min pirsî: *"Di nav Şoreşê de jî axatî heye?"*

Gote min: *"Heye! Lê belê bi awayekî din. Îro axa dive amir hêz û amir batalyon û serleq û dîsa her tişt di destên wan de ye. Nemaze di mintika me ya Behdîna(*) ew hane: Îro Faris Karamarkî amir batalyone û dîsa divê 'seg bav ewha bike!', 'seg bav ew ha bike! Ê vî ya usa dive?"*

Qeşe jî dest bi axaftinê dike û divêje: *"Şoreş li ser eşaîrîyê ye."*

Serpel axaftina Qeşe dibre: *"Tu nîzam di Şoreşê de tunîne. Eshet axaye Isê axa ye. Alî axa ye ê vîya bû? Vîya hemû aşîret îye. Li alîyê Soran evha nîne. Ev ê ku zîrek be dive amirbatalyon jî amir hêz jî. Li wêrê dîsa nîzam di Şoreş ê de heye?"*

Di axaftînê serpe yê din jî tê zanîn ku bawerîya wî bi pêşengîya partîyê tê û dixwaze ku serokatîya partîyê dave.

Îro em derneketin derva û bîşev jî me bîhna xwe veda.

29 Çileya Pêşî 1969

Ûrmana

Do nêzîkî nîvro yê em ji Kanê derketin. Çar pêşmerge ewê hetanî siet 2 û 3 ya li ser rê ya ku dere Amadîyê bîsekiniyanê û hem alîkarîya kontrolê bikirana û hem jî nemaze derhegê elxama de ewê xeber banîna. Sietik şûva em gihîstin gund ê Banî ku dikeve binîya Amadîyê. Em li ser nan vûn ku dengê peqînê hat. Nobedar ê me ku li ser ê gir ê pişta gund vûn hatin gotin dengê peqînê hat û dûkêl ka reş derket me zanivû ku elxamik peqîya. Îro sê roj derheqê peqandinê de gelek xeber hatina rast ewê nezîk de kifş bibe.

Xwedîyê mala ku em lê diman nêzîkî 70 salîvû lê hê li ser xwe vû. Nîvro yê pirinc û doşav (dimis) ji mere anîn. Kefçî hevûn lê xwedî yê malê bi desta dixwar.

Min jê pirsî; "*Tu ji bo çi bi kevçî naxwî?"*

Got e min: "*Bi vî awayî daha xwaşe."*

Ma nêzîkî êvarê me dît ku satila ji mere doşav kirivûn û me tê de doşav xwarivû ewê xwedî yê malê ji bo destwêj ê pîyê xwe tê de dişo. Me bi hev re got: "*Êra vîya ew firak (aman) nîne ku me tê de do Şav xwar?"*

Wî ji a xwe gotin me: "*Tîşt nave, emê bişon, paqije."*

Me got: "*Mal ava carka dinê tiştkî wisa mekin ne duruste."*

*- Behdîna: Li Kurdîstan a Nîvra mintika ku Kurmancî diaxive Behdîna tê gotin.

Piştî nan ê êvarê me hatin a mesûl pirekir. Derket ku mesûl xwe daye alî. Gazî birayê wî kirîn û parî bi wan re hêrs bûn ku çima mesûl natîye cem me. Birin anîn û yek kurê xwedîyê malê êdin jî mirovê wan vû hat qebûlkirin ku ewê van herdûyu bi me re hetanî du-sê sieta ewê rê bên û şareza ya mevin. Şev pir tarî vû ku tarî nevîya jî bi şev bê şareza li van Cîyê xeter rê çûndin xelete.

Em 20 pêşmergene. Nav ê şev ê hat danîn û hat gotin ku evê ku li pêşîyê derin bira carna ji evê bira bi pirse: *"Dûmayî hat?"* ew jî ji evê dû xwe bira bi pirse: *"Dûmayî hat?"* bi wî awayî ku vê pirsa gihîşte dûmahî yê evê dûmahîyê jî ji ev ê pêşîya xwe re ew ê gere bivê *"hat"* û em jî dîsa ji evê pêşîya xwe re bivêje: *"Hat"* bi wî awayî hetanî serî *"hat"* ewê here û ku nat ew ê bê zanîn ku dûmayî parava maye û gere hêvîya wan bisekînin û bi vî awayî dîsa wekî şev ê berê gotinê wekî *"hişyarî pîyê xwe vin"*, *"hişyarî kuxika xwe vin"* ewê bên gotin. Şarêza yê mê dan pêşîya me û me jî yeke yek da dû wan. Şev gelek tarîbû û ku em hatın ser cadê sê sietû nîv vû ku em rê dihatin û dengên avêtina top û rişaşa jî sekinî bû ku nezîkî siet kî van dengan xweş hatibûn. Di rê da cî cî hat pirsîn *"Dumahî hat?"* û li gora wî em carna sekinîn û carna jî me got: *"Hat."*

Me elxama tirambîl ê gav a ku li ber pirê danî û em ketin rêya gundê Botî siet nezîkî dudo yê şevê vû. Gund ê gund jî rebie hene, ji bo vê yekê em ji gund siet şeşa da derketin ku hêja mirov ji rebianayê dîtin ji bo tedayîya li gundîya nekin.

Li dora Amadîyê gera mufrezê: Îro em hatin gundê Hesê û Yekmalê ku bakûr ê çîyayê Metîna ne, me dît ku topên ku şeva çûyîn hatine avêtin re, armanca van herdû gunda bûne û ji gundîyan hinekî derê xwe gîrtibûn û çûbûn cî bê xeter.

2 Çileyê Paşî 1970

Qumrî

Radyoya Deng ê Kurdistanê di îxbarê de îşev got ku: "Mufrezeya Hendesê Leşker-1 li gel wan Serpel Selman Hecî Mehmûd, Serpel Şeban Bedûyî, Serpel Ahmet Huseyin li navbeyna Sûlavê û Amadîyê elxam danîn û ji van elxama 26. 12. 1968 yî de li çepa Sûlavê elxameka tirombîlê peqîya û tirpimpêleka ku ji leşkerê dijmin û çaşên xayîn re erzaq dikişand pûç kir û şurtekî û li gel wî yek birîndar kir. Dîsa elxameka mirov a li navbeyna Sûlavê û

Amadîyê li Kanîya Mala li ser rêya rebia peqîya û hêstireke kûşt û du cindî birîndar kir. Dîsa roja 28. 12. 1969 elxamaka mirova li Navbeyna Sûlavê û Amadîyê li kêleka cadê li ser rêya rebie Balûrka peqîya û sê cindî û hestirekî kuşt. Dû vîya re tirombîleka Kevvet seyara dijmin ji bo ku mufrezeya canfîda danîbû û ve elxama peqîya û tirombîl û şeş şorte û muawînekî parçe parçe kir û vê mufrezeya kahreman zivirî cîyê xwe bi saxî û selametî.

Me dîsa îro xeber sitend ku muxtarê gundê Botî çîye îxbar kirîye û leşkerê Ereb hatîye ew elxama ku me li ber pirê danîbû derxîstîye, lê belê li kêleka Maeskerê ji destê wenda ketîye û peqîyaye û yek kuştîye, du kes jî birîndarî kirî ye. Wan jî ev ê ku îxbar kirîye baş lêdane. Ji herdû elxaman mirovên din jî hîna xeber tunîne.

3 Çileyê Paşî 1970

Qumrî

Paşgotin û Berkem

i- Cîyê ku em digihîştinê nedihat hiştin ku kes di wanderan re here Amadîyê, bi vî awayî ji hatina mufrezeyên dijmin jê agahdar nedibû.

ii- Cîyê ku lê şarêza nebû, bê şarêza bi şev rênedihat çûndin.

iii- Rê çûnyînê de pêşeng û paşvang tenê bû.

iv- Nav mufrezeyê de ev ên ku zimanê wan nedisekinîyan hebûn. Lewre li gundê Botî cîyê ku leximna tirombîlê lê hatîbû danîn hatibû gotin.

v- Propagandeya Şoreşê nedihat kirin.

vi- Gundîyan alîkarî dikir û pêşmerge baş dihewandin.

vii- Heşê hînik pêşmergeyan bi ser bazirganî û dînaran bû.

4 Çileyê Paşî 1970

Qumrî

"Îngîlîz gelek dixwest ku Mele Mistefa bikire û li hember ê Arif Qasimî rake. Kirin nekirin nekarîbûn M. Mistefa bikirin. Lê Îbrahîm Ehmed û avhatin firotin. Di Octobera 1959'an de, M. Mistefa li ser gazîkirina karbidestên Rûsyayê ji bo şayîyê Şoreşa Octoberê çûbû Rûsyayê. Li ser xwestina Îngîlîzan, Îbrahîm Ehmed û ew di rikê A. Qasimî de xebitîn û xwestin ku navbeyna wî û M. Mistefa xerabe bikin. Partî jî di destê wan de bû. Li ser van kirine wan, M. Mistefa zûzûka zivirî hat Bexda û bi A. Qasim re mişawerekir û nihêrî ku tiştekî ji A. Qasim fem nake hate Barzan û êdî neçû Bexdayê."

Van gotina xwedî malê Mele Hemdî dibêje ku, di sala 1959'yî de hatîye İraqê û ketîye Partîya Demoqrata Kurdîstan a İraqê, nika ji katibê Qumandarîya Leşker-1 e. Mele Hemdî li ser Mihemed Elî dest bi axaftinê kir. Mihemed Elî ku ew jî Katîbê Leşker-1 e got ku: *"Bi bawerîya min ew partîya ku bîr û bawerî û doktirîn ê wê aşke-*

ra nebin û endamên we bi vana nehatibin têgihandin ew nikare rave şoreşê bike, rabûna wî xelatî."

Pirsî: *"Partî Demoqrata Kurdîstan a İraqê, berî şoreşê vana neanî bû cî?"*

Mihemed Elî got: *"Na Mele Hemdî, tu dibêjî çî?*

Mele Hemdî li ser vê yekê, dest bi axaftinê kir û cî cî li ser pirsên me axaftina xwe belav kir. Di derheqê destpêkirina şoreşê de Mele Hemdî dest bi dayîna bersivên ku şorişê pêve çû.

"M. Mistefa nedixwest ku Şoriş destpêbike."

Lewra zanibû hê em negihîştine wê demê û di got: *"Usa mekin, em nikarin nûka dest bi Şorêşê bikin. Bihewin. Heryekî me 50 fişekê heye, ew ku xelasbibin em ê çi bikin? Pariyekî bisekinin bila rewşa Kurdan durust bibe hê!"*

"Na. Em Bahdîna rabûn, nav a hefteyekî de me şoreş kir, bajêr girt û berda û em bûn caş û ser Barzan va çûn M. Mistefa hê dest bi rabûnê kir."

"Ên ku partî bûn nedihiştin ku kes bive partî û nizanibûn partî çî ye. Wan, van a hemû kirin caş. Ên ku partibûn bi qirika hevdû girtibûn semedî mewkî û xelqê tênedigihandin."

Partî bûnû leyîztok û di got: *"Partî Marksîst Lenînîst e."*

Salek şûnva guhartin û gotin: *"Partî ji nazarîya Marks û Lenîn ew ê fayde bike."*

Salek şûnva vîya jî guhartin û gotin: *"Partî ji nazarîyên îlmî ew ê fayde bike."*

19 Çileyê Paşî 1970

Qumrî

Şoreş û Xwindarî

Di meheya yek a 1962 an de Mele Mistefa dihat herê ma Behdîna û gav a ku li gundê Dûrê bû xelêtîyek dibû û li ser vê xeletîyê gelek Kurdên file, gundên xwe berdan û gihiştin wan, bi şev revîn û çûn nava hikûmate.

Berî destpêkirina şoreşê dinavbeyna Eşîra Mizûrî ya jêrin ku serekê wan Qazî Hecî Melo ye û Berwarîye ku begê wan Muhsîn Bege û Şexê wan ji Şêx Celal ê Birîfkîyê de xwîndarî heye.

Birayê Qazî Hecî Melo çaxa Melîk de bi Şêx Celal re şer dike. Cecîyê file, mîlîs ê hikûmatê bû. Ew hînek file û şurtên Ereba li gel Şêx Celal birayê Qazî Hecî Melo (Abdilazîz) birîndardikin û 6 merên wan dikûjin.

Muhsîn Begê Berwarî di serî de, di şoreşê deye û cara pêşîn ew mirovên xwe davên ser Amadîyê. Dûre ku du rojan gava teyara herêma Berwarîya bombe dike li ser gotina serekên Berwarîya xwe davêjin Muhsin Begê ji bo ku herin nav hikûmatê ku hikûmet gundên wan bomba neke. Muhsîn Begê nexwestîye ku bibe caş lê vana bi zor wî birine nav hikûmetê. Mirovekî wisane ku tucar naxwaze ku qirare xweyê ku berê

daye betal ke. Li herêma Behdina Şoriş pûç bûvû hikûmatê Muhsîn Beg kir Mudirê Nahiyeya Kanîmasîyê. Gava meheya yekê ya 1962'an ku Mele Mistefa hat herêma Behdîna gundê Dûrê, Muhsîn Beg û şorteyên Kanîmasîyê û cecî û hinek fileyên din cûn rexê Tirkîyê. Dixwazin ku di Çelê re herin nav hikûmata Bexdayê lê M. Mistefa berîya xeber dişîne ji kaymekam ê Çelê ra û divê je ku hûn van a teslîmî me nekin em ê hetanî Colemerîkê li dû wan herin. Hikûmat a Tirkîyê vana teslîmî Mella Mistefa dike. Lê Mizûrî ji bo xwîndarî ya xwe bi emrê Qazî Hecî Melo 16 fileya li rexê Tirkîyê û nezîkî 20 fileya jî li rexê Kurdîstana İraqê bi awayekî nemirovî dikûjin. Awê ku tê gotin vana xwe teslîmî M. Mistefa dikin û naxwazin ku li gel Muhsîn Berwarî herin nav hukûmetê. Di nava van fileyande Qeşe Çolo jî te kûşştin. Li ser vîya fileyên gundên Çekela Jorîn, Çekela Jêrîn, Akarê Jorîn, Akarê Jêrîn û Kanîbelavê hemû di revin derin nav hikûmatê. Ji Qazî Hecî Melo pirsa vê kirina wî natîye kirin. Hetanî sê salan berê di nav şoreşê de, davîye lê gava ku xwindarîyê wî Şêx Celal hatîye nav şoreşê sê sal berê li ser vê yekê ew çûye bûye çaş. Du birayên Şêx Celal hê jî çaş in. Qazî Hecî Melo par ji alîyê van herdûyan ve hatîye birîndarkinin.

Gava ku hikûmat a Tirkîyê Muhsîn Berwarî û wan teslîmî M. Mistefa dike, M. Mistefa karşî wan nabe û ji Muhsîn re gelek cara xeberê dişîne ku were xwe teslîmî bike, em ê birînên birayên te jî bidin dermankirin. Muhsîn jî gotîye ez xwe tucar teslîmî nakim, dixwazî bila birayê min bimre. Bira yê wî nagihêje Amadîyê birayê de dimre û Muhsîn ji li nav hikûmatêye.

Dîsa di navbeyna Eşîra Herikîyan û Barzanîyan de berî şoreşê xwîndarî hevî ye. Gava ku şoreşê destpêkirîye koçeberîbûne û gelekin. Awê tê gotin 2.000 mêrên wan li gel hikûmatê bi şoreşê re şer dikin ku vê jinara di nava jimarên mirovên eşîrên çaş e din de ji jinara hemîyan zêde ye.

24 Çileyê Paşî 1970

Qumrî

Karbidestekî Licna Mehelîya PDKİ ya Amêdîyê ku li Qumrî yê dimînin di derhegê xebata partîyê de gote min: *"Partî bi rastî hema bibê nawestîya ye. Em jî ji şerma hê dixebitin lewra me carekî navê partîyê bi ser xwe xistîye. Ez an jî karbidestekî partîyê yekî din gava ku dozeka du gundîya tê ser em bibên baş safî dike û evê xwedîyê heq, xwedîyê heq ev ê neheq jî neheq derdixe. Înca ku ev ê neheq diçe ba qumandanekî leşkerî, qumandan bala xwe didê ku mirovên kê ku pirbe yê din neheqî dertîne em bibêjin mirovên evê neheq pirin wê gavê yên din dive neheq. Îro şoriş wekî ku li ser êşîrîyê ye. Ê ku mirov li dorê hevin dive ser pel, ser leq, amir betalyon û êvê jêhatî û tê gihîştî ku mirov li dorê tunebin tu nave tiştekî."*

Vê axaftina jî lî cemaeta ku hazire va tê gotin ku raste û gotin gotinê ve dike û axaftin dirêj dibê bi kurtî vana hate gotin: *"Vê gavê wisa lê hatîye ku ji bo pere millet dibê çaş. Hikûmet meh ê ji 50 hetanî 1000 dînarî maaş dide serek caşan. Serek caş ku*

100 mirovên wî hebe 120 nîşan dide û çekên wan jî û pereyên erên ku zêde nîşandaye jî distîne û davêje berîka xwe. Hikûmat mehê 13 dînar miaş dide caşan. Hînek serek çaş jî ji mirovên dora xwe re dibêjin 12 ji we re dînarek jî ji min re. Dîsa caş gava davên ser gundekî pez û malen wan talan dikin ji perên wan pez û malan jî serok caş carcaran qet tiştekî nade yên der û dora xwe û fişekan gelek difroşin û dibêjin me di şerda avêt."

Dîsa îşev di vê civatê de hat gotin ku îsal di 1969 çirya yekê (meha 10) de li dever gelîyê Dihok e çaşan ji pêşmerge re xeber şîyandîye ku *"bi şev werin rebiên me, ewê rebia berdin hûn jî çekên me helînin du şev şûva jî em ê bên ji bo ku rebîa bigrin wê çaxê hûn jî rebia berdin."* Pêşmerge çîyê van rebîa girtîye çaş jî revîne çûne Dihok ê çekîn nû û pere girtine û du şev şuva jî hatine rebîên xwe.

25 Çileyê Paşî 1970

Qumrî

Îro çend roje guftûgo ji bo li hevhatinê destpêkirîye. Heyeta Kurdan ji Bexdayê zivirîye. Hê tiştekî aşkere nekîrine. Pêlweşa Bexdayê îro du rojê dîvên emê mesela Kurd bi selametî safî bikin, lê kes jî Baasî ya bawer nake. Gişt divên Baasî ketine tengayî yê û destavêtine guft û go. Wekî ku Eshet Xoşevî jî dibêje gişt dibêjin hetanî biharê ew ê êwha bibên ê biharê nû ve dest bi şerbikin.

Mele Mistefa, biryarîyek daye ku tucar pêşmerge bila li leşkerên Ereb mexe, lê ji caşan re jî bira texsîrî neke.

Nika şerê ku livir divê şerê Kurdan bi xwe xwe ye. Do li Hêza Qeredax şerekî di navbeyna çaşên şestû şeş (Celalî) û pêşmerge da bû û ji batalyonekî çaşan 16 kes xelasbîye ên din hemê hatine kuştin û exsîr kirin. Ku jimara vana ji 200'î zêdeyî ye. Destketin jî qasî vê jimare tiving û hinek kilîşînqof û betanî û tiştên din.

Berîya niha birkîya serketinê jî alîyê hemû hêz û batalyon û leqên partîyê û cîye ku lê betêl hene ve dihat girtin û çend kes hatîye kuştin, çend kes jî hatîye birindarkirin çi li wêderê bîye dihat zanîn. Niha ji ber guftûgoyê birkîyê didine Serkirdayetîya Şoriş û di Pêlweşa Kurdîstanê de şîfreyê di derheqê vê serketine de Serkirdayetîya Şoriş birkîyek dayê Leşker-1.

Îşev Pêlweş a Kurdîstan jimara kuştîyê çaşan vê di vê serketinê de 34 û birîndar 17 û exsîr jî 164 dîyarkir. Vê dever a ku pêşmerge ji çaşan sitendîye îsal payîzê li ser xiyaneta amir batalyon Doktor(Sixye) Xalit keti vû destê Celalîyan.

25 Çileyê Paşî 1970

Qumrî

Îşev Pêlweşa Kurdîstana İraqê aşkerekir ku Mekteb Tenfîzî qanûnekî derxistîye û li gora vê qanûnê ji îro pêva rijî çêkirin ji bo firotinê qedexe ye. Jî bo ku darên axa

Kurdîstanê ji bo fayda Kurdîstanê bê parastinû ji vê meha peşîya me ve pêve yên ku rijîyê bibin bifroşin gavaku bên qefaltin ew ê sê meheyî bêne girtinî.

Li gelek cîya me dît ku bê ser û ber ji bo rijîyê an jî ji bo tiştên bê xêr dar hatibûn birîn û vana bala min gelek kişandibûn.

Serê vê meheyê Serkirdayetî ya Şoriş dîsa qanûnekî derxistibû ku ji bo deverekî tenê bû, lê belê gelek deng da. Li devera Sulêymanîyê gelek axayên Mîrevdela xiyanet kirin û bûn çaş. Li ser vê yekê ji bo vê devere şorişê qanûnek derxist ku ew ê erdê vana li ser van pêşmerge û gundîya bê parkirinî bi awayekî yekcarî ku van axayan bizivirin nav şorişê jî êdin erdê wan nadin wan.

Partî dest dide ser erdê çaşan û ji bo çandinê wan dide gundîya çû ji sê ya yekê berhemê partî ji şorişê re heldigire ji sê ya du yê berhemê ji gundîyan re dimîne. Gava çaş ên xwedîyê erd hatibe ajotin ê ku ajotîye dexile xwe heltîne hê xwedîyê erd ê de xwe jê distîne. Lê li Piştderê Mîrewdelan awê tê gotin bi yekcarî erdê axayan hate belavkirin. Gelek amir hêz û karbidestên şorişê yên din ji bo vê belavkirina pîrozkirina xwe bi rêka Pêlweşa Kurdîstanê dîyarkirin.

Min ji karbidestekî Licna Mehalîya PDK ya Amedîyê pirskir ku ji bo çi li vira jî wê erd yekcarî belavnekir, wî gote min: *"Li vira wekî herêma Soran axayên wisa ku erdê hemû gundê wî ve tunene. Her yekî du-sê perçe zevî heye, lê li herêma Soran li hinek cîya gund bi ser û binî ev yên axayan e. Xanîye ku gundî tê de rudinên jî ev ê wana û karin gundîyan bikin der. Ji ber vê yekê belavkirina erdê wêrê deng da û gelek xweşa min jî pê hat, tiştekî baş bû."*

2 Sibat 1970

Qumrî

Halê Gava

Ezîz Şerîf aşîrtîxwazekî navdar e. Di sala 1963^yî de ji ber Partîya BAAS wekî Qominîstên din hatîye Sitara Şoreşa Kurdîstanê û awa tê gotin bala wî gelekî li ser Şoreşê ye.

Hikûmata BAAS Ezîz Şerîf kir Wezîrê (nînêrê) Dadimendîyê û berên wî dane Gelalê. Ji xwe jî bo ku lihevhatinê pêkbîne Ezîz Şerif kirin nûnêr. Ezîz Şerîf û temsîlgerên hukûmatê yên din 26-27'ê 12'yî de hatin Gelalê û çendeyekî şûnva temsîlgerên Şoreşê çûn Bexdayê. Rojekî, dû derketina temsîlgerên Şoreşê ji Bexdayê (22. 1. 1970) Hukûmeta BAAS aşkera kir ku: *"Dest dirêjîyekî ya ku dixwest hukûmatê bixîne pûç bû."* Di du rojan de mehkiweka taybetîya ku ji sê kesa pêkhatibû 44 kesên vê derbe û destdirejîyê dardakir û Hikûmata BAAS dîyarkir ku vê destdirêjîkir ev jîyandîn, bi xwe hatin û alîkarîya Emrîka û Îranê pêkhati bû û gelek çekên ku Îranê dabû van kiroxa bi destxiztîbûn û ji bo ku millet bivîne raxistibûn ber çavan. Ji wê rojê pê ve Îran û Îraq bi pêlweşan çi tişt ji hevre nehiştin û hetika hevûdû birin. Vê pûç bûna bi ya min ji bo Kurdan başbû. Heqe ev destdirêjîya ku bi serbiketa êdî Îran û Emrîka bi hewre yî Kurd

an ne bûn û ji bo İraqê Kurd dîsa karibûn bên xwestîn ku bên fedakirin. Nexweşî di navbeyna İraq û Îranê de çiqas berbibe, Mesela Kurd jî bi ber çêbûnê ve ew dê here.

Rojekî dû zivirîna temsîlgerên Hikûmata BAAS ku ji Gelala çûn Bexda, Mele Mistefa biryarek da ku şer bi ceşan re jî neyê kirin û hukûmat cîyê xwe berde ji bira kes danekeve ser cadeya (31. 1. 1970). Ku di van çend rojan de Hêza Rizgarî û Betelyonên Qeredax û ê din pêkve çend erîşbirin ser ceşan û li vêderê serbiketineka baş pêkanîn û ew ê hê jî pêk banîya!

4 Sibat 1970

Îro Pêlweşên Tirkîyê dîyarkirin ku endamê Serektîya Encumenî ya Şoreş û Dînêrê Hundir General Emaş (ê İraqê) nişkava ku hate Enqerê û berê Sereknûnerê Tirkîyê Sulêyman Demirel dît dû pêşkeşî Serek Cumhûrê Tirkîyê Cevdet Sunay kir û bi balafirên xwe yên taybetî zivirî İraqê. Pêlweşan got ku ji bo, mesela Îran û İraqê ez hatime Tirkîyê ji bo vê mesela talep İraq û Îranê çi bixwaze ew ê wê tedbîrê bistîne, me çi tişt talep nekir.

5 Sibat 1970

Îşev Pêlweşên Tirkîyê dîyarkirin ku: *"Sekreterê nûnêrîya derve Orahan Eralp ji bo meseleya Îran û İraqê çû Tehranê û ku Îran bixwaze ew ê ji wê rê jî here Bexdayê."* Van roja herkes hêvîya neticeya lihevhatinê ne. Vê çûyîna Enqerê û Tehranê bihna hinekan tengdike. Çar perçe bûna Kurdîstanê dîsa nepakîya xwe dîyarkir. Şevê dinê rojnamevan ê şikilkêşê ji Alemanya Rojava li ser pirsekî vê yeka bi vî awayî got: *"Biafra yek petçe bû û şerê wê deng dida, Kurdîstan çar perçeye ji bo vê yekê deng nedaye."* Lê Eshet Xoşevî û Isê Suwar û Mele Hemdî nedixwestin ku li ser sîyasetê bi vî rojnamevanî re axaftin bêkirin. Merik dixwest gelek biaxîfê, lê ev ê me bersiva *"hûn derman ji kêrê tînin, Xaça sor alîkarî dike?" jî nedan û gotin; "Em ji Gelala dixwazin ew jî ji me re dişînin van pirsîyana ji wê rê bike."* Axaftin li ser bu lihevhatinê pêk hat Eshet Xoşevî jî Isê Suwar jî liverhatina Ereban bawer nakin û gotin: *"Gere li gotinên wan menerin û lêxin heta ku yekcarî bibêjin bes e."*

Van çend rojên xweşîyê de ji qumandenên leşkerî hinek hatine vira li hev dîşewirin.

Niha gava van rêzan dinivîsim heşê min li ser du tiştîye. Ev ê yek vî rojnamaevanê Alemanya Rojava (e Der Spiegel, Paris-Match, ...) îro bi Selîm Xoşevî re hat vira, karxaneyê me lexima û narincok (bombên dest) û torpîdo yên ku em çêdikin nîşanda yê û şiklê wan girt. Gava danîna lexima min di şîyanî wan de çend şiklên min jî ji nişkave kişand. Ji bo ku şiklên me neyên kişandin ez û Dr. Şivan şeva dinê ji cem Eshet Xoşevî û Isê Suwar û wan derketibûn derve. Nika vîya difikirim ka ji van şiklan ewên tenganîyê peyda bikin an na?

Evê din jî dîsa difikirin: *"Gelo heke vê nexweşî ya di navbera İraq û Îranê de tine-*

bûya ew ê General Emaşî ê bigota ez ji bo çi hatime Tirkîyê û Orhan Eralp jî bi navê çî meselê biçûya Tehranê."

Ew ê kîngî dawîya van fend û derewan bê!

6 Sibat 1970

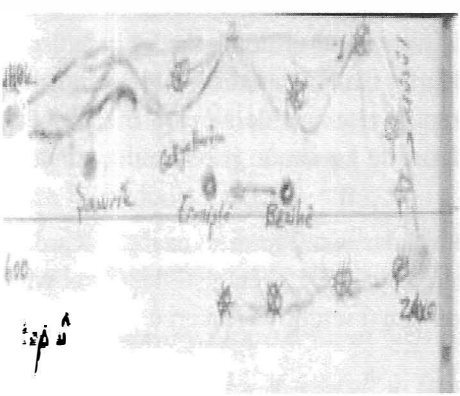
Qumrî

Eshet Xoşevî re divêjim: *"Tirkîye Sekreterê xwe yê nûnêrîya derve birêkir Tehranê û ku Tehran bixwaze ew ê ji wêre here Bexdayê."* Li ser vê yekê Eshet Xoşevî dibêje: *"Madem ku Tirkîye jî ket navê ji xwe gavê de General Emaş çûbû wêrê min got: 'Li hev hatin peknayê.' Dû re katîbê xwe M. Alî Yonis dipirse ku "Qeneta te çîye li ser pêkhatine?"*

M. Alî dibêje; *"Ez benî tu tişt bi nepenî (dizî) nayete safikirin û ku ew ê li hevhatinê bûna ji bo çi rebiêkeka xwe bernedan û leşkerekî xwe nekişandin. Ez bawer nakim ku li hevhatin pêk bê."*

Isê Suwar qala şere ku kirîye ji Kek Şivan re dike û bi vî awayî li ser pirsan axaftin vedibe.

De dijmin avête ser Elî Xalîl (Hêza Duhok) em li hawara wî çûn. Dujmin Şawrîk girti bû me jî şes êrîşek bir ser Şawrîkê dotira rojê wan Şawrîk sotin û berdan û çûn. Me jî got qey bi yekcarî diçin û me rê (izin) da pêşmerge û em zivirîn Bêzihê ku miqareya meli wê rê bû. Dijmin bi 600 tirombîl leşker û top û tank û bin şemsîya bombekirinê de sê rexê me girt. Ev dergirtina li rexê Zaxo ve pêkhat.

120-140 pêşmergeyê me hazîrbû û ew jî belavkirî bûn û topçîyên me jî tuneyîbûn. Du zabitên topçî yên me li vira Qumrî yên bûn û me xwest nexwest nehatin li ser vîya me sitend ser xwe û me dest bi avêtina topan kir. Top a sisîya li nîve ka rewiyekî ket û li ser vê yekê jî awder berdan. Gelek ji vê derba hatibûn kuştin. Dujmin sere girê numro (1) girt û vira cî yên din distend bin kontrola xwe. Şer 12 rojan domkir. Teyaran (balafiran) bê sekinandin bombedikirin û tanqa jî bâkûrê me girtibûn û cî yên me didan ber gulan. Dûmahîye me cîyê xwe berda û em hatin Ermişte, Isê Suwar vê cara qala êrîşek xwe ya ku Adar 1966 de bûye dike:

"Bi qasa hêzekî 200 pêşmerge ve em êvarê birêketin û me hetanî berdestî sibe xwe nêzîkî dijmin kir. Ew çağ em li wêderê sekinîn, hineka nobet digirtin êdin jî razan. Bi şev me avête ser hêza dijmin ku ji çeteyên eşîreka Ereba ên milîs pêk hatibû. Çar- pênç kes ji wan xilasbûn û ev ên din hemû hatin kûştin me subayekî (zabitekî) birîndar teslî-

mî gundê wêderê kir ji bo ku dujmin hat, bila vî gundî neşewitîne û nehilweşîne ji bo xatire vî zabitî. Li ser vê bûyera çeteyên ve eşîra ku li Akre û Rewandûzê wan deran bi pêşmerge re şerdikirin çekên xwe danîn û dev ji şerkirinê berdan."

Isê Suwar dibê ye: *"Ev bê şer gere neyê berdan. Ku bê şer bê berdan morala leşker dişike. Cîyê ku lê sekinandin bê imkan be jixwe em lê nasekin in. Lê belê gava ku dijmin bi hêzekî xurt jî bê ser çeper û kozikan, divê ew derê wa bê şer neyên berdan. Şarbekirin û ku berxwedan zehmet be ew der wê gavê tê berdan."*

Li ser, di şer de cîyê qumandan jî vana got: *"Qumandan gere dû nava şer dabe. Nabe ku here cî kî ji şer dûr xwe vêşêre. Li rêza pêşîn nebe û gere li her rexî bini here ku kîjan alî qelse wê derê hêzbike ku ew jî li rêza peşîn ve û tivîngê bîteqîne haya wî ji rexê din nabe. Di êrîşan de li pêşbûna qumandan ji bo xeterîya Şexsê wî nebaşe, lê ji bo manevîyata leşker gelek başe." Ji bo çi ku di vê erîşê de liberabîyê bîye bi vî awayî dîyar dike. "Ku min zanibûya ew erîş li gara wî pilanî ew ê bicîbînin ez nediçûm. Ku ez neçûma seda sed sernediketin em."*

Li vira alîkarê wî, Remezan Îsa got: *"Ew şerên ku Isê neçûyê sedî nod sernekeftîye ku ev ê Isê çû yê, sedî sed ên serkeftine."*

Sebebê vî ya Isê bi vî awayî dîyardike: *"Ez ku ji yekî re dibêm tu bi 100 merên xwe ve li vir ve û vira bermede, ew dizane ku berde ew ê jê pirsîyar bêkirîn û ew bin kontrolê de ye û heta dumahî ku em bi hevrane."*

Edar 1970

Beyannayeya 11 yê Adarê

1- Ewê di nav herêmên ku pirtiriya xelkên wan Kurd in de zimanê Kurdî li gel zimanê Erebî bibe zimanê fermi. Ew ê zimanê Kurdî, zimanê hînkirinê be di van herêmande û di hemîhingehên ku bi Kurdî têde xwendin têtekirin de zimanê Ereb jî bête hinkirin. Dîsa li hemî rex û dorê Îraqê di wî sinori de ku qanûn ji bo danine zimanê Kurdî wekî zimanê duduya ye.

2- Birayên me yên Kurd ew ên di hukmide pişkdar bûn û ferqî di navbera Kurdan û ên xeyrî wan de ew ê nehetekirin û ew ê di wergirtina wazifeyên giştî de, di gel wan ji cîyên hesas û giringên dewletê de ên wekî wezaretan û sergêriya leşkeri û xeyri wan...

17 Adar 1970

Şerê Mangeşkê

Ji şerên ku pêşmerge şikestîye yek jî şerê Mengêşkê ye. Mengêşk nahiyeka mezine û hundirê wê destê çaşan de tabûrek cendirman (kuwet seyare) dabû ye.

Nêziki 600 pêşmerge ku qumandarên wan Isê Suwar, Elî Xelîl û Elî Halû bûne ji bo girtina Mengêşkê bi roj hatine heta Çiyayê pişta gund.

Plana şer bi vi awayî danine: *"Berê ew ê bi topa li gund xin û di vê çaxê de ew ê*

hêzek biçe nav gund neziki malan. Gava ku top sekini (wexta wî tayinkine) gere ev hêzan han rahele ser gund û ên paşîye ji bên alîkariyê.

Niv se'et beri maxribê dest bi avêtina topa dikin û vîya hrta du se'eti domdike. Di vê navberê da ew hêza ku hatîye tayinkirin xwe nêziki malan dike û disekine."

Eli Medina ku serkoleki ew hêza cîye ber malan bû ye dibêje: *"Pişti ku ew ê ciwate ta Eli Halû bavêta. Lê belê em gelek sekinin tu deng nehat. Ez rabûm çûm ba wan ew ê dibêjin 'peknehat'. Ez edi zivirim û êdi me êrişkir. Îcar yekî ji we (pêşmergeki) agir berda lodek giya. Ev agir nava gund kir weki roj û em ji gelek xweş dihatin ditin. Caşika di şiwakan re gule di reşandin. Wan me xweş didit. Welhasil me gelek birindar û şehit şikestinê. Ên ku ji parre mabûn ḥema ji pişt ve tifing berdidan û van tifinga zêdetir disa li me diket."*

Elî Medina bi xwe ji birindar bûye di vî şerî de.

21 Adar 1970

Teşîş

NEWROZ

Peyva newroz ji roja nû, nû roj (newroz) tê. Îro hewî Kurdîstan cejna newrozê pîroz dike. Li Bexda jî bi xwepêşandaneka mazin cejna nrwroz dikin. Pelweşa Kurdîya Bexda ji subê va qala vê dîlanê dike û ji van 10 rojên ku çû zêdetir pesnê 11'yê Adarê Barzanî dike. Pêlweşa Kurdîya Bexda min vekiriye û cemaeta meya Qumrîyê ev a diçin Teşîşê cejna newrozê. Gava ku van pesnê têtekirin ê me dikenin û dibêjin; *"Heya niha gava navê Mele Mistefa dibûrîya dilê wan li hevdiket, îro hûn dibînin çi dibêjin."* Lê bi rasti hemi bikef in. Xelkê vê deverê gund bi gund hatîye cîyê cejnê. Bes mêr û zarok in û jin nehatine. Gotarbejên Leşker-1, PDK, (licna Mehelîya AMADÎ), Mamosteyan, bê têlan û imamek û ji cemaetayan ji gotarbêjek axaftin kirin. Rûmeta Newrozê rûmeta 11'yê Adarê, xebata pêşmerge û hatin kirin cî cî van siloganan davêtin û hemîya destê xwe li hevdixist û digotin: *"Bijî!"*an jî *"Bimre!"*

"Bijî Serokê Milletê Kurd Mela Mistefa Barzanî!"

"Bijî PDK di bin serokatiya Mela Mistafe Barzanî de!"

"Bijî bratîya Kurd û Ereb!" "Ha" "Bijî!" "Ha" "Bijî!"

"Bijî bratîya Kurd û Erab û Tirkman û Asûrî û Keldanîya di Îraqê de!" "Ha" "Bijî!" "Ha" "Bijî!" "Ha" "Bijî!"

Yekî 40-50 salî ku tivingeyeka Îngîlîzî bi milava bû te didît nişkava ew ê derket meydanê van silogana davet û paşva diçû. Lê ew î weki ên din bratîya Kurd û Ereb, *"Bijî Hesen El Bekir!"* nedistenê devê xwe û digot.

"Bijî Milletê Kurdê qehreman di bin serokatiya Mela Mistefa Barzanî de!"

"Bimrin dijminên Kurd û Kurdîstanê!"

"Bimre BAAS'îye xwîn rêj!"

"Bijî Kurdîstana İraqê û li gel wê bijî a Sûrîyê, a Tirkîyê, a Îranê û a Sowyetistanê!"

Vana li gora sîyaseta roje nebûn, lê dîsa hemî ahengê jê re bi zareki nivxwaz digotin bese. Lewre hefteyek bû ku Pêlweşa Dengê Kurdîstanê digot gere di ahengê de teyida 11 yê Adarê û Biratîya Kurdû Ereb û li hevhatina Partîya BAAS û PDK bi rengeki dilxwaz û xweş bête dîyarkvinî.

Axaftin xenci du-sê ya hemî bi Kurmanci hatin kirin. Piçûkên xwendekarên Kurdîstanê xweşxwan xwendin. Di nava wan de picûkên hingeha gundeki bala mirov dikişandin ser xweşxwan dixwend, karbidest vê di yeka de xuyakirin û xwest ku hemi mamostayên vî mamosteyi ji xwe re misal bistînin û ew jî tiştên ewha pêk binin.

Hulorî ya du temsil kirin. A yekê temsîlîya şerê Kurd û Ereba bû. Çehşên xain diketin pêşîya Erebên bi kiras û êrîş dianîn ser pêşmergeyan lê bi êrişa pêşmergeyan jî dişikestin û dadiketin xwarê. Temsîla din pêkhatina Newrozê bû. Dahakê imparatorê welatê Kurdan nexweş dikeve. Li doxtora digerin ku êşa wî saxbikin. Doxtorek dibêje ku ji bo saxbûna vê êşa te, divê her roj du zarok bên serjêkirin û bixwî. Celadê wî her roj ji van her dû zarokên ku tên roj mirina wî zêdetir dixwaze. Wezîrê wî yê enîyê Ferîdûn jî ji vêkirina Dahak acizîya xwe herdem dide xuyakirin. Kawa hedadêki (asinger) zehmetkêşe. Şeş kurên wî ji Dehak re tên serjêkirin gava ku dor tê ên dawîyê yê hefta, êdî kêr digihêje hestî û hemî zehmetkeşên xelkê Kurd her yek das û çakûç û bêr û tevir û bivirên xwe digirin û dibin pê serokatîya Kawa yê hasinger de li hemberê vê zilma Dehak radibe û Kawa yê pêşeng bi çakûce xwe Dehak dikuje û Ferîdûn ê ku li ser heqî ji xwere dike wezir. Xelkê Kurd hêviya xebera kuştina Dahakê xwinmêjê bi çarçavan. Ji bo zû bi vê mizgînîya agahdar bibin li serê çîya bi çîya, gazî bi gazî û mil bi mil agir dikin û bi vî agirê rizgarbûna xelkê Kurd bilind dibe liser welat. Li ser vî ya ye ku êvara berî roja Newrozê xelkê Kurd li her cîyî agir dadide.

Ewê ku tê ditin vê destana Kurdan destaneke gelek pêşketîye û armancê wê rizgarbûna xelkê Kurde di bin pêşengîya zehmetkêşên (proleterên) Kurdan de û ew rizgarbûna miletê Kurd di vê rêka da dibînê.

Îro Îran jî Newrozê dike cejna xweya millî û her sal ew jî wê wekî Kurdan pîroz dike û dibêje "Dahak Şehinşah û Kawa jî hasinkarê Ecem e. Heta kabiraki meyê karbidestên licna Mehelîya Amadîyê yê PDK çend roj berê ji bere gotibû ku *"Newroz, Îran dibêje cejna meye ji bo çi em rabin ji xwe re bikin sergeji!"*

Berî her tiştî Kurd û Ecem du qewmên birane û ji hemî qewman neziktirî hevin. Kurd û Ecem ji di wextê tarixêyên kevin ve bi hevre jîyane û Şehinşahên wan ge Kurd bûne ge jî Ecem bûne. Ji ziman bigre heya nav û adet û folklorên wan gişt nêziki hevin. Dibe ku Dahak Şehinşahekî van herdû qewman bi hevre be û wê çaxê ji van herdû qewman bi hevre dijîyan. Ecem be û dibe ji Kurd be, em nikarin bibêjin ku sada sed Kurde an jî Eceme, Lê belê îro bîye malê her dû qewima û pêşengên wan. A gir,ng kî bûna

wan nîne. A giring ewe ku îro ev destaneki milîyê bûye ya miletê Kurd û Ecem. Xelkê kurd ew ji xwe re kiriye destanekî millî. Ji bo vê yekê em dikarin Newrozê weki cejna xwe ya millî pîrozbikin. Êdî cejneka me ya milîye, lewre ûye malê gelê Kurd.

22 Adar 1970

Qumrî

Sê roj berê Mele Mistefa beyanek da ku êdî cehş dikarin bizivirin ser malên xwe. Em hemî brane. Rojên berê êdî divê em ji bîra bikin. Bi kurtî em dikarin bibêjin ku me cehş afî kir. Vê yeka dîsa gava ku do li Gelala di ahenga rejna Newrozê de Mesût, Mele Mistafa bi navê bavê xwe axifî dîyarkir. Pêlweşa Dengê Kurdîstanê vê axaftina ku bi Erbilê ji bi navê hikûmata Ereb hatibû ahenga Gelala.

23 Edar 1970

Îro ji Mele Mistefa bêtêlek (birkîyek) hate ku dibêje: *"Cehş bi çi awayî îltihak dikin bira bikin gava ku îltihak kirin teslimi hikûmata Îraqê bikin."*

Dive ku hikûmat ewê vî nêzikîde cehşan ji çekke û ji ber vêyekê ew ê bi çekan ve birevin bên herêma şoreşê. Ji bo pêşîya vê hatina wan bêgirtin Mela Mistefa ev ferman daye.

24 Adar 1970

Qumrî

Ji Mela Mistefa bêtêlek dîsa hat ku dibêje "bila mehkemeya şoreşê rawestin ku daw û zeka yeki hebe bila here mehkema hikûmatê.

Karbidestên şoreşîyên vira dibêjin bi vî avayî çênabe lewre heya cehşan ji çek nekin kesekî nav şorişê nare Amadîye û Duhokê.

Ji bo firavînê em li koçikêne. Selîm Eshet Xoşevî, katibên Eshet Xoşevî, mele Hemdî û Mihemed Elî Yonis, hakimê devera Amadî(ê şorişê)yê. Mele Ehmed, Berpirsiyarê yekêyê Licna Meheliya Amadîyê PDK Necmettin Yusif û alîkarê wî Teyîb û pênc şeş leşkerên din hazirin. Vê civata li ser ji çekkirina cehşan diaxife. Dibêjin ku ew ê cehş nepakîtîyê bikin lewre çek danîn mirina wan e. Ên din dibêjin ku cehş bi serên xwe nikarin tu tişteki bikin. Lê belê hûn dizanin ku dibînî de karbidestên hukûmetê tehên wekî Emaş û ên din bi wan re nîn in. Ew çewa li Akrê çar kesên bendewarên pêkhatinê dikujin û şeş dukana dişewitinin, lê kes li wan deng nake.

Van rojan mesela ku zêdetir li ser axaftin tête kirin meseleya ji çekkirina cehşane. Ve yeka ji rastî jî giriftariyeka giringe. Lewre li ser vê pêkhatinê rewşa ruhiyeta ku cehş têdane dive wan têke rêka xirabîye. Ji ber ku ew ê di nav millet de serê wan tim û tim xwar be û bêrûmetbin. Ji alîyê din ve jî yên ku bi domkirina şer bûne û dibe ku dewlemendîn şer îro di bintengahîyê de ne.

Şea din pêlweşa(çapamenî) Îsrail got ku 'rojnameya Cumhûrîyet û Yeni İstanbul û çendên dine ku li İstanbolê derdikevin, nivisine ku gava Emaş hatîye Tirkîyê ji Tirkîyê û Îranê re gotiye ku eger hûn naxwazin Kurd bigihêjin heqên xwe, alîkarîya me bikin em bi hevra lêxî inn. Dû vî ya re jî, pêlweşê dîyakir ku 100.000 Kurdên ku li Libnanê dijîn dikarin êdî li wêderê bibin xwedîyê gotineka bi rûmet û di nava komîteya Libnanê de cîyên xwe bistînin, bi rengekî baş (Piştî beyana 11'yê Adarê Kurdên Libnanê pîrozkirina xwe yê hebûna xwe xuya kiribûn).

M. Elî Yonis dibêje ku "ji bo çi gava ku Emaş çûbû Tirkîyê van rojname yê yeka nedinivîsandin û Îsrail çira berê bi vî rengî qala Kurdan nedikir. Divê em hişyarbin. Dijminên me dixwazin vi mafên me yê me wergirtîye ji em winda bikin.

Gava ez çûm cîyê xebata Eshet Xoşevî û katibên wî ku Necmedîn Yusuf, Selîm Eshet, Mele Hemdî, M. Elî Yonis û xwedê de li wê bûn, dîsa li ser vê yekê diaxifiyan.

1969 Yılı

23 Ağustos 1969 Isparta'da Şivan ile görüştüm.

4 Eylül Tatvan'da Faki ile görüştüm.

23 Eylül İstanbul'da Yeşilköy'de Şivanla görüştüm.

26 Eylül Ziyaret'te Faki ile görüştüm.

27 Eylül Cezmi ile Siirt'te görüştüm.

30 Eylül Faki ile tekrar görüştüm.

1 Ekim Siirt'te toplandık (Çeko, Reşo, Şivan, Soro) ve çıktık.

2 Ekim Batman'da Yusuf'un evinde yattık (M. Emin Yusuf Ömer) ve gece Şırnak'a geldik, hafif vasıtayla.

3 Ekim Ziyaret tepede geçti ve gece yola çıktık.

4 Ekim 18.30'da sınırı geçtik.

5 Ekim Deştataxe'den Yuhnan'ın evinden yola çıktık.

6 Ekim Parti ile temas (Osman Qazi ile görüştük).

7 Ekim Batufaya'ya vardık, yattık.

8 Ekim Numan'ın maqar'ına gittik.

10 Ekim Dr. Şivan ve arkadaşlar Ali Halil'e gittiler.
Abdurrahman Dino ve Mehmet Tahir ile tanıştık.

13 Ekim Ahmet'i geri yolladık.

14 Ekim Abo'dan haber geldi.

15 Ekim Isê'yi ziyaret ettik

16 Ekim Isê'den dönüş ve ilk resim.

17 Ekim Amir Batolyon Suleyman Arif ve Abidin maqaradan geldiler. 9 kişi ile saat 12.00 Gilala'ya hareket ettik.

18 Ekim Talfan köyüne vardık, gece Gırıka'da yattık.

19 Ekim Kumri'ye vardık Esat Hoşewi ile tanıştık, akşam Bamernê'de yattık.

20 Ekim Bınaviye'de yattık.

21 Ekim Zap suyunu geçtik.

22 Ekim Sêvre Köyü'nde yattık, Solla Şına Nehri'ni geçtik.

23 Ekim Rezan Köyü'ne vardık, Lokman'ın evinde kaldık.

24 Ekim Bêdarm'da yemek yedik, Xerdan'da yattık.

25 Ekim Gilala'ya geldik, saat 1.5'da(01.30) Çoman'da yattık.

26 Ekim İdris ve Mesud ile tanıştık, Fazıl'ın evinde yattık.

27 Ekim Bize yatacak yer temin edildi.

29 Ekim Dr. ilaçların tasnifine...

31 Ekim Mehmet Nuri geldi (Roni).

5 Kasım Gilala'ya gittik, İhtilalın yetiştirdiği öğretmenlere diploma törenini gördük ve ilk olarak toplu olarak milletimizin şehitleri için saygı duruşunda bulunduk.

15 Kasım Mukaddem Aziz yattığımız yere geldi, yanında Faik ve Hakim Ali Akreyi vardı.

18 Kasım Abo ile saat 20.00'de görüştük. 23.45'te Dilman'dan ayrıldık.

21 Kasım Sıffın'a hareket ettik. 8.30 da hareket ettik.
Saat 14.30 da Verte'ye vardık. E.... .... gördük.

22 Kasım Gulan Köyü'nde yemek yedik. Betuwal'da yattık.
Batalyon (Kara Şaban)

23 Kasım 17.30'da Karargah'a vardık (Hiran Nahiyesi).

24 Kasım Dr. Hîşyar'ın geldiği Gilala'ya bildirmişler.

27 Kasım Dr. Şivan, çeko, Roni, Kumri'ye doğru hareket ettiler.

3 Aralık Dr. Şivan, Çeko, Roni, Esat Xoşewî'nin Maqarı'na vardılar ve Dr. Hîşyar ile buluştular.

27 Aralık Roni Türkiye'ye gitti.

1970 Yılı

4 Şubat 1970 Çeko, Türkiye'ye gitti ve Roni Türkiye'den dönüyordu.

11 Şubat Hiran'dan Aziz ile beraber Gilala'ya doğru yola çıktık.

12 Şubat Akşam üstü Vahap Ağa'nın evine vardık.

13 Şubat Nevpardan'a geldik ve Hişyar ile buluştuk.

14 Şubat Reşo'yla görüştüm.

2 Mart Çeko Türkiye'den döndü.

3 Nisan Çeko Türkiye'ye gitti.

6 Nisan Şivan Gilala'ya doğru hareket etti.

8 Nisan Dr. Şivan, Gilala'ya geldi, buluştuk. Ben, Dr. Hişyar, Şivan, Reşo ve Hemreş.

11 Nisan Çeko, Türkiye'den geri geldi. (Şırnak, Silopi, Guyan)

12 Nisan Molla Süleyman geldi (Faki Tatwan).

24 Nisan Hewler, Mukaddem Aziz'e misafir olduk

26 Nisan Ben, Dr. Şivan, Reşo, Dr. Hîşyar, Hemreş Kumri'ye geldik.

2 Mayıs Molla Süleyman gitti.

6 Mayıs Hemreş bizden ayrılıp Gilala'ya gitti.

16 Mayıs Şeyh Aziz bize geldi (S. E.) ve Gilala'ya gitti.

23 Mayıs Zaxo'ya Şeyh Aziz döndü, Şivan'la görüştüler.

2 Haziran Reşo, Kongre için Gilala'ya gönderdik.

6 Haziran Ben ve Çeko Türkiye'ye doğru yola çıktık.

16 Haziran Dr. Hîşyar ve Molla Roni'de Gilala^ya gittiler.

22 Haziran Dr. Şivan, Ankara'ya geldi.

27 Haziran Ankara'ya gittim.

27 Haziran Ankara'da PDK kurulması.

29 Haziran Ankara'dan çıktım.

4 Temmuz Ben Zaxo'ya vardım.

11 Temmuz Çeko, Kumri'ye geldı. Maqarımız ayın başından beri Dişiş'te idi.

30 Temmuz " Reşo ve Roni bizden tamamıyla ayrıldılar. Roni, Türkiye'ye, Reşo, Gilala'ya.

8 Ağustos " Reşo, Gilala'dan geldi ve Esat Xoşewî'den yardım talep ediyordu.

10 Ağustos Reşo, Bağdat'ta doğru yola çıktı.

14 Ağustos Ben, Bamernê'ye gittim ve orada kaldım.

22 Ağustos Ankara'da Olağanüstü Kongre.

8 Eylül Azad, Türkiye'den geldi.

10 Eylül Bamerni'den Dişiş'e geldim.

11 Eylül Zaxo'ya gittik (Dr. Şivan ve Hişyar ihtilafı)

13 Eylül Bamernê'ye vardık, Şivani Hişyar, Çeko ve Ben. Ben orada kaldım.

14 Eylül Çeko, Şivan, Hişyar, Dişiş'e gittiler.

19 Eylül Ben, Bamernê'den Dişiş'e geldim.

21 Eylül Çeko ve Şivan, Guyan mıntıkası için gittiler.

28 Eylül Çeko ve Şivan Guyan mıntıkasından geri döndüler.

1 Ekim Ben ve Hişyar, Türkiye'ye gittik (ihtilaf için).

5 Ekim Azad, Türkiye'ye geri gitti.

8 Ekim Jir, Zaxo'ya geldi.

9 Ekim Çeko ve Dr. Şivan Gilala'ya gittiler.

16 Ekim Ben ve Hişyar, Türkiye'den geri geldik.

20 Ekim Gilala'dan geri dödü.

25 Ekim (Azad), Türkiye'den geri geldi.

29 Ekim Çeko, Türkiye'ye gitti.

4 Kasım Şivan'dan, Gilala'dan geri döndü.

18 Kasım Çeko, Türkiye'den geri geldi ve beraberinde 16'nda Brusk'da vardı.

1971 Yılı

1 Ocak 1971 Toplantı (İstanbul)

6 Ocak Cezmi'nin yanına gittim.

12 Ocak İstanbul'dan hareket ettim.

13 Ocak Ankara'da kaldım.

14 Ocak Ankara'dan hareket.

16 Ocak Midyat'ta kaldım.

17 Ocak Şırnak (Rabenka üstü) hareket.

19 Ocak Rabenka'ya geçtim.

3 Mayıs Kurdo, Riya, Sılopi hat.

14 Mayıs Tahsin ve Yusuf Diyarbekerli Maqara geldiler.

15 Mayıs Zendo, Cıvan, Çıya, Riya, Suriye hatın.

19 Mayıs 1. toplantı (seminer).

25 Haziran Zerdeş, Cudi, Riya, Suriye hatın.

25 Haziran Ahmet Aras, Riya, Hekari hat.

Not: 1/7/1971 günü Zeynel Hakkari'ye gidiyor. ...(M.I.T?) şefi Adnan'ın evinde bir hafta misafir kalıyor.

15 Temmuz Serdar, Riya, Guyan hat.

16 Temmuz Serdar ve Ahmet ile Tilki Selim, Esat'ın yanına geldiler.

18 Temmuz Şivan, Bamerne'ye geldi.

18 Temmuz Alişêr, Zaxo'dan Çeko ise Musul'dan getirildi.

19 Temmuz Toplu olarak biz geldik. Soro, Kurdo, Şakir, Çıya, Ciwan, Ahmet Aras, Zınar, Xwendevan, Jır, Halil(Musto, Mehmet, Molla, Guyanlı Sait geldi.

19 Temmuz Gecede Zendo, Brûsk ve Dıjvar getirildi.

21 Temmuz Gilala'ya gittik (Şivan, Çeko, Soro, Şakir ve Selim Xoşewî).

23 Temmuz Selim çu (Bamerne'ye)

24 Temmuz Dijwar, Halil, Azad, Xwendevan, Jir, Türkiye'ye döndüler.

4 Ağustos Ali Halil çu Bamerne.

14 Ağustos Para için muracaat.

14 Ağustos Barzanî kuvvetlerinden Dr. Şivan tarafından S. Elçi, Abdülkerim, Mahmut, Kurdo ve Çıya'nın öldürüldüğü haber olarak verdi (saat 20.00)

25 Ağustos Vehbi Algen, Türkiye'ye geri döndü.

3 Eylül Baran, Bamerne'ye geldi.

7 Eylül Brûsk, Esma, Mahmut geldiler

7 Eylül Dr. dan pusula geldi.

8 Eylül Molla Mahmut hapis.

8 Eylül Derviş gelip Şakir'i alıp gitti. İdris'e muracaat cevapsız kaldı.

8 Eylül Alişêr û Zınar Türkiye'ye döndüler.

8 Eylül Ahmet, Baran ve Zeki Tekeş, Suriye yolu ile Lübnan'a gittiler.

9 Eylül Brûsk ve ailesi, Molla Mahmut getirildiler ve ailesini tesadüfen Navpırdan'da gördüm ve derhal gönderilmeleri. Dr. Mahmut'a muracaatım ve yarın gelmesi demesi.

10 Eylül Dr. konuşma.

29 Eylül Günü saat 17'ye doğru Hacı Umran'da 11 kişinin Molla kiyafetiyle Molla Mustafa'ya suikast yaptılar. 2 peşmerge şehit düştü. 11 casusun öldürülüşü.

10 Ekim Gilala'ya gelişim.

17 Ekim Isê ile görüşmem.

20 Ekim Isê vasıtasıyla Bamerne dönüş izni alındı.

21 Ekim Gilala'dan hareket ve Berzan'a geliş.

23 Ekim Bamerne'ye yetiştim (Zendo, Kurdo, Çudi. Zerdeşt vardılar. Şakir ditina, Brûsk çû

23 Ekim Çıvan ve Çiya, Suriye yolu ile Beyrut'ta gittiler.

5 Aralık Hamit hat (Bıraye cuvan).

11 Aralık Zendo çu Suriye.

11 Aralık Hamit çu (Bıraye cuvan)

1972 Yılı

1 Ocak 1972 Aroş köyünden Hacı Nayıf yanımıza geldi.

Kurban Bayramı günü/1972 Jir, Türkiye'den geldi. Bir hafta kaldı, geri döndü. Kurban Bayramı'ndan 10 gün sonra Molla Ali geldi.

19 Ocak 1972 Abdulhazif Aladin Toxan ve Ebdullah Esad, Hakkari'den geldiler.

20 Ocak " Geri döndüler.

22 Şubat Kurdo, Zerdeşt ve Cudi 4.000 TL Suriye'ye hareket ettiler.

21 Mart 4 kişi Gilala'dan geri geldi ve gitti.

23 Mart Deham, Bamerne'ye geldi.

1 Nisan Hansa'nın ağır konuşması.

4 Nisan Molla Ali, Bamerne'ye geldi.

8 Nisan Esma, Esat ile görüştü. Abdullah Ağayê Pişteri (hez: 10 Balek) ile sözde haber yolladı Gilala'ya.

21 Nisan Molla Ali, Zaxo'ya gitti.

24 Nisan İhsan Şırzat Veriseki Kürd Hawar ile ronakileri alıp Bağdat'a gitti. Molla Hamdi'nin so iyiliği.

25 Nisan Kawa'yı alıp Duhok'a hastahaneye götürdüm (3 sefer), gün araları ile.

28 Nisan Suriye'den Şefik geldi ve Gilala'ya gitti.

1 Mayıs Gilala'ya gitmek için Esat ile görüştüm.

2 Mayıs Musul'dan Erbil'e gittik, o gece orada otele gittim ve Aziz yoktu (Bağdat'a gitmiş).

6 Mayıs Saat 15'e doğru rüya gördüm, Hansa'ya ait ve Aziz gelinceye kadar Erbil'de otelde kaldım.

10 Mayıs Aziz ile Nawperdan'a geldik.

15 Mayıs Dr.'dan şunları istedim: 1- Emanet (Dr.gilin yazdıkları), 2- Esma'nın gidişi, 3- Benim gitmem İdris ile görüşecek.

16 Mayıs Kasre gittim, İdris ile görüştüm

18 Mayıs İdris ile görüştüm, yanlız yazıları okumama müsaade verildi. Mezarları kabul etmedi. Barzanî talebi red edildi.

19 Mayıs Mahmut ile tekrar görüşme.

20 Mayıs İdris ile tekrar görüşme.

21 Mayıs Gilala'dan çıktık, Mergeror'un yanında bir köye geldik.

23 Mayıs Amadıye ve Bamerne'ye yetiştik (Ben, Sadık ve Dervişê Suleyman'dı).

26 Mayıs Gitmek için Eshat ile görüştüm, konuşmalar çok sert ve kesindi.

28 Mayıs Isê ve Remezan, Bamerne'ye geldiler, Isê, Ben ile görüştü.

29 Mayıs Bamerne'den Esat'ın arabası ile Ben, Esma ve Kawa, Zaxo'ya geldik.

30 Mayıs Zaxo'dan çıktık.

31 Mayıs Saat 02.00'de Deha'nın köyüne vardık (Moza)

2 Haziran Kamışlı'ya geldik, saat 17.00'de Molla Davud'un evine indik.

12 Haziran Esma'yı köyden yollamak için gönderdik, saat 17.00'de.

14 Haziran " Esma geri geldi, geçememişler.

19 Haziran " Ben ve M. Ali, Şam'a hareket ettik. Ustaz İbrahim'ın evinde kaldık.

20 Haziran Kadri Can ve Zerdeşt'i Ekrem Bey'in evinde gördük.

21 Haziran	Halep'te M. Nuri Dersim'in evinde kaldık ve Dr. üzerine konuşmalar.
22 Haziran	Kamışlı'ya geri geldik.
6 Temmuz	Annem, Suriye'ye geldi, 3000 TL verdi.
11 Temmuz	Anem, Suriye'den geri gitti. Bundan öncede Gani vasıtasıyla 2500 TL bize yollamıştı.
31 Temmuz	Ahmet ve Mustafa yanımıza geldiler.
2 Ağustos	Ahmet, Mustafa ve M. Ali, Şam'a beraber gittiler.
6 Ağustos	Ahmet ve Mustafa geri geldiler bu arada Abdüllatif'te geldi, görüştük.
8 Ağustos	Ahmetgile 1100 TL para geçiş için verdim.
16 Ağustos	Ben Halep'e gittim.
18 Ağustos	Şam'a gittim, Necmettin'i görüp M. Ali'nin Halep'te olduğunu ve İbrahim Şıtlo ile görüştüklerini söyledi.
20 Ağustos	M. Ali, Şam'a geri gitti.
22 Ağustos	Ben'de Halep'ten Şam'a hareket ettim. O günde Esma'da Türkiye'ye doğru hareket etti.
24 Ağustos	M. Ali gidip teslim oldu, bir daha görüşemedik.
25 Ağustos	Ben Selah ile görüştüm
30 Ağustos	Beyrut'ta hareket ettim, Kemagille görüşmek için.
1 Eylül	Beyrut'ta saat 15'de vardık. Broyê Metinigile uğradım. 2 gün orada kaldım.
8 Eylül	Çekoslavakya'ya yollandık.
13 Eylül	Beyrut'tan Şam'a geri döndüm. Bu arada Molla Hasan, Şam'a uğramış. M. Ali'yi Çekoslavakya'ya yollamışlar. Selahattin'de yakında yollayacaklar. Ben burada kalmak istiyorum.
16 Eylül	Kamışlı'ya doğru hareket ettim.
23 Eylül	Aziz ile görüştük. Dehamgilin dönüşünü bekledim.
23 Eylül	Neco, Çekoslavakya'ya hareket etti.
31 Eylül	Abdüllatif'in evine gittim. Bu arada Kemal ile görüşmeler.
6 Ekim	Neco ve Kurdo, İsveç'e hareket etmişler.

12 Ekim Çemşeref'e gittim, Kemal 2 gün once oraya uğrayıp Mozalan'a gitmiş.

13 Ekim Rubah ile (Kavak) geçtim.

14 Ekim Kemal-Tahir ve Cemal ile görüştüm

15 Ekim Kamışlı'ya geri geldim, Kadri'de o gün geldi, görüştük.

19 Ekim Halep ve Şam'a doğru hareket ettim.

20 Ekim Şam'da kaldım.

21 Ekim Beyrut'a geçtim.

23 Ekim Cudi ile görüştüm.

23 Ekim Beyrut'ta kitapları yerleştirdik.

24 Ekim Beyrut'tan çıktık.

25 Ekim Kamışlı'ya vardım.

26 Ekim M. Ali'nin mektubunu aldım.

28 Ekim M. Ali gile mektup gönderdim.

9 Kasım Derik, Çemşeref'e gittim (Süleyman ile).

11 Kasım Çemşeref, Derik ve Kamışlı'ya geldim. Hişyar gelip beni aramış ve uçakla gitti, görüşmedik.

16 Kasım Hikmet ve M. Ali ve Selahattin'den mektup aldım.

18 Kasım Cevap yazıldı.

30 Kasım Kamışlı'da Mustafa'nın evinde tevkif edildim.

1 Aralık Halep'e bir Dürzi ile hareket ettik.

2 Aralık Halep'te emniyet nezaretinde kaldım, resim çekildi.

2 Aralık Saat 14.00'den sonra hareket ettik.

13 Aralık Sözlü ifade (hızbi tahrir; Şeyh Rubai, Şemsettin Kazimi, Hacı Hasan, Ebu Eli, Bırusur (Asiri), Samuel.

17 Aralık Yazılı ifade.

26 Aralık Ekrem Bey'in evi.

1973 Yılı

9 Ocak 1973 İsim ve adres ve fotorafım çekildi.

11 Ocak Odam değiştirildi.

Kurban Bayramı ve 3. günü 10 dakıkalık teneffüs

19	Ocak	İki gün emniyet nezareti (Gazi Barari Kürdi).
21	Ocak	Lübnan sınırı ve Fedai ile geçiş.
22	Ocak	Abdüllatif'in dıkkani ve Cudî ile görüşme ve Mustafa'ya mektup.
2	Şubat	Mustafa geldi ve üç gün kaldı.
3	Mart	C. T. ile görüştüm.
7	Mart	M. Ali'nin mektubu.
9	Mart	Ekrem C.oğlu ve göremedim.
15	Mart	Şam'a geldik.
21	Mart	Halep'e geldik.
23	Mart	Tekrar Şam.
27	Mart	C.xwin evinde.
1	Nisan	Cudi Beyrut'a gitti.
14	Nisan	Şam'dan Beyrut'a gittim.
19	Nisan	Cudî ile beraber Mü. kazılmaya verildi.
28	Nisan	Beryut'tan Şam'a geri geldik.
5	Mayıs	Şam'dan benim hareketim Cudi, THKO Şubesi'ne gitti
7	Mayıs	Kamışlı-Derik-Çemşeref.
19	Mayıs	Rubai.
20	Mayıs	İsmail ve Mehmet, Şırnak-Gundık.
22	Mayıs	Zon, Haci Eşref.
4	Haziran	Gundik-Şax...
5	Haziran	Şax...
6	Haziran	Van...
7	Haziran	Dilşer'le görüşme.
9	Haziran	Sıphan'la...
10	Haziran	Şax'a...
12	Haziran	Gundik'e varış.
13	Haziran	Tahir'ın zonu...
19	Haziran	Süleyman'ın zonu...
29	Haziran	İbrahim'le Silopi...

1	Temmuz	Firdevs'ten geçiş...
2	Temmuz	Çemşeref-Derik (Kemal Kamışlı)...
5	Temmuz	Şarn'a varış...
8	Temmuz	Şam'da Direj'le görüşme.
3	Eylül	Kurdo geldi.
16	Eylül	Ben, Kurdo, Hame, Beyrut'a gittik.
22	Eylül	Kurdo, Halep yolu ile geldi (Şam).
28	Eylül	Ben, Hame, Şam'a geri döndük.
2	Ekim	Direj geri geldi.
10	Ekim	M. Ali, Kamışlı'ya gitti.
14	Ekim	Beni, Kamışlı'ya hareket ettim.
15	Ekim	Kamışlı'ya vardım (Ömer Bakkal ve M. Ali oradaydı).
17	Ekim	Ben, M. Ali, Çemşeref'e gittik, Ömer'de Mustafa ile Şarn'a gitti.
20	Ekim	Kemal geldi.
21	Ekim	Karşıya geçtik, Faki İsa'nın zomuna gittik.
23	Ekim	İsa, Ben ve M. Ali akşam Gundik'e vardık.
25	Ekim	Bağlar'dan M. Sadık, Tahir ile 26 sabaha karşı Kılaba'ya vardık.
27	Ekim	Şeyh Halit'in evinde sabahleyin Salih'le Beytuşşebap'a doğru hareket ettik.
29	Ekim	Beytuşşebap'a yakın bir köyden (3 saat) hareket ettik. Sıware Halil'e yakın bir zomda gece kaldık.
30	Ekim	Fahrigilin köyüne vardık.
31	Ekim	Fahrigilin köyünden çıktık, Hakkari'ye vardık.
5	Kasım	Van'a, Ben, M. Ali minibüsle gittik.
6	Kasım	M. Ali (Van) evinde kaldık.
7	Kasım	Çuy Mala Palukê.
10	Kasım	Molla Aziz çun mallayi.
13	Kasım	Van a derketî û em hatte gondê Safiya.
17	Kasım	Ben ve M. Ali hati başera me.
26	Kasım	Başêr em derketi.
27	Kasım	Em konê de may.

28 Kasım Saat 23.00 de em derbase Çemşeref bun.

29 Kasım Kamışlı'ya vardık.

3 Aralık Kamışlı'dan hareket ettik.

4 Aralık Şam'a vardık ve Nabeyneda Yesarilerle görüşme.

1974 Yılı

19 Ocak 1974 M. Ali, Şam'dan hareket etti.

20 Ocak Gurgîn hat û çû.

1 Şubat Ev değiştirdik.

23 Şubat Cudi ile tüzüğün götürülmesi üzerine munakaşa.

27 Şubat Dırej gitti.

2 Mart Gurgin geldi. (Semzini hatıraları ve programın Arapçası)

5 Mart Nelat û Cıvan mektup...

7 Mart Gurgin gitti.

14 Mart Beyrut'ta gittim, pasaport işi ve Aziz Riza'nın hücumlarına cevap...

3 Nisan Beyrut'tan geri geldim.

3 Nisan Kurdo ve Zerdeşt geldiler.

10 Nisan Ahmet, bizden ayrıldı.

14 Nisan Zerdeşt û Kurdo, Beyrut'ta gittiler.

8 Mayıs Şam'a geldim.

14 Mayıs Salah Selah cephe şoku. (görüştük K.Z., Ben)

14 Mayıs Lübnan Komünist Partisi, Gassan...

21 Mayıs Irak Sorişger Parti D. Kur. Şeyh Cebbar...

22 Mayıs Tekrar görüşme. Lokanta ve konuşmalar normal

23 Mayıs Saat 15.00 de tekrar ve Haziran 3 için 12.00 de.

25 Mayıs Fevaz Terablusa, el- Huriyet gazetesinde muhabir

26 Mayıs Cephe Sevri ve Cephe Demokrat ile görüş... *"bu Gassan"*, Nahif Haratma ve Abu Ednan...

28 Mayıs Haci Ahmet görüştük.

29 Mayıs Ciya ile görüştük.

29 Mayıs H. Cephe müspet cevap...

30 Mayıs Kurdo gil gittiler.

30 Mayıs Evi boşaltım.

3 Haziran Sey(Şeyh) Cebbar, Randıvvi'ye gelmedi.

3 Haziran Cıvan görüştük.

4 Haziran Kasım lo ile görüş...

5 Haziran Kasım lo ile görüş...

6 Haziran Cıvan gitti.

10 Haziran Welatan mektup.

17 Haziran Süleyman, Beyrut'a geldi.

24 Haziran Kesin bir haber yok, Selah S...

24 Haziran Şam'a Ömer ile geri döndük.

28 Haziran Ömer tevkif edildi.

28 Haziran Hafre ve Gevher gittiler.

29 Haziran Necmettin gitti.

Kurdo için avukat ve Kürt Halit .... gitti. Ben Beyrut'a gittim.

15 Ağustos Suriye'den çıktım.

17 Ağustos Şırnak ...

18 Ağustos Şırnak'a vardım.

22 Ağustos Çatak'a Tahir ile vardık ve o gece ... gittik.

25 Ağustos Van'a varış (Tatvan'da Faki ile görüşüp, tekrar Van'a).

29 Ağustos Erçiş'e gittim.

31 Ağustos Köye gittim (Pertağ=Göründek)

6 Eylül Van'a gittim.

7 Eylül Tatvan'a Faki ile görüştüm.

8 Eylül Van'a tekrar dönüş.

10 Eylül Çölemerik'e gittim.

16 Eylül Tekrar Van'a gittim, ayin 17 sinde o arkadaşın gelişi ile kır toplantısı yapıldı.

21 Eylül Ben, Alişêr, Muş'a gittik, Şeref ile görüşüp 22'de tekrar Van'a geri döndüm.

23 Eylül Tekrar Erçiş'e gittim, orada da bir köyde kaldım.

1 Ekim Van'a tekrar gidiş (Erçiş mesulu da geldi).

2 Ekim Tekrar Erçiş'e döndüm.

3 Ekim Malazgirt (Kalê), Patnos ve Malazgirt'in köyü Xanik da kaldım.

7 Ekim Nurettin köyünde...

18 Ekim Kelê ve 19'da Rüstem, Gedik köyünde Kopê (Bulanık).

22 Ekim Kopê-Kelê-Patnos-Erçiş- Van'a varış.

23 Ekim Muş'a gittim ve geri döndüm.

25 Ekim Erçiş'e gittim ve geri döndüm.

26 Ekim Ankara'ya hareket.

29 Ekim Toplantı...

2 Kasım Ankara'dan çıkış.

3 Kasım Van'a varış.

4 Kasım Kelê-Hêle...

5 Kasım Akêr varış.

6 Kasım Besta Megyeme varış.

7 Kasım Gundik'e varış.

8 Kasım Şırnak'a varış.

14 Kasım Şırnak'dan çıkış.

14 Kasım Silopi köyünde...

19 Kasım Sınırı geçiş ve Çemşeref...

21 Kasım Kamışlı'ya varış.

4 Aralık Şam'a varış.

18 Aralık Beyrut'ta hareket ettim (Kadri Bey'in kitapları için)

20 Aralık Beyrut'tan geri geldim (Abdo ile gittik).

Bir kısım kitaplarını geri getirdim ve Selah ile hiç bir ileşiğim kalmadığını söyledim.

AJANDAYA NECO (Necmeddin Büyükkaya)

(NECO'NUN (Necmettin Büyükkaya) AJANDASI)

Şiwan û pêre ku çend roj şûnve Şivan û jina Brûsk vegerîya bun Bamernê.

Pencê çileyê peşî, sala 1971 ê de ji Kürdistana Bakûr braderekî hat (Hamid). Penc rojan mêvanê me ma. 11'yê Çileyê pêşin mêvan û Zendo bihev re çûn heta Zaxo yê. Hamid ziviri Kurdistana Bakûr, Zendo jî çû Surîyê. Hamid roja ku çû ew Kek Soro û Zendo çûn cem Mam Isê, wî li wê derê dibîne û dibêje ev sixurê û davêjun hundur. Kek Soro wî bi zor xelas dike. Li heftdêhê (17) Çileyê Pêşin, min Kek Soro û Zerdeşt me dev ji cigareyê berda. Ji ber kû perê me nîne bû. Me ji nedixwestin ku em ji mam pereyî bixwazin.

Bi nû ve dest bi cigareyê kir.

16 Sibat 1972 em de me ji... mirina hevalan bihist.

26 Kasım 1971

Kesin bir tarih olmamakla beraber üç büyük kardeşimiz bu uğursuz günde öldürülmüşlerdir. Hem de öyle bir ölüm ki kendi kardeşleri zan ettikleri kimseler tarafından şehit edilmişlerdir. Öldürülmeleri Parti Merkez Komitesi tarafından karara bağlanmış ve gece kendilerini pijamayla hapishaneden çıkarıp öldürülmüşlerdir. Kendilerinden arta kalan eşyalarını, Çeko'nun yazdığı *"Kürdistan İhtilalı"* isimli kitabıyla birlikte partinin merkez binasına getirmişlerdir.

Soro ve Esma'da geldiler ve kesin olarak arkadaşların öldürüldüğünü anlamış olduk.

3 Mayıs 1972

Bu gün 4 Türk militanı Ankara'dan İstanbul'a giden ve içinde Ömer İnönü, Adalet Partili bir senatör ve 64 kişi bulunan bir uçağı Bulgaristan'ın Sofya şehrine kaçırdılar. Uçakta bulunanlara mükabil 6 tane arkadaşlarının serbest bırakılmasını istiyorlardı. Fakat zahiren Türk Hükümeti bu isteğe yanaşmadı. 34 saat sonra yani 4 Mayıs'ta uçak ve yolcularını serbest bırakarak Bulgaristan'a iltica ettiler. Uçağı kaçıranların kimlikleri tespit edilemedi.

Yine 4 Mayıs 1972'de Çarşamba günü saat 13.30'da Jandarma Genel Kumandanı Kemalettin Eken'e yine sosyalist militanlar tarafından bir suikast yapıldı. Kumandan, yaveri, iki nöbetçisi ve şoförü yaralandılar. Militanlardan biri öldürüldü, biride yaralı olarak ele geçti.

5 Mayıs'ta sabaha karşı saat 01.30'dan 03.30 kadar Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan idam edildiler. İdam edildikleri zaman *"Yaşasın Marksizm Leninizm... Kahrolsun Emperyalizm ve Faşizm"* diye bağırmışlar.

26 Mayıs 1972

Ben bu gün Mela H.nın evine gittim, oraya *"Kıyade Merheli"*nin Merkez Komitesi'nde olan Behcet geldi. Onun söylediğine göre Berzani demiş ki: *"Türkiye ve İran Kürdistanlarına el atanlar bizimle savaşıyorlar demektir."*

Behcet iki gün evvel Irak'tan gelmişti.

Suriye Demokrat Kürt Partisi (solcu) Polit Bürosu'na(*)

Sevgili Arkadaşlar!

Değerli kongrenize hazır bulunma teklifinizi büyük şükran ve teşekkürle karşıladık. Bu bizi ideolojik bir çerçeve içerisinde kardeşlik ve arkadaşlık kurmak düşüncesine götürdü. İkimizin de ortak yanı şu ki; Kürt ulusunun milli kurtuluş savaşını vermek ve daha ilerde emekçi sınıfının önderliğinde sosyalist bir düzen kurma amacında oluşumuz.

Kürt halkının Türkiye Kürdistan'ında karşılaştığı zorluklar, öte yandan partimizin yaptığı ve yapmakta olduğu eylemler yüzünden uğradığı takibatlar, sürülmeler vs. yüzünden kongrenizde hazır olamadığımız için esefle özür dileriz.

Bununla beraber partimiz Polit Büro üyelerince -tam yetki ile- bir mektup gönderilmesine karar verilmiştir. Buna göre, yüce kongrenizin bütün kararlarına katıldığımızı bildirir, muvaffakiyet ve başarılar temenni eder, Kürt ulusunun ve emekçi sınıflarının yararına neticelenmesini dileriz.

Son olarak size kardeşlik ve devrimci selamlar...

Yaşasın Kürt Hareketine Katılan Tüm Devrimci Fraksiyonlar.

Yaşasın T. Kürdistan Halkının Örgütü T. Kürdistan Demokrat Partisi.

Yaşasın Büyük Kongreniz.

*- T-Kürdistan Demokrat Partisi'nin Suriye Demokrat Kürt Partisi, 3. Kongresine gönderilen başarı mektubu.

Nazmi BALKAŞ (SORO)'IN MEKTUBU

22/10/1972

Kıymetli Kardeşlerim,

M. Ali ve Selahattin,

Selahattin:

Sizin gidişinizden sonra kaldığın eve geldim ve selametle gidişinizi öğrendik ve gelen kartı gördük çok çok sevindim.

Sana dediğim gibi ben oraya gittim ve selametle de yeni işe başladım. Ücretim çok iyidir ve işimde çok iyidir. Öyle tahmin ediyorum ki sanatımızda ustalaşmak istiyorum. Çok çok çalışırsam, eğer elektriğe kendimi kaptırmazsam pek yakında ücretimde artar.

Eve gidip geldikten sonra dönüşte M. Ali aradığın sorduğun arkadaşın Kadri'de geldi. Kendisine senin selamlarını söyledim. 2 aya kadarda senlen onun görüşmesi için ve aranızdaki taahhüdü yerine getirmek için müsaade istedim ve derhal eve döndü.

M. Ali sen mektubu alınca bana durumun, adresin bildir, fikrini de söyle. Mektubu postaya attığın yerde görüşmek istiyorum, gelme imkanın var mı, yok mu? Selahattin'de sana elinden gelen yardımı yapar. Eğer para bakımından çok sıkıntı çekersen bildir, buralardan temin etmeye çalışayım. Muhakkak acele cevap beklerim. Selahattin gelişini de sen geldikten sonra konuşuruz.

Mektubu getiren arkadaşla görüşebilirsiniz. Adres ondan alın, yinede çok açık yazmayın. Selam ve sevgiyle gözlerinizden öperim. Acele cevap beklerim. Muvaffakiyetler.

Soro Halit

İmza

Not: Avrupa'dan malumatlar ve temaslar.

Çok mühim.

Esma, Avrupa'ya gidecekmiş, %75 nakıştır. Çok çok temkinli. Jir polis olmuştur. Alakadar olun.

Selim oradadır, selamlarımı söyleyin ve onunla da görüşmek isterdim.

Ronahîkirinek liser meseleya şehîdkirina rehmetî Seîd Elçî û kûştina Dr. Şivan.

Pîştî şehîdkirina rehmetî Seîd Elçî û du hevalên wî, hin grûbên tohmedar bi xerezî û zikreşî pir pêkol dikin û dixebitin, ku bi awakî ji serî heta dawî rastiyên bi vê hadîsa dilşikên ve girêdayî bigherin û kuştina rehmetî Dr. Şivan ji bo armancên xwe yên pîs bi kar bînin. Ji bo ku bikaribin hicumê bînin ser Partî Demokratî Kurdistan û yan jî ji bo bi cî anîna emrên meqamên kevneperest yên li navçeyê ku dijî xebata gelê Kurd in. Ji xwe kîn û xerez û zikreşîya wan li beramberî Partî û xabata gelê Kurd mezin e. Dema ku ev grubên han wan uslûbên erzan û pûç bi kar tînin, didin dîyar kirin ku wan êdî di meydana xebatê de îflas kirine. Li ser vê bûyera dilêş, pîştî lêkolînêke dûr û dirêj, em li ser şêhidkirina rehmetî Seîd Elçî rastiyê li jêr eşkere dikin.

Di serê payiza sala 1969 an de Dr. Dr. Şivan di gel çend hevalên xwe hatin şoreşa Kurdî li Kurdistana Îraqê. PDK gelekî bi germî bi xêr hatina wan kir û ew xistin nav hêzên şoreşê. Ji Dr. Şivan re li Qumrî li mintîqa Berwarî, Bala Klînîkek vekir. Pîştî lihevhatina Adarê ya sala 1970'an, nexweşxanyek li nêzîkî bamarnê hate avakirin û Dr. Şivan jî li wir wek doxtor dest bi kar kir. Di wextî de piraniya wexta xwe bi dermankirina birîndar û nexweşan ve derbaz dikir. Wekî din jî xebata xwe ya siyasî dikir.

Demekê paş hatina xwe, dest bi çêkirina cenahekê di nav PDK ya Tirkiyê kir. Lê hîç kesekî ji berpirsiyarên Kurdistana Îraqê, têkiliya xwe bi vî karî nekir. Çêkirina wê cenahê bi destê Dr. Şivan bû, dijî hemû alîyan li Kurdistana Tirkiyê. Li ser vê jî, lome û tohmetên van tiştên bûyî, nakeye tenê ser şanê wî. Ji ber ku alîyên din jî rola xwe lîstin, ku rewş weha bû. Di 12 Adara sala 1971 an de cûnta hate Tirkiyê. Bi hatina cûntayê vê li Kurdistana Şîmal merhaleyeke nû dest pêkir. Rejîma faşîst ya wê çaxê dest bi zilm û êşandin, girtineke mezin û fireh kirin. Ev jî bû sebeba ku pir Kurd û netaweyên din kes ji ber zilma rejîmê birevin û dev ji welatê xwe berdin. Ji wan yek jî Seîd Elçî bû di gel çend Kurdên din çûn Sûriyê û ji wir hatin Kurdistana Îraqê. Wexta ew gihîşte Zaxo, bû mêvanê komîteya navça Zaxo. Hinek ji sebebên hatina wî yên din jî ew bûn, ku rewşa Kurdistana Şîmal ya nû bi serektiya şoreşê li Kurdistana Îraqê bide zanîn û di gel grûba Dr. Şivan li ser rewşa nû û planên misteqbel minaqeşe bike û bi wan re ji alîyê bîr û baweriî ve bide û bistîne. Dema Dr. Şivan bihîst ku Seîd Elçî hatiye Zaxo, wî di gel berpirsiyarên grûba xwe civînek çekîr. Di civînê de Dr. Şivan, Çeko, Birusko, Zendo û (x) amade bûn. Van kesan di vê civînê de bi dûr û direjekî li ser hatina Saîd Elçî minaqeşe kirin. Di civînê herin Zaxo, da ku Seîd Elçî bigrin û bibin teslîmî qeregola herî nêzik ya cendermên Tirkiyê bikin. Lê ew pêşneyar bû sebebê nexweşiyên mezin di civînê de. Dema Zendo ji bo protestokirina vê pêşneyarê dev ji civînê berda, di dawî de, bi çar dengan biryar dan ku wî bigrin û xwe jê xelas bikin. Di roja diduwan de sê kes ji wan (Dr. Şivan, Çeko û Birûsko) ji bo cîh anîna vê biryarê çûn Zaxo. Van kesan Seîd Elçî di baregeha Komîteya Partî yaê de dîtin. Dr. Şivan bixêrhatineke wisa germ lê ku hemû kesên li wir wisan bawer kirin ku hemû nakokî û dubendî ji nav wan radibe û nav wan rûpelekenû vedibe. Dr. Şivan

ji komîteya navçê dawa dike ku Elçî bibe mêvanê wî û Komîte jî vê bi dilxweşî qebûl dike. Hemû bi hev re di gel Elçî û hevalekî wî ku navê wî ku Memedê Bego bû diçin ba Dr. Şivan. Di rêya baregeha Dr. Şivan de Seîd Elçî û Memedê Bego di nîvî bihara sala 1971'an de tên kuştin. Wergera Dr. Şivan Û herdû hevalên wî bo baregehê bi rojekê texîr dibe. Di tehqîqatê de diyar bû ku sebebê derengiya vegera wan kuştin û vêşartina Elçî û Bego bû. Mirovekî bi navê Abdiletîf Savaş jî li wir bûye û Elçî dîtiye. Hîç dan û standineke siyasî ya vî kesî bi tu alîkî re tunebû. Wê grûba Dr. Şivan dixwest ku ji wi xelas bin da ku da ku ew nebe şahîd. Ji ber hindê ew jî bi destê wan hat kuştin.

Paş nediyarbûneke dûr û direj ya Elçî, dost û hevalên wî dest bi pirsîna wî kirin. Hinek ji wan hatin Zaxo ji bo pirsbikin ka çi bi vî hatiye. Lê hatin agadarkirin ku Elçî bûye mêvanê Dr. Şivan. Ji ber vê, ew çûn baregeha Dr. Şivan û wî jî gote wan, ku Elçî çûye Gilala. Ew jî çûn Gilala û pirs kirin. Lê bihîstin ku Elçî nehatîye gilala. Êdî careke din vegeriyan baregeha Dr. Şivan û wî jî vê carê got: Dibe ku direya Gilalayê de Elçî fikra xwe guherîye û vegeriyaye Kurdîstana Şîmal. Dawî mesele windabûna Elçî bo hemû kesî eşkere bû.

Ji lewra Serektiya Şoreşê emir da ku Dr. Şivan û grûba wî bên girtin û wan ji bo tehqîqatê bişînin Gilalayê. Lê di tehqîqata pêşin de diyar bu ku piraniya wan bê gûneh in û hatin berdan. Bi tenê Dr. Şivan, Çeko û Birûsko bi girtî man. Herweha Zendo û (X) jî şandin bo Gilalê lêkolîneke kûr bi Zendo û (X) re eşkere bû, ku destê van herdû kesan di kuştina Elçî, Bego û Savaş de tune û ji lewra jî ew hatin berdan.

Di wexta xwe de grûba Elçî, ji serektiya şoreşê dawa kir, ku Dr. Şivan, Çeko û Birûsko teslîmî wan bikin. Jiber ku mesele bi partîya wan ve girêdayî ye divê ew mehkema wan bikin. Her weha grûba Dr. Şivan û herdû hevalên wî teslîmî wan bikin. Wan jî digot, ku mesele bi partîya me ve girêdayî ye û divê em mehkeme bikin. Lê serektîya şoreşê biryar da ku dawakirina herdû alîyan jî red bike. Jiber ku nedixwest ku destê alîyekî li hember yê din bigre. Herweha ji ber ku ew li sulte û hêza herî mezin bû, baştir dît ku komîteyekê ji mirovên bawer û bi rûmet yên şoreşê ji bo tehqîqatê dayne daku ew li rastiyê bigerin û li vê mesele bikolin. Ev komite hat danîn û dest bi mehkema Dr. Şivan, Çeko û Birûsko kir. Jê re îspat bû ku van kesan Elçî, Bego û Savaş kûştiye. Li ser vê jî hukma kuştina Dr. Şivan, Çeko û Birûsko dan.

Baweriya serektiya şoreşê qewimiye. Teslîmkirina Dr. Şivan û herdû hevalên wî bi alîkî mesele hîç hal nedikir. Lê vê alostir bikira. Ji ber vê yekê ew reya ku me got girt û bi xwe mehkema wan kir. Biryara kuştina Dr. Şivan, Çeko û Birûsko, di serê payiza sala 1971'an de, li gor biryara hukmê ku di derbareya wan de hatibû dayîn, li ser bingeha edalet, qanûn û agahdariya birayên Kurdistana şîmal bi cîh bû.

Piştî hingê diyar bû, ku dubendî û nexweşiyên siyasî û fikrî yên kûr ku rebên wan dighên destpêka sala 1960'an di nav rehmetî Elçî û Dr. Şivan de hebûne.

Dawiya Meha 11 an ya sala 1977

Partî Demokratî Kurdistan

Qiyada Müwaqat

NLNP, NSC Files,
KT - Kissinger Office Files
CF, ME, Box 138 [N/A]
HAK Box 138
Folder 1

DECLASSIFIED in Part
PA/HO Department of State
E.O. 12958, as amended
June 21, 2006

SECRET/SENSITIVE

5 JUL 1972

MEMORANDUM OF CONVERSATION

SUBJECT: Washington Meetings with Kurdish Representatives

Barzani is not seeking merely sufficient aid to enable him to defend Kurdistan from the Iraqis and Soviets. That is only his minimum objective. He would prefer to receive political, financial, and military support sufficient for the Kurds to leave their defensive posture to become an offensive force against the Iraqis and their Soviet allies on behalf of the United States and its friends in the Middle East. Hopefully, under such conditions, Kurdish forces could combine with anti-Ba'thi Iraqi Arabs to either overthrow the pro-Soviet regime in Baghdad or to so embroil that regime and its forces in combat that it would no longer represent a threat to Iran, Turkey, Saudi Arabia, Jordan, or the Persian Gulf states. While recognizing their role as small in an area-wide context, the Kurdish leaders believe they could, nevertheless, make a significant contribution to protecting and even advancing the interests of the United States and its allies in the Middle East. It is this latter point that the Kurdish representatives here wish to stress most strongly. They emphasize that Mulla Barzani is willing to commit his movement to act in concert with United States area objectives and policy guidance in return for the assistance Kurdistan needs. The Kurdish representatives picture such cooperation as consistent with the shared political philosophy of Kurdistan and the United States, i.e., freedom of people to live as they wish and to govern their own affairs.

The Kurdish movement also desires the assistance of the United States Government, as it is able in the future, to convince Iran and Turkey that the Kurdish movement in Iraq has no territorial or political ambitions regarding the Kurdish people in either Iran or Turkey. Barzani's movement is particularly concerned about the Turkish Government which has steadfastly refused to have any contact with the Iraqi Kurds despite the fact that not a bullet has been fired on their mutual borders with Turkey during the past ten years. On the contrary, the Kurdish movement has in effect protected the security of both Turkey and Iran's borders with Kurdistan. This in turn secures most of Iran and Turkey's border with hostile Iraq. The Kurds would appreciate the good offices of the United States Government in putting the Kurds into direct contact with the Turkish Government and expressing the readiness of the Iraqi Kurds to sign any border guarantees desired by either the Turks or the Iranians. The latter two countries can write whatever guarantees they desire regarding current borders and the Kurds will sign them.

Last, but not least, the Kurdish movement requests the United States Government to continue the direct contact established between them for the first time on 30 June 1972. The Kurdish movement recognizes that such direct political contacts would have to remain secret indefinitely.

YER ADLARI

Adilcewaz/Elcewaz = Adilcevaz

Agirî = Ağrı

Axbinek = Akbinek

Azapêrt = Adaklı

Bilîs = Bitlis

Bongilan/Boxlan = Solhan

Civrak/Civarik = Sarıyayla

Cızîr = Cizre

Çelê = Çukurca

Çemîşkezek = Çemişkezek

Çewlik/Çepexçur = Bingöl

Çolamêrg = Hakkari

Dep = Karakoçan

Dersim = Tunceli

Derûyê = Derova

Dîlok = Gaziantep

Kimsor = Yayıkağıl

Xolxol = Yayladere

Taru = Yavuztaş

Hardîf = Çalıkağıl

Xopus = Yazgünü

Temran = Bağlarpınar

Xasko = Hasköy

Qısle/Kızılkilise = Nazımiye

Mamekîye = Tunceli Merkez

Pilêmurîyê = Pülümür

Xozat = Hozat

Pulur/Ovacixê = Ovacık

Mazgêrd = Mazgirt

Pêrtag = Pertek

Erzingan = Erzincan

Sêrt = Siirt

Tetwan = Tatvan

Patnos = Patnos

Misric = Kurtalan

Elîh = Batman

Silopiya/Gîrkî Emo = Silopi

Şîrnex = Şırnak

Hawâl = Baykan

Mîdyad = Midyat

Qilaban = Uludere

Gêxî = Kiğı

Farqîn = Silvan

Erzirom = Erzurum

İdir = Iğdır

Maladi/Melediye = Malatya

Gimgim = Varto

Melazgirt = Malazgirt

Erdîş = Erçiş

Wan = Van

Riha = Urfa

Qerqelî/Ebexe = Özalp

Wêranşar = Viranşehir

Mêrdîn = Mardin

Xinus = Hınıs

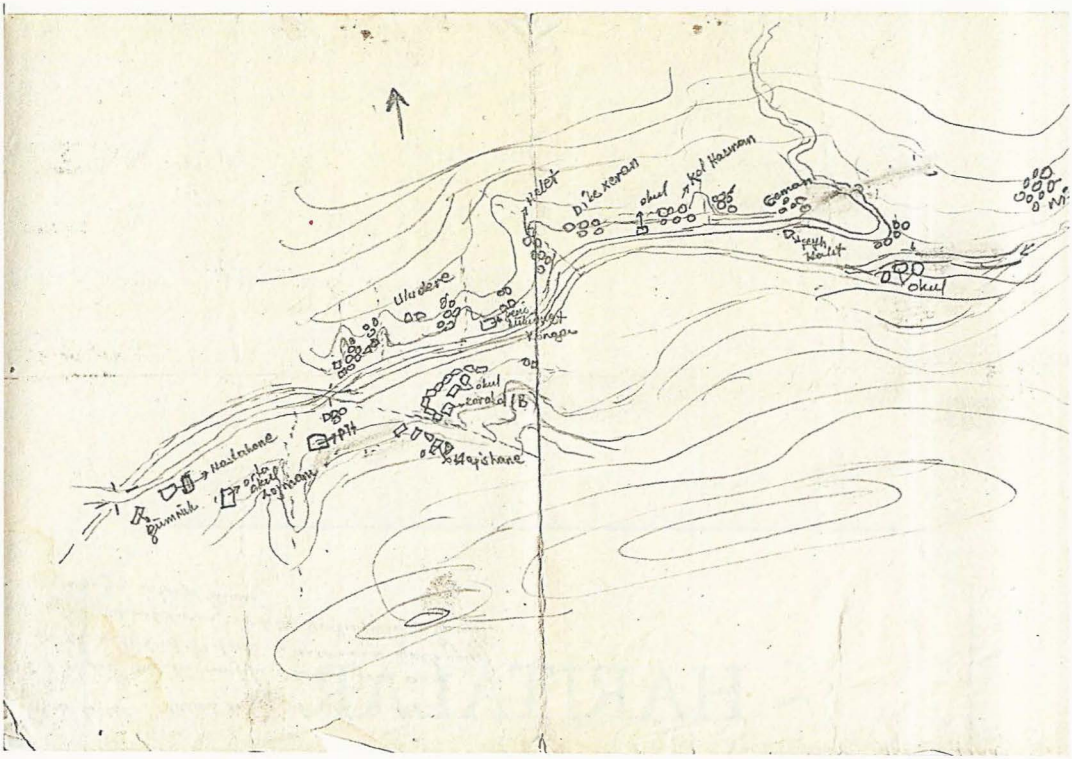
Pasur = Kulp

Licê = Lice

Nisêbîn = Nusaybin

Ramadan = Ramazan

~ HARİTALAR ~

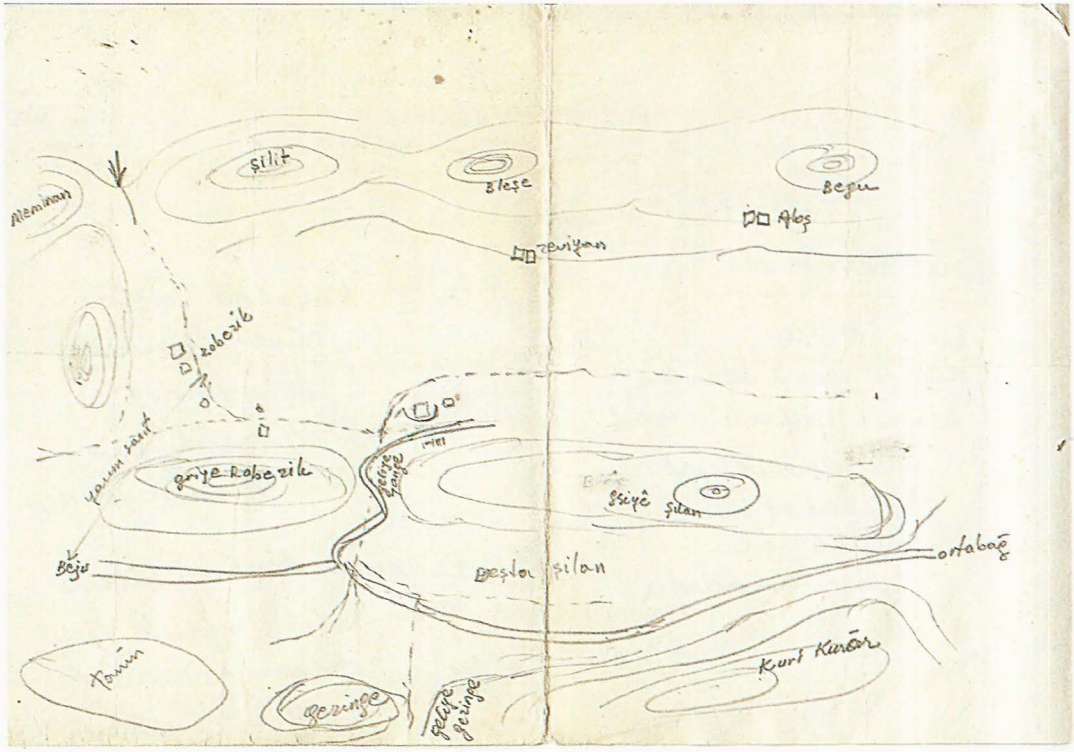

okul
okul
okul

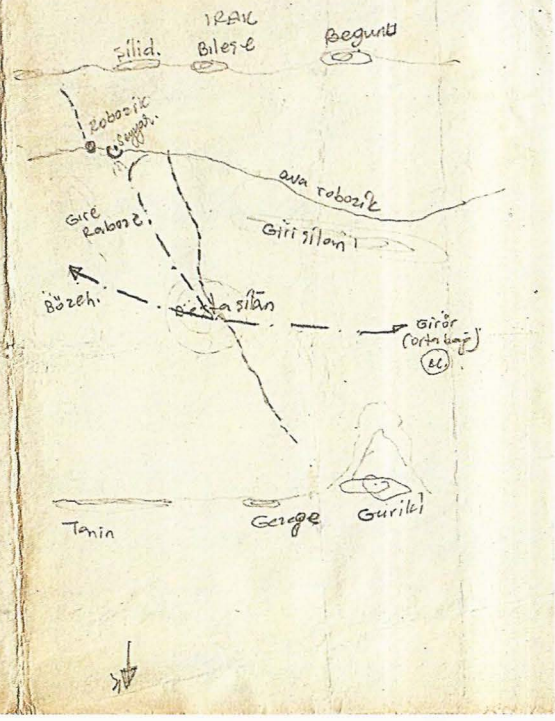
Kolçe seyar karakol:

Batı, açık
doğu taraflı kuru dere
arkası yüksek ve tepelik
önü dere ve yol
Karakol kuru
yükselçe
bir aralıktadır

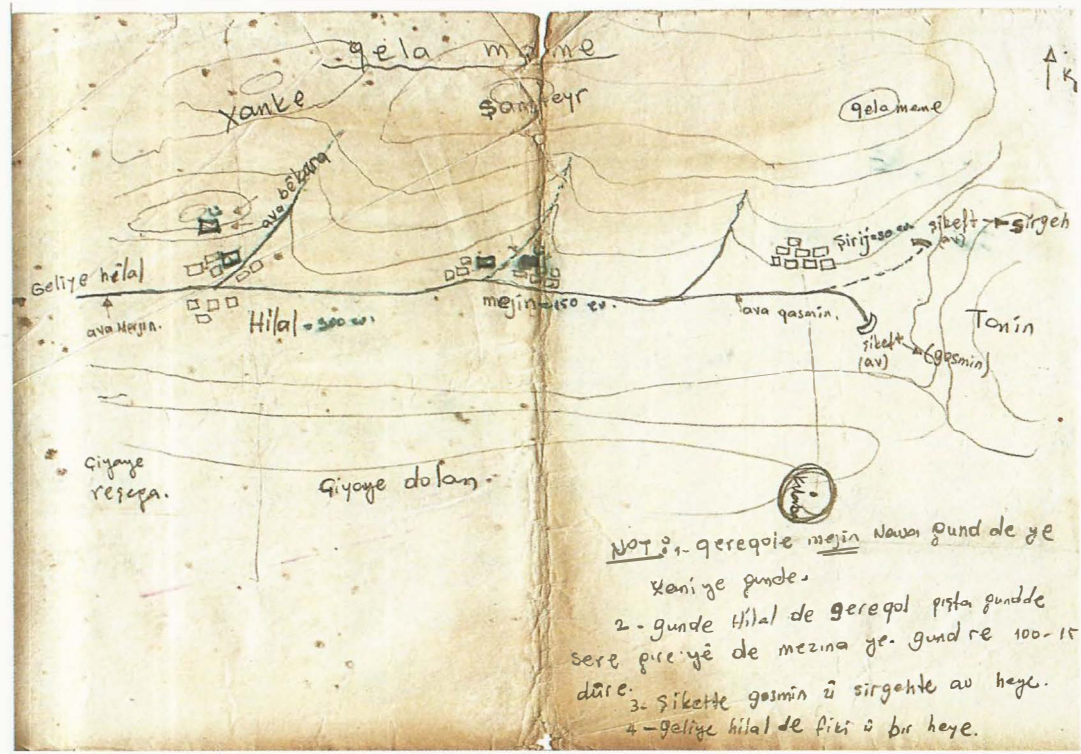
Blê = Karakol köyün
güney batısına
düşüyor ve
düzlük bir
saha içindedir

Kuriri: Kuzey doğu ve batısı
hafif tepelik bir
arazi güneyinde
yol ve bir kuru
dere vardır

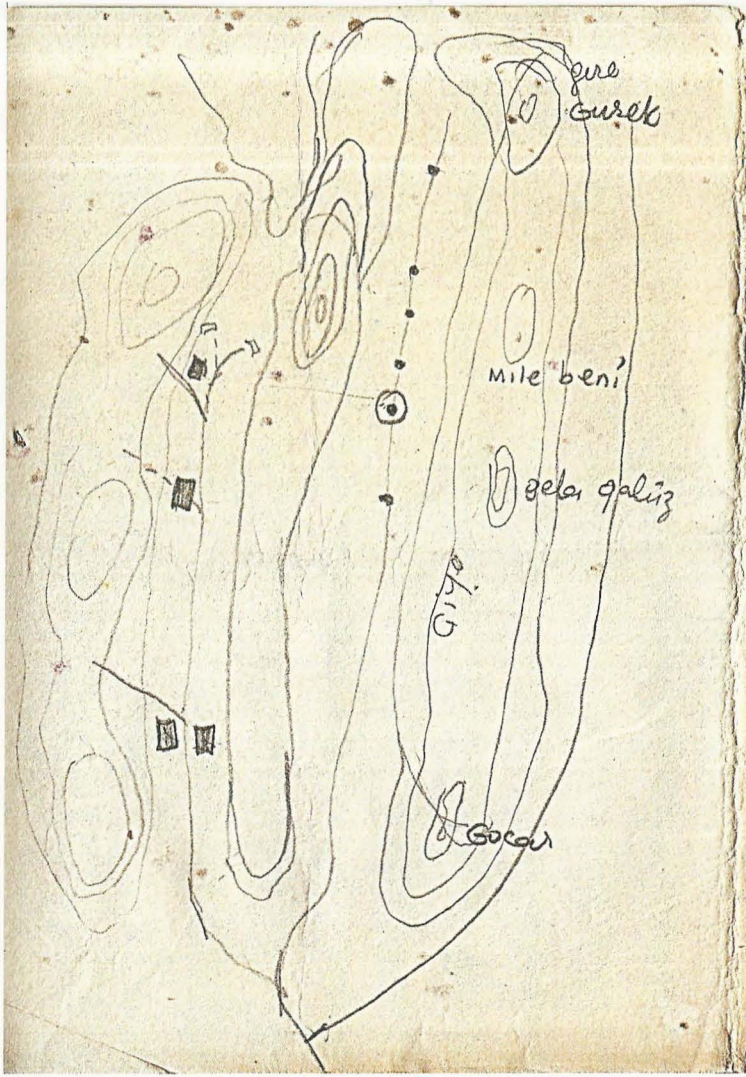

şilit
Bleşe
Begur
Alos
Zeriyan
Nêmman
zobezik
Yaxin sarit
geriye Robezik
geriye zeringe
Bêjo
Beşlo şilan
şêşê şilan
ortabağ
Kurt Kuran
Tanin
zeringe
geriye zeringe

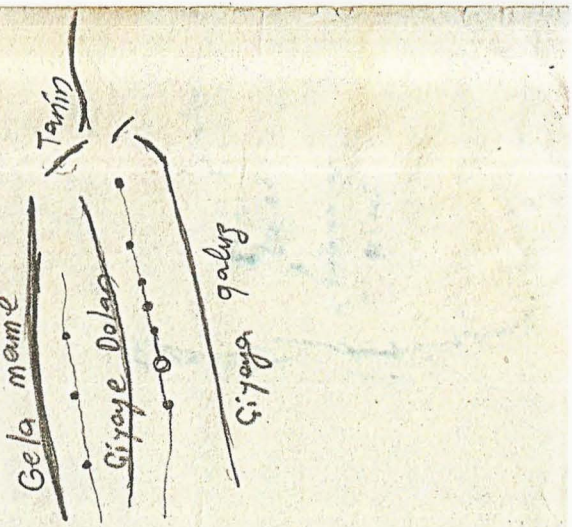

IRAK
Silid.
Bleşe
Begurê
Robezik Çiyayê.
ava robezik
Giré Robezé.
Giri şilanî
Bêzeh.
Girêr (ortabağ)
Tanin
Gezege
Gurikl

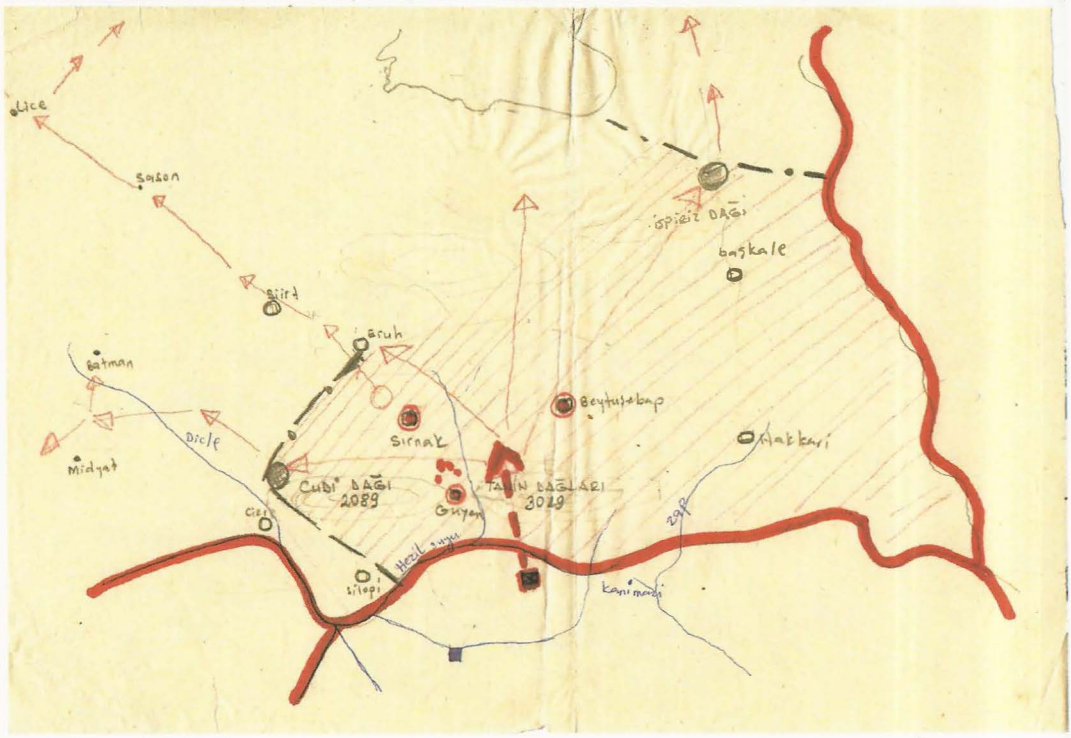

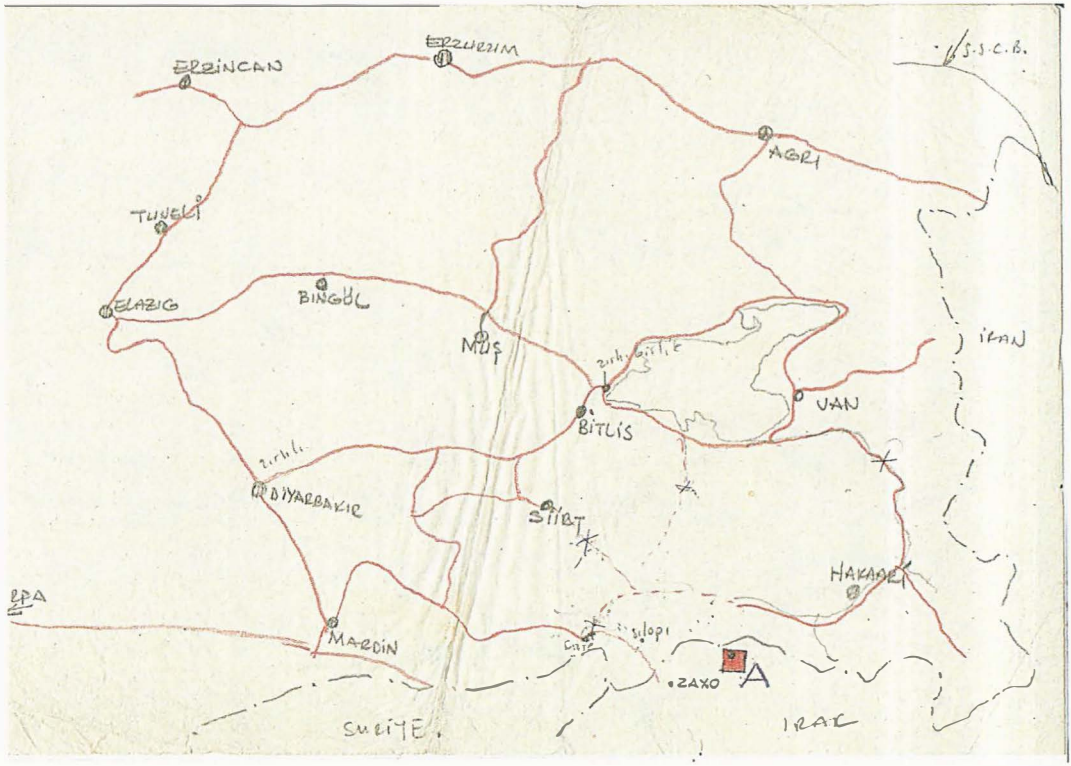
NOT: 1- gereqeie mezin Nawa gund de ye Xanî ye gunde.
2 - gunde Hilal de gereqal pista gundde sere şirê yê de mezina ye. gund re 100-15 dûre.
3- şikefte qasmin û şirgehte av heye.
4 - geliye hilal de fîki û bir heye.

Gure Gurek
Mile beni
Gela galiz
Giya
Gocau

Tanio
Gela mame
Giyaye bolao
Giyaya galus

Nemrut Dağı
3020
Tatvan
VAN 9250
MUŞ
Ahlat
Ahlat Dağı
3752
Ahlat Geç.
Süphan dağı
2950
2854
Süphan Dereği
Amor D.
2400
Ave Beraday
3110
Kuveşehap
3560
Nurhap
3220
Gelemenlik
(3540)
Gelişip Geç.
İspiriz Dağı
3537
BAŞKALE
Mendin
Batan Sarı
NORDUZ
YAYLASI
BOTİ
Eruh
Hezebol Dağı
2943
Erciş
Gelişen
Gelemeşik
CİLO DAĞI
3340
Yüksekova
Pınyanış
Dersevi D.
1831
Dereyd
Sirnak
Nihrim D.
3220
Gelemane
BETÜŞEBAP
3303
Altın Dağları
Serdal Dağları
3280
Zap Suyu
Uçurtma Deresi
(4500 mt.)
Oramar Dağı
3811
Gevaşeki
3516
SEMDİNLİ
Çukurca
3331
Kezeltepe
Cizre
Silopi ovası
Cudi D.
Şırnak
Kuveşehap
3560
Arnosi (BİTİŞ)
3440
ÇATAK
Botan Çayı
A
B
ERUH
HEZAKOL
2943
Tanzi
(Kasri ovası)
DERSU DAĞ
1831
Findik Nahr
Dereyd Suyu
Nahr
SIRNAK
Gelemane
3220
BETÜŞEBAP
ALTIN DAĞ.
3303
Nurhap
Sirnak
Serdal Dağı
3280.
ZAP
CUDİ DAĞ
2089
Hajbi: 2466
TANİN DAĞ
3049
CİZRE
SİLOPİ
(Silopi ovası)
HABUR
HABUR SUYU
ZAHO

Lice
Silvan
Siirt
Batman
Bitlis
Midyat
Dicle
Cudi DAĞI 2089
Cizre
Silopi
Hezil suyu
Sirnak
Gever
TAHIN DAĞLARI 3029
Beytüşşebap
İSPİRİZ DAĞI
başkale
Hakkari
Zap
kani masi

ERZİNCAN
ERZURUM
S.S.C.B.
AĞRI
TUNELİ
ELAZIG
BİNGÖL
MUŞ
İRAN
VAN
BİTLİS
DİYARBAKIR
SİİRT
HAKKARİ
MARDİN
Silopi
ZAXO
A
SURİYE
IRAK

~ BELGELER ~

T. C.

NÜFUS HÜVİYET CÜZDANI

Isparta
p. 939 679

50 KURUŞ 50

V

No: 608250

Jetk 150

Bu vesika otuz iki sahifedir.

No. 51

Soyadı	Kırmızıtoprak
Adı	Sayit
Erkek mi Kadın mı	Er.
Babasının adı	Abbas
Anasının adı	Zöhra
Doğum yeri	Elazığ
Doğum tarihi	1335 B. Dokuzyüzotuzbeş

Dini	İslâm
Mezhebi	
İşi	
Medenî hali [*]	Evli
Boy	
Göz	
Renk	
vücutçe sakatlığı veya noksanlığı	Yok

[*] Yani bekâr mı, ? evli mi ? dul mu ? boşamış mı ? boşanmış mı ?

Nüfus kütüğüne yazılı olduğu yeri	
Vilâyeti	Tunceli
Kazası	Nazimiye
Nahiyesi	Büyükyurt
Mahalle veya köyü	Civarik Sarıyayla
Sokağı	/
Hane No.	63
Cilt No.	3
Sahife No.	51

Ne suretle verildiği [*]	
Zayi	Nazimiye Nüfus memurluğunun 19-6-1965 gün ve 356 sayılı hüviyetine

Bu nüfus cüzdanında Adı ve hüviyeti yazılı olan Sayit Kaplitoprak *Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak nüfus kütüğünde kayıtlıdır. Bu cüzdan* İzmir *nüfus idaresinden verilmiştir.*

29-6-1965

Mühür

[*] Zayiinden, tebdilen veya yeniden veyahut doğum suretile verildiği behemehal yazılmalıdır.

Soğuk damga pul mahalli

Maktu pul

Muvazzaflık devrine ait sütun

Adı, soyadı : Baba adı : Yerli As. Ş. ve Doğumu Sicil №

Birlik veya Kurumu (Kor., Tüm., A., Tb., Bl.,)	DUHUL TARİHİ	Sınıfı, Rütbesi nasbı ve son terfiine ait emir tarih ve No. sı	Askeri ihtisasları ve Kod No. ları	İzin tarih ve müddetleri	Hava değişimi tarih ve müddetleri	Firar ettiği ve firardan döndüğü tarih	Gördüğü cezaların nev'i, müddeti, karar tarih ve № sı	TERHİS TARİHİ	Terhisine ait Bakanlık emrinin tarih ve № sı	DİYECEKLER
58nci Tümen. 3ncü P.Er. Eğt. Tugayı Sağlık Müdürlüğü	30. Nisan. 1965	Tbb. Tğm. 31. ocak. 1966	1	12. 8. 1966 - 12.9.1966 30 gün. 15. 4. 1967 - 30.4.967 15 gün.				30. Nisan. 1968	20. şubat. 1968 PGE: 0913-1-1-115	

3ncü P.Er. Eğt. Tug. K. Yüzbaşı Nedim Aydınoğlu Tüğgeneral 124 - 6TH.

3. P. Er. Eğt. Tug. Bşk. Mahmet Candoğlu Kur. Alb. 945-114

3ncü P.Er. Eğt. Tüğ. Lg. Tb. 4135. Ziya Uctel P.Yb. 9993-184

1. Terhis edilen erler terhis tarihinden itibaren en geç üç ay içinde Askerlik Kanununun 94 üncü maddesine göre cezalandırılır.
2. Terhisten sonra her yıl 1 Ocak - 31 Ekim tarihleri arasında bulundukları yerin As. Şubesine müracaatla ihtiyat yoklamasını yaptırmayanlar da Askerlik Kanununun 94 üncü maddesine göre cezalandırılır.
3. Terhisten sonra kimlik cüzdanlarını askerlik şubelerine kaydettirmeden kaybedenlerden kıta veya kurumlarındaki kayıtları da bulunmayanlara muvazzaflık hizmeti yeniden yaptırılacağından, terhis kaydını askerlik şubesine yaptırmayı ihmal etmeyiniz.

7/19 İhtiyata naklinden ihracına kadar cari muamelâtı 935/93

Şubemiz Tbp. Yd. Sb. [illegible] 7-19
Sıraya Kayde Yapılmıştır 8.7.1967
ISPARTA Bşk.V.

1967 Yılı Yedek Subay İhtiyat
yoklaması yapılmıştır 30-6-1967
ISPARTA Bş. S. Bşk.V.

5/10/1968 İhtiyat yoklaması yapılmıştır
Nazımiye As. S. Bşk.
P.19-876

2018/1968 İhtiyat yoklaması yapılmıştır
Nazımiye As. S. Bşk.V.

Adı ve soyadı	Sait Kırmızı toprak
Babasının adı	Abbas
Doğum yeri	Nazimiye
Doğum yılı	1935
Diplomayı veren okul	Balıkesir Lisesi
İmtihanı bitirme ders yılı ve dönemi	1954 - 1955 Eylül
Kaç yıl parasız yatılı okuduğu	„5" Beş yıl

Parasız Yatılıdır

Mühür

1492

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MAARİF VEKÂLETİ
DEVLET LİSE DİPLOMASI

DİPLOMA NUMARASI: 30

Abbas Oğlu ~~Kızı~~ Sait Kırmızıtopr
Fen

kolundan Devlet Lise imtihanı geçirmiş ve P. İyi derece ile diploma almağa hak kazanmıştır.

1 / X / 1955

Maarif Müdürü Bedri Alogan

Okul Müdürü İsmail Yak

T. C.

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI

Konya VİLÂYETİ

TRAFİK BÜROSU

AMATÖR

Şoför Ehliyetnamesi

OTOMOBİL

KULLANANLARA MAHSUSTUR.

Ehliyetname Sıra No. 8709

Verildiği tarih 16 / 3 / 1965

№ 5643

.500

- 3 -

Adı Soyadı : Sait Kırmızıtoprak

Baba Adı : Abbas

Ana Adı : Zöhre

Doğum yeri ve yılı : 1935

Tabiiyeti : T.C.

Nüfusta kayıtlı olduğu yer

Vilâyeti : Tunceli

Kazası : Nazimiye

Köy Mah : Civarik

Hane No. : 62

Cilt No, : 3

Sayfa No. : 51

İkâmetgâh adresi : Yeni Mah. Yunak

İş adresi : Serbest bekdar Yunak

- 30 -

Bu Ehliyetname (30) Otuz Sayfadan ibaret olup Konya Vilâyeti Trafik Bürosunca verilmiştir.

Trafik Büro Amiri
Resmi Mühür ve İmza
BAŞKOMİSER
CAHİT TÜRKER

10.12

16.3.1965 Günü Yapılan imtihanla verilmiştir. 1413

Trafik Büro Amiri
BAŞKOMİSER
CAHİT TÜRKER

İptal 16

YEDEKSUBAYLARA MAHSUS KİMLİK KARTIDIR

Kartı bulan en yakın askeri makama teslim eder

Bu kart terfi ile değişir

No 028077

Adı ve soyadı: Sait Kırmızıtoprak

Kart sahibinin imzası:

Veriliş tarihi:

Âmirin imzası :

Nasıp tarihi:

KİMLİK KARTI GİRİŞ HÜVİYETİ DEĞİLDİR

T. C. SİLÂHLI KUVVETLER

Sınıfı - Rtb.: Tbp. Atem.

Doğum tarihi: 1935

Memleketi : Elazığ

Sicil No : 74/148008

Kırkbeş kuruşluk damga pulu

Askeri hizmetin devamınca evvel ve temel elbiseli ibaresi kullanılır. Hizmetten ayrılışta ve emeklilikte tartın verildiği makamca tadilen alınır.

BOY	1.81
TEN	
GÖZ	
SAÇ	
KAN GRUBU	O

PARMAK İZİ

SOL BAŞPARMAK

SAĞ BAŞPARMAK

T. C. SİLÂHLI KUVVETLER

1076 sayılı kanuna göre yedek subay yetiştirilenlere ve buna göre telim ve sair surelle hazırda çağrılanlara mahsus hizmet vesikasıdır.

Sicil Numarası	74/148008
Adı Soyadı	SAİR KIRMIZITOPRAK
Baba Adı	ABDAS
Sınıfı	Atğm: Tğm Ütğm Yzb
Rütbeleri ve Nasıp Tarihleri	PAŞİB
Doğduğu vakitteki ve Nüfusa kayıtlı olduğu Kaza, Nahiye, mıntıka veya Köy ve Hane No.	30 TEMMUZ 1935 İL ÖCMEDİK
Yedek Subay okuluna giriş tarihi	1935 - MAZMİYE - HAVİK (BİNİK Yüzbaşı) ÇAVARİK (SAVUNMA)
Hizmet görüldüğü birlik ve katılış tarihi	30 NİSAN 1965
Terhis edildiği birlik ve terhis tarihi	1 ncği P.Er Eğitim Tugayı Sağlık Şubesi 30 TEMMUZ 1965
Manevra, Talim, Konferans için hizmet görüldüğü birlik, ihtiyat ve terhis tarihi	3 ncü P.Er Eğitim Tugayı Sağlık Şubesi 31 NİSAN 1967
Sağlam veya sakat olduğu	Sağlam
Kayıtlı bulunduğu esas askerlik şubesi	MAZMİYE
Terhisinden sonraki iş veya hizmet-leri süresi	Ülkü Cat.No : 7 ESPARTA
Daimi ikametgâh bulunduğu tefahhüs süresi	

Yukarıda künyesi yazılı Çavar Subay Okulu Askeri Kanunu Muvakkatesinin K.4. gün ve sayılı emirleriyle MAZMİYE tarihinde terhis edilmiştir. Alındı / 19 Sicil KIRMIZITOPRAK

Tarafımdan 1967 PER:0813-1.1.215 31 NİSAN 1967

İmza İmza İmza

Sicil No. Sicil No Sicil No

Mehmet CANDOĞLU Kur.Alb. Kur.Bşk. 945 -34

Ş.Yb. Lol.Tğ.Mü. 943 -184

YEDEK SUBAYLARIN TERHİSLERİNDE DİKKAT EDİLECEKLERİ HUSUSLAR

1 — İstifa emeklilik veya terhisi müteakip bir ay içinde herhangi bir askerlik şubesine yedek subay olarak kaydını yaptırmıyanlar; 1076 sayılı Kanunun 10 uncu maddesine göre 1500 lira para cezasına mahkûm olurlar.

2 — 1076 sayılı kanunun 9 veya 10 uncu maddeleri mucibince her sene Haziran ayında herhangi bir askerlik şubesine müracaatla seferlik yedek subay yoklamasını yaptırmıyanlar (bilâkat veya mahallîlik mektuplarına) 1076 sayılı kanunun 10 uncu maddesi mucibince 250 lira para cezasıyla mahkûm olurlar.

3 — Bir ay veya daha fazla bir zaman için kayıtlı bulunduğu askerlik şubesi bölgesinden ayrılanlar, kendi şubesi ile yeni bölge için gördüğü askerlik şubesine bilgi vermeyenler 1076 sayılı kanunun 10 uncu maddesi mucibince 250 lira para cezasına mahkûm olurlar.

(9)

T.C.
İstanbul İli
Emniyet Müdürlüğü

Şube:4.A-3.I5602

46530

20/8/1968

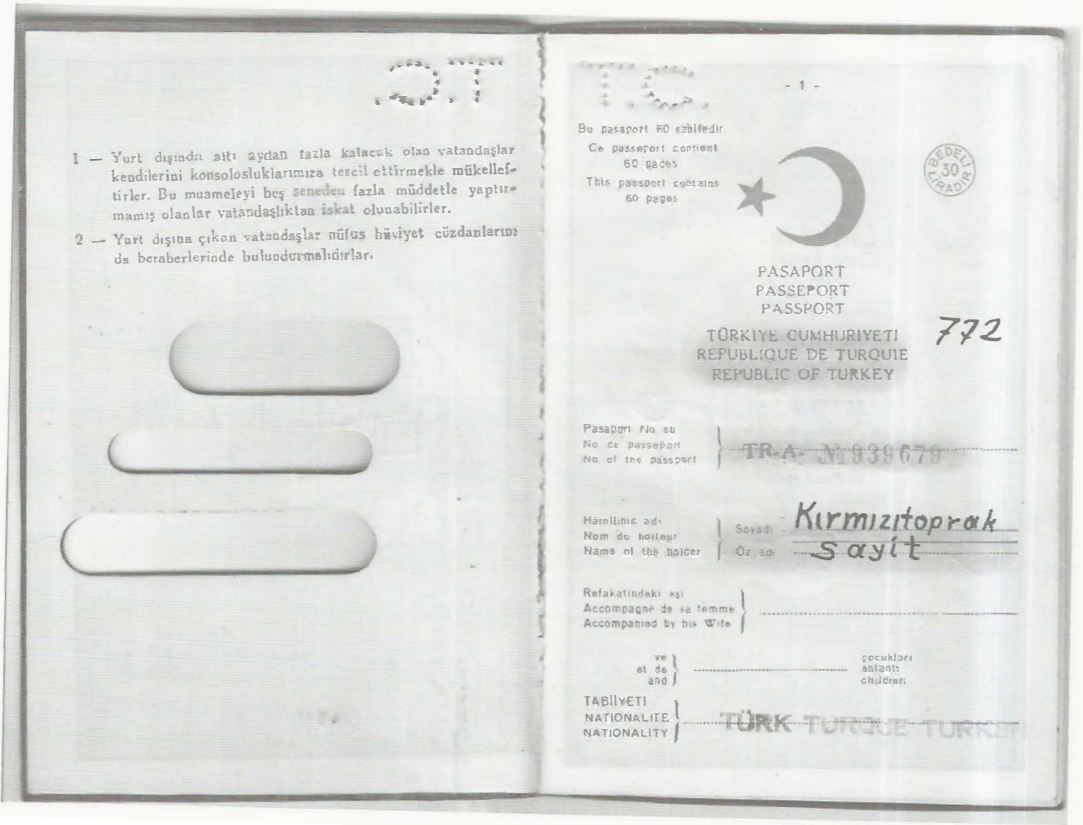
Isparta Emniyet Müdürlüğüne

İliniz Hastane caddesi 4I sayılı yerde ikamet eden Dr.SAİT KIRMIZITOPRAK'ın yurt dışına çıkma yasağı kararının İçişleri Bakanlığı Em.Gn.Md.Ş.4.II223-262/45003 sayılı telsiz emirlerine göre 2/4/I968 gün ve Em.Ş.4.A.5.9I26 sayılı yazımızla İlimiz hudut kapıların kaldırıldığı hususunun adı geçenin vermiş olduğu I2/8/I968 tarihli dilekçesine cevaben tebliğini rica ederim.

Emniyet Müdürü Y.
imza

Aslının aynıdır.3/9/I968

%57

1 — Yurt dışında altı aydan fazla kalacak olan vatandaşlar kendilerini konsolosluklarımıza tescil ettirmekle mükellef-tirler. Bu muameleyi beş seneden fazla müddetle yaptır-mamış olanlar vatandaşlıktan iskat olunabilirler.

2 — Yurt dışına çıkan vatandaşlar nüfus hüviyet cüzdanlarını da beraberlerinde bulundurmalıdırlar.

- 1 -

Bu pasaport 60 sahifedir.
Ce passeport contient 60 pages
This passport contains 60 pages

BEDELİ 30 TL'DİR

PASAPORT
PASSEPORT
PASSPORT

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
REPUBLIQUE DE TURQUIE
REPUBLIC OF TURKEY

772

Pasaport No.su
No. de passeport
No. of the passport
TR-A- № 939079

Hamilinin adı
Nom du titulaire
Name of the holder
Soyadı
Öz adı
Kırmızıtoprak
Sayit

Refakatindeki eşi
Accompagné de sa femme
Accompanied by his Wife

ve
et de
and
çocukları
enfants
children

TABİİYETİ
NATIONALITE
NATIONALITY
TÜRK TURQUE TURKS

- 2 -

HÜVİYET VE EŞKALİ
SIGNALEMENT
PERSONAL PARTICULARS

		EŞİ - FEMME - WIFE
Meslegi Profession Profession	Doktor Docteur	
Doğum yeri ve tarihi Lieu et date de naissance Place and date of birth	Elâzığ 1935	
İkametgâhı Domicile Domicile	Isparta	
Yüzü Visage Facial features	Buğday Blé	
Göz rengi Couleur des yeux Colour of eyes	Kahverengi Chatain	
Saç rengi Couleur des cheveux Colour of hair	Siyah Noir	
Hususi alâmetleri Signes particuliers Special marks	-	

ÇOCUKLARI - ENFANT - CHILDREN

Adı Nom Name	Yaşı Age Age	Cinsiyeti Sexe Sex

- 3 -

EŞİ - FEMME - WIFE

Fotoğraf
Photo

HÂMİLİNİN İMZASI
SIGNATURE DU TITULAIRE
SIGNATURE OF HOLDER

EŞİNİN İMZASI
SIGNATURE DE SA FEMME
SIGNATURE OF HIS WIFE

Pasaportu veren makam sahibinin imzası
Signature de l'agent délivrant le passeport
Signature of issuing official

- 6 -

Vizeler
Visas
Visas

ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΟΝ ΤΕΛΟΣ
A.B.E. [illegible] A.M. 14 A.T.S

CONSULAT GENERAL DE GRECE
A ISTANBUL
VISA No. 7367
TRANSIT Simple -
Bon pour l'entree du porteur
en Grèce
Droit de sejour: 4 Jours
Validité du Visa: 3 mois
Istanbul le 11 SEP. 1968
Le Consul Général

İşbu döviz satışı (04 5 Gün)
için mutebardir.

£. 50.- lik döviz satılmıştır.

Satış Bordrosu Ta: 13.IX.68 No. 111962

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI A. Ş.
ANTALYA ŞUBESİ

T.C. YEŞİLKÖY 13 IX 68 ÇIKIŞ

TR-A- № 939679

NÜFUS KAYDININ BULUNDUĞU

İli	Tunceli
İlçesi	Nazimiye
Bucağı	Büyükyurt
Köy	Sarıyayla
Hane No.	63
Cilt ve sahife No.	3 51

Isparta Ülkü Cad. No: 7

Mehmet ERGİN
Isparta Valisi v.

T.C.

Harç pulu

Damga pulu

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No. 5342

C. No. ____

T. C.

Isparta

Noteri

FEDEK EYALETİ DOKTORLARININ VE CERRAHLARININ Bir-
Ligi. 1896 Ouest,Dorchester VVest

MONTREAL 25 QUE

25 Temmuz 1967

DR.Said kırmızı toprak
Ülkü cad.No.7
Isparta-Türkiye

Bey,

Kebek eyaleti hastahanelerine kabulü-
nüzü sağlayan dileğ-iniziniz (dilegininiz) aldım.Eylül
1968 şubatında ,beyruttaki konsolosluğumuzda büyükelçiliğinde
açılacak imtihana girebileceğinizi beyan etmekle
bahtiyarım.

İmtihanınızın kat,i tarihi ve saati
konusuna ilişkin daha geniş malumatı; şubat ayının
başında alacaksınız.

Bu imtihana girmeyi-bellerken,ilişik
listede isimleri sunulan hastahanelerle temasa geçip
seçiminiz ve yerleştirmeniz için yardımcı olmanız için kendi-
nize yer temin etmenizi tavsiye ederim. Bu hasta-
hanelere ECFMG imtihanının sunduğuna kabul edildi-
ğinizi bilhassa bildirmelisiniz.Böylece sizi bir-
liğin imtihanını kazandığınız takdirde hastahane-
lerden biri tarafından kabul edilmiş olacaksınız.

İşlerin hizmetinde Reşit
trer imza
Au gintin Bey.M.D.

AR
CA/mta
P.S. Size bu imtihanın kebek eyaleti haricinde ge-
çerli olmadığını da işaret etmek isterim.dilegininizin masraflarına karşılamak üzere size 50.00 do-
larlık bir çek göndermek zahmetine katlanmanızda
sorunludur.

-O -:-:-:-

Said kırmızıtoprak tarafından Fransızca aslından
noterliğimiz yeminli mütercimi Mehmet Şükrü Saka
tarafından türkçeye tercüme ettirilen işbu belgeden
bir nüshası daire dosyasında alıkonularak talebi
veçhile dört tercüme suret dahi kendisine verilmek
le işbu suretin gösterilip geri verilen fransızca
aslına mutabakatı tasdik olunur. 19.8.1967
Isparta noter.Mua.
ALİ RIZA TUNÇAY

T. C. NOTERLİĞİ

Kare Pullari Daire
Mahsusu yapıştırılır

Noter kâğıdı Nümune : 1

1965 — Damga Matbaası

G-101-2M-10-64

LE COLLÈGE DES MÉDECINS ET CHIRURGIENS
THE COLLEGE OF PHYSICIANS AND SURGEONS
PROVINCE DE/OF QUÉBEC

MONTREAL, le 7 Septembre 1967

REÇU DE / *RECEIVED FROM* Dr Sait Kirmizitoprak

Cinquante /00 DOLLARS $ 50.00

RE: Examen équivalent à l'E.C.F.M.G.

G 1964

Augustin Roy, M.D.
Registraire - *Registrar*

per C.

(14)

MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES
Direction Générale des Affaires Culturelles et Techniques

MINISTÈRE DE L'ÉDUCATION NATIONALE
Centre National des Œuvres Universitaires et Scolaires

I. — EXAMEN DE BOURSE pour : attribution ~~prolongation~~ ~~renouvellement~~

Bénéficiaire M. Monsieur KIRMIZITOPRAK Sait
de nationalité Turque
pour la période du 1er Octobre 1967 au 30 Juin 1968
dans l'Académie de GRENOBLE

Le Directeur du Centre National des Œuvres Universitaires et Scolaires a reçu à la date du 16 Mai 1967 une proposition de bourse en faveur de l'intéressé (e) établie par les services.
De l'examen du dossier, il appert que l'intéressé remplit les conditions voulues pour poursuivre en France, pendant la période indiquée, les études projetées.

Spécialisation en oto-rhino-laryngologie sous la direction du Professeur PIAGET, Clinique Oto-Rhino-Laryngologique - Centre Hospitalier Régional de GRENOBLE.
(durée prévue : 3 ans)

Paris, le 2 Octobre 1967
Pour le Directeur du Centre National et par délégation
Le Chef du Service de l'Accueil des Etudiants Etrangers.

10/4

A son arrivée en France, l'intéressé devra se présenter au Docteur DONIS-CHARAUDIN Ministère des Affaires Sociales, Bureau des Boursiers - 40 Rue d'Astorg PARIS (7ème)

R. OLIVIER

II. — ATTRIBUTION DE LA BOURSE :

Au vu de la proposition ci-dessus, le Ministre des Affaires Etrangères, en application des dispositions en vigueur, fixant le taux des bourses et les taux et conditions d'attribution des prestations complémentaires allouées aux étudiants étrangers, boursiers du Gouvernement Français,

DÉCIDE d'attribuer, ~~renouvellement~~ à l'intéressé (e) une bourse de
DE FORMATION TECHNIQUE
pour la période du 1er Octobre 1967 au 30 Juin 1968
au taux mensuel de 400 Frs.
et prie Monsieur le Directeur du Centre National des Œuvres Universitaires et Scolaires de faire procéder au paiement.

PARIS le 4 octobre 1967
Pour le Ministre et par délégation,
Le Directeur Général
des Affaires Culturelles et Techniques,
Pour le Directeur Général et par ordre,

(10)

Mentionner ci-dessus l'ambassade ou poste (Ambassade ou Légation ou Consulat)

A ANKARA, 12 octobre 1967

1:2737

LETTRE DE PRÉSENTATION

Monsieur KIRMIZITOPRAK
(Nom - Orthographe du passeport)

Prénoms Sait
de nationalité turque
né(e) le 1935 à ELAZIG
domicilié(e) à (ville) ISTANBUL
a été désigné(e) bénéficiaire d'une bourse d'études en France offerte par le Gouvernement français par communication de Monsieur le Ministre des Affaires Etrangères de la République Française N° 17925 en date du 5 octobre 1967
pour la période allant du 1.10.67 au 30.06.68
au taux mensuel de 750 francs F.
L'intéressé(e) est affecté(e) à l'Académie de GRENOBLE

P. L'AMBASSADEUR DE FRANCE

Cachet de l'Ambassade de France

12

JE/

AMBASSADE DE FRANCE
EN TURQUIE

LE CONSEILLER CULTUREL

2737

Ankara, le 12 octobre 1967

Monsieur,

J'ai le plaisir de vous informer que le Gouvernement français vous a accordé une bourse scolaire de Coopération Technique d'une durée de neuf mois à compter du 1er octobre 1967, pour en jouir à GRENOBLE.

Pendant cette période, vous percevrez une indemnité mensuelle de 480 francs.

Vous voudrez bien, dès votre arrivée en France, vous présenter au Docteur BONIS-CHARANCLE, Ministère des Affaires Sociales, Bureau des Boursiers, 20 rue d'Estrées, PARIS VIIème, muni de la lettre de présentation et de l'état modèle 25 ci-joints.

Veuillez agréer, Monsieur, l'assurance de mes sentiments distingués.

M. Delacquis

M. DELACQUIS

Monsieur Sait KIRMIZITOPRAK
Gazi Evranos Caddesi 23
YEŞILKÖY - İSTANBUL

Ülkü Cad. No 7
İSPARTA

Pj (5)

(11)

HÔPITAL SAINT-LUC

1058, RUE SAINT-DENIS, MONTRÉAL 18 — 861-7321

Le 15 février 1968.

Docteur Sait Kirmiztoprak,
Hakstahane Caddesi No. 41,
Isparta,
Turquie.

Sujet: Nomination au personnel des
Internes-Résidents 1968/1969

Cher docteur,

J'ai le privilège de vous annoncer que les Autorités administratives de notre Hôpital ont favorablement accepté votre nomination au Corps Résident de l'Hôpital Saint-Luc à titre d'Interne Junior en rotation pour la prochaine année académique 1968/1969, du 15 juin 1968 au 14 juin 1969.

Veuillez donc trouver ci-incluses une copie du "Certificat d'emploi", une carte d'"Inscription des Internes, Résidents et Moniteurs" du Collège des Médecins et Chirurgiens de la Province de Québec ainsi que trois (3) copies de la formule "Convention d'Internat-Résidence" de l'Hôpital Saint-Luc.

Vous voudrez bien remplir la carte d'Inscription et l'envoyer dans l'enveloppe blanche avec la formule rose "Certificat d'emploi" et un chèque ou mandat-poste au montant de $10.00 ainsi qu'une photocopie de votre E.C.F.M.G. ou L.M.C.C. à:

M. le Régistraire,
Le Collège des Médecins et Chirurgiens
de la Province de Québec,
1896 ouest, boul. Dorchester,
Montréal 25, Que.

Sur réception de votre permis d'Internat émis par le Collège, vous voudrez bien soit vous présenter au Bureau du Directeur Médical avec vos formules de "Convention d'Internat" afin de signer l'entente prévue ou nous retourner deux (2) copies de la formule "Convention d'Internat" signées par vous-même et contresignées par un témoin approprié, en ayant soin d'y affixer la date.

2...

HÔPITAL SAINT-LUC

1058, RUE SAINT-DENIS, MONTRÉAL 18 — 861-7321

Docteur Sait Kirmiztoprak (suite)

Sur réception des formules "Convention d'Internat" dûment signées et contresignées, j'ajouterai ma signature en prenant soin de vous envoyer une copie incluant ma signature.

Nous nous félicitons de pouvoir vous compter parmi nous pour continuer votre formation post-scolaire et je suis convaincu que votre stage vous sera des plus fructueux.

Vous voudrez bien, sans faute, accuser réception de cette lettre en y ajoutant la note bien précise indiquant le choix de la spécialité que vous envisagez prendre comme stage d'option.

L'enseignement reconnu à l'Hôpital Saint-Luc par le Collège des Médecins et Chirurgiens peut se faire en Anesthésiologie, Chirurgie générale, Laboratoires (Anatomie pathologique et Bactériologie), Médecine Interne, ~~Orthopédie et~~ Radiologie diagnostique.

Si la spécialité choisie par vous-même pour vos deux (2) mois d'option n'est pas reconnue à notre Institution par le Collège des Médecins, auriez-vous l'obligeance de bien vouloir indiquer le nom de l'Hôpital où vous poursuivrez vos deux mois d'option.

De nouveau, je tiens à vous dire notre entière satisfaction de vous compter dans notre milieu hospitalier et j'aime à me redire,

Votre tout dévoué,

H.I. Tétreault, M.D.
Directeur Médical.

HIT/cd

LE COLLÈGE DES MÉDECINS ET CHIRURGIENS DE LA PROVINCE DE QUÉBEC

THE COLLEGE OF PHYSICIANS AND SURGEONS OF THE PROVINCE OF QUEBEC

1896 OUEST, DORCHESTER WEST
MONTREAL 25, QUE.

CERTIFICAT D'EMPLOI

(L'hôpital doit envoyer ce certificat au candidat avec une carte d'inscription au Collège et le contrat.)

Dr Sait KIRMIZTOPRAK fera un stage de formation

à l'Hôpital Saint-Luc Ville Montréal

à titre de:

- [X] Interne: (type d'internat) Rotatoire
- [ ] Résident I dans le service de
- [ ] Résident II dans le service de
- [ ] Résident III dans le service de
- [ ] Résident IV dans le service de
- [ ] Résident V dans le service de
- [ ] Moniteur (Clinique) dans le service de
- [ ] Moniteur (Recherches) dans le service de

A partir du 15 juin 19 68 jusqu'au 14 juin 19 69

Date Le 15 février 1968 Signé

(Directeur médical)

H.I. Tétreault, M.D.

ATTENTION: Chaque interne, résident ou moniteur qui reçoit ce certificat, doit l'envoyer au Collège avec la carte d'inscription (son chèque et son E.C.F.M.G. ou L.M.C.C. s'il y a lieu) AVANT DE SIGNER LE CONTRAT DE L'HOPITAL.

Sur réception du certificat d'emploi et de la carte d'inscription, le Collège accordera un permis d'interne ou de résident ou de moniteur au candidat qui répond aux exigences. Une copie du permis sera envoyée à l'hôpital.

En recevant son permis du Collège, le candidat devra alors signer le contrat de l'hôpital et le retourner immédiatement au Directeur médical.

En juillet, chaque interne, résident ou moniteur recevra une carte d'identité indiquant son nom, son titre et le nom de l'hôpital pour lequel il a obtenu un permis.

ΑΘΗΝΑΙ: ΠΛΑΤΕΙΑ ΟΜΟΝΟΙΑΣ.
ATHENS: OMONIA (CONCORD) SQUARE.
ATHÈNES: PLACE DE LA CONCORDE (OMONIA).
ATHEN: OMONIA PLATZ.

13 Eylül 1[illegible]

Sevgili Kardeş

Çocukları İstan
mesleki ve fransızca imt.
bugün uçakla Atina'y.
gibi bu imtihandan son
sene staj için Kanada'
Buralarda havalar şa.
Birkaç gün sonra gem
dönüyorum. Hepinizin gözle
öperim.

Kardeşiniz Sait
Kır

DOKTOR
İSMET SOYDAN
Röntgen Mütehassısı

Dip. No. : 156 İhtisas No : 4437-8064

Tarih : .....

Hastanın adı : .....

İstanbul Tıp Fakültesi 961 yılı mezunlarından 9983/13451 Diploma No:lu Bay Dr. Sait Kırmızıtoprak 15 - Mart- 963 den 1 - Mayın - 963 , 15 - Ocak - 964 den 1 - Mart - 964 'e kadar muayenehaneme devam ederek röntgen cihazını kullanma ve şualardan korunmayı öğrenmiştir. Işbu sertifika kendi istegi üzerine verilmiştir.

İmza Tastik olunur
15.9.64

T.C. Öğretim Üyesi ... İSTANBUL ... 1939

Adres : Çarşıkapı Garanti Han, Oda No. : 102 - 103 Tel. : 24 38 93

%57

DOKTOR
SAİT KIRMIZITOPRAK

2/6/1969

Ali Ünlü

p.t) Mucaina sirop 2 ç.k. ile
Yemeklerden sonra
bir çay k.

2) Festal tb 2-0-1 tb
Her yemekten sonra
bir adet

3) Complamin tab.
N°=1 tb
Yemeklerden önce
2 adet

4) Colci eu Fol A+B sol
3-4 damla ile
Her gün 3 cc adalya

5) Korhopon tab. N°=1 tb
Boğaz ağrıdıkça -

Muayenehane : Hastahane Cad. 41 - Isparta

REPRODUCED AT THE NATIONAL ARCHIVES
DECLASSIFIED
Authority 969003
By NARA Date 7/1/02

DECLASSIFIED
PA/HO Department of State
E.O. 12958, as amended
June 21, 2006

DEPT. DISTRIBUTION
ORIGIN/ACTION
NEA-8

RS/R	REP	AF	ARA
1			
EUR	FE	NEA	CU
12			
INR	E	P	IO
6			4
L	FBO	AID	
S/S 10			
AGR	COM	FRB	INT
LAB	TAR	TR	XMB
AIR	ARMY	NAVY	OSD 1
USIA	NSA 1	CIA 1	NSC 10

SUGGESTED DISTRIBUTION

POST ROUTING

TO	Action	Info.	Initials
AMB/DCM/POL/ECON/CONS/ADM/AID/USIS			
FILE			

Action Taken:

DEPARTMENT OF STATE

AIRGRAM

NPOL 13-3 IRAQ

Original to be Filed in _____ Decentralized Files.

FILE DESIGNATION

HANDLING INDICATOR

PAS 222

NO.

TO : Department of State

INFO : AMMAN, ANKARA, JIDDA, LONDON, TEHRAN, USUN

FROM : Amembassy BEIRUT

DATE: July 16, 1971

SUBJECT : Request from Mustafa Barzani for Clandestine Contact with USG

REF :

LIMDIS

SUMMARY

Zayid Uthman, believed to be a close associate of Iraqi Kurdish leader Mustafa Barzani, has conveyed to Embassy Beirut a purported request from Barzani for clandestine talks between representatives of his faction and representatives of the U.S. Government. Barzani is reportedly interested in investigating the possibility of U.S. support for a Kurdish-Arab insurrection against the Iraqi regime. Uthman was told that it is U.S. policy not to become involved in internal struggles of foreign countries. After two weeks in London with his family, Uthman intends to return via Beirut and may call at the Embassy to see if the U.S. position has changed.

Message from Mustafa Barzani

Zayid Uthman, a Barzani Kurd, called at the Embassy July 8 to convey what he said was a message from Mustafa Barzani to the U.S. Government. Uthman began by saying that Barzani's dream is cooperation with the United States.

Group 2
Exempted from Automatic Downgrading

REPRODUCED AT THE NATIONAL ARCHIVES
DECLASSIFIED
Authority 960003
By NARA Date 7/1/02

DECLASSIFIED
PA/HO Department of State
E.O. 12958, as amended
June 21, 2006

Barzani would like the U.S. Government to understand that Kurdish justice will not be satisfied until Iraq is governed by a democratic regime representing both Arabs and Kurds and protecting the principles of Kurdish Society by according the Kurdish community its "national rights of autonomy." Uthman said Barzani wants the USG to know that the Kurds have disregarded requests from the Baathist regime in Baghdad to take "hostile action" against Iran. Likewise, the Barzani Kurds have never incited the Kurds of Turkey against their government or otherwise intervened in Turkish affairs.

In Barzani's opinion, the Baathist regime in Iraq is mistreating the Iraqi people. The Barzani Kurds dislike and distrust that regime. Although circumstances forced them to sign an agreement with the GOI, they never expected the Baathists to honor it. The Kurds are now ready to rise against that Government. If necessary, they will participate with anti-regime Arabs in a general uprising. They already have contact with non-Kurdish elements.

The government that would emerge from such an uprising would be pro-American. Barzani would like the USG to take a sympathetic look at the Iraqi situation. Barzani stands ready to consult with the USG in every political matter, to implement U.S. policy, and to sweep anti-U.S. elements from his area of influence.

In conclusion, said Uthman, if the USG should consider these points worthy of discussion, Barzani would be honored to receive official U. S. representatives at his headquarters in Kurdistan or to send his son, Idris, and Zayid Uthman to Washington for meetings with U.S. officials.

Background

In response to questions, Uthman provided the following background to Barzani's proposal.

Barzani is in full control of the mountainous strip from the Iranian border west to Ruwanduz. Although the major cities of Kurdistan are in government hands, they are closely surrounded

by Barzani's forces in the mountains.

Under the GOI-Barzani agreement of March 1970, the Kurds dissolved their Revolutionary Council and Executive Committee. However, the administrative machinery required to govern their area is still operative. Barzani is paying each man in his standing army five dinars every two months. To meet the continuing expenses of maintaining his regime and his army, he needs financial assistance. Any such assistance from the U.S. Government could be provided indirectly — via Saudia Arabia, Jordan, or Iran. In the past, Barzani received subsidies from Iran but in return Iran insisted on maintaining such heavy-handed control over Kurdish activities -- including the designation of the Prime Minister in the projected government -- that it caused the failure of the whole revolutionary effort. Uthman mentioned glumly that Iran was deeply involved in the all-Arab conspiracy against the Baghdad regime whose failure led to the hanging of some 50 conspirators in 1970. Uthman seemed to feel that, for Iran, the outcome was par for the course.

In any event, Barzani would like to establish secret relations with the U.S. Government, from which he would like to obtain "advice" about how to proceed in his revolutionary action against the Iraqi regime. One possibility would be for an American representative to visit Barzani's headquarters -- a "mud hut" in Haj 'Omaran, which is three kilometers from the Iranian border and 2½ hours by car from the Iranian city of Rida'iye (phonetic), which can be reached by plane from Tehran. Obviously the Iranian government would know of any such visit, but it could be kept secret from the government of Iraq.

If the USG chose to receive a Barzani deputation in Washington, it would be headed by Idris, age 27, the ablest of Barzani's six sons. Idris does not speak much English, but he would be accompanied by Uthman.

Insurrection Plans

Uthman expressed the view that Baathist control is too strong to permit a successful coup d'etat in the capital. The army is generally unhappy with the situation but no one dares to act

against the regime. Consequently, the only hope lies in insurrection, starting from the area controlled by the Kurds in the north. Barzani hopes to convince the USG that it should support such an insurrection. He is now 68. If he dies before Iraq is liberated, Uthman said, there is great danger that the Kurdish liberation movement will be taken over by radical elements and the larger Kurdish community in Turkey will be infected by this same radicalism.

Uthman is now actively engaged in seeking assistance for the insurrection. He has authority from Barzani to go anywhere -- to Washington or to the United Nations, for example. Iran has already promised to help if and when the fighting starts. Uthman visited King Faisal several months ago. Faisal gave him a friendly reception and endorsed the idea of an Iraqi revolt in principle, but asked for further elaboration before giving a reply.

Uthman said that he was leaving Beirut shortly for London to meet his family, who were flying in from Baghdad. His wife's sister has rented an apartment for them at 44 Adam and Eve Mews, W.8, London (telephone: WES-5999).

Toward the end of July, Uthman plans to return to Beirut and may call at the Embassy to see if there is any new development in the U.S. position. He may also call on Kings Hussein and Faisal.

Biographic Note:

Zayid Uthman, about 47, studied at the University of Cairo (before the revolution) and then practiced law in Baghdad. In 1966 he helped draft the Kurdish-Iraqi agreement with Prime Minister Bazzaz. He says that he has been jailed in Baghdad for political reasons five times during his political career.

The fall of Bazzaz and the subsequent rift between Barzani and the GOI in 1968 forced Uthman to flee from Baghdad with a price

on his head. Since that time, he has been living at Barzani's headquarters, often carrying out missions outside Iraq. Uthman did not rejoin his family in Baghdad after the March 1970 agreement between Barzani and the GOI because he has no confidence in the sincerity of the Baathist regime.

Uthman is modest about his proficiency in English but he is actually quite competent in that language. He has a quiet, convincing manner of speaking. He professes a belief in the democratic way of life as practiced in the United States.

U.S. Position

The reporting officer thanked Uthman for his exposition of the Iraqi situation. He stressed that the U.S. is following a policy of non-intervention in the internal affairs of foreign countries. Therefore, he saw no action that the USG could take in the present circumstances. However, the conversation would be reported.

BUFFUM

7

KİME: DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI

BİLGİ: AMMAN, ANKARA, CİDDE, LONDRA, TAHRAN, USUN (ABD Birleşmiş Milletler Misyonu)

KİMDEN: ABD Sefareti, Beyrut

TARİH: 16 Temmuz 1971

KONU: Mustafa Barzani'den ABD Hükümeti ile gizli görüşme talebi

ÖZET

Iraklı Kürt lider Mustafa Barzani'nin yakın çevresinde yer aldığına inanılan Zayid Uthman Beyrut'taki Sefarete gelmiş, Barzani tarafından iletildiği iddia edilen ve kendi grubunun temsilcileriyle ABD Hükümetinin temsilcileri arasında gerçekleştirilecek gizli görüşmelere yönelik bir teklif aktarmıştır. Söylenenlere göre Barzani, Irak rejimine karşı organize edilecek bir Kürt-Arap ayaklanmasına ABD desteği verilmesine yönelik olasılıkların araştırılmasına karşı hayli ilgilidir. Uthman'a yabancı ülkelerin iç mücadelelerine karışılmamasının bir ABD politikası olduğu söylenmiştir. Londra'da ailesiyle geçireceği iki haftanın ardından Beyrut'a dönmesi beklenen Uthman'ın Sefareti arayarak ABD'nin pozisyonunda herhangi bir değişiklik olup olmadığını sorabileceği düşünülmektedir.

Mustafa Barzani'den mesaj

Bir Barzani Kürdü olan Zayid Uthman 8 Temmuz tarihinde Sefareti ziyaret ederek Mustafa Barzani'den ABD Hükümetine yönelik olduğunu söylediği bir mesaj iletmiştir. Uthman söze Birleşik Devletlerle işbirliğinin Barzani'nin rüyası olduğunu dile getirerek başlamıştır. Barzani Irak, hem Arap hem de Kürtleri temsil eden ve Kürt nüfusa "ulusal otonomi haklarını" teslim ederek Kürt toplumunun prensiplerini koruma altına alan demokratik bir rejim tarafından yönetilmediği sürece Kürt adaletinin asla tatmin olmayacağını ABD Hükümetinin bilmesini istemektedir. Uthman ayrıca Barzani'nin Bağdat'taki Baas rejiminin, İran'a karşı "saldırgan eylem" içerisine girmelerine yönelik talepleri Kürtlerin dikkate almadığının ABD Hükümeti tarafından bilinmesini istediğini dile getirdi. Aynı şekilde Barzani Kürtleri de Türkiye'deki Kürtleri kendi hükümetlerine karşı kışkırtmaya ya da Türkiye'nin iç işlerine herhangi bir şekilde müdahale etmeye yönelik bir hareket içerisine asla girmemiştir.

Barzani'nin düşüncesine göre Irak'taki Baas rejimi Irak halkına kötü davranmaktadır. Barzani Kürtleri bu rejimden hoşlanmamakta ve güvenmemektedir. Her ne kadar koşullar onları Irak Hükümeti ile anlaşma imzalamaya zorlamış olsa da Baas rejiminin bu anlaşmaya sadık kalmasını asla beklememişlerdir. Kürtler artık bu hükümete karşı ayaklanmaya hazırdır. Gerektiği takdirde genel bir ayaklanma çerçevesinde rejim karşıtı Araplarla da

birlikte hareket edebileceklerdir. Kürt olmayan bazı unsurlarla hali hazırda iletişime geçmiş durumdadırlar.

Böylesi bir ayaklanmanın içerisinden çıkacak bir hükümet Amerikan yanlısı olacaktır. Barzani ABD Hükümetinin Irak konusuna olumlu bir gözle bakmasını arzu etmektedir. Barzani her türlü siyasi konuda ABD Hükümetine danışmaya, ABD politikalarını uygulamaya ve kendi nüfuz bölgesindeki Amerikan karşıtı unsurları temizlemeye hazırdır.

Uthman son olarak, ABD Hükümetinin bu konuları görüşmeye değer bulması durumunda Barzani'nin ABD resmi temsilcilerini Kürdistan'daki karargâhında kabul etmekten veya oğlu İdris'i ve Zayid Uthman'ı ABD yetkilileriyle görüşmek üzere Washington'a göndermekten onur duyacağını belirtmiştir.

Arka plan

Uthman kendisine yöneltilen sorulara yanıt olarak Barzani'nin teklifinin arka planına dair şu bilgileri paylaşmıştır:

Barzani İran sınırından batıdaki Revanduz'a uzanan dağlık bölgeyi tamamen kontrolü altında bulundurmaktadır. Kürdistan'ın ana şehirleri hükümet kontrolü altında olsa da Barzani'nin dağlardaki güçleri tarafından sıkı şekilde çevrelenmişlerdir.

Irak Hükümeti ile Barzani arasında Mart 1970'de imzalanan anlaşma çerçevesinde Kürtler Devrimci Konseylerini ve İdari Komiteyi lağvetmiştir. Ancak, bölgelerinin yönetimi için gerekli olan idari mekanizma halen işler haldedir. Barzani daimi ordusundaki herkese her iki ayda bir beş dinar ödemektedir. Rejimini ve ordusunu idame ettirmenin getirdiği daimi masrafları karşılayabilmek için ekonomik desteğe ihtiyacı vardır. ABD Hükümetinin bu yönde gerçekleştireceği her tür destek Suudi Arabistan, Ürdün veya İran üzerinden dolaylı olarak sağlanabilir. Barzani geçmişte İran'dan destek almıştır ancak İran bunun karşılığında Kürt faaliyetleri üzerinde – ve hedeflenen hükümetin Başbakanının belirlenmesi gibi konularda – sıkı kontrol sahibi olma konusunda ısrarcı olmuştur. Bu da tüm devrimci hareketin başarısızlığa uğramasına sebebiyet vermiştir. Uthman somurtkan bir ifadeyle İran'ın Bağdat rejimine karşı tamamen Araplardan oluşan bir komployla derin bağlantı içerisinde olduğunu ve bu girişimin başarısızlığının 1970 yılında 50 komplocunun asılmasına neden olduğunu ifade etmiştir. Uthman'ın varılan sonucun İran için beklenen şekilde olduğu hissiyatı içerisinde olduğu izlenimine varılmıştır.

Barzani her halükarda ABD Hükümeti ile gizli ilişkiler kurmayı ve bu ilişkiler üzerinden Irak rejimine karşı devrimci hareketini nasıl ilerleteceğine dair "tavsiyeler" almayı arzu etmektedir. Bir olasılık, bir ABD temsilcisinin Barzani'nin karargahını ziyaret etmesi olacaktır. Karargah, İran sınırına üç kilometre, İran'ın Tarhan üzerinden uçakla ulaşılabilecek Rida'iye şehrine arabayla 2.5 saat uzaklıkta yer alen Haj 'Umaran'da konumlanan bir "kerpiç kulübedir". Böylesi bir ziyaretten İran hükümeti elbette haberdar olacaktır ancak bu durum Irak hükümetinden gizli tutulabilir.

Şayet ABD Hükümeti Barzani delegasyonunu Washington'da Kabul etmeyi tercih ederse bu ekip Barzani'nin altı oğlundan en ehil olanı, 27 yaşındaki İdris liderliğinde gönderilecektir. İdris pek İngilizce bilmemektedir ancak Uthman kendisine eşlik edecektir.

Ayaklanma Planları

Uthman başkentteki Baas kontrolünün, burada bir hükümet darbesine izin vermeyecek kadar güçlü olduğu görüşünü paylaşmıştır. Ordu genel olarak bu durumdan hoşnut değildir ancak kimse rejime karşı gelmeye cesaret edememektedir. Bunun sonucu olarak, tek umut Kürtlerin kontrolündeki kuzey bölgelerinde başlayacak bir ayaklanmadır. Barzani ABD Hükümetini böylesi bir ayaklanmayı desteklemeye ikna etmeyi umut etmektedir. Kendisi şu an 68 yaşındadır. Uthman, Barzani'nin Irak özgürlüğüne kavuşturulmadan evvel vefat etmesi halinde Kürt özgürlük hareketinin radikal unsurların kontrolüne geçme ve Türkiye'deki Kürt topluluğunun bu radikalizmden olumsuz anlamda etkilenme tehlikesinin çok büyük olduğunu dile getirmiştir.

Uthman şu an ayaklanmaya destek bulma konusunda aktif faaliyet içerisindedir. Barzani tarafından her yere – örneğin Washington ya da Birleşmiş Milletlere – gitme yetkisi verilmiştir. İran silahlı mücadele başladığında destek olacağına dair söz vermiştir. Uthman birkaç ay önce Kral Faysal'ı ziyaret etmiştir. Faysal kendisini dostane bir şekilde kabul etmiş ve Irak'ta bir isyanı prensip olarak desteklemiş, ancak bu yönde bir yanıt vermeden önce konuyla ilgili daha detaylı bilgi sunulmasını talep etmiştir.

Uthman kısa bir süre sonra Beyrut'tan ayrılıp Bağdat'tan gelecek olan ailesini görmek üzere Londra'ya gideceğini söylemiştir. Karısının kız kardeşi aile için 44 Adam and Eve Mews, W.8, Londra (telefon: WES-5999) adresinde bir daire kiralamıştır.

Uthman Temmuz ayının sonuna doğru Beyrut'a dönmeyi planlamaktadır. ABD'nin pozisyonunda herhangi bir değişiklik olup olmadığını öğrenmek üzere Sefareti tekrar ziyaret edebilir. Kendisi ayrıca Kral Hüseyin ve Faysal'ı da ziyaret edebilir.

Biyografik Notlar:

Yaklaşık 47 yaşında olan Zayid Uthman Kahire Üniversitesi'nde (devrim öncesi) öğrenim görmüş, sonrasında Bağdat'ta avukatlık yapmıştır. 1966 yılında Başbakan Bazzaz ile birlikte Kürt-Irak anlaşmasının taslağının yazılmasına yardımcı olmuştur. Kendisi, siyasi kariyeri boyunca siyasi nedenlerle Bağdat'ta beş kez hapse girdiğini söylemektedir.

Bazzaz'ın yönetimden düşmesi ve 1968 yılında Barzani ile Irak Hükümetinin arasının bozulması Uthman'ı başına ödül konmuş şekilde Bağdat'tan kaçmaya zorlamıştır. O zamandan beri Barzani'nin karargahında yaşamaktadır ve sık sık Irak dışına görevlere gönderilmektedir. Uthman, Barzani ile Irak Hükümeti arasında Mart 1970'te imzalanan anlaşmanın

ardından ailesiyle Bağdat'ta tekrar bir araya gelmemiştir çünkü Baas rejiminin samimiyetine güvenmemektedir.

Uthman İngilizce bilgisinin yeterliliği konusunda mütevazı davranmaktadır ancak bu dildeki becerisi hayli yüksektir. Sessiz ve ikna edici bir konuşma tarzı vardır. ABD'de süregelen tarzda demokratik bir yaşam biçimine inanmaktadır.

ABD'nin Pozisyonu

Raporlayan yetkili Irak'taki durum hakkında sunduğu bilgilerden ötürü Uthman'a teşekkür etmiştir. Buna ek olarak ABD'nin yabancı ülkelerin iç işlerine müdahale etmeme politikası takip ettiğinin altını çizmiştir. Bu nedenle ABD Hükümetinin mevcut koşullarda alabileceği herhangi bir aksiyon görememiştir. Ancak bu görüşme rapor edilmiştir.

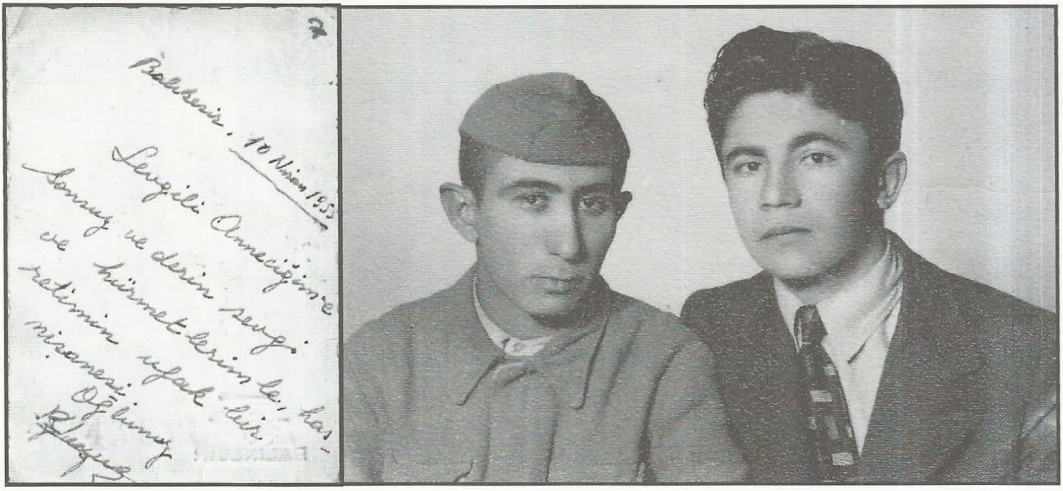
~ FOTOĞRAFLAR ~

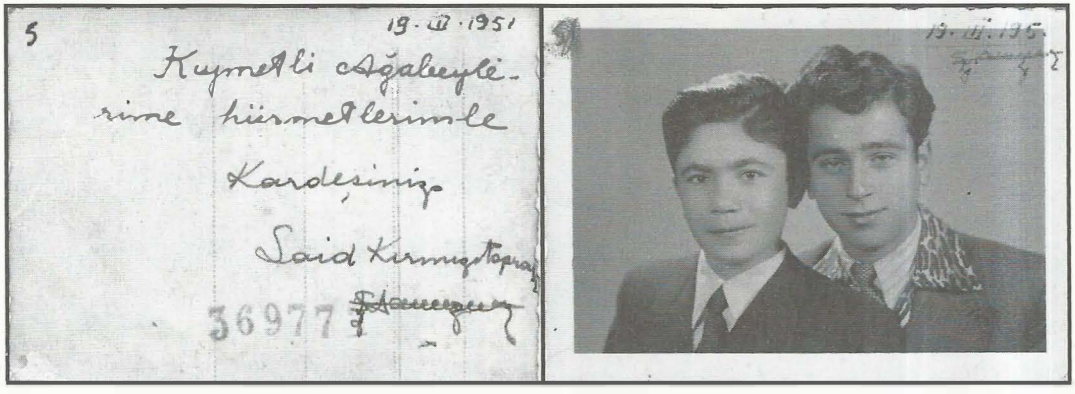
İLKOKUL, CİVRAK.

Qisle
Soldan Sağa: Ali Kırmızıtoprak (Pala Ali), Sait, Sey Avdelê'nin oğlu Bertal ve Hıdır Önlü.

ORTA OKUL VE LİSE, BALIKESİR

Sait ve Hıdır Benzer

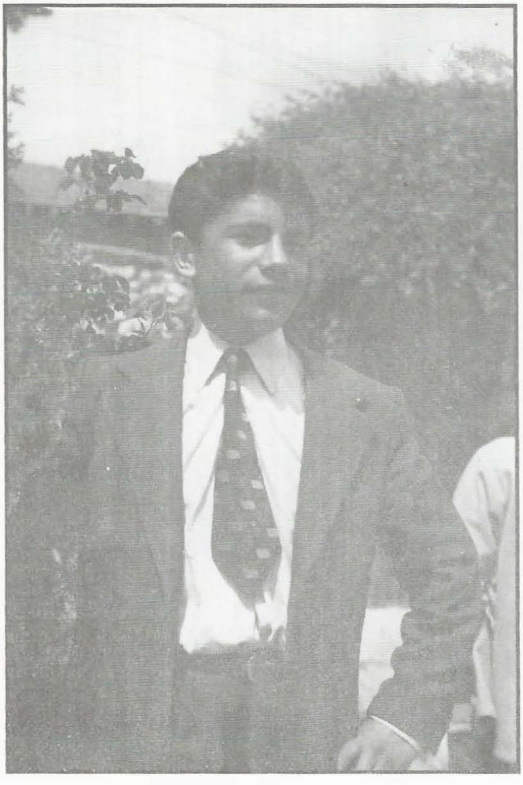
Sait ve Hıdır Benzer

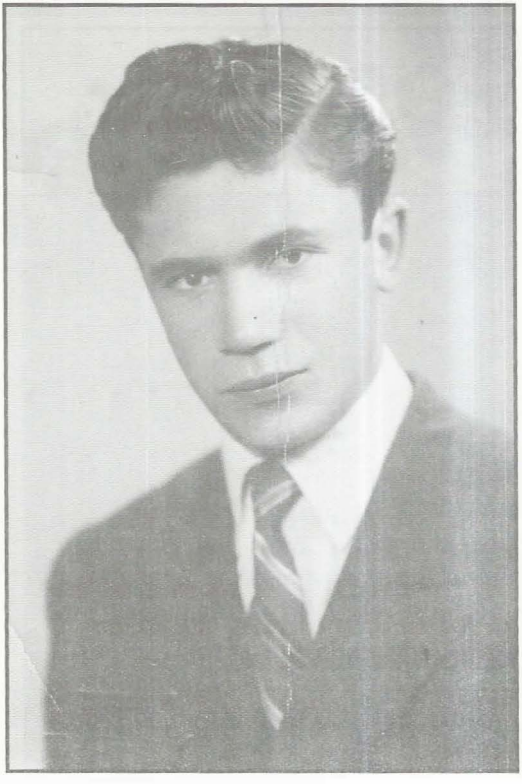

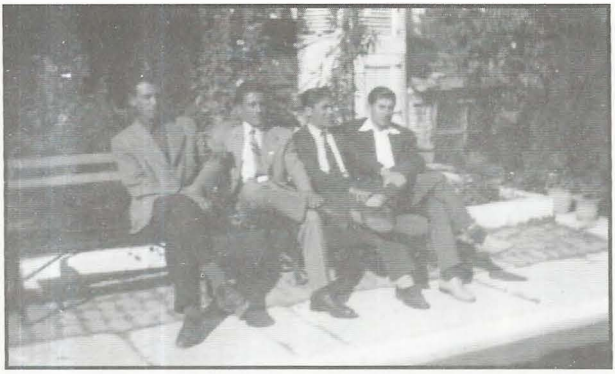

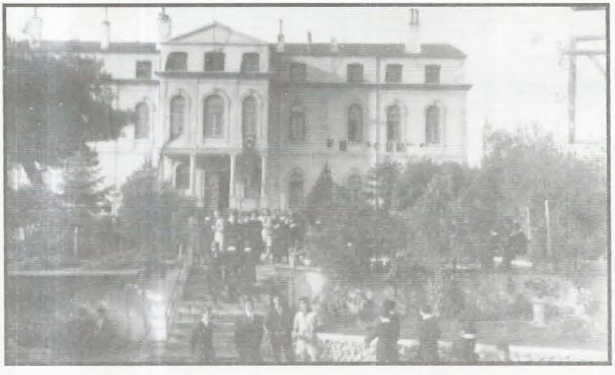

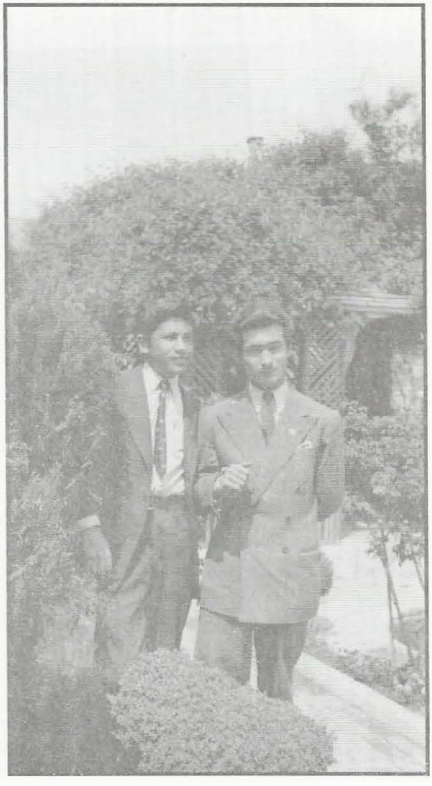

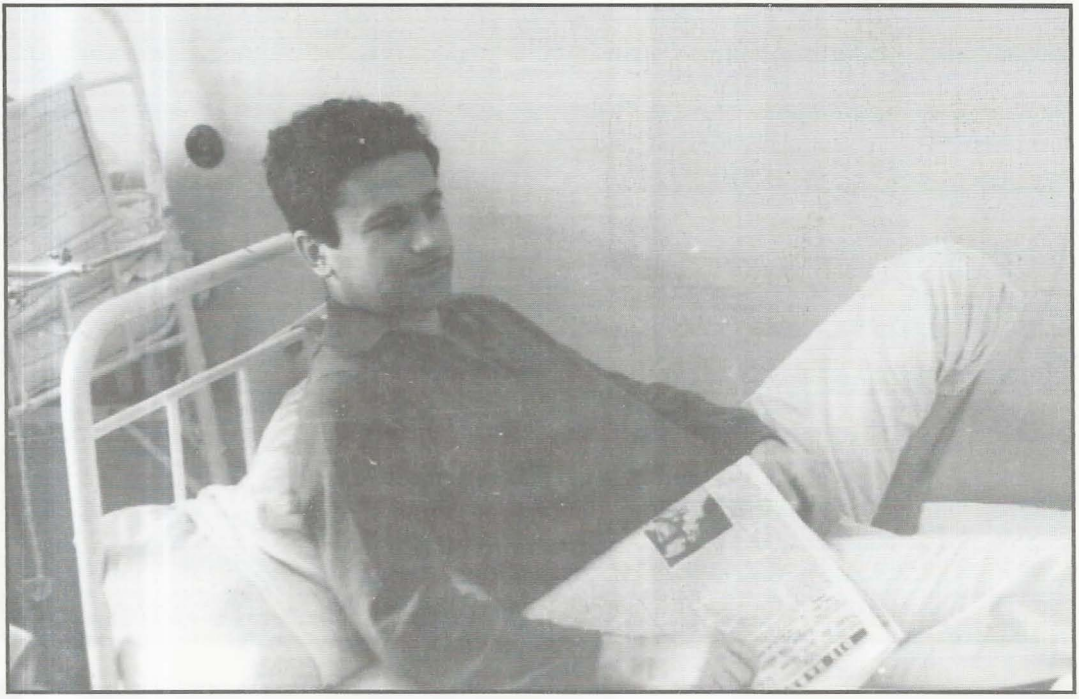

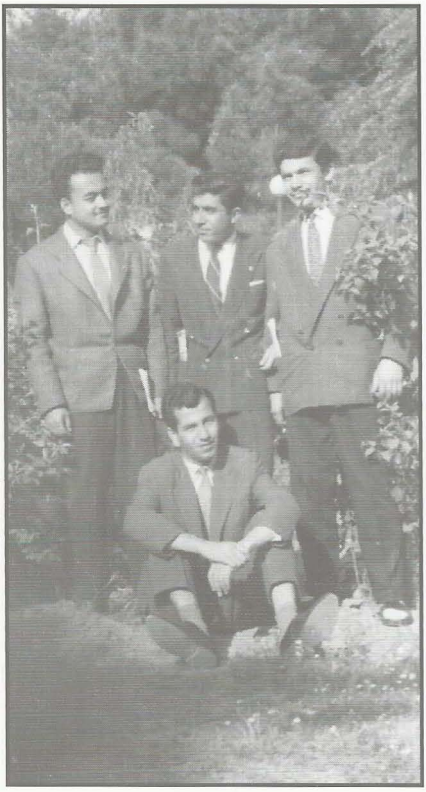

ÜNİVERSİTE, İZMİR VE İSTANBUL

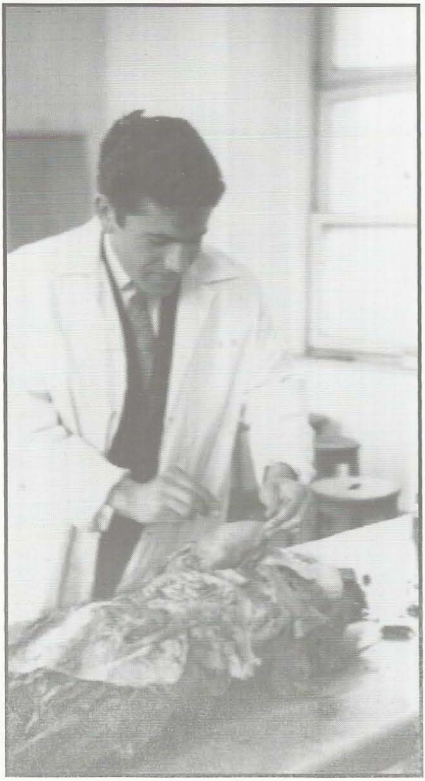
Apandist ameliyatı sonrası.

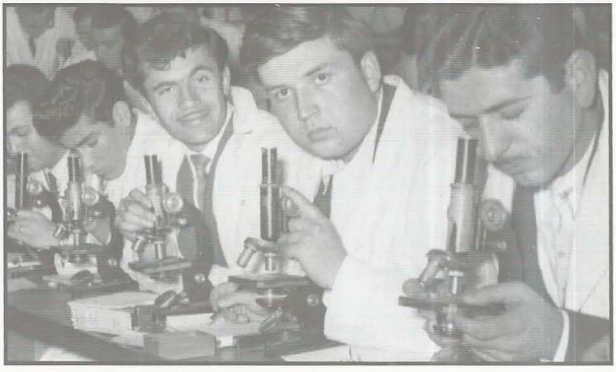

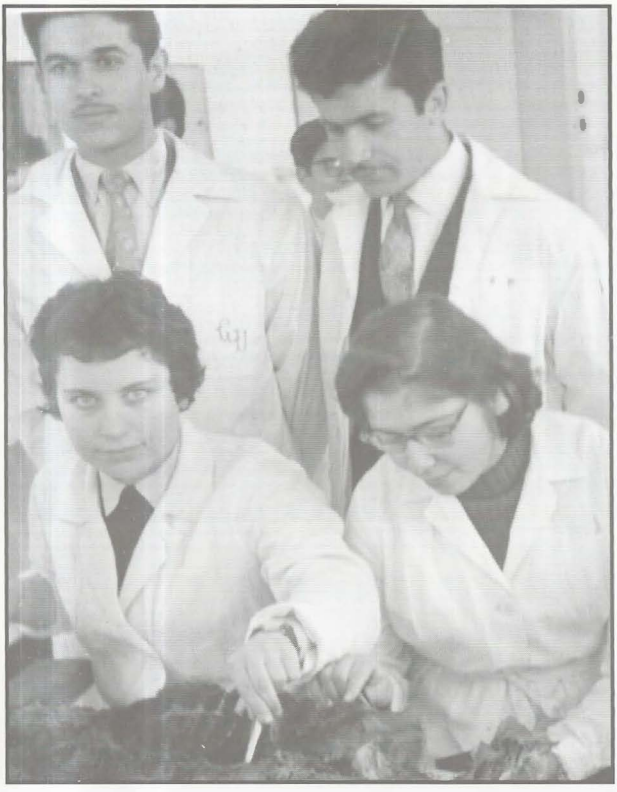

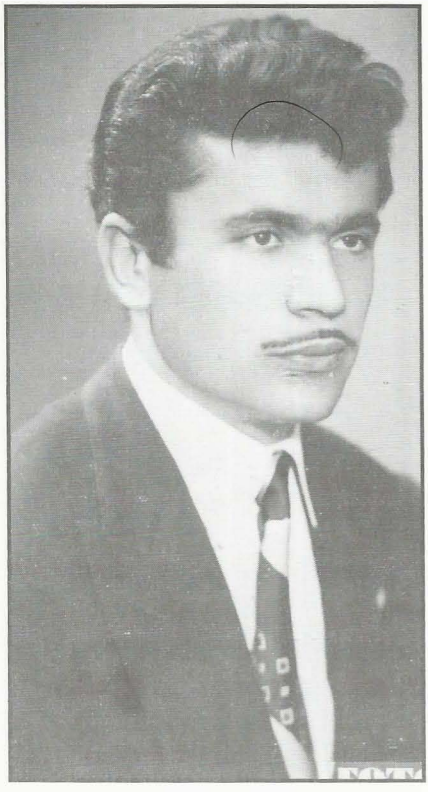

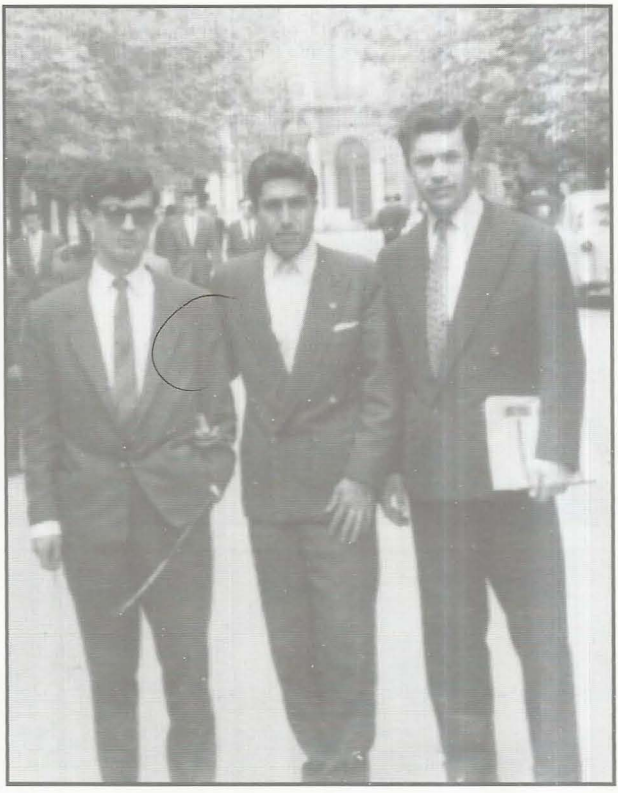

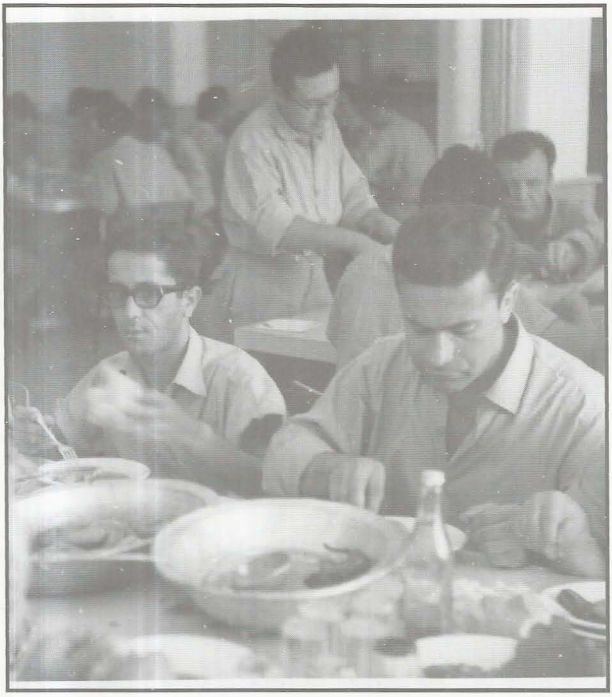

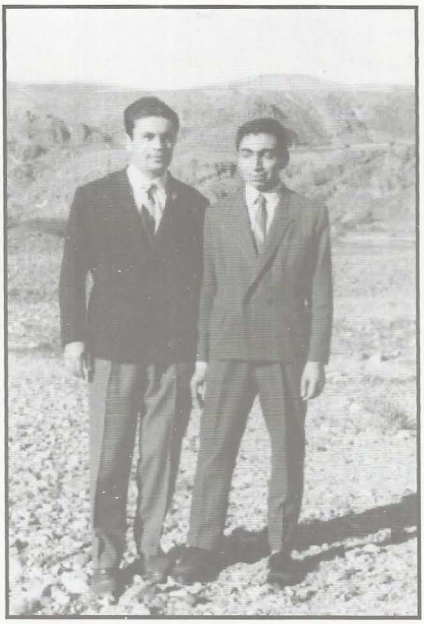

İZMİR ENTERNASYONAL FUARI
KÜLTÜRPARK

Civrak.
Sait ve Kazım Arik.

İstanbul, 1957-58.
Soldan Sağa: Hüseyin, Haydar Aksu, Medet Serhat, Haydar Özdemir, Fadıl Budak, Sait Kırmızıtoprak, Yusuf Kaçar, Kazım Yıldız.

"Tunceli Kültür Derneği", İstanbul

Yönetim, Müzik ve Folklor Grubu, 1956.

Soldan sağa: Kahveci Mehmet Efendi, Haydar Aksu, Elazizli Hasan, Sait Kırmızıtoprak, Kazım Yıldız, Fahri Yıldırım, Hıdır Benzer, Haydar Özdemir, Hayrettin Dalokay, Pulemurîyeli Encümen Azası.

HARBİYE CEZAEVİ, 1959-60

Ayaktakiler (soldan sağa): Örfi Akkoyunlu, Ali Karahan, Nazmi Balkaş, Sait Kırmızıtoprak, Halil Demirel, Mehmet Aydemir, Ökkeş Karadağ, Sait Bingöl, Faik Savaş, Selim Kılıçoğlu, Naci Kutlay, Medet Yöş(Serhat).
İkinci sırada oturanlar (sodan sağa): M. Ali Binler, Yavuz Çamlıbel, Hasan Ulus, Fevzi Avşar, Ziya Şerefhanoğlu, Esat Cemiloğlu, Musa Anter, Ziya Acar, Necati Siyahkan.
Yerde oturanlar (soldan sağa): Şehabettin Septioğlu, Yaşar Kaya, İsmet Balkaş, Cezmi Balkaş, Hüseyin Oğuz Üçok.

17 Aralık 1959 da tevkif edilen kırk Kürt münevverinden; ölen, hastalanan ve tahliye olanlardan arta kalan 26 tanesi olup toplu olarak koğuşlarının avlusunda.

6 Haziran 1960

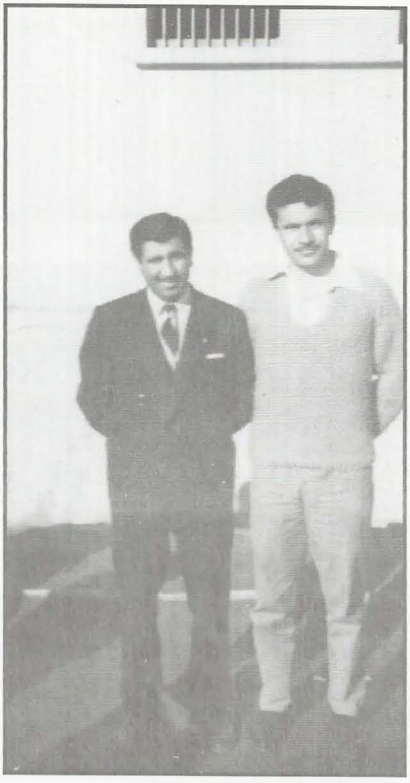

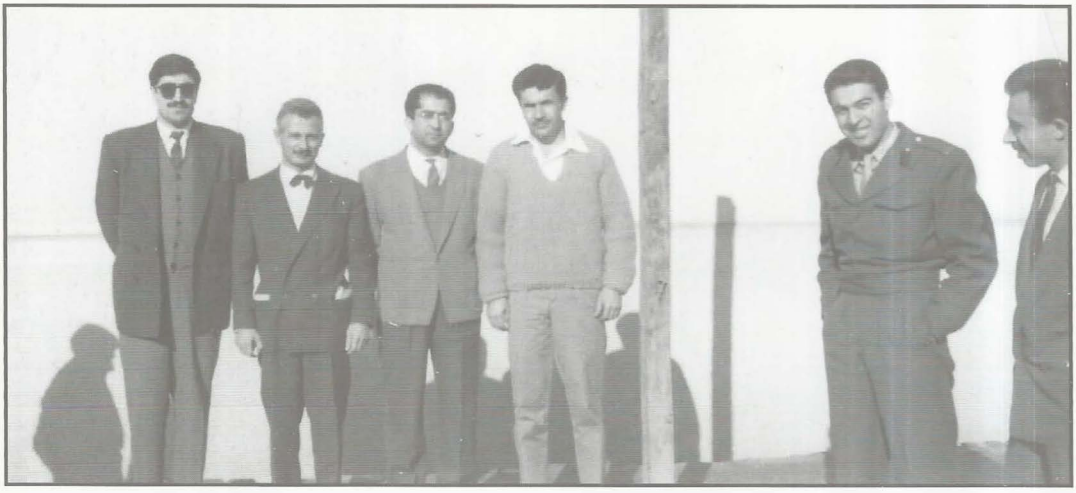

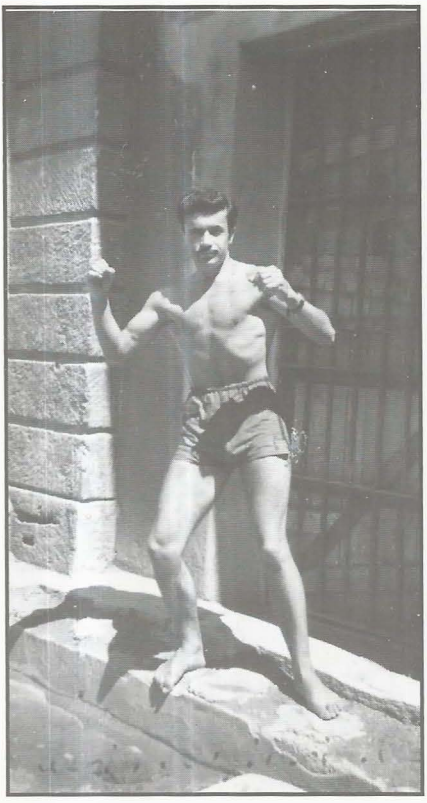

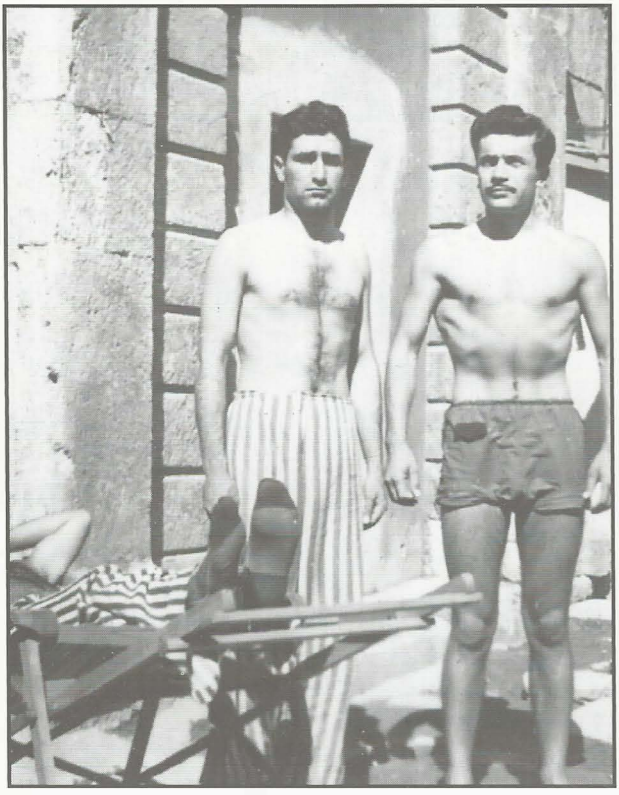

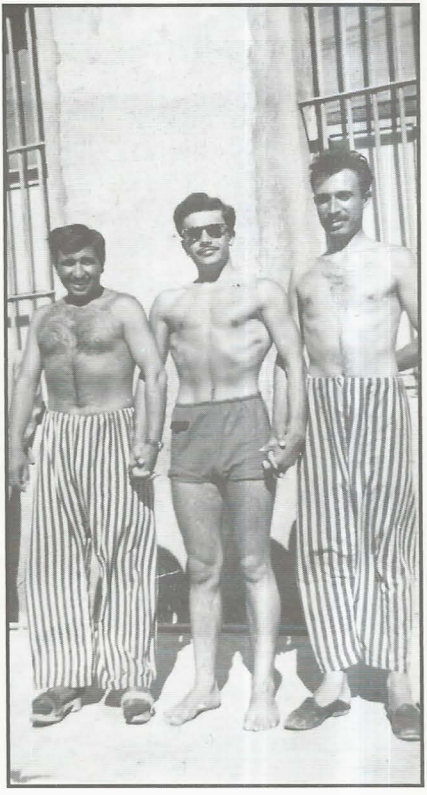

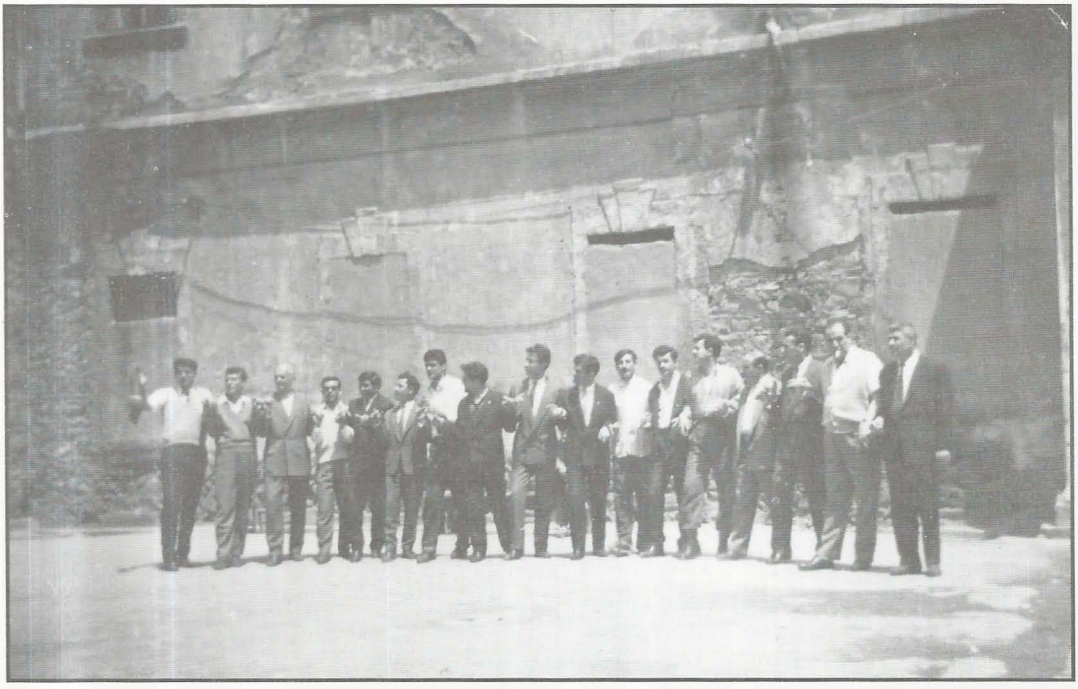

Govend Kürdlerin vazgeçilmezidir.

Sevgili Fadime

Kurban Bayramının ilk gününde, hapishane avlusunda birkaç poz fotoğraf çektirmiştik. İşte onlardan birisi. Yanımdaki Diyarbakırdan olup Hukuk talebesi, çok sevdiğim Ziyadır. sevgiler 24/VI/1960

Kardeşiniz Kemal Türk

1/7/1960

7 Haziran 1960.

Siyasi Mevkuflardan bir grup koğuşlarının önünde.

Sıralar: 5
Ahmet: 4
Ahmet: 13
Ahmet: 10
Fuat: 14
Said: 15
Oğuz: ..

8 Haziran 1960

Mevkuflardan bir kısmı grup, inzibat gardiyanlarından itibaren.

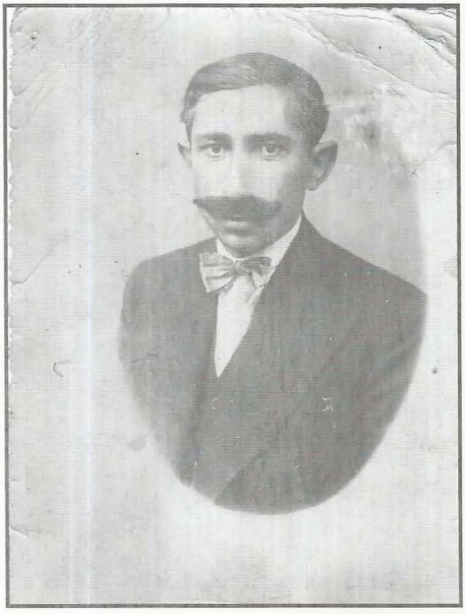

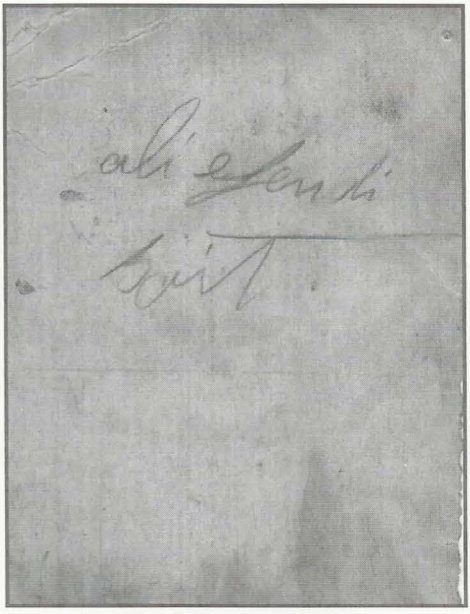
Ankara Soğukkuyu

Ailesi, Köylüleri ve Hemşerileri

Soldan sağa: Karerli Mehmed Efendi, Doğan Dede ve 1938'de öldürülen dedesi Bertal Efendiyo Pîl.

1938'de öldürülen dayısı Ali Efendi.

Sait ve amcazadeleri, soldan sağa: Süleyman, Gül Mustafa, Musa ve Sait.

Civrak,
Soldan sağa: Sileyman Axa'nın kızı Fatma, Hüseyin Akar, Sait, Annesi Zohre.

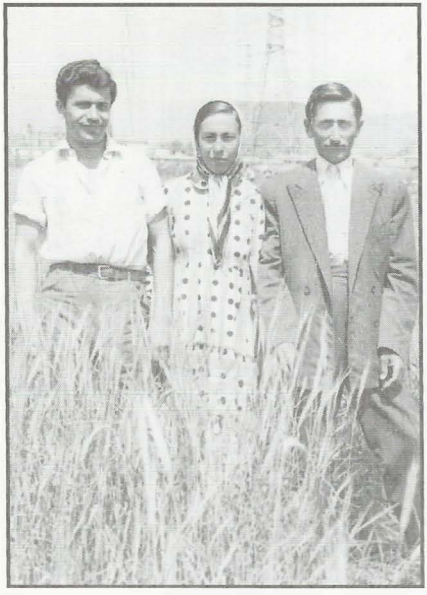
Zeytinburnu, İstanbul.

Ayaktakiler, soldan sağa: Ali Çavuş (Ali Tosun), Hidirê Memedalîyê Avasî (Hıdır Tanrıverdi), İvrahîmê Sarê (İbrahim Karabulut), Mehmedê Seyîdê Bozî (Mehmet Yeşil), Avasê Musî (Abbas Bozdağ), Musayê Seyîdê Bozî (Musa Yeşil), İvrahîmê Kemize (İbrahim Aris), İvrahîmê Mistafayê Seyî (İbrahim Küçük), Apê Corcil (Memedali Karataş)

Oturanlar, soldan sağa: Sait Kırmızıtoprak, Dr. Celalettin Ezman, Alîyê Çê Apî (Ali Aslan), Hesenê Temî (Hasan Boztaş), Heyderê Qurpî (Haydar Çetinkaya)

Tunçbilek,
Soldan sağa: Yeğeni Binnur, kız kardeşi Fadime, Sait, annesi Zohre ve eniştesi Hıdır Önlü.

Tunçbilek,
Soldan sağa: Sait, kız kardeşi Fadime ve eniştesi Hıdır Önlü.

Nikah Töreni

Nikah Töreni

Arkadakiler: Kayın validesi Ramise - Remziye ve Ramise'nin ikinci eşi Şaban Efendi.

Düğün

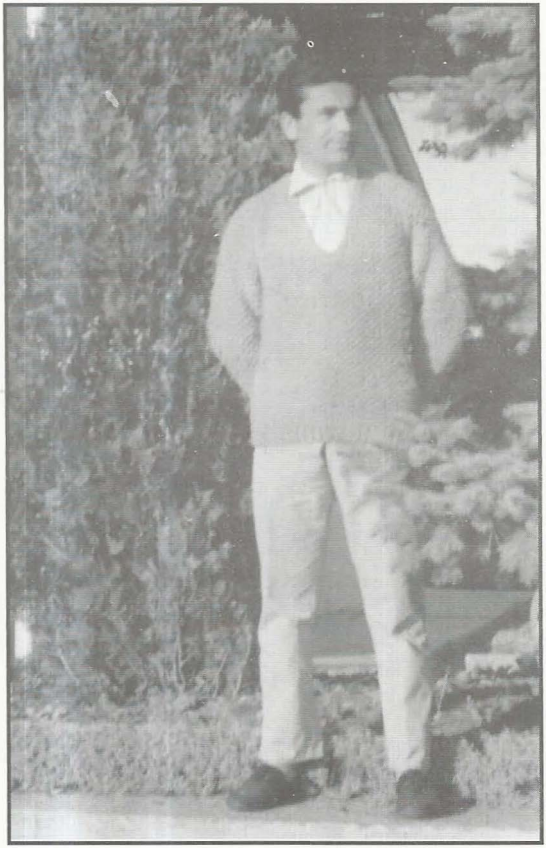

Soldan sağa: Eşi İsmet, kayınvalidesi Ramise ve Sait.

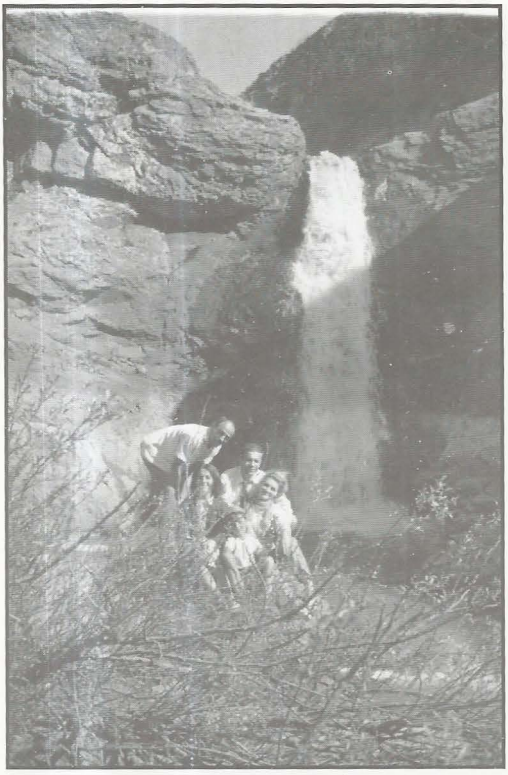

Dr. Sait ve ilk arabası

Ankara,
Soldan sağa: İsmet, Sait, Emine Turgul, Kemal Turgul, Yusuf Kaçar ve Yusuf Karagül.

Civrak, Derê Golî

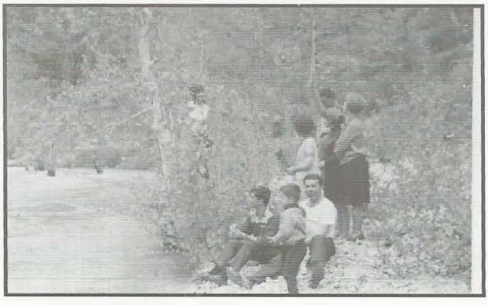

Munzur Gözeleri

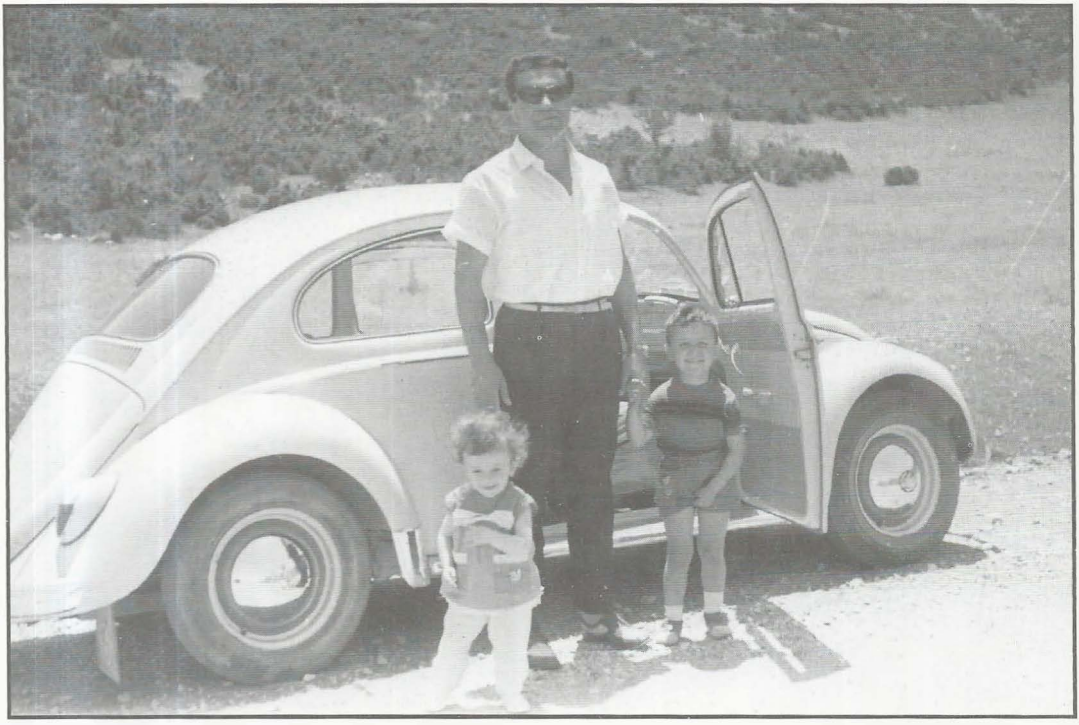

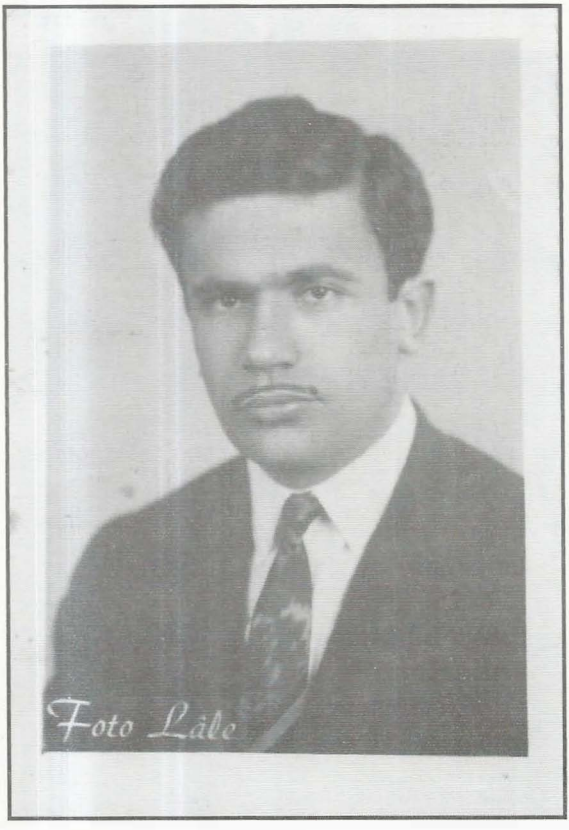

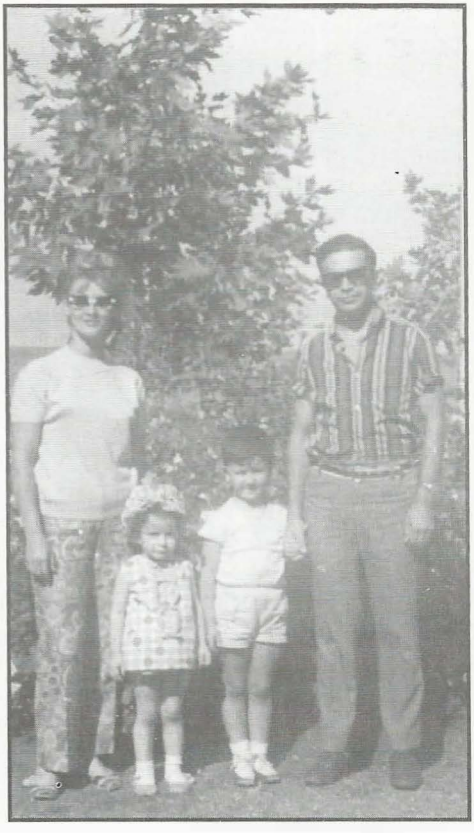

Foto Lâle

Munzur Gözeleri
Kazım Arık, Günsel Arik, İsmet Kırmızıtoprak ve Sait Kırmızıtoprak.

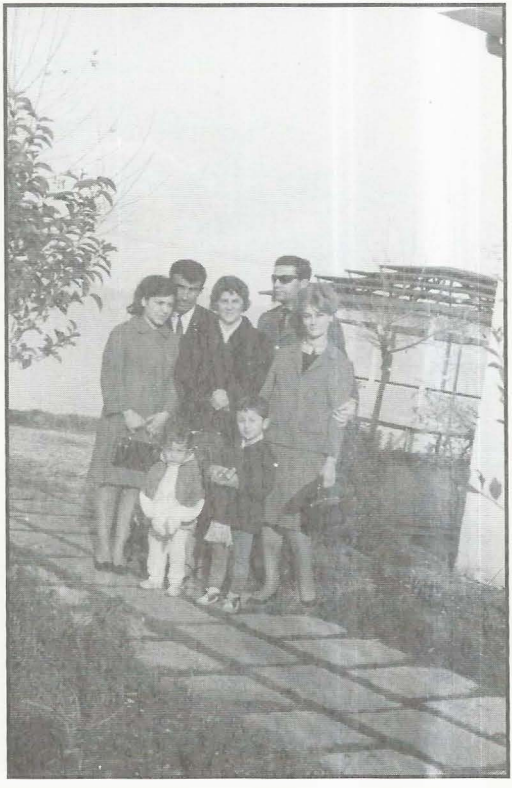

Ambulans ile Yunak'tan Ankara'ya hasta götürürken yolda trafik kazasında ayağı kırılır.

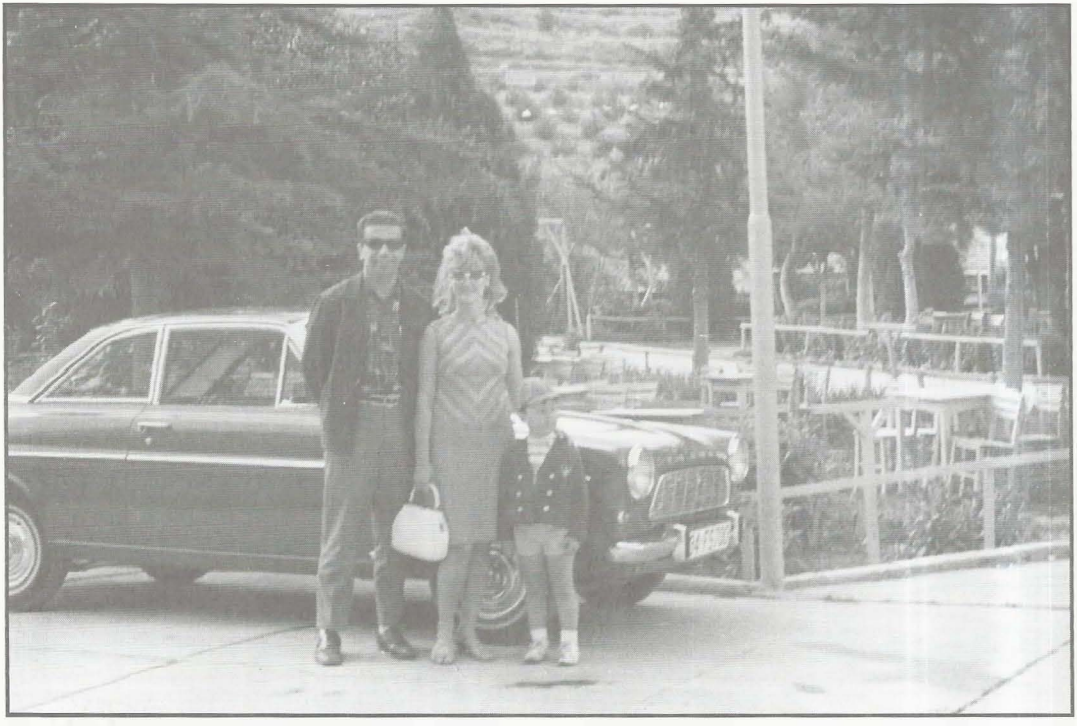

Domaniç, Ebegümece Piknik Alanı.

Civrak,
Soldan sağa: Sileyman Axa'nın kızı Fatma, annesi Zohre, Sait, eşi İsmet, Günsel Arik.
Önde çocukları, Dârâ ve Ruken.

Eşi, oğlu Dârâ ve ikinci arabası.

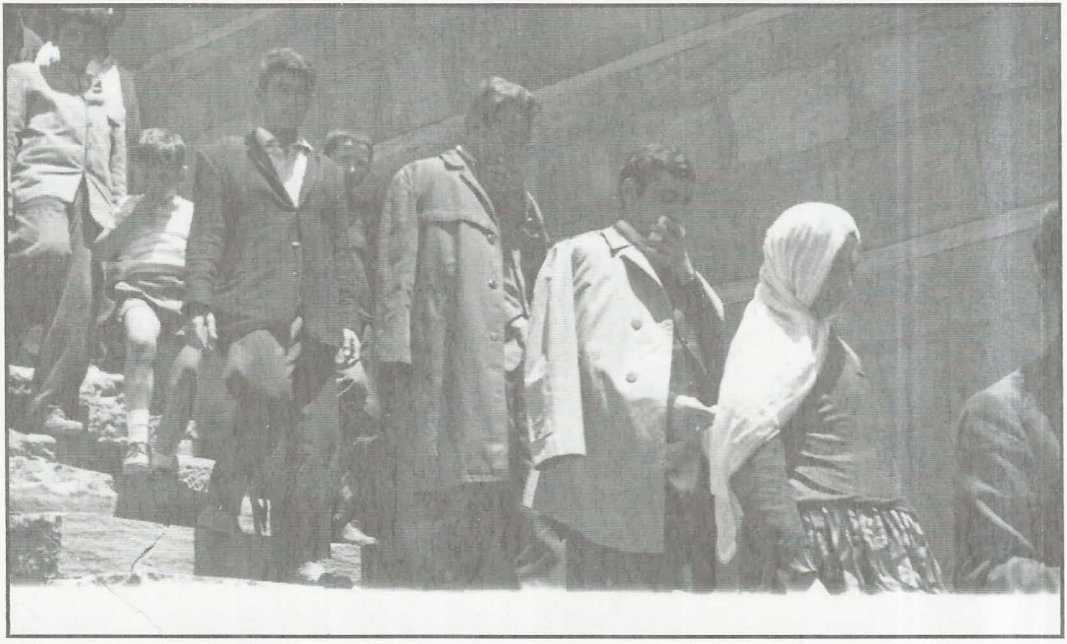

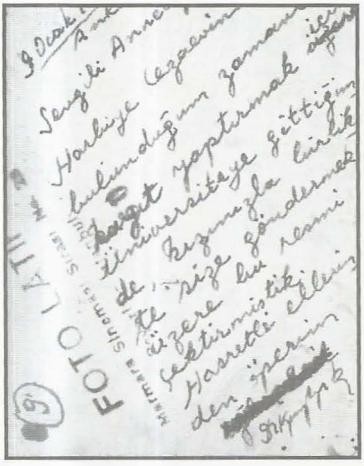

Civrak,
Soldan Sağa (ön sıra): Mustafa Tanrıverdi, Azime Tanrıverdi, Zohre Tanrıverdi, Aziz Tanrıverdi.
Soldan Sağa (arka sıra): Karaman Bulut, Gül Mustafa, Haydar Tanrıverdi, Hüseyin Gündüz, Doktor Sait.

Civrak,
1968 Kemal Yıldız'ın düğünü,
Berbîyê Dr. Sait'in teyzesi Êzîme, Damat Kemal Yıldız, Misayiv İmam Sarışık, İmam Sarıgül,
Kitabın yazarı Selahattin Ali Arik (duvarın dibinde), Dârâ Kırmızıtoprak, Nurettin Tanrıverdi.

FOTO LATİF
MARMARA SİNEMASI KARŞISI

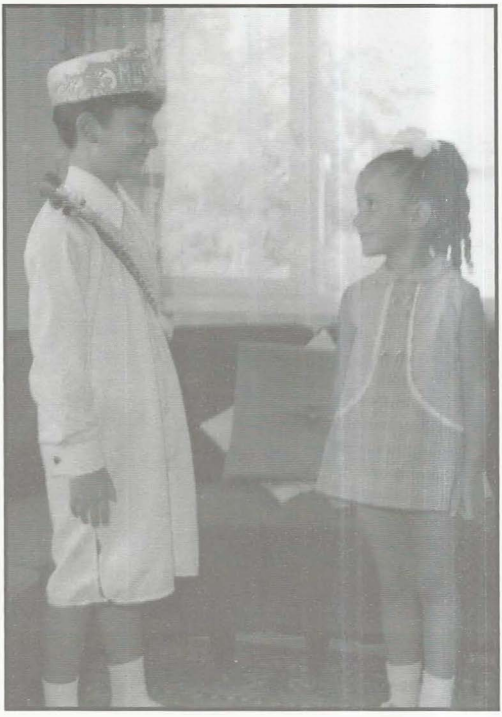

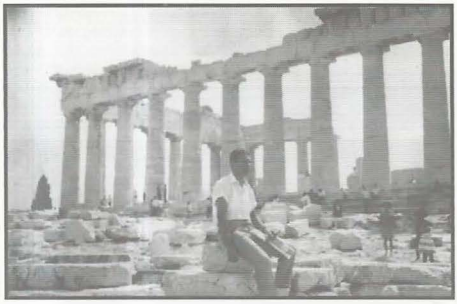

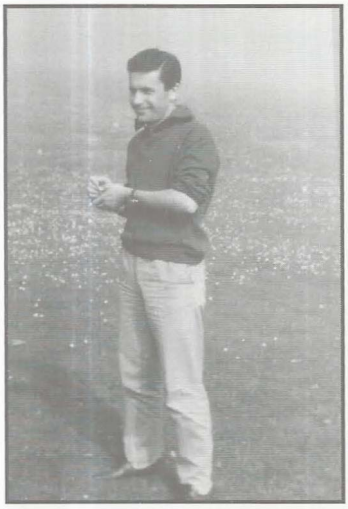

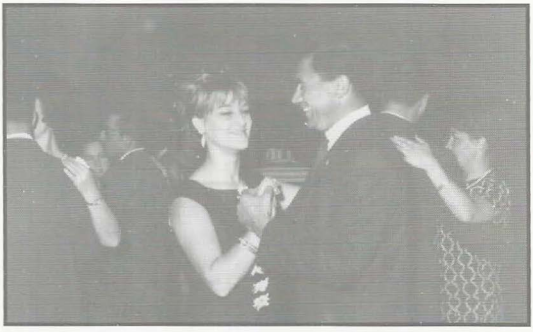
20 Kasım 1971

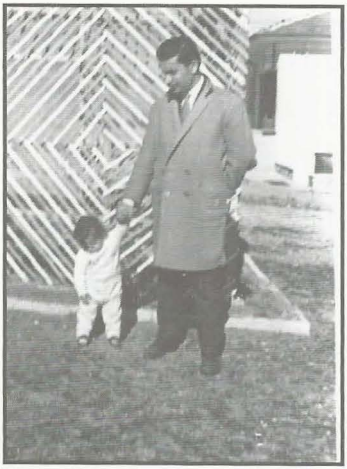

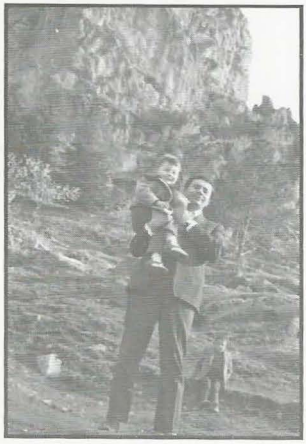

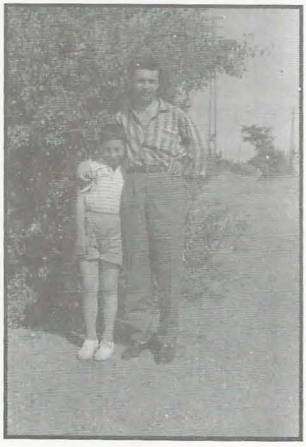

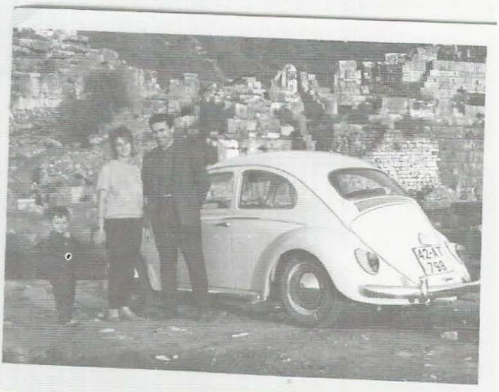

Gudul
Dr. Sait ve üvey kardeşi Aziz Tanrıverdi.

Gudul
Soldan Sağa: İsmet Kırmızıtoprak, Dr. Sait Kırmızıtoprak ve üvey kardeşi Aziz Tanrıverdi.

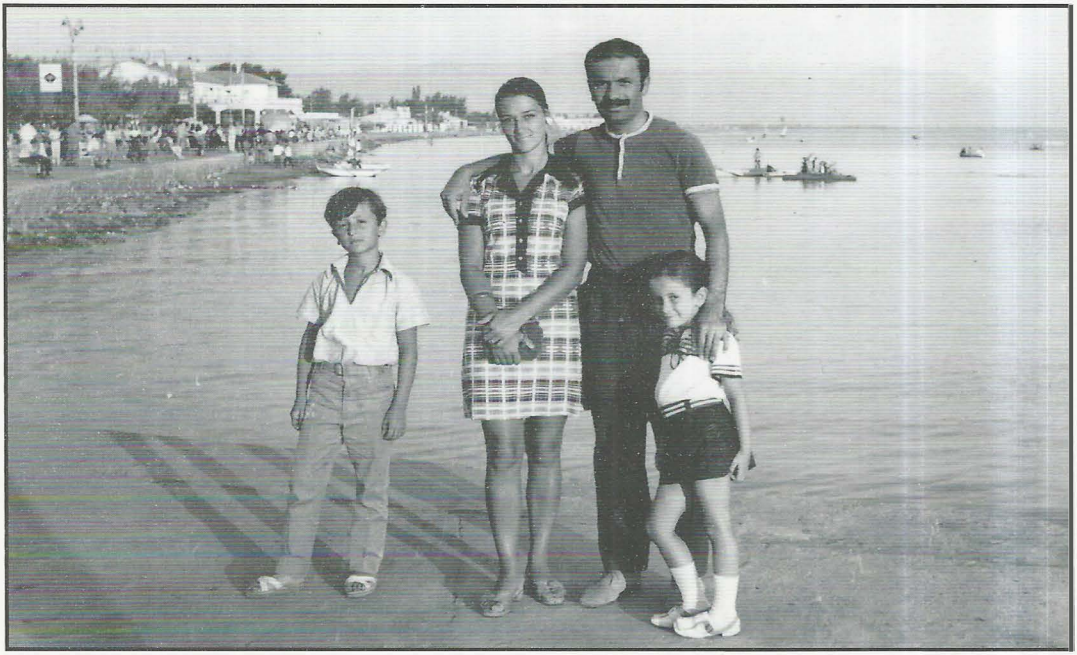

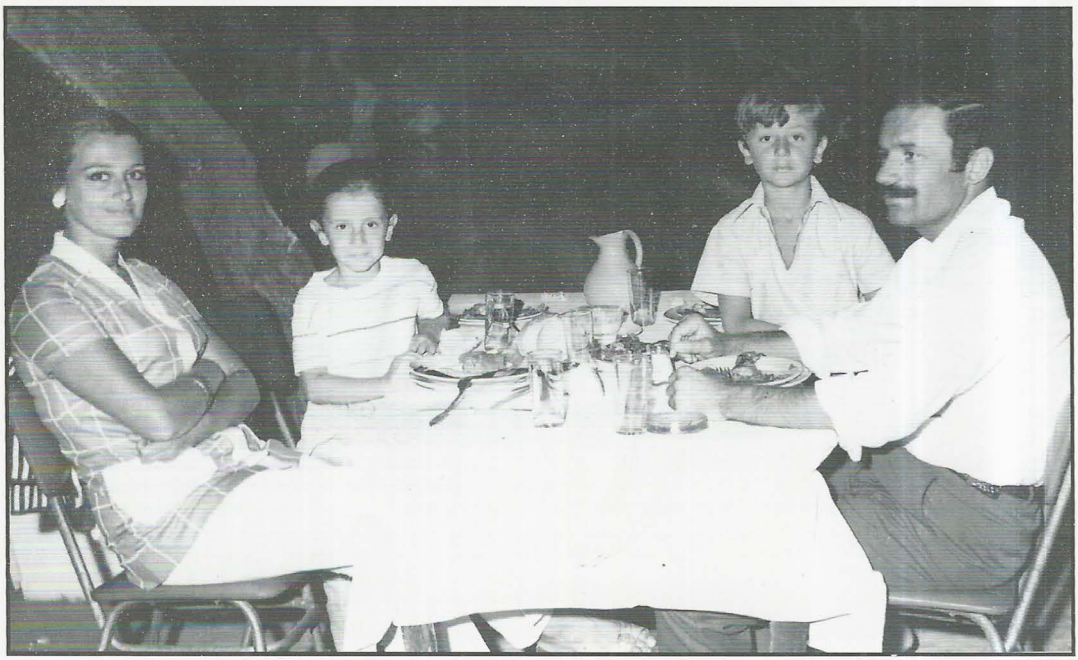
Civrak,
1968 Kemal Yıldız'ın düğünü.

Civrak,
1968 Kemal Yıldız'ın düğünü,
Rızayê Marfetî (Rıza Gündoğdu) ile Dr. Sait'in Dersim'in meşhur "Verva Arey" oyunu. Oğlu
Dârâ babasının oyununu seyrediyor.

DR. ŞÎVAN'IN ÇANTASINDA BULUNAN ÜÇ FOTOĞRAF

Dr. Şîvan Haziran 1970'de parti kurmaya gelirken, sonrasında ailesiyle tatile gider. Ancak kaldıkları otelde birisinin Doktoru tanıması dolayısıyla alel acele tatil bitirilir.

Civrak,
Soldan sağa: Annesi Zohre, teyzesi Êzime, teyzesi Axzê, Şükrü Tanriverdi'nin eşi Selvi ve ayaktaki üvey kız kardeşi Azime.

DÎŞÊŞ KAMPI

Peşmerge kıyafetiyle Dr. Şîvan

Soro ile yürüyüş

Soldan sağa: Soro, Dr. Şîvan, Isê Suwar, Reşo Zîlan, Çeko.

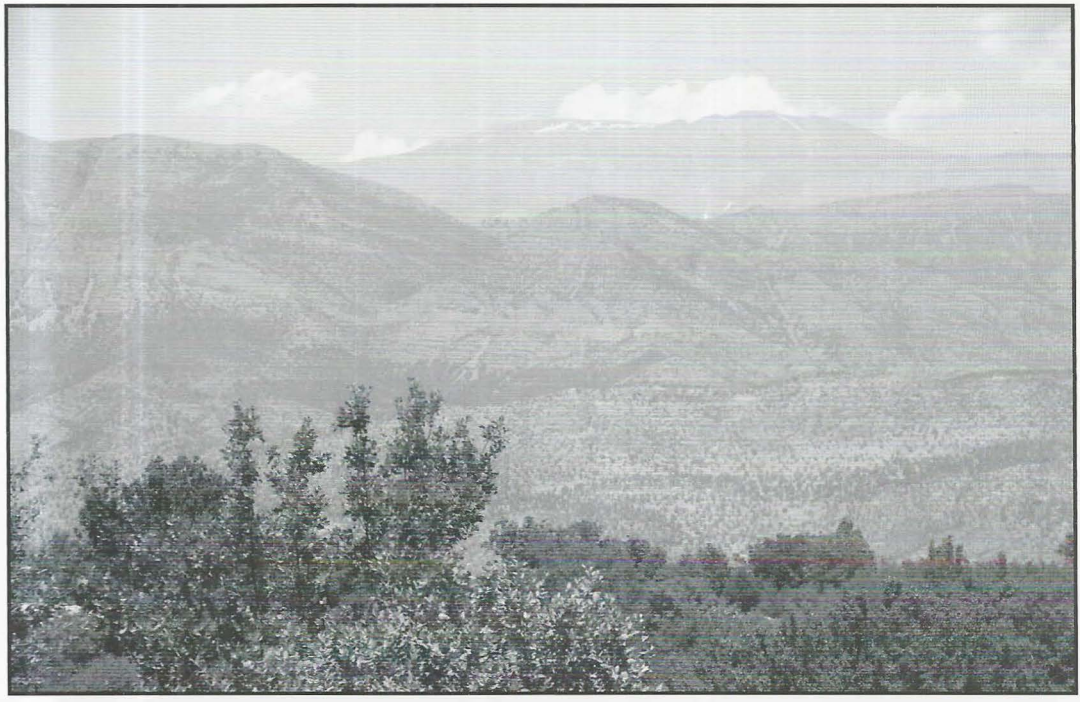
Faqî Huseyn Sağnıç ile Dr. Şîvan

Soldan sağa: Şoför, Reşo Zîlan, Soro, Dr. Şîvan, Hişyar.

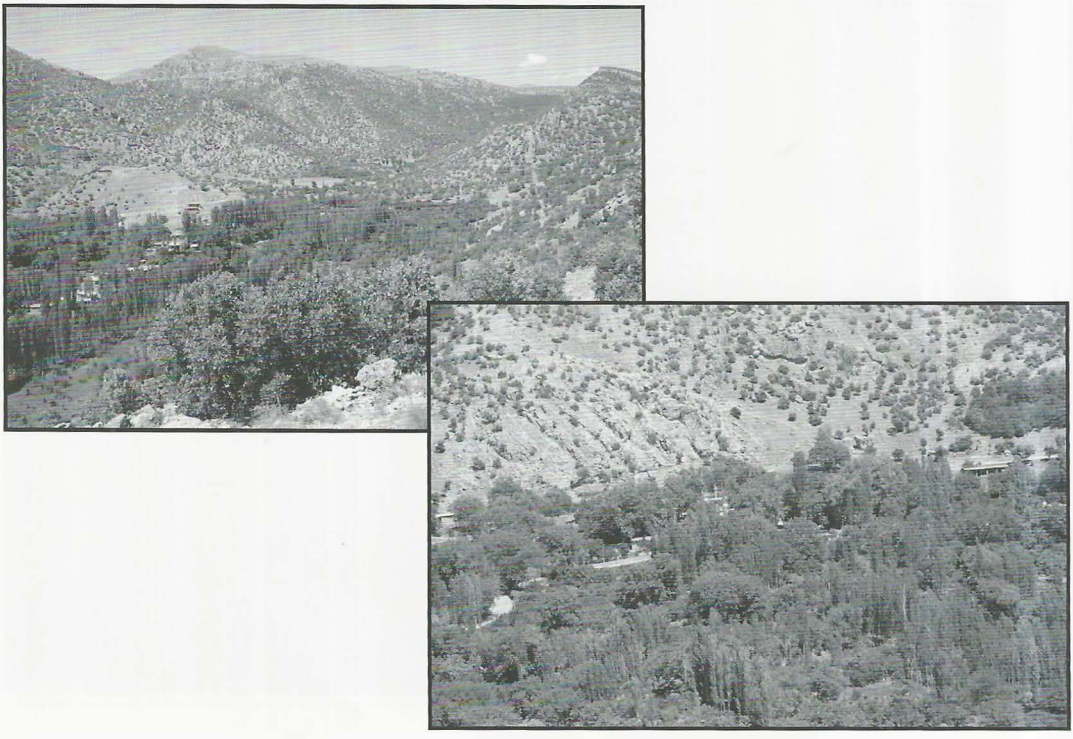
Esad Xoşewî

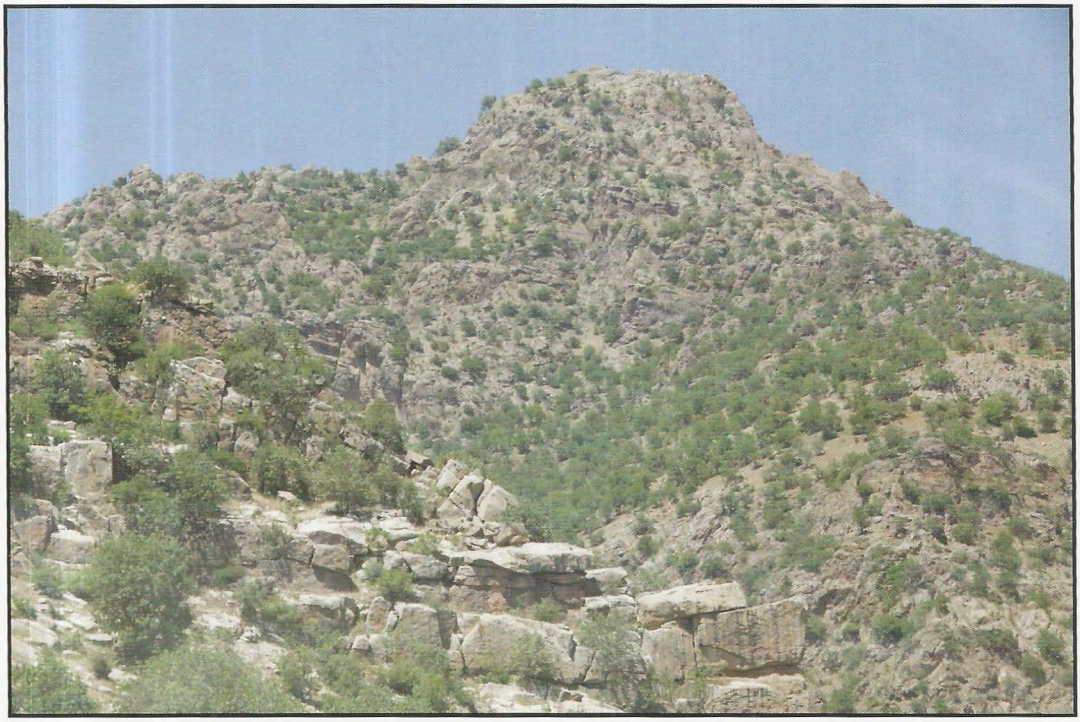
Metina Dağları

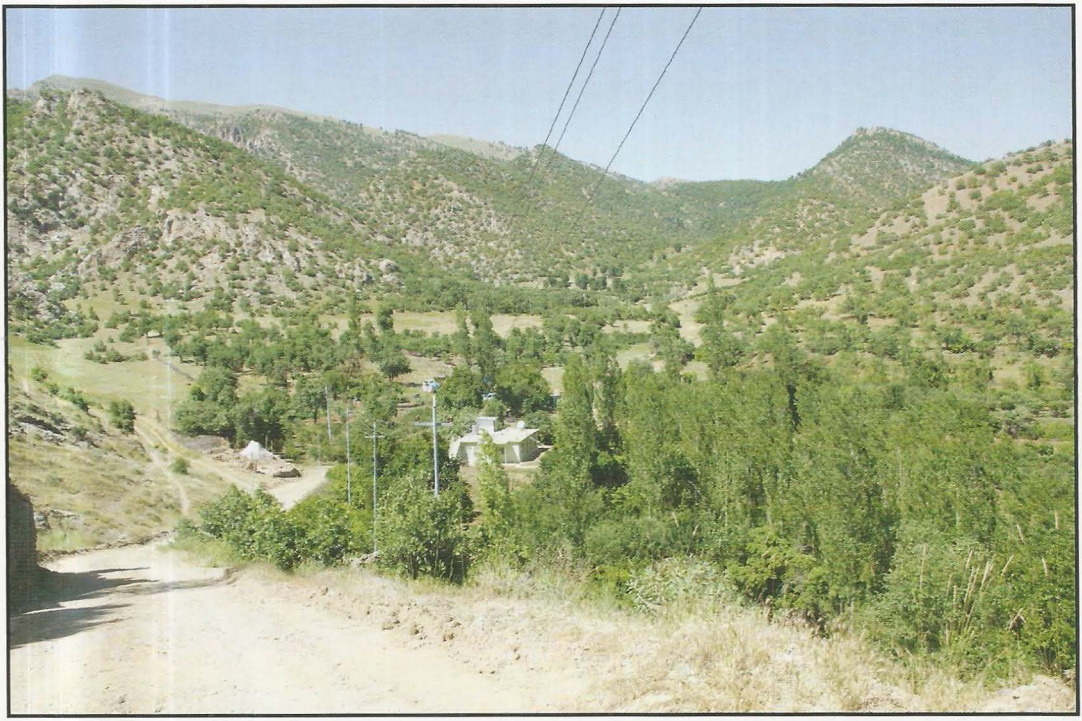
Günümüzde Dîşêş Köyü'nde bir aile ile Fuat Önen ve Selahattin Ali Arik.

Dîşêş Köyü

Qalê Qumrî

Dîşêş Kampı (Yolun üstü)

Dişêş Kampı

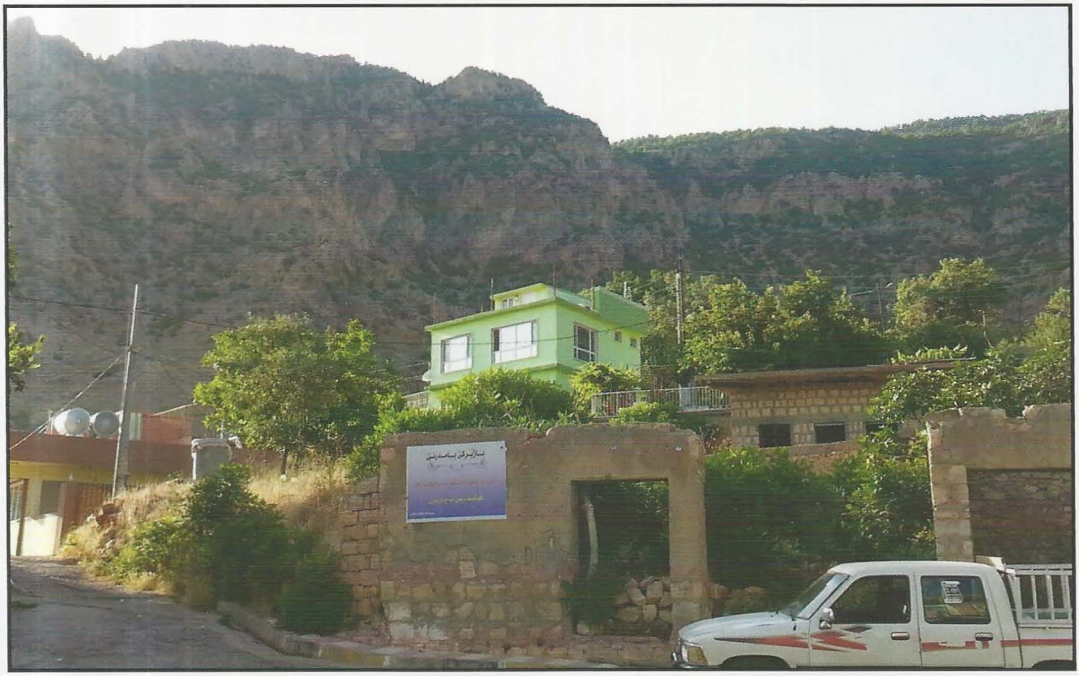

Kampın Çeşmesi

Kampın bulunduğu yerde o dönemde (1970'lerde) köyün IKDP sorumlusu olan Emin, günümüzde arıcılık yapıyor.

Bamernê

Bamernê, Kamptakiler getirildiklerinde konuldukları ilk yer olan tekke.

Bamernê'de iki eski peşmerge.

Eski peşmerge Abdullah, Dr. Şîvan'ın tedavi ettiği yarayı gösteriyor.

Dr. Şîvan ve arkadaşlarının hapis oldukları dönemde ve sonrasında 1972 yılına kadar Brusk'un eşi Esma ile oğlu Kawa'nın Bamernê'de kaldıkları evin bu günkü hali.

THG
2016
THG
991694
EAR

978-605-9073-15-8
9 786059 073158